

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

27

Ο Μ Ι Λ Ι Ε Σ

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τὸν

ΣΠΥΡΟ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

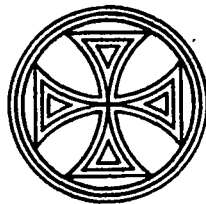
Θεολόγο – Φιλόλογο

Ἐπόπτης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής Ἐκδόσεως

ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ Γ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ, Θεολόγος

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1987

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν τόμο αὐτὸ δημοσιεύονται 16 ἀγιογραφικὲς ὁμιλίαι τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου μὲ ἐρμηνευτικὸ κυρίως ἀλλὰ καὶ κοινωνικὸ, ἠθικὸ καὶ δογματικὸ περιεχόμενον. Μία ὁμιλία ἔχει θέμα εὐαγγελικὸ χωρίο, τὸ Ἰω. 5,19, καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν κάποιον ρητὸ ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἢ στηρίζονται σὲ χωρία καὶ περικοπὲς ἐπιστολῶν τοῦ ἰδίου ἀποστόλου. Οἱ ὁμιλίαι αὐτὲς ἀποδεικνύουν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὴν ἰδιαίτερη συμπάθεια τοῦ ἱεροῦ πατρὸς πρὸς τὸν ἀπόστολο Παῦλο, πράγμα ἄλλωστε ποὺ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος.

Οἱ δύο πρῶτες ὁμιλίαι μὲ τίτλο, *Εἰς τὸ «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν*, ἔχουν καὶ ἔντονον ἐγκωμιαστικὸν χαρακτήρα, ἀφοῦ εἶναι ἀφιερωμέναι στὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα ποὺ φιλοξένησαν τὸν Παῦλο στὴν Κόρινθο¹. Ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα ὑπῆρξαν στενοὶ συνεργάται καὶ βοηθοὶ τοῦ Παύλου καὶ ἀνέπτυξαν ἔντονη δραστηριότητα σὲ διάφορες πόλεις. Ὁ Παῦλος τοὺς ἀναφέρει μὲ εὐγνωμοσύνη στὶς ἐπιστολὰς του καὶ ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴ μνήμη τους στὶς 13 Φεβρουαρίου.

Τὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὴν Πατρολογία Migne.

Ὁ Χρυσόστομος ἀρχίζει τὴν πρώτη ὁμιλία στὸ «Ἀσπάσασθε τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν Πρίσκιλλαν» μὲ τὴν παρατήρησιν πὼς δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀσήμαντον καὶ περιττὸν στὶς Γραφὰς καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξετάζουμε μὲ προσοχὴν ἀκόμη καὶ τὶς ἐπιγραφὰς καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς ποὺ περιέχουν. Στὴ συνέχεια το-

1. Πράξ. 18,2-3.

νίζει καὶ θαυμάζει τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Παύλου γιὰ τὸν Ἀκύλα καὶ τὴν Πρίσκιλλα καὶ παρατηρεῖ πὼς τὴν εὐγένεια δὲν τὴν κάνει ἢ λάμψη τοῦ πλούτου ἀλλὰ ἢ εὐγένεια τῶν τρόπων καὶ τοῦ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειτα ἀναφέρει ὅτι ὁ γάμος δὲν εἶναι ἐμπόδιο καὶ πρόσκομμα στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ πλέκει τὰ ἐγκώμια εὐσεβῶν γυναικῶν. Μιλώντας γιὰ τὴ φιλοξενία λέγει ὅτι γιὰ τὴν ἄσκηση αὐτῆς τῆς ἀρετῆς χρειάζεται μόνο ἢ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἢ φτώχεια δὲν ἀποτελεῖ ἐμπόδιό της. Τὸ τελευταῖο μέρος τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐργασία καὶ στὰ ὀφέλη πού προκύπτουν ἀπὸ αὐτήν. Ἡ ἐργασία, λέγει, δὲν εἶναι ντροπή. Ντροπή εἶναι ἢ ἀργία πού ὀδηγεῖ στὴν ἁμαρτία καὶ σὲ κάθε κακία. Τελειώνει τὴν ὁμιλία του μὲ προτροπὲς στοὺς πιστοὺς νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἀργία καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐργασία, ἔχοντας παράδειγμα πρὸς μίμηση τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο.

Ἡ δεύτερη ὁμιλία ἔχει ὡς ὑπότιτλο *Καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ*. Στὴν ἀρχὴ καὶ μετὰ ἀπὸ σύντομη ἀναφορὰ στὴν προηγούμενη ὁμιλία, λέγει πὼς ὁ Χριστὸς ἄφησε τοὺς μαθητὲς του νὰ δοκιμασθοῦν μὲ τὶς θλίψεις, τὴ φτώχεια καὶ τοὺς διωγμοὺς γιὰ νὰ μὴ μείνουν ἀδρανεῖς καὶ νωθροί· ἐξηγεῖ γιὰτί οἱ μαθητὲς παρὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου παρουσιάζονται νὰ ἔχουν ἱμάτιο καὶ ὑποδήματα καὶ παρατηρεῖ πὼς ὁ Κύριος πολλές φορές μιλάει αἰνιγματικά. Στὴ συνέχεια ἐπανέρχεται στὴν ἐρμηνεία τοῦ *Ρωμ. 16,3-4*. Σημειώνει πὼς ὁ φτωχός, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς φροντίδες πού ἔχει ὁ πλούσιος, μπορεῖ εὐκολότερα νὰ ὠφελήσει τὴν Ἐκκλησία καὶ ἐξαίρει τὴν παρησία τοῦ Βαπτιστῆ Ἰωάννη καὶ τοῦ προφήτη Ἡλία. Στὰ δύο τελευταῖα μέρη τῆς ὁμιλίας προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ μὴ κακολογοῦν τοὺς ἱερεῖς, σημειώνοντας πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι νὰ κακολογεῖ κανεὶς τοὺς προΐσταμένους τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ κρίνει τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων. Τελειώνει λέγοντας πὼς οἱ λαϊκοὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ διορθώνουν τὰ τῶν ἱερέων.

Κοινὸ εἶναι τὸ θέμα τῶν τριῶν ὁμιλιῶν πού ἀκολουθοῦν. Μὲ βάση τὸ ἑβδομο κεφάλαιο τῆς *Α' Πρὸς Κορινθίους* ἐπιστο-

λῆς τοῦ Παύλου ὁ Χρυσόστομος ἐξετάζει τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γάμο ζητήματα. Ἀναφέρεται στὸ σκοπὸ καὶ τὸ συμβολισμὸ τοῦ γάμου, στὴ θέση τῶν συζύγων μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν ἀμοιβαία ἀγάπη τους, στὴν ἐκλογή τῆς κατάλληλης συζύγου, στὶς ὑποχρεώσεις τῆς ἔγγαμης γυναίκα, στὰ θέματα τῆς προίκας, τῆς πορνείας καὶ τῆς μοιχείας, καὶ περιγράφει ἡθὴ καὶ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς του. Τὸ περιεχόμενον τῶν ὁμιλιῶν παρουσιάζει καὶ σήμερον μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ὅχι μόνο γιὰτι καὶ σήμερον ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογένειας ἀπειλεῖται ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ γιὰτι ὁ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ ἰσότητά τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκα καὶ γιὰ τὰ μέσα ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν τὴ διατήρησιν τοῦ γάμου εἶναι ὅλως ἰδιαίτερα χρήσιμος καὶ ἐπίκαιρος.

Οἱ ὁμιλίαι ἐκφωνήθησαν σὲ σύντομον χρονικὸ διάστημα καὶ πιθανότατα στὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ κείμενον τους λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν πρώτη ὁμιλία ποὺ ἔχει τίτλον τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «*Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχεται*», ἐρμηνεύει τὸ χωρίον αὐτὸ τῆς *Α' Πρὸς Κορινθίους 7,1-4* ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου. Ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπισήμανσιν ὅτι ὁ λόγος τοῦ Παύλου εἶναι γλυκὺς σὰν τὸ μέλι καὶ ὅτι ὠφέλιμος λόγος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ οἰκοδομεῖ καὶ βλαβερὸς ἐκεῖνος ποὺ γκρεμίζει. Στὴ συνέχεια τονίζει πὼς ὁ γάμος δὲν εἶναι κακὸν πράγμα ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὸ φάρμακον ποὺ ἐξαφανίζει τὴν πορνείαν· καταδικάζει τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα τοῦ γάμου ποὺ προσβάλλουν τὴν νύμφην καὶ τὰ ἀποδίδει στὸ διάβολον. Ἐπειτα ἀναφέρει σὰν σκοπὸν τοῦ γάμου τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἀπόκτησιν παιδιῶν, ἀναλύει τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς μοιχείας καὶ σημειώνει πὼς μέσα στὸν γάμον ὑπάρχει πλήρης ἰσοτιμία ἀνδρα καὶ γυναίκα. Στὸ τελευταῖον μέρος τῆς ὁμιλίας ἀναφέρεται στὶς ὀλέθριαι συνέπειαι ποὺ ἔχει ὄχι μόνο ἡ μοιχεία ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργία ὑποψίας, καὶ καταλήγει στὴν προτροπὴν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας καὶ τῆς μοιχείας καὶ τὴν σύστασιν πρὸς διαρκὴν μελέτην τῶν λόγων τοῦ Παύλου.

Ἡ δεύτερη ὁμιλία ἔχει τίτλο τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ *Α' Κορ.* 7,39–40 «*Γυνὴ δέδεταί νόμῳ ἐφ' ὅσον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν, ἐὰν οὕτω μείνη*», καὶ ὅλη ἡ ὁμιλία στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ χωρίο αὐτό. Ὁ γάμος εἶναι λιμάνι, μπορεῖ ὁμως ν' ἀποβεῖ καὶ ναυάγιο. Ἐπικαλούμενος καὶ τῆ μαρτυρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λέγει πὼς ὁ γάμος εἶναι ἰσόβιος καὶ ἱερός. Ὁ δεύτερος γάμος ἐπιτρέπεται μόνο ὅταν γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ χηρεία εἶναι ἀνώτερο πράγμα ἀπὸ τὸ δεύτερο γάμο τόσο στὴν παρούσα ζωὴ ὅσο καὶ στὴ μέλλουσα. Γι' αὐτὸ συμβουλεύει ν' ἀρκούμαστε στὸν πρῶτο γάμο. Τελειώνοντας προτρέπει ν' ἀποφεύγουμε τὴν πορνεία καὶ τὴ μοιχεία καὶ συνιστᾷ τὰ φάρμακα γιὰ τὴ θεραπεία τους, πὺ εἶναι ἡ σωφροσύνη, ἡ σεμνότητα καὶ ἡ ἄσκηση γενικὰ κάθε ἀρετῆς.

Ἡ τρίτη ὁμιλία πὺ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη καὶ ἔχει τίτλο *Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας*», ἀπευθύνεται κυρίως στοὺς ἄνδρες. Στὴν ἀρχὴ πλέκει ἓνα σύντομο ἐγκώμιο στὸν ἐπίσκοπο Μάξιμο καὶ θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὰ προσόντα πὺ πρέπει νὰ ἔχει ἡ γυναῖκα (ἀρετὴ ψυχῆς καὶ ὄχι ὁμορφιὰ σώματος) καὶ προτρέπει τοὺς ἄνδρες ν' ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες τους «καθὼς ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν». Ὁ γάμος εἶναι μεγάλο μυστήριον καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐμπορικὴ συμφωνία, ἀλλὰ συμμετοχὴ ζωῆς. Ἀναφέρεται στὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντα τῶν συζύγων καὶ λέγει πὼς ὁ ἄνδρας δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπει στὴν προίκα καὶ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τῆς γυναῖκας, ἀλλὰ στὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν εὐγένεια τῶν τρόπων της. Ἐπειτα ἀναφέρεται στὴν αἰτία τοῦ γάμου, κάμνοντας διεξοδικὰ λόγο γιὰ τὸ γάμο τοῦ Ἰσαὰκ μὲ τὴ Ρεβέκκα. Τελειώνοντας καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰσαὰκ γιὰ νὰ ἔχουν εἰρηνικὸ καὶ εὐτυχισμένο γάμο, ἐπισφραγισμένο μὲ τὴν καλὴ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Στὴ ὁμιλία του στὸ ἀποστολικὸ ρητό, «*Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν*

καὶ πάντες διὰ θαλάσσης διήλθον», ἐρμηνεύει τὴν περικοπὴν Α' Κορ. 11,1-10. Στὸ πρῶτο μέρος παρομοιάζει τὶς ἐορετὲς τῶν ἀγίων μὲ λιμάνια καὶ θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του. Στὸ δεύτερο παρουσιάζει τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Παῦλος ἀναφέρεται στὴν ἱστορία αὐτὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· πρῶτα γιὰ νὰ ἐπικρίνει περισσότερο τοὺς Κορινθίους καὶ ὕστερα γιὰ νὰ δείξει τὴ συγγένεια τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Στὸ τρίτο μέρος στρέφεται ἐναντίον τοῦ Μαρκίωνα καὶ τοῦ Μάνεντα, πού διδάσκαν ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐρμηνεύει ἀναλυτικὰ τὴν περικοπὴν. Ἐπειτα παρουσιάζει τὴ συγγένεια τοῦ τύπου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς τὴν ἀλήθεια τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀλήθειας πρὸς τὸν τύπο. Στὸ πέμπτο μέρος στρέφεται ἐναντίον τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέα πού διδάσκει ὅτι ἡ Μαρία δὲ γέννησε τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπο Χριστό. Στὸ ἕκτο καὶ τελευταῖο μέρος σημειώνει τὴ σημασία τῆς ἀπαλλαγμένης ἀπὸ κάθε ἁμαρτία ζωῆς καὶ τελειώνει μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς πιστοὺς γιὰ σταθερὴ πίστη καὶ ἄριστη πολιτεία.

Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν ὁμιλία στὸ ἀποστολικὸ ρητό, «*Δεῖ δὲ καὶ αἱρέσεις εἶναι ἐν ὑμῖν, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται*», ἐρμηνεύει τὴν περικοπὴν Α' Κορ. 11,17-34. Στὴν ἀρχὴ κάμνει μιὰ σύντομη ἀναφορὰ σὲ προηγούμενη συγκινητικὴ ὁμιλία του μὲ θέμα τοὺς θρήνους τῆς Ἱερουσαλήμ, θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του καὶ ἐρμηνεύει τὸ ρητό τοῦ τίτλου. Στὴ συνέχεια τονίζει πῶς τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ βλάψει τοὺς νηφάλιους καὶ προσεκτικούς καὶ σημειώνει πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀχαριστία. Ἐπειτα ἀναφέρεται στὴν κατάστασι πού ἐπικρατοῦσε στὴν πρώτη Ἐκκλησία καὶ στὰ κοινὰ δεῖπνα. Εἰδικότερα κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς Κορίνθου καὶ γιὰ τὶς διαφωνίες πού συνέβαιναν στὰ

δειπνα. Τελειώνει με προτροπές για ὀρθή πίστη, ἄριστο τρόπο ζωῆς καὶ γιὰ ἐλεημοσύνη.

Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση B. de Montfaucon.

Ἀκολουθοῦν τρεῖς ὁμιλίες με τίτλο τὴν ἀποστολικὴ ρῆση, «*Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον*», *B' Κορ. 4,13*. Στὶς ὁμιλίες αὐτὲς ἀποδεικνύει ὁ Χρυσόστομος τὴν πλήρη συμφωνία Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ μιλάει καὶ γιὰ ἐλεημοσύνη.

Στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης ὁμιλίας τονίζει πὼς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ ὅσο σὲ πιὸ πολλοὺς μοιράζονται τόσο καὶ περισσότερο αὐξάνονται καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Στὴ συνέχεια μιλώντας γιὰ τὴν πίστη λέγει ὅτι αὐτὴ ὀδηγεῖ με ἀσφάλεια τὴν ψυχὴ, διαλύει τὸ σκοτάδι τῆς καὶ θεραπεύει τὴν ἀσθένεια τῶν λογισμῶν. Ἡ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος κρατᾶει τὴν πίστη σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη. Ἐπειτα τονίζει τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὴ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ προσφέρει τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Στὸ τέλος παρατηρεῖ πὼς οἱ κακὲς πράξεις καταστρέφουν τὴ σταθερότητα τῆς πίστες καὶ καταλήγει σὲ προτροπὴ γιὰ ἄριστη πολιτεία.

Στὴ δεύτερη ὁμιλία καὶ στὸ πρῶτο μέρος αὐτῆς τονίζει τὴ μεγάλη συγγένεια τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, στρέφεται ἐναντίον τῶν Μανιχαίων καὶ με ἀναφορὲς στὶς δύο Διαθήκες ἀποδεικνύει τὴ συμφωνία αὐτῶν καὶ ὅτι ὁ ἕνας καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν. Τὸ δεύτερο μέρος ἀφιερώνεται στὴν ἐλεημοσύνη. Ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νὰ γίνεται σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς διάκριση, ἀκόμη καὶ σὲ κακοὺς. Γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης δὲν ὑπάρχει καμία δικαιολογία. Τελειώνει τὴν ὁμιλία τονίζοντας τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ προτρέποντας γιὰ καθημερινὴ ἄσκηση τῆς ἀρετῆς αὐτῆς.

Στὴ τρίτη ὁμιλία καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτῆς ὁ ἱερός Χρυσόστομος τονίζει τὴ μεγάλη σημασία καὶ ἀξία ποὺ ἔχουν οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου καθὼς καὶ τὴ μεγάλη συγγένεια τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, πράγμα ποὺ πιστοποιεῖ τὴ συμφωνία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Στὴ συνέχεια ἐπισημαίνει τὸ φοβερὸ πόλεμο ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος ἐναντίον τῶν πιστῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ εἶναι νηφάλιοι καὶ ἐπάγρυπνοι γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἀντιμετωπίζουν τὸν πόλεμο ποὺ ἔχουν κηρύξει ἐναντίον μας οἱ ἐπιθυμίες τῆς φύσης καὶ τὰ ἄπειρα πάθη τῆς ψυχῆς μας. Ἐπειτα μιλάει γιὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν θλίψεων ποὺ ὑφίσταται ὁ πιστὸς γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, δοκιμάζεται στὸ καμίνι τῶν θλίψεων καὶ ὁ πειρασμὸς τῆς παρούσας ζωῆς ἐργάζεται τὴ σωτηρία μας. Συνεχίζοντας ἐπαναφέρει τὸ λόγο του στὸ *B' Κορ. 4,13* καὶ ἐξηγεῖ γιατί οἱ πιστοὶ θ' ἀπολαύσουν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὅλοι μαζί τὰ οὐράνια καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ. Τὸ τελευταῖο μέρος τῆς ὁμιλίας εἶναι καὶ πάλι ἀφιερωμένο στὸ ἀγαπημένο του θέμα, τὴν ἐλεημοσύνη. Μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, λέγει, οἱ ἄνθρωποι δίνουν λιγότερα καὶ παίρνουν περισσότερα· δίνουν χρήματα καὶ παίρνουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ λάδι ποὺ συντηρεῖ τὴ φωτιὰ τῆς προσευχῆς. Τελειώνει μὲ προτροπὴ γιὰ καθημερινὴ ἐλεημοσύνη.

Τὸ κείμενο τῶν τριῶν αὐτῶν ὁμιλιῶν, τῶν ὁποίων ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητα, λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν ὁμιλία του στὸ ἀποστολικὸ ρητό, *"Οφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ"*, *B' Κορ. 11,1-2*, καὶ στὸ προοίμιο αὐτῆς μιλάει γιὰ τὴν ἰδιαίτερη συμπάθεια ποὺ τρέφει γιὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο. Ἀντιαδιαστέλλοντας τὸν πνευματικὸ ἔρωτα ἀπὸ τὸν σωματικὸ τονίζει πὼς ὁ πνευματικὸς ἔρωτας εἶναι ἡ εὐφροσύνη, ἡ ἀγαλλίαση καὶ τὸ στολίδι τῆς ψυχῆς καὶ ἡ αἰτία ἄπειρων ἀγαθῶν. Ἐπειτα κάνει μιὰ σύντομη ἀναφορὰ στὰ κατορ-

θώματα τοῦ Παύλου, θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του καὶ ἔρχεται στὴν ἐρμηνεία τοῦ *B' Κορ. 11,1-2*. Στὴ συνέχεια λέγει πὼς δὲν πρέπει κανεὶς νὰ καυχιέται γιὰ τὰ κατορθώματά του ἀλλὰ νὰ θυμᾶται τὰ ἁμαρτήματά του. Ἡ καύχησις πρέπει νὰ γίνεται μόνο ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Δαβίδ, τοῦ Σαμουὴλ καὶ στὴν περίπτωση ἐδῶ τοῦ Παύλου, πού δείχνει τὴ σύνεση καὶ τὴ σοφία τοῦ ἀποστόλου. Τελειώνοντας προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ μιμηθοῦν τὸν Παῦλο.

Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας, καθὼς καὶ τῆς ἐπομένης, λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν ὁμιλία του στὴν ἀποστολικὴ ρήσις, «*Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται*», *Φιλιπ. 1,18*, καὶ πού ἀπευθύνεται πρὸς ἐκείνους πού δὲν ἐρμήνευαν σωστὰ τὸ χωρίο αὐτό, στὰ πρῶτα δύο μέρη αὐτῆς ὁ Χρυσόστομος κάμνει λόγο γιὰ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Στὴ συνέχεια θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του, ἐκθέτει τὴν κατάστασις στὴν ὁποία βρισκόταν ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραφε στοὺς Φιλιππησίους τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἀναφέρει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Παύλου γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπειτα ἀναφέρεται στὴν ἀγάπη τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς μαθητὲς του καθὼς καὶ στὴν ἀγάπη τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν ἀπόστολο. Τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς ὁμιλίας ἀφιερώνεται στὴν προσευχή. Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς εἶναι μεγάλη, γιὰτὶ φέρνει τὸν πιστὸ σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ Θεό. Γι' αὐτό, τονίζει, ὅλοι πρέπει νὰ προσεύχονται τόσο στὶς καλὰς ὅσο καὶ στὶς κακὰς στιγμὲς. Ἐπειτα ἀναφέρεται στὸ παράδειγμα τῆς Χαναναίας², θέλοντας νὰ δείξει τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἐπιμονῆς, καὶ κλείνει τὴν ὁμιλία μὲ προτροπὰς γιὰ συνεχὴ καὶ ἀδιάλειπτη προσευχή, «*γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴ θερμὴ καὶ γνήσια προσευχή*».

Στὴν ὁμιλία του στὸ ἀποστολικὸ ρητό, «*Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα*», *A' Τιμ. 5,9*, τρία εἶναι τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ὁ Χρυσόστομος· οἱ ὑποχρεώ-

2. Ματθ. 15,21-27.

σεις τῆς χήρας γυναίκα, ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη. Στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας τονίζει πὼς ἡ χηρεία εἶναι ἀξίωμα καὶ τιμὴ καὶ πολὺ μεγάλη δόξα, καὶ ἀναπτύσσει μὲ πολλὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀξία τῆς χηρείας. Ἡ χήρα γυναίκα, ἐλεύθερη ἀπὸ τὰ βιοτικὰ πράγματα, βαδίζει πρὸς τὸν οὐρανό. Συνεχίζοντας τονίζει τὴν ἀνωτερότητα τοῦ πρώτου γάμου, χωρὶς καὶ ν' ἀποκλείει τὸ δεύτερο, καὶ προτρέπει τὶς γυναῖκες νὰ ἀρκοῦνται στὸν πρῶτο γάμο. Ἐπειτα ἀναπτύσσει τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς χηρείας καὶ παραγγέλλει νὰ περισσεύει ἡ χήρα σὲ ἔργα ἀγαθὰ, σὲ ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία, καὶ στὴν περιποίηση τῶν ξένων. Στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ σωφρονίζουν καθημερινὰ τὰ παιδιά τους, φέρνοντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰώβ, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Δαβίδ, καὶ νὰ ἀφήσουν σ' αὐτὰ σὰν κληρονομία τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μεγάλος πλοῦτος καὶ θησαυρὸς ποὺ δὲν ἀφανίζεται. Μιλώντας ἔπειτα γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ φιλοξενία παρατηρεῖ πὼς γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν ἀρετῶν αὐτῶν δὲν ἀπαιτεῖται πλοῦτος χρημάτων, ἀλλὰ πλοῦτος διάθεσης, καὶ τελειώνει ἀναφέροντας τὰ καλὰ τῆς ἐλεημοσύνης.

Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, καθὼς καὶ τῶν τριῶν ὁμιλιῶν ποὺ ἀκολουθοῦν, εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. de Montfaucon.

Στὴν ὁμιλία του στὴν ἀποστολικὴ ρῆση, «Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ πρόσωπον αὐτῶ ἀντέστην», Γαλ. 2,11-14, καὶ στὸν πρόλογο αὐτῆς ὁ ἱερὸς πατέρας δικαιολογεῖ τὴν ἀπουσία του ἀπὸ τὴν προηγούμενη σύναξη, καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ τὸν παρακολουθήσουν μὲ προσοχὴ καὶ θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας. Ἐρμηνεύοντας τὴν ἀποστολικὴ αὐτὴ ρῆση, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἐπεισόδιο ἀνάμεσα στὸν Παῦλο καὶ τὸν Πέτρο, σημειώνει πὼς τὸ περιστατικὸ φανερῶνει τὴ μεγάλη σύνεση τῶν δύο ἀποστόλων καὶ τὴ μεταξύ τους ἀγάπη. Ἐπειτα μιλάει γιὰ τὴν παρρησία καὶ τὴν ἀνδρεία ποὺ ἔδειξε ὁ Πέτρος πρὶν καὶ μετὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπίσης μιλάει γιὰ τὴ φιλικὴ διάθεση τοῦ Παύλου ἔναντι ὄλων τῶν ἀποστόλων καὶ ἰδιαίτερα ἔναντι τοῦ Πέτρου. Στὴ συνέχεια λέγει πὼς ὁ Χριστὸς ἀνέθεσε τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς στὸν Πέτρο καὶ τοὺς ἐξ ἐθνικῶν στὸν Παῦλο, ἐξηγεῖ γιὰ ποιὸ λόγο καὶ ἀναφέρει τὴ συμπεριφορὰ τους ἀπέναντι σὲ Ἰουδαίους καὶ ἐθνικούς. Ἐπειτα ἀναφέρεται στὸ ἱστορικὸ τῆς φαινομενικῆς φιλονεικίας, ἀπορρίπτει τὴν ἄποψη ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὸν ἀπόστολο Πέτρο καὶ καταλήγει μὲ τὴ διατύπωση τῆς δικῆς του γνώμης, ὅτι πρόκειται γιὰ προσποιητὴ ἐπιτίμησι.

Στὴν ὁμιλία του στὴν εὐαγγελικὴ ρῆση, «*Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα*», Ἰω. 5,19, καὶ στὸ προοίμιο αὐτῆς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καλεῖ τοὺς ἀκροατές του νὰ τὸν παρακολουθήσουν μὲ προσοχὴ καὶ σημειῶνει πὼς δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάγνωση τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ γνώση καὶ ἐρμηνεία της. Ἐρμηνεύοντας στὴ συνέχεια τὸ χωρίο αὐτὸ χρησιμοποιοῖ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, συλλογισμοὺς καὶ μαρτυρίες ἄλλες τῆς Γραφῆς. Ἐπειτα μιλάει γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ πλημμύρισαν τὴν οἰκουμένη μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἀναφερόμενος στὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ λέγει πὼς ἐνεργεῖ τὰ πάντα, νομοθεσία, θαύματα, συγχώρηση ἁμαρτιῶν, καὶ πὼς θὰ κρίνει τοὺς ἀνθρώπους ἔχοντας δική του δύναμη καὶ ἐξουσία. Τελειώνοντας παρατηρεῖ ὅτι τὸ χωρίο δὲν εἶναι ἀπόδειξη ἀδυναμίας τοῦ Υἱοῦ ἀλλὰ δύναμης, μαρτυρία συμφωνίας καὶ στενῆς συγγένειας καὶ σημεῖο ὁμοιότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Ἡ τελευταία ὁμιλία αὐτῆ τοῦ τόμου καὶ ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἀποστολικὸ ρητό, «*Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποί*», Β' Τιμ. 3,1, ἀναφέρεται στὶς συμφορὲς ποὺ θὰ συσσωρευθοῦν κατὰ τὸ τέλος τῆς παρούσας ζωῆς. Στὰ δύο πρῶτα μέρη τῆς ὁμιλίας ὁ Χρυσόστομος τονίζει τὴ μεγάλη δύναμη τῆς πίστεως ποὺ βλέπει ὅσα δὲ φαίνονται, παρουσιάζει τὸν Ἀβραάμ ὡς παράδειγμα πίστεως καὶ ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ πίστις «εἶναι ἰσχυρὸ στήριγμα καὶ λιμάνι ἀσφαλές, γιὰτι

ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν λογισμῶν καὶ ὀδηγεῖ τὴν ψυχὴν σὲ ἡσυχία». Στὴ συνέχεια θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του, ποὺ εἶναι τὸ παραπάνω χωρίο, καὶ ἐπισημαίνει ὅτι οἱ ἅγιοι ἐνδιαφέρονται ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς μεταγενέστερες γενεές. Ἐπειτα παρουσιάζει πρῶτα τὸν Πέτρο καὶ ὕστερα τὸν Παῦλο ὡς παράδειγμα στοργικῶν ποιμένων ποὺ ἐνδιαφέρονται καὶ γιὰ τὰ μελλοντικὰ καὶ τονίζει ὅτι οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα ποὺ οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος μπορεῖ νὰ τὸ χωρίσει, γιὰτὶ εἶναι δεμένοι μεταξὺ τους μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης. Ἀπαντώντας στὸ ἐρώτημα, γιὰ ποιό λόγο οἱ συμφορὲς θὰ συσσωρευθοῦν στὸ τέλος τῆς παρούσας ζωῆς, λέγει ὅτι εἶναι οἱ τιμωρίες τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὰ φάρμακα τῶν ἀσθενειῶν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ τέλος εἶναι ἄγνωστο γιὰ νὰ μᾶς κρατάει ξάγρυπνους καὶ νὰ ἔχουμε συνεχῶς ἀναμμένο τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθῆς μας ζωῆς. Τελειώνει τὴν ὁμιλία λέγοντας πὼς ἐπιθυμία του εἶναι ν' ἀπολαμβάνει τὴν ἀγάπην τοῦ ποιμνίου του.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΑΣΠΑΣΑΣΘΕ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ ΚΑΙ ΑΚΥΛΛΑΝ»

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΑΣΠΑΣΑΣΘΕ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ ΚΑΙ ΑΚΥΛΛΑΝ»

1. Πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν ἐπὶ τὴν περικοπὴν τῆς ἀποστολικῆς ἀναγνώσεως ταύτης, μᾶλλον δὲ πάρεργον ἡγεῖσθαι καὶ περιττὸν τοῦτο τῆς ἐπιστολῆς τὸ μέρος, διὰ τὸ προσήσεις ἔχειν μόνον συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς ἐτέ-
5 ρωσε τήμερον ὠρμημένος, ἀποστὰς ἐκείνης τῆς ὑποθέσεως, εἰς ταύτην καθεῖναι παρασκευάζομαι, ἵνα μάθητε, ὅτι τῶν θείων Γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐδὲν πάρεργόν ἐστι, κἂν ἰῶτα ἓν, κἂν μία κεραία ἧ, ἀλλὰ καὶ ψιλὴ πρόσρησις πολὺ πέλαιος ἡμῖν ἀνοίγει νοημάτων. Καὶ τί λέγω ψιλὴ πρόσρησις; Πολλάκις καὶ
10 ἐνὸς στοιχείου προσθήκη ὀλοκλήρον νοημάτων εἰσήγαγε δύναμιν. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀβραὰμ προσηγορίας ἔστιν ἰδεῖν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον παρὰ φίλου μὲν ἐπιστολὴν δεχόμενον μὴ τὸ σῶμα τῆς ἐπιστολῆς ἀναγινώσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κάτω κειμένην πρόσρησιν, κάκειθεν μάλιστα στοχάζεσθαι τὴν
15 τοῦ γεγραφότος διάθεσιν, Παύλου δὲ γράφοντος, μᾶλλον δὲ οὐ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος τὴν ἐπιστολὴν ὑπαγορευούσης ὀλοκλήρῳ πόλει καὶ δήμῳ τοσοῦτω καὶ δι' ἐκείνων τῇ οἰκουμένη πάσῃ, νομίζειν περιττόν τι εἶναι τῶν ἐγκειμένων καὶ παρατρέχειν ἀπλῶς καὶ μὴ ἐννοεῖν, ὅτι ταῦτα
20 πάντα τὰ ἄνω κάτω πεποίηκε;

Τοῦτο γάρ ἐστι, τοῦτο, ὃ πολλῆς ραθυμίας ἡμᾶς ἐνέπλησε,

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΣΤΟ

«ΧΑΙΡΕΤΗΣΤΕ ΤΗΝ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΚΥΛΑ»

1. Σκέπτομαι πώς πολλοὶ ἀπὸ σᾶς ἀπορεῖτε γιὰ τὴν περικοπὴ αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ ἀναγνώσματος, ἢ καλύτερα θεωρεῖτε ἀσήμαντο καὶ περιττὸ αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς, γιὰτὶ ἔχει μόνον χαιρετισμοὺς συνέχεια καὶ μάλιστα τὸν ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐγώ, ξεκινώντας ἀπὸ ἄλλοῦ σήμερα, ἄφησα ἐκεῖνο τὸ θέμα καὶ ἐτοιμάζομαι ν' ἀσχοληθῶ μ' αὐτό, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι ἀπὸ τίς θεῖες Γραφές τίποτε δὲν εἶναι περιττὸ οὔτε ἀσήμαντο, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἕνα γιῶτα ἢ μιὰ ὀξεῖα, ἀλλὰ καὶ ἕνας ἀπλὸς χαιρετισμὸς μᾶς ἀνοίγει μεγάλον πέλαγον νοημάτων. Καὶ γιὰτί λέγω ἕνας ἀπλὸς χαιρετισμὸς; Πολλὰς φορὰς καὶ ἡ προσθήκη ἐνὸς γράμματος πρόσφερε ὀλόκληρη δύναμη νοημάτων. Καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς στὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραάμ! Γιὰτί πῶς δὲν εἶναι παράλογο, ὅταν παίρνει κανεὶς ἐπιστολὴ ἀπὸ φίλον νὰ μὴ διαβάσει μόνον τὸ κύριον μέρος τῆς ἐπιστολῆς ἀλλὰ καὶ τὸ χαιρετισμὸν ποὺ βρίσκεται στὸ τέλος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μάλιστα νὰ συμπεραίνει τὴν διάθεσιν ἐκείνου ποὺ τὴν ἔγραψε, ὅταν ὁμως γράφει ὁ Παῦλος, ἢ καλύτερα ὄχι ὁ Παῦλος, ἀλλ' ὅταν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ὑπαγορεύει τὴν ἐπιστολὴν σ' ὀλόκληρη πόλιν καὶ τόσο λαὸν καὶ μέσω ἐκείνων σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένην, νὰ θεωρεῖ πῶς εἶναι περιττὸ κάτι ἀπὸ τὰ περιεχόμενα καὶ νὰ τὸ προσπερνᾷ ἐπιπόλαια καὶ νὰ μὴν καταλαβαίνει ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔκαναν τὰ πάντα ἄνω κάτω;

Γιὰτί αὐτό, πραγματικὰ αὐτὸ εἶναι ποὺ μᾶς γέμισε πολλή

τὸ μὴ πάσας ἐπιέναι τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἃ νομίζομεν εἶναι σαφέστερα, ταῦτα ἐκλεγομένους, τῶν ἄλλων μηδένα ποιεῖσθαι λόγον. Τοῦτο καὶ τὰς αἰρέσεις εἰσήγαγε, τὸ μὴ βούλεσθαι ἅπαν ἐπιέναι τὸ σῶμα, τὸ νομίζειν εἶναί τι περιττὸν καὶ πάρεργον. Διὰ
5 τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα ἅπαντα ἡμῖν διεσπούδασται, οὐχὶ τὰ περιττὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνόητα καὶ βλαβερά, τῶν Γραφῶν δὲ ἡ ἐμπειρία ἡμέληται καὶ παρῶπται· καὶ οἱ μὲν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς τῶν ἵππων ἀμίλλης ἐπτοημένοι καὶ ὀνόματα καὶ ἀγέλην καὶ γένος καὶ πατρίδα καὶ ἀνατροφὴν τῶν ἵππων ἔχουσιν εἰπεῖν μετὰ
10 ἀκριβείας ἀπάσης, καὶ ἔτη ζωῆς καὶ ἐνεργείας δρόμων, καὶ τίς τίνι συνταττόμενος τὴν νίκην ἀρπάσεται, καὶ ποῖος ἵππος ἐκ ποίας ἀφεθείς βαλβῖδος καὶ τίνα ἔχων ἠνίοχον περιέσται τοῦ δρόμου καὶ τὸν ἀντίτεχνον παραδραμεῖται. Καὶ οἱ περὶ τὴν ὀρχήστραν δὲ ἐσχολακότες οὐκ ἐλάττω τούτων, ἀλλὰ καὶ πλείω
15 μανίαν περὶ τοὺς ἐν τοῖς θεάτροις ἀσχημονοῦντας ἐπιδείκνυνται, μίμους λέγω καὶ ὀρχηστρίας καὶ γένος αὐτῶν καὶ πατρίδα καὶ ἀνατροφὴν καὶ τὰ ἄλλα πάντα καταλέγοντες· ἡμεῖς δὲ ἐρωτώμενοι, ὅποσαι καὶ τίνες εἰσὶν αἱ Παύλου ἐπιστολαί, οὐδὲ τὸν ἀριθμὸν ἴσμεν εἰπεῖν. Εἰ δὲ τινες καὶ εἶεν τὸν ἀριθμὸν ἐπιστάμε-
20 νοι, ἀλλὰ τὰς πόλεις, αἱ τὰς ἐπιστολάς ἐδέξαντο, ταύτας ἐρωτώμενοι διαποροῦσι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Καὶ ἄνθρωπος μὲν εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος, μυρίαὶς φροντίσιν ὑπὸ μυρίων ἐλκόμενος πραγμάτων, οὕτω προσέκειτο βιβλίοις, ὡς μηδὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὁδοιπορίας ἡσυχάζειν, ἀλλ' ἐπ' ὀχήματος καθήμενος ἐγ-
25 κεῖσθαι μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας τῆ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ἀσχολίας ἔχοντες τῆς ἐκείνου, καὶ πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστολῶν ξενιζόμεθα, καὶ ταῦτα καθ' ἐκάστην κυριακὴν ἐνταῦθα συλλεγόμενοι καὶ θείας ἀπολαύοντες ἀκροάσεως.

30 Ἄλλὰ γὰρ ἵνα μὴ μόνον εἰς ἐπιτίμησιν τὸν λόγον ἀναλώ-

ἀδιαφορία, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐξετάζουμε μὲ ἀκρίβεια τὶς Γραφές, ἀλλ' ἀφοῦ διαλέγουμε αὐτὰ πού θεωροῦμε πὼς εἶναι σαφέστερα, γιὰ τὰ ἄλλα δὲν κάνουμε κανένα λόγο. Αὐτὸ εἰσήγαγε καὶ τὶς αἰρέσεις, τὸ νὰ μὴ θέλουμε νὰ ἐξετάσουμε ὅλο τὸ σῶμα, τὸ νὰ θεωροῦμε πὼς ὑπάρχει κάτι περιττὸ καὶ ἀσήμαντο. Γι' αὐτὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ φροντίζουμε πάρα πολὺ, ὄχι τὰ περιττὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνώφελα καὶ βλαβερά, ἐνῶ ἔχουμε παραμελήσει καὶ παραβλέψει τὴ γνώση τῶν Γραφῶν. Καὶ ὅσοι συγκινοῦνται ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν ἵπποδρομιῶν μποροῦν νὰ ποῦν μὲ κάθε ἀκρίβεια καὶ γιὰ τὰ ὀνόματα, τὴν ἀγέλη, τὸ γένος, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀλόγων, γιὰ τὴν ἡλικία τους καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες τους, καὶ σὲ ποιὸ στηριζόμενος κανεὶς μπορεῖ γιὰ νὰ κερδίσει τὴ νίκη, καὶ ποιὸ ἄλογο ἀπὸ ποιά ἀφετηρία ξεκινώντας καὶ ποιὸν ἔχοντας ἀναβάτη θὰ νικήσει στὸ δρόμο καὶ θὰ ξεπεράσει τὸν ἀντίπαλο.

Καὶ ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ σκηνή, ὄχι λιγότερη ἀπ' αὐτοὺς ἀλλὰ περισσότερη μανία δείχνουν γι' αὐτοὺς πού ἀσχημονοῦν στὰ θεάτρα, ἐννοῶ τοὺς ἠθοποιούς καὶ τὶς χορεύτριες, ἀναφέροντας καὶ τὴν καταγωγή τους καὶ τὴν πατρίδα τους καὶ τὴν ἐκπαίδευσή τους καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἐμεῖς ὅμως, ὅταν μᾶς ἐρωτοῦν πόσες καὶ ποιές εἶναι οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου, οὔτε τὸν ἀριθμὸ τους ξέρουμε νὰ ποῦμε. Καὶ ἂν μερικοὶ γνωρίζουν τὸν ἀριθμὸ, ὅταν τοὺς ἐρωτοῦν γιὰ τὶς πόλεις πού ἔλαβαν τὶς ἐπιστολές, δὲν ξέρουν ν' ἀπαντήσουν στὴν ἐρώτηση. Ἀντίθετα κάποιος εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος, ἂν καὶ εἶχε ἄπειρες φροντίδες γιὰ ἄπειρα πράγματα, τόσο ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ βιβλία, ὥστε οὔτε καὶ κατὰ τὴ ὥρα τοῦ ταξιδιοῦ του δὲν ἠσύχαζε, ἀλλὰ καθισμένος ἐπάνω στὴν ἄμαξα εἶχε συγκεντρωμένη ὅλη τὴν ἀφοσίωση καὶ τὴν προσοχή του στὴν ἀνάγνωση τῶ θείων Γραφῶν². Ἐμεῖς ὅμως, ἂν καὶ δὲν ἔχουμε οὔτε τὸ ἐλάχιστο μέρος ἀπὸ τὴν ἀσχολία ἐκείνου, παραξενευόμαστε καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστολῶν, καὶ αὐτὸ παρ' ὅλο πού συγκεντρωνόμαστε ἐδῶ κάθε Κυριακὴ καὶ ἀπολαμβάνουμε θεία ἀκρόαση.

Ἄλλ' ὅμως γιὰ νὰ μὴν ξοδέψουμε τὸ λόγο μόνο γιὰ ἐπιτί-

σωμεν, φέρε τὴν πρόσρησιν αὐτὴν τὴν δοκοῦσαν εἶναι περιττὴν καὶ παρενοχλεῖν εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Ἀναπτυσσομένης γὰρ αὐτῆς καὶ δεικνυμένου τοῦ κέρδους ὅσον παρέχει τοῖς προσέχουσιν αὐτῇ μετὰ ἀκριβείας, τότε μείζων ἔσται κατηγορία τοῖς ἀμελοῦ-
 5 σι τοσοῦτων θησαυρῶν καὶ τὸν πνευματικὸν ἀπὸ τῶν χειρῶν ρίπτουσι πλοῦτον. Τίς οὖν ἔστιν ἡ πρόσρησις; «Ἀσπάζεσθε» φησί, «Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Κυρίῳ». ἼΑρα οὐ δοκεῖ ψιλή τις εἶναι πρόσρησις καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ γενναῖον ἡμῖν ἐνδείκνυσθαι; Φέρε οὖν εἰς αὐτὴν μόνην ἅπασαν
 10 τὴν διάλεξιν ἀναλώσωμεν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀρκέσομεν σήμερον τὰ ἐγκείμενα ἅπαντα τοῖς ὀλίγοις τούτοις ῥήμασιν ἀνιμήσασθαι σπουδάσαντες ὑμῖν νοήματα, ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ εἰς ἑτέραν ὑμῖν ἡμέραν ταμιευθῆναι τὴν τῶν θεωρημάτων περιουσίαν, τῶν τι-
 κτομένων ἀπὸ τῆς ὀλίγης ταύτης προσρήσεως. Οὐδὲ γὰρ ἅπα-
 15 σαν αὐτὴν ἐπελθεῖν παρασκευάζομαι, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς καὶ ἀρχὴν καὶ προοίμιον μόνον· «ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν».

2. Πρῶτόν ἐστιν ἐκπλαγῆναι τοῦ Παύλου τὴν ἀρετὴν, ὅτι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγκεχειρισμένος καὶ γῆν καὶ θάλατταν καὶ
 20 τὰς ὑφ' ἡλίῳ πόλεις ἀπάσας καὶ βαρβάρους καὶ Ἑλληνας καὶ δῆμους τοσοῦτους ἐν ἑαυτῷ περιφέρων, ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικὸς τοσαύτην ἐποιεῖτο φροντίδα· καὶ δεύτερον τοῦτο θαυμάσαι, πῶς ἄγρυπνόν τε καὶ μεμεριμνημένην εἶχε ψυχὴν, οὐχὶ κοινῇ πάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ μεμνημένος ἐκάστου τῶν
 25 δοκίμων καὶ γενναίων. Νῦν μὲν γὰρ οὐδὲν θαυμαστὸν τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας τοῦτο ποιεῖν, τῷ καὶ τοὺς θορύβους κατεστάλλθαι ἐκείνους καὶ μιᾶς πόλεως ἀναδεδέχθαι πρόνοιαν μόνον· τότε δὲ οὐ τὸ τῶν κινδύνων μέγεθος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ διάστημα καὶ τὸ τῶν φροντίδων πλῆθος καὶ τὰ ἐπάλ-
 30 ληλα κύματα καὶ τὸ μὴ συνεχῶς ἅπασιν ἐπιχωριάζειν αἰεὶ καὶ

μηση, ἔμπρὸς ἃς φέρουμε στὴ μέση πρὸς ἐξέταση τὸ χαιρετισμὸ αὐτὸν ποὺ φαίνεται πὼς εἶναι περιττὸς καὶ παρενοχλεῖ. Γιατὶ ἀφοῦ ἀναπτυχθεῖ αὐτὸς καὶ δειχθεῖ πόσο κέρδος παρέχει σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ προσέχουν μὲ ἀκρίβεια, τότε θὰ γίνει μεγαλύτερη ἢ κατηγορία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀμελοῦν τόσο μεγάλους θησαυροὺς καὶ πετοῦν ἀπὸ τὰ χέρια τους τὸν πνευματικὸ πλοῦτο. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ χαιρετισμός; «Χαιρετῆστε», λέει, «τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα, τοὺς συνεργάτες μου στὸ ἔργο τοῦ Κυρίου»³. Ἐραγε δὲ φαίνεται πὼς εἶναι ἓνας ἀπλὸς χαιρετισμός, χωρὶς νὰ μᾶς φανερώνει τίποτε τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖο; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἀφιερῶσω σ' αὐτὸν μόνο ὅλη τὴν ὁμιλία μου, ἢ καλύτερα δὲ θὰ κατορθώσω σήμερα, ὅσο καὶ ἂν προσπαθήσω, νὰ ἀνασύρω γιὰ σᾶς ὅλα τὰ νοήματα ποὺ βρίσκονται μέσα στὰ λίγα αὐτὰ λόγια, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη καὶ γιὰ ἄλλη ἡμέρα νὰ σᾶς φυλάξω τὸν πλοῦτο τῶν ἐννοιῶν ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὸν σύντομο αὐτὸν χαιρετισμὸ. Οὔτε βέβαια ἐτοιμάζομαι νὰ τὸν ἐξετάσω ὀλόκληρο, ἀλλὰ ἓνα μέρος του καὶ μάλιστα τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ προοίμιό του μόνο· «χαιρετῆστε τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα».

2. Πρῶτα πρέπει νὰ θαυμάσουμε τὴν ἀρετὴ τοῦ Παύλου, γιατί ἂν καὶ εἶχε ἀναλάβει ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ περιέφερε μαζί του καὶ γῆ καὶ θάλασσα καὶ ὅλες τὶς πόλεις τῆς ὑψηλίου καὶ βαρβάρους καὶ Ἑλληνες καὶ τόσο πολλοὺς λαοὺς, ἔδειχνε τόσο μεγάλη φροντίδα γιὰ ἓναν ἄνδρα καὶ μιὰ γυναῖκα. Καὶ ὕστερα ἃς θαυμάσουμε καὶ αὐτό, πὼς δηλαδὴ εἶχε ἄγρυπνη καὶ γεμάτη μέριμνα ψυχὴ, ἐνθυμούμενος ὄχι μόνο ὅλους μαζί ἀλλὰ καὶ ιδιαίτερα τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δοκιμασμένους καὶ γενναίους. Τώρα βέβαια δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστὸ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ προιστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ ἔχουν ἡρεμήσει οἱ ταραχὲς ἐκεῖνες καὶ ἔχουν ἀναλάβει τὴ φροντίδα μόνο μιᾶς πόλης, τότε ὅμως ὄχι μόνο τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόσταση τοῦ δρόμου καὶ τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων καὶ τὰ ἀδιάκοπα κύματα καὶ τὸ ὅτι δὲν μπορούσαν νὰ βρίσκονται συνεχῶς μὲ ὅλους πάντοτε καὶ πολλὰ ἄλλα περισσότερα ἀπ'

πολλὰ ἕτερα πλείονα τούτων, ἱκανὰ τῆς μνήμης ἐκβαλεῖν καὶ τοὺς σφόδρα ἐπιτηδείους. Ἄλλ' οὐκ ἐξέβαλε τούτους. Πῶς οὖν οὐκ ἐξεβλήθησαν; Διὰ τὴν τοῦ Παύλου μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν θερμὴν αὐτοῦ καὶ γνησίαν ἀγάπην. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς εἶχεν ἐν 5 διανοίᾳ, ὡς καὶ ἐν ἐπιστολαῖς αὐτῶν μεμνήσθαι πολλάκις.

Ἄλλ' ἴδωμεν τίνες καὶ ὅποιοι ἦσαν οὗτοι, οἱ τὸν Παῦλον οὕτω χειρωσάμενοι καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπισπασάμενοι πόθον. Ἐὰρ ὕπατοί τινες καὶ στρατηγοὶ ἦσαν καὶ ὕπαρχοι ἢ ἄλλην τινὰ περιφάνειαν κεκτημένοι ἢ πλοῦτον πολὺν περιβεβλημένοι καὶ 10 τῶν τὴν πόλιν ἀγόντων; Οὐδὲν τούτων ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν, πτωχοὶ καὶ πένητες καὶ ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας ζῶντες. «Ἦσαν» γάρ, φησί, «σκηνοποιοὶ τῇ τέχνῃ»· καὶ οὐκ ἠσχύνετο ὁ Παῦλος οὐδὲ ὄνειδος εἶναι ἐνόμιζε βασιλικωτάτῃ πόλει καὶ δήμῳ μέγα φρονοῦντι, κελεύων τοὺς χειροτέχνας 15 ἐκείνους ἀσπάζεσθαι, οὐδὲ καθυβρίζειν αὐτοὺς ἠγεῖτο τῇ πρὸς ἐκείνους φιλίᾳ· οὕτως ἦν ἅπαντας πεπαιδευκῶς τότε φιλοσοφεῖν. Καίτοι γε ἡμεῖς πολλάκις συγγενεῖς ἔχοντες πενεστέρους ὀλίγῳ, τῆς πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητος ἀλλοτριούμεθα καὶ ὄνειδος εἶναι νομίζομεν, εἰ φωραθείημέν ποτε ἐκείνοις προσήκοντες· ὁ 20 δὲ Παῦλος οὐχ οὕτως ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τῷ πράγματι, καὶ οὐ τοῖς τότε μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πᾶσι δῆλον ἐποίησεν, ὅτι εἰς τοὺς πρώτους αὐτῶ τὴν φιλίαν ἐτέλουν ἐκείνοι οἱ σκηνοποιοί.

Καὶ μή μοι λεγέτω τις, 'καὶ τί γὰρ μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ 25 αὐτόν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὄντα τέχνης, μὴ ἐπαισχύνεσθαι τοῖς ὁμοτέχνῳις; Τί λέγεις; Τοῦτο γὰρ αὐτὸ μέγιστόν ἐστι καὶ θαυμαστόν. Οὐ γὰρ οὕτως οἱ προγόνων ἔχοντες εἰπεῖν περιφάνειαν ἐπαισχύνονται τοῖς καταδεεστέροις, ὡς οἱ γενόμενοί ποτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐτελείας, εἶτα ἀθρόον εἰς λαμπρότητα τινὰ καὶ περι-

4. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ Παῦλος ἀσκοῦσε τὴν τέχνη τοῦ σκηνοποιοῦ.

αὐτά, ἦταν ἱκανὰ νὰ τοὺς κάνουν νὰ ξεχάσουν ἀκόμη καὶ τοὺς πολὺ φίλους. Ἄλλ' ὅμως δὲν τοὺς ξέχασε αὐτούς. Πῶς λοιπὸν δὲν ξεχάσθηκαν; Ἐξ αἰτίας τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ Παύλου καὶ τῆς θερμῆς καὶ τῆς γνήσιας ἀγάπης του. Γιατὶ τόσο τοὺς εἶχε στὴ σκέψη του, ὥστε καὶ στὶς ἐπιστολές του νὰ τοὺς θυμᾶται πολλὰς φορές.

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε ποιοὶ καὶ τί εἶδους ἦταν αὐτοί, πού τόσο αἰχμαλώτισαν τὸν Παῦλο καὶ ἀπέσπασαν τὸ δικό του πόθο. Μήπως ἦταν κάποιοι ὑπατοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ ὑπαρχοὶ ἢ εἶχαν κάποια ἄλλη σημαντικὴ θέση ἢ ἦταν κάτοχοι μεγάλου πλούτου καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῆς πόλης; Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε, ἀλλὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο, ἦταν φτωχοὶ καὶ ἄποροι καὶ κέρδιζαν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν χειρῶν τους. Γιατὶ λέγει, «ἦταν σκηνοποιοὶ στὸ ἐπάγγελμα». Καὶ δὲν ντρέπονταν ὁ Παῦλος οὔτε θεωροῦσε κακὸ πράγμα, προτρέποντας μιὰ πόλη τόσο τιμημένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ βασιλιά καὶ ἓνα λαὸ πού εἶχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, νὰ χαιρετήσουν ἐκείνους τοὺς χειροτέχνες, οὔτε νόμιζε πῶς τοὺς προσβάλλει μὲ τὴ φιλία του πρὸς ἐκείνους· ἔτσι τοὺς εἶχε μάθει τότε ὅλους νὰ φιλοσοφοῦν. Ἄν καὶ βέβαια ἐμεῖς πολλὰς φορές ἔχοντας συγγενεῖς λίγο φτωχότερους ἀποξενωνόμαστε ἀπὸ τὴ συγγένειά τους καὶ θεωροῦμε πῶς εἶναι προσβολὴ ἂν ἀποδειχθεῖ κάποτε ὅτι εἴμαστε συγγενεῖς τους. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἔκαμνε αὐτό, ἀλλὰ καὶ καυχιέται γιὰ τὸ πράγμα καὶ ὄχι στοὺς τότε μόνο ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς μεταγενέστερους ἔκαμε φανερὸ πῶς οἱ σκηνοποιοὶ ἐκεῖνοι ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους φίλους του.

Καὶ ἄς μὴ μοῦ λέγει κάποιος, 'καὶ γιατί εἶναι σπουδαῖο καὶ θαυμαστὸ καὶ αὐτὸς πού εἶχε τὴν ἴδια τέχνη νὰ μὴν ντρέπεται τοὺς ὁμοτέχνους του⁴; Τί λέγεις; Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ πάρα πολὺ σπουδαῖο καὶ ἀξιοθαύμαστο. Γιατὶ δὲ ντρέπονται τοὺς κατωτέρους τους τόσο ἐκεῖνοι πού μπορούν νὰ ἀναφέρουν ἐνδοξοὺς προγόνους, ὅσο ἐκεῖνοι πού ὑπῆρξαν κάποτε τὸ ἴδιο ἀσήμαντοι καὶ ἔπειτα ξαφνικὰ ἀνέβηκαν σὲ κάποια λαμπρὴ καὶ

φάνειαν ἀναβάντες. Ὅτι δὲ Παύλου λαμπρότερον οὐδὲν ἦν οὐδὲ περιφανέστερον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἐπισημότερος ἦν, παντί που δῆλόν ἐστιν. Ὁ γὰρ δαίμοσιν ἐπιτάττων καὶ νεκροὺς ἐγείρων καὶ ἐξ ἐπιτάγματος καὶ πηρῶσαι καὶ θεραπεῦσαι 5 τοὺς πεπηρωμένους δυνάμενος, οὗ τὰ ἱμάτια καὶ αἱ σκιαὶ ἅπαν νοσημάτων εἶδος ἔλθον, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι ἐνομιζέτο, ἀλλ' ἄγγελός τις ἐξ οὐρανοῦ καταβάς. Ἀλλ' ὁμως τοσαύτης ἀπολαύων δόξης καὶ πανταχοῦ θαυμαζόμενος καὶ ὅπουπερ ἂν φανείη πάντας ἐπιστρέφων, οὐκ ἐπησχύνετο τὸν 10 σκηνοποιὸν οὐδὲ ἐλαττοῦσθαι ἐνόμιζε τοὺς ἐν τοσοῦτοις ἀξιώμασιν ὄντας. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ Ῥωμαίων πολλοὺς εἶναι περιφανεῖς, οὓς ἠνάγκαζε τοὺς πτωχοὺς ἐκείνους ἀσπάσασθαι.

Ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς, ὅτι εὐγένειαν οὐ πλούτου περιφάνεια 15 οὐδὲ χρημάτων περιουσία, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκεια ποιεῖν εἴωθεν· ὡς οἷ γε ταύτης μὲν ἀπεστερημένοι, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν γεγεννηκότων αὐτοὺς δόξης μεγαλοφρονοῦντες, ὀνόματι μόνον εὐγενείας ψιλῶ ἀλλ' οὐχὶ πράγματι καλλωπίζονται· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα φωρᾶται πολλάκις, εἴ τις ἐπὶ τοὺς ἀνωτέρω προγόνους 20 τῶν εὐγενῶν ἀναβαίη τούτων. Τὸν γὰρ περιφανῆ καὶ λαμπρὸν καὶ πατέρα ἔχοντα ἐπίσημον εἰπεῖν καὶ πάππον, ἂν μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσης, πολλάκις εὐρήσεις ἐπίπαππον εὐτελῆ τινα καὶ ἀνώνημον ἐσχηκότα· καθάπερ τῶν εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἂν τὸ γένος ἅπαν ἀναβαίνοντες κατὰ μικρὸν διερευνησώμεθα, 25 ὑπάρχους καὶ στρατηγοὺς εὐρήσομεν αὐτῶν πολλάκις τοὺς ἀνωτέρω προγόνους καὶ εἰς ἵπποφορβοὺς καὶ συοφορβοὺς εὐροι τις ἂν γεγεννημένους. Ἄπερ οὖν ἅπαντα Παῦλος εἰδώς, τούτων μὲν οὐ πολλὸν ἐποιεῖτο λόγον, ψυχῆς δὲ εὐγένειαν ἐζήτει καὶ τοὺς ἄλλους ταύτην θαυμάζειν ἐπαίδευσεν. Οὐ μικρὸν οὖν τοῦτο

σημαντική θέση. Καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἦταν πιὸ λαμπρὸ καὶ πιὸ ἔνδοξο ἀπὸ τὸν Παῦλο, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς ἦταν πιὸ ὀνομαστός, εἶναι στὸν καθένα φανερό. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ διέταξε δαίμονες καὶ ἀνάσταινε νεκροὺς καὶ μὲ μιὰ προσταγὴ μπορούσε καὶ νὰ τυφλώσει καὶ νὰ θεραπεύσει τοὺς τυφλοὺς, τοῦ ὁποίου τὰ ἐνδύματα καὶ ἡ σκιά του θεράπευαν κάθε εἶδος ἀρρώστιας, εἶναι ὀλοφάνερο πὼς δὲ θεωροῦνταν τότε ἄνθρωπος ἀλλὰ κάποιος ἄγγελος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἄλλ' ὅμως παρ' ὄλο ποὺ ἀπολάμβανε τόση δόξα καὶ θαυμαζόταν παντοῦ καὶ ὅπου ἂν ἐμφανιζόταν ὄλους τοὺς ἔφερνε στὴν πίστη, δὲν ντρεπόταν τὸ σκηνοποιῶ οὔτε θεωροῦσε πὼς μειώνονταν αὐτοὶ ποὺ εἶχαν τόσο μεγάλα ἀξιώματα. Γιατὶ βέβαια ἦταν φυσικὸ στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης νὰ ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι, τοὺς ὁποίους ἀνάγκαζε νὰ χαιρετήσουν ἐκείνους τοὺς φτωχοὺς.

Γιατὶ ἤξερε, καὶ μάλιστα ἤξερε καλά, ὅτι τὴν εὐγένεια συνήθως δὲν τὴν κάνει ἢ λάμπη τοῦ πλούτου οὔτε ἢ ἀφθονία τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ἢ εὐγένεια τῶν τρόπων, ἐνῶ ἀντίθετα ἐκεῖνοι ποὺ στεροῦνται αὐτὴν καὶ ὑπερηφανεύονται ἀπὸ τὴ δόξα τῶν γονέων τους, στολίζονται μόνο μὲ τὸ ἀπλὸ ὄνομα τῆς εὐγένειας καὶ ὄχι μὲ τὴν οὐσία τοῦ πράγματος· ἢ καλύτερα τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποκαλύπτεται πολλὰς φορὲς χωρὶς σημασία ἂν κανεὶς ἀνατρέξει στοὺς παλαιότερους προγόνους αὐτῶν τῶν εὐγενῶν. Γιατὶ ἂν μὲ προσοχὴ ἐξετάσεις τὸν ξακουστὸ καὶ λαμπρὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναφέρει καὶ διάσημο πατέρα καὶ παππού, πολλὰς φορὲς θὰ βρεῖς νὰ ἔχει κάποιον προπάππο ἀσήμαντο καὶ ἀνώνυμο· ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἐρευνήσουμε ὀλόκληρο τὸ γένος ἐκείνων ποὺ φαίνονται ἀσήμαντοι, ἀνατρέχοντας στὸ παρελθὸν σιγά-σιγά θὰ βροῦμε πολλὰς φορὲς τοὺς παλαιότερους προγόνους τοὺς νὰ ἦταν ὑπαρχοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ ποὺ κατάντησαν αὐτοὶ νὰ γίνουν ἵπποτρόφοι καὶ χοιροτρόφοι. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ὁ Παῦλος, δὲν ἔδινε μεγάλη σημασία γι' αὐτά, ἀλλὰ ζητοῦσε τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς καὶ δίδαξε τοὺς ἄλλους αὐτὴ νὰ θαυμάζουν. Δὲν εἶναι λοιπὸν μικρὸ αὐτὸ ποὺ τώρα κερδίζου-

τέως έντεϋθεν καρπούμεθα, τὸ μηδενὶ τῶν εϋτελεστέρων ἐπαισχύνεσθαι, τὸ ψυχῆς ἀρετὴν ἐπιζητεῖν, τὸ πάντα τὰ ἔξωθεν ἡμῖν περικείμενα περιττὰ εἶναι νομίζειν καὶ ἀνόνητα.

3. Ἔστι καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου καρπώσασθαι κέρ-
 5 δος έντεϋθεν καὶ ὃ μάλιστα συνέχει ἡμῶν τὴν ζωὴν κατορθω-
 θέν. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Τὸ μὴ κατηγορεῖν τοῦ γάμου μηδὲ νομίζειν ἐμπόδισμα εἶναι καὶ κώλυμα τῆς εἰς ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ τὸ γυναῖκα ἔχειν καὶ παῖδας τρέφειν καὶ οἰκίας προῖστασθαι καὶ τέχνην μεταχειρίζειν. Ἴδου καὶ ένταῦθα ἀνὴρ ἦν καὶ γυνή, καὶ
 10 ἐργαστηρίων προειστήκεσαν καὶ τέχνην μεταχειρίζοντο καὶ τῶν έν μοναστηρίοις ζώντων ἀκριβεστέραν ἐπεδείξαντο πολλῶ τὴν φιλοσοφίαν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἄφ' ὧν προσεῖπεν αὐτοὺς ὁ Παῦλος, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀφ' ὧν προσεῖπεν, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν μετὰ ταῦτα ἐμαρτύρησεν. Εἰπὼν γάρ, «ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν
 15 καὶ Ἀκύλαν», προσέθηκεν αὐτῶν καὶ τὸ ἀξίωμα. Ποῖον δὲ τοῦτο; Οὐκ εἶπε 'τοὺς πλουσίους, τοὺς περιφανεῖς, τοὺς εϋπάτριδας' ἀλλὰ τί; «Τοὺς συνεργούς μου έν Κυρίῳ». Τούτου δὲ οὐδέν ἴσον εἰς ἀρετῆς γένοιτ' ἂν λόγον· καὶ οὐκ έντεϋθεν μονον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν παρ' αὐτοῖς ἔμεινεν, οὐχὶ ἡμέραν μίαν, δύο καὶ
 20 τρεῖς, ἀλλ' ένιαυτοὺς ὀλοκλήρους δύο, τὴν αὐτῶν ἔστιν ἀρετὴν ἰδεῖν.

Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν ἔξωθεν ἄρχοντες οὐκ ἂν ἔλοιντο παρ' εϋτελέσι καὶ ταπεινοῖς καταχθῆναί ποτε, ἀλλ' ἐπιζητοῦσι λαμπρὰς οἰκίας ἐπισήμων ἀνδρῶν τινων, ὥστε μὴ τὴν τῶν ὑποδε-
 25 χομένων αὐτοὺς εϋτέλειαν τῷ μεγέθει τῆς ἀξίας λυμήνασθαι, οὔτω καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποίουν· οὐ πρὸς τυχόντας κατήγοντο, ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνοι οἰκίας λαμπρότητα, οὔτω τῆς ψυχῆς ἀρετὴν ἐπεζήτουν οὗτοι, καὶ μετὰ ἀκριβείας διερευνώμενοι τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς, πρὸς ἐκείνους κατήγοντο. Καὶ γὰρ καὶ νόμος

με ἀπὸ ἐδῶ, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴν ντρεπόμαστε γιὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀσήμαντους, τὸ νὰ ἐπιζητοῦμε τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ θεωροῦμε περιττὰ καὶ ἀνώφελα ὅλα τὰ πράγματα ποὺ μᾶς περιβάλλουν ἀπὸ ἔξω.

3. Εἶναι δυνατὸ καὶ ἄλλο κέρδος, ὄχι μικρότερο ἀπ' αὐτό, νὰ καρπωθοῦμε ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸ ὁποῖο ἂν τὸ ἐπιτύχουμε περισσό-τερο ἀπὸ κάθετι συγκρατεῖ τὴ ζωὴ μας. Καὶ ποιό εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ μὴν κατηγοροῦμε τὸ γάμο, οὔτε νὰ θεωροῦμε πὼς εἶναι ἐμπόδιο καὶ πρόσκομμα στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀρετὴ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς γυναῖκα καὶ νὰ ἀνατρέφει παιδιὰ καὶ νὰ φροντίζει γιὰ σπίτι καὶ νὰ ἀσκεῖ κάποια τέχνη. Νὰ καὶ ἐδῶ ἦταν ἄνδρας καὶ γυναῖκα, ποὺ καὶ ἐργαστήρια διεύθυναν καὶ τέχνη ἀσκοῦσαν καὶ ἐπέδειξαν πολὺ πιὸ αὐστηρὴ ἐγκράτεια ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὰ μοναστήρια. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπε γι' αὐτοὺς ὁ Παῦλος ἀναφέροντάς τους, ἢ καλύτερα ὄχι ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπε ἀναφέροντάς τους, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ στὴ συνέχεια ἐπιβεβαίωσε γι' αὐτούς. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «χαιρετῆστε τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα», πρόσθεσε καὶ τὸ ἀξίωμά τους. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Δὲν εἶπε τοὺς πλούσιους, τοὺς διάσημους, τοὺς ἀριστοκράτες, ἀλλὰ τί; «τοὺς συνεργάτες μου στὸ ἔργο τοῦ Κυρίου». Τίποτε μ' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μιλώντας γιὰ τὴν ἀρετὴ τους. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἔμεινε κοντὰ τους ὄχι μιὰ ἡμέρα καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ δύο ὀλόκληρα χρόνια, εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ἀρετὴ τους.

Ὅπως λοιπὸν οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες δὲ θὰ προτιμοῦσαν ποτὲ νὰ καταλύσουν σὲ ἀσήμαντους καὶ ταπεινοὺς, ἀλλὰ ἐπιζητοῦν λαμπρὰ σπίτια κάποιων διάσημων ἀνθρώπων, ὥστε ἢ μηδαμηνότητα αὐτῶν ποὺ τοὺς ὑποδέχονται νὰ μὴν καταστρέψει τὸ μεγάλο τους ἀξίωμα, ἔτσι ἔκαναν καὶ οἱ ἀπόστολοι. Δὲν κατέλυαν σὲ τυχαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ, ὅπως ἐκεῖνοι ἐπιζητοῦσαν λαμπρὸ σπίτι, ἔτσι αὐτοὶ ἐπιζητοῦσαν τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς καὶ ἀφοῦ ἐξέταζαν μὲ μεγάλη προσοχὴ τοὺς δικούς τους, σ' αὐτοὺς κατέλυαν. Γιατὶ πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ ἐντολὴ τοῦ

παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο κελεύων ἔκειτο. «Εἰς ἣν γὰρ πόλιν», φησὶν, «ἢ οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐρωτήσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι, κάκεῖ μείνατε». Ὡστε ἄξιοι Παύλου ἦσαν οὗτοι· εἰ δὲ ἄξιοι Παύλου, τῶν ἀγγέλων ἦσαν ἄξιοι. Ἐγὼ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο καὶ 5 οὐρανὸν καὶ ἐκκλησίαν θαρρῶν ἂν προσείποιμι. Ὅπου γὰρ Παῦλος ἦν, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἦν. «Εἰ δοκιμὴν ἐπιζητεῖτε», φησί, «τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Ὅπου δὲ Χριστὸς ἦν, ἐκεῖ καὶ ἄγγελοι συνεχῶς ἐφοίτων.

Οἱ δὲ καὶ πρὸ τούτου παρασχόντες ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς τοῦ 10 Παύλου θεραπείας, ἐνόησαν τίνες ἐγένοντο, ἔτεσι δύο συνοικοῦντες αὐτῷ, καὶ σχῆμα καὶ βάδισμα καὶ βλέμμα καὶ τρόπον στολῆς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ τἄλλα πάντα παρατηροῦντες. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀγίων οὐχὶ τὰ ρήματα ταῦτα μόνον, οὐδὲ αἱ διδασκαλῖαι καὶ αἱ παραινέσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου 15 πᾶσα ἀναστροφή ἀρκοῦσα γένοιτ' ἂν τοῖς προσέχουσι διδασκαλία φιλοσοφίας. Ἐνόησον ἡλίκον ἦν ἰδεῖν Παῦλον καὶ δειπνούμενον καὶ ἐπιτιμῶντα καὶ παρακαλοῦντα καὶ εὐχόμενον καὶ δακρύνοντα, ἐξιόντα καὶ εἰσιόντα. Εἰ γὰρ δεκατέσσαρας ἐπιστολὰς ἔχοντες μόνον, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης αὐτὰς περιφέρομεν, οἱ 20 τὴν πηγὴν τῶν ἐπιστολῶν ἔχοντες, οἱ τὴν γλῶτταν τῆς οἰκουμένης, οἱ τὸ φῶς τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως, οἱ τὸν στῦλον καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, τίνες οὐκ ἂν ἐγένοντο ἀγγέλῳ τοιούτῳ συζῶντες; Εἰ γὰρ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ δαίμοσιν ἦν φοβερὰ καὶ τοσαύτην εἶχον ἰσχύν, ἢ συνοίκησις αὐτοῦ πόσῃν 25 οὐκ ἂν ἐπεσπάσατο Πνεύματος χάριν; Τὸ γὰρ τὴν κλίνην ὁρᾶν τὴν Παύλου, τὸ γὰρ τὴν στρωμνὴν, τὸ γὰρ τὰ ὑποδήματα, οὐκ ἂν ἤρκεσεν αὐτοῖς εἰς ὑπόθεσιν κατανύξεως διηνεκοῦς; Εἰ γὰρ οἱ δαίμονες ὁρῶντες αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ἔφριττον, πολλῶ μᾶλλον οἱ πιστοὶ καὶ συζήσαντες αὐτῷ κατενύσσοντο βλέποντες αὐτά.

5. Ματθ. 10,11.

6. Β' Κορ. 13,3.

Χριστοῦ πού τὸ πρόσταζε αὐτό. «Σὲ ὅποια πόλη», λέγει, «ἢ σπίτι συμβεῖ νὰ μπεῖτε, ἐξετάστε ποιός εἶναι ἄξιος σ' αὐτὴν καὶ ἐκεῖ νὰ μείνετε»⁵. Ἐπομένως αὐτοὶ ἦταν ἄξιοι τοῦ Παύλου· καὶ ἂν ἦταν ἄξιοι τοῦ Παύλου, ἦταν ἄξιοι τῶν ἀγγέλων. Ἐγὼ τὸ δωμάτιο ἐκεῖνο θὰ τολμήσω νὰ τὸ ὀνομάσω καὶ οὐρανὸ καὶ Ἐκκλησία. Γιατὶ ὅπου ἦταν ὁ Παῦλος, ἐκεῖ ἦταν καὶ ὁ Χριστός· γιατί λέγει, «ἂν ζητᾶτε ἀπόδειξη γιὰ τὸ Χριστό, πού μιλάει μέσω ἐμοῦ»⁶. Καὶ ὅπου ἦταν ὁ Χριστός, ἐκεῖ σύχναζαν συνέχεια καὶ οἱ ἄγγελοι.

Καὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἀπὸ πρὶν παρουσιάστηκαν ὡς ἄξιοι γιὰ τὴν περιποίηση τοῦ Παύλου, κατάλαβαν ποιοὶ ἔγιναν, ἐπειδὴ ἔμειναν μαζί του δύο χρόνια καὶ πρόσεχαν καὶ τὴν ἐμφάνισή του καὶ τὸ βάδισμά του καὶ τὸ βλέμμα του καὶ τὸν τρόπο τοῦ ντυσίματός του καὶ τὸν τρόπο τῆς εἰσόδου καὶ τῆς ἐξόδου του ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Γιατὶ στὴν περίπτωση τῶν ἁγίων ὄχι μόνο τὰ λόγια αὐτὰ οὔτε οἱ διδασκαλίες καὶ οἱ παραινέσεις, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ ὑπόλοιπη συμπεριφορὰ τῆς ζωῆς τους μπορεῖ νὰ γίνεῖ σὲ ὅσους προσέχουν ἀποτελεσματικὴ διδασκαλία σωφροσύνης. Σκέψου πόσο μεγάλο πράγμα ἦταν νὰ δεῖ κανεὶς τὸν Παῦλο καὶ νὰ τρώει καὶ νὰ ἐπιτιμᾶει καὶ νὰ παρηγορεῖ καὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ δακρύζει καὶ νὰ βγαίνει καὶ νὰ μπαίνει στὸ σπίτι. Ἄν λοιπὸν ἔχοντας μόνο δεκατέσσερις ἐπιστολές τις περιφέρουμε σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖνοι πού εἶχαν τὴν πηγὴ τῶν ἐπιστολῶν, τὴ γλώσσα τῆς οἰκουμένης, τὸ φῶς τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ θεμέλιο τῆς πίστεως, τὸ ὄτυλο καὶ τὸ στήριγμα τῆς ἀλήθειας, ποιοὶ δὲ θὰ γίνονταν ζώντας μαζί μὲ τέτοιο ἄγγελο; Ἄν τὰ ροῦχα του προκαλοῦσαν φόβο στοὺς δαίμονες καὶ εἶχαν τόσο μεγάλη δύναμη, πόση χάρη τοῦ Πνεύματος δὲ θὰ ἀποσποῦσε ἢ συγκατοίκηση μαζί του; Γιατὶ τὸ νὰ βλέπουν τὸ κρεβάτι τοῦ Παύλου, τὸ στρώμα του, τὰ ὑποδήματά του, δὲ θὰ τοὺς ἦταν ἀρκετὴ ἀφορμὴ γιὰ ἀδιάκοπη κατάνυξη; Γιατί, ἂν οἱ δαίμονες βλέποντας τὰ ροῦχα τοῦ ἔτρεμαν, πολὺ περισσότερο οἱ πιστοὶ πού ἔζησαν μαζί του συγκινοῦνταν βαθιὰ ὅταν τὰ ἔβλεπαν.

Ἄξιον δὲ κάκεῖνο ἐξετάσαι, τίνος ἔνεκεν προσαγορευῶν, τὴν Πρίσκιλλαν προτέθεικε τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἄσπασσθε Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν, ἀλλὰ, «Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν». Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀπλῶς ἐποίησεν, ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ πλείονα 5 αὐτῇ συνειδέναί τοῦ ἀνδρός εὐλάβειαν. Καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τὸ εἰρημένον, ἔξεστι καὶ ἀπὸ τῶν Πράξεων τοῦτο μαθεῖν. Τὸν γὰρ Ἀπολλῶ, ἄνδρα λόγιον ὄντα καὶ δυνατὸν ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου μόνον εἰδότα, αὕτη λαβοῦσα κατήχησε τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκαλον ἀπηρτισμένον ἐποίησεν. Οὐ 10 γὰρ αἱ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γυναῖκες ταῦτα ἐμερίμων, ἅπερ αἱ νῦν, ὅπως λαμπρὰ ἱμάτια περιβάλοιντο, καὶ ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς τὴν ὄψιν τὴν ἑαυτῶν καλλωπίσαιεν, καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἑαυτῶν ἐνάγχουσαι, τῆς γείτονος καὶ τῆς ὁμοτίμου πολυτελεστέραν ἀναγκάζουσαι πρίασθαι στολὴν καὶ λευκοὺς 15 ἡμιόνους καὶ χρυσοπάστους χαλινοὺς καὶ θεραπείαν εὐνούχων καὶ πολλὴν θεραπεινίδων ἔσμον καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τὴν καταγέλαστον φαντασίαν, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀποσεισάμεναι καὶ τὸν κοσμικὸν ἀποβαλοῦσαι τῷ φον, ἐν μόνον ἐζήτουν, ὅπως κοινοὶ γένωνται τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς θήρας αὐτῶν μετά- 20 σχοιεν τῆς αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο οὐκ αὐτῇ μόνῃ τοιαύτῃ, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι. Καὶ γὰρ περὶ Περσίδος τινὸς φησιν, «ἦτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς», καὶ Μαρίαν καὶ Τρύφαιναν ἀπὸ τούτων θαυμάζει τῶν πόνων, ὅτι ἐκοπίων μετὰ τῶν ἀποστόλων καὶ πρὸς τοὺς 25 αὐτοὺς ἀγῶνας ἀπεδύσαντο. Καὶ πῶς Τιμοθέῳ γράφων φησί, «γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ ἀθθεντεῖν τοῦ ἀνδρός». Ὅταν καὶ ὁ ἀνὴρ εὐλαβῆς ἦ καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν κεκτημένος καὶ τῆς αὐτῆς σοφίας μετέχων, ὅταν δὲ ἄπιστος ἦ καὶ πεπλανημένος, οὐκ ἀποστερεῖ τὴν ἀθθεντίαν τῆς διδασκαλίας αὐ- 30 τήν. Κορινθίοις γοῦν ἐπιστέλλων λέγει· «καὶ γυνὴ ἣτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. Τί γὰρ οἶδας, γυναί, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;». Πῶς δὲ ἂν ἔσωσεν ἢ πιστὴ γυνὴ τὸν ἄνδρα τὸν ἄπι-

7. Βλ. Πράξ. 18,24-26. 9. Ρωμ. 16,6.12.

8. Ρωμ. 16,12.

10. Α' Τιμ. 2,12. 11. Α' Κορ. 7,13.16

Ἄξιζει ὁμως νὰ ἐξετάσουμε καὶ αὐτό, γιὰ ποιό λόγο, ὅταν τοὺς ἀνέφερε, ἔβαλε τὴν Πρίσκιλλα πρὶν ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς. Γιατὶ δὲν εἶπε, ‘χαιρετῆστε τὸν Ἀκύλα καὶ τὴν Πρίσκιλλα’, ἀλλὰ, «τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα». Οὐτε βέβαια τὸ ἔκαμε αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς τῆς ἀναγνώριζε περισσότερη εὐλάβεια ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰκασία αὐτό, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ μάθουμε καὶ ἀπὸ τὶς Πράξεις. Γιατὶ τὸν Ἀπολλῶ, ποὺ ἦταν λόγιος ἄνδρας, ἤξερε καλὰ τὴ Γραφή καὶ ποὺ γνώριζε μόνο τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, αὐτὴ τὸν πῆρε καὶ τοῦ δίδαξε τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἔκαμε τέλειο διδάσκαλο⁷. Γιατὶ οἱ γυναῖκες τῆς ἐποχῆς τῶν ἀποστόλων δὲ φρόντιζαν γι’ αὐτὰ ποὺ φροντίζουν οἱ σημερινές, πῶς νὰ φορέσουν λαμπρὰ ἐνδύματα καὶ νὰ καλλωπίσουν τὸ πρόσωπό τους μὲ καλλυντικὰ καὶ βαψίματα, πιέζουν τοὺς ἄνδρες τους καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἀγοράζουν πιὸ ἀκριβὸ ντύσιμο ἀπὸ τῆς γειτόνισσας καὶ μιᾶς ἰσότιμῆς τους, καθὼς καὶ λευκοὺς ἡμιόνους στολισμένους μὲ χρυσὰ χαλινάρια, καὶ περιποίηση εὐνούχων καὶ πλήθος μεγάλο ἀπὸ ὑπηρέτριες καὶ ὅλη τὴν ἄλλη τὴ γελοία ἐμφάνιση, ἀλλὰ ἀπορρίπτοντας ὅλα αὐτὰ καὶ ἀποφεύγοντας τὴν κοσμικὴ ἐπίδειξη, ἓνα μόνο ἐπιζητοῦσαν, πῶς νὰ γίνουν συνεργάτες τῶν ἀποστόλων καὶ νὰ πάρουν μέρος στὸ ἴδιο μὲ ἐκείνους κινήγι.

Γι’ αὐτὸ ὄχι μόνο αὐτὴ ἦταν τέτοια, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἄλλες. Γιατὶ καὶ γιὰ κάποια Περσίδα λέγει, «ἢ ὅποια πολὺ κοπίασε γιὰ μᾶς»⁸, ἀλλὰ καὶ τὴ Μαρία καὶ τὴν Τρύφαινα⁹ ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς κόπους τὶς θαυμάζει, γιὰτὶ κόπιαζαν μαζὶ μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἀνέλαβαν τοὺς ἴδιους ἀγῶνες. Καὶ πῶς γράφοντας στὸν Τιμόθεο λέγει, «δὲν ἐπιτρέπει σὲ γυναῖκα νὰ διδάσκει οὔτε νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἄνδρα»¹⁰; Ὅταν καὶ ὁ ἄνδρας εἶναι εὐσεβῆς καὶ ἔχει τὴν ἴδια πίστη καὶ μετέχει στὴν ἴδια σοφία. Ὅταν ὁμως εἶναι ἄπιστος καὶ πλανημένος δὲν τῆς στερεῖ τὴν ἐξουσία τῆς διδασκαλίας. Γράφοντας λοιπὸν στοὺς Κορινθίους λέγει «καὶ γυναῖκα ποὺ ἔχει ἄνδρα ἄπιστο, ἅς μὴν τὸν χωρίσει. Ποῦ ξέρεις ἐσύ, γυναῖκα, ἂν ἔτσι σώσεις τὸν ἄνδρα σου;»¹¹. Καὶ πῶς μπορούσε νὰ σώσει ἢ πιστὴ γυναῖκα τὸν ἄπιστο ἄν-

στον; Κατηχοῦσα δηλονότι καὶ διδάσκουσα καὶ ἐνάγουσα πρὸς τὴν πίστιν, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτὴ Ἀπολλῶ ἢ Πρίσκιλλα. Ἄλλως δέ, ὅταν λέγῃ, «γυναικὶ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω», περὶ τῆς ἐν τῷ βήματι διδασκαλίας λέγει, περὶ τῆς ἐν κοινῷ διαλέξεως καὶ 5 τῆς κατὰ τὸν ἱερωσύνης λόγον, ἰδίᾳ δὲ παραινεῖν καὶ συμβουλεύειν οὐκ ἐκώλυσεν. Οὐ γὰρ ἂν, εἰ κεκωλυμένον ἦν, ταύτην ἐπήνεσε τοῦτο ποιοῦσαν.

4. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ γυναῖκες· ἐκεῖναι μὲν ἵνα τὴν ὁμόφυλον καὶ συγγενῆ μιμήσωνται, οὗτοι δὲ 10 ἵνα μὴ γυναικὸς ἀσθενέστεροι φαίνωνται. Τίνα γὰρ ἔξομεν ἀπολογίαν, τίνα συγγνώμην, ὅταν γυναικῶν τοσαύτην προθυμίαν ἐπίδεικνυμένων καὶ τοσαύτην φιλοσοφίαν, ἡμεῖς τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν ὦμεν συνδεδεμένοι διηνεκῶς; Ταῦτα καὶ ἄρχοντες μανθανέτωσαν καὶ ἀρχόμενοι καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ τῶν λαϊκῶν τὴν τάξιν ἔχοντες, ἵν' ἐκεῖνοι μὲν μὴ τοὺς πλουτοῦντας θαυμάζωσι μηδὲ τὰς περιφανεῖς διώκωσιν οἰκίας, ἀλλ' ἀρετὴν μετὰ 15 πενίας ζητῶσι, καὶ τοῖς πτωχοτέροις τῶν ἀδελφῶν μὴ ἐπαισχύνωνται μηδὲ τὸν σκηνοποιὸν καὶ τὸν βυρσοδέψην καὶ τὸν πορφυροπώλην καὶ τὸν χαλκοτύπον παρατρέχοντες τοὺς ἐν δυναστείαις θεραπεύσωσιν, οἱ δὲ ἀρχόμενοι ἵνα μὴ νομίζωσιν εἶναι 20 κώλυμα πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἀγίων, ἀλλ' ἐννοοῦντες τὴν χήραν, ἣ τὸν Ἥλιαν ὑπεδέξατο δράκα ἀλεύρου μόνον ἔχουσα, καὶ τούτους, οἱ τὸν Παῦλον διετίαν ἐξένισαν, τὰς οἰκίας διανοίγωσι τοῖς δεομένοις καὶ πάντα τοῖς ξένοις ὡς κοινὰ κεκτημέ- 25 νοι.

Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι 'οἰκέτας οὐκ ἔχεις διακονουμένους'. Κἂν γὰρ μυρίους ἔχης, ὁ Θεὸς σε κελεύει διὰ σαυτοῦ τῆς φιλοξενίας τὸν καρπὸν τρυγᾶν. Διὰ τοῦτο Παῦλος χήρα γυναικὶ διαλεγόμενος καὶ κελεύων αὐτὴν ξενοδοχεῖν, οὐ δι' ἐτέρων 30 ἀλλὰ δι' ἑαυτῆς τοῦτο ἐπέταττεν. Εἰπὼν γάρ, «εἰ ἐξενοδόχησεν», ἐπήγαγεν, «εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν». Οὐκ εἶπεν, 'εἰ χρήματα ἐδαπάνησε', οὐδέ, 'εἰ τοῖς οἰκέταις ἐκέλευσε τοῦτο ποιῆσαι',

δρα; Κατηχώντας ἀσφαλῶς καὶ διδάσκοντας καὶ ὀδηγώντας αὐτὸν στὴν πίστη, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἡ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλῶ. Ἐλλωστε, ὅταν λέγει «δὲν ἐπιτρέπω σὲ γυναῖκα νὰ διδάσκει», ἀναφέρεται στὴ διδασκαλία ἀπὸ τὸν ἄμφωνα, στὴν ὁμιλία σὲ σύναξη καὶ ποὺ ταιριάζει σὲ ἱερωμένους, ἐνῶ δὲν ἐμπόδισε τὶς παραινέσεις καὶ συμβουλὲς κατ' ἰδίαν. Γιατί, ἂν αὐτὸ ἐμποδιζόταν, δὲ θὰ τὴν ἐπαινοῦσε ποὺ τὸ ἔκανε.

4. Ἐὰς τὰ ἀκοῦν οἱ ἄνδρες, ἅς τὰ ἀκοῦν καὶ οἱ γυναῖκες αὐτά. Αὐτὲς γιὰ νὰ μιμηθοῦν τὴν ὁμόφυλη καὶ συγγενή τους καὶ ἐκεῖνοι γιὰ νὰ μὴ φαίνονται πιὸ ἀδύναμοι ἀπὸ γυναῖκα. Γιατί ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουμε, ποιά συγγνώμη, ὅταν οἱ γυναῖκες δείχνουν τόσο μεγάλη προθυμία καὶ τόσο μεγάλη πίστη, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε συνέχεια δεμένοι μὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου; Αὐτὰ ἅς τὰ πληροφοροῦνται καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πολῖτες καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λαϊκοί· ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ μὴ θαυμάζουν τοὺς πλουσίους οὔτε νὰ ἐπιδιώκουν τὰ πολυτελῆ σπίτια, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν ἀρετὴ μαζὶ μὲ τὴ φτώχεια καὶ νὰ μὴν ντρέπονται τοὺς φτωχότερους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, οὔτε νὰ παραβλέπουν τὸ σκηνοποιὸ καὶ τὸ βυρσοδέψη καὶ τὸν πορφυροπώλη καὶ τὸ χαλκουργὸ καὶ νὰ κολακεύουν τοὺς δυνατούς· καὶ οἱ πολῖτες, γιὰ νὰ μὴ νομίζουν πὼς ὑπάρχει ἐμπόδιο στὴν ὑποδοχὴ τῶν ἀγίων, ἀλλὰ ἔχοντας στὸ νοῦ τους τὴ χήρα, ποὺ ὑποδέχθηκε τὸν Ἡλία ἔχοντας μόνο μιὰ χούφτα ἀλεύρι, καθὼς καὶ αὐτοὺς ποὺ φιλοξένησαν τὸν Παῦλο γιὰ μιὰ διετία, νὰ ἀνοίγουν τὰ σπίτια τους σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ ἔχουν τὰ πάντα κοινὰ μὲ τοὺς ξένους.

Μὴ μοῦ πεῖς λοιπὸν αὐτό, ὅτι δὲν ἔχεις ὑπηρέτες νὰ σὲ ἐξυπηρετοῦν. Γιατί καὶ ἂν ἀκόμη ἔχεις δέκα χιλιάδες, ὁ Θεὸς σὲ προστάζει νὰ τρυγᾷς ἀπὸ μόνος σου τὸν καρπὸ τῆς φιλοξενίας. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος, μιλώντας σὲ χήρα γυναῖκα καὶ προτρέποντας αὐτὴν νὰ φιλοξενεῖ, πρόσταξε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὄχι μὲ ἄλλους ἀλλὰ ἀπὸ μόνη της. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε «ἂν φιλοξένησε», πρόσθεσε, «ἂν ἔπλυνε πόδια ἀγίων»¹². Δὲν εἶπε, 'ἂν ξόδεψε χρήματα' οὔτε 'ἂν πρόσταξε τοὺς ὑπηρέτες νὰ τὸ κάμουν αὐτό',

ἀλλ', εἰ δι' ἑαυτῆς τοῦτο εἰργάσατο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ
 τριακοσίους ὀκτὼ καὶ δέκα οἰκογενεῖς ἔχων, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἀγέ-
 λην ἔτρεχε καὶ τὸν μόσχον ἐβάσταζε καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα διηκό-
 νει καὶ τὴν γυναῖκα κοινωνὸν ἐποίη τῶν τῆς φιλοξενίας καρ-
 5 πῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐν
 φάτνῃ τίκτεται καὶ ἐν οἰκίᾳ τικτόμενος τρέφεται καὶ αὐξηθεὶς
 οὐκ εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ, ἵνα σε παιδεύσῃ διὰ πάντων
 μὴ πρὸς τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου τούτου κεχηνέναι πράγματα, ἀλλ'
 εὐτελείας εἶναι ἐραστὴν πανταχοῦ, καὶ πτωχείαν διώκειν καὶ
 10 περιουσίαν φεύγειν καὶ ἔσωθεν καλλωπίζεσθαι· «πᾶσα γὰρ ἡ
 δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως», φησὶν, «ἔσωθεν».

Ἐὰν ἔχῃς προαίρεσιν φιλόξενον, ἅπασαν τῆς φιλοξενίας
 ἔχεις τὴν θήκην, κἂν ὀβολὸν ἦς κεκτημένος μόνον· ἂν δὲ μισάν-
 θρωπος ἦς καὶ μισόξενος, κἂν τὰ πάντα ἦ περιβεβλημένος
 15 πράγματα, ἐστενοχώρηταί σοι τοῖς ξένοις ἢ οἰκίᾳ. Οὐκ εἶχεν
 αὕτη κλίνας ἀργυρενδέτους, ἀλλ' εἶχε σωφροσύνην πολλήν· οὐκ
 εἶχε στρωμνήν, ἀλλὰ προαίρεσιν ἐκέκτητο προσηνῆ καὶ φιλόξε-
 νον· οὐκ εἶχε κίονας ἀπαστράπτοντας, ἀλλ' εἶχε ψυχῆς κάλλος
 ἀπολάμπον· οὐκ εἶχε τοίχους μαρμάρους περιβεβλημένους, οὐδὲ
 20 ἔδαφος ψηφῖσι διηνηθισμένον, ἀλλ' ἦν αὕτη ναὸς τοῦ Πνεύματος.
 Ταῦτα ἐπήνεσεν ὁ Παῦλος, τούτων ἠράσθη· διὰ ταῦτα ἔτη δύο
 μείνας ἐπὶ τῆς οἰκίας οὐκ ἀπανίστατο· διὰ ταῦτα αὐτῶν μέμνη-
 ται διηνεκῶς καὶ ἐγκώμιον αὐτοῖς συντίθησι μέγα καὶ θαυμα-
 στόν, οὐχ ἵνα αὐτοὺς λαμπροτέρους ἐργάσῃται, ἀλλ' ἵνα τοὺς
 25 λοιποὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἀγάγῃ ζῆλον καὶ πείσῃ μακαρίζειν, οὐχὶ
 τοὺς πλουτοῦντας οὐδὲ τοὺς ἐν ἀρχαῖς ὄντας, ἀλλὰ τοὺς φιλοξέ-
 νους, τοὺς ἐλεήμονας, τοὺς φιλανθρώπους, τοὺς πολλὴν περὶ
 τοὺς ἀγίους φιλοφροσύνην ἐπιδεικνυμένους.

5. Ταῦτα δὴ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς προσήσεως ταύτης μαθόν-
 30 τες, διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιδειξώμεθα· καὶ μήτε τοὺς πλου-
 τοῦντας ἀπλῶς μακαρίζωμεν, μήτε τοὺς πτωχοὺς ἐξευτελίζω-

13. Βλ. Γεν. 18,1-15.

14. Ψαλμ. 44,14.

ἀλλά, ἂν τὸ ἔκαμε αὐτὸ μόνη της. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀβραάμ, ἂν καὶ εἶχε τριακόσιους δεκαοκτῶ ὑπηρέτες στὸ σπίτι του, ὁ ἴδιος ἔτρεχε στὸ κοπάδι καὶ κουβαλοῦσε τὸ μοσχάρι καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἐξυπηρετοῦσε, κάμνοντας καὶ τὴ γυναῖκα του συμμετοχοστοὺς καρποὺς τῆς φιλοξενίας¹³. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σὲ φάτνη γεννιέται καὶ σὲ σπίτι γεννημένος τρέφεται καὶ ὅταν μεγάλωσε δὲν εἶχε ποῦ νὰ γείρει τὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ σὲ διδάξει μὲ ὅλα νὰ μὴν ἀφοσιώνεσαι στὰ λαμπερὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ εἶσαι παντοῦ ἐραστής τῆς λιτότητας, νὰ ἐπιδιώκεις τὴ φτώχεια καὶ ν' ἀποφεύγεις τὸν πλοῦτο, καλλωπίζοντας τὸν ἑαυτό σου ἐσωτερικά. «Γιατὶ ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ», λέγει, «βρίσκεται μέσα της»¹⁴.

Ἄν ἔχεις διάθεση φιλόξενη, ἔχεις ὅλη τὴν ἐτοιμασία τῆς φιλοξενίας, ἔστω κιὰ ἂν ἔχεις ἓνα μόνο ὀβολό. Ἄν ὅμως μισεῖς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ξένους, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχεις γύρω σου ὅλα τὰ πράγματα, στὸ σπίτι σου δὲν ὑπάρχει χῶρος γιὰ τοὺς ξένους. Δὲν εἶχε αὐτὴ κρεβάτια στολισμένα μὲ ἀσήμι, ἀλλ' εἶχε σωφροσύνη πολλή· δὲν εἶχε στρῶμα, ἀλλ' εἶχε διάθεση καταδεκτικὴ καὶ φιλόξενη· δὲν εἶχε κολόνες ἀστραφτερές, ἀλλ' εἶχε λαμπερὴ ὁμορφιὰ ψυχῆς· δὲν εἶχε τοίχους καλυμμένους μὲ μάρμαρα οὔτε δάπεδο στολισμένο μὲ ψηφιδωτά, ἀλλ' ἦταν ἡ ἴδια ναὸς τοῦ Πνεύματος. Αὐτὰ ἐπαίνεσε ὁ Παῦλος, αὐτὰ ἀγάπησε πολὺ. Γι' αὐτὰ ἔμεινε δυὸ χρόνια στὸ σπίτι της καὶ δὲν σηκωνόταν νὰ φύγει· γι' αὐτὰ τοὺς θυμᾶται πάντοτε καὶ τοὺς πλέκει ἐγκώμιο μεγάλο καὶ θαυμαστό, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς κάνει αὐτοὺς πιὸ λαμπροὺς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὀδηγήσει καὶ τοὺς ὑπόλοιπους στὸν ἴδιο ζῆλο καὶ νὰ τοὺς πείσει νὰ μακαρίζουν ὄχι τοὺς πλουσίους οὔτε ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀξιώματα, ἀλλὰ τοὺς φιλόξενους, τοὺς ἐλεήμονες, τοὺς φιλάνθρωπους, ἐκείνους ποὺ δείχνουν φιλικὴ διάθεση γιὰ τοὺς ἀγίους.

5. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ἀφοῦ τὰ μάθαμε ἀπὸ τὸν χαιρετισμὸ αὐτό, ἄς τὰ δείξουμε μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μας· καὶ οὔτε τοὺς πλουσίους νὰ μακαρίζουμε ἀπλῶς, οὔτε τοὺς φτωχοὺς νὰ ἐξευ-

μεν, μηδὲ ἐπαισυνώμεθα τέχναις, μηδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζωμεν
 ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀργίαν καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὄνειδος
 ἦν τὸ ἐργάζεσθαι οὐκ ἂν αὐτὸ μετῆλθεν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν ἐπ'
 αὐτῷ μεῖζον ἐφρόνησεν, οὕτω λέγων· «ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι,
 5 οὐκ ἔστι μοι καύχημα· τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελι-
 ζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ». Εἰ δὲ τέ-
 χνη ὄνειδος ἦν, οὐκ ἂν τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐκέλευσε μηδὲ
 ἐσθίειν. Ἀμαρτία γὰρ μόνον ἐστὶν ὄνειδος· ταύτην δὲ ἀργία τί-
 κτειν εἶωθε, καὶ οὐ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν
 10 ὁμοῦ τὴν πονηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς δεικνύς, ὅτι πᾶσαν
 τὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία καὶ περὶ οἰκετῶν διαλεγόμενός
 φησιν· «ἔμβαλε αὐτὸν εἰς ἔργον, ἵνα μὴ ἀργῇ». Ὅπερ γὰρ ἐστὶν
 ὁ χαλινὸς τῷ ἵππῳ, τοῦτο τὸ ἔργον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα.

Εἰ καλὸν ἦν ἡ ἀργία, πάντα ἂν ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα ἡ γῆ
 15 ἀνεβλάστανεν· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐργάζεται. Πρῶην μὲν οὖν
 ἐκεύλευσεν ἀνήροτα πάντα ἐκβαλεῖν ὁ Θεός, νυνὶ δὲ οὐκ ἐποίη-
 σεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ ζεῦξαι βόας καὶ ἄροτρον ἐλκύσαι καὶ αὐ-
 λακα ἀνατεμεῖν καὶ σπέρματα καταβάλλειν καὶ ἑτέροις πολλοῖς
 τρόποις θεραπεῦσαι καὶ ἄμπελον καὶ δένδρα καὶ σπέρματα τοῖς
 20 ἀνθρώποις ἐνομοθέτησεν, ἵν' ἡ τῆς ἐργασίας ἀσχολία πάσης
 ἀπάγη πονηρίας τὴν τῶν ἐργαζομένων διάνοιαν. Ἐξ ἀρχῆς μὲν
 οὖν, ἵνα τὴν δύναμιν ἐπιδείξηται τὴν ἑαυτοῦ, χωρὶς τῶν πόνων
 τῶν ἡμετέρων ἅπαντα ἀναδοθῆναι παρεσκεύασε· «βλαστησάτω
 γὰρ ἡ γῆ βοτάνην χόρτου», φησί, καὶ πάντα ἐκόμα εὐθύς· μετὰ
 25 δε ταῦτα οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων αὐτὰ πόνων
 ἐκφέρεσθαι ἐκέλευσεν ἐκ τῆς γῆς, ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τὸ χρήσιμον
 ἡμῖν καὶ λυσιτελεῖς τὸν πόνον εἰσήγαγε. Καὶ δοκεῖ μὲν εἶναι κό-
 λασις καὶ τιμωρία τὸ ἀκοῦσαι, «ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου
 φάγη τὸν ἄρτον σου», τὸ δὲ ἀληθές, νουθεσία τίς ἐστι καὶ
 30 σωφρονισμὸς καὶ τῶν τραυμάτων τῶν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας γενο-
 μένων φάρμακον.

15. Α' Κορ. 9,16.18.

17. Γεν. 1,11.

16. Σοφ. Σειρ. 33,28.

18. Γεν. 3,19.

τελίζουμε, οὔτε νὰ ντρεπόμαστε τὶς τέχνες, οὔτε νὰ θεωροῦμε ντροπὴ τὴν ἐργασία, ἀλλὰ τὴν ἀργία καὶ τὸ νὰ μὴν ἔχουμε νὰ κάνουμε τίποτε. Γιατὶ ἂν ἦταν ντροπὴ ἢ ἐργασία, δὲ θὰ τὴν ἔκανε ὁ Παῦλος οὔτε θὰ ὑπερηφανευόταν γι' αὐτήν, λέγοντας αὐτά: «ἂν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο, δὲν ἀποτελεῖ γιὰ μένα αἰτία καύχησης· ποιά λοιπὸν εἶναι ἡ ἀμοιβὴ μου; Νὰ κηρύττω δωρεᾶν τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ»¹⁵. Ἐὰν ὅμως ἡ τέχνη ἦταν ντροπὴ, δὲ θὰ παράγγελνε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐργάζονται οὔτε καὶ νὰ τρώγουν. Γιατὶ ντροπὴ εἶναι μόνο ἡ ἀμαρτία· καὶ αὐτὴ συνήθως τὴ γεννάει ἡ ἀργία, καὶ ὄχι μόνο μία καὶ δύο καὶ τρεῖς ἀλλὰ ὅλη μαζὶ τὴν κακία. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς δείχνοντας πῶς ὅλη τὴν κακία τὴ δίδαξε ἡ ἀργία καὶ μιλώντας γιὰ δούλους λέγει: «βάλε τον σὲ ἐργασία, γιὰ νὰ μὴ μένει ἀργός»¹⁶. Ὅτι δηλαδὴ εἶναι τὸ χαλινάρι γιὰ τὸ ἄλογο, αὐτὸ εἶναι ἡ ἐργασία γιὰ τὴ δική μας φύση.

Ἐὰν ἦταν καλὸ πράγμα ἡ ἀργία, ὅλα θὰ τὰ βλάσταινε ἡ γῆ ἄσπαρτα καὶ ἀκαλλιέργητα· ἀλλὰ τίποτε τέτοιο δὲν κάνει. Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν πρόσταξε ὁ Θεὸς νὰ τὰ βλαστήσει ὅλα ἀκαλλιέργητα, μετὰ ὅμως δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὄρισε στοὺς ἀνθρώπους καὶ βόδια νὰ ζέψουν καὶ ἄροτρο νὰ τραβήξουν καὶ αὐλάκι νὰ ἀνοίξουν καὶ σπόρους νὰ ρίχνουν καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους τρόπους νὰ περιποιηθοῦν καὶ ἀμπέλι καὶ δένδρα καὶ σπόρους, γιὰ νὰ ἀπομακρύνει ἡ ἀσχολία τῆς ἐργασίας ἀπὸ κάθε κακία τὴ σκέψη τῶν ἐργαζομένων. Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν, γιὰ νὰ φανερώσει τὴ δύναμή του, ἔκαμε νὰ φυτρώσουν ὅλα χωρὶς τοὺς δικούς μας κόπους· γιατί λέγει, «ἄς φυτρώσει ἡ γῆ χλόη καὶ θάμνους»¹⁷, καὶ ἀμέσως ὅλα ἀναπτύσσονταν. Ὑστερα ὅμως δὲ γινόταν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ πρόσταξε νὰ φυτρώνουν αὐτὰ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ μὲ τοὺς δικούς μας κόπους, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὄρισε τὸν κόπο γιατί μᾶς εἶναι πράγμα χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο. Καὶ φαίνεται βέβαια πῶς εἶναι ποινὴ καὶ τιμωρία τὸ ν' ἀκούσουμε, «μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου θὰ φᾶς τὸ ψωμί σου»¹⁸, στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι κάποια νουθεσία καὶ φρονηματισμὸς καὶ φάρμακο γιὰ τὶς πληγὲς ποὺ προξενήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀμαρτία.

Διὰ ταῦτα καὶ Παῦλος εἰργάζετο διηνεκῶς, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτί· καὶ τοῦτο βοᾷ λέγων· «νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα ὑμῶν». Καὶ οὐχ ἀπλῶς τέρψεως ἕνεκεν καὶ ψυχαγωγίας τὸ ἔργον μετήει, καθάπερ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐπεδείκνυτο περὶ αὐτὸ πόνον, ὡς καὶ ἑτέροις δυνηθῆναι ἐπικουρῆσαι. «Ταῖς γὰρ χρεῖαις μου», φησί, «καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί». Ἄνθρωπος δαίμοσιν ἐπιτάττων, τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὢν, τοὺς τὴν γῆν οἰκοῦντας ἅπαντας ἐπιτραπεῖς καὶ τὰς ὑφ' ἡλίῳ κειμένας ἐκκλησίας ἀπάσας καὶ δήμους καὶ ἔθνη καὶ πόλεις μετὰ πολλῆς θεραπεύων ἐπιμελείας, νύκτα καὶ ἡμέραν εἰργάζετο, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἀνέπνει τῶν πόνων ἐκείνων. Ἡμεῖς δέ, οὐδὲ τὸ μυριοστὸν τῆς ἐκείνου φροντίδος μετιόντες, μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἰς νοῦν λαβεῖν δυνάμενοι, δια-
15 τελοῦμεν ἐν ἀργίᾳ ζῶντες διηνεκῶς. Καὶ ποῖαν ἔξομεν ἀπολογίαὶν ἢ τίνα συγγνώμην, εἶπέ μοι;

Ἐντεῦθεν ἅπαντα εἰς τὸν βίον εἰσενήνεκται τὰ κακά, ὅτι πολλοὶ μεγίστην ἀξίαν εἶναι νομίζουσι, τὸ μὴ τὰς ἑαυτῶν μεταχειρίζειν τέχνας, καὶ ἐσχάτην κατηγορίαν, τὸ φανῆναί τι τοιοῦτον εἰδότας. Καὶ Παῦλος μὲν οὐκ ἠσχύνετο ὁμοῦ καὶ σμίλην μεταχειρίζων καὶ δέρματα ράπτων καὶ τοῖς ἐν ἀξιώμασι διαλεγόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐνεκαλλωπίζετο τῷ πράγματι, μυρίων πρὸς αὐτὸν λαμπρῶν καὶ ἐπισήμων ἀφικνουμένων ἀνθρώπων. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπησχύνετο ταῦτα ποιῶν, ἀλλὰ καὶ καθάπερ ἐν
25 στήλῃ χαλκῇ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐξεπόμευσεν ἑαυτοῦ τὸ ἐπιτήδευμα. Ὅπερ οὖν ἐξ ἀρχῆς ἔμαθε καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸ μετεχειρίζε καὶ τότε, μετὰ τὸ εἰς οὐρανὸν τρίτον ἀρπαγῆναι, μετὰ τὸ εἰς παράδεισον ἀπενεχθῆναι, μετὰ τὸ κοινωνῆσαι ρημάτων ἀπορρητῶν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς δέ, οὐδὲ τῶν ὑποδημάτων ὄντες ἄξιοι τῶν
30 ἐκείνου, αἰσχυνόμεθα τούτοις, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐνηβρύνετο, καὶ καθ' ἐκάστην μὲν ἡμέραν πλημμελοῦντες οὐδὲ ἐπιστρεφόμεθα

19. Α' Θεσ. 2,9.

20. Πράξ. 20,34.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐργαζόταν συνέχεια, ὄχι μόνο τὴν ἡμέρα ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα. Καὶ αὐτὸ τὸ φωνάζει λέγοντας: «ἐργαζόμασταν λοιπὸν μέρα καὶ νύχτα, γιὰ μὴν ἐπιβαρύνουμε κάποιον ἀπὸ σαῶς»¹⁹. Καὶ δὲν ἐργαζόταν ἀπλῶς γιὰ εὐχαρίστηση καὶ ψυχαγωγία, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ κατέβαλε τόσο πολὺ κόπο, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ βοηθήσει καὶ ἄλλους. «Γιὰ τίς ἀνάγκες μου», λέγει, «καὶ γιὰ τοὺς συνοδοὺς μου ἐργάσθηκαν αὐτὰ τὰ χέρια»²⁰. Ἄνθρωπος ποὺ πρόσταζε τοὺς δαίμονες, ποὺ ἦταν διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ποὺ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ εὐθύνη γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς καὶ ποὺ φρόντιζε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια γιὰ ὅλες τίς ἐκκλησίες τῆς ὑψηλίου καὶ γιὰ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη καὶ τίς πόλεις, ἐργαζόταν νύχτα καὶ ἡμέρα καὶ δὲν ξεκουραζόταν καθόλου ἀπὸ τοὺς κόπους αὐτούς. Ἐνῶ ἐμεῖς, χωρὶς νὰ ἔχουμε οὔτε τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὴ φροντίδα του, ἢ καλύτερα χωρὶς νὰ μπορούμε οὔτε καὶ νὰ τὴ σκεφθοῦμε, ζοῦμε συνέχεια χωρὶς ἐργασία. Πές μου λοιπὸν ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουμε ἢ ποιά συγγνώμη;

Ἄπὸ ἐδῶ ἔχουν εἰσαχθεῖ ὅλα τὰ κακὰ στὴ ζωὴ, γιὰτι πολλοὶ νομίζουν πὼς εἶναι σπουδαιότατο πράγμα τὸ νὰ μὴ ἀσκοῦν τίς τέχνες τους καὶ ἡ χειρότερη κατηγορία τὸ νὰ φανοῦν πὼς γνωρίζουν κάποια τέχνη. Καὶ ὁ Παῦλος βέβαια δὲν ντρεπόταν καὶ τὴ φαλτσέτα νὰ μεταχειρίζεται καὶ δέρματα νὰ ράβει καὶ συγχρόνως νὰ μιλάει σὲ κατέχοντες ἀξιώματα, ἀλλὰ καὶ καυχόταν γιὰ τὸ πράγμα αὐτό, καὶ μάλιστα ἐνῶ ἔρχονταν σ' αὐτὸν πάρα πολλοὶ σπουδαῖοι καὶ ὀνομαστοὶ ἄνθρωποι. Καὶ ὄχι μόνο δὲν ντρεπόταν κάνοντας αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ τίς ἐπιστολές του, σὰν σὲ χάλκινη στήλη, ἔκανε γνωστὸ σὲ ὅλους τὸ ἐπάγγελμά του. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔμαθε, αὐτὸ ἀσκοῦσε καὶ ἀργότερα, καὶ μάλιστα καὶ μετὰ τὸν ἀρπαγμὸ του στὸν τρίτο οὐρανὸ καὶ μετὰ τὴν ὁδήγησή του στὸν παράδεισο, ὅπου ἄκουσε τὰ ἀνείπωτα ἐκεῖνα λόγια τοῦ Θεοῦ. Ἐμεῖς ὅμως, ποὺ δὲν ἀξίζουμε οὔτε ὅσο τὰ ὑποδήματά του, ντρεπόμαστε γι' αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος καμάρωνε, καὶ κάθε ἡμέρα σφάλλοντας οὔτε ἀλάζουμε γνώμη οὔτε θεωροῦμε πὼς αὐτὸ εἶναι ντροπὴ, ἐνῶ τὸ

οὐδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζομεν, τὸ δὲ ἐκ δικαίων πόνων ζῆν ὡς αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον φεύγομεν.

Τίνα οὖν ἔξομεν ἐλπίδα σωτηρίας, εἶπέ μοι; Τὸν γὰρ αἰσχυνόμενον, ἀμαρτίαν αἰσχύνεσθαι δεῖ καὶ τὸ τῷ Θεῷ προσ-
5 κροῦσαι καὶ τὸ ποιῆσαι τι τῶν οὐ δεόντων, ἐπὶ δὲ τέχναις καὶ
ἐργασίαις καὶ ἐναβρύνεσθαι. Οὕτω γὰρ καὶ πονηρὰν ἔννοιαν τῆ
τῆς ἐργασίας ἀσχολία τῆς διανοίας ἐκβαλοῦμεν ραδίως καὶ τοῖς
δεομένοις ἐπικουρήσομεν καὶ τὰς ἐτέρων οὐκ ἐνοχλήσομεν θύ-
ρας καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ πληρώσομεν τὸν εἰπόντα· «μα-
10 κάριον ἐστὶ διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Διὰ γὰρ τοῦτο χεῖρας
ἔχομεν, ἵνα ἑαυτοῖς βοηθῶμεν καὶ τοῖς τὰ σώματα πεπηρωμέ-
νοις ἐκ τῶν ἡμετέρων εἰσφέρωμεν τὰ κατὰ δύναμιν ἅπαντα· ὡς
ἐάν τις ἀργῶν διατελῆ, κἂν ὑγιαίνῃ, τῶν πυρεττόντων ἐστὶν
ἀθλιώτερος· οἱ μὲν γὰρ παρὰ τῆς ἀσθενείας ἔχουσι συγγνώμην
15 καὶ τύχοιεν ἂν ἐλέου, οὗτοι δὲ καταισχύνοντες τὴν τοῦ σώματος
εὐεξίαν εἰκότως ἂν παρὰ πάντων μισοῦνται, ὡς καὶ τοὺς τοῦ
Θεοῦ παραβαίνοντες νόμους καὶ τῆ τραπέζῃ τῶν ἀσθενούντων
λυμαινόμενοι καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν φαυλοτέρα ποιοῦντες.

Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι δέον οἴκοθεν καὶ
20 παρ' ἑαυτῶν τρέφεσθαι, τὰς ἐτέρων ἐνοχλοῦσιν οἰκίας, ἀλλ' ὅτι
καὶ πάντων αὐτοὶ γίνονται χεῖρους. Οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἔστι τῶν
πάντων οὐδέν, ὃ μὴ διὰ τῆς ἀργίας ἀπόλλυται. Καὶ γὰρ ὕδωρ,
τὸ μὲν ἐστηκὸς σήπεται, τὸ δὲ τρέχον καὶ πανταχοῦ πλανώμε-
νον τὴν ἀρετὴν διασώζειν τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σίδηρος, ὁ μὲν ἐν
25 ἀργία κείμενος ἀπαλώτερός τε καὶ φαυλότερος, ἰῶ πολλῶ δα-
πανώμενος, γίνεται, ὁ δὲ ἐν ἐργασίαις ὢν, πολὺ χρησιμώτερος
καὶ εὐπρεπέστερος ἀργύρου παντὸς οὐδὲν ἔλαττον ἀποστίλβων.
Καὶ γῆν μὲν τὴν ἀργοῦσαν ἴδοι τις ἂν οὐδὲν ὑγιὲς ἐκφέρουσαν,
ἀλλὰ πονηρὰς βοτάνας καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἄκαρπα
30 δένδρα, τὴν δὲ ἐργασίας ἀπολαύουσαν, καρποῖς ἡμέροις κομῶ-

νὰ ζοῦμε ἀπὸ τοὺς δίκαιους κόπους μας τὸ ἀποφεύγουμε σὰν αἰσχροὺ καὶ καταγέλαστο πρᾶγμα.

Ποιά λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας, πές μου, θὰ ἔχουμε; Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ντρέπεται, πρέπει νὰ ντρέπεται τὴν ἁμαρτία, τὸ νὰ ἐναντιωθεῖ στὸ Θεὸ καὶ τὸ νὰ κάνει κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, ἐνῶ γιὰ τὶς τέχνες καὶ τὴν ἐργασία πρέπει ἀκόμη καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται. Γιατὶ ἔτσι καὶ τὴν πονηρὴ σκέψη θὰ βγάλουμε μὲ τὴν ἀπασχόληση τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸ νοῦ μας καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη θὰ βοηθήσουμε καὶ τὶς πόρτες τῶν ἄλλων δὲ θὰ κτυπήσουμε καὶ τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ θὰ ἐκπληρώσουμε, ἐκεῖνον ποὺ λέγει, «καλύτερο εἶναι νὰ δίνει κανεὶς παρά νὰ παίρνει»²¹. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχουμε χέρια, γιὰ νὰ βοηθοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀνάπηροι στὸ σῶμα νὰ προσφέρουμε ἀπὸ τὰ δικά μας ὅλα ὅσα μπορούμε. Γιατὶ ἀλλιῶς, ἂν κάποιος μένει ἀργός, ἐνῶ εἶναι ὑγιής, εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετό. Γιατὶ ἐκεῖνοι συγχωροῦνται ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστιας τους καὶ θὰ βροῦν κατανόηση, ἐνῶ αὐτοὶ καταντροπιάζοντας τὴν εὐεξία τοῦ σώματος, εὐλόγα θὰ μισοῦνται ἀπ' ὄλους, γιὰτὶ καὶ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ παραβαίνουν καὶ λυμαίνονται τὸ τραπέζι τῶν ἀρρώστων καὶ κάνουν πιὸ αἰσχροὺ τὴν ψυχὴ τους.

Καὶ δὲν εἶναι βέβαια αὐτὸ μόνο τὸ φοβερό, τὸ ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τρέφονται ἀπὸ μόνοι τους καὶ ἀπὸ τὰ δικά τους, χτυποῦν τὶς πόρτες τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ γίνονται ἀπ' ὄλους χειρότεροι. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε ποὺ νὰ μὴν καταστρέφεται ἀπὸ τὴν ἀργία. Γιατὶ καὶ τὸ νερό, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι στάσιμο χαλάει, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ τρέχει καὶ πάει παντοῦ διατηρεῖ τὴν ιδιότητά του. Καὶ τὸ σίδηρο, ἐκεῖνο ποὺ μένει ἀχρησιμοποίητο γίνεται πιὸ μαλακὸ καὶ πιὸ ἀδύνατο, ἐπειδὴ τὸ τρώει ἢ πολλὴ σκουριά, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ χρησιμοποιεῖται γίνεται πολὺ πιὸ χρήσιμο καὶ πιὸ ἐμφανίσιμο, ἀστράφτοντας ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸ ἀσήμι. Καὶ τὴν ἀκαλλιέργητη γῆ μπορεῖ νὰ τὴ δεῖ κανεὶς νὰ μὴ βλασταίνει τίποτε τὸ καλὸ, ἀλλὰ μόνο ἄγρια χόρτα καὶ ἀγκάθια καὶ τριβόλια καὶ

σαν. Καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ὄντων, ὡς εἰπεῖν ἀπλῶς, ὑπὸ μὲν τῆς ἀργίας φθείρεται, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας ἐργασίας χρησιμώτερον γίνεται.

Ταῦτα οὖν εἰδότες ἅπαντα, καὶ πόσον μὲν ἀπὸ τῆς ἀργίας
 5 τὸ βλάβος, πόσον δὲ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὸ κέρδος, τὴν μὲν φεύ-
 γωμεν, τὴν δὲ διώκωμεν, ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον εὐσχημόνως
 ζήσωμεν καὶ δεομένοις ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπικουρήσωμεν, καὶ
 τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν ἀμείνω κατασκευάσαντες τύχωμεν τῶν
 αἰωνίων ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 10 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ
 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἄκαρπα δένδρα, ἐνῶ ἐκείνην ποῦ καλλιεργεῖται νὰ εἶναι γεμάτη ἡμερους καρπούς. Καὶ κάθε πράγμα γενικὰ ἀπὸ τὴν ἀργία παθαίνει φθορά, ἐνῶ ἀπὸ τὴν κατάλληλη ἐργασία γίνεται πῶς χρῆσιμο.

Γνωρίζοντας λοιπὸν καλὰ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀκόμη πόση εἶναι ἡ ζημία ἀπὸ τὴν ἀργία καὶ πόσο τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐργασία, τὴν πρώτη ἄς ἀποφεύγουμε καὶ τὴ δεύτερη ἄς τὴν ἐπιδιώκουμε, γιὰ νὰ περάσουμε καὶ τὴν παρούσα ζωὴ ὁμορφα καὶ νὰ βοηθήσουμε ἀπὸ τὰ δικά μας ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀφοῦ κάνουμε καλύτερη τὴν ψυχὴ μας νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχόμαι νὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, καὶ συγχρόνως στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΙΣ ΑΚΥΛΑΝ ΚΑΙ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΙΣ ΑΚΥΛΑΝ ΚΑΙ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ

Καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ»

1. ἼΑρα ἐπαιδεύθητε μηδὲν εἶναι νομίζειν πάρεργον τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων; ἄρα ἐμάθετε καὶ ἐπιγραφὰς καὶ ὀνόματα καὶ ψιλὰς περιεργάζεσθαι προσήσεις, τὰς ἐν τοῖς θείοις Λογίοις γεγραμμένας; Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδένα οἶμαι λοιπὸν τῶν φιλοπόνων τὸν ἀνεξόμενον παραδραμεῖν τι τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένων ρημάτων, κἂν ὀνομάτων ἢ κατάλογος, κἂν χρόνων ἀριθμὸς, κἂν ψιλὴ πρὸς τινὰς πρόσρησις. Πλὴν ἵνα ἀσφαλεστέρα αὕτη ἢ διόρθωσις γένηται, φέρε καὶ τήμερον τὰ λειπόμενα τῆς προσηγορίας τῆς πρὸς Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν ἐπέλθωμεν·
5 καίτοι γε οὐ μικρὰ τὸ προοίμιον αὐτῆς ἡμᾶς ὠφέλησε. Καὶ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς πόσον μὲν ἀγαθὸν ἔργον, πόσον δὲ κακὸν ἀργία, καὶ τίς ἡ Παύλου ψυχὴ, πῶς ἄγρυπνος καὶ μεμεριμνημένη, οὐ κατὰ πόλεις καὶ δήμους καὶ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ καθ' ἓνα ἕκαστον τῶν πιστῶν πολλὴν ποιουμένη τὴν πρόνοιαν. Ἐδειξε πῶς οὐ-
15 δὲν εἰς φιλοξενίαν ἢ πενία γίνεται κώλυμα, καὶ ὅτι οὐ πλούτου καὶ χρημάτων, ἀλλὰ ἀρετῆς πανταχοῦ χρεῖα καὶ προαιρέσεως εὐλάβειαν ἐχούσης, καὶ ὅτι πάντων εἰσὶ λαμπρότεροι οἱ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχοντες, κἂν εἰς πενίαν ἐσχάτην κατενεχθῶσι.

Τὴν γοῦν Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν, σκηνοποιοὺς ὄντας καὶ
20 χειροτέχνας καὶ ἐν πτωχείᾳ ζῶντας, τῶν βασιλέων πάντων

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΣΤΟΝ ΑΚΥΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑ

καὶ στὸ νὰ μὴν κακολογοῦμε τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ

1. Ἴσως ἀραγε διδαχθήκατε νὰ μὴ θεωρεῖτε τίποτε ἀσήμαντο ἀπ' αὐτὰ πού βρίσκονται στὴ θεία Γραφή; ἄραγε μάθατε νὰ ἐξετάζετε μὲ προσοχὴ καὶ τὶς ἐπιγραφές καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἀπλὰ χαιρετίσματα, πού εἶναι γραμμένα στὰ θεία Λόγια; Γιατὶ ἐγὼ νομίζω πὼς κανεὶς ἀπὸ τοὺς φιλόπονους δὲ θὰ ἀνεχθεῖ νὰ παρατρέξει κάτι ἀπὸ τὰ λόγια πού βρίσκονται στὶς Γραφές, εἴτε εἶναι κατάλογος ὀνομάτων εἴτε χρονολογίες εἴτε ἀπλὴ προσφώνηση σὲ κάποιους. Ἄλλ' ὅμως, γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ σίγουρη ἡ διόρθωση αὐτὴ, ἐμπρὸς καὶ σήμερα ἄς ἐξετάσουμε τὰ ὑπόλοιπα τοῦ χαιρετισμοῦ πρὸς τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα· ἂν καὶ βέβαια δὲ μᾶς ὠφέλησε λίγο τὸ προοίμιό του. Γιατὶ πραγματικὰ μᾶς δίδαξε πόσο καλὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐργασία καὶ πόσο κακὸ ἡ ἀργία, ἐπίσης ποιά ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου, πὼς ἦταν ἄγρυπνη καὶ γεμάτη φροντίδες, φροντίζοντας πολὺ ὄχι γιὰ πόλεις καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς χωριστά. Μᾶς ἔδειξε πὼς ἡ φτώχεια δὲ γίνεται καθόλου ἐμπόδιο γιὰ τὴ φιλοξενία καὶ ὅτι ὄχι πλοῦτο καὶ χρήματα ἀλλὰ ἀρετὴ χρειάζεται παντοῦ καὶ διάθεση γεμάτη εὐλάβεια, καὶ ὅτι ἀπ' ὅλους πιὸ λαμπροὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ἀκόμη καὶ ἂν πέσουν στὴ χειρότερη φτώχεια.

Τὴν Πρίσκιλλα λοιπὸν καὶ τὸν Ἀκύλα, πού ἦταν σκηνοποιοὶ καὶ ἐργάζονταν μὲ τὰ χέρια καὶ ζοῦσαν μὲ φτώχεια, τοὺς

μᾶλλον ἐμακαρίζομεν νῦν· καὶ οἱ μὲν ἐν ἀξιώμασι καὶ δυνα-
 στείαις σεσίγηνται, ὁ δὲ σκηνοποιὸς μετὰ τῆς γυναικὸς ἄδονται
 πανταχοῦ τῆς οἴκουμένης. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τοσαύτης ἀπολαύουσι
 δόξης, ἐνόησον ὅσον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀξιοθήσονται
 5 τῶν ἀντιδόσεων καὶ τῶν στεφάνων· καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας δὲ
 ἐκείνης, οὐ μικρὰν καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν καὶ δόξαν ἐκαρ-
 πώσαντο νῦν, Παύλῳ τοσοῦτον συζήσαντες χρόνον. Καὶ γάρ,
 ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω καὶ λέγων οὐ παύ-
 σομαι, ὅτι οὐχ ἡ διδασκαλία μόνον οὐδὲ ἡ παραίνεσις καὶ συμ-
 10 βουλή, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ὄψις τῶν ἀγίων πολλὴν εἶχεν ἡδονὴν
 καὶ ὠφέλειαν, καὶ αὐτὸς δὲ τῶν ἱματίων ὁ στολισμὸς καὶ αὐτὸς
 τῶν ὑποδημάτων ὁ τρόπος. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν πολλή τις εἰς τὸν
 ἡμέτερον εἰσενήνεκται βίον ὠφέλεια, τὸ μαθεῖν μέχρι ποῦ τοῖς
 ἀναγκαίοις ἐχρῶντο.

15 Οὐδὲ γὰρ μόνον τὸ μέτρον οὐχ ὑπερέβαινον τῆς χρείας,
 ἀλλ' ἔστιν ὅπου οὔτε τῆς χρείας αὐτῆς ἀπέλαυον ἀπάσης· ἀλλὰ
 καὶ ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι διετέλεσαν. Καὶ τοῖς μὲν
 μαθηταῖς ἐπιτάττων ὁ Παῦλος ἔλεγεν, «ἔχοντες τροφὰς καὶ
 σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», περὶ δὲ ἑαυτοῦ φαίνεται
 20 λέγων, ὅτι «ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ
 γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα». Ἀλλὰ γὰρ ἂ μεταξὺ ἔλεγον
 καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν, ἀναγκαῖον εἰς μέσον παραθεῖναι πολ-
 λὴν ἔχοντα τὴν ζήτησιν. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ἔλεγον, ὅτι καὶ ὁ
 τῶν ἀποστολικῶν ἱματίων στολισμὸς παρέχει πολλὴν ἡμῖν τὴν
 25 ὠφέλειαν· μεταξὺ δέ με ταῦτα λέγοντα εἰσῆλθεν ὁ νόμος τοῦ
 Χριστοῦ, ὃν ἔθηκεν αὐτοῖς, οὕτω λέγων· «μὴ κτήσησθε χρυσὸν
 μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μηδὲ ὑποδήμα-
 τα μηδὲ ράβδον εἰς τὴν ὁδόν»· φαίνεται δὲ Πέτρος σανδάλια
 ἔχων. Ὅτε γοῦν ὁ ἄγγελος καθεύδοντα αὐτὸν ἐξύπνισε καὶ ἐξή-
 30 γαγε τοῦ δεσμοτηρίου, φησὶν· «ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου καὶ

1. Α' Τιμ. 6,8.

2. Α' Κορ. 4,11.

3. Ματθ. 10,9-10.

μακαρίζουμε τώρα περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς βασιλεῖς· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀξιώματα καὶ ἐξουσίες ἔχουν ξεχασθεῖ, ἐνῶ ὁ σκηνοποιὸς μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του ὑμνοῦνται σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ἄν ὅμως ἐδῶ ἀπολαμβάνουν τόσο μεγάλη δόξα, σκέψου κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη πόσο ἀξιοὶ θὰ κριθοῦν γιὰ τὴν ἀνταπόδοση καὶ τὰ βραβεῖα. Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν κέρδισαν καὶ ἐδῶ μικρὴ εὐχαρίστηση καὶ ὠφέλεια καὶ δόξα, ἀφοῦ ἔζησαν τόσα χρόνια μαζί μὲ τὸν Παῦλο. Γιατὶ βέβαια, αὐτὸ ποὺ ἔλεγα πρὸ μπροστά, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ πῶ καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὸ λέγω, ὅτι ὄχι μόνο ἡ διδασκαλία οὔτε ἡ παραίνεση καὶ ἡ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τῶν ἀγίων προξενοῦσε πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ ὠφέλεια καθὼς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ντυσίματος καὶ ἡ ποιότητα τῶν ὑποδημάτων τους. Γιατὶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ μπορεῖ νὰ προκύψει μεγάλη ὠφέλεια στὴ ζωὴ μας, μαθαίνοντας δηλαδὴ μέχρι ποιό σημεῖο χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἀναγκαῖα.

Πραγματικὰ ὄχι μόνο δὲν ξεπερνοῦσαν τὸ μέτρο τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς οὔτε καὶ τὰ ἴδια τὰ ἀναγκαῖα ἀπολάμβαναν ὅλα, ἀλλὰ ἔζησαν καὶ μὲ πείνα καὶ μὲ δίψα καὶ μὲ γυμνια. Ὁ Παῦλος λοιπὸν δίνοντας ἐντολὲς στοὺς μαθητὲς του ἔλεγε, «ἂν ἔχουμε τροφὲς καὶ σκεπάσματα, ἃς ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτά»¹, ἐνῶ γιὰ τὸν ἑαυτό του φαίνεται νὰ λέγει, «μέχρι τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ πεινᾶμε καὶ διψᾶμε καὶ γυρνᾶμε γυμνοὶ καὶ δερνόμαστε»². Ἀλλ' ὅμως αὐτὰ ποὺ στὸ μεταξὺ εἶπα καὶ τὰ ὅσα ἤρθαν στὴ συνέχεια στὸ νοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ παρουσιάσω στὴ μέση, ἐπειδὴ ἀπαιτοῦν πολλὴ ἐξέταση. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτά; Ἔλεγα ὅτι καὶ τὸ ντύσιμο τῶν ἀποστόλων μᾶς παρέχει μεγάλη ὠφέλεια. Καὶ καθὼς ἔλεγα αὐτὰ μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ ποὺ ὄρισε σ' ἐκείνους λέγοντας αὐτά· «μὴν πάρετε στὸ ζωνάρι σας χρυσὸ ἢ ἀσημένιο ἢ χάλκινο νόμισμα οὔτε ὑποδήματα οὔτε ραβδί γιὰ τὸ δρόμο»³, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Πέτρος εἶχε σανδάλια. Γιατὶ ὅταν ὁ ἄγγελος τὸν ξύπνησε τότε ποὺ κοιμόταν καὶ τὸν ὀδήγησε ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακὴ, τοῦ λέγει· «βάλε τὰ σανδάλια σου καὶ φόρεσε τὸ ἱμάτιό σου καὶ ἀκολούθα

περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀκολούθει μοι». Καὶ Παῦλος δὲ Τιμοθέῳ γράφων λέγει· «τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, φέρε ἐρχόμενος, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας».

5 Τί λέγεις; ὁ Χριστὸς οὐδὲ ὑποδήματα ἐκέλευσεν ἔχειν καὶ σὺ φελόνην ἔχεις καὶ ἕτερος σανδάλια πάλιν; Καὶ εἰ μὲν τῶν εὐτελῶν τινες ἦσαν καὶ τῶν οὐ πάντοτε τῷ Διδασκάλῳ πειθομένων οὐκ ἦν ζήτημα τὸ λεγόμενον, ἐπειδὴ δὲ οἱ καὶ τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν ἐπιδιδόντες καὶ κορυφαῖοι καὶ πρῶτοι τῶν μαθητῶν εἰ-
10 σιν οὗτοι καὶ πάντα ἐπέιθοντο τῷ Χριστῷ, ὁ δὲ Παῦλος οὐ μόνον τὰ ἐπιταττόμενα ἐποίει ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὰ σκάμματα ἐπεπήδα, κάκεινου κελεύοντος ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, οὗτος ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔζη, πλεον τι τῶν ἐπιτεταγμένων ποιήσας, ἄξιον ὄντως ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν πάντα αὐτῷ πειθόμενοι, ἐνταῦθα δο-
15 κοῦσι παραβαίνειν αὐτοῦ τὸν νόμον. Ἄλλ' οὐ παραβαίνουσιν. Οὐδὲ γὰρ εἰς τοῦτο χρήσιμος ἡμῖν οὗτος ἔσται μόνον ὁ λόγος, εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγίων ἐκείνων ζήτησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμφράξαι στόματα. Καὶ γὰρ πολλοὶ χηρῶν οἰκίας ἀνατρέποντες, ὀρφανοὺς γυμνοῦντες, τὰ πάντων περιβαλλόμε-
20 νοι, λύκων οὐδὲν ἄμεινον διακεείμενοι, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ζῶντες πόνων, ὀρῶντες πολλάκις τινὰς τῶν πιστῶν δι' ἀρρωστίαν σώματος πλείονα περιβεβλημένους ἱμάτια, τὸν νόμον εὐθέως ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ προβάλλονται καὶ ταῦτα λέγουσι τὰ ρήματα· οὐκ ἐκέλευσεν ὑμῖν ὁ Χριστὸς μὴ ἔχειν δύο χιτῶνας
25 μηδὲ ὑποδήματα; πῶς οὖν ὑμεῖς παραβαίνετε τὸν νόμον τὸν περὶ τούτων κείμενον; Ἐἶτα, δασιλῆς γελάσαντες καὶ ἀνακαυχάσαντες καὶ καταισχύναντες τὸν ἀδελφόν, ἀποπηδῶσιν.

Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα γένηται, φέρε καὶ τὴν ἐκείνων ἀναισχυντίαν ἐπιστομίσωμεν. Ἐξῆν μὲν οὖν τοῦτο πρὸς αὐτοὺς μόνον εἰ-
30 πόντας ἀπαλλαγῆναι. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ὅτι εἰ μὲν ἀξιόπιστόν

4. Πράξ. 12,8.

5. Β' Τιμ. 4,13.

με»⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν Τιμόθεο λέγει· «καθὼς θὰ ἔρχεσαι φέρε τὸ ἐπανωφόρι πὸ ἄφησα στὴν Τρωάδα στὸ σπίτι τοῦ Κάρπου, καὶ τὰ βιβλία, προπαντὸς αὐτὰ πὸ εἶναι γραμμένα σὲ μεμβράνες»⁵.

Τί λέγεις; ὁ Χριστὸς πρόσταξε νὰ μὴν ἔχεις οὔτε ὑποδήματα καὶ σὺ ἔχεις ἐπανωφόρι καὶ ὁ ἄλλος πάλι σανδάλια; Καὶ ἂν βέβαια ἦταν κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους καὶ ἀπὸ ἐκείνους πὸ δὲν ὑπάκουαν πάντοτε στὸ Διδάσκαλο δὲ θὰ δημιουργοῦσε ζήτημα τὸ λεγόμενον, ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὸ παρέδωσαν καὶ τὴν ψυχὴ τους ἀκόμη, οἱ κορυφαῖοι καὶ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους καὶ πὸ πάντοτε ὑπάκουαν στὸ Χριστό, καὶ ὁ Παῦλος ὄχι μόνο ἐκτελοῦσε τὶς ἐντολές ἀλλὰ καὶ ὀρμοῦσε σὲ μεγαλύτερους κινδύνους, καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος πρόσταξε νὰ ζεῖ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, αὐτὸς ζοῦσε ἀπὸ τὰ χέρια του, κάνοντας κάτι περισσότερο ἀπὸ τὶς ἐντολές, ἀξίζει πραγματικὰ νὰ ἐρευνήσουμε, γιὰ ποιό λόγο ἐνῶ ὑπάκουαν σὲ ὅλα σ' αὐτόν, ἐδῶ φαίνονται νὰ παραβαίνουν τὸ νόμο του. Ἀλλὰ δὲν τὸν παραβαίνουν. Γιατὶ ὁ λόγος αὐτὸς δὲ θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμος μόνο σ' αὐτό, στὴν ἔρευνα δηλαδὴ γιὰ τοὺς ἀγίους ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ στὸ νὰ κλείσουμε τὰ στόματα τῶν εἰδωλολατρῶν. Γιατὶ πραγματικὰ πολλοί, διαλύοντας σπίτια χηρῶν, ξεγυμνώνοντας ὀρφανά, κάνοντας δικά τους ὅλων τὰ πράγματα, δὲ συμπεριφέρονται καθόλου καλύτερα ἀπὸ λύκους, ζώντας ἀπὸ τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὅταν βλέπουν πολλές φορές κάποιους ἀπὸ τοὺς πιστοὺς νὰ φοροῦν ἐξ αἰτίας κάποιας σωματικῆς ἀρρώστιας περισσότερα ροῦχα μᾶς παρουσιάζουν ἀμέσως τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ καὶ μᾶς λέγουν αὐτὰ τὰ λόγια· 'δὲ σᾶς πρόσταξε ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ἔχετε δύο χιτῶνες οὔτε ὑποδήματα; πῶς λοιπὸν ἐσεῖς παραβαίνετε τὸ νόμο πὸ ἀναφέρεται σ' αὐτά;' Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ γελάσουν καὶ καγχάσουν μὲ τὸ παραπάνω καὶ ἀφοῦ καταντροπιάσουν τὸν ἀδελφό, ἀπομακρύνονται.

Γιὰ νὰ μὴν γίνονται λοιπὸν αὐτά, ἐμπρὸς ἃς ἀποστομώσουμε καὶ τὴ δική τους ἀδιαντροπιά. Θὰ μπορούσαμε βέβαια ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' αὐτοὺς ἀφοῦ τοὺς ποῦμε αὐτὸ μόνο. Καὶ ποιό

τινα νομίζεις εἶναι τὸν Χριστόν, εἰκότως ταῦτα προβάλλη καὶ ζητεῖς πρὸς ἡμᾶς, εἰ δὲ ἀπιστεῖς αὐτῷ τίνος ἔνεκεν προβάλλη τὰς νομοθεσίας; Ἄλλ' ὅταν μὲν ἡμῶν κατηγορεῖν ἐθέλης ἀξιόπιστος νομοθέτης ὁ Χριστὸς εἶναι σοι δοκεῖ, ὅταν δὲ αὐτὸν προ-
5 σκυνεῖν δέῃ καὶ θαυμάζειν οὐδεὶς οὐκέτι σοι λόγος τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης Δεσπότης.

2. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ δι' ἀπορίαν ἀπολογίας τοῦτο λέγειν ἡμᾶς νομίζωσιν, ἐπ' αὐτὴν ἴωμεν λοιπὸν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν. Τίς οὖν ἡ λύσις ἔσται; Ἐὰν ἴδωμεν τίσι καὶ πότε καὶ διὰ τί ταῦ-
10 τα ἐπέταττεν ὁ Χριστός. Οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ λεγόμενα ἐξετάζειν χρή, ἀλλὰ καὶ πρόσωπον καὶ καιρὸν καὶ αἰτίαν καὶ πάντα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας δεῖ ἐρευνᾶσθαι. Εὐρήσομεν γὰρ ἀκριβῶς σκοποῦντες, ὅτι οὐ πᾶσι ταῦτα ἐπετέτακτο, ἀλλὰ τοῖς ἀποστόλοις μόνοις, καὶ ἐκείνοις δὲ οὐ μέχρι παντός,
15 ἀλλὰ μέχρι τινὸς διωρισμένου καιροῦ. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων· καλέσας γὰρ τοὺς δώδεκα μαθητὰς εἶπεν αὐτοῖς, «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς
20 καθαίρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε· δωρεὰν δότε· μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν».

Ἦν οὖν Διδασκάλου σοφίαν, πῶς κούφον ἐποίησε τὸ ἐπίταγμα. Πρῶτερον γὰρ εἰπὼν, «ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς
25 καθαίρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε», καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ χάριν δαψιλῆ δοῦς αὐτοῖς, τότε ταῦτα ἐπέταξε, τῇ τῶν σημείων παρουσίᾳ ραδίαν καὶ κούφην ποιῶν τὴν πενίαν ἐκείνην. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον δῆλον, ὅτι αὐτοῖς μόνοις ταῦτα ἐπετέτακτο, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων πολλῶν. Καὶ γὰρ τὰς παρθένους ἐκείνας διὰ τοῦτο

εἶναι αὐτό; Ὅτι δηλαδή, ἂν νομίζεις πῶς ἀξίζει νὰ πιστεύει κανεὶς στὸ Χριστό, εὐλογα τὰ προβάλλεις αὐτὰ καὶ τὰ ἐρωτᾷς σὲ μᾶς, ἂν ὅμως δὲν πιστεύεις σ' αὐτόν, γιὰ ποιό λόγο προβάλλεις τὶς ἐντολές του; Ἄλλ' ὅταν θέλεις νὰ μᾶς κατηγορεῖς, ὁ Χριστὸς σοῦ φαίνεται πῶς εἶναι νομοθέτης ἄξιος νὰ τὸν πιστεύει κανεὶς, ὅταν ὅμως πρέπει νὰ τὸν προσκυνεῖς καὶ νὰ τὸν θαυμάζεις, οὔτε ἓνα λόγο λέγεις πιά γιὰ τὸν κοινὸ Κύριο τῆς οἰκουμένης.

2. Ἄλλ' ὅμως γιὰ νὰ μὴ νομίζουν πῶς τὸ λέμε αὐτὸ ἀπὸ ἔλλειψη δικαιολογίας, ἄς ἔρθουμε στὴ συνέχεια στὴν ἴδια τὴ λύση τοῦ θέματος. Ποιὰ λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ λύση; Ἄν δοῦμε σὲ ποιούς καὶ πότε καὶ γιατί τὰ πρόσταξε αὐτὰ ὁ Χριστός. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζουμε μόνο τὰ λεγόμενα ἀνεξάρτητα μὲ τὰ ὑπόλοιπα, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν καιρὸ καὶ τὴν αἰτία καὶ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐρευνᾶμε μὲ ἀκρίβεια. Θὰ βροῦμε λοιπὸν ἐξετάζοντας προσεκτικὰ ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ εἶχε προστάξει σὲ ὅλους, ἀλλὰ στοὺς ἀποστόλους μόνο, καὶ σ' ἐκείνους ὅμως ὄχι γιὰ πάντα ἀλλὰ μέχρι κάποιο ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λεχθέντα. Γιατὶ ὅταν κάλεσε τοὺς δώδεκα μαθητὲς τοὺς εἶπε: «στοὺς εἰδωλολάτρες μὴν πηγαίνετε καὶ σὲ πόλη Σαμαρειτῶν μὴν μπαίνετε, ἀλλὰ πηγαίνετε μᾶλλον στὰ χαμένα πρόβατα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραὴλ: νὰ θεραπεύετε τοὺς ἀρρώστους, νὰ καθαρίζετε τοὺς λεπρούς, νὰ διώχνετε τὰ δαιμόνια: δωρεὰν τὰ λάβατε, δωρεὰν καὶ νὰ τὰ δίνετε: μὴν πάρετε στὸ ζωνάρι σας χρυσὸ ἢ ἀσημένιο ἢ χάλκινο νόμισμα»⁶.

Πρόσεχε τὴ σοφία τοῦ Διδασκάλου, πῶς ἔκαμε ἐλαφριά τὴν προσταγή. Γιατὶ, ἀφοῦ πρῶτα εἶπε «νὰ θεραπεύετε τοὺς ἀρρώστους, νὰ καθαρίζετε τοὺς λεπρούς, νὰ διώχνετε τὰ δαιμόνια», καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε πλούσια τὴ χάρη του, τότε τὰ πρόσταξε αὐτά, κάνοντας μὲ τὰ πολλὰ θαύματα εὐκολη καὶ ἐλαφριά ἐκείνη τὴ φτώχεια. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ εἶναι φανερὸ πῶς σ' αὐτοὺς μόνο τὰ εἶχε προστάξει αὐτὰ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα. Γιατὶ καὶ τὶς παρθένες ἐκείνες γι' αὐτὸ τὶς τιμώρησε, ἐπειδὴ

ἐκόλασεν, ἐπειδὴ ἔλαιον οὐκ εἶχον ἐν ταῖς λαμπάσιν αὐτῶν· καὶ ἑτέροις ἐγκαλεῖ, ὅτι πεινῶντα αὐτὸν εἶδον καὶ οὐκ ἔθρεψαν, διψῶντα καὶ οὐκ ἐπότισαν. Τὸν τοίνυν οὐκ ἔχοντα χαλκὸν οὐδὲ ὑποδήματα ἀλλ' ἐν ἱμάτιον μόνον, πῶς δυνατὸν ἦν ἕτερον δια-
 5 θρέψαι, πῶς γυμνὸν περιβαλεῖν, πῶς ἄστεγον εἰς τὴν οἰκίαν εἰσ-
 αγαγεῖν; Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἐτέρωθεν αὐτὸ τοῦτο δῆλον ἔσται καὶ καταφανές. Προσελθόντος γάρ τινος καὶ εἰπόντος,
 «διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;»· ἐπειδὴ
 τὰ τοῦ νόμου κατέλεξεν ἅπαντα, ὁ δὲ περιεργαζόμενος, ἔλεγε,
 10 «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι μοι ὑστερεῖ;»,
 λέγει πρὸς αὐτόν, «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου
 τὰ ὑπάρχοντά καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο, ἀκολουθεῖ μοι».

Καίτοι εἰ νόμος καὶ πρόσταγμα ἦν τοῦτο πρῶτον ἐξαρχῆς
 εἶπεῖν ἔδει καὶ νομοθετῆσαι καὶ ἐν προστάγματος τάξει θεῖναι,
 15 ἀλλὰ μὴ ἐν συμβουλῇ καὶ παραινέσει αὐτὸ εἰσηγήσασθαι. Ὅταν
 μὲν γὰρ λέγῃ, «μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον», ἐπιτάττων
 λέγει, ὅταν δὲ λέγῃ, «εἰ ἐθέλεις τέλειος εἶναι», συμβουλεύων καὶ
 παραινῶν λέγει. Οὐκ ἔστι δὲ ταῦτὸν συμβουλεύειν καὶ νομοθε-
 τεῖν. Ὁ μὲν γὰρ νομοθετῶν ἐκ παντὸς τρόπου βούλεται τὸ ἐπι-
 20 ταττόμενον γίνεσθαι, ὁ δὲ συμβουλεύων καὶ παραινῶν καὶ τῆ
 γνώμῃ τοῦ ἀκούοντος ἐπιτρέπων τὴν αἴρεσιν τῶν λεγομένων
 κύριον ποιεῖ τοῦ δέξασθαι καὶ μὴ τὸν ἀκροατὴν. Διὰ δὲ τοῦτο
 οὐκ ἀπλῶς εἶπεν, «ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα», ἵνα μὴ
 νόμον εἶναι νομίσης τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ πῶς; «εἰ ἐθέλεις τέ-
 25 λειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα», ἵνα μάθῃς ὅτι
 ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀκούοντων τὸ πρᾶγμα κεῖται.

Ὅτι μὲν οὖν τοῖς ἀποστόλοις ταῦτα ἐπετέτακτο μόνοις,
 δῆλον ἐντεῦθεν, ἀλλ' οὐδέπω τὴν λύσιν εὐρήκαμεν. Εἰ γὰρ καὶ
 αὐτοῖς τοῦτο νενομοθέτηται μόνοις, τίνος ἕνεκεν ἐπιταγέντες
 30 μηδὲ ὑποδήματα ἔχειν μηδὲ διπλοῦν ἱμάτιον, εὐρίσκονται ὁ μὲν

7. Βλ. Ματθ. 25,1-13.

8. Βλ. Ματθ. 25,31-40.

9. Ματθ. 19,16.20-21.

δὲν εἶχαν λάδι στὰ λυχνάρια τους⁷, καὶ ἄλλους τοὺς κατηγορεῖ ὅτι τὸν εἶδαν νὰ πεινάει καὶ δὲν τοῦ ἔδωσαν νὰ φάει, νὰ διψάει καὶ δὲν τοῦ ἔδωσαν νὰ πιεῖ⁸. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν εἶχε χάλκινο νόμισμα οὔτε ὑποδήματα, ἀλλὰ ἓνα ἱματιο μόνον, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ θρέψει ἄλλον, πῶς νὰ ντύσει γυμνὸ, πῶς νὰ βάλει ἄστεγο στὸ σπίτι του; Καὶ χωρὶς αὐτά, καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ θὰ γίνεαι αὐτὸ τὸ ἴδιο σαφὲς καὶ ὀλοφάνερο. Ὅταν κάποιος πλησίασε τὸν Ἰησοῦ καὶ τοῦ εἶπε, «Διδάσκαλε, τί νὰ κάνω γιὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνια ζωή;» καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀνέφερε ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ νόμου, αὐτὸς μὲ ἐντονὴ περιέργεια τοῦ ἔλεγε: «ὅλα αὐτὰ τὰ τηρῶ ἀπὸ τὰ νιάτα μου· σὲ τί ὑστερῶ ἀκόμη;», τοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦς: «ἂν θέλεις νὰ γίνεις τέλειος, πῆγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τὰ χρήματα στοὺς φτωχοὺς, καὶ ἔλα νὰ μὲ ἀκολουθήσεις»⁹.

Ἄλλ' ἂν αὐτὸ ἦταν νόμος καὶ προσταγή, ἔπρεπε νὰ τὸ πεῖ πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὸ καθορίσει μὲ νόμον καὶ νὰ τὸ θέσει ὑπὸ μορφή ἐντολῆς, καὶ νὰ μὴν τὸ παρουσιάσει σὰν συμβουλή καὶ παραίνεση. Γιατὶ ὅταν λέγει, «νὰ μὴν ἀποκτήσετε χρυσάφι οὔτε ἀσήμι», τὸ λέγει προστάζοντας, ὅταν ὅμως λέγει, «ἂν θέλεις νὰ εἶσαι τέλειος», τὸ λέγει συμβουλευόντας καὶ παραινώντας. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο νὰ συμβουλεύει καὶ νὰ θέτει νόμους κανεῖς. Γιατὶ ὅποιος θέτει νόμους θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐκτελεῖται ἢ προσταγὴ του, ἐνῶ ὅποιος συμβουλεύει καὶ παραινεῖ καὶ ἀφήνει στὴ διάθεση τοῦ ἀκροατῆ τὴν ἐκλογή τῶν λεγομένων κάμνει τὸν ἀκροατὴ κύριον νὰ τὰ δεχθεῖ ἢ ὄχι. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν εἶπε μόνον, «πῆγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου», γιὰ νὰ μὴ νομίσεις πῶς αὐτὸ εἶναι ἐντολή, ἀλλὰ πῶς; «Ἄν θέλεις νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου», γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τὸ πράγμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διάθεση τῶν ἀκροατῶν.

Τὸ ὅτι λοιπὸν στοὺς ἀποστόλους μόνον εἶχαν διαταχθεῖ αὐτὰ εἶναι φανερὸ ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ δὲ βρήκαμε ἀκόμη τὴ λύση. Γιατὶ ἂν σ' αὐτοὺς μόνον εἶχε δοθεῖ αὐτὴ ἢ ἐντολή, γιὰ ποιὸ λόγον ἐνῶ διατάχθηκαν νὰ μὴν ἔχουν ὑποδήματα οὔτε διπλὸ

σανδάλια κεκτημένος, ὁ δὲ καὶ φελόνην ἔχων; Τί οὖν ἂν εἶποι-
 μεν πρὸς ταῦτα; Ὅτι οὔτε αὐτοὺς μέχρι παντὸς ἀφῆκεν ὑπὸ
 ταύτην εἶναι τῶν νόμων τὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐπὶ τὸν σωτήριον ἴε-
 ναι μέλλων θάνατον, ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῆς νομοθεσίας ταύτης.
 5 Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Σωτῆρος ρημάτων.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐπὶ τὸ πάθος ὀδεύειν καλέσας αὐτοὺς
 φησιν· «ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας, μὴ τινος
 ὑστερήσατε; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, 'οὐδενός'. Ὁ δὲ εἶπεν
 αὐτοῖς· ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ
 10 ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει μάχαιραν'».

Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν, ὅτι 'τοὺς μὲν ἀποστόλους διὰ τῶν
 εἰρημένων ἀπήλλαξας τῶν ἐγκλημάτων, τὸ δὲ ζητούμενόν ἐστὶν
 εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἐναντία ὁ Χριστὸς ἐνομοθέτησε, ποτὲ μὲν
 λέγων, «μὴ κτήσησθε πήραν», ποτὲ δὲ λέγων, «ὁ ἔχων βαλάν-
 15 τιον, ἀράτω καὶ πήραν'». Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο πεποίηκεν;
 Ἀξίως τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ προνοίας τῆς ὑπὲρ τῶν μαθητῶν.
 Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ταῦτα ἐπέταξεν, ἵνα ἔργω καὶ πείρᾳ
 τὴν ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως λάβωσι καὶ λαβόντες θαρρή-
 σωσι λοιπὸν εἰς τὴν οἰκουμένην ἐξελθεῖν ἅπασαν. Ἐπειδὴ δὲ
 20 λοιπὸν ἱκανῶς ἔγνωσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἐβούλετο καὶ αὐ-
 τοὺς οἴκοθεν τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι καὶ μὴ μέχρι τέλους
 αὐτοὺς διαβαστάζεσθαι, ἀλλ' ἐνδιδόναι πολλαχοῦ καὶ συγχω-
 ρεῖν καὶ πειρασμοὺς αὐτοὺς ὑπομένειν, ἵνα μὴ διὰ τέλους ἀργοὶ
 μένωσι. Καὶ καθάπερ οἱ νήχεσθαι διδάσκοντες, παρὰ μὲν τὰς
 25 ἀρχὰς τὰς αὐτῶν ὑποτιθέντες χεῖρας μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας
 τοὺς μαθητὰς τοὺς ἑαυτῶν διαβαστάζουσι, μετὰ δὲ πρώτην καὶ
 δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν πολλαχοῦ τὴν δεξιὰν αὐτῶν ὑποσύ-
 ροντες ἐκείνοις, κελεύουσιν ἑαυτοῖς βοηθεῖν καὶ πού καὶ μικρὸν
 βαπτίζεσθαι ἐπιτρέπουσι καὶ πολλὴν τῷ στόματι δέχεσθαι τὴν
 30 ἄλμην, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν ἐπὶ τῶν μαθητῶν.

10. Λουκᾶ. 22,35–36.

11. Ματθ. 10,10.

ιμάτιο βρίσκονται ὁ ἓνας νὰ ἔχει σανδάλια καὶ ὁ ἄλλος νὰ ἔχει ἐπανωφόρι; Τί λοιπὸν μπορούμε νὰ ποῦμε σ' αὐτά; "Ὅτι οὔτε αὐτοὺς ἄφησε νὰ εἶναι γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῶν νόμων, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βαδίσει στὸ σωτήριο θάνατό του τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἐντολὴ αὐτή. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα. Γιατί, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βαδίσει στὸ πάθος του, τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε: «ὅταν σᾶς ἔστειλα χωρὶς χρήματα καὶ σακίδιο στερηθήκατε μήπως τίποτε; Ἐκεῖνοι τοῦ ἀπάντησαν καὶ εἶπαν, 'ὄχι'. Τότε τοὺς εἶπε: 'τώρα ὅμως ὅποιος ἔχει χρήματα ἅς τὰ πάρει· τὸ ἴδιο καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει σακίδιο. Καὶ ὅποιος δὲν ἔχει ἅς πουλήσει τὸ ἱμάτιό του καὶ ἅς ἀγοράσει μαχαίρι'»¹⁰.

Ἀλλὰ ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς: 'μὲ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ ἀπάλλαξεις τοὺς ἀποστόλους ἀπὸ τὶς κατηγορίες, τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι γιὰ ποιό λόγο ὁ Χριστὸς ὄρισε τὰ ἀντίθετα, ἄλλοτε λέγοντας, «μὴν ἀποκτήσετε σακίδιο», καὶ ἄλλοτε λέγοντας, «ὅποιος ἔχει χρήματα ἅς τὰ πάρει, ὅπως καὶ σακίδιο»¹¹. Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο τὸ ἔκανε αὐτό; Τὸ ἔκαμε σύμφωνα μὲ τὴ σοφία του καὶ τὴ φροντίδα του γιὰ τοὺς μαθητές. Γιατί στὴν ἀρχὴ τὰ διέταξε αὐτὰ γιὰ νὰ πάρουν ἀπόδειξη τῆς δυνάμεώς του μὲ ἔργο καὶ πείρα καὶ ἀφοῦ τὴν πάρουν νὰ τολμήσουν στὴ συνέχεια νὰ βγοῦν σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη. "Ὅταν ὅμως ὕστερα γνώρισαν ἀρκετὰ τὴ δυνάμη του, ἤθελε καὶ αὐτοὶ νὰ δείξουν μόνοι τους τὴ δική τους ἀρετὴ καὶ νὰ μὴν τοὺς συγκρατεῖ μέχρι τέλος, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέπει πολλὰς φορές καὶ νὰ ἀφήνει νὰ ὑπομένουν καὶ πειρασμούς, γιὰ νὰ μὴ μένουν μέχρι τέλος ἀργοί. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν κολύμβηση στὴν ἀρχὴ συγκρατοῦν μὲ πολλὴ προσοχὴ τοὺς μαθητές τους βάζοντας ἀπὸ κάτω τὰ χέρια τους, ἐνῶ ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη καὶ τὴν τρίτη ἡμέρα ἀποσύροντας πολλὰς φορές τὸ χέρι τους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς προστάζουν νὰ βοηθοῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ κάπου κάπου τοὺς ἀφήνουν γιὰ λίγο νὰ βουλιάζουν καὶ νὰ παίρνουν στὸ στόμα τους πολλὴ ἀρμύρα, ἔτσι ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητές του.

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις οὐ μικρόν, οὐ μέγα αὐτοὺς ἀφῆκε παθεῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ παρῆν τειχίζων αὐτούς, περιφράττων, πάντα μετὰ ἀφθονίας αὐτοῖς ἐπιρρεῖν παρασκευάζων· ἐπειδὴ δὲ ἔδει καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτοὺς ἐπιδείξασθαι τὴν αὐτῶν
 5 συνέστειλεν ὀλίγω τὴν χάριν, ἐγκελευσάμενος αὐτοῖς πολλὰ καὶ δι' ἑαυτῶν ἀνύειν· διὰ τοι τοῦτο, ὅτε μὲν οὐκ εἶχον ὑποδήματα οὐδὲ ζώνην οὐδὲ ράβδον οὐδὲ χαλκὸν οὐδενὸς ὑστερήθησαν, «μὴ τινος» γάρ, φησὶν, «ὑστερήσατε; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· 'οὐδενός'», ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς ἐκέλευσε καὶ βαλάντιον ἔχειν καὶ
 10 πήραν καὶ ὑποδήματα, εὐρίσκονται καὶ πεινῶντες καὶ διψῶντες καὶ γυμνητεύοντες. Ὅθεν δῆλον, ὅτι πολλαχοῦ συνεχώρει καὶ παρακινδυνεύειν αὐτοὺς καὶ στενοχωρεῖσθαι, ἵνα τινὰ μισθὸν ἔχωσιν.

Οὕτω που καὶ οἱ ὄρνια τοῖς νεοττοῖς ποιοῦσι τοῖς ἑαυ-
 15 τῶν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, ἕως μὲν τὰ πτερὰ ἀπαλὰ ἔχουσιν ἐπὶ τῆς καλιᾶς καθήμενοι θάλπουσιν, ἐπειδὴν δὲ ἴδωσι πτεροφυήσαστας καὶ δυναμένους τὸν ἀέρα τέμνειν, πρῶτον μὲν περὶ αὐτὴν τὴν καλιὰν ἵπτασθαι παρασκευάζουσιν, ἔπειτα δὲ καὶ πορωτέρω περιάγουσι, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐπόμεναι καὶ διαβαστάζου-
 20 σαι, μετὰ δὲ ταῦτα αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἀφιεῖσαι βοηθεῖν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε, καθάπερ ἐν καλιᾷ, τῇ Παλαιστίνῃ τρέφων τοὺς μαθητάς· ἐπειδὴ δὲ πέτεσθαι ἐδίδαξε παρῶν καὶ διαβαστάζων αὐτούς, τέλος ἀφῆκεν εἰς τὴν οἰκουμένην πτῆναι, κελεύσας καὶ ἑαυτοῖς πολλαχοῦ βοηθεῖν.

25 Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς καὶ ἵνα τὴν δύναμιν αὐτοῦ μάθωσι, πάντων αὐτοὺς ἐγύμνωσε καὶ μονοχίτωνας ἀπέστειλε καὶ χωρὶς ὑποδημάτων ἐκέλευσε βαδίζειν, αὐτῆς οὖν τῆς ρήσεως ἀκούσαντες σαφῶς εἰσόμεθα. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν αὐτοῖς, «ἄρατε βαλάντιον καὶ πήραν», ἀλλ' ἀνέμνησεν αὐτοὺς τῶν προ-
 30 τέρων, οὕτως εἰπών· «ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας, μὴ τινος ὑστερήσατε;», τουτέστιν, 'οὐ πάντα μετὰ ἀφθο-

Στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ ξεκίνημα δὲν τοὺς ἄφησε νὰ πάθουν οὔτε κάτι μικρὸ οὔτε κάτι μεγάλο, ἀλλὰ παντοῦ ἦταν παρῶν ὀχυρώνοντας καὶ περιφράζοντας αὐτούς, κάνοντας νὰ ἔρχονται ὅλα σ' αὐτούς μὲ ἀφθονία. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε νὰ δείξουν καὶ τὴ δική τους ἀνδρεία, μείωσε λίγο τὴ χάρη, παροτρύνοντας αὐτοὺς νὰ κατορθώνουν καὶ πολλὰ ἀπὸ μόνοι τους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὅταν δὲν εἶχαν ὑποδήματα οὔτε ζωνάρι οὔτε ραβδί οὔτε χάλκινο νόμισμα, δὲ στερήθηκαν τίποτε. «Μήπως στερηθήκατε», λέγει, «τίποτε; Καὶ αὐτοὶ τοῦ ἀπάντησαν καὶ εἶπαν· 'ὄχι'». Ὅταν ὅμως τοὺς διέταξε νὰ ἔχουν καὶ χρήματα καὶ σακίδιο καὶ ὑποδήματα, παρουσιάζονται καὶ νὰ πεινοῦν καὶ νὰ διψοῦν καὶ νὰ εἶναι γυμνοί. Ἐπομένως εἶναι φανερὸ ὅτι σὲ πολλὰς περιπτώσεις τοὺς ἐπέτρεπε καὶ νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ στενοχωροῦνται, γιὰ νὰ ἔχουν κάποια ἀμοιβή.

Κάτι τέτοιο κάνουν καὶ τὰ πουλιὰ γιὰ τὰ μικρά τους. Γιατὶ καὶ αὐτὰ ὥσπου τὰ μικρὰ ἔχουν τὰ φτερά τους τρυφερὰ κάθονται στὴ φωλιά καὶ τὰ ζεσταίνουν, ὅταν ὅμως δοῦν πῶς ἔβγαλαν φτερὰ καὶ μποροῦν νὰ σχίζουν τὸν ἀέρα, πρῶτα τὰ προετοιμάζουν νὰ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὴ φωλιά τους, ὕστερα ὅμως τὰ περιφέρουν καὶ πιὸ μακριά, καὶ ἐνῶ στὴν ἀρχὴ τὰ ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ὑποβαστάζουν, στὴ συνέχεια τὰ ἀφήνουν νὰ βοηθήσουν μόνα τους τὸν ἑαυτὸ τους. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε, τρέφοντας στὴν Παλαιστίνη, σὰν σὲ φωλιά, τοὺς μαθητές. Ἀφοῦ τοὺς ἔμαθε νὰ πετοῦν μένοντας μαζί τους καὶ βοηθώντας τους, στὴ συνέχεια τοὺς ἄφησε νὰ πετάξουν στὴν οἰκουμένη, ἀφοῦ τοὺς πρόσταξε νὰ βοηθοῦν σὲ πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸ τους.

Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, καὶ ὅτι γιὰ νὰ μάθουν τὴ δύναμή του τοὺς ἀπογύμνωσε ἀπ' ὅλα καὶ τοὺς ἀπέστειλε μ' ἓνα χιτῶνα καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ βαδίζουν χωρὶς ὑποδήματα, θὰ τὰ γνωρίσουμε καλὰ ἀφοῦ ἀκούσουμε αὐτὰ τὰ λόγια. Γιατὶ δὲν τοὺς εἶπε μόνο, 'νὰ πάρετε χρήματα καὶ σακίδιο', ἀλλὰ τοὺς θύμισε τὰ προηγούμενα, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ὅταν σᾶς ἔστειλα χωρὶς χρήματα καὶ σακίδιο μήπως στερηθήκατε τίποτε;» Δηλα-

νίας ὑμῖν ἐπέρρει καὶ πολλῆς ἀπελαύσατε δαψιλείας; ἄλλὰ νῦν βούλομαι ὑμᾶς καὶ δι' ἑαυτῶν ἀγωνίζεσθαι· βούλομαι ὑμᾶς καὶ πενίας πείραν λαβεῖν· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἀνάγκην οὐκ ἄγω τοῦ προτέρου νόμου, ἀλλ' ἐπιτρέπω καὶ βαλάντιον ἔχειν
5 καὶ πήραν, ἵνα μὴ, καθάπερ δι' ἀψύχων ὀργάνων ἐνεργεῖν τὰ καθ' ὑμᾶς νομίζωμαι, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς τὴν οἰκείαν ἔχητε ἐπιδείκνυσθαι φιλοσοφίαν.

3. Καὶ τί, φησὶν, οὐκ ἂν μείζων ἐφάνη ἢ χάρις, εἰ διαπαντὸς οὕτως ἐτέλεσαν ὄντες; Ἀλλ' αὐτοὶ οὐκ ἐγένοντο οὕτω δόκιμοι·
10 εἰ γὰρ μηδεμιᾶς ἔλαβον θλίψεως πείραν, μὴ πενίας, μὴ διωγμοῦ, μὴ στενοχωρίας, ἔμειναν ἂν ἀργοὶ καὶ νωθεῖς· νῦν δὲ οὐχὶ τὴν χάριν διαλάμψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὑπακουόντων δοκιμὴν ἠθέλησεν ἐπιδειχθῆναι, ἵνα μὴ μετὰ ταῦτά τινες ἔχωσι λέγειν, ὅτι οὐδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς
15 τοῦ Θεοῦ ροπῆς ἐγένετο. Ἡδύνατο μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεὸς μέχρι τέλους ἐν ἀφθονίᾳ καταστῆσαι τοσαύτη, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας προφάσεις, ἃς πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰρήκαμεν· μίαν μὲν δὴ ταύτην, ἑτέραν δὲ οὐκ ἐλάττονα ταύτης, ἵνα καὶ μετριάξουν εἰδῶσι· τρίτην δέ, ἵνα μὴ μείζο-
20 να ἦ κατὰ ἄνθρωπον λάβωσι δόξαν. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ πολλῶ πλείονα τούτων, ἀφείς αὐτοὺς πολλοῖς τῶν ἀδοκῆτων περιπίπτειν, οὐκ ἠβουλήθη ὑπὸ τὴν ἀκρίβειαν τῆς νομοθεσίας τῆς προτέρας ἀφεῖναι, ἀλλ' ἐχάλασε καὶ ἀνῆκε τῆς φιλοσοφίας τὸν τόνον ἐκείνης, ὥστε μὴ βαρύν τινα καὶ ἀφόρητον αὐτοῖς γενέ-
25 σθαι τὸν βίον, πολλαχοῦ ἐγκαταλιμπανομένοις καὶ τὸν ἀκριβῆ νόμον ἐκεῖνον ἀναγκαζομένοις τηρεῖν.

Ἐπειδὴ δὲ χρῆ καὶ τὸ προκείμενον ἀσαφὲς ὄν ποιῆσαι καταφανές, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο εἰπεῖν. Εἰπὼν γάρ, «ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω καὶ πήραν», ἐπήγαγεν, «καὶ ὁ μὴ ἔχων,
30 πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει μάχαιραν». Τί ποτε τοῦτό ἐστι; καθοπλίζει τοὺς μαθητὰς ὁ λέγων, «ἐὰν τίς σε ρα-

δή, 'δὲν ἔρχονταν ὅλα σὲ σᾶς μὲ ἀφθονία καὶ δὲν τὰ ἀπολαύσατε πολὺ πλουσιοπάροχα;' Τώρα ὁμως θέλω ν' ἀγωνίζεστε καὶ σεῖς μόνοι σας· θέλω νὰ γνωρίσετε καὶ σεῖς τὴ φτώχεια. Γι' αὐτὸ στὸ ἐξῆς δὲ σᾶς τοποθετῶ κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῆς προηγούμενης ἐντολῆς, ἀλλὰ σᾶς ἐπιτρέπω νὰ ἔχετε καὶ χρήματα καὶ σακίδιο, γιὰ νὰ μὴ μὲ νομίζουν πὼς ἐνεργῶ τὰ δικά σας, ὅπως μέσα ἀπὸ ἄψυχα ὄργανα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορεῖτε καὶ σεῖς νὰ δείχνετε τὴ δική σας ἐνάρετη ζωὴ.

3. Καὶ τί, λέγει, δὲ θὰ φαινόταν μεγαλύτερη ἢ χάρη, ἂν γιὰ πάντα ζοῦσαν ἔτσι; Ἄλλ' αὐτοὶ δὲ θὰ γίνονταν τόσο δοκιμασμένοι. Γιατὶ ἂν δὲ δοκίμαζαν καμιά θλίψη οὔτε φτώχεια οὔτε διωγμὸ οὔτε στενοχώρια, θὰ ἔμεναν ἀδρανεῖς καὶ νωθροί· τώρα ὁμως θέλησε ὄχι μόνο νὰ λάμψει ἡ χάρη ἀλλὰ νὰ φανεῖ καὶ ἡ δοκιμασία αὐτῶν πού τὸν ὑπάκουαν, γιὰ νὰ μὴν μποροῦν ὕστερα μερικοὶ νὰ λέγουν ὅτι δὲν πρόσφεραν ἐκεῖνοι τίποτε δικό τους, ἀλλ' ὅλα γίνονταν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Μποροῦσε βέβαια ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἔχει μέχρι τέλος σὲ τόσο μεγάλη ἀφθονία, ἀλλὰ δὲ θέλησε γιὰ πολλοὺς καὶ ἀναγκαίους λόγους, τοὺς ὁποίους πολλές φορές εἶπα πρὸς τὴν ἀγάπη σας. Ἕνας λοιπὸν εἶναι αὐτός, ἄλλος, ὄχι μικρότερος ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ γνωρίζουν νὰ εἶναι μετριόφρονες· καὶ τρίτος, γιὰ νὰ μὴ λάβουν δόξα μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὴ πού ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὰ λοιπὸν καὶ γιὰ πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά, ἐπιτρέποντάς τους νὰ πέφτουν σὲ πολλὰ ἀπροσδόκητα, δὲ θέλησε νὰ τοὺς ἀφήσει κάτω ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τῆς προηγούμενης νομοθεσίας, ἀλλὰ μετρίασε καὶ χαλάρωσε τὴν ἰσχὺ ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας, ὥστε νὰ μὴν τοὺς γίνεῖ ἡ ζωὴ δύσκολη καὶ ἀφόρητη, ἀφοῦ σὲ πολλὰ ἐγκαταλείπονταν μόνοι τους καὶ ἀναγκάζονταν νὰ τηροῦν τὴν αὐστηρὴ ἐκείνη ἐντολή.

Ἐπειδὴ ὁμως πρέπει καὶ τὸ ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος καὶ πού εἶναι ἀσαφές νὰ τὸ καταστήσουμε ὀλοφάνερο, εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε καὶ αὐτό. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ὅποιος ἔχει χρήματα ἄς τὰ πάρει, ὅπως ἐπίσης καὶ σακίδιο», πρόσθεσε· «καὶ ὅποιος δὲν ἔχει ἄς πουλήσει τὸ ἱμάτιό του καὶ ἄς ἀγοράσει

πίση εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῶ καὶ τὴν ἄλλην»; ὁ
 κελεύων 'εὐλογεῖν τοὺς λοιδορουμένους, ἀνέχεσθαι τῶν ἐπιηρε-
 αζόντων, εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων', εἶτα καθοπλίζει καὶ
 διὰ μαχαίρας μόνης; Καὶ ποῖον ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Εἰ γὰρ
 5 ὄλως ἔδει καθοπλίσαι, οὐ μαχαίρας ἔδει κτήσασθαι μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἀσπίδα καὶ κράνος καὶ κνημίδα. Ὅλως δέ, εἴ γε ἀνθρωπί-
 νως τὰ τοιαῦτα ἔμελλεν οἰκονομεῖν, πόσοις οὐκ ἦν τὸ ἐπίταγμα
 γέλως; Εἰ γὰρ μυρία τοιαῦτα ὄπλα ἐκτήσαντο πρὸς τοσαύτην
 ἔφοδον καὶ ἐπιβουλήν δήμων, τυράννων, πόλεων, ἐθνῶν, τίνες
 10 ἔμελλον οἱ ἔνδεκα φανεῖσθαι; Φωνῆς γὰρ ἀκούσαι χρεμετίζον-
 τος ἵππου δυνατὸν ἦν αὐτοῖς; πρὸς δὲ τὴν ὄψιν μόνην οὐκ ἂν
 κατεπλάγησαν τῶν στρατοπέδων, ἐν λίμναις καὶ ποταμοῖς καὶ
 ἀκατίοις τραφέντες μικροῖς;

Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο λέγει; Τὴν ἔφοδον τῶν Ἰουδαίων
 15 ἐνδείξασθαι βουλόμενος καὶ ὅτι μέλλουσιν αὐτὸν συλλαμβάνειν.
 Καὶ τοῦτο φανερώς μὲν οὐκ ἠθέλησεν εἰπεῖν, δι' αἰνιγμάτων δέ,
 ὥστε μὴ θορυβῆσαι πάλιν αὐτούς. Ὡσπερ οὖν ὅταν ἀκούσης
 αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι «ὃ ἠκούσατε εἰς τὸ οὖς, κηρύξατε ἐπὶ τῶν
 δωμάτων, καὶ ὃ ἠκούσατε ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί», οὐ
 20 τοῦτο ὑποπτεύεις, ὅτι κελεύει τοὺς στενωποὺς καὶ τὴν ἀγορὰν
 ἀφέντας ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύττειν· οὐδὲ γὰρ φαίνονται τοῦτο
 ποιήσαντες οἱ μαθηταί· ἀλλὰ τό, «ἐπὶ τῶν δωμάτων», καὶ τό,
 «ἐν τῷ φωτί», τὸ μετὰ παρρησίας αἰνίττεται· τὸ δέ, «εἰς τὸ
 οὖς», καὶ τό, «ἐν τῇ σκοτίᾳ», τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὅπερ ἐν μικρῷ
 25 μέρει τῆς οἴκουμένης, καὶ ἐν ἐνὶ χωρίῳ τῆς Παλαιστίνης ἠκού-
 σάτε, τοῦτο πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξηγήσατε'. Οὐ γὰρ δὴ ἐν σκοτίᾳ
 οὐδὲ εἰς τὸ οὖς διελέγετο αὐτοῖς, ἀλλ' ἐφ' ὑψηλῶν τῶν ὀρέων,
 καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς πολλάκις. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὑποληπτέ-

12. Ματθ. 5,39.

13. Ματθ. 10,27.

μαχαίρι». Τί λοιπόν σημαίνει αυτό; Ὀπλίζει τοὺς μαθητὲς αὐτὸς πού λέγει, «ἂν κάποιος σέ χτυπήσει στὸ δεξιὸ σαγόνι, νὰ τοῦ στρέψεις καὶ τὸ ἄλλο»¹²; αὐτὸς πού παραγγέλλει 'νὰ εὐλογοῦμε ἐκείνους πού μᾶς κακολογοῦν, νὰ ἀνεχόμαστε ἐκείνους πού μᾶς κακομεταχειρίζονται, νὰ προσευχόμαστε γιὰ ἐκείνους πού μᾶς καταδιώκουν', ἔπειτα μᾶς ὀπλίζει καὶ μάλιστα μ' ἓνα μαχαίρι μόνο; Καὶ ποιά δικαιολογία μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτό; Γιατί, ἂν ἔπρεπε νὰ τοὺς ὀπλίσει ὅπωςδήποτε, ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσουν ὄχι μόνο μαχαίρι, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδα καὶ κράνος καὶ κνημίδες. Καὶ γενικὰ ἂν ἐπρόκειτο νὰ τὰ διευθετήσῃ αὐτὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἀνθρώπινα, σὲ πόσους ἢ ἐντολὴ δὲ θὰ φαινόταν γελοία; Γιατί ἂν ἀποκτοῦσαν ἀμέτρητα τέτοια ὄπλα ἐναντίον μιᾶς τόσο μεγάλης ἐπίθεσης καὶ ἐπιβουλῆς λαῶν, τυράννων, πόλεων, ἐθνῶν, σὰν ποιοὶ θὰ παρουσιάζονταν οἱ ἔνδεκα; Θὰ μπορούσαν ἀλήθεια αὐτοὶ ν' ἀκούσουν τὸ χρεμέτισμα ἐνὸς ἀλόγου; δὲ θὰ κατατρόμαζαν ἀπὸ τὴ θέα καὶ μόνο τῶν στρατιωτῶν τὴ στιγμή πού μεγάλωσαν σὲ λίμνες καὶ ποτάμια καὶ μικρὲς βάρκες;

Γιὰ ποιό λόγο τὸ λέγει αὐτό; Θέλοντας νὰ δείξει τὴν ἐπίθεση τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅτι πρόκειται νὰ τὸν συλλάβουν. Καὶ αὐτὸ δὲ θέλησε νὰ τὸ πεῖ φανερὰ ἀλλὰ τὸ εἶπε αἰνιγματικά, γιὰ νὰ μὴν τοὺς θορυβῆσει πάλι. Ὅπως λοιπόν ὅταν τὸν ἀκούσεις νὰ λέγει, «αὐτὸ πού ἀκούσατε στὸ αὐτί, διακηρύξτε το ἀπὸ τοὺς ἐξῶστες καὶ αὐτὸ πού ἀκούσατε στὸ σκοτάδι, διαλαλήστε το στὸ φῶς»¹³, δὲ σκέπτεσαι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ προστάζει ν' ἀφήσουν τοὺς στενοὺς δρόμους καὶ τὴν ἀγορὰ καὶ νὰ κηρύττουν ἐπάνω στοὺς ἐξῶστες —οὔτε βέβαια φαίνεται νὰ τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ μαθητές—, ἀλλὰ μὲ τὸ «ἐπάνω στοὺς ἐξῶστες» καὶ τὸ «στὸ φῶς», ὑπαινίσσεται τὸ νὰ κηρύττουν μὲ παρρησία, ἐνῶ μὲ τὸ «στὸ αὐτί» καὶ μὲ τὸ «στὸ σκοτάδι» δηλώνει τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ πού ἀκούσατε σ' ἓνα μικρὸ μέρος τῆς οἰκουμένης καὶ σ' ἓνα τόπο τῆς Παλαιστίνης νὰ τὸ διαλαλήσετε σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς. Γιατί βέβαια δὲν τοὺς μιλοῦσε στὸ σκοτάδι οὔτε στὸ αὐτί, ἀλλὰ πάνω σὲ ὑψώματα τῶν βουνῶν καὶ στίς συναγωγὰς πολλὰς φορές. Ἔτσι καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ τὸ ἐννοή-

ον. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ δώματα ἀκούοντες ἐτέρως ἐνοήσαμεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μαχαίρας ἀκούοντες μὴ τοῦτο νομίσωμεν, ὅτι ἐπέταξε μαχαίρας κεκτῆσθαι, ἀλλ' ὅτι διὰ τῶν μαχαιρῶν τὴν ἐνεστῶσαν αἰνίττεται ἐπιβουλήν, καὶ ὅτι μέλλει πάσχειν παρὰ 5 τῶν Ἰουδαίων, ἅπερ ἔπαθε.

Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. Εἰπὼν γάρ, «ἀγοράσει μάχαιραν», ἐπήγαγε· «δεῖ γὰρ τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ τελεσθῆναι», «ὅτι ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη». Εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι «εἰσὶν ὧδε δύο μάχαιραι», καὶ το λεχθὲν μὴ συνιέντων, 10 φησὶν, «ἰκανόν ἐστι». Καίτοι γε οὐκ ἦν ἰκανόν· εἰ μὲν γὰρ ἀνθρωπίνῃ βοηθείᾳ κεχρηῆσθαι αὐτοὺς ἐβούλετο, οὐ μόνον δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' οὐδὲ ἑκατὸν ἦσαν ἰκαναὶ μάχαιραι· εἰ δὲ οὐκ ἐβούλετο ἀνθρωπίνῃ βοηθείᾳ αὐτοὺς κεχρηῆσθαι, καὶ αἱ δύο περιτταί. Ἄλλ' ὁμῶς οὐκ ἐξεκάλυψε τὸ αἰνίγμα· καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνε- 15 ται τοῦτο ποιῶν· ἐπειδὴν μὴ νοήσωσι τὸ λεχθὲν, παρατρέχει καὶ ἀφήσι, τῇ τῶν πραγμάτων ἐκβάσει τῶν μετὰ ταῦτα τὴν κατανόησιν τῶν εἰρημένων ἐπιτρέπων λοιπόν, ὅπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ ἐποίησε. Καὶ γὰρ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ διαλεγόμενος, οὕτω πῶς ἔλεγε· «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις 20 ἐγερῶ αὐτόν». Καὶ ὁμῶς οὐκ ἤδεισαν οἱ μαθηταὶ τὸ λεγόμενον· καὶ ὅτι οὐκ ἤδεισαν, ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημήνατο, λέγων· «ὅτε δὲ ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ τῇ Γραφῇ». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «οὐδὲ γὰρ ἤδεισαν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι».

25 4. Ἄλλὰ τὸ μὲν ζήτημα ἰκανὴν ἔχει τὴν λύσιν, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὸ λειπόμενον τῆς προσήσεως μέρος τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον καὶ πόθεν εἰς ταῦτα ἐξέβημεν; Ἐμακαρίζομεν τὴν Πρίσκιλλαν καὶ τὸν Ἀκύλαν, ὅτι συνώκουν τῷ Παύλῳ, ὅτι καὶ τὸν τρόπον τῆς στολῆς καὶ τὸν τρόπον τῶν 30 ὑποδημάτων καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας αὐτοῦ κατε-

14. Λουκᾶ. 22,37.

16. Ἰω. 2,19.

15. Λουκᾶ. 22,38.

17. Ἰω. 2,22.

18. Ἰω. 20,9.

σουμε. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖ ἀκούοντας ‘ἐξῶστες’ ἐννοήσαμε διαφορετικά, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀκούοντας ‘μαχαίρια’ ἄς μὴ νομίσουμε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ πρόσταξε ν’ ἀποκτήσουν μαχαίρια, ἀλλ’ ὅτι μὲ τὰ μαχαίρια ὑπαινίσσεται τὴν παρούσα ἐπιβουλή καὶ ὅτι πρόκειται νὰ πάθει ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους αὐτὰ πού ἔπαθε.

Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ἄς ἀγοράσει μαχαίρι», πρόσθεσε· «γιατὶ πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν γιὰ μένα αὐτὰ πού εἶναι γραμμένα, ὅτι λογαριάσθηκα ἀνάμεσα στοὺς ἀνόμους»¹⁴. Καὶ ὅταν ἐκεῖνοι εἶπαν, «ὑπάρχουν ἐδῶ δύο μαχαίρια» καὶ δὲν κατάλαβαν αὐτὸ πού εἶπε, λέγει· «εἶναι ἀρκετά»¹⁵. Ὅμως δὲν ἦταν ἀρκετά. Γιατὶ ἂν ἤθελε νὰ χρησιμοποιοῦν ἀνθρώπινη βοήθεια, ὄχι μόνο δύο καὶ τρία, ἀλλ’ οὔτε ἑκατὸ μαχαίρια ἦταν ἀρκετά· ἂν ὅμως δὲν ἤθελε νὰ χρησιμοποιοῦν ἀνθρώπινη βοήθεια, καὶ τὰ δύο ἦταν περιττά. Ἄλλ’ ὅμως δὲν ἐξήγησε τὴν αἰνιγματικὴ φράση. Καὶ πραγματικὰ πολλές φορές φαίνεται νὰ τὸ κάνει αὐτό. Ὅταν δὲν καταλάβουν αὐτὸ πού εἶπε, τὸ προσπερνᾷ καὶ τὸ παραλείπει, ἀφήνοντας στὴ συνέχεια τὴν κατανόηση τῶν λόγων τοῦ ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων πού θὰ ἀκολουθήσουν, πράγμα βέβαια πού τὸ ἔκαμε καὶ ἄλλοῦ. Καὶ ὅταν δηλαδὴ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἀναστασή του, ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «γκρεμίστε αὐτὸν τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ξανακτίσω»¹⁶. Καὶ ὅμως δὲν ἀντιλήφθηκαν οἱ μαθητὲς τὸ λεγόμενο. Καὶ ὅτι δὲν τὸ ἀντιλήφθηκαν, τὸ ἐπισήμανε ὁ εὐαγγελιστὴς λέγοντας· «ὅταν ὅμως ἀναστήθηκε ὁ Ἰησοῦς, τότε πίστεψαν στὰ λόγια τοῦ καὶ στὴ Γραφή»¹⁷. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει· «γιατὶ δὲ γνώριζαν μέχρι τότε ὅτι πρέπει νὰ ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς»¹⁸.

4. Τὸ ζήτημα λοιπὸν αὐτὸ λύθηκε ἱκανοποιητικὰ, γι’ αὐτὸ ἄς φέρουμε τὸ λόγο στὸ ὑπόλοιπο μέρος τοῦ χαιρετισμοῦ. Ποιὸ λοιπὸν ἦταν τὸ λεγόμενο καὶ ἀπὸ ποῦ καταλήξαμε σ’ αὐτά; Μακαρίζαμε τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα, γιατί συγκατοικοῦσαν μὲ τὸν Παῦλο, γιατί μάθαιναν καλὰ τὸν τρόπο τοῦ ντυσίματός του, τὸ εἶδος τῶν ὑποδημάτων του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἀπὸ ἐδῶ μᾶς γεννήθηκε τὸ ζήτημα αὐτό. Γιατὶ ζητούσαμε νὰ ἐξηγήσου-

μάνθανον. Ἐντεῦθεν τὸ ζήτημα ἡμῖν ἐτέχθη τοῦτο. Ἐζητοῦμεν γάρ, τίνος ἔνεκεν, τοῦ Χριστοῦ ἀπαγορευόντος μηδὲν ὅλως ἔχειν, εἰ μὴ μόνον ἱμάτιον, ἐφαίνοντο καὶ ὑποδήματα καὶ φελόνην ἔχοντες. Εἶτα ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ὅτι οὐ παραβαίνοντες τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τηροῦντες τούτοις ἐχρῶντο. Ταῦτα δὲ ἐλέγομεν, οὐκ εἰς περιουσίαν χρημάτων ὑμᾶς ἀλείφοντες, οὐδὲ παρακαλοῦντες πλείω τῆς χρείας κεκτῆσθαι, ἀλλ' ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἀπίστους ἀντιλέγειν τοὺς διαχλευάζοντας τὰ ἡμέτερα.

Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς λύσας τὸν πρότερον νόμον, οὐχὶ οἰκίας, οὐδὲ ἀνδράποδα, οὐδὲ κλίνας, οὐδὲ ἀργυρώματα, οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον οὐδὲν ἐκέλευσεν ἔχειν, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπηλλάχθαι τῶν πρότερον εἰρημένων. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ οὕτω παρῆνει λέγων· «ἔχοντες τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Τὸ γὰρ περιττὸν τῆς χρείας εἰς τοὺς δεομένους ἀναλίσκεσθαι δεῖ, καθάπερ οὖν καὶ οὗτοι ἐποίουν, Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας. Διόπερ αὐτοὺς ἐπαινεῖ καὶ θαυμάζει καὶ μέγιστον αὐτῶν συντίθησιν ἐγκώμιον. Εἰπὼν γάρ, «ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Κυρίῳ», καὶ τὴν αἰτίαν τίθησιν τῆς τοιαύτης ἀγάπης. Ποίαν δὲ ταύτην, «οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου», φησί, «τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν».

Οὐκοῦν διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀγαπᾶς καὶ φιλεῖς, ἴσως εἴποι τις; Μάλιστα μὲν οὖν· εἰ καὶ τοῦτο μόνον ἦν, ἀρκοῦν ἐγκώμιον ἦν. Ὁ γὰρ τὸν στρατηγὸν σώσας, τοὺς στρατιώτας διέσωσεν ἄν· ὁ τὸν ἰατρὸν ἀπαλλάξας τῶν κινδύνων, τοὺς κάμνοντας εἰς ὑγείαν ἐπανήγαγεν· ὁ τὸν κυβερνήτην ἐξαρπάσας τοῦ κλύδωνος, τὸ πλοῖον ὅλον τῶν κυμάτων ἀπήλλαξεν· οὕτω καὶ οἱ τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης διασώσαντες καὶ τὸ αἷμα τὸ ἑαυτῶν ἐκχέαντες ὑπὲρ τῆς ἐκείνου σωτηρίας, κοινοὶ τῆς οἰκουμένης ἦσαν εὐεργέται, ἐν τῇ περὶ τὸν διδάσκαλον προνοίᾳ τοὺς μαθητὰς

19. Α' Τιμ. 6,8.

20. Ρωμ. 16,4.

με για ποιό λόγο, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἀπαγόρευε νὰ μὴν ἔχουν ἐντελῶς τίποτε παρὰ μόνο ἓνα ἱμάτιο, παρουσιάζονταν νὰ ἔχουν καὶ ὑποδήματα καὶ ἐπανωφόρι. Στὴ συνέχεια ὁ λόγος ἀπέδειξε πῶς τὰ χρησιμοποιοῦσαν αὐτὰ ὄχι παραβαίνοντας τὴν ἐντολή, ἀλλὰ καὶ τηρώντας αὐτὴν πάρα πολὺ πιστά. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγαμε, ὄχι γιὰ νὰ σᾶς παρακινήσω πρὸς ἀπόκτηση πολλῶν χρημάτων οὔτε νὰ σᾶς προτρέψω νὰ ἀποκτήσετε περισσότερα ἀπὸ τὶς ἀνάγκες σας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορεῖτε νὰ ἀντικρούετε τοὺς ἀπίστους ποὺ περιπαίζουν τὰ δικά μας.

Γιατὶ καὶ ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ κατάργησε τὴν προηγούμενη ἐντολή, δὲν παράγγειλε νὰ ἔχουν οὔτε σπίτια, οὔτε δούλους, οὔτε κρεβάτια, οὔτε ἀσημένια σκεύη, οὔτε κανένα ἄλλο τέτοιο, ἀλλὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν ὄσων λέχθηκαν προηγουμένως. Καὶ ὁ Παῦλος ἐξάλλου ἔτσι συμβούλευε λέγοντας: «ὅταν ἔχουμε τροφές καὶ σκεπάσματα, ἃς ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτά»⁹. Γιατὶ τὸ περίσσευμα τῆς ἀνάγκης πρέπει νὰ ξοδεύεται σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ὅπως βέβαια ἔκαμναν καὶ αὐτοί, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς θαυμάζει καὶ τοὺς ἐπαιεῖ καὶ πλέκει γι' αὐτοὺς πολὺ μεγάλο ἐγκώμιο. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶπε, «χαιρετῆστε τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα, τοὺς συνεργάτες μου στὸ ἔργο τοῦ Κυρίου», ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτία μιᾶς τέτοιας ἀγάπης. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Οἱ ὁποῖου», λέγει, «διακινδύνεψαν τὴ ζωὴ τους γιὰ χάρη μου»²⁰.

Ὡστε, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ πεῖ κανεὶς, γι' αὐτὸ τοὺς ἀγαπᾶς καὶ τοὺς συμπαθεῖς; Βεβαιότατα γι' αὐτό. Ἄν ἦταν καὶ αὐτὸ μόνο, ἦταν ἀρκετὸ ἐγκώμιο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔσωσε τὸ στρατηγὸ, ἔσωσε τοὺς στρατιῶτες· ἐκεῖνος ποὺ ἀπάλλαξε τὸν ἰατρὸ ἀπὸ τοὺς κινδύνους ἐπανεφέρε στὴν ὑγεία τοὺς ἀρρώστους· ἐκεῖνος ποὺ γλύτωσε τὸν κυβερνήτη ἀπὸ τὴν τρικυμία, ἔσωσε ὅλο τὸ πλοῖο ἀπὸ τὰ κύματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ διέσωσαν τὸ διδάσκαλο τῆς οἰκουμένης καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴ δική του σωτηρία, ἦταν εὐεργέτες ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ μὲ τὴ φροντίδα τους γιὰ τὸ διδάσκαλο διέσωσαν ὅλους τοὺς μαθητές. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι δὲν ἔδειχαν τέτοια συμπε-

ἅπαντας διασώσαντες. Ἴνα δὲ μάθῃς, ὅτι οὐ περὶ τὸν διδάσκα-
 λον ἦσαν τοιοῦτοι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀδελφῶν τὴν αὐτὴν
 ἐπεδείκνυντο πρόνοιαν, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. Εἰπὼν γάρ, «οἵτινες
 ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν», ἐπήγαγε
 5 λέγων· «οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκ-
 κλησῖαι τῶν ἐθνῶν». Τί λέγεις; σκηνοποιοῖς, πτωχοῖς χειροτέ-
 χναις, οὐδὲν πλέον τῆς ἀναγκαίας ἔχουσι τροφῆς, πᾶσαι αἱ Ἐκ-
 κλησῖαι τῶν ἐθνῶν εὐχαριστοῦσι; καὶ τί τοσοῦτον οἱ δύο οὗτοι
 ἐκκλησίας τοσαύτας ὠφελῆσαι ἴσχυσαν; ποίαν χρημάτων εἶχον
 10 περιουσίαν; ποῖον δυναστείας μέγεθος; τίνα παρὰ ἄρχουσι παρ-
 ρησίαν; Χρημάτων μὲν περιουσίαν καὶ δυναστείαν παρὰ τοῖς
 κρατοῦσιν οὐκ ἐκέκτηντο, ὃ δὲ τούτων ἀπάντων μεῖζον ἦν, προ-
 θυμίαν γενναίαν καὶ ψυχὴν πρὸς κινδύνους παρατεταγμένην
 μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας εἶχον. Διὰ τοῦτο πολλῶν εὐεργέται
 15 ἐγένοντο καὶ σωτῆρες.

Οὐ γὰρ οὕτως οἱ πλουτοῦντες καὶ ψοφοδεεῖς ὡς οἱ πενία
 συζῶντες καὶ μεγαλόψυχοι τὰς ἐκκλησίας ὠφελεῖν δύναιτ' ἄν.
 Καὶ μηδεὶς παράδοξον εἶναι νομιζέτω τὸ λεγόμενον· ἀληθὲς γάρ
 ἐστὶ καὶ ἀπ' αὐτῶν δείκνυται τῶν πραγμάτων. Ὁ μὲν γὰρ πλού-
 20 σιος πολλὰς ἔχει τοῦ παραβλάπτεσθαι τὰς λαβὰς. Δέδοικεν ὑπὲρ
 οἰκίας, ὑπὲρ οἰκετῶν, ὑπὲρ ἀγρῶν, ὑπὲρ χρημάτων, μὴ τις αὐ-
 τόν τι τούτων ἀφέληται. Καὶ τὸ πολλῶν εἶναι κύριον, πολλῶν
 εἶναι δοῦλον ποιεῖ. Ὁ μέντοι πένης, εὐζωνός τις ὢν καὶ πάσας
 ταύτας ἀποθέμενος τὰς λαβὰς, λέων ἐστὶν πῦρ πνέων, καὶ ψυ-
 25 χὴν ἔχει γενναίαν, καὶ πάντων ἐξανιστάμενος, ραδίως ἅπαντα
 πράττει τὰ δυνάμενα τὰς ἐκκλησίας ὠφελεῖν, κἂν ἐλέγξαι δέη
 κἂν ἐπιτιμῆσαι κἂν μυρίας διὰ τὸν Χριστὸν ἀναδέξασθαι ἐπα-
 χθείας· καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ τῆς ζωῆς ὑπερεῖδε τῆς παρουσίας, πάν-
 τα ραδίως καὶ μετὰ πολλῆς ποιεῖ τῆς εὐκολίας. Τί γὰρ καὶ δέ-
 30 δοικεν, εἰπέ μοι; Μὴ τις αὐτοῦ τὰ χρήματα ἀφέληται; Ἄλλ' οὐκ
 ἐστὶ τοῦτο εἰπεῖν. Ἄλλὰ μὴ τῆς πατρίδος ἐκπέση; Ἄλλὰ πᾶσα ἡ
 ὑπ' οὐρανὸν πόλις αὐτῷ ἐστίν. Ἄλλὰ μὴ τῆς τρυφῆς αὐτόν τις

ριφορὰ μόνο γιὰ τὸ διδάσκαλο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς φρόντιζαν τὸ ἴδιο, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «οἱ ὅποιοι γιὰ χάρη μου διακινδύνεψαν τὴ ζωὴ τους», πρόσθεσε λέγοντας: «τοὺς ὁποίους ὄχι μόνο ἐγὼ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐκκλησίες τῶν Χριστιανῶν πού προέρχονται ἀπὸ ἐθνικούς». Τί λέγεις; ὅλες οἱ ἐκκλησίες τῶν ἐθνῶν εὐχαριστοῦν τοὺς σκηνοποιούς, τοὺς φτωχοὺς τεχνίτες, πού δὲν ἔχουν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη τροφή; Καὶ πόσο πολὺ μπόρεσαν αὐτοὶ νὰ ὠφελήσουν τόσες ἐκκλησίες; πόσα πολλὰ χρήματα εἶχαν; ποιά μεγάλη ἐξουσία; ποιά παρρησία κοντὰ στοὺς ἄρχοντες; Πολλὰ χρήματα βέβαια καὶ ἐξουσία κοντὰ στοὺς ἄρχοντες δὲν εἶχαν. Εἶχαν ὅμως αὐτὸ πού ἦταν μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα αὐτά, προθυμία γενναία καὶ ψυχὴ πάρα πολὺ ἔτοιμη γιὰ τοὺς κινδύνους. Γι' αὐτὸ ἔγιναν εὐεργέτες καὶ σωτῆρες σὲ πολλούς.

Καὶ πραγματικὰ δὲν μποροῦν νὰ ὠφελήσουν τὶς ἐκκλησίες τόσο οἱ πλούσιοι καὶ δειλοί, ὅσο ἐκεῖνοι πού ζοῦν μὲ τὴ φτώχεια καὶ οἱ μεγαλόψυχοι. Καὶ κανεὶς ἄς μὴ νομίζει παράδοξο τὸ λεγόμενο, γιατί εἶναι ἀληθινὸ καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ὁ πλούσιος δηλαδὴ ἔχει πολλές ἀφορμὲς γιὰ νὰ παθαίνει κακό. Φοβᾶται γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ τοὺς ὑπηρέτες, γιὰ τὰ χωράφια, γιὰ τὰ χρήματα, μήπως κανεὶς τοῦ πάρει κάτι ἀπ' αὐτά. Καὶ τὸ ὅτι εἶναι κύριος πολλῶν τὸν κάνει νὰ εἶναι δοῦλος πολλῶν. Ὁ φτωχὸς ὅμως, πού εἶναι καλὰ ἐξασκημένος καὶ ἔχει ἀπομακρύνει ὅλες αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς, εἶναι λιοντάρι πού βγάζει φωτιὰ καὶ ἔχει ψυχὴ γενναία, καὶ διωκόμενος ἀπὸ ὅλους εὐκολα πράττει ὅλα ἐκεῖνα πού μποροῦν νὰ ὠφελοῦν τὶς ἐκκλησίες, εἴτε πρέπει νὰ ἐλέγξει εἴτε νὰ ἐπιτιμήσει εἴτε νὰ ἀναλάβει ἄπειρα βάρη γιὰ τὸ Χριστό· καὶ ἐπειδὴ μιὰ γιὰ πάντα περιφρόνησε τὴν παρούσα ζωὴ ὅλα τὰ κάνει εὐκολα καὶ μὲ πολλὴ προθυμία. Καὶ πραγματικὰ πὲς μου, τί ἔχει νὰ φοβηθεῖ; Μήπως κανεὶς τοῦ πάρει τὰ χρήματα; Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς. Μήπως ὅμως ἐξορισθεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα του; Ἀλλὰ κάθε πόλη τῆς γῆς ἀνήκει σ' αὐτόν. Μήπως ὅμως τοῦ στερήσει κανεὶς τὶς ἀπολαύ-

περικόψη καὶ τῆς δορυφορίας; Ἀλλὰ καὶ τούτοις ἅπασι χαίρειν εἰπὼν, ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπείγεται ζωὴν. Κἂν αὐτὴν ἐπιδοῦναι δέη τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ αἷμα εἰσενεγκεῖν, οὐ παραιτήσεται. Ἐντεῦθεν ὁ τοιοῦτος καὶ τυράννων 5 καὶ βασιλέων καὶ δήμων καὶ πάντων ἐστὶ δυνατώτερός τε καὶ εὐπορώτερος.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ κολακεία τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἀληθῶς, οἱ μηδὲν κεκτημένοι οὗτοι μάλιστα πάντων ἐλευθεροστομεῖν 10 δύναιτ' ἂν, πόσοι πλούσιοι κατὰ τὸν καιρὸν ἦσαν Ἡρώδου; πόσοι δυνάσται; τίς παρῆλθεν εἰς μέσον; τίς ἐπετίμησε τῷ τυράννῳ; τίς ἤμυνεν ἀδικουμένοις τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις; Τῶν μὲν εὐπόρων οὐδεὶς, ὁ δὲ πένης καὶ πτωχός, ὁ μὴ κλίνην μήτε τράπεζαν μήτε στέγην ἔχων, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης Ἰωάννης, οὗτος 15 μόνος καὶ πρῶτος μετὰ παρρησίας ἀπάσης τὸν τύραννον ἤλεγχε καὶ τοὺς μοιχαλίους ἐξεκάλυπτε γάμους καὶ παρόντων ἀπάντων καὶ ἀκουόντων τὴν καταδικάζουσαν αὐτὸν ἐξέφερε ψῆφον. Καὶ πρὸ τούτου δὲ πάλιν ὁ μέγας Ἡλίας, τῆς μηλωτῆς μηδὲν κεκτημένος πλέον, τὸν ἀσεβῆ καὶ παράνομον Ἀχαὰβ ἐκεῖνον μόνος ἤλεγξε μετὰ πολλῆς ἀνδρείας. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐλευθεροστο- 20 μεῖν παρασκευάζει καὶ θαρρεῖν ἐν ἅπασι πείθει τοῖς δεινοῖς καὶ ἀναλώτους ἐργάζεται καὶ ἰσχυρούς, ὡς τὸ μηδὲν κεκτηῖσθαι μηδὲ περιβολὴν τινα πραγμάτων ἔχειν. Ὡστε, εἴ τις βούλοιο πολλὴν κεκτηῖσθαι δύναμιν ἀσπασάσθω πενίαν, καταφρονεῖτω τῆς παρουσίας ζωῆς, μηδὲν εἶναι νομιζέτω θάνατον. Οὗτος οὐχὶ 25 τῶν εὐπόρων μόνον οὐδὲ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πλείονα τὰς ἐκκλησίας ὠφελῆσαι δυνήσεται. Οἱ μὲν γὰρ βασιλεύοντες καὶ οἱ εὐποροὶ, ὅσα ἂν ποιήσωσιν, ἀπὸ χρημάτων ποιοῦσιν, ὁ δὲ τοιοῦτος πολλάκις καὶ ἀπὸ κινδύνων καὶ ἀπὸ θανάτων πολλὰ καὶ μεγάλα συνετέλεσεν. Ὅσω δὲ χρυ- 30 σίου παντὸς τιμιώτερον αἷμα, τοσούτω βελτίων ἐκείνης αὕτη ἢ εἰσφορά.

σεις καὶ τοὺς σωματοφύλακες; Ἀλλὰ καὶ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἀποχαιρέτησε, ζεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ σπεύδει πρὸς τὴ μέλλουσα ζωή. Καὶ ἂν χρειασθεῖ νὰ δώσει καὶ τὴν ψυχὴ του ἀκόμη καὶ νὰ προσφέρει τὸ αἷμα του, δὲ θὰ ἀποφύγει νὰ τὸ κάνει καὶ αὐτό. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο τὸν κάνει πιὸ δυνατὸ καὶ πιὸ πλούσιο καὶ ἀπὸ τυράννους καὶ ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἀπὸ λαοὺς καὶ ἀπ' ὄλους.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι κολακεία ἀλλὰ πῶς πραγματικὰ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε, αὐτοὶ πιὸ πολὺ ἀπ' ὄλους μποροῦν νὰ μιλοῦν ἐλεύθερα, πόσοι πλούσιοι ἦταν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡρώδη; πόσοι ἄρχοντες; Ποιὸς παρουσιάσθηκε στὴ μέση; ποιὸς ἐπιτίμησε τὸν τύραννο; ποιὸς ὑπερασπίσθηκε τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ποὺ παραβιάζονταν; Ἀπὸ τοὺς πλουσίους κανεῖς, ἐνῶ ὁ φτωχὸς καὶ ἄπορος, ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶχε κρεβάτι οὔτε τραπέζι οὔτε στέγη, ὁ πολίτης τῆς ἐρήμου Ἰωάννης, αὐτὸς μόνος καὶ πρῶτος μὲ κάθε παρρησία ἔλεγχε τὸν τύραννο, ξεσκεπάζε τοὺς μοιχικοὺς γάμους καὶ ἐνῶ ὅλοι ἦταν παρόντες καὶ τὸν ἄκουαν ξεστόμιζε τὴν καταδικαστικὴ γι' αὐτὸν ἀπόφαση. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ πάλι ὁ μεγάλος Ἡλίας, ποὺ δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴ μηλωτὴ, μόνος ἔλεγξε μὲ πολλὴ ἀνδρεία τὸν ἀσεβὴ καὶ παράνομο ἐκεῖνον Ἀχαάβ. Γιατὶ τίποτε δὲν κάνει κάποιον τόσο νὰ μιλάει μὲ παρρησία καὶ δὲν τὸν παρακινεῖ νὰ ἔχει θάρρος σὲ ὅλα τὰ δεινὰ καὶ δὲν τὸν καθιστᾷ ἀδάμαστο καὶ ἰσχυρό, ὅσο τὸ νὰ μὴν κατέχει τίποτε καὶ νὰ μὴν ἔχει καμιὰ ἐπιθυμία. Ἐπομένως, ἂν θέλει κανεῖς νὰ ἀποκτήσει πολλὴ δύναμη, ἃς ἀπιζητήσῃ τὴ φτώχεια, ἃς περιφρονεῖ τὴν παρούσα ζωὴ, ἃς μὴ θεωρεῖ τίποτε τὸ θάνατο. Αὐτὸς θὰ μπορέσει νὰ ὠφελήσῃ τὶς ἐκκλησίες περισσότερο ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς πλουσίους οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς. Γιατὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πλούσιοι, ὅσα καὶ ἂν κάμουν, τὰ κάνουν μὲ τὰ χρήματα, ἐνῶ αὐτὸς πολλὰς φορὲς πραγματοποίησε πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ μὲ κινδύνους καὶ μὲ θανάτους. Καὶ ὅσο τὸ αἷμα εἶναι πιὸ πολύτιμο ἀπ' ὄλο τὸ χρυσάφι, τόσο καλύτερη ἀπὸ ἐκεῖνη εἶναι αὐτὴ ἡ προσφορά.

5. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν καὶ οὗτοι οἱ Παύλου ξενοδόχοι, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας, οἱ χρημάτων μὲν περιουσίαν οὐκ εἶχον, πλούτου δὲ παντὸς εὐπορωτέραν ἐκέκτηντο γνώμην, καθ' ἐκάστην ἀποθανεῖσθαι προσδοκῶντες ἡμέραν καὶ ἐν σφαγαῖς 5 καὶ αἵμασι ζῶντες καὶ διὰ παντὸς μαρτυροῦντες τοῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο ἦνθει τὰ ἡμέτερα κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, ὅτι οὕτω μὲν οἱ μαθηταὶ τοῖς διδασκάλοις, οὕτω δὲ οἱ διδάσκαλοι συνεδέδεντο τοῖς μαθηταῖς. Οὐ γὰρ δὴ περὶ τούτων μόνον φησὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐτέρων πολλῶν. Καὶ γὰρ Ἑβραίοις καὶ 10 Θεσσαλονικεῦσι γράφων καὶ Γαλάταις, πολλὴν ἅπασι μαρτυρεῖ πειρασμῶν ἐπαγωγὴν, καὶ δείκνυσι δι' ὧν ἐπέστελλεν, ὅτι καὶ ἠλαύνοντο καὶ τῆς πατρίδος ἐξέπιπτον καὶ τὰς οὐσίας ἀπώλλυον καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ αἵματος ἐκινδύνευον· καὶ ἅπας ἐναγώνιος αὐτοῖς ὁ βίος ἦν καὶ αὐτὰ δὲ ἀκρωτηριασθῆναι τὰ μέλη οὐκ 15 ἂν ὑπὲρ τῶν διδασκάλων παρητήσαντο.

Τοῖς γοῦν Γαλάταις ἐπιστέλλων ἔλεγε· «μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι». Καὶ τὸν Ἐπαφρᾶν δὲ τὸν ἐν Κολοσσαῖς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀποδέχεται πάλιν, εἰπών, ὅτι «ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτου, 20 καὶ ἠλέησεν αὐτὸν ὁ Θεός, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ». Οὕτω δὲ εἶπε δεικνύς, ὅτι δικαίως ἔμελλεν ἀλγεῖν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ μαθητοῦ. Καὶ τὴν ἀρετὴν δὲ αὐτοῦ πάλιν ἐκκαλύπτει πᾶσιν, οὕτωςι λέγων, ὅτι «ἤγγισε μέχρι θανάτου παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπλη- 25 ρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς με λειτουργίας». Τί γένοιτ' ἂν ἐκείνων μακαριώτερον, τί δὲ ἡμῶν ἀθλιώτερον; εἴ γε ἐκεῖνοι μὲν καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν διδασκάλων προΐεντο, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ρῆμα ψιλὸν πολλάκις προέσθαι τολμῶμεν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πατέρων, ἀλλὰ ἀκούοντες αὐτοὺς βλασφημουμέ- 30 νους, λοιδορουμένους κακῶς καὶ παρὰ τῶν οἰκείων καὶ παρὰ

21. Γαλ. 4,15.

22. Φιλ. 2,27.

23. Φιλ. 2,30.

5. Τέτοιοι ἦταν καὶ αὐτοὶ ποὺ φιλοξένησαν τὸν Παῦλο, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν χρηματικὴ περιουσία ἀλλ' εἶχαν διάθεση πλουσιότερη ἀπὸ κάθε πλοῦτο, περιμένοντας κάθε ἡμέρα νὰ πεθάνουν καὶ ζώντας μέσα σὲ σφαγὲς καὶ αἵματα καὶ μαρτυρώντας ὄλο το χρόνο. Γι' αὐτὸ ἀνθίζαν τὰ δικά μας πράγματα κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, γιατί ἔτσι συνδέονταν οἱ μαθητὲς μὲ τοὺς διδασκάλους καὶ οἱ διδάσκαλοι μὲ τοὺς μαθητὲς. Γιατί βέβαια ὁ Παῦλος δὲ μιλάει μόνο γι' αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους. Πραγματικὰ γράφοντας στοὺς Ἑβραίους, στοὺς Θεσσαλονικεῖς καὶ στοὺς Γαλάτες, μαρτυρεῖ μεγάλη ἐπίθεση πειρασμῶν σὲ ὄλους καὶ δείχνει μὲ ὄσα ἔγραφε πὼς καὶ διώκονταν καὶ ἐξορίζονταν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ ἔχαναν τὶς περιουσίες τους καὶ κινδύνευε ἀκόμη καὶ ἡ ζωὴ τους. Καὶ ὄλη τους ἡ ζωὴ ἦταν γεμάτη ἀγῶνες καὶ δὲ θὰ ἀπέφευγαν νὰ ἀκρωτηριασθοῦν ἀκόμη καὶ τὰ ἴδια τὰ μέλη τους γιὰ χάρη τῶν διδασκάλων.

Γράφοντας λοιπὸν στοὺς Γαλάτες ἔλεγε· «γιατί βεβαιώνω γιὰ σᾶς πὼς ἂν ἦταν δυνατὸ θὰ βγάζατε τὰ μάτια σας καὶ θὰ μοῦ τὰ δίνατε»²¹. Καὶ τὸν Ἐπαφρᾶ ἐπίσης, ποὺ βρισκόταν στὶς Κολοσσές, τὸν ἐπαινεῖ πάλι γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἀφοῦ εἶπε· «ἀρρώστησε καὶ κινδύνεψε νὰ πεθάνει, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὸν ἐλέησε· καὶ ὄχι μόνο αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐμένα, γιὰ νὰ μὴ μοῦ προστεθεῖ λύπη ἐπάνω σὲ ἄλλη»²². Καὶ εἶπε ἔτσι δείχνοντας πὼς δίκαια ἐπρόκειτο νὰ λυπηθεῖ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ μαθητῆ του. Καὶ τὴν ἀρετὴ του πάλι ἀποκαλύπτει σὲ ὄλους, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «πλησίασε νὰ πεθάνει, βάζοντας σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ του, γιὰ νὰ ἀναπληρώσει τὴν ἔλλειψη τῆς ὑπηρεσίας σας πρὸς ἐμένα»²³. Τί μπορεῖ νὰ ὑπάρξει πιὸ μακάριο ἀπὸ ἐκείνους καὶ τί πιὸ ἄθλιο ἀπὸ μᾶς; γιατί ἐκεῖνοι πρόσφεραν γιὰ τοὺς διδασκάλους τους καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν τολμοῦμε πολλές φορές οὔτε ἓνα ἀπλὸ λόγο νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς κοινούς πατέρες, ἀλλὰ ἀκούοντας νὰ βλασφημοῦνται καὶ νὰ κακολογοῦνται πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους, δὲν ἀποστομώ-

τῶν ἀλλοτρίων, οὐκ ἐπιστομίζομεν τοὺς λέγοντας, οὐ κωλύομεν, οὐκ ἐλέγχομεν.

Εἴθε μὲν οὖν μὴ αὐτοὶ τῆς κατηγορίας ἤρχομεν ταύτης. Νυνὶ δὲ οὐ τοσαῦτα παρὰ τῶν ἀπίστων σκώμματα καὶ ὄνειδη, 5 ὅσα παρὰ τῶν δοκούντων εἶναι πιστῶν καὶ μεθ' ἡμῶν τετάχθαι γινόμενα εἰς τοὺς ἄρχοντας ἴδοι τις ἄν. Ἔτι οὖν ζητήσομεν πόθεν ραθυμία τοσαύτη καὶ εὐλαβείας ὑπεροψία γέγονεν, ὅταν οὕτως ὦμεν ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς πατέρας διακείμενοι τοὺς ἡμετέρους; Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἔστιν οὐδέν, ὃ καταλῦσαι καὶ διαφθεῖ- 10 ραι Ἐκκλησίαν δύναιτ' ἄν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστιν οὕτω γενέσθαι τοῦτο ἀλλαχόθεν ραδίως, ἀλλ' ἢ ὅταν οἱ μαθηταὶ τοῖς διδασκάλοις, καὶ τοῖς πατράσιν οἱ παῖδες, καὶ τοῖς ἄρχουσιν οἱ ἀρχόμενοι μὴ μετὰ πολλῆς ὥσι συνδεδεμένοι τῆς ἀκριβείας. Εἴτα, ἂν μὲν τὸν ἀδελφόν τις εἶπη κακῶς, καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν 15 θείων ἀπείργεται Γραφῶν, «ἵνα τί γὰρ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;», φησὶν ὁ Θεός· εἴτα τὴν αἰτίαν τιθεὶς, ἐπήγαγε· «καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις»· τὸν πνευματικὸν δὲ πατέρα κατηγορῶν, ἄξιον εἶναι νομίζεις σαυτὸν ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν προθύρων; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; 20 Εἰ γὰρ οἱ κακολογοῦντες πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτῶσι, ποίας ἄξιος ἔσται ὁ τὸν πολλῶ τῶν γονέων ἐκείνον ἀναγκαιότερον ὄντα καὶ βελτίῳ τολμῶν λέγειν κακῶς; Καὶ οὐ δέδοικε, μήποτε διαστᾶσα ἢ γῆ παντελῶς αὐτὸν ἀφανίσῃ, ἢ σκηπτὸς ἄνωθεν κατενεχθεὶς καταφλέξῃ τὴν κατήγορον γλῶτταν;

25 Οὐκ ἤκουσας τί πέπονθεν ἡ Μωϋσέως ἀδελφὴ κατειποῦσα τοῦ ἀρχοντος; πῶς ἀκάθαρτος γέγονε καὶ εἰς λέπραν ἐνέπεσε καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε ἀτιμίαν, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ πρακαλοῦντος καὶ τῷ Θεῷ προσπίπτοντος, οὐδεμιᾶς ἔτυχε συγγνώμης, ἀλλὰ καὶ ἐκθεμένη τὸν ἅγιον ἐκείνον καὶ πρὸς τὴν ἀνατρο- 30 φὴν αὐτοῦ συντελέσασα, καὶ ὅπως ἡ μήτηρ γένοιτο τροφὸς καὶ

24. Ψαλμ. 49,16.

25. Ψαλμ. 49,20.

νομε ἐκείνους πού τὰ λέγουν, δὲν τοὺς ἐμποδίζομε, δὲν τοὺς ἐλέγχουμε.

Καὶ μακάρι λοιπὸν νὰ μὴν ἀρχίζαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι αὐτὴ τὴν κατηγορία. Τώρα ὅμως μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ γίνονται στοὺς ἄρχοντες πειράγματα καὶ προσβολές ὄχι τόσα ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὅσα ἀπ' αὐτοὺς πού φαίνονται ὅτι εἶναι πιστοὶ καὶ βρίσκονται μαζί μας. Ἀκόμη λοιπὸν θὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε ἀπὸ ποῦ ἔγινε τόσο μεγάλη ἀδιαφορία καὶ περιφρόνηση τῆς εὐλάβειας, ὅταν συμπεριφερόμαστε μὲ τόση ἀπέχθεια πρὸς τοὺς πατέρες μας; Γιατὶ δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού θὰ μπορούσε νὰ διαλύσει καὶ νὰ καταστρέψει τὴν Ἐκκλησία, ἢ καλύτερα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει αὐτὸ τόσο εὐκόλα ἀπὸ ἄλλοῦ, παρὰ μόνο ὅταν δὲν εἶναι δεμένοι μὲ πολλὴ ἀκρίβεια οἱ μαθητὲς μὲ τοὺς διδασκάλους καὶ τὰ παιδιά μὲ τοὺς πατέρες καὶ οἱ πιστοὶ μὲ τοὺς προΐσταμένους. Ἐπειτα ἂν κανεὶς κακολογήσει τὸν ἀδελφό του, ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν· γιατί λέγει ὁ Θεός, «γιατί παίρνεις στὸ στόμα σου τὴ διαθήκη μου;»²⁴, στὴ συνέχεια ὅμως ἀναφέροντας τὴν αἰτία πρόσθεσε· «καθόσον καὶ κατηγοροῦσες τὸν ἀδελφό σου»²⁵. Καὶ ὅταν κατηγορεῖς τὸν πνευματικὸ πατέρα, θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸ σου ἄξιο νὰ περάσει τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ; καὶ πῶς μπορεῖ νὰ ἔχει δικαιολογία αὐτό; Ἄν λοιπὸν αὐτοὶ πού κακολογοῦν τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα τους καταλήγουν σὲ θάνατο, ποιά τιμωρία θὰ ἀξίζει ἐκεῖνος πού τολμάει νὰ κακολογεῖ αὐτὸν πού εἶναι πολὺ πιὸ ἀναγκαῖος καὶ καλύτερος ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἐκείνους; Καὶ δὲ φοβᾶται μήπως ἀνοίξει ἡ γῆ καὶ τὸν ἀφανίσει ἐντελῶς ἢ πέσει κεραυνὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ κατακάψει τὴ γλῶσσα πού κατηγορεῖ;

Δὲν ἄκουσες τί ἔπαθε ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσῆ ὅταν κατηγόρησε τὸν ἀρχηγό; πῶς ἔγινε ἀκάθαρτη καὶ ἔπεσε σὲ λέπρα καὶ ὑπέμεινε τὴ χειρότερη ἀτιμία καὶ παρ' ὅλο πού ὁ ἀδελφός της παρακαλοῦσε καὶ ἐκλιπαροῦσε τὸ Θεὸ δὲ βρῆκε καμιά συγγνώμη, ἀλλὰ ἂν καὶ εἶχε ἐκθέσει δίπλα στὸ ποτάμι τὸν ἅγιο ἐκεῖνο καὶ συντέλεσε στὴν ἀνατροφή του μὲ τὸ νὰ γίνει ἡ μητέρα του

μὴ ἐν βαρβαρικῇ χειρὶ τραφῆ τὸ παιδίον ἐξαρχῆς συμπράξασα, καὶ μετὰ ταῦτα στρατηγήσασα τοῦ γυναικείου γένους, καθάπερ Μωϋσῆς τοῦ τῶν ἀνδρῶν, καὶ πάντα συνδιενεγκοῦσα τὰ δεινὰ καὶ ἀδελφῆ Μωϋσέως οὖσα, οὐδὲν ὁμῶς ἀπὸ τούτων ἀπάντων
 5 ἐλέρδανεν εἰς τὸ διαφυγεῖν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ κακηγο-
 ρίᾳ; ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς, ὁ τοσοῦτον λαὸν ἐξαιτησάμενος μετὰ τὴν ἄφατον ἀσέβειαν ἐκείνην, οὗτος ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς προσπίπτων καὶ συγγνώμην αἰτῶν, οὐκ ἴσχυσεν ἴλεω ποιῆσαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμᾶτο σφοδρῶς, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὅσον κακόν
 10 ἐστὶ τὸ τοὺς ἄρχοντας λέγειν κακῶς καὶ τοὺς ἐτέρων κρίνειν βίους. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, οὐκ ἀφ' ὧν ἀμαρτάνομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ἕτεροις ἐψηφισάμεθα, κρινεῖ πάντως ἡμῖν ὁ Θεός· καὶ πολλάκις ὁ τῇ φύσει κοῦφόν ἐστὶν ἀμάρτημα, τοῦτο χαλεπὸν καὶ ἀσύγνωστον γίνεταί τῇ τοῦ ἀμαρτάνοντος
 15 περὶ ἐτέρου κρίσει.

Τάχα ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν αὐτὸ σαφὲς ποιῆσαι πειράσομαι. Ἡμαρτέ τις ἕτερον ἀμαρτάνοντα τὴν αὐτὴν ἀμαρτίαν κατεδίκασε σφοδρῶς. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ τοσαύτην ἐπισπᾶται κόλασιν, ὅσην ἡ φύσις τῆς ἀμαρτίας ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ
 20 καὶ διπλασίονα πολλῶ καὶ τριπλασίονα· οὐ γὰρ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἤμαρτεν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἕτερον ἀμαρτάνοντα τὰ αὐτὰ χαλεπῶς ἐκόλασε, ψηφιεῖτε αὐτῶ τὴν τιμωρίαν ὁ Θεός. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές, ἀπὸ τῶν γεγενημένων καὶ ἐκβάντων, μειζρόνως, ὅπερ ὑπεσχόμην ὑμῖν, αὐτὸ ποιήσω καταφανές. Ὁ Φαρισαῖος,
 25 καίτοι γε αὐτὸς οὐδὲν ἀμαρτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν δικαιοσύνῃ ζήσας, καὶ πολλὰ ἔχων κατορθώματα εἰπεῖν, ἐπειδὴ τὸν τελώνην, τὸν ἄρπαγα καὶ πλεονέκτην καὶ παρανομώτατον κατεδίκασε, τοσαύτην ἔδωκε δίκην, ὡς ἐκείνου μείζονι τηρεῖσθαι κολάσει. Εἰ δὲ ὁ μηδὲν μὲν ἀμαρτῶν αὐτός, ἀμαρτάνοντα δὲ ἕτερον καὶ πε-
 30 ριφανῆ πᾶσιν ἐπὶ παρανομίαις ὄντα, ῥήματι ψιλῶ καταδικάσας τοσαύτην ἐπεσπάσατο κόλασιν, οἱ πολλὰ μὲν καθ' ἐκάστην ἡμέ-

τροφός του και βοήθησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ μὴν τραφεῖ ἀπὸ ξένο χέρι τὸ παιδί και ἀργότερα ἔγινε ἀρχηγός στίς γυναῖκες, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωυσῆς, και ὑπέφερε μαζί του ὅλα τὰ δεινὰ και ἦταν ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσῆ, τίποτε ὁμως ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν κέρδισε στὸ ν' ἀποφύγει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν κακολογία της²⁶; Ἀλλὰ και ὁ Μωϋσῆς, πὺ ἔσωσε τόσο πολὺ λαό, μετὰ τὴν ἀνέκφραστη ἐκείνη ἀσέβεια, ἰκετεύοντας και ζητώντας ὁ ἴδιος συγγνώμη γιὰ χάρη τῆς ἀδελφῆς της, δὲν μπόρεσε νὰ ἐξιλεώσῃ τὸ Θεό, ἀλλὰ και δεχόταν αὐστηρὴ ἐπιτίμηση, γιὰ νὰ μάθουμε ἐμεῖς πόσο κακὸ εἶναι τὸ νὰ κακολογεῖ κανεὶς τοὺς ἄρχοντες και νὰ κρίνει τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων. Γιατὶ πραγματικὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ μᾶς καταδικάσει ὅπωςδὴποτε ὁ Θεὸς ὄχι μόνο ἀπὸ τίς ἀμαρτίες μας ἀλλὰ και ἀπὸ τίς κρίσεις μας γιὰ τοὺς ἄλλους· και πολλὰς φορὲς ἐκεῖνο πὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἐλαφρὸ ἀμάρτημα, αὐτὸ γίνεται φοβερὸ και ἀσυγχώρητο με τὴν κρίση ἐκείνου πὺ ἀμαρτάνει γιὰ ἄλλον.

Ἴσως αὐτὸ εἶναι ἀσαφές· θὰ προσπαθῆσω λοιπὸν νὰ τὸ κάνω σαφές. Ἀμάρτησε κάποιος ἄλλον πὺ ἔκανε τὴν ἴδια ἀμαρτία τὸν καταδίκασε αὐστηρά. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν ἐπισύρει τόση τιμωρία, ὅση ἀπαιτεῖ ἡ φύση τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ μεγαλύτερη ἀπὸ διπλάσια και τριπλάσια. Γιατὶ ὄχι ἐπειδὴ ἀμάρτησε, ἀλλ' ἐπειδὴ τιμώρησε αὐστηρὰ ἄλλον πὺ διέπραττε τίς ἴδιες ἀμαρτίες, θὰ τοῦ ἐπιβάλλει τὴν τιμωρία ὁ Θεός. Και ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ θὰ σᾶς τὸ κάνω, ὅπως σᾶς ὑποσχέθηκα, περισσότερο φανερὸ ἀπ' αὐτὰ πὺ ἔχουν γίνῃ και ἔχουν συμβεῖ. Ὁ Φαρισαῖος, ἂν και βέβαια ὁ ἴδιος δὲν ἀμάρτησε καθόλου, ἀλλὰ ἔζησε με δικαιοσύνη και μποροῦσε νὰ πεῖ πολλὰ κατορθώματα, ἐπειδὴ καταδίκασε τὸν τελώνη, τὸν ἄρπαγα και πλεονέκτη και ἄδικο, καταδικάσθηκε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ τὸν περιμένει μεγαλύτερη τιμωρία ἀπὸ τοῦ τελώνη. Ἄν ὁμως αὐτός, πὺ δὲν ἀμάρτησε καθόλου ὁ ἴδιος και καταδίκασε με λόγια μόνο ἄλλον ἀμαρτωλὸ πὺ σὲ ὄλους ἦταν γνωστός γιὰ τίς παρανομίες του, ἐπέσυρε τόσο μεγάλη τιμωρία, ἐμεῖς πὺ, ἐνῶ κάνουμε πολλὰς ἀμαρτίες κάθε ἡμέρα, καταδικάζουμε τὴ ζωὴ τῶν

ραν ἀμαρτάνοντες, ἐτέρων δὲ βίους καταδικάζοντες, οὐδὲ ἐμφανεῖς ὄντας τινί, οὐδὲ δήλους, ἐννόησον ὅσῃν ὑποστησόμεθα κόλασιν, πῶς ἐκπεσούμεθα πάσης συγγνώμης· «ἐν ᾧ γὰρ κρίματι», φησί, «κρίνετε, καὶ ὑμεῖς κριθήσεσθε».

5 6. Διὰ δὴ ταῦτα ἀντιβολῶ καὶ παραινῶ καὶ δέομαι ταύτης ἀποστῆναι τῆς πονηρᾶς συνηθείας. Τοὺς μὲν γὰρ ἱερέας κακῶς ἀκούοντας οὐδὲν παραβλάψομεν, οὐ μόνον ἂν ψευδῆ τὰ λεγόμενα ἦ, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ· ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος τὸν τελώνην οὐδὲν κατέβλαψεν, ἀλλὰ καὶ ὠφέλησε, καίτοι γε ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ λέ-
10 γων· ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς τοῖς ἐσχάτοις περιβαλοῦμεν κακοῖς· ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξίφος ὤθησε, καὶ καιρίαν πληγὴν λαβὼν ἀπῆλθεν. Ἴνα οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πάθωμεν, κρατῶμεν ἀκολάστου γλώττης. Εἰ γὰρ τὸν τελώνην εἰπὼν κακῶς, οὐ διέφυγεν ἐκεῖνος, οἱ τοὺς πατέρας ἡμῶν κακῶς λέ-
15 γοντες, ποίαν ἔξομεν ἀπολογία; Εἰ τὸν ἀδελφὸν βλασφημήσασα Μαρία ἄπαξ, τοσαύτην ἔδωκε δίκην, ποίας σωτηρίας ἡμῖν ἐλπίς, ὅταν μυρίαις καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοὺς ἄρχοντας πλύνωμεν λοιδορίαις; Μὴ γάρ μοι τοῦτο λεγέτω τις, ὅτι ἐκεῖνος Μωϋσῆς ἦν', δυνήσομαι γὰρ εἰπεῖν καὶ ἐγώ, ὅτι 'κάκείνη Μα-
20 ρία ἦν'. Ἄλλως δέ, ἵνα καὶ τοῦτο αὐτὸ μάθης σαφῶς, ὅτι εἰ καὶ ἐγκλημάτων ὑπεύθυνοι ὦσιν οἱ ἱερεῖς, οὐδὲ οὕτω σοι θέμις τὸν ἐκείνων βίον κρίνειν, ἄκουσον τί φησι περὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἰουδαϊκῶν ὁ Χριστός· «ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν
25 ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε».

Καὶ τί γένοιτ' ἂν χειρόν ἐκείνων, ὧν ὁ ζῆλος ἐφθείρε τοὺς μαθητευομένους; Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω κατεβίβασεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀξίας, οὐδὲ εὐκαταφρονήτους ἐποίησεν εἶναι τοῖς ἀρχομένοις· καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ ταύτης ἐπιλάβοιντο τῆς ἐξου-
30 σίας οἱ ἀρχόμενοι, ὀφθήσονται πάντας ἀποχειροτονοῦντές καὶ

27. Ματθ. 7,2.

28. Ματθ. 23,2-3.

λων πού δὲν εἶναι φανερὴ σὲ κανέναν οὔτε γνωστή, σκέψου πόση τιμωρία θὰ ὑποστοῦμε, πῶς θὰ χάσουμε κάθε συγγνώμη· γιατί λέγει, «μὲ τὸ κριτήριό πού κρίνετε, θὰ κριθεῖτε καὶ σεῖς»²⁷.

6. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς ἱκετεύω καὶ σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐγκαταλείψετε τὴν κακὴ αὐτὴ συνήθεια. Γιατὶ τοὺς ἱερεῖς, ὅταν τοὺς κακολογοῦμε, δὲ θὰ τοὺς βλάψουμε καθόλου, ὄχι μόνο ἂν τὰ λεγόμενα εἶναι ψεύτικα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀληθινά. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Φαρισαῖος δὲν ἔβλαψε καθόλου τὸν τελώνη, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησε, μολονότι βέβαια ἔλεγε τὴν ἀλήθεια γι' αὐτόν. Ἐμεῖς ὅμως θὰ ρίξουμε τὸν ἑαυτό μας στὰ χειρότερα κακά, ἐπειδὴ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔσυρε τὸ ξίφος ἐναντίον του καὶ ἔφυγε ἀφοῦ δέχθηκε καίριο χτύπημα. Γιὰ νὰ μὴν πάθουμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς τὰ ἴδια, ἃς ἐξουσιάζουμε τὴν ἀκόλαστη γλώσσα. Γιατί, ἂν ἐκεῖνος δὲν ξέφυγε, ἐπειδὴ κακολόγησε τὸν τελώνη, ἐμεῖς πού κακολογοῦμε τοὺς πατέρες μας ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουμε; Ἄν ἡ Μαρία τιμωρήθηκε τόσο πολὺ ἐπειδὴ βλασφήμησε μιὰ φορὰ τὸν ἀδελφὸ της, ποιά ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχουμε ἐμεῖς, ὅταν μὲ ἄπειρες ὕβρεις περιλούζουμε καθημερινὰ τοὺς ἄρχοντες; Καὶ ἃς μὴ μοῦ λέγει κανεὶς ὅτι 'ἐκεῖνος ἦταν ὁ Μωϋσῆς', γιατί θὰ μπορέσω καὶ ἐγὼ νὰ πῶ ὅτι 'καὶ ἐκείνη ἦταν ἡ Μαρία'. Ἄλλωστε, γιὰ νὰ τὸ μάθεις καὶ αὐτὸ καλά, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἱερεῖς εἶναι ἔνοχοι γιὰ κατηγορίες, οὔτε ἔτσι σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ κρίνεις τὴ ζωὴ τους; ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστὸς γιὰ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων· «στὴ ἔδρα τοῦ Μωϋσῆ κάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν ὅσα σᾶς λέγουν νὰ κάμνετε, νὰ τὰ κάμνετε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»²⁸.

Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει χειρότερο ἀπὸ ἐκείνους πού ὁ ζῆλος τους κατέστρεψε τοὺς μαθητές τους; Ἄλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι τοὺς κατέβασε ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, οὔτε τοὺς ἔκαμε εὐκαταφρόνητους στοὺς ἀρχόμενους. Καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ ἂν οἱ ἀρχόμενοι καταλάβουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία, θὰ τοὺς δοῦμε νὰ τοὺς καθαιροῦν ὅλους καὶ νὰ τοὺς κατεβάξουν ἀπὸ τὸ βῆμα. Γι'

ἐκ τοῦ βήματος καταβιβάζοντες. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων ὑβρίσας καὶ εἰπὼν, «τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε· καὶ σὺ κάθη κρίνων με;», ἐπειδὴ τινων ἤκουσεν ἐπιστομιζόντων αὐτὸν καὶ λεγόντων, «τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς;», δεῖξαι βουλόμενος, ὅσῃν ἀπονέμειν δεῖ τοῖς ἀρχουσι τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν, τί φησιν; «Οὐκ ἤδειν ὅτι ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ ἦν». Διὰ τοῦτο καὶ Δαυῖδ παρανομοῦντα λαβὼν τὸν Σαοὺλ καὶ φόνου πνέοντα καὶ μυρίας ὄντα κολάσεως ἄξιον, οὐ μόνον αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἐφείσατο, ἀλλ' οὔτε ρῆμα φορ-
10 τικὸν εἰς αὐτὸν ἐκβαλεῖν ὑπέμεινε· καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι λέγων, ὅτι «χριστὸς Κυρίου ἐστίν».

Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ἔστιν ἰδεῖν, πῶς πόρρω που τὰ τῶν ἱερέων διορθοῦν τὸν ἀρχόμενον ἐστηκέναι χρή. Τῆς γὰρ κιβωτοῦ ποτε ἀναγομέ-
15 νης, ἐπειδὴ τινες τῶν ἀρχομένων περιτρεπομένην καὶ καταπίπτειν μέλλουσαν ἰδόντες ἀνώρθωσαν, ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ δίκην ἔδοσαν, ὑπὸ τοῦ Κυρίου πληγέντες καὶ νεκροὶ μείναντες. Καίτοι γε οὐδὲν ἄτοπον ἐποίουν· οὐδὲ γὰρ ἀνέτρεπον τὴν κιβωτόν, ἀλλ' ἀνατρέπεσθαι μέλλουσαν καὶ καταπίπτειν ἀνώρθουν. Ἄλλ' ἵνα
20 ἐκ πολλῆς περιουσίας μάθης τῶν ἱερέων τὸ ἀξίωμα καὶ πῶς οὐ θέμις τὸν ὑποτεταγμένον καὶ ἐν τάξει λαϊκῶν ὄντα τοιαῦτα ἐπανορθοῦν, ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἐν μέσῳ τῷ πλήθει, τοὺς ἄλλους πάντας ἐκ πολλῆς φοβῶν τῆς ὑπερβολῆς, καὶ πείθων μηδέποτε τοῖς τῆς ἱερωσύνης προσιέναι ἀδύτοις. Εἰ γὰρ δὴ μέλλοιεν ἕκα-
25 στοι ἐπὶ προφάσει τοῦ τὰ κακῶς γινόμενα διορθοῦν εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης εἰσάγειν ἑαυτοὺς ἀξίωμα, οὔτε πρόφασις ἐπιλείψει διορθώσεώς ποτε, οὔτε ἀρχοντα, οὔτε ἀρχόμενον διαγνωσόμεθα, ἀναμειγμένων πάντων ἀλλήλοις.

Καὶ μὴ μέ τις νομίση τῶν ἱερέων κατεγνωκότα ταῦτα λέ-
30 γειν (διὰ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πολλήν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἴστε, τὴν ἐπιείκειαν ἐν ἅπασιν ἐπιδείκνυνται καὶ οὐδεμίαν οὐδενί ποτε

29. Πράξ. 23,3.4.5.

30. Α' Βασ. 24,7.

31. Βλ. Β' Βασ. 6,1-7.

αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔβρισε τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων καὶ εἶπε, «ἐσένα θὰ σὲ χτυπήσει ὁ Θεός, τοῖχε ἀσβεστωμένε, καὶ σὺ κάθεσαι γιὰ νὰ μὲ κρίνεις;», ἐπειδὴ ἄκουσε κάποιους νὰ τὸν ἀποστομώνουν καὶ νὰ λέγουν, «τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ βρίζεις;», θέλοντας νὰ δείξει πόσο σεβασμὸ καὶ τιμὴ πρέπει νὰ ἀπονέμει κανεὶς στοὺς ἄρχοντες, τί λέγει; «Δὲν ἤξερα ὅτι ἦταν ἀρχιερέας τοῦ Θεοῦ»²⁹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβίδ, ὅταν συνέλαβε τὸ Σαοὺλ νὰ παρανομεῖ καὶ νὰ ἔχει φονικὲς διαθέσεις καὶ νὰ ἀξίζει γιὰ πολὺ μεγάλη τιμωρία, ὄχι μόνο λυπήθηκε τὴ ζωὴ του, ἀλλ' οὔτε ἀνέχθηκε νὰ ξεστομίσει σ' αὐτὸν λόγο προσβλητικό· καὶ ἀναφέρει τὴν αἰτία λέγοντας, «εἶναι χρισμένος ἀπὸ τὸν Κύριο»³⁰.

Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ μπορεῖ πάρα πολὺ καλὰ νὰ δεῖ κανεὶς πῶς πρέπει ὁ πιστὸς νὰ στέκεται μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ διορθώνει τὴ διαγωγὴ τῶν ἱερέων. Ὅταν λοιπὸν κάποτε μεταφερόταν ἡ κιβωτός, κάποιοι ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς, ἐπειδὴ στήριζαν τὴν κιβωτὸ ὅταν τὴν εἶδαν νὰ γέρνει καὶ νὰ πέφτει, τιμωρήθηκαν στὸν ἴδιο τὸν τόπο, ἀφοῦ χτυπήθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ἔμειναν νεκροί³¹. Καὶ ὅμως δὲν ἔκαναν τίποτε τὸ ἄτοπο. Γιατὶ δὲν ἀνέτρεπαν τὴν κιβωτό, ἀλλὰ ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἀνατραπεῖ καὶ νὰ πέσει κάτω τὴ στήριζαν. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθει πολὺ καλὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ἱερέων καὶ πῶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διορθώνει αὐτὰ τὰ πράγματα ὅποιος βρίσκεται κάτω ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν λαϊκῶν, τοὺς θανάτωσε μπροστὰ στὸ πλῆθος, φοβίζοντας πάρα πολὺ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ πείθοντάς τους νὰ μὴν πλησιάζουν ποτὲ στὰ ἄδυτα τῆς ἱερωσύνης. Γιατὶ ἂν ἔφθανε ὁ καθένας, μὲ πρόφαση νὰ διορθώσει τὰ κακῶς γινόμενα, νὰ μπαίνει στὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, οὔτε πρόφαση γιὰ διόρθωση θὰ λείψει ποτέ, οὔτε ἄρχοντα οὔτε λαὸ θὰ ξεχωρίζουμε, ἀφοῦ ὅλοι θὰ ἔχουν ἀναμιχθεῖ μεταξὺ τους.

Καὶ ἄς μὴ νομίσει κανεὶς πῶς τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ κατηγορήσω τοὺς ἱερεῖς (γιατὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δείχνουν, ὅπως καὶ σεῖς γνωρίζετε, καλωσύνη σὲ ὅλους καὶ σὲ κανένα δὲν ἔχουν δώσει ποτὲ καμιὰ ἀφορμὴ), ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθετε ἐσεῖς ὅτι,

παρεσχήκασι λαβήν), ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς μάθητε, ὅτι εἰ καὶ μοχθη-
 ροὺς εἶχετε πατέρας καὶ φορτικοὺς διδασκάλους, οὐδὲ οὕτως
 ἀκίνδυνον ὑμῖν ἦν οὐδὲ ἀσφαλὲς βλασφημεῖν αὐτοὺς καὶ λοιδο-
 ρεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν γονέων σοφός τις φησι,
 5 «κἂν ἀπολίπη σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε», τί γὰρ αὐτοῖς ἀποδώ-
 σεις, καθὼς αὐτοὶ σοί; πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν
 τοῦτον φυλάττεσθαι χρὴ τὸν νόμον, καὶ τὸν ἐκάστου βίον ἑαυτὸν
 ἕκαστον περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, ἵνα μὴ ἀκούσω-
 μεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, «ὑποκριτά, τί βλέπεις τὸ κάρφος
 10 τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ
 οὐ κατανοεῖς δοκόν;». Καὶ γὰρ ὑποκριτῶν ἔργον, τὸ δημοσίᾳ
 μὲν καὶ πάντων ὀρώντων τὰς χεῖρας φιλεῖν τῶν ἱερέων καὶ γο-
 νάτων ἄπτεσθαι καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαι καὶ δεο-
 μένους βαπτίσματος ἐπὶ τὰς ἐκείνων τρέχειν θύρας, οἴκοι δὲ καὶ
 15 ἐν ἀγοραῖς τοὺς τοσοῦτων ἀγαθῶν αἰτίους ἡμῖν καὶ διακόνους
 μυρίοις πλύνειν ὄνειδεσιν, ἢ ἐτέρων ὄνειδιζόντων ἀνέχεσθαι.

Εἰ μὲν γὰρ ἀληθῶς κακὸς ὁ πατήρ, πῶς αὐτὸν ἀξιόπιστον
 εἶναι νομίζεις διάκονον τῆς τῶν φρικτῶν ἐκείνων μυσταγωγίας;
 Εἰ δὲ ἀξιόπιστος ἐκείνων εἶναί σοι διάκονος, τίνοσ ἔνεκεν ἀνέχη
 20 κακῶς ἐτέρων λεγόντων αὐτὸν καὶ οὐκ ἐπιστομίζεις οὐδὲ ἀγα-
 νακτεῖς οὐδὲ δυσχεραίνεις, ἵνα παρὰ τοῦ Θεοῦ πολὺν τὸν μισθὸν
 ἀπολάβῃς καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατηγορούντων τὸν
 ἔπαινον; Κἂν γὰρ μυριάκις ὧσιν ὑβρισταί, πάντως ἐπαινέσονται
 σε καὶ ἀποδέξονται τῆς περὶ τοὺς πατέρας κηδεμονίας· ὥσπερ,
 25 ἂν μὴ τοῦτο ποιῶμεν ἅπαντες ἡμῶν καταγνώσονται καὶ αὐτοὶ
 οἱ κακῶς λέγοντες. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι
 καὶ ἐκεῖ τὴν ἐσχάτην δώσομεν δίκην. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὰς ἐκ-
 κλησίας λυμαίνεται, ὡς τοῦτο τὸ νόσημα· καὶ καθάπερ σῶμα
 μὴ μετὰ ἀκριβείας συνδεδεμένον τῇ τῶν νευρῶν περιβολῇ πολ-

32. Σοφ. Σειρ. 3,13.

33. Ματθ. 7,3.

καὶ ἂν ἀκόμη εἶχατε κακοὺς πατέρες καὶ ἀφόρητους διδασκάλους, οὔτε ἔτσι ἦταν ἀκίνδυνο γιὰ σᾶς οὔτε ἀσφαλές νὰ τοὺς βλασφημεῖτε καὶ νὰ τοὺς βρίζετε. Ἐάν λοιπὸν γιὰ τοὺς σωματικὸς γονεῖς κάποιος σοφὸς λέγει, «καὶ ἂν ἀκόμη ἐξασθενήσῃ ἡ σύνεσή του νὰ εἶσαι ἐπιεικὴς ἀπέναντί του»³² (γιατὶ τί ἀνάλογο θὰ τοὺς ἀποδώσεις μὲ ἐκεῖνο ποὺ σοῦ ἔδωσαν αὐτοί;), πολὺ περισσότερο γιὰ τοὺς πνευματικὸς πρέπει νὰ τηρεῖ κανεὶς αὐτὸ τὸ νόμο καὶ ὁ καθένας μόνος του νὰ ἐξετάζει καὶ νὰ προσέχει τὴ δική του ζωὴ, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουμε τὴν ἡμέρα ἐκείνη, «ὕποκριτή, γιατί βλέπεις τὸ σκουπιδάκι ποὺ εἶναι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ δὲ νιώθεις τὸ δοκάρει ποὺ εἶναι στὸ μάτι σου;»³³. Γιατὶ πραγματικὰ ἔργο τῶν ὑποκριτῶν εἶναι τὸ νὰ φιλοῦν δημόσια καὶ ὅταν τοὺς βλέπουν ὅλοι τὰ χέρια τῶν ἱερέων καὶ νὰ ἀγγίζουσιν τὰ γόνατά τους καὶ νὰ τοὺς παρακαλοῦν νὰ προσεύχονται γιὰ χάρη τους καὶ νὰ τρέχουν στίς πόρτες τους ὅταν χρειάζονται βάπτισμα, ἐνῶ στὸ σπῖτι καὶ στίς ἀγορὲς αὐτοὺς ποὺ μᾶς εἶναι αἴτιοι καὶ ὑπηρέτες σὲ τόσα ἀγαθὰ τοὺς περιλούζουσιν μὲ ἄπειρες ὕβρεις ἢ ὅταν ἄλλοι τοὺς βρίζουσιν τὸ ἀνέχονται.

Γιατὶ, ἂν πραγματικὰ εἶναι κακὸς ὁ πατέρας, πῶς νομίζεις ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος ὑπηρέτης τῆς μυσταγωγίας τῶν φρικτῶν μυστηρίων; Ἐάν ὅμως σοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ἀξιόπιστος ὑπηρέτης αὐτῶν τῶν μυστηρίων, γιὰ ποιὸ λόγῳ ἀνέχεσαι νὰ τὸν κακολογοῦν ἄλλοι καὶ δὲν τοὺς κλείνεις τὸ στόμα οὔτε ἀγανακτεῖς οὔτε δυσανασχετεῖς, γιὰ νὰ πάρεις μεγάλο μισθὸ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἔπαινο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατηγοροῦς; Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι χίλιες φορὲς ὕβριστὲς, ὅπως δὴποτε θὰ σὲ ἐπαινέσουν καὶ θὰ δεχθοῦν τὴ φροντίδα σου γιὰ τοὺς πατέρες· ὅπως πάλι, ἂν δὲν τὸ κάμνουμε αὐτό, ὅλοι θὰ μᾶς κατηγορήσουν, ἀκόμη καὶ αὐτοὶ ποὺ κακολογοῦν. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερό, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι καὶ ἐκεῖ θὰ τιμωρηθοῦμε μὲ τὴ χειρότερη τιμωρία. Γιατὶ τίποτε δὲν καταστρέφει τόσο τίς Ἐκκλησίες, ὅσο αὐτὴ ἡ ἀρρώστια. Καὶ ὅπως ἓνα σῶμα ποὺ δὲν εἶναι μὲ ἀκρίβεια συνδεμένο μὲ τὴ σύνδεση τῶν νεύρων γεννάει πολ-

λὰς τίκει τὰς ἀρρωστίας καὶ ἀβίωτον ποιεῖ τὸν βίον, οὕτω καὶ Ἐκκλησία μὴ σφοδρᾷ καὶ ἀρραγεῖ τῇ τῆς ἀγάπης ἀλύσει περιβεβλημένη μυρίους τίκει πολέμους καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ αὖξει καὶ πολλῶν πειρασμῶν γίνεται ὑπόθεσις.

5 Ἴνα οὖν μὴ ταῦτα συμβαίῃη μηδὲ τὸν Θεὸν παροξύνωμεν καὶ τὰ ἡμέτερα ἐπαυξήσωμεν καὶ πολλῆς ἀηδίας πληρῶμεν τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, πρὸς εὐφημίαν τὴν γλῶτταν μεταθέντες, τὸν ἑαυτῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν περιεργαζώμεθα βίον καὶ τὴν ἑτέρων ζωὴν τῷ τὰ ἀπόρρητα μετὰ ἀκριβείας εἰδότι κρίνειν
10 ἐπιτρέψαντες, αὐτοὶ τὰ ἑαυτῶν ἀμαρτήματα κρίνωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τὸ τῆς γεέννης δυνησόμεθα διαφυγεῖν πῦρ. Ὡσπερ γὰρ οἱ τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονοῦντες κακὰ τῶν οἰκείων οὐδένα ποιοῦνται λόγον, οὕτως οἱ δεδοικότες εἰς τὸν ἑτέρων παρακύψαι βίον, πολλὴν ἑαυτοῖς τῶν πεπλημμελημένων ποιήσονται
15 τὴν φροντίδα· οἱ δὲ τὰ ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι κακὰ καὶ ταῦτα καθ' ἐκάστην κρίνοντες τὴν ἡμέραν καὶ δίκας ἑαυτοῦς ἀπαιτοῦντες, ἡμερον ἔξουσι τότε τὸν δικαστὴν. Καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «εἰ γὰρ ἑαυτοῦς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα ὑπὸ Κυρίου».

20 Ἴν' οὖν διαφύγωμεν τὴν ψῆφον ἐκείνην, πάντα τὰ ἄλλα ἀφέντες, περιεργαζώμεθα τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καὶ κολάζωμεν τὸν λογισμὸν τὸν ἀμαρτάνειν ἀναπείθοντα καὶ κατανύττωμεν τὸ συνειδὸς καὶ λόγον ἑαυτοῦς ἀπαιτῶμεν τῶν πεπραγμένων ἡμῖν. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα κοῦφον τῶν ἀμαρτημάτων ποιήσαντες
25 τὸ φορτίον, συγγνώμης ἀπολαῦσαι πολλῆς καὶ τὸν παρόντα βίον μεθ' ἡδονῆς διάγειν καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λές ἀρρώστιες καὶ κάνει τὴ ζωὴ ἀφόρητη, ἔτσι καὶ μία Ἐκκλησία πού δὲν εἶναι περιζωσμένη μὲ τὴν ἰσχυρὴ καὶ στερεὴ ἀλυσίδα τῆς ἀγάπης γεννάει ἀπειρους πολέμους, αὐξάνει τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν πειρασμῶν.

Γιὰ νὰ μὴ συμβαίνουν λοιπὸν αὐτὰ οὔτε καὶ νὰ ἐξοργίζουμε τὸ Θεὸ καὶ αὐξήσουμε ἔτσι τὰ δικά μας κακά, καταστήσουμε ἀναπότρεπτη τὴν τιμωρία μας καὶ γεμίζουμε τὴ ζωὴ μας μὲ πολλὴ ἀπέχθεια, ἀφοῦ μεταστρέψουμε τὴ γλῶσσα μας γιὰ ἐπαίνους, ἃς ἐξετάζουμε μὲ προσοχὴ κάθε ἡμέρα τὴ ζωὴ μας, καὶ ἀφήνοντας τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων σ' ἐκεῖνον πού μὲ ἀκρίβεια γνωρίζει νὰ κρίνει τὰ ἀπόρρητα, ἃς κρίνουμε οἱ ἴδιοι τὰ ἀμαρτήματά μας. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ ξεφύγουμε καὶ τὸ πῦρ τῆς γέεννας. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνοι πού μὲ προσοχὴ ἐξετάζουν τὰ ξένα κακά δὲ μιλοῦν καθόλου γιὰ τὰ δικά τους, ἔτσι αὐτοὶ πού φοβοῦνται νὰ σκύψουν στὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, θὰ φροντίσουν πολὺ γιὰ τὰ δικά τους ἀμαρτήματα· καὶ ὅσοι ἀναλογίζονται τὰ δικά τους κακά καὶ τὰ κρίνουν κάθε ἡμέρα καὶ ἀπαιτοῦν τιμωρίες γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς του, θὰ ἔχουν τότε ἡμερο τὸ δικαστὴ. Καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γιατὶ ἂν κρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲ θὰ μᾶς ἔκρινε ὁ Κύριος»³⁴.

Γιὰ νὰ ἀποφύγουμε λοιπὸν τὴν ἀπόφαση ἐκείνη, ἀφήνοντας κατὰ μέρος ὅλα τὰ ἄλλα, ἃς ἐξετάζουμε τὴ δικὴ μας ζωὴ, ἃς τιμωροῦμε τὸ λογισμὸ πού μᾶς πείθει ν' ἀμαρτάνουμε, ἃς ἐλέγχουμε τὴ συνείδησή μας καὶ ἃς ἀπαιτοῦμε λόγο ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας γιὰ τὶς πράξεις μας. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσουμε, κάμνοντας ἐλαφρὸ τὸ φορτίο τῶν ἀμαρτημάτων μας, νὰ ἀπολαύσουμε πολλὴ συγγνώμη, καὶ ζώντας μὲ πολλὴ ἡδονὴ τὴν παρούσα ζωὴ, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

**«ΔΙΑ ΔΕ ΤΑΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ ΕΚΑΣΤΟΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ
ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΧΕΤΩ»**

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

«ΔΙΑ ΔΕ ΤΑΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ ΕΚΑΣΤΟΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΧΕΤΩ»

1. Πρὸς τὰς τοῦ μέλιτος πηγὰς καὶ τήμερον ὑμᾶς χειραγωγῆσαι βούλομαι, μέλιτος οὐδέποτε κόρον ἔχοντος. Τοιαύτη γὰρ τῶν Παύλου ρημάτων ἡ φύσις, καὶ πάντες δέ, ὅσοι πληροῦσι τὰς ἑαυτῶν καρδίας ἐκ τῶν πηγῶν τούτων, διὰ τοῦ Πνεύματος
5 τοῦ ἁγίου φθέγγονται· μᾶλλον δὲ καὶ μέλιτος ἀρετὴν ἀποκρύπτει πᾶσαν ἢ τῶν θείων ἡδονῆ λογίων. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν, «ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου». Οὐ μέλιτος δὲ ἐστὶν ἡδίων μόνον, ἀλλὰ καὶ χρυσίου καὶ λίθου παντὸς τιμιωτέρα καὶ ἀργυρίου παντὸς καθα-
10 ρωτέρα ἢ ἡδονῆ τῶν θείων λογίων. «Τὰ λόγια γὰρ Κυρίου», φησί, «λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως». Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφὸς ἔλεγεν· «ἐσθίειν μέλι πολὺ ἢ καλόν, τιμᾶν δὲ χρῆ λόγους ἐνδόξους». Ἐξ ἐκείνου μὲν γὰρ καὶ νόσος οὐκ οὔσα τικτεται πολλάκις, ἀπὸ
15 δὲ τούτων καὶ τὴν οὔσαν ἀρρωστίαν ἀποθέσθαι δυνάμεθα· καὶ τὸ μὲν μέλι κατὰ πέσιν διαφθείρεται, τὰ δὲ λόγια τὰ θεῖα, ὅταν πεφθῇ, τότε καὶ ἡδίω γίνεται καὶ χρησιμώτερα, αὐτοῖς τε τοῖς ἔχουσι, καὶ ἑτέροις πολλοῖς. Καὶ τραπέζης μὲν τις αἰσθητῆς μετὰ δαψιλείας ἀπολαύων, εἶτα ἐκεῖθεν ἐρευγόμενος, ἀηδῆς τῷ
20 κοινωνοῦντι γίνεται· ἀπὸ διδασκαλίας δὲ τις ἐρευζάμενος πνευματικῆς, πολλῆς τῆς εὐωδίας μεταϊίδωσι τῷ πλησίον.

1. Α' Κορ. 7,2.

2. Ψαλμ. 118,103.

3. Ψαλμ. 11,7.

4. Παροιμ. 25,27.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ

«ΓΙΑ Ν' ΑΠΟΦΕΥΓΕΤΑΙ Η ΠΟΡΝΕΙΑ Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΑΣ ΕΧΕΙ
ΤΗ ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΑ»¹

1. Καὶ σήμερα θέλω νὰ σᾶς ὀδηγήσω πρὸς τὶς πηγὲς τοῦ μέλιτος, τοῦ μέλιτος ποὺ ποτὲ δὲ φέρνει κορεσμό. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν λόγων τοῦ Παύλου καὶ ὅλοι ὅσοι γεμίζουν τὶς καρδιές τους ἀπὸ τὶς πηγὲς αὐτὲς μιλοῦν μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ καλύτερα ἢ εὐχαρίστηση τῶν θείων λόγων ἐπισκιάζει ὅλη τὴ γλυκύτητα ποὺ ἔχει τὸ μέλι. Καὶ δηλώνοντας αὐτὸ ὁ προφήτης ἔλεγε· «πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου»². Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ μέλι εἶναι γλυκύτερη ἢ εὐχαρίστηση τῶν θείων λόγων, ἀλλὰ πιὸ ἀκριβὴ καὶ ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ κάθε πολύτιμο λίθο καὶ πιὸ καθαρὴ ἀπὸ ὄλο τὸ ἀσήμι. «Γιατὶ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου», λέγει, «εἶναι λόγια ἀγνά, ἀσήμι πυρωμένο, δοκιμασμένο στὴ γῆ, ἑπτὰ φορὲς καθαρὸ»³. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «τὸ νὰ τρώει κανεὶς πολὺ μέλι δὲν εἶναι καλὸ, ἀντίθετα ὅμως πρέπει νὰ τιμᾶει λόγια ἔνδοξων ἀνθρώπων»⁴. Γιατὶ ἀπὸ τὸ μέλι προέρχεται πολλὲς φορὲς καὶ ἀρρώστια ποὺ δὲν ὑπῆρχε, ἐνῶ μὲ τὰ θεῖα λόγια μποροῦμε νὰ διώξουμε καὶ τὴν ἀρρώστια ποὺ ὑπάρχει. Καὶ τὸ μέλι βέβαια χάνεται ὅταν χωνευθεῖ, ἐνῶ τὰ θεῖα λόγια ὅταν χωνευθοῦν τότε γίνονται καὶ πιὸ γλυκὰ καὶ πιὸ χρήσιμα καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ὅταν κανεὶς ἀπολαμβάνει ἓνα πλούσιο αἰσθητὸ τραπέζι καὶ στὴ συνέχεια ρεύεται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, γίνεται δυσάρεστος σ' ἐκεῖνον ποὺ βρίσκεται κοντά του, ἐνῶ ὅταν ρευθεῖ ὕστερα ἀπὸ πνευματικὴ διδασκαλία μεταδίδει στὸν πλησίον του πολλὴ εὐωδία.

Ὁ γοῦν Δαυῖδ τοιαύτης συνεχῶς ἀπολαύων ἐστιάσεως ἔλε-
γεν, «ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἔστι γὰρ καὶ
πονηρὸν λόγον ἐρεύξασθαι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς τρα-
πέζης κατὰ τὴν φύσιν τῶν ἐδεσμάτων καὶ ἡ τῆς ἐρυγῆς ποιότης
5 ἐκδίδεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ρημάτων δυνάμεως, οἷάπερ
ἂν σιτῶνται, τοιαῦτα καὶ ἐρεύγονται πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων.
Οἷον, ἐὰν εἰς θέατρον ἀναβῆς καὶ πορνικῶν ἀσμάτων ἀκούσης,
τοιαῦτα καὶ ἐρεύξη πάντως εἰς τὸν πλησίον ρήματα· ἂν δὲ εἰς
τὴν ἐκκλησίαν ἔλθῶν, μετάσχης ἀκουσμάτων πνευματικῶν,
10 τοιαύτας ἔξεις καὶ τὰς ἐρυγὰς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης ἔλε-
γεν, «ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν», τῆς τραπέζης,
ἧς αἰεὶ μετεῖχε, τὴν βρωσὶν ἡμῖν ἐνδεικνύμενος. Τούτω καὶ ὁ
Παῦλος πειθόμενος παρήνει λέγων, «πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ
στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός». Καὶ τίς
15 ἐστὶν ὁ σαπρὸς, φησὶν; Ἐὰν μάθης τὸν ἀγαθόν, τότε εἶση καὶ
τὸν σαπρὸν· πρὸς γὰρ τὴν ἀντιδιαστολὴν ἐκείνου τοῦτον τέθει-
κε. Τίς οὖν ἐστὶν ὁ ἀγαθός, οὐδὲν δεῖσθαι παρ' ἐμοῦ μαθεῖν· αὐ-
τὸς γὰρ ἡμῖν αὐτοῦ τὴν φύσιν ἠρμήνευσεν. Εἰπὼν γάρ, «εἴ τις
ἀγαθός», ἐπήγαγε, «πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας», δεικνὺς
20 ὅτι οὗτός ἐστιν ἀγαθός ὁ τὸν πλησίον οἰκοδομῶν. Ὡσπερ οὖν ὁ
οἰκοδομῶν ἀγαθός, οὕτως ὁ καθαιρῶν σαπρὸς καὶ φαῦλος.

Καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, εἰ μὲν ἔχεις τι τοιοῦτον εἰπεῖν, ὃ
δύναται βελτίω ποιῆσαι τὸν ἀκούοντα, μὴ κωλύσης λόγον ἐν
καιρῷ σωτηρίας· εἰ δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἔχεις ἀλλὰ πονηρὰ καὶ
25 διεφθαρμένα ρήματα, σίγησον, μὴ κατηγορήσης τοῦ πλησίον.
Οὗτος γὰρ ὁ λόγος σαπρὸς ἐστὶν, οὐκ οἰκοδομῶν τὸν ἀκούοντα
ἀλλὰ καὶ καταστρέφων. Ἄν τε γὰρ ἀρετῆς ἐπιμελῆται πρὸς
ἀπόνοιαν αἴρεται πολλάκις, ἂν τε ἡμελημένος ἢ ραθυμότερος γί-
νεται. Ἄν αἰσχρὸν μέλλης φθέγγεσθαι ρῆμα καὶ γέλωτος γέμον·

5. Ψαλμ. 44,2.

6. Ἐφ. 4,29.

Ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ποὺ ἀπολάμβανε συνεχῶς τέτοιο τραπέζι ἔλεγε· «ἄφησε ἡ καρδιά μου νὰ βγεῖ λόγος ἀγαθός»⁵. Γιατὶ εἶναι δυνατὸ νὰ ξεστομίσει κανεὶς καὶ λόγο κακὸ. Καὶ ὅπως στὸ αἰσθητὸ τραπέζι σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῶν φαγητῶν βγαίνει καὶ ἡ ποιότητα τοῦ ρεψίματος, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὡς πρὸς τὴ δύναμη τῶν λόγων, μὲ ὅποιους λόγους τρέφονται, τέτοιους καὶ ἐκστομίζουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ παράδειγμα, ἂν ἀνεβεῖς στὸ θέατρο καὶ ἀκούσεις ἀνήθικα τραγούδια, τέτοια λόγια ὅπως ὅποτε θὰ ἐκστομίσεις καὶ στὸν πλησίον σου· ἂν ὅμως ἔρθεις στὴν ἐκκλησία καὶ πάρεις μέρος σὲ πνευματικὴ ἀκρόαση, τέτοια θὰ εἶναι καὶ τὰ λόγια ποὺ θὰ ἐκστομίσεις. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε, «ἄφησε ἡ καρδιά μου νὰ βγεῖ λόγος ἀγαθός», φανερώνοντας τὸ φαγητὸ τοῦ τραπεζιοῦ στὸ ὁποῖο πάντοτε ἔπαιρνε μέρος. Ἀκολουθώντας αὐτὸν καὶ ὁ Παῦλος συμβούλευε λέγοντας· «κανένας βλαβερὸς λόγος ἄς μὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σας παρὰ μόνο ὠφέλιμος»⁶. Καὶ ποιός εἶναι, λέγει, ὁ βλαβερὸς λόγος; Ἄν μάθεις τὸν ὠφέλιμο τότε θὰ γνωρίσεις καὶ τὸ βλαβερὸ· γιατί τὸν ἀνέφερε αὐτὸν πρὸς διάκρισή του ἀπὸ ἐκεῖνον. Ποιός λοιπὸν εἶναι ὁ ὠφέλιμος, δὲ χρειάζεται καθόλου νὰ τὸ μάθεις ἀπὸ μένα, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος μᾶς ἐξήγησε τὴ φύση του. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «παρὰ μόνο ὠφέλιμος», πρόσθεσε, «γιὰ οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας», δείχνοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὠφέλιμος, αὐτὸς ποὺ οἰκοδομεῖ τὸν πλησίον. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ οἰκοδομεῖ εἶναι ὠφέλιμος, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ καταστρέφει εἶναι βλαβερὸς καὶ κακός.

Καὶ σὺ λοιπὸν, ἀγαπητέ, ἂν ἔχεις νὰ πεῖς κάτι τέτοιο ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει καλῦτερο τὸν ἀκροατὴ σου, μὴν ἐμποδίσεις ἕνα τέτοιο λόγο ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία· ἂν ὅμως δὲν ἔχεις τίποτε τέτοιο παρὰ μόνο κακὰ καὶ ἀνήθικα λόγια, σιώπησε, μὴν κατηγορήσεις τὸν πλησίον σου. Γιατὶ αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι βλαβερὸς, ἀφοῦ ὄχι μόνο δὲν οἰκοδομεῖ τὸν ἀκροατὴ ἀλλὰ καὶ τὸν καταστρέφει. Ἄν πάλι φροντίζει γιὰ τὴν ἀρετὴ, πολλὰς φορές ὀδηγεῖ σὲ ἀλαζονεία, ἐνῶ ἂν εἶναι ἀδιάφορος, γίνεται πιὸ νωθρός. Ἄν πρόκειται νὰ πεῖς ἕνα λόγο αἰσχρὸ καὶ πολὺ γελοῖο, σιώ-

σίγησον. Καὶ γὰρ οὗτος ὁ λόγος σαπρὸς ἐστὶ, τὸν τε λέγοντα τὸν τε ἀκούοντα ἀσελγεστέρους ποιῶν καὶ τὰς ἐν ἐκάστῳ πονηρὰς ἐπιθυμίας ἀνάπτων. Ὡσπερ οὖν τῷ πυρὶ τὰ ξύλα τροφή γίνεται καὶ ὕλη, οὕτω τοῖς πονηροῖς βουλευμασι τὰ ρήματα. Διὰ τοῦτο
5 οὐ χρὴ πάντα ἄπερ ἂν ἔχωμεν ἐν διανοίᾳ φθέγγεσθαι πάντως, ἀλλὰ σπουδάζειν μὲν καὶ τῆς διανοίας αὐτῆς ἐξορίζειν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ πᾶσαν αἰσχρὰν ἔννοιαν. Εἰ δέ ποτε λαθόντες παραδεξόμεθα ρυπαροὺς λογισμοὺς, μηδέποτε διὰ τῆς γλώττης αὐτοὺς ἐκφέρωμεν, ἀλλ' ἀποπνίγωμεν αὐτοὺς διὰ τῆς σιγῆς.

10 Καὶ γὰρ καὶ θηρία καὶ ἔρπετὰ εἰς λάκκον ἐμπίπτοντα, ἂν μὲν εὖρη τινὰ διέξοδον ἄνωθεν ἀναβάντα ἀγριώτερα γίνεται, ἂν δὲ μένη κάτω διηνεκῶς συγκεκλεισμένα πάντοθεν ἀπόλλυται ραδίως καὶ ἀφανίζεται· οὕτω δὴ καὶ τὰ πονηρὰ ἐνθυμήματα, ἂν μὲν εὖρη τινὰ διὰ τοῦ στόματος ἡμῶν καὶ τῶν ρημάτων ἐξοδον
15 ἀνάπτει τὴν ἔνδον φλόγα, ἂν δὲ ἀποκλείσης αὐτὰ διὰ τῆς σιγῆς ἀσθενέστερα γίνεται, καὶ καθάπερ λιμῶν τηκόμενα τῇ σιωπῇ ταχέως ἐναποθνήσκει τῇ διανοίᾳ. Ὡστε κἂν ἐπιθυμήσης τινὰ αἰσχρὰν ἐπιθυμίαν μὴ φθέγξῃ δὲ ρῆμα αἰσχρὸν, κατέσβεσας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. Οὐκ ἔχεις διάνοιαν καθαρὰν; Κἂν στόμα ἔχε κα-
20 θαρὸν καὶ μὴ κενώσης ἔξω τὸν βόρβορον, ἵνα μὴ καὶ ἕτερον καὶ σαυτὸν καταβλάψῃς. Οὐ γὰρ τοῖς λέγουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκούουσιν αἰσχρὰ φθεγγομένων ἐτέρων πολλὴ προσγίνεται κηλὶς. Διὰ τοῦτο παραινῶ καὶ συμβουλεύω, μὴ μόνον τοῦ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ λεγόντων ἐτέρων τοῦ ἀκούειν ἀπέχεσθαι
25 καὶ τῷ θεῷ προσηλωθῆναι νόμῳ διηνεκῶς. Τὸν γὰρ τοιοῦτον καὶ ὁ προφήτης μακαρίζει, λέγων· «μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν, ἀλλ' ἦ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός».

30 2. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἔξωθεν συλλόγοις, εἰ καὶ τι λεχθείη ποτὲ

πησε. Γιατί και αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι βλαβερὸς, ἀφοῦ κάνει και τὸν ὁμιλητὴ και τὸν ἀκροατὴ πιὸ ἀνήθικους και ἀνάβει στὸν καθένα τις πονηρὲς ἐπιθυμίες. Ὅπως λοιπὸν στὴ φωτιὰ τὰ ξύλα γίνονται τροφή και ὕλη, ἔτσι στὶς πονηρὲς σκέψεις γίνονται τὰ λόγια. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ λέμε ὅπωςδὴποτε ὅλα ὅσα συμβαίνει νὰ ἔχουμε στὸ νοῦ μας, ἀλλὰ νὰ φροντίζουμε νὰ διώχνουμε και ἀπὸ τὸ νοῦ μας τις πονηρὲς ἐπιθυμίες και κάθε αἰσχρὴ σκέψη. Και ἂν κάποτε χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε δεχθοῦμε μέσα μας κάποιες ἀνήθικες σκέψεις, ἅς μὴν τις ἀνακοινώνουμε μὲ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ἅς τις πνίγουμε μὲ τὴ σιωπὴ μας.

Γιατί και τὰ θηρία και τὰ ἔρπετὰ πού πέφτουν μέσα σὲ λάκκο, ἂν βροῦν κάποια διέξοδο γίνονται πιὸ ἄγρια ὅταν ἀνεβροῦν ἐπάνω· ἂν ὅμως μένουν κάτω διαρκῶς ἀποκλεισμένα, ὅπωςδὴποτε χάνονται εὐκολα και ἐξαφανίζονται. Ἔτσι λοιπὸν και οἱ πονηρὲς σκέψεις, ἂν βροῦν κάποια διέξοδο ἀπὸ τὸ στόμα μας και μὲ τὰ λόγια μας, ἀνάβουν τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας μέσα μας, ἂν ὅμως τις ἀποκλείσεις μὲ τὴ σιωπὴ, γίνονται ἀσθενέστερες και σὰν μὲ τὴ σιωπὴ νὰ λειώνουν ἀπὸ πείνα γρήγορα πεθαίνουν μέσα στὸ νοῦ. Ὡστε και ἂν ἀκόμη ἔχεις κάποια αἰσχρὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ δὲν πείς αἰσχρὸ λόγο, ἔσβησες και τὴν ἐπιθυμία. Δὲν ἔχεις νοῦ καθαρὸ; Τουλάχιστο ἔχε στόμα καθαρὸ και μὴν ἀδειάσεις ἔξω τὸ βόρβορο, γιὰ νὰ μὴ βλάψεις και ἄλλον και τὸν ἑαυτὸ σου. Γιατί ὄχι μόνο σ' αὐτοὺς πού λέγουν, ἀλλὰ και σ' ἐκείνους πού ἀκοῦν ἄλλους νὰ λένε αἰσχρὰ λόγια προξενεῖται μεγάλη κηλίδα. Γι' αὐτὸ σᾶς προτρέπω και σᾶς συμβουλεύω νὰ ἀπέχετε ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ νὰ λέτε τέτοια λόγια, ἀλλὰ και ἀπὸ τὸ νὰ ἀκοῦτε ἄλλους νὰ τὰ λέγουν, και νὰ προσηλώνετε πάντοτε στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἓνα τέτοιο ἄνθρωπο τὸν μακαρίζει και ὁ προφήτης λέγοντας· «μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού δὲ βάδισε σύμφωνα μὲ τις σκέψεις τῶν ἀσεβῶν και δὲ στάθηκε στὸ δρόμο τῶν ἀμαρτωλῶν και δὲν κάθισε σὲ καθέδρα μολυσμένων, ἀλλὰ θὰ μελετᾷ τὸ νόμο τοῦ Κυρίου ἡμέρα και νύχτα»⁷.

2. Στις κοσμικὲς λοιπὸν συγκεντρώσεις, και ἂν ἀκόμη λεχθεῖ

χρηστόν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τοῖς φαύλοις μόλις ἐν ὑγιᾶς οἱ πολλοὶ φθέγγονται· ἐπὶ δὲ τῶν θείων Γραφῶν τούναντίον ἅπαν· πονηρὸν μὲν οὐδένα οὐδέποτε ἀκούσῃ λόγον, πάντας δὲ σωτηρίας καὶ πολλῆς γέμοντας φιλοσοφίας, οἷα δὴ καὶ τὰ σήμερον ἡμῖν
 5 ἀναγνωσθέντα. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; «Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι», φησί, «καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι, διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα». Περὶ γάμων ὁ Παῦλος νομοθετεῖ καὶ οὐκ αἰσχύνεται οὐδὲ ἐρυθριᾷ· καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ γά-
 10 μων ἐτίμησε καὶ οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλὰ καὶ τῇ παρουσίᾳ καὶ τῷ δώρῳ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε (καὶ γὰρ καὶ δῶρα τῷ γάμῳ μείζονα ἀπάντων εἰσήνεγκε, τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν εἰς οἶνον μεταβαλὼν), πῶς ὁ δοῦλος ἠρυθρίασεν ἂν περὶ γάμου νομοθετῶν; Οὐ γὰρ πονηρὸν ὁ γάμος πρᾶγμα, ἀλλὰ πονηρὸν ἢ μοιχεία, πονηρὸν
 15 ἢ πορνεία· γάμος δὲ πορνείας ἀναιρετικὸν φάρμακον. Μὴ τοίνυν αὐτὸν ἀτιμάζωμεν ταῖς διαβολικαῖς πομπαῖς, ἀλλ' ὅπερ ἐποίησαν οἱ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ νῦν γυναῖκας λαμβάνοντες ποιεῖτωσαν, τὸν Χριστὸν ἐχέτωσαν μέσον.

Καὶ πῶς δυνατόν τοῦτο γενέσθαι, φησί; Δι' αὐτῶν τῶν ἰε-
 20 ρέων· «ὁ δεχόμενος» γάρ, φησὶν, «ὕμᾱς, ἐμὲ δέχεται». Ἄν τοίνυν τὸν διάβολον ἀπελάσῃς, ἂν τὰ πορνικὰ ἄσματα καὶ τὰ κεκλασμένα μέλη καὶ τὰς ἀτάκτους χορείας καὶ τὰ αἰσχρὰ ῥήματα καὶ τὴν διαβολικὴν πομπὴν καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὸν κεχυμένον γέλωτα καὶ τὴν λοιπὴν ἐξελάσῃς ἀσχημοσύνην, εἰσαγάγῃς δὲ
 25 τοὺς ἀγίους Χριστοῦ δούλους, καὶ ὁ Χριστὸς δι' αὐτῶν παρέσται πάντως μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν· «ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ», φησί, «τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, οὗτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί». Καὶ οἶδα ὅτι βαρὺς τισιν εἶναι δοκῶ καὶ φορτικὸς, ταῦτα παραινῶν καὶ παλαιὸν ἔθος ἐκκό-
 30 πτων. Πλὴν ἀλλ' οὐδέν μοι τούτου μέλει· οὐ γὰρ τῆς χάριτος τῆς

8. Α' Κορ. 7,1-2.

9. Ματθ. 10,40.

10. Ματθ. 12,50.

καμιὰ φορά καλό, ὅμως ἀνάμεσα στὰ πολλὰ αἰσχρὰ μὲ δυσκολία οἱ πολλοὶ λέγουν ἓνα καλὸ πρᾶγμα, ἐνῶ στὶς θεῖες Γραφές γίνεται ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο· δὲ θ' ἀκούσεις ποτὲ κανένα κακὸ λόγο, ἀλλὰ ὅλοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ σωτηρία καὶ πολλὴ φιλοσοφία, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ ἀνάγνωσμα ποὺ ἀκούσαμε σήμερα. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτά; «Σχετικὰ μ' ἐκεῖνα ποὺ μοῦ γράψατε», λέγει, «καλὸ εἶναι γιὰ τὸν ἄνδρα νὰ μὴ συνάπτει σχέσεις μὲ γυναίκα· ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία κάθε ἄνδρας ἃς ἔχει τὴ δική του γυναίκα, καὶ κάθε γυναίκα ἃς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα»⁸. Γιὰ τὸ γάμο νομοθετεῖ ὁ Παῦλος, καὶ δὲν ντρέπεται οὔτε κοκκινίζει. Καὶ πολὺ φυσικά. Γιατί, ἂν ὁ Κύριός του τιμοῦσε τὸ γάμο καὶ δὲν ντρέπóταν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παρουσία του καὶ μὲ τὸ δῶρο του κόσμισε τὸ πρᾶγμα (γιατί πραγματικὰ πρόσφερε καὶ δῶρα στὸ γάμο τὰ μεγαλύτερα ἀπ' ὅλα, μεταβάλλοντας τὸ νερὸ σὲ κρασί), πῶς θὰ κοκκίνιζε ὁ δούλος του νομοθετώντας γιὰ τὸ γάμο; Γιατί ὁ γάμος δὲν εἶναι κακὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ κακὸ εἶναι ἡ μοιχεία, κακὸ εἶναι ἡ πορνεία, ἐνῶ ὁ γάμος εἶναι φάρμακο ποὺ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πορνεία. Ἄς μὴν τὸν ἀτιμάζουμε λοιπὸν μὲ τὶς διαβολικὲς πομπές, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἔκαναν τότε στὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας ἃς κάμνουν καὶ αὐτοὶ ποὺ τώρα παντεύονται, δηλαδὴ ἃς ἔχουν τὸ Χριστὸ μέσα τους.

Καὶ πῶς, λέγει, μπορεῖ νὰ γίνεῖ αὐτό; Μὲ τοὺς ἱερεῖς· «γιατί αὐτὸς ποὺ δέχεται ἐσᾶς», λέγει, «δέχεται ἐμένα»⁹. Ἄν λοιπὸν ἀπομακρύνεις τὸ διάβολο, ἂν ἀπομακρύνεις τὰ πορνικὰ τραγούδια, τὰ θηλυπρεπῆ ἄσματα, τοὺς ἄτακτους χορούς, τὰ αἰσχρὰ λόγια, τὴ διαβολικὴ πομπή, τὸ θόρυβο, τὰ ἀκράτητα γέλια καὶ τὴν ὑπόλοιπη ἀσχημοσύνη καὶ εἰσαγάγεις τοὺς ἅγιους δούλους τοῦ Χριστοῦ, θὰ παραβρεθεῖ ὅπωςδὴποτε μ' αὐτοὺς καὶ ὁ Χριστὸς μαζί μὲ τὴ μητέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του. «Γιατί ὅποιος ἐφαρμόζει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου», λέγει, «αὐτὸς εἶναι ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μητέρα μου»¹⁰. Καὶ γνωρίζω πῶς σὲ μερικὸς φαίνομαι ἐνοχλητικὸς καὶ φορτικὸς ὅταν συμβουλεύω αὐτὰ καὶ ξερριζώνω παλιὰ συνήθεια. Ἄλλ' ὅμως δὲ μ' ἐνδιαφέρει καθόλου αὐτό, γιατί δὲ ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὴν εὐγνωμο-

παρ' ὑμῶν, ἀλλὰ τῆς ὠφελείας δέομαι τῆς ὑμετέρας· οὐ τῶν κρότων καὶ τῶν ἐπαίνων, ἀλλὰ τοῦ κέρδους καὶ τῆς φιλοσοφίας. Μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι ἔθος ἐστίν· ὅπου ἀμαρτία τολμᾶται, ἔθος μὴ μνησθῆς· ἀλλ', εἰ μὲν πονηρὰ τὰ γινόμενα, κᾶν 5 παλαιὸν ἔθος ἦ, κατάλυσον· ἂν δὲ μὴ πονηρά, κᾶν συνήθεια μὴ ἦ, εἰσάγαγε καὶ καταφύτευσον.

Ὅτι δὲ οὐ παλαιὸν ἔθος ἦν τὸ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν ἀλλὰ καινοτομία τίς ἐστὶ τὰ γινόμενα, ἀναμνήσθητι πῶς ἔγημεν ὁ Ἰσαὰκ τὴν Ρεβέκκαν, πῶς ὁ Ἰακώβ τὴν Ραχήλ. Καὶ γὰρ τῶν 10 γάμων αὐτῶν μέμνηται ἡ Γραφή, καὶ πῶς εἰς τὰς οἰκίας τῶν νυμφίων ἤχθησαν αὐταὶ αἱ νύμφαι λέγει, καὶ οὐδενὸς τοιούτου μέμνηται· ἀλλὰ συμπόσιον μὲν καὶ δεῖπνον ἐποιήσαντο τοῦ συνήθους φαιδρότερον καὶ τοὺς προσήκοντας ἐκάλεσαν εἰς τοὺς γάμους, αὐλοὶ δέ, σύριγγες καὶ κύμβαλα καὶ τὰ οἰνώδη σκιρτήματα καὶ ἡ λοιπὴ ἡ νῦν ἀσχημοσύνη πᾶσα ἐκποδῶν ἦν. Οἱ δὲ 15 ἐφ' ἡμῶν καὶ ὕμνους εἰς τὴν Ἀφροδίτην ᾄδουσι χορεύοντες, καὶ μοιχείας πολλάς, καὶ γάμων διαφθοράς, καὶ ἔρωτας παρανόμους, καὶ μίξεις ἀθέσμων, καὶ πολλὰ ἕτερα ἀσεβείας καὶ αἰσχύνης γέμοντα ᾄσματα κατ' ἐκείνην ᾄδουσι τὴν ἡμέραν, καὶ μετὰ 20 μέθην καὶ τοσαύτην ἀσχημοσύνην δι' αἰσχρῶν ρημάτων δημοσία τὴν νύμφην πομπεύουσι.

Πῶς οὖν αὐτὴν ἀπαιτεῖς σωφροσύνην, εἰπέ μοι, εἰς τοσαύτην ἀναίδειαν ἐκ πρώτης αὐτὴν παιδοτριβῶν τῆς ἡμέρας καὶ παρασκευάζων ἐπ' ὄψεσιν αὐτῆς καὶ γίνεσθαι καὶ λέγεσθαι ταῦτα, 25 ἃ μὴδὲ σπουδαίοις ἀνδραπόδοις ἀκοῦσαι θέμις; Τοσοῦτον χρόνον ἐπόνεσεν ὁ πατὴρ μετὰ τῆς μητρὸς φυλάττων τὴν παρθένον, ὥστε μῆτε εἰπεῖν μῆτε ἑτέρου ἀκοῦσαι λέγοντός τι τῶν τοιούτων ρημάτων καὶ θαλάμους καὶ γυναικωνίτιδας καὶ φύλακας καὶ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ τὰς ἐν ἐσπέρα προόδους καὶ τὸ 30 μὴδενὶ φαίνεσθαι μὴδὲ τῶν ἐπιτηδείων καὶ πολλὰ ἕτερα πλείονα τούτων πραγματευόμενος, καὶ σὺ πάντα ἐκεῖνα ἐν μιᾷ ἐλθῶν

σύνη σας, ἀλλὰ μ' ἐνδιαφέρει ἡ ὠφέλειά σας· δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα καὶ τοὺς ἐπαίνους σας ἀλλὰ μ' ἐνδιαφέρει τὸ κέρδος καὶ ἡ ἐνάρετη ζωὴ σας. Ἄς μὴ μοῦ πεῖ κανεῖς, ὅτι εἶναι ἔθιμο. Ὅπου διαπράττεται ἁμαρτία μὴ θυμηθεῖς τὸ ἔθιμο, ἀλλὰ ἂν εἶναι πονηρὰ ὅσα γίνονται, ἔστω καὶ ἂν εἶναι παλιὸ ἔθιμο, νὰ τὰ καταργήσεις· ἂν ὅμως δὲν εἶναι πονηρὰ, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι συνήθεια, εἰσάγαγέ τα καὶ φύτεψέ τα.

Ὅτι ὅμως δὲν ἦταν παλιὸ ἔθιμο τὸ νὰ κάνουν τέτοιες ἀσχήμιες, ἀλλ' εἶναι κάποια καινοτομία αὐτὰ ποὺ γίνονται, θυμήσου πῶς παντρεύτηκε ὁ Ἰσαὰκ τὴ Ρεβέκκα, πῶς ὁ Ἰακώβ τὴ Ραχήλ. Γιατὶ πραγματικὰ ἡ Γραφὴ μνημονεύει τοὺς γάμους αὐτούς, καὶ λέγει πῶς οἱ νύφες αὐτὲς ὀδηγήθηκαν στὰ σπίτια τῶν γαμβρῶν, χωρὶς ν' ἀναφέρει τίποτε τέτοιο. Ἐκαναν βέβαια συμπόσιο καὶ δεῖπνο πιὸ χαρούμενο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο καὶ κάλεσαν τοὺς δικούς τους στοὺς γάμους, ἀλλὰ αὐλοὶ καὶ φλογέρες καὶ κύμβαλα, τὰ σκιρτήματα ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὸ κρασί καὶ ὅλη ἡ ὑπόλοιπη σημερινὴ ἀσχημοσύνη ἀπουσίαζε ἀπὸ τὸ γάμο. Οἱ σημερινοὶ ὅμως καὶ ὕμνους στὴν Ἀφροδίτη ψάλλουν χορεύοντας, καὶ μοιχεῖες πολλὲς καὶ διαφθορὲς γάμων καὶ παράνομους ἔρωτες καὶ συνουσίες ἀθέμιτες καὶ πολλὰ ἄλλα τραγούδια γεμάτα ἀπὸ ἀσέβεια καὶ ἀσχημοσύνη τραγουδοῦν κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ μέθη καὶ τὴν τόση μεγάλη ἀσχημοσύνη μὲ λόγια αἰσχρὰ διαπομπεύουν δημόσια τὴ νύφη.

Πῶς λοιπόν, πές μου, ἀπαιτεῖς ἀπ' αὐτὴ σωφροσύνη, ὅταν ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τὴ διδάσκεις τόσο μεγάλη ἀναίδεια καὶ κάνεις νὰ γίνονται καὶ νὰ λέγονται μπροστὰ τῆς αὐτά, ποὺ οὔτε οἱ καλοὶ δοῦλοι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀκούσουν; Τόσα χρόνια κόπιασε ὁ πατέρας μαζί μὲ τὴ μητέρα φυλάγοντας τὴ νεάνιδα, ὥστε νὰ μὴ πεῖ οὔτε ν' ἀκούσει ἄλλον νὰ λέγει κάτι ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια, φροντίζοντας γιὰ κοιτῶνες, γιὰ ξεχωριστὰ δωμάτια, γιὰ φύλακες, γιὰ πόρτες, γιὰ μοχλοὺς, γιὰ τὶς βραδινὲς ἐξόδους, καὶ νὰ μὴ παρουσιάζεται σὲ κανέναν οὔτε καὶ στοὺς συγγενεῖς καθὼς καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά, καὶ σὺ ὅλα αὐτὰ ἤρθες καὶ τὰ σκόρπισες σὲ μία ἡμέρα, κάνοντας αὐτὴν νὰ

ἐξέχεας ἡμέρα, ἀναίσχυντον αὐτὴν παρασκευάζων γενέσθαι διὰ τῆς ἀτίμου πομπῆς ἐκείνης καὶ διεφθαρμένα ρήματα εἰς τὴν ψυχὴν εἰσάγων τῆς νύμφης; Οὐκ ἐντεῦθεν τὰ μετὰ ταῦτα κακά; οὐ ἐντεῦθεν μοιχεῖαι καὶ ζηλοτυπία; οὐκ ἐντεῦθεν ἀπαιδία καὶ 5 χηρεῖαι καὶ ὄρφανία ἄωροι; Ὅταν γὰρ τοὺς δαίμονας καλῆς διὰ τῶν αἰσμάτων, ὅταν τὴν ἐκείνων ἐπιθυμίαν πληροῖς διὰ τῶν αἰσχυρῶν ρημάτων, ὅταν μίμους καὶ μαλακοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγῃς καὶ τὸ θέατρον ἅπαν, ὅταν πορνῶν ἐμπλήσῃς τὴν οἰκίαν καὶ τῶν δαιμόνων ὀλόκληρον παρασκευάσῃς ἐκεῖ κωμᾶ- 10 σαι τὸν χορόν, τί προσδοκᾷς λοιπὸν ὑγιές, εἶπέ μοι; Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ἱερέας εἰσάγεις, μέλλων τῇ ὑστεραία τοιαῦτα τελεῖν;

Βούλει φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι κέρδος ἔχουσαν; Κάλεσον χοροὺς πενήτων. Ἄλλ' αἰσχύνῃ πάντως καὶ ἐρυθριᾷς; Καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας χειρὸν, ὅταν τὸν μὲν διάβολον ἔλκων εἰς τὴν 15 οἰκίαν μηδὲν νομίζῃς αἰσχυρὸν ποιεῖν, τὸν δὲ Χριστὸν μέλλων εἰσάγειν ἐρυθρίας; Ὡσπερ γὰρ πενήτων εἰσιόντων ὁ Χριστὸς παραγίνεται, οὕτω μαλακῶν καὶ μίμων ἐκεῖ χορευόντων ὁ διάβολος ἐν τῷ μέσῳ κωμάζει. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς δαπάνης ἐκείνης κέρδος οὐδὲν ἀλλὰ καὶ πολλὴ γένοιτ' ἂν ἡ βλάβη, ἀπὸ δὲ τού- 20 των τῶν ἀναλωμάτων πολὺν τινα λήψῃ τὸν μισθὸν ταχέως. Ἄλλὰ οὐδεὶς ἐπὶ τῆς πόλεως τοῦτο εἰργάσατο; Ἄλλὰ σὺ κατάρξαι σπούδασον καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τῆς καλῆς ταύτης συνηθείας, ἵνα καὶ οἱ μετὰ ταῦτα εἰς σὲ ἀναφέρωσι. Κἂν ζηλώσῃ τις, κἂν μιμήσῃται τοῦτο τὸ ἔθος, πρὸς τοὺς ἐξετάζοντας ἔξουσι λέ- 25 γειν οἱ ἔγγονοι καὶ οἱ ἐξ ἔγγόνων, ὅτι ὁ δεῖνα τὸν καλὸν τοῦτον νόμον πρῶτος εἰσήγαγεν'.

Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων, ἐν τοῖς συμποσίοις, οἱ πρὸς τὸ φιλοτιμότερον τὰς ἀνονήτους ταύτας λειτουργίας ἐξάγοντες, παρὰ πολλῶν ἄδονται, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς πνευματικῆς ἅπαντες ἐπαινέσονται καὶ χάριν ὁμολογή- 30 σουσι τῷ πρῶτῳ τὴν θαυμαστὴν ταύτην ἀρχὴν εἰσαγαγόντι καὶ

γίνει ἀδιάντροπη μὲ τὴν ἀτιμωτικὴ ἐκείνη πομπὴ καὶ εἰσάγοντας στὴν ψυχὴ τῆς νύφης διεφθαρμένα λόγια; Δὲν ἀρχίζουν ἀπὸ ἐδῶ ὅλα τὰ μετέπειτα κακά; δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ ἐδῶ οἱ μοιχεῖες καὶ οἱ ζηλοτυπίες; δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ ἀτεκνίες καὶ χηρεῖες καὶ πρόωρες ὀρφάνιες; Γιατὶ ὅταν μὲ τὰ τραγούδια καλεῖς τοὺς δαίμονες, ὅταν μὲ τὰ αἰσχρὰ λόγια ἱκανοποιεῖς τὴν ἐπιθυμία τους, ὅταν στὸ σπίτι σου εἰσάγεις γελωτοποιοὺς καὶ θηλυπρεπεῖς καὶ ὄλους τοὺς θεατρίνους, ὅταν γεμίσεις μὲ πόρνες τὸ σπίτι καὶ κάνεις ὄλους τοὺς δαίμονες νὰ διασκεδάζουν ἐκεῖ, πές μου, ποιό καλὸ περιμένεις στὴ συνέχεια; Καὶ γιὰ ποιό λόγο εἰσάγεις καὶ ἱερεῖς, ἀφοῦ πρόκειται τὴν ἐπόμενη ἡμέρα νὰ κάνεις τέτοια πράγματα;

Θέλεις νὰ δείξεις γενναιοδωρία πού νὰ ἔχει κέρδος; Κάλεσε ομάδες φτωχῶν. Ἀλλὰ ντρέπεσαι ὅπωςδῆποτε καὶ κοκκινίζεις; Καὶ τί εἶναι χειρότερο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνοησία, ὅταν σύροντας τὸ διάβολο στὸ σπίτι νομίζεις πὼς δὲν κάνεις τίποτε τὸ αἰσχρό, ἐνῶ ὅταν πρόκειται νὰ εἰσαγάγεις τὸ Χριστὸ κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπὴ; Γιατί, ὅπως ὅταν μπαίνουν οἱ φτωχοὶ ἔρχεται ὁ Χριστός, ἔτσι ὅταν χορεύουν ἐκεῖ θηλυπρεπεῖς καὶ γελωτοποιοὶ διασκεδάζει ἀνάμεσά τους ὁ διάβολος. Καὶ ἀπὸ τίς δαπάνες βέβαια ἐκεῖνες δὲν προέρχεται κανένα κέρδος, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ζημία μπορεῖ νὰ προκύψει, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἔξοδα αὐτὰ γρήγορα θὰ λάβεις κάποιον μεγάλο μισθό. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ στὴν πόλη; Φρόντισε σὺ ν' ἀρχίσεις πρῶτος καὶ νὰ γίνεις ἀρχηγὸς τῆς καλῆς αὐτῆς συνήθειας, γιὰ νὰ μιλοῦν γιὰ σένα καὶ οἱ μεταγενέστεροι. Καὶ ἂν κανεὶς ζηλέψει ἢ μιμηθεῖ αὐτὸ τὸ ἔθιμο, σ' ἐκείνους πού θὰ τοὺς ἐρωτοῦν θὰ μποροῦν τὰ ἐγγόνια καὶ τὰ δισέγγονα νὰ λέγουν ὅτι 'ὁ τάδε εἰσήγαγε πρῶτος αὐτὸν τὸν καλὸ νόμο'.

Γιατί, ἂν στὴν περίπτωσι τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, κατὰ τὰ συμπόσια ἐπαινοῦνται ἀπὸ πολλοὺς ἐκεῖνοι πού ξοδεύουν πάρα πολλὰ γιὰ τίς ἀνώφελες αὐτὲς ὑπηρεσίες, πολὺ περισσότερο στὴν περίπτωσι πνευματικοῦ ἔργου ὅλοι θὰ τὸ ἐπαινέσουν καὶ θὰ εὐγνωμονοῦν ἐκεῖνον πού πρῶτος εἰσήγαγε τὴ θαυμαστὴ

ἔσται τὸ αὐτὸ καὶ φιλοτιμία καὶ κέρδος. Καὶ γὰρ ὑφ' ἐτέρων τοῦτο κατορθούμενον, σοί, τῷ πρώτῳ φυτευσαμένῳ, τῶν καρπῶν ἐκείνων οἴσει τὴν ἀμοιβήν· τοῦτό σε καὶ πατέρα ποιήσει ταχέως, τοῦτο καὶ τῶν τικτομένων προστήσεται καὶ τὸν νυμφίον τῇ νύμφῃ συγκαταγηράσαι παρασκευάσαι. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ συνεχῶς ὁ Θεός, λέγων, ὅτι «ἔσονται οἱ υἱοὶ ὑμῶν ὀρφανοὶ καὶ αἱ γυναῖκες ὑμῶν χῆραι», οὕτω καὶ τοῖς ἐν ἅπασιν αὐτῷ πειθομένοις καὶ γῆρας λιπαρὸν καὶ πάντα μετὰ τούτων δώσειν ὑπισχνεῖται τὰ ἀγαθά.

10 3. Καὶ Παύλου δὲ ἔστιν ἀκοῦσαι τοῦτο λέγοντος, ὅτι θανάτους ἀώρους πολλάκις ἀμαρτημάτων ἐποίησε πλῆθος. «Διὰ τοῦτο» γάρ, φησὶν, «ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί». Ὅτι δὲ πένητες τρεφόμενοι οὐδὲν τοιοῦτον ἀφιαῖσι συμπεσεῖν, ἀλλὰ κἂν γένηται τι τῶν ἀδοκῆτων ταχίστην 15 ἐπάγουσιν αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν, ἀπὸ τῆς κόρης μάνθανε τῆς ἐν Ἰόππῃ. Καὶ γὰρ ταύτην ποτὲ νεκρὰν κειμένην περιστάντες ὁ τρεφόμενοι πένητες καὶ δακρῦσαντες ἀνέστησαν καὶ πρὸς ζωὴν ἐπανήγαγον. Τοσοῦτον εὐχὴ χηρῶν καὶ πενήτων γέλωτος παντὸς καὶ χορείας ἐστὶ χρησιμώτερα. Ἐνταῦθα πρὸς μίαν ἡμέραν ἢ 20 τέρψις, ἐκεῖ διηνεκὲς τὸ κέρδος. Ἐννόησον ἡλίκον ἐστὶ τοσαύτας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εὐλογίας λαβοῦσαν τὴν νύμφην, εἰς τὴν οἰκίαν εἰσιέναι τοῦ νυμφίου. Πόσων στεφάνων ταῦτα σεμνότερα; πόσου χρησιμώτερα πλούτου; ὡς τὰ γε νῦν γινόμενα ἐσχάτης παραπληξίας καὶ παραφροσύνης ἐστίν.

25 Εἰ γὰρ μηδὲ κόλασις, μηδὲ τιμωρία τις ἔκειτο τοῖς τὰ τοιαῦτα ἀσχημονοῦσιν, ἐννόησον ὅσης ἐστὶ τιμωρίας ἀνέχεσθαι τοσαύταις πλυνομένους λοιδορίαις, δημοσίᾳ, πάντων ἀκουόντων, ὑπὸ ἀνθρώπων μεθυόντων καὶ διεφθαρμένων τὸν νοῦν. Οἱ μὲν γὰρ πένητες λαμβάνοντες εὐλογοῦσι, μυρία συνεύχονται τὰ

11. Ἐξ. 22,24.

12. Α' Κορ. 11,30.

13. Βλ. Πράξ. 9,36-43.

αὐτὴ ἀρχή, καὶ θὰ εἶναι τὸ ἴδιο καὶ γενναιοδωρία καὶ κέρδος. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ὅταν θὰ κατορθώνεται αὐτὸ ἀπὸ ἄλλους, σὲ σένα πού πρῶτος τὸ φύτεψες θὰ φέρει τὴν ἀμοιβὴ τῶν καρπῶν ἐκείνων· αὐτὸ θὰ σὲ κάνει καὶ πατέρα γρήγορα, αὐτὸ θὰ προστατεύει καὶ τὰ παιδιά, καὶ θὰ κάνει τὸ γαμπρὸ νὰ γεράσει μαζὶ μὲ τὴ νύφη. Γιατί, ὅπως τοὺς ἀμαρτωλοὺς τοὺς ἀπειλεῖ συνεχῶς ὁ Θεὸς λέγοντας, «θὰ γίνουν τὰ παιδιά σας ὄρφανὰ καὶ οἱ γυναῖκες σας χῆρες»¹¹, ἔτσι καὶ σ' αὐτοὺς πού τὸν ὑπακοῦν σὲ ὅλα ὑπόσχεται νὰ δώσει καὶ καλὰ γηρατειὰ καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

3. Ἄλλὰ καὶ τὸν Παῦλο μπορούμε ν' ἀκούσουμε νὰ τὸ λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ τὰ πολλὰ ἀμαρτήματα προξένησαν πολλές φορές πρόωρους θανάτους. «Γι' αὐτό», λέγει, «ἔχετε ἀνάμεσά σας πολλοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστους, καθὼς καὶ ἀρκετοὺς θανάτους»¹². Καὶ ὅτι οἱ φτωχοί, ὅταν τρέφονται, δὲν ἀφήνουν τίποτε τέτοιο νὰ συμβεῖ, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη συμβεῖ κάτι τὸ ἀπροσδόκητο, τὸ διορθώνουν πολὺ γρήγορα, μάθε το ἀπὸ τὴ νέα πού ζοῦσε στὴν Ἰόππη¹³. Γιατί, ὅταν αὐτὴ κάποτε ἦταν νεκρή, ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν γύρω της οἱ φτωχοὶ πού ἔτρεφε μὲ τὰ δάκρυά τους τὴν ἀνάστησαν καὶ τὴν ἐπανεφέραν στὴ ζωὴ. Τόσο πιὸ χρήσιμη εἶναι ἢ προσευχὴ τῶν χηρῶν καὶ τῶν φτωχῶν ἀπὸ κάθε διασκέδαση καὶ χορό. Ἐδῶ ἡ εὐχαρίστηση εἶναι γιὰ μιὰ ἡμέρα, ἐκεῖ παντοτινὸ τὸ κέρδος. Σκέψου πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι νὰ μπαίνει ἢ νύφη στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἔχοντας πάρει προηγουμένως τόσες εὐλογίες στὸ κεφάλι της. Ἀπὸ πόσα στεφάνια δὲν εἶναι αὐτὰ πιὸ σπουδαῖα; ἀπὸ πόσο πλοῦτο πιὸ χρήσιμα; Ἀντίθετα αὐτὰ πού γίνονται τώρα εἶναι δείγματα τῆς χειρότερης ἀνοησίας καὶ παραφροσύνης.

Ἄν λοιπὸν δὲν ἐπιφυλασσόταν οὔτε ποινὴ οὔτε κάποια τιμωρία γι' αὐτοὺς πού κάνουν τέτοιες ἀσχήμιες, σκέψου πόση τιμωρία εἶναι νὰ ἀνέχονται νὰ περιλούζονται μὲ τόσες ὕβρεις, δημόσια καὶ ἐνῶ ἀκοῦν ὅλοι, ἀπὸ ἀνθρώπους μεθυσμένους καὶ μὲ διεφθαρμένο τὸ νοῦ. Γιατὶ οἱ φτωχοί, ὅταν παίρνουν εὐλογοῦν καὶ εὐχονται νὰ γίνουν ἄπειρα τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὕστε-

ἀγαθά, ἐκεῖνοι δὲ μετὰ τὴν μέθην, μετὰ τὴν ἀδηφαγίαν, πάντα βόρβορον κωμμάτων κατὰ τῆς τῶν γαμούντων καταχέουσι κεφαλῆς, ἄμιλάν τινα διαβολικὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· καὶ καθάπερ ἐχθρῶν ὄντων τῶν συνιόντων, οὕτως οἱ προσήκοντες
5 αὐτοῖς φιλοτιμοῦνται πρὸς ἀλλήλους, ἐν τῷ ρητὰ καὶ ἄρρητα λέγειν ὄνειδη περὶ τῶν γημάντων, μιμῆσαι τοὺς ἀντιτεταγμένους· καὶ ἢ πρὸς ἀλλήλους τούτων φιλονεικία μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης τὸν νυμφίον μετὰ τῆς νύμφης καταισχύνεσθι παρασκευάζει.

Ἄρ' οὖν ἐτέραν ζητήσομεν ἀπόδειξιν, εἶπέ μοι, τῶν δαιμό-
10 νων κινούντων τὰς ἐκείνων ψυχὰς ταῦτα καὶ γίνεσθαι καὶ λέγεσθαι παρ' αὐτῶν; Τίς οὖν ἀμφισβητήσει λοιπόν, ὅτι δαιμόνων κινούντων τὰς ἐκείνων ψυχὰς καὶ λέγεται ταῦτα πάντα καὶ γίνεται παρ' ἐκείνων; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· καὶ γὰρ τοιαῦται τοῦ διαβόλου αἱ ἀντιδόσεις, λαιδορίαί, καὶ μέθαι, καὶ παραφροσύνη ψυ-
15 χῆς. Εἰ δέ τις οἰωνίζοιτο τὸ πένητας ἀντὶ τούτων εἰσάγεσθαι καὶ συμφορᾶς λέγοι εἶναι σύμβολα ταῦτα, μαθέτω καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ τὸ πένητας τρέφεσθαι καὶ χήρας, ἀλλὰ τὸ μαλακοῦς καὶ πόρνας, τοῦτο ἀπάσης ἀηδίας καὶ μυρίων ἐστὶ σύμβολον κακῶν. Πολλάκις γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν φίλων τὸν νυμφίον αἰχ-
20 μάλωτον λαβοῦσα ἀπῆλθεν ἢ πόρνη, καὶ τὸν ἔρωτα τὸν πρὸς τὴν νύμφην ἔσβεσε, καὶ τὴν εὐνοϊαν ὑπέσυρε, καὶ τὴν ἀγάπην πρὶν ἐξαφθῆναι κατέλυσε, καὶ μοιχείας ἐγκατέβαλε σπέρματα.

Ταῦτα δεδοικέναι τοὺς πατέρας ἐχρῆν, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, καὶ κωλύειν τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχομένων τὰς εἰς τοὺς γάμους
25 παρουσίας. Γάμος γὰρ οὐχ ἵνα ἀσελγῶμεν εἰσενήνεκται οὐδ' ἵνα πορνεύωμεν, ἀλλ' ἵνα σωφρονῶμεν. Ἄκουσον γοῦν τοῦ Παύλου λέγοντος· «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω». Δύο γὰρ ταῦτά ἐστι, δι' ἅπερ εἰσενήνεκται γάμος, ἵνα τε σωφρονῶμεν καὶ ἵνα πατέ-
30 ρες γινώμεθα, τῶν δὲ δύο τούτων προηγουμένη ἢ τῆς σωφροσύνης ἐστὶ πρόφασις. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσῆλθεν ἐπιθυμία, εἰσῆλθε

ρα ἀπὸ τῆ μέθη, ὕστερα ἀπὸ τῆ πολυφαγία, χύνουν ἐπάνω στὸ κεφάλι αὐτῶν ποὺ παντρεύονται ὄλο τὸ βόρβορο τῶν βωμολοχιῶν, δείχνον ντας μεταξύ τους κάποια διαβολικὴ ἄμιλλα· καὶ σὰν νὰ εἶναι ἐχθροὶ οἱ συγκεντρωθέντες, ἔτσι οἱ οἰκεῖοι τους, λέγοντας τὶς συνηθισμένες καὶ ἀκατανόμαστες ὕβρεις γιὰ τοὺς νεόνυμφους, συναγωνίζονται μεταξύ τους νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀντιπάλους. Καὶ ὁ συναγωνισμὸς αὐτὸς μεταξύ τους κάνει νὰ καταντροπιάζεται ὑπερβολικὰ ὁ γαμβρὸς μὲ τῆ νύφη.

Ἄρα λοιπὸν, πές μου, θὰ ζητήσουμε ἄλλη ἀπόδειξη γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται καὶ λέγονται ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὄχι τοὺς δαίμονες ποὺ κινοῦν τὶς ψυχές τους; Ποιὸς δηλαδὴ θ' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὄλα αὐτὰ λέγονται καὶ γίνονται ἐπειδὴ οἱ δαίμονες κινοῦν τὶς ψυχές τους; Κανεῖς; γιὰ τὶ τέτοιες εἶναι οἱ ἀνταποδόσεις τοῦ διαβόλου, ὕβρεις καὶ μέθες καὶ παραφροσύνη ψυχῆς. Ἄν ὅμως κανεῖς θεωρεῖ κακὸ σημάδι τὸ νὰ μπαίνουν στὸ σπῖτι του ἀντὶ αὐτῶν οἱ φτωχοὶ καὶ τὰ νομίζει αὐτὰ σύμβολα συμφορᾶς, ἄς μάθει κι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὄχι τὸ νὰ τρέφονται φτωχοὶ καὶ χῆρες, ἀλλὰ τὸ νὰ τρέφονται θηλυπρεπεῖς καὶ πόρνες εἶναι σημάδι κάθε ἀσχήμιας καὶ ἀπειρων κακῶν. Γιὰ τὶ πολλές φορές ἀπὸ τὴν ἡμέρα του γάμου ἢ πόρνη πῆρε αἰχμάλωτο τὸ γαμπρὸ μέσα ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ ἔφυγε, ἔσβησε τὸν ἔρωτά του πρὸς τῆ νύφη καὶ ὑπονόμευσε τὸ ἐνδιαφέρον του γι' αὐτὴν, διέλυσε τὴν ἀγάπη του πρὸς αὐτὴν πρὶν καλὰ φουντώσει καὶ ἔσπειρε τὰ σπέρματα τῆς μοιχείας.

Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ φοβοῦνται οἱ πατέρες, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὴν παρουσία τῶν γελωτοποιῶν καὶ τῶν χορευτῶν στοὺς γάμους. Γιὰ τὶ ὁ γάμος δὲν ἔχει θεσπισθεῖ γιὰ νὰ ἀσελγοῦμε, οὔτε γιὰ νὰ πορνεύουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωφρονοῦμε. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία ὁ καθένας ἄς ἔχει τὴ δικὴ του γυναῖκα καὶ κάθε γυναῖκα ἄς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα». Δύο λοιπὸν εἶναι αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει θεσπισθεῖ ὁ γάμος, καὶ γιὰ νὰ σωφρονοῦμε, καὶ γιὰ νὰ γινόμαστε πατέρες, καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πρώτη εἶναι ἡ αἰτία τῆς σωφροσύνης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰσηλθε στὸν ἄνθρωπο ἡ ἐπι-

καὶ γάμος τὴν ἀμετρίαν ἐκκόπτων καὶ πείθων μιᾷ χρῆσθαι γυναικί. Τὰς γὰρ παιδοποιίας οὐχ ὁ γάμος ποιεῖ πάντως, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ τὸ λέγον, «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν», καὶ μαρτυροῦσιν ὅσοι γάμῳ μὲν ἐχρήσαντο, πατέρες δὲ οὐκ ἐγένοντο.

Ὡστε προηγουμένη αὕτη ἡ αἰτία, ἡ τῆς σωφροσύνης, καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε ἡ οἰκουμένη πᾶσα τοῦ γένους ἡμῶν ἐμπέπλησται. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ποθεινὸν τὸ τῶν παίδων ἦν, διὰ τὸ μνημόσυνον καὶ λείψανα καταλιμπάνειν ἕκαστον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναστάσεως οὐδέπω ἦσαν ἐλπίδες ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκράτει καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ζωὴν ἀπόλλυσθαι ἐνόμιζον οἱ τελευτῶντες, ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν ἐκ τῶν παίδων παραμυθίαν, ὥστε τῶν ἀπελθόντων εἰκόνας ἐμψύχους μένειν καὶ τὸ γένος ἡμῶν διατηρεῖσθαι, καὶ τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις τοῖς ἐκείνων μεγίστην εἶναι παράκλησιν τὰ ἐκείνων ἔκγονα. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα ποθεινὰ τὰ τέκνα ἦν, ἄκουσον τί πρὸς τὸν Ἰὼβ ἀποδύρεται μετὰ τὰς πολὰς πληγὰς ἡ γυνή. «Ἰδού», φησὶν, «ἀπώλετο τὸ μνημόσυνόν σου ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ υἱοὶ σου καὶ αἱ θυγατέρες σου». Καὶ πάλιν ὁ Σαοὺλ πρὸς τὸν Δαυῖδ· «ὄμοσόν μοι, ἵνα μὴ ἀφανίσῃς τὸ σπέρμα μου καὶ τὸ ὄνομά μου μετ' ἐμέ».

Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἡ ἀνάστασις ἐπὶ θύραις καὶ θανάτου λόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ πρὸς ἑτέραν ζωὴν ὁδεύομεν βελτίω τῆς οὔσης, περιττὴ ἡ περὶ ταῦτα σπουδή. Εἰ γὰρ παίδων ἐπιθυμεῖς, πολλῶν βελτίους καὶ χρησιμωτέρους δυνήσῃ κτήσασθαι νῦν, ὅτε πνευματικαὶ τινες ὠδῖνες εἰσῆχθησαν καὶ βελτίων τόκος καὶ γηροκόμοι χρησιμώτεροι. Ὡστε μία τίς ἐστι γάμου πρόφασις, τὸ μὴ πορνεύειν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ φάρμακον εἰσηνήνεκται τοῦτο. Εἰ δὲ μέλλοις καὶ μετὰ γάμον κεχρῆσθαι πορνείαις, περιττῶς ἤλθες ἐπὶ τὸν γάμον καὶ εἰκῆ καὶ μάτην· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῆ καὶ μάτην

14. Γεν. 1,28.

15. Ἰὼβ 2,9β.

θυμία, θεσπίσθηκε και ὁ γάμος, ἐμποδίζοντας τὴν ἄμετρη χρῆση καὶ πείθοντας τὸν ἄνδρα νὰ ἔχει μόνο μία γυναίκα. Γιατὶ τὴ γέννηση τῶν παιδιῶν δὲν τὴν κάνει ὅπωςδῆποτε ὁ γάμος, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει, «αὐξάνεστε καὶ πληθύνεστε καὶ γεμίστε τὴ γῆ»¹⁴. Καὶ τὸ βεβαιώνουν αὐτὸ ὅσοι σύναψαν βέβαια γάμο ἀλλὰ δὲν ἔγιναν πατέρες.

Ὡστε πρώτη εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία, ἡ αἰτία τῆς σωφροσύνης, καὶ μάλιστα τώρα ποὺ ὅλη ἡ γῆ ἔχει γεμίσει ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Στὴν ἀρχὴ βέβαια ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν ἦταν πράγμα ποθητό, γιατί ἐπιθυμοῦσε ὁ καθένας ν' ἀφήνει ἀνάμνηση καὶ συνέχεια τῆς δικῆς του ζωῆς. Γιατί, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη οἱ ἐλπίδες γιὰ ἀνάσταση ἀλλ' ἐξουσίαζε ὁ θάνατος, καὶ ὅσοι πέθαιναν πίστευαν πὼς χάνονται μετὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ, ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὰ παιδιά, ὥστε νὰ μένουν εἰκόνες ζωντανές αὐτῶν ποὺ πέθαναν καὶ νὰ διατηρεῖται τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ εἶναι σ' ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παθάνουν καὶ στοὺς συγγενεῖς τους οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι γι' αὐτὸ κυρίως ἦταν ποθητὰ τὰ παιδιά, ἄκουσε τί θρηνολογεῖ στὸν Ἰὼβ ὕστερα ἀπὸ τὶς πολλὰς συμφορὰς ἡ γυναίκα του. «Νά», λέγει, «ἡ ἀνάμνησή σου ἔσβησε ἀπὸ τὴ γῆ, ἐξαφανίσθηκαν οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες σου»¹⁵. Καὶ πάλι ὁ Σαοὺλ λέγει στὸ Δαβίδ· «ὀρκίσου μου, ὅτι δὲ θὰ ἐξαφανίσσεις τοὺς ἀπογόνους μου καὶ τὸ ὄνομά μου ὕστερα ἀπὸ μένα»¹⁶.

Ἐπειδὴ ὅμως τώρα πλεόν ἡ ἀνάσταση εἶναι πολὺ κοντὰ μας καὶ δὲ γίνεται κανεὶς λόγος γιὰ θάνατο, ἀλλὰ βαδίζουμε γιὰ ἄλλη ζωὴ καλύτερη ἀπ' αὐτὴ, εἶναι περιττὸ τὸ ἐνδιαφέρον μας γι' αὐτά. Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς παιδιά, πολὺ καλύτερα καὶ πιὸ χρήσιμα θὰ μπορέσεις νὰ ἀποκτήσεις τώρα ποὺ εἰσῆχθησαν κάποιοι πνευματικοὶ πόνοι καὶ καλύτερος τόκος καὶ πιὸ χρήσιμοι γηροκόμοι. Ἐπομένως μιὰ μόνο εἶναι ἡ αἰτία τοῦ γάμου, τὸ νὰ μὴ πορνεύει κανεὶς, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει θεσπισθεῖ αὐτὸ τὸ φάρμακο. Ἄν ὅμως πρόκειται καὶ μετὰ τὸ γάμο νὰ κάνεις πορνεῖες, ἀνώφελα παντρεύτηκες καὶ ἄσκοπα καὶ μάταια· ἢ καλύτερα ὄχι

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βλάβῃ. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον οὐκ ἔχοντα γυναῖκα πορνεύειν, καὶ μετὰ γάμον πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. Οὐδὲ γὰρ πορνεία τὸ τοιοῦτο λοιπὸν ἐστὶν, ἀλλὰ μοιχεία. Εἰ γὰρ καὶ παράδοξόν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἀληθές.

5 4. Οὐκ ἀγνοοῦμεν γὰρ ὅτι πολλοὶ μοιχείαν νομίζουσιν, ὅταν τις ὑπανδρον φθειρή γυναῖκα μόνον· ἐγὼ δὲ κἂν δημοσίᾳ πόρνη κἂν θεραπαινίδι κἂν ἄλλῃ τινὶ γυναικὶ ἄνδρα οὐκ ἐχούσῃ πρόσχη κακῶς καὶ ἀκολάστως, ἔχων γυναῖκα, μοιχείαν τὸ τοιοῦτόν εἶναι φημι. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῶν ὑβριζομένων,
10 ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὑβριζόντων τὸ τῆς μοιχείας συνίσταται ἔγκλημα. Μὴ γάρ μοι τοὺς ἐξωθεν νόμους εἴπῃς νῦν, οἱ τὰς μὲν γυναῖκας μοιχευόμενας εἰς δικαστήριον ἔλκουσι καὶ εὐθύνas ἀπαιτοῦσιν, ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἔχοντας καὶ θεραπαινῖσι προσφθειρομένους οὐκ ἀπαιτοῦσιν εὐθύνas· ἀλλ' ἐγὼ σοὶ τὸν τοῦ
15 Θεοῦ νόμον ἀναγνώσομαι, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀγανακτοῦντα καὶ μοιχείαν εἶναι τὸ πρᾶγμα λέγοντα. Εἰπὼν γάρ, «καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω», ἐπήγαγε· «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδιδότω».

Τί ποτε δηλοῦν βουλόμενος τοῦτο εἶπεν; ἄρα ἵνα τὰς προσ-
20 ὄδους αὐτῇ τῶν χρημάτων διατηρήσῃ; ἵνα τὴν προῖκα σώαν; ἵνα ἱμάτια παράσχη πολυτελεῆ; ἵνα τράπεζαν δαψιλεστέραν, ἵνα ἐξόδους λαμπράς; ἵνα οἰκετῶν θεραπείαν πολλήν; Τί λέγεις; ποῖον εὐνοίας εἶδος ζητεῖς; καὶ γὰρ ταῦτα πάντα εὐνοίας ἐστίν. Οὐδέν τι τοιοῦτον λέγω, φησὶν, ἀλλὰ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν
25 σεμνότητα. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς οὐκέτι τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς. Τηρείτω τοίνυν αὐτῇ τὸ κτῆμα σῶον καὶ μὴ μειούτω μηδὲ παραφθειρέτω· καὶ γὰρ τῶν οἰκετῶν ἐκεῖνος εὐνοὺς λέγεται, ὃς ἂν τὰ δεσποτικὰ δεξάμενος χρήματα, μηδὲν ἐξ αὐτῶν διαφθειρή. Ἐπειδὴ τοίνυν τῆς γυναικὸς ἐστὶ κτῆμα τὸ τοῦ ἀν-

16. Α' Βασ. 24,22.

17. Α' Κορ. 7,3.

μόνο ἄσκοπα καὶ μάταια, ἀλλὰ καὶ γιὰ ζημιὰ σου. Γιατὶ δὲν εἶναι ἴσο νὰ πορνεύει κανεὶς χωρὶς νὰ ἔχει γυναῖκα καὶ νὰ κάνει πάλι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο μετὰ τὸ γάμο του. Γιατὶ αὐτὸ πιά δὲν εἶναι πορνεία ἀλλὰ μοιχεία. Ἐὰν καὶ εἶναι παράξενο αὐτὸ πού λέγω, εἶναι ὅμως ἀλήθεια.

4. Γιατὶ δὲν ἀγνοῶ ὅτι πολλοὶ θεωροῦν μοιχεία μόνο ὅταν κάποιος ἀτιμάσει παντρεμένη γυναῖκα. Ἐγὼ ὅμως λέγω εἴτε πλησιάσεις δημόσια πόρνη εἴτε ὑπηρέτρια εἴτε κάποια ἄλλη γυναῖκα πού δὲν ἔχει ἄνδρα μὲ κακὸ καὶ ἀκόλαστο σκοπὸ, ἐνῶ εἶσαι παντρεμένος, καὶ αὐτὸ εἶναι μοιχεία. Γιατὶ τὸ ἀμάρτημα τῆς μοιχείας δὲ διαπράττεται μόνο ἀπ' αὐτοὺς πού ἀτιμάζονται ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοὺς πού ἀτιμάζουν. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς τώρα τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, πού σύρουν στὸ δικαστήριον καὶ τιμωροῦν τὶς γυναῖκες πού διαπράττουν μοιχεία, ἀλλὰ δὲν τιμωροῦν καὶ τοὺς ἄνδρες, ἂν καὶ εἶναι καὶ παντρεμένοι καὶ ἔρχονται σὲ συνουσία μὲ τὶς ὑπηρέτριες. Ἐγὼ ὅμως θὰ σοῦ διαβάσω τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, πού μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀγανακτεῖ καὶ στὴν περίπτωση τῆς γυναῖκας καὶ στὴν περίπτωση τοῦ ἄνδρα καὶ λέγει πῶς τὸ πράγμα αὐτὸ εἶναι μοιχεία. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «καὶ κάθε γυναῖκα ἃς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα», πρόσθεσε· «στὴ γυναῖκα του ὁ ἄνδρας ἃς ἀποδίδει τὴν ὀφειλόμενη συζυγικὴ ἀγάπη»¹⁷.

Τί λοιπὸν θέλοντας νὰ φανερώσει τὸ εἶπε αὐτό; Μήπως γιὰ νὰ διατηρήσει τὰ εἰσοδήματά της; μήπως γιὰ νὰ φυλάξει τὴν προίκα της ἀκέραη; μήπως γιὰ νὰ τῆς δώσει πολυτελὴ ἐνδύματα; μήπως τραπέζι πλουσιοπάροχο καὶ ἐμφανίσεις λαμπρές; μήπως πολλὴ περιποίηση ὑπηρετῶν; Τί λέγεις; Ποιὸ εἶδος συζυγικῆς ἀγάπης ζητᾷς; γιατί καὶ αὐτὰ ὅλα εἶναι ἐκδηλώσεις συζυγικῆς ἀγάπης. Δὲν ἐννοῶ τίποτε τέτοιο, λέγει, ἀλλὰ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ σεμνότητα. Τὸ σῶμα τοῦ ἄνδρα δὲν ἀνήκει στὸν ἄνδρα ἀλλὰ στὴ γυναῖκα. Ἐὰς τῆς διατηρεῖ λοιπὸν ἀκέραιο τὸ κτῆμα καὶ οὔτε νὰ τῆς τὸ μειώνει οὔτε καὶ νὰ τῆς τὸ καταστρέφει. Γιατὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες ἐκεῖνος λέγεται πῶς ἔχει καλὴ διάθεση, ἐκεῖνος πού ἔλαβε τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του καὶ δὲ χάλασε τίποτε ἀπ' αὐτά. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ ἄν-

δρὸς σῶμα, εὖνους ἔστω περὶ τὴν παρακαταθήκην ὁ ἀνὴρ. Ὅτι γὰρ τοῦτο φησιν, εἰπὼν, «τὴν εὖνοιαν ἀποδιδότω», ἐπήγαγεν· «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή».

5 Ὅταν τοίνυν ἴδης πόρνην δελεάζουσαν, ἐπιβουλεύουσαν, ἐρῶσαν τοῦ σώματος, εἶπε πρὸς αὐτήν· ὀὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ σῶμα, τῆς γυναικὸς ἐστὶ τῆς ἐμῆς· οὐ τολμῶ καταχρήσασθαι, οὔτε ἑτέρα τοῦτο ἐνδοῦναι γυναικί'. Τοῦτο καὶ γυνὴ ποιεῖτω. Πολλὴ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἰσοτιμία· καίτοι γε ἐν τοῖς ἄλλοις πολλὴν
10 δίδωσιν ὑπεροχὴν ὁ Παῦλος, οὕτω λέγων· «πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἓνα, ἵνα ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπᾷ ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα»· καί, «κεφαλὴ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ»· καί, «ὀφείλει ἡ γυνὴ ὑποτάσσεσθαι τῷ ἀνδρί». Καὶ πάλιν ἐν τῇ Παλαιᾷ, «πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ
15 αὐτός σου κυριεύσει». Πῶς οὖν ἐνταῦθα ἴσην ἀντίδοσιν δουλείας καὶ δεσποτείας εἰσήγαγε; Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή», ἰσότητά τινα πολλὴν ἐστὶν εἰσάγοντος. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος δεσπότης ἐστὶ τοῦ
20 σώματος αὐτῆς, οὕτω καὶ αὕτη δέσποινα τοῦ ἐκείνου σώματος.

Τίνος οὖν ἔνεκεν τοσαύτην ἰσοτιμίαν εἰσήγαγεν; Ὅτι ἐνταῦθα οὐκ ἀναγκαία ἡ ὑπεροχή· ἔνθα δὲ σωφροσύνης καιρὸς καὶ σεμνότητος, οὐδὲν ἔχει πλέον τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμοίως ἐκείνη κολάζεται, τοὺς τοῦ γάμου παραφθείρας νόμους·
25 καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἤλθεν ἡ γυνὴ πρὸς σὲ καὶ πατέρα καὶ μητέρα ἐγκατέλιπε καὶ τὸν οἶκον ἅπαντα, ἵνα καθυβρίζηται, ἵνα θεραπευνίδιον εὐτελὲς ἐπεισάγῃς αὐτῇ, ἵνα μυρίους ποιῆς πολέμους· συνέμπορον ἔλαβες καὶ κοινωνὸν τοῦ βίου καὶ ἐλευθέραν καὶ ὁμότιμον. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τὴν προῖκα αὐτῆς

18. Α' Κορ. 7,4.

20. Ἐφ. 5,23.24.

19. Ἐφ. 5,33.

21. Γεν. 3,16.

δρα εἶναι κτῆμα τῆς γυναίκα, ἄς δείξει ὁ ἄνδρας τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ φύλαξη αὐτῆς τῆς παρακαταθήκης. Ὅτι βέβαια ἐννοεῖ αὐτό, ἀφοῦ εἶπε, «ἄς ἀποδίδει τὴ συζυγικὴ ἀγάπη», πρόσθεσε· «ἢ γυναίκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα τῆς ἢ ἴδια, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας τῆς· παρόμοια καὶ ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα τοῦ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἢ γυναίκα τοῦ»¹⁸.

Ὅταν λοιπὸν δεῖς μία πόρνη νὰ σὲ δελεάζει, νὰ σκέπτεται τὸ κακό σου, νὰ ἐπιθυμεῖ τὸ σῶμα σου, πὲς σ' αὐτὴν· ὁ δὲν εἶναι δικό μου τὸ σῶμα ἀλλ' εἶναι τῆς γυναίκα μου· δὲν τολμῶ νὰ τὸ σφετερισθῶ, οὔτε νὰ τὸ παραδώσω σὲ ἄλλη γυναίκα'. Τὸ ἴδιο ἄς κάνει καὶ ἢ γυναίκα. Γιατὶ ἐδῶ εἶναι μεγάλη ἢ ἰσοτιμία, ἂν καὶ στὰ ἄλλα ὁ Παῦλος δίνει πολλὴ ὑπεροχὴ στὸν ἄνδρα λέγοντας τὸ ἐξῆς· «ἀλλὰ καὶ σεῖς, ἄς ἀγαπάει ὁ καθένας τὴ γυναίκα τοῦ ὅπως ἀγαπάει τὸν ἑαυτό του, καὶ ἢ γυναίκα νὰ σέβεται τὸν ἄνδρα τῆς»¹⁹· καὶ «ὁ ἄνδρας εἶναι ἀρχηγὸς τῆς γυναίκα»· καὶ «ἢ γυναίκα πρέπει νὰ ὑποτάσσεται στὸν ἄνδρα τῆς»²⁰. Καὶ πάλι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη λέγει· «θὰ ἐξαρτᾶσαι πάντοτε ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κύριός σου»²¹. Πῶς λοιπὸν ἐδῶ εἰσήγαγε ἴση ἀνταπόδοση δουλείας καὶ ἐξουσίας; Γιατὶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «ἢ γυναίκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα τῆς ἢ ἴδια, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας τῆς· παρόμοια καὶ ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα τοῦ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἢ γυναίκα τοῦ», δείχνει ὅτι εἰσάγει κάποια μεγάλη ἰσότητά. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος εἶναι κύριος τοῦ σώματός τῆς, ἔτσι καὶ αὐτὴ εἶναι κυρία τοῦ δικοῦ τοῦ σώματος.

Γιὰ ποῖο λοιπὸν λόγο εἰσήγαγε τόσο μεγάλη ἰσοτιμία; Γιατὶ ἐδῶ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ὑπεροχὴ. Ὅπου ὅμως ἀπαιτεῖται σωφροσύνη καὶ σεμνότητα, τίποτε δὲν ἔχει ὁ ἄνδρας περισσότερο ἀπὸ τὴ γυναίκα, ἀλλὰ ὅμοια μ' ἐκείνη τιμωρεῖται, γιατί διέφθειρε τοὺς νόμους τοῦ γάμου. Καὶ πολὺ φυσικά. Γιατὶ ἢ γυναίκα δὲν ἦρθε σὲ σένα γι' αὐτό, δὲν ἐγκατέλειψε πατέρα καὶ μητέρα καὶ ὅλο τὸ σπίτι τῆς γιὰ νὰ προσβάλλεται, γιὰ νὰ βάλεις κοντὰ σ' αὐτὴν μιὰ ἀσήμαντη ὑπηρετιούλα, καὶ νὰ τῆς κάνεις ἄπειρους πολέμους· τὴν πῆρες συνοδοιπόρο, σύντροφο τῆς ζωῆς, καὶ ἐλεύθερη καὶ ἰσότιμη. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλο-

ὑποδεχόμενον, πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι εὖνοιαν καὶ μηδὲν αὐτῆς ἐλαττοῦν, ὃ δὲ τῆς προικός ἐστὶν ἀπάσης τιμιώτερον, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἐκείνης κτῆμα, διαφθείρειν τε καὶ μαιίνειν; Ἄν τὴν προῖ-
 5 κα μειώσης, τῷ κηδεστῇ δίδως λόγον· ἂν τὴν σωφροσύνην μειώσης, τῷ Θεῷ τὰς εὐθύνas ὑφέξεις, τῷ τὸν γάμον εἰσαγα-
 γόντι καὶ τὴν γυναῖκα ἐγχειρίσαντι. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος περὶ τῶν μοιχευόντων· «ὁ γὰρ ἀθε-
 τῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δόντα τὸ Πνεῦ-
 10 μα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς».

Ὅρᾳς δι' ὅσων ὁ λόγος ἀπέδειξεν ὅτι μοιχεῖα ἐστίν, οὐ μόνον τὸ ὑπανδρον γυναῖκα διαφθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἠντιναοῦν πόρνην, ἔχοντα γυναῖκα; Ὡσπερ γὰρ μοιχεύεσθαι γυναῖκα λέγο-
 15 μεν κἂν εἰς οἰκέτην κἂν εἰς ὄντιναοῦν ἀμάρτη ἄνδρα ἔχουσαν, οὕτω καὶ ἄνδρα μοιχεύειν ἂν εἴποιμεν κἂν εἰς θεραπαινίδα κἂν εἰς ἠντιναοῦν δημῶδη γυναῖκα ἀσελγαίνῃ γυναῖκα ἔχων αὐτός. Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, μηδὲ τῷ διαβόλῳ προτείνωμεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἀμαρτίας ταύτης. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν αἱ μυρία τῶν οἴκων ἀνατροπαί, οἱ μυρία πόλεμοι· ἐν-
 20 τεῦθεν τὰ τῆς ἀγάπης ὑπορρεῖ καὶ τὰ τῆς εὐνοίας ὑποσύρεται.

Ὡσπερ γὰρ ἀμήχανον σῶφρονα ἄνθρωπον ὑπεριδεῖν γυναικὸς καὶ καταφρονῆσαι ποτε, οὕτως ἀμήχανον ἄνθρωπον ἀσελγῆ καὶ ἀκόλαστον φιλεῖν τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ, κἂν ἀπάντων εὐμορφότερα ᾗ. Ἀπὸ γὰρ σωφροσύνης ἀγάπη τίκεται, ἀπὸ δὲ ἀγάπης
 25 τὰ μυρία ἀγαθά. Λιθίνας τοίνυν νόμιζε τὰς λοιπὰς γυναῖκας, εἰδὼς ὅτι μετὰ γάμον, κἂν ἀκολάστοις ἴδῃς ὀφθαλμοῖς ἑτέραν γυναῖκα κἂν δημοσίαν κἂν ὑπανδρον, τοῖς τῶν μοιχῶν ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος γέγονας. Ταῦτα σεαυτῷ καθ' ἑκάστην ἔπαδε τὰ ρήματα· κἂν ἴδῃς ἐπιθυμίαν ἄλλης γυναικὸς ἐγειρομένην ἐν σοί,
 30 εἶτα ἐκ τούτου σοὶ τὴν γυναῖκα ἀηδῆ φαινομένην, εἴσελθε εἰς

γο νὰ δείχνεις κάθε ἐνδιαφέρον ὅταν παίρνεις τὴν προίκα, χωρὶς ν' ἀφήνεις νὰ ἐλαττωθεῖ καθόλου, ἐνῶ αὐτὸ ποῦ εἶναι πιὸ πολύτιμο ἀπὸ ὅλη τὴν προίκα, δηλαδή τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ σεμνότητα καὶ τὸ δικό σου σῶμα ποῦ εἶναι δικό της κτῆμα, νὰ τὸ διαφθείρεις καὶ νὰ τὸ μολύνεις; Ἐὰν ἐλαττώσεις τὴν προίκα, δίνεις λόγο στὸν πεθερό σου, ἂν ὅμως μειώσεις τὴ σωφροσύνη θὰ δώσεις λόγο στὸ Θεό, ποῦ εἰσήγαγε τὸ γάμο καὶ σοῦ παρέδωσε τὴ γυναῖκα. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος γι' αὐτοὺς ποῦ διαπράττουν μοιχεία· «γιατὶ ὅποιος τὰ παραβαίνει αὐτά, δὲν παραβαίνει ἐντολὰς ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ποῦ σᾶς ἔδωσε τὸ Πνεῦμα τοῦ τὸ ἅγιο»²².

Βλέπεις μὲ ὅσα ἀπέδειξε ὁ λόγος ὅτι μοιχεία εἶναι ὄχι μόνο τὸ νὰ ἀτιμάζει κανεὶς παντρεμένη γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ ὅποιαδήποτε πόρνη, ὅταν ἔχει ὁ ἴδιος γυναῖκα; Γιατὶ ὅπως λέμε ὅτι μία γυναῖκα, ποῦ εἶναι παντρεμένη γίνεται μοιχαλίδα εἴτε ἀμαρτήσῃ μὲ ὑπηρέτη εἴτε μὲ ὅποιοδήποτε ἄλλον, ἔτσι μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι καὶ ἓνας ἄνδρας, ποῦ εἶναι παντρεμένος, γίνεται μοιχὸς εἴτε ἀσελγεῖ μὲ ὑπηρέτρια εἴτε μὲ ὅποιαδήποτε γυναῖκα τοῦ δρόμου ἀσελγεῖ. Ἄς μὴν ἀδιαφοροῦμε λοιπὸν γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ ἄς μὴν προσφέρουμε τὴν ψυχὴ μας στὸ διάβολο μὲ τὴν ἀμαρτία αὐτή. Γιατὶ πραγματικὰ ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται οἱ ἀναρίθμητες καταστροφές τῶν οἰκογενειῶν, οἱ ἄπειρες συγκρούσεις· ἀπὸ ἐδῶ χάνεται σιγὰ-σιγὰ ἡ ἀγάπη καὶ ἀτονεῖ ὁ πόθος γιὰ τὴ σύζυγο. Γιατὶ ὅπως εἶναι ἀδύνατο ὁ συνετὸς ἄνδρας νὰ παραβλέψῃ καὶ νὰ περιφρονήσῃ ποτὲ τὴ γυναῖκα του, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο ὁ ἀσελγῆς καὶ ἀκόλαστος ἄνδρας νὰ ἀγαπάῃ τὴ γυναῖκα του, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἡ πιὸ ὀμορφὴ ἀπὸ ὅλες. Ἀπὸ τὴ σωφροσύνη λοιπὸν γεννιέται ἡ ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Νὰ θεωρεῖς λοιπὸν πέτρινες τὶς ὑπόλοιπες γυναῖκες, ἀφοῦ γνωρίζεις ὅτι μετὰ τὸ γάμο ἂν δεῖς μὲ ἀκόλαστα μάτια ἄλλη γυναῖκα, εἴτε πόρνη εἴτε παντρεμένη, εἶσαι ὑπόλογος γιὰ τὴν κατηγορία τῆς μοιχείας. Αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνεις κάθε ἡμέρα στὸν ἑαυτό σου· καὶ ἂν δεῖς νὰ σοῦ ἐγείρεται ἐπιθυμία γιὰ ἄλλη γυναῖκα καὶ στὴ συνέχεια νὰ σοῦ φαίνε-

τὸν θάλαμον καί, τὸ βιβλίον ἀναπτύξας τοῦτο καὶ λαβὼν Παῦ-
λον μεσίτην καὶ συνεχῶς ἐπάδων ταῦτα τὰ ρήματα, κατάσβεσον
τὴν φλόγα.

Καὶ οὕτω καὶ ἡ γυνὴ πάλιν ἔσται σοι ποθεινότερα, οὐδε-
5 μιᾶς ἐπιθυμίας τὴν πρὸς αὐτὴν εὐνοϊαν ὑποσυρούσης· οὐχ ἡ
γυνὴ δὲ ἔσται ποθεινότερα μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ σεμνότερος
πολλῶ καὶ ἐλευθεριώτερος δόξεις εἶναι. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ
ἔστιν οὐδὲν αἰσχρότερον ἀνθρώπου μετὰ γάμον πορνεύοντος.
Οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸν κηδεμόνα καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἀπαν-
10 τῶντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐρυθριᾷ τοὺς οἰκέτας. Καὶ οὐ τοῦτο
μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν οἰκείαν αὐτὴν δεσμοτη-
ρίου παντὸς ἀηδεστέραν ὄψεται, πρὸς τὴν ἐρωμένην βλέπων
καὶ τὴν πόρνην διηνεκῶς φανταζόμενος.

5. Βούλει μαθεῖν ἀκριβῶς ὅσον ἐστὶ τὸ δεινόν; Ἐννόησον
15 οἶον οἱ τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν ὑποπτεύοντες ζῶσι βίον, πῶς ἀηδῆ
τὰ σιτία, ἀηδῆ ποτά. Δηλητηρίων ἢ τράπεζα δοκεῖ γέμειν φαρ-
μάκων· καὶ ὥσπερ ὄλεθρον, μυρίων γέμουσαν κακῶν, οὕτω
φεύγουσι τὴν οἰκίαν. Οὐχ ὕπνος αὐτοῖς ἐστιν, οὐ νύξ προσηνῆς,
οὐ συνουσία φίλων, οὐκ αὐταὶ αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες· ἀλλὰ καὶ
20 παρ' αὐτοῦ τοῦ φωτὸς ἐνοχλεῖσθαι νομίζουσιν, οὐχ ὅταν ἴδωσι
μοιχευομένην τὴν γυναῖκα μόνον, ἀλλὰ κἂν ἀπλῶς ὑποπτεύωσι.
Ταῦτα νόμιζε καὶ τὴν γυναῖκα πάσχειν, ὅταν ἀκούσῃ παρ' ὅτου-
οῦν, ἢ καὶ ὑποπτέυσῃ ὅτι πόρνη γυναικὶ σαυτὸν ἐξέδωκας. Ταῦ-
τα λογιζόμενος, μὴ τὰς μοιχείας φεῦγε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπο-
25 ψίας· κἂν ἀδίκως ὑποπτέυσῃ, θεράπευσον καὶ πείσον. Οὐ γὰρ
ἐξ ἐχθρας ἢ ἀπονοίας, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας τοῦτο ποιεῖ, καὶ τοῦ
σφόδρα δεδοικέναι περὶ τοῦ κτήματος τοῦ ἰδίου. Κτῆμα γὰρ αὐ-

ται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ βαρετὴ ἢ γυναῖκα σου, πηγαινε στὸ δωμάτιό σου καί, ἀφοῦ ἀνοίξεις τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ λάβεις μεσίτη τὸν Παῦλον καὶ ἐπαναλαμβάνοντας συνεχῶς τὰ λόγια αὐτά, σβῆσε ἐντελῶς τὴ φωτιά.

Καὶ ἔτσι καὶ ἡ γυναῖκα σου θὰ σοῦ εἶναι πάλι πιὸ ποθητή, ἀφοῦ καμιὰ ἐπιθυμία δὲν ὑπονομεύει τὸν πόθο σου γι' αὐτήν. Καὶ ὄχι μόνο ἡ γυναῖκα σου θὰ σοῦ γίνει πιὸ ποθητή, ἀλλὰ καὶ σὺ θὰ φανεῖς πῶς εἶσαι πολὺ πιὸ σεμνὸς καὶ πιὸ ἐλεύθερος. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε αἰσχρότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού μετὰ τὸ γάμο πορνεύει. Γιατὶ ὄχι μόνο τὸν πεθερό του καὶ τοὺς φίλους του καὶ ἐκείνους πού συναναστρέφεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ὑπηρέτες του τοὺς κάνει νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπή. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ φοβερό, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ βλέπει τὸ σπίτι του πιὸ ἐνοχλητικὸ ἀπὸ κάθε φυλακή, ἐπειδὴ ἔχει τὸ νοῦ του στὴν ἐρωμένη του καὶ σκέπτεται συνεχῶς τὴν πόρνη.

5. Θέλεις νὰ μάθεις πόσο ἀκριβῶς εἶναι τὸ κακό; Σκέψου τί ζωὴ περνοῦν ἐκεῖνοι πού ὑποπτεύονται τίς γυναῖκες τους, πόσο ἀηδιαστικὰ εἶναι τὰ φαγητά, πόσο ἀηδιαστικὰ τὰ ποτά. Τὸ τραπέζι τους φαίνεται νὰ εἶναι γεμάτο μὲ δηλητηριώδη φάρμακα. Καὶ ὅπως κανεῖς ἀποφεύγει τὴν καταστροφή, ἔτσι ἀποφεύγουν ἐκεῖνοι τὸ σπίτι, σὰν νὰ εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἄπειρα κακά. Δὲν ὑπάρχει γι' αὐτοὺς ὕπνος, δὲν ὑπάρχει ἡρεμὴ νύχτα, δὲν ὑπάρχει συναναστροφή φίλων, οὔτε καὶ αὐτὲς ἀκόμη οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ νομίζουν πῶς ἐνοχλοῦνται ἀκόμη καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ φῶς, ὄχι μόνο ὅταν δοῦν πῶς ἡ γυναῖκα τους εἶναι μοιχαλίδα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπλῶς ὑποψιάζονται κάτι τέτοιο. Αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι πῶς παθάνει καὶ ἡ γυναῖκα, ὅταν ἀκούσει ἀπὸ κάποιον ἢ καὶ ὅταν ὑποψιασθεῖ ὅτι παρέδωσες τὸν ἑαυτὸ σου σὲ πόρνη. Ἀναλογιζόμενος αὐτά, νὰ μὴν ἀποφεύγεις μόνο τίς μοιχεῖες ἀλλὰ καὶ τίς ὑποψίες· καὶ ἂν σὲ ὑποψιασθεῖ ἄδικα, φρόντισε νὰ τὴν καθησυχάσεις πείθοντάς την ὅτι δὲν συμβαίνει τίποτε. Γιατὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ ἔχθρα ἢ ἀνοησία, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιατί φοβᾶται πάρα πολὺ γιὰ τὸ δικό της κτῆμα. Γιατὶ

τῆς ἐστίν, ὡσπερ ἔφθην εἰπών, τὸ σῶμα τὸ σόν, καὶ κτῆμα τῶν ὄντων ἀπάντων τιμιώτερον. Μὴ τοίνυν αὐτὴν περὶ τὰ μέγιστα ἀδικήσης, μηδὲ καιρίαν δῶς τὴν πληγὴν.

Εἰ γὰρ ἐκείνης καταφρονήσεις, ἀλλὰ τὸν Θεὸν φοβήθητι, 5 τὸν ἔκδικον τῶν τοιούτων, τὸν ἀφορήτους κολάσεις τοῖς τοιούτοις ἀπειλήσαντα ἀμαρτήμασι. Τῶν γὰρ τοιαῦτα τολμώντων, φησὶν, «ὁ σκώληξ οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται». Εἰ δὲ οὐ σφόδρα σε δάκνει τὰ μέλλοντα, τὰ γοῦν παρόντα σε φοβεῖτω. Πολλοὶ γοῦν τῶν πόρναις προσεχόντων καὶ ἐνταῦθα 10 κακοὶ κακῶς ἀπώλοντο, περιεργίας ὑπομείναντες ὑπὸ τῶν πορνευομένων γυναικῶν. Φιλονεικοῦσι γὰρ ἐκεῖναι τῆς μὲν συνοικουσύης αὐτῶ καὶ κατεγγυηθείσης ἀποστήσαι γυναικός, τῶ δὲ αὐτῶν ἔρωτι προσδῆσαι τέλεον, μαγγανείας ἐκίνησαν καὶ φίλτρα κατεσκεύασαν καὶ πολλὰς γοητείας ἔρραψαν· εἶτα οὕτως εἰς 15 ἀρρωστίαν αὐτὸν ἐμβαλοῦσαι χαλεπὴν καὶ φθορᾷ παραδοῦσαι καὶ τηκεδόνι μακρᾷ καὶ μυρίοις περιβαλοῦσαι κακοῖς, ἀπήνεγκαν τῆς παρούσης ζωῆς.

Εἰ μὴ φοβῆ τὴν γέενναν, ἄνθρωπε, τὰς γοητείας αὐτῶν φοβήθητι. Ὅταν γὰρ σαυτὸν διὰ τῆς ἀσελγείας ταύτης ἔρημον 20 ποιήσης τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας καὶ γυμνώσης σαυτὸν τῆς ἄνωθεν βοηθείας, λαβοῦσά σε μετὰ ἀδείας ἢ πόρνη καὶ τοὺς αὐτῆς καλέσασα δαίμονας καὶ τὰ πέταλα ράψασα καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἐργασαμένη, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας περιγίνεται σου τῆς σωτηρίας, ὄνειδός σε καὶ γέλωτα τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων 25 ἀπάντων καταστήσασα, ὥστε μηδὲ ἐλεεῖσθαι κακῶς πάσχοντα. «Τίς γὰρ ἐλεήσει», φησὶν, «ἐπαιοιδὸν ὀφιοόδηκτον καὶ πάντα τοὺς προσάγοντας θηρίοις;». Παρίημι τὴν τῶν χρημάτων ζημίαν, τὰς καθημερινὰς ὑποψίας, τὸν τῦφον, τὴν ἀπόνοιαν, τὴν ὕβριν, τὴν παρὰ τῶν πορνῶν γινομένην εἰς τοὺς ἀνοήτους, ἃ θα-

23. Μάρκ. 9,46.

24. Σοφ. Σειρ. 12,13.

κτῆμα δικό της, ὅπως εἶπα παραπάνω, εἶναι τὸ σῶμα σου, καὶ μάλιστα κτῆμα τὸ πιὸ πολύτιμο ἀπ' ὅλα. Μὴ λοιπὸν διαπράξεις ἀπέναντί της τὸ μεγαλύτερο ἀδίκημα οὔτε νὰ τῆς δώσεις θανάσιμο κτύπημα.

Καὶ ἂν ἀκόμη περιφρονήσεις τὴ γυναῖκα σου, φοβήσου ὅμως τὸ Θεὸ πού ἐκδικεῖται αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ ἀπειλήσει μὲ ἀνυπόφορες τιμωρίες αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματα. Γιατὶ γιὰ ἐκείνους πού τὰ τολμοῦν αὐτὰ λέγει, «τὸ σκουλήκι δὲ θὰ πεθάνει καὶ ἡ φωτιὰ δὲ θὰ σβήσει»²³. Ἐὰν ὅμως δὲ σὲ φοβίζουν καὶ πολὺ τὰ μελλοντικά, τουλάχιστον ἄς σὲ φοβίζουν τὰ παρόντα. Πολλοὶ λοιπὸν ἀπ' αὐτοὺς πού δίνουν προσοχὴ στὶς πόρνες καὶ ἐδῶ χάθηκαν μὲ τὸν πιὸ κακὸ τρόπο, ἀφοῦ ὑπέφεραν ἀπὸ τὶς πόρνες αὐτὲς γυναῖκες τὰ πιὸ περίεργα πράγματα. Γιατί, προσπαθώντας νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ νόμιμη σύζυγό του καὶ νὰ τὸν προσδέσουν ὀλοκληρωτικὰ στὸν ἔρωτά τους, χρησιμοποίησαν μαγεῖες, κατασκεύασαν ἐρωτικὰ φίλτρα καὶ μηχανεύτηκαν πολλὰ γοητευτικὰ μέσα. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ τὸν ἔρριξαν ἔτσι σὲ φοβερὴ ἀρρώστια, τὸν παρέδωσαν στὴ φθορὰ καὶ σὲ μακροχρόνιο μαρασμὸ καὶ τὸν περιέβαλαν μὲ ἄπειρα κακά, τὸν ὀδήγησαν στὴ στέρηση τῆς παρούσας ζωῆς.

Ἐὰν δὲ φοβᾶσαι τὴ γέεννα, ἄνθρωπε, φοβήσου τὰ γοητευτικὰ τους μέσα. Γιατί, ὅταν μὲ τὴν ἀσέλγεια αὐτὴ στερηθεῖς τὴν συμμαχία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπογυμνώσεις τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ τὴν οὐράνια βοήθεια, ἀφοῦ σὲ πάρει τότε μὲ πολλὴ εὐκολία στὰ χέρια της ἡ πόρνη καὶ καλέσει τοὺς δικούς της δαίμονες, ἐπινοώντας τὶς μηχανορραφίες της καὶ πραγματοποιώντας τὶς ἐπιβουλές της, μὲ μεγάλη εὐκολία σοῦ στερεῖ τὴ σωτηρία σου, κάμνοντας σε συγχρόνως ἀντικείμενο χλευασμῶν καὶ περιπαίγματος ὅλων τῶν κατοίκων τῆς πόλης, ὥστε νὰ μὴ σὲ λυπᾶται κανεὶς ἂν καὶ ὑποφέρεις πάρα πολὺ. Γιατὶ λέγει, «ποιὸς θὰ λυπηθεῖ τὸ μάγο πού γοητεύει τὰ φίδια, ὅταν τὸν δαγκώσει τὸ φίδι, καὶ ὄλους τοὺς θηριοδασαστὲς πού πλησιάζουν τὰ θηρία;»²⁴. Παραβλέπω τὴ ζημία τῶν χρημάτων, τὶς καθημερινὲς ὑποψίες, τὴν ἀλαζονεία, τὴν ἀνοησία, τὴν προσβολὴ πού γίνεται ἀπὸ τὶς

νάτων μυρίων ἐστὶ πικρότερα. Καὶ τὴν μὲν γυναῖκα πολλάκις οὐδὲ βαρὸν ῥῆμα εἶποῦσαν οὐκ ἤνεγκας, τὴν δὲ πόρνην καὶ ραπίζουσαν προσκυνεῖς. Καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς, οὐδὲ εὐχῇ διαστῆναί σοι τὴν γῆν;

5 Πῶς δυνήσῃ εἰς ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖναι; ποίῳ στόματι καλέσαι τὸν Θεόν, ᾧ τὴν πόρνην ἐφίλησας; Καὶ οὐ δέδοικας οὐδὲ φρίττεις, εἶπέ μοι, μὴ ποτε σκηπτὸς ἄνωθεν ἐνεχθεῖς καταφλέξῃ τὴν ἀναίσχυντόν σου κεφαλήν; Κἂν γὰρ τὴν γυναῖκα λάθῃς τὴν ἡδικομένην, ἀλλὰ τὸν
10 ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν οὐ λήσῃ ποτέ· ἐπεὶ καὶ τῷ μοιχῷ ἐκείνῳ τῷ λέγοντι, «σκότος κύκλω μου καὶ τοῖχοι, τί εὐλαβοῦμαι;», ἀντεφθέγξατο ὁ σοφὸς ἐκεῖνος οὕτω λέγων· «ὅτι ὀφθαλμοὶ Κυρίου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροι, βλέποντες εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Διὰ ταῦτα δὴ πάντα ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «ἕκα-
15 στος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω· τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδιδότω, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί».

«Μέλι ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς
20 εὐρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου». Ἴδον ἔχει τῆς πόρνης τὸ φίλημα, ἴδον λανθάνοντα καὶ ἐγκεκρυμμένον. Τί τοίνυν διώκεις ἡδονὴν κατάγνωσιν ἔχουσαν, ὄλεθρον τίκτουσαν, πληγὴν ἐπάγουσαν ἀνίατον, ἐξὸν εὐφραίνεισθαι καὶ μηδὲν πάσχειν δεινόν; Ἐπὶ γὰρ τῆς ἐλευθέρας γυναικὸς ὁμοῦ καὶ ἡδο-
25 νῆ καὶ ἀσφάλεια καὶ ἄνεσις καὶ τιμὴ καὶ κόσμος καὶ συνειδὸς ἀγαθόν· ἐκεῖ δὲ πολλὴ μὲν ἡ πικρία, πολλὴ δὲ ἡ βλάβη, διηνεκῆς δὲ ἡ κατηγορία. Κἂν γὰρ μηδεὶς ἀνθρώπων ἴδῃ, τὸ συνειδὸς οὐδέποτε παύσεταιί σου κατηγοροῦν· ἀλλ' ὅπουπερ ἂν ἀπέλθῃς, ἔσεται κατηγορῶν καὶ μεγάλα καταβοῶν ὁ κατήγορος
30 οὗτος. Ὡστε, εἴ τις ἡδονὴν διώκει, οὗτος μάλιστα φευγέτω τὴν

25. Σοφ. Σειρ. 23,18.19.

26. Παροιμ. 5,3.4.

πόρνες στοὺς ἀνόητους, ποὺ εἶναι πικρότερα ἀπὸ ἄπειρους θανάτους. Καὶ τὴ γυναῖκα σου βέβαια πολλὰς φορές χωρὶς νὰ πεῖ οὔτε κὰν βαρὺ λόγος δὲν τὴν ἀντεξες, ἐνῶ τὴν πόρνη καὶ ὅταν σὲ ραπίζει τὴν προσκυνᾷς. Καὶ δὲν ντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις οὔτε εὐχεσαι ν' ἀνοίξει ἡ γῆ καὶ νὰ σὲ καταπιεῖ;

Πῶς θὰ μπορέσεις νὰ μπεῖς σὲ ἐκκλησία καὶ νὰ σηκώσεις τὰ χέρια σου στὸν οὐρανο; μὲ ποῖό στόμα θὰ καλέσεις τὸ Θεό, μ' αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο φίλησες τὴν πόρνη; Καὶ δὲ φοβᾶσαι οὔτε τρέμεις, πές μου, μήπως κάποτε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κεραυνὸς καὶ κατακάψει τὸ ἀδιάντροπο κεφάλι σου; Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ξεφύγεις τὴ γυναῖκα ποὺ ἀδίκησες, δὲ θὰ ξεφύγεις ὅμως ποτὲ τὸ ἀκοίμητο μάτι τοῦ Θεοῦ· γιατί καὶ στὸ μοιχὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔλεγε, «σκοτάδι ὑπάρχει γύρω μου καὶ τοῖχοι, τί φοβᾶμαι;», ἀπάντησε ὁ σοφὸς ἐκεῖνος λέγοντας αὐτά· «τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι ἄπειρες φορές φωτεινότερα ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ βλέπουν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων»²⁵. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων αὐτῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «κάθε ἄνδρας ἃς ἔχει τὴ δική του γυναῖκα καὶ κάθε γυναῖκα ἃς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα· στὴ γυναῖκα του ὁ ἄνδρας ἃς ἀποδίδει τὴν ὀφειλόμενη συζυγικὴ ἀγάπη, τὸ ἴδιο καὶ ἡ γυναῖκα στὸν ἄνδρα της».

«Μέλι στάζει ἀπὸ τὰ χεῖλη πόρνης γυναῖκας, ποὺ προσωρινὰ γλυκαίνει τὸ φάρυγγά σου, μετὰ ὅμως γίνεται πικρότερο ἀπὸ χολὴ καὶ ἀκονισμένο περισσότερο ἀπὸ δίκωπο μαχαίρι»²⁶. Φαρμάκι ἔχει τὸ φίλημα τῆς πόρνης, φαρμάκι ποὺ μένει ἀπαρατήρητο καὶ εἶναι κρυμμένο. Γιατὶ λοιπὸν ἐπιδιώκεις ἡδονὴ ποὺ ἐπιφέρει καταδίκη, γεννάει καταστροφή, προκαλεῖ ἀθεράπευτη πληγὴ, ἐνῶ μπορεῖς νὰ εὐφραίνεσαι καὶ νὰ μὴν παθαίνεις κανένα κακό; Γιατὶ στὴν νόμιμη γυναῖκα ὑπάρχει μαζί καὶ ἡδονὴ καὶ ἀσφάλεια καὶ ἄνεση καὶ τιμὴ καὶ στόλισμα καὶ συνείδηση ἀγαθὴ, ἐνῶ ἐκεῖ εἶναι πολλὴ ἢ πικρία, πολλὴ ἢ βλάβη, καὶ διαρκῆς ἢ κατηγορία. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη δὲ σὲ δεῖ κανεὶς ἄνθρωπος, ἢ συνείδησή σου ὅμως ποτὲ δὲ θὰ σταματήσει νὰ σὲ κατηγορεῖ. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν πᾶς, θὰ σὲ ἀκολουθήσει ὁ κατήγορος αὐτὸς κατηγορώντας καὶ καταβοώντας πολλὰ ἐναντίον σου. Ἐπο-

πρὸς τὰς πόρνas ὁμιλίαν. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνης τῆς συνηθείας πικρότερον, οὐδὲν τῆς συνουσίας ἀηδέστερον, οὐδὲν τῶν τρόπων μιαιώτερον. «Ἐλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι· ἢ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου σοι ἔστω πηγὴ». Πηγὴν ὕδατος
 5 ἔχων καθαρὰν, τί τρέχεις ἐπὶ λάκκον βορβόρου γέμοντα, γεέννης ὄζοντα καὶ κολάσεως ἀφάτου; ποίαν ἔξεις ἀπολογία; τίνα συγγνώμην; Εἰ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ γάμου πορνεία προσέχοντες κολάζονται καὶ δίκην δίδoασι, καθάπερ ἐκεῖνος ὁ τὰ ρυπαρὰ ἐνδεδυμένος ἱμάτια, πολλῶ μᾶλλον οἱ μετὰ τὸν γάμον. Διπλοῦν γὰρ
 10 ἐνταῦθα καὶ τριπλοῦν τὸ ἔγκλημα γίνεται, ὅτι τε παραμυθίας ἀπολαύοντες ἀπεσκίρτησαν εἰς τὴν ἀσέλγειαν ἐκείνην, καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐχὶ πορνεία μόνον ἀλλὰ καὶ μοιχεία λογίζεται, ὃ πάσης ἀμαρτίας ἐστὶ χαλεπώτερον.

Ταῦτ' οὖν καὶ ἑαυτοῖς καὶ ταῖς γυναῖξιν ἐπάδοντες οὕτω
 15 διατελοῦμεν· διὸ δὴ καὶ αὐτὸς εἰς ταῦτα καταλύσω τὰ ρήματα· «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω· τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὖνοιαν ἀποδιδότω, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ. Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως καὶ ὁ
 20 ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή». Μετὰ ἀκριβείας ταῦτα φυλάξαντες τὰ ρήματα καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐπὶ τῆς εὐνῆς καὶ πανταχοῦ καὶ αὐτοὶ μελετῶμεν καὶ τὰς γυναῖκας παιδεύωμεν καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγειν καὶ παρ' ἡμῶν ἀκούειν, ἵνα,
 25 σωφρόνως τὸν παρόντα ζήσαντες βίον, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μένως ἂν κανεῖς ἐπιδιώκει ἡδονή, αὐτὸς κυρίως ἄς ἀποφεύγει τὴ συναναστροφή μὲ τὶς πόρνες. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ πικρὸ ἀπὸ τὴ συνήθεια αὐτῆ, τίποτε πιὸ ἀηδιαστικὸ ἀπὸ τὴ συνουσία αὐτῆ, τίποτε πιὸ μιαρὸ ἀπ' αὐτῆ τὴ συμπεριφορά. «Ἄς εἶναι ἢ συμπερφορά σου σὰν πρὸς ἀξιαγάπητο ἐλάφι καὶ χαριτωμένο πουλάρι· ἢ πηγὴ τοῦ νεροῦ ἄς ἀνήκει σὲ σένα μόνο»²⁷. Ἄφοῦ ἔχεις καθαρὴ πηγὴ νεροῦ γιατί τρέχεις σὲ λάκκο πού εἶναι γεμάτος βοῦρκο, πού μυρίζει γέεννα καὶ ἐπιφυλάσσει ἀπερίγραπτη τιμωρία; Ποιὰ ἀπολογία θὰ ἔχεις; ποιὰ συγγνώμη; Γιατὶ ἂν τιμωροῦνται καὶ καταδικάζονται ἐκεῖνοι πού πέφτουν σὲ πορνεία πρὶν τὸ γάμο, ὅπως ἐκεῖνος πού ἦταν ντυμένος τὰ βρώμικα ροῦχα, πολὺ περισσότερο αὐτοὶ πού πέφτουν μετὰ τὸ γάμο. Γιατὶ ἐδῶ τὸ ἔγκλημα εἶναι διπλὸ καὶ τριπλό· καὶ ἐπειδὴ ἀποσκίρτησαν πρὸς τὴν ἀσέλγεια αὐτῆ ἂν καὶ ἀπολάμβαναν παρηγοριά, καὶ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα θεωρεῖται ὄχι μόνο πορνεία ἀλλὰ καὶ μοιχεία, πού εἶναι φοβερότερο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἐπαναλαμβάνουμε συνέχεια καὶ στὸν ἑαυτὸ μας καὶ στὶς γυναῖκες μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ θὰ τελειώσω τὸ λόγο μου μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία κάθε ἄνδρας ἄς ἔχει τὴ δική του γυναῖκα, καὶ κάθε γυναῖκα ἄς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα. Στὴ γυναῖκα του ὁ ἄνδρας ἄς ἀποδίδει τὴν ὀφειλόμενη συζυγικὴ ἀγάπη, τὸ ἴδιο καὶ ἡ γυναῖκα στὸν ἄνδρα της. Ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της ἢ ἴδια, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας της· παρόμοια καὶ ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα του ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα του». Ἄφοῦ φυλάξουμε μὲ ἀκερίβεια αὐτὰ τὰ λόγια στὴ μνήμη μας, καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἄς τὰ μελετοῦμε καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ σπίτι καὶ τὴν ἡμέρα καὶ τὸ βράδυ καὶ στὸ τραπέζι καὶ στὸ κρεβάτι, διδάσκοντας καὶ τὶς γυναῖκες καὶ σὲ μᾶς νὰ τὰ λέγουν καὶ ἀπὸ μᾶς νὰ τὰ ἀκοῦν, ὥστε, ἀφοῦ ζήσουμε μὲ σωφροσύνη τὴν παρούσα ζωὴ, νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

**«ΓΥΝΗ ΔΕΔΕΤΑΙ ΝΟΜΩι ΕΦ' ΟΣΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΖΗι
Ο ΑΝΗΡ ΑΥΤΗΣ· ΕΑΝ ΔΕ ΚΟΙΜΗΘΗι, ΕΛΕΥΘΕΡΑ
ΕΣΤΙΝ Ωι ΘΕΛΕΙ ΓΑΜΗΘΗΝΑΙ, ΜΟΝΟΝ ΕΝ ΚΥΡΙΩι.
ΜΑΚΑΡΙΩΤΕΡΑ ΔΕ ΕΣΤΙΝ, ΕΑΝ ΟΥΤΩ ΜΕΙΝΗι**

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΓΥΝΗ ΔΕΔΕΤΑΙ ΝΟΜΩι ΕΦ' ΟΣΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΖΗι Ο ΑΝΗΡ

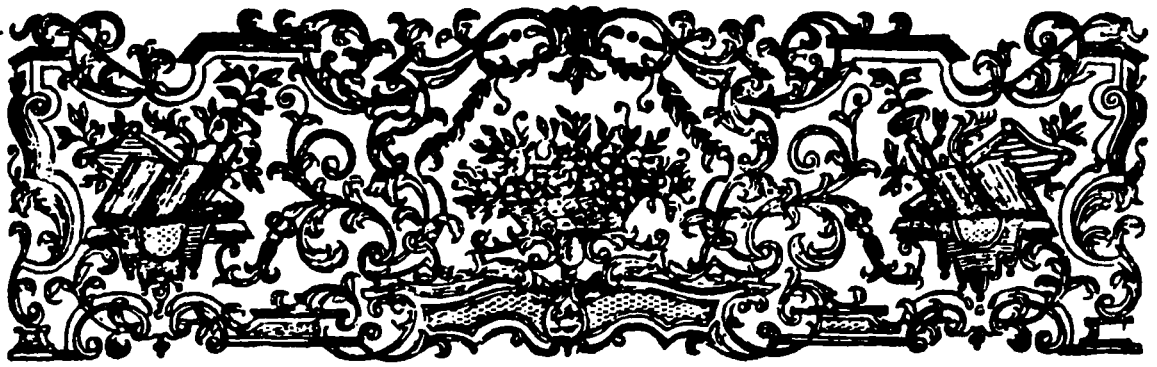
αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει
γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστίν,
ἐὰν οὕτω μείνη»

1. Περὶ γάμου πρώην ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος ἐνομοθέτει καὶ τῶν τοῦ γάμου δικαιωμάτων, Κοριθίοις οὕτω γράφων καὶ λέγων· «περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὴν διάλεξιν ἄπασαν εἰς ταῦτα τὰ ρήματα ἀναλώσαμεν. Οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ σήμερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑμῖν ὑποθέσεως διαλεχθῆναι πάλιν, ἐπειδὴ καὶ σήμερον περὶ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτὸς διαλέγεται Παῦλος. Καὶ γὰρ ἠκούσατε αὐτοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος·
10 «γυνὴ δέδεταί νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ κοιμηθῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι μόνον, ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστίν ἐὰν οὕτω μείνη, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην· δοκῶ δὲ καγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν».

Ἐψώμεθα τοίνυν αὐτῷ καὶ σήμερον καὶ περὶ ταύτης διαλε-
15 ζώμεθα τῆς ὑποθέσεως· ἀκολουθοῦντες γὰρ Παύλῳ, δι' αὐτοῦ πάντως τῷ Χριστῷ ἐψώμεθα, ἐπειδὴ καὶ οὗτος οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐκεῖνῳ ἀκολουθῶν, πάντα ἔγραφε. Καὶ γὰρ οὐ τὸ τυχόν πράγμα

1. Α' Κορ. 7,39-40.

2. Α' Κορ. 7,1-2.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ

«ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ, ΕΙΝΑΙ ΔΕΜΕΝΗ ΜΕ τὸν ἄνδρα της ὅσο ζεῖ αὐτός. Ἐὰν ὅμως πεθάνει ὁ ἄνδρας της εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει, μόνο κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Μακαριότερη ὅμως εἶναι ἂν μείνει χήρα»¹

1. Για τὸ γάμο καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου τὴν προηγούμενη φορὰ μᾶς ἔδινε ἐντολές ὁ μακάριος Παῦλος γράφοντας καὶ λέγοντας στοὺς Κορινθίους τὰ ἐξῆς: «σχετικὰ μ' αὐτὰ ποὺ μοῦ γράψατε, καλὸ εἶναι στὸν ἄνδρα νὰ μὴ συνάπτει σχέσεις μὲ γυναίκα· ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία κάθε ἄνδρας ἃς ἔχει τὴ δική του γυναίκα, καὶ κάθε γυναίκα ἃς ἔχει τὸ δικό της ἄνδρα»². Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ξόδεψα ὅλη τὴν ὁμιλία μου σ' αὐτὰ τὰ λόγια. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν καὶ σήμερα νὰ σᾶς μιλήσω πάλι γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση, ἀφοῦ καὶ σήμερα ὁ Παῦλος μιλάει γιὰ τὰ ἴδια. Γιατὶ βέβαια τὸν ἀκούσατε νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει: «μιὰ γυναίκα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα της ὅσον καιρὸ ζεῖ αὐτός· ἂν ὅμως ὁ ἄνδρας πεθάνει, εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει, μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Μακαριότερη ὅμως εἶναι ἂν μείνει ἔτσι, κατὰ τὴ γνώμη μου βέβαια· καὶ νομίζω ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ».

Ἐὰς τὸν ἀκολουθήσουμε λοιπὸν καὶ σήμερα καὶ ἃς μιλήσουμε γι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση. Γιατὶ, ἀκολουθώντας τὸν Παῦλο, θὰ ἀκολουθήσουμε μέσω αὐτοῦ ὅπωςδήποτε τὸ Χριστό, ἐπειδὴ καὶ αὐτός ἔγραψε τὰ πάντα ἀκολουθώντας ὄχι τὸν ἑαυτό του

γάμος εὖ διακεείμενος, ὡσπερ οὖν μυρίων συμφορῶν ὑπόθεσις γίνεται τοῖς οὐκ εἰς δέον αὐτῷ χρωμένοις. Ὡσπερ γὰρ βοηθός ἐστιν ἡ γυνή, οὕτω πολλάκις καὶ ἐπίβουλος γίνεται. Ὡσπερ οὖν λιμὴν ἐστιν ὁ γάμος, οὕτω καὶ ναυάγιον, οὐ παρὰ τὴν οἰκίαν 5 φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν γνώμην τῶν κακῶς αὐτῷ χρησαμένων. Ὁ μὲν γὰρ κατὰ τοὺς προσήκοντας αὐτὸν ἐπιτελῶν νόμους, τῶν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς καὶ πάντων τῶν πανταχοῦ κακῶν παραμυθίαν τινὰ καὶ ἀπαλλαγὴν εὐρίσκει τὴν οἰκίαν καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ὁ δὲ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὸ πρᾶγμα μεταχειριζόμενος, κἂν πολ- 10 λῆς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀπολαύσῃ γαλήνης, σκοπέλους καὶ σπιλάδας εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ὄψεται.

Ἐπεὶ οὖν οὐ περὶ τῶν τυχόντων ἡμῖν ὁ κίνδυνος, ἀναγκαῖον μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις προσέχειν, καὶ τὸν μέλλοντα γυναῖκα ἄγεσθαι, μετὰ τῶν τοῦ Παύλου νόμων, μᾶλλον 15 δὲ μετὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ νόμων τοῦτο ποιεῖν. Οἶδα μὲν οὖν ὅτι πολλοῖς εἶναι δοκεῖ καινὸν καὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον· πλὴν οὐ διὰ τοῦτο σιγήσομαι, ἀλλὰ πρῶτον τὸν νόμον ὑμῖν ἀναγνούς, οὕτω τὴν δοκοῦσαν ἀντινομίαν λῦσαι πειράσομαι. Τίς οὖν ἐστιν ὁ νόμος, ὃν ὁ Παῦλος ἡμῖν ἔθηκε; «Γυνή», φησί, «δέδεται 20 νόμῳ». Οὐκοῦν οὐ δεῖ ἀποσχίζεσθαι ζῶντος τοῦ ἀνδρός, οὐδὲ ἕτερον ἐπεισάγειν νυμφίον, οὐδὲ δευτέροις ὀμιλεῖν γάμοις. Καὶ ὄρα πῶς μετὰ ἀκριβείας καὶ αὐτῇ τῶν λέξεων τῇ φύσει κέχρηται. Οὐ γὰρ εἶπε, ἅσυνοικεῖτω τῷ ἀνδρὶ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ· ἀλλὰ τί; «Γυνή δέδεται νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐ- 25 τῆς»· ὥστε κἂν βιβλίον ἀποστασίου δῶ καὶ τὴν οἰκίαν ἀφῆ, κἂν πρὸς ἄλλον ἀπέλθῃ, τῷ νόμῳ δέδεται καὶ μοιχαλὶς ἐστιν ἡ τοιαύτη.

Ἐὰν τοίνυν ὁ ἀνὴρ ἐκβαλεῖν βούληται τὴν γυναῖκα, ἢ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα ἀφεῖναι, ταύτης ἀναμνησκέσθω τῆς ρήσεως,

ἀλλ' ἐκεῖνον. Γιατί δὲν εἶναι τυχαῖο πράγμα ἕνας εὐτυχισμένος γάμος, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται καὶ ἀφορμὴ ἀμέτρητων συμφορῶν σ' ἐκείνους πού δὲν τὸν χρησιμοποιοῦν ὅπως πρέπει. Ὅπως δηλαδή ἡ γυναῖκα εἶναι βοηθός, ἔτσι πολλὲς φορές γίνεται καὶ ὕπουλος ἐχθρός. Καὶ ὅπως ὁ γάμος εἶναι λιμάνι, ἔτσι εἶναι καὶ ναυάγιο, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση αὐτῶν πού τὸν χρησιμοποίησαν κακῶς. Γιατί ἐκεῖνος πού τὸν κάνει σύμφωνα μὲ τοὺς σχετικούς νόμους, βρίσκει κάποια παρηγοριὰ καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα στὸ σπίτι καὶ στὴ γυναῖκα του, ἐνῶ ἐκεῖνος πού μεταχειρίζεται τὸ πράγμα ἐπιπόλαια καὶ ἀλόγιστα, ἔστω καὶ ἂν στὴν ἀγορὰ ἀπολαμβάνει πολλὴ γαλήνη, ὅταν μπεῖ στὸ σπίτι του θὰ δεῖ σκοπέλους καὶ θύελλες.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι γιὰ τυχαῖα πράγματά μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχουμε μὲ ἀκρίβεια τὰ λεγόμενα καὶ αὐτὸς πού πρόκειται νὰ πάρει γυναῖκα νὰ τὸ κάνει αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Παύλου ἢ καλύτερα σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ. Γνωρίζω βέβαια ὅτι σὲ πολλοὺς φαίνεται πὼς εἶναι καινούριο καὶ παράξενο αὐτὸ πού λέγω. Ὅμως δὲ θὰ σιωπήσω γι' αὐτό, ἀλλὰ πρῶτα θὰ σᾶς διαβάσω τὴν ἐντολὴ καὶ ὕστερα θὰ προσπαθήσω νὰ λύσω τὴ φαινομενικὴ ἀντινομία. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐντολὴ πού μᾶς ἔθεσε ὁ Παῦλος; «Μιὰ γυναῖκα», λέγει, «εἶναι δεμένη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο». Λοιπὸν δὲν πρέπει ν' ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄνδρα της, ὅσο αὐτὸς ζεῖ, οὔτε νὰ εἰσάγει στὸ σπίτι της ἄλλο γαμπρό, οὔτε νὰ παντρεύεται γιὰ δευτέρη φορά. Καὶ πρόσεχε πὼς μὲ ἀκρίβεια χρησιμοποιοεῖ καὶ τὶς λέξεις πού ἀναφέρει. Γιατί δὲν εἶπε, 'ὡς συγκατοικεῖ μὲ τὸν ἄνδρα της ὅσον καιρὸ αὐτὸς ζεῖ', ἀλλὰ τί; «Μιὰ γυναῖκα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα της ὅσον καιρὸ ζεῖ αὐτός». Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη πάρει διαζύγιο καὶ ἐγκαταλείψει τὸ σπίτι ἢ φύγει καὶ πάει σὲ ἄλλον, εἶναι δεμένη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ μιὰ τέτοια γυναῖκα εἶναι μοιχαλίδα.

Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνδρας θέλει νὰ διώξει τὴ γυναῖκα του ἢ ἡ γυναῖκα νὰ ἐγκαταλείψει τὸν ἄνδρα της, ὡς θυμᾶται αὐτὰ τὰ λό-

καὶ τὸν Παῦλον νομιζέτω παρεῖναι καὶ καταδιώκειν αὐτὴν βο-
 ῶντα καὶ λέγοντα, «γυνὴ δέδεται νόμῳ». Καθάπερ γὰρ οἱ δρα-
 πετεύοντες οἰκέται κἂν τὴν οἰκίαν ἀφῶσι τὴν δεσποτικήν, τὴν
 ἄλλωσιν ἔχουσιν ἐπισυρομένην, οὕτω καὶ γυναῖκες, κἂν τοὺς ἄν-
 5 δρας ἀφῶσι, τὸν νόμον ἔχουσι καταδικάζοντα ἀντὶ ἀλύσεως,
 κατηγοροῦντα μοιχείαν, κατηγοροῦντα τῶν λαμβανόντων καὶ
 λέγοντα· 'περίεστιν ὁ ἀνὴρ ἔτι καὶ μοιχεία τὸ γινόμενόν ἐστι·'
 «γυνὴ γὰρ δέδεται νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Καὶ
 πᾶς ὁ ἀπολελυμένην γαμῶν μοιχᾶται».

10 Καὶ πότε, φησὶν, ἐξέσται αὐτῇ δευτέροις ὀμιλῆσαι γάμοις;
 Πότε; Ὅταν τῆς ἀλύσεως ἀπαλλαγῆ, ὅταν ὁ ἀνὴρ τελευτήσῃ.
 Τοῦτο γοῦν δηλῶν, οὐ προσέθηκεν, ὅτι 'ἐὰν τελευτήσῃ ὁ ἀνὴρ
 αὐτῆς ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι', ἀλλ', ἐὰν «κοιμηθῆ»,
 μονονουχὶ παραμυθούμενος τὴν ἐν χηρείᾳ καὶ πείθων μένειν ἐπὶ
 15 τῷ προτέρῳ καὶ μὴ δεύτερον εἰσαγαγεῖν νυμφίον. Οὐκ ἐτελεύ-
 τησέ σου ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καθεύδει. Τίς καθεύδοντα οὐκ ἀναμένει;
 Διὰ τοῦτο φησιν, «ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γα-
 μηθῆναι»· οὐκ εἶπε, 'γαμείσθω', ἵνα μὴ δόξη βιάζεσθαι καὶ
 ἀναγκάζειν· οὔτε ἐκώλυσε βουλομένην ὀμιλεῖν δευτέρῳ γάμῳ,
 20 οὔτε μὴ θέλουσαν προετρέψατο, ἀλλὰ τὸν νόμον ἀνέγνω εἰπὼν,
 «ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι». Ἐλευθέραν δὲ αὐτὴν μετὰ
 τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτὴν γεγενῆσθαι λέγων, ἔδειξεν ὅτι πρὸ τού-
 του δούλη ἦν, ζῶντος ἐκείνου· δούλη δὲ οὔσα καὶ ὑποκειμένη
 τῷ νόμῳ, κἂν μυριάκις βιβλίον ἀποστασίου λάβῃ, τῷ τῆς μοι-
 25 χείας ἀλίσκεται νόμῳ. Οἰκέταις μὲν γὰρ ἔξεστι δεσπότης ἀμοί-
 βειν ζῶντας, γυναικὶ δὲ οὐκ ἔξεστιν ἄνδρας ἀμείβειν, ζῶντος
 τοῦ ἀνδρὸς, ἐπεὶ τὸ πρᾶγμα μοιχεία ἐστί.

Μὴ γάρ μοι τοὺς παρὰ τοῖς ἔξωθεν κειμένους νόμους ἀνα-

για και ἄς θεωρεῖ ὅτι ὁ Παῦλος εἶναι παρῶν καὶ τὴν καταδιώκει φωνάζοντας καὶ λέγοντας, «ἡ γυναίκα εἶναι δεμένη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο». Γιατὶ ὅπως οἱ ὑπηρέτες ποὺ δραπετεύουν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐγκαταλείψουν τὸ σπίτι τοῦ κυρίου τους, ἔχουν τὴν ἀλυσίδα νὰ σύρεται πίσω τους, ἔτσι καὶ οἱ γυναῖκες, καὶ ἂν ἀκόμη ἐγκαταλείψουν τοὺς ἄνδρες τους, ἔχουν ἀντὶ γιὰ ἀλυσίδα τὸ νόμο ποὺ τὶς καταδικάζει, ποὺ τὶς κατηγορεῖ γιὰ μοιχεία, ποὺ κατηγορεῖ αὐτοὺς ποὺ τὶς παίρνουν καὶ ποὺ λέγει, ‘ζεῖ ἀκόμη ὁ ἄνδρας καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι μοιχεία’· γιατί «μιὰ γυναίκα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα της ὅσον καιρὸ ζεῖ αὐτός»· ἀλλὰ καὶ ὅποιος παντρεύεται χωρισμένη διαπράττει μοιχεία»³.

Καὶ πότε, λέγει, θὰ τῆς ἐπιτραπεῖ νὰ παντρευτεῖ γιὰ δευτέρα φορά; Πότε; “Ὅταν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα, ὅταν πεθάνει ὁ ἄνδρας της. Αὐτὸ λοιπὸν γιὰ νὰ δηλώσει, δὲν πρόσθεσε, ‘ἂν πεθάνει ὁ ἄνδρας της εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει’, ἀλλὰ «ἂν κοιμηθεῖ», σὰν νὰ παρηγορεῖ τὴ χήρα καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ τὴν πείσει νὰ μένει στὸν πρῶτο σύζυγο καὶ νὰ μὴν πάρει δεύτερο. Δὲν πέθανε ὁ ἄνδρας σου, ἀλλὰ κοιμᾶται. Ποιὸς δὲν περιμένει αὐτὸν ποὺ κοιμᾶται; Γι’ αὐτὸ λέγει, «ἂν ὅμως κοιμηθεῖ ὁ ἄνδρας της, εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει». Δὲν εἶπε, ‘ἄς παντρευτεῖ’, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πὼς πιέζει καὶ ἐξαναγκάζει· οὔτε τὴν ἐμπόδισε ἂν θέλει νὰ κάνει δεύτερο γάμο, οὔτε ἂν δὲ θέλει τὴν παρακίνησε, ἀλλὰ τὸ νόμο διάβασε λέγοντας, «ἐλεύθερη εἶναι νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει». Λέγοντας πὼς αὐτὴ εἶναι ἐλεύθερη μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἄνδρα της, ἔδειξε ὅτι πρὶν ἀπ’ αὐτὸ ἦταν δούλη, ὅταν ζοῦσε ἐκεῖνος. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶναι δούλη καὶ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὶς διατάξεις τοῦ νόμου, καὶ ἂν ἀκόμη πάρει χίλιες φορές διαζύγιο, κηρύσσεται ἔνοχη γιὰ μοιχεία. Γιατὶ στοὺς ὑπηρέτες ἐπιτρέπεται ν’ ἀλλάξουν κυρίους ὅταν ζοῦν· στὴ γυναίκα ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται ν’ ἀλλάζει ἄνδρες, ὅταν ζεῖ ὁ ἄνδρας της, γιατί τὸ πρᾶγμα εἶναι μοιχεία.

Μὴ λοιπὸν μοῦ διαβάσεις τοὺς νόμους ποὺ ἰσχύουν στοὺς

γνώσ, τοὺς κελεύοντας διδόναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀφίστα-
σθαι. Οὐ γὰρ δὴ κατὰ τούτους σοι μέλλει κρίνειν τοὺς νόμους ὁ
Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἀλλὰ καθ' οὗς αὐτὸς ἔθηκε. Καὶ οἱ
τῶν ἔξωθεν δὲ νόμοι οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ προηγουμένως τοῦτο τε-
5 θείκασιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κολάζουσι τὸ πρᾶγμα· ὥστε καὶ αὐτό-
θεν δείκνυται, ὅτι ἀηδῶς πρὸς ταύτην ἔχουσι τὴν ἀμαρτίαν. Τὴν
γοῦν αἰτίαν τοῦ ἀποστασίου γινομένην γυμνὴν καὶ ἔρημον
χρημάτων ἐκβάλλουσι, καὶ ὅθεν ἂν γένηται τῆς διαλύσεως ἢ
πρόφασις, καὶ τῇ ζημίᾳ τῆς οὐσίας τοῦτον καλάζουσιν· οὐκ ἂν
10 οὖν τοῦτο ποιήσαντες ἐπήνουν τὸ γινόμενον.

2. Τί οὖν καὶ Μωϋσῆς; Τοῦτο ἔπραττε κάκεινος διὰ τὴν αὐ-
τὴν αἰτίαν. Σὺ δὲ ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι «ἐὰν μὴ πε-
ρισσεύσῃ ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν γραμματέων καὶ Φα-
ρισσαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».
15 Ἄκουε αὐτοῦ πάλιν λέγοντος, «ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ὁ ἀπο-
λελυμένην γαμῶν μοιχᾶται». Διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ μονογενὴς Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο δούλου μορφὴν ἔλαβε, διὰ τοῦτο τὸ αἷμα
ἐξέχεε τὸ τίμιον, τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ἀμαρτίαν ἔσβεσε,
20 δαυιλεστέραν τὴν τοῦ Πνεύματος ἔδωκε χάριν, ἵνα πρὸς μείζο-
νά σε ἀγάγῃ φιλοσοφίαν. Ἄλλως δέ, οὐδὲ ὁ Μωϋσῆς προηγου-
μένως τοῦτο ἐνομοθέτησεν, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος συγκαταβῆναι
τῇ τῶν νομοθετουμένων ἀσθενείᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς φόνους
ἦσαν ἔτοιμοι καὶ συγγενικῶν αἱμάτων τὰς οἰκίας ἐπλήρουν, καὶ
25 οὔτε τῶν οἰκείων οὔτε τῶν ἀλλοτριῶν ἐφείδοντο, ἵνα μὴ κατα-
σφάττωσι τὰς γυναῖκας ἔνδον, ἃς ἂν ἀηδῶς ἔχωσιν, ἐκέλευσεν
ἐκβαλεῖν, μείζον ἀναιρῶν κακὸν τὴν περὶ τὰς σφαγὰς εὐκολίαν.

Ἵτι γὰρ μαιφόνοι τινὲς ἦσαν, ἄκουε αὐτῶν τῶν προφη-
τῶν λεγόντων· «οἰκοδομοῦντες Σιών ἐν αἵματι καὶ Ἰερουσαλὴμ
30 ἐν ἀδικίαις»· καὶ πάλιν, «αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι»· καὶ πάλ-
ιν, «αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἵτι δὲ οὐ κατὰ τῶν

4. Ματθ. 5,20.

6. Μιχ. 3,10.

5. Ματθ. 5,32.

7. Ὡσηὲ 4,2.

8. Ἦσ. 1,15.

μη χριστιανούς και προστάζουν να δίνουν διαζύγιο και να χωρίζουν οι σύζυγοι. Γιατί βέβαια δεν πρόκειται να σε κρίνει ο Θεός σύμφωνα με τους νόμους αυτούς την ημέρα εκείνη, αλλά σύμφωνα μ' αυτούς που ο ίδιος έθεσε. Άλλα και οι μη χριστιανικοί νόμοι δεν τ' όρισαν αυτό έτσι απλά και κατά τρόπο όριστικό, αλλά και αυτοί τιμωρούν τ' ό πράγμα. "Όστε και από έδω αποδεικνύεται ότι αποδοκιμάζουν αυτήν τήν άμαρτία. Έκείνη λοιπόν που γίνεται αίτια του διαζυγίου τή διώχνουν γυμνή και χωρίς περιουσία, και αυτόν που θα γίνει ή άφορμή του χωρισμού τόν τιμωρούν και αυτόν με χρηματικό πρόστιμο· με αυτό λοιπόν που κάνουν δεν επαινούν αυτό που γίνεται.

2. Τί λοιπόν έκανε και ο Μωϋσή; Αυτό έκανε και εκείνος για τήν ίδια αίτια. Έσ' όμως άκου τ' Χριστό που λέγει· «αν ή άρετή σας δεν ξεπεράσει τήν άρετή τών γραμματέων και τών Φαρισαίων, δέ θα μπειτε στη βασιλεία τών ουρανών»⁴. Άκου πάλι αυτόν που λέγει· «όποιος χωρίζει τή γυναίκα του, εκτός από πορνεία, τήν όδηγεϊ στη μοιχεία, αλλά και όποιος παντρευτεϊ χωρισμένη διαπράττει μοιχεία»⁵. Γι' αυτό ήρθε ο μονογενής Υιός του Θεού, γι' αυτό πήρε μορφή δούλου, γι' αυτό έχυσε τ' ό τίμιο αίμα του, κατάργησε τ' ό θάνατο, εξαλείψε τήν άμαρτία, έδωσε πλουσιότερη τή χάρη του Πνεύματος, για να σε όδηγήσει σε ύψηλότερη άρετή. Άλλωστε ούτε ο Μωϋσή όρισε αυτόν τ' ό νόμο έτσι τυχαία, αλλά έπειδή αναγκαζόταν να δείξει συγκατάβαση προς τήν άδυναμία εκείνων για τούς όποιους τόν νομοθετούσε. Έπειδή δηλαδή ήταν έτοιμοι για φόνους και γέμιζαν τ' ό σπίτια τους από συγγενικά αίματα και δέ λυπούνταν ούτε τούς δικούς τους ούτε τούς ξένους, για να μη σφάζουν τις γυναίκες μέσα, που δεν τις ανέχονταν, πρόσταξε να τις διώχνουν, εξαλείφοντας μεγαλύτερο κακό, τήν εύκολία για σφαγές.

Τ' ό ότι πραγματικά μερικοί ήταν αίμοχαρείς, άκου τούς ίδιους τούς προφήτες που λέγουν· «οικοδομούν τή Σιών μέσα σε αίμα και τήν Ίερουσαλήμ μέσα σε άδικίες»⁶. Και πάλι· «τ' ό αίματα ανακατεύονται με αίματα»⁷. Και πάλι· «τ' ό χέρια σας είναι γεμάτα αίμα»⁸. Και ότι όχι μόνο έναντίον τών ξένων αλλά

ἀλλοτριῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν οἰκείων ἐμαίνοντο, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγε· «καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις». Οἱ δὲ παίδων αὐτῶν μὴ φεισάμενοι, οὐκ ἂν ἐφείσαντο γυναικῶν. Ἔν' οὖν μὴ τοῦτο
5 γένηται, τοῦτο ἐπέτρεψε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις ἐρωτῶσι καὶ λέγουσι, «πῶς Μωϋσῆς ἐπέτρεψε δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου;», δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀντινομοθετῶν αὐτῶ ταῦτα ἔγραφεν, οὕτω πῶς φησί· «Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν εἶπεν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως· ἀλλ' ὁ ποιήσας ἐξ
10 ἀρχῆς ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

Εἰ καλὸν τοῦτο ἦν, φησὶν, οὐκ ἂν ἓνα ἄνδρα ἐποίησε καὶ μίαν γυναῖκα, ἀλλὰ ἓνα ποιήσας τὸν Ἀδὰμ, δύο ἂν ἐποίησε τὰς γυναῖκας, εἴ γε ἐβούλετο τὴν μὲν ἐκβαλεῖν, τὴν δὲ εἰσαγαγεῖν· νῦν δὲ διὰ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τὸν νόμον εἰσήγαγεν, ὃν
15 ἐγὼ γράφω νῦν. Ποῖον δὴ τοῦτον; Τὸ τὴν κληρωθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς γυναῖκα, ταύτην ἔχειν διαπαντός· οὗτος ἐκείνου παλαιότερος ὁ νόμος, καὶ τοσοῦτον, ὅσον ὁ Ἀδὰμ τοῦ Μωϋσέως. Ὡστε οὐ καινοτομῶ νῦν ἐγὼ οὐδὲ ξένα ἐπεισφέρω δόγματα, ἀλλὰ τοῦ Μωϋσέως πρεσβύτερα καὶ ἀρχαιότερα. Ἄξιον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν
20 νόμον ἀκοῦσαι Μωϋσέως, ὃν περὶ τούτου ἔθηκεν. «Ἐάν τις γυναῖκα λάβῃ», φησί, «καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ καὶ ἔσται, ἔαν μὴ εὖρη χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἀσχημοσύνης πρᾶγμα, γράψει αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου καὶ δώσει αὐτῇ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς». Ὅρα· οὐκ εἶπε, 'γραψάτω καὶ δότω', ἀλλὰ τί; «γράψει
25 αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου καὶ δώσει αὐτῇ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς». Πολὸν δὲ τούτου κάκεινου τὸ μέσον· τὸ μὲν γὰρ εἶπεῖν, 'γραψάτω καὶ δότω', κελεύοντος καὶ ἐπιτάττοντος, τὸ δὲ εἶπεῖν, «γράψει βιβλίον ἀποστασίου καὶ δώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς», τὸ γεγενη-
μένον ἀπαγγέλλοντος, οὐκ οἰκοθεν τὸν νόμον εἰσάγοντος.

30 «Ἐάν οὖν τις», φησὶν, «ἐκβάλλῃ τὴν γυναῖκα καὶ ἀποστείλῃ

9. Ψαλμ. 105,37.

10. Ματθ. 19,7-8.4.

11. Δευτ. 24,1.

καὶ ἐναντίων τῶν δικῶν τοὺς μαίνονταν, καὶ αὐτὸ φανερώνο-
ντας ὁ προφήτης ἔλεγε· «καὶ θυσίασαν τοὺς υἱοὺς τοὺς καὶ τὶς
θυγατέρες τοὺς στὰ εἶδωλα»⁹. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ δὲ λυπήθη-
καν τὰ παιδιὰ τοὺς, δὲ θὰ λυποῦνταν οὔτε τὶς γυναῖκες τοὺς. Γιὰ
νὰ μὴ γίνεῖ λοιπὸν αὐτό, ἐπέτρεψε τοῦτο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χρι-
στός, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ τὸν ἐρωτοῦσαν καὶ ἔλεγαν,
«πῶς ὁ Μωυσῆς ἐπέτρεψε νὰ τῆς δίνεται διαζύγιο;», γιὰ νὰ
δείξει πῶς δὲν τὰ ἔγραφε αὐτὰ νομοθετώντας ἀντίθετα μ' αὐτόν,
εἶπε τὸ ἐξῆς· «ὁ Μωυσῆς τὸ εἶπε αὐτὸ γιὰτὶ εἶστε σκληρόκαρ-
δοὶ· στὴν ἀρχὴ ὅμως δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὁ δημιουργὸς
ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς ἔκανε ἄνδρα καὶ γυναῖκα»¹⁰.

Ἄν αὐτὸ ἦταν καλὸ, λέγει, δὲ θὰ ἔκανε ἓναν ἄνδρα καὶ μία
γυναῖκα, ἀλλὰ κάνοντας ἓναν τὸν Ἀδὰμ θὰ ἔκανε δύο τὶς γυναῖ-
κες, ἂν βέβαια ἤθελε τὴ μία νὰ διώξει καὶ τὴν ἄλλη νὰ παντρευ-
θεῖ. Τώρα ὅμως μὲ τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας θέσπισε τὸ νόμο,
ποὺ ἐγὼ τώρα γράφω. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; Τὸ νὰ ἔχει κα-
νεῖς γιὰ πάντα τὴ γυναῖκα ποὺ τοῦ ἔλαχε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Αὐτὸς ὁ
νόμος εἶναι παλαιότερος ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ τόσο, ὅσο παλαιότε-
ρος εἶναι ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ. Ὡστε δὲν καινοτομῶ ἐγὼ
τώρα οὔτε εἰσάγω ἄγνωστες ἐντολές, ἀλλὰ παλαιότερες καὶ ἀρ-
χαιότερες ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ. Ἀξίζει ὅμως ν' ἀκούσουμε καὶ τὸν
ἴδιο τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ ποὺ ὄρισε γι' αὐτὸ τὸ θέμα. «Ἄν κα-
νεῖς πάρει γυναῖκα», λέγει, «καὶ συγκατοικήσει μαζί της, ἀλλὰ
ἀργότερα δὲν τοῦ ἀρέσει αὐτὴ γιὰτὶ βρῆκε σ' αὐτὴν ἄσχημο
πράγμα, μπορεῖ νὰ τῆς συντάξει διαζύγιο καὶ νὰ τὸ δώσει στὰ
χέρια της»¹¹. Πρόσεχε· δὲν εἶπε, 'ἄς γράψει καὶ ἄς δώσει', ἀλλὰ
τί; «μπορεῖ νὰ τῆς συντάξει διαζύγιο καὶ νὰ τὸ δώσει στὰ χέ-
ρια της». Πράγματι ὑπάρχει πολλὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸ
καὶ σ' ἐκεῖνο. Γιατὶ τὸ νὰ πεῖ, 'ἄς γράψει καὶ ἄς δώσει', εἶναι
δειγμὰ ἐκεῖνου ποὺ προστάζει καὶ διατάζει, ἐνῶ τὸ νὰ πεῖ,
«μπορεῖ νὰ τῆς συντάξει διαζύγιο καὶ νὰ τὸ δώσει στὰ χέρια
της», εἶναι γνώρισμα ἐκεῖνου ποὺ ἀναγγέλλει τὸ γεγονὸς καὶ
δὲν ὀρίζει ἀπὸ μόνος του τὸ νόμο.

«Ἄν λοιπὸν κανεῖς», λέγει, «χωρίσει τὴ γυναῖκα τοῦ καὶ

αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ ἀπελθοῦσα γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ,
καὶ μισήσῃ αὐτὴν καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ ἔσχατος καὶ γράψῃ αὐτῇ βιβλίον
ἀποστασίου καὶ δώσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς καὶ ἐξαποστείλῃ αὐ-
τὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἢ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ὃς ἔλαβεν αὐ-
5 τὴν ἑαυτῷ γυναῖκα, οὐ δυνήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερον ἐξαποστεί-
λας αὐτὴν ἐπαναστρέψαι καὶ λαβεῖν αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα». *Εἶτα ἐνδεικνύμενος, ὅτι οὐκ ἐπαινεῖ τὸ γεγενημένον οὐδὲ γάμον
εἶναι νομίζειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν συγκαταβαίνει, εἴ-
πὼν, «οὐ δυνήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος λαβεῖν αὐτὴν ἑαυτῷ γυ-
10 ναῖκα», ἐπήγαγε, «μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν», ἐμφαίνων διὰ τοῦ
τρόπου τῆς λέξεως, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος, ζῶντος τοῦ προτέρου
ἀνδρὸς γενόμενος, μίασμα μᾶλλον ἐστὶν ἢ γάμος. Διὰ τοῦτο οὐκ
εἶπε, 'μετὰ τὸ γαμηθῆναι αὐτὴν'. Ὁρᾷς ὅτι συνωδὰ τῷ Χριστῷ
φθέγγεται; *Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκεν, «ὅτι βδέλυγμά ἐστὶν
15 ἐναντίον τοῦ Θεοῦ».**

*Καὶ Μωϋσῆς μὲν οὕτως· ὁ δὲ προφήτης Μαλαχίας σαφέ-
στερον πολλῶ τοῦ Μωϋσέως αὐτὸ τοῦτο ἐνδείκνυται, μᾶλλον
δὲ οὐ Μαλαχίας, ἀλλ' ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μαλαχίου, λέγων οὕτως·
«εἰ ἄξιον ἐπιβλέψει εἰς θυσίαν ὑμῶν; ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῶν
20 χειρῶν ὑμῶν;», εἶτα εἰπόντος, «τίνος ἔνεκεν;», φησί, «γυναῖκα
ἐκ νεότητός σου ἐγκατέλιπες»· καὶ δεικνὺς ἡλίκον ἐστὶ κακὸν
καὶ ἀποστερῶν πάσης συγγνώμης τὸν τοῦτο ποιήσαντα, διὰ
τῶν ἐξῆς τὴν κατηγορίαν αὖξει, ἐπάγων οὕτω καὶ λέγων· «καὶ
αὕτη κοινωνός σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου καὶ ἐγκατάλειμμα
25 πνεύματός σου καὶ οὐκ ἄλλος ἐποίησεν». Ὅρα πόσα τίθησι δι-
καιώματα· πρῶτον τὸ τῆς ἡλικίας, «γυνὴ νεότητός σου»· εἶτα τὸ
ἀναγκαῖον, «καὶ αὕτη κοινωνός σου»· εἶτα τὸν τῆς δημιουργίας
τρόπον, «ἐγκατάλειμμα πνεύματός σου».*

3. *Πρὸς τούτοις ἅπασιν, ὃ πάντων τούτων μεῖζον ἦν, τὸ τοῦ
30 ποιήσαντος ἀξίωμα. Τοῦτο γάρ ἐστι τό, «οὐκ ἄλλος ἐποίησεν».
Οὐκ ἔχεις, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι σὲ μὲν ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἐκείνην δὲ
οὐχ ὁ Θεός, ἀλλ' ἄλλος τις ἐκείνου καταδεέστερος· ἀλλ' εἷς καὶ*

12. Δευτ. 24,2-4.

13. Μαλαχ. 2,13.14.

14. Μαλαχ. 2,14.15.

τὴ διώξει ἀπὸ τὸ σπίτι του, καὶ ἐκείνη ἀφοῦ φύγει παντρευτεῖ ἄλλον ἄνδρα, καὶ ἂν τὴ μισήσει καὶ ὁ τελευταῖος ἄνδρας τῆς καὶ τῆς συντάξει διαζύγιο καὶ τὸ δώσει στὰ χέρια τῆς καὶ τὴ διώξει ἀπὸ τὸ σπίτι του ἢ πεθάνει ὁ ἄνδρας τῆς πὺ τὴ πῆρε γυναῖκα του, δὲν μπορεῖ ὁ ἄνδρας πὺ τὴν εἶχε ἀποπέμψει προηγουμένως νὰ ἐπανέλθει καὶ νὰ τὴν πάρει γυναῖκα του»¹². Στὴ συνέχεια, δείχνοντας ὅτι δὲν ἐπαινεῖ αὐτὸ τὸ πράγμα οὔτε τὸ θεωρεῖ γάμο, ἀλλὰ τὸ κάμνει ἀπὸ συγκατάβαση πρὸς τὴν ἀδυναμία τους, ἀφοῦ εἶπε, «δὲν μπορεῖ ὁ ἄνδρας ὁ πρῶτος νὰ τὴν πάρει γυναῖκα του», πρόσθεσε, «ἀφοῦ ἐκείνη μίανθηκε», φανερόντας μὲ τὴ λέξη αὐτὴ ὅτι ὁ δεῦτερος γάμος, ὅταν γίνεται ἐνῶ ζεῖ ὁ προηγούμενος ἄνδρας, εἶναι πολὺ περισσότερο μίσμα παρὰ γάμος. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, 'ἀφοῦ ἐκείνη παντρεύτηκε'. Βλέπεις ὅτι μιλάει σύμφωνα μὲ τὸ Χριστό; Ἐπειτα πρόσθεσε καὶ τὴν αἰτία: «γιατὶ αὐτὸ εἶναι μισητὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Καὶ ὁ Μωϋσῆς βέβαια ὄρισε αὐτά: ὁ προφήτης ὅμως Μαλαχίας παρουσιάζει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πολὺ σαφέστερα ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ, ἢ καλύτερα ὄχι ὁ Μαλαχίας ἀλλὰ ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Μαλαχία, λέγοντας τὸ ἐξῆς: «ἀξίζει νὰ κοιτάξω στὴ θυσία σας ἢ νὰ δεχθῶ κάτι ἀπὸ τὰ χέρια σας;». Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε, «γιὰ ποιό λόγο;» λέγει, «ἐγκατέλειψες γυναῖκα ἀπὸ τὴ νεότητά σου»¹³. Καὶ δείχνοντας πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι αὐτὸ καὶ γιὰ νὰ στερήσει ἀπὸ κάθε συγγνώμη αὐτὸν πὺ τὸ ἔκανε, αὐξάνει μὲ τὰ ἐπόμενα τὴν κατηγορία, προσθέτοντας καὶ λέγοντας τὰ ἐξῆς: «καὶ αὐτὴ εἶναι σύντροφός σου καὶ γυναῖκα σου σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὑπόλειμμα τοῦ πνεύματός σου καὶ δὲν τὴ δημιούργησε ἄλλος»¹⁴. Πρόσεχε πόσα δικαιώματα ἀναφέρει. Πρῶτα τὸ δικαίωμα τῆς ἡλικίας: «γυναῖκα τῆς νεότητάς σου»: ἔπειτα τὸ ἀναγκαῖο: «καὶ αὐτὴ εἶναι σύντροφός σου»: ὕστερα τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας: «ὑπόλειμμα τοῦ πνεύματός σου».

3. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἀναφέρει τὸ ἀξίωμα τοῦ δημιουργοῦ, πράγμα πὺ ἦταν μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα αὐτά. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «δὲν τὴ δημιούργησε ἄλλος». Δὲν μπορεῖς, λέγει, νὰ πεῖς ὅτι ἐσένα δημιούργησε ὁ Θεὸς καὶ ἐκείνη ὄχι ὁ Θεός, ἀλλὰ κά-

ὁ αὐτὸς ἀμφοτέρους εἰς τὸ εἶναι παραγωγὸν ὥστε εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν αἰδεσθεῖς, φύλαττε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην. Εἰ γὰρ δούλοις πολλακίς τοῖς πρὸς ἀλλήλους στασιάζουσιν ὑπόθεσις τοῦτο γεγένηται, τὸ δεῖν λέγω τοὺς ἀμφοτέρους ἐνὶ καὶ τῷ
5 αὐτῷ δουλεῦσαι δεσπότη, πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν τοῦτο γίνεσθαι χρή, ὅταν καὶ δημιουργὸν καὶ δεσπότην τὸν αὐτὸν ἔχωμεν οἱ ἀμφοτέροι. Εἶδες πῶς καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ἀρχᾷ καὶ προοίμια λοιπὸν ἐλάμβανε τῆς καινῆς φιλοσοφίας τὰ προστάγματα; Ἐπειδὴ γὰρ πολὺν ἐνετράφησαν τῷ νόμῳ χρόνον, καὶ πρὸς τὰ τε-
10 λειότερα παραγγέλματα ὀδεύειν ὄφειλον, καὶ πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἀπῆντα αὐτοῖς τὰ τῆς πολιτείας, μετὰ τοῦ προσήκοντος καιροῦ λοιπὸν ἐπὶ ταύτην ἄγει τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦς ὁ προφήτης.

Πειθώμεθα τοίνυν τῷ καλῷ τούτῳ νόμῳ καὶ πάσης αἰσχύνῃς ἑαυτοὺς ἀπαλλάξωμεν καὶ μήτε τὰς ἑαυτῶν ἐκβάλωμεν
15 μήτε τὰς ὑπὸ ἐτέρων ἐκβληθείσας δεχώμεθα. Ποίῳ γὰρ ὄψει προσώπῳ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικός; ποίοις ὀφθαλμοῖς τοὺς φίλους τοὺς ἐκείνου, τοὺς οἰκέτας; Εἰ γὰρ τελευτήσαντος τοῦ συνοικοῦντος τὴν γυναῖκα τις τὴν ἐκείνου λαβὼν, εἶτα τὴν εἰκόνα μόνην ἀνακειμένην ἰδὼν, ἔπαθέ τι καὶ ἐδυσχέρανεν, ὡς ζῶντα
20 τὸν ἄνδρα ὀρῶν τῆς αὐτῷ συνοικουσίας, ποῖον βιώσεται βίον; πῶς οἴκαδε εἰσελεύσεται; μετὰ ποίας γνώμης, μετὰ ποίων ὀφθαλμῶν ὄψεται τὴν ἐκείνου γυναῖκα τὴν αὐτοῦ;

Μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνου, οὔτε αὐτοῦ δικαίως ἂν τις τὴν τοιαύτην προσείποι· ἢ γὰρ μοιχαλὶς οὐδενός ἐστι γυνή. Καὶ γὰρ
25 τὰς πρὸς ἐκεῖνον συνθήκας ἐπάτησε καὶ πρὸς σὲ μετὰ τῶν προσηκόντων νόμων οὐκ ἤλθε. Πόσης οὐκ ἂν εἴη παρανοίας, πραγμα τοσοῦτων γέμον κακῶν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγεῖν; Μὴ γὰρ σπάνις ἐστὶ γυναικῶν; Τίνος ἔνεκεν, πολλῶν οὐσῶν, ἃς μετὰ τῶν προσηκόντων νόμων καὶ μετὰ καθαροῦ συνειδότος λαμβά-
30 νειν ἔξεστιν, ἐπὶ τὰς κεκωλυμένας τρέχομεν, τὰς οἰκίας ἀνατρέ-

ποιος ἄλλος κατώτερος ἀπ' αὐτόν. Ἐνας καὶ ὁ ἴδιος σᾶς ἔφερε στὴν ὕπαρξη καὶ τοὺς δύο. Ὡστε, ἂν καὶ τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον αὐτὸ σεβόμενος, φύλαγε τὴν ἀγάπη σου πρὸς αὐτήν. Γιατὶ ἂν πολλὰς φορὲς στοὺς δούλους ποὺ φιλονεικοῦν μεταξύ τους ἔγινε αὐτὸ ἀφρορμή, τὸ ὅτι δηλαδή πρέπει καὶ οἱ δύο νὰ ὑπηρετήσουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ κύριο, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ γίνεται αὐτὸ σ' ἐμᾶς, ὅταν καὶ οἱ δύο ἔχουμε τὸν ἴδιο καὶ δημιουργὸ καὶ Κύριο. Εἶδες πῶς καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀρχὲς καὶ προοίμια ἀποτελοῦν οἱ ἐντολὲς τῆς νέας φιλοσοφίας; Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνατράφηκαν πολὺ καιρὸ μὲ τὸ νόμο καὶ ἔπρεπε νὰ βαδίζουν πρὸς τὶς τελειότερες ἐντολὲς καὶ ἡ πολιτεία τους προχωροῦσε πρὸς τὸ τέλος, στὸν κατάλληλο καιρὸ πλέον τοὺς ὀδηγεῖ ὁ προφήτης σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφία.

Ἄς ὑπακοῦμε λοιπὸν στὸν καλὸ αὐτὸν νόμο καὶ ἄς ἀπαλλάξουμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ κάθε ντροπὴ καὶ οὔτε νὰ χωρίζουμε τὶς γυναῖκες μας, οὔτε νὰ δεχόμαστε τὶς χωρισμένες ἀπὸ ἄλλους. Γιατὶ μὲ ποιὸ πρόσωπο θὰ δεῖς τὸν ἄνδρα τῆς γυναίκα; μὲ ποιά μάτια τοὺς φίλους του, τοὺς ὑπηρέτες του; Γιατί, ἂν κάποιος νιώθε ἄσχημα καὶ στεναχωριέται ὅταν, πεθαίνοντας ὁ σύζυγος, πάρει τὴ γυναῖκα του καὶ ἀργότερα δεῖ μόνο τὴν εἰκόνα του ἀναρτημένη κάπου, ποιά ζωὴ θὰ κάνει ὅταν βλέπει ζωντανὸ τὸν ἄνδρα τῆς συζύγου του; πῶς θὰ μπεῖ στὸ σπίτι του; μὲ ποιά δύναμη, μὲ ποιά μάτια θὰ δεῖ τὴ γυναῖκα ἐκείνου γυναῖκα δική του;

Μᾶλλον ὅμως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομάσει δίκαια τὴ γυναῖκα αὐτὴ οὔτε ἐκείνου οὔτε αὐτοῦ, γιατί ἡ μοιχαλίδα δὲν εἶναι γυναῖκα κανενός. Γιὰ καὶ τὴ συμφωνία τῆς μ' ἐκεῖνον καταπάτησε, καὶ σὲ σένα δὲν ἦρθε σύμφωνα μὲ τοὺς σχετικούς νόμους. Πόσης παραφροσύνης δεῖγμα δὲ θὰ εἶναι νὰ βάλει κανεὶς στὸ σπίτι του ἓνα πράγμα γεμάτο ἀπὸ τόσα κακά; Μήπως λοιπὸν ὑπάρχει ἔλλειψη γυναικῶν; Γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνῶ ὑπάρχουν πολλές, τὶς ὁποῖες εἶναι δυνατὸ νὰ πάρει κανεὶς σύμφωνα μὲ τοὺς σχετικούς νόμους καὶ μὲ καθαρὴ συνείδηση, τρέχουμε σ' αὐτὲς ποὺ ἔχουν κώλυμα, ἀνατρέποντας τὰ σπίτια καὶ εἰσάγο-

ποντες, καὶ πολέμους ἐμφυλίους εἰσάγοντες, καὶ πανταχόθεν ἔχθραν ἑαυτοῖς παρασκευάζοντες, μυρίων κατηγορῶν ἀνοίγοντες στόματα, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἑαυτῶν καταισχύνοντες, καί, τὸ πάντων χαλεπώτατον, ἀπαραίτητον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως 5 συνάγοντες ἑαυτοῖς κόλασιν; Τί γὰρ ἐροῦμεν τότε τῷ μέλλοντι κρίνειν ἡμᾶς, ὅταν τὸν νόμον παρενεγκῶν εἰς μέσον καὶ ἀναγνοὺς εἴποι· ἑκέλευσα ἀπολελυμένην γυναῖκα μὴ λαμβάνειν, εἰπὼν ὅτι μοιχεία τὸ πρᾶγμα ἐστὶ. Πῶς οὖν ἐτόλμησας ἐπὶ κεκωλυμένον γάμον ἐλθεῖν; Τί ἐροῦμεν καὶ τί ἀποκρινοῦμεθα;

10 Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς παρὰ τῶν ἔξωθεν κειμένους νόμους ἐκεῖ προβαλέσθαι, ἀλλ' ἀνάγκη σιγῶντας καὶ δεδεμένους εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγεσθαι πῦρ μετὰ τῶν μοιχῶν καὶ τῶν τοὺς ἀλλοτρίους ἀδικησάντων γάμους· ὁ τε γὰρ ἀπολύσας χωρὶς αἰτίας, τῆς ἐπὶ πορνείᾳ, ὁ τε ἐκβεβλημένην γαμῶν, τοῦ ἀνδρὸς ζῶντος, 15 ὁμοίως μετὰ τῆς ἐκβληθείσης κολάζονται. Διὸ παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ μῆτε ἄνδρας ἐκβάλλειν γυναῖκας, μῆτε γυναῖκας ἄνδρας ἀφιέναι, ἀλλ' ἀκούειν τοῦ Παύλου λέγοντος· «γυνὴ δέδεται νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κομηθῆ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν 20 Κυρίῳ».

Ποίαν γὰρ ἔχοιεν συγγνώμην οἱ, τοῦ Παύλου καὶ δεύτερον ἐπιτρέποντος γάμον μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ συνοικοῦντος, καὶ τοσαύτην παρέχοντος ἄδειαν, πρὸ τῆς τελευτῆς τολμῶντες τοῦτο ποιεῖν; τίνας ἂν τύχοιεν ἀπολογίας ἢ οὗτοι οἱ ζώντων τῶν 25 ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας λαμβάνοντες, ἢ ἐκεῖνοι οἱ πρὸς τὰς πανδήμους ἀπερχόμενοι πόρναις; Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνο μοιχείας ἕτερον εἶδος, τὸν γυναῖκα ἔχοντα ἔνδον, πόρναις γυναιξὶν ὁμιλεῖν. Ὡσπερ γὰρ ἢ τὸν ἄνδρα ἔχουσα γυνή, κἂν οἰκέτη κἂν ἐλευθέρῳ τινὶ γυναῖκα μὴ ἔχοντι ἑαυτὴν ἐκδῶ, τοῖς τῆς μοιχείας ἀλί-

ντας ἐμφύλιες διαμάχες, παρακαλοῦμε ἀπὸ παντοῦ ἔχθρα στὸν ἑαυτό μας καὶ ἀνοίγομε στόματα ἀμέτρητων κατηγορῶν, ντροπιάζουμε τὴ ζωὴ μας καί, τὸ φοβερότερο ἀπ' ὅλα, συγκεντρῶνουμε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης ἀναγκαῖα γιὰ τὸν ἑαυτό μας τὴν τιμωρία; Γιατὶ τί θὰ ποῦμε τότε σ' αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς κρίνει, ὅταν φέρει τὸ νόμο στὴ μέση καὶ ἀφοῦ τὸν διαβάσει μᾶς πεῖ· 'πρόσταξα νὰ μὴν παίρνετε χωρισμένη γυναῖκα, λέγοντας ὅτι τὸ πράγμα αὐτὸ εἶναι μοιχεία. Πῶς λοιπὸν τόλμησες νὰ συνάψεις γάμο ποὺ ἦταν ἀπαγορευμένος;' Τί θὰ ποῦμε καὶ τί θὰ ἀπαντήσουμε;

Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ προβάσουμε ἐκεῖ τοὺς νόμους ποὺ ἰσχύουν στοὺς μὴ χριστιανούς, ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ σιωπώντας καὶ δεμένοι θὰ ὀδηγηθοῦμε στὸ πῦρ τῆς γέεννας μαζί μὲ τοὺς μοιχοὺς καὶ ἐκείνους ποὺ ἀτίμασαν τοὺς ξένους γάμους· γιατί καὶ αὐτὸς ποὺ χώρισε τὴ γυναῖκα του χωρὶς τὴν αἰτία τῆς πορνείας, καὶ αὐτὸς ποὺ παντρεύεται χωρισμένη, ὅταν ζεῖ ὁ ἄνδρας τῆς, τιμωροῦνται τὸ ἴδιο μαζί μὲ τὴ χωρισμένη. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς τὸ ζητῶ ἐπιμονα αὐτὸ καὶ σᾶς ἰκετεύω, οὔτε οἱ ἄνδρες νὰ χωρίζουν τὶς γυναῖκες τους, οὔτε οἱ γυναῖκες νὰ ἐγκαταλείπουν τοὺς ἄνδρες τους, ἀλλὰ νὰ ἀκοῦν τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «μια γυναῖκα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς ὅσον καιρὸ ζεῖ αὐτός· ἂν ὅμως ὁ ἄνδρας πεθάνει, εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ μὲ ὅποιον θέλει, μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου».

Ὅταν λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐπιτρέπει καὶ δεῦτερο γάμο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συζύγου καὶ παρέχει τόσο μεγάλη ἄνεση, ποιά συγγνώμη θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ τολμοῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του; ποιά δικαιολογία θὰ βροῦν ἢ αὐτοὶ ποὺ παίρνουν τὶς γυναῖκες ὅταν ζοῦν οἱ ἄνδρες τους ἢ ἐκεῖνοι ποὺ πηγαίνουν στὶς κοινὲς πόρνες; Γιατὶ βέβαια καὶ αὐτὸ εἶναι ἄλλο εἶδος μοιχείας, τὸ νὰ συνευρίσκεται μὲ γυναῖκες πόρνες ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σπίτι τοῦ γυναῖκα. Ὅπως δηλαδὴ ἡ γυναῖκα ποὺ ἔχει ἄνδρα, εἴτε παραδώσει τὸν ἑαυτό της σὲ ὑπηρέτη εἴτε σὲ κάποιον ἐλεύθερο ποὺ δὲν ἔχει γυναῖκα, κηρύσσεται ἔνοχη γιὰ

σκεται νόμοις, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ, κἂν εἰς πάνδημον πόρνην, κἂν εἰς ἑτέραν γυναῖκα ἄνδρα οὐκ ἔχουσαν ἀμάρτοι, γυναῖκα ἔχων, μοιχεία τὸ πρᾶγμα νενόμισται.

Φεύγωμεν τοίνυν καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς μοιχείας. Τί
5 γὰρ ἔξομεν εἰπεῖν, τί δὲ προβαλέσθαι τοιαῦτα τολμῶντες; ποίαν
εὐπρόσωπον παρεξόμεθα πρόφασιν; Τὴν τῆς φύσεως ἐπιθυ-
μίαν; Ἄλλ' ἐφέστηκεν ἡ κληρωθεῖσα γυνή, τῆς ἀπολογίας ἡμᾶς
ταύτης ἀποστεροῦσα. Διὰ τοῦτο γάμος εἰσενήνεκται, ἵνα μὴ πορ-
νεύσης· μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ γυνή μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῆς
10 αὐτῆς ἡμῖν μετασχόντες φύσεως ταύτης ἡμᾶς ἀποστεροῦσι τῆς
συγγνώμης. Ὅταν γὰρ ὁ σύνδουλός σου, τὸ αὐτὸ σῶμα ἔχων,
τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν κεκτημένος, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ὠθού-
μενος, μηδεμίαν ἑτέραν ἴδη γυναῖκα, ἀλλὰ μένη τὴν αὐτοῦ στέρ-
γων μόνην, ποίαν ἔξεις ἀπολογίαν σὺ τὴν ἐπιθυμίαν προβαλλό-
15 μενος; Καὶ τί λέγω τοὺς ἔχοντας γυναῖκας; Ἐνόησόν μοι τοὺς
διαπαντὸς ἐν παρθενίᾳ ζῶντας καὶ μηδ' ὄλως ὀμιλήσαντας
γάμῳ καὶ πολλὴν ἐπιδειξαμένους σωφροσύνην. Ὅταν οὖν ἄλ-
λοι χωρὶς γάμου σωφρονῶσι, ποίας σὺ τεύξῃ συγγνώμης μετὰ
γάμον πορνεύων;

20 Ταῦτα καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀκουέτωσαν καὶ χῆραι καὶ
γεγαμηκυῖα· πᾶσι γὰρ ὁ Παῦλος διαλέγεται καὶ ὁ νόμος οὗτος ὁ
λέγων· «γυνὴ δέδεταί νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς·
ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν
Κυρίῳ». Καὶ ταῖς ἐχούσαις ἄνδρας καὶ ταῖς μὴ ἐχούσαις καὶ
25 ταῖς χηρευούσαις καὶ ταῖς δεύτερον εἰσαγούσαις νυμφίον καὶ πά-
σαις ἀπλῶς ὁ λόγος οὗτος χρήσιμος. Ἡ μὲν γὰρ ἔχουσα ἄνδρα
οὐχ αἰρήσεται, ζῶντος ἐκείνου, ἔσεσθαι ἑτέρου, ἀκούσασα ὅτι
ζῶντος αὐτοῦ δέδεταί· ἡ δὲ ἀποβαλοῦσα πάλιν, ἂν μὲν βουλευθῆ
δευτέροις ὀμιλῆσαι γάμοις, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε τοῦτο ἐρ-
30 γάζεται, ἀλλὰ μετὰ τῶν κειμένων παρὰ τοῦ Παύλου νόμων, εἰ-

πορνεία, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας, εἴτε ἀμαρτήσῃ σὲ κοινῇ πόρνη εἴτε σὲ ἄλλη γυναῖκα πού δὲν ἔχει ἄνδρα, ἐνῶ ἔχει γυναῖκα, θεωρεῖται μοιχεία τὸ πρᾶγμα.

Ἄς ἀποφεύγουμε λοιπὸν καὶ αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς μοιχείας. Γιατὶ τί θὰ ἔχουμε νὰ ποῦμε καὶ τί νὰ προβάλλουμε ὅταν ἐπιχειροῦμε τέτοια πρᾶγματα; ποιά εὐσχημη πρόφαση θὰ ἔχουμε; Τὴν ἐπιθυμία τῆς φύσης; Ἀλλὰ θὰ εἶναι παρούσα ἡ γυναῖκα πού μᾶς ἔλαχε, στερώνοντας ἀπὸ μᾶς τὴ δικαιολογία αὐτή. Γι' αὐτὸ θεσπίσθηκε ὁ γάμος, γιὰ νὰ μὴ διαπράξῃς πορνεία· ἢ καλύτερα ὄχι μόνο ἡ γυναῖκα μας, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πού ἔχουν τὴν ἴδια μὲ μᾶς φύση θὰ μᾶς στερήσουν τὴ συγγνώμη αὐτή. Γιατὶ ὅταν ὁ συνάνθρωπός σου, ἔχοντας τὸ ἴδιο σῶμα, ἔχοντας τὴν ἴδια ἐπιθυμία, ὠθούμενος ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάγκη, δὲ βλέπει καμιά ἄλλη γυναῖκα, ἀλλὰ περιορίζεται μόνο στὴ δική του, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχεις ἐσὺ προβάλλοντας τὴν ἐπιθυμία; Καὶ γιατί λέγω τοὺς ἄνδρες πού ἔχουν γυναῖκες; Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, αὐτοὺς πού ζοῦν διαρκῶς μὲ παρθενία καὶ δὲ γνώρισαν ποτὲ γάμο καὶ ἔδειξαν πολλὴ ἐγκράτεια. Ὅταν λοιπὸν ἄλλοι χωρὶς γάμο εἶναι ἐγκρατεῖς, ποιά συγγνώμη θὰ ἐπιτύχεις ἐσὺ, πού διαπράττεις πορνεία μετὰ τὸ γάμο;

Αὐτὰ ἄς τὰ ἀκοῦν καὶ οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες, τόσο οἱ χῆρες ὅσο καὶ οἱ παντρεμένες. Γιατὶ σὲ ὅλους ἀπευθύνεται ὁ Παῦλος καὶ αὐτὴ ἡ ἐντολὴ πού λέγει, «ἡ γυναῖκα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς ὅσον καιρὸ αὐτὸς ζεῖ· ἂν ὅμως ὁ ἄνδρας πεθάνῃ, εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει, μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ», ἀπευθύνεται καὶ γι' αὐτὲς πού ἔχουν ἄνδρες καὶ γι' αὐτὲς πού δὲν ἔχουν, καὶ γιὰ τὶς χῆρες καὶ γι' αὐτὲς πού παντρεύτηκαν δεύτερο ἄνδρα, καὶ γενικὰ γιὰ ὅλες εἶναι χρήσιμος αὐτὸς ὁ λόγος. Γιατὶ ἐκείνη πού ἔχει ἄνδρα δὲ θὰ προτιμήσῃ, ἐνῶ ζεῖ αὐτός, νὰ γίνῃ γυναῖκα ἄλλου, ἀφοῦ ἀκούσει ὅτι εἶναι δεμένη μαζί του, ὅταν αὐτὸς ζεῖ. Καὶ ἐκείνη πάλι πού τὸν ἔχασε, ἂν βέβαια θελήσῃ νὰ συνάψῃ δεύτερο γάμο, δὲν τὸ κάνει αὐτὸ ἔτσι ἀπλὰ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους πού ὄρισε ὁ Παῦλος,

πόντος, «ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ»,
 τουτέστι, μετὰ σωφροσύνης, μετὰ σεμνότητος. Ἄν δ' ἄρα ἔλη-
 ται πρὸς τὸν ἀπελθόντα τὰς συνθήκας φυλάξαι, ἀκούσεται τοὺς
 ἀποκειμένους αὐτῇ στεφάνους καὶ μεῖζονα λήσεται προθυμίαν.
 5 «Μακαριωτέρα γὰρ ἐστὶ» φησὶν, «ἐὰν οὕτω μείνη».

4. Ὅρᾳς πῶς ἅπασιν ὁ λόγος χρήσιμος, τῇ τε ἐκείνων ἀσθε-
 νείᾳ συγκαταβαίνων καὶ ταύτας οὐκ ἀποστερωῶν τῶν οἰκείων
 ἐπαίνων; Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ ἐπὶ τῆς παρθενίας ἐποί-
 ησε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ προτέρου γάμου καὶ τοῦ δευτέρου. Καθά-
 10 περ γὰρ ἐκεῖ οὐκ ἀπέκλεισε τὸν γάμον, ἵνα μὴ βαρῆσῃ τοὺς
 ἀσθενεστέρους, οὔτε ἀνάγκην ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ τοὺς βουλομέ-
 νους παρθενεύειν ἀποστερήσῃ τῶν κειμένων στεφάνων, ἀλλ'
 ἔδειξε μὲν ὅτι καλὸς ὁ γάμος, ἐδήλωσε δὲ ὅτι κρείττων ἡ παρ-
 θενία, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἡμῖν ἐτέρους τίθησι βαθμούς,
 15 δεικνὺς ὅτι μεῖζον μὲν καὶ ὑψηλότερον τὸ τῆς χηρείας, δεύτερον
 δὲ καὶ κατώτερον τὸ τῶν δευτέρων γάμων, τοὺς τε ἰσχυροτέ-
 ρους καὶ μὴ μεταπηδᾶν βουλομένους ἀλείφων καὶ τοὺς ἀσθενε-
 στέρους οὐκ ἀφιεῖς πεσεῖν. Εἰπὼν γάρ, «μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν,
 ἐὰν οὕτω μείνη», ἵνα μὴ νομίσης ἀνθρώπινον εἶναι τὸν νόμον,
 20 ἀκούων, «κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην», ἐπήγαγε· «δοκῶ δὲ κάγῳ
 Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν». Οὐκ ἔχεις τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι ἀνθρωπίνη
 ἐστὶν ἡ γνώμη, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἡ ἀπόφασις
 καὶ θεῖος ὁ νόμος.

Μὴ τοίνυν Παύλου νομίζωμεν εἶναι ταῦτα λέγοντος, ἀλλὰ
 25 τοῦ Παρακλήτου ταῦτα νομοθετοῦντος ἡμῖν. Εἰ δὲ λέγει,
 «δοκῶ», οὐχ ὡς οὐκ ἔχων λέγει, ἀλλὰ μετριάζων καὶ συστέλ-
 λων ἑαυτόν. Ὅτι μὲν οὖν μακαριωτέρα ἐστὶν εἶπε, πῶς δὲ μα-
 καριωτέρα οὐκ ἔτι προσέθηκεν, ἀρκοῦσαν ἀπόδειξιν δοῦς τὸ
 παρὰ τοῦ Πνεύματος κομίζειν τὴν ἀπόφασιν. Εἰ δὲ βούλει καὶ
 30 λογισμοῖς ἐξετάσαι, πολλὴν ἀποδείξεων εὐπορίαν ἐνταῦθα εὐ-

λέγοντας, «εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει, μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου», δηλαδή, μὲ σωφροσύνη, μὲ σεμνότητα. Ἐὰν ὅμως προτιμήσει νὰ διατηρήσει τὴ σχέση της μὲ τὸ νεκρὸ σύζυγό της, θ' ἀκούσει τὰ στεφάνια ποὺ φυλάγονται γι' αὐτὴν καὶ θ' ἀποκτήσει μεγαλύτερο ζῆλο. Γιατὶ λέγει: «μακαριότερη ὅμως εἶναι, ἂν μείνει ὅπως εἶναι».

4. Βλέπεις πῶς ὁ λόγος εἶναι χρήσιμος γιὰ ὅλους καὶ δείχνοντας συγκατάβαση στὴν ἀδυναμία ἐκείνων, καὶ μὴ στερώνοντας ἀπ' αὐτὲς τοὺς ἐπαίνους τους; Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε στὴν περίπτωση τοῦ γάμου καὶ τῆς παρθενίας, τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ γιὰ τὸν πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο γάμο· γιὰ νὰ μὴν πιέσει δηλαδή τοὺς ἀσθενέστερους στὴν πίστη δὲν τὸν θέσπισε ἀναγκαστικά, ἐνῶ γιὰ νὰ μὴ στερήσει τὰ στεφάνια ποὺ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ παρθενία, ἔδειξε βέβαια ὅτι ὁ γάμος εἶναι καλός, δήλωσε ὅμως ὅτι ἡ παρθενία εἶναι καλύτερη. Ἐτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ πάλι μᾶς ὀρίζει ἄλλους βαθμούς, δείχνοντας ὅτι μεγαλύτερο καὶ ἀνώτερο πράγμα εἶναι ἡ χηρεία καὶ δεύτερο καὶ κατώτερο ὁ δεύτερος γάμος, ἐνισχύοντας ἔτσι τοὺς ἰσχυρότερους καὶ ποὺ δὲ θέλουν νὰ ἀλλάξουν ζωὴ, ἀλλὰ καὶ μὴν ἀφήνοντας τοὺς ἀσθενέστερους νὰ πέσουν. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶπε, «εἶναι ὅμως μακαριότερη, ἂν μείνει ὅπως εἶναι», γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι εἶναι ἀνθρώπινη ἢ ἐντολὴ ἀκούοντας, «κατὰ τὴ γνώμη μου», πρόσθεσε· «ἀλλὰ νομίζω πῶς ἔχω καὶ ἐγὼ Πνεῦμα Θεοῦ». Δὲν μπορεῖς λοιπὸν νὰ πεῖς ὅτι εἶναι ἀνθρώπινη ἢ γνώμη, ἀλλὰ ἡ ἀπόφαση εἶναι τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος καὶ ὁ νόμος εἶναι θεῖος.

Ἄς μὴ νομίζουμε λοιπὸν πῶς αὐτὰ τὰ λέγει ὁ Παῦλος, ἀλλὰ πῶς μᾶς τὰ ὀρίζει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ἂν λέγει, «μοῦ φαίνεται», τὸ λέγει ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχει, ἀλλὰ μιλώντας μὲ μετριοφροσύνη καὶ συστολή. Ὅτι λοιπὸν εἶναι μακαριότερη, τὸ εἶπε, πῶς ὅμως εἶναι μακαριότερη δὲν τὸ πρόσθεσε στὴ συνέχεια, παρουσιάζοντας ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη τὸ ὅτι φέρνει τὴν ἀπόφαση ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐὰν ὅμως θέλεις νὰ τὸ ἐξετάσεις καὶ μὲ τοὺς λογισμούς, θὰ βρεῖς ἐδῶ πάρα πολλές ἀπο-

ρήσεις· καὶ ὄψει τὴν χήραν μακαριωτέραν οὖσαν, οὐ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον. Καὶ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα οἶδεν ὁ Παῦλος, ὃ καὶ περὶ τῶν παρθένων ἠνίξατο λέγων. Παραινῶν γὰρ καὶ συμβουλευῶν παρθενίαν αἰ-
 5 ρεῖσθαι, οὕτω πως. ἔλεγε· «νομίζω ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην»· καὶ πάλιν, «καὶ ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἤμαρτε», παρθένον ἐνταῦθα λέγων οὐ τὴν ἀποταξαμένην, ἀλλὰ τὴν ἀπειρόγαμον μόνον καὶ μὴ γενομένην ὑπεύθυνον τῇ τῆς διηνεκοῦς παρθενίας ὑποσχέσει. «Θλιῖψιν δὲ
 10 τῇ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι». Ἐνὶ γὰρ καὶ ψιλῶ ρήματι τούτῳ κατέλιπε τῷ συνειδῶτι τῶν ἀκροατῶν ἅπαντα ἀναλέξασθαι, τὰς ὠδῖνας, τὰς παιδοτροφίας, τὴν φροντίδα, τὰς ἀρρωστίας, τοὺς θανάτους τοὺς ἀώρους, τὰς ἀπεχθείας, τὰς φιλονεικίας, τὸ γνώμεις μυρίαὶ δουλεύειν, τὸ τῶν
 15 ἀλλοτρίων κακῶν ὑπεύθυνον εἶναι, τὸ μυρίας ἀναδέχεσθαι λύπας μίαν ἔχουσαν ψυχὴν. Ἀπάντων δὲ τούτων ἀπαλλάττεται τῶν κακῶν ἢ τὴν ἐγκράτειαν ἐλομένη, καὶ μετὰ τῆς τῶν ἀνιάρων ἀπαλλαγῆς κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν πολλὸν ἔχει κείμενον τὸν μισθόν.

20 Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, σπουδάζωμεν τοῖς προτέροις ἀρκεῖσθαι γάμοις. Ἄν δὲ καὶ ἐπὶ δευτέρους παρασκευαζώμεθα εἰσέρχεσθαι, μετὰ τοῦ προσήκοντος τρόπου καὶ σχήματος, μετὰ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων. Διὰ τοῦτο γὰρ εἶπεν· «ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι», καὶ ἐπήγαγε, «μόνον ἐν Κυρίῳ», ὁμοῦ καὶ
 25 ἄδειαν διδοὺς καὶ τειχίζων τὴν ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν παρέχων καὶ τῇ ἐξουσίᾳ πάλιν ταύτη ὄρους καὶ νόμους τιθεὶς πανταχόθεν· οἶον, ἵνα μὴ μιαρὸς καὶ διεφθαρμένους ἄνδρας εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγάγῃ ἢ γυνὴ ἢ τοὺς ἀπὸ τῆς σκηνηῆς ἢ τοὺς πορνείας προσέχοντας· ἀλλὰ μετὰ σεμνότητος, μετὰ σωφροσύνης, μετὰ
 30 εὐλαβείας, ἵνα πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ γένηται. Ἐπειδὴ γὰρ πολ-

15. Α' Κορ. 7,26.

16. Α' Κορ. 7,28.

δείξεις· και θα δείς πώς ή χήρα είναι μακαριότερη όχι μόνο κατά τή μελλοντική ζωή, αλλά και κατά τήν παρούσα. Και αυτό ακριβώς τὸ γνωρίζει ὅπως ιδιαίτερα ὁ Παῦλος, πράγμα πού τὸ υπαινίχθηκε μιλώντας περὶ τῶν παρθένων. Γιατί προτρέποντας και συμβουλεύοντας νὰ προτιμοῦμε τήν παρθενία ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «νομίζω ὅτι γιὰ τοὺς σημερινούς δύσκολους καιρούς εἶναι καλὸ στὸν ἄνθρωπο νὰ μείνει ὅπως εἶναι»¹⁵· και πάλι, «καὶ ἂν ἡ παρθένοσ παντρευτεῖ, δὲν ἀμάρτησε». Παρθένο ἐδῶ ἐννοεῖ ὅχι ἐκείνη πού ἀπαρνήθηκε τὸν κόσμο, ἀλλὰ τήν ἀνύπανδρη μόνο και πού δὲν εὐθυνόταν ἡ ἴδια γιὰ τήν ὑπόσχεση τῆς παντοτινῆς παρθενίας. «Ἄλλὰ ὅσοι παντρεύονται θὰ ὑποφέρουν στὴ ζωή, ἐγὼ ὅμως σᾶς λυπᾶμαι»¹⁶. Μὲ τὸν ἕνα λοιπὸν και τὸν ἀπλὸ αὐτὸν λόγο ἄφησε στὴ συνείδηση τῶν ἀκροατῶν νὰ τὰ σκεφθοῦν ὅλα, τοὺς πόνους δηλαδή τοῦ τοκετοῦ, τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὴ φροντίδα, τὶς ἀρρώστιες, τοὺς πρόωρους θανάτους, τὰ μίση, τὶς φιλονεικίες, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος σὲ ἄπειρες γνῶμες, τὸ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὰ ξένα κακά, τὸ νὰ ὑποφέρει ἀμέτρητες λύπες ἐνῶ ἔχει μία ψυχὴ. Ἄπ' ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ἀπαλλάσσεται ἐκείνη πού προτίμησε τήν ἐγκράτεια και μαζί με τήν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς δυσκολίες ἔχει θησαυρισμένο πολὺ μισθὸ στὴ μέλλουσα ζωή.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἄς φροντίζουμε νὰ ἀρκούμεστε στὸν πρῶτο γάμο. Ἄν ὅμως ἔχουμε διάθεση νὰ κάνουμε και δεύτερο, ἄς τὸν κάνουμε με τὸ σωστὸ τρόπο και σχῆμα, σύμφωνα με τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Γιατί γι' αὐτὸ εἶπε, «εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευτεῖ ὅποιον θέλει», και πρόσθεσε, «μόνο σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ», συγχρόνως και ἄδεια δίνοντας και τειχίζοντας τήν ἄδεια· και δικαίωμα παρέχοντας, και στὸ δικαίωμα πάλι αὐτὸ θέτοντας ἀπὸ παντοῦ ὅρια και νόμους· ὅπως νὰ μὴ βάλει μέσα στὸ σπίτι της ἡ γυναίκα μιαρούς και ἀνήθικους ἄνδρες ἢ ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ τὸ θέατρο ἢ ἐκείνους πού προσέχουν τὶς πορνεῖες, ἀλλὰ με σεμνότητα, με σωφροσύνη, με εὐλάβεια, γιὰ νὰ γίνουν ὅλα γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδή πολλές γυναῖκες πολλές φορές, ἀφοῦ πέ-

λαὶ πολλάκις γυναῖκες, τῶν πρώτων τελευτησάντων ἀνδρῶν, μοιχευθεῖσαι πρότερον, οὕτω τοὺς ὑστέρους εἰσήγαγον καὶ τρόπους ἑτέρους μιαροὺς ἐπενόησαν, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, «μόνον ἐν Κυρίῳ»· ἵνα μηδὲν τούτων ὁ δεύτερος ἔχη γάμος· οὕτως γὰρ 5 δυνήσεται ἐγκλημάτων ἀπηλλάχθαι. Πάντων μὲν γὰρ βέλτιον ἀναμένειν τὸν τετελευτηκότα καὶ τὰς πρὸς ἐκεῖνον συνθήκας διατηρεῖν καὶ ἐγκράτειαν αἰρεῖσθαι καὶ τοῖς καταλειφθεῖσιν ἐπιμένειν παιδίοις καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ πλείονα τὴν εὐνοίαν ἐπισπασσθαι. Ἄν δ' ἄρα τις βουληθῆ δεύτερον ἐπεισαγαγεῖν νυμφίον, 10 μετὰ σωφροσύνης, μετὰ σεμνότητος, μετὰ τῶν προσηκόντων νόμων· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐφεῖται, πορνεία δὲ κεκώλυται μόνον καὶ μοιχεία.

Ταύτην τοίνυν φεύγωμεν καὶ οἱ γυναῖκες ἔχοντες καὶ οἱ μὴ ἔχοντες· καὶ μὴ καταισχύνομεν ἡμῶν τὸν βίον μηδὲ καταγέλα- 15 στον ζῶμεν ζωὴν, μηδὲ μολύνωμεν τὸ σῶμα, μηδὲ πονηρὸν συνειδὸς εἰς τὴν διάνοιαν εἰσαγάγωμεν. Πῶς γὰρ εἰς ἐκκλησίαν ἐλθεῖν δυνήσῃ μετὰ τὴν πρὸς τὰς πόρνas ὁμιλίαν; πῶς τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖναι, αἷς τὴν πόρνην περιελάμβανες; πῶς κινῆσαι γλῶτταν καὶ τῷ στόματι καλέσαι τούτω, ᾧ τὴν 20 πόρνην ἐφίλησας; ποίοις ὀφθαλμοῖς ὄψει τῶν φίλων τοὺς σεμνοτέρους; Καὶ τί λέγω τοὺς φίλους; Κἂν γὰρ μηδεὶς ὁ συνειδὼς ἦ, σὺ σαυτὸν ἀναγκασθήσῃ πρὸ πάντων ἐρυθριᾶν καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ πάντων μᾶλλον τὸ ἑαυτοῦ βδελύττεσθαι σῶμα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, τίνοσ ἐνεκεν ἐπὶ βαλανεῖον μετὰ τὴν ἀμαρτίαν τρέ- 25 χεις ἐκείνην; οὐκ ἐπειδὴ βορβόρου παντὸς ἀκαθαρότερον ἑαυτὸν εἶναι νομίζεις; Ποίαν ἑτέραν ζητεῖς μείζονα ἀπόδειξιν τῆς τῶν γεγενημένων ἀκαθαρσίας, ἢ τίνα τὸν Θεὸν προσδοκᾶς ψῆφον οἴσειν, ὅταν ὁ πεπλημμεληκῶς σὺ τοιαύτην περὶ τῶν γεγενημένων γνώμην ἔχῃς;

30 Ὅτι μὲν οὖν ἀκαθάρτους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσι, σφόδρα ἐπαινῶ καὶ ἀποδέχομαι· ὅτι δὲ οὐκ ἐπὶ τὸν προσήκοντα τῶν

θαναν οἱ πρῶτοι τους ἄνδρες καὶ ἀφοῦ ἔγιναν προηγουμένως μοιχαλίδες, ἔτσι παντρεύτηκαν τοὺς δεύτερος καὶ ἐπινόησαν ἄλλους τρόπους μιαρούς, γι' αὐτὸ πρόσθεσε, «μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου», γιὰ νὰ μὴν ἔχει τίποτε ἀπ' αὐτὰ ὁ δεύτερος γάμος· γιατί ἔτσι θὰ μπορέσει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Τὸ καλύτερο βέβαια ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ μένει πιστὴ στὸν πεθαμένο καὶ νὰ διατηρεῖ τὴ σχέση της πρὸς ἐκεῖνον, νὰ προτιμάει τὴν ἐγκράτεια καὶ νὰ εἶναι ἀφοσιωμένη στὰ παιδιὰ πού τῆς ἔμειναν, ὥστε νὰ ἀποσπάσει περισσότερὴ τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κάποια θελήσει νὰ πάρει δεύτερο ἄνδρα, ἄς τὸ κάνει αὐτὸ μὲ σωφροσύνη, μὲ σεμνότητα, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους πού πρέπει. Γιατὶ βέβαια καὶ αὐτὸ ἐπιτρέπεται, καὶ μόνο ἢ πορνεία καὶ ἢ μοιχεία δὲν ἐπιτρέπεται.

Αὐτὴ λοιπὸν ἄς τὴν ἀποφεύγουμε, καὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν γυναῖκες καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἔχουν. Καὶ ἄς μὴν ντροπιάζουμε τὴ ζωὴ μας, οὔτε νὰ ζοῦμε καταγέλαστη ζωὴ, οὔτε νὰ μολύνουμε τὸ σῶμα, οὔτε νὰ εἰσαγάγουμε πονηρὴ συνείδηση μέσα μας. Γιατὶ πῶς θὰ μπορέσεις νὰ ἔρθεις στὴν ἐκκλησία μετὰ τὴ συν-εῦρεση μὲ τὶς πόρνες; πῶς θὰ ὑψώσεις στὸν οὐρανὸ τὰ χέρια μὲ τὰ ὁποῖα ἀγκάλιαζες τὴν πόρνη; πῶς θὰ κινήσεις τὴ γλῶσσα καὶ θὰ προσκαλέσεις τὸ Θεὸ μ' αὐτὸ τὸ στόμα, μὲ τὸ ὁποῖο φίλησες τὴν πόρνη; μὲ ποιά μάτια θὰ δεῖς τοὺς σεμνότερους φίλους σου; Καὶ γιατί λέγω τοὺς φίλους; Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς δὲ γνωρίζει, ἐσὺ μόνος σου θ' ἀναγκασθεῖς μπροστὰ σὲ ὄλους νὰ κοκκινίζεις καὶ νὰ ντρέπεσαι καὶ νὰ βδελύσσεσαι περισσότερο ἀπ' ὄλους τὸ δικό σου σῶμα. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν αὐτό, γιὰ ποιὸ λόγο τρέχεις σὲ λουτρὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία αὐτή; Ὅχι ἐπειδὴ θεωρεῖς τὸν ἑαυτό σου πιὸ ἀκάθαρτο ἀπὸ κάθε βόρβορο; Ποιὰ ἄλλη μεγαλύτερη ἀπόδειξη ζητᾶς γιὰ τὴν ἀκαθαρσία αὐτῶν πού ἔγιναν, ἢ ποιὰ ἀπόφαση περιμένεις νὰ βγάλει ὁ Θεός, ὅταν ἐσὺ πού ἔσφαλες ἔχεις τέτοια γνώμη γιὰ τὶς πράξεις αὐτές;

Τὸ ὅτι λοιπὸν θεωροῦν τὸν ἑαυτό τους ἀκάθαρτο, πάρα πολὺ τὸ ἐπαινῶ καὶ τὸ ἐπιδοκιμάζω, τὸ ὅτι ὁμως δὲν ἀκολου-

καθαρσίων ἔρχονται τρόπον, ἐγκαλῶ διὰ τοῦτο καὶ μέμφομαι. Εἰ μὲν γὰρ σωματικὸς ὁ ρύπος ἦν, εἰκότως τοῖς τῶν βαλανείων καθαρμοῖς ἑαυτὸν ἀπέσμηχες, τὴν δὲ ψυχὴν καταρρυπάνας καὶ ποιήσας ἀκάθαρτον, τοιοῦτον ζήτει καθάρσιον, ὃ τὴν ἐκείνης
 5 κηλῖδα ἀποσμηξαι δυνήσεται. Ποῖον δέ ἐστι τῆς τοιαύτης ἀμαρτίας τὸ βαλανεῖον; Θερμαὶ δακρῦων πηγαί, στεναγμοὶ κάτωθεν ἀπὸ καρδίαν ἀνιόντες, κατάνυξις διηνεκῆς, εὐχαὶ ἐκτενεῖς, ἐλεημοσύναι, καὶ ἐλεημοσύναι δασιλεῖς, τὸ καταγνῶναι τῶν γεγενημένων, τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι πράγμασιν· οὕτως
 10 ἀμαρτίας ἀποσμήχεται φύσις, οὕτως ἐκκαθαίρεται τῆς ψυχῆς ὁ ρύπος· ὥστε ἐὰν μὴ τοιαῦτα ποιῶμεν, κἂν ἀπάσας τῶν ποταμῶν διέλθωμεν τὰς πηγὰς, οὐδὲ μικρὸν τῆς ἀμαρτίας ταύτης ὑφελέσθαι δυνησόμεθα μέρος. Τὸ μὲν οὖν ἄμεινον, μηκέτι πειραν λαβεῖν τῆς μυσσαρᾶς ταύτης ἀμαρτίας. Εἰ δ' ἄρα τις ὑποσκε-
 15 λίσθη ποτέ, ταῦτα ἐπιτιθέτω τὰ φάρμακα, πρότερον ὑποσχόμενος μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Ὡς ἐὰν ἀμαρτάνοντες καταγινώσκωμεν τῶν ἤδη γεγενημένων, πάλιν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῶν καθαρσίων. Ὁ γὰρ ἀπολούμενος καὶ τῷ αὐτῷ πάλιν ἐγκυλινδούμενος βορβόρω, καὶ ὁ
 20 καθαιρῶν πάλιν ὅπερ ὠκοδόμησε καὶ οἰκοδομῶν πάλιν ἵνα καθέλη, οὐδὲν κερδαίνει πλέον, ἢ τὸ περιττὰ ποιεῖσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ἵνα μὴ μάτην μηδὲ εἰκῆ τὴν ζωὴν ἀναλώσωμεν, τὰ πρότερα ἀμαρτήματα ἐκκαθάρωμεν καὶ τὸν ἐπίλοι-
 25 πον ἅπαντα βίον ἐν σωφροσύνῃ καὶ κοσμιότητι καὶ τῇ λοιπῇ διαγάγωμεν ἀρετῇ ἵνα, καὶ τὸν Θεὸν ἔχοντες ἰλεων, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

θοῦν τὸν κατάλληλο τρόπο νὰ καθαρισθοῦν γι' αὐτὸ τοὺς κατηγορῶ καὶ τοὺς κατακρίνω. Γιατὶ ἂν ἦταν σωματικὴ ἢ ἀκαθαρσία, εὐλογα θὰ καθάριζες τὸν ἑαυτό σου στὰ λουτρά, τώρα ὅμως πού κηλίδωσες τὴν ψυχὴ σου καὶ τὴν ἔκανες ἀκάθαρτη, ζήτα τέτοιο καθαρτικὸ πού θὰ μπορέσει νὰ καθαρίσει τὴν κηλίδα της. Καὶ ποιό εἶναι τὸ λουτρὸ αὐτῆς τῆς ἀμαρτίας; Πηγὲς ἀπὸ θερμὰ δάκρυα, στεναγμοὶ πού ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς, συνεχῆς κατάνυξη, ἐκτεταμένες προσευχές, ἐλεημοσύνες, καὶ μάλιστα ἐλεημοσύνες γενναιόδωρες, τὸ νὰ καταδικάζει κανεὶς αὐτὲς τίς πράξεις καὶ νὰ μὴν ἐπιχειρεῖ πιά τὰ ἴδια πράγματα. Ἔτσι ἀπαλλάσσεται ἡ φύση ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, ἔτσι καθαρίζεται ὁ ρύπος τῆς ψυχῆς. Ἐπομένως, ἂν δὲν κάνουμε τέτοια πράγματα, καὶ ἂν ἀκόμη περάσουμε ὅλες τίς πηγὲς τῶν ποταμῶν, δὲ θὰ μπορέσουμε οὔτε ἓνα μικρὸ μέρος αὐτῆς τῆς ἀμαρτίας νὰ ἀφαιρέσουμε. Τὸ καλύτερο λοιπὸν εἶναι νὰ μὴ γνωρίσει ποτὲ κανεὶς αὐτὴ τὴ βρωμερὴ ἀμαρτία. Ἄν ὅμως κάποιος ἔπese κάποτε, ἄς ἐπιθέσει αὐτὰ τὰ φάρμακα, ἀφοῦ πρῶτα ὑποσχεθεῖ, πῶς δὲ θὰ περιπέσει πιά στὰ ἴδια. Ὡστε, ἂν ἀμαρτάνοντας καταδικάζουμε αὐτὰ πού ἤδη ἔγιναν καὶ ἐπιχειροῦμε πάλι τὰ ἴδια, δὲ θὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου τὰ καθαρτικὰ φάρμακα. Γιατὶ αὐτὸς πού λούζεται καὶ κυλιέται πάλι στὸν ἴδιο βούρκο, καὶ αὐτὸς πού γκρεμίζει πάλι ἐκεῖνο πού ἔκτισε, καὶ αὐτὸς πού κτίζει πάλι γιὰ νὰ τὸ γκρεμίσει, τίποτε δὲν κερδίζει περισσότερο, παρὰ νὰ κάνει περιττὰ πράγματα καὶ νὰ ταλαιπωρεῖται.

Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴν ξοδέψουμε μάταια καὶ ἄσκοπα τὴ ζωὴ μας, ἄς καθαρίσουμε τὰ προηγούμενα ἀμαρτήματά μας καὶ ἄς περάσουμε ὅλη τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ μας μὲ σωφροσύνη καὶ σεμνότητα καὶ μὲ κάθε ἀρετὴ, ὥστε, ἔχοντας καὶ τὸ Θεὸ εὐμενὴ ἀπέναντι μας, νὰ ἐπιτύχουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΜΑΞΙΜΟΝ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΠΟΙΑΣ ΔΕΙ ΑΓΕΣΘΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΜΑΞΙΜΟΝ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΙΑΣ ΔΕΙ ΑΓΕΣΘΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

1. Ὅτι μὲν ἀπελείφθην ὑμῶν τῇ παρελθούσῃ συνάξει ἤλγησα, ὅτι δὲ πλουσιωτέρας ἀπελαύσατε τραπέζης ἤσθην. Ὁ γὰρ μετ' ἐμοῦ τὸν ζυγὸν ἔλκων, τὴν τε αὔλακα πρώτην ἡμῖν ἀνέτεμε καὶ τὰ σπέρματα κατέβαλε δαψιλεῖ γλώττῃ καὶ μετὰ
5 πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐγεώργησε τὰς ὑμετέρας ψυχάς. Εἶδετε γλῶτταν ἐκκεκαθαρμένην, ἤκούσατε λόγον ἀποτετορνευμένον, ἀπελαύσατε ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἶδετε πηγὴν ποταμοῦς ἀφιεῖσαν χρυσοῦ καθαροῦ. Λέγεται τις ποταμὸς χρυ-
10 τσοῦ ψήγματα φέρειν τοῖς περιοικοῦσιν αὐτὸν ἀνθρώποις, οὐ τῆς φύσεως τῶν ὑδάτων τὸ χρυσοῦν τικτούσης, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ ποταμοῦ τὰς πηγὰς ἐν μεταλλικοῖς ὄρεσι διέρχεσθαι συνέβη, δι' ἐκείνων τῶν ὀρέων ὁ ποταμὸς ρέων καὶ τὴν χρυσοῖτιν παρασύ-
ρων γῆν, θησαυρὸς τοῖς παροικοῦσι γίνεται, ἐσχεδιασμένον πα-
15 ρέχων τὸν πλοῦτον. Τοῦτον καὶ ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐμιμήσατο πρῶην τὸν ποταμόν, ὥσπερ διὰ μεταλλικῶν ὀρέων, τῶν Γρα-
φῶν ρέων, καὶ τὰ χρυσοῦ παντὸς τιμιώτερα νοήματα ταῖς ὑμε-
τέραις κομίζων ψυχαῖς.

Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πτωχότερα τὰ ἡμέτερα ὑμῖν φαίνεται σήμερον. Ὁ γὰρ πενιχρᾶς ἀπολαύων τραπέζης διηνεκῶς, ἂν εὐ-
20 πορωτέρας μεταξύ πού τινος ἐπιτύχη εἶτα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πάλιν ἐπανέλθῃ, μᾶλλον αὐτῆς κατόψεται τὴν πενίαν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ὀκνηρότερον ἀποδύσομαι. Ἴστε γάρ, Παύλω μαθητευθέν-

ΕΓΚΩΜΙΟ ΣΤΟ ΜΑΞΙΜΟ

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ

1. Λυπήθηκα πού άπουσίασα από την προηγούμενη σύναξή σας, εύχαριστήθηκα όμως πού απολαύσατε πλουσιότερο τραπέζι. Γιατί αυτός πού σύρει μαζί μου τὸ ζυγόν, καὶ τὸ πρῶτο αὐλάκι μᾶς ἀνοιξε καὶ τοὺς σπόρους ἔρριξε ἄφθονους μετὴ γλώσσα καὶ μετὴ πολλή φροντίδα καλλιέργησε τὶς ψυχές σας. Εἶδατε γλώσσα καθαρή, ἀκούσατε λόγο τωρνευμένο, ἀπολαύσατε νερό πού πηδάει σὲ ζωὴ αἰώνια, εἶδατε πηγὴ πού ἀφήνει ποταμοὺς μετὴ καθαρὸ χρυσάφι. Λέγεται ὅτι ἕνας ποταμὸς φέρνει ψήγματα χρυσοῦ στοὺς ἀνθρώπους πού κατοικοῦν κοντά του, ὄχι γιατί ἡ φύση τοῦ νεροῦ γεννάει τὸ χρυσάφι, ἀλλὰ γιατί συμβαίνει οἱ πηγές τοῦ ποταμοῦ νὰ περνοῦν μέσα ἀπὸ μεταλλικὰ βουνά, καὶ ἔτσι καὶ ὁ ποταμὸς ρέοντας μέσα ἀπὸ τὰ βουνά αὐτὰ καὶ παρασύροντας τὸ χρυσοφόρο χῶμα γίνεται θησαυρὸς γι' αὐτοὺς πού κατοικοῦν κοντά του, παρέχοντας ἕτοιμο τὸν πλοῦτο. Αὐτὸν τὸν ποταμὸ μιμήθηκε στὴν προηγούμενη σύναξη καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτός, ρέοντας μέσα ἀπὸ τὶς Γραφές σὰν μέσα ἀπὸ μεταλλικὰ βουνά καὶ φέρνοντας στὶς ψυχές σας τὰ πολυτιμότερα ἀπὸ κάθε χρυσάφι νοήματα.

Καὶ γνωρίζω βέβαια πὼς τὰ δικά μου σᾶς φαίνονται φτωχότερα σήμερα. Γιατί, ἐκεῖνος πού συνεχῶς ἀπολαμβάνει φτωχὸ τραπέζι, ἂν στὸ μεταξὺ συναντήσῃ κάποιον πλουσιότερο καὶ ὕστερα ξαναγυρίσῃ στὸ δικό του πάλι, θὰ διαπιστώσῃ καλύτερα τὴ φτώχεια τοῦ τραπεζιοῦ του. Ἄλλ' ὅμως δὲ θὰ φανῶ γι' αὐτὸ πῶς διστακτικὸς στὴν ὁμιλία μου. Γιατί γνωρίζετε,

τες, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι, καὶ τοὺς πλουσίους θαυμάζειν καὶ τοὺς πένητας μὴ διαπτύειν. Καὶ καθάπερ οἱ φίλοινοι καὶ οἱ φιλοπόται ἀσπάζονται μὲν τὸν ἀμείνω οἶνον, οὐ μὴν δὲ τοῦ καταδεεστέρου καταφρο-
 5 νοῦσιν, οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς περὶ τὴν τῶν θεῖν λογίων ἀκρόασιν μεμηνότες, ἀποδέχεσθε μὲν τοὺς σοφωτέρους τῶν διδασκάλων, καὶ τοῖς εὐτελεστέροις δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν παρέχετε σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Οἱ μὲν γὰρ χαῦνοι καὶ διαλελυμένοι καὶ πρὸς τὴν πολυτελεστέραν ναυτιῶσι τράπεζαν, οἱ δὲ διεγυγερμένοι καὶ
 10 νήφοντες καὶ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην καὶ πρὸς τὴν πενεστέραν μετὰ πολλῆς τρέχουσι προθυμίας.

Καὶ ὅτι οὐ κολακεία τὰ ρήματα, ἀπὸ τῆς πρώην ὑμῖν διαλέξεως γενομένης τοῦτο ἐδειξάτε μάλιστα. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς περὶ γάμων λόγους ἐποιούμεθα πρὸς ὑμᾶς, δεικνύντες ὅτι μοι-
 15 χεῖα τις ἀπηρτισμένη τὸ ἐκβάλλειν γυναῖκας ἢ ἐκβεβλημένας λαμβάνειν, ζώντων ἔτι τῶν προτέρων ἀνδρῶν, καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ νόμον ἀναγινώσκοντες τὸν λέγοντα, ὅτι, «ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται, καὶ ὁ ἀπολύων γυναῖκα, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι», πολλοὺς εἶδον κάτω κύ-
 20 πτοντας, τὸ πρόσωπον τύπτοντας καὶ οὐδὲ ἀνανεῦσαι δυναμένους, τότε δὴ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας εἶπον· εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὅτι οὐκ εἰς νεκρὰς ἀκοὰς ἐνηχοῦμεν, ἀλλ' ἐπιλαμβάνεται τῆς διανοίας τῶν ἀκουόντων τὰ λεγόμενα μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. Ἄμεινον μὲν γὰρ μὴδ' ὅλως ἀμαρτεῖν, οὐ μικρὸν
 25 δὲ εἰς σωτηρίας λόγον κατοδυνηθῆναι καὶ καταγνῶναι τὸν ἀμαρτάνοντα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ μαστίξαι τὸ συνειδὸς μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας· ἢ γὰρ τοιαύτη κατάγνωσις δικαιοσύνης ἐστὶ μέρος καὶ ὅλως ἐπὶ τὸ μηκέτι ἀμαρτάνειν ἄγουσα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λυπήσας τοὺς ἡμαρτηκότας ἔχαι-
 30 ρεν, οὐχ ὅτι ἐλύπησεν ἀλλ' ὅτι τῇ λύπῃ διώρθωσεν. «Ἐχάρην» γάρ, φησὶν, «οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετά-

ἀφοῦ ὑπήρξατε μαθητὲς τοῦ Παύλου, καὶ νὰ χορταίνετε καὶ νὰ πεινᾶτε, καὶ νὰ περισσεύετε καὶ νὰ ὑστερεῖτε, καὶ τοὺς πλούσιους νὰ θαυμάζετε καὶ τοὺς φτωχοὺς νὰ μὴν περιφρονεῖτε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὸ κρασί καὶ τὸ ποτὸ ἐπιζητοῦν τὸ καλύτερο κρασί ἀλλὰ δὲν περιφρονοῦν τὸ κατώτερο, ἔτσι καὶ σεῖς, ἐπιθυμώντας ὑπερβολικὰ τὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων, δέχεστε βέβαια τοὺς πιὸ σοφοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ στοὺς πιὸ ἀσήμαντους δὲ δείχνετε μικρότερο ἐνδιαφέρον καὶ προθυμία. Γιατὶ οἱ χαῦνοι καὶ παραλυμένοι ἀηδιάζουν καὶ στὸ πολυτελέστερο τραπέζι, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι διεγερμένοι καὶ μὲ νηφάλια διάθεση καὶ πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴ δικαιοσύνη τρέχουν μὲ πολλὴ προθυμία καὶ στὸ φτωχότερο τραπέζι.

Καὶ ὅτι δὲν εἶναι κολακεία αὐτὰ τὰ λόγια, τὸ δείξατε πρὸ πάντων κατὰ τὴν προηγούμενη ὁμιλία μου σὲ σᾶς. Γιατὶ μιλώντας καὶ λέγοντάς σας πολλὰ γιὰ τὸ γάμο, καὶ δείχνοντας ὅτι εἶναι πραγματικὴ μοιχεία τὸ νὰ χωρίζουν οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες ἢ νὰ παίρνουν ἄλλοι τὶς χωρισμένες ἐνῶ ζοῦν ἀκόμη οἱ πρῶτοι τοὺς ἄνδρες, καὶ διαβάζοντας τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ ποὺ λέγει, «ὅποιος παντρευθεῖ χωρισμένη γυναῖκα διαπράττει μοιχεία, καὶ ὅποιος χωρίζει τὴ γυναῖκα του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἰτία τῆς πορνείας, τὴν ὀδηγεῖ στὴ μοιχεία»¹, εἶδα πολλοὺς νὰ σκύβουν κάτω νὰ χτυποῦν τὸ πρόσωπο καὶ νὰ μὴν μποροῦν νὰ σηκώσουν τὸ κεφάλι τους πάνω. Τότε λοιπὸν βλέποντας στὸν οὐρανὸ εἶπα: «εὐλογημένος ἄς εἶναι ὁ Θεός, γιατί δὲν κηρύττω σὲ νεκρὲς ἀκοές, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα φθάνουν μὲ πολλὴ δύναμη στὸ νοῦ τῶν ἀκροατῶν». Καλύτερα βέβαια εἶναι νὰ μὴν ἀμαρτήσῃ κανεὶς καθόλου, ἀλλὰ δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα γιὰ τὴ σωτηρία του νὰ αισθανθεῖ ὀδύνη ὁ ἀμαρτωλός, νὰ καταδικάσῃ τὴν ψυχὴ του καὶ νὰ μαστιγώσῃ τὴ συνείδησή του μὲ πολλὴ ἀκρίβεια. Γιατὶ μιὰ τέτοια καταδίκη εἶναι μέρος τῆς δικαιοσύνης καὶ ὀδηγεῖ ὅπωςδήποτε στὸ νὰ μὴν ἀμαρτάνει πιά κανεὶς.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λύπησε ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν χαιρόταν, ὄχι γιατί τοὺς λύπησε, ἀλλὰ γιατί μὲ τὴ λύπη τοὺς διόρθωσε. «Χάρηκα», λέγει, «ὄχι γιατί λυπηθήκατε, ἀλλὰ

νοϊαν· ἢ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοϊαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέ-
λητον κατεργάζεται». Εἴτε γὰρ ὑπὲρ τῶν οἰκείων, εἴτε ὑπὲρ
τῶν ἀλλοτρίων τότε ἀμαρτημάτων ἠλγήσατε, μυρίων εἴητε
ἐπαίνων ἄξιοι. Ὅτε γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἀλγήσει τις, ἀπο-
5 στολικά ἀποδείκνυται σπλάγχνα καὶ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον μιμεῖται
τὸν λέγοντα· «τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται
καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» Ὅτε δὲ ὑπὲρ τῶν οἰκείων δηχθῆ, τήν
τε ἐπὶ τοῖς ἤδη τολμηθεῖσι κόλασιν ἔσβεσε καὶ πρὸς τὰ μέλλον-
τα ἑαυτὸν ἀσφαλέστερον διὰ τῆς λύπης ταύτης ἐποίησε. Διὰ
10 ταῦτα κἀγὼ κύπτοντας ὀρῶν καὶ στενάζοντας καὶ τὸ πρόσωπον
τύπτοντας, ἔχαιρον τὸν ἀπὸ τῆς λύπης ταύτης ἐννοῶν καρπὸν.
Διὰ τοῦτο καὶ σήμερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑμῖν ὑποθέσεως διαλέξο-
μαι, ὥστε τοὺς βουλομένους εἰς γάμον ἐλθεῖν πολλὴν ὑπὲρ τοῦ
πράγματος τούτου ποιεῖσθαι πρόνοϊαν.

15 Εἰ γὰρ οἰκίας ὠνεῖσθαι μέλλοντες καὶ οἰκέτας περιεργαζό-
μεθα καὶ πολυπραγμονοῦμεν τοὺς τε πωλοῦντας, τοὺς τε ἔμπρο-
σθεν κτησαμένους, αὐτῶν τῶν πωλουμένων τῶν μὲν τὴν κατα-
σκευὴν, τῶν δὲ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς
προαίρεσιν, πολλῶ μᾶλλον γυναικας μέλλοντες ἄγεσθαι, πρό-
20 νοϊαν τοσαύτην καὶ πολλῶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι χρή. Οἰκίαν
μὲν γὰρ φαύλην οὕσαν ἀποδόσθαι πάλιν ἕξεστι, καὶ οἰκέτην
σκαιὸν φανέντα ἀποδοῦναι τῷ πεπρακότι πάλιν ἀφίεται, γυναι-
κα δὲ λαμβάνοντα ἀποδοῦναι πάλιν τοῖς ἐκδεδωκόσιν οὐκ ἔνι,
ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσα διὰ τέλους ἔνδον ἔχειν, ἢ πονηρὰν οὕσαν ἐκ-
25 βάλλοντα, μοιχεῖα ἀλίσκεσθαι κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους.
Ὅταν οὖν μέλλῃς λαμβάνειν γυναῖκα μὴ τοὺς ἕξωθεν ἀναγίνω-
σκε νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνων τοὺς παρ' ἡμῖν κειμέ-
νους· κατὰ γὰρ τούτους οὐ κατ' ἐκείνους σοι μέλλει κρίνειν κατὰ
τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Θεός· κάκεῖνοι μὲν παροφθέντες εἰς

2. Β' Κορ. 7,9-10.

3. Β' Κορ. 11,29.

γιατί ἡ λύπη ἐκείνη σᾶς ὀδήγησε στὴ μετάνοια. Γιατὶ ἡ λύπη ποὺ ἀντιμετωπίζεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὀδηγεῖ στὴ μετάνοια, καὶ αὐτὴ καταλήγει στὴ σωτηρία, γιὰ τὴν ὁποία κανεῖς δὲ μετανιώνει»². Εἴτε λοιπὸν πονέσατε τότε γιὰ τὰ δικά σας εἴτε γιὰ τὰ ξένα ἁμαρτήματα, εἴστε ἄξιοι γιὰ ἄπειρους ἐπαίνους. Γιατί, ὅταν κανεῖς πονέσει γιὰ τὰ ξένα, φανερώνει ἀποστολικὴ καρδιά καὶ μιμεῖται τὸν ἅγιο ἐκεῖνον ποὺ λέγει, «ποιὸς δὲν ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲ φλογίζομαι;»³. Ὅταν ὁμως πονέσει γιὰ τὰ δικά του, ἔσβησε καὶ τὴν τιμωρία γι' αὐτὰ ποὺ ἤδη τόλμησε καὶ μὲ τὴ λύπη αὐτὴ ἔκανε τὸν ἑαυτό του ἀσφαλέστερο γιὰ τὰ μελλοντικά. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, βλέποντας νὰ σκύβετε καὶ νὰ στεναάζετε καὶ νὰ χτυπᾶτε τὸ πρόσωπο, χαιρόμουν, κατανοώντας τὸν καρπὸ ἀπὸ τὴ λύπη αὐτὴ. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα θὰ σᾶς μιλήσω γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ὥστε αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ἔρθουν σὲ γάμο νὰ φροντίζουν πολὺ γιὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό.

Ἄν λοιπὸν ὅταν πρόκειται ν' ἀγοράσουμε σπίτια καὶ ὑπηρετές περιεργαζόμαστε καὶ ἐξετάζουμε προσεκτικὰ καὶ τοὺς πωλητὲς καὶ τοὺς προηγούμενους ἰδιοκτῆτες, καὶ ἀπὸ τὰ πωλούμενα ἐξετάζουμε καὶ τὴν κατασκευὴ τῶν σπιτιῶν καὶ τὸ παράστημα τοῦ σώματος καὶ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς τῶν ὑπηρετῶν, πολὺ περισσότερο ὅταν πρόκειται νὰ πάρουμε γυναῖκες πρέπει νὰ δείχνουμε τόση φροντίδα καὶ μάλιστα πολὺ μεγαλύτερη. Γιατὶ ἓνα σπίτι ποὺ εἶναι σὲ κακὴ κατάσταση μπορεῖ νὰ ἀκυρώσει κανεῖς τὴν ἀγορά του, καὶ ἓναν ὑπηρετὴ ποὺ φάνηκε ἀδέξιος εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ἐπιστρέψει πάλι σ' αὐτὸν ποὺ τοῦ τὸν πούλησε, τὴ γυναῖκα ὁμως ὅταν τὴν πάρει δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν ἐπιστρέψει πάλι σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ τὴν ἔδωσαν, ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ τὴν ἔχει σπίτι του μέχρι τέλος ἢ τὴ χωρίζει ὅταν εἶναι κακὴ, ἂν δηλαδὴ συλληφθεῖ γιὰ μοιχεῖα σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν πρόκειται νὰ πάρεις γυναῖκα, νὰ μὴ διαβάξεις μόνο τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς νόμους αὐτοὺς ποὺ ἰσχύουν σὲ μᾶς. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτοὺς καὶ ὄχι σύμφωνα μ' ἐκείνους πρόκειται νὰ σὲ

χρήματα τὴν ζημίαν πολλάκις ἤνεγκαν, οὗτοι δὲ τοῦτο παθόντες τῇ ψυχῇ τὰς ἀπαραιτήτους ἐπάγουσι τιμωρίας καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον.

2. Σὺ δὲ ὅταν μέλλῃς ἄγεσθαι γυναῖκα, πρὸς μὲν τοὺς ἔξω
5 νομικοὺς μετὰ πολλῆς τρέχεις τῆς σπουδῆς καὶ παρακαθήμενος αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξετάζεις, τί μὲν ἔσται ἐὰν ἄπαις τελευτήσῃ ἢ γυνή, τί δὲ ἐὰν ἔχουσα παῖδα, τί δὲ ἐὰν δύο καὶ τρεῖς, καὶ πῶς μὲν ἔχουσα πατέρα, πῶς δὲ οὐκ ἔχουσα τοῖς ἑαυ-
τῆς χρήσεται πράγμασι, καὶ τί μὲν εἰς τοὺς ἀδελφούς ἤξει τοῦ
10 κλήρου, τί δὲ εἰς τὸν συνοικοῦντα, καὶ πότε κύριος ἔσται τοῦ παντός, μηδένα μηδὲν ἀφεῖναι τῶν ἐκείνης παρασπάσασθαι μέρος, καὶ πότε τοῦ παντός ἐκπεσεῖται· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα πολυπραγμονεῖς παρ' ἐκείνων καὶ ζητεῖς, πάντα περιῶν καὶ περισκοπῶν, ὅπως ἐκ μηδενὸς γένηται τρόπου τι τῶν γυναικὸς
15 πραγμάτων εἰς τινα τῶν ἐκείνη προσηκόντων ἐλθεῖν· καίτοι, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, εἰ καὶ τι συμβαίῃ τῶν ἀδοκῆτων, ἐν χρήμασιν ἔσται τὰ τῆς ζημίας, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀνέχη τούτων οὐδὲν παριδεῖν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον χρημάτων μὲν ἡμῖν ἀπόλλυσθαι μελλόντων τοσαύτην σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, ὑπὲρ δὲ ψυχῆς
20 ὄντος ἡμῖν τοῦ κινδύνου καὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐκεῖ μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, δέον πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ταῦτα ζητεῖν καὶ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν;

Διὸ παραινῶ καὶ συμβουλεύω τοὺς μέλλοντας ἄγεσθαι γυναῖκας, πρὸς τὸν μακάριον Παῦλον ἀπαντᾶν καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ
25 κειμένους περὶ γάμων ἀναγινώσκειν νόμους καὶ μαθόντας πρότερον τί κελεύει ποιεῖν, ὅταν πονηρὰ καὶ ὑπουργὸς καὶ μέθης ἐλάττων καὶ λοῖδορος καὶ ἀνοίας γέμουσα καὶ ὀτιοῦν ἄλλο τοιοῦτον ἐλάττωμα ἔχουσα τύχη γυνή, οὕτω διαλέγεσθαι περὶ γάμου. Ἄν μὲν γὰρ ἴδῃς ὅτι σοι δίδωσιν ἐξουσίαν ἐν τούτων εὐ-
30 ρόντα τῶν ἐλαττωμάτων ἐκβάλλειν μὲν ἐκείνην, εἰσάγειν δὲ ἑτέραν, ὡς παντὸς ἀπηλλαγμένος κινδύνου θάρρει· ἂν δὲ τοῦτο

κρίνει ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Καὶ ἐκεῖνοι ὅταν τοὺς παραβλέψει κανεῖς προξενοῦν πολλὰς φορὰς χρηματικὴ ζημία, ἐνῶ αὐτοὶ ἂν πάθουν τοῦτο φέρνουν στὴν ψυχὴ ἀναπόφευκτες τιμωρίες καὶ τὴ φωτιὰ ἐκείνη τὴν ἄσβεστη.

2. Ἐσὺ ὅμως ὅταν πρόκειται νὰ πάρεις γυναῖκα τρέχεις μὲ πολλὴ προθυμία στοὺς μὴ χριστιανοὺς νομικοὺς, κάθесαι κοντὰ τους καὶ μὲ κάθε ἀκρίβεια καὶ προσοχὴ ἐξετάζεις τί θὰ συμβεῖ ἂν ἡ γυναῖκα πεθάνει ἄτεκνη καὶ τί ἂν ἔχει ἓνα παιδί, τί ἂν ἔχει δύο καὶ τρία παιδιά, καὶ πῶς θὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ πράγματά της ἂν ἔχει πατέρα καὶ πῶς ἂν δὲν ἔχει, τί θὰ πάει στοὺς ἀδελφούς της ἀπὸ τὴν κληρονομίαν καὶ τί στὸ σύζυγο, πότε θὰ εἶναι κύριος ὅλης τῆς περιουσίας γιὰ νὰ μὴν ἀφήνει σὲ κανένα νὰ ἀποσπάσει κάποιο μέρος ἀπὸ τὴ δική της περιουσία, καὶ πότε θὰ συμβεῖ νὰ τὰ χάσει ὅλα. Καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια ἐξετάζεις καὶ ζητᾷς ἀπὸ ἐκείνους, περιεργαζόμενος καὶ ἐρευνώντας μὲ προσοχὴ ὅλα, ὥστε μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν περιέλθει κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς γυναῖκας σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς της. Μολονότι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἂν συμβεῖ καὶ κάτι ἀπροσδόκητο ἢ ζημία θὰ εἶναι χρηματικὴ, ἀλλ' ὅμως δὲ δέχεσαι νὰ παραβλέψεις τίποτε ἀπ' αὐτά. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο ὅταν πρόκειται νὰ χάσουμε χρήματα νὰ δείχνουμε τόσο ἐνδιαφέρον, ὅταν ὅμως ὁ κίνδυνος εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ μας καὶ γιὰ τὶς εὐθύνες μας ἐκεῖ νὰ μὴν κάνουμε κανένα λόγο, ἐνῶ ἔπρεπε πρὶν ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα αὐτὰ νὰ ζητᾷμε καὶ νὰ ἐξετάζουμε καὶ νὰ ἐρευνᾷμε;

Γι' αὐτὸ προτρέπω καὶ συμβουλεύω αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ παντρευθοῦν, νὰ καταφεύγουν στὸ μακάριο Παῦλο καὶ νὰ διαβάζουν τὶς εἰδικὲς γιὰ τὸ γάμο ἐντολὰς ποὺ βρίσκονται στὶς ἐπιστολὰς του καί, ἀφοῦ μάθουν πρῶτα τί προστάζει νὰ κάνουν ὅταν ἡ γυναῖκα εἶναι πονηρὴ καὶ ὑπουλὴ καὶ μέθυση καὶ λοιδόρη καὶ ἀνόητη καὶ τύχει νὰ ἔχει ὅποιοδήποτε ἄλλο τέτοιο ἐλάττωμα, τότε νὰ συζητοῦν γιὰ γάμο. Ἄν λοιπὸν δεῖς ὅτι σοῦ δίνει τὸ δικαίωμα, ὅταν βρεῖς ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, νὰ τὴ χωρίζεις ἐκείνη καὶ νὰ παίρνεις ἄλλη, μὴ φοβᾶσαι, γιὰτὶ εἶσαι

μὲν οὐκ ἐπιτρέπη, κελεύη δὲ πλὴν πορνείας πάντα τὰ ἄλλα ἐλαττώματα ἔχουσιν στέργειν καὶ ἔνδον κατέχειν, οὕτως ἀσφάλισαι ἑαυτὸν, ὡς μέλλων ἅπασαν φέρειν τῆς γυναικὸς τὴν πονηρίαν. Εἰ δὲ βαρὺ τοῦτο καὶ φορτικόν, πάντα ποίει καὶ πραγμα-
 5 τεύου, ὥστε χρηστὴν καὶ ἐπιεικῆ καὶ πειθήνιον γυναῖκα λαβεῖν, εἰδὼς ὅτι δυοῖν ἀνάγκη θάτερον, ἢ πονηρὰν λαβόντα γυναῖκα φέρειν αὐτῆς τὴν ἐπάχθειαν, ἢ τοῦτο μὴ βουλόμενον ἐκβαλόντα μοιχεῖα ἀλίσκεσθαι. «Ὁ γὰρ ἐκβάλλων γυναῖκα», φησί, «παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὁ ἀπολελυ-
 10 μένην γαμῶν μοιχᾶται».

Ἄν ταῦτα πρὸ τοῦ γάμου καλῶς ὤμεν διεσκεμμένοι καὶ τοὺς νόμους τούτους εἰδότες, πολλὴν ποιησόμεθα σπουδὴν, ὥστε ἐξ ἀρχῆς εὐρυθμόν τινα καὶ συμβαίνουσαν τοῖς ἡμετέροις τρόποις γυναῖκα λαβεῖν· τοιαύτην δὲ λαβόντες οὐ τοῦτο καρπω-
 15 σόμεθα μόνον, ὅτι οὐδέποτε αὐτὴν ἐκβαλοῦμεν, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὴν ἀγαπήσομεν τῆς σφοδρότητος καὶ μεθ' ὅσης ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν. Εἰπὼν γάρ, «οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας», οὐκ ἔστι μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ μέτρον ἡμῖν ἔδωκεν ἀγάπης, «καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλη-
 20 σίαν». Καὶ πῶς ἠγάπησεν ὁ Χριστός; εἶπέ μοι. «Ὅτι παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς». Ὡστε κἂν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῶν γυναικῶν δέη, μὴ παραιτήση. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης τὴν δούλην οὕτως ἠγάπησεν, ὡς καὶ ἑαυτὸν ἐπιδουῖναι ὑπὲρ αὐτῆς, πολλῶ μᾶλλον σὲ τὴν ὁμόδουλον οὕτως ἀγαπᾶν χρή.

25 Ἄλλ' ἴδωμεν μὴ ποτε τὸ κάλλος τῆς νύμφης ἐπεσπάσατο τὸν νυμφίον καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς. Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν. Ὅτι γὰρ δυσειδὴς ἦν καὶ ἀκάθαρτος ἄκουσον τῶν ἐξῆς. Εἰπὼν γάρ, «παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς», ἐπήγαγεν, «ἵνα ἀγιάσῃ αὐτὴν καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος». Εἰπὼν δέ, «καθάρισας αὐ-
 30 τήν», ἔδειξεν ἀκάθαρτον οὖσαν ἔμπροσθεν καὶ ἐναγῆ καὶ οὐχ

4. Ματθ. 5,32.

5. Ἐφ. 5,25.

ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κίνδυνο. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ ἐπιτρέπει αὐτό, ἀλλὰ προστάζει ὅλα τὰ ἄλλα ἐλαττώματα πού ἔχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πορνεία, νὰ τὰ ὑπομένεις καὶ νὰ τὴν κρατᾷς στὸ σπίτι σου, ἔτσι νὰ προφυλάξεις τὸν ἑαυτό σου, σὰν νὰ πρόκειται νὰ ὑποφέρεις ὅλη τὴ κακία τῆς γυναίκα. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι βαρὺ καὶ ἐνοχλητικό, νὰ κάνεις τὰ πάντα καὶ νὰ προσπαθεῖς ὥστε νὰ πάρεις γυναίκα καλὴ καὶ ἀγαθὴ καὶ ὑπάκουη, γνωρίζοντας ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ ὅταν πάρεις γυναίκα κακὴ νὰ ὑποφέρεις τὸ βᾶρος τῆς ἢ, ἂν αὐτὸ δὲν τὸ θέλεις, νὰ γίνῃς μοιχὸς ἀφοῦ τὴ χωρίσεις. Γιατὶ λέγει, «ὅποιος χωρίζει τὴ γυναίκα του, ἐκτὸς ἀπὸ πορνεία, τὴν ὀδηγεῖ στὴ μοιχεία· ἀλλὰ καὶ ὅποιος παντρευθεῖ χωρισμένη γυναίκα διαπράττει μοιχεία»⁴.

Ἐὰν αὐτὰ τὰ σκεφθοῦμε καλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο καὶ γνωρίζουμε αὐτοὺς τοὺς νόμους, θὰ φροντίσουμε πολὺ, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ πάρουμε κάποια γυναίκα πού νὰ μπορεῖ εὐκόλα νὰ προσαρμοστεῖ κοντά μας καὶ νὰ ζήσει σύμφωνα μὲ τοὺς δικούς μας τρόπους. Καὶ παίρνοντας τέτοια γυναίκα ὄχι μόνο θὰ κερδίσουμε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲ θὰ τὴ χωρίσουμε ποτέ, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ τὴν ἀγαπήσουμε μὲ τὴ σφοδρότητα ἐκείνη πού πρόσταξε ὁ Παῦλος. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας»⁵, δὲ σταμάτησε ὡς ἐδῶ μόνο, ἀλλὰ μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης, «ὅπως ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία». Καὶ πῶς, πές μου, ἀγάπησε ὁ Χριστὸς αὐτήν; «Παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γι' αὐτήν». Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ χάρη τῶν γυναικῶν, μὴν ἀρνηθεῖς. Γιατί, ἂν ὁ Κύριος ἀγάπησε τόσο τὴ δούλη του, ὥστε καὶ τὴ ζωὴ του νὰ προσφέρει γι' αὐτήν, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐσὺ νὰ ἀγαπᾷς ἔτσι τὴν ὁμόδουλη σου.

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε μήπως ἡ ὁμορφιὰ τῆς νέφης καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς προσέλκυσε τὸ νυμφίο. Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε αὐτό. Γιατὶ ὅτι ἦταν ἄσχημη καὶ ἀκάθαρτη ἄκουσε τὰ ἐπόμενα. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε, «παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γι' αὐτήν», πρόσθεσε, «γιὰ νὰ τὴν ἀγιάσει, ἀφοῦ τὴν καθάρισε μὲ τὸ λουτρὸ

ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην ἀκαθαρσίαν· κνίσση γὰρ καὶ
καπνῶ καὶ λύθρῳ καὶ αἵμασι καὶ μυρίαῖς ἐτέραις τοιαύταις κα-
τερρυποῦτο κηλῖσιν. Ἄλλ' ὁμως οὐκ ἐβδελύξατο τὴν ἀμορφίαν,
ἀλλὰ μετέβαλε τὴν ἀηδίαν, μετέπλασε, μετερρύθμισεν, ἀφῆκε τὰ
5 ἡμαρτημένα. Τοῦτον καὶ σὺ μίμησαι. Κἂν μυρία ἀμάρτη ἢ συν-
οικοῦσα εἰς σὲ ἀμαρτήματα, πάντα ἄφες καὶ συγχώρησον, κἂν
λάβης δύστροπον, μεταρρύθμισον ἐπιεικείᾳ καὶ πραότητι, κα-
θὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὐ γὰρ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐ-
τῆς μόνον ἀπέσμηξεν, ἀλλὰ καὶ τὸ γῆρας ἀπέξυσε, τὸν παλαιὸν
10 ἀποδύσας ἄνθρωπον, τὸν ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων συγκείμενον.
Καὶ τοῦτο αὐτὸς αἰνιττόμενος πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «ἵνα πα-
ραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν
σπίλον ἢ ρυτίδα»· οὐ γὰρ καλὴν μόνον ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ νέαν,
οὐ κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς προαιρέσε-
15 ως ἔξιν.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ θαυμαστόν, ὅτι λαβὼν ἄμορφον
καὶ δυσειδῆ καὶ αἰσχρὰν καὶ γεγηρακυῖαν οὔτε ἐβδελύξατο τὴν
ἀμορφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς θάνατον ἑαυτὸν παρέδωκε καὶ μετερ-
ρύθμισεν αὐτὴν εἰς κάλλος ἀμήχανον· ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τοῦτο
20 πολλάκις ρυπουμένην, κηλιδουμένην ὄρῳ, οὐκ ἐκβάλλει, οὐδ'
ἀπορρήγνυσιν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ μένει θεραπεύων καὶ διορθού-
μενος. Πόσοι γάρ, εἰπέ μοι, μετὰ τὸ πιστεῦσαι ἡμαρτον; ἀλλ'
ὁμως αὐτοὺς οὐκ ἐβδελύξατο· οἶον, ὁ παρὰ Κορινθίους πεπορ-
νευκῶς μέλος τῆς Ἐκκλησίας ἦν· ἀλλ' οὐκ ἐξέκοψε τὸ μέλος,
25 ἀλλὰ διώρθωσεν. Ἡ Γαλατῶν Ἐκκλησία ἅπασα ἀπεσκίρτησε
καὶ πρὸς Ἰουδαϊσμόν κατέπεσεν· ἀλλ' ὁμως οὐδὲ ἐκείνην ἐξέβα-
λεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ Παύλου θεραπεύσας αὐτὴν, ἐπὶ τὴν προτέραν
ἐπανήγαγε συγγένειαν. Ὡσπερ οὖν ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἡμετέ-
ροις, ἐπειδὴν γένηται νόσημα, οὐ τὸ μέλος ἐκκόπτομεν ἀλλὰ τὸ
30 νόσημα ἀπελαύνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ποιῶμεν. Ἐὰν

6. Ἐφ. 5,26.

7. Ἐφ. 5,27.

τοῦ βαπτίσματος»⁶. Λέγοντας ὅμως, «ἀφοῦ τὴν καθάρισε», ἔδειξε πὼς ἦταν προηγουμένως ἀκάθαρτη καὶ μολυσμένη, ἔχοντας ὄχι κάποια ἀσήμαντη ἀκαθαρσία, ἀλλὰ τὴ χειρότερη· γιατί ἦταν καταρυπωμένη μὲ κνίσσα καὶ καπνό, μὲ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα αἵματα καὶ μὲ ἄπειρες ἄλλες τέτοιες κηλίδες. Ἄλλ' ὅμως δὲ συχάθηκε τὴν ἀσχήμια, ἀλλὰ μετέβαλε τὴν ἀηδία, τὴ μεταμόρφωσε, τὴ διόρθωσε, συγχώρησε τὰ ἀμαρτήματά της. Αὐτὸν καὶ σὺ μιμήσου. Καὶ ἂν ἀκόμη ἢ σύζυγός σου διαπράξει ἄπειρα σὲ σένα ἀμαρτήματα, ὅλα νὰ τὰ παραβλέψεις καὶ νὰ τὰ συγχωρήσεις· καὶ ἂν πάρεις δύστροπη γυναίκα, νὰ τὴν ἀλλάξεις μὲ τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν πραότητα, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία. Γιατί ὄχι μόνο τὴν ἀκαθαρσία της καθάρισε, ἀλλὰ καὶ τὰ γηρατεία της ἀξάλειψε, ξεντύνοντας τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ αὐτὸ πάλι ὑπονοώντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γιὰ νὰ παρουσιάσει στὸν ἑαυτό του ἔνδοξη τὴν Ἐκκλησία, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα»⁷. Δὲν τὴν ἔκανε δηλαδὴ μόνο καλή, ἀλλὰ καὶ νέα, ὄχι στὸ σῶμα ἀλλὰ στὴ διάθεση.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ θαυμαστό, ὅτι παίρνοντάς τὴν ἄσχημη καὶ δύσμορφη καὶ αἰσχρὴ καὶ γερασμένη δὲ συχάθηκε τὴν ἀσχήμια της, ἀλλὰ καὶ σὲ θάνατο παρέδωσε τὸν ἑαυτό του, καὶ τὴ μεταμόρφωσε σὲ ὁμορφιὰ ἀνυπέβλητη· ἀλλ' ὅτι καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἂν καὶ τὴ βλέπει πολλές φορές νὰ ρυπαίνεται καὶ νὰ κηλιδώνεται, δὲν τὴ χωρίζει οὔτε τὴν ἀποκόπτει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει νὰ τὴν περιποιεῖται καὶ νὰ τὴ διορθώνει. Γιατί πόσοι, πές μου, ἀμάρτησαν μετὰ τὴν πίστη τους σ' αὐτόν; Καὶ ὅμως δὲν αἰσθάνθηκε ἀποστροφή γι' αὐτούς. Γιὰ παράδειγμα, ἐκεῖνος ποὺ στὴν Κόρινθο διέπραξε πορνεία ἦταν μέλος τῆς ἐκκλησίας· ὅμως δὲν ἀπέκοψε τὸ μέλος ἀλλὰ τὸ διόρθωσε. Ἡ ἐκκλησία τῶν Γαλατῶν ὅλη ἀποσκίρτησε καὶ ἔπεσε στὸν Ἰουδαϊσμό· ὅμως οὔτε αὐτὴν ἔδιωξε, ἀλλὰ ἀφοῦ τὴ θεράπευσε μέσω τοῦ Παύλου τὴν ἐπανάφερε στὴν προηγούμενη συγγένεια. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωσι τῶν σωμάτων μας, ὅταν συμβεῖ κάποια ἀρρώστια δὲν ἀποκόπτουμε τὸ μέλος, ἀλλ'

γένηται τις ἐν αὐτῇ πονηρία, μὴ τὴν γυναῖκα ἐκβάλης, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀπέλασον.

Καίτοι γυναῖκα μὲν διορθώσασθαι δυνατόν, μέλος δὲ πολλάκις πεπηρωμένον θεραπεῦσαι οὐκ ἔνι· ἀλλ' ὅμως εἰδότες αὐ-
 5 τοῦ τὴν πῆρωσιν οὔσαν ἀνίατον, οὐδὲ οὕτως ἐκκόπτομεν· ἀλλὰ
 καὶ πόδα διεστραμμένον ἔχοντες πολλοὶ πολλάκις καὶ σκέλος
 χωλὸν καὶ χεῖρα ξηρὰν καὶ νενεκρωμένην καὶ ὄφθαλμὸν ἐσβε-
 σμένον, οὔτε τὸν ὄφθαλμὸν ἐξορύττουσιν οὔτε τὸ σκέλος ἐκκό-
 πτουσιν οὔτε τὴν χεῖρα ἀποτέμνουσιν, ἀλλ' ὀρῶντες οὔτε κέρδος
 10 ἐγγινόμενον ἐξ αὐτῶν τι τῷ σώματι καὶ πολλὴν τοῖς λοιποῖς μέ-
 λεσιν αἰσχύνην, μένουσιν αὐτὰ ἔχοντες διὰ τὴν πρὸς τὰ λοιπὰ
 συμπάθειαν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἔνθα μὲν ἀνίατος ἢ διόρθω-
 σις καὶ κέρδος οὐδὲν τοσαύτην ποιεῖσθαι πρόνοιαν, ἔνθα δε
 χρησταὶ ἐλπίδες καὶ πολλὴ ἢ μεταβολὴ ἀπαγορεύειν τὴν θερα-
 15 πείαν; Τὰ μὲν γὰρ τῇ φύσει πηρωθέντα ἀδύνατον ἀνακτήσασθαι
 πάλιν, τὴν δὲ προαίρεσιν διεστραμμένην δυνατόν μεταρρυθμί-
 σαι.

3. Εἰ δὲ καὶ αὐτὴν λέγοις ἀνίατα νοσεῖν καὶ πολλῆς ἐπιμε-
 λείας τυχοῦσαν τῷ οἰκείῳ κεχρηῆσθαι τρόπῳ, οὐδὲ οὕτως αὐτὴν
 20 ἐκβλητέον· οὔτε γὰρ τὸ μέλος ἀνίατα νοσοῦν ἐκκόπτεται. Μέλος
 δὲ καὶ αὕτη σὸν· «ἔσονται», γάρ, φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα
 μίαν». Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ μέλους οὐδὲν ἔσται κέρδος ἡμῖν τῆς θε-
 ραπείας, ἐπειδὴν ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας ἀδιόρθωτον φθάσῃ γενέ-
 σθαι, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς κἂν ἀνίατα μένη νοσοῦσα πολὺς ἡμῖν
 25 ὁ μισθὸς ἀποκείσεται διδάσκουσι, παιδαγωγοῦσι. Κἂν μηδὲν
 ἐκείνη παρὰ τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας κερδαίνῃ, τῆς γοῦν ὑπο-
 μονῆς πολὺν παρὰ τοῦ Θεοῦ ληψόμεθα τὸν μισθόν, ὅτι διὰ τὸν
 ἐκείνου φόβον τοσαύτην ὑπομονὴν ἐπεδειξάμεθα καὶ τὴν κακίαν
 αὐτῆς πρᾶως ἠνέγκαμεν καὶ τὸ μέλος ἡμῶν ἐκρατήσαμεν. Μέ-
 30 λος γὰρ ἡμῶν ἀναγκαῖον ἢ γυνή· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν μάλιστα

ἀπομακρύνουμε τὴν ἀρρώστια, ἔτσι ἄς κάνουμε καὶ σχετικὰ μὲ τὴ γυναίκα. Ἐάν συμβεῖ σ' αὐτὴν κάποια κακία, μὴ διώξεις τὴ γυναίκα σου, ἀλλὰ ἐξαφάνισε τὴν κακία.

Ἐάν καὶ βέβαια μιὰ γυναίκα εἶναι δυνατὸ νὰ τὴ διορθώσουμε, ἀλλὰ πολλὲς φορές δὲν μπορούμε νὰ θεραπεύσουμε ἕνα ἀνάπηρο μέλος. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ γνωρίζουμε ὅτι ἡ ἀναπηρία τοῦ εἶναι ἀθεράπευτη, οὔτε ἔτσι τὸ ἀποκόπτουμε. Καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι πολλὲς φορές ἔχοντας πόδι διεστραμμένο καὶ χωλό, καὶ χέρι παράλυτο καὶ νεκρωμένο, καὶ μάτι τυφλό, οὔτε τὸ μάτι βγάζουν οὔτε τὸ πόδι κόβουν οὔτε τὸ χέρι ἀφαιροῦν, καὶ ἂν καὶ βλέπουν ὅτι ἀπ' αὐτὰ δὲν προέρχεται κανένα ὄφελος στὸ σῶμα, ἀλλὰ μεγάλη ντροπὴ στὰ ὑπόλοιπα μέλη, ἐξακολουθοῦν νὰ τὰ ἔχουν ἐξ αἰτίας τῆς συμπάθειας πρὸς τὰ ὑπόλοιπα. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο ὅπου εἶναι ἀδύνατη ἡ διόρθωση καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα κέρδος νὰ δείχνουμε τόση φροντίδα, ἐνῶ ὅπου εἶναι ἀγαθὲς οἱ ἐλπίδες καὶ μεγάλη ἡ μεταβολὴ νὰ ἐμποδίζουμε τὴ θεραπεία; Γιατὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀνάπηρα στὴ φύση εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ διορθώσουμε πάλι, ἐνῶ τὴ διαστρεμμένη διάθεση εἶναι δυνατὸ νὰ τὴ μεταβάλουμε.

3. Ἐάν ὅμως λέγεις ὅτι καὶ αὐτὴ πάσχει ἀπὸ ἀθεράπευτη ἀρρώστια καὶ ὅτι παρ' ὅλο ποὺ τὴ φρόντισες πολὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τίς δικές της συνήθειες, οὔτε ἔτσι πρέπει νὰ τὴ διώξεις· γιατί οὔτε τὸ μέλος ποὺ πάσχει ἀπὸ ἀθεράπευτο νόσημα κόβεται. Καὶ εἶναι δικό σου μέλος αὐτὴ, γιατί λέγει, «οἱ δύο θὰ γίνουν μία σάρκα»⁸. Καὶ στὴν περίπτωση βέβαια τοῦ μέλους δὲ θὰ ἔχουμε κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν θεραπεία, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ καταστήσει νὰ γίνῃ ἀθεράπευτο, στὴν περίπτωση ὅμως τῆς γυναίκας, ἔστω καὶ ἂν ἐξακολουθεῖ νὰ νοσεῖ ἀθεράπευτα, θὰ μᾶς φυλαχθεῖ μεγάλη ἀμοιβὴ διδάσκοντάς την καὶ παιδαγωγώντας την. Καὶ ἂν ἐκεῖνη δὲν κερδίσει τίποτε ἀπὸ τὴν διδασκαλία μας, γιὰ τὴν ὑπομονὴν μας θὰ λάβουμε μεγάλη ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ δείξαμε τόσο μεγάλη ὑπομονὴν καὶ ὑποφέραμε μὲ πραότητα τὴν κακία της καὶ κρατήσαμε τὸ μέλος μας. Γιατὶ ἡ γυναίκα εἶναι ἀναγκαῖο μέ-

δεῖ φιλεῖν. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ τοῦτο διδάσκων πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ
5 Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν· ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Καθάπερ γὰρ ἡ Εὐα, φησὶν, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ γέγονεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστιν, «ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ».

10 Ἀλλ' ὅτι μὲν ἡ Εὐα ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τοῦ Ἀδὰμ γέγονεν ἅπαντες ἴσμεν καὶ σαφῶς ἡ Γραφή τοῦτο εἴρηκεν, ὅτι ἐπέβαλε ἕκστασιν ἐπ' αὐτὸν καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ὠκοδόμησε τὴν γυναῖκα, ὅτι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ συνέστη πόθεν ἔχει τις ἂν ἀποδειξαι; Καὶ
15 τοῦτο ἡ Γραφή δείκνυσι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν σταυρὸν ἀνηνέχθη καὶ προσηλώθη καὶ ἀπέθανε, «προσελθὼν εἰς τῶν στρατιωτῶν ἔνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ»· καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος ἡ Ἐκκλησία ἅπασα συνέστηκε. Καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς λέγων, ὅτι «ἐὰν μὴ τις
20 ἀναγεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Τὸ δὲ αἷμα, πνεῦμα λέγει. Καὶ γεννώμεθα μὲν διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος, τρεφόμεθα δὲ διὰ τοῦ αἵματος. Ὅρᾳς πῶς ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐσμὲν καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐκείνου καὶ τοῦ ὕδατος τι-
25 κτόμενοι καὶ τρεφόμενοι; Καὶ καθάπερ τοῦ Ἀδὰμ καθεύδοντος ἡ γυνὴ κατεσκευάζετο, οὕτω τοῦ Χριστοῦ ἀποθανόντος ἡ Ἐκκλησία διεπλάττετο ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ.

Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον χρὴ φιλεῖν τὴν γυναῖκα, ὅτι μέλος ἡμῶν ἐστὶ καὶ ἐξ ἡμῶν ἔσχε τὴν τῆς δημιουργίας ἀρχήν, ἀλλ'
30 ὅτι καὶ νόμον ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου τέθεικεν ὁ Θεός, οὕτω λέγων· «ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸ πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν

9. Ἐφ. 5,28–30.

11. Βλ. Γεν. 2,21–22.

10. Γεν. 2,21.

12. Ἰω. 19,34.

13. Ἰω. 3,5.

λος μας και γι' αυτό πρέπει να την αγαπάμε πάρα πολύ. Αυτό το πράγμα ακριβώς διδάσκοντας πάλι ο Παῦλος ἔλεγε· «ἔτσι ὀφείλουν οἱ ἄνδρες να αγαποῦν τις γυναῖκες τους, ὅπως αγαποῦν τὰ δικά τους σώματα. Γιατί ποτέ κανεῖς δὲ μίσησε τὴ δική του σάρκα, ἀλλὰ τὴν τρέφει καὶ τὴ φροντίζει, ὅπως ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησία, γιατί ὅλοι εἴμαστε μέλη τοῦ σώματός του, ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ἀπὸ τὰ ὀστά του»⁹. Ὅπως δηλαδὴ ἡ Εὐα, λέγει, ἔγινε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ, ἔτσι καὶ ἐμεῖς γίναμε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ. Γιατί αὐτὸ σημαίνει, «ἀπὸ τὴ σάρκα του καὶ ἀπὸ τὰ ὀστά του»¹⁰.

Καὶ ὅτι βέβαια ἡ Εὐα ἔγινε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ ὅλοι μας τὸ γνωρίζουμε καὶ μὲ σαφήνεια τὸ εἶπε ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἐπέβαλε ἔκσταση σ' αὐτὸν καὶ ἔλαβε μία ἀπὸ τις πλευρές του καὶ κατασκεύασε τὴν γυναῖκα¹¹, ἀλλὰ τὸ ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία συγκροτήθηκε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ τὸ ἀποδείξει κανεῖς; Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ἡ Γραφή. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἀνεβάστηκε στὸ σταυρὸ καὶ καρφώθηκε καὶ πέθανε, «πλησίασε ἓνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες καὶ τοῦ τρύπησε τὴν πλευρά, καὶ ἀμέσως βγῆκε αἷμα καὶ νερό»¹². Καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ αἷμα καὶ τὸ νερὸ συγκροτήθηκε ὀλόκληρη ἡ Ἐκκλησία. Καὶ τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος λέγοντας, «ἂν κανεῖς δὲ γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹³. Τὸ αἷμα τὸ λέγει Πνεῦμα. Γεννιόμαστε λοιπὸν μὲ τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος, ἐνῶ τρεφόμαστε μὲ τὸ αἷμα. Βλέπεις πῶς εἴμαστε ἀπὸ τὴ σάρκα του καὶ ἀπὸ τὰ ὀστά του, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ αἷμα ἐκείνου καὶ τὸ νερὸ γεννιόμαστε καὶ τρεφόμαστε; Καὶ ὅπως ἐνῶ κοιμόταν ὁ Ἀδάμ κατασκευαζόταν ἡ γυναῖκα, ἔτσι μὲ τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ σχηματιζόταν ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν πλευρὰ του.

Καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτὸ πρέπει νὰ αγαπάμε τὴ γυναῖκα μας, ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι μέλος μας καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὄρισε νόμο γι' αὐτὸ ακριβῶς τὸ πράγμα, λέγοντας τὸ ἐξῆς· «ἀντὶ γι' αὐτὸ κάθε ἄνδρας θὰ ἐγκαταλείψει τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ συνδεθεῖ στενὰ μὲ

μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῦτον ἡμῖν ὁ Παῦλος ἀνέγνω τὸν νόμον, ἵνα πανταχόθεν ἡμᾶς πρὸς τὸν ἔρωτα συνελάσῃ τοῦτον. Καὶ σκόπει σοφίαν ἀποστολικήν· οὔτε γὰρ
5 ἀπὸ τῶν θείων νόμων οὔτε ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων μόνον εἰς τὴν ἀγάπην ἡμᾶς ἐνάγει τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούτων καὶ ἀπ' ἐκείνων ἐναλλάξας ἀμφοτέρα ταῦτα τίθησιν· ἵνα ὁ μὲν ὑψηλότερος καὶ φιλοσοφώτερος ἀπὸ τῶν ἄνωθεν, ὁ δὲ ἀσθενής ἀπὸ τῶν κάτωθεν καὶ τῶν τῆς φύσεως εἰς φίλτρον ἐνάγηται.

10 Διὰ τοῦτο ἀρχόμενος μὲν ἀπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ κατορθωμάτων τὴν παραίνεσιν εἰσάγει οὕτω λέγων, «ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν»· εἶτα πάλιν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων· «οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρας ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα»· εἶτα πάλιν
15 ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· «ὅτι μέλη ἐσμὲν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ»· εἶτα πάλιν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων· «ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ τὸν νόμον ἀναγνοὺς τοῦτόν φησι· «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ».

Πῶς μέγα ἐστίν; εἶπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμευομένη ἢ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἐωρακυῖα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον· πάλιν ὁ ἀνὴρ, ἦν οὐδέποτε εἶδεν, ἧς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινώνησε
25 συνουσίας, ταύτην κάκεινος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἐτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκνονται, ἀλγοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἔλκουσιν, ἀνθρώπῳ δὲ πολλάκις μηδέποτε ὀφθέντι,
30 μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιοῦντες καὶ οὐχ ἠγοῦνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν

14. Γεν. 2,24.

16. Ἐφ. 5,28.

18. Ἐφ. 5,31.

15. Ἐφ. 5,25.

17. Ἐφ. 5,30.

19. Ἐφ. 5,32.

τῆ γυναίκα του, καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο τους μία σάρκα»¹⁴. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο καὶ ὁ Παῦλος μᾶς διάβασε αὐτὸν τὸ νόμο, γιὰ νὰ μᾶς παρακινήσει ἀπὸ παντοῦ πρὸς τὴν ἀγάπη αὐτή. Καὶ πρόσεχε τί σοφία ἀποστολική. Γιατὶ οὔτε ἀπὸ τοὺς θείους νόμους οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους μόνο μᾶς προτρέπει πρὸς τὴν ἀγάπη τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ τὰ ὀρίζει αὐτὰ τὰ δύο παίρνοντας καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτους καὶ ἀπὸ τοὺς δεύτερους, ὥστε αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀνώτερος καὶ ἔχει περισσότερη πίστη νὰ ὠθεῖται στὴν ἀγάπη αὐτὴ ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ ἀδύνατος ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς φύσης.

Γι' αὐτὸ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ κατορθώματα τοῦ Χριστοῦ παρουσιάζει τὴν προτροπὴ λέγοντας αὐτά: «νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁵. Ἔπειτα πάλι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα: «ἔτσι ὀφείλουν οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες τους, ὅπως ἀγαποῦν τὰ δικά τους σώματα»¹⁶. Στὴ συνέχεια πάλι ἀπὸ τὸ Χριστό: «γιατὶ εἴμαστε μέλη τοῦ σώματός του, ἀπὸ τὴ σάρκα του καὶ ἀπὸ τὰ ὀστά του»¹⁷. Ὑστερα πάλι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα: «ἀντὶ γι' αὐτὸ θὰ ἐγκαταλείψει ὁ ἄνδρας τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ συνδεθεῖ στενὰ μὲ τὴ γυναίκα του»¹⁸. Καὶ ἀφοῦ διάβασε αὐτὸν τὸ νόμο λέγει: «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο»¹⁹.

Πές ὅμως πῶς εἶναι μεγάλο; Γιατὶ ἡ κόρη, ἐνῶ περνοῦσε ὄλον τὸν καιρὸ τῆς στὸ δωμάτιο καὶ δὲν εἶδε ποτὲ τὸ γαμπρό, ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τόσο πολὺ τὸν ποθεῖ καὶ τὸν δέχεται σὰν δικό της σῶμα: ἐπίσης ὁ ἄνδρας ἐκείνην ποὺ ποτὲ δὲν εἶδε, ποὺ ποτὲ δὲ συζήτησε μαζί της, αὐτὴν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα θέτει πάνω ἀπ' ὄλους, καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς του. Οἱ γονεῖς πάλι, ἂν τοὺς ἀφαιρεθοῦν χρήματα γιὰ κάποια ἄλλη ὑπόθεση, στενοχωριοῦνται, λυποῦνται, σύρουν στὸ δικαστήριον ἐκείνους ποὺ τοὺς τὰ ἀφαίρεσαν, ἐνῶ σὲ ἄνθρωπο ποὺ πολλὰ φορὲς δὲν τὸν εἶδαν οὔτε τὸν γνώρισαν ποτὲ ἐμπιστεύονται σ' αὐτὸν καὶ τὴ θυγατέρα τους καὶ προίκα ἀπὸ πολλὰ χρήματα. Καὶ χαίρονται γι' αὐτὸ ποὺ κάνουν καὶ δὲ θεωροῦν ζημιὰ αὐτὸ ποὺ γίνεται,

θυγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκνονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θυγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἐξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ 5 Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφοτέρω ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται, καὶ χρόνου τοσούτου συνηθείας ἢ τότε συντυχία τυραννικωτέρα γίνεται, καὶ συνιδῶν, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδομένους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν πα- 10 ρεσκεύασε, φησὶν· «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί».

Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν παιδῶν, τὸ παιδίον τεχθὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως εὐθέως ἐπίσταται τοὺς γονεῖς οὐ φθεγγόμενον, οὕτω δὴ καὶ νυμφίος καὶ νύμφη, οὐδενὸς συνάγοντος, οὐδενὸς παραινοῦντος καὶ συμβουλεύοντος, ἀπὸ τῆς ὄψεως ἀλλήλοις συμπλέ- 15 κονται. Εἶτα ἰδῶν ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας μάλιστα, ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμασε. Πῶς οὖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο ἐγένετο; Καθάπερ ὁ νυμφίος τὸν πατέρα ἀφείς πρὸς τὴν νύμφην ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τὸν πατρικὸν θρόνον ἀφείς πρὸς τὴν νύμφην ἦλθεν· οὐχ 20 ἡμᾶς ἄνω ἐκάλεσεν, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς παρεγένετο. Ὅταν δὲ ἀκούσης ὅτι ἀφῆκεν, μὴ μετὰστασιν νοήσης, ἀλλὰ συγκτάβασιν· καὶ γὰρ καὶ μεθ' ἡμῶν ὦν, μετὰ τοῦ Πατρὸς ἦν. Διὰ τοῦτό φησι· «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί». Μέγα μὲν ἐστί καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων γινόμενον, δταν δὲ ἴδω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν 25 Ἐκκλησίαν αὐτὸ συμβαῖνον, τότε ἐκπλήττομαι, τότε θαυμάζω. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί», ἐπήγαγεν· «ἐγὼ δὲ λέγω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Εἰδὼς τοίνυν ἡλίκον μυστήριόν ἐστιν ὁ γάμος καὶ ἡλίκου πράγματος τύπος, μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε περὶ τούτου βουλεύου μηδὲ

ἀλλὰ βλέποντας τὴ θυγατέρα τους νὰ ὀδηγεῖται μακριὰ τους, δὲ θυμοῦνται τὴν οἰκογενειακὴ σχέση, δὲ λυποῦνται, δὲ στενοχωριοῦνται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦν καὶ θεωροῦν πῶς εἶναι εὐχῆς ἔργο τὸ νὰ δοῦν καὶ τὴ θυγατέρα τους νὰ ὀδηγεῖται ἔξω ἀπὸ σπίτι καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν καὶ πολλὰ χρήματα. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα ἔχοντας στὸ νοῦ του ὁ Παῦλος, ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ δύο ἐγκαταλείποντας τοὺς γονεῖς ἐνώνονται μεταξύ τους καὶ ὅτι ἡ συνένωσή τους αὐτὴ γίνεται πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴ συνήθεια τόσο μεγάλου χρόνου, καὶ κατανοώντας ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς ἔσπειρε αὐτοὺς τοὺς ἔρωτες καὶ ἔκανε αὐτοὺς πὸν παραδίνου καὶ αὐτοὺς πὸν παραδίνονται νὰ τὸ πράξουν μὲ χαρὰ αὐτό, λέγει· «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο».

Καὶ ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ παιδιά, τὸ μικρὸ παιδί ὅταν γεννηθεῖ ἀναγνωρίζει ἀμέσως τοὺς γονεῖς του μόλις τοὺς δεῖ χωρὶς νὰ μιλάει, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἐνώνει, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς προτρέπει καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύει, μόλις ἰδωθοῦν συμπλέκονται μεταξύ τους. Ἐπειτα ὅταν εἶδε πῶς αὐτὸ ἔγινε ὅπως ἰδιαίτερα στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία, ἐνίωσε ἐκπληξὴ καὶ θαυμασμό. Πῶς λοιπὸν ἔγινε αὐτὸ στὸ Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία; Ὅπως ὁ γαμπρὸς ἐγκαταλείποντας τὸν πατέρα του ἔρχεται πρὸς τὴ νύφη, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἀφήνοντας τὸν πατρικὸ θρόνον ἦρθε πρὸς τὴ νύφη. Δὲ μᾶς κάλεσε στὸν οὐρανό, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἦρθε σ' ἐμᾶς. Καὶ ὅταν ἀκούσεις ὅτι 'ἄφησε', μὴ σκεφθεῖς μετακίνηση ἀλλὰ συγκατάβαση. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ὅταν ἦταν μαζὶ μας βρισκόταν μὲ τὸν Πατέρα του. Γι' αὐτὸ λέγει· «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο». Μεγάλον βέβαιον εἶναι καὶ ὅταν γίνεται στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὁμως τὸ δῶ νὰ συμβαίνει στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία τότε ἐκπλήσσομαι, τότε θαυμάζω. Γι' αὐτὸ ἀφοῦ εἶπε, «τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο», πρόσθεσε· «ἐγὼ νομίζω ὅτι ἀναφέρεται στὸ Χριστὸ καὶ στὴν Ἐκκλησία». Ἀφοῦ λοιπὸν γνώρισες πόσον μεγάλο μυστήριον εἶναι ὁ γάμος καὶ τοιοῦτο μεγάλου πράγματος εἶναι τύπος, νὰ μὴ σκέπτεσαι γι' αὐτὸν ἐπιπόλαια καὶ τυχαῖα, οὔτε νὰ ζητᾶς πολλὰ χρήματα ὅταν πρόκειται

χρημάτων εὐπορίαν ζητεῖ μέλλων ἄγεσθαι νόμφην. Οὐ γὰρ καπηλείαν, ἀλλὰ βίου κοινωνίαν εἶναι τὸν γάμον δεῖ νομίζειν.

4. Καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, ὁ δεῖνα εὐπορώτερος γέγονεν ἀπὸ τοῦ γάμου, πένης ὢν· ἐπειδὴ γυναῖκα εὐπορον ἔλαβε, πλουτεῖ καὶ τρυφᾷ νῦν. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἀπὸ γυναικὸς κερδαίνειν ἐπιθυμεῖς καὶ οὐκ αἰσχύνῃ οὐδὲ ἐρυθριᾷς; οὐδὲ εἰς τὴν γῆν καταδύῃ τοιούτους κερδῶν ἐπιζητῶν τρόπους; καὶ ποῦ ταῦτα ἀνδρὸς τὰ ρήματα; Γυναικὸς ἔν ἐστι μόνον, τὰ συλλεγόμενα διαφυλάττειν, τὰς προσόδους διατηρεῖν, τῆς οἰκίας ἐπιμελεῖσθαι· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν τούτοις ἡμῖν βοηθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν βίον τὸν ἡμέτερον δύο ταῦτα συγκροτεῖν εἴωθε, τὰ πολιτικὰ καὶ ἰδιωτικὰ πράγματα, διελὼν ἀμφοτέρα ταῦτα ὁ Θεός, ταύτη μὲν τὴν τῆς οἰκίας προστασίαν ἀπένειμε, τοῖς δὲ ἀνδράσι τὰ τῆς πόλεως ἅπαντα πράγματα, τὰ τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, δικαστήρια, βουλευτήρια, στρατηγίας, τὰ ἄλλα πάντα.

Οὐ δύναται ἀκοντίσαι δόρυ, οὐδὲ ἀφεῖναι βέλος ἢ γυνή· ἀλλ' ἠλακάτην δύναται λαβεῖν καὶ ἰστὸν ὑφᾶναι καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν διαθεῖναι καλῶς. Οὐ δύναται γνώμην εἰσηγήσασθαι ἐν βουλευτηρίῳ, ἀλλὰ δύναται γνώμην εἰσηγήσασθαι ἐν οἰκίᾳ, καὶ πολλάκις ἄπερ συνεῖδεν ὁ ἀνὴρ τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν, βέλτιον αὕτη συνεῖδεν. Οὐ δύναται τὰ δημόσια διαθεῖναι καλῶς, ἀλλὰ δύναται θεραπαινίδων κακουργίας συνιδεῖν, καὶ σωφροσύνης ἐπιμεληθῆναι τῶν διακονουμένων, τὴν ἄλλην ἅπασαν τῷ συνοικοῦντι παρέχειν ἄδειαν, καὶ πάσης αὐτὸν τοιαύτης ἀπαλλάξαι φροντίδος ἐν οἴκοις, ταμείων, ἐριουργίας, ἀρίστου παρασκευῆς, ἱματίων εὐσχημοσύνης, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιμελουμένη, ἄπερ ἀνδρὶ οὔτε εὐπρεπές, οὔτε εὐκόλον μεταχειρίσασθαι ποτε, κἂν μυρία φιλονεικῇ. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλοτιμίας καὶ σοφίας ἔργον, τὸν ἐν τοῖς μείζοσι

νά παντρευθεῖς. Γιατί τὸ γάμο δὲν πρέπει νὰ τὸν θεωρεῖς ἐμπορικὴ συμφωνία ἀλλὰ κοινωνία ζωῆς.

4. Γιατί πολλοὺς ἄκουσα νὰ λέγουν, ὁ τάδε ἔγινε πλουσιότερος ἀπὸ τὸ γάμο ἐνῶ ἦταν φτωχός· ἐπειδὴ πῆρε γυναῖκα πλούσια, τώρα εἶναι πλούσιος καὶ ζεῖ μὲ ἀνέσεις. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἐπιθυμεῖς νὰ κερδίζεις ἀπὸ γυναῖκα καὶ δὲν ντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις; δὲν ἀφανίζεσαι μέσα στὴ γῆ ἐπιζητώντας τέτοιους τρόπους κερδῶν; καὶ ποῦ ἀκούστηκε τέτοια λόγια νὰ λέγει ἓνας ἄνδρας; Στὴ γυναῖκα ἓνα μόνο ἀνήκει, νὰ προσέχει αὐτὰ ποὺ μαζεύονται, νὰ διατηρεῖ τὰ ἔσοδα, νὰ φροντίζει τὸ σπίτι. Γιατί πραγματικὰ γι' αὐτὸ τὴν ἔδωσε ὁ Θεός, γιὰ νὰ μᾶς βοηθάει σ' αὐτὰ μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴ ζωὴ μας συνήθως τὴ συγκροτοῦν δύο πράγματα, τὰ δημόσια καὶ τὰ ιδιωτικά, χωρίζοντας αὐτὰ τὰ δύο ὁ Θεός, στὴ γυναῖκα ἔδωσε τὴν προστασία τοῦ σπιτιοῦ καὶ στοὺς ἄνδρες ὅλα τὰ ζητήματα τῆς πόλης, ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἀγορά, μὲ τὰ δικαστήρια, μὲ τὰ κοινοβούλια, μὲ τὶς στρατηγίες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

Δὲν μπορεῖ ἡ γυναῖκα νὰ ρίξει τὸ ἀκόντιο οὔτε νὰ ἐκτοξεύσει τὸ βέλος, μπορεῖ ὅμως νὰ πάρει τὴ ρόκα καὶ νὰ ὑφάνει στὸν ἀργαλειὸ καὶ νὰ διαχειριστεῖ καλῶς ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν μπορεῖ νὰ εἰσηγηθεῖ κάποια γνώμη στὸ κοινοβούλιο, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ εἰσηγηθεῖ γνώμη στὸ σπίτι καὶ πολλές φορές αὐτὴ γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν μπορεῖ νὰ διαχειρισθεῖ καλῶς τὰ δημόσια, ἀντίθετα μπορεῖ νὰ ἀναθρέψει καλῶς παιδιὰ, τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ κτήματα. Μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ τὶς κακὲς πράξεις τῶν ὑπηρετριῶν καὶ νὰ φροντίσει γιὰ τὴ σωφροσύνη αὐτῶν ποὺ ὑπηρετοῦν, νὰ παρέχει ὅλη τὴν ἄλλη ἀνεση στὸ σύζυγο καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε τέτοια φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ, τὴ διαχείριση, τὴν κατεργασία τοῦ μαλλιοῦ, τὴν ἐτοιμασία τοῦ φαγητοῦ, τὴν εὐπρέπεια στὸ ντύσιμο, φροντίζοντας ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα στὸν ἄνδρα οὔτε εὐπρεπὲς εἶναι οὔτε εὐκολο νὰ τὰ χειρισθεῖ ποτέ, ἔστω καὶ ἂν προσπαθῆσει πάρα πολύ. Γιατί βέβαια καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς γενναιοδωρίας καὶ τῆς σοφίας τοῦ

χρήσιμον, ἐν τοῖς ἐλάττωσι καταδεέστερον καὶ ἄχρηστον εἶναι, ἵνα ἀναγκαία γένηται τῆς γυναικὸς ἡ χρεία.

Εἰ γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἐποίησεν τὸν ἄνδρα ἐπιτήδειον εἶναι, εὐκαταφρόνητον ἂν τὸ τῶν γυναικῶν ἐγένετο γένος· πάλιν, εἰ τὸ
5 μείζον καὶ χρησιμώτερον ἐπέτρεψε τῇ γυναικί, πολλῆς ἂν ἐνέ-
πλησε τὰς γυναικας τῆς ἀπονοίας. Διὰ τοῦτο οὔτε ἀμφοτέρα ἐνὶ
ἔδωκεν, ἵνα μὴ τὸ ἕτερον ἐλαττωθῇ γένος καὶ περιττὸν εἶναι
δοκῆ, οὔτε ἐξίσης ἀμφοτέρα ἐκατέρω διένειμεν, ἵνα μὴ πάλιν ἐκ
τῆς ἰσοτιμίας μάχη τις γένηται καὶ φιλονεικία, τῆς αὐτῆς προε-
10 δρίας τοῖς ἀνδράσι φιλονεικουσῶν ἀξιουῖσθαι τῶν γυναικῶν·
ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τῆς εἰρήνης προνοῶν καὶ τὴν πρέπουσαν ἐκάστῳ
τάξιν διατηρῶν, εἰς δύο ταῦτα διελὼν ἡμῶν τὴν ζωὴν, τὸ μὲν
ἀναγκαιότερον καὶ χρησιμώτερον τῷ ἀνδρί, τὸ δὲ ἔλαττον καὶ
καταδεέστερον δέδωκε τῇ γυναικί, ἵν' ὁ μὲν διὰ τὸ ἀναγκαῖον
15 τῆς χρείας περισπούδαστος ἡμῖν ᾗ, ἡ δὲ διὰ τὸ καταδεέστερον
τῆς διακονίας μὴ κατεξανιστᾶναι τοῦ συνοικοῦντος.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντες εἰδότες, ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρε-
τὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντρο-
φῶμεν ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὖπορον λα-
20 βῶν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα. Εἰ γάρ, καὶ
χωρὶς τούτου, φρονήματός εἰσιν αἱ γυναῖκες ἐμπεπλησμέναι καὶ
πρὸς δόξης ἔρωτα εὐέμπτοι, ἂν καὶ ταύτην προσλάβωσι τὴν
προσθήκην, πῶς ἔσονται φορηταὶ τοῖς συνοικοῦσιν αὐταῖς; Ὁ
δὲ ὁμότιμον ἢ πενεστέραν λαβῶν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμα-
25 χον ἔλαβε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθὰ. Ἡ γὰρ
τῆς πενίας ἀνάγκη θεραπεύειν αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμε-
λείας ἀναπείθει τὸν ἄνδρα καὶ πάντα εἴκειν καὶ πείθεσθαι, καὶ
ἔριδος μὲν καὶ μάχης καὶ ἀπονοίας καὶ ὕβρεως πᾶσαν ἀναιρεῖ
πρόφασιν, εἰρήνης δὲ καὶ ὁμοιοῖας καὶ ἀγάπης καὶ συμφωνίας
30 γίνεται σύνδεσμος.

Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ'

Θεοῦ, αὐτὸς ποὺ εἶναι χρήσιμος γιὰ τὰ μεγαλύτερα νὰ εἶναι κατώτερος καὶ ἄχρηστος γιὰ τὰ μικρότερα, γιὰ νὰ γίνῃ ἀπαραίτητη ἡ χρησιμότητα τῆς γυναίκα.

Γιατὶ ἂν καὶ στὰ δύο ἔκανε τὸν ἄνδρα ἐπιτήδειο θὰ γινόταν εὐκαταφρόνητο τὸ γένος τῶν γυναικῶν. Πάλι, ἂν ἐπέτρεπε τὸ μεγαλύτερο καὶ χρησιμότερο στὴ γυναίκα, θὰ γέμιζε μὲ πολλὴ ἀλαζονεία τὶς γυναῖκες. Γι' αὐτὸ οὔτε καὶ τὰ δύο ἔδωσε στὸ ἓνα γένος, γιὰ νὰ μὴ μειωθεῖ τὸ ἄλλο καὶ φανεῖ πὼς εἶναι περιττό· οὔτε καὶ τὰ δύο μοίρασε ἐξίσου στὸ καθένα, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ πάλι ἀπὸ τὴν ἰσοτιμία κάποια διαμάχη καὶ φιλονεικία, ἐπειδὴ οἱ γυναῖκες θὰ ἐπιδίωκαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδια τιμητικὴ θέση μὲ τοὺς ἄνδρες. Ἀλλὰ προνοώντας γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ συγχρόνως διατηρώντας τὴν πρέπουσα στὸ κάθε γένος θέση, χῶρισε τὴ ζωὴ μας στὰ δύο αὐτὰ πράγματα καὶ ἔδωσε τὸ ἀναγκαιότερο καὶ χρησιμότερο στὸν ἄνδρα, ἐνῶ τὸ μικρότερο καὶ κατώτερο στὴ γυναίκα, γιὰ νὰ μᾶς εἶναι περιζήτητος ὁ ἄνδρας ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγκαιότητας τοῦ ἔργου του, ἐνῶ ἡ γυναίκα ἐξ αἰτίας τῆς κατώτερης σὲ σημασία ὑπηρεσίας της νὰ μὴν ἐξεγείρεται ἐναντίον τοῦ συζύγου της.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλοι αὐτά, ὡς ζητοῦμε ἓνα μόνο πράγμα, ἀρετὴ ψυχῆς καὶ εὐγένεια τρόπων, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουμε εἰρήνη, γιὰ νὰ ζοῦμε μὲ ὁμόνοια καὶ ἀγάπη παντοτινὴ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ πῆρε γυναίκα πλούσια, πῆρε μᾶλλον κυρία τοῦ σπιτιοῦ παρὰ σύζυγο. Γιατὶ, ἂν καὶ χωρὶς αὐτὸ οἱ γυναῖκες εἶναι γεμάτες ὑπερηφάνεια καὶ εὐκόλα πέφτουν στὴν ἀγάπη τῆς δόξας, ἂν προστεθεῖ καὶ αὐτὸ τὸ πράγμα, πὼς θὰ εἶναι ὑποφερτὲς στοὺς συζύγους τους; Ἀντίθετα ἐκεῖνος ποὺ πῆρε γυναίκα ἰσότιμη ἢ φτωχότερη, πῆρε βοηθὸ καὶ σύμμαχο καὶ ἔβαλε στὸ σπίτι του ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ ἡ ἀνάγκη τῆς φτώχειας τὴν παρακινεῖ νὰ περιποιεῖται μὲ πολλὴ φροντίδα τὸν ἄνδρα της, σὲ ὅλα νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ ὑπακούει, ἐξαφανίζει κάθε πρόφαση γιὰ διχόνοια καὶ φιλονεικία καθὼς καὶ ἀλαζονεία καὶ ὕβρη, καὶ γίνε-ται σύνδεσμος εἰρήνης, ὁμόνοιας, ἀγάπης καὶ συμφωνίας.

Ἄς μὴν ἐπιζητοῦμε λοιπὸν νὰ ἔχουμε χρήματα, ἀλλὰ νὰ

ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλὰ ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν
 5 καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα. Πόσοι πλουτοῦντες, γυναῖκες λαβόντες εὐπόρους, τὴν οὐσίαν αὐξήσαντες, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὁμόνοιαν κατέλυσαν, καθημερινὰς μάχας ἐπὶ τῆς τραπέζης ποιούμενοι, φιλονεικίας ἔχοντες; πόσοι
 10 πένητες πενεστέρας λαβόντες, εἰρήνης ἀπολαύουσι καὶ μετ' εὐφροσύνης πολλῆς τὸν ἥλιον τοῦτον βλέπουσιν, οἱ δὲ εὐποροὶ, πανταχόθεν αὐτοῖς περικειμένης τρυφῆς, διὰ τὰς γυναῖκας ἠΰξαντο πολλάκις ἀποθανεῖν καὶ τῆς παρούσης ἀπαλλαγῆναι ζωῆς; οὕτως οὐδὲν χρημάτων ὄφελος, ὅταν ψυχῆς μὴ ἐπιτυγχάνωμεν ἀγαθῆς.
 15

Καὶ τί χρὴ λέγειν περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας; Καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν τῶν χρημάτων τὴν κτῆσιν πολλάκις τὸ πλουσιωτέραν λαβεῖν ἡμᾶς παρέβλαψεν. Ὅταν γὰρ εἰς τὸν τῆς προικὸς λόγον ἄπασαν τὴν περιουσίαν ἐπιδούς, εἶτα ἀώρου συμβάντος θανάτου, καταβαλεῖν παρὰ τῶν κηδεστῶν ἀναγκάζεται τὴν προῖκα ἄπασαν, καθάπερ οἱ ναυάγιον ὑπομένοντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης τὸ σῶμα διασώζουσι μόνον, οὕτω δὴ καὶ οὗτος μετὰ πολλὰς φιλονεικίας καὶ μάχας καὶ ὕβρεις καὶ δικαστήρια, μόλις τὸ σῶμα ἐλεύθερον ἔχων ἐξέρχεται. Καὶ καθάπερ οἱ τῶν ἐμπόρων ἄπληστοι, μυρίων τὴν ναῦν πλήσαντες φορτίων καὶ πλεον τῆς δυνάμεως τὸν ὄγκον ἐπιθέντες, κατέδυσαν τὸ σκάφος καὶ πάντα ἀπώλεσαν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τοὺς ὑπερόγκους ἀγόμενοι γάμους, μείζονα πολλάκις δόξαντες περιβάλεσθαι οὐσίαν διὰ τῆς γυναικός, καὶ τῆς οὔσης ἐξέπεσον· καὶ ὡσπερ ἐκεῖ κύματος ἐμβολῆ βραχεῖα ἐμπεσοῦσα βαπτίζει τὸ σκάφος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θάνατος ἄωρος προσπεσὼν μετὰ τῆς γυναικός καὶ πάντα τὰ ὄντα αὐτοῦ ἀφείλετο.
 25
 30

ἔχουμε εἰρήνη, νὰ ἀπολαμβάνουμε εὐχαρίστηση. Γι' αὐτὸ εἶναι ὁ γάμος, ὄχι γιὰ νὰ γεμίζουμε τὰ σπίτια μὲ πόλεμο καὶ μάχη, ὄχι γιὰ νὰ ἔχουμε διχόνοιες καὶ φιλονεικίες, ὄχι γιὰ νὰ συγκρουόμαστε μεταξύ μας καὶ νὰ κάνουμε τὸ βίο μας ἀβίωτο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουμε βοήθεια, νὰ ἔχουμε λιμάνι καὶ καταφύγιο καὶ παρηγοριὰ γιὰ τὰ ἐπικείμενα κακά, γιὰ νὰ συζητοῦμε εὐχάριστα μὲ τὴ γυναῖκα μας. Πόσοι πλούσιοι, πὺ πῆραν πλούσιες γυναῖκες καὶ αὐξήσαν τὴν περιουσία τους, κατέστρεψαν τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὁμόνοια, κάνοντας καθημερινὲς μάχες στὸ τραπέζι καὶ ἔχοντας φιλονεικίες; Πόσοι φτωχοί, πὺ πῆραν φτωχότερες γυναῖκες, ἀπολαμβάνουν εἰρήνη καὶ βλέπουν μὲ πολλὴ χαρὰ αὐτὸν τὸν ἥλιο, ἐνῶ οἱ πλούσιοι, ἂν καὶ τοὺς περιστοιχίζουν ἀπὸ παντοῦ οἱ ἀπολαύσεις, ἐξ αἰτίας τῶν γυναικῶν τους εὐχήθησαν πολλὰς φορὲς νὰ πεθάνουν καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ; Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ χρήματα, ὅταν δὲν ἐπιτύχουμε ἀγαθὴ ψυχὴ.

Καὶ γιὰτί πρέπει νὰ λέγω γιὰ εἰρήνη καὶ ὁμόνοια; Γιατί καὶ στὴν ἴδια τὴν ἀπόκτηση τῶν χρημάτων πολλὰς φορὲς μᾶς ἔβλαψε τὸ ὅτι πήραμε πλουσιότερη γυναῖκα. Γιατί ὅταν κάποιος ξοδέψει ὅλη του τὴν περιουσία στὴν ἀπόκτηση τῆς προίκα καὶ ἔπειτα συμβεῖ πρόωρος θάνατος τῆς συζύγου του, ἀναγκάζεται ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς της νὰ ἐπιστρέψει ὅλη τὴν προίκα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνοι πὺ παθαίνουν ναυάγιο στὴ θάλασσα διασώζονται μόνο τὸ σῶμα τους, ἔτσι ἀκιρβῶς καὶ αὐτός, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς φιλονεικίες καὶ μάχες καὶ ὕβρεις καὶ δικαστήρια, βγαίνει ἔχοντας ἐλεύθερο μόνο τὸ σῶμα του. Καὶ ὅπως οἱ ἄπληστοι ἔμποροι, ἐπειδὴ γέμισαν τὸ πλοῖο μὲ ὑπερβολικὰ φορτία καὶ τὸ φόρτωσαν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀντοχὴ του, βύθισαν τὸ σκάφος καὶ τὰ ἔχασαν ὅλα, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ πὺ ἔκαναν ὑπερμετρους γάμους, ἐπειδὴ πολλὰς φορὲς νόμισαν πῶς θ' ἀποκτήσουν μέσω τῆς γυναῖκα μεγαλύτερη περιουσία, ἔχασαν καὶ αὐτὴν πὺ εἶχαν. Καὶ ὅπως ἐκεῖ ὅταν ἐπιπέσει γιὰ λίγο ἓνα ὀρμητικὸ κύμα βυθίζει τὸ σκάφος, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὅταν πέσει πρόωρος θάνατος τοῦ στέρησε μαζί μὲ τὴ γυναῖκα ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του.

5. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περισκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἂν πένης ἢ τὴν πενίαν πλούτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται· ὡσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ 5 ἀκόλαστος καὶ φίλερις κἂν μυρίους εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφυσήσασα καὶ συμφοραῖς μυρίαῖς μετὰ τῆς πενίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσι.

Πρότερον μάθε τίς ἡ τοῦ γάμου αἰτία καὶ τίνος ἕνεκεν εἰς 10 τὸν βίον εἰσενήνεκται τὸν ἡμέτερον καὶ μηδὲν πλεόν ἀπαίτει. Τίς οὖν ἡ τοῦ γάμου πρόφασις καὶ τίνος ἕνεκεν ἔδωκεν αὐτὸν ὁ Θεός; Ἔκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω». Οὐκ εἶπε, 'διὰ δὲ τὴν τῆς πενίας ἀπαλλαγὴν', ἢ 'διὰ τὴν τῆς εὐπορίας κτησιν'· ἀλλὰ τί; 15 Ἴνα πορνείας φύγωμεν, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν καταστείλωμεν, ἵνα σωφροσύνη συζήσωμεν, ἵνα εὐαρεστήσωμεν Θεῷ, τῇ οἰκείᾳ ἀρκούμενοι γαμετῇ. Τοῦτο τοῦ γάμου τὸ δῶρον, οὗτος ὁ καρπός, τοῦτο τὸ κέρδος. Μὴ τοίνυν τὰ μείζονα ἀφείς, τὰ ἐλάττωνα ζῆται· πολὺ γὰρ σωφροσύνης ἐλάττων ὁ πλοῦτος. Δι' ἐν γὰρ 20 τοῦτο μόνον χρὴ λαμβάνειν γυναῖκα, ἵνα τὴν ἀμαρτίαν φύγωμεν, ἵνα πορνείας ἀπάσης ἀπαλλαγῶμεν· πρὸς τοῦτο χρὴ τὸν γάμον καθίστασθαι πάντα, ἵνα εἰς σωφροσύνην ἡμῖν συμπράττη· ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν τοιαύτας ἀγώμεθα νύμφας, αἱ πολλὴν μὲν εὐλάβειαν, πολλὴν δὲ σωφροσύνην, πολλὴν δὲ ἐπιείκειαν ἡμῖν εἰσα- 25 γαγεῖν δύνανται.

Ἡ μὲν γὰρ τοῦ σώματος εὐμορφία, ὅταν μὴ συνεζευγμένην ἔχη τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν, καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἡμέρας δυνήσεται τὸν ἄνδρα ἐλεῖν, περαιτέρω δὲ οὐ προβήσεται, ἀλλὰ δείξασα τὴν κακίαν, ἅπαν καταλύσει τὸ φίλτρον· αἱ δὲ τῷ κάλ-

5. Ἐχοντας λοιπὸν στὸ νοῦ μας ὅλα αὐτά, ἃς μὴ σκεπτόμαστε γιὰ χρήματα, ἀλλὰ γιὰ καλοὺς τρόπους καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνη. Γιατὶ μιὰ γυναίκα συνετὴ καὶ εὐγενῆς στοὺς τρόπους καὶ μετρημένη, ἔστω καὶ ἂν εἶναι φτωχή, θὰ μπορέσει νὰ χειρισθεῖ τὴ φτώχεια καλύτερα ἀπὸ τὸν πλοῦτο. Ὅπως πάλι ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστη καὶ φιλόνηικη, καὶ ἂν ἀκόμη βρεῖ ἄπειρους θησαυροὺς μέσα στὸ σπίτι, ἀφοῦ τοὺς διασκορπίσει γρηγορότερα ἀπὸ κάθε ἄνεμο, περιβάλλει τὸν ἄνδρα τῆς μαζί μὲ τὴ φτώχεια καὶ μὲ ἄπειρες συμφορές. Ἄς μὴ ζητᾶμε λοιπὸν πλοῦτο, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ θὰ διαχειρισθεῖ καλὰ τὰ ὑπάρχοντά μας.

Πρῶτα μάθε ποιά εἶναι ἡ αἰτία τοῦ γάμου καὶ γιὰ ποιό λόγο ἔχει εἰσαχθεῖ στὴ ζωὴ μας καὶ μὴ ζητᾶς τίποτε περισσότερο. Ποιά λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ γάμου καὶ γιὰ ποιό λόγο τὸν ἔδωσε ὁ Θεός; Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει: «γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία κάθε ἄνδρα ἃς ἔχει τὴ δική του γυναίκα»²⁰. Δὲν εἶπε, 'γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς φτώχειας ἢ γιὰ τὴν ἀπόκτηση πλούτου', ἀλλὰ τί; Γιὰ ν' ἀποφύγουμε τίς πορνείες, γιὰ νὰ συγκρατήσουμε τὴν ἐπιθυμία, γιὰ νὰ συζήσουμε μὲ σωφροσύνη, γιὰ νὰ εὐαρεστήσουμε τὸ Θεό, ἀρκούμενοι στὴ δική μας σύζυγο. Αὐτὸ εἶναι τὸ δῶρο τοῦ γάμου, αὐτὸς ὁ καρπός, αὐτὸ τὸ κέρδος. Μὴ λοιπὸν ἀφήνοντας τὰ μεγαλύτερα ζητᾶς τὰ μικρότερα· γιατί ὁ πλοῦτος εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὴ σωφροσύνη. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἓνα μόνο πρέπει νὰ παντρευόμαστε, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν ἁμαρτία, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ κάθε πορνεία. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται κάθε γάμος, γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾶει στὴν ἄσκηση σωφροσύνης. Καὶ θὰ γίνεи αὐτό, ἂν παίρνομε τέτοιες γυναῖκες, ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς προσφέρουν πολλὴ εὐλάβεια, πολλὴ σωφροσύνη καθὼς καὶ εὐγένεια στὴ συμπεριφορά.

Γιατὶ ἡ ὀμορφιά τοῦ σώματος, ὅταν δὲν συνδυάζεται παράλληλα μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, θὰ μπορέσει νὰ σκλαβώσει τὸν ἄνδρα γιὰ εἴκοσι καὶ τριάντα ἡμέρες, παραπέρα ὅμως δὲ θὰ προχωρήσει, ἀλλ' ἀφοῦ δείξει τὴν κακία τῆς θὰ διαλύσει ὅλη

λει τῆς ψυχῆς καταλάμπουσαι, ὅσῳ περ ἂν ὁ χρόνος προΐη, καὶ
 πεῖραν τῆς οἰκείας εὐγενείας παρέχωσι, τοσοῦτω μάλιστα θερ-
 μότερον τῆς οἰκείοις ἀνδράσι ποιούσι τὸν ἔρωτα καὶ τὴν πρὸς
 αὐτὸν ἐξάπτουσιν ἀγάπην. Τούτου δὲ ὄντος καὶ φιλίας μεταξὺ
 5 κειμένης θερμῆς καὶ γνησίας, ἅπαν ἐλαύνεται πορνείας εἶδος
 καὶ οὐδὲ ἔννοιά τις ἀκολασίας τῷ φιλοῦντι τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα
 ποτε ἐμπεσεῖται, ἀλλὰ μένει διηνεκῶς τὴν ἑαυτοῦ στέργων καὶ
 διὰ τῆς σωφροσύνης τὸν Θεὸν ἐπισπώμενος εἰς τὴν τῆς οἰκίας
 ἀπάσης εὐνοιάν τε καὶ προστασίαν. Οὕτως ἐλάμβανον οἱ γεν-
 10 ναῖοι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν γυναῖκας, ψυχῆς εὐγένειαν ἐπιζη-
 τοῦντες καὶ οὐκ εὐπορίαν χρημάτων. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀλη-
 θές, παραδείγματος ἕνεκεν, ἐνὸς ἐπιμνησθήσομαι γάμου.

«Καὶ Ἀβραὰμ πρεσβύτερος ἦν καὶ προβεβηκῶς ἡμερῶν»,
 φησί, «καὶ εἶπε τῷ παιδί αὐτοῦ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς οἰκίας αὐ-
 15 τοῦ, τῷ ἄρχοντι τῶν αὐτοῦ πάντων· Ἐὖς τῇ χειρᾷ σου ὑπὸ τὸν
 μηρόν μου καὶ ἐξορκιῶ σε Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 τῆς γῆς, ἵνα μὴ λάβῃς γυναῖκα τῷ υἱῷ μου» Ἰσαὰκ ἀπὸ τῶν θυ-
 γατέρων τῶν Χαναναίων, μεθ' ὧν ἐγὼ οἰκῶ μετ' αὐτῶν, ἀλλ'
 εἰς τὴν γῆν μου οὗ ἐγεννήθην πορεύση καὶ εἰς τὴν φυλὴν μου καὶ
 20 λήψη γυναῖκα τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν». Εἶδες τοῦ δικαίου τὴν ἀρε-
 τήν, πόσῃ ὑπὲρ γάμου πρόνοιαν ἐποιήσατο; Οὐ γὰρ δὴ μαστρο-
 ποὺς καλέσας γυναῖκας, καθάπερ οἱ νῦν, οὐδὲ προμνηστρίας,
 οὐδὲ γραῖδια μυθεύοντα, ἀλλὰ τὸν οἰκέτην τὸν ἑαυτοῦ τούτω τὸ
 πρᾶγμα ἐνεχείρισεν· ὃ καὶ αὐτὸ τῆς εὐλαβείας τοῦ πατριάρχου
 25 μέγιστόν ἐστι σημεῖον, ὅτι τοιοῦτον κατεσκεύασε τὸν οἰκέτην,
 ὡς καὶ τοιούτου πράγματος νομίσει ἀξιόπιστον εἶναι διάκονον.
 Εἶτα γυναῖκα ζητεῖ οὐκ εὐπορον οὐδὲ εὐμορφον, ἀλλ' εὐγενῆ
 τοῖς τρόποις καὶ διὰ τοῦτο τοσαύτην ὁδὸν ἀποδημίας προπέμ-
 πει.

30 Ὅρα δὲ καὶ τοῦ οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην· οὐδὲ γὰρ εἶπε,
 'τί ποτε τοῦτό ἐστιν; ἔθνη τοσαῦτα πλησίον ἡμῶν, εὐπόρων ἀν-
 δρῶν θυγατέρες τοσαῦται, ἐπισήμων καὶ περιφανῶν, σὺ δὲ εἰς

τήν αγάπη. Ἐκεῖνες ὁμως πού λάμπουν ἀπό τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, ὅσο προχωράει ὁ καιρὸς καὶ κάνουν γνωστὴ τὴν εὐγένειά τους, τόσο περισσότερο θερμότερο κάνουν τὸν ἔρωτα στοὺς ἄνδρες τους καὶ ἀνάβουν τὴν αγάπη τους γι' αὐτόν. Καὶ ὅταν ὑπάρχει αὐτὸ καὶ ἀνάμεσά τους ὑπάρχει φιλία θερμὴ καὶ γνήσια, ἀπομακρύνεται κάθε εἶδος πορνείας, καὶ οὔτε θὰ εἰσχωρήσει ποτὲ κάποια σκέψη ἀκολασίας σ' αὐτόν πού ἀγαπάει τὴ γυναῖκα του, ἀλλ' ἀρκεῖται πάντοτε στὴ δική του ἀποσπώ- ντας μὲ τὴ σωφροσύνη του ἀπὸ τὸ Θεὸ κάθε εὐνοια καὶ προστασία γιὰ ὅλο τὸ σπίτι του. Ἔτσι ἔπαιρναν γυναῖκες οἱ γενναῖοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἄνδρες, ἐπιζητώντας εὐγένεια ψυχῆς καὶ ὄχι πλοῦτο χρημάτων. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, γιὰ παράδειγμα, θὰ σᾶς θυμίσω ἓνα γάμο.

«Ὁ Ἀβραὰμ ἦταν γέρος καὶ προχωρημένος πολὺ στὴν ἡλικία», λέγει ἡ Γραφή, «καὶ εἶπε στὸ μεγαλύτερο δοῦλο τοῦ σπιτιοῦ του, τὸν ἐπιστάτη ὄλων τῶν ἄλλων δούλων· βάλε τὸ χέρι σου κάτω ἀπὸ τὸ μηρό μου καὶ θὰ σὲ ἐξορκίσω στὸν Κύριο, τὸ Θεὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, γιὰ νὰ μὴν πάρεις γιὰ τὸν υἱό μου Ἰσαὰκ σύζυγο ἀπὸ τίς θυγατέρες τῶν Χαναναίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐγὼ ζῶ μέχρι σήμερα, ἀλλὰ θὰ πᾶς στὴ χώρα μου, ὅπου γεννήθηκα, καὶ στὴ φυλὴ μου καὶ θὰ πάρεις ἀπὸ ἐκεῖ γυναῖκα γιὰ τὸ γιό μου»²¹. Εἶδες τὴν ἀρετὴ τοῦ δικαίου, πόσο φρόντισε γιὰ τὸ γάμο; Γιατὶ δὲν κάλεσε γυναῖκες μαστροπούς, ὅπως οἱ σημερινοί, οὔτε προξενῆτρες, οὔτε γριῆς πού λέγουν παραμύθια, ἀλλὰ τὸ δικό του ὑπηρέτη καὶ σ' αὐτόν ἐμπιστεύθηκε τὸ πράγμα, πού καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο δεῖγμα τῆς εὐλάβειας τοῦ πατριάρχη, ὅτι δηλαδὴ ἔκανε τέτοιο τὸ δοῦλο του, ὥστε νὰ τὸν θεωρήσει ἀξιόπιστο ὑπηρέτη καὶ γιὰ ἓνα τέτοιο πράγμα. Στὴ συνέχεια ζητάει γυναῖκα ὄχι πλούσια οὔτε ὀμορφη, ἀλλὰ εὐγενικὴ στοὺς τρόπους καὶ γι' αὐτὸ τὸν στέλνει σὲ τόσο μακρινὸ ταξίδι.

Πρόσεχε ὁμως καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ὑπηρέτη. Γιατὶ δὲν εἶπε, 'τί λοιπὸν σημαίνει αὐτό; Τόσα ἔθνη εἶναι κοντά μας, τόσες θυγατέρες πλούσιων ἀνθρώπων, ἐπίσημων καὶ διάσημων

μακρὰν οὕτω πέμπεις γῆν, πρὸς ἀνθρώπους ἀγνώτας· τίμι δια-
λέξομαι; τίς με εἴσεται; τί δέ, ἂν δόλον μοι ράψωσιν, ἂν ἀπάτην
ἐργάσωνται; οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐεπιχείρητον, ὡς ξένος. Οὐδὲν
τούτων εἶπεν, ἀλλὰ ταῦτα ἅπαντα παριδῶν, ὃ μάλιστά ἐστιν
5 ὑπιδέσθαι, τοῦτο ὑπείδετο, ἀπὸ μὲν τοῦ μηδὲν ἐκείνω ἀντειπεῖν
τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενος, ἀπὸ δὲ τοῦ μόνον ἐκεῖνο ἐρέσθαι,
ὃ μάλιστα πάντων ζητῆσαι ἔδει, τὴν σύνεσιν τὴν αὐτοῦ καὶ πρό-
νοϊαν δηλῶν. Τί ποτ' οὖν ἐστι τοῦτο; καὶ τί τὸν δεσπότην ἤρετο
τὸν ἑαυτοῦ; «Ἐὰν δὲ μὴ βουληθῆ», φησὶν, «ἢ γυνὴ πορευθῆναι
10 μετ' ἐμοῦ, ἀποστρέψω τὸν υἱόν σου εἰς τὴν γῆν, ὅθεν ἐξῆλθες;».
Εἶτα ὁ Ἀβραάμ· «μὴ ἀποστρέψης τὸν υἱόν μου ἐκεῖ. Κύριος ὁ
Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πα-
τρός μου καὶ ἐκ τῆς γῆς ἧς ἐγεννήθην, ὃς ἐλάλησέ μοι καὶ ὤμο-
σε μοι λέγων, 'σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου',
15 αὐτὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου καὶ κατευο-
δώσει τὴν ὁδόν σου».

Ὅραξ πίστιν ἀνδρός; Οὐ παρεκάλεσε φίλους ἢ συγγενεῖς,
οὐκ ἄλλον οὐδένα, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἔδωκεν αὐτῷ μεσίτην καὶ συν-
οδοιπόρον. Εἶτα βουλόμενος παραθαρσῦναι τὸν οἰκέτην, οὐχ
20 ἀπλῶς εἶπε, «Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», ἀλλὰ
προστίθησιν, «ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου». Ἀνα-
μνήσθητι, φησί, πῶς τοσαύτην ἤλθομεν ἀποδημίαν, πῶς τὴν οἰ-
κειάν ἀφέντες ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας πλείονος ἀπελαύσαμεν εὐημε-
ρίας, πῶς τὰ ἀδύνατα γέγονε δυνατά. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον βουλό-
25 μενος δηλῶσαι ἔλεγεν, «ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
μου», ἀλλ' ὅτι καὶ ὀφειλέτην ἔχει τὸν Θεόν. Χρεώστης, φησὶν,
ἡμῖν ἐστιν· αὐτὸς εἶπε, «σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρ-
ματί σου». Ὡστε εἰ καὶ ἡμεῖς ἀνάξιοι, διὰ γοῦν τὴν ὑπόσχεσιν
αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἵνα αὐτὴν εἰς τέλος ἀγάγη, συμπαρέσται

καὶ σὺ μὲ στέλνεις σὲ χώρα τόσο μακριά, σὲ ἀνθρώπους ἄγνωστους. Μὲ ποιόν θὰ μιλήσω; ποιός θὰ μὲ γνωρίσει; Καὶ τί θὰ γίνει, ἂν μοῦ πλέξουν δόλο, ἂν μὲ ἐξαπατήσουν;’ γιὰτί τίποτε δὲν εἶναι τόσο εὐπρόσβλητο ὅσο ἓνας ξένος. Δὲν εἶπε τίποτε ἀπ’ αὐτά, ἀλλὰ παραβλέποντας ὅλα αὐτά, ἐκεῖνο πού κυρίως μπορεῖ νὰ ὑποψιασθεῖ κανεῖς, αὐτὸ ὑποψιάσθηκε, δείχνοντας τὴν ὑπακοή του ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔφερε καμιὰ ἀντίρρηση σ’ ἐκεῖνον καὶ φανερόντας τὴ σύνεσή του καὶ τὴν πρόνοια ἀπὸ τὸ ὅτι ἐρώτησε ἐκεῖνο μόνο, πού ἔπρεπε πιὸ πολὺ ἀπ’ ὅλα νὰ ζητήσει. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; καὶ τί ἐρώτησε στὸν κύριό του; «Ἄν ὅμως δὲ θελήσει», λέγει, «ἢ γυναῖκα νὰ μὲ ἀκολουθήσει, θὰ ὀδηγήσω τὸ γιό σου στὸν τόπο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐσὺ ἔφυγες;». Καὶ ὁ Ἄβραὰμ ἀπάντησε· «μὴν ἐπαναφέρεις τὸ γιό μου ἐκεῖ. Ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πού μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ πατρικό μου σπίτι καὶ ἀπὸ τὴ γῆ, στὴν ὁποία γεννήθηκα, αὐτὸς μοῦ μίλησε καὶ μοῦ ὀρκίσθηκε λέγοντας· σὲ σένα καὶ στοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω αὐτὴ τὴ γῆ. Αὐτὸς θὰ στείλει τὸν ἄγγελό του μπροστά σου καὶ θὰ κατευοδώσει τὸ δρόμο σου»²².

Βλέπεις τὴν πίστη τοῦ ἀνδρα; Δὲν παρακάλεσε φίλους ἢ συγγενεῖς, οὔτε κανέναν ἄλλο, ἀλλὰ τὸ Θεὸ τοῦ ἔδωσε μεσίτη καὶ συνοδοιπόρο. Στὴ συνέχεια θέλοντας νὰ ἐμψυχώσῃ τὸν ὑπηρέτη, δὲν εἶπε ἀπλῶς, «ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», ἀλλὰ προσθέτει, «ὁ ὁποῖος μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ πατρικό μου σπίτι». Θυμήσου, λέγει, πῶς κάναμε τόσο μεγάλο ταξίδι, πῶς ἐγκαταλείποντας τὴ δική μας χώρα ἀπολαύσαμε περισσότερη εὐημερία στὴν ξένη χώρα, πῶς τὰ ἀδύνατα ἔγιναν δυνατά. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ θέλοντας νὰ φανερώσῃ ἔλεγε, «ὁ ὁποῖος μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ πατρικό μου σπίτι», ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔχει ὀφειλέτη τὸ Θεό. Χρεώστης, λέγει, μᾶς εἶναι· αὐτὸς εἶπε, «σὲ σένα καὶ στοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω αὐτὴ τὴ χώρα». Ὡστε, ἔστω καὶ ἂν ἐμεῖς εἴμαστε ἀνάξιοι, αὐτὸς λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπόσχεσής του καὶ θέλοντας νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ θὰ μᾶς συμπαρῆσθῃ καὶ θὰ κάνει εὐκόλα ὅλα αὐτὰ πού εἶναι μροστά

καὶ ἐξευμαριεῖ τὰ προκείμενα ἅπαντα καὶ τέλος ἐπιθήσει τούτου οὐ̄περ εὐχόμεθα. Ταῦτα εἰπὼν ἔπεμψε τὸν παῖδα.

Εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, οὐ προσῆλθέ τινας τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων, οὐ διελέχθη ἀνθρώποις, οὐκ ἐκά-
 5 λεσε γυναῖκας· ἀλλ' ὄρα πῶς ἐκεῖνος πιστὸς ὢν, τὸν μεσίτην, ὃν ἔλαβεν, αὐτὸν κατεῖχεν, αὐτῷ διελέγετο μόνῳ, καὶ στὰς ἠῤῥατο, φησί, «καὶ εἶπε, Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ, εὐόδω-
 10 σον ἐναντίον μου σήμερον»· καὶ οὐκ εἶπε, 'Κύριε ὁ Θεός μου', ἀλλὰ τί; «Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ». Εἰ καὶ ἐγὼ
 10 εὐτελὴς καὶ ἀπερριμμένος, φησὶν, ἀλλὰ τὸν δεσπότην προβάλλομαι τὸν ἐμόν· οὐ γὰρ ἐμαυτῷ, ἀλλ' ἐκείνῳ διακονῶν ἤκω· ἐκείνου τοίνυν αἰδεσθεῖς τὴν ἀρετὴν, συγκατάπραξόν μοι τὸ προκείμενον ἅπαν.

6. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὡς χρέος ἀπαιτεῖ, ἄκουσον καὶ
 15 τῶν ἐξῆς· «καὶ ποιήσον ἔλεος μετὰ τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ». Κἄν μυρία ὦμεν, φησί, κατωρθωκότες, ἀξιοῦμεν χάριτι σωθῆναι καὶ ἀπὸ φιλανθρωπίας τοῦτο λαβεῖν, οὐκ ἐξ ὀφειλῆς τινος καὶ χρέους. Τί τοίνυν βούλει; «Ἴδου ἔστηκα», φησὶν, «ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος· αἱ δὲ θυγατέρες τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν ἐκ-
 20 πορεύονται ἀντλήσαι ὕδωρ· καὶ ἔσται ἡ παρθένος, ἣ ἂν ἐγὼ εἶπω, 'ἐπὶ κλινόν μοι τὴν ὑδρίαν σου, ἵνα πίω', καὶ εἶπη, 'πίε καὶ σύ, καὶ τὰς καμήλους σου ποτιῶ, ἕως ἂν παύσωνται πᾶσαι πί-
 25 νουσαι', ταύτην ἠτοίμασας τῷ παιδί σου Ἰσαάκ, καὶ ἐν τούτῳ γνῶσομαι ὅτι ἐποίησας ἔλεος τῷ Κυρίῳ μου Ἀβραάμ». Ὅρα
 25 σοφίαν οἰκέτου, οἷον τίθησι σημεῖον. Οὐκ εἶπεν, 'ἐάν τινα ἴδω ἐπὶ ἡμιόνων φερομένην, ἐπὶ ὀχήματος ὄχουμένην, εὐνούχων δὲ ἐσμὸν ἐπισυρομένην, πολλὴν ἔχουσαν θεραπείαν, εὐμορφον καὶ ἀπολάμπουσαν κατὰ τὴν τοῦ σώματος ὥραν, ταύτην ἠτοίμασας τῷ παιδί σου'· ἀλλὰ τί; «Ἴδου ἂν ἐγὼ εἶπω, 'ἐπὶ κλινόν μοι τὴν
 30 ὑδρίαν σου, ἵνα πίω'».

Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; οὕτως εὐτελεῖ γυναῖκα τῷ δεσπότη

23. Γεν. 24,12.

24. Γεν. 24,13-14.

μας, πραγματοποιώντας έτσι αυτό που εϋχόμαστε. Ἄφοϋ εἶπε αὐτά, ἔστειλε τὸν ὑπηρέτη.

Ἐπειτα, ὅταν αὐτὸς πῆγε στὴ χώρα ἐκείνη, δὲν πῆγε σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλης, δὲ μίλησε μὲ ἀνθρώπους, δὲν κάλεσε γυναῖκες. Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς καὶ αὐτός, πού ἦταν πιστός, κρατοῦσε τὸ μεσίτη πού πῆρε, μ' αὐτὸν μιλοῦσε μόνο, καὶ ἀφοῦ στάθηκε προσευχήθηκε λέγοντας: «καὶ εἶπε, Κύριε, ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ, δῶσε μου καλὴ ἐπιτυχία σήμερα»²³. Καὶ δὲν εἶπε, 'Κύριε, ὁ Θεὸς μου', ἀλλὰ τί; «Κύριε, ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ». Ἄν καὶ ἐγὼ εἶμαι ἀσήμαντος καὶ παραπεταμένος, λέγει, ὅμως προβάλλω τὸ δικό μου κύριο. Γιατὶ δὲν ἔχω ἔρθει νὰ ὑπηρετήσω τὸν ἑαυτό μου ἀλλὰ ἐκεῖνον. Ἐκείνου λοιπὸν τὴν ἀρετὴ ἐκτιμώντας, βοήθησέ με σ' αὐτὸ πού ἔχω νὰ κάνω.

6. Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις πῶς τὸ ἀπαιτεῖ σὰν χρέος, ἄκουσε καὶ τὰ ἐπόμενα: «καὶ γίνε εὐσπλαχνικὸς στὸν κύριό μου τὸν Ἀβραάμ». Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουμε κατορθώσει ἄπειρα, λέγει, ζητοῦμε νὰ σωθοῦμε κατὰ χάρη καὶ ἀπὸ φιλανθρωπία νὰ τὸ λάβουμε αὐτό, ὄχι ἀπὸ κάποια ὀφειλὴ καὶ χρέος. Τί λοιπὸν θέλεις; «Νά, ἐγὼ στάθηκα», λέγει, «κοντὰ στὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ. Οἱ θυγατέρες τῶν κατοίκων τῆς πόλης ἔρχονται πρὸς τὰ ἐδῶ νὰ ἀντλήσουν νερό. Καὶ ἡ νέα πού θὰ τῆς πῶ, γύρε τὴ στάμνα σου γιὰ νὰ πιῶ, καὶ θὰ πεῖ, 'πιές καὶ σὺ καὶ τὶς καμῆλες σου θὰ ποτίσω ὥσπου νὰ χορτάσουν ὅλες καὶ σταματήσουν νὰ πίνουν', δῶσε νὰ εἶναι αὐτὴ πού ἐτοίμασες γιὰ τὸ δοῦλο σου Ἰσαάκ, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ γνωρίσω ὅτι ἔδειξες εὐσπλαχνία στὸν κύριό μου Ἀβραάμ»²⁴. Κοίταζε τὴ σοφία τοῦ ὑπηρέτη, ποιὸ σημάδι θέτει. Δὲν εἶπε, 'ἂν δῶ κάποια νὰ ἔρχεται πάνω σὲ ἡμιόνους, νὰ ἐπιβαίνει σὲ ἄμαξα, νὰ σέρνει πίσω τῆς πλῆθος εὐνούχων, νὰ ἔχει πολλοὺς ὑπηρέτες, νὰ εἶναι ὁμορφὴ καὶ νὰ λάμπει ἢ ὠραιότητα τοῦ σώματός της, αὐτὴν ἐτοίμασες στὸ δοῦλο σου' ἀλλὰ τί εἶπε; «Σ' αὐτὴ πού θὰ πῶ, 'γύρε τὴ στάμνα σου γιὰ νὰ πιῶ'».

Τί κάνεις ἄνθρωπε; τόσο ἀσήμαντη γυναῖκα ζητᾶς γιὰ τὸν

σου ζητεῖς, ὕδροφοροῦσαν καὶ σοι διαλεχθῆναι δυναμένην; Ναί, φησὶν· οὐ γὰρ ἔμπεμψέ με χρημάτων εὐπορίαν, οὐδὲ γένους λαμπρότητα, ἀλλὰ ψυχῆς εὐγένειαν ἐπιζητήσοντα. Πολλαὶ πολ-
 5 λάκις τῶν ὕδροφορουσῶν τούτων ὀλόκληρον ἔχουσιν ἀρετὴν, ἀλλαι δὲ ἐν οἴκοις λαμπροῖς καθήμεναι πάντων εἰσὶ χεῖρους καὶ φαυλότεραι. Εἶτα καὶ πόθεν τοῦτο, ὅτι ἐνάρετός ἐστιν ἡ γυνή; Ἀπὸ τοῦ σημείου, φησὶν, οὗ εἶπε. Καὶ ποῖον τοῦτο τὸ σημεῖον ἀρετῆς; Μέγιστον καὶ ἀναμφισβήτητον. Φιλοξενίας γὰρ τοῦτο μέγα σημεῖόν ἐστιν, ὥστε πᾶσαν παρασχεῖν ἀπόδειξιν. Ὁ τοί-
 10 νων λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, εἰ καὶ μὴ ταῦτα φθέγγεται τὰ ρήματα. Ἐκείνην ζητῶ τὴν παρθένον, ἣτις οὕτω φιλόξενός ἐστιν, ὡς πᾶσαν παρασχεῖν ἐν οἷς ἂν δύνηται θεραπείαν'.

Καὶ οὐχ ἀπλῶς τοῦτο ἐζήτει, ἀλλ' ἐπειδὴ τοιαύτης οἰκίας ἦν, ἐν ἧ μάλιστα τὰ τῆς φιλοξενίας ἦνθει κατορθώματα, τοῦτο
 15 πρὸ τῶν ἄλλων ἐζήτησεν, ὁμότροπον τοῖς ἑαυτοῦ δεσπότηαι λαβεῖν. Εἰς οἰκίαν αὐτὴν μέλλομεν, φησὶν, εἰσαγαγεῖν, ξένοις ἀνεωγμένην· ἵνα μὴ πόλεμος ἢ καὶ μάχη, τοῦ ἀνδρὸς προϊμένου τὰ ὄντα καὶ τὸν πατέρα μιμουμένου καὶ τοὺς ξένους ὑποδεχομένου, ταύτης δὲ μικρολογουμένης τε καὶ μὴ ἀνεχούσης καὶ
 20 κωλυούσης, ὃ πολλάκις ἐν πολλαῖς οἰκίαις εἶωθε γίνεσθαι, ἐντεῦθεν ἤδη βούλομαι μαθεῖν εἰ φιλόξενός ἐστι· καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἡμῖν ἅπαντα γέγονε τὰ ἀγαθὰ. Οὕτω τὸν νυμφίον ἐκτήσατο ὁ δεσπότης ὁ ἐμός, οὕτω πατὴρ ἐγένετο, μόσχον ἔθυσσε, καὶ παιδίον ἔλαβεν, ἄλευρα ἔφυρε, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον
 25 τοὺς ἐκγόνους αὐτῷ ὑπέσχετο δώσειν ὁ Θεός. Ἐπεὶ οὖν ἐντεῦθεν ἡμῖν καὶ τῇ οἰκίᾳ ἅπαντα γέγονε τὰ ἀγαθὰ, τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιζητῶ.

Μὴ γὰρ τοῦτο ἴδωμεν, ὅτι ὕδωρ ἐπεζήτησεν, ἀλλ' ἐκεῖνο σκοπήσωμεν, ὅτι σφόδρα φιλόξενου ψυχῆς, μὴ μόνον δοῦναι τὸ
 30 αἰτηθέν, ἀλλὰ καὶ πλεον ὧν ἤτησε παρασχεῖν. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «πρὸ τοῦ συντελέσαι αὐτὸν λαλοῦντα, ἰδοὺ Ρεβέκκα ἐξε-

25. Δηλαδὴ τὸν Ἰσαάκ.

26. Βλ. Γεν. 18,1-15.

κύριό σου, πού μεταφέρει νερό και μπορεί νὰ μιλάει μὲ σένα; Ναι, λέγει. Γιατί δὲ μὲ ἔστειλε νὰ ἐπιζητήσω πλοῦτο χρημάτων οὔτε λαμπρότητα γένους, ἀλλὰ εὐγένεια ψυχῆς. Πολλὲς φορές πολλὲς γυναῖκες ἀπ' αὐτὲς πού μεταφέρουν νερό ἔχουν ὅλη τὴν ἀρετὴ, ἐνῶ ἄλλες πού κάθονται σὲ πολυτελὴ σπίτια εἶναι χειρότερες καὶ αἰσχροτέρες ἀπὸ ὅλες. Ἔπειτα, καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό, ὅτι εἶναι ἐνάρετη ἡ γυναῖκα; Ἀπὸ τὸ σημάδι, λέγει, πού εἶπε. Καὶ ποιό εἶναι αὐτὸ τὸ σημάδι τῆς ἀρετῆς; Πάρα πολὺ μεγάλο καὶ ἀναμφισβήτητο. Γιατί αὐτὸ εἶναι μεγάλο σημάδι φιλοξενίας, δίνοντας κάθε ἀπόδειξη γι' αὐτήν. Αὐτὸ λοιπὸν πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, ἂν καὶ δὲ λέγει αὐτὰ τὰ λόγια. Ἔζητῶ ἐκείνη τὴ νέα, πού εἶναι τόσο φιλόξενη, ὥστε νὰ προσφέρει κάθε ἐξυπηρέτηση σ' ἐκεῖνα πού μπορεί.

Καὶ δὲ ζητοῦσε τυχαῖα αὐτὸ τὸ πράγμα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνῆκε σὲ τέτοιο σπίτι, στὸ ὁποῖο ἀνθίζαν πάρα πολὺ τὰ κατορθώματα τῆς φιλοξενίας, αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα ζήτησε, νὰ πάρει γυναῖκα ὅμοια μὲ τοὺς κυρίους του. Πρόκειται, λέγει, νὰ τὴ βάλουμε σὲ σπίτι πού εἶναι ἀνοιχτὸ στοὺς ξένους. Γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει πόλεμος καὶ διαμάχη, ὅταν ὁ ἄνδρας θὰ χαρίζει τὰ ὑπάρχοντά του, μιμούμενος τὸν πατέρα του καὶ φιλοξενώντας τοὺς ξένους, ἐνῶ αὐτὴ ἐξετάζοντας λεπτομερῶς τὸ πράγμα, δὲ θὰ τὸ ἀνέχεται καὶ θὰ τὸ ἐμποδίζει, πράγμα πού πολλὲς φορές συμβαίνει νὰ γίνεται σὲ πολλὰ σπίτια, ἀπὸ ἐδῶ τώρα θέλω νὰ μάθω ἂν εἶναι φιλόξενη. Γιατί ἀπὸ ἐδῶ συνέβηκαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ σὲ μᾶς. Ἔτσι ὁ κύριός μου ἀπέκτησε τὸ γαμπρό²⁵, ἔτσι ἔγινε πατέρας, θυσιάσε μοσχάρι καὶ ἔλαβε παιδί, ζύμωσε ἀλεύρι καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς νὰ τοῦ δώσει ἀπογόνους σὰν τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ συνέβηκαν σὲ μᾶς καὶ στὸ σπίτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, αὐτὸ ζητῶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα²⁶.

Ἄς μὴ δοῦμε λοιπὸν αὐτό, ὅτι ζήτησε νερό, ἀλλὰ ἄς ἐξετάσουμε τὸ ἄλλο, ὅτι ἀπόδειξη φιλόξενης ψυχῆς ἦταν νὰ μὴ δώσει μόνο αὐτὸ πού τῆς ζητήθηκε, ἀλλὰ νὰ δώσει καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ πού ζητήσε ἐκεῖνος. «Καὶ πρὶν ἀκόμη», λέγει, «τελειώσει αὐτὰ τὰ λόγια, νὰ ἡ Ρεβέκκα ἔβγαινε ἀπὸ τὴν

πορεύετο», καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ἐκπληροῦτο· «ἔτι λαλοῦν-
 τός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρεμι». Τοιαῦται τῶν γενναίων ἀνδρῶν αἱ
 εὐχαί· πρὸ τοῦ τέλους πείθουσι τὸν Θεὸν ἐπινεῦσαι τοῖς λεγομέ-
 νοις. Καὶ σὺ τοίνυν, ἐπειδὰν μέλλῃς γυναῖκα ἄγεσθαι, μὴ πρὸς
 5 ἀνθρώπους καταφύγῃς, μηδὲ πρὸς γυναῖκας ἐμπορευομένας τὰς
 ἀλλοτρίας συμφορὰς καὶ ζητούσας ἐν μόνον, ὅπως αὐταὶ μισθὸν
 λάβωσιν, ἀλλὰ κατάφυγε ἐπὶ τὸν Θεόν. Οὐκ ἐπαισχύνεταιί σου
 γενέσθαι νυμφαγωγός. Αὐτὸς ὑπέσχετο καὶ εἶπε· «ζητεῖτε τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».
 10 Καὶ μὴ λέγε, 'πῶς δύναμαι τὸν Θεὸν ἰδεῖν; μὴ γὰρ ἀφείναι μοι
 φωνὴν ἔχει καὶ διαλεχθῆναι φανερώς, ἵνα προσελθὼν ἐρωτή-
 σω;' Ἀπίστου ταῦτα ψυχῆς. Καὶ γὰρ ὁξέως καὶ χωρὶς φωνῆς
 πάντα, ὅσα ἂν θέλῃ, δύναται κατασκευάζειν ὁ Θεός· ὃ δὴ καὶ
 ἐπὶ τούτου γέγονεν. Οὐδὲ γὰρ φωνὴν ἤκουσεν, οὐδὲ ὄψιν τινὰ
 15 εἶδεν, ἀλλ' ἐπὶ πηγῇ ἐστῶς ἠϋζατο καὶ ταχέως ἐπέτυχεν.

«Ἐγένετο γὰρ πρὶν ἢ συντελέσαι λαλοῦντα αὐτόν», φησί,
 «Ρεβέκκα ἐξεπορεύετο ἢ τεχθεῖσα Βαθουήλ τῷ υἱῷ Μελχᾶς,
 ἔχουσα τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τῶν ὤμων· ἡ δὲ παρθένος ἦν καλὴ τῇ
 ὄψει σφόδρα, παρθένος ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν». Τί μοι λέγεις
 20 τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματος; Ἴνα μάθῃς τὴν ὑπερβολὴν τῆς
 σωφροσύνης, ἵνα μάθῃς τὸ κάλλος τὸ ἐν τῇ ψυχῇ. Θαυμαστὸν
 μὲν γὰρ τὸ σωφρονεῖν, πολλῶ δὲ θαυμαστότερον, ὅταν μετ' εὐ-
 μορφίας τοῦτο γίνηται. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ μέλλων
 ἡμῖν διηγεῖσθαι καὶ τῆς ἐκείνου σωφροσύνης, πρότερον τὴν εὐ-
 25 μορφίαν τοῦ σώματος τέθεικεν, εἰπὼν, «καλὸς ἦν τῷ εἶδει καὶ
 ὡραῖος τῇ ὄψει σφόδρα», καὶ τότε τὴν σωφροσύνην αὐτοῦ διη-
 γήσατο δεικνύς, ὅτι τὸ κάλλος αὐτὸν εἰς ἀσέλγειαν οὐ προήγα-
 γεν. Οὔτε γὰρ τὸ κάλλος πορνείας αἴτιον, οὔτε ἡ ἀμορφία
 σωφροσύνης πάντως. Πολλοὶ γὰρ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ σώματος
 30 λάμπασαι, μειζόνως κατὰ τὴν σωφροσύνην ἔλαμψαν· ἀλλὰί πάλιν
 αἰσχροὶ καὶ δυσειδεῖς οὔσαι, αἰσχροτέροι κατὰ τὴν ψυχὴν

27. Γεν. 24,15.

28. Ἦσ. 58,9.

29. Ματθ. 6,33.

30. Γεν. 24,15-16.

31. Γεν. 39,6.

πόλη»²⁷, και ἐκπληρωνόταν ἐκεῖνο τὸ προφητικό· «ἐνῶ ἀκόμη θὰ μιᾶς, θὰ πῶ, νὰ εἶμαι παρών»²⁸. Τέτοιες εἶναι οἱ προσευχῆς τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων· πρὶν τελειώσουν, πείθουν τὸ Θεὸ νὰ συγκατατεθεῖ στὰ λεγόμενά τους. Καὶ σὺ λοιπὸν ὅταν πρόκειται νὰ παντρευτεῖς νὰ μὴν καταφύγεις σὲ ἀνθρώπους, οὔτε σὲ γυναῖκες ποὺ ἐμπορεύονται τὶς ξένες συμφορὲς καὶ ζητοῦν ἓνα μόνο, πῶς οἱ ἴδιες νὰ λάβουν ἀμοιβή, ἀλλὰ νὰ καταφύγεις στὸ Θεό. Δὲν ντρέπεται νὰ γίνεи προξενητῆς σου. Αὐτὸς ὑποσχέθηκε καὶ εἶπε· «ζητᾶτε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν σὲ σᾶς»²⁹. Καὶ νὰ μὴ λέγεις, ‘πῶς μπορῶ νὰ δῶ τὸ Θεό; μήπως ἔχει φωνὴ νὰ μοῦ μιλήσει καὶ νὰ συζητήσῃ φανερά, γιὰ νὰ τὸν πλησιάσω καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω;’ Αὐτὰ εἶναι ἀπόδειξη ἄπιστης ψυχῆς. Γιατὶ γρήγορα καὶ χωρὶς φωνὴ ὅλα ὅσα θέλει μπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ, πράγμα λοιπὸν ποὺ ἔγινε καὶ σ’ αὐτόν. Γιατὶ δὲν ἄκουσε φωνή, οὔτε εἶδε κάποιο ὄραμα, ἀλλὰ κοντὰ σὲ πηγὴ στάθηκε καὶ προσευχήθηκε, καὶ ἀμέσως ἐπέτυχε.

«Καὶ πρὶν τελειώσῃ αὐτὰ τὰ λόγια», λέγει, «ἔβγαινε ἀπὸ τὴν πόλη ἢ Ρεβέκκα, ἢ κόρη τοῦ Βαθουήλ, υἱοῦ τῆς Μελχᾶς, ἔχοντας τὴν στάμνα στὸν ὤμο της. Καὶ ἡ νέα ἦταν πάρα πολὺ ὠραία, ἦταν παρθένος καὶ κανεὶς ἄνδρας δὲν ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μαζί της»³⁰. Τί μοῦ ἀναφέρεις τὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος; Γιὰ νὰ μάθεις τὴν ὑπερβολικὴ τῆς σωφροσύνη, γιὰ νὰ μάθεις τὴν ψυχικὴ τῆς ὁμορφιά. Γιατὶ ἡ σωφροσύνη εἶναι θαυμαστὸ πρᾶγμα, γίνεται ὅμως πολὺ θαυμαστότερο ὅταν ὑπάρχει μαζί μὲ τὴν σωματικὴ ὁμορφιά. Γι’ αὐτὸ καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ γιὰ τὴν σωφροσύνη του, πρῶτα ἀνέφερε τὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος, λέγοντας, «ἦταν καλὸς στὴν ἐμφάνιση καὶ πάρα πολὺ ὁμορφος στὸ πρόσωπο»³¹, καὶ ὕστερα ἐξιστόρησε τὴν σωφροσύνη του, δείχνοντας ὅτι ἡ ὁμορφιά του δὲν τὸν ὤθησε στὴν ἀσέλγεια. Γιατὶ οὔτε ἡ ὁμορφιά εἶναι αἰτία πορνείας, οὔτε ἡ ἀσχήμια εἶναι ὅποσδήποτε αἰτία σωφροσύνης. Γιατὶ πολλὲς γυναῖκες ποὺ ἔλαμψαν στὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος, ἔλαμψαν περισσότερο στὴν σωφροσύνη· ἄλλες πάλι ποὺ

ἐγένοντο, μυρίαις ρυπωθεῖσαν πορνείαις. Οὐ γὰρ ἡ φύσις τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡ προαίρεσις τῆς ψυχῆς καὶ τούτου κάκεινου αἰτία.

7. Οὐχ ἀπλῶς δὲ δεύτερον αὐτὸν παρθένον εἶπεν. Εἰπὼν γὰρ 5 «παρθένος ἦν», ἐπήγαγε· «παρθένος ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν». Ἐπειδὴ γὰρ πολλαὶ παρθένων τὸ σῶμα ἀδιάφθορον τηροῦσαι, τὴν ψυχὴν πολλῆς ἀκολασίας πληροῦσι, καλλωπιζόμεναι, μυρίους πανταχόθεν ἐπισπώμεναι ἐραστὰς καὶ τοὺς τῶν νέων ὀφθαλμοὺς ἀναπτεροῦσιν, ἐνέδρας τιθεῖσαι καὶ βάραθρα, δει- 10 κνὸς ὁ Μωϋσῆς ὅτι οὐκ αὐτὴ τοιαύτη, ἀλλ' ἐκατέρωθεν ἦν παρθένος, ἀπὸ τε σώματος, ἀπὸ τε ψυχῆς, φησί, «παρθένος ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν». Καίτοι γε πολλὰς εἶχεν ἀφορμὰς τοῦ γνωρισθῆναι ἀνδράσι· πρῶτον μὲν τὸ κάλλος τοῦ σώματος· δεύτερον δὲ ὁ τῆς διακονίας τρόπος. Εἰ μὲν γὰρ ἐν θαλάμῳ διη- 15 νεκῶς ἐκάθητο, καθάπερ αἱ νῦν παρθένοι, καὶ μηδέποτε εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλεν μηδὲ ἐξῆει τὴν οἰκίαν τὴν πατρῶαν, οὐδὲν τοσοῦτον ἦν εἰς ἐγκώμιον λέγεσθαι περὶ αὐτῆς, «ὅτι ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν». Ὅταν δὲ ἴδῃς αὐτὴν εἰς ἀγορὰν ἐξιοῦσαν, καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑδροφορεῖν ἀναγκαζομένην, καὶ ἅπαξ καὶ δις 20 καὶ πολλάκις, εἶτα μηδενὶ γνῶριμον οὔσαν ἀνδρὶ, τότε μάλιστα αὐτῆς δυνήση κατιδεῖν τὸ ἐγκώμιον.

Εἰ γὰρ ὀλιγάκις εἰς ἀγορὰν παραβάλλουσα παρθένος καὶ δυσειδῆς οὔσα καὶ ἄμορφος, πολλῶν ἐπομένων θεραπαινίδων, ἀπὸ τῶν ἐξόδων τούτων διεφθάρη τὸ ἦθος πολλάκις, ἢ καθ' 25 ἐκάστην ἡμέραν ἐκ τῆς πατρῶας οἰκίας ἐξιοῦσα μόνη καὶ οὐκ εἰς ἀγορὰν ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς τὴν πηγὴν ἀπαντῶσα καὶ ὑδρευομένη, ἔνθα πολλοὺς καὶ ἑτέρους συνιέναι ἀνάγκη, πῶς οὐκ ἂν εἶη μυρίων ἀξία θαυμάτων, οὔτε ἀπὸ τῶν ἐξόδων τῶν συνεχῶν, οὔτε ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ὄψιν εὐμορφίας, οὔτε ἀπὸ τοῦ πλήθους

ἦταν ἄσχημες καὶ ἀποκρουστικὲς στὴν ὄψη, ἔγιναν πιὸ ἄσχημες στὴν ψυχὴ, ἀφοῦ λερώθηκαν μὲ ἄπειρες πορνεῖες. Ἐπομένως ὄχι ἡ φύση τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἡ προαίρεση τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ αἰτία καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

7. Καὶ δὲν τὴν εἶπε τυχαῖα δυὸ φορές παρθένο. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ἦταν παρθένος», πρόσθεσε· «ἦταν παρθένος καὶ κανένας ἄνδρας δὲν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μαζί της». Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὲς ἀπὸ τὶς παρθένους ποὺ διατηροῦν τὸ σῶμα τους ἀδιάφθορο γεμίζουν τὴν ψυχὴ τους μὲ πολλὴ ἀκολασία, καλλωπιζόμενες, προσελκύοντας ἀπὸ παντοῦ ἀμέτρητους ἔραστες, καὶ προκαλοῦν τὰ μάτια τῶν νέων, στήνοντας ἐνέδρες καὶ παγίδες, δείχνοντας ὁ Μωϋσῆς πὼς αὐτὴ δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἦταν παρθένος, καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ, λέγει, «ἦταν παρθένος καὶ κανεὶς ἄνδρας δὲν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μαζί της». Ἄν καὶ ἔχε πολλὲς ἀφορμὲς νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ ἄνδρες· πρῶτα ἡ ὀμορφιὰ τοῦ σώματος καὶ ὕστερα ὁ τρόπος τῆς ὑπηρεσίας της. Γιατὶ ἂν καθόταν συνέχεια στὸ δωμάτιό της, ὅπως οἱ σημερινὲς νέες, καὶ δὲν κατέβαινε ποτὲ στὴν ἀγορὰ οὔτε ἔβγαινε ἀπὸ τὸ πατρικὸ της σπίτι, δὲ θὰ ἦταν τόσοσ μεγάλος ἔπαινος γι' αὐτὴν τὸ νὰ λέγεται ὅτι κανένας ἄνδρας δὲν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μαζί της. Ὅταν ὅμως τὴ βλέπεις νὰ βγαίνει στὴν ἀγορὰ, νὰ ἀναγκάζεται κάθε ἡμέρα νὰ μεταφέρει νερό, καὶ μιὰ καὶ δύο καὶ πολλὲς φορές, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ μὴν ἔχει γνωρίσει κανέναν ἄνδρα, τότε κυρίως θὰ μπορέσεις νὰ κατανοήσεις τὸν ἔπαινό της.

Γιατὶ ἂν μιὰ νέα ποὺ ἔρχεται λίγες φορές στὴν ἀγορὰ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀποκρουστικὴ καὶ ἄσχημη καὶ τὴν ἀκολουθοῦν πολλὲς ὑπηρετρίες, ἀπὸ τὶς ἐξόδους αὐτὲς διαφθείρεται πολλὲς φορές στὸ χαρακτήρα, ἐκείνη ποὺ κάθε ἡμέρα ἔβγαινε μόνη της ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι, καὶ ὄχι ἀπλῶς στὴν ἀγορὰ, ἀλλὰ πήγαινε στὴν πηγὴ καὶ μετέφερε νερό, ὅπου ἀναγκαστικὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πήγαιναν ἐκεῖ, πὼς δὲ θὰ εἶναι ἄξια γιὰ ἄπειρο θαυμασμό, ἀφοῦ δὲ χάλασε στὸ ἦθος οὔτε ἀπὸ τὶς συνεχῆς ἐξόδους, οὔτε ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τοῦ προσώπου της, οὔτε ἀπὸ τὸ

τῶν παραγινομένων, οὔτε ἄλλοθεν οὐδαμόθεν διαφθαρεῖσα τὸ ἦθος, ἀλλὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀδιάφθορος μείνασα, καὶ τὴν σωφροσύνην τῶν ἐν γυναικωνίτιδι καθημένων ἀκριβέστερον διατηρήσασα, καὶ τοιαύτη φανεῖσα, οἴαν ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ
5 λέγων· «ἵνα ἡ ἁγία σῶματι καὶ πνεύματι».

«Καταβᾶσα τοίνυν ἐπὶ τὴν πηγὴν ἐπλησε τὴν ὑδρίαν τοῦ ὕδατος καὶ ἀνέβη· καὶ ἔδραμεν ὁ παῖς εἰς συνάντησιν αὐτῆς καὶ εἶπε· ‘πότισόν με μικρὸν ἐκ τῆς ὑδρίας σου’. Ἡ δὲ εἶπε· ‘πίε, κύριε’, καὶ ἔσπευσε καὶ καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς
10 καὶ ἐπότισεν αὐτὸν ἕως ἐπαύσατο πίνων· καὶ εἶπε· ‘καὶ ταῖς καμῆλοις σου ὑδρεύσομαι, ἕως ἂν πᾶσαι πίωσι’. Καὶ ἔσπευσε καὶ ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ ποτιστήριον καὶ ἔδραμεν ἐπὶ τὸ φρέαρ ἀντλήσαι καὶ ὑδρεύσασθαι πάσαις ταῖς καμῆλοις». Πολλὴ μὲν τῆς γυναικὸς ἡ φιλοξενία, πολλὴ δὲ ἡ σωφροσύνη, καὶ
15 ἀμφοτέρα ταῦτα καὶ ἀφ’ ὧν ἐποίησε, καὶ ἀφ’ ὧν εἶπε, μάλιστα ἔστι καταμαθεῖν. Εἶδες πῶς οὔτε ἡ σωφροσύνη τὴν φιλοξενίαν ἐλυμήνατο, οὔτε ἡ φιλοξενία τὴν σωφροσύνην διέφθειρε; Τὸ μὲν γὰρ μὴ πρότερον ἐπίδραμεῖν μηδὲ προσειπεῖν τὸν ἄνδρα σωφροσύνης ἦν, τὸ δὲ αἰτηθεῖσαν μὴ ἀνανεῦσαι μηδὲ ἀρνήσασθαι φιλοξενίας καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς. Ὡσπερ γὰρ εἰ πρό-
20 τέρα προσέδραμε καὶ μηδὲν εἰπόνι διελέχθη, ἰταμότητος ἦν καὶ ἀναισχυντίας, οὕτως, εἰ παρακαλέσαντα διεκρούσατο, ὠμότητος ἦν καὶ ἀπανθρωπίας.

Νῦν δὲ οὐδέτερον τούτων ἐποίησεν· οὔτε διὰ τὴν σωφρο-
25 σύνην τὴν φιλοξενίαν ἐλυμήνατο, οὐδ’ αὖ πάλιν διὰ τὴν φιλοξενίαν τὸ τῆς σωφροσύνης ἐγκώμιον ὑπετέμετο, ἀλλ’ ὀλόκληρον ἐκατέραν ἐπεδείξατο τὴν ἀρετὴν, τῷ μὲν ἀναμεῖναι τὴν αἴτησιν τὴν σωφροσύνην ἐπιδεικνυμένη, τῷ δὲ παρασχεῖν μετὰ τὴν αἴτησιν τὴν φιλοξενίαν τὴν ἄφατον. Καὶ γὰρ ἀφάτου φιλοξενίας
30 ἦν, τὸ μὴ μόνον ὅπερ ἤτησε δοῦναι, ἀλλὰ καὶ πλεόν τι παρα-

32. Α' Κορ. 7,34.

33. Γεν. 24,16-20.

πλήθος αὐτῶν ποὺ πήγαιναν ἐκεῖ, οὔτε ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, ἀλλ' ἔμεινε ἀδιάφθορη στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ καὶ διατήρησε τὴ σωφροσύνη καλύτερα ἀπὸ τὶς γυναῖκες ποὺ κάθονται στὸ γυναικωνίτη τοῦ σπιτιοῦ τους, καὶ ἀποδείχθηκε τέτοια γυναίκα, ὅπως τὴ θέλει ὁ Παῦλος, λέγοντας, «γιὰ νὰ εἶναι ἁγία στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα»³²;

«Ἀφοῦ κατέβηκε λοιπὸν στὴν πηγὴ γέμισε τὴ στάμνα τοῦ νεροῦ καὶ ἀνέβηκε. Τότε ἔτρεξε ὁ δοῦλος σὲ συνάντησή της καὶ εἶπε, 'δός μου νὰ πιῶ λίγο ἀπὸ τὴ στάμνα σου'. Ἐκείνη εἶπε, 'πιές, κύριε' καὶ ἀμέσως κατέβασε τὴ στάμνα στὸ βραχίονά της καὶ τὸν πότισε, μέχρι ποὺ χόρτασε αὐτὸς καὶ σταμάτησε νὰ πίνει. Καὶ εἶπε: 'θὰ ποτίσω καὶ τὶς καμῆλες σου μέχρι ποὺ νὰ πιοῦν ὅλες'. Καὶ ἔτρεξε, ἄδειασε τὴ στάμνα στὴν ποτίστρα καὶ ἔτρεξε στὸ πηγάδι νὰ ἀντλήσει νερὸ καὶ νὰ ποτίσει ὅλες τὶς καμῆλες»³³. Εἶναι μεγάλη ἡ φιλοξενία τῆς γυναίκα, καὶ μεγάλη ἡ σωφροσύνη της, καὶ μπορεῖ νὰ τὰ μάθει πολὺ καλὰ κανεῖς καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔκανε καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπε. Εἶδες πῶς οὔτε ἡ σωφροσύνη ἔβλαψε τὴ φιλοξενία οὔτε ἡ φιλοξενία κατέστρεψε τὴ σωφροσύνη; Γιατὶ τὸ νὰ μὴν τρέξει πρώτη καὶ νὰ μὴ μιλήσει στὸν ἄνδρα ἦταν ἀπόδειξη σωφροσύνης, ἐνῶ τὸ νὰ μὴν ἀρνηθεῖ, ὅταν τῆς ζητήθηκε, οὔτε νὰ ἀπορρίψει τὴν ἐξυπηρέτηση ἦταν ἀπόδειξη φιλοξενίας καὶ φιλανθρωπίας. Ὅπως δηλαδή, ἂν ἔτρεχε πρώτη καὶ τοῦ μιλοῦσε χωρὶς νὰ τῆς πεῖ τίποτε, θὰ ἦταν δεῖγμα θρασύτητας καὶ ἀναισχυντίας, ἔτσι, ἂν τὸν ἀπέκρουε ὅταν τὴν παρακαλοῦσε, θὰ ἦταν δεῖγμα σκληρότητας καὶ ἀπανθρωπιάς.

Τώρα ὁμως δὲν ἔκανε οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Οὔτε γιὰ χάρη τῆς σωφροσύνης ἔβλαψε τὴ φιλοξενία, οὔτε πάλι γιὰ χάρη τῆς φιλοξενίας μείωσε τὸν ἔπαινο τῆς σωφροσύνης, ἀλλὰ φανέρωσε ὀλόκληρη τὴν κάθε μιὰ ἀρετὴ· μὲ τὸ νὰ περιμένει νὰ τοῦ ζητήσῃ νερὸ φανέρωσε τὴ σωφροσύνη της καὶ μὲ τὸ νὰ τοῦ δώσει νερὸ νὰ πιεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν αἴτησή του, φανέρωσε τὴν ἀπερίγραπτη φιλοξενία της. Γιατὶ πραγματικὰ ἀπόδειξη ἀπερίγραπτης φιλοξενίας ἦταν τὸ νὰ μὴ δώσει μόνο αὐτὸ ποὺ

σχεῖν τῶν αἰτηθέντων. Εἰ δὲ ὕδωρ ἦν τὸ διδόμενον, τούτου κυρία ἦν τότε. Τοὺς δὲ φιλοξένους οὐκ ἀπὸ τῆς πολυτελείας τῶν διδομένων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ἧς παρέχουσι, κρίνειν εἰώθασιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ποτήριον δόντα ψυχροῦ ὁ Θεὸς ἐπήνεσε, καὶ 5 τὴν δύο λεπτὰ καταβαλοῦσαν πάντων πλέον καταβεβληκέναι ἔφη, ἐπειδὴ πάντα, ἅπερ εἶχε, τότε κατέβαλεν. Οὕτω καὶ αὕτη τούτοις τὸν γενναῖον ἐκεῖνον ἐξένισεν, ὧν οὐδὲν εἶχε πλέον αὐτῷ παρασχεῖν. Οὐχ ἀπλῶς δὲ πρόσκειται τό, «ἔσπευσε καὶ ἔδραμε» καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὴν προθυμίαν, μεθ' 10 ἧς ἐποίει τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἄκουσα οὐδὲ ἀναγκαζομένη, οὐδὲ δυσχεραίνουσα, οὐδὲ ἀγανακτοῦσα.

Καὶ ὅτι οὐ μικρὸν τοῦτό ἐστι, πολλάκις παριόντα τινὰ στήναι μικρὸν ἠτήσαμεν δᾶδα κατέχοντα, ἵνα ἄψωμεν, ἢ ὕδωρ βαστάζοντα, ὥστε ἀποπιεῖν, καὶ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐδυσχέρα- 15 νεν· ἐκείνη δὲ οὐ μόνον ἀπέκλινεν αὐτῷ τὴν ὑδρίαν, ἀλλὰ καὶ ταῖς καμήλοις πάσαις ὑδρεύσατο, πόνον τοσοῦτον ἀνασχομένη, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος λειτουργίαν εἰς τὴν φιλοξενίαν εἰσενεγκοῦσα μετὰ πολλῆς προσηνείας· οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ προθύμως, δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀρετὴν· κύριον κα- 20 λεῖ ἄνθρωπον ἀγνώτα καὶ τότε φανέντα πρῶτον. Καὶ καθάπερ ὁ κηδεστὴς αὐτῆς Ἀβραὰμ οὐκ ἠρώτα τοὺς παριόντας, 'τίνες δέ ἐστε καὶ πόθεν; καὶ ποῦ πορεύεσθε; καὶ πόθεν ἦκατε;' ἀλλ' ἀπλῶς τὴν φιλοξενίαν ἐκαρποῦτο, οὕτω καὶ αὕτη οὐκ εἶπε, 'τίς εἶ καὶ πόθεν καὶ τίνοσ ἐνεκεν παραγέγονας;' ἀλλὰ καρπωσαμένη 25 τὴν εὐπορίαν τῆς φιλοξενίας τὰ περιττὰ πάντα ἀφῆκε. Καὶ γὰρ οἱ μαργαρίτας ὠνούμενοι καὶ χρυσίον λαμβάνοντες, ἐν τοῦτο ζητοῦσι μόνον, ὅπως κερδαίνοιεν ἀπὸ τῶν ἐχόντων τὰ χρήματα, οὐχ ὅπως αὐτοὺς περιεργάσοιντο· καὶ αὕτη τοῦτο μόνον ζητεῖ, ὅπως δέξηται τὸν τῆς φιλοξενίας καρπὸν, ὅπως λάβοι τὸν μι-

34. Βλ. Ματθ. 10,42.

35. Βλ. Λουκᾶ. 21,2-4.

ζήτησε, αλλά να προσφέρει και κάτι περισσότερο απ' αυτά που της ζητήθηκαν. "Αν τώρα ήταν νερό αυτό που έδωσε, αυτό είχε τότε στη διάθεσή της. Και τους φιλόξενους συνήθως δέν τους κρίνουμε από την πολυτέλεια τών προσφερόμενων αγαθών, αλλά από τη δυνατότητα με την οποία τα προσφέρουν. Γιατί ο Θεός έπαινεσε και εκείνον που πρόσφερε ένα ποτήρι κρύο νερό³⁴, και για εκείνη που πρόσφερε τα δύο λεπτά είπε ότι πρόσφερε περισσότερα απ' όλους, επειδή πρόσφερε τότε όλη την περιουσία της³⁵. "Έτσι και αυτή φιλοξένησε τον αγαθό εκείνον άνδρα με αυτά, αφού δέν είχε τίποτε περισσότερο να του δώσει. Και δέν προστίθεται τυχαία το «έσπευσε και έτρεξε» και τα άλλα τα σχετικά, αλλά για να μάθεις την προθυμία με την οποία ένεργούσε τότε, όχι χωρίς τη θέλησή της, ούτε από ανάγκη, ούτε με δυσανασχέτηση ούτε με αγανάκτηση.

Και ότι δέν είναι μικρό αυτό, σκέψου πώς πολλές φορές παρακαλέσαμε κάποιον περαστικό που κρατούσε δαδί να σταθεί λιγάκι για να ανάψουμε, ή κάποιον που μετέφερε νερό να μάς δώσει να πιούμε, και δέ δέχθηκε αλλά δυσανασχέτησε. Έκείνη όμως όχι μόνο έγειρε σ' αυτόν τη στάμνα, αλλά και όλες τις καμήλες του πότισε, υποφέροντας τόσο κόπο και προσφέροντας με πολλή προθυμία τη σωματική της υπηρεσία στη φιλοξενία. Γιατί όχι μόνο το ότι έκανε αυτό, αλλά και το ότι το έκανε με προθυμία, δείχνει την άρετή της. Ονομάζει κύριο κάποιον άνθρωπο άγνωστο και που τον είδε για πρώτη φορά τότε. Και όπως ο πεθερός της Άβραάμ δέν έρωτούσε τους περαστικούς, 'ποιοί είστε και από ποῦ κατάγεσθε; και ποῦ πηγαίνετε; και από ποῦ ήρθατε;' αλλά μόνο πρόσφερε τη φιλοξενία, έτσι και αυτή δέν είπε, 'ποιός είσαι και από ποῦ και για ποιο λόγο ήρθες εδώ;' αλλά προσφέροντας τον πλοῦτο της φιλοξενίας άφησε κατά μέρος όλα τα περιττά. Γιατί και αυτοί που αγοράζουν μαργαριτάρια και παίρνουν χρυσάφι ένα μόνο επιδιώκουν, πώς να κερδίσουν απ' αυτούς που έχουν τα χρήματα, και όχι να έξετάσουν αυτούς· και αυτή αυτό μόνο επιδιώκει, πώς να κερδίσει τον καρπό της φιλοξενίας, πώς να πάρει όλόκληρο το μι-

σθὸν ἀπηρτισμένον. Ἦιδει τοῦτο σαφῶς, ὅτι ὁ ξένος μάλιστα πάντων αἰσχύνεται· διὰ τοῦτο δεῖται πολλῆς τῆς φιλοφροσύνης καὶ ἀπεριεργάστου τῆς σωφροσύνης· ἂν τοίνυν μέλλωμεν αὐτὸν περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, ὀκνεῖ καὶ ἀναδύεται καὶ 5 ἀηδῶς προσέρχεται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ αὕτη τοῦτο ἐποίησεν ἐπὶ τούτου, οὐδὲ ἐπὶ τῶν ξένων ὁ κηδεστής ὁ ταύτης, ἵνα μὴ τὴν θήραν ἀποσοβήσῃ· ἀλλ' ἐθεράπευσε τοὺς παριόντας μόνον, καὶ καρπούμενος δι' αὐτῶν ὅπερ ἐβούλετο, οὕτως αὐτοὺς ἐξέπεμπε.

8. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγγέλους ποτὲ ὑπεδέξατο· ὡς, εἴ γε περιειρ-
10 γάζετο, ἠλαττώθη ἂν αὐτῷ ὁ ἐπικείμενος μισθός. Καὶ γὰρ θαυμάζομεν αὐτὸν οὐχ ὅτι ἀγγέλους ὑπεδέξατο, ἀλλ' ὅτι ἀγνοῶν ὑπεδέξατο. Εἰ μὲν γὰρ εἰδὼς ἐθεράπευσεν, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐποίει, τῆς ἀξίας τῶν ὑποδεχθέντων καὶ τὸν σφόδρα λίθινον καὶ ἀπηνῆ καταναγκαζούσης φιλάνθρωπον γενέσθαι καὶ ἡμερον· τὸ
15 δὲ θαυμαστὸν τοῦτο ἦν, ὅτι ὀδίτας τινὰς αὐτοὺς εἶναι νομίζων, τοσαύτην ἐπ' αὐτοῖς ἐπεδείξατο τὴν θεραπείαν. Τοσαύτη καὶ αὕτη ἦν· οὐκ οἶδεν τίς ἦν, οὐδὲ ἐπὶ τί παρεγένετο, οὐδὲ ὅτι αὐτὴν μνηστευσόμενος ἦλθεν, ἀλλὰ ξένον τινὰ καὶ ὁδοιπόρον ἐνόμισε. Διὰ τοῦτο μείζων αὐτῇ ὁ μισθός τῆς φιλοξενίας ἐγίνετο, ὅτι τὸν
20 οὐδαμόθεν ὄντα γνώριμον μετὰ τοσαύτης ὑπεδέξατο εὐνοίας, ὁμοῦ καὶ τὴν σωφροσύνην διατηροῦσα. Οὐδὲ γὰρ ἀναισχύντως, οὐδὲ ἰταμῶς, οὔτε ἀναγκάζουσα, οὔτε ὀργιζομένη, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης σεμνότητος τοῦτο ἐποίει.

Τοῦτο γὰρ αὐτὸ ἠνίξατο ὁ Μωϋσῆς λέγων· «ὁ δὲ ἄνθρω-
25 πος κατεμάνθανεν αὐτὴν καὶ παρεσιώπα τοῦ γνῶναι, εἰ εὐώδω-
σε Κύριος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ». Τί ἐστὶ, «κατεμάνθανεν αὐτήν»; Καὶ σχῆμα καὶ βάδισμα καὶ βλέμμα καὶ ρῆμα καὶ πάντα ἀκριβῶς ἐξήτάζειν, ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος κινήματων τὴν ἕξιν τῆς ψυχῆς καταμανθάνων. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἤρκέσθη μόνον, ἀλλὰ
30 δευτέραν προσάγει πειρᾶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπότισεν αὐτόν, οὐκ

36. Βλ. Γεν. 18,1-8.

37. Γεν. 24,21.

σθό. Γνώριζε τούτο καλά, ότι δηλαδή ο ξένος ντρέπεται πιο πολύ απ' όλους· γι' αυτό και χρειάζεται πολλή ευγένεια και σωφροσύνη χωρίς περιέργεια. Ἄν λοιπὸν πρόκειται νὰ τὸν ἐξετάσουμε καὶ νὰ τὸν περιεργασθοῦμε, διστάζει καὶ δειλιάζει καὶ πλησιάζει μὲ δυσαρέσκεια. Γι' αὐτὸ οὔτε αὐτὴ τὸ ἔκανε αὐτὸ σ' αὐτόν, οὔτε ὁ πεθερός της στοὺς ξένους, γιὰ νὰ μὴ διώξει τὸ θήραμα· ἀλλὰ περιποιήθηκε τοὺς περαστικούς μόνο, καὶ κερδίζοντας μέσω αὐτῶν ὅ,τι ἤθελε, τοὺς ἄφησε μετὰ νὰ φύγουν.

8. Γι' αὐτὸ καὶ ἀγγέλους φιλοξένησε κάποτε³⁶· ἂν ὅμως τοὺς ἐξέταζε μὲ περιέργεια, θὰ τοῦ μειωνόταν ὁ μισθὸς ποὺ τοῦ ἐπιφυλασσόταν. Γιατὶ πραγματικὰ θαυμάζουμε τὸν Ἀβραὰμ ὄχι γιατί φιλοξένησε ἀγγέλους, ἀλλὰ γιατί τοὺς φιλοξένησε χωρὶς νὰ τοὺς ξέρει. Ἄν τοὺς ἤξερε καὶ τοὺς περιποιόταν, δὲ θὰ ἔκανε τίποτε τὸ θαυμαστό, ἀφοῦ ἡ ἀξία τῶν φιλοξενημένων ἐξαναγκάζει καὶ τὸν ὑπερβολικὰ σκληρὸ καὶ ἄγριο νὰ γίνει φιλόανθρωπος καὶ ἡμερος. Τὸ θαυμαστό ὅμως ἦταν αὐτό, ὅτι, παρ' ὄλο ποὺ τοὺς θεώρησε γιὰ κάποιους ὁδοιπόρους, τοὺς περιποιήθηκε πάρα πολὺ. Τόσο σπουδαία ἦταν καὶ αὐτὴ. Δὲ γνωρίζει ποιὸς ἦταν οὔτε γιατί ἦρθε οὔτε ὅτι ἦρθε γιὰ νὰ τὴν ἀρραβωνιάσει, ἀλλὰ τὸν πέρασε γιὰ κάποιον ξένο καὶ ὁδοιπόρο. Γι' αὐτὸ ὁ μισθὸς της γιὰ τὴ φιλοξενία γινόταν μεγαλύτερος, ἐπειδὴ ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ πουθενὰ δὲν τῆς ἦταν γνωστὸς τὸν ὑποδέχθηκε μὲ τόση φιλικὴ διάθεση, διατηρώντας συγχρόνως καὶ τὴ σωφροσύνη της. Γιατὶ τὸ ἔκανε αὐτὸ ὄχι μὲ ἀδιαντροπιά οὔτε μὲ θρασύτητα οὔτε μὲ τὴ βία οὔτε ὀργισμένη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνάλογη σεμνότητα.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινίχθηκε ὁ Μωϋσῆς λέγοντας· «καὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν παρακολουθοῦσε μὲ προσοχὴ χωρὶς νὰ πεῖ λέξη, γιὰ νὰ καταλάβει ἂν ὁ Κύριος τὸν βοήθησε νὰ ἐπιτύχει στὸ σκοπὸ του»³⁷. Τί σημαίνει, «τὴν παρακολουθοῦσε μὲ προσοχή»; Ἐξέταζε προσεκτικὰ καὶ τὴν ἐμφάνιση καὶ τὸ βάδισμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὰ λόγια της καὶ ὅλα γενικά, προσπαθώντας νὰ μάθει ἀπὸ τίς κινήσεις τοῦ σώματος τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς. Καὶ

ἔστη μέχρι τούτου ἀλλ' εἶπεν αὐτῇ, «τίνος θυγάτηρ εἶ, ἀνάγγειλόν μοι, καὶ εἰ ἔστι παρὰ τῷ πατρὶ σου τόπος τοῦ καταλῦσαι». Τί οὖν ἐκείνη; Ἀνεξικάκως καὶ πράως καὶ τὸν πατέρα εἶπε καὶ οὐκ ἠγανάκτησε, λέγουσα· 'σὺ δὲ τίς εἶ ὁ πολυπραγμονῶν καὶ
5 ζητῶν καὶ τὴν οἰκίαν περιεργαζόμενος;' ἀλλὰ τί; «Θυγάτηρ Βαθουήλ εἰμι ἐγὼ υἱοῦ Μελχᾶς, ὃν ἔτεκεν τῷ Ναχώρ· καὶ ἄχυρα καὶ χορτάσματα πολλὰ παρ' ἡμῖν καὶ τόπος τοῦ καταλῦσαι».

Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ ὕδατος πλέον ὢν ἤτησεν ἔδωκεν (ὁ μὲν γὰρ πιεῖν ἤτησε μόνον, ἡ δὲ καὶ τὰς καμήλους ὑπέσχετο ποτί-
10 ζειν, καὶ ἐπότισεν), οὕτω καὶ ἐνταῦθα· αὐτὸς τόπον ἤτησε μόνον, ἡ δὲ καὶ ἄχυρα καὶ χορτάσματα καὶ ἄλλα πολλά, διὰ τούτων πάντων αὐτὸν ἐκκαλουμένη καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἔλκουσα, ἵνα τὸν τῆς φιλοξενίας καρπώσῃται μισθόν. Ταῦτα δὲ μὴ παρέργως μηδὲ ἀπλῶς ἀκούωμεν, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς
15 ἐννοοῦντες καὶ τούτοις παραβάλλοντες, οὕτως εἰσόμεθα τὴν ἀρετὴν τῆς γυναικός. Πολλάκις γοῦν γνωρίμους τινὰς καὶ ἐπιτηδείους ὑποδεχόμενοι δυσχεραίνομεν, κἂν μίαν ἢ δευτέραν ἡμέραν ἐνδιατρίψωσι βαρυνόμεθα· αὕτη δὲ τὸν ἀγνώστα καὶ ξένον μετὰ πολλῆς εἰς τὴν οἰκίαν εἶλκε τῆς προθυμίας, καὶ ταῦτα οὐκ
20 αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ καμήλοις τοσαύταις μέλλουσα παρέξειν τὴν θεραπείαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰσῆλθε, σκόπει ἐντεῦθεν μᾶλλον αὐτοῦ τὴν σύνεσιν. Ὡς γὰρ παρέθηκε φαγεῖν αὐτῷ ἄρτους, φησὶν· «οὐ μὴ φάγω, ἕως ὅτου λαλήσω τὰ ρήματά μου».

Εἶδες πῶς ἦν ἐγρηγορῶς καὶ νήφων; Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεῖν
25 ἐπέτρεψαν, ἴδωμεν πῶς αὐτοῖς διαλέγεται. Ἄρα ταῦτα εἶπε πρὸς αὐτοὺς τὰ ρήματα, ὅτι δεσπότην ἔχει περιφανῆ καὶ λαμπρόν, παρὰ πάντων τιμώμενον, πολλῆς παρὰ τῶν ἐγχωρίων προεδρίας ἀπολαύοντα; καίτοι γε εἶπερ ἐβούλετο ταῦτα εἶπεῖν, οὐκ ἂν ἠπόρησε· καὶ γὰρ ἐν τάξει βασιλέως αὐτὸν οἱ ἐπιχώριοι
30 ἐτίμων. Ἀλλ' ὁμῶς οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλὰ τὰ ἀνθρώπινα

38. Γεν. 24,23.

39. Γεν. 24,24–25.

40. Γεν. 24,33.

οὔτε σ' αὐτὰ ἀρκέσθηκε μόνο, ἀλλὰ προσθέτει δεύτερη δοκιμασία. Γιατί, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε νὰ πιεῖ, δὲ σταμάτησε σ' αὐτό, ἀλλὰ τῆς εἶπε, «τίνος θυγατέρα εἶσαι; πές μου ἀκόμη ἂν ὑπάρχει τόπος κοντὰ στὸν πατέρα σου γιὰ νὰ καταλύσουμε»³⁸. Τί ἔκανε τότε ἐκείνη; Μὲ ἀνεξικακία καὶ πραότητα καὶ τὸν πατέρα τῆς εἶπε καὶ δὲν ἀγανάκτησε λέγοντας, 'καὶ σὺ ποιός εἶσαι πού με ἐξετάζεις καὶ ἐρωτᾷς καὶ ζητᾷς νὰ μάθεις γιὰ τὸ σπίτι μου;' ἀλλὰ τί εἶπε; «Εἶμαι θυγατέρα τοῦ Βαθουήλ, υἱοῦ τοῦ Ναχῶρ καὶ τῆς Μελχᾶς· καὶ ὑπάρχουν σὲ μᾶς καὶ ἄχυρα καὶ τροφές πολλές καὶ τόπος νὰ καταλύσετε»³⁹.

Ὅπως μὲ τὸ νερὸ τοῦ ἔδωσε περισσότερα ἀπ' αὐτὰ πού ζήτησε (γιατὶ αὐτὸς ζήτησε νὰ πιεῖ μόνο, ἐνῶ ἐκείνη ὑποσχέθηκε νὰ ποτίσει καὶ τὶς καμῆλες, καὶ τὶς πότισε), ἔτσι καὶ ἐδῶ. Αὐτὸς τόπο μόνο ζήτησε, ἐνῶ ἐκείνη ὑποσχέθηκε καὶ ἄχυρα καὶ τροφές καὶ πολλὰ ἄλλα, προσκαλώντας τον μὲ ὅλα αὐτὰ καὶ προσεκλύντάς τον στὸ σπίτι, γιὰ νὰ κερδίσει τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Αὐτὰ ὅμως ἄς μὴν τὰ ἀκοῦμε ἔτσι ἀπλὰ μόνο καὶ ἐπιπόλαια, ἀλλὰ ἐξετάζοντας καλὰ μόνοι μας τὸν ἑαυτό μας καὶ συγκρίνοντάς τον μ' αὐτά, ἔτσι θὰ γνωρίσουμε τὴν ἀρετὴ τῆς γυναίκας. Πολλές φορές δηλαδὴ φιλοξενώντας κάποιους γνωστούς καὶ συγγενεῖς μας δυσανασχετοῦμε, καὶ ἂν μείνουν στὸ σπίτι μας μία ἢ δύο ἡμέρες αἰσθανόμαστε δυσφορία. Αὐτὴ ὅμως μὲ πολλὴ προθυμία ὀδηγοῦσε στὸ σπίτι τὸν ἄγνωστο καὶ ξένο, τὴ στιγμὴ μάλιστα πού δὲν ἐπρόκειτο νὰ περιποιηθεῖ αὐτὸν μόνο ἀλλὰ καὶ τόσες καμῆλες. Καὶ ἀφοῦ μπῆκε στὸ σπίτι, πρόσεχε ἀπὸ ἐδῶ καλύτερα τὴ σύνεσή του. Γιατὶ ὅταν τοῦ παρέθεσε τραπέζι γιὰ νὰ φάει, λέγει· «δὲ θὰ βάλω τίποτε στὸ στόμα μου ἂν πρῶτα δὲν πῶ αὐτὰ πού ἔχω νὰ σᾶς πῶ»⁴⁰.

Εἶδες πῶς ἦταν πολὺ προσεκτικὸς καὶ νηφάλιος; Ἐπειτα, ὅταν τὸν ἄφησαν νὰ μιλήσει, ἄς δοῦμε πῶς μιλάει σ' αὐτούς. Μήπως τοὺς εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι δηλαδὴ ἔχει κύριο διάσημο καὶ ἔνδοξο, πού τὸν τιμοῦν ὅλοι καὶ τὸν ἐκτιμοῦν οἱ συμπατριῶτες του; Ἄν καὶ βέβαια ἂν ἤθελε νὰ τὰ πεῖ αὐτά, δὲ θὰ εἶχε δυσκολία, γιατί πραγματικὰ οἱ συμπατριῶτες του τὸν τιμοῦσαν

ταῦτα ἀφείς, ἀπὸ τῆς ἄνωθεν αὐτὸν ροπῆς ἐκόσμησεν οὕτω λέγων· «παῖς Ἀβραὰμ ἐγὼ εἰμι· Κύριος εὐλόγησε τὸν κύριόν μου σφόδρα καὶ ὑψώθη καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχους καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον». Τὸν πλοῦτον εἶπεν, οὐχ ἵνα εὐπορον 5 δεῖξῃ ὄντα, ἀλλ' ἵνα φιλόθεον· οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ κεκτηῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παρὰ Θεοῦ ταῦτα αὐτὸν εἰληφέναι ἐγκωμιάσαι βούλεται· εἶτα περὶ τοῦ νυμφίου διαλεγόμενος· «καὶ ἔτεκε Σάρρα, ἡ γυνὴ τοῦ κυρίου μου, υἱὸν ἕνα τῷ κυρίῳ μου μετὰ τὸ γηρᾶσαι αὐτόν».

10 Ἐνταῦθά μοι καὶ τὸν τρόπον τῶν ὠδίνων ἠνίξατο, δεικνὺς ὅτι καὶ ὁ τόκος ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ γέγονε προνοίας τῆς πρὸς ἐκεῖνον, οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν. Καὶ σὺ τοίνυν ἂν τε νυμφίον, ἂν τε νύμφην ἐπιζητῆς, ταῦτα πρὸ τῶν ἄλλων ζήτηι, εἰ θεοφιλῆς ἐστίν, εἰ πολλῆς ἄνωθεν ἀπολαύει τῆς εὐνοίας. Ἄν γὰρ 15 ἐκεῖνα ἦ, καὶ τὰ ἄλλα ἔπεται· τούτων δὲ οὐκ ὄντων, κἂν μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας αὐτοῖς ὑπάρχη τὰ βιωτικά, κέρδος οὐδέν. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι, τίνος οὖν ἔνεκεν οὐδεμίαν τῶν ἐπιχωρίων ἔλαβε γυναικῶν; «ὦρκισέ με», φησί, «λέγων· οὐ λήψη τῷ υἱῷ μου γυναῖκα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων, ἀλλ' εἰς τὸν 20 οἶκον τοῦ πατρός μου πορεύσῃ καὶ εἰς τὴν φυλὴν μου καὶ λήψη γυναῖκα τῷ υἱῷ μου». Ἄλλ' ἵνα μὴ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν εἰς μέσον φέροντες παρενοχλεῖν δόξωμεν, ἐπὶ τὸ τέλος ἴωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, πῶς ἐπὶ τῆς πηγῆς ἔστη, πῶς ἤτησε τὴν κόρην, πῶς ἔδωκεν ἐκεῖνη πλεον τῆς αἰτήσεως, πῶς ὁ Θεὸς μεσίτης ἐγένετο 25 καὶ πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀπαγγείλας, κατέλυσεν ἐν τούτοις τὸν λόγον.

Ταῦτα ἅπαντα ἀκούσαντες ἐκεῖνοι, οὐκέτι λοιπὸν ἀμφέβαλον οὐδὲν ἠμέλησαν, ἀλλ' ὥσπερ τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν αὐτῶν εἰς τοῦτο κινήσαντος, εὐθέως αὐτῷ καθωμολόγησαν τὴν θυγα- 30 τέρα. Καὶ ἀποκριθεὶς Λάβαν καὶ Βαθουῆλ εἶπον· «τὸ πρόσταγμα τοῦτο παρὰ Θεοῦ ἐξῆλθεν· οὐ δυνησόμεθα οὖν σοι ἀντειπεῖν

41. Γεν. 24,34–35.

42. Γεν. 24,36.

43. Γεν. 24,37–38.

σάν βασιλιά. Ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶπε, ἀλλ' ἀφήνοντας αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὸν στόλισε ἀπὸ τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ λέγοντας τὰ ἐξῆς: «ἐγὼ εἶμαι δοῦλος τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ Κύριος εὐλόγησε πάρα πολὺ τὸν κύριό μου καὶ τὸν ἐξύψωσε καὶ τοῦ ἔδωσε πρόβατα, μοσχάρια, χρυσάφι καὶ ἀσήμι»⁴¹. Ἀνέφερε τὸν πλοῦτο, ὄχι γιὰ νὰ δείξει πὼς εἶναι πλούσιος, ἀλλὰ εὐσεβής. Γιατὶ θέλει νὰ τὸν ἐπαινέσει ὄχι ἀπὸ τὴν περιουσία του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι τὴν ἔχει λάβει ἀπὸ τὸ Θεό. Στὴ συνέχεια μιλώντας γιὰ τὸ γαμπρὸ λέγει: «καὶ ἡ γυναίκα τοῦ κυρίου μου, ἡ Σάρρα, γέννησε ἓνα γιὸ στὸν κύριό μου ὅταν πιά γέρασε αὐτός»⁴².

Ἐδῶ ὑπαινίχθηκε καὶ τὸν τρόπο τῆς γέννησής του, δείχνοντας πὼς καὶ ἡ γέννηση ἔγινε ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης. Καὶ σὺ λοιπὸν εἴτε γαμπρὸ εἴτε νύφη ζητᾶς, πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα νὰ ζητᾶς αὐτά, ἂν εἶναι θεοσεβής, ἂν ἀπολαμβάνει τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἂν ὑπάρχουν αὐτά, ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἄλλα: ἂν ὅμως δὲν ὑπάρχουν αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη μὲ μεγάλη ἀνεση ὑπάρχουν σ' αὐτοὺς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, δὲν ὑπάρχει κανένα κέρδος. Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ λέγουν γιὰ ποιό λόγο δὲν πῆρε καμιὰ γυναίκα ἀπὸ τὸν τόπο του, προσθέτει: «μὲ ὄρκισε λέγοντας, δὲ θὰ πάρεις γιὰ τὸ γιό μου γυναίκα ἀπὸ τίς θυγατέρες τῶν κατοίκων τῆς Χαναάν, ἀλλὰ θὰ πᾶς στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου καὶ στὴ φυλὴ μου καὶ θὰ πάρεις ἀπὸ ἐκεῖ γυναίκα γιὰ τὸ γιό μου»⁴³. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ σᾶς φανῶ ἐνοχλητικὸς ἀναφέροντάς σας ὅλη τὴν ἱστορία, ἄς ἔρθω στὸ τέλος. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε πὼς στάθηκε στὴν πηγὴ, πὼς ζήτησε ἀπὸ τὴν κόρη νερό, πὼς ἐκείνη τοῦ ἔδωσε περισσότερα ἀπὸ ὅσα τῆς ζήτησε, πὼς ὁ Θεὸς ἔγινε μεσολαβητής, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀνέφερε μὲ λεπτομέρεια ὅλα, τέλειωσε μ' αὐτὰ τὸ λόγο.

Ὅταν ἐκεῖνοι τὰ ἄκουσαν ὅλα αὐτὰ δὲν ἀμφέβαλαν πιά καθόλου, δὲν ὀλιγόρησαν καθόλου, ἀλλὰ σὰν νὰ κίνησε ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴ τους σ' αὐτὸ ἀμέσως ὑποσχέθηκαν νὰ τοῦ δώσουν τὴ θυγατέρα. Καὶ ἀπαντώντας ὁ Λάβαν καὶ ὁ Βαθουήλ εἶπαν: «ἡ διαταγὴ αὐτὴ βγῆκε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε καὶ νὰ σοῦ ποῦμε τίποτε κακό. Νὰ ἡ Ρεβέκκα: πάρε

κακόν· ἰδοὺ Ρεβέκκα, λαβὼν ἀπότρεχε, καὶ ἔσται γυνὴ τῷ υἱῷ τοῦ κυρίου σου, καθάπερ ἐλάλησε Κύριος». Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη; τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν, ὅσα καὶ ἡλίκα κωλύματα ἐν βραχεῖα καιροῦ ροπῇ ἀνηρεῖτο; Καὶ γὰρ τὸ ξένον εἶναι καὶ οἰκέτην
 5 καὶ ἀγνώτα καὶ πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ διάστημα καὶ τὸ μηδὲ τὸν κηδεστήν μηδὲ τὸν νυμφίον μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ἐκείνῳ προσηκόντων γνωρίζεσθαι, καὶ καθ' ἑαυτὸ τούτων ἕκαστον ἦν κωλύσαι τὸν γάμον· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἐκώλυσεν, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐξηυμαρίζετο καὶ καθάπερ γνωρίμῳ καὶ πλησίον οἰκοῦντι καὶ
 10 ἐκ πρώτης ἡμέρας συναναστραφέντι, οὕτως αὐτῷ θαρροῦντες ἐνεχειρίζον τὴν νύμφην· τὸ δὲ αἴτιον, ὁ Θεὸς ἦν ἐν μέσῳ. Ὡσπερ γὰρ ὅταν χωρὶς αὐτοῦ τι ποιῶμεν, κἂν ἅπαντα ἢ λειῖα καὶ ράδια, βάραθρα καὶ κρημνοὺς καὶ μυρίας ἐν αὐτοῖς ἀποτυχίας εὐρίσκομεν, οὕτως ὅταν παρῆ καὶ συνεφάπτηται, κἂν
 15 ἀπάντων ἀπορώτερα ἢ τὰ προκείμενα, ἅπαντα λειῖα καὶ ράδια γίνεται. Μηδὲν οὖν μήτε ποιῶμεν μήτε λέγωμεν, πρὶν ἢ τὸν Θεὸν καλέσαι καὶ παρακαλέσαι συνεφάπασθαι τῶν ἐν χερσὶν ἡμῖν ἀπάντων, καθάπερ οὖν καὶ οὗτος ἐποίησεν.

9. Ἄλλ' ἴδωμεν, ἐπειδὴ αὐτὴν ἔλαβε, ποίῳ τρόπῳ τὸν γάμον
 20 ἐπετέλεσεν. ἼΑρα κύμβαλα καὶ σύριγγας καὶ χοροὺς καὶ τύμπανα καὶ αὐλοὺς καὶ τὴν ἄλλην ἐπεσύρατο φαντασίαν; Οὐδὲν τούτων, ἀλλὰ μόνην λαβὼν οὕτως ἀπήει, τὸν ἄγγελον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ παραπέμποντα αὐτὴν καὶ συνοδοιποροῦντα, ὃν ὁ δεσπότης αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἰκέτευσεν αὐτῷ συναποστεῖλαι ἐκ τῆς οἰκίας ἐξερχομένῳ. Καὶ ἦγετο λοιπὸν ἡ νύμφη αὐλῶν μὲν καὶ κιθάρας καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων οὐδενὸς ἀκούσασα, μυρίας δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὰς εὐλογίας ἔχουσα, στέφανον διαδήματος παντὸς λαμπρότερον. Ἦγετο οὐ χρυσᾶ περιβεβλημένη ἱμάτια, ἀλλὰ σωφροσύνην καὶ εὐλάβειαν καὶ φιλοξε-
 30 νίαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν. Ἦγετο οὐκ ἐπὶ ὀχήματος καταστέγου, οὐδὲ ἐπὶ ἄλλης τινὸς φαντασίας τοιαύτης, ἀλλ' ἐπὶ τῆς καμήλου καθημένη. Μετὰ γὰρ τῆς ἀρετῆς τῆς ἐν τῇ ψυχῇ,

την μαζί σου και ἄς γίνει σύζυγος τοῦ γιοῦ τοῦ κυρίου σου, ὅπως διέταξε ὁ Θεός»⁴⁴. Ποιός δὲ θὰ ἐκπλαγεῖ; ποιός δὲ θὰ θαυμάσει πὸ τόσο πολλὰ καὶ τόσο μεγάλα ἐμπόδια ἐξαφανίζονταν μέσα σὲ λίγες στιγμές; Γιατὶ πραγματικὰ τὸ ὅτι ἦταν ξένος καὶ ὑπηρέτης καὶ ἄγνωστος καὶ μεγάλη ἡ ἀπόσταση τοῦ δρόμου, καὶ τὸ ὅτι δὲ ἦταν γνωστὸς οὔτε ὁ πεθερὸς οὔτε ὁ γαμπρὸς οὔτε κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, καὶ μόνο του τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἄρκετὸ νὰ ἐμποδίσει τὸ γάμο. Ὅμως τίποτε δὲν τὸν ἐμπόδισε, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ γίνονταν εὐκόλα καὶ σὰν σὲ γνωστὸ καὶ γείτονα καὶ πὸ συναναστρεφόταν μαζί τους ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, ἔτσι τοῦ ἔδειξαν ἐμπιστοσύνη καὶ τοῦ παρέδωσαν τὴ νύφη· καὶ ἡ αἰτία ἦταν τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν στὴ μέση. Γιατὶ ὅπως ὅταν κάνουμε κάτι χωρὶς αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ὅλα εἶναι ὁμαλὰ καὶ εὐκόλα, συναντοῦμε σ' αὐτὰ βάραθρα καὶ γκρεμοὺς καὶ ἄπειρες ἀποτυχίες, ἔτσι ὅταν εἶναι παρὼν καὶ βοηθάει, ἔστω καὶ ἂν αὐτὰ πὸ μᾶς ἀπασχολοῦν εἶναι τὰ πιὸ δύσκολα ἀπ' ὅλα, γίνονται ὅλα ὁμαλὰ καὶ εὐκόλα. Ἄς μὴν κάνουμε λοιπὸν τίποτε οὔτε νὰ λέμε, πρὶν καλέσουμε καὶ παρακαλέσουμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς βοηθήσει σὲ ὅλες τὶς ὑποθέσεις μας, ὅπως ἀκριβῶς ἔκανε καὶ αὐτός.

9. Ἄς δοῦμε ὅμως, ἀφοῦ τὴν πῆρε, μὲ ποιὸν τρόπο τέλεσε τὸ γάμο. Μήπως ἔσυρε μαζί του κύμβαλα καὶ φλογέρες καὶ χοροὺς καὶ τύμπανα καὶ τὴν ἄλλη ἐπίδειξη. Τίποτε ἀπ' αὐτά, ἀλλ' ἔφυγε παίρνοντας αὐτὴ μόνο, ἔχοντας μαζί του τὸν ἄγγελο συνοδὸ καὶ συνοδοιπόρο, ἐκεῖνον τὸν ἄγγελο πὸ ὁ κύριός του παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὸν στείλει μαζί του ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ ὀδηγοῦνταν στὴ συνέχεια ἡ νύφη χωρὶς ν' ἀκούσει αὐλοὺς καὶ κιθάρες καὶ τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτά, ἔχοντας ὅμως πάνω στὸ κεφάλι της τὶς ἄπειρες εὐλογίες ἀπὸ τὸ Θεὸ σὰν στεφάνι λαμπρότερο ἀπὸ κάθε στέμμα. Ὄδηγοῦνταν χωρὶς νὰ φορᾶει χρυσὰ ροῦχα, ἀλλὰ σωφροσύνη καὶ εὐσέβεια καὶ φιλοξενία καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ. Ὄδηγοῦνταν ὄχι πάνω σὲ ὄχημα κλειστό, οὔτε πάνω σὲ κάποιο ἄλλο ἐπιδεικτικὸ μέσο, ἀλλὰ καθισμένη πάνω σὲ καμήλα. Γιατὶ μαζί μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς καὶ

καὶ τὰ σώματα ταῖς παρθένοις τὸ παλαιὸν πολλῆς μετεῖχε τῆς εὐεξίας. Οὐ γὰρ οὕτως αὐτὰς ἔτρεφον αἱ μητέρες, καθάπερ τὰς νῦν, βαλανείοις πυκνοῖς, μύρων ἀλοιφαῖς, ἐπιτίμμασι σκιαγραφίας, μαλακοῖς ἱματίοις, ἑτέροις μυρίοις διαφθείρουσαι τρόποις
 5 καὶ τοῦ δέοντος μαλακωτέρας ποιοῦσαι, ἀλλ' εἰς ἅπασαν αὐτὰς ἤγαγον ἐκεῖναι σκληραγωγίαν. Διὰ τοῦτο αὐταῖς καὶ τοῦ σώματος ἡ ὥρα σφόδρα ἦν εὐανθῆς καὶ γνησία, ἅτε φυσικὴ τις οὕσα, ἀλλ' οὐ χειροποίητος οὔτε ἐπιτηδευμένη. Διὰ τοῦτο καὶ ὑγείας ἀπέλαυον καθαρᾶς καὶ κάλλος αὐταῖς ἀμήχανον ἦν, οὐδεμιᾶς
 10 ἀρρωστίας ἐνοχλοῦσης τῷ σώματι, ἀλλὰ πάσης βλακειᾶς ἐκβεβλημένης. Οἱ γὰρ πόνοι καὶ αἱ ταλαιπωρίαι καὶ τὸ ἐν ἅπασιν αὐτουργεῖν βλακειᾶν μὲν ἀπήλαυνε πᾶσαν, εὐρωστίαν δὲ καὶ ὑγείαν μετὰ πολλῆς παρεῖχε τῆς ἀσφαλείας. Διὸ δὴ καὶ ποθεινότεραι τοῖς ἀνδράσιν ἦσαν καὶ μᾶλλον ἐπέραστοι· οὐ γὰρ δὴ τὸ
 15 σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τούτοις βελτίω καὶ σωφρονεστέραν κατειργάσαντο.

Καθημένη τοίνυν ἐπὶ τῆς καμήλου καὶ φθάσασα εἰς τὴν χώραν, πρὶν αὐτὴν ἐλθεῖν ἐγγύς, ἀναβλέψασα εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν Ἰσαὰκ καὶ κατεπήδησεν ἀπὸ τῆς καμήλου. Εἶδες ἰσχύν;
 20 εἶδες εὐεξίαν; Κατεπήδησεν ἀπὸ τῆς καμήλου. Οὕτως αὐταῖς ρώμη πολλὴ μετὰ σωφροσύνης ἦν. «Καὶ εἶπε τῷ παιδί· 'τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ πορευόμενος ἐν τῷ πεδίῳ;' Εἶπε δὲ ὁ παῖς· 'ὁ κύριός μου'. Εἶτα λαβοῦσα τὸ θέριστρον περιεβάλετο». Ὅρα πανταχοῦ τὴν σωφροσύνην αὐτῆς μαρτυρουμένην,
 25 πῶς ἦν αἰσχυντηρά, πῶς ἦν αἰδέσιμος. «Καὶ ἔλαβεν αὐτὴν ὁ Ἰσαὰκ καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς γυναῖκα καὶ ἠγάπησεν αὐτὴν καὶ παρεκλήθη περὶ Σάρρας τῆς μητρὸς αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς δὲ ταῦτα εἴρηται, ὅτι ἠγάπησεν αὐτὴν, καὶ παρεκλήθη περὶ τῆς Σάρρας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τοῦ φίλτρου καὶ τῆς
 30 ἀγάπης τὰς ὑποθέσεις, ἃς οἴκοθεν ἔχουσα ἤλθεν ἡ γυνή. Τίς γὰρ τὴν τοιαύτην οὐκ ἂν ἠγάπησε, τὴν οὕτω σῶφρονα, τὴν οὕτω κοσμίαν, τὴν οὕτω φιλόξενον καὶ φιλόανθρωπον καὶ ἡμερον, τὴν ἀνδρείαν μὲν κατὰ τὴν ψυχὴν, ρωμαλέαν δὲ κατὰ τὸ σῶμα;

45. Γεν. 24,65.

46. Γεν. 24,67.

τὰ σώματα τῶν παρθένων εἶχαν τὴν παλαιὰ ἐποχὴ πολλὴ εὐεξία. Γιατὶ δὲν τὶς ἀνέτρεφαν οἱ μητέρες ἔτσι, ὅπως τὶς σημερινές, μὲ συχνὰ λουτρά, μὲ ἀρώματα, μὲ καλλυντικὰ καὶ βαψίματα, μὲ ἀπαλὰ ροῦχα καὶ μὲ ἄπειρους ἄλλους τρόπους ποὺ τὶς διαφθείρουν καὶ τὶς κάνουν μαλθακότερες ἀπ' ὅ,τι πρέπει, ἀλλὰ τὶς ἀσκοῦσαν μὲ κάθε σκληραγωγία. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ σώματός τους ἦταν λαμπερὴ καὶ γνήσια, ἐπειδὴ ἦταν φυσικὴ καὶ ὄχι τεχνητὴ οὔτε πλαστὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὑγεία ἀπολάμβαναν καθαρὴ καὶ ὁμορφιὰ εἶχαν ἀκαταγώνιστη, ἀφοῦ καμιὰ ἀρρώστια δὲν ἐνοχλοῦσε τὸ σῶμα, ἀλλὰ κάθε νωθρότητα εἶχε ἐκδιωχθεῖ. Γιατὶ οἱ κόποι καὶ οἱ ταλαιπωρίες καὶ ἡ χειρωνακτικὴ τους ἐργασία σὲ ὅλα ἀπομάκρυνε κάθε νωθρότητα καὶ παρεῖχε εὐρωστία καὶ ὑγεία μὲ πολλὴ ἀσφάλεια. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ πιὸ ποθητὲς ἦταν στοὺς ἄνδρες καὶ περισσότερο ἀξιαγάπητες, γιατί ὄχι μόνο τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴ τους ἔκαναν μ' αὐτὰ καλύτερη καὶ σωφρονέστερη.

Καθισμένη λοιπὸν πάνω στὴν καμήλα καὶ φθάνοντας στὴ χώρα, πρὶν τὸν πλησιάσει, ὕψωσε τὰ μάτια της καὶ βλέποντας τὸν Ἰσαὰκ πήδησε κάτω ἀπὸ τὴν καμήλα. Εἶδες δύναμη; εἶδες εὐεξία; Πήδησε κάτω ἀπὸ τὴν καμήλα. Τόσο μεγάλη δύναμη ὑπῆρχε σ' αὐτὲς μαζί μὲ τὴ σωφροσύνη. «Καὶ εἶπε στὸν ὑπηρέτη· ποιὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει στὴν πεδιάδα; Καὶ εἶπε ὁ δοῦλος· ὁ κύριός μου. Ὕστερα πῆρα τὸ κάλυμμα καὶ σκέπασε τὸ κεφάλ της»⁴⁵. Βλέπε ἀπὸ παντοῦ ἐπιβεβαιούμενη τὴ σωφροσύνη της, πῶς δηλαδὴ ἦταν ντροπαλὴ, πῶς ἦταν σεμνή. «Τὴν πῆρε ὁ Ἰσαὰκ, τὴν ἔκανε γυναῖκα του καὶ τὴν ἀγάπησε. Ἔτσι παρηγορήθηκε γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του Σάρρας»⁴⁶. Αὐτὰ δὲ λέχθηκαν τυχαῖα, ὅτι δηλαδὴ τὴν ἀγάπησε καὶ παρηγορήθηκε γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του Σάρρας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις τὶς αἰτίες τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγάπης, μὲ τὶς ὁποῖες ἦρθε ἡ γυναῖκα ἔχοντάς τες ἀπὸ τὸ σπίτι της. Ποιὸς λοιπὸν δὲ θ' ἀγαποῦσε μιὰ τέτοια γυναῖκα, τὴν τόσο συνετὴ, τὴν τόσο σεμνή, τὴν τόσο φιλόξενη καὶ φιλόνηθη καὶ εὐγενικὴ, τὴ γενναία στὴν ψυχὴ ἀλλὰ καὶ δυνατὴ στὸ σῶμα;

Ταῦτα εἶπον, οὐχ ἵνα ἀκούσητε, οὐδ' ἵνα ἀκούσαντες ἐπαι-
 νέσητε μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ζηλώσητε. Καὶ πατέρες μὲν τὴν πρό-
 νοϊαν τοῦ πατριάρχου μιμεῖσθαι, ἣν ἐποιεῖτο περὶ τοῦ λαβεῖν γυ-
 ναῖκα ἄπλαστον, οὐ χρήματα ἐπιζητήσας, οὐ γένους λαμπρότη-
 5 τα, οὐ σώματος κάλλος, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ ψυχῆς εὐγένειαν
 μόνον· μητέρες δέ, οὕτως τὰς ἑαυτῶν ἀνατρέφετε θυγατέρας. Οἱ
 δὲ ἄγεσθαι αὐτὰς μέλλοντες νυμφῖοι, μετὰ τοσαύτης αὐτὰς ἄγετε
 κοσμιότητος, χορείας μὲν καὶ γέλωτας καὶ ῥήματα αἰσχρὰ καὶ
 σύριγγας καὶ αὐλοὺς καὶ τὴν διαβολικὴν φαντασίαν καὶ τὰ ἄλλα
 10 πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξορίζοντες, τὸν Θεὸν δὲ ἀεὶ παρακαλοῦντες
 μεσίτην γενέσθαι τῶν πραττομένων ἀπάντων. Ἐὰν γὰρ οὕτω τὰ
 καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομήσωμεν, οὐκ ἀποστάσιον ἔσται ποτέ, οὐ
 μοιχείας ὑποψία, οὐ ζηλοτυπίας πρόφασις, οὐ μάχη καὶ ἔρις,
 ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἀπολαυσόμεθα τῆς εἰρήνης, πολλῆς δὲ τῆς
 15 ὁμονοίας· ταύτης δὲ οὕσης, καὶ αἱ ἄλλαι πάντως ἔψονται ἀρεταί.
 Ὡσπερ γάρ, γυναικὸς πρὸς ἄνδρα στασιαζούσης, οὐδὲν ὑγιὲς
 ἔσται ἐπὶ τῆς οἰκίας, κἂν ἅπαντα τὰ ἄλλα κατὰ ροῦν φέρηται
 πράγματα, οὕτως ὁμονοοῦσης καὶ εἰρηνευούσης, οὐδὲν ἔσται
 ἀηδές, κἂν μυρίοι χειμῶνες καθ' ἐκάστην τίκτωνται τὴν ἡμέ-
 20 ραν.

Ἐὰν οὕτως οἱ γάμοι γένωνται, καὶ τὰ παιδιά μετὰ πολλῆς
 τῆς εὐκολίας εἰς ἀρετὴν ἀγαγεῖν δυνησόμεθα. Ὅταν γὰρ ἡ
 μήτηρ οὕτως ἦ κοσμία καὶ σώφρων καὶ πᾶσαν ἀρετὴν κεκτη-
 μένη, πάντως καὶ τὸν ἄνδρα ἐλεῖν δυνησεται καὶ χειρώσασθαι
 25 τῷ περὶ αὐτὴν πόθῳ· ἐλοῦσα δὲ αὐτόν, μετὰ πολλῆς ἔξει τῆς
 προθυμίας βοηθοῦντα πρὸς τὴν τῶν παιδῶν ἐπιμέλειαν, καὶ τὸν
 Θεὸν οὕτως ἐπισπάσεται πρὸς τὴν αὐτὴν ταύτην πρόνοιαν· ἐκεί-
 νου δὲ συνεφαπτομένου τῆς καλῆς ταύτης οἰκονομίας καὶ τὰς
 ψυχὰς τῶν παιδῶν ἀσκοῦντος, οὐδὲν ἀηδές ἔσται λοιπόν, ἀλλὰ
 30 καὶ τὰ τῆς οἰκίας εὖ διακεῖσεται, τῶν ἀρχόντων οὕτω διακειμέ-
 νων. Καὶ μετὰ τῆς οἰκίας οὕτως ἕκαστος δυνησεται, τῆς ἑαυτοῦ

Τὰ εἶπα αὐτὰ ὄχι γιὰ νὰ τὰ ἀκούσετε οὔτε γιὰ νὰ τὰ ἀκούσετε καὶ νὰ τὰ ἐπαινέσετε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μιμηθεῖτε. Καὶ οἱ πατέρες βέβαια νὰ μιμεῖστε τὴν πρόνοια τοῦ πατριάρχου, ποὺ ἔδειξε γιὰ νὰ πάρει γυναῖκα ἀπλή, χωρὶς νὰ ἐπιδιώξει χρήματα, οὔτε λαμπρὴ καταγωγὴ οὔτε ὁμορφιὰ σώματος οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ εὐγενικὴ ψυχὴ μόνο. Οἱ μητέρες πάλι ἔτσι νὰ ἀνατρέφετε τὶς θυγατέρες σας. Ἐπίσης οἱ γαμπροὶ ποὺ πρόκειται νὰ τὶς πάρετε, νὰ τὶς παίρνετε μὲ τόση σεμνότητα, ἀπορρίπτοντας χοροὺς καὶ γέλια καὶ αἰσχρὰ λόγια καὶ φλογέρες καὶ αὐλοὺς καὶ τὴ διαβολικὴ ἐπίδειξη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια, καὶ παρακαλώντας πάντοτε τὸ Θεὸ νὰ γίνῃ μεσίτης σὲ ὅλες τὶς πράξεις σας. Γιατί, ἂν ἔτσι ρυθμίσουμε τὰ ζητήματά μας, δὲ θὰ ὑπάρξει ποτὲ διαζύγιο οὔτε ὑπόνοια μοιχείας οὔτε πρόφαση ζηλοτυπίας οὔτε διαμάχες καὶ ἔριδες, ἀλλὰ θὰ ἀπολαύσουμε πολλὴ εἰρήνη καὶ πολλὴ ὁμόνοια· καὶ ὅταν ὑπάρχει αὐτή, θὰ ἀκολουθήσουν ὅπωςδήποτε καὶ οἱ ἄλλες ἀρετές. Γιατί, ὅπως ὅταν ἡ γυναῖκα διαφωνεῖ μὲ τὸν ἄνδρα τῆς δὲν γίνεται τίποτε σωστὸ στὸ σπίτι, ἔστω καὶ ἂν τὰ ἄλλα πράγματα ἔρχονται εὐνοϊκά, ἔτσι ὅταν ἔχει ὁμόνοια καὶ εἰρήνη, δὲν συμβαίνει τίποτε δυσάρεστο, ἔστω καὶ ἂν προκαλοῦνται καθημερινὰ ἄπειρες τρικυμίες.

Ἄν ἔτσι γίνονται οἱ γάμοι θὰ μπορέσουμε μὲ πολλὴ εὐκολία νὰ ὀδηγήσουμε καὶ τὰ παιδιά στὴν ἀρετὴ. Γιατί ὅταν ἡ μητέρα εἶναι τόσο σεμνὴ καὶ συνετὴ καὶ ἔχει κάθε ἀρετὴ, ὅπωςδήποτε θὰ μπορέσει καὶ τὸν ἄνδρα τῆς νὰ κατακτήσει καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσει στὴν ἀγάπη τῆς. Καὶ ἀφοῦ τὸν κατακτήσει, θὰ τὸν ἔχει μὲ πολλὴ προθυμία βοηθὸ γιὰ τὴ φροντίδα τῶν παιδιῶν καὶ ἔτσι θὰ προσελκύσει καὶ τὸ Θεὸ στὴν ἴδια φροντίδα. Καὶ ὅταν ἐκεῖνος βοηθᾷ σ' αὐτὴ τὴν καλὴν προσπάθεια καὶ ἀσκεῖ τὶς ψυχὰς τῶν παιδιῶν, δὲ θὰ συμβεῖ τότε κανένα δυσάρεστο, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ θὰ πηγαίνουν καλά, ἀφοῦ οἱ ἄρχοντές του θὰ αἰσθάνονται ἔτσι. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσει ὁ καθένας μαζί μὲ τὴν οἰκογένειά του, δηλαδή μαζί μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ τοὺς ὑπηρέτες του, καὶ τὴν

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

**«ΟΥ ΘΕΛΩ ΥΜΑΣ ΑΓΝΟΕΙΝ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΟΤΙ ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ
ΗΜΩΝ ΠΑΝΤΕΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΝΕΦΕΛΗΝ ΗΣΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΔΙΗΛΘΟΝ»**

οὕτω δὴ καὶ ἐγὼ ταύτην μάλιστα φιλοῶ τὴν ὥραν, οὐκ ἐπειδὴ χειμῶνος ἀπηλλάγμεθα, οὐδὲ ἐπειδὴ θέρους ἀπολαύομεν, ζεφύρου λιγυρὰ πνέοντος, ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς πνευματικοὺς λιμένας ἔχομεν συνεχῶς διαδεχομένους ἡμᾶς, τῶν ἀγίων μαρτύρων
 5 λέγω τὰς πανηγύρεις. Οὐ γὰρ οὕτως οἱ λιμένες πλωτῆρας, ὡς αἱ τῶν ἀγίων τούτων ἑορταὶ τοὺς πιστοὺς ἀνακτᾶσθαι πεφύκασιν. Ἐκείνους μὲν γὰρ θαλαττίων κυμάτων ἐμβολῆς καὶ ἐρεσίας μακρᾶς ἀπαλλάττουσι λιμένες, τοὺς δ' εἰς πανήγυριν μαρτύρων ἀπαντῶντας πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων, λογισμῶν
 10 ἀτόπων, πολλῆς τῆς ἐν ψυχῇ γινομένης ζάλης, ἢ τῶν ἀγίων μνήμη τούτων ἐξερπάζειν εἴωθε. Κἂν ἐκ τῶν πολιτικῶν, κἂν ἐκ τῶν οἰκιακῶν πραγμάτων ἀθυμίαν τινὰ ἐπισυρόμενος εἰσέλθῃ, πᾶσαν αὐτὴν ἀποθέμενος, οὕτως ἄπεισι, καὶ ῥῶων γίνεται καὶ κουφότερος, οὐχὶ κώπην ἀποτιθέμενος, οὐδὲ οἰάκων
 15 ἐξανιστάμενος, ἀλλὰ τὸ δυσβάστακτον καὶ ποικίλον τῆς βιωτικῆς λύπης φορτίον διαλύων, καὶ πολλὴν τῆ ψυχῆ δεχόμενος τὴν εὐφροσύνην.

Καὶ τούτων ἀπάντων μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ τοῖς ἄθλοις τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ χθὲς ἐντρυφήσαντες, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς
 20 ἀδείας εἰς τὸν ἐκείνου σκιρτήσαντες λιμένα, καὶ τὴν ἄλμην τῶν βιωτικῶν φροντίδων ἀπολουσάμενοι, καὶ κοῦφοι οἴκαδε ἀπὸ τῶν ἐκείνου διηγημάτων ἀναχωρήσαντες. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἐτέρων μαρτύρων προσελαύνει πάλιν πανήγυρις. Ἔως ἂν οὖν εἰς τὸν ἐκείνων λιμένα φθάσωμεν, φέρε δὴ μιμησώμεθα τοὺς
 25 πλωτῆρας· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι τὸ πέλαγος πλέοντες ἄδουσι, τῇ ὠδῇ τὸν πόνον παραμυθούμενοι, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ἕως εἰς τὸν ἐκείνων φθάσωμεν λιμένα, λόγους τινὰς πνευματικοὺς πρὸς ἀλλήλους κινήσωμεν, τὸν μακάριον Παῦλον τῆς καλῆς ταύτης ὁμιλίας ἡγεμόνα ποιησάμενοι, καὶ ἦνπερ ἂν αὐτὸς κελεύῃ, ταύ-
 30 τὴν ἐπόμενοι. Ποίαν οὖν ἔπεσθαι κελεύει; Τὴν διὰ τῆς ἐρήμου καὶ τῶν ἐκεῖ συμβάντων θαυμάτων ὁδόν. Καὶ γὰρ ἠκούσατε

ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ πάρα πολὺ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ὄχι γιὰτὶ ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὸ χειμῶνα, οὔτε γιὰτὶ ἀπολαμβάνου-
με τὸ καλοκαίρι, ἀφοῦ ὁ ζέφυρος φυσάει ἀπαλά, ἀλλὰ γιὰτὶ μᾶς
ὑποδέχονται συνέχεια τὰ πνευματικὰ λιμάνια, δηλαδὴ οἱ πανη-
γύρεις τῶν ἀγίων μαρτύρων. Γιὰτὶ δὲν τονώνουν τοὺς ναυτικούς
τόσο τὰ λιμάνια, ὅσο τοὺς πιστοὺς οἱ ἑορτὲς αὐτῶν τῶν ἀγίων.
Καθόσον βέβαια ἐκείνους τοὺς γλυτώνουν τὰ λιμάνια ἀπὸ τὴν
ἐπίθεση τῶν κυμάτων τῆς θάλασσας καὶ ἀπὸ τὴ μακρὰ κωπηλα-
σία, αὐτοὺς ὁμως ποὺ συχνάζουν σὲ πανήγυρη μαρτύρων ἢ
μνήμη αὐτῶν τῶν ἀγίων συνήθως τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ πονηρὰ
καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἀπὸ κακὲς σκέψεις καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη
ζάλη ποὺ γίνεται στὴν ψυχὴ τους. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔρθει κανεὶς
ἔχοντας κάποια στενοχώρια ἀπὸ τὰ δημόσια ἢ τὰ οἰκογενειακὰ
ζητήματα, φεύγει ἀφοῦ τὴν ἀποβάλλει καὶ γίνεται πιὸ εὐθυμος
καὶ πιὸ ἐλαφρὸς, ὄχι γιὰτὶ ἄφησε τὰ κουπιά, οὔτε γιὰτὶ ἐγκατέ-
λειψε τὸ τιμόνι, ἀλλὰ γιὰτὶ ἀπομάκρυνε τὸ δυσβάστακτο καὶ
πολύμορφο φορτίο τῆς κοσμικῆς λύπης, δεχόμενος μέσα στὴν
ψυχὴ του πολλὴ εὐφροσύνη.

Καὶ γι' αὐτὰ ὅλα μάρτυρες εἶστε ἐσεῖς ποὺ ἐντρυφήσατε
χθὲς στοὺς ἄθλους τοῦ μακάριου Βαρλαάμ καὶ σκιρτήσατε μὲ
πολλὴ ἄνεση στὸ λιμάνι του, ποὺ καθαριστήκατε ἀπὸ τὴν ἀρμύ-
ρα τῶν βιοτικῶν φροντίδων καὶ ἀναχωρήσατε γιὰ τὸ σπίτι σας
ἀνακουφισμένοι ἀπὸ τὶς διηγῆσεις του. Ἀλλὰ νὰ πλησιάζει
πάλι ἢ πανήγυρη καὶ ἄλλων μαρτύρων. Ὡσπου νὰ φθάσουμε
λοιπὸν στὸ λιμάνι τους ἐμπρὸς ἃς μιμηθοῦμε τοὺς ναῦτες· καὶ
ὅπως ἐκεῖνοι πλέοντας τὸ πέλαγος τραγουδοῦν, ἀνακουφίζο-
ντας μὲ τὸ τραγούδι τὸν κόπο τους, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ὥσπου νὰ
φθάσουμε στὸ λιμάνι ἐκείνων ἃς ἀναφέρουμε μεταξύ μας κά-
ποια πνευματικὰ λόγια, κάνοντας ἀρχηγὸ τῆς καλῆς αὐτῆς συ-
ζήτησης τὸ μακάριο Παῦλο καὶ ἀκολουθώντας τὸ δρόμο ποὺ
αὐτὸς μᾶς προστάζει. Ποιὸ δρόμο λοιπὸν προστάζει ν' ἀκολου-
θήσουμε; Τὸ δρόμο ποὺ περνάει μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημο καὶ τὰ
θαύματα ποὺ ἔγιναν ἐκεῖ. Γιὰτὶ τὸν ἀκούσατε σήμερα νὰ φωνά-

βλέπειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν πολλῶν, βουλόμενος αὐτοῖς ἐπιτεῖναι τὸν φόβον, παλαιῶν αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει διηγημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι μέγα ἐφρόνουν, ὡς πιστοὶ καὶ πλάνης ἀπαλλαγέντες καὶ γνώσεως καταξιωθέντες καὶ τῶν ἀπορρήτων
5 κοινωνήσαντες μυστηρίων καὶ πρὸς βασιλείαν οὐρανῶν κληθέντες, δεῖξαι θέλων ὅτι τούτων ὄφελος οὐδὲν ἂν μὴ πολιτεία προσῆ συμφωνοῦσα τῇ τοσαύτῃ χάριτι, ἐκ παλαιᾶς αὐτοὺς παιδεύει ἱστορίας.

2. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν πολλῆς γέμει ζητήσεως. Τίνος
10 ἔνεκεν οὐκ ἀπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ ρημάτων αὐτοῖς διαλέγεται τῶν ἐν Εὐαγγελίῳ κειμένων, οὐδὲ γεέννης αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει καὶ σκότους ἐξωτέρου καὶ σκώληκος ἰοβόλου καὶ δεσμῶν ἀθανάτων καὶ πυρὸς τοῦ ἠτοιμασμένου τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων καὶ τῶν ἄλλων τῶν
15 ἀπορρήτων κολάσεων; Εἰ γὰρ φοβῆσαι ἐβούλετο, ἀπὸ τῶν μειζόνων τοῦτο ποιῆσαι ἔδει οὐκ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, εἰ καὶ ἐκολάσθησαν, ἀλλ' ἡμερώτερον καὶ προσκαιρῶς καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, οὗτοι δὲ ἀθάνατα μέλλουσι τιμωρεῖσθαι καὶ χαλεπώτερα. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐφόβησεν, οὐδὲ
20 ἀνέμνησε τῶν τοῦ Χριστοῦ ρημάτων; Καὶ γὰρ ἠδύνατο λέγειν πρὸς αὐτούς· 'οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, οἴους ὁ Χριστὸς ἔθηκε νόμους περὶ τῶν πίστιν μὲν ἐχόντων, βίον δὲ ἄριστον οὐκ ἐπιδεικνυμένων'. Καὶ γὰρ θαύματα ποιήσαντας ἀνθρώπους καὶ προφητεῖαν ἐπιδεικνυμένους ἐξέβαλε τῆς βασι-
25 λείας τῶν οὐρανῶν λέγων· «πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Καὶ τὰς παρθένους δὲ οὐχ ὑπὲρ
30 πίστεως ἐγκαλῶν καὶ δογμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ βίου διεφθαρμένου καὶ ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος, ἀπέκλεισε τοῦ νυμφῶνος· καὶ τὸν τὰ ρυπαρὰ ἐνδεδυμένον ἱμάτια διὰ τοῦτο δεδεμένον ἐξέβαλεν, οὐκ ἐπειδὴ δόγματα οὐκ εἶχε ὀρθά, ἀλλ' ἐπειδὴ βίον ρυπα-

πιστὸς δὲν πρέπει νὰ βλέπει μόνο τὸ συμφέρον του ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, θέλοντας νὰ τοὺς αὐξήσῃ τὸ φόβο, τοὺς ὑπενθυμίζει παλιές ἱστορίες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ὑπερηφανεύονταν γιὰτὶ ἦταν πιστοὶ καὶ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ ἀξιώθηκαν τὴ γνώση καὶ ἔλαβαν μέρος στὰ ἀπόρρητα μυστήρια καὶ κλήθηκαν στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, θέλοντας νὰ δείξῃ ὅτι ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος ἂν δὲν ὑπάρχει μαζί καὶ διαγωγή τέτοια πού νὰ συμφωνεῖ μὲ τὴν τόσο μεγάλη χάρη, τοὺς διδάσκει ἀπὸ μιὰ παλιὰ ἱστορία.

2. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πάλι χρειάζεται πολλὴ ἔρευνα. Γιὰ ποιό λόγο δὲ μιλάει σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ πού βρίσκονται στὰ εὐαγγέλια, οὔτε τοὺς θυμίζει τὴ γέεννα καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, τὸ φαρμακερὸ σκουλήκι καὶ τὰ αἰώνια δεσμά, τοὺς ἀγγέλους του καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν καθὼς καὶ τὶς ἄλλες ἀνέκφραστες τιμωρίες; Γιατί, ἂν ἤθελε νὰ τοὺς φοβίσει, ἔπρεπε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ ὄχι ἀπ' ὅσα ἔγιναν στὴν ἔρημο. Γιατί ἐκεῖνοι, ἂν καὶ τιμωρήθηκαν, τιμωρήθηκαν ὅμως πιὸ μαλακὰ καὶ πρόσκαιρα καὶ μέσα σὲ μιὰ ἡμέρα, ἐνῶ αὐτοὶ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν αἰώνια καὶ σκληρότερα. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν τοὺς φόβισε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ δὲν τοὺς θύμισε τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ; Γιατί βέβαια μπορούσε νὰ τοὺς πεῖ: «δὲ θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοεῖτε ποιούς νόμους ἔθεσε ὁ Χριστὸς γι' αὐτοὺς πού ἔχουν πίστη ἀλλὰ δὲν παρουσιάζουν ἄριστη ζωὴ». Γιατὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπους πού ἔκαναν θαύματα καὶ φανέρωσαν προφητεία λέγοντας: «πολλοὶ θὰ μοῦ ποῦν τὴν ἡμέρα ἐκείνη, Κύριε, Κύριε, δὲ διώξαμε δαιμόνια στὸ ὄνομά σου καὶ δὲν προφητέψαμε στὸ ὄνομά σου καὶ δὲν κάναμε πολλὰ θαύματα; Καὶ τότε θὰ τοὺς ὁμολογήσω, φύγετε ἀπὸ μένα, δὲ σᾶς γνωρίζω ἐσᾶς πού εἶστε οἱ ἐργάτες τῆς ἀνομίας»². Καὶ τὶς παρθένες δὲν τὶς ἀπέκλεισε ἀπὸ τὸ νυμφῶνα κατηγορώντας τες γιὰ τὴν πίστη τους καὶ τὰ δόγματα, ἀλλὰ γιὰ διεφθαρμένη ζωὴ καὶ ἀπανθρωπιὰ καὶ σκληρότητα. Ἐπίσης αὐτὸν πού φοροῦσε βρώμικα ροῦχα γι' αὐτὸ τὸν ἔβγαλε ἔξω δεμένο, ὄχι γιὰτὶ δὲν πίστευε τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἀλλὰ γιὰτὶ

καὶ κόλασιν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν Θεὸν ἠπειληκένοι, τὰ παρελθόντα ἀναλογισάμενος, καὶ τοῖς μέλλουσι πίστευε. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστι Θεός, ὁ καὶ τὰ πρότερα καὶ τὰ νῦν οἰκονομῶν, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς χάριτος, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν ὁ αὐτός,
 5 ποῖον ἂν ἔχοι λόγον, ἐκείνους μὲν ἀμαρτάνοντας κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι, ἡμᾶς δὲ ταῦτα καὶ πολλῶ χαλεπώτερα ἐκείνων πταίοντας ἀτιμωρήτους ἀφεῖναι; Ἐρωτῶ τοίνυν ἐπόρνευσαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐκολάσθησαν; ἐγόγγυσαν καὶ ἐτιμωρήθησαν; Ἀνάγκη πᾶσα ὁμολογήσαι. Πῶς οὖν ὁ τιμωρησάμενος ἐκεί-
 10 νους, σὲ τὰ αὐτὰ τολμῶντα παρόψεται; Οὐκ ἂν ἔχοι λόγον.

Ἄλλ' οὐκ ἔδωκας δίκην ἐνταῦθα; Διὰ τοῦτο μάλιστα πίστευε γέενναν εἶναι καὶ κόλασιν, ἐπειδὴ δίκην ἐνταῦθα οὐκ ἔδωκας. Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλέ τις ἀποκεῖσθαι μετὰ ταῦτα τιμωρία, οὐκ ἂν τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις τολμήσας, ἀτιμώρητος ἔμεινας.
 15 Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν λάβῃς τινὰ χαῦνον καὶ διαλελυμένον καὶ πολλὴν ἀσέλγειαν ἐπιδεικνύμενον καὶ λέγῃ πρὸς σε, ὅτι 'μῦθος ταῦτά ἐστιν, οὐκ ἔστι κόλασις οὔτε γέεννα, ἀλλ' ἀπλῶς ὁ Θεὸς ἠπειλήσεν φοβῆσαι βουλόμενος', λέγε πρὸς αὐτόν· ἄνθρωπε, τοῖς μέλλουσιν ἀπιστεῖς, ἐπειδὴ μὴ φαίνεται μηδὲ εἰς μέσον
 20 ἦλθε μηδὲ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς κεῖται τοῖς ἡμετέροις· μὴ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις καὶ τέλος εἴληφόσι δυνατὸν ἀπιστῆσαί τινα; Ἐνόησόν μοι τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα. Ἐκείνη δὲ χώρα δι' οὐδεμίαν ἑτέραν ἀμαρτίαν τοσαύτην ἔδωκε δίκην, ἢ ὅτι παρανόμους εἰσήγαγον μίξεις οἱ τὰς πόλεις οἰκήσαντες ἐκείνας καὶ ἀθέσμους
 25 ἔρωτας καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἐκ βάθρων ἀνέτρεψαν. Πῶς οὖν ἂν ἔχοι λόγον, τὸν Θεόν, τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ τότε καὶ νῦν, ἐκείνους μὲν ἀμαρτάνοντας κολάσαι χωρὶς συγγνώμης ἀπάσης, σὲ δὲ τὸν μετ' ἐκείνους ἀμαρτόντα, τὸν πολλῶ μείζονος ὄντα τιμωρίας ἄξιον καὶ κολάσεως, ὄσω καὶ χάριτος ἀπῆλυν-

νομίζεις ότι δὲν ὑπάρχει γέεννα οὔτε ποινὴ καὶ τιμωρία, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς ἀπλῶς καὶ μόνο τὰ ἀπειλήσῃ αὐτά, ἀφοῦ ἀναλογισθεῖς τὰ περασμένα πίστευε καὶ τὰ μελλοντικά. Γιατὶ ἂν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ οἰκονομεῖ καὶ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ τωρινά, καὶ ὅσα ἔγιναν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ὅσα γίνονται στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος, ὅπως καὶ πραγματικὰ εἶναι ὁ ἴδιος, ποιὸ λόγο μπορεῖ νὰ ἔχει ὥστε ἐκείνους ποὺ ἔσφαλαν νὰ τοὺς βασανίσει καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ἐνῶ ἐμᾶς ποὺ ἔχουμε κάνει τὰ ἴδια καὶ πολὺ χειρότερα σφάλματα ἀπὸ ἐκείνους νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀτιμώρητους; Ἐρωτῶ λοιπὸν διέπραξαν πορνεία οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τιμωρήθηκαν; γόγγυσαν καὶ τιμωρήθηκαν; Ὅπωςδήποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ὁμολογήσουμε. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ τιμώρησε ἐκείνους θὰ παραβλέψῃ ἐσένα ποὺ τολμᾶς τὰ ἴδια; Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει δικαιολογία αὐτό.

Ἄλλὰ δὲν τιμωρήθηκες ἐδῶ; Γι' αὐτὸ κυρίως πίστευε πῶς ὑπάρχει γέεννα καὶ τιμωρία, ἐπειδὴ δὲν τιμωρήθηκες ἐδῶ. Γιατὶ, ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑπάρχει μετὰ ἀπ' αὐτὰ κάποια τιμωρία, δὲ θὰ ἔμεινες ἀτιμώρητος ἐδῶ ἀφοῦ τόλμησες τὰ ἴδια μὲ τοὺς προηγούμενους. Καὶ σὺ λοιπὸν ὅταν συναντήσῃς κάποιον ἀδιάφορο καὶ ἀνόητο καὶ ἐντελῶς διεφθαρμένο καὶ σοῦ πεῖ ὅτι αὐτὰ εἶναι μῦθος, δὲν ὑπάρχει κόλαση οὔτε γέεννα, ἀλλ' ἀπλῶς ὁ Θεὸς ἀπειλήσῃ αὐτὰ θέλοντας νὰ μᾶς φοβίσει, πὲς του· ἄνθρωπε, δὲν πιστεύεις στὰ μελλοντικά ἐπειδὴ δὲ φαίνονται οὔτε πραγματοποιήθηκαν οὔτε βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια μας; μήπως ὅμως εἶναι δυνατό ν' ἀπιστήσῃ κανεὶς γι' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν καὶ πραγματοποιήθηκαν; Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα. Ἐκείνη ἡ χώρα δὲν τιμωρήθηκε τόσο πολὺ γαὶ καμιά ἄλλη ἁμαρτία παρὰ μόνο· γιατί οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων αὐτῶν εἰσήγαγαν τὶς παράνομες σχέσεις καὶ τοὺς ἀθέμιτους ἔρωτες καὶ ἀνέτρεψαν ἀπὸ τὰ θεμέλια τοὺς νόμους τῆς φύσης. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει δικαιολογία, ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ τότε καὶ τώρα, νὰ τιμωρήσῃ χωρὶς καμιά συγγνώμη ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν καὶ ν' ἀφήσῃ ἀτιμώρητο ἐσένα ποὺ ἁμάρτησες ὕστερα ἀπὸ ἐκείνους καὶ εἶσαι ἄξιος γιὰ πολὺ μεγα-

σας καὶ οὐδὲ ταῖς ἐκείνων ἐσωφρονθίσθης τιμωρίαις, ἀτιμώρητον ἀφεῖναι;

3. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ Παῦλος οὐδὲν περὶ γεέννης τέως εἰπὼν, ἐπειδὴ πολλοῖς τὰ μέλλοντά ἐστιν ἄπιστα, ἀπὸ τῶν ἤδη συμβάντων καὶ ὧν ἱκανὴν εἶχον πίστιν, αὐτοὺς σωφρονίσαι βούλεται. Εἰ γὰρ καὶ φοβερώτερα τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ τοῖς ἀτελεστεροῖς τῶν ἀνθρώπων τὰ παρελθόντα πιστότερα, καὶ ταῦτα μᾶλλον αὐτοὺς ἐκείνων φοβεῖν εἴωθε. Διὰ ταῦτα ἐντεῦθεν αὐτοῖς διαλέγεται, οἷς οὐδὲ τὸν σφόδρα ἀναισχυντοῦντα ἀπιστῆσαι δυνατὸν ἦν· ὁμοῦ δὲ καὶ Μαρκίῳ καὶ Μάνεντι καὶ πᾶσι τοῖς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις νοσοῦσι καιρίαν δίδωσι τὴν πληγὴν. Εἰ γὰρ μή ἐστιν ὁ αὐτὸς Θεὸς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς, ὁ καὶ ἐκεῖνα νοθετήσας καὶ ταῦτα μέλλων διατυποῦν, περιττῶς μοι ταῦτα λέγεις, ὦ Παῦλε, καὶ φόβον οὐδένα τοῖς ἀκροαταῖς ἐντίθης. Δύναται γὰρ ὁ ἀκούων λέγειν, ὅτι εἰ ἕτερος ἐκεῖνός ἐστι Θεὸς καὶ ἕτερος οὗτος, οὐ πάντως οὗτος κατὰ τὴν ἐκείνου κρινεῖ γνώμην οὐδὲ τοῖς αὐτοῖς πείθεται νόμοις. Τί γάρ, εἰ τῷ τῆς Παλαιᾶς Θεῷ πάντας ἔδοξε κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι, τί μορμολύττεις καὶ ἐκφοβεῖς; Ἐτερον ἔχω Δεσπότην τὸν μέλλοντά με κρίνειν.

20 Ὡστε εἰ ἕτερος ἦν ὁ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἕτερος ὁ τῆς Καινῆς, τούναντίον, ὅπερ ἐβούλετο, ὁ Παῦλος ἐποίησεν· οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐφόβησε τὸν ἀκούοντα, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀγωνίας καὶ δέους ἐπήλλαξεν· ὅπερ οὐδὲ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων καὶ σφόδρα ἀνοήτων τις ἔπαθεν ἄν, μήτι γε Παῦλος ὁ τοσαύτης γέμων σοφίας. Ὅθεν δῆλον, ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστι Θεὸς ὁ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐπὶ τῆς ἐρήμου καταστρώσας, καὶ ἡμῶν τοὺς ἀμαρτάνοντας κολάζειν μέλλων. Οὐ γὰρ εἰ μὴ ἦν (πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ ἐρῶ), ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων ὑπ' ἐκείνου καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἡμᾶς ἐφόβει· ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτός ἐστιν, ἀναντίρρητον

λύτερη ποινή και τιμωρία, τή στιγμή μάλιστα πού απόλαυσε και τή χάρη και δέ συνετίσθηκες μέ τις τιμωρίες εκείνων;

3. Γι' αὐτό ἀκριβῶς και ὁ Παῦλος, χωρίς νά πεῖ τίποτε στήν ἀρχή γιά τή γέεννα, ἐπειδή πολλοί δέν πιστεύουν στά μελλοντικά, θέλει νά τοὺς συνετίσει ἀπ' αὐτά πού ἤδη συνέβηκαν και τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀρκετὰ πιστέψει. Γιατί ἂν και τὰ μελλοντικά εἶναι πιό φοβερά, ὅμως στοὺς ἀτελέστερους ἀπό τοὺς ἀνθρώπους περισσότερο πιστευτὰ εἶναι τὰ περασμένα και συνήθως αὐτά τοὺς φοβίζουν περισσότερο ἀπό ἐκεῖνα. Γι' αὐτό τοὺς μιλάει ἀπ' αὐτά, πού δέν ἦταν δυνατὸ νά τὰ ἀμφισβητήσῃ οὔτε ὁ πιό ἀδιάντροπος. Και συγχρόνως δίνει καίριο χτύπημα στό Μαρκίωνα και στό Μάνεντα και σέ ὅλους αὐτοὺς πού εἶχαν τήν ἴδια ἀσθένεια μέ ἐκείνους. Γιατί ἂν δέν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς και τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού ἔδωσε και ἐκεῖνες τις νοθεσίες και πού πρόκειται νά διατυπώσῃ αὐτά, εἶναι περιττὸ πού μοῦ τὰ λέγεις αὐτά, Παῦλε, και δέν προκαλεῖς κανένα φόβο στοὺς ἀκροατές. Γιατί μπορεῖ ὁ ἀκροατῆς νά πεῖ, ὅτι ἂν ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ὁ Θεὸς και ἄλλος αὐτός, ὅπως δὴποτε αὐτὸς δέ θὰ κρίνει σύμφωνα μέ τή γνώμη ἐκείνου οὔτε ὑπακούει στοὺς ἴδιους νόμους. Γιατί λοιπὸν ἂν στό Θεὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φάνηκε καλὸ νά ἐπιβάλλῃ ποινές και τιμωρίες, μέ τρομάζεις και μέ φοβίζεις; Ἐγὼ ἔχω ἄλλον Κύριο πού πρόκειται νά μέ κρίνει.

Ὡστε, ἂν ἄλλος ἦταν ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς και ἄλλος ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Παῦλος ἔκανε τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὸ πού ἠθελε νά κάνει. Γιατί ὄχι μόνο δέ φόβισε τὸν ἀκροατῆ, ἀλλὰ τὸν ἀπάλλαξε και ἀπὸ κάθε ἀγωνία και φόβο. Αὐτὸ τὸ πράγμα δέ θὰ μπορούσε νά τὸ πάθει οὔτε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους και πολὺ ἀνόητους ἀνθρώπους, και ἀσφαλῶς οὔτε ὁ Παῦλος πού ἦταν γεμάτος μέ τόση σοφία. Ἐπομένως εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας και ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος και τοὺς Ἰουδαίους θανάτωσε στήν ἔρημο και ἐμᾶς πού ἀμαρτάνουμε πρόκειται νά μᾶς τιμωρήσῃ. Γιατί, ἂν δέν ἦταν (πάλι τὸ ἴδιο θὰ πῶ), δέ θὰ μᾶς φόβιζε και γιά τὰ μελλοντικά ἀπ' αὐτά πού ἔκανε ἤδη ἐκεῖνος· ἐπειδή ὅμως εἶναι ὁ ἴδιος, παρουσίασε σ' αὐ-

εἰσήγαγεν αὐτοῖς τὴν περὶ τῆς τιμωρίας προσδοκίαν, δεικνὺς ὅτι δεδοικέναι χρῆ καὶ φοβεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τοὺς πατέρας ἡμῶν κολάσας ἀμαρτάνοντας, ἡμῶν φείσεται τὰ αὐτὰ πλημμελούντων. Ἔξιον δὲ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἐλθεῖν τοῦ διηγήματος καὶ 5 ἐκάστην διερευνήσασθαι ρῆσιν μετ' ἀκριβείας ἀπάσης.

«Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί». Τοὺς μαθητὰς «ἀδελφοὺς» ἐκάλεσεν, οὐκ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀξίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοὺς προσαγορεύων ὀνόματος. Ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς, ὅτι ταύτης ἴσον οὐδέν, καὶ τὸ μέγιστον τῆς ἀξίας εἶδος, τὸ 10 τῆς ἀγάπης εἶδος ἐστὶ. Τοῦτο δὲ πρῶτον καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν. Κἂν σφόδρα καταδεέστεροί τινες ἡμῶν ᾧσι, τοῖς τῆς θεραπείας αὐτοὺς καλωῶμεν ὀνόμασι μὴ μόνον ἐλευθέρους ἀλλὰ καὶ δούλους, μὴ μόνον πλουσίους ἀλλὰ καὶ πένητας, ἐπεὶ καὶ Παῦλος οὐχὶ τοὺς πλουσίους τοὺς παρὰ Κορινθίοις οὐδὲ τοὺς ἐλευ- 15 θέρους καὶ περιφανεῖς οὐδὲ τοὺς ἐπισήμους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδιώτας καὶ οἰκέτας καὶ πάντας ἀπλῶς ταύτη τετίμηκε τῇ προσηγορίᾳ. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐ δούλος, οὐκ ἐλεύθερος, οὐ βάρβαρος, οὐ Σκύθης, οὐ σοφός, οὐκ ἄσοφος, ἀλλὰ πᾶσα ἀξίας ἀνωμαλία βιωτικῆς ἀνήρηται. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ Παῦ- 20 λος τοὺς ὁμοδούλους οὕτως ἐκάλεσεν, ὅπου γε καὶ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ τὴν ἡμετέραν οὕτω ἐκάλεσε φύσιν, οὕτω λέγων, «ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε»; Οὐ μόνον δὲ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ γενέσθαι ἀδελφὸς ἡμῶν ἠθέλησε, καὶ ἐγένετο τὴν σάρκα ὑποδὺς 25 τὴν ἡμετέραν, καὶ τῆς φύσεως ἡμῶν κοινωνήσας τῆς αὐτῆς. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ θαυμάζων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται, ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι». Καὶ πάλιν· «ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ παιδιά κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ αἵ- 30 ματος, παραπλησίως καὶ αὐτὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν».

Πάντα δὲ ταῦτα ἀκούοντες, ἀλαζονείαν καὶ τύφον καὶ ἀπό-

3. Ψαλμ. 21,23.

4. Ἐβρ. 2,16.17.

5. Ἐβρ. 2,14.

τούς ἀναπόφευκτη τὴν προσμονὴ τῆς τιμωρίας, γιὰ νὰ δείξει πὼς πρέπει νὰ φοβούμεστε καὶ νὰ τρομάζουμε. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τιμώρησε τοὺς πατέρες μας ὅταν ἀμάρτησαν, δὲ θὰ λυπηθεῖ ἐμᾶς ποὺ κάνουμε τὰ ἴδια ἀμαρτήματα. Ἀξίζει ὅμως νὰ ἔρθουμε στὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης καὶ μὲ κάθε λεπτομέρεια νὰ ἐξετάσουμε τὴν κάθε φράση της.

«Δὲ θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοεῖτε». Ὀνόμασε ἀδελφούς τοὺς μαθητές, προσφωνώντας αὐτοὺς ὄχι ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀξίας τους ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης. Γιατὶ γνώριζε, καὶ γνώριζε καλά, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μ' αὐτὴ καὶ ὅτι τὸ μέγιστο εἶδος τῆς ἀξίας εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ἄς ποθήσουμε πρῶτα. Καὶ ἂν κάποιος εἶναι πολὺ πιὸ κατώτερος ἀπὸ μᾶς, ἄς τοὺς ἀποκαλοῦμε μὲ εὐγενικὰ ὀνόματα ὄχι μόνο τοὺς ἐλεύθερους ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους, ὄχι μόνο τοὺς πλούσιους ἀλλὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος ὄχι μόνο τοὺς πλούσιους Κορινθίους, οὔτε τοὺς ἐλεύθερους καὶ ξακουστούς, οὔτε τοὺς ἐπίσημους μόνο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπλοϊκοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετές καὶ ὄλους γενικὰ τοὺς τίμησε μ' αὐτὴ τὴν ὀνομασία. Γιατὶ γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος οὔτε βάρβαρος οὔτε Σκύθης οὔτε σοφὸς οὔτε ἄσοφος, ἀλλὰ ἔχει καταργηθεῖ κάθε διάκριση βιοτικῆς ἀξίας. Καὶ τί παράδοξο ἂν ὁ Παῦλος ἀποκάλεσε ἔτσι τοὺς ὁμοδούλους του, ἀφοῦ καὶ ὁ Κύριός του ἀποκάλεσε ἔτσι τὴ δική μας φύση λέγοντας, «θὰ διαλαλήσω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου, μέσα στὴ σύναξη θὰ σὲ ὑμνήσω»³; Καὶ ὄχι μόνο μᾶς ὀνόμασε ἀδελφούς, ἀλλὰ θέλησε νὰ γίνῃ καὶ ἀδελφός μας, καὶ ἔγινε ἀφοῦ ἔλαβε τὴ δική μας σάρκα καὶ εἶχε τὴν ἴδια μὲ μᾶς φύση. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα θαυμάζοντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ βοηθήσῃ ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφούς του»⁴. Καὶ πάλι· «ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ ἔχουν σάρκα καὶ αἷμα, κατὰ παρόμοιο τρόπο πῆρε καὶ αὐτὸς σάρκα καὶ αἷμα»⁵.

Ἀκούοντας ὅλα αὐτά, ἄς ἐκτοπίσουμε ἀπὸ τὴ ψυχὴ μας τὴν

νοϊαν ἅπασαν τῆς ψυχῆς ἐξορίσωμεν τῆς ἡμετέρας καὶ μετὰ πολλῆς τοῦτο κατορθώσωμεν τῆς σπουδῆς, τὸ θεραπευτικοῖς ὀνόμασι καὶ τιμῆν ἔχουσι τοὺς πλησίον καλεῖν. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν καὶ ψιλὸν εἶναι δοκεῖ τὸ κατόρθωμα, ἀλλ' ὅμως μεγάλων 5 ἀγαθῶν ἐστὶν αἷτιον· ὥσπερ οὖν τὸ ἐναντίον πολλὰς πολλάκις ἐχθρας καὶ ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἐποίησεν. Οὐ ταύτην δὲ μόνον τὴν ρῆσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξῆς μετὰ πολλῆς ἐξεταστέον τῆς ἀκριβείας· οὐδὲ γὰρ ταύτην ἀπλῶς τέθεικεν. Εἰπὼν γάρ· «οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί», ἐπήγαγεν· «ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάν- 10 τες»· οὐκ εἶπεν, 'ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι', οὐδὲ 'οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληθόντες', ἀλλὰ τί; «Οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες», ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ, ὅτι οὐκ ἀπηξίωσε τὴν πρὸς ἐκείνους συγγένειαν, τοσοῦτον αὐτοὺς ἀναβεβηκῶς κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον καὶ τῶν τὴν Παλαιὰν διαβαλλόντων ἐπι- 15 στομίζων τὴν ἀναίσχυντον γλῶτταν. Οὐ γὰρ ἂν, εἰ πρὸς ἐκείνην ἀπεχθῶς διέκειτο, ἀπὸ τῶν εὐφημοτέρων ὀνομάτων ἂν ἐμνήσθη, τῶν τότε γενομένων ἀπάντων διαβολὴν ἐχόντων.

«Πάντες». Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς τέθεικε τό, «πάντες», οὐδὲ παρέργως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σοφίας. Οὐδὲ γὰρ ἅπαξ εἰπὼν 20 ἐσίγησεν, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ παρέργως αὐτὰ προσέρριψεν. Εἰπὼν γάρ, «ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν», ἐπήγαγε· «καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον». Ἦκουσας πῶς 25 πολλάκις τό, «πάντες», τέθεικεν; Οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐποίησεν, εἰ μὴ μέγα τι καὶ θαυμαστὸν μυστήριον ἀνίξασθαι ἤθελεν. Εἰ γὰρ ἀπλῶς ἐτίθει, ἤρκει ἅπαξ εἰπόντα σιγηῆσαι καὶ εἰπεῖν οὕτως· 'ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο, καὶ τὸ αὐτὸ 30 βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον'. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον τῶν γενομέ-

ἀλαζονεία, τὴν ἔπαρση καὶ κάθε ἀνοησία, καὶ ἃς κατορθώσουμε μὲ πολλὴ προθυμία αὐτό, τὸ νὰ καλοῦμε τοὺς συνανθρώπους μας μὲ ὀνόματα εὐγενικὰ καὶ τιμητικά. Γιατὶ ἂν καὶ φαίνεται πὼς εἶναι μικρὸ καὶ ἀπλὸ τὸ κατόρθωμα, εἶναι ὅμως αἷτιο μεγάλων ἀγαθῶν, ὅπως πάλι τὸ ἀντίθετο πολλὰς φορές προκάλεσε πολλὰς ἔχθρες καὶ ἔριδες καὶ φιλονεικίες. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὴ τὴ φράση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπόμενη πρέπει νὰ ἐξετάσουμε μὲ πολλὴ ἀκρίβεια· καθόσον δὲν τὴν ἀνέφερε καὶ αὐτὴ ἔτσι τυχαῖα. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «δὲ θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοεῖτε», πρόσθεσε, «ὅτι οἱ πατέρες μας ὄλοι». Δὲν εἶπε, 'οἱ Ἰουδαῖοι', οὔτε 'ἐκεῖνοι ποὺ ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο', ἀλλὰ τί; «οἱ πατέρες μας ὄλοι», δείχνοντας μαζί καὶ τὴ δική του ταπεινοφροσύνη, γιατί δὲν ἀπέρριψε τὴ συγγενεία του πρὸς ἐκείνους παρ' ὅλο ποὺ τοὺς ξεπέρασε κατὰ πολὺ στὴν ἀρχή, καὶ ἀποστομώνοντας τὴν ἀδιάντροπη γλώσσα αὐτῶν ποὺ διαβάλλουν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Γιατί, ἂν αἰσθανόταν κάποια ἀπέχθεια πρὸς ἐκείνη, δὲ θὰ μνημόνευε μὲ τὰ πιὸ ἐπαινετικά ὀνόματα ὄλους ἐκείνους ποὺ ἐζήσαν τότε καὶ εἶχαν μέσα τους τὴ διαβολή.

«Ὅλοι». Οὔτε αὐτό, δηλαδὴ τὸ «ὄλοι», τὸ ἀνέφερε ἀπλῶς καὶ στὴν τύχη, ἀλλὰ μὲ πολλὴ σοφία. Γιατὶ δὲν τὸ εἶπε μία φορὰ καὶ σιωπήσει, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι δὲν τὰ ἀνέφερε αὐτὰ τυχαῖα. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ὅτι οἱ πατέρες μας ἦταν ὄλοι κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη», πρόσθεσε, «καὶ ὄλοι πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ὄλοι βαπτίσθηκαν στὸ Μωϋσῆ, ὄλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή καὶ ὄλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό». Ἄκουσες πὼς πολλὰς φορές ἔβαλε τὸ «ὄλοι»; Καὶ δὲ θὰ τὸ ἔκανε αὐτό, ἂν δὲν ἤθελε νὰ ὑπαινιχθεῖ κάποιο μεγάλο καὶ θαυμαστὸ μυστήριον. Γιατί, ἂν τὸ ἀνέφερε τυχαῖα, ἀρκοῦσε νὰ τὸ πεῖ μία φορὰ καὶ ὕστερα νὰ σιωπήσει καὶ νὰ πεῖ ἔτσι· 'ὅτι οἱ πατέρες μας ἦταν ὄλοι κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη καὶ πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ βαπτίσθηκαν στὸ Μωϋσῆ καὶ ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή καὶ ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό'. Τώρα ὅμως δὲν τὸ εἶπε ἔτσι, ἀλλὰ θέτοντας σὲ καθένα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ τὸ «ὄλοι» μᾶς

νων τό, «πάντες», τιθείς, θύραν ἡμῖν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης παρή-
νοιξεν οὐ μικράν, ὥστε κατιδεῖν αὐτοῦ τὴν σοφίαν.

Τίνος οὖν ἔνεκεν συνεχῶς τῆς λέξεως ταύτης μέμνηται;
Βούλεται δεῖξαι πολλὴν οὖσαν τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴν
5 τὴν συγγένειαν, καὶ ὅτι ταῦτα τύπος ἐκείνων ἦν καὶ σκιά τῶν
μελλόντων. Καὶ πρῶτον ἀπὸ τούτου τὴν συμφωνίαν δείκνυσι.
Βουλόμενος γὰρ δεῖξαι, ὅτι ὥσπερ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἔστι
δούλου καὶ ἐλευθέρου διάκρισις, οὐδὲ ξένου καὶ πολίτου, οὐδὲ
γέροντος καὶ νέου, οὐδὲ σοφοῦ καὶ ἀσόφου, οὐδ' ἰδιώτου καὶ
10 ἄρχοντος, οὐδὲ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἀλλὰ πᾶσα ἡλικία καὶ
πᾶσα ἀξία καὶ ἑκατέρα ἢ φύσις ὁμοίως εἰς τὴν κολυμβήθραν
ἐκείνην ἐμβαίνουσι τῶν ὑδάτων, κἂν βασιλεὺς ἢ τις κἂν
πτωχός, τῶν αὐτῶν ἀπολαύουσι καθαρσίων (καὶ τοῦτό ἐστι μά-
λιστα τὸ μέγιστον τῆς παρ' ἡμῖν εὐγενείας τεκμήριον, ὅτι
15 ὁμοίως καὶ τὸν προσαίτην καὶ τὸν τὴν ἀλουργίδα ἔχοντα μυστα-
γωγοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον οὗτος ἐκείνου κατὰ τὸν τῶν μυστη-
ρίων ἔχει λόγον), οὕτω καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ συνεχῶς τό, «πάν-
τες», τέθεικεν. Οὐδὲ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι Μωϋσῆς μὲν διὰ
ξηρᾶς, Ἰουδαῖοι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, οὐδ' ὅτι οἱ μὲν
20 εὐποροὶ δι' ἐτέρας ὁδοῦ, οἱ δὲ πενέστεροι δι' ἐτέρας, οὐδὲ ὅτι αἱ
γυναῖκες μὲν ὑπὸ τὸν ἀέρα, ἄνδρες δὲ ὑπὸ τὴν νεφέλην, ἀλλὰ
καὶ διὰ τῆς θαλάσσης πάντες, καὶ ὑπὸ τὴν νεφέλην πάντες, καὶ
εἰς τὸν Μωϋσῆν πάντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ διάβασις ἐκείνη τοῦ μέλ-
λοντος βαπτίσματος ἦν τύπος, ἔδει τοῦτο πρῶτον τῶν ὄλων
25 διατυπωθῆναι, τὸ πάντα τῶν αὐτῶν ἀπολαῦσαι, ὥσπερ οὖν
καὶ ἐνταῦθα πάντες τῶν αὐτῶν ἐξίσσης μετέχουσι. Καὶ πῶς δύ-
ναται, φησὶν, ἐκεῖνο τύπος εἶναι τῶν παρόντων; Ἄν μάθης
πρότερον, τί μὲν ἔστι τύπος, τί δὲ ἀλήθεια, τότε σοὶ καὶ τούτου
παρέξομαι τὰς εὐθύνας.

30 4. Τί ποτ' οὖν ἔστι σκιά, τί δὲ ἀλήθεια; Φέρε, τὸν λόγον ἐπὶ
τὰς εἰκόνας ἀγάγωμεν, ἃς οἱ ζωγράφοι γράφουσι. Εἶδες πολλά-
κις εἰκόνα βασιλικὴν κυανῶ κατακεχρωσμένην χρώματι, εἶτα

άνοιξε μεγάλη είσοδο στη γνώμη του ὥστε νὰ κατανοήσουμε τὴ σοφία του.

Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν ἀναφέρει συνέχεια τὴ λέξη αὐτή; Θέλει νὰ δείξει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ συγγένεια τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ὅτι ἐκεῖνα ἦταν τύπος αὐτῶν καὶ σκιᾶ τῶν μελλοντικῶν. Καὶ πρῶτα ἀποδεικνύει τὴ συμφωνία ἀπ' αὐτό. Θέλοντας νὰ δείξει ὅτι ὅπως στὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα σὲ δοῦλο καὶ ἐλεύθερο, οὔτε σὲ ξένο καὶ σὲ πολίτη, οὔτε σὲ γέρο καὶ σὲ νέο, οὔτε σὲ σοφὸ καὶ σὲ ἄσοφο, οὔτε σὲ ἀπλὸ πολίτη καὶ σὲ ἄρχοντα, οὔτε σὲ γυναῖκα καὶ σὲ ἄνδρα, ἀλλὰ κάθε ἡλικία καὶ κάθε ἄτομο καὶ κάθε φύλο μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μπαίνουν σ' ἐκείνη τὴν κολυμβήθρα τοῦ νεροῦ καὶ ἀπολαμβάνουν τὴν ἴδια ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, εἴτε εἶναι κάποιος βασιλιάς εἴτε εἶναι φτωχὸς (καὶ αὐτὴ μάλιστα εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς εὐγενικῆς μας καταγωγῆς, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὀδηγοῦμε στὰ μυστήρια καὶ τὸ φτωχὸ καὶ τὸ βασιλιά καὶ δὲν ἔχει αὐτὸς τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον κατὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὰ μυστήρια), ἔτσι καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀνέφερε συνέχεια τὸ «ὅλοι». Γιατὶ δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι ὁ Μωϋσῆς πέρασε ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, οὔτε ὅτι οἱ πλούσιοι ἀπὸ ἄλλο δρόμο καὶ οἱ φτωχότεροι ἀπὸ ἄλλο, οὔτε ὅτι οἱ γυναῖκες ἦταν κάτω ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ οἱ ἄνδρες κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη, ἀλλὰ καὶ μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα πέρασαν ὅλοι, καὶ κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη ἦταν ὅλοι, καὶ στὸ Μωϋσῆ βαπτίσθηκαν ὅλοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ διάβαση ἐκείνη ἦταν τύπος τοῦ μελλοντικοῦ βαπτίσματος, ἔπρεπε πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ διατυπωθεῖ αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὅλοι ἀπόλαυσαν τὰ ἴδια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ ὅλοι μετέχουν ἐξίσου στὰ ἴδια. Καὶ πῶς μπορεῖ, λέγει, νὰ εἶναι αὐτὸ τύπος τῶν παρόντων; Ἄν μάθεις πρῶτα τί εἶναι τύπος καὶ τί εἶναι ἀλήθεια, τότε θὰ σοῦ ἐξηγήσω καὶ αὐτό.

4. Τί λοιπὸν σημαίνει σκιά καὶ τί ἀλήθεια; Ἐμπρὸς ἃς φέρουμε τὸ λόγο στὶς εἰκόνες ποὺ ζωγραφίζουν οἱ ζωγράφοι. Εἶδες πολλές φορές μιὰ βασιλικὴ εἰκόνα βαμμένη μὲ γαλάζιο

τὸν ζωγράφον λευκὰς περιάγοντα γραμμὰς καὶ ποιοῦντα βασι-
 λέα καὶ θρόνον βασιλικὸν καὶ ἵππους παρεστῶτας καὶ δορυφό-
 ρους καὶ πολεμίους δεδεμένους καὶ ὑποκειμένους. Ἄλλ' ὅμως
 ὁρῶν ταῦτα σκιαγραφούμενα, οὔτε οἶδας τὸ πᾶν οὔτε ἀγνοεῖς τὸ
 5 πᾶν, ἀλλ' ὅτι μὲν ἄνθρωπος γράφεται καὶ ἵππος ἀμυδρῶς ἐπί-
 στασαι, ποῖος δέ ἐστιν ὁ βασιλεὺς καὶ ποῖος ὁ πολέμιος οὐ σφό-
 δρα ἀκριβῶς οἶδας, ἕως ἂν ἐλθοῦσα τῶν χρωμάτων ἡ ἀλήθεια
 τρανώσῃ τὴν ὄψιν καὶ σαφεστέραν ποιήσῃ. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῆς
 εἰκόνος ἐκείνης οὐκ ἀπαιτεῖς τὸ πᾶν πρὸ τῆς τῶν χρωμάτων
 10 ἀληθείας, ἀλλὰ κἂν ἀμυδρὰν τινα λάβῃς γνῶσιν τῶν γινομένων,
 ἱκανῶς τὴν σκιαγραφίαν ἀπηρτίσθαι νομίζεις, οὕτω μοι καὶ ἐπὶ
 τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς λογίζου, καὶ μὴ με πᾶσαν ἀπαι-
 τήσης τῆς ἀληθείας τὴν ἀκρίβειαν ἐπὶ τοῦ τύπου· καὶ δυνησόμε-
 θά σε διδάξαι, πῶς εἶχέ τινα συγγένειαν ἡ Παλαιὰ πρὸς τὴν
 15 Καινὴν, καὶ ἡ διάβασις ἐκείνη πρὸς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Κά-
 κεῖ ὕδωρ, κἀνταῦθα ὕδωρ· κολυμβήθρα ἐνταῦθα, καὶ ἐκεῖ πέλα-
 γος· πάντες ἐνταῦθα εἰς τὰ ὕδατα ἐμβαίνουσι, κἀκεῖ πάντες·
 κατὰ τοῦτο ἡ συγγένεια.

Λοιπὸν βούλει μαθεῖν τῶν χρωμάτων τὴν ἀλήθειαν; Ἐκεῖ
 20 μὲν Αἰγύπτου διὰ τῆς θαλάσσης ἀπηλλάττοντο, ἐνταῦθα δὲ εἰ-
 δωλολατρίας· κἀκεῖ μὲν ὁ Φαραὼ κατεποντίζετο, ἐνταῦθα δὲ ὁ
 διάβολος· ἐκεῖ Αἰγύπτιοι ἀπεπνίγοντο, ἐνταῦθα δὲ ὁ παλαιὸς ἄν-
 θρωπος τῶν ἀμαρτημάτων κατορύττεται. Καὶ ἴδε συγγένειαν
 τύπου πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ἀληθείας ὑπεροχὴν πρὸς τύπον. Οὔτε
 25 γὰρ ἀπηλλοτριῶσθαι πάντῃ χρὴ τὸν τύπον τῆς ἀληθείας· ἐπεὶ
 οὐκ ἂν εἶη τύπος· οὔτε πάλιν ἐξισάζειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ
 πάλιν καὶ αὐτὸς ἀλήθεια ἔσται· ἀλλὰ δεῖ μένειν ἐπὶ τῆς οἰκείας
 συμμετρίας καὶ μήτε τὸ πᾶν ἔχειν τῆς ἀληθείας μήτε τοῦ παντὸς
 ἐκπεπτωκέναι. Ἄν μὲν γὰρ τὸ πᾶν ἔχη, ἀλήθεια πάλιν ἐστὶ καὶ
 30 αὐτός, ἂν δὲ τοῦ παντὸς ἐκπέσῃ, τύπος εἶναι λοιπὸν οὐ δύναται·

χρῶμα, ἔπειτα τὸ ζωγράφο νὰ τραβάει λευκὲς γραμμὲς καὶ νὰ κάνει τὸ βασιλιά, τὸ βασιλικὸ θρόνο, καθὼς καὶ ἄλογα νὰ παραστέκουν καὶ σωματοφύλακες καὶ ἐχθροὺς δεμένους καὶ βρισκόμενους ἀπὸ κάτω. Ὅταν ὁμως βλέπεις νὰ σχεδιάζονται αὐτὰ οὔτε γνωρίζεις τὸ σύνολο αὐτῶν οὔτε τὸ ἀγνοεῖς, ἀλλὰ ξέρεις ἀμυδρὰ ὅτι ζωγραφίζεται ἄνθρωπος καὶ ἄλογο, δὲ γνωρίζεις ὁμως πολὺ καλὰ ποιὸς εἶναι ὁ βασιλιάς καὶ ποιὸς ὁ ἐχθρὸς, μέχρι πὺ νὰ ἔρθει ἡ ἀλήθεια τῶν χρημάτων καὶ νὰ ἀποδείξει τὸ πρόσωπο καὶ νὰ τὸ κάνει ὀλοφάνερο. Ὅπως λοιπὸν στὴν εἰκόνα ἐκείνη δὲ ζητᾶς νὰ γνωρίσεις τὸ σύνολο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν χρωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη λάβεις κάποια ἀμυδρὴ γνώση αὐτῶν πὺ γίνονται, νομίζεις πῶς ὀλοκληρώθηκε ἀρκετὰ τὸ σχεδίασμα, ἔτσι σὲ παρακαλῶ νὰ σκέπτεσαι καὶ γιὰ τὴν Παλαιὰ καὶ γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ νὰ μὴ ζητᾶς ὅλη τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀλήθειας στὸν τύπο, καὶ τότε θὰ μπορέσω νὰ σὲ διδάξω πῶς ἔχει κάποια συγγένεια ἡ Παλαιὰ μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ἡ διάβαση ἐκείνη μὲ τὸ δικό μας βάπτισμα. Καὶ ἐκεῖ νερό, καὶ ἐδῶ νερό· κολυμβήθρα ἐδῶ, καὶ ἐκεῖ πέλαγος· ὅλοι ἐδῶ μπαίνουν στὸ νερό, καὶ ἐκεῖ ὅλοι μπῆκαν· ὡς πρὸς αὐτὸ ὑπάρχει ἡ συγγένεια.

Θέλεις τώρα νὰ μάθεις καὶ τὴν ἀλήθεια τῶν χρωμάτων; Ἐκεῖ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐνῶ ἐδῶ ἀπὸ τὴ εἰδωλολατρία· καὶ ἐκεῖ βυθιζόταν ὁ Φαραώ, ἐνῶ ἐδῶ ὁ διάβολος· ἐκεῖ πνίγονταν ὁ Αἰγύπτιοι, ἐνῶ ἐδῶ καταποντίζεται ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος τῶν ἀμαρτημάτων. Καὶ πρόσεξε τὴ συγγένεια τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀλήθειας ἐναντι τοῦ τύπου. Γιατὶ δὲν πρέπει ν' ἀποξενωθεῖ ὀλοκληρωτικὰ ὁ τύπος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, γιατί ἀλλιῶς δὲ θὰ ἦταν τύπος· οὔτε πάλι πρέπει νὰ ἐξισώνεται μὲ τὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ ἔτσι πάλι καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ πρέπει νὰ μένει στὸ δικό του μέτρο, καὶ οὔτε νὰ ἔχει ὀλόκληρη τὴν ἀλήθεια οὔτε νὰ τὴ στερεῖται ὅλη. Γιατὶ ἂν τὴν ἔχει ὀλόκληρη, θὰ εἶναι πάλι καὶ αὐτὸς ἀλήθεια, ἂν ὁμως τὴ στερηθεῖ ὅλη, δὲν μπορεῖ πιά νὰ εἶναι τύπος· πρέπει τὸ ἓνα μέρος νὰ ἔχει καὶ τὸ

ἀλλὰ δεῖ τὸ μὲν ἔχειν, τὸ δὲ τῇ ἀληθείᾳ τηρεῖν. Μὴ τοίνυν τὸ πᾶν με ἀπαιτήσης ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς, ἀλλ' εἰ κἄν μικρά τινα καὶ ἀμυδρὰ λάβης αἰνίγματα, ἀγαπητὸν εἶναι νόμιζε τοῦτο. Ποῦ οὖν ἐστὶν ἡ συγγένεια τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν; Ὅτι πάντες 5 ἐκεῖ, καὶ ἐνταῦθα πάντες· ὅτι δι' ὕδατος ἐκεῖ, καὶ ἐνταῦθα δι' ὕδατος· ὅτι δουλείας ἀπηλλάγησαν ἐκεῖνοι, καὶ ἡμεῖς δουλείας, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν τῆς Αἰγυπτίων, ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν δαιμόνων· ἐκεῖνοι τῆς τῶν βαρβάρων, ἡμεῖς τῆς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν. Πρὸς ἐλευθερίαν ἀνήχθησαν ἐκεῖνοι, καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' 10 οὐ πρὸς τὴν αὐτήν, ἀλλὰ πρὸς πολλῶ λαμπροτέραν ἡμεῖς. Εἰ δὲ μείζω τὰ ἡμέτερα καὶ ὑπερέχοντα ἐκείνων, μὴ θορυβοῦ. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶν ἀληθείας, τὸ πολλὴν ἔχειν πρὸς τὸν τύπον τὴν ὑπεροχὴν, οὐκ ἐναντίωσιν οὐδὲ μάχην.

Τί δέ ἐστι, «πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο»; Καὶ 15 τάχα ἀσαφὲς τὸ λεγόμενον· οὐκοῦν σαφέστερον αὐτὸ ποιῆσαι πειράσομαι. Θάλασσα ἦν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κεχυμένη τῶν ἐκείνων τότε, καὶ ἐκελεύοντο διαβαίνειν ξένην τινὰ καὶ παράδοξον ὁδόν, ἣν οὐδεὶς οὐδέποτε ἀνθρώπων διέβη. Ὡκνουν καὶ ἀνεδύοντο καὶ ἐδυσχέραινον. Διέβη πρῶτος Μωϋσῆς καὶ πᾶσι 20 μετ' εὐκολίας ἔδωκεν ἀκολουθῆσαι λοιπόν. Τοῦτό ἐστιν, «εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο»· ἐκείνω πιστεύσαντες, οὕτως ἐθάρρησαν ἐπιβῆναι τῶν ὑδάτων, ἡγεμόνα τῆς ὁδοιπορίας λαβόντες. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν· ἐξαγαγὼν γὰρ ἡμᾶς τῆς πλάνης καὶ τῆς εἰδωλολατρίας ἀπαλλάξας καὶ πρὸς τὴν βασι- 25 λείαν χειραγωγῶν, αὐτὸς πρῶτος ταύτης ἡμῖν ἤρξε τῆς ὁδοῦ, πρῶτος εἰς τοὺς οὐρανούς ἀναβάς. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνοι Μωϋσῆ θαρρήσαντες κατετόλμησαν τῆς ὁδοιπορίας, οὕτως ἡμεῖς Χριστῶ θαρρήσαντες κατατολμῶμεν τῆς ἀποδημίας ταύτης. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι τό, «εἰς Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο», δῆλον ἐκ 30 τῆς ἱστορίας. Οὐ γὰρ εἰς τὸ ὄνομα Μωϋσέως ἐβαπτίσαντο. Εἰ

ἄλλο νὰ τὸ φυλάσσει γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μὴ λοιπὸν μοῦ ζητήσεις ὅλη τὴν ἀλήθεια στὴν Παλαιά, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη λάβεις κάποιους μικροὺς καὶ ἀσαφεῖς ὑπαινιγμοὺς νὰ τὸ θεωρεῖς αὐτὸ ἱκανοποιητικό. Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἡ συγγένεια τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθεια; Ὅτι ἐκεῖ ἦταν ὄλοι, καὶ ἐδῶ ὄλοι· ὅτι ἐκεῖ πέρασαν μέσα ἀπὸ τὸ νερό, καὶ ἐδῶ μπαίνουν μέσα στὸ νερό· ὅτι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ δουλεία ἐκεῖνοι, καὶ ἐμεῖς ἀπαλλασσόμαστε ἀπὸ δουλεία, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ τὴν ἴδια· ἐκεῖνοι ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων τῆ δουλεία, ἐνῶ ἐμεῖς ἀπὸ τῶν δαιμόνων τῆ δουλεία. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τῆ δουλεία τῶν βαρβάρων, ἐνῶ ἐμεῖς ἀπὸ τῆ δουλεία τῆς ἁμαρτίας. Πρὸς τὴν ἐλευθερία βάδισαν ἐκεῖνοι, ὅπως καὶ ἐμεῖς βαδίζουμε, ὄχι ὅμως πρὸς τὴν ἴδια ἀλλὰ σὲ πολὺ λαμπρότερη ἐμεῖς. Ἄν ὅμως τὰ δικά μας εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ δικά τους, μὴν ἀνησυχεῖς. Γιατὶ αὐτὸ κυρίως εἶναι τὸ γνόρισμα τῆς ἀλήθειας, τὸ νὰ ἔχει δηλαδὴ μεγάλη ὑπεροχὴ ἔναντι τοῦ τύπου, ὄχι ὅμως ἀντίθεση οὔτε σύγκρουση.

Ἄλλὰ τί σημαίνει τὸ «ὄλοι στὸ Μωϋσῆ βαπτίσθηκαν»; Ἴσως εἶναι ἀσαφὲς τὸ λεγόμενο· θὰ προσπαθήσω λοιπὸν νὰ τὸ κάνω σαφέστερο. Θάλασσα ἦταν ἀπλωμένη μπροστὰ στὰ μάτια τους τότε, καὶ εἶχαν ἐντολὴ νὰ περάσουν κάποιον ἄγνωστο καὶ παράδοξο δρόμο, πὺ ποτὲ δὲν πέρασε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Δίσταζαν καὶ ὑποχώροῦσαν καὶ δυσανασχετοῦσαν. Πέρασε πρῶτος ὁ Μωϋσῆς καὶ ἔκανε ὥστε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὴ συνέχεια ὄλοι μὲ εὐκολία. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «βαπτίσθηκαν στὸ Μωϋσῆ». Ἀφοῦ πίστεψαν σ' ἐκεῖνον τότε πῆραν θάρρος νὰ περάσουν πάνω ἀπὸ τὸ νερό, ἔχοντας αὐτὸν ἀρχηγὸ τῆς πορείας. Αὐτὸ ἔγινε καὶ μὲ τὸ Χριστό· γιατί, ἀφοῦ μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ μᾶς ὀδήγησε πρὸς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς πρῶτος μᾶς ἄνοιξε τὸ δρόμο αὐτὸν ἀνεβαίνοντας πρῶτος στοὺς οὐρανοὺς. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνοι ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸ Μωϋσῆ τόλμησαν ἐκείνη τὴν ὁδοιπορία, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸ Χριστὸ τολμοῦμε αὐτὸ τὸ ταξίδι. Καὶ ὅτι αὐτὸ σημαίνει τὸ «βαπτίσθηκαν στὸ Μωϋσῆ», φαίνεται ἀπὸ τὴν ἱστορία. Γιατὶ

δὲ ἡμεῖς οὐ μόνον ἀρχηγὸν τὸν Ἰησοῦν ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ βαπτίζομεθα, ἐκείνων μὴ βαπτισθέντων εἰς τὸ ὄνομα Μωϋσέως, μηδὲ ἐνταῦθα ταραττοῦ· εἶπον γάρ, ὅτι δεῖ τὴν ἀλήθειαν ἔχειν τινὰ ὑπεροχὴν πολλὴν καὶ ἄφατον.

5 Εἶδες ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος τίς μὲν ὁ τύπος, τίς δὲ ἡ ἀλήθεια; Φέρε σοι δεῖξω καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν ἐκεῖ σκιαγραφουμένην, ἂν μὴ τὸ πᾶν ἀπαιτῆς με πάλιν, ἀλλ' οὕτως ἐξετάσης τὰ γενόμενα, ὡς εἰκὸς ἐν σκιαγραφίᾳ καὶ τύποις ἰδεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς
10 νεφέλης καὶ τοῦ Μωϋσέως, ἐπήγαγε πάλιν· «καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον». Ὡσπερ σύ, φησὶν, ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ὑδάτων ἀναβαίνων, ἐπὶ τὴν τράπεζαν τρέχεις, οὕτω κάκεινοι ἀπὸ τῆς θαλάττης ἀναβάντες, ἐπὶ τράπεζαν ἦλθον καινὴν καὶ παραδόξον, τὸ μάνα λέγω. Καὶ πάλιν ὡσπερ
15 σὺ παράδοξον ἔχεις πότον, τὸ αἷμα τὸ σωτήριον, οὕτω κάκεινοι παράδοξον ἔσχον τοῦ πόματος τὴν φύσιν, οὐ πηγὰς εὐρόντες, οὐδὲ ποταμοὺς ρέοντας, ἀλλ' ἀπὸ πέτρας σκληρᾶς καὶ ἀνύδρου πολλὴν δεξάμενοι ναμάτων δαψίλειαν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ καὶ πνευματικὸν ἐκάλεσεν, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιοῦτον ἦν, ἀλλὰ ἐπει-
20 δὴ τῷ τρόπῳ τῆς χορηγίας τοιοῦτον ἐγένετο. Οὐ γὰρ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν αὐτοῖς ἐδίδοδο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ στρατηγοῦντος αὐτῶν Θεοῦ. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ διορθούμενος ἔλεγεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον», ὕδωρ δὲ ἦν τὸ πινόμενον, βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι
25 διὰ τοῦτο «πνευματικὸν» εἶπεν, οὐ διὰ τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ διὰ τὸν τῆς χορηγίας τρόπον, ἐπήγαγεν· «ἔπιον γὰρ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Οὐχὶ ἡ φύσις τοῦ λίθου, φησὶν, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἐνεργοῦντος Θεοῦ τὰς πηγὰς ἐκεῖνας ἠφίει.

30 5. Ἐνταῦθα καὶ τὴν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως αἵρεσιν ἀνέσπασε πρόρριζον. Εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς ἦν ὁ πάντα ἐνεργῶν ἐκεῖνα,

6. Ἐννοεῖται τῆς θείας κοινωνίας.

7. Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· αἰρετικὸς τοῦ 3ου αἰ., ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, υἱοθετιστῆς μοναρχιανός. Ἀρνοῦνταν τὸ δόγμα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

δὲ βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Μωϋσῆ. Ἄν ὅμως ἐμεῖς δὲν ἔχουμε μόνο ἀρχηγὸ τὸν Ἰησοῦ ἀλλὰ βαπτίζομαστε καὶ στὸ ὄνομά του, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲ βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Μωϋσῆ, οὔτε γι' αὐτὸ νὰ ταραζέσαι. Γιατὶ εἶπα ὅτι ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ ἔχει κάποια μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτη ὑπεροχή.

Εἶδες στὸ βάπτισμα ποιὸς εἶναι ὁ τύπος καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια; Ἐμπρὸς νὰ σοῦ δείξω καὶ τὸ τραπέζι καὶ τὴ συμμετοχὴ στὰ μυστήρια ποὺ σκιαγραφοῦνται ἐκεῖ, ἂν δὲ ζητᾶς πάλι ἀπὸ μένα ὅλη τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ ἐξετάζεις ἔτσι τὰ πράγματα, ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ τὰ δεῖς σὲ σκιαγραφία καὶ σὲ τύπους. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπε γιὰ τὴ θάλασσα καὶ τὴ νεφέλη καὶ τὸ Μωϋσῆ, πρόσθεσε πάλι· «καὶ ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή». Ὅπως ἀκριβῶς ἐσύ, λέγει, ὅταν βγαίνεις ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς κολυμβήθρας τρέχεις στὸ τραπέζι⁶, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ὅταν βγῆκαν ἀπὸ τὴ θάλασσα βρέθηκαν σὲ τραπέζι καινούριο καὶ παράδοξο, ἐννοῶ τὸ μάννα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πάλι ἐσύ ἔχεις παράδοξο ποτό, τὸ αἷμα τοῦ Σωτήρα, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι βρῆκαν μὲ παράδοξο τρόπο νερό, ἀφοῦ δὲ βρῆκαν πηγὲς οὔτε ποταμοὺς νὰ τρέχουν, ἀλλὰ δέχθηκαν ἄφθονο νερὸ ἀπὸ μιὰ σκληρὴ καὶ ἄνυδρη πέτρα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὀνόμασε αὐτὸ πνευματικὸ, ὄχι γιατί ἦταν τέτοιο κατὰ τὴ φύση του, ἀλλὰ γιατί ἔγινε τέτοιο μὲ τὸν τρόπο τῆς χορηγίας του. Γιατὶ δὲ δινόταν σ' αὐτοὺς σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ποὺ ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τους. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐξηγώντας ἔλεγε. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό», καὶ ἦταν νερὸ αὐτὸ ποὺ ἔπιναν, θέλοντας νὰ δείξει πῶς γι' αὐτὸ τὸ ὀνόμασε πνευματικὸ, ὄχι λόγῳ τῆς φύσης τοῦ νεροῦ, ἀλλ' ἐξαιτίας τοῦ τρόπου τῆς χορηγίας του, πρόσθεσε· «γιατὶ ἔπιναν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ πέτρα αὐτὴ ἦταν ὁ Χριστός». Ὅχι ἡ φύση τῆς πέτρας, λέγει, ἀλλὰ ἡ δύναμη τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ ἀνάβλυζε τὶς πηγὲς ἐκεῖνες.

5. Ἐδῶ ἔβγαλε σύρριζα καὶ τὴν αἵρεση τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέα⁷. Γιατὶ, ἂν ὁ Χριστὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ ἐνεργοῦσε ὅλα ἐκεῖνα, πῶς λέγουν ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει ἀπὸ τότε ποὺ τὸν γέννησε

πῶς αὐτὸν ἐκ τότε εἶναι λέγουσιν, ἐξ οὗ Μαρία αὐτὸν ἔτεκεν·
 Ὅταν γὰρ πρὸ μὲν τῆς Μαρίας τὰ κατὰ τὴν ἔρημον φαίνεται
 συμβάντα, ἐκεῖνα δὲ πάντα ὁ Χριστὸς ἦν πεποικῶς κατὰ τὴν
 τοῦ Παύλου φωνήν, ἀνάγκη καὶ πρὸ τοῦ τόκου τούτου καὶ πρὸ
 5 τῶν ὠδίνων αὐτὸν εἶναι τούτων· οὐ γὰρ δήπου ὁ μὴ ὦν ἐνεργεῖν
 ἔμελλεν οὕτω θαυμαστὰ καὶ παράδοξα πράγματα. Ὡσπερ
 δὲ εἰπὼν, ὅτι πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, τὴν εὐγένειαν
 τῆς Ἐκκλησίας ἐδήλωσεν ἄνωθεν προδιατυπωμένην, οὕτως
 εἰπὼν, «τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον», τὸ αὐτὸ τοῦτο
 10 πάλιν ἠνίξαστο. Καθάπερ γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐχ ἑτέρου μὲν
 σώματος ὁ πλούσιος, ἑτέρου δὲ ὁ πένης, οὐδὲ ἑτέρου μὲν οὗτος
 αἵματος, ἑτέρου δὲ ἐκεῖνος, οὕτω καὶ τότε, οὐχ ἕτερον μὲν ὁ
 πλούσιος ἐλάμβανε μάννα, ἕτερον δὲ ὁ πένης· οὐδὲ ἑτέρας μὲν
 ἐκεῖνος μετέσχε πηγῆς, ἑτέρας δὲ οὗτος καταδεεστέρας· ἀλλὰ
 15 ὡσπερ νῦν ἡ αὐτὴ τράπεζα, τὸ αὐτὸ ποτήριον, ἡ αὐτὴ τροφή
 ἅπασιν πρόκειται τοῖς ἐνταῦθα εἰσιούσιν, οὕτω καὶ τότε τὸ αὐτὸ
 μάννα, ἡ αὐτὴ πηγὴ ἅπασιν προῦκειται.

Καὶ τὸ δὴ θαυματὸν καὶ παράδοξον, ἐπεχείρησάν ποτέ τι-
 νες κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον πλέον συλλέξαι τοῦ δέοντος καὶ οὐ-
 20 δὲν ἀπώναντο τῆς πλεονεξίας. Ἄλλ' ἕως μὲν τὴν ἰσότητά ἐτί-
 μων, ἔμενε τὸ μάννα μάννα ὄν, ἐπειδὴ δὲ πλεονεκτεῖν ἐπεθύμη-
 σαν, ἡ πλεονεξία τὸ μάννα σκώληκα ἐποίησε· καίτοι γε οὐ μετὰ
 τῆς τῶν ἄλλων ζημίας τοῦτο ἐποίουν· οὐ γὰρ δὴ ἐκ τῆς τοῦ
 πλησίον ἀρπάζοντες τροφῆς, οὕτως αὐτοὶ πλέον συνέλεγον, ἀλλ'
 25 ὁμῶς ἐπειδὴ τοῦ πλείονος ἐπεθύμησαν, κατεγνώσθησαν. Εἰ γὰρ
 καὶ μηδὲν τὸν πλησίον ἠδίκουν, ἀλλ' ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα κατέ-
 βλαπτον, πρὸς πλεονεξίαν τῷ τρόπῳ τῆς συλλογῆς ταύτης συν-
 εθιζόμενοι. Ὡστε ὁμοῦ τὸ αὐτὸ καὶ τροφή ἦν καὶ θεογνωσίας
 διδασκαλία· ὁμοῦ καὶ τὰ σώματα ἔτρεφε καὶ τὴν ψυχὴν ἐπαί-
 30 δευεν· οὐκ ἔτρεφε δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πόνων ἀπήλαττεν. Οὐ γὰρ
 ἔδει ζεῦξαι βοῦς, οὔτε ἄροτρον ἐλκύσαι, οὐδὲ ἀνατεμεῖν αὐλα-

ή Μαρία; Γιατί όταν φαίνεται ότι πριν από τη Μαρία συνέβηκαν τὰ γεγονότα στην ἔρημο, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε κάνει ὁ Χριστὸς σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Παύλου, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπῆρχε καὶ πριν ἀπ' αὐτὴ τὴ γέννηση καὶ πριν ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ. Γιατί ἀσφαλῶς δὲν ἦταν δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑπῆρχε νὰ κάνει τόσο θαυμαστὰ καὶ παράδοξα πράγματα. Καὶ ὅπως ὅταν εἶπε ὅτι ὅλοι πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, φανέρωσε τὴν εὐγενικὴ καταγωγή τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἦταν προσχεδιασμένη ἀπὸ τὸ Θεό, ἔτσι λέγοντας, «ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή», τὸ ἴδιο πάλι ὑπαινίχθηκε. Ὅπως δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία δὲν κοινωνεῖ ἀπὸ ἄλλο σῶμα ὁ πλούσιος καὶ ἀπὸ ἄλλο ὁ φτωχός, οὔτε ἀπὸ ἄλλο αἷμα αὐτὸς καὶ ἀπὸ ἄλλο ἐκεῖνος, ἔτσι καὶ τότε δὲν ἔπαιρνε ἄλλο μάννα ὁ πλούσιος καὶ ἄλλο ὁ φτωχός, οὔτε ἀπὸ ἄλλη πηγὴ ἔπινε ἐκεῖνος καὶ ἀπὸ ἄλλη κατώτερη αὐτός· ἀλλ' ὅπως τώρα τὸ ἴδιο τραπέζι, τὸ ἴδιο ποτήρι, ἡ ἴδια τροφή προσφέρεται σὲ ὅλους ποὺ μπαίνουν ἐδῶ, ἔτσι καὶ τότε τὸ ἴδιο μάννα, ἡ ἴδια πηγὴ προσφερόταν σὲ ὅλους.

Ἄλλὰ τὸ πιὸ θαυμαστὸ καὶ παράδοξο εἶναι ὅτι ἐπιχείρησαν κάποτε μερικοὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ νὰ μαζέψουν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπρεπε καὶ δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου ἀπὸ τὴν πλεονεξία τους. Ἄλλ' ὅσο τιμοῦσαν τὴν ἰσότητα, τὸ μάννα ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει, ὅταν ὅμως ἐπιθύμησαν ν' ἀποκτήσουν περισσότερο, ἡ πλεονεξία ἔκανε σκουλήκι τὸ μάννα. Ἄν καὶ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ ζημιώνοντας τοὺς ἄλλους, γιατί δὲ μάζευαν αὐτοὶ ἀρπάζοντας ἀπὸ τὴν τροφή τοῦ πλησίον τους, ἀλλ' ὅμως καταδικάσθηκαν ἐπειδὴ ἐπιθύμησαν τὸ περισσότερο. Γιατί ἂν καὶ δὲν ἀδικοῦσαν καθόλου τὸν πλησίον, ἔβλαπταν ὅμως πάρα πολὺ τὸν ἑαυτό τους, συνηθίζοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτῆς τῆς συλλογῆς στὴν πλεονεξία. Ὡστε τὸ ἴδιο ἦταν μαζὶ καὶ τροφή καὶ διδασκαλία θεογνωσίας· συγχρόνως καὶ τὰ σώματα ἔτρεφε καὶ τὴν ψυχὴ δίδασκε· καὶ δὲν τὰ ἔτρεφε μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπάλλασσε ἀπὸ τοὺς κόπους. Γιατί δὲ χρειαζόταν νὰ ζέψουν βόδια, οὔτε νὰ σύρουν ἄροτρο, οὔτε νὰ ἀνοίξουν ἀυλάκια, οὔτε νὰ περιμένουν ἓνα χρόνο, ἀλλὰ εἶχαν προετοιμασμένο τὸ τραπέζι,

κας, οὐδὲ ἐνιαυτὸν ἀναμεῖναι, ἀλλ' ἐσχεδιασμένην εἶχον τὴν
 τράπεζαν, πρόσφατον καὶ νεαρὰν καὶ ἐφήμερον· καὶ τὸ εὐαγγε-
 λικὸν ἐκεῖνο παράγγελμα διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦς ἐπαίδευε, τὸ μὴ
 μεριμνᾶν εἰς τὴν αὐριον· οὐδὲ γὰρ ὄφελος ἀπὸ τῆς μερίμνης ταύ-
 5 τῆς ἐγένετο. Εἰ γάρ τις πλέον συνέλεξε, διεφθείρετο καὶ ἀπώλ-
 λυτο καὶ πλεονεξίας ἔλεγχος τὸ γινόμενον μόνον ἦν. Εἶτα, ἵνα
 μὴ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν εἶναι νομίζωσιν ἐκεῖνοι τὸν ὄμ-
 βρον, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου οὐδὲν τοιοῦτον ἐγίνετο, τοῦ Θεοῦ ταῦ-
 τα ἀμφοτέρω αὐτοῦς διδάσκοντος, ὅτι ἐν ταῖς προτέραις ἡμέραις
 10 αὐτὸς ἐνήργει τὸν θαυμαστὸν τοῦτον καὶ παράδοξον ὑετόν, καὶ
 ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διὰ τοῦτο ἐπεῖχεν, ἵνα καὶ ἄκοντες
 παιδεύωνται τοῦ σαββάτου τὴν ἡμέραν ἀργεῖν.

Οὐκ ἐπὶ τῆς τροφῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων
 καὶ ἐπὶ τῶν ὑποδημάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, δι' αὐ-
 15 τῶν τῶν ἔργων ἦν ἰδεῖν τὰ τῶν ἀποστόλων παραγγέλματα
 ἐκτελούμενα. Οὐδὲ γὰρ οἰκίαν εἶχον, οὐ τράπεζαν, οὐ κλίνην,
 οὐχ ἱμάτιον δεύτερον, οὐχ ὑποδήματα, τοῦ Θεοῦ οὕτως οἰκονο-
 μήσαντος. Ὅρα πόση τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴν συγγένεια.
 Ὡσπερ γὰρ τοὺς ἀποστόλους ἐσχημάτιζεν ὁ Χριστὸς ὕστερον
 20 τῶν ἀναγκαίων ἕνεκεν, οὕτω πως κάκεινοις ὁ τῆς πολιτείας ἐρ-
 ρυθμίζετο τρόπος, καὶ ἡ κτίσις ἅπασα πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἐκεί-
 νων παρεσκευάζετο. Καὶ τίνος ἕνεκεν ταῦτα ἐγένετο, φησί;
 Ἐμελλεν αὐτοῦς εἰς ἓνα συγκλείειν τῆς οἰκουμένης τόπον καὶ
 κελεύειν ἐκεῖ διηνεκῶς αὐτὸν θεραπεύειν, καὶ μήτε ναὸν μήτε
 25 βωμὸν ἀλλαχοῦ ποῦ τῆς οἰκουμένης ἰδρῦσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀναθή-
 ματα καὶ θυσίας ἐκεῖ φέρειν καὶ ἑορτὰς ἐπιτελεῖν καὶ τὸν νόμον
 ἀναγινώσκειν καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ τῆς ἀγιαστίας ἐκπληροῦν
 ἐκείνης.

Ἴν' οὖν μὴ τῷ διωρισμένῳ τῆς θεραπείας τρόπῳ καὶ τὴν
 30 πρόνοιαν αὐτοῦ συγκεκλειῖσθαι ἐκεῖ νομίζωσι καὶ μερικὸν αὐτὸν
 εἶναι Θεόν, προλαβὼν τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας

πρόσφατο και νέο και καθημερινό. Και τὸ εὐαγγελικὸ ἐκεῖνο παράγγελμα τοὺς δίδασκε μὲ τὰ ἔργα τὸ νὰ μὴ μεριμνοῦν γιὰ τὸ αὐριο, γιατί ἀπὸ τὴ μέριμνα αὐτὴ δὲν προέκυψε καμιά ὠφέλεια. Γιατὶ ἂν κανεῖς μάζευε περισσότερο, αὐτὸ καταστρεφόταν καὶ χανόταν, καὶ τὸ πράγμα κατανοῦσε μόνο ἔλεγχος τῆς πλεονεξίας. Ἔπειτα γιὰ νὰ μὴ νομίζουν ἐκεῖνοι ὅτι ἡ βροχὴ τοῦ μάννα γινόταν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης, τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου δὲ γινόταν τίποτε τέτοιο, γιατί ὁ Θεὸς τοὺς δίδασκε καὶ τὰ δύο αὐτά, ὅτι δηλαδὴ τὶς προηγούμενες ἡμέρες αὐτὸς ἔστελνε τὴ θαυμαστὴ καὶ παράδοξη αὐτὴ βροχὴ καὶ ὅτι τὴν ἡμέρα ἐκείνη γι' αὐτὸ τὴν κρατοῦσε, γιὰ νὰ μαθαίνουν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν νὰ μὴν ἐργάζονται τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου.

Καὶ ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὴν τροφή, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔνδυμασία καὶ τὰ ὑποδήματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μποροῦσε νὰ δεῖ κανεῖς νὰ ἐκτελοῦνται μὲ τὰ ἴδια αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ παραγγέλματα τῶν ἀποστόλων. Γιατὶ οὔτε σπίτι εἶχαν, οὔτε τραπέζι, οὔτε κρεβάτι, οὔτε δεῦτερο ἔνδυμα, οὔτε ὑποδήματα, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὰ ρύθμισε ἔτσι. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ συγγένεια τῆς Παλαιᾶς μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη. Ὅπως λοιπὸν ὁ Χριστὸς δίδασκε καὶ μαθαίνε ἀργότερα τοὺς ἀποστόλους νὰ ἀρκοῦνται στὰ ἀπαραίτητα, ἔτσι κάπως ρυθμιζόταν καὶ σ' ἐκείνους ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους καὶ ὅλη ἡ κτίση προετοιμαζόταν γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, λέγει, ἔγιναν αὐτά; Ἐπρόκειτο νὰ τοὺς συγκεντρώσῃ σ' ἓνα τόπο τῆς οἰκουμένης καὶ νὰ τοὺς προστάξῃ νὰ τὸν λατρεύουν ἐκεῖ παντοτινὰ καὶ οὔτε ναὸ οὔτε βωμὸ νὰ κτίσουν σὲ κάποιο ἄλλο μέρος τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀφιέρωματα καὶ τὶς θυσίες ἐκεῖ νὰ τὰ προσφέρουν, καὶ ἑορτὲς νὰ κάνουν καὶ τὸ νόμο νὰ διαβάζουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ λατρεία ἐκείνη νὰ τὰ κάμνουν.

Γιὰ νὰ μὴ νομίζουν λοιπὸν ἀπὸ τὸν καθορισμένο σ' αὐτοὺς τρόπο λατρείας ὅτι καὶ ἡ φροντίδα του ἔχει περιορισθεῖ ἐκεῖ καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεὸς τοπικὸς, πρόφθασε καὶ φανέρωσε τὴ δύναμή του στὴν ξένη χώρα, στὴν Αἴγυπτο, στὴν ἔρημο, ὅπου

ἐπέδειξεν, ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς ἐρήμου, ἔνθα οὐδεὶς ἦν ὁ
 θεραπεύων, ἔνθα οὐδεὶς ἦν ὁ προσκυνῶν· καὶ πρὸς τὰ ἐναντία ἢ
 κτίσις ὑπηρετεῖτο, δι' ὧν ἐποίει, τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ δημιουρ-
 γίαν καὶ τοὺς ἀγνωμονοῦντας αὐτῷ λογιζέσθαι πείθουσα. Καὶ
 5 γὰρ ἢ θάλασσα τοὺς μὲν ἀπέπνιγε, τοὺς δὲ διέσωζε· καὶ ὁ ἀήρ
 νῦν μὲν κατέφερε χάλαζαν καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπώλλυ, νῦν δὲ
 κατέφερε μάννα καὶ τοὺς Ἰουδαίους διέτρεφε. Πάλιν ἢ γῆ νῦν
 μὲν σκνίπας ἐπὶ κολάσει τῶν πολεμίων, νῦν δὲ ὀρτυγομήτραν
 ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν οἰκείων ἐξέφερε. Κάκεινοις μὲν ἐν ἡμέρᾳ σκό-
 10 τος, τούτοις δὲ ἐν νυκτὶ φῶς ἐγίνετο. Καὶ Αἰγύπτιοι μὲν τὸν Νεῖ-
 λον ἔχοντες παραρρέοντα δίψει καὶ ἀύχμῳ διεφθείροντο, οὗτοι
 δὲ ἐν ἐρήμῳ ξηρᾷ καὶ ἀύχμῳ δει στρατοπεδεύοντες πολλῆς ἀπέ-
 λαυον ὑδάτων δασιλείας· καὶ τοὺς μὲν βάτραχοι κατηγωνίζοντο,
 τούτους δὲ οὐδὲ οἱ γίγαντες ἐκεῖ χειρώσασθαι ἴσχυον.

15 6. Ἄλλὰ τίνος ἔνεκεν τούτων ὑμᾶς ἀνέμνησεν ὁ μακάριος
 Παῦλος; Διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς εἶπον ὑμῖν, ἵνα μάθῃς ὅτι
 οὔτε βάπτισμα, οὔτε ἀμαρτημάτων ἄφεσις, οὐ γνῶσις, οὐ μυ-
 στηρίων κοινωνία, οὐ τράπεζα ἱερά, οὐχ ἢ ἀπόλαυσις τοῦ
 σώματος, οὐχ ἢ κοινωνία τοῦ αἵματος, οὐκ ἄλλο τούτων οὐδὲν
 20 ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται, ἐὰν μὴ βίον ὀρθὸν καὶ θαυμαστὸν
 καὶ πάσης ἀμαρτίας ἀπηλλαγμένον ἔχωμεν. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο
 τούτων ἀνέμνησε, καταλέξας τὸν τύπον τοῦ βαπτίσματος, τὸν
 διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς νεφέλης, τὸν τύπον τῶν μυστηρίων,
 τὸν διὰ τοῦ μάννα καὶ τῆς πέτρας προδιέγραψεν ἐν τῇ Παλαιᾷ,
 25 καὶ εἰπὼν, ὅτι «πάντες τὸ αὐτὸ βρωμα πνευματικὸν ἔφαγον καὶ
 τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον», ἐπήγαγε λέγων· «ἀλλ' οὐκ ἐν
 τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός». Μετὰ τοσαῦτα καὶ
 τηλικαῦτα θαύματα, φησὶν, οὐκ ἠγάπησεν αὐτοὺς ὁ Θεός. Ἄλλὰ
 τί; «κατεστρώθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τίνος οὖν ἔνεκα ταῦτα λέ-
 30 γεις ἡμῖν, ὦ Παῦλε; «Ταῦτα δὲ τύπος ἡμῖν ἐγενήθησαν εἰς τὸ μὴ

δὲν τὸν λάτρευε κανεὶς, ὅπου δὲν τὸν προσκυνοῦσε κανεὶς· καὶ ἡ φύση μ' αὐτὰ ποῦ ἔκανε ὑπηρετοῦσε πρὸς τὰ ἀντίθετα, πείθοντας καὶ τοὺς ἀχάριστους νὰ τοῦ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀρχικὴ τοῦ δημιουργία. Γιατὶ καὶ ἡ θάλασσα ἄλλους ἔπνιγε καὶ ἄλλους ἔσωζε· καὶ ὁ ἀέρας ἄλλοτε ἔρριχνε χαλάζι καὶ ἀφάνιζε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἄλλοτε ἔρριχνε τὸ μάννα καὶ ἔτρεφε τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπίσης ἡ γῆ ἄλλοτε ἔβγαζε σκνίπες γιὰ τιμωρία τῶν ἐχθρῶν καὶ ἄλλοτε πλῆθος ἀπὸ ὀρτύκια γιὰ τὴ σωτηρία τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γιὰ ἐκείνους ἔγινε σκοτάδι τὴν ἡμέρα, ἐνῶ γι' αὐτοὺς φῶς τὴ νύχτα. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, παρ' ὅλο ποῦ δίπλα τοὺς ἔτρεχε ὁ Νεῖλος, πέθαιναν ἀπὸ τὴ δίψα καὶ τὴν ξηρασία, ἐνῶ αὐτοὶ ἂν καὶ στρατοπέδευαν στὴ ξερὴ καὶ στεγνὴ ἔρημο ἀπολάμβαναν τὸ νερὸ μὲ πολλὴ ἀφθονία· καὶ ἐκείνους τοὺς νικοῦσαν οἱ βάτραχοι, ἐνῶ αὐτοὺς οὔτε οἱ γίγαντες μποροῦσαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν ἐκεῖ.

6. Ἄλλὰ γιὰ ποιά αἰτία σᾶς ὑπενθύμησε αὐτὰ ὁ μακάριος Παῦλος; Γιὰ τὴν αἰτία, τὴν ὁποία σᾶς εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι οὔτε τὸ βάπτισμα οὔτε ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτημάτων οὔτε ἡ γνώση οὔτε ἡ συμμετοχὴ στὰ μυστήρια οὔτε ἡ ἀγία τράπεζα οὔτε ἡ ἀπόλαυση τοῦ σώματος καὶ ἡ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτὰ θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ὠφελήσει, ἂν δὲν κάνουμε ζωὴ σωστὴ καὶ θαυμαστὴ καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀμαρτία. Ὅτι λοιπὸν γι' αὐτὸ τὰ ὑπενθύμισε αὐτά, ἀφοῦ ἐξιστόρησε λεπτομερῶς τὸν τύπο τοῦ βαπτίσματος, ποῦ εἰκονίζεται μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὴ νεφέλη, προδιέγραψε τὸν τύπο τῶν μυστηρίων στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ποῦ εἰκονίζεται μὲ τὸ μάννα καὶ τὴν πέτρα, καὶ ἀφοῦ εἶπε ὅτι «ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή καὶ ἔφαγαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό», πρόσθεσε λέγοντας· «παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Θεὸς δὲν εὐαρεστήθηκε μὲ τοὺς περισσότερους ἀπ' αὐτούς». Ὑστερα ἀπὸ τόσο πολλὰ καὶ τόσο μεγάλα θαύματα, λέγει, ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἀγάπησε. Ἄλλὰ τί; «Πέθαναν στὴν ἔρημο». Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο μᾶς τὰ λέγεις αὐτά, Παῦλε; «Αὐτὰ τὰ γεγονότα ἔγιναν παραδείγματα γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μὴν ἐπιθυμοῦμε πράγματα κακά, ὅπως καὶ ἐκεῖ-

γενέσθαι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς κάκεῖνοι ἐπεθύμησαν, μηδὲ εἰδωλολάτραις γίνεσθαι, καθὼς τινες αὐτῶν, ὡσπερ γέγραπται· «ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν».

5 Ὅρα τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν. Εἶπε τὴν ἀμαρτίαν, εἶπε τὴν αἰτίαν τῆς ἀμαρτίας, εἶπε τὴν κόλασιν τὴν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ, διὰ πάντων ἡμᾶς παιδεύων φεύγειν τὴν ἐκείνων μίμησιν. Αἰτία τῆς ἀμαρτίας ἡ ἀδηφαγία· «ἐκάθισε γὰρ ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν». Ἡ ἀμαρτία, αὐτὸ τὸ παίζειν. Εἶτα ἡ τιμωρία, ὅτι «κατεστρώθησαν
10 ἐν τῇ ἐρήμῳ». Πάλιν, «μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν». Ἐνταῦθα τὴν αἰτίαν τῆς πορνείας οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ τὴν τιμωρίαν. Ποίαν δὲ ταύτην; «Ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες». Τίνος δὲ ἕνεκα τὴν πρόφασιν οὐκ εἶπεν, ἀφ' ἧς ἡ πορνεία γέγονε; Τοῖς φιλοπόνοις διδοῦς ἐπὶ τὴν ἱστο-
15 ρίαν ἐλθεῖν καὶ μαθεῖν τοῦ κακοῦ τὴν ρίζαν. Οὗτος γὰρ ἰατρείας τρόπος, τὸ λέγειν ἐξ ὧν τίκτεται τὰ νοσήματα καὶ φάρμακα ἐπιτιθέσθαι τοῖς τραύμασι. Διὰ τοῦτο φησι· «ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν». Ὡστε ὁ ποιήσας ἐκεῖνα καὶ κολάσας τοὺς ἀγνωμονήσαντας, οὕτως ἡμᾶς
20 νοουθετεῖ νῦν, οὐ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅπερ μέγιστός ἐστι νοουθεσίας τρόπος.

Εἶδες πῶς τοῖς ἐν τῇ χάριτι τὸν ἐν τῇ Παλαιᾷ ταῦτα ποιήσαντα διδάσκαλον ἐπέστησε, δεικνύς ὅτι εἷς ἐστι καὶ ὁ αὐτός, ὁ καὶ ἐκεῖνα ποιήσας καὶ ταῦτα δι' αὐτοῦ φθεγγόμενος; Εἰ γὰρ ἀλ-
25 λότριος ἦν, οὐκ ἐκεῖνα τούτων τύπους ἐκάλεσεν, οὐκ ἂν εἰς νοουθεσίαν ἡμῶν αὐτὰ γεγράφθαι εἶπεν, οὐκ ἂν διδάσκαλον ἡμῖν ἐπέστησεν, ὃν οὐκ ἐνόμιζεν εἶναι Θεόν, οὐκ ἂν ἀπὸ τῶν ὑπ' ἐκείνου γενομένων τότε ἡμᾶς ἐφόβησεν, ὡς εἰς τὰς ἐκείνου πάλιν μέλλοντας ἐμπίπτειν χειρας. Νῦν δὲ δεικνύς, ὅτι εἰς τὰς ἐκεί-
30 νου μέλλομεν ἐμπίπτειν χειρας καὶ ἐκάτερος ὁ λαός, κάκεῖνος

νοι ἐπιθύμησαν, οὔτε νὰ γινόμαστε εἰδωλολάτρες, ὅπως μερικοὶ ἀπ' ἐκείνους, καθὼς ἔχει γραφεῖ γι' αὐτούς· κάθισε ὁ λαὸς μου γιὰ νὰ φάει καὶ νὰ πιεῖ, καὶ ὕστερα σηκώθηκαν νὰ παίξουν καὶ νὰ χορέψουν».

Πρόσεχε τὴ σύνεση τοῦ Παύλου. Εἶπε τὴν ἁμαρτία, διδάσκοντας μὲ ὅλα ἐμᾶς νὰ ἀποφεύγουμε νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Αἰτία τῆς ἁμαρτίας ἦταν ἡ λαιμαργία, γιὰτι λέγει, «ὁ λαὸς κάθισε νὰ φάει καὶ νὰ πιεῖ». Ἡ ἁμαρτία ἦταν τὸ ὅτι ἔπαιζαν. Ἔπειτα ἡ τιμωρία· «πέθαναν στὴν ἔρημο». Πάλι λέγει, «οὔτε νὰ γινόμαστε πόρνοι, ὅπως μερικοὶ ἀπ' αὐτούς». Ἐδῶ δὲν ἀνέφερε τὴν αἰτία τῆς πορνείας ἀλλὰ τὴν τιμωρία. Καὶ ποιά ἦταν αὐτή; «Ἔπεσαν νεκροὶ μέσα σὲ μία ἡμέρα εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες». Γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἀνέφερε τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ πορνεία; Γιὰ νὰ δώσει τὴν ἀφορμὴ στοὺς φιλόπονους ν' ἀνατρέξουν στὴν ἱστορία καὶ νὰ μάθουν τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ. Γιατί αὐτὸς εἶναι ἓνας τρόπος θεραπείας, τὸ νὰ λέγει δηλαδὴ κανεὶς τὶς αἰτίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται οἱ ἀσθένειες, καὶ ὕστερα νὰ ἐπιθέτει φάρμακα στὰ τραύματα. Γι' αὐτὸ λέγει· «ὅλα αὐτὰ συνέβαιναν σ' ἐκείνους ὡς προεικονίσεις, καὶ γράφτηκαν γιὰ νὰ νοθετήσουν ἐμᾶς»⁸. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε αὐτὰ καὶ τιμώρησε τοὺς ἀχάριστους, αὐτὸς νοθετεῖ τώρα ἐμᾶς, ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, πράγμα ποὺ εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος νοθεσίας.

Εἶδες πῶς σ' αὐτούς ποὺ ἔζησαν τὴν περίοδο τῆς χάριτος ὄρισε διδάσκαλο ἐκεῖνον ποὺ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἔκανε αὐτὰ, δείχνοντας ὅτι ἓνας εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔκανε αὐτὰ καὶ ποὺ τὰ ἔλεγε μέσω αὐτοῦ; Γιατί, ἂν ἦταν ἄλλος, δὲ θὰ ὀνόμαζε ἐκεῖνα προεικονίσεις αὐτῶν, δὲ θὰ ἔλεγε ὅτι γράφτηκαν αὐτὰ γιὰ νὰ νοθετήσουν ἐμᾶς, δὲ θὰ μᾶς ὄριζε διδάσκαλο αὐτὸν ποὺ δὲ τὸν θεωροῦσε Θεό, δὲ θὰ μᾶς φόβιζε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν τότε ἀπ' αὐτόν, σὰν νὰ πρόκειται νὰ πέσουμε πάλι στὰ χέρια του. Τώρα ὁμως δείχνοντάς μας πῶς πρόκειται νὰ πέσουμε στὰ χέρια του καὶ πῶς ὁ κάθε λαὸς, καὶ ἐκεῖνος καὶ αὐ-

καὶ οὗτος, τοῖς ἐκείνου διοικοῦνται νόμοις, ἀνέμνησε πάντων ἐκείνων καὶ εἶπεν, ὅτι «πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν ἐγράφη».

Ταῦτα οὖν εἰδότες, τοῖς τε παρελθοῦσι τοῖς τε μέλλουσι πιστεύωμεν. Ἄν δέ τινες ὧσιν οἱ τοῖς μέλλουσι οὐ πιστεύοντες, 5 ἀπὸ τῶν παρελθόντων αὐτοῦς ἐνάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν τὰ κατὰ τοὺς Σοδομίτας διηγούμενοι, τὰ κατὰ τὸν κατακλυσμόν λέγοντες, τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἀναμιμνήσκοντες, ἵνα ταῖς ἐτέρων σωφρονισθέντες κολάσεσι καὶ βίον ἄριστον ἐπιδειξάμενοι καὶ τὸν περὶ γεέννης καὶ τῆς ἀναστάσεως δέξωνται λό- 10 γον. Ἐπεὶ καὶ νῦν ὅσοι τῇ κρίσει διαπιστοῦσιν, οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν ἀλλ' ἀπὸ βίου διεφθαρμένου καὶ πονηροῦ συνειδότος τοῦτο πάσχουσιν. Ὡστε ἐὰν ἐκκαθάρωμεν ἑαυτῶν τὰς ἀμαρτίας καὶ τῷ φόβῳ τῶν παρελθόντων παιδεύσωμεν καὶ περὶ τῶν μελλόντων πείσομεν δέξασθαι λόγον. Ὡσπερ γὰρ δόγματα 15 πονηρὰ βίον ἀκάθαρτον εἰσάγειν εἶωθεν, οὕτω καὶ διεφθαρμένος βίος πονηρίαν δογμάτων πολλάκις ἔτεκεν. Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ταῦτα κατεπάδοντες τὰ ρήματα, τὴν τε ὀρθὴν πίστιν διαμένωμεν ἔχοντες καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδειξώμεθα, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἡμῖν ὁ λόγος ἀπέδει- 20 ξεν, ὅτι ταύτης χωρὶς οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ὀρθῶν δογμάτων.

Γένοιτο δὲ εὐχαῖς τῶν ἀγίων καὶ τῶν προέδρων ἀπάντων, τὴν τε ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ἣν ἄνωθεν καὶ ἐκ προγόνων παρελάβομεν, ἀκέραιον διατηρῆσαι καὶ βίον αὐτῇ συμβαίνοντα προσθεῖναι, ἵνα τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι 25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τός, διοικούνται με τούς δικούς του νόμους, μᾶς υπενθύμισε ὅλα ἐκεῖνα καὶ εἶπε, «γράφτηκαν γιὰ νὰ νουθετήσουν ἐμᾶς».

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἃς πιστεύουμε καὶ στὰ περασμένα καὶ στὰ μελλοντικά. Καὶ ἂν ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν στὰ μελλοντικά, ἃς τούς ὀδηγήσουμε στὴ φροντίδα τῆς ἀρετῆς παρουσιάζοντάς τους τὰ σχετικά με τούς Σοδομίτες, ἀναφέροντας τὰ σχετικά με τὸν κατακλυσμὸ, υπενθυμίζοντας τὰ συμβάντα στὴν Αἴγυπτο, ὥστε, ἀφοῦ σωφρονισθοῦν με τὶς τιμωριές τῶν ἄλλων καὶ ἐπιδείξουν ἄριστη ζωὴ, νὰ δεχθοῦν τὸ κήρυγμα καὶ γιὰ τὴ γέεννα καὶ γιὰ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ καὶ τώρα ὅσοι δὲν πιστεύουν στὴ μέλλουσα κρίση ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν τὸ παθαίνουν αὐτὸ παρὰ μόνο ἀπὸ τὴ διεφθαρμένη ζωὴ καὶ τὴν πονηρὴ τους συνείδηση. Ἐπομένως ἂν καθαρίσουμε τὶς ἁμαρτίες μας καὶ τούς διδάξουμε με τὸ φόβο τῶν περασμένων, θὰ τούς πείσουμε νὰ δεχθοῦν καὶ τὸ κήρυγμα γιὰ τὰ μελλοντικά. Γιατὶ ὅπως οἱ κακὲς διδασκαλίες ὀδηγοῦν συνήθως σὲ ἀκάθαρτη ζωὴ, ἔτσι καὶ ἡ διεφθαρμένη ζωὴ γέννησε κακὲς διδασκαλίες. Γιὰ νὰ μὴ γίνει λοιπὸν αὐτό, ἐπαναλαμβάνοντας συνέχεια αὐτὰ τὰ λόγια καὶ σὲ μᾶς τούς ἴδιους καὶ στοὺς ἄλλους ἃς μείνουμε πάντοτε σταθεροὶ στὴν ὀρθὴ πίστη καὶ ἃς ἐπιδείξουμε ἄριστη συμπεριφορά, ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ μᾶς ἀπεδειξε ὁ λόγος πὼς χωρὶς αὐτὴν δὲν ἔχουμε κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ ὀρθὰ δόγματα.

Εἶθε με τὶς εὐχὲς τῶν ἀγίων καὶ ὄλων τῶν ἐπισκόπων νὰ διατηρήσουμε ἀκέραιη τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ποὺ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τούς προγόνους μας παραλάβαμε, καὶ νὰ προσθέσουμε ἀνάλογη μ' αὐτὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ὑπεσχημένα σὲ μᾶς ἀγαθὰ με τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ με τὸν ὅποιο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ

**«ΔΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝ ΥΜΙΝ, ΙΝΑ
ΟΙ ΔΟΚΙΜΟΙ ΦΑΝΕΡΟΙ ΓΕΝΩΝΤΑΙ»**

ΟΜΙΛΙΑ

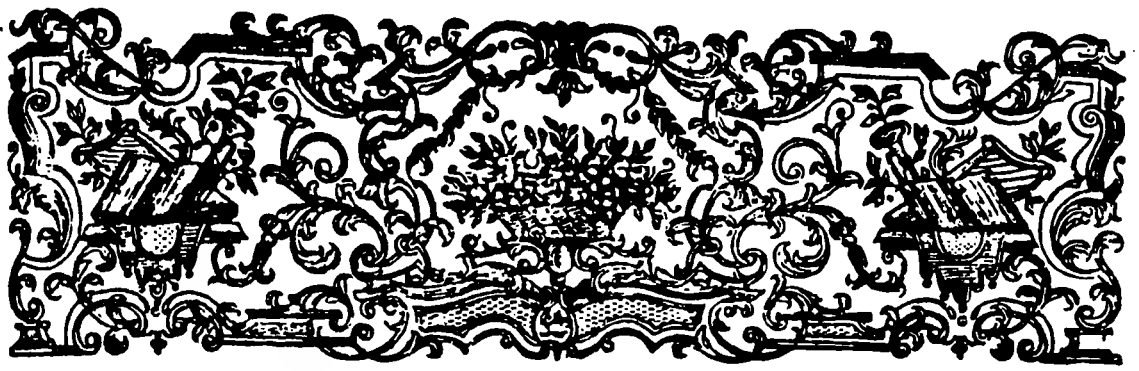
ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ

«ΔΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝ ΥΜΙΝ, ΙΝΑ ΟΙ ΔΟΚΙΜΟΙ

φανεροὶ γένωνται»

1. Ἰκανῶς πρόην ἡμῖν διεθερμάνθη τὸ πνευματικὸν τοῦτο θέατρον, ὅτε τὴν Ἱερουσαλήμ εἰσήγαγον ὑμῖν τῷ λόγῳ θρηνοῦσαν καὶ τὰς οἰκείας ἐξαγγέλλουσαν συμφοράς. Καὶ γὰρ εἶδον ὑμῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς τότε ὠδίνοντας πηγὰς ἀφιέναι δακρῦων·
5 εἶδον (ἐξ ὧν ἔπασχον), τὴν ἐκάστου διάνοιαν ὀλοφυρμῶν γέμουσαν καὶ συγκεχυμένην. Διὸ καὶ ταχέως αἰσθόμενος συνέστειλα τὴν τραγωδίαν, ἤρπασα ἐκ τοῦ μέσου τὸν λόγον, ὥστε τὸν θρῆνον ἐκεῖνον τῆς ἐκάστου καρδίας ἐκρήγνυσθαι μέλλοντα προκατασχεῖν. Ψυχὴ γὰρ πένθει κατασχεθεῖσα, οὔτε εἰπεῖν οὔτε
10 ἀκοῦσαι τι δύναται ἂν ὑγιές.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκείνων ὑμᾶς ἀνέμνησα νῦν; Ὅτι καὶ τὰ σήμερον ρηθήσεσθαι μέλλοντα συγγενῆ τῶν τότε εἰρημένων ἐστίν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνα τὴν ἐν τῷ βίῳ ραθυμίαν ἡμῶν ἀπέστειλε καὶ τὴν ὀλιγωρίαν τὴν περὶ τὰ πρακτέα διώρθου, οὕτω
15 δὴ τὰ ρηθησόμενα νῦν περὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκριβῆ παρατήρησιν ἀσφαλεστέρους ἡμᾶς ἐργάσασθαι δύναται ἂν ὥστε ἐξ ἀπάντων ἀπηρτισμένους εἶναι «εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας» φθάνοντας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. Τότε τὸ σῶμα

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

«ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΣΑΣ ΓΙΑ ΝΑ φαίνονται ανάμεσά σας αὐτοὶ ποὺ ἀληθινὰ πιστεύουν»¹

1. Ἄρκετὰ συγκινήθηκε τὸ πνευματικὸ αὐτὸ θέατρο κατὰ τὴν προηγούμενη ὁμιλία μου, ὅταν σᾶς παρουσίασα τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ ἐξαγγέλλει τὶς δικές της συμφορές. Γιατὶ πραγματικὰ εἶδα τότε τὰ μάτια σας ἔτοιμα νὰ ἀφήσουν πηγὲς δακρῦων· εἶδα –πράγμα ποὺ μ' ἔκανε νὰ ὑποφέρω– τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς γεμάτο ὀδυρμούς καὶ ταραγμένο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὸ ἀντιλήφθηκα γρήγορα διέκοψα τὴν τραγωδία, σταμάτησα στὴ μέση τὸ λόγο, ὥστε νὰ προλάβω τὸ θρῆνο ἐκεῖνον τῆς καρδιάς τοῦ καθενὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ξεσπάσει. Γιατὶ μιὰ ψυχὴ, ποὺ κυριεύθηκε ἀπὸ πένθος, δὲ θὰ μπορούσε οὔτε νὰ πεῖ οὔτε ν' ἀκούσει κάτι τὸ ὑγιές.

Γιὰ ποιὸν λόγο λοιπὸν σᾶς τὰ ὑπενθύμισα ἐκεῖνα τώρα; Γιατὶ καὶ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν σήμερα εἶναι παρόμοια μ' ἐκεῖνα ποὺ λέχθηκαν τότε. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνα ἐμπόδιζαν τὴ ραθυμία μας στὴ ζωὴ καὶ διόρθωναν τὴν ὀλιγωρία μας γιὰ ὅσα πρέπει νὰ πράττουμε, ἔτσι ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ θὰ λεχθοῦν τώρα μποροῦν νὰ μᾶς κάνουν ἀσφαλέστερους ὡς πρὸς τὴν ἀκριβὴ ἐξέταση τῶν δογμάτων, ὥστε ἀπ' ὅλα νὰ εἴμαστε καταρτισμένοι καταλήγοντας κατὰ τὸ θεῖο ἀπόστολο «σὲ ὄριμους ἄνδρες καὶ σὲ μέτρο τελειότητας»². Τότε θεράπευσα τὸ

2. Ἐφ. 4,13.

ὑμῖν ἐθεραπεύσαμεν, νῦν τὴν κεφαλὴν ἰατρεύομεν· τότε διὰ τῶν Ἱερεμίου λόγων, νῦν διὰ τῶν τοῦ Παύλου ρημάτων,.

Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ Παύλου ρήματα, ἃ σήμερον ἡμῖν ἐξεργάσασθαι πρόκειται; «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι», φησὶν, «ἐν ὑμῖν, 5 ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν». Οὐ μικρὸν τὸ ζητούμενον. Εἰ γὰρ συμβουλεύων τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος καὶ δεῖ αἰρέσεις εἶναι, ἀναίτιοι οἱ τὰς αἰρέσεις εἰσάγοντες. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ συμβουλεύοντος τὸ ρῆμά ἐστιν, ἀλλὰ τὸ μέλλον προλέγοντος. Ὡσπερ γὰρ ἰατρός, ὁρῶν τὸν κάμνοντα 10 ἀδηφαγία καὶ μέθη προσέχοντα καὶ ἑτέροις κεκωλυμένοις, φησὶν ὅτι τὴν ἀταξίαν ταύτην δεῖ πυρετὸν τεκεῖν, οὐχὶ νομοθετῶν οὐδὲ συμβουλεύων, ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων τὸ μέλλον μετὰ σκέψεως προλέγων· καὶ γεωργὸς πάλιν ἢ κυβερνήτης ὁρῶν νεφῶν συνδρομὰς καὶ βροντὰς καταρρηγνυμένας μετὰ ἀστραπῶν, 15 φησὶν ὅτι δεῖ τὰ νέφη ταῦτα τεκεῖν ὑέτὸν καὶ ὄμβρον σφοδρόν, οὐδὲ οὗτος παραινῶν, ἀλλὰ τὸ ἐσόμενον προαναφωνῶν, οὕτω καὶ Παῦλος τό, «δεῖ», τέθεικε.

Πολλάκις γοῦν καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ἀνθρώπους ἀλλήλοις συρρηγνυμένους καὶ χαλεπαῖς ἑαυτοὺς πλύνοντας λοιδορίαις, 20 λέγομεν, δεῖ συμπληγάδας γενέσθαι τούτους καὶ φυλακίζεσθαι, οὐ συμβουλεύοντες οὐδὲ ἡμεῖς, οὐδὲ παραινῶντες ἐκείνοις (πῶς γάρ), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παρόντος τὸ μέλλον στοχαζόμενοι. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Παῦλος οὐχὶ συμβουλεύων ταῦτά φησιν, ὅτι δεῖ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἀλλὰ προαναφωνῶν καὶ προφητεύων τὸ μέλλον 25 ἔσεσθαι. Ὅτι γὰρ οὐ συμβουλεύει αἰρέσεις εἶναι, αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, ὅτι «κἂν ἄγγελος ὑμᾶς εὐαγγελίζηται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω». Αὐτός ἐστιν ὁ τὴν περιτομὴν, ἐπειδὴ παρὰ καιρὸν παρελαμβάνετο καὶ ἐθόλου τὸ καθαρὸν τοῦ κηρύγματος, ἐκβάλλων καὶ λέγων, «ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς

σῶμα σας, τώρα θεραπεύω τὸ νοῦ σας· τότε μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμίας, τώρα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου.

Ποιά λοιπὸν εἶναι τὰ λόγια τοῦ Παύλου, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἐπεξεργασθοῦμε σήμερα; «Πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἵρέσεις μεταξύ σας», λέγει, «γιὰ νὰ φαίνονται ἀνάμεσά σας αὐτοὶ ποὺ ἀληθινὰ πιστεύουν». Δὲν εἶναι μικρὸ τὸ ζητούμενο. Γιατί, ἂν ὁ Παῦλος συμβουλεύοντας λέγει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἵρέσεις, εἶναι ἀνεύθυνοι αὐτοὶ ποὺ εἰσάγουν τὶς αἵρέσεις. Ἄλλὰ δὲν εἶναι αὐτό, πραγματικὰ δὲν εἶναι. Γιατί ὁ λόγος αὐτὸς δὲ συμβουλεύει, ἀλλὰ προλέγει τὸ μέλλον. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἰατρός, ὅταν βλέπει τὸν ἄρρωστο νὰ στρέφεται πρὸς τὴν πολυφαγία καὶ τὴ μέθη καὶ σ' ἄλλα ἀπαγορευμένα γι' αὐτὸν λέγει ὅτι ἡ κτάχρηση αὐτὴ πρέπει νὰ προκαλέσει πυρετό, χωρὶς αὐτὸ ν' ἀποτελεῖ νομοθεσία οὔτε καὶ συμβουλή, ἀλλὰ γιατί ἀπὸ τὰ παρόντα προλέγει μετὰ ἀπὸ σκέψη τὸ μέλλον, καὶ ὅπως ὁ γεωργὸς πάλι ἢ ὁ κυβερνήτης, ὅταν βλέπει νὰ συγκεντρώνονται σύννεφα καὶ νὰ ξεσποῦν ἀπότομα βροντὲς μὲ ἀστραπές, λέγει ὅτι πρέπει τὰ σύννεφα αὐτὰ νὰ φέρουν βροχὴ καὶ μάλιστα δυνατὴ, καὶ γίνεται αὐτὸ ὄχι γιατί τὸ λέγει αὐτός, ἀλλὰ γιατί προλέγει αὐτὸ ποὺ θὰ γίνῃ, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἔθεσε τὸ «πρέπει».

Πολλὲς φορές λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ὅταν βλέπουμε ἀνθρώπους νὰ συγκρούονται μεταξύ τους καὶ νὰ περιλούει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ φοβερὲς ὕβρεις, λέμε ὅτι ὅπωςδὴποτε θὰ συμπλακοῦν καὶ θὰ φυλακισθοῦν, ὄχι συμβουλεύοντας καὶ ἐμεῖς οὔτε προτρέποντας αὐτοὺς (γιατί πῶς θὰ γινόταν κάτι τέτοιο), ἀλλὰ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὸ παρὸν τὸ μέλλον. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος τὰ λέγει αὐτὰ ὄχι μὲ σκοπὸ νὰ συμβουλέψῃ, ὅτι δηλαδὴ «πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἵρέσεις μεταξύ σας», ἀλλὰ προλέγει καὶ προφητεύει αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ. Καὶ ὅτι δὲ συμβουλεύει νὰ ὑπάρχουν αἵρέσεις ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ λέγει, «καὶ ἂν ἀκόμη ἄγγελος σᾶς κηρύξῃ διαφορετικὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ παραλάβετε, ἃς γίνῃ αὐτὸς ἀνάθεμα»³. Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἀπέρριπτε τὴν περιτομὴ, ἐπειδὴ ἄκαιρα γινόταν ἀποδεκτὴ καὶ θόλωνε τὴν καθαρότητα τοῦ κηρύγματος, καὶ ἔλεγε· «ἂν περιτέμνεστε,

οὐδὲν ὠφελήσει». Πῶς οὖν, φησί, καὶ αἰτίαν προσέθηκεν εἰ-
πών, «ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται»;

Τό, «ἵνα», πολλαχοῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς οὐκ ἔστιν αἰτιολο-
γίας, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως. Οἶον, ἦλθεν ὁ Χρι-
5 στὸς καὶ τὸν τυφλὸν ἀναβλέψαι ἐποίησε· κάκεῖνος μὲν αὐτὸν
προσεκύνησεν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, τούτου θεραπευθέντος, πάντα
ἐποιοῦν, ὥστε συσκιάσαι τὸ θαῦμα καὶ τὸν Χριστὸν ἤλαυνον.
Τότε τοίνυν φησὶν· «εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον,
ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένων-
10 ται». Ἐὰρ οὖν διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα ἐκεῖνοι τυφλοὶ γένωνται; Οὐ
διὰ τοῦτο ἦλθε, τοῦτο δὲ ἐξέβη, καὶ τὴν ἐκβασιν ἐν σχήματι αἰ-
τιολογίας τέθεικε. Πάλιν, νόμος ἐδόθη, ἵνα κωλύσῃ τὴν τῶν
ἀμαρτημάτων φορὰν, ἵνα ἐπιεικεστέρους ποιήσῃ τοὺς δεχομέ-
νους. Ἀλλὰ τούναντίον ἐξέβη παρὰ τὴν ραθυμίαν ἐκείνων· ἡϋ-
15 ξησαν γὰρ τὰ ἀμαρτήματα· καὶ φησὶν ὁ Παῦλος, «νόμος δὲ πα-
ρεισηλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα»· καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο
ἐπεισηλθεν, ἀλλ' ἵνα ἐλαττώσῃ τὸ παράπτωμα. Τοῦτο δὲ ἐξέβη
παρὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν δεξαμένων αὐτόν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν-
ταῦθα, τό, «ἵνα», οὐχὶ αἰτιολογίας ἐστίν, ἀλλὰ ἐκβάσεως.

20 Ὅτι γὰρ ἄλλη τίς ἐστὶν αἰτία τῶν αἵρέσεων καὶ οὐ διὰ τοῦ-
το ἐγένοντο αἵρέσεις, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, ἀλλ' ἐτέ-
ρωθεν ἔλαβον τὰς προφάσεις, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ δῆλον τοῦ-
το ποιούντος ἡμῖν. «Ὁμοιώθη», φησὶν, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· καὶ
25 ἐν τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν ἐχθρὸς ἄνθρωπος καὶ
ἔσπειρε τὰ ζιζάνια». Ὁρᾷς, ὅτι διὰ τοῦτο αἵρέσεις, ἐπειδὴ ἐκα-
θεύδησαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἐρραθύμησαν; ἐπειδὴ οὐ προσέ-
σχον μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις; Ἴν' οὖν μὴ λέγῃ τις, 'τίνος
ἐνεκεν συνεχώρησεν ὁ Χριστός', φησὶν ὁ Παῦλος, ὅτι οὐδὲν σε

4. Γαλ. 5,2.

6. Ρωμ. 5,20.

5. Ἰω. 9,39.

7. Ματθ. 13,24-25.

ὁ Χριστὸς δὲ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καθόλου»⁴. Πῶς λοιπόν, λέγει, πρόσθεσε καὶ τὴν αἰτία λέγοντας, «γιὰ νὰ φαίνονται αὐτοὶ ποὺ ἀληθινὰ πιστεύουν»;

Τὸ «γιὰ νὰ» σὲ πολλὰ σημεῖα στὶς Γραφές δὲ σημαίνει αἰτιολογία, ἀλλὰ τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων. Γιὰ παράδειγμα ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ ἔκανε νὰ βρεῖ τὸ φῶς τοῦ ὁ τυφλός. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια τὸν προσκύνῃσε, οἱ Ἰουδαῖοι ὁμως, ἂν καὶ ὁ τυφλὸς θεραπεύθηκε, ἔκαναν τὰ πάντα, ὥστε νὰ καλύψουν τὸ θαῦμα καὶ ἔδιωχναν τὸ Χριστό. Τότε λοιπόν λέγει· «ἐγὼ ἦρθα καὶ ἔφερα κρίση στὸν κόσμον αὐτόν, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ φῶς ἐκεῖνοι ποὺ δὲ βλέπουν καὶ νὰ γίνουν τυφλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν»⁵. Ἄρα λοιπόν γι' αὐτὸ ἦρθε, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνοι τυφλοὶ; Δὲν ἦρθε γι' αὐτό, αὐτὸ ὁμως συνέβηκε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἀνέφερε ὑπὸ μορφὴν αἰτιολογίας. Πάλι, δόθηκε ὁ νόμος γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὴν ἔκταση τῶν ἀμαρτημάτων, γιὰ νὰ καταστήσει πιὸ ἐπιεικεῖς ἐκείνους ποὺ τον δέχονται. Τὸ ἀντίθετο ὁμως συνέβηκε ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας τους, γιὰτι αὐξήσαν τὰ ἀμαρτήματά τους. Καὶ λέγει ὁ Παῦλος· «ὁ νόμος δόθηκε γιὰ νὰ γίνουν περισσότερα τὰ ἀμαρτήματα»⁶. Καὶ ὁμως δὲ δόθηκε γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐλαττώσει τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας ἐκείνων ποὺ τὸν δέχθηκαν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ τὸ «γιὰ νὰ» δὲ σημαίνει αἰτιολογία, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα.

Ἔτσι λοιπόν κάποια ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία τῶν αἰρέσεων καὶ ὅτι δὲν ἔγιναν γι' αὐτὸ οἱ αἰρέσεις, γιὰ νὰ φαίνονται ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν ἀληθινὰ, ἀλλ' ὅτι ἔλαβαν ἀπὸ ἄλλοῦ τις προφάσεις, ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ μᾶς τὸ κάνει αὐτὸ φανερό. «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», λέγει, «μοιάζει μ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἔσπειρε καλὸ σπόρο στὸ χωράφι του. Ἐνῶ ὁμως οἱ ἄνθρωποι κοιμοῦνταν, πῆγε ὁ ἐχθρὸς του καὶ ἔσπειρε τὰ ζιζάνια»⁷. Βλέπεις ὅτι γι' αὐτὸ ἔγιναν οἱ αἰρέσεις, ἐπειδὴ κοιμήθηκαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἀδιαφόρησαν; ἐπειδὴ δὲν πρόσεχαν μὲ ἀκρίβεια στὰ λεγόμενα; Γιὰ νὰ μὴ λέγει λοιπόν κανεὶς, 'γιὰ ποιό λόγο τὸ ἐπέτρεψε ὁ Χριστός', λέγει ὁ Παῦλος ὅτι δὲ σὲ βλάπτει καθόλου

βλάπτει ἢ συγχώρησις αὐτῆ· ἐὰν ᾗς δόκιμος, φανερώτερος ἔσῃ μαῖλλον. Οὐ γάρ ἐστὶν ἴσον, μηδενὸς ὑποσκελίζοντος μηδὲ ἀπατῶντος, ἐπὶ τῆς ὀρθῆς στῆναι πίστεως, καὶ μυρίων προσρηγνυμένων κυμάτων, ἄσειστον καὶ ἀπερίτρεπτον μεῖναι.

5 Καθάπερ οὖν τὰ δένδρα αἱ τῶν ἀνέμων προσβολαὶ πάντοθεν ριπίζουσαι ἰσχυρότερα ποιοῦσιν, ἂν ᾗ καλῶς ἐρριζωμένα καὶ μετὰ ἀκριβείας, οὕτω δὴ καὶ τὰς ψυχὰς τὰς παπηγυίας ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως, ὅσαι ἂν προσβάλωσιν αἰρέσεις, οὐ περιτρέπουσιν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέρας ποιοῦσι. Τί οὖν πρὸς
10 τοὺς ἀσθενοῦντας, φησί, καὶ περιτρεπομένους καὶ ὑποσκελιζομένους ραδίως; Οὐδὲ ἐκεῖνοι παρὰ τὴν τῆς αἰρέσεως προσβολήν, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν τοῦτο πάσχουσιν. Ἀσθένειαν δὲ οὐ φυσικὴν λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐκ προαιρέσεως, τὴν καὶ ἐγκλημάτων ἀξίαν καὶ ὑπὸ κόλασιν καὶ τιμωρίαν κειμένην, ἦν
15 καὶ ἡμεῖς κύριοι διορθῶσαι. Διὸ κατορθοῦντές τε ἐπαινούμεθα, καὶ μὴ κατορθοῦντες κολαζόμεθα.

2. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοὺς νήφοντας οὐδὲν δύναται παραβλάψαι, καὶ ἐτέρωθεν τοῦτο ἀποδειῖξαι πειράσομαι. Τί τοῦ διαβόλου γένοιτ' ἂν πονηρότερον, τί δὲ μιαιώτερον; Ἄλλ' ὁμοῦς οὗτος ὁ
20 πονηρὸς καὶ κακοῦργος καὶ πολλὴν ἔχων ἰσχύν, μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν μηχανημάτων προσβαλὼν τῷ Ἰὼβ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸ σῶμα τοῦ δικαίου κενώσας, οὐ μόνον αὐτὸν οὐ περιέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἐποίησε. Καὶ οὗτος μὲν οὐδὲ παρὰ τοῦ διαβόλου τότε ἐβλάπτετο,
25 ὁ δὲ Ἰούδας, ἐπειδὴ ἡμελημένος καὶ ράθυμος ᾗν, οὐδὲν παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ συνουσίας ἐκέρδανεν, ἀλλ' ἔμεινεν ὦν προδότης μετὰ τὰς πολλὰς παραινέσεις ἐκείνας καὶ συμβουλὰς· τὸ δὲ αἷτιον, ὅτι μὴ βουλόμενόν τινα οὐκ ἀναγκάζει οὐδὲ βιάζεται ὁ Θεός, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἐκεῖνον.

30 Οὕτως ἐὰν νήφωμεν καὶ ἡμεῖς, οὐδὲ ὁ διάβολος ἡμᾶς βλά-

αὐτὴ ἢ παραχώρηση· ἂν εἶσαι δόκιμος, θὰ φανεῖς περισσότερο. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ σταθεῖ κάποιος στὴν ὀρθὴ πίστη ὅταν δὲν τὸν ὑπονομεύει καὶ δὲν τὸ ἐξαπατάει κανεὶς, καὶ τὸ νὰ παραμείνει σταθερὸς καὶ ἀμετάβλητος ὅταν τὸν χτυποῦν ἄπειρα κύματα.

“Ὅπως λοιπὸν τὰ δένδρα τὰ κάνουν ἰσχυρότερα οἱ ἐπιθέσεις τῶν ἀνέμων ποὺ φυσοῦν ἀπὸ παντοῦ, ἂν εἶναι ριζωμένα καλὰ καὶ βαθιά, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὶς ψυχές ποὺ ἔχουν στερεωθεῖ στὸ θεμέλιο τῆς ὀρθῆς πίστεως, ὅσες αἰρέσεις καὶ ἂν τὶς προσβάλουν δὲν τὶς ἀνατρέπουν ἀλλὰ τὶς κάνουν ἰσχυρότερες. Τί θὰ συμβεῖ ὅμως σ’ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀδύνατοι στὴν πίστη καὶ μεταβάλλονται καὶ ἀνατρέπονται εὐκόλα; Οὔτε ἐκεῖνοι τὸ παθαίνουν αὐτὸ ἀπὸ τὴν προσβολὴ τῆς αἵρεσης ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική τους ἀδυναμία. Καὶ ἀδυναμία δὲν ἐννοῶ τὴ φυσικὴ ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ διάθεση καὶ εἶναι ἄξια γιὰ κατηγορίες καὶ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ ποινὴ καὶ τιμωρία, τὴν ὁποία καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ὑπεύθυνοι νὰ διορθώνουμε. Γι’ αὐτὸ καὶ ἐπαινούμαστε ὅταν τὸ κατορθώνουμε αὐτὸ καὶ τιμωρούμαστε ὅταν δὲν τὸ κατορθώνουμε.

2. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ παραβλάψει τοὺς ἐπάγρυπνους, θὰ προσπαθήσω καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ νὰ τὸ ἀποδείξω αὐτό. Τί μπορεῖ νὰ ὑπάρξει πιὸ πονηρὸ ἀπὸ τὸ διάβολο καὶ τί πιὸ μιαιρό; Ἄλλ’ ὅμως αὐτὸς ὁ πονηρὸς καὶ κακοῦργος καὶ πάρα πολὺ δυνατός, ἀφοῦ πρόσβαλε μὲ ὅλα τὰ τεχνάσματά του τὸν Ἰῶβ καὶ ἄδειασε ὅλα τὰ βέλη του στὸ σπίτι καὶ στὸ σῶμα τοῦ δικαίου, ὄχι μόνο δὲν τὸν κλόνισε ἀλλὰ καὶ λαμπρότερο τὸν ἔκανε. Καὶ αὐτὸς βέβαια οὔτε ἀπὸ τὸ διάβολο βλαπτόταν τότε, ὁ Ἰούδας ὅμως, ἐπειδὴ ἦταν ἀδιάφορος καὶ ράθυμος, δὲν κέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ του μὲ τὸ Χριστό, ἀλλὰ παρέμεινε προδότης ὕστερα ἀπὸ τὶς πολλὰς ἐκεῖνες παραινέσεις καὶ συμβουλές. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι, ἂν κανεὶς δὲ θέλει, ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἀναγκάζει οὔτε τὸν πιέζει, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οὔτε ἐκεῖνον τὸν ἀνάγκασε.

Ἔτσι, ἂν εἴμαστε προσεκτικοὶ καὶ ἐμεῖς, οὔτε ὁ διάβολος

ψαι δύναται, ἂν δὲ μὴ νήφωμεν ἀλλὰ ραθυμῶμεν, οὐδὲ παρὰ τῶν ὠφελούντων κερδανουμέν ποτε, ἀλλὰ καὶ ζημίαν ὑποστησόμεθα τὴν ἐσχάτην· τοσοῦτόν ἐστι ραθυμία κακόν. Οἱ γοῦν Ἰουδαῖοι οὐ μόνον οὐκ ὠφελήθησαν, τοῦ Χριστοῦ παραγενομένου, ἀλλὰ καὶ ἐβλάβησαν· ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν αὐτῶν ραθυμίαν καὶ ἀγνωμοσύνην. Καὶ τοῦτο ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «εἰ μὴ ἤλθον», φησί, «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν». Ὅρᾳς, ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ καὶ συγγνώμης αὐτοῦς ἀπεστέρησε καὶ τὴν ἀπολογίαν αὐτῶν ἐξέκοψε; Τοσοῦτόν ἐστι κακόν μὴ συγκροτεῖν ἑαυτόν, μηδὲ τὰ καθ' ἑαυτὸν οἰκονομεῖν ὡς χρῆ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ σωμάτων συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν· τὸν μὲν γὰρ νοσοῦντα τὰς ὄψεις καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος σκοτίζειν εἶωθε, τὸν δὲ ὑγιῆ οὐδὲ τὸ σκότος παραβλάψαι δύναται.

Καὶ τοῦτον οὐχ ἀπλῶς μηκύνω τὸν λόγον· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τὰς ἑαυτῶν ἀφέντες ραθυμίας αἰτιᾶσθαι καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ τὴν ἀναισθησίαν διορθοῦν, τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦσι, περιέρχονται δὲ ζητοῦντες ἑαυτοῖς ψυχρὰς ἀπολογίας καὶ λέγοντες, 'εἰ μὴ ὁ διάβολος ἦν, οὐκ ἂν ἀπωλόμεθα', 'εἰ μὴ νόμος ἦν, οὐκ ἂν ἠμάρτομεν', 'εἰ μὴ αἰρέσεις ἦσαν, οὐκ ἂν ὑπεσκελίσθημεν'. Σκῆψεις ταῦτα καὶ προφάσεις, ἄνθρωπε· τὸν γὰρ νήφοντα οὐδὲν βλάπτει ποτέ, ὥσπερ οὖν τὸν καθεύδοντα καὶ ραθυμοῦντα καὶ τὴν ἑαυτοῦ προδιδόντα σωτηρίαν οὐδὲν ὠφελει. Τοῦτο γοῦν αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος αἰνιττόμενος ἔλεγεν, «ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν»· τουτέστι, μὴ θορυβεῖσθε μηδὲ ἀλύετε· οὐδὲν ὑμᾶς αἰ αἰρέσεις παραβλάψαι δύνανται.

Ὅτι μὲν οὖν, εἰ καὶ περὶ αἰρέσεων ἦν ὁ λόγος, οὐδὲ οὕτως ἔχει ζήτημα τὸ εἰρημένον, ἐκ τούτων δήλον. Προφητεία γάρ ἐστιν, οὐ συμβουλή· πρόρρησις, οὐ παραίνεσις· καὶ τό, «ἵνα», ἐκβάσεως, οὐκ αἰτιολογίας. Ὅτι δὲ οὐδὲ περὶ δογμάτων ἐστὶν ὁ

μπορεῖ νὰ μᾶς βλάψει· ἂν ὅμως δὲν εἴμαστε προσεκτικοὶ ἀλλὰ ἀδιάφοροι, οὔτε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὠφελοῦν θὰ κερδίσουμε, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦμε καὶ τὴ χειρότερη ζημία. Τόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ἀδιαφορία. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ὄχι μόνο δὲν ὠφελήθηκαν, ὅταν ἦρθε ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ ζημιώθηκαν· ὄχι ὅμως ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικῆς τους ἀδιαφορίας καὶ ἀχαριστίας. Καὶ ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ ποὺ τὸ λέγει αὐτό· «ἂν δὲν εἶχα ἔρθει», λέγει, «καὶ ἂν δὲν τοὺς εἶχα κηρύξει, ἁμαρτία δὲ θὰ εἶχαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν καμιά δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία τους»⁸. Βλέπεις ὅτι ἡ παρουσία του καὶ τὴ συγγνώμη τοὺς στέρησε καὶ τὴν ἀπολογία τοὺς ἀφαίρεσε; Τόσο μεγάλο κακὸ εἶναι τὸ νὰ μὴ φροντίζει κανεὶς τὸν ἑαυτό του οὔτε νὰ ρυθμίζει τὰ δικά του ὅπως πρέπει. Αὐτὸ καὶ στὰ σώματα μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς νὰ συμβαίνει. Γιατὶ τὸν ἄρρωστο στὰ μάτια συνήθως καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἥλιος τὸν ἐπισκοτίζει, ἐνῶ τὸν ὕγιη οὔτε τὸ σκοτάδι μπορεῖ νὰ τὸν παραβλάψει.

Καὶ δὲν μακραίνω τυχαῖα αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ σταμάτησαν νὰ κατηγοροῦν τὴ δική τους ραθυμία καὶ νὰ διορθώνουν τὴν ἀχαριστία καὶ τὴν ἀναισθησία τους· αὐτὸ δὲν τὸ κάνουν, ἀλλὰ περιφέρονται ἀναζητώντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους ψυχρὲς δικαιολογίες καὶ λέγοντας· 'ἂν δὲν ὑπῆρχε διάβολος δὲ θὰ χανόμασταν'· 'ἂν δὲν ὑπῆρχε νόμος δὲ θὰ ἁμαρτάναμε'· 'ἂν δὲν ὑπῆρχαν αἵρέσεις δὲ θὰ παρασυρόμασταν'. Προφάσεις καὶ δικαιολογίες εἶναι αὐτά, ἄνθρωπε. Γιατὶ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι προσεκτικὸς ποτὲ δὲν τὸν βλάπτει τίποτε, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνον ποὺ κοιμᾶται καὶ εἶναι ἀδιάφορος καὶ δὲ φρόντισε γιὰ τὴ σωτηρία του δὲν τὸν ὠφελεῖ τίποτε. Αὐτὸ λοιπὸν ἐννοώντας καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «γιὰ νὰ γίνουν φανεροὶ ἀνάμεσά σας οἱ ἀληθινὰ πιστοί». Δηλαδή, μὴ ἀνησυχεῖτε, μὴν ἀγωνιᾶτε· καθόλου δὲν μποροῦν νὰ σᾶς βλάψουν οἱ αἵρέσεις.

Ἦτι βέβαια, ἂν καὶ ὁ λόγος ἦταν γιὰ τὶς αἵρέσεις, δὲν ἔχει ἔτσι τὸ ζήτημα αὐτό, γίνεται φανερὸ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ εἶναι προφητεία, ὄχι συμβουλή· πρόρρηση, ὄχι προτροπή· καὶ τὸ «γιὰ νὰ» δηλώνει ἀποτέλεσμα, ὄχι αἰτιολογία. Καὶ ὅτι ὁ λόγος του

λόγος αὐτῶ νῦν, ἀλλὰ περὶ πενήτων καὶ πλουσίων, περὶ τοῦ φαγεῖν καὶ μὴ φαγεῖν, περὶ τῆς τῶν εὐπόρων ἀσωτίας καὶ λαιμαργίας, περὶ τῆς τῶν πενήτων ἐγκαταλείψεως τῆς παρ' αὐτῶν γενομένης, ἀνάσχεσθε μικρὸν ἄνωθεν διηγουμένου· οὐδὲ γὰρ ἂν
 5 ἄλλως ὑμῖν γένοιτο σαφὲς τὸ λεγόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἤρξαντο σπεῖρειν τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας οἱ ἀπόστολοι, προσῆλθον εὐθέως τρισχίλιοι, καὶ πάλιν πεντακισχίλιοι, καὶ πάντων αὐτῶν ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία. Τὸ δὲ τῆς ὁμονοίας αἴτιον καὶ συνδῆσαν αὐτῶν τὴν ἀγάπην καὶ τοσαύτας ψυχὰς εἰς ἓνα συναγα-
 10 γόν, ἢ τῶν χρημάτων ὑπεροψία ἦν. «Οὐδεὶς γὰρ τι τῶν ὑπαρχόντων», φησὶν, «ἴδιον ἔλεγεν εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτῶν ἅπαντα κοινά».

Ἐπειδὴ γὰρ ἀνηρέθη ἡ ρίζα τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν λέγω, πάντα ἐπεισῆλθε τὰ ἀγαθὰ, καὶ λοιπὸν συνεσφίγγοντο
 15 πρὸς ἀλλήλους, οὐδενὸς ὄντος τοῦ διαιροῦντος αὐτούς. Τὸ γὰρ ἔμὸν καὶ τὸ σόν, τοῦτο τὸ ψυχρὸν ρῆμα καὶ μυρίους πολέμους εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσαγαγόν, ἐκ τῆς ἀγίας ἐκείνης Ἐκκλησίας ἐξώριστο, καὶ τὴν γῆν ᾧκουν, καθάπερ οἱ ἄγγελοι τὸν οὐρανόν, καὶ οὔτε ἐφθόνουν οἱ πένητες τοῖς πλουτοῦσιν (οὐδὲ γὰρ ἦσαν
 20 πλούσιοι), οὔτε ὑπερεώρων οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων (οὐδὲ γὰρ ἦσαν πένητες), ἀλλὰ πάντα ἦν κοινά. «Καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων ἴδιον ἔλεγεν εἶναι»· οὐ γάρ, καθάπερ νῦν γίνεται, οὔτω καὶ τότε συνέβαινε. Νῦν μὲν γὰρ ἔχοντες τὰ ἑαυτῶν διδῶσι τοῖς δεομένοις, τότε δὲ οὐδὲ τοῦτο ἦν, ἀλλ' ἀποστάντες τῆς
 25 δεσποτείας τῶν οἰκείων χρημάτων καὶ εἰς μέσον αὐτὰ καταθέντες καὶ ἀναμίξαντες, οὐδὲ δῆλοι λοιπὸν ἦσαν οἱ πρῶην ὄντες εὐποροὶ· ὥστε καὶ εἴ τις ἐκ τῆς ὑπεροψίας τῶν χρημάτων ἐγένετο τῦφος, καὶ οὗτος ἀνήρατο παντάπασι, πάντων ὄντων ἐν ἰσότητι μιᾷ καὶ τῶν χρημάτων ἀναμιχθέντων ἀπάντων.

30 Οὐκ ἐκ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς καταβολῆς ἐστὶν αὐτῶν ἰδεῖν τὴν εὐλάβειαν. «Ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκίῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς καὶ

τώρα δὲν εἶναι γιὰ δόγματα, ἀλλὰ γιὰ φτωχοὺς καὶ πλουσίους, γιὰ τὸ νὰ φάγουν ἢ νὰ μὴ φάγουν, γιὰ τὴν ἀσωτία καὶ λαιμαργία τῶν εὐπόρων, γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη τῶν φτωχῶν ποὺ ἔγινε ἀπὸ αὐτούς, ἀνεχθεῖτε με λίγο νὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή· γιὰτὶ δὲν μπορεῖ ἀλλιῶς νὰ γίνεῖ σαφὲς τὸ λεγόμενον. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι ἄρχισαν νὰ σπέρνουν τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας πίστεψαν ἀμέσως τρεῖς χιλιάδες καὶ ὕστερα πέντε χιλιάδες, καὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶχαν μία καρδιά καὶ μία ψυχὴ. Καὶ ἡ αἰτία τῆς ὁμόνοιας ποὺ σύνδεσε τὴν ἀγάπη τους καὶ συγκέντρωσε τόσες ψυχὲς σὲ ἓνα ἦταν ἡ περιφρόνηση τῶν χρημάτων. «Κανεῖς», λέγει, «δὲ θεωροῦσε ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του ἦταν δικό του, ἀλλὰ ὅλα τὰ εἶχαν κοινά»⁹.

Ἄφοῦ λοιπὸν καταστράφηκε ἡ ρίζα τῶν κακῶν, δηλαδὴ ἡ φυλαργυρία, ἀκολούθησαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ στὴ συνέχεια συνδέονταν στενὰ μεταξύ τους, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τίποτε ποὺ νὰ τοὺς διαιρεῖ. Γιὰτὶ τὸ δικό μου καὶ τὸ δικό σου, αὐτὸς ὁ ψυχρὸς λόγος ποὺ ἔφερε στὴν οἰκουμένη ἄπειρους πολέμους, εἶχε ἐξορισθεῖ ἀπὸ τὴν ἅγια ἐκείνη ἐκκλησία, καὶ κατοικοῦσαν στὴ γῆ ὅπως οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανό, καὶ οὔτε οἱ φτωχοὶ φθονοῦσαν τοὺς πλουσίους (γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν πλούσιοι), οὔτε οἱ πλούσιοι περιφρονοῦσαν τοὺς φτωχοὺς (γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν φτωχοί), ἀλλὰ ὅλα τὰ εἶχαν κοινά. «Καὶ κανεῖς δὲ θεωροῦσε ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του ἦταν δικό του». Γιὰτὶ τότε δὲ γινόταν ἔτσι, ὅπως γίνεται σήμερα. Τώρα βέβαια ἔχοντας τὰ δικά τους δίνουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, τότε ὅμως δὲ γινόταν αὐτό, ἀλλὰ, ἀφοῦ παραιτήθηκαν ἀπὸ τὴν κυριότητα τῶν δικῶν τους χρημάτων καὶ τὰ κατέθεσαν στὴ μέση καὶ τὰ ἀνέμιξαν, δὲν φαίνονταν πιά ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἦταν πλούσιοι. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη προκαλοῦνταν κάποια ἀλαζονεία ἀπὸ τὴν ὑπεροψία τῶν χρημάτων, καὶ αὐτὴ ἐξαφανιζόταν ἐντελῶς, ἐπειδὴ ὅλοι ἦταν ἴσοι καὶ τὰ χρήματα ὅλων εἶχαν ἀναμιχθεῖ. >

Καὶ ὄχι μόνο ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τῆς καταβολῆς εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεῖς τὴν εὐλάβεια. «Γιὰτὶ ὅσοι εἶχαν χωράφια καὶ σπίτια τὰ πουλοῦσαν καὶ ἔφερναν τὰ

ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων». Οὐκ εἶπεν, ὅτι 'εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐνέβαλλον', ἀλλά, «παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐτίθεσαν», τὴν αἰδῶ καὶ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν φόβον, ὃν περὶ τοὺς ἀποστόλους εἶχον, διὰ τούτου δεικνύντες· οὐ γὰρ δίδοναι
 5 μᾶλλον ἢ λαμβάνειν ἐνόμιζον. Καὶ τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶν ὑπεριδεῖν χρημάτων, τοῦτο θρέψαι γνησίως ἐστὶν Χριστόν, ὅταν μὴ μετὰ ἀπονοίας καὶ τύφου τοῦτο ποιῆς, ὅταν ὡς σαυτὸν μᾶλλον ἢ τὸν λαμβάνοντα εὐεργετῶν, οὕτω παρέχης. Εἰ γὰρ μὴ οὕτω διάκεισαι, μηδὲ δῶς· εἰ μὴ νομίζεις λαμβάνειν μᾶλλον ἢ δίδοναι,
 10 μὴ παράσχης.

Τοῦτο καὶ ἑτέροις λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐμαρτύρησεν, οὕτω λέγων· «γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας, ὅτι ἢ κατὰ βάθος πτωχεῖα αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἀπλότητος
 15 αὐτῶν, ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ δύναμιν, αὐθαίρετοι μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἀγίους ἐπλήρωσαν». Ὅρας πῶς αὐτοὺς ἐπὶ τούτῳ θαυμάζει, ὅτι χάριν εἰδότες καὶ δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες, οὕτω τὴν ἐπὶ τῶν χρημάτων δαψί-
 20 λειαν ἐπεδείκνυντο;

3. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀβραάμ θαυμάζομεν, οὐχ ὅτι μόσχον ἔθυσσε μόνον, οὐδὲ ὅτι ἄλευρα ἐφύρασεν, ἀλλ' ὅτι μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ταπεινοφροσύνης πρὸς ξένους ὑπεδέχετο, προστρέχων, θεραπεύων, κυρίους καλῶν, θησαυρὸν μυρίων ἀγαθῶν
 25 εὐρηκέναι νομίζων, εἴ ποτε ἴδοι παριόντα ξένον. Οὕτω γὰρ διπλῆ ἐλεημοσύνη γίνεται, ὅταν καὶ δίδῶμεν καὶ διδόντες μετὰ προθυμίας παρέχωμεν. «Ἰλαρὸν γὰρ δότην», φησὶν, «ἀγαπᾷ ὁ Θεός». Ἐπεὶ κἂν μυρία καταβάλης τάλαντα μετὰ ἀπονοίας καὶ τύφου καὶ κενοδοξίας, τὰ πάντα ἀπώλεσας· καθάπερ ἐκεῖνος ὁ
 30 Φαρισαῖος, ὃς ἀποδεκατῶν αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα, ἐπειδὴ καὶ

10. Πράξ. 4,34.

11. Β' Κορ. 8,1-2.

12. Β' Κορ. 9,7.

χρήματα καὶ τὰ κατέθεταν στὰ πόδια τῶν ἀποστόλων»¹⁰. Δὲν εἶπε ὅτι 'τὰ ἔδιναν στὰ χέρια τους', ἀλλὰ ὅτι «τὰ κατέθεταν στὰ πόδια τους», δείχνοντας μ' αὐτὸ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν εὐλάβεια καὶ τὸ φόβο ποὺ εἶχαν γιὰ τοὺς ἀποστόλους· γιατί θεωροῦσαν ὅτι δὲν ἔδιναν, ἀλλ' ὅτι ἔπαιρναν. Γιατὶ βέβαια αὐτὸ κυρίως σημαίνει νὰ περιφρονεῖς τὰ χρήματα, αὐτὸ σημαίνει νὰ θρέψεις ἀληθινὰ τὸ Χριστό, ὅταν δὲν τὸ κάνεις αὐτὸ μὲ ἀλαζονεία καὶ ἐγωϊσμό, ὅταν δίνεις σὰν νὰ εὐεργετεῖς τὸν ἑαυτὸ σου περισσότερο παρὰ ἐκεῖνον ποὺ τὰ παίρνει. Γιατὶ ἂν δὲ θεωρεῖς ὅτι παίρνεις μᾶλλον παρὰ δίνεις, μὴ δίνεις.

Αὐτὸ τὸ βεβαίωσε καὶ γιὰ ἄλλους στὴ συνέχεια ὁ Παῦλος, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «σᾶς κάνω γνωστή, ἀδελφοί, τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ποὺ δόθηκε στίς ἐκκλησίες τῆς Μακεδονίας, γιατί ἡ μεγάλη φτώχεια τους ξεχείλισε σὲ πλούσια γενναιοδωρία· γιατί σύμφωνα μὲ τὶς δυνάμεις τους, τὸ βεβαιώνω αὐτό, καὶ μάλιστα παραπάνω ἀπ' αὐτές, πρόσφεραν αὐτοπροαίρετα καὶ μᾶς ζητοῦσαν μὲ πολλές παρακλήσεις νὰ τοὺς κάνουμε τὴ χάρη νὰ πάρουν μέρος στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ γιὰ τοὺς ἁγίους»¹¹. Βλέπεις πῶς τοὺς θαυμάζει περισσότερο γι' αὐτό, γιὰ τὸ ὅτι δηλαδὴ μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ ἰκεσίες καὶ παρακλήσεις ἔδειχναν τὴν τόσο γενναιόδωρη χρηματικὴ τους προσφορά;

3. Γι' αὐτὸ θαυμάζουμε καὶ τὸν Ἀβραάμ, ὄχι μόνο γιατί θυσίασε μοσχάρι οὔτε γιατί ζύμωσε ἀλεύρι, ἀλλὰ γιατί μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ ταπεινοφροσύνη ὑποδεχόταν τοὺς ξένους, τρέχοντας κοντά τους, ἐξυπηρετώντας τους, ἀποκαλώντας τους κυρίους, νομίζοντας πῶς βρῆκε θησαυρὸ ἄπειρων ἀγαθῶν, ἂν κάποτε ἔβλεπε νὰ πλησιάζει ξένος. Ἔτσι λοιπὸν γίνεται διπλὴ ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν καὶ δίνουμε καὶ δίνοντας τὰ προσφέρουμε μὲ προθυμία. Γιατὶ λέγει, «ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸ χαρούμενο δωρητὴ»¹². Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ἄπειρα τάλαντα προσφέρεις μὲ ἀλαζονεία καὶ ἐγωϊσμό καὶ ματαιοδοξία, ἔχασες τὰ πάντα· ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος ποὺ πρόσφερε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, ἐπειδὴ ὑπερηφανευόταν καὶ φούσκωνε ἀπὸ

μέγα ἐφρόνει καὶ ἐφυσᾶτο, πάντα ἀπολέσας, οὕτω καλῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ.

Οὐκ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων δὲ οὕτως, ἀλλὰ χαίροντες, ἀγαλλόμενοι, κερδαίνειν τὰ μέγιστα νομίζοντες, οὕτως ἔφερον τὰ
5 χρήματα, καὶ ἀγαπητὸν εἶναι ἐνόμιζον, εἰ καταξιώσειαν οἱ ἀπόστολοι δέξασθαι. Καὶ καθάπερ πρὸς τὰς μεγάλας τινὲς ἀρχὰς καλούμενοι καὶ τὰς βασιλικωτέρας τῶν πόλεων μέλλοντες οἰκεῖν, διαπαντὸς τὴν οὐσίαν αὐτῶν πᾶσαν ἐξαργυρίσαντες, οὕτω μεθίστανται, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι τότε ἐποιοῦν ἐκεῖνοι,
10 πρὸς τὸν οὐρανὸν κληθέντες, εἰς τὴν ἄνω μητρόπολιν καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδεσαν, ὅτι ἐκείνη ὄντως αὐτῶν ἐστὶν ἡ πατρίς, ἐξαργυρίσαντες τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν, διὰ τῶν ἀποστολικῶν αὐτὴν χειρῶν ἐκεῖ προέπεμπον. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας ἐστὶν ἀφεῖναι τι τῶν ἡμετέρων ἐναπομεῖναι ἐνταῦθα,
15 ἡμῶν μικρὸν ὕστερον μελλόντων ἐντεῦθεν ἀποδημεῖν· καὶ γὰρ ὅπερ ἀπολειφθῆ, ζημία γίνεται. Πάντα τοίνυν ἐκεῖ προπεμπέσθω, ἔνθα καὶ ἡμεῖς διαπαντὸς διατρίβειν μέλλομεν λοιπόν. Ταῦτα γὰρ καὶ αὐτοὶ λογισάμενοι, πᾶσαν ἀπεδύσαντο τὴν οὐσίαν, καὶ διπλοῦν ἐγένετο τὸ κατόρθωμα· καὶ γὰρ τοῖς δεομένοις
20 τὴν πενίαν διώρθουν, καὶ πλείω καὶ ἀσφαλεστέραν τὴν αὐτῶν οὐσίαν ἐποιοῦν, εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς ἑαυτῶν μετατιθέντες θησαυρούς.

Ἐκ τούτου τοίνυν τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἔθους ἐγένετό τις συνήθεια θαυμαστὴ τότε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· συνιόντες γὰρ οἱ πιστοὶ πάντες μετὰ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μετὰ τὰς εὐχάς, μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν, τῆς συνάξεως λυθείσης, οὐκ ἀνεχώρουν εὐθέως οἴκαδε, ἀλλ' οἱ πλούσιοι καὶ εὐπορώτεροι φέροντες οἴκοθεν τροφὰς καὶ ἐδέσματα, τοὺς πένητας ἐκάλουν καὶ κοινὰς ἐποιοῦντο τραπέζας, κοινὰς ἐστιάσεις, κοινὰ
30 συμπόσια ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ· ὥστε ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῆς κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ ἀπὸ τῆς εὐλαβείας τῆς ἀπὸ τοῦ τόπου,

ὕπερηφάνεια γι' αὐτό, ἀφοῦ τὰ ἔχασε ὅλα, ἔτσι κατέβηκε ἀπὸ τὸ ναό¹³.

Δὲ γινόταν ὁμως τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ μὲ χαρά, μὲ ἀγαλλίαση, νομίζοντας πὼς ἀποκόμιζαν μεγάλα κέρδη, ἔτσι πρόσφεραν τὰ χρήματα καὶ θεωροῦσαν πὼς ἦταν τιμητικὸ ἂν καταδέχονταν οἱ ἀπόστολοι νὰ τὰ δεχθοῦν. Καὶ ὅπως μερικοὶ ὅταν καλοῦνται στὰ μεγάλα ἀξιώματα καὶ πρόκειται νὰ κατοικήσουν στὶς πιὸ σημαντικὲς πόλεις, ἀφοῦ πουλήσουν μιὰ γιὰ πάντα ὅλη τὴν περιουσία τους, ὕστερα μετακινοῦνται, ἔτσι ἀκριβῶς ἔκαναν τότε καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ κλήθηκαν στὸν οὐρανό, στὴν οὐράνια μητρόπολη καὶ στὴν ἐκεῖ βασιλεία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνώριζαν ὅτι ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθινὴ πατρίδα τους, ἀφοῦ πουλοῦσαν τὴν περιουσία τους, τὴν ἔστελναν ἐκεῖ μὲ τὰ χέρια τῶν ἀποστόλων. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι δεῖγμα τῆς χειρότερης ἀνοησίας νὰ ἀφήσουμε κάτι ἀπὸ τὰ δικά μας νὰ παραμείνει ἐδῶ, ἐνῶ ἐμεῖς πρόκειται ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ φύγουμε ἀπὸ ἐδῶ· γιατί αὐτὸ πού θὰ μείνει, γίνεται ζημία. Ὅλα λοιπὸν ἄς τὰ στέλνουμε ἀπὸ πρὶν ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἐμεῖς πρόκειται στὴ συνέχεια νὰ ζήσουμε γιὰ πάντα. Αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι σκεπτόμενοι, πρόσφεραν ὅλη τὴν περιουσία τους, καὶ τὸ κατόρθωμα γινόταν διπλό. Γιατὶ καὶ τὴ φτώχεια διόρθωναν ἐκείνων πού εἶχαν ἀνάγκη καὶ τὴν περιουσία τους τὴν ἔκαναν μεγαλύτερη καὶ ἀσφαλέστερη, ἀφοῦ μετέφεραν στὸν οὐρανὸ τοὺς θησαυροὺς τους.

Ἄπ' αὐτὸν λοιπὸν τὸ νόμο καὶ τὸ ἔθιμο ἔγινε τότε στὶς ἐκκλησίες κάποια συνήθεια θαυμαστή. Συγκεντρωμένοι λοιπὸν ὅλοι οἱ πιστοὶ μετὰ τὴν ἀκρόαση τοῦ κηρύγματος, μετὰ τὶς προσευχές, μετὰ τὴν κοινωνία τῶν μυστηρίων, ὅταν διαλυόταν ἡ σύναξη, δὲν ἀναχωροῦσαν ἀμέσως γιὰ τὰ σπίτια τους ἀλλ' οἱ πλούσιοι καὶ πιὸ εὐποροὶ φέρνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι τροφὲς καὶ φαγητὰ καλοῦσαν τοὺς φτωχοὺς καὶ ἔκαναν κοινὰ τραπέζια, κοινὲς συνεστιάσεις, κοινὰ συμπόσια μέσα στὴν ἴδια τὴν ἐκκλησία, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ στὸ τραπέζι καὶ ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ δένεται ἡ ἀγάπη τους

καὶ πανταχόθεν τὴν ἀγάπην αὐτοῖς ἐπισφίγγεσθαι, καὶ πολλὴν
 μὲν τὴν ἡδονὴν, πολλὴν δὲ αὐτοῖς γίνεσθαι τὴν ὠφέλειαν. Οἷ τε
 γὰρ πένητες παραμυθίας ἀπέλαυον οὐ τῆς τυχοῦσης, καὶ οἱ
 πλουτοῦντες πολλὴν εὐνοίαν καὶ παρὰ τῶν τρεφομένων καὶ
 5 παρὰ τοῦ Θεοῦ, δι' ὃν ταῦτα ἐποίουν, καρπωσάμενοι πολλὴν
 τὴν χάριν, οὕτως ἀπήεσαν οἴκαδε. Καὶ μυρία ἐκ τοῦ πράγματος
 τούτου ἐγένετο τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον, ἡ φιλία
 θερμότερα ἦν καθ' ἐκάστην σύναξιν, μετὰ τοσαύτης φιλοφροσύ-
 νης ἀλλήλοις συνηνωμένων αὐτῶν εὐεργετούντων τε αὐτῶν καὶ
 10 εὐεργετουμένων.

Τοῦτο τοίνυν τὸ ἔθος Κορίνθιοι, τοῦ χρόνου προϊόντος, διέ-
 φθειρον, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐστιώμενοι οἱ εὐπορώτεροι τοὺς πέ-
 νητας παρεώρουν καὶ οὐκ ἀνέμενον ὑστερίζοντας πολλάκις καὶ
 ὑπὸ βιωτικῶν χρειῶν, οἷα τὰ τῶν πενήτων, κατεχομένους καὶ
 15 βραδύνοντας. Ἐκ δὲ τούτου συνέβαινε παραγενομένους αὐτοὺς
 ὑστερον μετὰ αἰσχύνης ἀναχωρεῖν, τῆς τραπέζης ἀναιρεθείσης,
 φθανόντων τούτων, κάκεινων ὑστερίζοντων. Ὅρων τοίνυν ὁ
 Παῦλος ἐκ τοῦ πράγματος τούτου πολλὰ κακά, τὰ μὲν γινόμενα,
 τὰ δὲ μέλλοντα (καὶ γὰρ καταφρόνησις τῶν πενήτων τοῖς πλου-
 20 σίοις ἐγένετο καὶ ὑπεροψία πλείων, καὶ τοῖς πένησιν ἀθυμία καὶ
 ἀπέχθεια πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ ὅσα ἄλλα εἶκος ἦν ἀπὸ
 τούτων τεχθῆναι τῶν κακῶν), διορθοῦται τὴν πονηρὰν ταύτην
 καὶ πικρὰν συνήθειαν.

Καὶ ὄρα μεθ' ὅσης συνέσεως καὶ ἐπιεικειᾶς εἰς τὴν διόρ-
 25 θωσιν ἐνέβαλεν. Ἀρχόμενος γὰρ οὕτω φησί· «τοῦτο δὲ παραγ-
 γέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον
 συνέρχεσθε». Τί δὲ ἐστίν, «οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον»; Οἱ πρόγονοι,
 φησίν, οἱ ὑμέτεροι καὶ οἱ πατέρες καὶ τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἐπώ-
 λουν καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις, καὶ κοινὰ πάντα εἶχον
 30 καὶ πολλὴν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην· ὑμεῖς δὲ ὀφείλοντες
 ἐκείνους ζηλοῦν, οὐ μόνον οὐδὲν ἐποιήσατε τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ
 ὅπερ εἶχετε μόνον, καὶ τοῦτο ἀπωλέσατε, τὰ συμπόσια τὰ κατὰ

καὶ νὰ γίνεται μεγάλη ἢ εὐχαρίστηση καὶ μεγάλη ἢ ὠφέλειά τους. Γιατὶ καὶ οἱ φτωχοὶ ἀπολάμβαναν ὄχι μικρὴ παρηγοριά, καὶ οἱ πλούσιοι πολλὴ εὐνοια καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔτρεφαν καὶ ἀπὸ τὸ Θεό, γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ ἔκαναν αὐτά, καὶ ἀφοῦ κέρδιζαν πολλὴ χάρη, ἔτσι ἐπέστρεφαν στὰ σπίτια τους. Καὶ ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ προέρχονταν ἄπειρα ἀγαθὰ, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα, ἡ ἀγάπη σὲ κάθε σύναξη γινόταν θερμότερη, ἀφοῦ μὲ τόση φιλοφροσύνη ἦταν ἐνωμένοι μεταξὺ τους καὶ εὐεργέτες καὶ εὐεργετούμενοι.

Αὐτὴ λοιπὸν τῇ συνήθεια, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, οἱ Κορίνθιοι τῇ διέφθειραν καὶ οἱ πιὸ εὐποροὶ τρώγοντας μόνοι τους παρέβλεπαν τοὺς φτωχοὺς καὶ δὲν περίμεναν αὐτοὺς ποὺ πολλὰς φορὲς ἔρχονταν ἀργότερα, ἐπειδὴ τοὺς κρατοῦσαν οἱ βιοτικὲς ἀνάγκες, ὅπως εἶναι οἱ ἀνάγκες τῶν φτωχῶν, καὶ ἀργοποροῦσαν. Καὶ ἔτσι συνέβαινε, ἐπειδὴ ἔρχονταν αὐτοὶ ἀργότερα, νὰ ἀναχωροῦν καταντροπιασμένοι, ἀφοῦ τὸ τραπέζι εἶχε σηκωθεῖ, ἐνῶ ἄλλοι προλάβαιναν, ἄλλοι ὁμως ὄχι λόγῳ τῆς ἀργοπορίας τους. Βλέποντας λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅτι ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὰ κακὰ ἦταν πολλὰ, ἄλλα νὰ γίνονται καὶ ἄλλα νὰ πρόκειται νὰ συμβοῦν (γιατὶ καὶ περιφρόνηση τῶν φτωχῶν γινόταν ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ὑπεροψία περισσότερη, καὶ στοὺς φτωχοὺς δυσφορία καὶ μίσος γιὰ τοὺς πλουσίους καὶ ὅσα ἄλλα ἦταν φυσικὸ νὰ προκληθοῦν ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτά), διορθώνει τὴν κακὴ καὶ πικρὴ αὐτὴ συνήθεια.

Καὶ πρόσεχε μὲ πόση σύνεση καὶ ἐπιείκεια προχώρησε στὴ διόρθωση. Γιατὶ ἀρχίζοντας λέγει τὰ ἐξῆς: «δίνοντας τὶς παρακάτω παραγγελίες δὲ σᾶς ἐπαινῶ, γιατί οἱ συνάξεις σας γίνονται πιὸ πολὺ ὄχι πρὸς τὸ καλύτερο ἀλλὰ πρὸς τὸ χειρότερο»¹⁴. Καὶ τί σημαίνει, «ὄχι πρὸς τὸ καλύτερο»; Οἱ δικοὶ σας πρόγονοι, λέγει, καὶ οἱ πατέρες πουλοῦσαν καὶ τὶς περιουσίες τους καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους, καὶ εἶχαν κοινὰ τὰ πάντα καὶ πολλὴ μεταξὺ τους ἀγάπη, ἐνῶ σεῖς, παρ' ὅλο ποὺ ὀφείλατε νὰ τοὺς μιμεῖστε, ὄχι μόνο δὲν κάνατε τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ εἶχατε μόνο, καὶ αὐτὸ τὸ χάσατε, τὰ συμπό-

σύναξιν γινόμενα· διὰ τοῦτο φησιν, «ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλὰ εἰς τὸ ἥττον συνέρχεσθε». Καὶ ἐκεῖνοι μὲν καὶ τῶν κτημάτων ἀπάντων τοῖς πένησι παρεχώρησαν, ὑμεῖς δὲ τραπέζης αὐτοῖς μεταδιδόντες, καὶ ταύτης ἀπεστερήσατε. «Πρῶτον μὲν γάρ, 5 συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν καὶ μέρος τι καὶ πιστεύω».

4. Ὅρα πῶς πάλιν συνετῶς ποιεῖται τὴν διόρθωσιν. Οὐκ εἶπεν, 'οὔτε ἀπιστῶ, οὔτε πιστεύω', ἀλλὰ μέσον ἀφήκε τὸ ρῆμα, ὅτι «μέρος τι καὶ πιστεύω»· οὐ πιστεύω τέλεον, ἀλλ' οὐδὲ ἀπιστῶ 10 τέλεον· τοῦ δὲ ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο συμβῆναι παντελῶς ὑμεῖς κύριοι. Ἄν μὲν γὰρ διορθώσησθε, οὐ πιστεύω, ἂν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν μείνητε, πιστεύω. Οὔτε οὖν κατηγόρησε, καὶ κατηγόρησεν. Οὐ κατηγόρησεν ἀπηρτισμένως, ἵνα αὐτοῖς ἐλπίδα δῶ διορθώσεως καὶ προθεσμίαν μετανοίας· οὐκ ἀφήκεν ἀνεγκλήτους, ἵνα μὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μείνωσι ραθυμίας. Οὔπω τέλεον ἐπί- 15 στευσα, φησί· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εἰπεῖν, «μέρος τι πιστεύω». Τοῦτο δὲ ἔλεγε προτρέπων μεταβαλέσθαι καὶ διορθώσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν αὐτὸν τοῦ κἂν ἐκ μέρους πιστεῦσαί τι κατ' αὐτῶν τοιοῦτον.

20 «Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν». Εἶπε οὖν τὰς αἰρέσεις. Ἐνταῦθα προσέχετε, ὅτι οὐ περὶ δογμάτων ἐστὶ τό, «δεῖ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι», ἀλλὰ περὶ τῆς διχονοίας τῆς κατὰ τὰς τραπέζας. Εἰπὼν γάρ, «δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι», ἐπήγαγε καὶ τὸν τρόπον τῶν αἰρέσεων· «συνερ- 25 χομένων γὰρ ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν». Τί ἐστι, «κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν»; Δεσποτικὸν δεῖπνον, φησίν, οὐκ ἔστι φαγεῖν· ἐκεῖνο λέγων τὸ δεῖπνον, ὃ τῇ ἐσχάτῃ νυκτὶ παρέδωκεν ὁ Χριστός, ὅτε οἱ μαθηταὶ μετ' αὐτοῦ πάντες ἦσαν. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ τῷ δεῖπνῳ καὶ Δεσπότης καὶ δοῦλοι πάν- 30 τες ὁμοῦ κατέκειντο, ὑμεῖς δὲ σύνδουλοι ὄντες ἀλλήλους διεστήσατε καὶ ἀπεσχίσατε. Κάκεῖνος μὲν οὐδὲ τὸν προδότην ἀπήλασε

15. Α' Κορ. 11,18.

16. Α' Κορ. 11,20.

σια δηλαδή πού γίνονταν στη σύναξη. Γι' αυτό λέγει: «οί συνάξεις σας γίνονται πιά πολὺ ὄχι πρὸς τὸ καλύτερο ἀλλὰ πρὸς τὸ χειρότερο». Καὶ ἐκεῖνοι παραχώρησαν καὶ τὰ κτήματά τους ὅλα στοὺς φτωχοὺς, ἐνῶ ἐσεῖς προσφέροντας σ' αὐτοὺς τὸ δεῖπνο καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ στερήσατε. «Καὶ πρῶτο ἀπ' ὅλα ἀκούω πῶς ὅταν μαζεύεστε στὴν ἐκκλησία ὑπάρχουν ἀνάμεσά σας διαιρέσεις, καὶ ἓνα μέρος ἀπ' αὐτὰ τὰ πιστεύω»¹⁵.

4. Πρόσεχε πῶς πάλι μὲ σύνεση κάνει τὴ διόρθωση. Δὲν εἶπε, οὔτε 'δὲν τὰ πιστεύω', οὔτε 'τὰ πιστεύω', ἀλλὰ κάτι ἀνάμεσα στὰ δύο, «καὶ ἓνα μέρος ἀπ' αὐτὰ τὰ πιστεύω». Δὲν τὰ πιστεύω τελείως, οὔτε ὅμως δὲν τὰ πιστεύω τελείως. Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται ἐντελῶς νὰ συμβεῖ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο. Γιατὶ ἂν τὰ διορθώσετε, δὲν τὰ πιστεύω· ἂν ὅμως ἐπιμένετε στὰ ἴδια, τὰ πιστεύω. Οὔτε λοιπὸν τοὺς κατηγόρησε, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατηγόρησε. Δὲν τοὺς κατηγόρησε τελείως, γιὰ νὰ τοὺς δώσει ἐλπίδα γιὰ διόρθωση καὶ προθεσμία γιὰ μετάνοια. Δὲν τοὺς ἄφησε ἀκατηγόρητους, γιὰ νὰ μὴ παραμείνουν στὴ ραθυμία τους αὐτῆ. Δὲν τὰ πίστεψα ἀκόμη ὅλα, λέγει· γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ πεῖ, «ἓνα μέρος ἀπ' αὐτὰ τὰ πιστεύω». Καὶ τὸ ἔλεγε αὐτὸ προτρέποντάς τους ν' ἀλλάξουν καὶ νὰ διορθωθοῦν καὶ νὰ μὴ τὸν κάνουν νὰ πιστέψει, ἔστω καὶ μερικῶς κάτι τέτοιο ἐναντίον τους.

«Πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις μεταξύ σας, γιὰ νὰ φαίνονται ἀνάμεσά σας οἱ ἀληθινὰ πιστοὶ». Πὲς λοιπὸν τὶς αἰρέσεις. Ἐδῶ προσέχετε ὅτι «πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις μεταξύ σας» δὲ λέγεται γιὰ τὰ δόγματα, ἀλλὰ γιὰ τὴ διχόνοια στὰ δεῖπνα. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις», πρόσθεσε καὶ τὸν τρόπο τῶν αἰρέσεων· «γιατὶ ὅταν μαζεύεστε ὅλοι μαζί δὲν τρῶτε κυριακὸ δεῖπνο»¹⁶. Τί σημαίνει «δὲν τρῶτε κυριακὸ δεῖπνο»; Δεσποτικὸ δεῖπνο, λέγει, δὲν τρῶτε, ἐννοώντας ἐκεῖνο τὸ δεῖπνο πού παρέδωσε ὁ Χριστὸς τὴν τελευταία νύχτα, ὅταν ὅλοι οἱ μαθητὲς ἦταν μαζί του. Γιατὶ σ' ἐκεῖνο τὸ δεῖπνο καὶ Δεσπότης καὶ δοῦλοι κάθονταν ὅλοι μαζί, ἐνῶ ἐσεῖς, ἂν καὶ εἴστε σύνδουλοι μεταξύ σας, χωρισθήκατε καὶ διαιρεθή-

(καὶ γὰρ ὁ Ἰούδας μετ' αὐτῶν ἦν τότε), σὺ δὲ τὸν ἀδελφὸν διακρούη. Διὰ τοῦτό φησιν, «οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν», κυριακὸν δεῖπνον καλῶν, τὸ μεθ' ὁμοιοῦς, τὸ κοινῇ πάντων συγκεκλημένων.

5 «Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει φαγεῖν· καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει». Καὶ οὐκ εἶπεν, 'ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ ἐσθίει', ἀλλὰ τῷ τῆς μέθης ὀνόματι μᾶλλον αὐτῶν καθήψατο. Κάκει καὶ ἐνταῦθα ἀμετρία, φησί. Σὺ μὲν ὑπὸ τῆς ἀδηφαγίας διαρρήγνυσαι, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ τήκεται· σὺ καὶ τῶν
10 ὑπὲρ τὴν χρεῖαν μετέχεις, ἐκεῖνος δὲ οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων ἀπέλαυσε. Διπλοῦν τὸ δεινόν, τῆς ἰσότητος διαφθαρείσης. Τοῦτο αἰρέσεις καλεῖ· ἐπειδὴ φιλονείκως πρὸς ἀλλήλους διέκειντο καὶ διεστασίαζον, καὶ ὃς μὲν ἐπείνα, ὃς δὲ ἐμέθυε. Καὶ καλῶς εἶπε, «συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό». Τίνος γὰρ ἔνεκεν συνέρχε-
15 σθε; φησί· τί βούλεται ἡ σύνοδος; τίνος ἔνεκεν ἡ συλλογὴ κοινή, ὅταν ἡ τράπεζα μὴ γίνηται κοινή; Δεσποτικά ἐστὶ τὰ χρήματα, ἅπερ ἐλάβομεν· κοινὰ προκείσθω τοίνυν τοῖς συνδούλοις τοῖς ἡμετέροις. «Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε», φησί, «καὶ κατασχύνετε
20 τε τοὺς μὴ ἔχοντας;». Σὺ μὲν νομίζεις, φησί, τὸν ἀδελφὸν ὑβρίζειν μόνον, κοινωνεῖ δὲ καὶ ὁ τόπος τῆς ὑβρεως. Ἐκκλησία γὰρ ὀλοκλήρου καταφρονεῖς. Ἐκκλησία γὰρ διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι κοινῇ πάντας ὑποδέχεται.

Τί τοίνυν τῆς οἰκίας σου τὴν εὐτέλειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν
25 εἰσάγεις; Εἰ γὰρ καταφρονεῖς τοῦ ἀδελφοῦ, αἰδέσθητι τὸν τόπον· καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησία ὑβρίζεται. Καὶ οὐκ εἶπεν, 'ἀποστερεῖτε τοὺς μὴ ἔχοντας' ἢ 'οὐκ ἐλεεῖτε τοὺς μὴ ἔχοντας', ἀλλὰ τί; «Κατασχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας». Ἐντρεπτικώτατα τὴν ἀσωτίαν αὐτῶν ἐτραγώδησεν. Οὐ γὰρ οὕτω μέλει τῷ πένητι, φησίν, ὑπὲρ
30 τῆς τροφῆς, ὡς ὑπὲρ τῆς ὑβρεως. Ὅρα πῶς καὶ ὑπὲρ τούτου σεμνῶς ἀπελογήσατο, κάκεινων σφοδρότερον καθήψατο. «Τί ὑμῖν εἶπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; Ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ». Τί τοῦτο;

17. Α' Κορ. 11,21.

18. Α' Κορ. 11,22.

κατε. Καὶ ἐκεῖνος οὔτε τὸν προδότῃ ἔδιωξε (γιατὶ καὶ ὁ Ἰούδας ἦταν μαζί τους τότε), ἐνῶ ἐσὺ ἀποστρέφεις τὸν ἀδελφὸ σου. Γι' αὐτὸ λέγει, «δὲν τρῶτε κυριακὸ δεῖπνο», ὀνομάζοντας κυριακὸ δεῖπνο ἐκεῖνο ποὺ γίνεται μὲ ὁμόνοια καὶ σὲ κοινὴ σύναξη ὄλων.

«Γιατὶ ὁ καθένας βιάζεται νὰ φάει τὸ δικό του δεῖπνο καὶ ἄλλος πεινάει, ἐνῶ ἄλλος μεθάει»¹⁷. Καὶ δὲν εἶπε, 'ἄλλος πεινάει καὶ ἄλλος τρώγει', ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τῆς μέθης τοὺς ἔλεγε περισσότερο. Καὶ ἐκεῖ, λέγει, καὶ ἐδῶ ὑπερβολή. Ἐσὺ βέβαια σκάζεις ἀπὸ τὴν πολυφαγία, ἐνῶ ἐκεῖνος λείωνει ἀπὸ τὴν πείνα· ἐσὺ μετέχεις καὶ στὰ μὴ ἀπαραίτητα, ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν ἀπόλαυσε οὔτε τὰ ἀναγκαῖα. Διπλὸ τὸ κακό, ἀφοῦ καταστράφηκε ἡ ἰσότητά. Αὐτὸ ὀνομάζει αἵρέσεις· ἐπειδὴ φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους καὶ χωρίζονταν σὲ φατρίες, καὶ ἔτσι ἄλλος πεινοῦσε καὶ ἄλλος μεθοῦσε. Καὶ καλὰ εἶπε, «ὅταν μαζεύεστε ὅλοι μαζί». Γιὰ ποιὸ λόγο ἡ συγκέντρωση εἶναι κοινὴ, ὅταν τὸ τραπέζι δὲ γίνεται κοινό; Τὰ ἀγαθὰ ποὺ λάβαμε εἶναι τοῦ Κυρίου· ἄς παρατίθενται λοιπὸν κοινὰ στοὺς συνδούλους μας. «Μήπως δὲν ἔχετε γιὰ νὰ τρῶτε καὶ νὰ πίνετε; Ἦ περιφρονεῖτε τὴν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ», λέγει, «καὶ ντροπιάζετε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν φαγητό;»¹⁸. Ἐσὺ βέβαια νομίζεις, λέγει, ὅτι προσβάλλεις μόνο τὸν ἀδελφὸ, ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος μετέχει στὴν προσβολή. Γιατὶ περιφρονεῖς ὀλόκληρη τὴν ἐκκλησία. Ἄλλωστε γι' αὐτὸ λέγεται ἐκκλησία, ἐπειδὴ τοὺς δέχεται ὅλους μαζί.

Γιατὶ λοιπὸν μεταφέρεις στὴν ἐκκλησία τὴν εὐτέλεια τοῦ σπιτιοῦ σου; Ἦ περιφρονεῖς τὸν ἀδελφὸ, σεβάσου τὸν τόπο, γιατί καὶ ἡ ἐκκλησία προσβάλλεται. Καὶ δὲν εἶπε, 'ἀποστερεῖτε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν' ἢ 'δὲν ἐλεεῖτε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν', ἀλλὰ τί; «καταντροπιάζετε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν». Μὲ τρόπο γεμάτο ἀπὸ κατηγορία διεκτραγώδησε τὴν ἀσωτία τους. Γιατὶ τὸ φτωχό, λέγει, δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τόσο γιὰ τὴν τροφή ὅσο γιὰ τὴν προσβολή. Πρόσεχε πῶς καὶ γι' αὐτὸν ἀπολογήθηκε μὲ σεμνότητα καὶ ἐκείνους σφοδρότερα τοὺς ἐπιτίμησε. «Τί νὰ σᾶς πῶ; νὰ σᾶς ἐπαινέσω; Δὲ σᾶς ἐπαινῶ γι' αὐτό». Τί σημαίνει

Μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας ὑφειμένη ἢ κατηγορία, καὶ μάλα εἰκότως, ἵνα μὴ ἀναισχυντότεροι γένωνται. Πρὶν ἢ μὲν γὰρ ἀποδείξαι τὸ πρᾶγμα ἄτοπον, ἀπηρτισμένην ἐξήνεγκε τὴν ἀπόφασιν, εἰπὼν· «τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ»· ὅτε δὲ 5 ἀπέδειξεν ἀκριβῶς πολλῶν ὄντας ἐγκλημάτων ἀξίους, ὑφειμένη κέχρηται τῇ διαβολῇ, τῇ τῶν εἰρημένων κατασκευῇ καὶ ἀποδείξει τὸ σφοδρότερον τῆς κατηγορίας ἀφείς ἐναποκεῖσθαι.

Εἶτα ἐπὶ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἐξάγει τὸν λόγον, μειζό-
 νως αὐτοὺς φοβῆσαι βουλόμενος. «Ἐγὼ» γάρ, φησί, «παρέλα-
 10 βον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν». Ποία ἀκολουθία αὕτη; Περὶ ἀρίστου διαλέγῃ κοινοῦ, καὶ μυστηρίων φρικτῶν μέμνησαι; Ναί, φησίν. Εἰ γὰρ τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα, εἰ γὰρ ἢ τρά-
 πεζα ἢ φρικώδης κοινὴ πᾶσι πρόκειται, καὶ πλουσίῳ καὶ πένη-
 τι, καὶ οὐχὶ δασιλέστερον ἀπολαύει ταύτης ὁ πλούσιος, οὐδὲ
 15 ἔλαττον ὁ πένης, ἀλλὰ μία τιμὴ καὶ πρόσοδος μία· καὶ ἕως ἂν πάντες μετασχῶσι καὶ κοινωνήσωσι τῆς πνευματικῆς καὶ ἱερᾶς ταύτης τραπέζης, οὐ συστέλλεται τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἐστήκα-
 σιν οἱ ἱερεῖς ἅπαντες, καὶ τὸν πάντων πενέστερον καὶ εὐτελέ-
 στερον ἀναμένοντες, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς τοῦτο χρῆ
 20 ποιεῖν. Διὰ τοῦτο ἐμνήσθην ἐκείνου τοῦ κυριακοῦ δείπνου. «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτί, ἣ περαδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς
 25 τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνή-
 σαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον ἢ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι».

5. Εἶτα πολλὰ διαλεχθεὶς περὶ τῶν ἀναξίως κοινωνούντων τοῖς μυστηρίοις καὶ σφόδρα αὐτῶν καθαψάμενος καὶ διελέγξας, 30 διδάξας τε ὅτι τοῖς τὸν Χριστὸν ἀποκτεῖνασι τὴν αὐτὴν ὑποστή-
 σονται τιμωρίαν οἱ τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα ἀπλῶς καὶ ὡς

19. Α' Κορ. 11,23.

20. Α' Κορ. 11,23-25.

αυτό; Μετὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀπρέπειας κατεβαίνει ὁ τόνος τῆς κατηγορίας, καὶ πολὺ φυσικά, γιὰ νὰ μὴ γίνουν πιὸ ἀδιάντροποι. Γιατὶ πρὶν ἀκόμη ἀποδείξει τὴν ἀπρέπεια τοῦ πράγματος ἔβγαλε ὀλοκληρωμένη τὴν ἀπόφαση λέγοντας· «καὶ παραγγέλλοντας δὲ σᾶς ἐπαινῶ», ὅταν ὅμως ἀπέδειξε μὲ ἀκρίβεια ὅτι εἶναι ἄξιοι γιὰ πολλὰς κατηγορίες, χρησιμοποιοεῖ σὲ χαμηλότερο τόνο τὴν κατηγορία, ἀφήνοντας τὸ σφοδρότερο μέρος τῆς κατηγορίας νὰ βρίσκεται στὴν ὅλη πλοκὴ τοῦ λόγου καὶ στὴν ἀπόδειξη.

Ἐπειτα μεταφέρει τὸ λόγο στὸ μυστικὸ τραπέζι θέλοντας νὰ τοὺς φοβήσῃ περισσότερο. «Γιατὶ ἐγώ», λέγει, «παρέλαβα ἀπὸ τὸν Κύριο αὐτὸ πού σᾶς παρέδωσα»¹⁹. Τί σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ τὰ προηγούμενα; Μιλᾶς γιὰ κοινὸ δεῖπνο καὶ θυμᾶσαι τὰ φοβερὰ μυστήρια; Ναι, λέγει. Γιατί, ἂν τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα, ἂν τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο τραπέζι εἶναι κοινὸ γιὰ ὅλους, καὶ γιὰ τὸν πλούσιο καὶ γιὰ τὸ φτωχό, καὶ δὲν τὸ ἀπολαμβάνει πιὸ ἄφθονα ὁ πλούσιος οὔτε πιὸ λίγο ὁ φτωχός, ἀλλὰ ἴδια εἶναι ἢ τιμὴ καὶ ἴδια ἢ ὠφέλεια, καὶ ὥσπου νὰ λάβουν μέρος καὶ νὰ κοινωνήσουν ὅλοι ἀπὸ τὸ πνευματικὸ καὶ ἱερὸ αὐτὸ τραπέζι δὲν ἀποσύρονται τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ στέκονται ὅλοι οἱ ἱερεῖς περιμένοντας καὶ τὸν πιὸ φτωχὸ καὶ τὸν πιὸ ἀσήμαντο ἀπ' ὅλους, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ στὸ ὑλικὸ τραπέζι. Γι' αὐτὸ θυμήθηκα ἐκεῖνο τὸ δεῖπνο τοῦ Κυρίου. «Γιατὶ ἐγὼ παρέλαβα ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ αὐτὸ σᾶς παρέδωσα, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς τῆ νύχτα πού θὰ παραδινόταν πῆρε ψωμὶ καὶ ἀφοῦ ἔκανε εὐχαριστήρια προσευχὴ τὸ ἔκοψε καὶ εἶπε· αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα μου πού τεμαχίζεται γιὰ χάρη τῶν πολλῶν, πρὸς ἄφεση ἁμαρτιῶν. Αὐτὸ νὰ κάμνετε πρὸς ἀνάμνησή μου. Ἐπίσης, ὅταν τελείωσε τὸ δεῖπνο, πῆρε καὶ τὸ ποτήρι λέγοντας· αὐτὸ τὸ ποτήρι εἶναι ἢ νέα διαθήκη σφραγισμένη μὲ τὸ αἷμα μου»²⁰.

5. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ γιὰ ὅσους κοινωνοῦν τὰ μυστήρια χωρὶς νὰ εἶναι ἄξιοι καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπιτίμησε καὶ τοὺς ἔλεγε πάρα πολὺ, καὶ ἀφοῦ δίδαξε ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὴν ἴδια τιμωρία μ' ἐκείνους πού θανάτωσαν τὸ Χριστὸ αὐτοὶ πού λαμβά-

ἔτυχε λαμβάνοντες, πάλιν εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν τὸν λόγον ἐξήγαγεν, εἰπὼν· «ὥστε, ἀδελφοί, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. Εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε». Ὅρα πῶς λανθανόντως καὶ λαιμαρ-
 5 γίαν αὐτῶν κατέγνω, καὶ οὐκ εἶπεν, 'εἰ δὲ πεινᾶτε', ἀλλ', «εἰ δέ τις πεινᾷ», ἵνα ἕκαστος αἰσχυρόμενος αὐτὸς ὑπεύθυνος φανῆται τοῖς ἐγκλήμασι, προλαβὼν διορθώσεται. Καὶ εἰς κολάσεως δὲ φόβον τὸν λόγον κατέκλεισεν, εἰπὼν· «ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε», τουτέστιν, εἰς κατάκριμα καὶ εἰς ὄνειδισμόν. Οὐ γάρ
 10 ἔστι τροφή, φησὶν, οὐδὲ τράπεζα ἢ μετὰ αἰσχύνης τοῦ ἀδελφοῦ, ἢ μετὰ καταφρονήσεως τῆς ἐκκλησίας, ἢ μετὰ λαιμαργίας ἢ ἀσωτίας γινομένη. Οὐκ ἔστιν εὐφροσύνη ταῦτα, ἀλλὰ κόλασις καὶ τιμωρία. Μεγάλην γὰρ ἐπισπᾶσθε καθ' ἑαυτῶν δίκην τοῦς ἀδελφοῦς ὑβρίζοντες, τῆς ἐκκλησίας καταφρονοῦντες, οἰκίαν
 15 ἰδιωτικὴν τὸν ἅγιον τόπον ποιοῦντες διὰ τὸ καθ' ἑαυτοῦς ἐσθίειν.

Ταῦτα καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες, ἀγαπητοί, ἐπιστομίζετε τοῦς ἀπλῶς τῇ ἀποστολικῇ κεχρημένους ρήσει καὶ διδασκαλίᾳ· διορθοῦτε τοῦς ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἑαυτῶν καὶ τῇ ἐτέρων ταῖς Γραφαῖς
 20 κεχρημένους. Ἐγνωτε γὰρ περὶ τίνος φησὶ τό, «δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι ἐν ὑμῖν», περὶ τῆς διχοστασίας τῆς ἐν ταῖς τραπέζαις γινομένης, ἐπειδὴ «ὁ μὲν πεινᾷ, ὁ δὲ μεθύει». Καὶ μετὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ πολιτείας συμβαίνουσαν τοῖς δόγμασιν ἐπιδειξώμεθα, πολλὴν περὶ τοῦς πένητας φιλοφροσύνην, πολλὴν ὑπὲρ
 25 τῶν δεομένων ποιούμενοι πρόνοιαν· ἐμπορίαν πνευματικὴν ἐμπορευσώμεθα, μηδὲν πλέον τῆς χρείας ἐπιζητῶμεν. Τοῦτο πλοῦτος, τοῦτο ἐμπορία, τοῦτο θησαυρὸς ἀνελλιπής, τὸ πάντα τὰ ὄντα εἰς τὸν οὐρανὸν μετατιθέσθαι καὶ θαρρεῖν λοιπὸν ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῶν ἀποκειμένων. Διπλοῦν γὰρ ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἐλεη-
 30 μοσύνης ἔσται τὸ κέρδος, ὅτι τε οὐκέτι δεδοίκαμεν ὑπὲρ τῶν καταβληθέντων χρημάτων, μήποτε ληστὰὶ καὶ τοιχωρῦχοι καὶ

νουν ἐπιπόλαια καὶ κατὰ τύχη τὸ αἷμα καὶ τὸ σῶμα του, ἔφερε πάλι τὸ λόγο στὸ θέμα μας λέγοντας· «Λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ὅταν μαζεύεσθε γιὰ φαγητό, νὰ περιμένετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ ἂν κάποιος πεινάει, ἃς τρώει στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ μὴ καταλήξει ἢ σύναξή σας σὲ καταδίκη»²¹. Πρόσεχε πῶς χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτὸ κατηγόρησε καὶ τὴ λαιμαργία τους καὶ δὲν εἶπε, 'ἂν πεινᾶτε', ἀλλὰ, «ἂν κάποιος πεινάει», ὥστε καθένας ἐπειδὴ ντρεπόταν νὰ φανεῖ ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος γιὰ τὶς κατηγορίες, νὰ προλάβει καὶ νὰ διορθωθεῖ. Καὶ τελείωσε τὸ λόγο μὲ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας λέγοντας, «γιὰ νὰ μὴν καταλήξει ἢ σύναξή σας σὲ τιμωρία», δηλαδή, σὲ κατηγορία σας καὶ καταδίκη. Γιατὶ δὲν εἶναι τροφή, λέγει, οὔτε τραπέζι αὐτὸ ποὺ γίνεται μὲ ἀτίμωση τοῦ ἀδελφοῦ, μὲ περιφρόνηση τῆς ἐκκλησίας, μὲ λαιμαργία ἢ μὲ ἀσωτία. Δὲν εἶναι εὐφροσύνη αὐτά, ἀλλὰ κόλαση καὶ τιμωρία. Γιατὶ ἐπισύρετε μεγάλη ἐναντίον σας τιμωρία ὅταν προσβάλλετε τοὺς ἀδελφούς, περιφρονεῖτε τὴν ἐκκλησία, κάμνοντας ἰδιωτικὸ σπίτι τὸν ἱερὸ τόπο καὶ τρώγοντας μόνοι σας.

Ἄφοῦ καὶ σεῖς τὰ ἀκούσατε αὐτά, ἀγαπητοί, νὰ ἀποστομῶνετε αὐτοὺς ποὺ μὲ ἐπιπολαιότητα χρησιμοποιοῦν τὸν ἀποστολικὸ λόγο καὶ τὴ διδασκαλία· νὰ διορθώνετε αὐτοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦν τὶς Γραφές πρὸς ζημία δική τους καὶ πρὸς ζημία τῶν ἄλλων. Γιατὶ μάθατε γιὰ ποιό πράγμα λέγει τὸ «πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἵρέσεις μεταξύ σας», γιὰ τὴ διαφωνία ποὺ συνέβαινε στὰ δεῖπνα, ἐπειδὴ «ἄλλος πεινάει καὶ ἄλλος μεθάει». Καὶ μαζί μὲ τὴν ὀρθὴ πίστη ἃς ἐπιδειξομε καὶ διαγωγὴ σύμφωνη πρὸς τὰ δόγματα, δείχνοντας μεγάλη γενναιοδωρία γιὰ τοὺς φτωχοὺς, φροντίζοντας πολὺ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη· ἃς κάνουμε πνευματικὸ ἐμπόριο, ἃς μὴν ἐπιζητοῦμε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Αὐτὸ εἶναι πλοῦτος, αὐτὸ ἐμπόριο, αὐτὸ θησαυρὸς παντοτινός, τὸ νὰ μεταθέτουμε ὅλα τὰ ὑπάρχοντα στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ ἔχουμε ἐμπιστοσύνη γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ὅσων καταθέσαμε ἐκεῖ. Γιατὶ θὰ εἶναι διπλὸ γιὰ μᾶς τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη, καὶ δὲ θὰ φοβόμαστε πιά γιὰ τὰ χρήματα ποὺ κατεθέσαμε μήπως τὰ ἐξαφανίσουν κάποτε ληστὲς καὶ

οίκετῶν κακουργία αὐτὰ λυμήνηται, καὶ ὅτι κείμενα οὐχ ἀπλῶς
κατορώρκεται ἄκαρπα· ἀλλ' ὥσπερ ρίζα ἐν λιπαρῷ φυτευθεῖσα
χωρίῳ, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὠρίμους φέρει τοὺς καρπούς,
οὕτω καὶ ἀργύριον ἐν ταῖς τῶν πενήτων χερσὶ φυτευθέν, οὐ
5 καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
πνευματικοὺς ἡμῖν φέρει τοὺς καρπούς, παρρησίαν πρὸς τὸν
Θεόν, ἀμαρτημάτων συγχώρησιν, ἀγγέλων ἐγγύτητα, συνειδὸς
ἀγαθόν, εὐφροσύνην πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως, ἐλπίδα ἀκαταί-
σχυντον, τὰ θαυμαζόμενα ἀγαθὰ, ἅπερ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
10 ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ τοῖς ἐν θερμῇ καὶ ζεούσῃ ψυχῇ ἐκζητοῦσι
τὸ ἔλεος τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς, τὸν πα-
ρόντα βίον εὐαρέστως διανύσαντας, ἐπιτυχεῖν τῆς αἰωνίου τῶν
σωζομένων χαρᾶς, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ
Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ
15 Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

διαρρήκτες καὶ κακοὶ ὑπηρέτες, καὶ ἐνῶ εἶναι φυλαγμένα ἐκεῖ δὲν ἔχουν κρυφτεῖ ἔτσι χωρὶς καρπὸ· ἀλλὰ ὅπως μία ρίζα ποὺ φυτεύθηκε σὲ εὐφορο τόπο δίνει κάθε χρόνο ὄριμους καρπούς, ἔτσι καὶ τὰ χρήματα ποὺ φυτεύθηκαν στὰ χέρια τῶν φτωχῶν, ὄχι μόνο κάθε χρόνο, ἀλλὰ καὶ κάθε ἡμέρα μᾶς δίνουν πνευματικούς καρπούς, δηλαδή παρρησία πρὸς τὸ Θεό, συγχώρηση ἁμαρτημάτων, συντροφιά ἀγγέλων, συνείδηση ἀγαθή, χαρὰ πνευματικῆς ἀγαλλίασης, ἐλπίδα ἀκαταίσχυνη, τὰ θαυμαστὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ μὲ θερμὴ καὶ φλογερὴ ψυχὴ ἐπιζητοῦν τὸ ἔλεος τῆς παρουσίας του, τὴν ὁποῖα εὐχομαί ὅλοι μας, ἀφοῦ περάσουμε τὴ ζωὴ αὐτὴ μὲ εὐαρέσκεια πρὸς τὸ Θεό, νὰ ἐπιτύχουμε τὴν αἰώνια χαρὰ τῶν σωζομένων μὲ τὴ χάρι καὶ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζί καὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανάγιό του Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

**«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ»· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ, «ΕΠΙΣΤΕΥΣΑ, ΔΙΟ ΕΛΛΗΣΑ»
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ**

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ»· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ, «ΕΠΙΣΤΕΥΣΑ, ΔΙΟ ΕΛΑΛΗΣΑ»

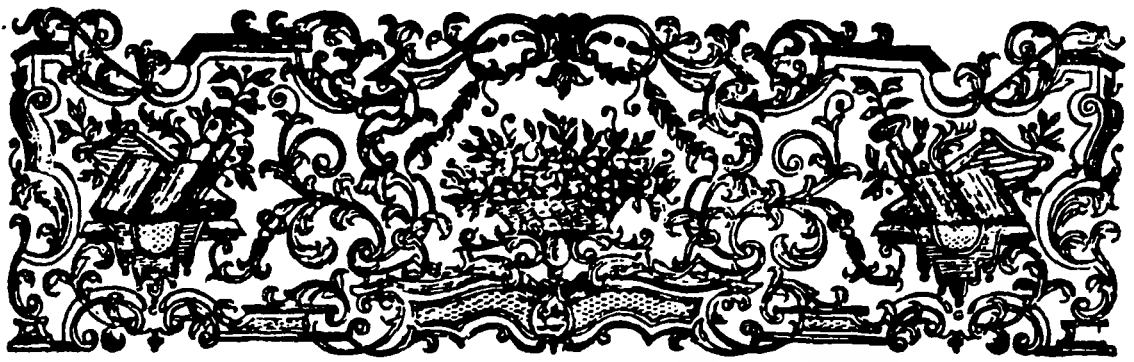
Καὶ περὶ ἐλεημοσύνης

1. Οἱ σοφώτατοι τῶν ἰατρῶν ἐπειδὴν ἴδωσιν ἔλκος σιδήρου
δεόμενον, ἐπάγουσι μὲν τὴν τομὴν, ἐπάγουσι δὲ οὐκ ἀναλγήτως
οὐδὲ ἀσυμπαθῶς, ἀλλὰ καὶ ἀλγοῦσι καὶ χαίρουσιν αὐτῶν οὐχ
ἦττον τῶν τεμνομένων· καὶ ἀλγοῦσι μὲν διὰ τὴν ἐκ τῆς πληγῆς
5 γινομένην ὀδύνην, χαίρουσι δὲ διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τικτομένην
υἰγιαίναν. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησεν ὁ σοφὸς τῶν ψυχῶν ἰα-
τρός. Κορινθίοις γάρ ποτε δεομένοις ἐπιτιμῆσεως σφοδρότερας
ἐπιτιμῆσας, καὶ ἦσθη καὶ ἐλυπήθη· ἐλυπήθη μὲν, ὅτι ὠδύνησεν,
ἦσθη δέ, ὅτι ὠφέλησε. Καὶ ἀμφοτέρα ταῦτα δηλῶν, ἔλεγεν·
10 «ὥστε εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέ-
λομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην». Διὰ τί μετεμέλου; διὰ τί δὲ πάλιν οὐ
μεταμέλη; Μετεμελόμην, ἐπειδὴ σφοδρότερον ἔπληξα· οὐ μετα-
μέλομαι, ἐπειδὴ διώρθωσα.

Καὶ ἵνα μάθης ὅτι διὰ τοῦτο, ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «βλέπω
15 γάρ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκεῖνη, εἰ καὶ πρὸς ὦραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς·
νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν». «Εἰ καὶ πρὸς ὦραν ἐλύπησα ὑμᾶς»· τὸ λυπητήριον
πρόσκαιρον, φησί, τὸ δὲ ὠφέλιμον διηνεκές. Δότε δὴ κάμοι ταῦ-

1. Β' Κορ. 7,8.

2. Β' Κορ. 7,8,9.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

«ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΜΕ ΤΟ ΙΔΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΕΓΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ», ΣΤΟ «ΠΙΣΤΕΨΑ ΚΑΙ ΓΙ' ΑΥΤΟ ΜΙΑΗΣΑ»

καὶ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη

1. Οἱ πιὸ ἔμπειροι ἀπὸ τοὺς γιατροὺς ὅταν δοῦν ὅτι μιὰ πληγὴ χρειάζεται μαχαίρι, ἐνεργοῦν βέβαια τὴν ἐγχείριση, ὄχι ὅμως χωρὶς λύπη οὔτε χωρὶς συμπάθεια, ἀλλὰ καὶ λυποῦνται καὶ χαίρονται ὄχι λιγότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐγχειρίζονται. Λυποῦνται γιὰ τὸν πόνο ποὺ προκαλεῖ ἡ πληγὴ, ἀλλὰ χαίρονται γιὰ τὴν υἰεΐα ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος, ὁ σοφὸς γιατρὸς τῶν ψυχῶν. Ὅταν κάποτε ἐπιτίμησε τοὺς Κορινθίους ποὺ χρειάζονταν αὐστηρότερη ἐπιτίμηση, καὶ εὐχαριστήθηκε καὶ λυπήθηκε. Λυπήθηκε γιὰτὶ προκάλεσε πόνο, εὐχαριστήθηκε ὅμως γιὰτὶ ὠφέλησε. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ δηλώνοντας ἔλεγε· «ὥστε, ἂν καὶ σᾶς λύπησα μὲ τὴν προηγούμενη ἐπιστολή μου, δὲ μετανιώνω, ἂν καὶ εἶχα μετανιώσει»¹. Γιὰτὶ εἶχες μετανιώσει; καὶ γιὰτὶ πάλι δὲ μετανιώνεις; Εἶχα μετανιώσει ἐπειδὴ σᾶς ἐπέπληξα αὐστηρότερα, δὲ μετανιώνω ἐπειδὴ σᾶς διόρθωσα.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι γι' αὐτὸ δὲ μετανιώνεις, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα· «γιὰτὶ βλέπω ὅτι ἡ ἐπιστολή ἐκείνη, ἔστω καὶ προσωρινά, σᾶς λύπησε· τώρα ὅμως χαίρομαι, ὄχι γιὰτὶ λυπηθήκατε, ἀλλὰ γιὰτὶ ἡ λύπη σας κατέληξε σὲ μετάνοια»². «Ἄν καὶ προσωρινὰ σᾶς λύπησα» ἡ λύπη εἶναι πρόσκαιρη, λέγει, ἐνῶ ἡ

τα τὰ ρήματα, παρακαλῶ, πρὸς τὴν ἀγάπην τὴν ὑμετέραν εἶπειν· ὥστε εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐπὶ τῇ προτέρᾳ παραινέσει, οὐ μεταμέλομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην· βλέπω γάρ, ὅτι ἢ παραίνεσις ἐκείνη καὶ ἡ συμβουλή, εἰ καὶ πρὸς ὧραν ὑμᾶς ἐλύπησεν, ἀλλ' ἡμᾶς
5 μειζόνως ἠῤῥαυανεν, «οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν». Ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς πόσῃν κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδὴν; Λαμπρότερος ἡμῖν σήμερον ὁ σύλλογος, παιδρότερον τὸ θέατρον, πλείων τῶν ἀδελφῶν ὁ χορός. Αὕτη ἡ σπουδὴ τῆς λύπης ἐκείνης καρπός.

10 Διὰ τοῦτο, ὅσον ὠδυνήθην τότε, τοσοῦτον νῦν χαίρω, ὁρῶν τὴν ἄμπελον ἡμῖν τὴν πνευματικὴν τῷ καρπῷ βριθομένην. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐδεσμάτων τῶν αἰσθητῶν φέρει τινὰ φιλοτιμίαν καὶ εὐφροσύνην τῷ καλοῦντι τῶν δαιτυμόνων τὸ πλῆθος, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐδεσμάτων τῶν πνευματικῶν τοῦτο γέ-
15 νοιτ' ἂν· καίτοι γε ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν κεκλημένων μᾶλλον ἀναλίσκει τὰ παρακείμενα καὶ δαπάνην ἐργάζεται πλείω, ἐνταῦθα δὲ τούναντίον, οὐ μόνον οὐκ ἀναλίσκει τὸ πλῆθος τῶν κεκλημένων ἀλλὰ καὶ πλεονάζει τὴν τράπεζαν· εἰ δὲ ἐκεῖ ἡ δαπάνη ἠδο-
νήν ἐργάζεται, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα πρόσοδος τοῦτο ἐργάσε-
20 ται· καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν πνευματικῶν ἡ φύσις, εἰς πολλοὺς διανεμομένη, μᾶλλον αὔξεται. Ἐπεὶ οὖν πλήρης ἡμῖν ἡ τράπεζα, προσδοκῶ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐνηχῆσαι ἡμῶν τῇ δια-
νοίᾳ. Ὅταν γὰρ ἴδῃ πολλοὺς παρόντας, τότε δαψιλεστέραν πα-
ρατίθεται τὴν ἐστίασιν· οὐκ ἐπειδὴ τῶν ὀλίγων καταφρονεῖ,
25 ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς τῶν πολλῶν ἐφίεται σωτηρίας.

Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Παῦλον παρατρέχοντα τὰς ἄλλας πόλεις, ἐν Κορίνθῳ μένειν ἐκέλευσε φανεῖς ὁ Χριστὸς καὶ εἰπὼν· «μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, διότι λαὸς πολὺς ἐστὶ μοι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ». Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἐνὸς προβάτου ὄρη καὶ νάπας
30 καὶ τὴν ἄβατον ἔπεισι χώραν ὁ ποιμὴν, ὅταν πολλὰ πρόβατα

ώφέλεια διαρκής. Ἐπτρέψτε με, παρακαλῶ, καὶ μένα νὰ πῶ στὴν ἀγάπη σας τὰ ἴδια λόγια· ὥστε, ἂν καὶ σᾶς λύπησα μὲ τὴν προηγούμενη συμβουλή μου, δὲ μετανιώνω, ἂν καὶ εἶχα μετανώσει· γιατί βλέπω ὅτι ἡ παραίνεση ἐκείνη καὶ ἡ συμβουλή, ἂν καὶ σᾶς λύπησε προσωρινά, ὅμως ἐμένα μὲ εὐχαρίστησε περισσότερο, «ὄχι γιατί λυπηθήκατε, ἀλλὰ γιατί ἡ λύπη σας κατέληξε σὲ μετάνοια». Γιατὶ νά, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ σύμφωνη μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ λύπη σας πόσο ζῆλο ἐνέβαλε μέσα σας; Ἡ σύναξή μας σήμερα εἶναι λαμπρότερη, τὸ ἀκροατήριο πιὸ χαρούμενο, περισσότερος ὁ χορὸς τῶν ἀδελφῶν. Αὐτὸς ὁ ζῆλος εἶναι καρπὸς ἐκείνης τῆς λύπης.

Γι' αὐτὸ ὅσο λυπήθηκα τότε τόσο χαίρομαι τώρα, βλέποντας τὸ πνευματικὸ μας ἀμπέλι γεμάτο καρπὸ. Γιατί, ἂν στὰ ὑλικά φαγητὰ τὸ πλῆθος τῶν καλεσμένων στὸ τραπέζι προκαλεῖ κάποια τιμὴ καὶ χαρὰ στὸν οἰκοδεσπότη, πολὺ περισσότερο θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ αὐτὸ στὰ πνευματικὰ φαγητά. Ἄν καὶ ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν καλεσμένων ξοδεύει περισσότερο τὰ παρατιθέμενα καὶ προκαλεῖ μεγαλύτερη δαπάνη, ἐδῶ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, τὸ πλῆθος τῶν καλεσμένων ὄχι μόνο δὲν ξοδεύει ἀλλὰ καὶ κάνει ἀφθονότερο τὸ τραπέζι. Καὶ ἂν ἐκεῖ ἡ δαπάνη προκαλεῖ εὐχαρίστηση, πολὺ περισσότερο ἐδῶ θὰ τὸ προκαλέσει αὐτὸ ἡ προσέλευσή σας. Γιατὶ πραγματικὰ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ὅταν μοιράζεται σὲ πολλοὺς αὐξάνονται περισσότερο. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι γεμάτο τὸ τραπέζι μας περιμένω νὰ μιλήσει στὴν ψυχὴ σας καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Γιατί, ὅταν βλέπει πολλοὺς παρόντες τότε παραθέτει πλουσιότερο τὸ τραπέζι, ὄχι ἐπειδὴ περιφρονεῖ τοὺς λίγους, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία τῶν πολλῶν.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸν Παῦλο, ποὺ περνοῦσε γρήγορα ἀπὸ τίς ἄλλες πόλεις, τὸν διέταξε ὁ Χριστὸς νὰ μείνει στὴν Κόρινθο ὅταν τοῦ φανερώθηκε καὶ τοῦ εἶπε· «μὴ φοβᾶσαι, ἀλλὰ νὰ μιλᾶς καὶ νὰ μὴ σιωπήσεις, γιατί ἔχω πολὺ λαὸ στὴν πόλη αὐτή»³. Γιατὶ ἂν γιὰ ἓνα πρόβατο ὁ ποιμένας πηγαίνει σὲ βουνὰ καὶ σὲ φάραγγια καὶ σὲ ἀπάτητους τόπους, πῶς δὲ θὰ δείξει μεγάλο ἐν-

μέλλη ραθυμίας καὶ πλάνης ἀπάγειν, πῶς οὐ πολλὴν ἐπιδείξεται σπουδὴν; Ὅτι γὰρ οὐδὲ τῶν ὀλίγων καταφρονεῖ, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ Πατρός μου, ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μικρῶν τούτων». Οὕτε οὖν ἡ ὀλιγότης, φησὶν, οὔτε ἡ εὐ-
5 τέλεια ὑπεριδεῖν αὐτὸν πείθει τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

2. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη μὲν αὐτῷ τῶν μικρῶν καὶ ἐλαχίστων ἡ πρόνοια, τοσαύτη δὲ τῶν πολλῶν, τὸ πᾶν ἐπὶ τὴν ἐκεῖθεν ροπὴν ρίψαντες, ἐπὶ τὴν Παύλου ρῆσιν τὴν σήμερον ἀναγνωσθεῖσαν τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Τίς δὲ ἡ ρῆσις; «Οἶδαμεν γάρ, ὅτι ἐὰν ἡ
10 ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου», φησί, «καταλυθῆ». Μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ νοήματος ἴωμεν. Καθάπερ γὰρ τινες πηγὴν ἀνιχνεύοντες, εἶτα διάβροχον ἰδόντες χωρίον, οὐκ ἐκεῖ διασκάπτουσι μόνον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς νοτίδος αὐ-
15 τῆς καὶ τῆς φλεβὸς χειραγωγούμενοι ἐνδοτέρω χωροῦσιν, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ναμάτων ἔλθωσιν, οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. Πηγὴν εὐρόντες πνευματικὴν ἐκ τῆς Παύλου σοφίας ἐξιούσαν, ὥσπερ ὑπὸ τινος φλεβὸς τῆς ρήσεως χειραγωγούμενοι, πρὸς τὴν ρίζαν αὐτὴν ἀναβῶμεν τοῦ νοήμα-
τος.

20 Τίς οὖν ἐστὶν ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα; Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». Τί λέγεις; ἂν μὴ πιστεύσης, οὐ λαλεῖς, ἀλλὰ ἄφωνος ἔστηκας; Ναί, φησὶν· οὐδένα διὰραι στόμα δύναμαι χωρὶς πίστεως, οὐδὲ κινῆσαι
25 γλῶτταν, οὐδὲ ἀνοῖξαι χεῖλη, ἄφωνος ὁ λογικὸς ἔστηκα χωρὶς τῆς ἐκεῖθεν διδασκαλίας. Καθάπερ γὰρ ρίζης μὴ πεφυτευμένης οὐκ ἂν βλαστήσειε καρπός, οὕτω πίστεως μὴ προκαταβεβλημένης οὐκ ἂν προέλθοι διδασκαλίας λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «καρδίᾳ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖ-
30 ται εἰς σωτηρίαν».

Τί τοῦ δένδρου τούτου βέλτιον ἢ ἴσον γένοιτ' ἂν, ὅταν μὴ οἱ

4. Ματθ. 18,14.

5. Β' Κορ. 5,1.

6. Β' Κορ. 4,13.

7. Ρωμ. 10,10.

διαφέρον όταν πρόκειται να απομακρύνει πολλά πρόβατα από τη ραθυμία και την πλάνη; "Οτι βέβαια δέν περιφρονεί ούτε τους λίγους άκουσε αυτόν που λέγει· «ό Πατέρας μου δέ θέλει να χαθεί ούτε ένας άπ' αυτούς τους ταπεινούς»⁴. Ούτε λοιπόν ό μικρός αριθμός, λέγει, ούτε ή ευτέλεια τόν κάνουν να παραβλέψει τη σωτηρία μας.

2. 'Αφοϋ λοιπόν τόσο μεγάλη είναι ή φροντίδα του για τους ταπεινούς και λίγους και ή ίδια και για τους πολλούς, αναθέτοντας τὰ πάντα στη βοήθειά του, ας φέρουμε τὸ λόγο στην περικοπή του Παύλου που διαβάστηκε σήμερα. Και ποιά είναι ή περικοπή; «Γνωρίζουμε», λέγει, «ότι αν ή επίγεια σκηνή που κατοικοῦμε, δηλαδή τὸ σῶμα, διαλυθεῖ»⁵. Μᾶλλον ὅμως ας ἔρθουμε πιὸ πάνω και σ' αυτή την ἀρχή του νοήματος. Γιατί ὅπως μερικοί όταν ψάχνουν για πηγή και δοῦν ἕναν ὑγρὸ τόπο δέν σκάβουν ἐκεῖ μόνο ἀλλ' ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν ὑγρασία και τὴ φλέβα προχωροῦν πιὸ μέσα μέχρι που να φθάσουν στη ρίζα και τὴν ἀρχή τῶν ὑδάτων, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ας κάνουμε και ἡμεῖς. 'Αφοϋ βρήκαμε πηγή πνευματική που ἀπὸ τὴ σοφία του Παύλου πηγάζει, σαν ἀπὸ κάποια φλέβα ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν περικοπή, ας ἀνεβοῦμε στην ἴδια τὴ ρίζα.

Ποιά λοιπόν είναι ή ἀρχή και ή ρίζα; «'Επειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο που λέγει ή Γραφή, 'πίστεψα, γι' αὐτὸ και μίλησα', και ἡμεῖς πιστεύουμε, γι' αὐτὸ και κηρύττουμε»⁶. Τί λέγεις; αν δέν πιστέψεις, δέν κηρύττεις ἀλλὰ στέκεσαι ἄφωνος; Ναι, λέγει· οὔτε τὸ στόμα μου μπορῶ ν' ἀνοίξω χωρὶς πίστη, οὔτε τὴ γλῶσσα να κινήσω, οὔτε τὰ χεῖλη μου ν' ἀνοίξω, ἄφωνος στέκομαι ἐγὼ ὁ λογικὸς χωρὶς τὴ διδασκαλία που προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη. Γιατί, ὅπως αν δέν ἔχει φυτευθεῖ ρίζα δέν μπορεῖ να βλαστήσει καρπός, ἔτσι αν δέν ἔχει σπαρθεῖ ἀπὸ πρὶν ή πίστη δέν είναι δυνατὸ να προέλθει ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας. Γι' αὐτὸ και ἄλλοῦ λέγει· «ὅποιος πιστεύει με τὴν καρδιά του ὀδηγεῖται στη δικαίωση, και ὅποιος ὁμολογεῖ με τὸ στόμα ὀδηγεῖται στη σωτηρία»⁷.

Τί θα μπορούσε να ὑπάρξει καλύτερο ἢ ἴσο με τὸ δένδρο

κλάδοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ρίζα φέρη καρπὸν, ἡ μὲν δικαιοσύνην, ἡ δὲ σωτηρίαν; Διὰ τοῦτο φησι· «πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». Καθάπερ γὰρ τὰ ὑπότρομα μέλη καὶ τῷ γήρα παρειμέ-
 5 να βακτηρία μετὰ ἀσφαλείας χειραγωγοῦσα οὐκ ἀφήσιν ὀλι-
 σθησαί καὶ καταπεσεῖν, οὕτω δὴ καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν
 σεσαλευμένην καὶ περιφερομένην ὑπὸ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθε-
 νείας, βακτηρίας ἀσφαλέστερον ἢ πίστις ἔλκουσα καὶ τῇ τῆς οἰ-
 κείας ἰσχύος ἐπαναπαύουσα δυνάμει, στηρίζει μετὰ ἀκριβείας
 καὶ οὐκ ἀφήσιν ὑποσκελισθῆναί ποτε, τὸ τῶν λογισμῶν ἀσθε-
 10 νὲς τῇ τῆς οἰκείας ἰσχύος περιουσίᾳ διορθουμένη καὶ τὸν ἐξ αὐ-
 τοῦ ἀπελαύνουσα ζόφον καὶ τὴν ψυχὴν, ὥσπερ ἐν οἴκῳ σκο-
 τεινῷ, τῷ θορύβῳ τῶν λογισμῶν καθημένην τῷ οἰκείῳ φωτὶ
 καταυγάζουσα.

Διὰ τοῦτο οἱ ταύτης ἀπεστηρημένοι, τῶν ἐν σκότει διατρι-
 15 βόντων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται, ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνοι καὶ τοί-
 χους προσπαταίουσι καὶ τοῖς ἀπαντῶσι προσρήγνυνται καὶ εἰς
 βάραθρα καὶ κρημνοὺς καταφέρονται καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς
 ὄφελος οὐδέν, οὐκ ὄντος τοῦ χειραγωγοῦντος φωτός, οὕτω καὶ
 οἱ τῆς πίστεως ἀπεστερημένοι καὶ ἀλλήλοις προσεργάγησαν καὶ
 20 τοίχοις προσέπταισαν καὶ τέλος εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον
 φέροντες ἑαυτοὺς κατεκρήμνισαν.

3. Καὶ μάρτυρες τῶν λόγων τούτων οἱ τὴν ἕξωθεν ἀυχοῦντες
 σοφίαν, οἱ μέγα ἐπὶ τῷ πώγωνι καὶ τῷ τρίβωνι καὶ τῇ βακτηρίᾳ
 φρονοῦντες. Μετὰ γὰρ μακροὺς καὶ πολλοὺς διαύλους λόγων,
 25 τοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κειμένους λίθους οὐκ εἶδον· εἰ γὰρ ὡς
 λίθους αὐτοὺς ἐώρων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐνόμισαν εἶναι θεοῦς. Καὶ
 ἀλλήλοις δὲ προσεργάγησαν καὶ εἰς αὐτὸν τῆς ἀσεβείας τὸν βα-
 θύτατον κρημνὸν κατηνέχθησαν, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ διὰ
 τὸ λογισμοῖς ἐπιτρέψαι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα. Καὶ τοῦτο ὁ
 30 Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐ-
 τῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἄσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι
 σοφοί, ἐμωράνθησαν». Εἶτα λέγων τοῦ σκότους καὶ τῆς μωρίας

αυτό, όταν όχι μόνο τὰ κλαδιά του ἀλλὰ καὶ ἡ ρίζα του ἀκόμη φέρνει καρπὸ, αὐτὴ τῇ δικαίῳσῃ καὶ ἐκείνη τῇ σωτηρίᾳ; Γι' αὐτὸ λέγει· «πιστεύουμε, γι' αὐτὸ καὶ κηρύττουμε». Ὅπως δηλαδὴ ἡ βακτηρία ὀδηγεῖ μὲ ἀσφάλεια τὰ μέλη πού τρέμουν καὶ εἶναι παραλυμένα ἀπὸ τὰ γηρατειὰ καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ γλιστρήσουν καὶ νὰ πέσουν κάτω, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ πίστη ὀδηγεῖ ἀσφαλέστερα ἀπὸ τὴ βακτηρία τὴν ψυχὴ μας, πού ἔχει σαλευθεῖ καὶ περιφέρεται ἀπὸ τὶς ἀμαρτωλὲς σκέψεις, τὴν ξεκουράζει μὲ τὴ δική της δύναμη, τὴ στηρίζει μὲ ἀκρίβεια καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ πέσει ποτέ, γιατί μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δικῆς της δύναμης θεραπεύει τὴν ἀσθένεια τῶν λογισμῶν καὶ διώχνει τὸ σκοτάδι πού προκαλεῖται ἀπ' αὐτὴν, καταυγάζοντας μὲ τὸ δικό της φῶς τὴν ψυχὴ πού σὰν σὲ σκοτεινὸ σπίτι κατοικεῖ μέσα στὴν ταραχὴ τῶν λογισμῶν.

Γι' αὐτὸ ὅσοι ἔχουν στερηθεῖ τὴν πίστη δὲ βρίσκονται καθόλου σὲ καλύτερη κατάστασι ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι χτυποῦν σὲ τοίχους καὶ συγκρούονται μὲ ἐκείνους πού συναντοῦν καὶ πέφτουν σὲ βάραθρα καὶ γκρεμοὺς καὶ δὲν τοὺς ὠφελοῦν καθόλου τὰ μάτια ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ φῶς νὰ τοὺς ὀδηγεῖ, ἔτσι καὶ ὅσοι ἔχουν στερηθεῖ τὴν πίστη καὶ μεταξύ τους συγκρούσθηκαν καὶ σὲ τοίχους χτύπησαν καὶ τέλος καταγκρεμίσθηκαν ὀδηγώντας τὸν ἑαυτὸ τους στὸ βάραθρο τῆς καταστροφῆς.

3. Καὶ μάρτυρες τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι ὅσοι καυχῶνται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ τους σοφία, ὅσοι καμαρώνουν τὴ γενειάδα, τὸν τρίβωνα καὶ τὴ βακτηρία. Γιατὶ μετὰ τοὺς μακροὺς καὶ πολλοὺς ἀγῶνες λόγων δὲν εἶδαν τὶς πέτρες πού βρίσκονταν μπροστὰ στὰ μάτια τους· γιατί ἂν τὶς ἔβλεπαν σὰν πέτρες, δὲ θὰ νόμιζαν πὼς εἶναι θεοί. Καὶ μεταξύ τους συγκρούσθηκαν καὶ στὸ ἴδιο τὸ βαθύτατο γκρεμὸ τῆς ἀσέβειας ἔπεσαν, ὄχι ἀπὸ ἄλλη αἰτία, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνέθεσαν ὅλα τὰ δικά τους στοὺς λογισμοὺς τους. Καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μὲ τὶς σκέψεις τους παραδόθηκαν σὲ μάταια πράγματα καὶ βυθίστηκε στὸ σκοτάδι ἡ ἀνόητη καρδιά τους. Ἐνῶ ἔλεγαν ὅτι εἶναι σοφοί, κατάντη-

τὴν ἀπόδειξιν, ἐπήγαγεν· «ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν».

Ἄλλὰ τοῦτο ἅπαν τὸ σκότος ἐπεισελθοῦσα ἢ πίστις διεσκέ-
 5 δασεν ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ὑποδεξαμένου αὐτήν· καὶ καθάπερ
 πλοῖον ὑπὸ τῆς τῶν πνευμάτων ἐμβολῆς κλυδωνιζόμενον καὶ
 ταῖς τῶν πνευμάτων ἐπαναστάσεσι περιαντλούμενον ἐξαρτηθεῖ-
 σα ἄγκυρα πάντοθεν ἴστησι, καὶ ἐν μέσῳ ριζοῖ τῷ πελάγει,
 οὕτω δὴ καὶ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον ὅταν οἱ προσπίπτοντες ἔξω-
 10 θεν λογισμοὶ κληδωνίζωσιν, ἀγκύρας ἀσφαλέστερον ἐπεισελ-
 θοῦσα ἢ πίστις ἀπαλλάττει τοῦ ναυαγίου, ὥσπερ ἐν γαληνῷ λι-
 μένι, τῇ τοῦ συνειδότος πληροφορία τὸ σκάφος ὀρμίζουσα. Καὶ
 αὐτὸ τοῦτο πάλιν ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν, ὅτι «διὰ τοῦτο ἔδω-
 κεν ἀποστόλους ὁ Θεὸς πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἀγίων, μέχρι
 15 καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς
 ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι κλυ-
 δωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ».

Ὅρας τῆς πίστεως τὸ κατόρθωμα, ὅτι ὡς ἄγκυρά τις
 ἀσφαλῆς, οὕτως ἐκβάλλει τὸν σάλον, ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς πάλιν
 20 Ἑβραίοις ἐπιστέλλει, οὕτωςι λέγων περὶ τῆς πίστεως· «ἦν ὡς
 ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομέ-
 νην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος». Ἴνα γὰρ ἀκούσας
 «ἄγκυραν», μὴ νομίσης κάτω καθέλκεσθαι, δείκνυσιν, ὅτι καινῆ
 τις αὐτῆ τῆς ἀγκύρας ἢ φύσις, οὐ κάτω πιέζουσα, ἀλλ' ἄνω
 25 κουφίζουσα τὴν διάνοιαν καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθιστῶσα καὶ
 εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος χειραγωγοῦσα· «καταπέ-
 τασμα» γὰρ ἐνταῦθα τὸν οὐρανὸν ἐκάλεσε. Τίνος ἔνεκα, καὶ διὰ
 τί; Ὅτι καθάπερ τὸ καταπέτασμα ἀπὸ τῆς ἔξω σκηνῆς διεῖργε
 τὰ ἅγια τῶν ἀγίων, οὕτω δὴ καὶ ὁ οὐρανὸς οὗτος, ὥσπερ κατα-
 30 πέτασμα, μέσος τῆς κτίσεως παρεμβεβλημένος ἀπὸ τῆς ἔξω
 σκηνῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τοῦ κόσμου τούτου τοῦ βλεπομένου, διείργει

8. Ρωμ. 1,21.22.

9. Ρωμ. 1,23.

10. Ἐφ. 4,11-14.

11. Ἐβρ. 6,19.

σαν μωροί⁸. Στή συνέχεια αναφέροντας τὴν ἀπόδειξη γιὰ τὸ σκοτάδι καὶ τὴ μωρία τους πρόσθεσε: «ἀντάλλαξαν τὴ δόξα τοῦ ἄφθαρτου Θεοῦ μὲ τὸ ὁμοίωμα τῆς μορφῆς φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν»⁹.

Ἄλλὰ ὅλο αὐτὸ τὸ σκοτάδι ἦρθε ἢ πίστη καὶ τὸ διέλυσε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὴ δέχθηκε. Καὶ ὅπως τὸ πλοῖο ποὺ κλυδωνίζεται ἀπὸ τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων καὶ καταποντίζεται ἀπὸ τὰ ἀγριεμένα κύματα ἢ ἄγκυρα ποὺ ρίχνεται τὸ κρατάει ἀπὸ παντοῦ καὶ τὸ σταθεροποιεῖ στὴ μέση τοῦ πελάγους, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὸ δικό μας νοῦ, ὅταν τὸν κλυδωνίζουν οἱ λογισμοὶ ποὺ ἐπιτίθενται ἀπὸ ἔξω, ἔρχεται ἢ πίστη καὶ μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἀπὸ τὴν ἄγκυρα τὸν σώζει ἀπὸ τὸ ναυάγιο καὶ σὰν σὲ γαλήνιο λιμάνι ὁδηγεῖ τὸ σκάφος μὲ τὴ βεβαιότητα ποὺ παρέχει στὴ συνείδηση. Καὶ αὐτὸ πάλι φανερώνοντας ὁ Παῦλος ἔλεγε: «γι' αὐτὸ ἔδωσε ὁ Θεὸς τοὺς ἀποστόλους νὰ καταρτίσουν τοὺς πιστοὺς, ὥσπου νὰ φθάσουμε ὅλοι στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπίγνωσης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴν εἴμαστε πιά νήπιοι κλυδωνιζόμενοι καὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ κάθε ἄνεμο διδασκαλίας»¹⁰.

Βλέπεις τὸ κατόρθωμα τῆς πίστεως, ποὺ σὰν κάποια ἄγκυρα ἀσφαλῆς ἔτσι διώχνει τὴν τρικυμία, πράγμα ποὺ ὁ ἴδιος πάλι λέγει γράφοντας στοὺς Ἑβραίους καὶ λέγοντας αὐτὰ ἀκριβῶς γιὰ τὴν πίστη: «αὐτὴ τὴν ἔχουμε σὰν ἄγκυρα ἀσφαλῆ καὶ σταθερὴ καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὰ ἐνδότερα τοῦ καταπετάσματος»¹¹. Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις λοιπόν, ἀκούοντας γιὰ ἄγκυρα, ὅτι σὲ τραβάει κάτω, δείχνει ὅτι εἶναι καινούρια αὐτὴ ἢ φύση τῆς ἄγκυρας, ποὺ δὲν πιέζει πρὸς τὰ κάτω ἀλλὰ ὑψώνει τὴ σκέψη πρὸς τὰ πάνω, μᾶς μεταφέρει πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὰ ἐνδότερα τοῦ καταπετάσματος: γιὰτὶ καταπέτασμα ἐδῶ ὀνόμασε τὸν οὐρανὸ. Γιὰ ποιό λόγο καὶ γιατί; Γιατί, ὅπως τὸ καταπέτασμα χωρίζε τὰ ἅγια τῶν ἀγίων ἀπὸ τὴν ἔξω σκηνή, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ οὐρανός, σὰν καταπέτασμα παρεμβαλλόμενος ἀνάμεσα στὴν κτίση, χωρίζει τὰ ἅγια τῶν ἀγίων ἀπὸ τὴν ἔξω σκηνή, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ὁρατὸ κόσμο, δηλαδὴ τὰ οὐράνια καὶ τὰ πάνω ἀπ' αὐτά,

τὰ ἅγια τῶν ἀγίων, τὰ ἄνω λέγων καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ὑμῶν εἰσῆλθε Χριστός.

4. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐκεῖ μετεωρίζει τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, φησὶν, ἡ πίστις, οὐκ ἀφιεῖσα οὐδενὶ τῶν παρόντων
5 δεινῶν ταπεινωθῆναι, ἀνακουφίζουσα τοὺς πόνους τῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι. Ὁ γὰρ πρὸς τὰ μέλλοντα ἀφορῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀναμένων ἐλπίδα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἐκεῖ μετὰγων, οὐδὲ αἰσθάνεται τῆς ὀδύνης τῶν ἐν τῷ παρόντι δεινῶν, ὡσπερ οὖν οὐδὲ Παῦλος ἠσθάνετο καὶ τὴν αἰτίαν
10 τῆς φιλοσοφίας ἐδίδασκε, λέγων· «τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται». Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; «μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα», διὰ τῶν τῆς πίστεως ὀφθαλμῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ τοῦ σώματος οὐδὲν βλέπουσι
15 νοητόν, οὕτως οἱ τῆς πίστεως οὐδὲν βλέπουσιν αἰσθητόν.

Ἄλλὰ ποίαν πίστιν ἐνταῦθα λέγει ὁ Παῦλος; τὸ γὰρ τῆς πίστεως ὄνομα διπλῆν ἔχει τὴν σημασίαν. Καὶ γὰρ πίστις λέγεται, καθ' ἣν τὰ σημεῖα ἐποίουν τότε οἱ ἀπόστολοι, περὶ ἧς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει
20 τούτῳ, μετάβηθι, καὶ μεταβήσεται». Καὶ πάλιν, ὅτε τὸν σεληνιαζόμενον οὐκ ἴσχυσαν ἀπαλλάξαι τοῦ δαίμονος οἱ μαθηταὶ καὶ τὴν αἰτίαν ἐβούλοντο μαθεῖν, ταύτην αὐτοῖς ἠνίξατο τὴν ἔλλειψιν τῆς πίστεως λέγων· «διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν». Καὶ ὁ Παῦλος δὲ περὶ αὐτῆς ἔλεγεν· «ἐὰν ἔχω πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστά-
25 νειν». Καὶ ὅτε δὲ καταποντίζεσθαι ἔμελλε πεζῆ βαδίζων ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁ Πέτρος, αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐνεκάλεσεν ὁ Χριστὸς, εἰπὼν· «εἰς τί ἐδίστασας, ὀλιγόπιστε;». Λέγεται τοίνυν πίστις ἢ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων ποιητικὴ, λέγεται δὲ πίστις καὶ ἢ τῆς εἰς τὸν Θεὸν γνώσεως παρασκευαστικὴ, καθ' ἣν ἕκαστος
30 ἡμῶν ἐστι πιστός· ὡς ὅταν λέγη γράφων Ρωμαίοις· «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν ἐν ὄλω τῷ

12. Β' Κορ. 4,17.

14. Ματθ. 17,20.

16. Α' Κορ. 13,2.

13. Β' Κορ. 4,18.

15. Ματθ. 17,20.

17. Ματθ. 14,31.

ὅπου εἰσῆλθε γιὰ χάρη μας πρὶν ἀπὸ μᾶς ὁ Χριστός.

4. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐκεῖ, λέγει, ὑψώνει τὴν ψυχὴ μας ἢ πίστη, μὴν ἀφήνοντας σὲ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα δεινὰ νὰ τὴ ρίξει κάτω καὶ ἀνακουφίζοντας τοὺς πόνους μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀποβλέπει πρὸς τὰ μελλοντικά, ποὺ περιμένει τὴν ἐλπίδα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατευθύνει ἐκεῖ τὰ μάτια τοῦ νοῦ του οὔτε αἰσθάνεται τὸν πόνο τῶν δεινῶν τῆς παρούσας ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος δὲν αἰσθανόταν καὶ δίδασκε τὴν αἰτία τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς λέγοντας· «γιατὶ ἡ προσωρινὰ ἐλαφρῖα θλίψη μας προετοιμάζει γιὰ μᾶς ὑπερβολικὰ μεγάλο πλοῦτο αἰώνιας δόξας»¹². Πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο; «Ἐπειδὴ» μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως «δὲν προσέχουμε αὐτὰ ποὺ φαίνονται ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται»¹³. Γιατὶ, ὅπως τὰ μάτια τοῦ σώματος δὲ βλέπουν τίποτε πνευματικό, ἔτσι τὰ μάτια τῆς πίστεως δὲ βλέπουν τίποτε τὸ ὑλικό.

Ἄλλὰ ποιά πίστη ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος; Γιατὶ ἡ λέξη «πίστη» ἔχει διπλὴ σημασία. Πίστη δηλαδὴ λέγεται καὶ ἐκείνη σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ ἀπόστολοι ἔκαναν τότε τὰ θαύματα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «ἂν ἔχετε πίστη ἔστω καὶ σὰν κόκκο συναπιοῦ, θὰ πεῖτε σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ ἴπῃαινε ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ, καὶ θὰ μεταβεῖ»¹⁴. Καὶ πάλι, ὅταν οἱ μαθητὲς δὲν μπόρεσαν νὰ ἀπαλλάξουν τὸ σεληνιαζόμενο ἀπὸ τὸ δαιμόνιο καὶ ἤθελαν νὰ μάθουν τὴν αἰτία, ὑπαινίχθηκε σ' αὐτοὺς τὴν ἔλλειψη τῆς πίστεως λέγοντας, «ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας σας»¹⁵. Καὶ ὁ Παῦλος γι' αὐτὴν ἔλεγε, «ἂν ἔχω πίστη ὥστε νὰ μετακινῶ βουνά»¹⁶. Καὶ ὅταν ὁ Πέτρος περπατώντας πάνω στὴ θάλασσα ἄρχισε νὰ καταποντίζεται, γι' αὐτὸ πάλι τὸν κατηγορεῖ ὁ Χριστὸς λέγοντας, «ὀλιγόπιστε, γιατί δίστασες»¹⁷. Λέγεται λοιπὸν πίστη ἐκείνη ποὺ κάνει τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, πίστη ὅμως λέγεται καὶ ἐκείνη ποὺ μᾶς προετοιμάζει στὸ νὰ γνωρίσουμε τὸ Θεό, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ καθένας μας εἶναι πιστός, ὅπως ὅταν λέγει γράφοντας στοὺς Ρωμαίους· «εὐχαριστῶ τὸ Θεό μου μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιατί ἡ πίστη σας διακηρύσσει-

κόσμῳ καταγγέλλεται»· καὶ Θεσσαλονικεῦσι πάλιν· «ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ πίστις ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελέλυθε».

5 Ποίαν οὖν αἰνίσσεται ἐντύθα πίστιν; Εὐδηλον, ὅτι τὴν τῆς γνώσεως· καὶ δηλοῖ τὰ ἐξῆς· «πιστεύομεν», γάρ, φησί, «διὸ καὶ λαλοῦμεν». Τί πιστεύομεν; «Ὅτι ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως». Ἀλλὰ διὰ τί «Πνεῦμα πίστεως» αὐτὴν καλεῖ, καὶ εἰς τὴν τῶν χαρισμάτων καταλέγει τάξιν; Εἰ γὰρ
10 χάρισμά ἐστιν ἢ πίστις καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς μόνον ἀλλ' οὐχ ἡμέτερον κατόρθωμα, οὔτε οἱ ἀπιστοῦντες κολασθή-
σονται οὔτε οἱ πιστεύοντες ἐπαινεθήσονται. Τοιαύτη γὰρ τῶν χαρισμάτων ἢ φύσις, οὐκ ἔχει στεφάνους οὔτε ἀμοιβάς. Οὐ γὰρ
τῶν δεξαμένων τὸ δῶρόν ἐστι κατόρθωμα, ἀλλὰ τῆς τοῦ παρε-
15 σχηκότος φιλοφροσύνης χάρισμα. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκέλευσε μὴ χαίρειν ἐπὶ τῷ δαίμονας ἐκβάλλειν, καὶ τοὺς ἐπὶ
τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προφητεύσαντας καὶ δυνάμεις πολλὰς ποιή-
σαντας ἐξέβαλε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ κατορ-
θωμάτων μὲν οἰκείων οὐδεμίαν εἶχον παρρησίαν, ἀπὸ δὲ χαρι-
20 σμάτων ἐβούλοντο σώζεσθαι μόνον.

5. Εἰ τοίνυν καὶ ἡ πίστις τοιοῦτόν ἐστι καὶ οὐδὲν ἡμεῖς εἰση-
νέγκαμεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐστι χάριτος καὶ
ἐκείνη ταῖς ἡμετέραις αὐτὴν ἐγκατέβαλε ψυχαῖς καὶ οὐδένα ἀντὶ
τούτων ληψόμεθα μισθόν, πῶς οὖν ἔλεγε, «καρδίᾳ γὰρ πιστεύε-
25 ται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν»;
Ὅτι καὶ τῆς τοῦ πεπιστευκότος ἀρετῆς ἐστι κατόρθωμα ἢ πί-
στις. Πῶς δὲ ἀλλαχοῦ τοῦτο αὐτὸ πάλιν αἰνίττεται λέγων, «τῷ
δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ,
λογίζεται ἢ πίστις εἰς δικαιοσύνην», εἰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάρι-
30 τος τὸ πᾶν ἐστι; πῶς δὲ καὶ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ δι' αὐτῆς

18. Ρωμ. 1,8.

19. Α' Θεσ. 1,8.

20. Β' Κορ. 4,14.

21. Ρωμ. 10,10.

22. Ρωμ. 4,5.

ται σὲ ὄλο τὸν κόσμον»¹⁸. Καὶ στοὺς Θεσσαλονικεῖς πάλι γράφει: «ἀπὸ σαῖς διαδόθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἀχαΐα, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε τόπο ἔγινε γνωστὴ ἡ πίστις σας στὸ Θεό»¹⁹.

Ποιὰ πίστις λοιπὸν ὑπαινίσσεται ἐδῶ; Εἶναι ὀλοφάνερο πῶς ὑπαινίσσεται τὴν πίστις τῆς γνώσης. Καὶ τὸ φανερώνουν αὐτὸ τὰ ἐπόμενα. «Πιστεύουμε», λέγει, «γι' αὐτὸ καὶ κηρύσσουμε». Τί πιστεύουμε; «Ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ θὰ ἀναστήσει καὶ ἐμᾶς μετὰ τὴ δύναμή του»²⁰. Ἀλλὰ γιατί τὴν ὀνομάζει «πνεῦμα πίστεως» καὶ τὴν κατατάσσει στὴν τάξη τῶν χαρισμάτων; Γιατί, ἂν ἡ πίστις εἶναι χάρισμα καὶ κατόρθωμα τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος μόνο καὶ ὄχι δικό μας, οὔτε οἱ ἄπιστοι θὰ τιμωρηθοῦν οὔτε οἱ πιστοὶ θὰ ἐπαινεθοῦν. Γιατί τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν χαρισμάτων, δὲν ἔχει στεφάνια οὔτε ἀμοιβές. Γιατί τὸ δῶρο δὲν εἶναι κατόρθωμα ἐκείνων ποὺ τὸ δέχθηκαν, ἀλλὰ χάρισμα τῆς φιλοφροσύνης ἐκείνου ποὺ τὸ ἔδωσε. Γι' αὐτὸ καὶ στοὺς μαθητὲς διέταξε νὰ μὴ χαίρονται γιὰ τὸ ὅτι διώχνουν δαιμόνια καὶ ἐκείνους ποὺ προφήτεψαν στὸ ὄνομά του καὶ ἔκαναν πολλὰ θαύματα τοὺς ἄφησε ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ δικά τους κατορθώματα δὲν εἶχαν καμιὰ παρρησία καὶ ἤθελαν νὰ σώζονται μόνο ἀπὸ τὰ χαρίσματα.

5. Ἄν λοιπὸν καὶ ἡ πίστις εἶναι τέτοιο πράγμα καὶ ἐμεῖς δὲν προσφέραμε τίποτε ἀλλὰ τὰ πάντα ἀνήκουν στὴ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ αὐτὴ τὴν ἔσπειρε μέσα στὶς ψυχές μας καὶ δὲ θὰ λάβουμε κανένα μισθὸ γι' αὐτά, πῶς λοιπὸν ἔλεγε, «ὅποιος πιστεύει μετὰ τὴν καρδιά του ὀδηγεῖται στὴ δικαίωση, καὶ ὅποιος ὀμολογεῖ μετὰ τὸ στόμα ὀδηγεῖται στὴ σωτηρία»²¹; Γιατί ἡ πίστις εἶναι κατόρθωμα καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πιστοῦ. Πῶς ὅμως ἀλλοῦ ὑπαινίσσεται πάλι τὸ ἴδιο λέγοντας, «ὅποιος ὅμως δὲν ἔχει ἔργα, ἀλλὰ πιστεύει στὸ Θεὸ ποὺ σώζει τὸν ἀσεβή, λογαριάζεται ἡ πίστις του γιὰ δικαίωση»²², ἂν τὰ πάντα ἀνήκουν στὴ χάρις τοῦ Πνεύματος; καὶ πῶς ἀκόμη τὸν πατριάρχη Ἀβραὰμ τὸν στόλισε γι' αὐτὴν μετὰ ἄπειρα ἐγκωμιαστικὰ στεφάνια, γιατί πα-

μυρίοις ἀνέδησεν ἐγκωμίων στεφάνοις, ὅτι τὰ παρόντα πάντα παραδραμῶν, παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσε;

Τίνος οὖν ἔνεκα «Πνεῦμα πίστεως» αὐτὴν καλεῖ; Ἐκεῖνο δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι τὸ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν πιστεῦσαι τῆς
5 ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης ἐστὶ καὶ τὸ ὑπακοῦσαι κληθέντας, μετὰ δὲ τὸ καταβληθῆναι τὴν πίστιν τῆς τοῦ Πνεύματος δεόμεθα βοηθείας, ὥστε μένειν αὐτὴν διηνεκῶς ἄσειστον καὶ ἀπερίτρεπτον. Οὔτε γὰρ ὁ Θεὸς οὔτε ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τὴν ἡμετέραν προφθάνει προαίρεσιν, ἀλλὰ καλεῖ μὲν, ἀναμένει δὲ ὥστε
10 ἐκόντας καὶ βουληθέντας οἴκοθεν προσελθεῖν· εἶτα, ἐπειδὴν προσέλθωμεν, τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχει συμμαχίαν ἅπασαν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὁ διάβολος μετὰ τὸ τῇ πίστει προσελθεῖν ἡμᾶς εὐθέως ἐπεισέρχεται, τὴν καλὴν ταύτην ρίζαν ἀνασπάσαι βουλόμενος καὶ τὰ ζιζάνια σπεῖραι ἐπειγόμενος καὶ τοῖς γνησίοις
15 καὶ καθαροῖς λυμήνασθαι σπέρμασι, δεόμεθα τῆς τοῦ Πνεύματος βοηθείας τότε, ἵνα, καθάπερ γεωργὸς φιλόπονος, ἐγκαθεζόμενος ἡμῶν τῇ ψυχῇ, πολλῇ τῇ φειδοῖ καὶ προνοίᾳ τειχίζη πάντοθεν τὸ νεοπαγὲς τῆς πίστεως φυτόν. Διὰ τοῦτο Θεσσαλονικεῦσιν ἐπέστελλε λέγων, «τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε», δηλῶν ὅτι τῆς
20 τοῦ Πνεύματος χάριτος ἐπείσελθούσης, ἀκαταγώνιστοι τῷ πονηρῷ δαίμονι λοιπὸν καὶ ταῖς μεθοδείαις αὐτοῦ πάσαις ἐσόμεθα. Εἰ γὰρ «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, πολλῶ μᾶλλον τὴν πίστιν ἀσφαλῆ καὶ ἐρριζωμένην οὐ δυνήσεται κατασχεῖν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

25 6. Πῶς δὲ δυνησόμεθα τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπισπάσασθαι βοήθειαν καὶ πείσαι μεῖναι παρ' ἑαυτοῖς; Δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ πολιτείας ἀρίστης. Καθάπερ γὰρ τὸ λυχνιαῖον φῶς ἐλαίῳ κατέχεται καὶ ἀναλωθέντος τούτου κάκεῖνο συναλωθὲν ἄπεισιν, οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, παρόντων μὲν ἡμῖν ἔργων
30 ἀγαθῶν καὶ ἐλεημοσύνης πολλῆς ἐπιχειομένης τῇ ψυχῇ, μένει καθάπερ ἐλαίῳ κατεχομένη ἢ φλόξ· ταύτης δὲ οὐκ οὔσης, ἄπει-

23. Βλ. Ρωμ. 4,1-25.

24. Α' Θεσ. 5,20.

25. Α' Κορ. 12,3.

ραβλέποντας ὅλα τὰ παρόντα πίστεψε παρ' ὄλο πού δὲν εἶχε λόγο νὰ ἐλπίζει²³;

Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο τὴν ὀνομάζει «πνεῦμα πίστεως»; Γιατί θέλει νὰ δείξει ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς τὸ νὰ πιστέψουμε στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ νὰ ὑπακούσουμε ὅταν κληθοῦμε, καὶ ὅτι μετὰ τὴ θεμελίωση τῆς πίστεως χρειαζόμαστε τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ μένει αὐτὴ διαρκῶς σταθερὴ καὶ ἀμετάβλητη. Γιατί οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἔρχεται πρὶν ἀπὸ τὴ δική μας προαίρεση, ἀλλὰ προσκαλεῖ καὶ περιμένει ὥστε ἀπὸ μόνοι μας καὶ μὲ τὴ θέλησή μας νὰ προσέλθουμε· ἔπειτα, ὅταν προσέλθουμε, τότε μᾶς παρέχει ὅλη τὴ δική του συμμαχία. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ διάβολος μετὰ τὴν προσέλευσή μας στὴν πίστη ἐμφανίζεται ἀμέσως θέλοντας νὰ ξεριζώσῃ τὴν καλὴ αὐτὴ ρίζα καὶ ἐπειγόμενος νὰ σπεῖρει τὰ ζιζάνια καὶ νὰ καταστρέψῃ τὰ γνήσια καὶ καθαρὰ σπέρματα, τότε χρειαζόμαστε τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ προστατεύῃ ἀπὸ παντοῦ τὸ νέο φυτὸ τῆς πίστεως μὲ κάθε μέριμνα καὶ φροντίδα σὰν ἕνας φιλόπρονος γεωργὸς ἐγκατεστημένος στὴν ψυχὴ μας. Γι' αὐτὸ γράφοντας στοὺς Θεσσαλονικεῖς ἔλεγε, «μὴ σβήνετε τὸ Πνεῦμα»²⁴, δηλώνοντας πῶς ὅταν ἔρθῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, θὰ εἴμαστε ἀκαταμάχητοι πιά γιὰ τὸν κακὸ δαίμονα καὶ ὅλες του τὶς πονηρίες. Γιατί, ἂν «κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Κύριος παρὰ μόνο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος»²⁵, πολὺ περισσότερο δὲ θὰ μπορέσει νὰ κρατήσῃ τὴν πίστη του σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη παρὰ μόνο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

6. Πῶς ὅμως θὰ μπορέσουμε νὰ ἀποσπάσουμε τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος καὶ νὰ τὸ πείσουμε νὰ μείνῃ κοντά μας; Μὲ ἔργα ἀγαθὰ καὶ ἄριστο τρόπο ζωῆς. Γιατί ὅπως τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ διατηρεῖται μὲ λάδι καὶ ὅταν ξοδευθεῖ αὐτὸ σβήνει καὶ τὸ φῶς μαζί του καὶ τελειώνει, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅταν ἔχουμε νὰ παρουσιάσουμε ἔργα ἀγθὰ καὶ ἡ ψυχὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ πολλὴ ἐλεημοσύνη, μένει ἡ φλόγα σὰν νὰ διατηρεῖται ἀπὸ λάδι· ὅταν ὅμως αὐτὴ δὲν ὑπάρχει, φεύ-

σι καὶ ἀναχωρεῖ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν πέντε παρθένων ἐγένετο. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι μετὰ τοὺς πολλοὺς πόνους καὶ τοὺς ἰδρῶτας, ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας οὐκ εἶχον βοήθειαν, οὐκ ἴσχυσαν παρ' ἑαυτοῖς κατασχεῖν τὸ τοῦ Πνεύματος χάρισμα· διὸ
5 καὶ τοῦ νυμφῶνος ἐξεβλήθησαν καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἤκουσαν φωνῆς, «ὕπαγετε, οὐκ οἶδα ὑμᾶς», ἢ καὶ τῆς γεέννης ἦν χαλεπωτέρα· διὰ τοῦτο καὶ «μωρὰς» αὐτὰς ὠνόμασεν· εἰκότως· ὅτι τυραννικωτέρας ἐπιθυμίας περιγενόμεναι, ὑπὸ τῆς ἀσθενεστέρας ἐάλωσαν.

10 Ὅρα γάρ· φύσεως βίαν ἐνίκησαν, λυττώσαν μανίαν ἐχαλίωσαν, τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐστόρεσαν κύματα, ἐν γῆ διατρίβουσαι ἀγγελικὸν ἐπεδείξαντο βίον, σῶμα περικείμεναι πρὸς τὰς ἀσωμάτων ἡμιλλήθησαν δυνάμεις, καὶ μετὰ τοσοῦτον πόνον χρημάτων ἐπιθυμίας οὐκ ἐκράτησαν, ὄντως μωραὶ καὶ ἀνόητοι· διὰ
15 τοῦτο καὶ οὐδὲ συγγνώμης ἠξιώθησαν. Ραθυμίας γὰρ τὸ πτώμα γέγονε μόνον· αἱ γὰρ ἐν τοσαύτῃ φλογὶ κάμινον ἐπιθυμίας δυνθεῖσαι σβέσαι καὶ ὑπὲρ τὰ σκάμματα πηδήσασαι καὶ πλείω τῶν προσταχθέντων ἐπιδειξάμεναι (οὐ γὰρ ἐστὶ νόμος ἢ παρθενία, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκουόντων ἐπιτέτραπται), εἶτα ὑπὸ
20 χρημάτων ἠττηθεῖσαι, τίνος οὐκ ἂν εἶεν ἐλεεινότεραι, δι' ὀλίγων ἀργυρίων τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ρίψασαι; Ταῦτα λέγω, οὐχὶ τὰς χεῖρας τῶν παρθένων ἐκλύων οὐδὲ τὴν παρθενίαν σβέσαι βουλόμενος, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀνόνητα δράμωσιν, ἵνα μὴ μετὰ μυρίους ἰδρῶτας ἀστεφάνωτοι καὶ αἰσχύνης γέμουσαι ἐκ τῶν
25 σκαμμάτων ἀναχωρήσωσι. Καλὸν ἢ παρθενία καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τὸ καλὸν τοῦτο καὶ μέγα καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν, ἂν μὴ φιλανθρωπίαν ἔχη συνεζευγμένην, οὐδὲ ἐπιβαίνειν τῶν τοῦ νυμφῶνος προθύρων δυνήσεται.

Καὶ σκόπει μοι τῆς φιλανθρωπίας τὴν ἰσχὺν καὶ τῆς ἐλεη-
30 μοσύνης τὴν δύναμιν. Παρθενία μὲν χωρὶς ἐλεημοσύνης οὐκ ἴσχυσεν οὐδὲ μέχρι τῶν προθύρων τοῦ νυμφῶνος ἀγαγεῖν, ἐλεη-

γει και αναχωρεῖ, πράγμα πού ἔγινε και στις πέντε παρθένους. Γιατι και ἐκεῖνες ὕστερα ἀπό τους πολλούς κόπους και τους ἰδρωτες, ἐπειδή δὲν εἶχαν τὴ βοήθεια ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία, δὲν μπόρεσαν νὰ κρατήσουν κοντά τους τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ και τὸ νυμφώνα στερήθηκαν και τὴ φοβερὴ ἐκείνη φωνὴ ἄκουσαν, «πηγαίνετε, δὲ σᾶς ξέρω»²⁶, πού ἦταν φοβερότερη και ἀπὸ τὴ γέεννα. Γι' αὐτὸ και τις ὀνόμασε «μωρές» και πολὺ σωστά, γιατί ἐνῶ νίκησαν πῶς τυραννικὴ ἐπιθυμία, νικήθηκαν ἀπὸ ἀσθενέστερη.

Πρόσεχε λοιπόν· νίκησαν τὴ βία τῆς φύσης, χαλιναγώγησαν μιὰ λυσσασμένη μανία, κατέβαλαν τὰ κύματα τῆς ἐπιθυμίας, ἂν και ζοῦσαν στὴ γῆ ἐπέδειξαν ἀγγελικὸ τρόπο ζωῆς, ἂν και εἶχαν σῶμα συναγωνίσθηκαν μὲ τις ἀσώματες δυνάμεις. Και ὕστερα ἀπὸ τόσο μεγάλο κόπο ἀφοῦ δὲ νίκησαν τὴν ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, πραγματικὰ ἦταν μωρές και ἀνόητες· γι' αὐτὸ και δὲν κρίθηκαν ἄξιες γιὰ συγγνώμη. Γιατι τὸ παράπτωμά τους προῆλθε μόνο ἀπὸ ἀδιαφορία. Αὐτὲς δηλαδὴ πού σὲ τόσο μεγάλη φλόγα μπόρεσαν νὰ σβήσουν τὸ καμίνι τῆς ἐπιθυμίας και ἀγωνίσθηκαν παρὰ πολὺ και ἐπέδειξαν περισσότερα ἀπὸ τις ἐντολές πού πῆραν (γιατι δὲν εἶναι ἐντολὴ ἢ παρθενία ἀλλὰ ἀφήνεται στὴν προαίρεση τῶν ἀκροατῶν), και στὴ συνέχεια νικήθηκαν ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀπὸ ποιόν δὲ θὰ ἦταν δυστυχέστερες, τὴ στιγμὴ πού μὲ λίγα χρήματα πέταξαν τὸ στεφάνι ἀπὸ τὸ κεφάλι τους; Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι παραλύοντας τὰ χέρια τῶν παρθένων οὔτε θέλοντας νὰ καταργήσω τὴν παρθενία, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν ἀγωνισθοῦν ἀνώφελα, γιὰ νὰ μὴν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὰ στάδιο ὕστερα ἀπὸ ἄπειρους ἰδρωτες ἀστεφάνωτες και καταντροπιασμένες. Εἶναι καλὸ πράγμα ἢ παρθενία και ὑπερφυσικὸ τὸ κατόρθωμα. Ἄλλὰ τὸ καλὸ και μεγάλο και ὑπερφυσικὸ αὐτὸ πράγμα ἂν δὲν εἶναι ἐνωμένο μὲ τὴ φιλανθρωπία, δὲ θὰ μπορέσει νὰ φθάει οὔτε στὰ πρόθυρα τοῦ νυμφώνα.

Και πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν ἰσχὺ τῆς φιλανθρωπίας και τὴ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης. Ἡ παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνη δὲν μπόρεσε νὰ τις φέρει οὔτε μέχρι τὰ πρόθυρα τοῦ νυμφώ-

μοσύνη δὲ χωρὶς παρθενίας τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους μετὰ πολλῶν ἐγκωμίων εἰς τὴν πρὸ καταβολῆς κόσμου βασιλείαν ἠτοιμασμένην ἔχειραγώγησεν. Αὐταὶ μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ ἐπεδείξαντο δασιλῆ, ἤκουσαν, «ὕπάγετε, οὐκ οἶδα ὑμᾶς»,
 5 ἐκεῖνοι δὲ οἱ διψῶντα ποτίσαντες καὶ πεινῶντα θρέψαντες τὸν Χριστόν, καίτοι παρθενίαν μὴ προβαλλόμενοι, ἤκουσαν, «δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Καὶ μάλα εἰκότως ὁ μὲν γὰρ παρθενεύων καὶ νηστεύων ἑαυτῷ χρήσιμος, ὁ δὲ ἐλε-
 10 ῶν κοινός ἐστι τῶν ναυαγούντων λιμῆν, τὰς τῶν πλησίον διορθούμενος πενίας καὶ τὰς ἐτέρων λύων ἀνάγκας. Τῶν δὲ κατορθωμάτων ἐκεῖνα μάλιστα εὐδοκιμεῖν εἶωθεν, ἅπερ ἂν πρὸς τὸ συμφέρον ἐτέροις γίνεται.

7. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι αὐταὶ μᾶλλον τῷ Θεῷ περισπούδαστοι
 15 τῶν ἄλλων αἱ ἐντολαί, περὶ μὲν νηστείας καὶ παρθενίας διαλεγόμενος, βασιλείας οὐρανῶν μέμνηται, περὶ δὲ ἐλεημοσύνης καὶ φιλάνθρωπίας καὶ τοῦ ποιεῖν ἑαυτοὺς οἰκτίρμονας νομοθετῶν, πολὺ μείζον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τέθεικεν ἔπαθλον, «ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»,
 20 λέγων. Ἐκεῖνοι γὰρ μάλιστα τῶν νόμων ὁμοίους ποιοῦσι τοὺς ἀνθρώπους τῷ Θεῷ, ὡς ἀνθρώπους εἰκὸς γενέσθαι ὁμοίους τοῦ Θεοῦ, οἱ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκβαίνοντες. Καὶ δηλῶν αὐτὸ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδί-
 25 κους». Οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῖς οὔσι κατὰ δύναμιν εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον τῶν ἀδελφῶν ἀποκεχρημένοι, μιμήσασθε τὸν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ προτιθέντα πᾶσιν ὁμοίως.

Μέγα τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον συγκροτηθῆναι αὐτὸ βούλομαι. Παρθενίας γὰρ ἀξίωμα οὐκ ἀπο-
 30 σχέσθαι γάμων μόνον, ἀλλὰ τὸ φιλάνθρωπον εἶναι καὶ φιλάδελφον καὶ συμπαθητικόν. Τί γὰρ ὄφελος παρθενία μετὰ ὠμότητος;

27. Ματθ. 25,34.

28. Ματθ. 5,45.

να, ἐνῶ ἡ ἐλεημοσύνη χωρὶς τὴν παρθενία ὁδήγησε τοὺς τροφίμους τῆς μὲ πολλοὺς ἐπαίνους στὴ βασιλεία ποὺ ἐτοιμάσθηκε πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Γιατὶ αὐτές, ἐπειδὴ δὲν ἐπέδειξαν πλούσια ἐλεημοσύνη, ἄκουσαν, «πηγαίνετε, δὲ σᾶς ξέρω», ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πότισαν τὸ Χριστὸ ὅταν διψοῦσε καὶ τοῦ ἔδωσαν νὰ φάει ὅταν πεινοῦσε, παρ' ὄλο ποὺ δὲν πρόβαλλαν τὴν παρθενία, ἄκουσαν· «ἐλᾶτε, οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία ποὺ σᾶς ἔχει ἐτοιμασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»²⁷. Καὶ πολὺ σωστά· γιατί ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ τὴν παρθενία καὶ νηστεύει εἶναι χρήσιμος γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ κάνει ἐλεημοσύνη εἶναι κοινὸ λιμάνι γιὰ τοὺς ναυαγούς, διορθώνοντας τὴ φτώχεια τῶν συνανθρώπων του καὶ ἀνακουφίζοντας τὶς ἀνάγκες τῶν ἄλλων. Καὶ συνήθως ἀπὸ τὰ κατορθώματα ἐκεῖνα κυρίως ξεχωρίζουν, ἐκεῖνα ποὺ γίνονται γιὰ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων.

7. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτές οἱ ἐντολές εἶναι πιὸ ἀγαπητὲς στὸ Θεὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ὅταν μιλάει γιὰ τὴ νηστεία καὶ τὴν παρθενία ἀναφέρει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ ὅταν νομοθετεῖ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ φιλανθρωπία καὶ γιὰ νὰ κάνουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας εὐσπλαχνικοὺς ὀρίζει ἔπαθλο πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, λέγοντας· «γιὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα σας»²⁸. Γιατὶ ἐκεῖνοι πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς νόμους κάνουν τοὺς ἀνθρώπους ὅμοιους μὲ τὸ Θεό, ὅσο μπορεῖ νὰ γίνουν οἱ ἄνθρωποι ὅμοιοι μὲ τὸ Θεό, ποὺ γίνονται γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον. Καὶ φανερώνοντας αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «γιατὶ αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιο του σὲ κακοὺς καὶ σὲ καλοὺς καὶ βρέχει σὲ δικαίους καὶ ἀδίκους». Ἔτσι καὶ ἐσεῖς, χρησιμοποιώντας τὰ ὑπάρχοντά σας ὅσο μπορεῖτε γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον τῶν ἀδελφῶν, θὰ μιμηθεῖτε ἐκεῖνον ποὺ μὲ ὅμοιο τρόπο σὲ ὅλους προσφέρει τὰ ἀγαθὰ του.

Εἶναι μεγάλο τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας καὶ γι' αὐτὸ προπάντων θέλω νὰ ἀσκηθεῖ περισσότερο καὶ καλύτερα. Γιατὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας δὲ σημαίνει ἀποχὴ μόνο ἀπὸ τὸ γάμο, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἀσκεῖ φιλάνθρωπος καὶ φιλά-

τί δὲ κέρδος σωφροσύνη μετὰ ἀπανθρωπίας; Οὐχ ἑάλως σωμάτων ἐπιθυμία, ἀλλ' ἑάλως χρημάτων ἐπιθυμία· οὐκ ἑθαύμασας σώματος κάλλος ἀλλ' ἑθαύμασας χρυσίου κάλλος· τὸν μείζονα ἐνίκησας ἀνταγωνιστήν, ἀλλ' ὁ ἐλάττων καὶ ἀσθενέστερος
 5 ἐκράτησέ σου καὶ περιεγένετο. Διὰ τοῦτο αἰσχροτέραν ἐποίησέ σου τὴν ἦτταν· διὰ τοῦτο οὐδὲ συγγνώμης ἔτυχες, τοσαύτης μὲν περιγενομένη βίας καὶ πρὸς τὴν φύσιν αὐτὴν ἀποδυσσαμένη, ὑπὸ δὲ φιλαργυρίας ἀλοῦσα, ἦν καὶ οἰκέται πολλάκις καὶ βάρβαροι ἀπονητὶ νικῆσαι ἠδυνήθησαν.

10 8. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, ἀγαπητοί, καὶ οἱ γάμοις ὁμιλοῦντες καὶ οἱ παρθενίας ἀσκοῦντες, πολλὴν ἐπιδειξώμεθα περὶ τὴν ἐλεημοσύνην σπουδὴν, ἐπειδὴ μηδὲ ἑτέρως ἔστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν. Εἰ γὰρ παρθενία χωρὶς ἐλεημοσύνης οὐκ ἴσχυσεν εἰς βασιλείαν εἰσαγαγεῖν, ποῖον ἕτερον κα-
 15 τέρθωμα τοῦτο ἰσχύσει ἢ δυνήσεται ταύτης χωρὶς; Οὐκ ἔστιν οὐδέν. Πάση τοίνυν ψυχῇ καὶ δυνάμει τὸ ἔλαιον ἐγγέωμεν ταῖς λαμπάσι καὶ δασιλὲς ἔστω καὶ διηνεκὲς τοῦτο, ἵνα φαιδρὸν καὶ πλούσιον μείνη τὸ φῶς. Μὴ γὰρ δὴ τὸν πένητα ἴδης τὸν λαμβάνοντα, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν ἀποδιδόντα· μὴ τὸν δεχόμενον τὸ ἀρ-
 20 γύριον, ἀλλὰ τὸν ὑπεύθυνον γινόμενον τῷ ὀφλήματι. Διὰ γὰρ τοῦτο ἕτερος λαμβάνει καὶ ἕτερος ἀποδίδωσιν, ἵνα ἢ μὲν τοῦ δεχομένου πενία καὶ ἢ συμφορὰ πρὸς ἔλεον ἐπικάμψη καὶ συμπάθειαν, ὁ δὲ τοῦ μέλλοντος ἀποδιδόναι πλοῦτος τὴν καταβολὴν ἐγγυώμενος καὶ τὴν μετὰ πολλῆς προσθήκης ἔκτισιν ἐπομένην,
 25 θαρρῆσαι παρασκευάσῃ περὶ τοῦ δανείου καὶ τοῦ τέλους καὶ μετὰ πλείονος δασιλείας ἐκκαλέσῃται τὴν ἐλεημοσύνην. Τίς

δελφος καὶ εὐσπλαχνικός. Γιατὶ ποιό τὸ ὄφελος ὅταν ἡ παρθε-
νία συνυπάρχει μὲ τὴ σκληρότητα; καὶ ποιό τὸ κέρδος ὅταν ἡ
σωφροσύνη ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν ἀπανθρωπιά; Δὲν κυριεύθη-
κες ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν σωμάτων, ἀλλὰ κυριεύθηκες ἀπὸ τὴν
ἐπιθυμία τῶν χρημάτων· δὲ θαύμασες τὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος
ἀλλὰ θαύμασες τὴ λάμψη τοῦ χρυσοῦ· νίκησες τὸ μεγαλύτερο
ἀντίπαλο, ἀλλὰ ὁ μικρότερος καὶ ἀσθενέστερος σὲ νίκησε καὶ
σὲ κατέβαλε. Γι' αὐτὸ ἔκαμε πιὸ ἀτιμωτικὴ τὴν ἦττα σου. Γι'
αὐτὸ οὔτε συγγνώμη ἐπέτυχες, γιατί, παρ' ὄλο πού νίκησες
τόσο μεγάλη βία καὶ ἀγωνίσθηκες ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς φύ-
σης, κυριεύθηκες ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, τὴν ὁποία καὶ οἱ ὑπηρέτες
καὶ οἱ βάρβαροι μπόρεσαν πολλὰς φορὲς νὰ τὴ νικήσουν χωρὶς
κόπο.

8. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἀγαπητοί, καὶ ὅσοι εἶναι
παντρεμένοι καὶ ὅσοι ἀσκοῦν τὴν παρθενία, ἅς δείξουμε μεγάλο
ἐνδιαφέρον για τὴν ἐλεημοσύνη, γιατί διαφορετικὰ δὲν εἶναι
δυνατὸ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιατὶ ἂν ἡ
παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνη δὲν μπόρεσε νὰ ὀδηγήσει στὴ
βασιλεία, ποιό ἄλλο κατόρθωμα θὰ τὸ κατορθώσει αὐτὸ ἢ θὰ
τὸ μπορέσει χωρὶς αὐτήν; Δὲν ὑπάρχει κανένα. Μὲ ὅλη λοιπὸν
τὴν ψυχὴ μας καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας ἅς χύνουμε τὸ λάδι
στὶς λαμπάδες, καὶ ἅς εἶναι αὐτὸ ἄφθονο καὶ διαρκές, γιὰ νὰ
παραμείνει λαμπρὸ καὶ πλούσιο τὸ φῶς. Γιατὶ μὴ βλέπεις τὸ
φτωχὸ πού παίρνει ἀλλὰ τὸ Θεὸ πού ἀνταποδίδει· ὄχι ἐκεῖνον
πού δέχεται τὰ χρήματα ἀλλὰ αὐτὸν πού γίνεται ὑπεύθυνος γιὰ
τὸ χρέος. Καὶ γι' αὐτὸ ἄλλος παίρνει καὶ ἄλλος ἀνταποδίδει,
γιὰ νὰ μᾶς παρακινήσει σὲ ἐλεημοσύνη καὶ σὲ συμπόνοια ἢ
φτώχεια καὶ ἢ συμφορὰ ἐκεῖνου πού δέχεται, ἐνῶ ὁ πλοῦτος
αὐτοῦ πού πρόκειται νὰ ἀνταποδώσει ἐγγυώμενος τὴν πληρωμὴ
καὶ τὴν ἐξόφληση πού ἀκολουθεῖ μὲ μεγάλη προσαύξηση θὰ
μᾶς δώσει ἐλπίδα γιὰ τὸ δάνειο καὶ τὸ κέρδος καὶ θὰ συμβάλει
στὸ νὰ γίνει μὲ περισσότερη γενναιοδωρία ἢ ἐλεημοσύνη. Για-
τί, πές μου, ποιός ἐνῶ πρόκειται νὰ πάρει ἑκατὸ φορὲς περισ-

γάρ, εἶπέ μοι, μέλλων ἑκατονταπλασίονα λαμβάνειν καὶ θαρρῶν πάντως ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως, οὐχὶ τὰ πάντα προήσεται;

Μὴ τοίνυν φειδώμεθα χρημάτων, μᾶλλον δὲ φειδώμεθα τῶν χρημάτων· ὁ γὰρ φειδόμενος τῶν ὄντων, εἰς τὰς τῶν πενή-
 5 των χεῖρας αὐτὰ ἐναποτίθεται, εἰς τὸν ἄσυλον θησαυρόν, καὶ λησταῖς καὶ οἰκέταις καὶ συκοφάνταις κακούργοις καὶ πάσαις ἐφόδοις ἀνάλωτον. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἀκούων ὀκνεῖς προέσθαι τι τῶν ὄντων καὶ οὔτε τὸ ἑκατονταπλασίονα ἀπολαβεῖν οὔτε ἢ τοῦ πένητος συμφορὰ οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐπικάμψαι σε δυνήσεται,
 10 ἀναλόγισαι τὰ πεπλημμελημένα σοι, εἴσελθε εἰς τὸ συνειδὸς τῶν ἀμαρτημάτων, πᾶσαν ἐξέτασόν σου τὴν ζωὴν, κατάμαθέ σου τὰ παραπτώματα μετὰ ἀκριβείας· κἂν ἀπάντων ἀνθρώπων ἀπηνέστερος ᾦς, πάντως ὑπὸ τοῦ φόβου τῶν ἡμαρτημένων σοι παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὠθούμενος, καὶ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης
 15 ἄφεσίν σοι προδοκῶν γενέσθαι τούτων, καὶ τὸ σῶμα ἐπιδώσεις σαυτοῦ, μήτι γε χρήματα.

Εἰ γὰρ τραύματα ἔχοντες καὶ νοσήματα σωματικὰ ἀποκρούσασθαι βουλόμενοι, οὐδενὸς τῶν ὄντων φειδώμεθα κἂν αὐτὸ τὸ ἱμάτιον ἀποδόσθαι δεοί, ὥστε τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλα-
 20 γῆναι ἐκείνης, πολλῶ μᾶλλον τῆς ψυχῆς ἀρρωστίαν ἀποτίθεσθαι μέλλοντες καὶ τὰ χαλεπὰ τῶν ἀμαρτημάτων τραύματα διὰ τῆς ἐλεημοσύνης, μετὰ πάσης προθυμίας αὐτὴν ἐργασώμεθα. Καίτοι γε ἐπὶ μὲν τῶν νοσημάτων οὐκ ἔστιν εὐθέως καταβαλλόντα ἀργύριον ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου, ἀλλὰ δεῖ καὶ τομῆς
 25 πολλάκις καὶ καύσεως καὶ πικρῶν φαρμάκων καὶ λιμοῦ, καὶ ψύχους καὶ ἐτέρων φορτικωτέρων ἐπιταγμάτων· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀρκεῖ καταβαλεῖν τὸ ἀργύριον εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας, καὶ πάντα εὐθέως ἀπολούσασθαι τὰ πεπλημμελημένα χωρὶς ὀδύνης καὶ πόνου. Ὁ γὰρ τὴν ψυχὴν θεραπεύων
 30 ἰατρὸς οὐ δεῖται μεθόδων καὶ ὀργάνων καὶ σιδήρου καὶ πυρός,

σότερα και ἐλπίζει ὅπωςδήποτε στὴν ἀνταπόδοση, δὲ θὰ τὰ προσφέρει ὅλα;

Ἄς μὴ λυπόμαστε λοιπὸν τὰ χρήματα, ἢ καλύτερα ἄς λυπόμαστε τὰ χρήματα. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ λυπᾶται τὰ ὑπάρχοντά του τὰ ἐναποθέτει στὰ χέρια τῶν φτωχῶν, στὸ ἀσύλητο αὐτὸ θησαυροφυλάκιο καὶ ἀπαραβίαστο ἀπὸ ληστὲς καὶ ὑπηρέτες καὶ κακοὺς συκοφάντες καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις. Ἄν ὅμως ἀκούοντας αὐτὰ ἀκόμη διστάζεις νὰ προσφέρεις κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ οὔτε τὸ ὅτι θὰ πάρεις ἑκατὸ φορές περισσό-τερα οὔτε ἢ συμφορὰ τοῦ φτωχοῦ οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ μπορέσει νὰ σὲ συγκινήσει, ἀναλογίσου τὰ παραπτώματά σου, συνειδητοποίησε τὰ ἁμαρτήματά σου, ἐξέτασε ὅλη τὴ ζωὴ σου, μάθε καλὰ τὰ σφάλματά σου. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ὁ πιὸ σκληρὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὠθούμενος ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἁμαρτημάτων σου κάθε φορὰ καὶ προσδοκώντας νὰ σοῦ συχωρηθοῦν αὐτὰ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, θὰ δώσεις ἀκόμη καὶ τὸ σῶμα σου, καὶ ὄχι μόνο χρήματα.

Ἄν λοιπὸν ὅταν ἔχουμε τραύματα καὶ θέλουμε νὰ θεραπεύσουμε ἀρρώστιες τοῦ σώματός μας δὲ λυπόμαστε τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας, ἔστω καὶ ἂν πρέπει νὰ πουλήσουμε καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔνδυμά μας, ὥστε ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ἐκείνη, πολὺ περισσότερο θέλοντας ν' ἀπομακρύνουμε ἀρρώστια τῆς ψυχῆς καὶ τὰ φοβερὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, ἄς τὴν κάνουμε μὲ κάθε προθυμία. Ἄν καὶ βέβαια στὴν περίπτωσι τῶν ἀσθενειῶν δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀπαλλαγεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ νόσο ἀμέσως μόλις πληρώσει τὰ χρήματα, ἀλλὰ πολλὰς φορές χρειάζεται καὶ ἐγχείριση καὶ καυτηρίαση καὶ πικρὰ φάρμακα καὶ στέρηση τροφῆς καὶ πάγος καὶ ἄλλες πιὸ ἐνοχλητικὲς ἐντολές. Ἐδῶ ὅμως δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ καταβάλουμε τὰ χρήματα στὰ χέρια τῶν φτωχῶν καὶ ἀμέσως καθαρίζονται ὅλα τὰ ἁμαρτήματά μας χωρὶς πόνον καὶ κόπον. Γιατὶ ὁ γιατρὸς ποὺ θεραπεύει τὴν ψυχὴ δὲ χρειάζεται μεθόδους καὶ ὄργανα, μαχαίρι καὶ φωτιά, ἀλλὰ ἀρκεῖ ἓνα νεῦμα

ἀλλ' ἄρκεῖ νεῦσαι μόνον καὶ πάντα ἐκρεῖ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὰ πλημμελήματα, καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν ἀφανίζεται.

9. Οὐχ ὄρᾳς τοὺς μοναχοὺς τοὺς τὸν μονήρη βίον ἐπιθυμοῦντας καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀναχωροῦντας, ὅσῃν ὑπομένουσι σκληραγωγίαν; Καὶ γὰρ σποδὸν ὑποστρωννύμενοι καὶ σάκκον περιβαλλόμενοι καὶ κλοιὰ παντὶ τῷ σώματι περιτιθέντες καὶ ἐν οἴκῳ καθεῖρξαντες ἑαυτοὺς, λιμῶ παλαίουσι διηνεκεῖ, θρήνοις συζῶσι καὶ ἀγρυπνίαις ἀφορήτοις, ἵνα δυνηθῶσι μικρὸν γοῦν μέρος τῶν ἡμαρτημένων ἀπορρίψασθαι· σοὶ δὲ 10 ἔξεστι χωρὶς τῆς σκληραγωγίας ἀπάσης ἐκείνης τὴν εὐκόλον ταύτην καὶ ραδίαν εὐλάβειαν ἐπιδείξασθαι.

Ποῖος γὰρ πόνος, εἶπέ μοι, τῶν ὄντων ἀπολαύοντας, τὰ περιττὰ τῆς χρείας εἰς τοὺς δεομένους ἀναλῶσαι; Εἰ γὰρ μὴ μισθὸς ἔκειτο, εἰ γὰρ μὴ ἀμοιβὴ τοσαύτη ὄριστο, αὐτὴ τοῦ πράγματος ἢ φύσις οὐχ ἱκανὴ καὶ τοὺς σφόδρα ἀνημέρους πείσαι, τοῖς περιττεύουσιν εἰς παραμυθίαν τῶν δεομένων ἀποχρήσασθαι; Ὅταν δὲ καὶ τοσοῦτοι στέφανοι καὶ τοσαῦται ἀμοιβαὶ καὶ τοσαύτη ἀμαρτημάτων ἀμνηστία διὰ τῆς ἐλεημοσύνης γίνηται, ποῖαν ἔξουσιν ἀπολογίαν, εἶπέ μοι, οἱ χρημάτων φειδόμενοι καὶ 20 τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν καταποντίζοντες τοῖς ἀμαρτήμασιν; Εἰ γὰρ καὶ μηδέν σε ἕτερον κινεῖ καὶ διανίστησι πρὸς συμπάθειαν καὶ πρὸς ἐλεημοσύνην, τῆς τελευτῆς τὴν ἀδηλίαν ἀναλόγισαι καὶ ἐνθυμηθεῖς, ὅτι κἂν μὴ πένησι δῶς, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου καὶ ἄκων ἐκστῆση ἑτέροις αὐτῶν, κἂν οὕτω γενοῦ φιλάνθρωπος νῦν. Καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας ἂν εἶη, ὧν καὶ ἄκοντες ἐξίστασθαι μέλλομεν, ἑτέροις τούτων μὴ μεταδοῦναι ἐκόντας τοῖς δεομένοις, καὶ ταῦτα μέλλοντας τοσαῦτα ἀπὸ τῆς φιλοφροσύνης ταύτης καρποῦσθαι καλά. «Τὸ ὑμῶν περίσσευμα», φησί, «γενέσθω εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα».

νά κάνει μόνο και όλα τὰ ἀματήματα φεύγουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας καὶ ἐξαφανίζονται.

9. Δὲ βλέπεις τοὺς μοναχοὺς ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴ μοναχικὴ ζωὴ καὶ ἀναχωροῦν στὶς κορυφές τῶν βουνῶν πόση σκληραγωγία ὑπομένουν; Γιατὶ πραγματικὰ ἔχοντας γιὰ στρῶμα τὸ χῶμα καὶ φορώντας σάκκο καὶ τοποθετώντας σὲ ὄλο τους τὸ σῶμα δεσμὰ καὶ φυλακίζοντας τὸν ἑαυτὸ τους στὸ κελλὶ παλεύουν μὲ διαρκὴ πείνα καὶ συζοῦν μὲ θρήνους καὶ ἀφόρητες ἀγρυπνίες, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ διώξουν ἓνα μικρὸ τουλάχιστο μέρος ἀπὸ τὰ ἀματήματά τους. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιδείξεις τὴν εὐκολὴ αὐτὴ καὶ κατορθωτὴ εὐλάβεια χωρὶς ὅλη ἐκείνη τὴ σκληραγωγία.

Γιατὶ πὲς μου, τί κόπος εἶναι, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τους νὰ ξοδέψουν ὅσα τοὺς περισσεύουν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη; Γιατὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε μισθός, ἂν δὲν εἶχε ὀρισθεῖ τόσο μεγάλη ἀμοιβή, αὐτὴ ἢ φύση τοῦ πράγματος δὲ θὰ ἦταν ἀρκετὴ νὰ πείσει καὶ τοὺς ὑπερβολικὰ ἄγριους νὰ μεταχειρίζονται τὰ περισσεύματα γιὰ ἀνακούφιση ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη; Ὅταν ὅμως μὲ τὴν ἐλεημοσύνη ἐπιτυγχάνονται τόσα βραβεῖα καὶ τόσες ἀμοιβές καὶ τόση συγχώρηση ἀμαρτημάτων, πὲς μου, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ λυποῦνται τὰ χρήματα καὶ καταποντίζουν τὴν ψυχὴ τους μέσα στὰ ἀματήματα; Καὶ ἂν τίποτε ἄλλο δὲ σὲ παρακινεῖ καὶ δὲ σὲ συγκινεῖ γιὰ συμπόνοια καὶ γιὰ ἐλεημοσύνη, σκέψου τὸ ξαφνικὸ τοῦ θανάτου καί, ἀφοῦ ἀναλογισθεῖς ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δὲ δώσεις στοὺς φτωχοὺς, ὅταν ἔρθει ὁ θάνατος καὶ χωρὶς τὴ θέλησή σου θὰ τὰ παραχωρήσεις στοὺς ἄλλους, τουλάχιστο ἔτσι γίνε τώρα φιλάνθρωπος. Γιατὶ πραγματικὰ θὰ ἦταν ἀπόδειξη τῆς χειρότερης ἀνοησίας νὰ μὴν προσφέρουμε μὲ τὴ θέλησή μας σὲ ἄλλους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπ' αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ χωρὶς τὴ θέλησή μας πρόκειται νὰ ἀποχωρισθοῦμε, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ἀπὸ τὴ φιλοφροσύνη αὐτὴ πρόκειται νὰ κερδίσουμε τόσα καλά. «Τὸ δικό σας περισσεύμα», λέγει, «ἄς προστεθεῖ στὸ δικό τους ὑστέρημα»²⁹.

Τί δέ ἐστίν ὁ λέγει; Μείζονα λαμβάνεις, ἢ δίδως. Δίδως αἰσθητά, καὶ λαμβάνεις νοητὰ καὶ πνευματικά· δίδως ἀργύριον, καὶ λαμβάνεις ἀμαρτημάτων ἄφεσιν· λύεις σὺ τῷ πένητι λιμόν, ἐκεῖνος δέ σοι λύει τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν. Ἀντίδοσις τίς ἐστι καὶ
 5 πραγματεία πολὺ τῆς δαπάνης μείζω καὶ χρησιμωτέραν τὴν πρόσοδον ἔχουσα. Ἡ μὲν γὰρ δαπάνη ἐν χρήμασι γίνεται, ἡ πρόσοδος δὲ οὐκ ἔτι ἐν χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀμαρτημάτων ἀφέσει καὶ παρρησίᾳ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσει, «ἂ μῆτε ὀφθαλμὸς
 10 εἶδε, μῆτε οὖς ἤκουσε, μῆτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη». Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν ἐμπόρους μηδενοῦς φείδεσθαι τῶν ὄντων, καὶ ταῦτα οὐχ ἑτέρας τινὸς καινοτέρας ἀλλ' ὁμοίας τῇ ἐνθήκῃ τῆς ἐμπορίας αὐτῶν μελλούσης ἔσεσθαι, ἡμᾶς δὲ διὰ φθαρτῶν καὶ ἐπικήρων οὐχὶ φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα, ἀλλ' ἄφθαρτα
 15 καὶ ἀθάνατα καρποῦσθαι μέλλοντας ἀγαθὰ, μηδὲ τὴν αὐτὴν ἐκεῖνοις φιλοτιμίαν περὶ τὰ ὄντα ἐπιδεικνυσθαι;

Μή, ἀδελφοί, μὴ οὕτω κακῶς περὶ τῆς ἑαυτῶν βουλευόμεθα σωτηρίας, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τῶν παρθένων εἰδότες καὶ τοὺς εἰς τὸ πῦρ ἀπαγομένους τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ
 20 τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐπειδὴ μὴ ἔθρεψαν, μηδὲ ἐπότισαν τὸν Χριστόν, κατέχωμεν τοῦ Πνεύματος τὸ πῦρ διὰ φιλανθρωπίας δαυιλοῦς καὶ ἐπιτεταμένης ἐλεημοσύνης, ἵνα μὴ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσωμεν. Ἡ μὲν γὰρ πίστις τῆς τοῦ Πνεύματος δεῖται βοηθείας καὶ τῆς παραμονῆς ἵνα ἄσειστος μένη, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος
 25 βοήθεια διὰ βίου καθαρῶ καὶ πολιτείας ἀρίστης ἡμῖν εἶωθεν παραμένειν. Ὡστε, εἰ μέλλοιμεν ἐρριζωμένην ἔχειν τὴν πίστιν, πολιτείας ἡμῖν δεῖ καθαρᾶς τῆς τὸ Πνεῦμα πειθούσης μένειν καὶ συνέχειν ἐκείνης τὴν δύναμιν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι βίον ἀκάθαρτον ἔχοντα, μὴ καὶ περὶ τὴν πίστιν σαλεύεσθαι.

30 10. Οἱ γοῦν περὶ εἰμαρμένης ληροῦντες καὶ τῷ σωτηριῳδῶ

Και τί σημαίνει αυτό που λέγει; Παίρνεις μεγαλύτερα απ' αυτά που δίνεις. Δίνεις υλικά και παίρνεις νοητά και πνευματικά. Δίνεις χρήματα και παίρνεις ἄφεση ἁμαρτημάτων· ἐξαλείφεις ἐσὺ τὴ πείνα ἀπὸ τὸ φτωχό, καὶ ἐκεῖνος ἐξαλείφει τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ γιὰ σένα. Εἶναι κάποια ἀνταπόδοση καὶ ἐμπόριο πὺ ἔχει πολὺ πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ χρήσιμο τὸ κέρδος ἀπὸ τὴ δαπάνη. Γιατὶ ἢ δαπάνη γίνεται μὲ χρήματα, ἐνῶ τὸ κέρδος δὲ γίγεται ἐδῶ μόνο μὲ χρήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τὰ ὁποῖα οὔτε μάτι τὰ εἶδε οὔτε αὐτὶ τὰ ἄκουσε οὔτε νοῦς ἀνθρώπου τὰ συνέλαβε³⁰. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, οἱ ἔμποροι νὰ μὴ λυποῦνται τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους, ἂν καὶ δὲν πρόκειται νὰ προκύψει κάποιο ἄλλο πιὸ καινούριο κέρδος ἀλλὰ ὅμοιο μὲ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐπαγγέλματός τους, καὶ ἐμεῖς πὺ πρόκειται μὲ τὰ φθαρτὰ καὶ τὰ πρόσκαιρα νὰ κερδίσουμε ὄχι φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ἄφθαρτα καὶ αἰώνια ἀγαθὰ, νὰ μὴ δείχνουμε τὸν ἴδιο μ' ἐκείνους ζῆλο γιὰ τὰ ὑπάρχοντά μας;

Ἄς μὴ σκεπτόμαστε, ἀδελφοί, μὲ τόσο κακὸ τρόπο γιὰ τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ γνωρίζοντας τὸ παράδειγμα τῶν παρθένων καὶ ἐκείνους πὺ ἐπειδὴ δὲν ἔθρεψαν καὶ δὲν πότισαν τὸ Χριστὸ ὁδηγοῦνται στὴ φωτιὰ πὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του, ἄς κρατοῦμε τὴ φωτιὰ τοῦ Πνεύματος μὲ πλούσια φιλάνθρωπία καὶ συνεχὴ ἐλεημοσύνη γιὰ νὰ μὴ ὀδηγήσουμε σὲ ναυάγιο τὴν πίστη μας. Γιατὶ ἢ πίστη χρειάζεται τὴ βοήθεια καὶ τὴν παραμονὴ τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ μένει ἀσάλευτη, ἐνῶ ἢ βοήθεια τοῦ Πνεύματος συνήθως παραμένει μὲ καθαρὸ τρόπο ζωῆς καὶ ἄψογη συμπεριφορὰ. Ἐπομένως ἂν θέλουμε νὰ ἔχουμε σταθερὴ τὴν πίστη, ἐπιβάλλεται νὰ ἔχουμε ἄψογη συμπεριφορὰ πὺ πείθει τὸ Πνεῦμα νὰ μένει καὶ νὰ συγκρατεῖ τὴ δύναμη ἐκείνης. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό, πραγματικὰ δὲν εἶναι, νὰ μὴν κλονίζεται καὶ στὴν πίστη ἐκεῖνος πὺ κάνει ἁμαρτωλὴ ζωὴ.

10. Ἐκεῖνοι λοιπὸν πὺ φλυαροῦν γιὰ τὴν εἰμαρμένη καὶ

τῆς ἀναστάσεως διαπιστοῦντες λόγῳ, ἀπὸ συνειδότος πονηροῦ καὶ πράξεων διεφθαρμένων ἐπὶ τὸ βάραθρον τῆς ἀπιστίας ταύτης κατέπεσον. Καὶ καθάπερ οἱ πυρέττοντες βουλόμενοι τὸ πνιγὸς ἀποτινάξασθαι, κατὰ ψυχρῶν ἑαυτοὺς πολλάκις ἔρριψαν 5 ὑδάτων καὶ πρὸς βραχὺ παραμυθησάμενοι τὴν νόσον χαλεπωτέραν ὕστερον ἀνῆψαν τὴν φλόγα, οὕτω δὴ καὶ οἱ πονηρῶ συνεχόμενοι συνειδότι, εἶτα παραμυθίαν ζητοῦντες εὐρεῖν καὶ μὴ βουλόμενοι μετανοίᾳ τὰ ἀμαρτήματα ἀπονίσασθαι, τὴν τῆς εἰμαρμένης ἐπεισῆγαγον τυραννίδα καὶ τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπι- 10 στίαν. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἑαυτοὺς διὰ τῶν ψυχρῶν λογισμῶν πρὸς βραχὺ παραμυθησάμενοι, μείζονα τῆς γεέννης ἀνάψουσιν ἑαυτοῖς τὴν φλόγα, ὅταν γενόμενοι ραθυμότεροι, εἶτα ἀπελθόντες ἐκεῖ θεάσωνται τῶν ἑαυτοῖς πεπλημμελημένων ἕκαστον αὐτὸν διδόντα εὐθύνας.

15 Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς καὶ πράξεις πονηραὶ τῆ τῆς πίστεως λυμαίνονται στερρότητι, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος τῷ Τιμοθέῳ γράφων· «ἵνα στρατεύσῃ», φησί, «τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν» (ἡ δὲ ἀγαθὴ συνείδησις ἀπὸ βίου καὶ πράξεων ὀρθῶν γένοιτ' ἄν)· «ἦν τινες 20 ἀπώσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν», φησὶν, «ἐνανάγησαν». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως». Εἶδες ὅτι κάκεῖνοι ἐνανάγησαν διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι διὰ τοῦτο ἀπεπλανήθησαν, ἐπειδὴ οἱ μὲν τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν ἀπώσαντο, οὗτοι δὲ τῆς 25 φιλαργυρίας ἐπελάβοντο;

Ἐπερ ἅπαντα λογισάμενοι μετ' ἀκριβείας, ἐπιμελώμεθα πολιτείας ἀρίστης, ὥστε γενέσθαι διπλοῦν ἡμῖν τὸν μισθόν, ἓνα μὲν, τὸν ἐκ τῆς τῶν ἔργων ἀμοιβῆς ἡτοιμασμένον, ἕτερον δέ, τὸν ἐκ τῆς κατὰ πίστιν στερρότητος. Ὅπερ γάρ ἐστὶν ἡ τροφή 30 τῷ σώματι, τοῦτο ἡ πολιτεία τῆ πίστει· καὶ καθάπερ ἡ τῆς σαρκὸς φύσις τῆς ἡμετέρας οὐκ ἂν διακρατηθεῖ χωρὶς τροφῆς, οὐ-

31. Α' Τμ. 1,18-19.

32. Α' Τμ. 6,10.

δυσπιστοῦν γιὰ τὸ σωτηριῶδες κήρυγμα τῆς ἀνάστασης ἔπесαν στὸ βάραθρο αὐτὸ τῆς ἀπιστίας ἀπὸ τὴν ἀμαρτωλὴ τους συνείδηση καὶ τὶς ἀνήθικες πράξεις τους. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πυρετό, θέλοντας ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ θερμότητα ποὺ τοὺς πνίγει, ἔπесαν πολλὲς φορὲς σὲ κρύα νερὰ καὶ ἀφοῦ καταπράυναν γιὰ λίγο τὴν ἀρρώστια ἄναψαν ἀργότερα πιὸ φοβερὴ τὴ φλόγα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βαρύνονται ἀπὸ ἀμαρτωλὴ συνείδηση ἐπειδὴ στὴ συνέχεια ζητοῦν νὰ βροῦν κάποια ἀνακούφιση καὶ δὲ θέλουν νὰ καθαρῖσουν τὰ ἀμαρτήματά τους μὲ τὴ μετάνοια, εἰσήγαγαν τὴν τυραννία τῆς εἰμαρμένης καὶ τὴν ἀπιστία τῆς ἀνάστασης. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀνακουφίσθηκαν γιὰ λίγο ἐδῶ μὲ τὶς ψυχρὲς σκέψεις τους, θὰ ἀνάψουν μεγαλύτερη γι' αὐτοὺς τὴ φλόγα τῆς γέεννας ὅταν, ἀφοῦ γίνουν περισσότερο ἀδιάφοροι, φθάσουν τότε ἐκεῖ ὅπου θὰ δοῦν τὸν καθένα του χωριστὰ νὰ δίνει λόγο γιὰ τὰ ἀμαρτήματά του.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια καὶ ὅτι οἱ κακὲς πράξεις καταστρέφουν τὴ σταθερότητα τῆς πίστεως, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν Τιμόθεο· «γιὰ νὰ διεξάγετε», λέγει, «τὸν καλὸ ἀγῶνα ἔχοντας πίστη καὶ καλὴ συνείδηση» (ἢ καλὴ ὁμως συνείδηση θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ ἀπὸ καλὴ ζωὴ καὶ ὀρθὲς πράξεις), «τὴν ὁποία μερικοὶ ἀπέρριψαν καὶ ναυάγησαν στὴν πίστη»³¹. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει· «ἡ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία, τὴν ὁποία μερικοὶ ἐπιθύμησαν τόσο πολὺ, ὥστε πλανήθηκαν ἀπὸ τὴν πίστη»³². Εἶδες πῶς καὶ ἐκεῖνοι ναυάγησαν γι' αὐτό, καὶ αὐτοὶ πλανήθηκαν γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα, ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι ἀπώθησαν τὴν καλὴ συνείδηση καὶ οἱ δεῦτεροι ἐπιδίωξαν τὴ φιλαργυρία;

Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ μὲ ἀκρίβεια, ἄς φροντίζουμε γιὰ ἄριστο τρόπο ζωῆς, ὥστε νὰ γίνεῖ διπλὸς ὁ μισθός μας, ὁ ἕνας ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἔργων καὶ ὁ ἄλλος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ σταθερότητα στὴν πίστη. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἡ τροφή γιὰ τὸ σῶμα, αὐτὸ εἶναι ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς γιὰ τὴν πίστη· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ φύση τῆς σάρκας μας δὲ θὰ μπορούσε νὰ κρατηθεῖ χωρὶς τροφή, ἔτσι οὔτε ἡ πί-

τως οὐδὲ ἡ πίστις χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν· «χωρὶς γὰρ ἔργων ἡ πίστις νεκρά».

Ἐν ὑπολέλειπται λοιπὸν εἰπεῖν, τί ποτέ ἐστι, «τὸ αὐτό»; Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, 'ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως', ἀλλὰ τί; 5 «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως». Καὶ ἐβουλόμην μὲν ἐπεξελθεῖν καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὺς ποταμοὺς ὁρῶ νοημάτων ἐκ τῆς ψιλῆς ταύτης ρήσεως ἐξιόντας, δέδοικα μὴ τῷ πλήθει τῶν ρηθήσεσθαι μελλόντων τὰ εἰρημένα ἐπικλύσας ἅπαντα, ἄχρηστον ὑμῖν ποιήσω τὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς 10 ἀμετρίας ὑμῖν λυμηνάμενος. Διόπερ ἐνταῦθα στήσας τὸν λόγον, παρακαλῶ καὶ δέομαι τὰ τε εἰρημένα μετ' ἀκριβείας φυλάττειν, ὅσα περὶ πολιτείας καὶ πίστεως καὶ παρθενίας καὶ φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης ἠκούσατε, καὶ ταῦτα κατέχοντας ἀσφαλῶς πρὸς τὴν τῶν μελλόντων ἀκρόασιν ἀπαντῆσαι. Οὕτω γὰρ 15 ἡμῖν στερρὰ καὶ ἄσειστος ἔσται ἡ τῶν εἰρημένων οἰκοδομή, ὅταν, τῶν προτέρων καλῶς πεπηγότων ἐν ταῖς ὑμετέραις διανοίαις, τὰ δεύτερα ἐπεμβάλωμεν.

Ὁ δὲ Θεὸς ὁ καὶ ἡμῖν ταῦτα εἰπεῖν δοὺς καὶ ὑμῖν μετὰ προθυμίας ἀκοῦσαι, καταξιώσειε καὶ τὸν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξασθαι καρπὸν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ 20 Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στη χωρίς καλά έργα. Γιατί ή πίστη χωρίς έργα είναι νεκρή»³³.

Ένα έχει μείνει να πούμε ακόμη· τί άραγε σημαίνει «τὸ ἴδιο»; Γιατί δὲν εἶπε ἀπλῶς, ‘ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως’, ἀλλὰ τί; «Ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο Πνεῦμα τῆς πίστεως». Καὶ ἤθελα βέβαια νὰ ἀναπτύξω καὶ αὐτὸν τὸ λόγο, ἀλλὰ ἐπειδὴ βλέπω νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀπλή αὐτὴ φράση πολλοὶ ποταμοὶ νοσημάτων, φοβᾶμαι μήπως μὲ τὰ πολλὰ πὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν, σκεπάζοντας ὅλα ὅσα λέχθηκαν, καταστήσω ἄχρηστη γιὰ σᾶς τὴ διδασκαλία καταστρέφοντας αὐτὴν μὲ τὰ πολλὰ λόγια. Γι’ αὐτὸ λοιπόν, τελειώνοντας ἐδῶ τὸ λόγο, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω καὶ αὐτὰ πὺ λέχθηκαν νὰ τὰ φυλάγετε μὲ ἀκρίβεια, ὅσα δηλαδὴ ἀκούσατε γιὰ ἄριστο τρόπο ζωῆς, γιὰ πίστη, γιὰ παρθενία, γιὰ φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη, καὶ κρατώντας αὐτὰ μὲ ἀσφάλεια νὰ ἔρθετε ἐδῶ γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀκρόαση. Γιατί ἔτσι θὰ μᾶς γίνεῖ σταθερὴ καὶ ἀσάλευτη ἡ οἰκοδομὴ αὐτῶν πὺ λέχθηκαν ὅταν, ἀφοῦ τὰ προηγούμενα σταθεροποιηθοῦν καλὰ μέσα στὸ νοῦ σας, προσθέσω μετὰ τὰ ἐπόμενα.

Καὶ ὁ Θεός, πὺ ἐπέτρεψε καὶ μένα νὰ πῶ αὐτὰ καὶ σᾶς νὰ τὰ ἀκούσετε μὲ προθυμία, εἶθε νὰ μᾶς ἀξιῶσει νὰ ἐπιδείξουμε καὶ τὸν καρπὸ μὲ τὰ ἔργα μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὸ σ’ αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

**«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ,
ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ»· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΥΣ,
ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΟΥΝΤΑΣ ΑΥΤΗΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ**

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ
ΤΟ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ»· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΥΣ,

καὶ πάντα τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας
αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης

1. Ἀποστολικῆς ὑμῖν ἐξηγήσεως χρέος ὀφείλω παλαιόν·
ἀλλὰ τοῦτο τὸ χρέος ὑμεῖς μὲν ἴσως ἐπιλέλησθε διὰ τὸν χρόνον,
ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπιλέλησμαι διὰ τὸν περὶ ὑμᾶς πόθον. Τοιοῦτον γὰρ
ἡ ἀγάπη· ἄγρυπνόν τι χρῆμα καὶ μεμεριμνημένον ἐστὶ· καὶ οὐχὶ
5 τοὺς φιλουμένους μόνον ἐπὶ τῆς διανοίας περιφέρουσιν οἱ φι-
λοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἂν αὐτοῖς ὑπόσχωνται δώσειν, τῶν μελ-
λόντων ἀπολαμβάνειν ἀκριβέστερον τὴν μνήμην ἔχουσιν. Οὕτω
καὶ μήτηρ φιλόστοργος τοῖς παισὶ τοῖς ἑαυτῆς λείψανα τραπέζης
διατηρήσασα, κἂν ἐκεῖνοι τύχωσιν ἐπιλαθόμενοι, αὕτη γε οὐκ
10 ἐπιλήσεται, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς αὐτὰ διαφυλάξασα πάσης, εἰς
μέσον φέρει καὶ διατρέφει πεινῶντας. Εἰ δὲ μητέρες οὕτω περὶ
τὰ ἔκγονα φιλόστοργοι, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς περὶ τὴν ἡμετέραν
ἀγάπην πλείονα σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν ἐπιδείκνυσθαι χρή.
Ἰδῶ τῶν τῆς φύσεως ὠδίνων αἱ τοῦ πνεύματός εἰσι δυνατώτεροι.
15 Τίς οὖν ἡ τράπεζα ἦν, ἧς τὰ λείψανα διετηρήσαμεν ὑμῖν;
Ρῆσις ἦν ἀποστολική, πολλὴν ἡμῖν τότε παρασχούσα τροφήν
πνευματικὴν, ἧς μέρος μὲν ἐνεθήκαμεν ὑμῶν τῇ διανοίᾳ, μέρος

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

«ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΜΕ ΤΟ ΙΔΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ
ΤΟ ΛΕΓΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ». ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΤΑ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ ΚΑΙ
ἄλων ἐκείνων πού συκοφαντοῦν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν
ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν Καινή, καὶ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη

1. Σᾶς ὀφείλω ἓνα παλαιὸ ὄφελος ἀποστολικῆς ἐξήγησης· ἀλλὰ ἐσεῖς τὸ χρέος αὐτὸ τὸ ἔχετε ξεχάσει ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου, ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ ξέχασα ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μου γιὰ σᾶς. Γιατὶ τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ ἀγάπη, ἄγρυπνο καὶ γεμάτο φροντίδες γιὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅσοι ἀγαποῦν δὲ φέρνουν στὸ νοῦ τους μόνο αὐτοὺς πού ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑποσχέθηκαν νὰ τοὺς δώσουν τὰ θυμοῦνται ἀκριβέστερα ἀπὸ ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τὰ ἀπολαύσουν. Ἔτσι καὶ μιὰ μητέρα φιλόστοργη, ἀφοῦ κρατήσῃ γιὰ τὰ παιδιά της τὰ ὑπολείμματα τοῦ τραπέζιου, καὶ ἂν ἀκόμη τύχει νὰ τὰ ξεχάσουν ἐκεῖνα, αὐτὴ δὲ θὰ τὰ ξεχάσει, ἀλλὰ φυλάσσουντάς τα μὲ κάθε φροντίδα τὰ προσφέρει καὶ τὰ τρέφει ὅταν πεινοῦν. Ἄν ὅμως οἱ μητέρες εἶναι τόσο φιλόστοργες γιὰ τὰ παιδιά τους, πολὺ περισσότερο ἐγὼ πρέπει νὰ δείχνω γιὰ τὴν ἀγάπη σας τόσο μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον καὶ φροντίδα, ὅσο πιὸ δυνατοὶ εἶναι οἱ πνευματικοὶ πόνοι ἀπὸ τοὺς φυσικούς.

Ποιό λοιπὸν ἦταν τὸ τραπέζι τοῦ ὁποίου τὰ ὑπολείμματα κράτησα γιὰ σᾶς; Ἦταν ἓνα ἀποστολικὸ ρητό, πού μᾶς πρόσφερε τότε πολλὴ πνευματικὴ τροφή, ἀπο τὴν ὁποία ἓνα μέρος

δὲ εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν ἀνεβαλλόμεθα, ὥστε μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καταχῶσαι τῆς μνήμης τῆς ὑμετέρας τὴν δύναμιν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ρῆσις; «Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· καὶ 5 ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». Περὶ ποίας μὲν οὖν πίστεως εἴρηται, πότερον τῆς τῶν σημείων ποιητικῆς, περὶ ἧς ὁ Χριστός φησιν, «ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, ἄμετάβηθι, καὶ μεταβήσεται, ἢ τῆς τὴν γινῶσιν ἐμποιοῦσης ἡμῖν, καθ' ἣν πάντες ἐσμὲν πιστοί· καὶ τίνος ἕκενα 10 Πνεῦμα πίστεως εἴρηται καὶ τί ποτέ ἐστὶν ἡ πίστις αὕτη, καὶ πάντα δὴ ταῦτα κατὰ δύναμιν τότε πρὸς τὴν ὑμετέραν διελέχθημεν ἀγάπην, ὅτε καὶ τοὺς περὶ ἐλεημοσύνην ἐκινήσαμεν λόγους.

Ἐπειδὴ δὲ ἐλείπετο εἰπεῖν καὶ τίνος ἕνεκεν εἴρηται, «Πνεῦμα πίστεως τὸ αὐτό», καὶ τὸ πλῆθος τῶν τότε λεχθέντων οὐκ 15 ἐπέτρεπε καὶ ταύτη μετ' ἀκριβείας ἐπεξελεθεῖν τῇ ρήσει, τούτου χάριν εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν αὐτὴν ἐταμιευσάμεθα, καὶ νῦν τοῦτο ἀνέστημεν ἀποδώσοντες ὑμῖν τὸ χρέος. Τίνος οὖν ἕνεκεν εἴρηκε, «τὸ αὐτό»; Πολλὴν συγγένειαν τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς τὴν Παλαιὰν ἐπιδειῖξαι βούλεται· διὰ τοῦτο καὶ προφητικῆς 20 ἡμᾶς ἀνέμνησε ρήσεως, εἰπὼν, «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα», καὶ ἐπαγαγὼν, «κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα». Τοῦτο δὲ ἀνωθεν καὶ πρὸ πολλῶν χρόνων ὁ Δαυῖδ ἦν εἰρηκῶς, ὅπερ ὁ Παῦλος παρήγαγε νῦν, δηλῶν ὅτι τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις ἢ αὐτὴ καὶ ἐν ἐκείνῳ τότε καὶ νῦν ἐν ἡμῖν τὴν τῆς 25 πίστεως ἐρρίζωσε δύναμιν· ὡσεὶ ἔλεγε, ἄμετάβηθι, καὶ ἐν ἡμῖν ἐνήργησε·

2. Ποῦ νῦν εἰσὶν οἱ τὴν Παλαιὰν διαβάλλοντες, οἱ τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς διασπῶντες, οἱ τῇ Καινῇ μὲν ἄλλον, ἕτερον δὲ τῇ Παλαιᾷ Θεὸν ἀπονέμοντες; Ἀκουέτωσαν Παύλου τὰ στόματα 30 τὰ ἄθεα ἐμφράττοντος καὶ ἐπιστομίζοντος τὴν θεομάχον γλῶτταν καὶ διὰ τῆς ρήσεως ταύτης δεικνύοντος, ὅτι τὸ αὐτό

1. Β' Κορ. 4,13.

2. Ματθ. 17,20.

3. Ψαλμ. 115,1.

ἔθεσα μέσα στήν ψυχή σας καί ἓνα μέρος ἀνέβαλα γιά τή σημερινή ἡμέρα, ὥστε νά μὴν καλύψω μὲ τὰ πολλὰ λόγια τή δύναμη τῆς μνήμης σας. Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ ρητό; «Ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο Πνεῦμα τῆς πίστεως σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ἡ Γραφή, 'πίστεψα καὶ γι' αὐτὸ μίλησα', καὶ ἐμεῖς πιστεύουμε γι' αὐτὸ καὶ κηρύττουμε»¹. Γιὰ ποιὰ λοιπὸν πίστη ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ εἰς δύο, γιὰ ἐκείνη ποὺ κάνει θαύματα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς λέγει, «ἂν ἔχετε πίστη ἔστω καὶ σὰν κόκκο συναπιοῦ, θὰ πεῖτε σ' αὐτὸ τὸ βουνό, 'πήγαινε ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ', καὶ θὰ μεταβεῖ»², ἢ γιὰ ἐκείνη ποὺ μᾶς προκαλεῖ τὴ γνώση, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἄλλοι εἴμαστε πιστοί, ἐπίσης γιὰ ποιό λόγο εἶπε Πνεῦμα πίστεως καὶ τί ἄραγε εἶναι αὐτὴ ἡ πίστη καθὼς καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ὅσο μπορούσα μίλησα στήν ἀγάπη σας τότε, ὅταν σᾶς μίλησα καὶ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη.

Ἐπειδὴ ὅμως ἔμεινε νά πῶ καὶ γιὰ ποιό λόγο εἶπε, «τὸ ἴδιο Πνεῦμα τῆς πίστεως», καὶ ἐπειδὴ τὰ πολλὰ ποὺ λέχθησαν τότε δὲν ἐπέτρεπαν νά ἀναπτύξω μὲ ἀκρίβεια καὶ αὐτὴ τὴ φράση, γι' αὐτὸ τὴ φύλαξα γιὰ τὴ σημερινὴ ἡμέρα καὶ τώρα σηκώθηκα νά σᾶς ἀποδώσω αὐτὸ τὸ χρέος. Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο εἶπε «τὸ ἴδιο»; Θέλει νά δείξει τὴ μεγάλη συγγένεια τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς τὴν Παλαιά. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς θύμησε προφητικὸν λόγο, λέγοντας, «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο Πνεῦμα» καὶ προσθέτοντας, «σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ἡ Γραφή· πίστεψα καὶ γι' αὐτὸ μίλησα»³. Αὐτὸ ὅμως το εἶπε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ Δαβίδ, τὸ ἐπανέλαβε καὶ τώρα ὁ Παῦλος, γιὰ νά φανερώσει ὅτι ἡ ἴδια ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ρίζωσε καὶ σ' ἐκεῖνον τότε καὶ σ' ἐμᾶς τώρα τὴ δύναμη τῆς πίστεως. Εἶναι σὰν νά ἔλεγε· 'τὸ ἴδιο Πνεῦμα τῆς πίστεως, ποὺ μίλησε καὶ σ' ἐκεῖνον, φώτισε καὶ μᾶς'.

2. Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συκοφαντοῦν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ποὺ διασποῦν τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς, ποὺ διακρίνουν ἄλλον Θεὸ στήν Παλαιὰ καὶ ἄλλον στήν Καινὴ Διαθήκη; Ἄς ἀκούσουν τὸν Παῦλο ποὺ κλείνει τὰ ἄθεα στόματα καὶ ἀποστομώνει τὴ γλῶσσα ποὺ πολεμάει τὸ Θεὸ καὶ ἀποδεικνύει μὲ τὴ φράση αὐτὴ πῶς τὸ ἴδιο Πνεῦμα ὑπάρχει καὶ στήν Παλαιὰ καὶ

Πνεῦμα καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ. Καὶ γὰρ αὐτὰ τὰ
 ὀνόματα πολλὴν ἡμῖν τῶν Διαθηκῶν δείκνυσι τὴν συμφωνίαν.
 Ἡ γὰρ Καινὴ διὰ τὴν Παλαιὰν εἴρηται, καὶ ἡ Παλαιὰ διὰ τὴν
 Καινήν· καθάπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλός φησιν, «ἐν τῷ λέγειν Και-
 5 νὴν πεπαλαίωκε τὴν προτέραν». Εἰ δὲ μὴ τοῦ αὐτοῦ εἶεν Δε-
 σπότης, οὔτε αὕτη Καινή, οὔτ' ἐκεῖνη Παλαιὰ δύναται ἂν λέγε-
 σθαι. Ὡστε αὕτη ἢ ἐν τοῖς ὀνόμασι διαφορὰ τὴν συγγένειαν
 ἑκατέρας ἐκδείκνυται, καὶ ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη οὐ κατὰ τὴν οὐ-
 σίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἐναλλαγὴν ἐστὶ· καὶ γὰρ τὸ
 10 καινὸν τῷ παλαιῷ κατὰ τοῦτο ἀντιδιαστέλλεται μόνον, ἢ δὲ
 τῶν χρόνων ἐναλλαγὴ οὐδὲ διαφορὰν δεσποτείας οὐδὲ μείωσιν
 εἰσάγει.

Καὶ τοῦτο πάλιν ὁ Χριστὸς ἐνέφηεν, εἰπὼν· «διὰ τοῦτο
 λέγω ὑμῖν, πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐ-
 15 ρανῶν ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ
 τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ». Ὅρᾳς διάφορα μὲν τὰ
 κτήματα, μίαν δὲ τὴν δεσποτείαν; Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνος δύναται
 ἐκβάλλειν καινὰ καὶ παλαιὰ εἰς ὧν οἰκοδεσπότης, οὔτω δὴ καὶ
 ἐνταῦθα δυνατόν ἐνός εἶναι Θεοῦ τὴν Καινήν καὶ τὴν Παλαιάν·
 20 αὐτὸ γὰρ τοῦτο μάλιστα δείκνυσιν αὐτοῦ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν
 περιουσίαν, τὸ μὴ μόνον καινὰ κεκτῆσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πα-
 λαιοῖς τὴν περιουσίαν ἐνδείκνυσθαι.

Ὡστε διαφορὰ μόνον ἐστὶν ὀνομάτων ἐν ταῖς Διαθήκαις,
 οὐ μάχη, οὐδὲ ἐναντίωσις. Το γὰρ παλαιὸν ἐκ τοῦ καινοῦ γίνεται
 25 παλαιόν· τοῦτο δὲ οὐ μάχης οὐδὲ ἐναντιώσεως, ἀλλὰ διαφορᾶς
 ὀνόματος μόνης. Ἐγὼ δὲ τοσαύτην ὑπερβολὴν ποιῶμαι, ὅτι, εἰ
 καὶ ἐναντίοι ἦσαν οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς τοῖς τῆς Καινῆς, σφό-
 δρα ἂν δισχυρισάμην, ὡς οὐδὲ οὕτως ἕτερον ἐπεισάγειν Θεὸν
 ἐχρήν. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, τοῖς αὐτοῖς ἀνθρώ-
 30 ποις, περὶ τὰ αὐτὰ διατρίβουσιν, ἐν τοῖς αὐτοῖς οὔσι πράγμασιν,
 ἐναντίους ἐπέταττε νόμους, εἶχεν ἂν τινα αὐτοῖς λόγον ἴσως τὸ

4. Ἐβρ. 8,13.

5. Ματθ. 13,52.

στην Καινή Διαθήκη. Ἐξάλλου καὶ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα μᾶς δείχνουν τὴ μεγάλη συμφωνία τῶν Διαθηκῶν. Γιατὶ ἡ Καινή ὀνομάσθηκε ἐξ αἰτίας τῆς Παλαιᾶς καὶ ἡ Παλαιὰ ἐξ αἰτίας τῆς Καινῆς, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος, «μὲ τὸ νὰ λέγει Καινή ἔκαμε παλαιὰ τὴν πρώτη»⁴. Ἄν δὲν ἦταν τοῦ ἴδιου Κυρίου, δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομάζονται οὔτε αὐτὴ Καινή οὔτε ἐκείνη Παλαιά. Ὡστε αὐτὴ ἡ διαφορὰ στὰ ὀνόματα φανερῶνει τὴ συγγένεια τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλη. Καὶ ἡ διαφορὰ ὅμως αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται στὴν οὐσία ἀλλὰ στὴν ἐναλλαγὴ τῶν χρόνων, γιατί τὸ καινούριο σ' αὐτὸ μόνο διαφέρει ἀπὸ τὸ παλαιό, ἐνῶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν χρόνων δὲ δημιουργεῖ οὔτε διαφορὰ οὔτε μείωση ἐξουσίας.

Καὶ αὐτὸ πάλι τὸ φανέρωσε ὁ Χριστὸς λέγοντας: «γι' αὐτὸ σᾶς λέγω, κάθε γραμματέας πὺ διδάχθηκε γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅμοιος μὲ οἰκοδεσπότη πὺ βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούριους καὶ παλαιούς θησαυρούς»⁵. Βλέπεις ὅτι εἶναι διαφορετικὰ τὰ πράγματα ἀλλὰ μία ἡ ἐξουσία; Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ βγάζει καινούρια καὶ παλαιά, ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ οἰκοδεσπότης, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἀνήκει σ' ἓνα Θεὸ ἡ Καινή καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Γιατὶ αὐτὸ κυρίως τὸ πρᾶγμα δείχνει τὸν πλοῦτο καὶ τὴν περιουσία του, τὸ νὰ μὴν κατέχει μόνο καινούρια πράγματα ἀλλὰ καὶ στὰ παλαιὰ νὰ φανερῶνει τὸν πλοῦτο του.

Ἐπομένως στὶς δύο Διαθῆκες ὑπάρχει διαφορὰ στὰ ὀνόματα μόνο καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε σύγκρουση οὔτε ἀντίθεση. Γιατὶ τὸ παλαιὸ ἀπὸ τὸ καινούριο γίνεται παλαιό· αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει σύγκρουση οὔτε ἀντίθεση, ἀλλὰ διαφορὰ ὀνόματος μόνο. Ἐγὼ ὅμως ξεπερνώντας κατὰ πολὺ αὐτὸ θὰ ἰσχυρίζομαι ὑπερβολικὰ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς ἦταν ἀντίθετοι πρὸς τοὺς νόμους τῆς Καινῆς, οὔτε ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἰσάγουν ἄλλο Θεό. Γιατὶ ἂν στὸν ἴδιο χρόνο, στοὺς ἴδιους ἀνθρώπους, πὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἴδια πράγματα καὶ βρίσκονται στὶς ἴδιες συνθήκες, ὀριζε ἀντίθετους νόμους, θὰ εἶχε ἴσως κάποια βάση τὸ σόφισμά τους, ἂν ὅμως γιὰ ἄλλους ἀνθρώπους γράφτη-

σόφισμα, εἰ δὲ ἑτέροις μὲν ἐκεῖνοι, ἑτέροις δὲ ἐγράφησαν οὗτοι, καὶ ἐν ἑτέρῳ μὲν ἐκεῖνοις καιρῷ, ἐν ἑτέρῳ δὲ τούτοις, ἄλλως ἐκεῖνοις διακειμένοις, καὶ ἑτέρως τούτοις, ποία ἀνάγκη διὰ τῶν νόμων διαφορὰν ἐναντίους εἰσάγειν νομοθέτας δύο;

5 Ἐγὼ μὲν οὐδεμίαν ὀρῶ, εἰ δὲ αὐτοὶ λέγειν ἔχουσι, εἰπάτωσαν· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν. Καὶ γὰρ καὶ ἰατρὸς ἐναντία πολλὰ ποιεῖ πολλάκις· ἀλλ' οὐκ ἀπὸ ἐναντίας τῆς γνώμης, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς καὶ συμφώνου. Καὶ γὰρ καίει καὶ οὐ καίει, τέμνει καὶ οὐ τέμνει τὸ αὐτὸ σῶμα πολλάκις· καὶ νῦν μὲν πικρά, νῦν δὲ γλυκέα δίδωσι
10 πίνειν φάρμακα· καὶ τὰ μὲν γινόμενα ἐναντία, ἢ γνώμη δέ, ἀφ' ἧς ταῦτα γίνεται, σύμφωνος καὶ μία· πρὸς γὰρ ἐν τέλος βλέπει, τὴν τοῦ κάμνοντος ὑγίειαν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἰατρῷ μὲν μὴ ἐγκαλεῖν ἐναντία ποιοῦντι πολλὰ καὶ περὶ σώματος ἐνὸς φύσιν, τῷ Θεῷ δὲ μέμψιν ἐπάγειν, εἰ κατὰ διαφόρους καιροὺς διαφό-
15 ροις ἀνθρώποις διάφορα ἔδωκε τὰ προστάγματα;

3. Ὅτι μὲν οὖν, εἰ καὶ ἐναντίοι ἦσαν οἱ νόμοι, οὐδὲ οὕτως ἐγκαλεῖν ἔδει, δῆλον ἐκ τούτων· ὅτι δὲ οὐδέ εἰσιν ἐναντίοι, ἀλλὰ διάφοροι μόνον, φέρε, τοὺς νόμους εἰς μέσον προχειρισώμεθα. «Ἠκούσατε», φησὶν, «ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις».
20 Οὗτος παλαιὸς ὁ νόμος· ἴδωμεν τὸν τῆς Καινῆς· «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἐστὶν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Ταῦτα ἐναντία, εἰπέ μοι, τὰ προστάγματα; Καὶ τίς ἀνθρώπων, κἂν ὀπωσοῦν διανοίας μετέχων, τοῦτο ἂν εἴποι; Εἰ μὲν γὰρ τοῦ προτέρου κελεύοντος μὴ φονεύειν, οὗτος
25 ἐκέλευσεν, ἴσως ἂν τις ἀντινομίαν ἔφησεν εἶναι τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ ἐκείνου κελεύοντος μὴ φονεύειν, οὗτος ἐκέλευσε μηδὲ ὀργίζεσθαι, ἐπίτασις οὐκ ἐναντίωσις ὁ πρότερος τοῦ δευτέρου νόμος ἐστίν· ὁ μὲν γὰρ τὸν καρπὸν τῆς κακίας ἐξέτεμε, τὸν φόνον, οὐ-

6. Ματθ. 5,21.

7. Ματθ. 5,22.

καν εκείνοι και για άλλους αυτοί, και σε άλλο χρόνο για εκείνους και σε άλλο για αυτούς, βρισκόμενους σε διαφορετική κατάσταση εκείνους και σε διαφορετική αυτούς, ποιά ανάγκη υπάρχει να εισάγουν έξ αιτίας τῆς διαφορᾶς τῶν νόμων δύο αντίθετους νομοθέτες;

Ἐγὼ βέβαια δὲ βλέπω καμιά, ἂν ὅμως αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἀναφέρουν κάποια, ἃς τὴν ποῦν· ἀλλὰ δὲ θὰ μποροῦσαν. Γιατὶ καὶ ὁ γιατρὸς πολλὰς φορὲς κάνει πολλὰ ἀντίθετα, ὄχι ὅμως ἀπὸ ἀντίθετη γνώμη, ἀλλὰ ἀπὸ μία καὶ σύμφωνη. Ἔτσι καυτηριάζει καὶ δὲν καυτηριάζει, κόβει καὶ δὲν κόβει τὸ ἴδιο σῶμα πολλὰς φορὲς· καὶ ἄλλοτε δίνει στὸν ἄρρωστο πικρὰ φάρμακα νὰ πιεῖ καὶ ἄλλοτε γλυκά. Καὶ αὐτὰ ποὺ γίνονται εἶναι ἀντίθετα, ἢ γνώμη ὅμως, ἀπὸ τὴν ὁποία γίνονται αὐτά, εἶναι μία καὶ σύμφωνη, γιατί ἀποβλέπει σ' ἓνα ἀποτέλεσμα, στὴν υἰεία δηλαδὴ τοῦ ἀρρώστου. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο νὰ μὴν κατηγοροῦν τὸ γιατρὸ ποὺ κάνει πολλὰ ἀντίθετα καὶ μάλιστα στὸ ἴδιο σῶμα, νὰ ἐπικρίνουν ὅμως τὸ Θεό, ἂν ἔδωσε σὲ διαφορετικὲς ἐποχές, σὲ διαφορετικοὺς ἀνθρώπους, διαφορετικὲς ἐντολές;

3. Για τὸ ὅτι λοιπὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ἦταν ἀντίθετοι οἱ νόμοι, οὔτε ἔτσι ἔπρεπε νὰ κατηγορεῖ κανεὶς, εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτά· γιὰ τὸ ὅτι ὅμως δὲν εἶναι οὔτε ἀντίθετοι ἀλλὰ διαφορετικοὶ μόνο, ἐμπρὸς ἃς ἐξετάσουμε τώρα τοὺς νόμους. «Ἐχετε ἀκούσει», λέγει, «ὅτι λέχθηκε στοὺς ἀρχαίους, 'νὰ μὴν κάνεις φόνο'»⁶. Αὐτὸς ὁ νόμος εἶναι παλαιός. Ἄς ἀκούσουμε τὸ νόμο τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω· ὅποιος ὀργίζεται ἐναντιὸν τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγο πρέπει νὰ παραδοθεῖ στὴ φωτιὰ τῆς κόλασης»⁷. Αὐτὲς οἱ ἐντολές, πές μου, εἶναι ἀντίθετες; Καὶ ποιὸς ἄνθρωπος, ἔστω καὶ λίγο μυαλὸ ἂν ἔχει, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ αὐτό; Γιατὶ ἂν ὁ πρῶτος πρόσταζε νὰ μὴ φονεύει κανεὶς καὶ αὐτὸς πρόσταζε νὰ φονεύει, ἴσως θὰ ἔλεγε κάποιος πὼς εἶναι ἀντιφατικὸ τὸ λεγόμενον· ἂν ὅμως ἐκεῖνος πρόσταζε νὰ μὴ φονεύει κανεὶς καὶ αὐτὸς πρόσταζε νὰ μὴν ὀργίζεται, ὁ δεῦτερος νόμος εἶναι συμπληρωματικὸς καὶ ὄχι ἀντίθετος τοῦ πρώτου. Γιατὶ ὁ πρῶτος νόμος ἔκοψε τὸν καρπὸ τῆς κα-

τος δὲ καὶ τὴν ρίζαν ἀνέσπασε, τὴν ὄργην· ἐκεῖνος τὸ ρεῦμα τῆς πονηρίας ἐξέκοψεν, οὗτος καὶ τὴν πηγὴν αὐτὴν ἐξήρανε.

Πηγὴ γὰρ καὶ ρίζα τοῦ φόνου θυμὸς καὶ ὄργη. Ἐκεῖνος τοῦτο προπαρασκεύασεν ὁ νόμος τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, οὗτος 5 ἐλθὼν τὸ λειπὸν ἐπλήρωσε. Ποία ἐναντιότης ὅταν ὁ μὲν τὸ τέλος τῶν κακῶν, ὁ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκκόπτη; Ἐκεῖνος τὴν χεῖρα καθαρὰν ἐποίησεν αἵματος, οὗτος καὶ τὴν διάνοιαν αὐτὴν ἀπήλλαξε τῶν πονηρῶν βουλευμάτων. Ταῦτα δὲ συμφωνούντων ἀλλήλοις νόμων, οὐχὶ μαχομένων ἐστίν· ὅπερ ἄνω καὶ κάτω 10 σπουδάζουσι κατασκευάζειν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, μὴ συνορῶντες, ὅτι ἐκ τούτου μεγάλη ραθυμίας καὶ ὑπεροψίας αἰτία τὸν τῆς Καινῆς Θεὸν ὑποβάλλουσιν· εὐρεθήσεται γὰρ (ἢ βλασφημία εἰς τὴν τῶν ταῦτα ἀναγκαζόντων ἡμᾶς λέγειν περιτραπεῖη κεφαλὴν) ἀκαίρως τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσας· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ 15 λέγω. Γαλακτοτροφία προσέοικεν ἢ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παιδαγωγία, στερεᾶ δὲ τροφῆ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ φιλοσοφία· οὐδεὶς δὲ πρὶν ἢ θρέψαι γάλακτι πρὸς τὴν στερεὰν ἄγει τροφήν. Ὅπερ ἔσται πεποιηκῶς ὁ τῆς Καινῆς Θεὸς ἄνπερ μὴ αὐτὸς ἦ ὁ τὴν Παλαιὰν δεδωκῶς· πρὸ γὰρ τοῦ θρέψαι γάλακτι καὶ τῆ δια 20 τοῦ νόμου παιδαγωγία, ἐπὶ τὴν στερεὰν ἡμᾶς ἤγαγε τροφήν.

Οὐ τούτῳ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ μείζονι τούτου πάλιν αὐτὸν ὑποβάλλουσιν ἐγκλήματι, εἴ γε μετὰ πεντακισχίλια καὶ πλείονα ἔτη τοῦ γένους ἤκε προνοήσων τοῦ ἡμετέρου. Εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς ἦν, ὁ διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν 25 δικαίων ἀνθρώπων τὰ καθ' ἡμᾶς ἅπαντα οἰκονομῶν, ἀλλ' ἕτερός τις παρὰ τοῦτον, ὅψέ ποτε βραδέως εὐρεθήσεται τῆς ἡμετέρας ἐπειλημμένος προνοίας, ὥσπερ ἔκ τινος μετανοίας ἀνενεγκῶν· ὅπερ οὐ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπου τοῦ τυχόντος ἀνάξιον ἂν εἶη, τοσοῦτους ἀφέντος ἀπολέσθαι ἐν τοσοῦτῳ

κίας, δηλαδή τὸ φόνο, ὁ δεύτερος ὁμως ἔβγαλε καὶ τὴ ρίζα της, δηλαδή τὴν ὀργή· ἐκεῖνος σταμάτησε τὸ ρεῦμα τῆς πονηρίας, αὐτὸ ξήρανε καὶ τὴν ἴδια τὴν πηγὴ της.

Γιατὶ πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή. Ἐκεῖνος ὁ νόμος προετοίμασε τὴ δική μας φύση, αὐτὸς ἦρθε καὶ συμπλήρωσε αὐτὸ πὺ ἔλειπε. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀντίθεση, ὅταν ὁ ἕνας ξερριζώνει τὸ τέλος τῶν κακῶν καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἀρχή; Ἐκεῖνος ἔκαμε τὸ χέρι μας καθαρὸ ἀπὸ αἵματα, αὐτὸς ἀπάλλαξε καὶ τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὶς κακὲς σκέψεις. Αὐτὰ ὁμως εἶναι ἀπόδειξη ὅτι οἱ νόμοι συμφωνοῦν μεταξύ τους καὶ ὅτι δὲ συγκρούονται, πράγμα πὺ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας προσπαθοῦν πάρα πολὺ ν' ἀποδείξουν χωρὶς νὰ κατανοοῦν πὺς ἀπ' αὐτὸ ἀπευθύνουν στὸ Θεὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης μεγάλη κατηγορία γιὰ ἀδιαφορία καὶ ὑπεροψία. Γιατὶ θὰ βρεθεῖ ὁ Θεὸς (καὶ ἡ βλασφημία εἶθε νὰ ἐπιστρέψει στὸ κεφάλι ἐκείνων πὺ μὲ ἀναγκάζουν νὰ τὰ λέγω αὐτά), ὅτι ρύθμισε ἄκαιρα τὰ δικά μας πράγματα· καὶ τὸ πὺς, ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. Ἡ παιδαγωγία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁμοιάζει μὲ διατροφή ἀπὸ γάλα, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τῆς Καινῆς Διαθήκης μὲ στερεὰ τροφή. Καὶ κανεὶς δὲν ὀδηγεῖ πρὸς τὴ στερεὰ τροφή πρὶν νὰ θρέψει μὲ γάλα. Αὐτὸ τὸ πράγμα θὰ τὸ ἔκαμε ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἂν βέβαια δὲν ἦταν αὐτὸς πὺ ἔδωσε τὴν Παλαιά· γιατί πρὶν νὰ μᾶς θρέψει μὲ γάλα καὶ μὲ τὴν ἀγωγή μέσα ἀπὸ τὸ νόμο, μᾶς ὀδήγησε στὴ στερεὰ τροφή.

Καὶ ὄχι μόνο αὐτὴν, ἀλλὰ τοῦ ἀπευθύνουν πάλι καὶ ἄλλη κατηγορία μεγαλύτερη ἀπ' αὐτή, ἂν βέβαια ἦρθε νὰ φροντίσει γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος ὕστερα ἀπὸ περισσότερα ἀπο πέντε χιλιάδες χρόνια. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς δὲν ἦταν ἐκεῖνος πὺ μὲ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς πατριάρχες καὶ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους ρύθμισε ὄλα τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς, ἀλλὰ κάποιος ἄλλος ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν, θὰ βρεθεῖ ὅτι φρόντισε γιὰ μᾶς ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ πολὺ ἀργά, σὰν νὰ συνῆλθε ἀπὸ κάποια μετάνοια. Ἐνα τέτοιο πράγμα δὲ θὰ ἦταν ἀνάξιο μόνο γιὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν τυχόντα ἄνθρωπο, ἐπειδὴ ἄφησε τόσο πολλοὺς ἀνθρώπους

χρόνω, ὅψέ ποτε ἐν ἐσχάτω τῶν καιρῶν τῆς τῶν ὀλίγων ἐπιλαβέσθαι προνοίας.

4. Ὅρας ὅσαις τὸν Θεὸν ὑποβάλλουσι βλασφημίαις ἐκεῖνοι, ἕτερον μὲν τῆς Καινῆς, ἕτερον δὲ τῆς Παλαιᾶς λέγοντες εἶναι νομοθέτην; Ἔπερ ἅπαντα λύεται ἂν ἓνα ἑκατέρας τῆς Διαθήκης δῶμεν εἶναι Θεόν. Εὐρεθήσεται γὰρ κατὰ λόγον τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομῶν, τότε μὲν διὰ τοῦ νόμου, νῦν δὲ διὰ τῆς χάριτος, καὶ οὐ προσφάτως, οὐδὲ νεωστί, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐκ πρώτης ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἐπειλημμένος προνοίας. Ἴνα δὲ μειζόνως αὐτῶν τὰ στόματα ἀπορράψωμεν, φέρε, καὶ αὐτὰς τὰς ῥήσεις παραγάγωμεν, καὶ προφήτας καὶ ἀποστόλους βοῶντας, ὅτι Καινῆς καὶ Παλαιᾶς εἷς ἐστὶν ὁ νομοθέτης, παρίτω τοίνυν εἰς μέσον ὁ ἐκ κοιλίας ἀγιασθεὶς Ἰερεμίας, καὶ αὐτὸ τοῦτο δεικνύτω σαφῶς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἑκατέρας ὄντα τῆς Διαθήκης Θεόν. Τί οὖν οὐτὸς φησιν, ἐκ προσώπου τοῦ νομοθέτου κηρύττων; «Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». Ὡστε ὁ τὴν Καινὴν αὐτοῖς διαθέμενος, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τὴν Παλαιὰν δοὺς Θεός.

Ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀπὸ Παύλου καὶ Σαμοσατέως ἐπεστόμισεν ἱκανῶς, οἱ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν ἀναιροῦσι τοῦ Μονογενοῦς. Εἰ γὰρ πρὸ τοῦ τόκου τῆς Μαρίας οὐκ ἦν, οὐδὲ ὑπῆρχε πρὶν ἢ φανῆναι ἐν σαρκί, πῶς ἐνομοθέτει ὁ μὴ ὢν; πῶς δὲ ἔλεγε, «διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν»; πῶς διέθετο τοῖς πατράσιν αὐτῶν μὴ ὑπάρχων μηδὲ ὢν, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον; Ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους μὲν καὶ τοὺς τὰ Ἰουδαίων νοσοῦντας Παυλιανούς ἱκανῆ στήναι ἢ τοῦ προφήτου μαρτυρία· ἵνα δὲ καὶ Μανιχαίους ἐπιστομίσωμεν ἀπὸ τῆς Καινῆς τὴν μαρτυρίαν παραγά-

8. Ἱερ. 38,31-32.

9. Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· δίδασκε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μόνον ὁ Πατέρας, ἐνῶ ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀπρόσωπες δυνάμεις. Λόγος καὶ Χριστὸς δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πράγμα· ὁ Λόγος εἶναι θεία δύναμη, ἐνῶ ὁ Χριστὸς εἶναι

νά χαθοῦν σὲ τόσα χρόνια καὶ πολὺ ἀργὰ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια φρόντισε γιὰ τοὺς λίγους.

4. Βλέπεις πόσες βλασφημίες ἀπευθύνουν ἐκεῖνοι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, λέγοντας πῶς ἄλλος εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ ἄλλος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Αὐτὰ ὅλα διαλύονται, ἂν δεχθοῦμε ὅτι εἶναι ἓνας ὁ Θεὸς καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης Διαθήκης. Γιατὶ θὰ βρεθεῖ σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ νὰ ρυθμίζει τὰ δικά μας, τότε μὲ τὸ νόμο καὶ τώρα μὲ τὴ χάρη, καὶ ὄχι πρόσφατα οὔτε τελευταῖα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα νὰ ἔχει φροντίσει γιὰ μᾶς. Καὶ γιὰ νὰ κλείσουμε περισσότερο τὰ στόματά τους, ἐμπρός, ἃς παρουσιάσουμε καὶ τὶς ἴδιες τὶς φράσεις, καὶ τοὺς προφήτες καὶ τοὺς ἀποστόλους νὰ διακηρύττουν ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἦς παρουσιασθεῖ λοιπὸν στὴ μέση ὁ Ἰερεμίας ποὺ ἀγιάσθηκε ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του καὶ ἃς δείξει καθαρὰ αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι δηλαδὴ ἓνας καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Θεὸς καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης Διαθήκης. Τί λοιπὸν λέγει αὐτὸς κηρύττοντας γιὰ λογαριασμὸ τοῦ νομοθέτη; «Θὰ συνάψω μὲ σᾶς νέα διαθήκη, ἢ ὅποια δὲ θὰ εἶναι ὅμοια μ' ἐκείνη ποὺ συνῆψα μὲ τοὺς πατέρες σας»⁸. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ συνῆψε μ' αὐτοὺς τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ ἔδωσε καὶ τὴν Παλαιά.

Ἐδῶ ἀποστόμωσε ἀποτελεσματικὰ καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέα⁹, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὴν προαιώνια ὑπαρξὴ τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν τόκο τῆς Μαρίας καὶ δὲν ὑπῆρχε πρὶν νὰ σαρκωθεῖ, πῶς νομοθετοῦσε αὐτὸς ποὺ δὲν ὑπῆρχε; Καὶ πῶς ἔλεγε, «Θὰ συνάψω μὲ σᾶς διαθήκη νέα, ἢ ὅποια δὲ θὰ εἶναι ὅμοια μ' ἐκείνη ποὺ συνῆψα μὲ τοὺς πατέρες σας»; Πῶς ἔκαμε διαθήκη μὲ τοὺς πατέρες τους χωρὶς νὰ ὑπάρχει, χωρὶς νὰ εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ δικό τους ἰσχυρισμὸ; Ἀλλὰ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Παυλιανούς, ποὺ κατέχονται ἀπὸ τὶς ἰουδαϊκὲς ἀσθένειες, εἶναι ἀρκετὴ νὰ σταθεῖ ἡ μαρτυρία τοῦ προφήτη. Γιὰ νὰ ἀποστομώσουμε ὁμῶς

ἄνθρωπος. Ὁ Λόγος ἐνοίκησε στὸν ἄνθρωπο Χριστὸ κατὰ τὸ βάπτισμα.

γωμεν, ἐπειδὴ τῆς Παλαιᾶς οὐδεὶς αὐτοῖς ἐστι λόγος, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τῆς Καινῆς· ἀλλὰ καὶ ταύτην, ἣν δοκοῦσι τιμᾶν, οὐχ ἥττον ἐκείνης καθυβρίζουσιν· ἐνὶ μὲν τρόπῳ, τῷ τῆς Παλαιᾶς ἐκκόψαι καὶ τὸ ἀξιοπίστον αὐτῆς λυμήνασθαι.

5 Οὐ γὰρ μικρὰ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις, τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ προφητειῶν ἢ προαναφώνησις ἦν, ἃς ἀποστραφέντες οὗτοι οὐκ αἰσθάνονται τῶν προφητῶν μᾶλλον τοὺς ἀποστόλους ἀτιμάσαντες. Ἐνὶ μὲν οὖν τρόπῳ τούτῳ τὴν Καινὴν καθυβρίζουσιν, ἐτέρῳ δὲ πάλιν δευτέρῳ, τῷ τὰ πλείονα
10 αὐτῆς ἐκκόψαι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ κειμένων ἢ δύναμις τοσαύτη, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν λειψάνων εὐφώρατον αὐτῶν γενέσθαι ποιεῖ τὴν κακουργίαν· τὰ γὰρ ἀποκοπέντα μέλη κράζει καὶ βοᾷ, τὴν πρὸς τὰ οἰκεῖα μέλη συμφωνίαν ἐπιζητοῦντα.

15 5. Πῶς οὖν ἀποδείξομεν, ὅτι Καινῆς καὶ Παλαιᾶς εἷς ἐστὶν ὁ νομοθέτης; Ἀπὸ τούτων τῶν παρ' αὐτοῖς ὑπολελειμμένων ρημάτων τῶν ἀποστολικῶν, ἃ δοκεῖ μὲν ἔχειν τοῦ νόμου κατηγορίαν, συνίστησι δὲ αὐτὸν μάλιστα, καὶ δεικνύει θεῖον ὄντα χρησμὸν καὶ ἄνωθεν ἤκοντα. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Πνεύματος
20 ἐγένετο σοφίας, ὥστε τῇ προχείρῳ ρήσει δελεασθέντας τοὺς τοῦ νόμου κατηγοροῦντας ἄκοντας καὶ ἀγνοοῦντας δέξασθαι τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ γεγραμμένην ἀπολογία, ἵνα, ἂν μὲν θελήσωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἰδεῖν, ἂν δὲ ἐπιμένωσι τῇ ἀπιστίᾳ, μηδεμιᾶς συγγνώμης λοιπὸν τύχωσι, καὶ αὐτοῖς, οἷς δοκοῦσι πιστεύειν, ἀπι-
25 στοῦντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας.

Ποῦ τοίνυν ἡ Καινὴ ἑαυτῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς ἓνα τὸν νομοθέτην εἶναί φησι; Πολλαχοῦ μὲν καὶ ἀλλαχοῦ· ἡμεῖς δὲ ἐκείνην τέως σπουδάζομεν τὴν περικοπὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, τὴν καὶ

καὶ τοὺς Μανιχαίους, ἃς παρουσιάσουμε τὴ μαρτυρία ἀπὸ τὴν Καινὴ, ἐπειδὴ γιὰ τὴν Παλαιὰ δὲν κάνουν κανένα λόγο, ἢ καλύτερα οὔτε καὶ γιὰ τὴν Καινὴ· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν, ποὺ φαίνεται πὼς τὴν τηροῦν, δὲν τὴν ὑβρίζουν λιγότερο ἀπὸ ἐκείνη, ἀποκόπτοντάς τὴν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ βλάπτοντας τὴν ἀξιοπιστία της.

Γιατὶ δὲν ἦταν μικρὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἀλήθεια ὧσων λέγονται στὴν Καινὴ Διαθήκη ἢ προαγγελία τῶν προφητειῶν στὴν Παλαιὰ, τὶς ὁποῖες ἀφοῦ ἀποστράφηκαν αὐτοὶ δὲν αἰσθάνονται ὅτι ἀτίμασαν τοὺς ἀποστόλους περισσότερο ἀπὸ τοὺς προφῆτες. Ἔτσι περιφρονοῦν τὴν Καινὴ, πρῶτα μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ ὕστερα μὲ τὸ ὅτι ἀπέκοψαν τὰ περισσότερα μέρη της. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ δύναμη ποὺ βρίσκεται στὰ κείμενά της εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε κάνει καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ὑπολείμματα νὰ ἀποκαλυφθεῖ εὐκόλα ἢ κακουργία τους, γιὰ τὴν τὰ μέλη της ποὺ κόπηκαν κράζουν καὶ βοοῦν ἐπιζητώντας τὴ σύνδεση μὲ τὰ οἰκεῖα μέλη.

5. Πῶς λοιπὸν θὰ ἀποδείξουμε ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀποστολικὰ λόγια ποὺ ἀπέμειναν σ' αὐτούς, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι κατηγοροῦν τὸ νόμο, στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸν συνιστοῦν πάρα πολὺ καὶ ἀποδεικνύουν πὼς εἶναι θεϊκὸς χρησμὸς καὶ ἦρθε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦν τὸ νόμο ἀφοῦ σαγηνευθοῦν εὐκόλα ἀπὸ τὸ χωρίο νὰ δεχθοῦν χωρὶς τὴ θέλησή τους καὶ ἀπὸ ἄγνοια τὴν ἀπολογία ποὺ εἶναι γραμμένη γι' αὐτόν, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ χωρίο ποὺ τοὺς ὀδηγεῖ, ἂν βέβαια θελήσουν νὰ δοῦν πρὸς τὴν ἀλήθεια· ἂν ὅμως ἐπιμένουν στὴν ἀπιστία τους, νὰ μὴν ἐπιτύχουν πιά καμιὰ συγγνώμη, ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν καὶ σ' αὐτὰ στὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι πιστεύουν, στρεφόμενοι ἐναντίον τῆς σωτηρίας τους.

Ποῦ λοιπὸν ἡ Καινὴ λέγει ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης αὐτῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς; Σὲ πολλὰ ἄλλα σημεῖα, ἐγὼ ὅμως σπεύδω νὰ παρουσιάσω πρῶτα ἐκείνη τὴν περικοπὴ ποὺ διατηρεῖται

παρὰ τοῖς Μανιχαίοις σωζομένην ἔτι καὶ νῦν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; «Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι», φησί, «τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε, ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας;». Ἦκουσαν οἱ αἰρετικοί, ὅτι
 5 «ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης», καὶ εὐθέως ἐπεπήδησαν· ἐνόμισαν γὰρ κατηγορίαν εἶναι τοῦ νόμου τὸ λεγόμενον· καὶ ἐκκόψαντες αὐτὴν τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας, ὡς συνηγοροῦσαν αὐτοῖς κατέχουσι. Φέρε οὖν ἀπ' αὐτοῦ δείξωμεν ἓνα ὄντα τὸν νομοθέτην. «Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς
 10 ἐλευθέρας· ταῦτα δέ ἐστι», φησὶν, «ἀλληγορούμενα».

Τί δέ ἐστὶν, «ἀλληγορούμενα»; Τύποι τῶν ἐν τῇ χάριτι γινομένων ἦσαν τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γινόμενα. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ δύο γυναῖκες, οὕτως ἐνταῦθα δύο Διαθῆκαι. Πρῶτον μὲν ἐν τούτῳ δείκνυσι τὴν συγγένειαν τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν,
 15 ὅταν ἐκεῖνα τούτων ἦ τύπος. Ὁ γὰρ τύπος τῆς ἀληθείας οὐκ ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενές. Εἰ δὲ ἐναντίος ἦν ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς τῷ Θεῷ τῆς Καινῆς, οὐκ ἔμελλε διὰ τῶν γυναικῶν προδιατυποῦν τῆς Καινῆς Διαθήκης τῆς ὑπεροχὴν. Εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνος προδιετύπωσε, τὸν Παῦλον ἐχρῆν μὴ ἀποχρήσασθαι τῷ τύπῳ.
 20 Εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι Ἰουδαϊκῇ συγκαταβαίνων ἀσθενείᾳ, τοῦτο ἐποίει, ἐχρῆν καὶ Ἑλλησι κηρύττοντα τύπους ἐλληνικοὺς εἰσαγεῖν καὶ ἱστορίας μεμνησθαι τῶν παρ' Ἑλλησι γεγενημένων πραγμάτων. Ἀλλὰ οὐκ ἐποίησε τοῦτο· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ταῦτα δὲ Θεοῦ
 25 χρησιμοὶ καὶ νόμοι· διὸ καὶ πολλὴν συγγένειαν ἔχει τὰ παλαιὰ πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

6. Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι πολλὴ ἡ συμφωνία τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν· δεύτερον δὲ οὐκ ἔλαττον τούτου, καὶ αὐτῇ τῇ ἱστορίᾳ. Ὡσπερ γὰρ τότε δύο γυναῖκες ἦσαν ἐνὸς
 30 ἀνδρός, οὕτω καὶ νῦν δύο Διαθῆκαι ἐνὸς νομοθέτου· ἐπεὶ, ἂν ἄλ-

10. Γαλ. 4,21-22.

11. Γαλ. 4,24.

ἀκόμη καὶ σήμερα καὶ ἀπὸ τοὺς Μανιχαίους. Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ περικοπὴ; «Πέστε μου», λέγει, «ἐσεῖς ποὺ θέλετε νὰ ζεῖτε ὑπόδουλοι στὸ νόμο, δὲν ἀκοῦτε τὸ νόμο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἄβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓναν ἀπὸ τὴ δούλη καὶ ἓναν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη γυναῖκα του;»¹⁰. Ἦκουσαν οἱ αἱρετικοὶ ὅτι εἶχε ἓναν ἀπὸ τὴ δούλη καὶ ἀμέσως ἐπιτέθηκαν, γιὰτὶ νόμισαν πὼς αὐτὸ ἀποτελεῖ κατηγορία ἐναντίον τοῦ νόμου· καὶ ἀφοῦ ἀπέκοψαν τὴν περικοπὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη συνέχεια τὴν κρατοῦν ὡς συνήγορό τους. Ἐμπρὸς λοιπὸν ν' ἀποδείξουμε ἀπ' αὐτὸ ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης. «Ὁ Ἄβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓναν ἀπὸ τὴ δούλη καὶ ἓναν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη γυναῖκα του». «Αὐτὰ ὅμως», λέγει, «εἶναι ἀλληγορικά»¹¹.

Καὶ τί σημαίνει «ἀλληγορικά»; Ἐκεῖνα ποὺ γίνονταν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἦταν προεικονίσεις αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος. Γιὰτὶ ὅπως ἀκριβῶς ὑπῆρχαν ἐκεῖ δύο γυναῖκες, ἔτσι ἐδῶ ὑπάρχουν δύο Διαθῆκες. Πρῶτα βέβαια μ' αὐτὸ δείχνει τὴ συγγένεια τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιά, ἀφοῦ ἐκεῖνα εἶναι προεικόνιση αὐτῶν. Γιὰτὶ ἡ προεικόνιση τῆς ἀλήθειας δὲν εἶναι κάτι ἀντίθετο, ἀλλὰ κάτι το συγγενικὸ πρὸς αὐτήν. Ἦν ὅμως ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς ἦταν ἀντίθετος πρὸς τὸ Θεὸ τῆς Καινῆς, δὲν ἐπρόκειτο νὰ προεικονίσει μὲ τὶς γυναῖκες τὴν ὑπεροχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ ἂν ἐκεῖνος προεικόνισε, δὲν ἔπρεπε ὁ Παῦλος νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν εἰκόνα. Ἦν ὅμως θὰ ἔλεγαν ὅτι τὸ ἔκανε αὐτὸ ἀπὸ συγκατάβαση στὴν ἀδυναμία τῶν Ἰουδαίων, ἔπρεπε καὶ ὅταν κήρυττε στοὺς Ἕλληνας νὰ ἀναφέρει ἐλληνικὲς εἰκόνες καὶ νὰ μνημονεύει τὴν ἱστορία τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. Ἄλλὰ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτό· καὶ ἦταν πολὺ φυσικό. Γιὰτὶ ἐκεῖνα δὲν εἶχαν κανένα κοινὸ μὲ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ αὐτὰ ἦταν χρησιμοὶ καὶ νόμοι τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ παλαιὰ ἔχουν μεγάλη συγγένεια μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

6. Πρῶτα λοιπὸν ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ συμφωνία τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιά, καὶ ὕστερα, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι μικρότερο ἀπ' αὐτό, τὸ ἀποδεικνύει μ' αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ὅπως λοιπὸν τότε ἓνας ἄνδρας εἶχε δύο γυναῖκες, ἔτσι καὶ τώρα ἓνας

λος ἢ τῆς Καινῆς, καὶ ἄλλος τῆς Παλαιᾶς, περιττῶς τὴν ἱστο-
 ρίαν εἰσήγαγεν. Οὐ γὰρ ἄλλος μὲν ἦν τῆς Σάρρας ἀνὴρ, ἄλλος δὲ
 τῆς Ἄγαρ, ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτός. Ὡστε, ὅταν λέγῃ, «αὐταὶ γάρ
 εἰσι δύο διαθῆκαι», οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἀλλ' ἢ, ὅτι ἓνα ἔχουσι
 5 νομοθέτην, καθάπερ ἐκεῖναι ἓνα ἄνδρα τὸν Ἀβραάμ. Ἄλλ' ἢ μὲν
 δούλη, φησὶν, ἢ δὲ ἐλευθέρα ἦν. Καὶ τί τοῦτο; τέως γὰρ ζητού-
 μενον ἦν, εἰ εἷς ἐκατέρων νομοθέτης. Καταδεξάσθωσαν τοίνυν
 τοῦτο πρότερον, καὶ τότε πρὸς ἐκεῖνο αὐτοῖς ἀποκρινοῦμεθα.
 Ἄν γὰρ τοῦτο καταναγκάζῃς αὐτοὺς δέξασθαι καὶ πεισθῶσιν,
 10 ἅπαν αὐτῶν τὸ δόγμα οἰχήσεται. Ὅταν γὰρ εὔρεθῇ τοῦ αὐτοῦ
 νομοθέτου καὶ ἡ Παλαιὰ οὕσα, καθάπερ οὖν καὶ ἔστι, πᾶσα λέ-
 λυται ἡμῖν ἢ πρὸς ἐκείνους ἀμφισβήτησις.

Ἴνα δὲ μηδὲ τοῦτο ὑμᾶς θορυβῇ, πρόσχωμεν ἀκριβῶς τῇ
 ῥήσει. Οὐ γὰρ εἶπε, 'μία μὲν δούλη, μία δὲ ἐλευθέρα', ἀλλά,
 15 «μία μὲν εἰς δουλείαν γεννῶσα»· οὐ πάντως δὲ ἢ εἰς δουλείαν
 γεννήσασα, δούλη· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἰς δουλείαν τεχθῆναι, οὐ τῆς
 τεκούσης ἔγκλημα, ἀλλὰ τῶν τεχθέντων παιδίων. Ἐπειδὴ γὰρ
 τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν κακίαν ἑαυτοὺς ἀπεστέρησαν, καὶ τῆς
 εὐγενείας ἐξέπεσον, ὡς δούλους αὐτοὺς ἀγνώμονας ἐπαίδευσεν
 20 ὁ Θεὸς φόβῳ διηνεκεῖ, κολάζων τιμωρίαις καὶ ἀπειλαῖς. Πολ-
 λοι γοῦν καὶ νῦν πατέρες τοὺς ἑαυτῶν υἱούς, οὐχ ὡς υἱοὺς ἐνά-
 γουσιν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ πρέποντος οἰκέταις φόβου· καὶ τὸ ἔγκλη-
 μα οὐχὶ τῶν πατέρων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν τοὺς πατέρας παρα-
 σκευασάντων παιδων, ὡς δούλοις κεχρηῆσθαι τοῖς ἐλευθέροις.
 25 Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν λαὸν τότε ἐκεῖνον μετὰ τοσοῦτου φόβου
 καὶ τιμωρίας τοσαύτης ἐνήγε, μεθ' ὅσης εἰκὸς ἦν οἰκέτην ἀγνώ-
 μονα· ἀλλ' οὐ κατηγορία τοῦ Θεοῦ τὸ γινόμενον, οὐδὲ ἔγκλημα
 τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῶν ἀφηνιαζόντων Ἰουδαίων, σφοδροτέρου δε-
 ηθέντων χαλινοῦ.

νομοθέτης ἔχει δύο Διαθήκες· γιατί ἂν ἄλλος ἦταν τῆς Καινῆς καὶ ἄλλος τῆς Παλαιᾶς, ἀνώφελα παρουσίασε τὴν ἱστορία. Βέβαια δὲν ἦταν ἄλλος ὁ ἄνδρας τῆς Σάρρας καὶ ἄλλος τῆς Ἄγαρ, ἀλλὰ ἓνας καὶ ὁ ἴδιος. Ὡστε, ὅταν λέγει «αὐτὲς εἶναι οἱ δύο διαθήκες»¹², τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ παρὰ μόνο ὅτι ἔχουν ἓνα νομοθέτη, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνες εἶχαν ἓναν ἄνδρα, τὸν Ἀβραάμ. Ὅμως ἡ μία ἦταν δούλη, λέει, καὶ ἡ ἄλλη ἐλεύθερη. Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό; Γιατί μέχρι τώρα τὸ ζητούμενο ἦταν ἂν ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ τῶν δύο. Ἄς παραδεχθοῦν λοιπὸν αὐτὸ πρῶτα καὶ ὕστερα θὰ τοὺς ἀπαντήσουμε σ' ἐκεῖνο. Γιατί ἂν τοὺς ὑποχρεώσεις νὰ τὸ δεχθοῦν αὐτὸ καὶ νὰ πεισθοῦν, ὅλη τους ἡ διδασκαλία θὰ ἐξαφαντιστεῖ. Ὅταν δηλαδὴ βρεθεῖ πῶς καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι τοῦ ἴδιου νομοθέτη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἶναι, διαλύεται ὅλη μας ἡ φιλονεικία πρὸς ἐκείνους.

Γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἀνησυχεῖ οὔτε αὐτό, ἄς ἐξετάσουμε μὲ προσοχὴ τὸ χωρίο. Γιατί δὲν εἶπε, 'μὴ εἶναι δούλη καὶ ἡ ἄλλη ἐλεύθερη', ἀλλὰ «ἡ μία ποὺ γεννάει δούλους». Ἐκείνη ὅμως ποὺ γέννησε δούλους δὲν ἦταν ὅπωςδήποτε δούλη· καὶ τὸ ὅτι γέννησε δούλους δὲν ἀποτελεῖ κατηγορία τῆς μητέρας, ἀλλὰ τῶν παιδιῶν ποὺ γέννησε. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας στερήθηκαν τὴν ἐλευθερία τους καὶ ἔχασαν τὴν εὐγενική τους καταγωγή, σὰν δούλους ἀχάριστους τοὺς παιδαγωγῆσε ὁ Θεὸς μὲ διαρκὴ φόβο, βασανίζοντας αὐτοὺς μὲ τιμωρίες καὶ ἀπειλές. Πολλοὶ λοιπὸν πατέρες καὶ σήμερα παιδαγωγοῦν τὰ παιδιά τους ὄχι σὰν παιδιά τους ἀλλὰ μὲ τὸ φόβο ποὺ ἀρμόζει στοὺς ὑπηρέτες· καὶ ἡ κατηγορία δὲ στρέφεται ἐναντίον τῶν πατέρων, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν παιδιῶν ποὺ ἔκαμαν τοὺς πατέρες νὰ μεταχειρισθοῦν τοὺς ἐλεύθερους σὰν δούλους. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς παιδαγωγοῦσε τότε τὸ λαὸ ἐκεῖνο μὲ τόσο φόβο καὶ τόσες τιμωρίες, μὲ ὅσες ἦταν φυσικὸ νὰ παιδαγωγεῖ ἓναν ἀχάριστο ὑπηρέτη. Ὅμως αὐτὸ ποὺ γινόταν δὲν ἀποτελεῖ κατηγορία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐναντίον τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων ποὺ παρεκτρέπονταν καὶ χρειάσθηκαν ἔτσι δυνατότερο χαλινάρι

Ἐν αὐτῇ γοῦν τῇ Παλαιᾷ εὐρεθήσονται πολλοὶ οὐχ οὕτως ἀχθέντες, οἷον ὁ Ἄβελ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἐλισσαῖος, οἱ ἄλλοι πάντες, ὅσοι τὴν ἐν τῇ Καινῇ φιλοσοφίαν ἐζήλωσαν. Οὐ γὰρ φόβῳ καὶ
 5 κολάσει, οὐδὲ ἀπειλῇ καὶ τιμωρίᾳ, ἀλλ' ἀγάπῃ θείᾳ καὶ φίλτρῳ ζέοντι τῷ περὶ Θεὸν ἐγένοντο τοιοῦτοι, οἷοι δὴ καὶ ἐγένοντο. Οὐ γὰρ ἐδεήθησαν προσταγμάτων, οὐδὲ ἐντολῶν καὶ νόμων, ὥστε ἀρετὴν ἐλέσθαι καὶ φεύγειν κακίαν, ἀλλ' ὥσπερ εὐγενεῖς παῖδες καὶ ἐλεύθεροι, τὴν οἰκείαν ἐπιγνόντες ἀξίαν, χωρὶς φόβου τινὸς
 10 καὶ κολάσεως ἠτόμολησαν πρὸς τὴν ἀρετὴν· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ πρὸς κακίαν ἀπέκλιναν, τοῦ κατὰ τὸν νόμον ἐδεήθησαν χαλινοῦ. Ὅτε γοῦν ἐποίησαν τὸν μόσχον καὶ τὸ γλυπτὸν προσεκύνησαν, τότε ἤκουσαν· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν»· ὅτε ἐφόνευσαν καὶ τὰς γυναῖκας τῶν πλησίον
 15 διέφθειραν, τότε ἤκουσαν, «οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις», καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα ὁμοίως.

7. Ὡστε οὐκ ἔγκλημα τοῦ νόμου τὸ κόλασιν ἐπάγειν καὶ τιμωρίαν, καὶ καθάπερ οἰκέτας ἀγνώμονας παιδεύειν καὶ σωφρονίζειν, ἀλλὰ καὶ ἐγκώμιον μέγιστον καὶ οὐχ ὁ τυχῶν ἔπαινος,
 20 ὅτι τοὺς πρὸς τοσαύτην κατενεχθέντας κακίαν ἠδυνήθη διὰ τῆς οἰκείας σφοδρότητος ἀπαλλάξαι τῆς πονηρίας, μαλάξαι τε καὶ ποιῆσαι καταπειθεῖς τῇ χάριτι καὶ πρὸς τὴν τῆς Καινῆς ὁδηγήσαι φιλοσοφίαν. Τὸ γὰρ αὐτὸ Πνεῦμα καὶ τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τὰ ἐν τῇ Καινῇ πάντα ὠκονόμει, εἰ καὶ διαφόρως. Διὰ τοῦτο καὶ
 25 Παῦλος ἔλεγεν· «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα».

Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον ἔλεγε, «τὸ αὐτὸ Πνεῦμα», ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν οὐκ ἐλάττονα τῆς εἰρημένης, ἣν ἐβουλόμην μὲν νῦν εἰπεῖν, δεδοικῶς δὲ μὴ τὰ εἰρημένα ἐκβλύσητε, εἰς ἑτέραν
 30 ὑμῖν διάλεξιν ταύτην ταμιεύσομαι, τέως ταύτης μεμνησθαι πάσης παρακαλέσας ὑμᾶς καὶ μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν αὐτήν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας ἀρετὴν προστιθέναι καὶ τῇ τῶν δο-

Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη θὰ βρεθοῦν καὶ πολλοὶ ποὺ δὲν παιδαγωγήθηκαν ἔτσι, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἐλισσαῖος, ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ μιμήθηκαν τὴ φιλοσοφία τῆς Καινῆς. Γιατὶ ὄχι μὲ φόβους καὶ βασανιστήρια, οὔτε μὲ ἀπειλὲς καὶ τιμωρίες ἀλλὰ μὲ τὴ θεία ἀγάπη καὶ φλογερὸ ἔρωτα γιὰ τὸ Θεὸ ἔγιναν τέτοιοι ποὺ ἔγιναν. Δὲ χρειάσθηκαν αὐτοὶ προσταγὲς οὔτε ἐντολὲς καὶ νόμους γιὰ νὰ προτιμήσουν τὴν ἀρετὴ χωρὶς κάποιο φόβο καὶ τιμωρία, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ στράφηκαν πρὸς τὴν κακία, χρειάσθηκαν τὸ χαλινάρι τοῦ νόμου. Ὄταν λοιπὸν κατασεκύασαν τὸ μοσχάρι καὶ προσκύνησαν τὸ ἄγαλμα αὐτό, τότε ἄκουσαν· «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὁ Κύριος εἶναι ἓνας»¹³. Ὄταν ἔκαμαν φόνου καὶ διέφθειραν τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλων τότε ἄκουσαν, «νὰ μὴν κάνεις φόνου, νὰ μὴ διαπράξεις μοιχεῖα», καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὁμοίως.

7. Ὡστε δὲν εἶναι ἀδίκημα τοῦ νόμου τὸ ὅτι τοὺς βασάνιζε καὶ τοὺς τιμωροῦσε καὶ σὰν ἀχάριστους δούλους τοὺς παιδαγωγοῦσε καὶ τοὺς συνέτιζε, ἀλλὰ ἀντίθετα μάλιστα πολὺ μεγάλο ἐγκώμιο καὶ σπουδαῖος ἔπαινος γιὰτὶ ἐκείνους ποὺ ἔπесαν σὲ τόσο μεγάλη κακία μπόρεσε μὲ τὴν αὐστηρότητά του νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κακία καὶ νὰ τοὺς ἀνακουφίσει καὶ νὰ τοὺς καταστήσει ὑπάκουους στὴ χάρη καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει πρὸς τὴ φιλοσοφία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Γιατὶ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, ἔστω καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο, οἰκονομοῦσε τὰ πάντα καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο Πνεῦμα σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ἡ Γραφή· πίστεψα γι' αὐτὸ καὶ μίλησα».

Καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτὸ ἔλεγε, «τὸ ἴδιο Πνεῦμα», ἀλλὰ καὶ γιὰ κάποια ἄλλη αἰτία ὄχι μικρότερη ἀπ' αὐτή, τὴν ὁποία ἤθελα τώρα νὰ πῶ, ἀλλὰ φοβούμενος μήπως ξεχάσετε αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν, θὰ σᾶς τὴ φυλάξω γιὰ ἄλλη ὁμιλία, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς παρακαλέσω νὰ θυμᾶστε τὴ σημερινὴ ὀλόκληρη καὶ νὰ τὴ φυλάγετε προσεκτικά, προσθέτοντας καὶ τὴν ἐνάρετη συμπεριφορὰ σας τὴ συνδυασμένη μὲ τὴν καθαρότητα τῶν δογμάτων, «γιὰ

γμάτων συνυφαίνειν αὐτὴν καθαρότητι, «ἵνα ἄρτιος ὁ ἄνθρωπος ἢ τοῦ Θεοῦ, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐζηρητισμένος»· ἐπεὶ κέρδος οὐδὲν ἔσται ἡμῖν τῶν ὀρθῶν δογμάτων, ὅταν ὁ βίος διεφθαρμένος ἦ· ὡσπερ οὖν οὐδὲ πολιτείας ἀρίστης ὄφελος, πίστεως οὐκ
 5 οὔσης ὑγιοῦς. Ἴνα οὖν ἀπηρητισμένην ἔχωμεν τὴν ὠφέλειαν, ἐκατέρωθεν ἑαυτοὺς ἀσφαλιζώμεθα, ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἅπασι καρποῦς ἐπιδεικνύμενοι γενναίους, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων τὴν ἐλεημοσύνην, περὶ ἧς καὶ πρῶην ὑμῖν διελέχθην, μετὰ πολλῆς μὲν τῆς προθυμίας, μετὰ πολλῆς δὲ αὐτὴν ἐπιτελοῦντες τῆς δα-
 10 ψιλείας. «Ὁ γὰρ σπεύρων φειδομένως», φησί, «φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπεύρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει».

Τί ἐστίν, «ἐπ' εὐλογίαις»; Μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἐπὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καὶ ὁ ἀμητὸς καὶ ὁ σπόρος τῶν αὐτῶν ἐστὶ σπερμάτων· καὶ γὰρ ὁ σπεύρων, πυ-
 15 ρὸν ἢ κριθὰς καταβάλλει ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, καὶ ὁ θερίζων τὸ αὐτὸ θερίζει πάλιν· ἐπὶ δὲ τῆς ἐλεημοσύνης οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ἐτέρως. Σὺ μὲν γὰρ καταβάλλεις ἀργύριον, συλλέγεις δὲ παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν· δίδως χρήματα, καὶ λαμβάνεις ἀμαρτημάτων λύσιν· παρέχεις ἄρτον καὶ ἱμάτιον, καὶ ἀντὶ τού-
 20 των σοὶ ἢ τῶν οὐρανῶν εὐτρεπίζεται βασιλεία καὶ τὰ μυρία ἀγαθά, «ἃ μῆτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μῆτε οὖς ἤκουσε, μῆτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη»· τὸ δὴ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὁμοιος γίνῃ τῷ Θεῷ, κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπίνην. Περὶ γὰρ ἐλεημοσύνης καὶ φιλανθρωπίας διαλεχθεὶς ὁ Χριστὸς ἐπήγαγεν·
 25 «ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Οὐ δύνασαι ἀνατεῖλαι ἥλιον, οὐδὲ ὄμβρους ἀφεῖναι σύ, οὐδὲ οἰκουμένην εὐεργετῆσαι τοσαύτην· τοῖς οὖσι χρήμασιν ἀπόχρησαι πρὸς τὴν φιλοφροσύνην, καὶ
 30 γέγονας ὁμοιος τῷ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντι, ὡς ἄνθρωπον ὅμοιον Θεῷ γενέσθαι δυνατόν.

8. Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς εἰρημένοις. «Ἐπὶ πονη-

14. Β' Τιμ. 3,17.

15. Β' Κορ. 9,6.

16. Ματθ. 5,45.

νά είναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ τέλειος καὶ καταρτισμένος γιὰ κάθε καλὸ ἔργο»¹⁴. Γιατὶ δὲ θὰ ἔχουμε κανένα κέρδος ἀπὸ τὰ ὀρθὰ δόγματα ὅταν ἡ ζωὴ μας εἶναι διεφθαρμένη, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἄριστη συμπεριφορὰ ὅταν ἡ πίστη μας δὲν εἶναι ὑγιής. Γιὰ νὰ ἔχουμε λοιπὸν ὀλοκληρωμένη τὴν ὠφέλεια ἃς ἀσφαλιζόμαστε καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, φανερώνοντας καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα καρποὺς πλούσιους καὶ κάνοντας μαζί μὲ τὰ ἄλλα τὴν ἐλεημοσύνη, γιὰ τὴν ὁποία καὶ στὴν προηγούμενη ὁμιλία σᾶς μίλησα, μὲ πολλὴ προθυμία καὶ μὲ πολλὴ γενναιοδωρία. «Γιατὶ ὅποιος σπέρνει μὲ οἰκονομία», λέγει, «θὰ θερίσει καὶ λίγη σοδειά· ὅποιος ὅμως σπέρνει μὲ ἀφθονία, θὰ θερίσει καὶ μὲ ἀφθονία»¹⁵.

Τί σημαίνει «ἐπ' εὐλογίαις»; Μὲ πολλὴ ἀφθονία. Ἐδῶ λοιπὸν στὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ ὁ θερισμὸς καὶ ἡ σπορὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ἴδια σπέρματα· γιατί καὶ αὐτὸς ποὺ σπέρνει, σπέρνει σιτάρι ἢ κριθάρι ἢ καὶ κάτι ἄλλο τέτοιο, καὶ αὐτὸς ποὺ θερίζει, θερίζει πάλι τὸ ἴδιο. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ἐλεημοσύνης δὲ συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ διαφορετικά. Γιατὶ ἐσὺ σπέρνεις χρήματα, συλλέγεις ὅμως τὴν παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· δίνεις χρήματα καὶ λαμβάνεις συγχώρηση ἁμαρτημάτων· προσφέρεις ἄρτο καὶ ἐνδύματα, καὶ ἀντὶ γι' αὐτὰ σοῦ ἐτοιμάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, «τὰ ὁποῖα οὔτε μάτι εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἄκουσε οὔτε νοῦς ἀνθρώπου συνέλαβε». Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ γίνεται ὅμοιος μὲ τὸ Θεό, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ ὅταν ὁ Χριστὸς μίλησε γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ φιλανθρωπία πρόσθεσε· «γιὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα σας, γιατί αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιο τοῦ σὲ κακοὺς καὶ σὲ καλοὺς καὶ βρέχει σὲ δικαίους καὶ σὲ ἀδίκους»¹⁶. Δὲν μπορεῖς ἐσὺ νὰ ἀνατείλεις τὸν ἥλιο οὔτε νὰ ρίξεις βροχὴ οὔτε νὰ εὐεργετήσεις τόσο πολὺ κόσμῳ· χρησιμοποίησε τὰ χρήματά σου γιὰ φιλανθρωπία καὶ θὰ γίνεις ὅμοιος μ' αὐτὸν ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο, ὅσο εἶναι δυνατὸ βέβαια νὰ γίνει ὁ ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ τὸ Θεό.

8. Προσέχετε μὲ ἀκρίβεια αὐτὰ ποὺ λέχθησαν. «Σὲ κακοὺς

ροὺς καὶ ἀγαθοὺς», φησί. Καὶ σὺ τοίνυν, ὅτε ἐλεημοσύνην ποιεῖς, μὴ βίον ἐξετάσης, μηδὲ τρόπων εὐθύνας ἀπαιτεῖ. Ἐλεημοσύνη γὰρ διὰ τοῦτο λέγεται, ἵνα καὶ τοῖς ἀναξίοις παρέχωμεν· ὁ γὰρ ἐλεῶν, οὐ τὸν κατωρθωκότα, ἀλλὰ τὸν ἡμαρτηκότα ἐλεεῖ·
 5 ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν ἐπαίνων ἄξιος καὶ στεφάνων ἐστίν, ὁ δὲ ἀμαρτάνων ἐλέου καὶ συγγνώμης. Ὡστε καὶ κατὰ τοῦτο μιμησόμεθα τὸν Θεόν, ἐὰν καὶ πονηροῖς παρέχωμεν. Ἐννόησον γὰρ ὅσοι τὴν οἰκουμένην οἰκοῦσι βλάσφημοι, μιαιοί, γόητες, πάσης ἐμπεπλησμένοι κακίας· ἀλλὰ καὶ τούτους καθ' ἐκάστην τρέφει
 10 τὴν ἡμέραν ὁ Θεός, ἡμᾶς παιδεύων τὴν φιλοφροσύνην ἐπὶ πάντα ἐκτείνειν. Ἡμεῖς δὲ ἅπαν τούναντίον ποιοῦμεν· οὐ γὰρ πονηροὺς οὐδὲ φαύλους ἀνθρώπους ἀποστρεφόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνων τις ἡμῖν προσέλθη ἢ δι' ἐπιείκειαν ἢ δι' ἐλευθερίαν ἢ καὶ δι' ἀργίαν ἴσως (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τίθημι), πενία συ-
 15 ζῶν, λοιδορίας, ὕβρεις, μυρία κατ' αὐτοῦ συνείροντες σκώμματα, κεναῖς αὐτὸν ἀποπέμπομεν χερσί, τὴν ὑγείαν ὄνειδίζοντες, τὴν ἀργίαν προσφέροντες, εὐθύνας ἀπαιτοῦντες.

Μὴ γὰρ τοῦτο προσετάγης, ἄνθρωπε, ἐγκαλεῖν καὶ ἐπιτιμᾶν ἀπλῶς τοῖς δεομένοις; Ἐλεεῖν καὶ διορθοῦσθαι τὴν πενίαν
 20 αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐκέλευσεν, οὐχὶ εὐθύνας ἀπαιτεῖν καὶ ὑβρίζειν. Ἄλλὰ βούλει διορθῶσαι τὸν τρόπον καὶ τῆς ἀργίας ἀπαγαγεῖν καὶ εἰς ἔργον ἐμβαλεῖν τὸν ἀργοῦντα; Δὸς πρότερον, καὶ τότε ἐπιτίμησον, ἵνα μὴ ὠμότητος ὑποψίαν, ἐγκληθεῖς βαρύτητα, ἀλλὰ κηδεμονίας δόξαν λάβῃς. Τὸν μὲν γὰρ μὴ δόντα, ἀλλ' ἐγ-
 25 καλοῦντα μόνον ἀποστρέφεται καὶ ἀηδίζει καὶ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνάσχοιτ' ἂν ὁ πένης· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ διὰ κηδεμονίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι δοῦναι νομίζει τὰ ἐγκλήματα γίνεσθαι· ὅπερ οὖν καὶ ἔστιν ἀληθές. Ὁ δὲ μετὰ τὸ δοῦναι ἐγκαλῶν, εὐπαράδεκτον ποιεῖ τὴν παραίνεσιν· οὐ γὰρ ἐξ ἀπανθρωπίας.

καὶ σὲ καλοῦς», λέγει. Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν κάνεις ἐλεημοσύνη, μὴν ἐξετάσεις τὴ ζωὴ, οὔτε νὰ ζητᾷς λόγο γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτὸ λέγεται 'ἐλεημοσύνη', γιὰ νὰ δίνουμε καὶ στοὺς ἀνάξιους. Γιατὶ ὅποιος ἐλεεῖ, δὲν ἐλεεῖ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἐπιτύχει τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ τὸν ἀμαρτωλό, ἐπειδὴ ὁ ἐνάρετος εἶναι ἄξιος γιὰ ἐπαίνους καὶ βραβεῖα, ἐνῶ ὁ ἀμαρτωλὸς γιὰ ἐλεημοσύνη καὶ συγγνώμη. Ἐπομένως καὶ σ' αὐτὸ θὰ μιμηθοῦμε τὸ Θεό, ἂν δίνουμε καὶ σὲ κακοῦς. Γιατὶ σκέψου πόσοι κατοικοῦν στὴ γῆ βλάσφημοι, μιαιοί, ἀπατεῶνες, γεμάτοι ἀπὸ κάθε κακία· ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς τρέφει κάθε ἡμέρα ὁ Θεός, διδάσκοντας ἐμᾶς νὰ κάνουμε τὴ φιλανθρωπία σὲ ὅλους. Ἐμεῖς ὅμως κάνουμε ἐντελῶς τὸ ἀντιθετό. Γιατὶ δὲν ἀποστρεφόμεστε μόνο τοὺς κακοῦς καὶ φαύλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἂν κάποιος ὑγιὴς ζώντας μέσα στὴ φτώχεια μᾶς πλησιάσει ἢ ἐξ αἰτίας τῆς καλωσύνης μας ἢ τῆς γενναιοδωρίας μας ἢ ἐξ αἰτίας καὶ τῆς ὀκνηρίας του ἴσως (γιατὶ πραγματικὰ τὸ δέχομαι καὶ αὐτό), ἀφοῦ ποῦμε ἐναντίον του ἓνα σωρὸ κατηγορίες, ὕβρεις καὶ ἄπειρα κακόλογα, τὸν διώχνουμε μὲ ἄδεια χέρια, κατηγορώντας τὴν ὑγεία του, ἀναφέροντας τὴν ὀκνηρία του, ζητώντας εὐθύνες.

Μήπως λοιπὸν πῆρες αὐτὴ τὴν ἐντολή, ἄνθρωπε, νὰ κατηγορεῖς καὶ νὰ ἐπιτιμᾷς ἀπλῶς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη; Ὁ Θεὸς πρόσταξε νὰ ἐλεεῖς καὶ νὰ ἀνακουφίζεις τὴ φτώχεια τους, ὄχι νὰ τοὺς ζητᾷς εὐθύνες καὶ νὰ τοὺς βρίζεις. Ἀλλὰ θέλεις νὰ διορθώσεις τὸ χαρακτήρα του καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν ὀκνηρία καὶ νὰ βάλεις σὲ δουλειὰ τὸν ὀκνηρό; Δῶσε πρῶτα καὶ ὕστερα ἐπιτίμησε, γιὰ νὰ μὴ δώσεις τὴν ἐντύπωση πὼς εἶσαι σκληρὸς καὶ κατηγορηθεῖς γιὰ ἀδιαφορία, ἀλλὰ ν' ἀποκτήσεις τὴ φήμη πὼς φροντίζεις γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ ἐκεῖνον ποὺ δὲ δίνει ἀλλὰ κατηγορεῖ μόνο, τὸν ἀποστρέφεται καὶ τὸν συχαίνεται καὶ οὔτε θὰ ἀνεχόταν νὰ τὸν δεῖ ὁ φτωχός. Καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ θεωρεῖ πὼς οἱ κατηγορίες γίνονται ὄχι ἀπὸ ἐνδιαφέρον ἀλλὰ γιὰτὶ δὲ θέλει νὰ δώσει, πράγμα ποὺ εἶναι καὶ ἀλήθεια. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πρῶτα δίνει καὶ ὕστερα κατηγορεῖ, κάνει εὐπρόσδεκτη τὴν παραίνεση, γιὰτὶ ἐπιτιμᾷ ὄχι ἀπὸ

ἀλλ' ἐκ κηδεμονίας ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν. Οὕτω καὶ Παῦλος ἐποίησεν· εἰπὼν γάρ, «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω», ἐπάγει λέγων· «ὕμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακήσητε».

5 Καίτοι δοκεῖ ταῦτα ἐναντία εἶναι τὰ προστάγματα. Εἰ γὰρ οὐ δεῖ τοὺς ἀργοῦντας ἐσθίειν, πῶς τούτοις κελεύεις τὸ καλὸν ποιεῖν; Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἐναντίον· μὴ γένοιτο. Διὰ γὰρ τοῦτο, φησὶν, εἶπον, ὅτι «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω», οὐχ ἵνα τοὺς μέλλοντας διδόναι ἀπαγάγω τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλ'
10 ἵνα τοὺς ἐν ἀργίᾳ ζῶντας ἀπαγάγω τῆς ἀργίας. Τὸ μὲν οὖν εἶπεῖν, «μηδὲ ἐσθιέτω», ἐκείνους διανίστησι πρὸς ἐργασίαν τῷ φόβῳ τῆς ἀπειλῆς, τὸ δὲ εἶπεῖν, «τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακεῖτε», τούτους διεγείρει πρὸς ἐλεημοσύνην τῷ χρησίμῳ τῆς παραινέσεως. Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούσαντες τῆς κατ' ἐκείνων γεγε-
15 νημένης ἀπειλῆς, συστείλωσι τὰς χεῖράς τινες, ἐκκαλεῖται πρὸς φιλοφροσύνην αὐτούς, λέγων· «τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακεῖτε». Ὡστε καὶ ἀργοῦντι ἂν δῶς, καλὸν πεποίηκας.

9. Τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δῆλον ἐποίησεν. Εἰπὼν γάρ, «εἴ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον
20 σημειοῦσθε καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ»· καὶ ἐκκόψας αὐτὸν τῆς ἱερᾶς ἀλλῆς, πάλιν αὐτὸν ἐτέρῳ συνάπτει τρόπῳ, τὰς τῶν ἐκτεμόντων διανοίας οἰκειῶν αὐτῷ καὶ συνάγων· ἐπήγαγε γοῦν λέγων· «μὴ ὡς ἐχθρόν», φησὶν, «ἠγεῖσθε, ἀλλ' ὡς ἀδελφόν». Ὡσπερ οὖν εἰπὼν, «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω»,
25 τοῖς κυρίοις ἐκέλευσε πολλὴν αὐτῶν ποιεῖσθαι πρόνοιαν πάλιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, «μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ», οὐκ ἀπέστησεν αὐτοῦ τῆς ἐπιμελείας τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτοῖς ἀντιλαβέσθαι παρεκελεύσατο, προσθεὶς καὶ εἰπὼν, «καὶ μὴ ὡς ἐχθρόν ἠγεῖσθε, ἀλλ' ὡς ἀδελφόν». Ἐχωρίσθης αὐτοῦ
30 τῆς συνουσίας, ἀλλὰ μὴ χωρισθῆς τῆς κηδεμονίας· ἀπέκοψας

17. Β' Θεσ. 3,10.13.

18. Β' Θεσ. 3,14.

19. Β' Θεσ. 3,15.

σκληρότητα αλλά από ενδιαφέρον. Έτσι ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος· γιατί ἀφοῦ εἶπε, «ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, αὐτὸς ἄς μὴν τρώει», προσθέτει λέγοντας· «ἐσεῖς ὅμως ὅταν κάνετε τὸ καλὸ νὰ μὴν ἀποθαρρύνεστε»¹⁷.

Ὅμως αὐτὲς οἱ ἐντολὲς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετες. Γιατί, ἂν δὲν πρέπει νὰ τρώγουν ὅσοι δὲν ἐργάζονται, πῶς τοὺς προτρέπεις νὰ κάνουν τὸ καλὸ; Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀντίθεση· μὴ γένοιτο. Γι' αὐτό, λέγει, εἶπα «ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, αὐτὸς ἄς μὴν τρώει», ὄχι γιὰ νὰ ἐμποδίσω ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη ἐκείνους πού ἔχουν σκοπὸ νὰ δώσουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν ἀργία αὐτοὺς πού εἶναι ἄεργοι. Τὸ νὰ πεῖ λοιπὸν «αὐτὸς ἄς μὴν τρώει», παρακινεῖ ἐκείνους γιὰ ἐργασία μὲ τὸ φόβο τῆς ἀπειλῆς· καὶ τὸ νὰ πεῖ «νὰ μὴν ἀποθαρρύνεστε ὅταν κάνετε τὸ καλὸ», προτρέπει αὐτοὺς γιὰ ἐλεημοσύνη μὲ τὸ ὠφέλιμο τῆς συμβουλῆς. Γιὰ νὰ μὴν μαζέψουν τὰ χέρια τους μερικοὶ ὅταν ἀκούσουν τὴν ἀπειλὴ πού ἔγινε ἐναντίον ἐκείνων, τοὺς προσκαλεῖ γιὰ φιλανθρωπία λέγοντας· «νὰ μὴν ἀποθαρρύνεστε ὅταν κάνετε τὸ καλὸ». Ἐπομένως καὶ στὸν ἄεργο ἂν δώσεις, κάνεις τὸ καλὸ.

9. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε φανερὸ καὶ στὰ ἐπόμενα. Γιατί ἀφοῦ εἶπε, «ὅποιος δὲν ὑπακούει σ' αὐτὰ πού λέμε στὴν ἐπιστολή, αὐτὸν νὰ τὸν ἐπισημαίνετε καὶ νὰ μὴν τὸν συναναστρέψετε»¹⁸, καὶ ἀφοῦ τὸν ἀπέκοψε ἀπὸ τὴν ἱερὴ αὐλή, τὸν συνδέει πάλι μὲ ἄλλο τρόπο, συμφιλιώνοντας καὶ ἐνώνοντας μ' αὐτὸν τὴ διάθεση ἐκείνων πού τὸν ἀπέκοψαν. Πρόσθεσε λοιπὸν λέγοντας· «νὰ μὴν τὸν θεωρεῖτε σὰν ἐχθρὸ ἀλλὰ σὰν ἀδελφὸ»¹⁹. Ὅπως λοιπὸν ὅταν εἶπε, «ὅποιος θέλει νὰ μὴν ἐργάζεται, αὐτὸς ἄς μὴν τρώει», πρόσταξε τοὺς οἰκοδεσπότες νὰ φροντίζουν πάλι πολὺ γι' αὐτούς, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγοντας, «νὰ μὴν τὸν συναναστρέψετε», δὲν ἐμπόδισε τοὺς ἀκροατὲς νὰ τὸν φροντίζουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παράγγειλε νὰ τὸν βοηθήσουν πάρα πολὺ, ἀφοῦ πρόσθεσε καὶ εἶπε, «καὶ νὰ μὴν τὸν θεωρεῖτε σὰν ἐχθρὸ ἀλλὰ σὰν ἀδελφὸ». Ἐφυγες ἀπὸ τὴ συντροφιά του, ἀλλὰ μὴ σταματήσεις τὴ φροντίδα σου γι' αὐτὸν· τὸν ἀπέκοψες ἀπὸ τὴ σύναξη, μὴν τὸν

αὐτὸν τῆς συνόδου, μὴ ἀποκόψῃς αὐτὸν τῆς ἀγάπης. Καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο δι' ἀγάπην ἐκέλευσα γίνεσθαι, ἵνα τῷ χωρισμῷ γενόμενος βελτίων, πρὸς τὸ λοιπὸν ἐπανέλθῃ σῶμα· ἐπεὶ καὶ οἱ πατέρες τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτῶν ἐκβάλλουσι τοὺς παῖδας, οὐχ ἵνα 5 ἔξω μένωσι διηνεκῶς, ἀλλ' ἵνα τῷ τῆς οἰκίας ἐκπεσεῖν γενόμενοι σωφρονέστεροι, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανέλθωσι πάλιν. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἀργίαν ἐγκαλοῦντας ἱκανὰ τὰ εἰρημένα.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερός ἐστι πολλοῖς μεμελετημένος λόγος πρὸς ἀπολογία, ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος γέμων, ἀνάγκη 10 καὶ τοῦτον διεξελέγξαι πάλιν, οὐχ ἵνα ἀπολογίας αὐτοῦς ἀποστερήσωμεν, ἀλλ' ἵνα πείσωμεν τὴν οὐκ οὔσαν οὐδὲ ὠφελοῦσαν ἀπολογία ἀποθέσθαι, τὴν δὲ οὔσαν καὶ προστῆναι δυναμένην ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ταύτην διὰ τῶν ἔργων μελετᾶν διηνεκῶς.

15 Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ψυχρὰ καὶ ἀνόνητος τῶν πολλῶν ἀπολογία; Παιδοτροφία συζῶ, φησὶν, οἰκίας προϊσταμαι, γυναῖκα τρέφω, πολλὰς ἔχω δαπάνης ἀνάγκας· ὅθεν οὐκ εὐπορῶ τοὺς προσιόντας μοι ἐλεεῖν. Τί λέγεις; Παιδιά τρέφεις, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς προσιόντας οὐκ ἐλεεῖς; Δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα τοὺς δεομέ- 20 νους ἐλεεῖν δεῖ, διὰ τὰ παιδιά καὶ τὴν αὐτῶν προστασίαν, ἵνα ἀπὸ ὀλίγων χρημάτων ἴλεω τὸν δόντα αὐτὰ Θεὸν ποιήσης, ἵνα καταλίπῃς αὐτοῖς προστατήν ἐκεῖνον καὶ μετὰ τὸν σὸν θάνατον, ἵνα πολλὴν αὐτοῖς ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπισπάσῃ ἀπὸ τῶν ἐκείνων χρημάτων τῷ Θεῷ δαπανῶν. Οὐχ ὀρᾷς, ὅτι πολλοὶ ἀνθρώπους 25 πλουτοῦντας καὶ ἐν δυναστείαις ὄντας, οὐδαμῶθεν αὐτοῖς προσήκοντας, εἰς τὰς διαθήκας πολλακίς εἰσήγαγον τὰς ἑαυτῶν, καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ συγκληρονόμους ἐποίησαν, δι' ἄλλο μὲν οὐδέν, ἵνα δὲ ἀσφάλειαν τοῖς ἑαυτῶν κτήσωνται παισὶν ἀπὸ ὀλίγων χρημάτων; καὶ ταῦτα, οὐκ εἰδότες πῶς διακείσονται μετὰ 30 τὴν αὐτῶν τελευτὴν περὶ τοὺς αὐτῶν παῖδας οἱ τοῦ κλήρου γενόμενοι κοινωνοί;

Σὺ δὲ εἰδὼς τὸ φιλόανθρωπον καὶ χρηστὸν καὶ ἐπιεικὲς τοῦ

ἀποκόψεις ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου. Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸ τὸ πρόσταξα νὰ γίνετα ἀπὸ ἀγάπη, γιὰ νὰ γίνε με τὸ χωρισμὸ καλύτερος καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Ἄλλωστε καὶ οἱ πατέρες διώχνουν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τους, ὄχι γιὰ νὰ μένουν πάντοτε ἔξω, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνουν πιὸ συνετὰ με τὸ ὅτι ἀποκλείσθηκαν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ νὰ ἐπιστρέψουν πάλι σ' αὐτό. Γι' αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ κατηγοροῦν τὴν ἀργία εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ ποὺ εἶπα.

Ἐπειδὴ ὅμως σὲ πολλοὺς ὑπάρχει καὶ ἄλλος μελετημένος λόγος γιὰ ἀπολογία, γεμάτος ἀπανθρωπιά καὶ σκληρότητα, εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἐλέγξουμε πάλι, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς στερήσουμε τὴν ἀπολογία, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς πείσουμε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀνύπαρκτη καὶ ἀνώφελη ἀπολογία καὶ νὰ ἀσκοῦν διαρκῶς με τὰ ἔργα ἐκείνη ποὺ ὑπάρχει καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἐμπρὸς στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ.

Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχρὴ καὶ ἀνώφελη ἀπολογία τῶν πολλῶν; Ἐχω καὶ ἀνατρέφω παιδιὰ, λέγει, φροντίζω γιὰ τὸ σπίτι, τρέφω γυναῖκα, ἔχω πολλὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα· γι' αὐτὸ δὲν ἔχω νὰ ἐλεήσω ὅσους πλησιάζουν. Τί λέγεις; Τρέφεις παιδιὰ καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐλεεῖς ἐκείνους ποὺ σὲ πλησιάζουν; Γι' αὐτὰ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἐλεεῖς τοὺς φτωχοὺς, γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὴν προστασία τους, γιὰ νὰ κάνεις με λίγα χρήματα εὐμενὴ τὸ Θεὸ ποὺ σοῦ τὰ ἔδωσε, γιὰ νὰ ἀφήσεις ἐκείνον προστάτη σ' αὐτὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατό σου, γιὰ νὰ ἀποσπάσεις γι' αὐτὰ πολλὴ φροντίδα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ξοδεύοντας γιὰ τὸ Θεὸ ἀπὸ τὰ χρήματα αὐτά. Δὲ βλέπεις ὅτι πολλοὶ περιέλαβαν πολλὰς φορές στίς διαθήκες τους ἀνθρώπους ποὺ εἶναι πλούσιοι καὶ κατέχουν ἀξιώματα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπὸ πουθενὰ συγγενεῖς τους, καὶ τοὺς ἔκαμαν συγκληρονόμους με τὰ παιδιὰ τους, γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ παιδιὰ τους με λίγα χρήματα; Καὶ αὐτὸ γίνεται χωρὶς νὰ γνωρίζουν πῶς θὰ συμπεριφερθοῦν στὰ παιδιὰ τους μετὰ τὸ θάνατό τους ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν μέτοχοι τῆς κληρονομιάς τους.

Σὺ λοιπὸν, γνωρίζοντας τὴ φιλανθρωπία, τὴν ἀγαθότητα

σου Δεσπότη, οὐ ποιήσεις αὐτὸν κοινὸν τῆς διαθήκης τῆς σῆς; οὐ ποιήσεις αὐτὸν συγκληρονόμον τῶν παίδων τῶν σῶν; καὶ ποῦ ταῦτα πατρός, εἶπέ μοι, παῖδας φιλοῦντος; Εἰ γὰρ κήδη τῶν τεχθέντων παίδων, κατάλειπε γραμματεῖον αὐτοῖς, ἐν ᾧ τὸν 5 Θεὸν ἔχεις ὑπεύθυνον. Τοῦτο μεγίστη κληρονομία, τοῦτο κόσμος, τοῦτο ἀσφάλεια. Εἰσάγαγε αὐτὸν εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν ἐνταῦθα, ἵνα σε μετὰ τῶν παίδων εἰς τὴν κληρονομίαν ἀντεισαγάγῃ τὴν ἐκεῖ. Οὗτος ὁ κληρονόμος γενναῖος, φιλόανθρωπος, χρηστός, δυνατός, πλούσιος, ὥστε κατ' οὐδὲν ἔστιν ὑποπτεῦσαι 10 τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ σπόρος ἢ ἐλεημοσύνη καλεῖται, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι δαπάνη τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ πρόσοδος· σὺ δέ, ὅταν μὲν σπείρῃς δέη οὐ προσέχεις ὅτι κενοῖς τὰ ταμιεῖα τῶν παλαιῶν γεννημάτων, ἀλλὰ προσέχεις τῷ μηδέπω παρόντι τῶν γεννημάτων ἀμητῷ· καὶ ταῦτα, οὐκ εἰδώς, ὅτι πάντως ἐκ- 15 βήσεται. Καὶ γὰρ καὶ ἐρυσίβη καὶ χάλαζα καὶ ἀκρις καὶ ἀέρων ἀνωμαλία καὶ πολλὰ τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς ἀντικρούει τῆς μελλούσης, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν μέλλων σπείρῃς, ὅπου πᾶσα μὲν ἀνωμαλία ἀέρων ἐκβέβληται, πάσης δὲ λύπης καὶ ἐπιβουλής ἀνήρηται πρόφασις, ὀκνεῖς καὶ ἀναδύη; Καὶ ποίαν εὐρήσεις συγγνώ- 20 μην, ὅταν εἰς μὲν τὴν γῆν καταβάλλων θαρρῆς καὶ μετὰ προθυμίας τοῦτο ποιῆς, εἰς δὲ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ μέλλων καταβάλλειν, ὀκνεῖς καὶ ἀμελεῖς; Εἰ γὰρ ἢ γῆ τὰ καταβληθέντα ἀποδίδωσι, πολλῷ μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ χεῖρ, ἅπερ δέξεται, μετὰ πάσης ἀποδώσει σοι τῆς περιουσίας.

25 10. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ τῇ δαπάνῃ προσέχωμεν ὅταν ἐλεημοσύνην ποιῶμεν, ἀλλὰ τῇ προσόδῳ καὶ ταῖς μέλλούσαις ἐλπίσι καὶ τῷ παρόντι δὲ κέρδει· οὐ γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν ἐλεημοσύνη προξενεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀσφαιλείαν τε καὶ ἀφθονίαν. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ ταῦτα δοῦναι 30 Κύριος. Ὁ γὰρ τὰ αὐτοῦ πένησι, φησί, δούς, ἑκατονταπλασίονα

20. Ἐρυσίβη· ἀρρώστια τῶν φυτῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν σιτηρῶν.

καὶ τὴν καλωσύνη τοῦ Κυρίου σου, δὲ θὰ τὸν κάνεις μέτοχο τῆς διαθήκης σου; δὲ θὰ τὸν κάνεις συγκληρονόμο τῶν παιδιῶν σου; Καὶ πῶς αὐτά, πές μου, θὰ θεωρηθοῦν ἀπόδειξη πατέρα πὺ ἀγαπάει τὰ παιδιά του; Ἄν λοιπὸν φροντίζεις γιὰ τὰ παιδιά σου, ἄφησε σ' αὐτὰ διαθήκη, στὴν ὁποία ἔχεις ὑπεύθυνο τὸ Θεό. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη κληρονομιά, αὐτὴ εἶναι τὸ στολίδι τους, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀσφάλειά τους. Συμπερίλαβέ τον στὴν ἐδῶ κληρονομιά, γιὰ νὰ σὲ συμπεριλάβει μαζὶ μὲ τὰ παιδιά σου στὴν ἐκεῖ κληρονομιά. Αὐτὸς ὁ κληρονόμος εἶναι γενναῖος, φιλόανθρωπος, ἀγαθός, δυνατός, πλούσιος· συνεπῶς μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶναι δυνατό νὰ θεωρήσεις ὑποπτη τὴ συμμετοχὴ του. Γι' αὐτὸ καὶ σπóρος ὀνομάζεται ἡ ἐλεημοσύνη, ἐπειδὴ τὸ πράγμα δὲν εἶναι δαπάνη ἀλλὰ ἔσοδο. Ἐσὺ ὅμως ὅταν πρέπει νὰ σπείρεις δὲ βλέπεις ὅτι ἀδειάζεις τὶς ἀποθήκες ἀπὸ τὰ γεννήματα, ἀλλὰ βλέπεις στὸ μελλοντικὸ θερισμὸ τῶν σπαρτῶν, τὴ στιγμὴ μάλιστα πὺ δὲν ξέρεις ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνει. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἡ ἐρυσίβη²⁰ καὶ τὸ χαλάζι καὶ οἱ ἀκρίδες καὶ οἱ καιρικὲς μεταβολὲς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐμποδίζουν τὴ μελλοντικὴ μας ἐλπίδα. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ σπείρεις στὸν οὐρανό, ἀπὸ ὅπου ἔχει ἀπομακρυνθεῖ κάθε καιρικὴ μεταβολὴ καὶ ἔχει ἐξαφανισθεῖ ἡ πρόφαση γιὰ κάθε λύπη καὶ ἐπιβουλή, διστάζεις καὶ δειλιάζεις; Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ βρεῖς, ὅταν σπέρνοντας στὴ γῆ ἐλπίζεις καὶ τὸ κάνεις αὐτὸ μὲ προθυμία, ἐνῶ ὅταν πρόκειται νὰ σπείρεις στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ διστάζεις καὶ ἀδιαφορεῖς; Γιατὶ ἂν ἡ γῆ σοῦ ἐπιστρέφει ὅσα ἔσπειρες, πολὺ περισσότερο τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ ἐπιστρέψει πολὺ ἄφθονα ἐκεῖνα πὺ θὰ δεχθεῖ.

10. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἄς μὴν προσέχουμε στὴ δαπάνη ὅταν κάνουμε ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ στὸ ἔσοδο καὶ στὶς μελλοντικὲς ἐλπίδες καὶ στὸ κέρδος τῆς παρούσας ζωῆς· γιὰτὶ ἡ ἐλεημοσύνη δὲ μᾶς δίνει μόνο τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὸν πλοῦτο στὴν παρούσα ζωὴ. Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος πὺ τὰ δίνει. Γιατὶ, λέγει, ὅποιος ἔδωσε τὰ ὑπάρχοντά του στοὺς φτωχοὺς, θὰ πάρει ἑκατὸ φορές

λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.
 Ὅρας ἐν ἑκατέρῃ τῇ ζωῇ τὰς ἀμοιβὰς διδομένας μετὰ πολλῆς
 τῆς περιουσίας;

Μὴ τοίνυν ὀκνῶμεν μηδὲ ἀναβαλλώμεθα, ἀλλὰ καθ' ἑκά-
 5 στην τὸν τῆς ἐλεημοσύνης καρπὸν φέρωμεν, ἵνα καὶ τὰ παρόντα
 ἡμῖν πράγματα κατὰ ροῦν φέρηται καὶ τῆς μελλούσης ἐπιτύχω-
 μεν ζωῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί,
 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 10 αἰώνων. Ἀμήν.

21. Ματθ. 19,29.

περισσότερα στη ζωή αυτή και θα κληρονομήσει την αιώνια ζωή²¹. Βλέπεις πώς οι άμοιβές και στη μία και στην άλλη ζωή δίνονται πολύ πλούσιες;

Ἄς μὴ διστάζουμε λοιπὸν καὶ ἄς μὴν ἀναβάλλουμε, ἀλλὰ κάθε ἡμέρα ἄς φέρουμε τὸν καρπὸ τῆς ἐλεημοσύνης, γιὰ νὰ μᾶς ἔρχονται εὐνοϊκὰ τὰ παρόντα πράγματα καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ μέλλουσα ζωή, στὴν ὁποία εὐχόμαι ὅλοι μας νὰ πάρουμε μέρος μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΡΗΣΙΝ

**«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ
ΤΟ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ», ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΙ ΚΟΙΝΗ
ΠΑΝΤΕΣ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΟΥΣΙ ΤΑ ΑΓΑΘΑ,
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ**

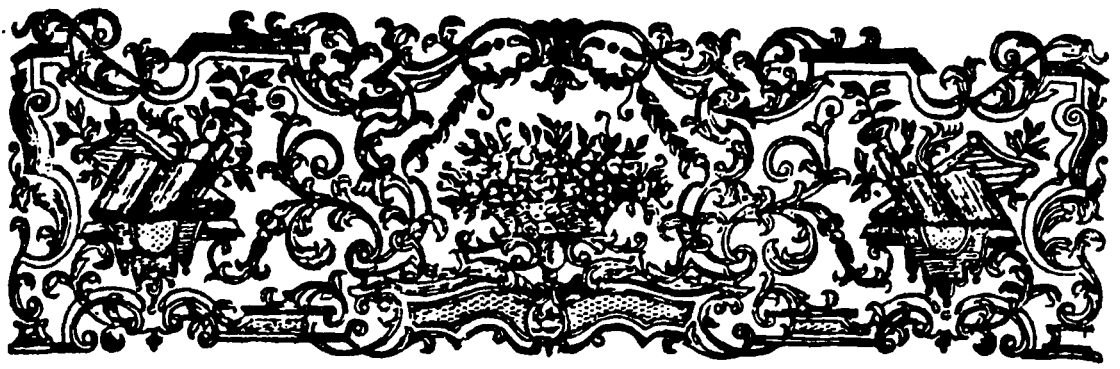
ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΡΗΣΙΝ

«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ· ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΙ ΚΟΙΝΗΙ ΠΑΝΤΕΣ ΑΠΟ-
λαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης

1. Τῇ προτέρᾳ συνάξει καὶ τῇ πρὸ ἐκείνης μίαν τοῦ Ἀποστό-
λου ρῆσιν ἀπολαμβάνοντες, εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτης ἅπαντα τὸν λό-
γον ἀνηλώσαμεν· καὶ τήμερον δὲ τῇ αὐτῇ ταύτῃ πάλιν ἐνδιατρί-
ψαι σπουδάζομεν· ποιοῦμεν δὲ τοῦτο ἐπίτηδες πρὸς ὠφέλειαν
5 τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν τὴν ἡμετέραν. Οὐ γὰρ
ἵνα γόνιμόν τινα καὶ πολύνουν ἑμαυτὸν ἀποφῆνω, ἀλλ' ἵνα καὶ
τὴν Παύλου σοφίαν ὑμῖν ἐκκαλύψω καὶ τὴν ὑμετέραν διεγείρω
προοθυμίαν, οὕτω μεταχειρίζω τὸν λόγον. Τό τε γὰρ βάθος τῆς
ἐκείνου συνέσεως φαίνεται μειζόνως, ὅταν ἐκ μιᾶς ρήσεως το-
10 σούτους ἡμῖν τίκτη ποταμοὺς νοημάτων, ὑμεῖς τε μαθόντες, ὅτι
καὶ ἀπὸ μιᾶς λέξεως ἀποστολικῆς ἄφατον ἔστι καρπώσασθαι
φιλοσοφίας πλοῦτον, οὐ παραδραμεῖσθε τὰς Ἐπιστολάς ἀπλῶς,
ἀλλὰ προαχθήσεσθε, ταῖς ἐλπίδι ταύταις τρεφόμενοι, τῶν ἐγκει-
μένων ρήσεων ἐκάστην μετὰ πολλῆς περιεργάζεσθαι τῆς σπου-
15 δῆς.

Εἰ γὰρ μία λέξις τριῶν ἡμερῶν διάλεξιν ἡμῖν ἔτεκε, πόσον
ἡμῖν ἀναβλύσει θησαυρὸν ὀλόκληρος περικοπὴ μετὰ ἀκριβείας
θεωρουμένη; Μὴ τοίνυν ἀποκάμωμεν, ἕως ἂν τὸ πᾶν ἀποτρυ-
γῆσωμεν. Εἰ γὰρ οἱ μέταλλα διορύττοντες χρυσοῦ, ὅσον ἂν
20 ἐκεῖθεν κενώσωσι πλοῦτον, οὐ πρότερον ἀφίστανται, ἕως ἂν τὸ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

«ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΜΕ ΤΟ ΙΔΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ», ΣΥΜΦΩΝΑ
Μ' ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΙ Η ΓΡΑΦΗ», ΓΙΑΤΙ ΟΛΟΙ ΑΠΟΛΑΜ-
βάνουμε από κοινού τὰ ἀγαθὰ, καὶ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη

1. Στὴν προηγούμενη σύναξη καὶ στὴν προπροηγούμενη πῆρα ἓνα ρητὸ τοῦ ἀποστόλου καὶ ἀφιέρωσα στὴν ἐξήγησή του ὅλη τὴν ὁμιλία μου· καὶ σήμερα ἐπιθυμῶ καὶ πάλι ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ἴδιο ρητὸ. Τὸ κάνω αὐτὸ σκόπιμα γιὰ ὠφέλεια δική σας καὶ ὄχι γιὰ ἐπίδειξη δική μου. Γιατὶ χρησιμοποιοῦ τὸ λόγο ὄχι γιὰ ν' ἀποδείξω τὸν ἑαυτό μου σοφὸ καὶ ἐξυπνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς ἀποκαλύψω τὴ σοφία τοῦ Παύλου καὶ νὰ παρακινήσω τὴν προθυμία σας. Γιατὶ καὶ τὸ βάθος τῆς σοφίας ἐκείνου φαίνεται καλύτερα, ὅταν ἀπὸ ἓνα ρητὸ μᾶς γεννάει τόσους πολλοὺς ποταμοὺς νοημάτων, καὶ σεῖς, μαθαίνοντας ὅτι καὶ ἀπὸ μιὰ μόνο ἀποστολικὴ λέξη εἶναι δυνατὸ νὰ κερδίσει κανεὶς ἀνέκφραστο πλοῦτο φιλοσοφίας, δὲ θὰ προσπερνᾶτε ἐπιπόλαια τὶς ἐπιστολές, ἀλλὰ θὰ πεισθεῖτε, τρεφόμενοι μὲ τὶς ἐλπίδες αὐτές, νὰ ἐξετάζετε μὲ πολλὴ προσοχὴ κάθε ρητὸ πὺ βρίσκεται μέσα σ' αὐτές.

Ἐάν λοιπὸν μιὰ λέξη μᾶς γέννησε ὁμιλία τριῶν ἡμερῶν, πόσο θησαυρὸ θὰ μᾶς ἀναβλύσει μιὰ ὀλόκληρη περικοπὴ πὺ ἐξετάζεται μὲ προσοχὴ; Ἐὰς μὴ σταματήσουμε λοιπὸν ὥσπου νὰ τὰ τρυγήσουμε ὅλα. Γιατὶ, ἂν αὐτοὶ πὺ σκάβουν γιὰ χρυσάφι, ὅσο πολὺ πλοῦτο καὶ ἂν βγάλουν ἀπὸ ἐκεῖ, δὲν φεύγουν πρὶν

πᾶν ἀνέλωνται χρυσίον, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς μείζονι προθυμία
 κεχρῆσθαι δεῖ καὶ σπουδῇ περὶ τῶν θείων λογίων ἔρευναν.
 Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς χρυσίον ὀρύττομεν, οὐκ αἰσθητὸν ἀλλὰ πνευ-
 ματικόν· οὐ γὰρ μέταλλα γῆς, ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος ἐρ-
 5 γαζόμεθα. Αἱ γὰρ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου τοῦ Πνεύματός εἰσι μέ-
 ταλλα καὶ πηγαί· μέταλλα μὲν, ὅτι χρυσίου παντὸς τιμιώτερον
 ἡμῖν παρέχουσι πλοῦτον· πηγαὶ δέ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιλείπουσιν,
 ἀλλ' ὅσον ἂν κενώσης ἐκεῖθεν, τοσοῦτον καὶ πολλῶ πλεόν
 ἐπιρρεῖ πάλιν.

10 Καὶ τούτου γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις σαφῆς ὁ χρόνος ὁ παρελ-
 θὼν ἅπας. Ἐξ οὗ γοῦν Παῦλος ἐγένετο πεντακόσια λοιπὸν ἔτη
 παρῆλθε· καὶ τοῦτον ἅπαντα τὸν χρόνον πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς
 πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰ πολλάκις ἐκεῖθεν
 ἐξήντησαν καὶ τὸν ἀποκείμενον οὐκ ἐκένωσαν πλοῦτον. Οὐ
 15 γὰρ αἰσθητὸς ὁ θησαυρός· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναλίσκεται τῇ τῶν
 ὀρυττόντων πολυχειρίᾳ, ἀλλ' αὖξεται καὶ πλεονάζει. Καὶ τί
 λέγω τοὺς ἔμπροσθεν; Πόσοι μεθ' ἡμᾶς ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκεί-
 νους ἕτεροι πάλιν καὶ οὐ παύσεται πηγάζων ὁ πλοῦτος οὐδὲ ἐπι-
 λείψει ταύτη τὰ μέταλλα; πνευματικὰ γάρ ἐστι καὶ οὐ πέφυκε
 20 δαπανᾶσθαι ποτε. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ρῆσις ἡ ἀποστολική, περὶ ἧς
 καὶ πρῶην πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διελέχθημεν; «Ἐχοντες
 δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπί-
 στευσα, διὸ ἐλάλησα».

2. Τότε μὲν οὖν ἐζητοῦμεν, τίνος ἕνεκεν εἶρηκε, «Πνεῦμα πί-
 25 στεως τὸ αὐτό», καὶ μίαν αἰτίαν τέως εἰρήκαμεν· αὕτη δὲ ἦν, τὸ
 δεῖξαι σύμφωνον τῇ Καινῇ τὴν Παλαιὰν οὔσαν. Ὅταν γὰρ φαί-
 νηται τὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως τὸ αὐτὸ καὶ τὴν τοῦ Δαυῖδ κινή-
 σαν γλῶτταν τὴν λέγουσαν, «ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα», καὶ εἰς
 τὴν τοῦ Παύλου ψυχὴν ἐνεργοῦν, εὐδηλον, ὅτι πολλὴ συγγένεια
 30 προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ ἀνάγκη πολλὴν Παλαιᾶς καὶ
 Καινῆς εἶναι τὴν συμφωνίαν. Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν τὰ αὐτὰ ἀνακι-

1. Β' Κορ. 4,13.

2. Ψαλμ. 115,10.

νά σηκώσουν ὄλο τὸ χρυσάφι, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δείξουμε ἐμεῖς μεγαλύτερη προθυμία καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν θείων λόγων. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἐμεῖς γιὰ χρυσάφι σκάβουμε, ὄχι ὑλικὸ ἀλλὰ πνευματικὸ· δὲν ἐπεξεργαζόμαστε, μέταλλα τῆς γῆς ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου εἶναι μέταλλα καὶ πηγὲς τοῦ Πνεύματος. Εἶναι μέταλλα γιατί μᾶς δίνουν πλοῦτο ἀκριβότερο ἀπὸ ὄλο τὸ χρυσάφι· καὶ εἶναι πηγὲς γιατί ποτὲ δὲ στερεοῦν, ἀλλὰ ὅσο καὶ ἂν ἀδειάσεις ἀπὸ ἐκεῖ, τόσο καὶ πολὺ περισσότερο τρέχει πάλι.

Καὶ γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ σαφῆς ἀπόδειξη ὄλος ὁ χρόνος πὺ πέρασε. Ἀπὸ τότε λοιπὸν πὺ γεννήθηκε ὁ Παῦλος πέρασαν ἤδη πεντακόσια χρόνια· καὶ σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα πολλοὶ συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι καὶ ἐρευνητὲς ἀντλήσαν πολλές φορὲς πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ὅμως δὲν ἄδειασαν τὸν πλοῦτο πὺ ὑπάρχει μέσα στὶς ἐπιστολές. Γιατὶ ὁ θησαυρὸς δὲν εἶναι ὑλικὸς καὶ γι' αὐτὸ δὲν ξοδεύεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐργάτες ἀλλὰ αὐξάνεται καὶ περισσεύει. Καὶ γιατί λέγω γιὰ τοὺς προηγούμενους; Πόσοι ὕστερα ἀπὸ μᾶς καὶ πόσοι ἄλλοι πάλι ὕστερα ἀπ' αὐτοὺς θὰ κηρύξουν καὶ δὲ θὰ σταματήσῃ νὰ πηγάζει ὁ πλοῦτος οὔτε θὰ τελειώσουν ἔτσι τὰ μέταλλα; Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ στὶς προηγούμενες ὁμιλίες μίλησα στὴν ἀγάπη σας; «Ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως σύμφωνα μ' ἐκεῖνο πὺ ἀναφέρει ἡ Γραφή· πίστεψα καὶ γι' αὐτὸ μίλησα».

2. Τότε λοιπὸν ζητοῦσα νὰ βρῶ γιὰ ποιὸ λόγο εἶπε, «τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως», καὶ ἀνέφερα μιὰ αἰτία. Καὶ αὐτὴ ἦταν, τὸ νὰ δείξει πὺς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν Καινὴ. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως φαίνεται ὅτι κίνησε καὶ τὴ γλώσσα τοῦ Δαβὶδ πὺ λέγει, «πίστεψα καὶ γι' αὐτὸ μίλησα»² καὶ ὅτι ἐνεργεῖ καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ Παύλου, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει μεγάλη συμφωνία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐνοχλῶ ἀνακινώντας πάλι τὰ ἴδια, ἐμπρὸς νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἄλλη αἰτία

νοῦντες ἐνοχλῶμεν ὑμῖν, φέρε καὶ τὴν ἐτέραν αἰτίαν εἴπωμεν, δι' ἣν εἶρηκε, «τὸ αὐτό»· καὶ γὰρ καὶ τότε ὑμῖν ὑπεσχόμεθα ἐτέραν αἰτίαν ἐρεῖν τῆς ρήσεως ταύτης. Ἀλλὰ διανάστητε· βαθὺ γὰρ τὸ νόημα τοῦτο ἐστίν, ὃ μέλλω λέγειν πρὸς τὴν ὑμετέραν 5 ἀγάπην, καὶ διορατικῆς δεόμενον διανοίας καὶ ὄξυτάτης ψυχῆς· διό, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας παρακολουθεῖν τοῖς ρηθήσεσθαι μέλλουσιν. Εἰ γὰρ ἡμέτερος ὁ πόνος, ἀλλ' ὑμέτερον τὸ κέρδος· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡμέτερος ὁ πόνος ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἢ δωρεά· ὅταν δὲν ἀποκαλύψῃ, οὔτε ὁ λέγων οὔτε οἱ 10 ἀκούοντες κάμνουσι· πολλὴ γὰρ τῆς ἀποκαλύψεως ἡ εὐκολία.

Πρόσχωμεν τοίνυν μετὰ ἀκριβείας· κἂν γὰρ τοῖς πλείοσι παρακολουθήσητε, περὶ δὲ βραχὺ μέρος ἀπονυστάξητε, τὸ πᾶν ἀγνοήσετε τοῦ κάλλους, διακοπείσης τῆς ἀκολουθίας λοιπόν. Καὶ καθάπερ οἱ τὰς ὁδοὺς ἀγνοοῦντες καὶ ἐτέρων δεόμενοι τῶν 15 ὁδηγούντων, κἂν πολὺ προέλθωσιν ἀκολουθοῦντες αὐτοῖς, μικρὸν δὲ ἀπορραθυμήσαντες ἀπολέσωσι τὸν ἡγούμενον, οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος ἔσται τῆς προτέρας ἀκολουθήσεως, ἀλλ' ἴστανται λοιπόν, οὐκ εἰδότες ὅπου προέλθωσιν, οὕτω καὶ οἱ τῷ λέγοντι παρακολουθοῦντες, ἔαν παρὰ πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν προσέ- 20 χοντες μικρὸν ραθυμήσωσιν, ἅπασαν τὴν ἀκολουθίαν ρίψαντες, οὐκ ἔτι λοιπόν ἐπιστῆναι τῷ τέλει τῶν νοημάτων δυνήσονται. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο πάθητε, διὰ πάντων τῶν μελλόντων ρηθήσεται τῇ ἴσῃ μοι παρέχετε σπουδὴν, ἕως ἂν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ἔλθωμεν.

25 3. Τίνος οὖν ἔνεκεν εἶρηκεν, «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως», καὶ σπουδάζει δεῖξαι καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ πίστιν οὖσαν τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, μικρὸν ἄνωθεν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· οὕτω γὰρ ἔσται κατάδηλος ἡμῖν ἡ αἰτία μᾶλλον. Τίς οὖν ἐστίν ἡ αἰτία; Πολὸς πόλεμος περιειστήκει τοὺς πι- 30 στοὺς ἡνίκα ταῦτα ἐλέγετο, πόλεμος χαλεπὸς καὶ ἀκήρυκτος. Καὶ γὰρ καὶ πόλεις αὐτοῖς ὀλόκληροι καὶ δῆμοι πάντοθεν ἐπανίσταντο, καὶ τύραννοι πάντες ἐπεβούλευον, καὶ βασιλεῖς παρε-

για την οποία εἶπε, «τὸ ἴδιο». Γιατί καὶ τότε σᾶς ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ σᾶς πῶ καὶ κάποια ἄλλη αἰτία αὐτοῦ τοῦ ρητοῦ. Ἀλλὰ συγκεντρωθεῖτε, γιατί τὸ νόημα αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ πῶ στὴν ἀγάπη σας εἶναι βαθὺ καὶ χρειάζεται καθαρὸ νοῦ καὶ ὀξύτατη ψυχὴ. Γι' αὐτό, σᾶς παρακαλῶ, νὰ παρακολουθεῖτε μὲ προσοχὴ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν. Γιατί ἂν ὁ κόπος εἶναι δικός μου, τὸ κέρδος ὅμως εἶναι δικό σας· ἢ καλύτερα οὔτε δικός μου εἶναι ὁ κόπος ἀλλὰ ἡ δωρεὰ ἀνήκει στὴ χάρις τοῦ Πνεύματος· καὶ ὅταν αὐτὸ ἀποκαλύψει κάτι, οὔτε ὁ ὁμιλητὴς οὔτε οἱ ἀκροατὲς κουράζονται, γιατί εἶναι μεγάλη ἡ εὐκολία τῆς ἀποκάλυψης.

Ἄς προσέξουμε λοιπὸν μὲ ἀκρίβεια. Γιατί ἂν παρακολουθήσετε τὰ περισσότερα, ἀλλὰ νυστάξετε γιὰ ἓνα μικρὸ διάστημα, δὲ θὰ γνωρίσετε ὅλη τὴν ὁμορφιά, ἀφοῦ διακόπηκε ἔτσι ἡ συνέχεια. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν τοὺς δρόμους καὶ χρειάζονται ἄλλους ὁδηγούς, ἔστω καὶ ἂν τοὺς ἀκολουθήσουν γιὰ πολὺ, ἂν ἀπὸ ἀμέλεια χάσουν τὸν ὁδηγό τους, δὲ θὰ ὠφεληθοῦν καθόλου ἀπὸ τὸ ὅτι τοὺς ἀκολουθοῦσαν προηγουμένως, ἀλλὰ στέκονται χωρὶς νὰ γνωρίζουν πρὸς τὰ ποῦ νὰ βαδίσουν πιά, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ παρακολουθοῦν τὸν ὁμιλητὴ, ἂν ἀδιαφορήσουν γιὰ λίγο ἔστω καὶ ἂν πρόσεχαν σὲ ὅλη τὴν ὑπόλοιπη ὁμιλία, δὲ θὰ μπορέσουν τότε νὰ κατανοήσουν τὴν οὐσία τῶν νοημάτων. Γιὰ νὰ μὴν πάθετε λοιπὸν αὐτό, δεῖξτε τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον γιὰ ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν, ὥσπου νὰ φθάσουμε στὸ τέλος.

3. Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο εἶπε, «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως», καὶ γιὰ ποιὸ λόγο πασχίζει νὰ δείξει ὅτι καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ πίστις εἶναι ἡ μητέρα τῶν ἀγαθῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρω τὸ λόγο μου λίγο στὴν ἀρχή· γιατί ἔτσι θὰ μᾶς καταστεῖ περισσότερο ὀλοφάνερη ἡ αἰτία. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Πολὺς πόλεμος περικύκλωνε τοὺς πιστοὺς, ὅταν λέγονταν αὐτά, πόλεμος φοβερὸς καὶ ἀκήρυκτος. Γιατί πραγματικὰ ὀλόκληρες πόλεις καὶ λαοὶ ἀπὸ παντοῦ ξεσηκώνονταν ἐναντίον τους, ὅλοι οἱ τύραννοι τοὺς ἐπιβουλεύονταν,

σκευάζοντο, καὶ ὄπλα ἐκινεῖτο, καὶ ζίφη ἤκονατο, καὶ στρατό-
 πεδα ἠύτρεπίζετο, καὶ πᾶν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας ἐπενο-
 εῖτο· ὄθεν ὑπαρχόντων ἀρπαγαὶ καὶ δημεύσεις, καὶ ἀπαγωγαὶ
 καὶ θάνατοι καθημερινοί, καὶ στρεβλώσεις, καὶ δεσμωτήρια,
 5 καὶ πῦρ, καὶ σίδηρος, καὶ θηρία, καὶ ζήλον, καὶ τροχός, καὶ βάρ-
 αθρα, καὶ κρημνοί, καὶ πάντα τὰ εἰς ἐπίνοϊαν πρὸς τὸν τῶν πι-
 στῶν ὄλεθρον ἐκινεῖτο· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ὁ πόλεμος εἰστή-
 κει.

Οὐδὲ γὰρ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνερριπίζετο μόνον, ἀλλὰ καὶ
 10 αὐτὴ καθ' ἑαυτῆς ἡ φύσις ἐσχίζετο. Καὶ γὰρ παισὶν ἐπολέμουν
 πατέρες, καὶ θυγατέρες ἐμίσουν τὰς κνησάσας, καὶ φίλοι φίλους
 ἀπεστρέφοντο, καὶ εἰς τὰς συγγενείας καὶ εἰς τὰς οἰκίας ὁ πόλε-
 μος οὗτος ἔρπων εἰσῆει, καὶ θόρυβος ἦν τότε πολὺς κατὰ τὴν
 οἰκουμένην. Καὶ καθάπερ πλοῖον, κυμάτων διανισταμένων, νε-
 15 φῶν συρρηγνυμένων, βροντῶν καταρρηγνυμένων, ζόφου πάν-
 τοθεν κυκλοῦντος τὸ σκάφος, τῆς θαλάσσης μαινομένης, θη-
 ρίων ἐπανισταμένων, πειρατῶν προσβαλλόντων, αὐτῶν τῶν
 ἔνδον στασιαζόντων, οὐκ ἂν διαφύγοι τὸν κίνδυνον, εἰ μὴ ἡ ἄνω
 χεὶρ, ἡ κραταιὰ καὶ μεγάλη, ἀποκρούσαιο τὸν πόλεμον καὶ λύ-
 20 σασα τὸν χειμῶνα καταστήσειεν ἐν γαλήνῃ τοὺς πλέοντας, οὕτω
 δὴ καὶ τότε ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος γέγονεν. Οὐ γὰρ ἔξωθεν
 προσέβαλλεν ὁ χειμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔνδον πολλάκις πρὸς
 ἀλλήλους ἐστασίαζον. Τίς τοῦτό φησιν; Αὐτὸς ὁ Παῦλος γρά-
 φων, «ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι».

25 Καὶ ὅτι ταῦτ' ἔστιν ἀληθῆ καὶ διδασκάλους καὶ μαθητὰς
 μυρία περιεστοίχιστο κακὰ καὶ πάντας ὁ πόλεμος ἐπενέμετο,
 αὐτοῦ πάλιν τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν παράγω. Ὑμεῖς δὲ
 μνημονεύετε τῶν λεγομένων ἀπάντων, ἵν' ὅταν μάθητε τοὺς
 κινδύνους, τοὺς πειρασμούς, τὰ μυρία κακὰ, ἅπερ οἱ τότε πι-
 30 στεύοντες ὑπέμενον, μειζόνως καὶ διὰ τοῦτο εὐχαριστήτε τῷ

οί βασιλεῖς προετοιμάζονταν γιὰ πόλεμο, ὄπλα κινουῦνταν, ξίφη ἀκονίζονταν, στρατόπεδα ἐτοιμάζονταν, καὶ κάθε εἶδος βασανιστηρίου καὶ τιμωρίας ἐπινοοῦνταν. Ἔτσι συνέβαιναν ἀρπαγές καὶ δημεύσεις περιουσιῶν, συλλήψεις καὶ θάνατοι καθημερινοί, στρεβλώσεις, φυλακίσεις, φωτιά καὶ σίδηρο καὶ θηρία καὶ ξύλο καὶ τροχὸς καὶ βάραθρα καὶ γκρεμοὶ καὶ ὅλα ὅσα σκέπτονταν τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν πιστῶν. Καὶ οὔτε σ' αὐτὰ σταμάτησε ὁ πόλεμος.

Γιατὶ ὁ πόλεμος δὲ διεγειρόταν μόνο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση ξεσηκωνόταν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της, Γιατὶ καὶ οἱ πατέρες πολεμοῦσαν μὲ τὰ παιδιά τους, οἱ θυγατέρες μισοῦσαν τὶς μητέρες τους, οἱ φίλοι ἀποστρέφονταν τοὺς φίλους, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἐμπαινε σιγὰ-σιγὰ στοὺς συγγενεῖς καὶ στὰ σπίτια καὶ μεγάλη ταραχὴ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν οἰκουμένη. Καὶ ὅπως ἓνα πλοῖο, ὅταν σηκώνονται τὰ κύματα καὶ συγκρούονται τὰ σύννεφα καὶ ξεσποῦν οἱ βροντὲς καὶ ἀπὸ παντοῦ τὸ σκοτάδι κυκλῶνει τὸ σκάφος καὶ ἡ θάλασσα μαίνεται καὶ τὰ θηρία ὀρμοῦν καὶ οἱ πειρατὲς ἐπιτίθενται καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐπιβαίνοντες στασιάζουν, δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὸν κίνδυνο, ἐκτὸς ἂν τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, τὸ ἰσχυρὸ καὶ μεγάλο, ἀπομακρύνει τὴ θαλασσοταραχὴ καὶ σταματώντας τὴν τρικυμία ἐπαναφέρει τὴ γαλήνη σ' ἐκείνους ποὺ ταξιδεύουν, ἔτσι ἀκριβῶς ἐγινε καὶ τότε στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος. Γιατὶ ὄχι μόνο ἀπὸ ἔξω χτυποῦσε ἡ θύελλα, ἀλλὰ καὶ οἱ μέσα στὴν ἐκκλησία φιλονεικοῦσαν πολλὲς φορὲς μεταξύ τους. Ποιὸς τὸ λέγει αὐτό; Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος γράφοντας, «ἀπὸ ἔξω πόλεμοι, ἀπὸ μέσα φόβου»³.

Καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ καὶ ὅτι ἄπειρα κακὰ εἶχαν περιστοιχίσει τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητὲς καὶ ὅτι ὁ πόλεμος διεγείρονταν ἐναντίον ὄλων, θὰ παρουσιάσω πάλι τὴ μαρτυρία τοῦ ἴδιου τοῦ Παύλου. Ἐσεῖς ὅμως νὰ θυμᾶστε ὅλα τὰ λεγόμενα, ὥστε, ὅταν μάθετε τοὺς κινδύνους, τοὺς πειρασμούς, τὰ ἄπειρά κακὰ ποὺ οἱ τότε πιστοὶ ὑπέφεραν, νὰ εὐχαριστεῖτε γι' αὐτὸ περισσότερο τὸ Θεό, ποὺ ἔδωσε τέλος σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ

Θεῶ, τῷ λύσαντι πάντα ἐκεῖνα τὰ δεινὰ καὶ εἰρήνην εἰσαγαγόντι βαθεῖαν καὶ τὸν πόλεμον ἀπελάσαντι καὶ πολλὴν κατασκευάσαντι τὴν γαλήνην, ἵνα μηδεὶς μήτε ραθυμῶν νομίζῃ διαφεύγειν τὴν κόλασιν, μήτε κατορθῶν ἐπαίρηται νῦν.

5 4. Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον πανταχόθεν πολεμούμενον καὶ μυρίοις περιαντλούμενον κακοῖς δυνηθῆναι στήναι γενναίως, καὶ καθάπερ ἐν λιμένι καθήμενον νῦν καὶ πάσης ἀπολαύοντα ἀδείας τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι προθυμίαν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῶν ἐν πελάγει σαλευόντων τότε καὶ κλυδωνιζομένων οὐδὲν ἄμεινον διέκειντο, 10 ἡμεῖς δὲ τῶν ἐν λιμένι καθημένων ἀδεέστερον διάγομεν νῦν. Μὴ τοίνυν μήτε ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι μέγα φρονῶμεν, μήτε ἐπὶ τοῖς συμπίπτουσι πειρασμοῖς καταπίπτωμεν, μήτε εἰς ραθυμίαν τῇ τῆς εἰρήνης ἀδεία ἀποχρώμεθα, ἀλλὰ νήφωμεν ἀεὶ καὶ γρηγορῶμεν. Ἔστι γὰρ καὶ ἡμῖν πάλη πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τῆς 15 φύσεως. Οὐκ ἐπανίστανται νῦν ἡμῖν ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐπανίστανται αἱ τῆς σαρκὸς ἡδοναί· οὐ πολεμοῦσι τύραννοι καὶ βασιλεῖς, ἀλλὰ πολεμεῖ θυμὸς, κενοδοξίας ἔρωσ, φθόνος, βασκανία, καὶ τὰ μυρία τῆς ψυχῆς πάθη.

Ἐπεὶ οὖν ἐκείνων τῶν πειρασμῶν ἀπηλλάγμεθα, τούτων 20 περιγενώμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο ἀνέμνησα ὑμᾶς τῶν καιρῶν ἐκείνων τὰ προσοχθίσματα, ἵνα καὶ ὁ ἐν θλίψει νῦν ὢν, ἰκανὴν ἐκεῖθεν λαμβάνῃ παράκλησιν, καὶ ὁ πολλῆς ἀπολαύων ἀδείας, ἀντὶ τῆς ἀτεχνίας τῶν κινδύνων ἐκείνων πολλὴν εἰσάξῃ προθυμίαν εἰς τὴν τῶν ἀτόπων λογισμῶν μάχην. Εἰς γὰρ ἡμετέραν νουθε- 25 σίαν καὶ παράκλησιν καὶ ὑπομονὴν πάντα ἐκεῖνα ἐγράφετο· ἄπερ ἀναγκαῖον νῦν πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν καὶ διδάξαι τὸ μέγεθος τῶν τότε τοὺς πιστοὺς περιεστηκότων δεινῶν, οὐχὶ τοὺς διδασκάλους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητάς. Ἄκουσον γοῦν τί φησιν ὁ Παῦλος γράφων Ἑβραίοις· «ἀναμιμνήσκεσθε τὰς προ-

δεινά και ἔφερε βαθειὰ εἰρήνην καὶ ἔδιωξε τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε μεγάλη τὴν γαλήνην, καὶ νὰ μὴ νομίζει κανεὶς πὼς γλυτώνει τὴν τιμωρία ὅταν εἶναι ἀδιάφορος, οὔτε πάλι νὰ καυχιέται ὅταν κατορθώνει τώρα τὴν ἀρετή.

4. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ πράγμα τὸ νὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ κανεὶς γενναῖα ὅταν πολεμεῖται ἀπὸ παντοῦ καὶ καταποντίζεται σὲ ἄπειρα κακά, καὶ τὸ νὰ δείξει τὴν ἴδια προθυμία ὅταν κάθεται τώρα σὰν σὲ λιμάνι καὶ ἀπολαμβάνει κάθε ἀσφάλεια. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ τότε δὲ βρίσκονταν καθόλου σὲ καλύτερη κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κινδύνευαν καὶ κλυδωνίζονταν μέσα στὸ πέλαγος, ἐνῶ ἐμεῖς ζοῦμε τώρα ἀσφαλέστερα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸ λιμάνι. Ἄς μὴν ὑπερηφανευόμαστε λοιπὸν γιὰ τὰ κατορθώματά μας καὶ ἄς μὴ χάνουμε τὸ θάρρος μας στοὺς πειρασμοὺς ποὺ μᾶς συμβαίνουν, οὔτε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἀσφάλεια τῆς εἰρήνης γιὰ νὰ καταντοῦμε στὴ ραθυμία, ἀλλὰ πάντοτε νὰ εἶμαστε νηφάλιοι καὶ νὰ ἐπαγρυπνοῦμε. Γιατὶ ἔχουμε καὶ ἐμεῖς πόλεμον μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῆς φύσης. Δὲ μᾶς ἐπιτίθενται τώρα ἄνθρωποι, ἀλλὰ οἱ ἡδονές τῆς σάρκας. Δὲ μᾶς πολεμοῦν τύραννοι καὶ βασιλεῖς, ἀλλὰ ὁ θυμὸς, ὁ ἔρωτας τῆς ματαιοδοξίας, ὁ φθόνος, οἱ βασκανίες καὶ τὰ ἄπειρα πάθη τῆς ψυχῆς.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἐκείνους, ἄς νικήσουμε τώρα καὶ αὐτούς. Γι' αὐτὸ σᾶς θύμισα τὶς ταλαιπωρίες ἐκείνων τῶν χρόνων, γιὰ νὰ παρηγορηθεῖ ἀρκετὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῖος βρίσκεται σὲ θλίψεις τώρα, καὶ ὁποῖος ἀπολαμβάνει πολλὴ ἀσφάλεια νὰ δείξει ἀντὶ τῶν τότε ἀγώνων κατὰ τῶν κινδύνων ἐκείνων μεγάλη προθυμία στὴ μάχη τῶν παράλογων λογισμῶν. Γιατὶ ὅλα ἐκεῖνα γράφονταν γιὰ δική μας νουθεσία καὶ παρηγοριὰ καὶ ὑπομονή· αὐτὰ καὶ τώρα εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ πῶ σὲ σᾶς καὶ νὰ σᾶς ἀναφέρω τὸ μέγεθος τῶν συμφορῶν ποὺ περιστοίχιζαν τότε τοὺς πιστοὺς, ὄχι μόνο τοὺς διδασκάλους ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητές. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος ὅταν γράφει στοὺς Ἑβραίους: «νὰ θυμᾶστε τὶς προηγούμενες

τέρας ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων».

Οὐδὲ γὰρ βραχὺς διεγένετο χρόνος, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς εὐθὺς τοῖς προοιμίοις τῆς κατηγήσεως καὶ τῆς διδασκαλίας ἐπανέστησαν αὐτοῖς πειρασμοί, καὶ βαπτισθέντες εὐθέως ἐκινδύνεον· τί πάσχοντες, ἄκουε· «τοῦτο μὲν, ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι». Πάντες γὰρ ἐνέπτουν, ὕβριζον, κατεγέλων, ἐχλεύαζον, μωροὺς ἐκάλουν, ἀνοήτους ὅτι τῆς πατρῶας ἀποστάντες πολιτείας, καινὸν δόγμα κατεδέξαντο. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο πρὸς τὸ
10 παρασαλεῦσαι ψυχὴν, ἐὰν μὴ ἐρριζωμένη κατὰ βάθος ἢ πίστις ἦ. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτω δάκνει ψυχὴν, ὡς ὄνειδος· οὐδὲν οὕτω τήκει ψυχὴν καὶ διάνοιαν, ὡς σκώμματα καὶ λοιδορίαι· πολλοὶ γὰρ πολλάκις ἄνδρες ὑπεσκελίσθησαν ὄνειδιζόμενοι.

Ταῦτα δὲ λέγω νῦν, ἵνα ἐν παρρησίᾳ τὴν πίστιν ἔχωμεν. Εἰ
15 γὰρ τότε, ὅτε πᾶσα αὐτοῖς ὠνειδίζεν οἰκουμένη, οὐχ ὑπεσκελίσθησαν, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐν παρρησίᾳ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας ἔχειν δεῖ, ὅτε πᾶσα ἢ οἰκουμένη πρὸς ἡμᾶς μετετάξατο. Ὅτι δὲ οὐ μέχρι κατηγορίας καὶ ὄνειδισμῶν καὶ λοιδορίας ἴσταντο ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ἔχαιρον οἱ ταῦτα πάσχοντες, ἄκουσον
20 τῶν ἐξῆς. «Καὶ γὰρ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν», φησί, «μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε». Ὅρα καὶ αἱ οὐσίαι αὐτῶν ἐδημεύοντο τὸ παλαιὸν καὶ πᾶσιν εἰς ἀρπαγὴν προέκειντο τοῖς βουλομένοις ἐπηρεάζειν. Καὶ ταῦτα μὲν Ἑβραίοις ἐπιστέλλων ἔλεγε.

25 5. Θεσσαλονικεῦσι δὲ ἕτερα τοιαῦτα μαρτυρεῖ πάλιν λέγων· «ὕμεῖς γὰρ μιμηταί», φησίν, «ἐγενήθητε τοῦ Κυρίου καὶ ἡμῶν, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ». Ὅρα καὶ τούτους θλιβομένους, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν θλίψει πολλῇ. Μετ' ἐπιτάσεως γὰρ ἦν ὁ πειρασμός, διηνεκῆς ὁ κίνδυνος, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεύσαι παρέχων τοῖς ἀγωνιζομένοις τότε. Ἀλλ' ὁμως καὶ ταῦτα
30 πάσχοντες οὐκ ἐδυσχέραινον, οὐδὲ ἀπεδυσπέτουν, ἀλλὰ μᾶλλον

4. Ἐβρ. 10,32.

6. Ἐβρ. 10,34.

5. Ἐβρ. 10,33.

7. Α' Θεσ. 1,6.

ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες γνωρίσατε τὴν ἀλήθεια καὶ ἀγωνισθήκατε καὶ ὑπομείνατε πολλὰ παθήματα»⁴.

Καὶ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, ἀλλὰ ἀμέσως στὴν ἀρχὴ τῆς κατήχησης καὶ τῆς διδασκαλίας ἐξεγέρθηκαν ἐναντίον τοὺς πειρασμοὶ καὶ μόλις βαπτίσθηκαν ἀμέσως κινδύνεψαν. Ἔκου τί πάθαιναν· «ἄλλους ἀπὸ σᾶς μὲ ὕβρεις καὶ μὲ διωγμοὺς τοὺς διαπόμευαν»⁵. Γιατὶ ὅλοι τοὺς ἔφτυναν, τοὺς ἔβριζαν, τοὺς περιγελοῦσαν, τοὺς χλεύαζαν, τοὺς ἀποκαλοῦσαν μωροὺς καὶ ἀνόητους, γιατί ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτο τρόπο ζωῆς καὶ δέχθηκαν ἓνα καινούριο δόγμα. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ αὐτὸ γιὰ νὰ ταλαντευθεῖ ἡ ψυχὴ, ἂν δὲν εἶναι ριζωμένη βαθιὰ ἢ πίστη. Γιατὶ πραγματικὰ τίποτε δὲν πληγώνει τόσο τὴν ψυχὴ ὅσο ἡ προσβολή· τίποτε δὲ λειώνει τόσο τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ ὅσο οἱ ἐμπαιγμοὶ καὶ οἱ ὕβρεις. Πολλοὶ ἄνθρωποι πολλὰς φορὲς ἔπεσαν ἐπειδὴ ἐμπαίχθηκαν.

Αὐτὰ ὅμως τὰ λέγω τώρα γιὰ νὰ κρατοῦμε μὲ παρρησία τὴν πίστη μας. Γιατί, ἂν τότε ποὺ ὅλη ἡ οἰκουμένη τοὺς ἔβριζε δὲν ἔπεσαν, πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἦρθε σὲ μᾶς πρέπει νὰ δείχνουμε παρρησία γιὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας. Καὶ ὅτι ἐκεῖνοι δὲ σταματοῦσαν στὶς κατηγορίες καὶ στοὺς ἐμπαιγμοὺς καὶ στὶς ὕβρεις, ἀλλὰ καὶ χαίρονταν ὅσοι τὰ πάθαιναν αὐτά, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα. «Γιατὶ ὅταν σᾶς ἄρπαζαν τὰ ὑπάρχοντά σας», λέγει, «τὸ δεχόσασταν μὲ χαρά»⁶. Βλέπεις ὅτι ὁ περιουσίης τοὺς δημεύονταν τῇ παλαιᾷ ἐποχῇ καὶ ὅτι ἦταν στὴ διάθεση ὅλων ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ βλάψουν νὰ τὶς ἀρπάξουν. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὅταν ἔγραφε στοὺς Ἑβραίους.

5. Στοὺς Θεσσαλονικεῖς πάλι μαρτυρεῖ ἄλλα παρόμοια λέγοντας· «καὶ σεῖς μιμηθήκατε τὸν Κύριο καὶ μᾶς, γιατί δεχθήκατε τὸ κήρυγμα μέσα σὲ πολλὰς θλίψεις»⁷. Πρόσεχε πῶς καὶ αὐτοὶ θλίβονται, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀλλὰ μὲ πολλὰς θλίψεις. Γιατὶ ὁ πειρασμὸς ἦταν ἔντονος, ὁ κίνδυνος διαρκῆς καὶ δὲν ἄφηνε οὔτε γιὰ λίγο τοὺς ἀγωνιστὲς τότε νὰ ἀναπνεύσουν. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ πάθαιναν αὐτὰ δὲ δυσανασχετοῦσαν, οὔτε ἔχαναν τὸ θάρρος τοὺς, ἀλλὰ καὶ χαίρονταν περισσότερο. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό;

καὶ ἔχαιρον. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Παύλου
 ρημάτων· εἰπὼν γάρ, «ἐν θλίψει πολλῇ», προσέθηκε, «μετὰ χα-
 ρᾶς Πνεύματος ἁγίου»· δηλῶν ὅτι οἱ μὲν πειρασμοὶ τὴν θλίψιν
 ἐποιοῦν, ἡ δὲ τῶν πειρασμῶν ὑπόθεσις τὴν χαρὰν αὐτοῖς ἔτι-
 5 κτεν. Ἦρκει γὰρ εἰς παραμυθίαν τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς, ὅτι ταῦ-
 τα διὰ τὸν Χριστὸν ἔπασχον. Διότι οὐχ οὕτω θαυμάζω τοὺς τότε
 ὅτι ἐθλίβοντο, ὡς θυμάζω ὅτι θλιβόμενοι διὰ τὸν Θεὸν ἔχαιρον.
 Τοῦτο γὰρ γενναίας καὶ φιλοθέου ψυχῆς, τὸ θλίβεσθαι καὶ κα-
 κῶς πάσχειν· τὸ δὲ γενναίως φέρειν τὸν πειρασμὸν καὶ τῷ συγ-
 10 χωροῦντι τὰς θλίψεις εὐχαριστεῖν, τοῦτο μεγίστης ἀνδρείας,
 τοῦτο διεγρηγερμένης ψυχῆς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένης
 ἀπάντων.

Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθι δηλῶν, ὅσα ἔπα-
 σχον οἱ πιστεύοντες τότε κακὰ παρὰ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν
 15 (τοῦτο γὰρ ἦν τὸ χαλεπώτατον), οὕτωςί πῶς φησι· «ὕμεῖς γὰρ
 μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐ-
 σῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Κατὰ τί μιμηταί; «Ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ
 ἐπάθετε ἀπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν
 Ἰουδαίων». Ἴδου καὶ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ πόλεμος ἐμφύλιος, ὃ
 20 μείζω ποιεῖ τὴν ὀδύνην. «Εἰ γὰρ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα
 ἄν», φησί· «σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου καὶ γνωστέ
 μου»· ὅπερ τότε συνέβαινε συμβολικῶς. Διὸ καὶ πολλῆς ἐδέοντο
 τῆς παρακλήσεως.

Ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος συνορῶν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ταττο-
 25 μένους βλέπων κάμνοντας καὶ ἰδροῦντας, βαρυνομένους τῷ με-
 γέθει τῶν συμφορῶν καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις ὀδυνωμένους
 πληγαῖς, πολυτρόπως αὐτῶν διανίστησι τὰ φρονήματα, νῦν μὲν
 λέγων, «εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν
 ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἀνεισιν μεθ' ἡμῶν», νῦν
 30 δὲ λέγων, «ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε»· καὶ πάλιν, «μὴ

8. Α' Θεσ. 2,14.

9. Ψαλμ. 54,13-14.

10. Β' Θεσ. 1,6-7.

Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «μέσα σὲ θλίψεις πολλές», πρόσθεσε, «μὲ τὴ χαρὰ πὺ δίνει τὸ ἅγιο Πνεῦμα», φανερώνοντας ὅτι οἱ πειρασμοὶ προκαλοῦσαν τὴ θλίψη, ἢ ὑπόθεση ὅμως τῶν πειρασμῶν γεννοῦσε σ' αὐτοὺς τὴ χαρὰ. Γιατὶ τοὺς ἀρκοῦσε γιὰ παρηγοριὰ τὸ ὅτι ἀναγνώριζαν πὺ τὰ πάθαιναν αὐτὰ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Δὲ θαυμάζω τοὺς τότε τόσο γιὰτὶ θλίβονταν, ὅσο τοὺς θαυμάζω γιὰτὶ χαίρονταν πὺ θλίβονταν γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ θλίβεται καὶ νὰ ὑποφέρει κανεῖς εἶναι δεῖγμα γενναίας καὶ φιλόθεης ψυχῆς, τὸ νὰ ὑποφέρει ὅμως γενναῖα τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ εὐχαριστεῖ αὐτὸν πὺ ἐπιτρέπει τὶς θλίψεις εἶναι ἀπόδειξη πολὺ μεγάλης ἀνδρείας, ψυχῆς φλογισμένης καὶ ἀπαλλαγμένης ἀπ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

Καὶ ὄχι μόνο ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ δηλώνοντας πόσα κακὰ ἔπασχαν τότε οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοὺς δικoὺς τους καὶ τοὺς συγγενεῖς τους (γιὰτὶ αὐτὸ ἦταν τὸ πιὸ φοβερὸ πρᾶγμα), ἔτσι ἀκριβῶς λέγει «γιατὶ ἐσεῖς, ἀδελφοί, μιμηθήκατε ἐκεῖνες τὶς ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ πὺ βρίσκονται στὴν Ἰουδαία». Καὶ σὲ τί τὶς μιμηθήκατε; «Γιατὶ καὶ ἐσεῖς πάθατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες σας, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»⁸. Νὰ καὶ πόλεμος, καὶ μάλιστα πόλεμος ἐμφύλιος, πρᾶγμα πὺ κάνει μεγαλύτερο τὸν πόνο. «Γιατὶ ἂν μὲ ἔβριζε ἓνας ἐχθρὸς θὰ ὑπέφερα τὴν παραβολή», λέγει ἡ Γραφή, «ἐσὺ ὅμως, ἄνθρωπε, πὺ σὲ θεωροῦσα σὰν τὸν ἐαυτό μου, ἄρχοντά μου καὶ φίλε μου, τὸ ἔκανες αὐτό»⁹. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα συνέβαινε τότε συμβολικά. Γι' αὐτὸ καὶ χρειάζονταν μεγάλη παρηγοριά.

Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος γνωρίζοντας καὶ βλέποντας ὄσους τὸν ἀκολουθοῦσαν νὰ ἰδρωκοποῦν καὶ ν' ἀποθαρρύνονται, ἐπειδὴ πιέζονταν ἀπὸ τὶς πολλές συμφορὲς καὶ πονοῦσαν ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα, διεγείρει μὲ πολλοὺς τρόπους τὰ φρονήματά τους, ἄλλοτε λέγοντας, «πραγματικά, εἶναι δίκαιο γιὰ τὸ Θεὸ ν' ἀνταποδώσει θλίψεις σὲ ὄσους σᾶς προκαλοῦν θλίψη, καὶ σὲ σᾶς πὺ θλίβεστε νὰ δώσει ἀνάπαυση μαζί μὲ μᾶς»¹⁰ καὶ ἄλλοτε, «ὁ Κύριος ἔρχεται σύντομα, γιὰ τίποτε

ἀποβάλητε τὴν παρρησίαν ὑμῶν· ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν». *Εἶτα πρὸς τὴν ὑπομονὴν ἀλείφων αὐτούς, ἐπάγει· «ἔτι γὰρ μικρὸν ὄσον, ὄσον, ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ». Καὶ*
5 καθάπερ παιδίον κλαυθυρίζον, δυσχεραῖνον, καὶ τὴν μητέρα ἐπιζητοῦν παρακαθήμενός τις παραμυθεῖται λέγων, ὅτι ἔτι μικρὸν ἀνάμεινον καὶ ἀπαντήσεται πάντως ἢ μήτηρ', οὕτω καὶ Παῦλος ὀρῶν δυσανασχετοῦντας, ὀδυρουμένους, τὴν παρουσίαν ἐπιζητοῦντας τοῦ Χριστοῦ τοὺς τότε πιστεύοντας διὰ τὴν ἀφώ-
10 ρητον τῶν κακῶν ἐπαγωγὴν, παραμυθούμενος ἔλεγεν· «ἔτι μικρὸν ὄσον, ὄσον, ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ».

6. Ὅτι μὲν οὖν οἱ μαθηταὶ ἐθλίβοντο καὶ μυρία ἔπασχον δεινὰ καὶ καθάπερ ἐν μέσοις ἐπειλημμένοι λύκοις ἄρνες οὕτω πάντοθεν ἠλαύνοντο δῆλον ἐκ τούτων, ἵνα δὲ μάθῃς ὅτι καὶ οἱ διδά-

15 σκαλοι οὐκ ἐλάττονα τούτων, ἀλλὰ καὶ πολλῶ χαλεπώτερα τότε ὑπέμενον (ὄσω γὰρ μειζόνως ἐλύπουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας, τοσοῦτω καὶ παρὰ πλειόνων ἐβάλλοντο), καὶ ταῦτα παρὰ τοῦ τὰ πρότερα εἰρηκότος ἀκούσωμεν. Κορινθίοις γὰρ γράφων, οὕτως ἔλεγε· «μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκο-

20 πὴν, ἵνα μὴ μωμασθῇ ἡ διακονία ὑμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτούς, ὡς Θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις». *Εἶδες πόσους ἄθλους ἠρίθμησε, πόσας πειρασμῶν νιφάδας; Πάλιν*
25 τοῖς αὐτοῖς ἐπιστέλλων, «διάκονοι Χριστοῦ εἰσὶ», φησί, «παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ».

Εἶτα βουλόμενος ἡμᾶς πείσαι, ὅτι τοῦ σημειῖα ποιεῖν πολλῶ λαμπρότερον τὸ διὰ τὸν Χριστὸν θλίβεσθαι, καὶ ποιούμενος ἀπόδειξιν ἀποστολῆς, καὶ δεικνὺς ὅτι βελτίων αὐτῶν ἐστίν, οὐχὶ
30 τῶν ἀποστόλων λέγω, ἀλλὰ τῶν ψευδαποστόλων, οὐκ ἀπὸ

11. Φιλ. 4,5-6.

12. Ἐβρ. 10,35-36.

13. Β' Θεσ. 10,37.

14. Β' Θεσ. 6,3-5.

15. Β' Κορ. 11,23.

λοιπὸν νὰ μὴ μεριμνᾶτε»¹¹. καὶ πάλι λέγει· «μὴ χάσετε τὸ θάρρος σας, γιατί χρειάζεστε ὑπομονὴ γιὰ νὰ κάνετε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καρπωθεῖτε τὴν ὑπόσχεσή του»¹². Στὴ συνέχεια παρακινώντας αὐτοὺς γιὰ ὑπομονὴ προσθέτει· «λίγο ἀκόμη καὶ θὰ φθάσει ὁ ἐρχόμενος, δὲ θ' ἀργήσει»¹³. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἓνα παιδί πὺ σιγοκλαίει συνέχεια καὶ στενοχωριέται καὶ ζητάει ἐπίμονα τὴ μητέρα του τὸ παρηγορεῖ κάποιος πὺ κάθεται δίπλα του λέγοντας, 'λίγο ἀκόμη περίμενε καὶ θὰ ἔρθει ὅπως δὴποτε ἢ μητέρα σου', ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος πὺ ἔβλεπε τοὺς τότε πιστοὺς νὰ στενοχωροῦνται, νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἀφόρητης ἐπίθεσης τῶν κακῶν, τοὺς παρηγορεῖ λέγοντας· «λίγο ἀκόμη, καὶ θὰ φθάσει ὁ ἐρχόμενος, δὲ θ' ἀργήσει».

6. Γιὰ τὸ ὅτι λοιπὸν οἱ μαθητὲς θλίβονταν καὶ ὑπέφεραν ἄπειρα κακὰ καὶ σὰν ἀρνιὰ ἀνάμεσα σὲ λύκους ἔτσι ἀπὸ παντοῦ διώκονταν εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτά. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπέφεραν τότε ὄχι μικρότερα ἀπ' αὐτὰ ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερα (γιατὶ ὅσο περισσότερο δυσαρεστοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀλήθειας, τόσο πὺ πολὺ καὶ ἀπὸ περισσότερους βάλλονταν), καὶ αὐτὰ ἃς τὰ ἀκούσουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο πὺ εἶπε τὰ προηγούμενα. Γράφοντας λοιπὸν στοὺς Κορινθίους ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «κανένα ἐμπόδιο δὲ φέρνουμε σὲ κανέναν γιὰ νὰ μὴ δυσφημηθεῖ τὸ ἔργο τους, ἀλλὰ ἀντίθετα μὲ κάθε τρόπο συστηνοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας σὰν ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ μεγάλη ὑπομονή μας, μὲ τὶς θλίψεις, μὲ τὶς ἀνάγκες, μὲ τὶς στενοχώριες, τὰ χτυπήματα, τὶς φυλακὲς, τὶς ἀταξίες, τοὺς κόπους, τὶς ἀγρύπνιες, τὶς νηστεῖες»¹⁵. Εἶδες πόσους ἄθλους ἀρίθμησε, πόσους πολλοὺς πειρασμούς; Πάλι γράφοντας στοὺς ἴδιους λέγει· «εἶναι ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ –μιλῶ σὰν τρελλὸς– ἐγὼ εἶμαι μὲ τὸ παραπάνω»¹⁵.

Στὴ συνέχεια θέλοντας νὰ μᾶς πείσει ὅτι εἶναι πολὺ σημαντικότερο τὸ νὰ θλίβεται κανεὶς γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ νὰ κάνει θαύματα, καὶ θέλοντας ν' ἀποδείξει τὴν ἀποστολή του καὶ νὰ δείξει ὅτι εἶναι καλύτερος ἀπ' αὐτοὺς, δὲν ἐννοῶ ἀπὸ

θαυμάτων καὶ σημείων, ἀλλ' ἀπὸ κινδύνων ἐπαλλήλων ποιεῖται τὸν τῆς ὑπεροχῆς ἔλεγχον, οὕτωςι λέγων· «ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις· πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν
5 ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίας
πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἔθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσση, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν
10 κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, χωρὶς τῶν παρεκτός».

Οὗτοι τῆς ἀκριβοῦς ἀποστολῆς οἱ χαρακτῆρες. Σημεῖα μὲν γὰρ καὶ ἕτεροι πολλοὶ πολλάκις ἐποίησαν καὶ οὐδὲν ἀπώναντο τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ μετὰ πάντα ἐκεῖνα ἤκουσαν· «ὑπάγετε,
15 οὐκ οἶδα ὑμᾶς, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»· τῶν δὲ ταῦτα δυναμένων εἰπεῖν, ἅπερ ὁ Παῦλος ἀπηριθμήσατο νῦν, οὐδεὶς ἐκείνης ἀκούσεται τῆς φωνῆς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας τῶν οὐρανῶν ἐπιβήσεται καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν ἀπολαύσεται πάντων.

20 7. Τάχα μακρότερος ἡμῖν ὁ λόγος ἐγένετο· ἀλλὰ μὴ δεῖσθε· οὐκ ἐπιλελήσμεθα τῆς ὑποσχέσεως, ἀλλ' αὐτίκα δὴ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπανήξομεν. Καὶ ταῦτα δὲ οὐ μάτην ἐμηκύναμεν, ἀλλὰ διὰ πλείονος κατασκευῆς ἀναμφισβήτητον καὶ σαφέστερον βουλόμενοι ποιήσασθαι τὴν ἀπόδειξιν, ὁμοῦ δὲ τὰς θλιβομένας παρα-
25 καλέσαι ψυχάς, ἵν' ἕκαστος τῶν ἐν πειρασμοῖς ὄντων καὶ κινδύνοις ἱκανὴν λαβῶν παραμυθίαν ἀπέλθῃ, μαθῶν ὅτι Παύλου κοινωνὸς διὰ τῶν παθημάτων γίνεται, μᾶλλον δὲ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης Χριστοῦ· κοινωνῶν δὲ αὐτοῦ τῶν παθημάτων ἐνταῦθα κοινωνήσει τῆς δόξης ἐκεῖ· «εἶπερ» γάρ, φησί, «συμπάσχο-

16. Β' Κορ. 11,23–28.

17. Ματθ. 7,23.

τούς ἀποστόλους ἀλλὰ ἀπὸ τούς ψευδαποστόλους, ἀποδεικνύει τὴν ὑπεροχὴ του ὄχι ἀπὸ τὰ θαύματα ἀλλὰ ἀπὸ τούς συνεχεῖς κινδύνους λέγοντας αὐτὰ ἀκριβῶς· «κόπιασα πιὸ πολὺ, μὲ χτύπησαν ὑπερβολικά, φυλακίσθηκα περισσότερες φορές, κινδύνεψα πολλὲς φορές νὰ θανατωθῶ. Πέντε φορές μαστιγώθηκα ἀπὸ τούς Ἰουδαίους μὲ τὶς τριάντα ἑννέα μαστιγώσεις, τρεῖς φορές μὲ τιμώρησαν μὲ ραβδισμούς, μιὰ φορὰ μὲ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἓνα ἡμερονύκτιο ἔκανα στὸ πέλαγος. Ἐκαμα πολλὲς ὁδοιπορίες, ἀντιμετώπισα κινδύνους ἀπὸ ποταμούς, ἀπὸ ληστές, ἀπὸ Ἰουδαίους, ἀπὸ ἐθνικούς, ἀντιμετώπισα κινδύνους σὲ πόλεις, σὲ ἐρήμους, στὴ θάλασσα, κινδύνεψα ἀπὸ τούς ψευδαδέλφους. Κόπιασα καὶ μόχθησα πολὺ, ξαγρύπνησα πολλὲς φορές, πείνασα καὶ δίψασα, κρύωσα καὶ ἤμουν γυμνός, χωρὶς νὰ ἀναφέρω καὶ τὰ ἄλλα»¹⁶.

Αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀληθινοῦ ἀποστόλου. Γιατὶ σημεῖα βέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔκαναν πολλὲς φορές καὶ τίποτε δὲν κέρδισαν ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἄκουσαν· «δὲ σᾶς γνωρίζω, φύγετε μακριὰ μου, ἐσεῖς ποὺ ἐργάζεστε τὴν ἀνομία»¹⁷. Ἀπ' ἐκείνους ὅμως ποὺ μποροῦν νὰ ποῦν ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφερε τώρα ὁ Παῦλος κανεὶς δὲ θ' ἀκούσει ἐκείνη τὴ φωνή, ἀλλὰ θ' ἀνεβεῖ στοὺς οὐρανούς μὲ πολλὴ παρρησία καὶ θ' ἀπολαύσει ὅλα τὰ ἀγαθὰ ποὺ βρίσκονται σ' αὐτούς.

7. Ἴσως ἔγινε μακρότερος ὁ λόγος μου. Ὅμως μὴ φοβᾶστε· δὲν ξέχασα τὴν ὑπόσχεσή μου ἀλλὰ ἀμέσως θὰ ἐπιστρέψω σ' αὐτήν. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἀνέπτυξα στὰ χαμένα, ἀλλὰ γιατί ἤθελα μὲ τὰ πολλὰ αὐτὰ λόγια νὰ κάνω ἀναμφισβήτητη καὶ σαφέστερη τὴν ἀπόδειξη καὶ μαζὶ νὰ παρηγορήσω τὶς θλιβόμενες ψυχές, ὥστε ὁ καθένας ποὺ βρίσκεται σὲ πειρασμούς καὶ κινδύνους, ἀφοῦ λάβει ἀρκετὴ παρηγοριά, νὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνοντας ὅτι γίνεται μὲ τὰ παθήματά του συμμετοχὸς τοῦ Παύλου, ἢ καλύτερα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου τῶν ἀγγέλων· συμμετέχοντας ὅμως στὰ παθήματά του ἐδῶ θὰ συμμετάσχει καὶ στὴ δόξα του ἐκεῖ· γιατί λέγει, «ἂν πάσχουμε μαζὶ του, θὰ δοξασθοῦμε

μεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν»· καὶ πάλιν· «εἰ ὑπομένομεν, ἵνα καὶ συμβασιλεύσωμεν».

Ἀνάγκη γὰρ τὸν πιστὸν θλίβεσθαι πάντως. «Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται»· καὶ πάλιν·
 5 «τέκνον, εἰ προσέρχη δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν, εὐθνον καὶ καρτέρησον». Καλαὶ αἱ ἐπαγγελίαι ἐκ προοιμιῶν εἰς πειρασμοὺς ἐμπεσεῖν· μεγάλη προτροπὴ καὶ παράκλησις ἐναργῆς τῆς δουλείας κινδύνων εὐθέως ἀπογεύσασθαι. Μεγίστη οὖν καὶ θαυμασία καὶ κέρδος ἔχουσα μέγι-
 10 στον. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ἦκουσον τῶν ἐξῆς· «ὥσπερ γὰρ ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, οὕτως ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ τὸ χρυσίον τῷ πυρὶ βασανιζόμενον καθαρώτερον γίνεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, θλίψεσιν ὀμιλοῦσα καὶ κινδύνοις, φαιδροτέρα καὶ λαμπροτέρα
 15 ἄνεισι καὶ πᾶσαν ἀμαρτημάτων ἀπορρίψεται κηλῖδα.

Ὅθεν καὶ πρὸς τὸν πλούσιον ἔλεγε ὁ Ἀβραάμ, «ὅτι Λάζαρος ἀπέλαβε τὰ κακά, καὶ ἐνταῦθα παρακαλεῖται». Καὶ Παῦλος Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔγραφε· «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμε-
 20 θα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Καὶ τὸν πεπορνευκότα δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο παρέδωκεν εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ, δεικνὺς ὅτι σωτηρίαν ὁ παρῶν ἐργάζεται πειρασμός, καὶ οἱ κίνδυνοι τοῖς μετ' εὐχαριστίας αὐτοὺς φέρουσι καθάρσιον ψυχῆς
 25 εἰσι μέγιστον. Ὅτι μὲν οὖν ἐθλίβοντο οἱ πιστοὶ καὶ μυρία ἔπασχον δεινὰ καὶ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ οὐδὲ μικρὸν ἀνέπνεον, ποικίλοις τισὶ καὶ παντοδαποῖς πάντοθεν περιειστοιχισμένοι πολέμοις, ἱκανῶς ὁ λόγος ἀπέδειξε καὶ πλείω δὲ τῶν εἰρημέ-

18. Ρωμ. 8,17.

19. Β' Τιμ. 2,12.

20. Β' Τιμ. 3,12.

21. Σοφ. Σειρ. 2,1-2.

22. Σοφ. Σειρ. 2,5.

23. Λουκᾶ. 16,25.

24. Α' Κορ. 11,30-32.

25. Α' Κορ. 5,1-5.

ἐπίσης μαζί του»¹⁸· και πάλι· «ἂν ὑπομένουμε, θὰ βασιλέψουμε ὅπωςδήποτε μαζί του»¹⁹.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ὅπωςδήποτε νὰ θλίβεται ὁ πιστός. «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια καὶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, θὰ διωχθοῦν»²⁰· και πάλι· «παιδί μου, ἂν προσέρχεσαι νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Κύριο, ἐτοίμασε τὸν ἑαυτό σου γιὰ πειρασμούς, βάδιζε τὴν εὐθεία καὶ ὀπλίσου μὲ ὑπομονή»²¹. Εἶναι καλὲς οἱ ὑποσχέσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι θὰ πέσουμε σὲ πειρασμούς· εἶναι μεγάλη προτροπὴ καὶ ἰσχυρὴ παρηγοριὰ νὰ δοκιμάσουμε ἀμέσως τὴ δουλειὰ τῶν κινδύνων. Πολὺ μεγάλη λοιπὸν καὶ θαυμάσια καὶ πὺ προκαλεῖ πολὺ μεγάλο κέρδος. Καὶ ποιό εἶναι αὐτό; Ἦκουσε τὰ ἐπόμενα· «γιατὶ ὅπως ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται στὴ φωτιά, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἀφοῦ δοκιμασθοῦν στὸ καμίνι τῶν θλίψεων»²². Αὐτὸ πὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ὅπως ὁ χρυσὸς ὅταν δοκιμάζεται στὴ φωτιά γίνεται πὺ καθαρὸς, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν ἀντιμετωπίζει θλίψεις καὶ κινδύνους βγαίνει φαιδρότερη καὶ λαμπρότερη καὶ θ' ἀποβάλλει κάθε κηλίδα ἀμαρτημάτων.

Γι' αὐτὸ καὶ στὸν πλούσιο ἔλεγε ὁ Ἄβραάμ, «ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπόλαυσε τὴ δυστυχία καὶ ἐδῶ παρηγορεῖται»²³. Καὶ ὁ Παῦλος γράφοντας στοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «γι' αὐτὸ μεταξύ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀδύνατοι καὶ ἄρρωστοι. Ἦν κρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲ θὰ μᾶς τιμωροῦσε ὁ Θεός, ὅταν ὅμως μᾶς τιμωρεῖ ὁ Κύριος μᾶς διαπαιδαγώγει, γιὰ νὰ μὴ καταδικασθοῦμε μαζί μὲ τὸν κόσμος»²⁴. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνον πὺ διέπραξε πορνεία τὸν παρέδωσε σὲ ἀφανισμό τοῦ σώματος γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα του²⁵, δείχνοντας ὅτι ὁ πειρασμὸς τῆς παρούσας ζωῆς ἐργάζεται τὴ σωτηρία μας καὶ ὅτι οἱ κίνδυνοι σ' αὐτοὺς πὺ τοὺς ὑποφέρουν μὲ εὐχαρίστηση γίνονται μέγιστο καθάρσιο τῆς ψυχῆς. Τὸ ὅτι λοιπὸν θλίβονταν οἱ πιστοὶ καὶ ὑπέφεραν ἄπειρα δεινὰ μαθητὲς καὶ διδάκαλοι καὶ δὲν ἔπαιρναν καθόλου ἀναπνοή, περικυκλωμένοι ἀπὸ παντοῦ μὲ ποικίλους καὶ κάθε εἶδους πολέμους, τὸ ἔδειξε ἀρκετὰ ὁ λόγος, ἀλλὰ οἱ φιλόπονοι

νων τοῖς φιλοπόνοις ἔξεστιν ἀναλέξασθαι ἐκ τῶν θείων Γραφῶν.

8. Λοιπὸν δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Τί δὲ τὸ προκείμενον ἦν εἶπεῖν; Τίνος ἔνεκεν εἶπεν ὁ Παῦλος, «ἔχον-
5 τες Πνεῦμα πίστεως τὸ αὐτό». Τίνος οὖν ἔνεκεν εἶπεν; Ἐθορύβει τοῦτο τοὺς μαθητάς, ὅτι τὰ μὲν δεινὰ ἐν πείρα, τὰ δὲ χρηστὰ ἐν ἐλπίσι· καὶ τὰ μὲν παρῆν, τὰ δὲ ἀφειστήκει· καὶ τὰ μὲν ἐγίνετο, τὰ δὲ ἠλπίζετο. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ τότε ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τοῦτο ἔπασχόν τινες, ὅπου γε καὶ νῦν μετὰ τοσοῦτον χρό-
10 νον, μετὰ τὸ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκταθῆναι τὸ κήρυγμα, μετὰ τὸ λαβεῖν ἀποδείξεις τοσαύτας τῶν ὑποσχέσεων, πολλοὶ οἱ τοῦτο πάσχοντές εἰσιν;

Οὐ τοῦτο δὲ μόνον αὐτοὺς διετάραττεν, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ἐνενόουν πρὸς ἑαυτούς,
15 ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οὐχ οὕτω τὰ πράγματα ὠκονομήθη, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς τοὺς ἄθλους καὶ τοὺς μισθοὺς εὐθέως ἀπελάμβανον οἱ μετ' ἐπιεικείας καὶ σωφροσύνης προηρημένοι ζῆν. Οὐ γὰρ μετὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν, οὐδὲ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον πᾶσαι αὐτοῖς
20 ἐπληροῦντο αἱ ὑποσχέσεις. «Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσης», φησί, «Κύριον τὸν Θεόν σου, εὗ σοι ἔσται καὶ πληθυνεῖ ὁ Θεὸς τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου καὶ τὰ ποιμνία τῶν προβάτων σου· οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἄγονον οὐδὲ στεῖρον· οὐκ ἔσται ἐν σοὶ μαλακία», φησὶν, «οὐδὲ νόσος». «Ἐξαποστελεῖ ὁ Θεὸς τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ εἰς τὰ
25 ταμιεῖα τῶν ἀποθηκῶν σου»· «ἀνοίξει τὸν οὐρανὸν καὶ δώσει σοι ὑετὸν πρῶϊμον καὶ ὄψιμον». «Καταλήψεται ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν καὶ ὁ τρυγητὸς τὸν σπόρον». Καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα αὐτοῖς ἐπηγγείλατο, ἅπερ ἅπαντα κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτοῖς ἀπεδίδοτο.

30 Εἴ τις ὀξύτερος, ἤδη προβλέπει τὴν λύσιν. Ἐπεὶ οὖν σώμα-

26. Δευτ. 7,13-15.

28. Δευτ. 11,14.

27. Δευτ. 28,8.

29. Λευϊτ. 26,5.

και περισσότερα απ' αυτά είναι δυνατό να συγκεντρώσουν από τις θείες Γραφές.

8. Τώρα όμως ἄς φέρω τὸ λόγο στὸ ζήτημα μας. Καὶ ποῖο ἦταν τὸ ζήτημα ποὺ θέλαμε νὰ ἐξετάσουμε; Γιὰ ποῖο λόγο ὁ Παῦλος εἶπε, «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως». Γιὰ ποῖο λοιπὸν λόγο εἶπε; Ἀνησυχοῦσε τοὺς μαθητὲς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ τὰ δεινὰ τὰ γνώριζαν, ἐνῶ τὰ καλὰ τὰ ἔλπιζαν μόνο· καὶ ἐκεῖνα ἦταν παρόντα ἐνῶ αὐτὰ ἦταν μακριὰ τους· τὰ δεινὰ τὰ ζούσαν καθημερινά, ἐνῶ τὰ καλὰ ἔλπιζαν νὰ τὰ λάβουν. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ παράξενο ἂν μερικοὶ πάθαιναν αὐτὸ στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος, ἀφοῦ καὶ σήμερα ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τὴ διάδοσι τοῦ κηρύγματος σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἀποδείξεις γιὰ τὶς ὑποσχέσεις, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ τὸ παθαίνουν αὐτό;

Καὶ δὲν τοὺς προκαλοῦσε ἀναστάτωση αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ καὶ κάποιο ἄλλο ὄχι μικρότερο απ' αὐτό. Ποῖο λοιπὸν ἦταν αὐτό; Σκέπτονταν μέσα τους ὅτι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη δὲν οἰκονομήθηκαν ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπολάμβαναν τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς μισθοὺς τῆς ἀρετῆς ὅσοι ἀποφάσιζαν νὰ ζοῦν μὲ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη. Ὅχι δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων, οὔτε στὴ μέλλουσα ζωὴ, ἀλλὰ ἐδῶ καὶ στὴν παρούσα ζωὴ πραγματοποιοῦνταν σ' αὐτοὺς ὅλες οἱ ὑποσχέσεις. Γιατὶ λέγει, «ἂν ἀγαπήσεις τὸν Κύριο τὸ Θεό σου, θὰ ζήσεις εὐτυχισμένος καὶ θὰ πληθύνει ὁ Θεὸς τὰ κοπάδια τῶν βοδιῶν σου καὶ τὰ κοπάδια τῶν προβάτων σου. Δὲ θὰ ὑπάρχει σὲ σένα τίποτε ἄγονο οὔτε στείρο· δὲ θὰ ὑπάρχει σὲ σένα», λέγει, «καμιὰ ἀδιαθεσία οὔτε ἀρρώστια»²⁶. «Θὰ ἀποστείλει ὁ Θεὸς τὴν εὐλογία τοῦ στίς ἀποθῆκες σου»²⁷. «Θὰ ἀνοίξει τὸν οὐρανὸ καὶ θὰ σοῦ στείλει βροχὴ πρῶμη καὶ ὄψιμη»²⁸. «Τὸ ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν θὰ διαρκεῖ μέχρι τὸν τρύγο τῶν ἀμπελιῶν, καὶ ὁ τρύγος μέχρι τὴ σπορά»²⁹. Καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια τοὺς ὑποσχέθηκε, τὰ ὅποια ὅλα τοὺς τὰ ἔδινε στὴ διάρκεια τῆς παρούσας ζωῆς.

Ἄν κάποιος εἶναι ἐξυπνότερος ἀντιλαμβάνεται πᾶς εἶναι ἢ

τος υγεία καὶ γῆς εὐκληρία καὶ πολυπαιδία καὶ εὐπαιδία καὶ λι-
 παρὸν γῆρας καὶ ὠρῶν κρᾶσις ἀρίστη καὶ εὐετηρία καὶ ὄμβρων
 εὐκαιρία καὶ πολλὰ ποίμνια καὶ βουκόλια καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ
 ἀγαθὰ κατὰ τὴν παροῦσαν αὐτοῖς ἐπληροῦτο ζωὴν καὶ οὐδὲν ἐν
 5 ἐλπίσιν ἦν οὐδὲ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, ἀναλογιζόμενοι
 οὖν ταῦτα οἱ πιστοί, ὅτι τοῖς προγόνοις τοῖς ἑαυτῶν παρὰ πόδας
 ἅπαντα τὰ ἀγαθὰ ἀπήντα, αὐτοῖς δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὰ
 ἔπαθλα καὶ οἱ στέφανοι πάντες εἰσὶ τεταμιευμένοι καὶ ἐν πίστει
 τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν, ἔκαμνον, ἐξελύοντο, τὴν παροῦσαν ζωὴν
 10 ἅπασαν διὰ πειρασμῶν ἔλκειν ἀναγκαζόμενοι.

Ταῦτα οὖν ἐννοῶν ὁ Παῦλος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπηρτη-
 μένων αὐτοῖς δεινῶν, καὶ ὅτι τούτοις μὲν τὸν μισθὸν τῶν πόνων
 μετὰ τὴν ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἀποδημίαν ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο, τοὺς
 δὲ προγόνους αὐτῶν ἐντεῦθεν ἠμείψατο, καὶ συνορῶν πολλὴν
 15 ἐκ τῶν λογισμῶν τούτων ἀκηδίαν ἐγγινομένην αὐτοῖς, βουλόμε-
 νος αὐτοὺς ἀναστῆσαι καὶ διδάξαι, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων
 τῶν αὐτῶν οὕτω τὰ πράγματα ὠκονόμητο καὶ ἐν πίστει πολλοὶ
 τὸν μισθὸν ἔλαβον, οὐκ ἐν τῇ πείρᾳ, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τῆς προ-
 φητικῆς ρήσεως, εἰπὼν· «ἔχοντες τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως,
 20 κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα»· μονονουχὶ λέ-
 γων, ὅτι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ, ὁ θαυμαστός καὶ γενναῖος προφή-
 της ἐκεῖνος, πίστει τὴν ἀμοιβὴν ἐκομίσατο, οὐχὶ τῇ πείρᾳ· οὐ
 γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἶπεν, «ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα».
 «Ἡ γὰρ πίστις ἐλπίζομένων ἐστὶν ὑπόστασις πραγμάτων, οὐ
 25 βλεπομένων»· ὁ δὲ βλέπει τις, οὐ πάντως καὶ ἐλπίζει.

Εἰ τοίνυν ἐπίστευσε, τοῖς ἐλπίζομένοις ἐπίστευσεν. Εἰ δὲ
 τοῖς ἐλπίζομένοις ἐπίστευσε, τὰ δὲ ἐλπίζόμενα οὐδέπω βλέπε-
 ται, οὕτω ἦν ἀπειληφῶς ταῦτα, εἰς ἅπερ ἐπίστευσε· διὰ τοῦτο
 φησιν, «ἔχοντες τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως», τοῦτ' ἔστι, τὴν

λύση τοῦ προβλήματος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ εὐφορα χωράφια καὶ πολλὰ καὶ καλὰ παιδιά καὶ ἄνετα γηρατειὰ καὶ οἱ ἄριστες καιρικές συνθήκες καὶ πλούσια ἐσοδεῖα καὶ χρήσιμες βροχές καὶ πολλὰ κοπάδια προβάτων καὶ βοδιῶν καὶ ὄλα γενικὰ τὰ ἀγαθὰ πραγματοποιοῦνταν σ' ἐκείνους κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ δὲν ἦταν τίποτε στὶς ἐλπίδες οὔτε μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή, ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὄλα αὐτὰ οἱ πιστοί, ὅτι δηλαδὴ στοὺς προγόνους τους συνέβαιναν ἀμέσως ὄλα τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ γι' αὐτοὺς ὄλα τὰ ἐπαθλα καὶ τὰ στεφάνια εἶναι φυλαγμένα στὴ μέλλουσα ζωὴ καὶ οἱ ὑποσχέσεις στηρίζονταν στὴν πίστη, κουράζονταν καὶ παρέλυαν, ἀναγκαζόμενοι νὰ περνοῦν ὄλη τὴν παρούσα ζωὴ τους μέσα σὲ πειρασμούς.

Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντας στὸ νοῦ του ὁ Παῦλος καὶ τὰ πολλὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσαν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε σ' αὐτοὺς τὴν ἀμοιβὴ τῶν κόπων μετὰ τὸ θάνατό τους, ἐνῶ στοὺς προγόνους τους ἔδωσε τὴν ἀμοιβὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή, καὶ κατανοῶντας πῶς ἀπὸ τίς σκέψεις αὐτὲς ἔχει προέλθει πολλὴ ἀμέλεια σ' αὐτοὺς, θέλοντας νὰ τοὺς τονώσει καὶ νὰ τοὺς διδάξει ὅτι καὶ στὴν ἐποχὴ τῶν πατέρων τοὺς ἔτσι εἶχαν οἰκονομηθεῖ τὰ πράγματα καὶ ὅτι πολλοὶ ἔλαβαν τὸ μισθὸ τους μὲ τὴν πίστη καὶ ὄχι μὲ τὴν πείρα, τοὺς θύμιζε τὸ προφητικὸ ρητὸ λέγοντας: «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ἡ Γραφή: πίστεψα, γι' αὐτὸ καὶ μίλησα». Σὰν νὰ ἔλεγε ὅτι καὶ ὁ μεγάλος Δαβὶδ, ὁ θαυμαστός καὶ γενναῖος ἐκεῖνος προφήτης, πῆρε τὴν ἀμοιβὴ μὲ τὴν πίστη καὶ ὄχι μὲ τὴν πείρα. Γιατί, ἂν δὲν ἦταν αὐτὸ δὲ θὰ ἔλεγε: «πίστεψα, γι' αὐτὸ καὶ μίλησα». Γιατί ἡ πίστη κάνει βέβαια τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζουμε καὶ δὲ βλέπουμε³⁰, καὶ αὐτὸ ποὺ βλέπει κανεὶς, ὅπως δὲν ἔλπιζε.

Ἄν λοιπὸν πίστεψε, πίστεψε στὰ ἐλπιζόμενα, τὰ ἐλπιζόμενα ὁμως δὲ βλέπονται καὶ δὲν ἀπόλαυσε ἀκόμη αὐτὰ τὰ ὅποια πίστεψε. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἐπειδὴ ἔχουμε τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς πίστεως», δηλαδὴ, καὶ ἐμεῖς ἔχουμε τὴν ἴδια πίστη ποὺ ὑπάρχει

αὐτὴν πίστιν, τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησι, περὶ τῶν τότε ἀγίων λέγων· «περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος»· εἶτα διδάσκων, ὅτι τὰ
5 δεινὰ μὲν ὑπέμειναν, τοὺς δὲ μισθοὺς οὐδέπω καὶ νῦν ἀπέλαβον, ἐπήγαγε λέγων· «κατὰ τὴν πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι». Καὶ πῶς εἶδον, εἶπέ μοι, τὰς μηδέπω παρούσας; Τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς, τοῖς ὑπερβαίνουνσι τὸν οὐρανὸν
10 καὶ τὰ ἐκεῖ κατασκοποῦσιν ἅπαντα.

9. Σὺ δέ μοι σκόπει Θεοῦ σοφίαν, πῶς καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὰ βραβεῖα πόρρωθεν καὶ οὐκ ἔδωκε μὲν εὐθέως, ἵνα μείζονα αὐτῶν ἐργάσῃται τὴν ὑπομονήν· ἔδειξε δὲ πόρρωθεν, ἵνα ταῖς ἐλπίσι ταύταις τρεφόμεοι, μηδὲ αἴσθησιν τῶν παρόντων λάβωσι
15 πόνων.

Ἄλλὰ τάχα τις τῶν ὀξύτερον ἵπροσεχόντων ἑαυτῷ περιπεπωκέναι τὸν λόγον ἠγήσεται. Εἰ γὰρ οὐδὲ οἱ πρότεροι, φησὶν, ἀπελάμβανον παρὰ πόδας τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς ἀμοιβάς, πῶς ἡμῖν μακρὸν ἀπέτεινας λόγον, ἀπαριθμούμενος ὠρῶν εὐκρασίαν,
20 σώματος ὑγίειαν, εὐπαιδίαν, πολυπαιδίαν, εὐετηρίαν, καρπῶν ἀφθονίαν, βουκόλια, ποιμνία, ἅπασαν τὴν βιωτικὴν εὐπραγίαν; Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς τοῦτο; Ὅτι ἐτέρως μὲν τὸ πλῆθος καὶ τὸν ἀσθενέστερον δῆμον, ἐτέρως δὲ τοὺς γενναίους καὶ τὴν ἐν τῇ Καινῇ φιλοσοφίαν ἤδη μετιόντας ἤγεν ὁ Θεὸς τότε. Τοῖς μὲν
25 γὰρ πολλοῖς καὶ χαμαὶ ἐρπομένοις καὶ οὐδὲν μέγα δυναμένοις ἰδεῖν οὐδὲ ἐκτεῖναι τὴν τῆς ψυχῆς ἐλπίδα πρὸς τὴν τῶν μελλόντων ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, ταῦτα τὰ παρόντα παρεῖχεν ἀγαθὰ, τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν παραμυθούμενος καὶ διὰ τούτων αὐτοὺς ὀδηγῶν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν καὶ εἰς τὴν τῶν κα-
30 λῶν ἐπιθυμίαν ἐμβάλλων· τὸν δὲ Ἡλίαν καὶ τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰερεμίαν, τὸν Ἡσαΐαν καὶ πάντας δὴ ἀπλῶς τοὺς προφήτας καὶ

31. Ἐβρ. 11,37-38.

32. Ἐβρ. 11,13 καὶ 39.

στήν Παλαιά Διαθήκη. Γι' αυτό και ἄλλοῦ λέγει, μιλώντας γιὰ τοὺς τότε ἁγίους: «περιπλανήθηκαν ντυμένοι μὲ προβιές καὶ κατσικίσια δέρματα, ἔζησαν μὲ στερήσεις, ὑπέφεραν θλίψεις καὶ κακουχίες, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔπαθαν ἐκεῖνοι πού ὁ κόσμος δὲν ἦταν ἄξιός τους»³¹. Στὴ συνέχεια, γιὰ νὰ διδάξει ὅτι ὑπέφεραν τὰ δεινὰ ἀλλὰ δὲν ἀπόλαυσαν ἀκόμη καὶ τώρα τοὺς μισθοὺς, πρόσθεσε λέγοντας: «ὄλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ πίστη, χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τὶς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τὶς εἶδαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τὶς ἀποδέχθηκαν»³². Καὶ πῶς εἶδαν, πές μου, ἐκεῖνες πού δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη; Μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως πού περνοῦν πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ βλέπουν καλὰ ὅλα τὰ ἐκεῖ.

9. Ἐσὺ ὁμῶς, παρακαλῶ, πρόσεχε τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, πῶς τοὺς ἔδειξε ἀπὸ μακριὰ τὰ βραβεῖα καὶ δὲν τοὺς τὰ ἔδωσε ἀμέσως, γιὰ νὰ τοὺς κάνει μεγαλύτερη τὴν ὑπομονή· τὰ ἔδειξε ἀπὸ μακριὰ, γιὰ νὰ τρέφονται μὲ τὶς ἐλπίδες αὐτὲς καὶ νὰ μὴν αἰσθανθοῦν τοὺς κόπους τῆς παρούσας ζωῆς.

Ἄλλὰ ἴσως κάποιος ἀπ' αὐτοὺς πού ἔχει περισσότερο συγκεντρωμένη τὴν προσοχή του στὰ λεγόμενα θεωρήσει λανθασμένα τὰ λεγόμενά μου. Γιατί, θὰ πεῖ, ἂν οὔτε οἱ προηγούμενοι ἀπολάμβαναν ἀμέσως τὰ ἀγαθὰ καὶ τὶς ἀμοιβές, πῶς μᾶς εἶπες τόσα πολλά, ἀπαριθμώντας καλὲς καιρικὲς συνθήκες, ὑγεία σώματος, καλὰ καὶ πολλὰ παιδιά, εὐτυχισμένα χρόνια, ἀφθονία καρπῶν, κοπάδια βοδιῶν καὶ προβάτων, καὶ ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ; Τί θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ποῦμε σ' αὐτό; Ὅτι ὁ Θεὸς ὡδηγοῦσε μὲ ἄλλο τρόπο τὸ πλῆθος καὶ τὸν ἀσθενέστερο λαὸ καὶ μὲ ἄλλο τοὺς γενναίους πού ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τότε ἤδη τὸν τρόπο ζωῆς πού ὑπάρχει στὴ Καινὴ Διαθήκη. Γιατί στοὺς πολλοὺς πού ἔρπονται κατὰ γῆς καὶ δὲν μποροῦν νὰ δοῦν κανένα μεγάλο, οὔτε νὰ ἀπλώσουν τὴν ἐλπίδα τῆς ψυχῆς στὴν ἀπόλαυση τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἔδινε αὐτὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, γιὰ νὰ παρηγορήσει τὴν ἀσθένεια τῆς ψυχῆς τους καὶ νὰ τοὺς ὡθήσει μ' αὐτὰ στὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ τοὺς ὠθήσει στὴν ἐπιθυμία τῶν καλῶν ἔργων· τὸν Ἡλία ὁμῶς καὶ τὸν Ἐλισσαῖο, τὸν Ἰερεμία, τὸν Ἡσαΐα καὶ ὅλους γενικὰ τοὺς προφήτες

ὅσοι τοῦ χοροῦ γεγένηται τῶν ἀγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἐκάλει καὶ τὰ ἐκεῖ παρεσκευασμένα τοῖς εὐδοκιμηκόσιν ἀγαθά.

Διὸ καὶ ὁ Παῦλος οὐχ ἀπλῶς πάντας ἀπηριθμήσατο, ἀλλὰ 5 τοὺς ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασι, τοὺς ἐν καμίνῳ, τοὺς ἐν δεσμωτηρίῳ, τοὺς ἀποτυμπανισθέντας, τοὺς καταλευσθέντας, τοὺς ἐν λιμῶ, τοὺς ἐν πενίᾳ, τοὺς ἐν ἐρημίαις, τοὺς ἐν σπηλαίοις, τοὺς ἐν ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς, τοὺς τὰ μυρία παθόντας δεινά. Καὶ τότε εἶπε κατὰ πίστιν πάντας τετελευτηκέναι καὶ μηδέπω κεκο- 10 μίσθαι τὰς ἐπαγγελίας· οὐχὶ τὸ πλῆθος τὸ ἰουδαϊκόν, ἀλλὰ τοὺς κατὰ τὸν Ἥλιαν ἡμῖν αἰνιττόμενος. Εἰ δὲ λέγοι τις· 'αὐτοὶ δὲ οὗτοι τίνος ἔνεκεν οὐδέπω καὶ νῦν ἀπέλαβον τοὺς ὀφειλομένους αὐτοῖς στεφάνους'; μανθανέτω καὶ ταύτην παρὰ Παύλου τὴν αἰτίαν. Εἰπὼν γάρ, «κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κοιμι- 15 σάμενοι τὰς ἐπαγγελίας», ἐπήγαγε, «τοῦ Θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένου περὶ ἡμῶν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι».

Κοινὴ γάρ ἐστι, φησὶν, ἡ πανήγυρις, ἐπειδὴ καὶ μείζων ἡδονή, ὅταν κοινῇ στεφανώμεθα πάντες. Τοῦτο καὶ ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι γίνεται· ὁ παλαίσας, ὁ πυκτεύσας, ὁ παγ- 20 κρατιάσας ἐν διαφόροις μὲν καιροῖς τοὺς ἀγῶνας ὑπομένουσιν, ἐν μιᾷ δὲ καιροῦ ροπῇ πάντες ἀνακηρύττονται. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀρίστοις γίνεται. Ὅταν γὰρ τῶν δαιτυμόνων οἱ μὲν φθάσωσι προαπαντήσαντες, οἱ δὲ ἔτι μέλλωσι, τιμῶντες τοὺς ἀπολειφθέντας οἱ ἐστιάτορες, τοὺς φθάσαντας ἤδη καὶ παραγενομένους 25 κελεύουσιν ἀναμένειν τοὺς ὑστερήσαντας. Τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς πεποίηκεν· ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης κατὰ διαφόρους καιροὺς εὐδοκιμηκότας ἐπὶ κοινήν τε καὶ πνευματικὴν εὐωχίαν ἐκάλεσε, τοὺς ἤδη φθάσαντας καὶ προαπελθόντας κελεύει τοὺς μετὰ ταῦτα ἀπιέναι μέλλοντας ἀναμένειν, ἵν' οὕτω 30 κοινῇ παραγενομένων ἀπάντων, καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἡδονὴ μία ἅπασιν γένηται.

33. Ἐβρ. 11,39-40.

34. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ποὺ ἀπὸ τὸ 776 π.Χ. διεξάγονταν κάθε τέσσερα χρόνια καταργήθηκαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο τὸ 394. μ.Χ. ὡς εἰδωλολατρικὴ ἐκδήλωση.

καὶ ὄσους ἀνῆκαν στὸ χορὸ τῶν ἀγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τοὺς καλοῦσε στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ, ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κατορθώσει τὴν ἀρετὴ.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἀρίθμησε ὄλους γένικὰ, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἦταν ντυμένοι μὲ προβιές καὶ μὲ κατσικίσια δέρματα, ποὺ δοκιμάσθηκαν σὲ καμίνι καὶ σὲ φυλακὴ, ποὺ βασανίσθηκαν ὡς τὸ θάνατο, ποὺ λιθοβολήθηκαν, ποὺ ἐζήτησαν μὲ πείνα καὶ μὲ φτώχεια, ποὺ πλανήθηκαν σὲ ἐρημιές, σὲ σπηλιές καὶ σὲ τρύπες τῆς γῆς, ποὺ ἔπαθαν ἄπειρα κακά. Καὶ ὕστερα εἶπε ὅτι ὄλοι πέθαναν μὲ πίστη καὶ δὲν ἔλαβαν ἀκόμη τίς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ὑπονοώντας ὅχι τὸν ἰουδαϊκὸ λαὸ ἀλλὰ ὄσους ἐζήτησαν ὅπως ὁ Ἡλίας. Καὶ ἂν ἐρωτήσῃ κανεὶς: 'αὐτοὶ ὅμως γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἀπόλαυσαν μέχρι τώρα τὰ βραβεῖα ποὺ δικαιούνται;' ἂς μάθει ἀπὸ τὸν Παῦλο καὶ αὐτὴ τὴν αἰτία. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ὄλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ πίστη χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τίς ὑποσχέσεις», πρόσθεσε: «ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶχε προβλέψει κάτι καλύτερο γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μὴ φθάσουν ἐκεῖνοι στὴν τελειότητα χωρὶς ἐμᾶς»³³.

Εἶναι καλὴ, λέγει, ἡ πανήγυρη, ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐχαρίστηση εἶναι μεγαλύτερη ὅταν ὄλοι μαζί παίρνομε τὰ βραβεῖα. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες³⁴. Ὁ παλαιῶτής, ὁ πυγμάχος, καὶ ὁ ἀθλητὴς τοῦ παγκρατίου ἀγωνίζονται σὲ διαφορετικὲς ἡμέρες, τὴν ἴδια ὅμως στιγμὴ ἀνακηρύσσονται ὄλοι νικητές. Ἔτσι συμβαίνει καὶ στὰ δεῖπνα. Γιατὶ ὅταν ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμόνες ἄλλοι φθάσουν νωρίτερα καὶ ἄλλοι καθυστερήσουν, οἱ οἰκοδεσπότες τιμώντας τοὺς ἀπόντες παρακαλοῦν αὐτοὺς ποὺ πρόφθασαν καὶ ἦρθαν ἤδη νὰ περιμένουν ὄσους καθυστέρησαν. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κάλεσε σὲ κοινὸ καὶ πνευματικὸ συμπόσιο ἐκείνους ποὺ ἀπ' ὄλη τὴν οἰκουμένη κατόρθωσαν τὴν ἀρετὴ σὲ διάφορες ἐποχές, παραγγέλλει αὐτοὺς ποὺ ἔφθασαν ἤδη καὶ ἔφυγαν πρῶτοι ἀπὸ τῆ ζωὴ αὐτὴ νὰ περιμένουν ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ φύγουν ἀργότερα, γιὰ νὰ παρουσιασθοῦν ὄλοι μαζί καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι μία ἢ τιμὴ καὶ ἡ εὐχαρίστηση γιὰ ὄλους.

10. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἐστὶν εἰς τιμῆς λόγον, Παῦλον καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον ἅπαντας, τὸν Ἀβραάμ, καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον, καὶ τοὺς πρὸ ἐκείνου πάλιν πρὸ τοσοῦτων ἐτῶν ἀθλήσαντας καὶ νικήσαντας καθῆσθαι νῦν τὴν ἡμετέραν ἀναμένοντας εὐδοκίμη-
5 σιν. Ὅτι γὰρ οὐδέπω τὸν στέφανον Παῦλος ἀπειλήφεν, οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐξ ἀρχῆς εὐηρεστηκότων, ἀλλ' οὐδὲ ἀπολή-
ψονται, ἕως ἂν ἅπαντες οἱ μέχρι τέλους στεφανοῦσθαι μέλλον-
τες ἀφίκωνται, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Παύλου λέγοντος· «τὸν ἀγῶ-
να τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετή-
10 ρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ δίκαιος κριτής». Πότε; «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ».

Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ δεικνύς, ὅτι κοινῇ πᾶσιν ἢ τῶν ἀγαθῶν
15 ἀπόλαυσις δίδεται, Θεσσαλονικεῦσι γράφων ἔλεγεν· «εἵπερ δί-
καιον παρὰ Θεῷ ἀποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν». Καὶ πάλιν· «ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας»· διὰ πάντων τούτων δηλῶν,
20 ὅτι κοινῇ πάντας καὶ ὁμοῦ παραγενομένους τῶν οὐρανίων τι-
μῶν ἀπολαύειν χρή. Τοῦτο καὶ τοῖς φθάσασι πολλὴν φέρει τὴν ἡδονήν, ὅταν μετὰ τῶν οἰκείων μελῶν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀπολαύσωσιν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ πατὴρ τραπέζης μετέχων λαμπρᾶς καὶ πολυτελοῦς, τότε μετὰ πλείονος αὐτῆς ἀπολαύσεται
25 τῆς εὐφροσύνης, ὅταν μετὰ τῶν αὐτοῦ παιδίων μετέχη τῆς εὐω-
χίας καὶ εὐφροσύνης. Οὕτω καὶ Παῦλος καὶ οἱ κατ' ἐκεῖνον ἅπαντες μείζονος αἰσθήσονται τῆς θυμηδίας, ὅταν μετὰ τῶν οἰ-
κείων μελῶν ὄντες ἀπολαύσωσιν αὐτῆς. Οὐ γὰρ τοσαύτην πα-
τέρες περὶ παῖδας ἐπιδείκνυνται φιλοστοργίαν, ὅσην ἐκεῖνοι περὶ
30 τοὺς τὰ αὐτὰ κατωρθωκότας αὐτοῖς ἔχουσι κηδεμονίαν.

35. Β' Τιμ. 4,7-8.

36. Β' Θεσ. 1,6-7.

37. Α' Θεσ. 4,15.

10. Σκέψου λοιπόν πόσο μεγάλη τιμή είναι ο Παῦλος και ὅλοι ὅσοι ἔζησαν ὅπως ἐκεῖνος, ὁ Ἀβραάμ και ὅσοι τὸν μιμήθηκαν, καθὼς και ὅσοι πρὶν ἀπ' αὐτὸν πάλι ἀγωνίσθηκαν και νίκησαν πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια, νὰ καθήσουν τώρα και νὰ περιμένουν τὴ δική μας εὐδοκίμηση. Ὅτι βέβαια ὁ Παῦλος δὲν ἔλαβε ἀκόμη τὸ στεφάνι τῆς νίκης, οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εὐαρέστησαν τὸ Θεό, ἀλλὰ οὔτε θὰ τὸ λάβουν μέχρι πὺ νὰ φθάσουν ὅλοι ἐκεῖνοι πὺ πρόκειται ὡς τὸ τέλος νὰ στεφανωθοῦν, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο νὰ λέγει: «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ ἀγωνίσθηκα, τὸ δρόμο τὸν τελείωσα, τὴν πίστη τὴ φύλαξα. Τώρα πια μὲ περιμένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, πὺ θὰ μοῦ δώσει ὁ δίκαιος κριτής». Πότε; «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη· και ὄχι μόνο σὲ μένα, ἀλλὰ και σὲ ὄλους ἐκείνους πὺ ἀγαποῦν τὴν ἔλευσή του»³⁵.

Και ἄλλοῦ πάλι γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν δίνεται σὲ ὄλους μαζί, γράφοντας στοὺς Θεσσαλονικεῖς ἔλεγε: «πραγματικά, εἶναι δίκαιο στὸ Θεὸ ν' ἀνταποδώσει θλίψη σὲ ὄσους σᾶς θλίβουν, και σὲ σᾶς πὺ θλίβεστε νὰ δώσει ἀνάπαυση μαζί μὲ μᾶς»³⁶. Και πάλι: «ἐμεῖς πὺ θὰ ἔχουμε ἀπομείνει ζωντανοὶ ὡς τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου δὲ θὰ φθάσουμε πρὶν ἀπὸ ἐκείνους πὺ πέθαναν»³⁷. Μὲ ὄλα αὐτὰ θέλει νὰ δηλώσει ὅτι πρέπει ἀφοῦ φθάσουν ἐκεῖ ὄλοι, ἀπὸ κοινοῦ και ὄλοι μαζί θὰ ἀπολαμβάνουν τὶς οὐράνιες τιμές. Αὐτὸ και σ' ἐκείνους πὺ ἔφθασαν πρῶτοι παρέχει πολλὴ εὐχαρίστηση, ἐφόσον θὰ συμβεῖ μὲ τὰ δικά τους μέλη ν' ἀπολαύσουν τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Γιατὶ και ἕνας πατέρας πὺ κάθεται σὲ πλούσιο και πολυδάπανο τραπέζι τότε θὰ τὸ ἀπολαύσει μὲ περισσότερη εὐχαρίστηση, ὅταν μαζί μὲ τὰ παιδιά του παίρνει μέρος στὴν εὐωχία και στὴν εὐφροσύνη αὐτή. Ἔτσι και ὁ Παῦλος και ὄλοι ἐκεῖνοι πὺ ἔζησαν ὅπως αὐτὸς θὰ αἰσθανθοῦν μεγαλύτερη χαρά, ὅταν θὰ τὴν ἀπολαύσουν μαζί μὲ τὰ δικά τους μέλη. Γιατὶ δὲ δείχνουν οἱ πατέρες τόσο μεγάλη ἀγάπη γιὰ τὰ παιδιά τους, ὅση φροντίδα δείχνουν ἐκεῖνοι γιὰ ὄσους κατόρθωσαν τὰ ἴδια μ' αὐτούς.

Ἴν' οὖν καὶ ἡμεῖς τῶν τότε τιμωμένων γενώμεθα, σπουδά-
 ζωμεν καταλαβεῖν τοὺς ἀγίους ἐκείνους. Καὶ πῶς δυνησόμεθα,
 φησί, αὐτοὺς καταλαβεῖν; τίς ἡμῖν δείξει τὴν ἐκεῖ φέρουσαν
 ὁδόν; Αὐτὸς ὁ τῶν ἀγίων ἐκείνων Δεσπότης, ὃς οὐχ ὅπως αὐ-
 5 τοὺς καταληψώμεθα μόνον διδάσκει, ἀλλὰ καὶ ὅπως ὁμωρόφιοι
 καὶ σύσκηνοι γενώμεθα πᾶσιν αὐτοῖς· «ποιήσατε γὰρ ὑμῖν φί-
 λους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας», φησίν, Ἴν', ὅταν ἐκλίπητε,
 δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς». Καλῶς εἶπεν,
 «αἰωνίους». Ἐνταῦθα μὲν γὰρ κᾶν λαμπρὰν ἔχης οἰκίαν, ἀπο-
 10 λεῖται πάντως φθειρομένη τῷ χρόνῳ· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς
 κατὰ τὸν χρόνον φθορᾶς θάνατος ἐμπεσὼν ἐκβάλλει σε τῆς
 λαμπρᾶς ταύτης οἰκήσεως· πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου
 πραγμάτων τινῶν δυσκολίαι καὶ συκοφαντῶν ἔφοδοι καὶ ἐπι-
 βουλαὶ ἐκπεσεῖν αὐτῆς παρεσκεύασαν. Ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τούτων
 15 ἐστὶν ὑποπτεῦσαι, οὐ φθοράν, οὐ θάνατον, οὐ κατάπτωσιν, οὐ
 συκοφαντῶν ἐπήρειαν, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλ' ἀκίνητος καὶ ἀθά-
 νατός ἐστιν ἡ οἴκησις. Διὰ τοῦτο «αἰωνίους» αὐτὰς ἐκάλεσε.
 «Ποιήσατε ὑμῖν φίλους», φησίν, «ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδι-
 κίας».

20 11. Ὅρα πόση φιланθρωπία τοῦ Δεσπότη, πόση χρηστότης
 καὶ ἐπιείκεια· οὐ γὰρ ἀπλῶς ταύτην τέθεικε τὴν προσθήκην,
 ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοῖς πλουσίοις πλοῦτος συνείλεκται ἐξ ἀρπαγῆς
 καὶ πλεονεξίας. Κακῶς μὲν, φησί, καὶ οὐκ ἐχρῆν σε οὕτω συλ-
 λέξαι τὰ χρήματα· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ συνέλεξας, στήθι τῆς ἀρπα-
 25 γῆς καὶ τῆς πλεονεξίας καὶ χρῆσαι εἰς δέον τοῖς χρήμασιν. Οὐ
 λέγω, ἵνα ἀρπάζων ἐλεῆς, ἀλλ' ἵνα τῆς πλεονεξίας ἀποστάς,
 πρὸς ἐλεημοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν ἀποχρήση τῷ πλούτῳ· Εἰ
 γὰρ τις μὴ παύσαιτο τῆς ἀρπαγῆς, οὐδὲ ἐλεημοσύνην ἐργάσεται·
 ἀλλὰ κᾶν μυρία καταβάλλῃ χρήματα εἰς τὰς τῶν δεομένων χει-
 30 ρας, τὰ ἐτέρων ἀρπάζων καὶ πλεονεκτῶν, τοῖς ἀνδροφόνοις ἐξί-

Γιὰ νὰ βρεθοῦμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ θὰ τιμηθοῦν, ἄς προσπαθήσουμε νὰ φθάσουμε ἐκείνους τοὺς ἀγίους. Καὶ πῶς θὰ μπορέσουμε, λέγει, νὰ φθάσουμε αὐτούς; Ποιὸς θὰ μᾶς δείξει τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἐκεῖ; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐκείνων τῶν ἀγίων, ὁ ὁποῖος μᾶς διδάσκει ὄχι μόνο πῶς θὰ φθάσουμε αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ γίνουμε συγκάτοικοι καὶ ὁμόσκηνοι μὲ ὄλους αὐτούς. «Νὰ κάνετε», λέγει, «φίλους σας ἀκόμη καὶ ἀπο τὰ χρήματα τῆς ἀδικίας, ὥστε ὅταν πεθάνετε νὰ σᾶς δεχθοῦν στὶς αἰώνιες κατοικίες τους»³⁸. Σωστὰ εἶπε, «αἰώνιες». Γιατὶ ἐδῶ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχεις λαμπρὸ σπίτι ὅπως δὴποτε θὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου· ἢ καλύτερα πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου θὰ ἔρθει ὁ θάνατος καὶ θὰ σὲ βγάλει ἀπὸ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ σπίτι· πολλές φορές μάλιστα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο κάποιες δύσκολες περιστάσεις καὶ συκοφαντικὲς ἐπιθέσεις καὶ ἐπιβουλὲς σὲ ἔκαναν νὰ τὸ χάσεις. Ἐκεῖ ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑποψιασθεῖ κανεὶς, οὔτε φθορά, οὔτε θάνατο, οὔτε ἀπώλεια, οὔτε βλάβη τῶν συκοφαντῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ἡ κατοικία εἶναι ἀκίνητη καὶ ἀθάνατη. Γι' αὐτὸ τις ὀνόμασε αἰώνιες. «Νὰ κάνετε», λέγει, «φίλους σας ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς ἀδικίας»

11. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, πόση εἶναι ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἀγαθότητά του. Δὲν τὸ πρόσθεσε τυχαῖα αὐτό, ἀλλὰ γιατί πολλοὶ πλούσιοι συγκέντρωσαν τὸν πλοῦτο ἀπὸ ἀρπαγὲς καὶ πλεονεξία. Κακῶς ἔπραξες, λέγει, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ συγκεντρώσεις ἔτσι τὰ χρήματα· ἀλλ' ὅμως, ἀφοῦ τὰ συγκέντρωσες, σταμάτησε τὴν ἀρπαγὴ καὶ τὴν πλεονεξία καὶ χρησιμοποίησε σωστὰ τὰ χρήματα. Δὲ λέγω, νὰ ἀρπάζεις καὶ νὰ ἐλεεῖς, ἀλλὰ νὰ ἀφήσεις τὴν πλεονεξία καὶ νὰ χρησιμοποίησεις τὸν πλοῦτο γιὰ ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία. Γιατὶ ἂν δὲ σταματήσει κανεὶς τὴν ἀρπαγὴ, οὔτε ἐλεημοσύνη θὰ κάνει· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δώσει πάρα πολλὰ χρήματα στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ὅταν ἀρπάζει τὰ χρήματα τῶν ἄλλων καὶ εἶναι πλεονέκτης, θὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ ὅμοιος μὲ τοὺς δολοφόνους. Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς πρῶτα νὰ ἀφήνει τὴν

σης λελόγισται τῷ Θεῷ. Διὸ χρή πλεονεξίας ἀποστάντα πρότερον, οὕτω τοὺς δεομένους ἐλεεῖν. Πολλὴ γὰρ τῆς ἐλεημοσύνης ἡ δύναμις, περὶ ἧς καὶ τῇ προτεραίᾳ συνάξει πρὸς ὑμᾶς διελέχθημεν καὶ νῦν διαλέξομαι.

5 Ἄλλὰ μηδεὶς τὴν συνέχειαν τῆς ὑπομνήσεως κατηγορίαν ἠγείσθω τῶν ἀκούοντων. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐκείνους τῶν δρομέων διεγείρουσιν οἱ θεαταί, οὓς ἂν ἴδωσιν ἐγγὺς τοῦ βραβείου γενομένους καὶ πολλὰς τῆς νίκης ἐλπίδας ἔχοντας. Καὶ ἐγὼ τοίνυν, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς ἀεὶ προθυμίας ὁρῶ τοὺς περὶ
10 ἐλεημοσύνης δεχομένους λόγους ὑμᾶς, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς συνεχέστερον τὴν ὑπὲρ τούτων κινῶ παραίνεσιν. Ἴατροὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἰσιν οἱ πένητες, εὐεργέται καὶ προστάται· οὐ γὰρ τοσοῦτον δίδως, ὅσον λαμβάνεις· δίδως ἀργύριον, καὶ λαμβάνεις βασιλείαν οὐρανῶν· λύεις πενίαν, καὶ καταλλάττεταις σεαυτῷ τὸν
15 Δεσπότην. Ὅρας ὅτι οὐκ ἴση ἡ ἀντίδοσις; Ταῦτα ἐπὶ γῆς, ἐκεῖνα ἐν οὐρανῷ· ταῦτα ἀπόλλυται, ἐκεῖνα διανέμει· ταῦτα φθείρεται, ἐκεῖνα πάσης ἐστὶν ἀνώτερα ἀπωλείας. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἴκων τῶν εὐκτηρίων ἔστησαν τοὺς πένητας οἱ πατέρες οἱ ἡμέτεροι, ἵνα καὶ τὸν νωθρότατον καὶ ἀπανθρωπότατον
20 ὀν αὐτῇ τῶν πενήτων ἢ ὄψις πρὸς ὑπόμνησιν ἐγείρη τῆς ἐλεημοσύνης.

Ὅταν γὰρ ἐστήκη χορὸς γερόντων, συγκεκυφῶτων, ράκια περιβεβλημένων, αἰχμαλώτων, ρυπῶντων, βακτηρίας ἔχόντων, μόλις στηρίζεσθαι δυναμένων, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
25 ἐκκεκομένων καὶ τὸ σῶμα ὅλον ἀναπήρων, τίς οὕτω λίθινος, τίς οὕτως ἀδάμας, ὡς καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς πηρώσεως καὶ τῆς πενίας καὶ τῆς εὐτελοῦς στολῆς καὶ πάντων ἀπλῶς πρὸς συμπάθειαν ἐπικλώντων αὐτόν, ἀντιστῆναι καὶ μεῖναι πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἀνένδοτος; Διὰ ταῦτα πρὸ τῶν θυρῶν
30 ἡμῶν ἐστήκασιν παντὸς λόγου δυνατώτεροι, διὰ τῆς ὄψεως ἐπισπώμενοι, πρὸς φιλανθρωπίαν τοὺς εἰσιόντας ἐκκαλούμενοι. Καθάπερ γὰρ κρήνας εἶναι ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν εὐκτηρίων οἴκων νενόμισται, ἵνα οἱ μέλλοντες εὐχεσθαι τῷ Θεῷ, πρότερον ἀπονιψάμενοι τὰς χεῖρας, οὕτως αὐτὰς εἰς εὐχὴν ἀνατείνωσιν, οὕτω

πλεονεξία και μετά να έλεει εκείνους που έχουν ανάγκη. Γιατί είναι μεγάλη ή δύναμη της έλεημοσύνης, για την οποία και στην προηγούμενη σύναξη σās μίλησα και τώρα πάλι θα σās μιλήσω.

Άλλά κανείς ας μη θεωρήσει τη συχνή υπόμνηση ως κατηγορία τών ακροατῶν. Γιατί και στους αγῶνες ο θεατῆς παροτρύνουν εκείνους τούς δρομείς που θα δοῦν να πλησιάσουν τὸ βραβεῖο και να έχουν πολλές ελπίδες για τὴ νίκη. Και ἐγὼ λοιπόν, ἐπειδὴ βλέπω να δέχεστε με πολλή προθυμία πάντοτε τούς λόγους για τὴν έλεημοσύνη, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πιὸ συχνὰ σās προτρέπω γι' αὐτήν. Οἱ φτωχοὶ εἶναι γιατροὶ τῶν ψυχῶν μας, εὐεργέτες και προστάτες. Γιατί δὲ δίνεις τόσο, ὅσο παίρνεις; δίνεις χρήματα, και παίρνεις τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἀνακουφίζεις τὴ φτώχεια και συμφιλιώνεις τὸν Κύριο με τὸν ἑαυτό σου. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι ἴση ἡ ἀνταπόδοση; Αὐτὰ εἶναι στὴ γῆ, ἐκεῖνα στὸν οὐρανό· αὐτὰ χάνονται, ἐκεῖνα παραμένουν· αὐτὰ καταστρέφονται, ἐκεῖνα δὲν παθαίνουν καμιά φθορά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο και οἱ πατέρες μας ἔστησαν τούς φτωχοὺς μπροστὰ στις πόρτες τῶν ναῶν για να ὑπευθυμίζει ἡ ὄψη τους τὴν έλεημοσύνη και στὸν πιὸ ἀδιάφορο και στὸν πιὸ ἀπάνθρωπο.

Γιατί ὅταν στέκονται πολλοὶ γέροντες, κυρτωμένοι, ρακένδυτοι, αἰχμάλωτοι, ἀκάθαρτοι, κρατώντας βακτηρίες, που μόλις μποροῦν να στηρίζονται, και πολλές φορές χωρὶς μάτια και ἀνάπηροι σὲ ὄλο τὸ σῶμα, ποιός εἶναι τόσο ἀναίσθητος, τόσο σκληρός, ὥστε ν' ἀντισταθεῖ και στὴν ἡλικία και στὴν ἀρρηστικότητα και στὴν ἀναπηρία και στὴ φτώχεια και στὴ φθαρμένη ἐνδυμασία και σὲ ὄλα γενικὰ που τὸν προκαλοῦν για συμπάθεια και να μείνει ἀσυγκίνητος μπροστὰ σὲ ὄλα αὐτά; Γι' αὐτὸ στέκονται μπροστὰ στις πόρτες μας πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ κάθε λόγο και με τὴν ἐμφάνισή τους προσελκύουν τὴν προσοχή μας και κερλοῦν για φιλανθρωπία αὐτοὺς που εἰσέρχονται στὸ ναό. Γιατί ὅπως ἔχει καθιερωθεῖ να ὑπάρχουν βρύσες στις αὐλές τῶν ναῶν, ὥστε ὅσοι πρόκειται να προσευχηθοῦν στὸ Θεὸ πρῶτα να πλένουν τὰ χέρια τους και ὕστερα να τὰ σηκῶσουν για προ-

καὶ τοὺς πένητας ἀντὶ πηγῶν καὶ κρηνῶν ἔστησαν οἱ πατέρες πρὸ τῶν θυρῶν, ἵν', ὡσπερ ὕδατι τὰς χεῖρας ἀπονίπτομεν, οὕτω φιλανθρωπία τὴν ψυχὴν ἀποσμήχοντες πρότερον, οὕτως εὐχόμεθα.

5 12. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ὕδατος φύσις ἀπονίπτει κηλῖδας σώματος, ὡς ἐλεημοσύνης δύναμις ἀποσμήχει ρύπον ψυχῆς. Ὡσπερ οὖν οὐ τολμᾶς ἀνίπτοις χερσὶν εἰσελθὼν εὐξασθαι, καίτοι ἔλαττον τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο, οὕτω μήτε χωρὶς ἐλεημοσύνης ἐπ' εὐχὴν ἔλθης ποτέ. Καίτοι καὶ καθαρὰς πολλάκις ἔχοντες τὰς χεῖρας,
10 ἂν μὴ πρότερον αὐτὰς ἀποπλύνωμεν ὕδατι, οὐκ ἀνατεινόμεν εἰς εὐχὴν· τοσοῦτόν ἐστιν ἡ συνήθεια. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῶμεν· κἂν μηδὲν ἑαυτοῖς ὦμεν συνειδότες μέγα ἀμάρτημα, ὁμως ἀποσμήχωμεν τὸ συνειδὸς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης.

15 Πολλὰ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐπεσπάσω δεινά· ἐχθρὸς παρώξυνε, δικαστῆς ἠνάγκασέ τι ποιῆσαι τῶν οὐ προσηκόντων πραγμάτων, ρήματα πολλάκις ἐξέβαλες ἄτοπα, φίλος ἐδυσώπησεν ἐργάσασθαι τι τῶν ἀμαρτίαν ἔχόντων, ἕτερα προσετρίψω πολλά, οἷα εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα προστρίβεσθαι, ἐν ἀγορᾷ στρεφόμενον, δικαστηρίοις προσεδρεύοντα, τὰ τῆς πόλεως πράττοντα
20 πράγματα· ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εἰσέρχη τὸν Θεὸν αἰτήσων συγγνώμην καὶ ἀπολογησάμενος. Κατάβαλε τοίνυν ἀργύριον εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας, καὶ ἀπόσμηξον τὰς κηλῖδας ἐκεῖνας, ἵνα μετὰ παρρησίας καλέσης αἰτούμενος τὸν δυνάμενόν σοι ταῦ-
25 τα ἀφεῖναι τὰ ἀμαρτήματα. Ἄν ἐν συνηθείᾳ καταστήσης σαυτὸν μηδέποτε χωρὶς ἐλεημοσύνης τῶν ἱερῶν τούτων προθύρων ἐπιβαίνειν, οὐδέποτε (οὔτε ἐκῶν οὔτε ἄκων) ὑστερήσεις τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας· τοιοῦτον γὰρ ἡ συνήθεια. Καὶ ὡσπερ οὖν ἀεὶ, ὅτι οὖν γένοιτο, χερσὶν ἀνίπτοις οὐχ ὑπομένεις εὐξασθαι,
30 ἐπειδὴ κατέστης εἰς συνήθειαν ἅπαξ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἂν τοῦτον σαυτῷ ἐπιθήσης τὸν νόμον, καὶ ἐκῶν καὶ

σευχή, ἔτσι καὶ τοὺς φτωχοὺς τοὺς ἔστησαν οἱ πατέρες μπροστὰ ἀπὸ τὶς πόρτες ἀντὶ γὰρ πηγές καὶ βρύσες, γὰρ νὰ καθαρίζουμε πρῶτα τὴν ψυχὴ μας μὲ τὴ φιλανθρωπία, ὅπως πλένουμε τὰ χέρια μας μὲ τὸ νερό, καὶ ὕστερα νὰ προσευχόμαστε.

12. Γιατὶ οὔτε ἡ φύση τοῦ νεροῦ καθαρίζει τόσο πολὺ τὶς κηλίδες τοῦ σώματος, ὅσο ἡ δύναμη τῆς ἐλεημοσύνης καθαρίζει τὸ ρύπο τῆς ψυχῆς. Ὅπως λοιπὸν δὲν τολμᾶς μὲ ἄπλυτα χέρια νὰ μπεῖς καὶ νὰ προσευχηθεῖς, παρ' ὅλο πὸν τὸ παράπτωμα αὐτὸ εἶναι μικρότερο, ἔτσι χωρὶς ἐλεημοσύνη νὰ μὴν ἔρθεις ποτὲ γὰρ προσευχή. Καὶ βέβαια πολλὲς φορὲς ἂν καὶ ἔχουμε καθαρὰ χέρια δὲν τὰ σηκώνουμε γὰρ προσευχή, ἂν δὲν τὰ πλύνουμε πρῶτα μὲ νερό. Αὐτὸ ἃς κάνουμε καὶ στὴν ἐλεημοσύνη· καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταλογίζουμε κανένα μεγάλο ἀμάρτημα στὸν ἑαυτὸ μας, ὅμως ἃς καθαρίζουμε τὴ συνείδησή μας μὲ τὴν ἐλεημοσύνη.

Πολλὰ κακὰ συγκέντρωσες ἀπὸ τὴν ἀγορά· ἐχθρὸς σὲ ἐξόργισε, δικαστὴς σὲ ἀνάγκασε νὰ κάνεις κάτι ἀπὸ τὰ ἀνάρμοστα πράγματα, πολλὲς φορὲς ξεστομίσεις ἄπρεπα λόγια, φίλος σὲ πίεσε νὰ πράξεις κάτι ἀμαρτωλό, ἔκαμες πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικὸ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος ὅταν γυρίζει στὴν ἀγορὰ καὶ κάθεται στὰ δικαστήρια καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὶς ὑποθέσεις τῆς πόλης· γὰρ ὅλα αὐτὰ ἔρχεσαι στὴν ἐκκλησία γὰρ νὰ ζητήσεις συγγνώμη ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ γὰρ νὰ ἀπολογηθεῖς. Ρίξε λοιπὸν χρήματα στὰ χέρια τῶν φτωχῶν καὶ καθάρισε αὐτὲς τὶς κηλίδες, γὰρ νὰ καλέσεις μὲ παρρησία στὴν προσευχὴ σου ἐκεῖνον πὸν μπορεῖ νὰ σοῦ συγχωρήσει αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματα. Ἄν ἀποκτήσεις τὴ συνήθεια νὰ μὴν περνᾶς ποτὲ τὰ ἱερὰ αὐτὰ προπύλαια χωρὶς ἐλεημοσύνη, δὲ θὰ ὑστερήσεις ποτὲ (οὔτε μὲ τὴ θέλησή σου οὔτε χωρὶς νὰ τὸ θέλεις) στὴν καλὴ αὐτὴ πράξη, γιὰτὶ τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια. Καὶ ὅπως λοιπὸν πάντοτε, ὅ,τι καὶ ἂν γίνῃ, δὲν ἀνέχεσαι νὰ προσευχηθεῖς μὲ ἄπλυτα χέρια, ἐπειδὴ ἀπέκτησες τὴ συνήθεια πιά, ἔτσι καὶ στὴν ἐλεημοσύνη, ἂν θέσεις στὸν ἑαυτὸ σου αὐτὴ τὴν ἀρχή, θὰ τὴν ἐκπληρώνεις

ἄκων αὐτὸν καθ' ἐκάστην ἐκπληρώσεις ἡμέραν ὑπὸ τῆς συνηθείας ἐλκόμενος.

Πῦρ ἐστὶν ἡ εὐχή, μάλιστα ὅταν ἀπὸ νηφούσης καὶ διευγερμένης ἀναπέμπηται ψυχῆς· ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦτο καὶ ἐλαίου
5 δεῖται, ἵνα αὐτῶν ἄψηται τῶν οὐρανίων ἀψίδων· ἔλαιον δὲ τοῦ πυρὸς τούτου οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη. Ἐπίχεε τοίνυν τὸ ἔλαιον δασιλές, ἵνα εὐφραινόμενος ἐπὶ τῷ κατορθώματι, ματὰ παρρησίας πλείονος καὶ προθυμίας μείζονος τὰς εὐχὰς σου ἐπιτελῆς. Ὡσπερ γὰρ οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀγα-
10 θόν, κατορθώσαντές τι, καὶ μετὰ τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην ἐπὶ τὴν εὐχὴν ἐρχόμενοι, τῇ μνήμῃ τοῦ κατορθώματος εὐφραινόμενοι, μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας ποιοῦνται τὴν ἱκετηρίαν.

Ἴν' οὖν καὶ κατὰ τοῦτο δυνατωτέρα ἡμῖν ἡ εὐχή γένηται, γρηγορούσης ἡμῖν τῆς διανοίας ἐν ταῖς δεήσεσιν ἀπὸ τῆς τῶν
15 κατορθωμάτων μνήμης, μετὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐπὶ τὰς εὐχὰς ἐρχώμεθα, καὶ μνημονεύωμεν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα τὰ εἰρημένα· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκείνην μοι τὴν εἰκόνα διατηρεῖτε διηνεκῶς, καθ' ἣν εἶπον τοὺς πένητας πρὸ τῶν θυρῶν ἐστάναι τῶν εὐκτηρίων οἴκων, ταύτην ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀνα-
20 πληροῦντες τὴν χρεῖαν, ἣν ἐπὶ τοῦ σώματος ἡ κρήνη.

Ἄν γὰρ τοῦτο ὤμεν διηνεκῶς μεμνημένοι, συνεχῶς ἀπονιπτόμενοι τὸν λογισμὸν, καθαρὰς μὲν δυνησόμεθα τὰς εὐχὰς ἐπιτελεῖν, πολλὴν δὲ ἐπισπάσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν παρρησίαν, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
25 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κάθε ημέρα και με τὴ θέλησή σου και χωρὶς νὰ τὸ θέλεις ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴ συνήθεια.

Φωτιὰ εἶναι ἡ προσευχή, και προπάντων ὅταν ἀναπέμπεται ἀπὸ νηφάλια και φλογισμένη ψυχή. Ἀλλὰ ἡ φωτιὰ αὐτὴ χρειάζεται και λάδι για νὰ ἀγγίξει τὶς οὐράνιες ἀψίδες· και λάδι τῆς φωτιᾶς αὐτῆς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρα ἡ ἐλεημοσύνη. Χύνε λοιπὸν τὸ λάδι ἄφθονο, για νὰ αἰσθάνεσαι χαρὰ για τὸ κατορθωμά σου και νὰ κάνεις τὶς προσευχές σου με περισσότερο θάρρος και μεγαλύτερη προθυμία. Γιατὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔκαναν κανένα καλὸ δὲν μποροῦν νὰ προσευχηθοῦν με θάρρος, ἔτσι αὐτοὶ ποὺ κατορθώσαν κάτι και ἔρχοντα ὕστερα ἀπὸ τὴ δίκαιη αὐτὴ πράξη νὰ προσευχηθοῦν, γεμάτοι χαρὰ ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τοῦ κατορθώματος κάνουν τὴν προσευχή τους με περισσότερη προθυμία.

Για νὰ γίνει λοιπὸν και σ' αὐτὸ πιὸ δυνατὴ ἡ προσευχή μας, ἐπαγρυπνώντας ὁ νοῦς μας στὶς προσευχές ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῶν κατορθωμάτων, ὡς ἐρχόμαστε στὶς προσευχές με τὴν ἐλεημοσύνη και ὡς θυμόμαστε με ἀκρίβεια ὅλα αὐτὰ ποὺ λέχθησαν. Και πάνω ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα, σᾶς παρακαλῶ, νὰ διατηρεῖτε διαρκῶς ἐκείνη τὴν εἰκόνα, ποὺ εἶπα δηλαδὴ ὅτι οἱ φτωχοὶ στέκονται μπροστὰ στὶς πόρτες τῶν ναῶν ἀναπληρώνοντας ἐκείνη τὴν ἀνάγκη τῆς ψυχῆς τὴν ὁποία ἡ βρῦση ἀναπληρώνει στὸ σῶμα.

Ἄν λοιπὸν τὸ θυμόμαστε αὐτὸ διαρκῶς, καθαρίζοντας συνεχῶς τὴ σκέψη μας θὰ μπορέσουμε νὰ ἀναπέμπουμε καθαρὲς τὶς προσευχές μας και νὰ ἀποσπάσουμε μεγάλη παρρησία ἀπὸ τὸ Θεό, ὥστε νὰ ἐπιτύχουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν με τὴ χάρη και τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα και ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

«ΟΦΕΛΟΝ ΑΝΕΙΧΕΣΘΕ ΜΟΥ ΜΙΚΡΟΝ ΤΗΣ ΑΦΡΟΣΥΝΗΣ»

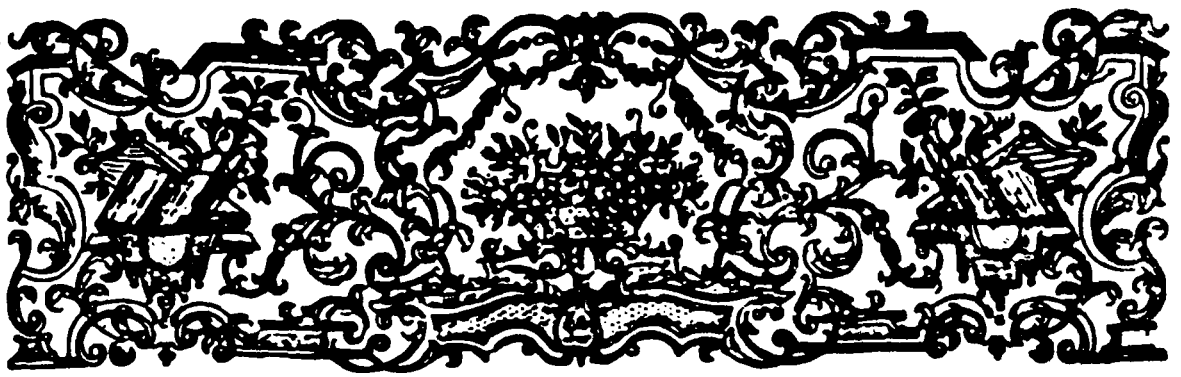

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

«ΟΦΕΛΟΝ ΑΝΕΙΧΕΣΘΕ ΜΟΥ ΜΙΚΡΟΝ ΤΗΙ ΑΦΡΟΣΥΝΗΙ»

1. Ἄπαντας μὲν φιλοῦ τοὺς ἀγίους, μάλιστα δὲ τὸν μακάριον Παῦλον, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὴν σάλπιγγα τὴν οὐράνιον, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ εἶπον καὶ ὄν περὶ αὐτὸν ἔρωτα ἔχω εἰς μέσον ἐξήνεγκα, ἵνα καὶ ὑμᾶς κοινωνοὺς ποιήσω 5 τοῦ φίλτρου. Οἱ μὲν γὰρ τὸν σωματικὸν ἔρωτα ἐρῶντες εἰκότως αἰσχύνονται ὁμολογεῖν, ἅτε καὶ ἑαυτοὺς καταισχύνοντες καὶ τοὺς ἀκούοντας βλάπτοντες, οἱ δὲ τὸν πνευματικὸν μηδέποτε ὁμολογοῦντες παυέσθωσαν· καὶ γὰρ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἀκούοντας ὠφελοῦσι διὰ τῆς καλῆς ταύτης ὁμολογίας. Ἐκεῖνος μὲν 10 γὰρ ὁ ἔρωσ ἐγκλημα, οὗτος δὲ ἐγκώμιον· ἐκεῖνος μὲν πάθος ψυχῆς διαβεβλημένον ἐστίν, οὗτος δὲ εὐφροσύνη ψυχῆς καὶ ἀγαλλίαμα καὶ κόσμος ἄριστος· ἐκεῖνος εἰσάγει πόλεμον εἰς τὴν τῶν ἐρώντων διάνοιαν, οὗτος καὶ τὸν ὄντα πόλεμον ἐκβάλλει καὶ ἐν εἰρήνῃ πολλῇ τοὺς ἐρώντας καθίστησι. Κάκειθεν μὲν οὐδὲν 15 ὄφελος γίνεται ἀλλὰ καὶ πολλὴ ζημία χρημάτων καὶ δαπάνη τις ἀνόητος καὶ ζωῆς ἀνατροπὴ καὶ οἰκιῶν ὀλόκληροι διαφθοραί, ἐντεῦθεν δὲ πολὺς ὁ πλοῦτος τῶν κατορθωμάτων, πολλὴ ἢ περιουσία τῆς ἀρετῆς.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, οἱ μὲν σωματῶν εὐμόρφων ἐρῶν-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ

«ΘΑ ΗΘΕΛΑ ΝΑ ΑΝΕΧΘΕΙΤΕ ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΑΝΟΗΣΙΑ ΜΟΥ»

1. Όλους βέβαια τούς αγίους τούς αγαπῶ, ιδιαίτερα ὁμως τὸ μακάριο Παῦλο, τὸ ἐκλεκτὸ ὄργανο, τὴν οὐράνια σάλπιγγα, τὸν παράνομο τοῦ Χριστοῦ. Τὸ εἶπα αὐτὸ καὶ σᾶς φανέρωσα τὸν ἔρωτα ποὺ ἔχω γι' αὐτόν, γιὰ νὰ σᾶς κάνω καὶ σᾶς κοινωνοὺς τῆς ἀγάπης αὐτῆς. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ σωματικὸ ἔρωτα εὐλόγα ντρέπονται νὰ τὸν ὁμολογοῦν, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἑαυτὸ τους ντροπιάζουν καὶ ὄσους τούς ἀκοῦν βλάπτουν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ἄς μὴ σταματήσουν ποτὲ νὰ τὸν ὁμολογοῦν, γιατί πραγματικὰ καὶ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὄσους τούς ἀκοῦν ὠφελοῦν μὲ τὴν καλὴ αὐτῆ ὁμολογία. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ ἔρωτας εἶναι ἄξιος κατηγορίας, ἐνῶ αὐτὸς ἄξιος ἐπαίνου· ἐκεῖνος εἶναι πάθος τῆς ψυχῆς ἀξιοκατάκριτο, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς καὶ ἀγαλλίαση καὶ ἄριστο στολίδι· ἐκεῖνος εἰσάγει πόλεμο στὴ διάνοια τῶν ἐραστῶν, αὐτὸς καὶ τὸν πόλεμο ποὺ ὑπάρχει τὸν διώχνει καὶ κάνει τούς ἐραστές νὰ ζοῦν μέσα σὲ πολλὴ εἰρήνη. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ δὲν προέρχεται κανένα ὄφελος, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ζημία χρημάτων καὶ κάποια ἀνόητα ἔξοδα καὶ ἀνατροπὴ τῆς ζωῆς καὶ ὀλόκληρες καταστροφές σπιτιῶν, ἐνῶ ἀπὸ ἐδῶ εἶναι πολὺς ὁ πλοῦτος τῶν κατορθωμάτων καὶ μεγάλη ἡ περιουσία τῆς ἀρετῆς.

Καὶ ἀκόμη μαζί μ' αὐτὰ ποὺ λέχθησαν, αὐτοὶ ποὺ ἐρωτεύο-

τες καὶ πρὸς τὰς λαμπρὰς τῶν ὄψεων κεχηνότες, ἂν ὧσιν αἰσχροὶ καὶ δυσειδεῖς, οὐδὲν ἐκ τῆς ἐκείνων ἐπιθυμίας εἰς ἀπαλλαγὴν τῆς οἰκείας κερδαίνουσιν ἀμορφίας, ἀλλὰ καὶ αἰσχροτέροι κρίνονται καὶ εἰδεχθέστεροι· ἐπὶ δὲ τοῦ ἔρωτος τούτου τούναν-
 5 τίων ἅπαν. Ὁ γὰρ ψυχῆς ἀγίας ἐρῶν καὶ εὐμόρφου καὶ λαμπρᾶς καὶ περικαλοῦς, κἂν αὐτὸς αἰσchrὸς ἢ καὶ δυσειδῆς κἂν ἀπάντων ἀνθρώπων αἰσχιστος, ἐμμένων τῷ ἔρωτι τῶν ἀγίων, ταχέως ἔσται τοιοῦτος, οἷος ὁ ἐρώμενος. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον, τὸ σῶμα μὲν ἄμορφον καὶ πεπηρω-
 10 μένον μὴ δύνασθαι διορθοῦν, ψυχὴν δὲ αἰσchrὰν καὶ δυσειδῆ δύνασθαι λαμπρὰν καὶ περικαλλῆ ποιεῖν. Ἀπὸ γὰρ τῆς εὐμορφίας τῆς ἐκείνου οὐδὲν ἂν γένοιτο κέρδος· ἀπὸ δὲ τοῦ κάλλους τοῦ ταύτης τοσαῦτα ἔξεστι καρπώσασθαι ἀγαθὰ, ὅσα εἰκὸς κεκτηῖσθαι τὸν ἐραστὴν ἔχοντα τὸν Θεόν. Περὶ ταύτης τῆς εὐμορφίας
 15 καὶ ὁ Δαυῖδ ἐν ψαλμοῖς ᾄδων, «ἄκουσον», φησί, «θύγατερ, καὶ εἶδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου»· κάλλος ἐνταῦθα λέγων τὸ κατὰ ψυχὴν, ὅπερ δι' ἀρετῆς καὶ εὐλαβείας συνίσταται.

20 2. Ἐπεὶ οὖν τοσοῦτόν ἐστι τὸ κέρδος τοῖς κοινωνοῦσι τῶν ἀγίων, κοινωνήσατέ μοι τοῦ ἔρωτος καὶ φιλήσωμεν τὸν ἅγιον τοῦτον μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς. Ἄν γὰρ οὗτος εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν ὁ ἔρωτος εἰσέλθῃ καὶ φλόγα ἀνάψῃ λαμπρὰν, κἂν ἀκανθῶδες κἂν λιθῶδές τι καὶ σκληρὸν καὶ ἀναίσθητον ἐν
 25 τοῖς λογισμοῖς εὖρη τοῖς ὑμετέροις, τὸ μὲν ἀναλώσας, τὸ δὲ μαλάζας, βαθεῖάν τινα καὶ λιπαρὰν ἄρουραν τὴν ἡμετέραν ἐργάσεται ψυχὴν καὶ πρὸς τὴν τῶν θείων σπερμάτων καταβολὴν ἐπιτηδείαν. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι ἔτι οὐ παρέστιν, οὐδὲ ὁράται τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς ὁ Παῦλος· καὶ πῶς δυνατόν φιλεῖν
 30 τὸν μὴ βλεπόμενον; Ὁὐδὲν γὰρ τῷ ἔρωτι τούτῳ κώλυμα γίνε-

νται ὁμορφα σώματα καὶ προσέχουν μὲ ἀνοιχτὸ στόμα στὰ λαμπρὰ πρόσωπα, ἂν εἶναι ἄσχημοι καὶ δύσμορφοι, τίποτε δὲν κερδίζουν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους γιὰ ἐκεῖνα στὸ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ δική τους ἀσχήμια, ἀλλὰ θεωροῦνται καὶ πιὸ ἄσχημοι καὶ πιὸ ἀποκρουστικοί, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ ἔρωτα αὐτοῦ συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Γιατὶ ὁποῖος ἐρωτεύεται μία ψυχὴ ἀγία καὶ ὁμορφη καὶ λαμπρὴ καὶ πολὺ ὠραία, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς εἶναι ἄσχημος καὶ δύσμορφος, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὁ πιὸ ἄσχημος ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐπιμένοντας στὸν ἔρωτα τῶν ἀγίων, γρήγορα θὰ γίνεи τέτοιος, ὅπως καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς νὰ διορθῶνει ἓνα σῶμα ἄσχημο καὶ ἀνάπηρο, νὰ μπορεῖ ὁμως μιὰ ψυχὴ ἄσχημη καὶ δύσμορφη νὰ τὴν κάνει λαμπρὴ καὶ πολὺ ὠραία. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ ἐκεῖνου δὲν μπορεῖ νὰ προκύψει κανένα κέρδος, ἐνῶ ἀπὸ τὸ κάλλος αὐτῆς εἶναι δυνατὸ νὰ κερδίσει κανεὶς τόσα ἀγαθὰ, ὅσα εἶναι φυσικὸ ν' ἀποκτήσει αὐτὸς ποὺ ἔχει ἔραστή του τὸ Θεό. Γι' αὐτὴ τὴν ὁμορφιὰ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλοντας στοὺς ψαλμοὺς λέγει, «ἄκουσε, κόρη μου, καὶ πρόσεξε καὶ σκύψε τὸ αὐτί σου καὶ ξέχασε τὸ λαὸ σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι, καὶ τότε ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὸ κάλλος σου»¹, ὀνομάζοντας ἐδῶ κάλλος τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια.

2. Ἄφοῦ λοιπὸν τόσο πολὺ εἶναι τὸ κέρδος σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς ἀγίους, πάρτε μέρος μαζί μου στὸν ἔρωτα αὐτὸ καὶ ἄς ἀγαπήσουμε αὐτὸν τὸν ἅγιο μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας. Γιατὶ ἂν αὐτὸς ὁ ἔρωτας μπεῖ στὴν ψυχὴ μας καὶ ἀνάψει δυνατὴ φλόγα, καὶ ἂν ἀκόμη βρεῖ στίς σκέψεις σας κάτι ἀκανθωτὸ ἢ πέτρινο καὶ σκληρὸ καὶ ἀναίσθητο, ἀφοῦ ἐξαφανίσει τὸ ἓνα καὶ μαλακώσει τὸ ἄλλο θὰ κάνει τὴν ψυχὴ μας μιὰ ὀργωμένη καὶ εὐφορη γῆ καὶ κατάλληλη γιὰ τὴ σπορὰ τῶν θείων λόγων. Καὶ ἄς μὴ μοῦ πεῖ κανεὶς, 'τώρα δὲν εἶναι παρῶν ὁ Παῦλος, οὔτε τὸν βλέπουν τὰ μάτια μας· πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸ ν' ἀγαπάει κανεὶς αὐτὸν ποὺ δὲ βλέπει;' Γιατὶ στὸν ἔρωτα αὐτὸν δὲν ὑπάρχει

ται· ἔξεστι γὰρ καὶ ἀπελθόντα φιλεῖν, καὶ μὴ ὀρώμενον ἀγαπᾶν, καὶ μάλιστα ὅταν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπομνήματα βλέπωμεν, τὰς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀσεβείας τὴν ἀνατροπὴν, τοῦ πονηροῦ βίου τὴν 5 ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν, τῆς πλάνης τὴν ἀπαλλαγὴν, τοὺς ἀνατραπέντας βωμούς, τοὺς ἀποκεκλεισμένους ναοὺς, τὴν τῶν δαιμόνων σιγὴν. Πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς Παύλου γλώττης ἢ δύναμις ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐμπνεομένη κατέβαλε καὶ λαμπρὰν πανταχοῦ τῆς εὐσεβείας ἀνῆψε τὴν φλόγα.

10 Ἔχομεν μετὰ τῶν κατορθωμάτων τούτων καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐκείνου τὰς ἀγίας, αἱ τὸν χαρακτῆρα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς ἀκριβῶς ἡμῖν ὑπογράφουσιν. Ὡς οὖν αὐτῷ τῷ Παύλῳ διαλεγόμενοι παρόντι καὶ συγγινομένῳ, οὕτω μετὰ προθυμίας πειθώμεθα τοῖς γεγραμμένοις, ἀναπτύζωμεν τὰ ἔνδον εἰρημένα, 15 μάθωμεν τί ποτέ ἐστὶν ὅπερ σήμερον ἐβόα λέγων· «ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ· ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου· ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω».

Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; ὁ κελεύων τοῖς μαθηταῖς ἐν σοφίᾳ περιπατεῖν πρὸς τοὺς ἔξω, ὁ λέγων, «ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν 20 χάριτι, ἄλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι», ὁ πᾶσιν ἐπευχόμενος, ἵνα σοφίας πληρωθῶσι πνευματικῆς, αὐτὸς λέγεις, ὅτι «εἴθε ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῆς ἀνοίας;» Οὐκ ἤρκει σοι τὸ φθέγξασθαί τι ἀφροσύνης ρῆμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦτο ἐκφέρεις; καὶ οὐκ εἰς τοὺς μα- 25 θητὰς ἐκφέρεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πᾶσι γινομένοις ἀνθρώποις διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦτο δῆλον ποιεῖς; Ὁρᾶτε πῶς οὐχ ἀπλῶς δεῖ παρατρέχειν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἕκαστον περισκοπεῖν ἀκριβῶς; Τοῦτο μὲν γὰρ ἀπλῶς μὲν ἀναγινωσκόμενον περι- 30 Παύλου τὴν σοφίαν, μεγάλην τὴν σύνεσιν, ἄφατον τὴν κηδεμονίαν.

2. Β' Κορ. 11,1-2.

3. Κολ. 4,6.

κανένα εμπόδιο, ἀφοῦ εἶναι δυνατό καὶ ὅταν φύγει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε καὶ ὅταν δὲ φαίνεται νὰ τὸν ἀγαπᾶμε καὶ μάλιστα ὅταν κάθε ἡμέρα βλέπουμε τόσο πολλές καὶ τόσο μεγάλες ὑπομνήσεις τῆς ἀρετῆς του, τὶς ἐκκλησίες ποὺ βρίσκονται παντοῦ στὴ γῆ, τὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀσέβειας, τὴ μεταβολὴ τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς πρὸς τὸ καλύτερο, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν πλάνη, τοὺς γκρεμισμένους βωμούς, τοὺς κλειστοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς, τὴ σιωπὴ τῶν δαιμόνων. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια τὰ νίκησε ἢ ἐμπνεόμενῃ ἀπὸ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ δύναμη τῆς γλώσσας τοῦ Παύλου καὶ ἄναψε παντοῦ λαμπερὴ τὴ φλόγα τῆς εὐσέβειας. Καὶ μαζὶ μὲ τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἔχουμε καὶ τὶς ἅγιες ἐπιστολές του, ποὺ μᾶς περιγράφουν μὲ ἀκρίβεια τὸ χαρακτηριστὴ τῆς μακάριος ἐκείνης ψυχῆς. Σὰ νὰ μιλοῦμε λοιπὸν μὲ τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο ποὺ εἶναι παρὼν καὶ βρίσκεται ἀνάμεσά μας, ἔτσι μὲ προθυμία ὡς πιστεύουμε σὲ ὅσα εἶναι γραμμένα, ὡς ἀναπτύξουμε τὰ βαθύτερα νοήματά τους, ὡς μάθουμε τί ἀκριβῶς σημαίνει αὐτὸ ποὺ σήμερα ἔλεγε βροντοφωνάζοντας: «θὰ ἤθελα νὰ δείξετε ἀνοχὴ σὲ μιὰ μικρὴ ἀνοησία μου, καὶ πιστεύω πῶς θὰ τὴν ἀνεχθεῖτε· σᾶς ζηλεύω μὲ θεῖο ζῆλο»².

Τί λέγεις, Παῦλε; ἐσὺ ποὺ πρόσταζες τοὺς μαθητὲς νὰ συμπεριφέρονται μὲ σύνεση πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐσὺ ποὺ ἔλεγες, «τὰ λόγια σας νὰ εἶναι πάντοτε μὲ χάρις καὶ ὄχι ἀνούσια, καὶ νὰ ξέρετε πῶς νὰ ἀπαντᾶτε στὸν καθένα»³, ἐσὺ ποὺ εὐχόσουν σὲ ὄλους νὰ γεμίσουν ἀπὸ πνευματικὴ σοφία, ὁ ἴδιος λέγεις «θὰ ἤθελα νὰ δείξετε ἀνοχὴ σὲ μιὰ μικρὴ μου ἀνοησία»; Δὲ σοῦ ἔφθανε νὰ πεῖς τὴ λέξη τῆς ἀνοησίας, ἀλλὰ τὴν ἀναφέρεις καὶ στοὺς μαθητὲς; Καὶ δὲν τὴν ἀναφέρεις μόνο στοὺς μαθητὲς, ἀλλὰ τὴν κάνεις γνωστὴ μὲ τὴν ἐπιστολὴ καὶ σὲ ὄλους τοὺς μεταγενέστερους ἀνθρώπους; Βλέπετε πῶς δὲν πρέπει νὰ προσπερνᾶμε ἐπιπόλαια τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζουμε τὸ καθένα μὲ ἀκρίβεια; Γιατὶ αὐτὸ ὅταν διαβάζεται ἐπιπόλαια διαφεύγει τὴν προσοχὴ τῶν ἀκροατῶν, ὅταν ὁμως ἐξετασθεῖ καλὰ δείχνει πολλὴ τὴ σοφία τοῦ Παύλου, μεγάλη τὴ σύνεσή σου, ἀπερίγραπτη τὴ φροντίδα του.

3. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Ψευδαπόστολοι πολλοὶ ἦσαν παρὰ τοῖς Κορινθίοις, διαφθείροντες αὐτούς, κατηγοροῦντες τοῦ Παύλου, ὑπορύττοντες αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἣν παρὰ τοῖς μαθηταῖς εἶχεν, εἰς εἰρωνείαν αὐτὸν σκώπτοντες, ὡς ἀλαζόνος 5 κατηγοροῦντες. Πρὸς τοῦτου καὶ διατεινόμενος πολλαχοῦ τῆς ἐπιστολῆς φαίνεται. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, «οὐκ ἐσμεν ὡσπερ οἱ λοιποὶ, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»· καὶ πάλιν εἰπὼν, «ἀβαρῆ ὑμῖν ἑμαυτὸν ἐτήρησα», καὶ ὑποσχόμενος διαπαντὸς τοῦτον ἀκίνητον διατηρῆσαι τὸν νόμον («ἔστι» γάρ, φησὶν, 10 «ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ καύχησίς μου αὕτη οὐ φραγήσεται ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας»), ἐν τῇ τῆς αἰτίας ἐπαγωγῇ ἠνίζατο τοὺς μιαινοὺς ἐκείνους οὕτως εἰπὼν· «διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; Ὁ Θεὸς οἶδεν. Ἄλλ' ὁ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελόντων ἀφορμὴν»· καὶ ἀνωτέρω δὲ 15 τούτων παρακαλεῖ τοὺς μαθητὰς μὴ καταστῆσαι αὐτὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ τὴν οἰκείαν ἐπιδειῖξαι δύναμιν αὐτοῖς, οὕτως δὲ λέγων· «δέομαι δὲ τὸ μὴ παρῶν θαρρῆσαι τῇ πεποιθήσει, ἧ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπὶ τινὰς τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας».

20 Αὐτοὶ γὰρ οὗτοι, περὶ ὧν ταῦτά φησιν, εἰς εἰρωνείαν αὐτὸν διαβάλλοντες, οὕτως ἔλεγον, ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαὶ Παύλου πολλὴν ἔχουσιν ὄγκον καὶ ρημάτων ἀπόνοιαν, αὐτὸς δὲ οὐδαμινὸς καὶ εὐτελής καὶ ἀπερριμμένος. Ἐπειδὴν γοῦν ἐνταῦθα παραγένηται, οὐδενὸς ἄξιος φαίνεται λόγου· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ πάλιν 25 ἐμφαίνων ἔλεγεν, «ἵνα δὲ μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν· ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαί», φησί, «βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἢ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενῆς καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος». Εἶτα αὐτοῖς ἐγκαλῶν τοῖς Κορινθίοις τοῖς ἀναπειθομένοις, φησὶν· «ἡ ἀμαρτίαν ἐποίησα ἑμαυτὸν ταπεινῶν, ἵν' ὑμεῖς 30 ὑψωθῆτε;». Καὶ ἀποδύόμενος δὲ τὸ ἔγκλημα αὐτὸ ἐκεῖνο πάλιν

4. Β' Κορ. 2,17.

5. Β' Κορ. 11,9.

6. Β' Κορ. 11,10.

7. Β' Κορ. 11,11-12.

8. Β' Κορ. 10,2.

9. Β' Κορ. 10,9-10.

10. Β' Κορ. 11,7.

3. Ποιό λοιπόν είναι αυτό που έννοει με τὰ λεγόμενά του; Ὑπῆρχαν πολλοὶ ψευδαπόστολοι ἀνάμεσα στοὺς Κορινθίους, πὸν τοὺς διέφθειραν, κατηγοροῦσαν τὸν Παῦλο, ὑπονομεύοντας τὴ φήμη του πὸν εἶχε στοὺς μαθητές, τὸν εἰρωνεύονταν καὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἀλαζόνα. Σ' αὐτοὺς φαίνεται ν' ἀπευθύνεται σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς. Γιατὶ πραγματικὰ ὅταν λέγει, «δὲν εἶμαστε ὅπως οἱ ἄλλοι πὸν ἐμπορεύονται τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ»⁴, καὶ πάλι λέγοντας, «δὲν ἐπιβάρυνα κανένα ἀπὸ σᾶς»⁵, καὶ ὑποσχόταν πὸς θὰ κρατήσῃ γιὰ πάντοτε σταθερὸ αὐτὸν τὸ νόμο, γιατί λέγει, ὅπως εἶναι βέβαιο πὸς ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ εἶναι μέσα μου, ἔτσι τὸ καύχημά μου αὐτὸ στὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας δὲ θὰ μοῦ ἀποκλεισθεῖ»⁶, με τὴν προσθήκη τῆς αἰτίας ὑπαινίχθηκε τοὺς μιαροὺς ἐκείνους λέγοντας αὐτά: «γιὰ ποιὸ λόγο; μήπως γιατί δὲ σᾶς ἀγαπῶ; Ὁ Θεὸς ξέρεῖ ὅτι σᾶς ἀγαπῶ. Αὐτὸ ὅμως τὸ κάνω, καὶ θὰ τὸ κάνω, γιὰ νὰ ἀφαιρέσω τὴν ἀφορμὴ ἀπ' αὐτοὺς πὸν ζητοῦν ἀφορμὴ»⁷. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὰ παρακαλεῖ τοὺς μαθητές νὰ μὴν τὸν φέρουν στὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς φανερώσῃ τὴ δύναμή του, λέγοντας αὐτὰ ἀκριβῶς: «παρακαλῶ, ὅταν θὰ εἶμαι κοντά σας, νὰ μὴν ἀναγκασθῶ νὰ φανῶ θαρραλέος στὶς ἀπόψεις μου καὶ νὰ δείξω τὴν τόλμη πὸν νομίζω ὅτι χρειάζονται μερικοί, πὸν μᾶς θεωροῦν ὅτι συμπεριφερόμαστε κατὰ τρόπο κοσμικό»⁸.

Πραγματικὰ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους τὰ λέγει αὐτά, τὸν εἰρωνεύονταν καὶ τὸν διέβαλλαν λέγοντας πὸς οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου ἔχουν μεγάλη σπουδαιότητα καὶ μεγαλοπρέπεια λόγων, ὁ ἴδιος ὅμως εἶναι μηδαμινὸς καὶ ἀσήμαντος καὶ τιποτένιος. Ὅταν λοιπὸν ἔρθῃ ἐδῶ, θὰ φανεῖ πὸς δὲν ἀξίζει τίποτε. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνοντας πάλι ἔλεγε: «δὲ θέλω νὰ φανῶ πὸς σᾶς ἐκφοβίζω με τὶς ἐπιστολές μου, γιατί λένε, 'οἱ ἐπιστολές του εἶναι σοβαρές καὶ δυνατές, ἐνῶ ἡ σωματικὴ του ἐμφάνιση εἶναι ἀσθενικὴ καὶ ὁ προφορικὸς του λόγος τιποτένιος'»⁹. Ἐπειτα κατηγορώντας τοὺς Κορινθίους πὸν παρασύρονταν ἔλεγε: «μήπως ἔκανα ἁμαρτία πὸν ταπεινώσα τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ ἐξυψωθεῖτε ἐσεῖς;»¹⁰. Καὶ ἀπορρίπτοντας αὐτὴ τὴν κατηγο-

λέγει· «ὅτι οἰοί ἐσμεν δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ πα-
 ρόντες τῷ ἔργῳ». Ἐπεὶ οὖν πολλοὶ παρ' αὐτοῖς ἦσαν ψευδαπό-
 στολοι, οὓς καὶ ἐργάτας δολίους καλεῖ, οὕτω λέγων· «οἱ γὰρ
 τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι
 5 εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. Καὶ οὐ θαυμαστόν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ
 Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Οὐ μέγα οὖν, εἰ
 καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύ-
 νης».

Ἐπεὶ οὖν οὗτοι μυρίας εὐρόντες κατ' αὐτοῦ διαβολάς, τοὺς
 10 μαθητὰς ἔβλαπτον, οὐ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ πείθοντες
 αὐτοὺς ἔχειν δόξαν, ἀναγκάζεται λοιπὸν εἰς διήγησιν τῶν οἰ-
 κείων ἔγκωμιῶν ἐμπεσεῖν· οὐδὲ γὰρ ἦν τὸ σιγᾶν λοιπὸν ἀσφα-
 λές. Ἐπεὶ οὖν μέλλει τοὺς οἰκείους ἄθλους ἡμῖν ἐξηγεῖσθαι καὶ
 τὰς ἀποκαλύψεις, ἃς εἶδε, καὶ τοὺς μόχθους, οὓς ἐμόχθησε, βου-
 15 λόμενος δεῖξαι πᾶσιν, ὅτι ἄκων καὶ βιαζόμενος τοῦτο ποιεῖ καὶ
 ἀνάγκην οὔσαν ὀρῶν, ὅμως ἀφροσύνης αὐτὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν,
 οὕτως εἰπὼν· «ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ».
 Μέλλω, φησί, πρᾶγμα ἀνόητον ποιεῖν καὶ ἐγκωμιάζειν καὶ
 ἐπαινεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων αἴτιος, ἀλλ' οἱ εἰς τοιαύτην με
 20 ἀνάγκην ἐμβαλόντες· διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς ἀνασχέσθαι,
 κάκεῖνοις τὴν αἰτίαν λογίσασθαι.

4. Καὶ ὄρα τὴν Παύλου σύνεσιν· εἰπὼν, «ὄφελον ἀνείχεσθέ
 μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ· ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου· ζηλῶ γὰρ
 ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω», οὐκ εὐθέως ἦλθεν ἐπὶ τὴν διήγησιν τῶν ἐγ-
 25 κωμιῶν, ἀλλὰ μεταξὺ πάλιν ἐνθεῖς ῥήματα, οὕτω πῶς φησιν·
 «πάλιν λέγω, μὴ τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μήγε, κἂν ὡς
 ἄφρονα δέξασθέ με». Καὶ οὐδὲ οὕτως ἤψατο τῆς διηγήσεως,
 ἀλλὰ πάλιν ἐπάγει καὶ λέγει· «ὁ λαλῶ οὐ λαλῶ κατὰ Κύριον,
 ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως».

11. Β' Κορ. 10,11.

12. Β' Κορ. 11,13-15.

13. Β' Κορ. 11,16.

ρία λέγει πάλι ἐκεῖνο· «ὅποιοι εἶμαστε μὲ ὅσα γράφουμε στὶς ἐπιστολὲς κατὰ τὴν ἀπουσία μας, οἱ ἴδιοι εἶμαστε καὶ μὲ τὰ ἔργα μας ὅταν εἶμαστε παρόντες»¹¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπῆρχαν ἀνάμεσά τους πολλοὶ ψευδαπόστολοι, πὺ τὸς ὀνομάζει ἐργάτες δόλιους, λέγει αὐτά· «τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι ψευδαπόστολοι, ἐργάτες δόλιοι, μεταμφιεζόμενοι σὲ ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὲν εἶναι παράξενο αὐτό, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ σατανὰς μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο φωτός. Δὲν εἶναι λοιπὸν μεγάλο πρᾶγμα, ὅταν καὶ οἱ ὑπηρέτες του μεταμφιέζονται σὲ ὑπηρέτες τῆς δικαιοσύνης»¹².

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ ἐπινοώντας ἐναντίον του ἄπειρες συκοφαντίες ἔβλαπταν τοὺς μαθητές, πείθοντάς τους νὰ μὴν ἔχουν τὴ γνώμη πὺ ἄρμοζε γι' αὐτόν, ἀναγκάζεται στὴ συνέχεια νὰ ἔρθει στὴ διήγηση τῶν δικῶν του ἐπαίνων, γιατί ἡ σιωπὴ δὲν τοῦ παρεῖχε πια ἀσφάλεια. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόκειται νὰ μᾶς διηγηθεῖ τὰ δικά του κατορθώματα καὶ τὶς ἀποκαλύψεις πὺ εἶδε καὶ τοὺς κόπους πὺ κατέβαλε, θέλοντας νὰ δείξει σὲ ὄλους πὺς χωρὶς νὰ θέλει καὶ ἀναγκαζόμενος τὸ κάνει αὐτό καὶ βλέποντας ὅτι ὑπῆρχε ἀνάγκη, ὅμως τὸ ὀνόμασε αὐτό τὸ πρᾶγμα ἀνοησία, λέγοντας, «θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἀνεχθεῖτε μιὰ μικρὴ ἀνοησία». Πρόκειται, λέγει, νὰ κάνω πρᾶγμα ἀνόητο, δηλαδὴ νὰ ἐγκωμιάσω καὶ νὰ ἐπαινέσω τὸν ἑαυτό μου. Δὲν εἶμαι ὅμως ἐγὼ αἴτιος γι' αὐτά, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πὺ μὲ ὀδήγησαν σὲ μιὰ τέτοια ἀνάγκη. Γι' αὐτό σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀνεχθεῖτε καὶ νὰ καταλογίσετε σ' ἐκείνους τὴν αἰτία.

4. Καὶ πρόσεχε τὴ σύνεση τοῦ Παύλου. Ἄφοῦ εἶπε, «θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἀνεχθεῖτε μιὰ μικρὴ ἀνοησία, καὶ εἶμαι βέβαιος πὺς θὰ τὴν ἀνεχθεῖτε· σᾶς ζηλεύω μὲ θεῖο ζῆλο», δὲν ἦρθε ἀμέσως στὴ διήγηση τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ παρεμβάλλοντας πάλι ἀνάμεσα κάποια λόγια, λέγει τὰ ἐξῆς· «σᾶς ἐπαναλαμβάνω, μὴ μὲ θεωρήσει κανεὶς ἀνόητο· ἂν ὅμως δὲ γίνεται διαφορετικά, δεχθεῖτε με ἔστω καὶ ὡς ἀνόητο»¹³. Καὶ οὔτε ἔτσι καταπιάστηκε μὲ τὴ διήγηση, ἀλλὰ πάλι προσθέτει καὶ λέγει· «αὐτό πὺ λέγω δὲν τὸ λέγω μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ σὰν ἕνας

Καὶ οὐδὲ μετὰ ταῦτα τὰ ρήματα ἐτόλμησε καθεῖναι, ἀλλὰ πάλιν ὀρμήσας ἀνακρούεται καὶ φησιν· «ἐπειδὴ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχῆσομαι· ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες». Εἶτα πάλιν ἀναδύεται καὶ ὀκνεῖ καὶ 5 ἕτερά τινα εἰπών, πάλιν ἐπάγει· «ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνη λέγω, τολμῶ κἀγώ».

Καὶ τότε μόλις μετὰ τούτων προδιόρθώσεις κατετόλμησε τῆς διηγήσεως τῶν ἐγκωμίων. Καὶ καθάπερ ἵππος κρημνὸν ἀπότομον ὑπερβαίνειν μέλλων, ὀρμᾷ μὲν ὡς ὑπερβάλλεσθαι 10 μέλλων, τὸ δὲ βάθος ἰδὼν ναρκᾷ καὶ συστέλλεται, εἶτα τὸν ἐπιβάτην ὀρῶν σφοδρότερον ἀναγκάζοντα, πάλιν ἐπιχειρεῖ καὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πάσχει, καὶ τὴν ἀνάγκην ἐνδεικνύμενος καὶ τὴν βίαν, ἴσταται ἐπὶ πολὺν χρεμετίζων ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς φάραγγος, ὅπως παραθαρρύνας ἑαυτὸν κατατολμήσῃ, οὕτω καὶ ὁ μακά- 15 ριος Παῦλος καθάπερ ἐπὶ κρημνὸν τινα μέλλων ἑαυτὸν ἀφιέναι, τῶν οἰκείων ἐγκωμίων τὴν διήγησιν, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις ἀναδύεται οὕτω λέγων· «ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνη»· καὶ πάλιν, «μή τις με δόξῃ ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με»· καί, «ὁ λαλῶ, οὐ 20 λαλῶ κατὰ Κύριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνη, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως»· καὶ πάλιν, «ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ σάρκα, κἀγὼ καυχῆσομαι· ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες»· καὶ πάλιν, «ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνη λέγω, τολμῶ κἀγώ».

25 Καὶ μυριάκις ἑαυτὸν ἄφρονα καλέσας καὶ ἀνόητον, τότε μόλις ἐτόλμησεν ἐλθεῖν εἰς τοὺς ἐπαίνους τοὺς ἑαυτοῦ· «Ἐβραῖοί εἰσι; κἀγώ· Ἰσραηλιταί εἰσι; κἀγώ· σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι; κἀγώ· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; κἀγώ». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἐπελάβετο ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πάλιν τίθησι τὴν προδιόρθωσιν, οὕτως 30 ἐπάγων· «παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα

14. Β' Κορ. 11,17.

16. Β' Κορ. 11,21.

15. Β' Κορ. 11,18-19.

17. Β' Κορ. 11,22.23.

άνοητος πού νομίζει ότι έχει τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθεῖ»¹⁴. Καὶ οὔτε ὕστερα ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια τόλμησε νὰ προχωρήσει, ἀλλὰ πάλι, ἀφοῦ ξεκίνησε, ἐπανερχεται καὶ λέγει· «ἀφοῦ πολλοὶ καυχῶνται γιὰ κοσμικὰ πράγματα, θὰ καυχηθῶ καὶ ἐγώ. Γιατὶ παρ' ὄλο πού εἶστε φρόνιμοι ἀνέχεστε μὲ εὐχαρίστηση τοὺς ἀνόητους»¹⁵. Στὴ συνέχεια πάλι ὑποχωρεῖ καὶ διστάζει, καὶ ἀφοῦ εἶπε κάποια ἄλλα προσθέτει πάλι· «γιὰ ὅ,τιδὴποτε ὁμως τολμάει κανεὶς νὰ καυχηθεῖ –μιλῶ σὰν ἀνόητος– τολμῶ καὶ ἐγώ»¹⁶.

Καὶ μόλις τότε, ὕστερα ἀπὸ τόσες δικαιολογίες, τόλμησε νὰ διηγηθεῖ τοὺς ἐπαίνους του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἓνα ἄλογο πού πρόκειται νὰ πηδήσει ἀπότομο γκρεμὸ ὁρμάει μὲ σκοπὸ νὰ τὸν πηδήσει, ὅταν ὁμως δεῖ τὸ βάθος μουδιάζει καὶ σταματᾷ, ἔπειτα βλέποντας τὸν ἀναβάτη νὰ τὸ ἐξαναγκάζει ἐντονότερα ξαναεπιχειρεῖ, ἀλλὰ τὸ ἴδιο πάλι παθαίνει, καὶ φανερώνοντας καὶ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ βία στέκεται γιὰ πολὺ χρεμετίζοντας στὴν ἄκρη τοῦ φαραγγιοῦ γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὸ τολμήσει, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σὰν νὰ πρόκειται νὰ πέσει σὲ κάποιο γκρεμὸ ἀναβάλλει τὴ διήγηση τῶν δικῶν του ἐπαίνων καὶ μιὰ φορὰ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορὲς λέγοντας αὐτά· «θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἀνεχθεῖτε μιὰ μικρὴ ἀνοησία»· καὶ πάλι, «μὴ μὲ θεωρήσει κανεὶς ἀνόητο· ἂν ὁμως δὲ γίνεται ἀλλιῶς, δεχθεῖτε με τουλάχιστο ὡς ἀνόητο», καί, «αὐτὸ πού λέγω δὲν τὸ λέγω μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ σὰν ἓνας ἀνόητος πού νομίζει ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθεῖ». Ἐπίσης, «ἀφοῦ πολλοὶ καυχιένται γιὰ κοσμικὰ πράγματα, θὰ καυχηθῶ καὶ ἐγώ, γιατί παρ' ὄλο πού εἶστε φρόνιμοι ἀνέχεστε μὲ εὐχαρίστηση τοὺς ἀνόητους»· καὶ πάλι, «γιὰ ὅ,τιδὴποτε ὁμως τολμάει κανεὶς νὰ καυχηθεῖ– μιλῶ σὰν ἀνόητος– τολμῶ καὶ ἐγώ».

Καὶ ἀφοῦ ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του ἄπειρες φορὲς ἄφρονα καὶ ἀνόητο, τότε μόλις τόλμησε νὰ ἔρθει στοὺς δικούς του ἐπαίνους. «Ἐβραῖοι εἶναι αὐτοί; καὶ ἐγὼ εἶμαι. Εἶναι Ἰσραηλίτες; καὶ ἐγὼ. Εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ; καὶ ἐγὼ. Εἶναι ὑπηρέτες τοῦ Χριστοῦ; καὶ ἐγὼ εἶμαι»¹⁷. Καὶ οὔτε ἐδῶ ἀσχολήθηκε μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ πάλι ἀναφέρει τὴ δικαιολογία, προσθέ-

ἔστη, ἀλλὰ μετὰ τὸ διηγῆσασθαι πάντα αὐτοῦ τὰ ἐγκώμια, λέγει· «γέγονα ἄφρων καυχώμενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε». Ὡσεὶ ἔλεγεν, 'ἐκείνων μοι λόγος οὐδεὶς ἦν, εἰ τὰ ὑμέτερα ἦν ἐρρωμένα, εἰ μὴ παρετρέπεσθε μηδὲ ἐσαλεύεσθε. Καὶ γὰρ εἰ διαπαντὸς ἡμᾶς
5 ἔλεγον ἐκεῖνοι κακῶς, οὐδεμία μοι βλάβη διὰ τῆς ἐκείνων ἐγένετο κακηγορίας. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον τὸ ποιμνιον διαφθειρόμενον, τοὺς μαθητὰς ἀποπηδῶντας, κατεφρόνησα φορτικοῦ πράγματος καὶ ἐπαχθοῦς καὶ ἠναγκάσθην ἄφρων γενέσθαι, τὰ ἑμαυτοῦ λέγων ἐγκώμια δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν'.

10 6. Τοιοῦτον γὰρ τῶν ἀγίων τὸ ἔθος· εἰ μὲν τι πράξαιεν φαῦλον, ἐκπομπεύουσιν αὐτὸ καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν θρηνοῦσι καὶ πᾶσι ποιοῦσι κατάδηλον· εἰ δέ τι γενναῖον καὶ μέγα, ἀποκρύπτουσι καὶ λήθη παραπέμπουσιν. Αὐτὸς γοῦν οὗτος ὁ ἅγιος τὰ μὲν ἀμαρτήματα καὶ μηδενὸς βιαζομένου, συνεχῶς ἔστρεφε
15 καὶ ἐξεπόμπευε, νῦν μὲν λέγων, «Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ»· νῦν δὲ λέγων, «χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα
20 ἐν ἀπιστίᾳ»· καὶ πάλιν, «ἔσχατον δὲ πάντων ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρῶματι ὤφθη κάμοι· ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, ὅτι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»· καὶ πάλιν, «ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἀγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη».

25 Ὅρᾳς πῶς οὐ τῶν ἀποστόλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς τῶν πιστῶν ἀπάντων ἔσχατον ἑαυτὸν καλεῖ, «ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ», εἰπὼν, «πάντων τῶν ἀγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη»; Οὕτως οὐδὲ τῆς σωτηρίας, δι' ἧς ἐσώθη, ἄξιος εἶναι φησιν· εἰπὼν

18. Β' Κορ. 12,11.

19. Α' Τιμ. 1,15.

20. Α' Τιμ. 1,12-13.

21. Α' Κορ. 15,8-9.

22. Ἐφ. 3,8.

τοντας αυτά· «μιλῶ σὰν ἀνόητος –ἐγὼ εἶμαι μὲ τὸ παραπάνω». Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησε ἀλλὰ, ἀφοῦ διηγήθηκε ὄλους τοὺς ἐπαίνους του, λέγει· «ἔγινα ἀνόητος μὲ τὸ νὰ καυχιέμαι. Ἐσεῖς μὲ ἀναγκάσατε»¹⁸. Σὰν νὰ ἔλεγε· ‘δὲ θὰ ἔκανα κανένα λόγο γι’ αὐτά, ἂν ἐσεῖς ἦσασταν δυνατοί, ἂν δὲν παρασυρόσασταν, ἂν δὲν κλονιζόσασταν’. Γιατὶ πραγματικά, ἂν ἐκεῖνοι μὲ κακολογοῦσαν συνέχεια, δὲ θὰ μοῦ συνέβαινε καμιὰ βλάβη ἀπὸ τὴ δική τους κατηγορία. Ἐπειδὴ ὁμως εἶδα τὸ ποίμνιο νὰ καταστρέφεται, τοὺς μαθητὲς νὰ ἀπομακρύνονται, περιφρόνησα ἓνα πράγμα ἐνοχλητικὸ καὶ μισητὸ καὶ ἀναγκάσθηκα νὰ γίνω ἀνόητος λέγοντας τοὺς δικούς μου ἐπαίνους γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὴ δική σας σωτηρία.

5. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια τῶν ἀγίων· ἂν πράξουν κάτι κακό, τὸ παρουσιάζουν δημόσια καὶ κάθε ἡμέρα θρηνοῦν καὶ τὸ κάνουν γνωστὸ σὲ ὄλους· ἂν ὁμως πράξουν κάτι σπουδαῖο καὶ μεγάλο, τὸ κρύβουν καὶ τὸ παραπέμπουν στὴ λησμονιά. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος καὶ χωρὶς νὰ τὸν πιέζει κανεὶς συλλογιζόταν συνέχεια τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τὰ φανέρωνε σὲ ὄλους λέγοντας τὴ μιὰ φορά, «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμαι ἐγώ»¹⁹, καὶ τὴν ἄλλη, «εὐγνωμονῶ αὐτὸν ποὺ μοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη, τὸ Χριστό, γιατί μοῦ ἔδειξε ἐμπιστοσύνη, ὀρίζοντας στὴν ὑπηρεσία του ἐμένα ποὺ προηγουμένως ἦμουν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστὴς του· ὁμως μὲ ἐλέησε, γιατί ὅ,τι ἔκανα τὸ ἔκανα ἀπὸ ἄγνοια ὅταν ἦμουν ἀκόμη ἄπιστος»²⁰. καὶ πάλι, «τελευταῖα ἀπ’ ὄλους, σὰν σὲ ἔκτρωμα, ἐφανίσθηκε καὶ σὲ μένα, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζομαι ἀπόστολος, γιατί καταδίωξα τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ»²¹. καὶ πάλι, «σὲ μένα, τὸν πιὸ ἐλάχιστο ἀπ’ ὄλους τοὺς πιστοὺς, δόθηκε αὐτὴ ἡ χάρη»²².

Βλέπεις πῶς ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του τελευταῖο ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἀλλὰ καὶ γενικὰ ἀπ’ ὄλους τοὺς πιστοὺς, λέγοντας, «σὲ μένα, τὸν πιὸ ἐλάχιστο ἀπ’ ὄλους τοὺς πιστοὺς, δόθηκε ἡ χάρη αὐτή»; Ἔτσι λέγει πῶς δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε γιὰ

γὰρ ὅτι «Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς
 σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ», ἄκουσον καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν
 τοῦτο λέγει· «ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρῶτον ἐν-
 δεῖξῃται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν πρὸς ὑποτύ-
 5 πωσιν τῶν μελλόντων πιστεῦειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· οὐ διὰ τὴν ἀξίαν μετάθεσιν τοῦ βίου
 ἠλεήθην, μὴ τοῦτο νομίσης, ἀλλ' ἵνα μηδεὶς ἀπογνῶ τῶν ἐν
 κακίᾳ βεβιωκότων, μηδὲ τῶν τῷ Χριστῷ πολεμησάντων, τὸν
 πάντων ἔσχατον καὶ μεθ' ὃν οὐδεὶς ἦν ἕτερος οὕτω πολέμιος τῷ
 10 Χριστῷ, σωθέντα ὁρῶν. Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς φησιν, «ὅτι σκεῦος
 ἐκλογῆς μοί ἐστι τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν
 καὶ βασιλέων», οὗτος δὲ οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἐγκωμίων ἐκείνων φυ-
 σθηεὶς, μένει ταλανίζων ἑαυτὸν μετὰ τοσαύτην παρρησίαν,
 πρῶτον τῶν ἁμαρτωλῶν ἑαυτὸν καλῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἠλεῖ-
 15 σθαι λέγων, ἵνα μηδεὶς τῶν πρὸς ἐσχάτην ἐληλακότων κακίαν
 ἀπογνῶ τῆς οἰκείας σωτηρίας, πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν γε-
 νομένην φιλανθρωπίαν βλέπων.

6. Τὰ μὲν οὖν ἁμαρτήματα καὶ μηδεμιᾶς οὔσης ἀνάγκης ἐκ-
 πομπεύει καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πάσαις
 20 στηλιτεύων καὶ δῆλα ποιῶν οὐχὶ τοῖς τότε μόνον ἀνθρώποις,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐσομένοις πᾶσι· τὰ δὲ ἐγκώμια καὶ
 ἀνάγκην οὔσαν ὁρῶν, ὁμῶς ὀκνεῖ καὶ ἀναδύεται διηγῆσασθαι.
 Καὶ τοῦτο δῆλον μὲν ἐξ ὧν μυριάκις ἀφροσύνην τὸ πρᾶγμα ἐκά-
 λεσε, δῆλον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου παντός, ὃν ἐσίγησε τὴν θου-
 25 μαστὴν καὶ θεῖαν ἀποκάλυψιν ἐκείνην· οὐ γὰρ δὴ τότε, οὐδὲ πρὸ
 δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν, ἀλλὰ πολλῶ πλειόνων ἦν αὐτὴν
 ἐωρακώς. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν χρόνον αὐτὸν τίθησιν οὕτω λέγων·
 «οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων ἀρπαγέντα ἕως τρί-

23. Α' Τιμ. 1,16.

24. Πράξ. 9,15.

τῆ σωτηρία, μὲ τὴν ὁποία σώθηκε. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμαι ἐγώ», ἄκουσε καὶ γιὰ ποιά αἰτία τὸ λέγει αὐτό· «ἀκριβῶς γι' αὐτὸ μὲ ἐλέησε, γιὰ νὰ δείξει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σὲ μένα πρῶτα ὅλη του τὴ μακροθυμία, γιὰ νὰ γίνω παράδειγμα σ' ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ πιστέψουν σ' αὐτὸν καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν αἰώνια ζωὴ»²³. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· δὲ μὲ ἐλέησε γιὰ τὴ σημαντικὴ ἀλλαγὴ τῆς ζωῆς μου –μὴ τὸ νομίσεις αὐτό–, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ἀπελπισθεῖ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὴν ἁμαρτία οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πολέμησαν τὸ Χριστό, βλέποντας νὰ ἔχει σωθεῖ αὐτὸς ποὺ ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ ὅλους καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρξε κανεὶς ἄλλος τόσο ἐχθρὸς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς βέβαια λέγει, «αὐτὸν τὸν διάλεξα ἐγώ γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποięσω ὡς ὄργανο νὰ φέρει τὸ ὄνομά μου στὰ ἔθνη καὶ στοὺς βασιλεῖς»²⁴, ὁ ἴδιος ὅμως χωρὶς νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦς ἐπιμένει νὰ ταλανίζει τὸν ἑαυτὸ του ὕστερα ἀπὸ τόση μεγάλη παρρησία, ὀνομάζοντας τὸν ἑαυτὸ του πρῶτο ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγοντας πῶς γι' αὐτὸ τὸν ἐλέησε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπισθεῖ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔφτασαν στὴ χειρότερη ἁμαρτία γιὰ τὴ δικὴ του σωτηρία, βλέποντας σ' αὐτὸν καὶ στὴ φιλανθρωπία ποὺ τοῦ ἔγινε.

6. Τὰ ἁμαρτήματα λοιπὸν καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμία ἀνάγκη τὰ παρουσιάζει καθημερινὰ στὶς ἐπιστολές του ὅλες, γνωστοποιώντας καὶ φανερώνοντας αὐτὰ ὄχι μόνο στοὺς τότε ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς μεταγενέστερους, τοὺς ἐπαίνους ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπε ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη, δειλιάζει καὶ διστάζει νὰ τοὺς διηγηθεῖ. Καὶ αὐτὸ φαίνεται βέβαια ἀπὸ τὸ ὅτι ἅπειρες φορὲς ὀνόμασε τὸ πρᾶγμα ἀνοησία καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὸν πολὺ καιρὸ ποὺ παρασιώπησε τὴ θαυμαστὴ καὶ θεία ἐκείνη ἀποκάλυψη· γιὰτὶ δὲν τὴν εἶχε δεῖ τότε οὔτε πρὶν ἀπὸ δύο καὶ τρία καὶ δέκα χρόνια ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Γι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρει αὐτὸν τὸ χρόνο λέγοντας ἔτσι, «ξέρω ἓναν ἄνθρωπο ποὺ πρὶν ἀπὸ δεκατέσσερα χρόνια ἀρπάχθηκε μέχρι τὸν τρίτο

του ούρανοῦ»· ἵνα σὺ μάθῃς, ὅτι οὐκ ἂν οὐδὲ τότε ἐφθέγξατο, εἰ μὴ πολλὴν εἶδεν ἀνάγκην ἐπικειμένην. Εἰ γὰρ ἐβούλετο τοὺς οἰκείους ἐπαίνους διεξιέναι, εὐθέως ἂν αὐτὴν εἶπεν, ὅτε εἶδεν, ἢ τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ ἔτει· νυνὶ δὲ ἔτη δεκατέσσα-
5 ρα ἐκαρτέρησε καὶ ἐσίγησε καὶ πρὸς οὐδένα ἐξεῖπεν, ἀλλὰ πρὸς Κορινθίους μόνον. Καὶ πότε; Ὅτε τοὺς ψευδαποστόλους εἶδεν ἐπιφυνέντας, δεικνὺς ὅτι οὐδ' ἂν τότε ἐφθέγξατο, εἰ μὴ τοσαύτην ἑώρα διαφθορὰν ἐν τοῖς μαθηταῖς γενομένην.

Ἄλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ τὸναντίον ἅπαν ποιοῦμεν·
10 τῶν μὲν ἀμαρτημάτων οὐδὲ μίαν μεμνήμεθα ἡμέραν, ἀλλὰ κἂν ἐτέρων μνησθέντων ἀκούσωμεν, ἀγανακτοῦμεν, δυσχεραίνομεν, ὄβριν τὸ πρᾶγμα λογιζόμεθα, μυρίαῖς αὐτοὺς πλύνομεν λοιδο-
ρίαις· εἰ δέ τι μικρὸν ἐργασόμεθα ἀγαθόν, τοῦτο συνεχῶς στρέ-
φομεν, καὶ τοῖς μεμνημένοις αὐτὸ χάριν ἴσμεν, καὶ φίλους τοὺς
15 τοιούτους εἶναι νομίζομεν· καίτοι γε ὁ Χριστὸς τὸ ἐναντίον ἐπέ-
ταξε, κατορθωμάτων μὲν ἐπιλελησθαι, ἀμαρτημάτων δὲ μεμνη-
σθαι. Καὶ τοῦτο δῆλον μὲν ἡμῖν ἐποίησε καὶ δι' ὧν τοῖς μαθη-
ταῖς παρήνει λέγων, «ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἄχρειοί
δοῦλοί ἐσμεν», καὶ διὰ τῆς τοῦ Φαρισαίου παραβολῆς, τὸν τε-
20 λώνην αὐτοῦ προθείς. Ὡσπερ γὰρ τοῦτον ἢ μνήμη τῶν ἀμαρ-
τημάτων ἐδικαίωσεν, οὕτως ἐκεῖνον ἢ μνήμη τῶν κατορθωμά-
των ἀπώλεσε. Καὶ Ἰουδαίοις δὲ ὁ Θεὸς τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα πα-
ραινεῖ, λέγων οὕτως· «ἐγὼ εἰμι αὐτὸς ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀμαρ-
τίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ· σὺ δὲ μνήσθητι».

25 7. Τοιοῦτον τῶν ἀποστόλων τὸ ἦθος ἦν, τοιοῦτον τῶν προ-
φητῶν καὶ τῶν δικαίων ἀπάντων. Ὁ γοῦν Δαυῖδ τῆς μὲν ἀμαρ-
τίας τῆς ἑαυτοῦ συνεχῶς ἐμέμνητο, τῶν δὲ κατορθωμάτων οὐ-
δαμοῦ, πλὴν εἶποτε κατηναγκάσθη. Ὅτε γοῦν ὁ βαρβαρικὸς
ἐκεῖνος πόλεμος τὴν Ἰουδαίαν κατέλαβε καὶ πάντα κινδύνων ἦν
30 μεστά, νέος ὧν ἔτι καὶ πολέμων ἄπειρος, καταλιπὼν τὰ πρόβα-

25. Β' Κορ. 12,2.

26. Λουκᾶ 17,10.

27. Ἦσ. 43,25.

οὐρανό»²⁵, γιὰ νὰ μάθεις ἐσὺ ὅτι οὔτε τότε θὰ μιλοῦσε, ἂν δὲν ἔβλεπε πὼς ὑπῆρχε μεγάλη ἀνάγκη. Γιατὶ ἂν ἤθελε νὰ διηγηθεῖ τοὺς δικούς του ἐπαίνους, ἀμέσως θὰ τὴν ἔλεγε αὐτὴν ὅταν τὴν εἶδε ἢ τὸν πρῶτο καὶ τὸ δεῦτερο καὶ τὸν τρίτο χρόνο. Τώρα ὁμως περίμενε δεκατέσσερα χρόνια καὶ σιώπησε καὶ σὲ κανένα δὲν τὴν εἶπε παρὰ μόνο στοὺς Κορινθίους. Καὶ πότε; Ὅταν εἶδε νὰ φυτρώνουν οἱ ψευδαπόστολοι, ἀποδεικνύοντας πὼς οὔτε τότε θὰ μιλοῦσε, ἂν δὲν ἔβλεπε νὰ γίνεται τόσο μεγάλη διαφθορὰ στοὺς μαθητές.

Ἐμεῖς ὁμως δὲν κάνουμε τὸ ἴδιο ἀλλὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. Τὰ ἀμαρτήματά μας δὲν τὰ θυμόμαστε οὔτε μία ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκούσουμε νὰ μᾶς τὰ θυμίζουν ἄλλοι, ἀγανακτοῦμε, δυσανα-σχετοῦμε, θεωροῦμε ὑβριστικὸ τὸ πράγμα καὶ λούζουμε αὐτοὺς μὲ ἄπειρες ὑβρεις· ἂν ὁμως πράξουμε κάποιο μικρὸ καλό, συνέ-χεια τὸ συλλογιζόμαστε, εὐγνωμονοῦμε αὐτοὺς πού μᾶς τὸ θυ-μίζουν καὶ θεωροῦμε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους φίλους μας. Καὶ ὁμως ὁ Χριστὸς πρόσταξε τὸ ἀντίθετο, νὰ ξεχνᾶμε τὰ κατορθώ-ματα καὶ νὰ θυμόμαστε τὰ ἀμαρτήματά μας. Καὶ τοῦτο μᾶς τὸ φανέρωσε καὶ μ' αὐτὰ πού συμβούλευε στοὺς μαθητές του λέ-γοντας, «ὅταν τὰ κάνετε ὅλα, νὰ λέτε, εἶμαστε ἀνάξιοι δοῦ-λου»²⁶, καὶ μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου, τοποθετώντας μπροστὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν τελώνη. Γιατὶ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ μνήμη τῶν ἀμαρτημάτων δικαίωσε αὐτόν, ἔτσι ἡ μνήμη τῶν κατορθω-μάτων κατέστρεψε ἐκεῖνον. Ἄλλωστε καὶ στοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς συμβουλεύει ἀκριβῶς τὰ ἴδια λέγοντας· «ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖ-νος πού ἐξαλείφει τὶς ἀμαρτίες σου καὶ δὲ θὰ τὶς θυμηθῶ· ἐσὺ ὁμως νὰ τὶς θυμᾶσαι»²⁷.

7. Τέτοιο ἦταν τὸ ἦθος τῶν ἀποστόλων, τέτοιο τῶν προφη-τῶν καὶ ὄλων τῶν δικαίων. Ὁ Δαβὶδ λοιπὸν θυμόταν συνέχεια τὴν ἀμαρτία του ἐνῶ τὰ κατορθώματά του πουθενά, ἐκτὸς ἂν κάποτε ἀναγκάσθηκε. Ὅταν λοιπὸν ὁ βαρβαρικὸς ἐκεῖνος πό-λεμος βρῆκε τὴν Ἰουδαία καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα κινδύνους, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη νέος καὶ ἄπειρος ἀπὸ πολέμους, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὰ πρόβατα καὶ ἦρθε στὴ μάχη, βλέποντας πὼς ὅλοι ἔχασαν τὸ

τὰ καὶ εἰς τὴν παράταξιν ἐλθὼν, πάντας κατεπτηχότας βλέπων καὶ δεδοικότας καὶ τρέμοντας, οὐδὲν ἔπαθεν ἀνθρώπινον οὐδὲ ἐγένετο δειλότερος τοὺς οἰκείους τεταπεινωμένους ὄρων· ἀλλὰ τῇ πίστει πάντα τὰ βλεπόμενα ὑπερβάς καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα 5 τῶν οὐρανῶν ἰδὼν καὶ πολλῆς ἑαυτὸν ἐμπλήσας προθυμίας, προσῆλθε τοις στρατιώταις καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ἐπαγγελλόμενος ἀπαλλάσσειν αὐτοὺς τοῦ κατέχοντος κινδύνου. Ὡς δὲ ἐγέλασαν τὸ εἰρημένον οἱ ἀδελφοὶ (οὐ γὰρ ἐώρων τὸν ἔνδον αὐτὸν ἀλείφοντα Θεὸν οὐδὲ τὴν ψυχὴν τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ οὐρανομή- 10 κη καὶ πολλῆς γέμουσαν φιλοσοφίας), καταλιπὼν ἐκείνους, πρὸς ἑτέρους ἀπῆλθεν. Ὡς δὲ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτὸν εἰσήγαγον καὶ εὔρεν αὐτὸν ἀποτεθνηκότα τῷ δέει, πρῶτον αὐτοῦ διανίστησι τὸ φρόνημα, οὕτω λέγων· «μὴ συμπεσέτω ἡ καρδία τοῦ κυρίου μου ἐπ' αὐτόν, ὅτι ὁ δοῦλός σου πορεύσεται καὶ πολεμή- 15 σει μετὰ τοῦ ἀλλοφύλου τούτου». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἠπίσκει λέγων, «οὐ δυνήσῃ πορευθῆναι· σὺ παιδάριον εἶ, αὐτὸς δὲ ἀνὴρ πολεμιστῆς ἐκ νεότητος αὐτοῦ», ἐν ἀπορίᾳ ὧν λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ἀναγκάζεται τὰ οἰκεῖα διηγεῖσθαι ἐγκώμια. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐβούλετο, διὰ τῶν προτέρων ἔδειξεν, οὔτε πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰ- 20 πὼν τι τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων, οὔτε πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα, ἕως εἶδεν αὐτὸν ἀπιστοῦντα καὶ ἀγωνιῶντα καὶ κωλύοντα τὴν ἔφοδον τὴν κατ' ἐκείνου. Τί γὰρ ἔδει πρᾶξαι λοιπόν; σιγῆσαι τὰ ἐγκώμια; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἐπέ- τρεψεν ἀπελθεῖν οὐδὲ ἀπαλλάξαι τῶν κατεχόντων κινδύνων. 25 Διὰ τοῦτο σιγήσας ἠνίκα ἔδει, ἐπειδὴ τὸν καιρὸν εἶδε καταναγκάζοντα εἰπεῖν, οὐκ ἔτι σιγᾷ, ἀλλὰ φησι πρὸς αὐτόν.

«Ποιμαίνων ἤμην ὁ δοῦλός σου ἐν τῷ ποιμνίῳ τοῦ πατρός μου καὶ ὅταν ἤρχετο λέων ἢ ἄρκτος καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ἀγέλης, ἐξηρχόμην κατόπισθεν αὐτοῦ καὶ ἐπάτασσον αὐτὸν 30 καὶ ἐξέσπων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἐκράτουν τοῦ φάρυγγος

28. Α' Βασ. 17,32.

29. Α' Βασ. 17,33.

θάρρος τους και φοβοῦνταν και ἔτρεμαν, δὲν ἔπαθε ῥίποτε ἀνθρώπινο οὔτε ἔγινε πιὸ δειλὸς καθὼς ἔβλεπε τοὺς δικούς τους νὰ ἔχουν ταπεινωθεῖ, ἀλλά, ἀφοῦ ξεπέρασε μὲ τὴν πίστη ὅλα ὅσα ἔβλεπε και εἶδε πρὸς τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν και ἀφοῦ γέμισε τὸν ἑαυτό του μὲ πολλὴ προθυμία, ἦρθε κοντὰ στοὺς στρατιῶτες και τοὺς ἀδελφούς, ὑποσχόμενος νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸν κίνδυνο πού τοὺς ἀπειλοῦσε. Μόλις ὁμως οἱ ἀδελφοὶ γέλασαν γι' αὐτὸ πού εἶπε (γιατι δὲν ἔβλεπαν τὸ Θεὸ πού τὸν ἐνθάρρυνε μέσα του, οὔτε ἐκείνη τὴν ψυχὴ τὴ γενναία και οὐράνια και γεμάτη πολλὴ πίστη), τοὺς ἄφησε ἐκείνους και ἦρθε σὲ ἄλλους.

Και ὅταν μετὰ τὸν ὁδήγησαν στὸν ἴδιο τὸ βασιλιὰ και τὸν βρῆκε πεθαμένο ἀπὸ τὸ φόβο, πρῶτα τοῦ ἐξυψώνει τὸ φρόνημα λέγοντας, «ἄς μὴ πτοηθεῖ ἡ καρδιὰ τοῦ κυρίου μου ἐξ αἰτίας του, γιατι ὁ δοῦλος σου θὰ πάει και θὰ πολεμήσει ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ξένου»²⁸. Ἐπειδὴ ὁμως ἐκεῖνος δυσπιστοῦσε λέγοντας, «δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βαδίσεις ἐναντίον του· ἐσὺ εἶσαι μικρὸς, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι πολεμιστὴς ἀπὸ τὴ νεανικὴ του ἡλικία»²⁹, ὁ Δαβὶδ βρισκόμενος πιά σὲ δύσκολη θέση ἀναγκάζεται νὰ διηγηθεῖ τοὺς δικούς του ἐπαίνους. Ὅτι βέβαια δὲν ἤθελε κάτι τέτοιο τὸ ἀπέδειξε μὲ τὰ προηγούμενα, ἀφοῦ δὲν ἀνέφερε κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματά του οὔτε στοὺς ἀδελφούς του οὔτε στοὺς στρατιῶτες ἀλλ' οὔτε και στὸν ἴδιο τὸ βασιλιὰ, μέχρι πού τὸν εἶδε νὰ δυσπιστεῖ και νὰ ἀγωνιᾷ και νὰ ἐμποδίζει τὴν ἐπίθεση ἐναντίον ἐκείνου. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ πράξει τότε; νὰ παρασιωπήσει τοὺς ἐπαίνους; Ἀλλὰ δὲ θὰ τὸν ἐπέτρεπε νὰ φύγει, οὔτε νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς κινδύνους πού τοὺς ἀπειλοῦσαν. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ σιώπησε ὅταν ἔπρεπε, ὅταν εἶδε πὼς ἡ περίσταση τὸν ἀνάγκαζε νὰ μιλήσει, δὲ σιωπᾷ πιά ἀλλὰ λέγει σ' αὐτόν.

«Ἐγὼ ὁ δοῦλος σου ἤμουν βοσκὸς στὰ πρόβατα τοῦ πατέρα μου και ὅταν ἐρχόταν λιοντάρι ἢ ἀρκούδα και ἄρπαζε πρόβατο ἀπὸ τὸ κοπάδι, ἔτρεχα πίσω του και τὸ χτυποῦσα και ἀποσποῦσα τὸ πρόβατο ἀπὸ τὸ στόμα του και τὸ ἔπιανα ἀπὸ τὸ λαι-

αὐτοῦ καὶ ἐθανάτουν αὐτόν· καὶ τὸν λέοντα καὶ τὴν ἄρκτον ἔτυπεν ὁ δοῦλός σου· καὶ ἔσται ὁ ἀλλόφυλος οὗτος καὶ ἀπερίτμητος, ὡς ἐν τούτων». Ὁρᾶς πῶς ἐδήλωσε, τίνος ἕνεκεν εἶπε τὰ οἰκειᾶ κατορθώματα; Τότε δὴ, τότε θαρρήσας ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν. Καὶ ἀπῆλθε καὶ παρετάξατο καὶ ἐνίκησεν. Εἰ δὲ μὴ ἐγκώμια εἶπεν, οὐκ ἂν αὐτῷ τὴν μονομαχίαν ἐκείνην ἐπίστευσεν ὁ βασιλεὺς· μὴ πιστεύσας δέ, οὐκ ἂν ἀφήκεν αὐτὸν εἰς τὴν παράταξιν ἀπελθεῖν· μὴ ἀφείς δέ, διεκώλυσεν ἂν τὸ κατόρθωμα· τοῦ δὲ κατορθώματος κωλυθέντος, οὔτε ὁ Θεὸς ἂν
 10 ἐδοξάσθη τότε, οὔτε ἡ πόλις τῶν ἐπικειμένων ἀπηλλάγη κινδύνων. Ἴν' οὖν μὴ τοσαῦτα γένηται ἄτοπα, μηδὲ οἰκονομίας μέγεθος κωλυθῆ τοσοῦτον, ἠναγκάσθη τοὺς οἰκείους ἄθλους εἰπεῖν ὁ Δαυῖδ. Ὡσπερ γὰρ σιγᾶν ἴσασιν, οὐδεμιᾶς οὔσης ἀνάγκης, οὕτω καὶ λέγειν ἐπίστανται, ἐπειδὴν πολλὴν ἴδωσι βίαν ἐπικει-
 15 μένην.

8. Οὐκ ἐπὶ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Σαμουὴλ τὸ αὐτὸ τοῦτο γεγενημένον ἴδοι τις ἂν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔτη τοσαῦτα προστὰς τοῦ δήμου τῶν Ἰουδαίων οὕτως, ὡς ὁ Θεὸς ἤθελε, καὶ μηδὲν μηδέποτε μέγα περὶ ἑαυτοῦ φθεγξάμενος, καίτοι πολλὰ
 20 ἔχων, εἶπερ ἐβούλετο, λέγειν, τὴν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀνατροφὴν, τὴν ἐν τῷ ναῷ διατριβὴν, τὴν ἐκ σπαργάνων αὐτοῦ προφητεῖαν, τοὺς μετὰ ταῦτα πολέμους, τὰς νίκας ἃς ἐνίκησεν, οὐχ ὄπλοις χρώμενος, ἀλλὰ μετὰ τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ παραταττόμενος, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις οὐδὲν τούτων εἶπεν. Ἐπειδὴ
 25 δὲ ἔμελλεν ἀφίστασθαι τῆς προστασίας καὶ τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζειν ἑτέρῳ, τότε λοιπὸν ἠναγκάσθη τὰ ἐγκώμια αὐτοῦ διεξελεῖν καὶ ταῦτα ὑφειμένως. Καὶ καλέσας τὸν δῆμον ἅπαντα, παρόντος καὶ τοῦ Σαούλ, οὕτω πῶς φησιν· «ἰδοὺ ἤκουσα τῆς φωνῆς ὑμῶν καὶ ἐβασίλευσα ἐφ' ὑμᾶς βασιλέα· καὶ ἐγὼ ἰδοὺ
 30 ἀνέστραμμαι ἐνώπιον ὑμῶν ἐκ νεότητός μου καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ γεγήρακα. Ἀποκρίθητε κατ' ἐμοῦ ἐνώπιον τοῦ

μό και τὸ θανάτωνα· ὁ ἀλλόφυλος λοιπὸν αὐτὸς και ἀπερίτμητος θὰ γίνει σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ θηρία αὐτά»³⁰. Βλέπεις πῶς φανέρωσε γιὰ ποιό λόγο ἀνέφερε τὰ κατορθώματά του; Τότε λοιπὸν, τότε μόνο πῆρε θάρρος πιά ὁ βασιλιάς και τὸν πρόσταξε νὰ πάει. Και πῆγε, και πολέμησε, και νίκησε. Ἐν ὅμως δὲν ἀνέφερε τοὺς ἐπαίνους, δὲ θὰ τοῦ ἐμπιστευόταν ὁ βασιλιάς τῆ μονομαχία ἐκείνη· και ἂν δὲν τὸν ἐμπιστευόταν, δὲ θὰ τὸν ἄφηνε νὰ πάει στὴ μάχη· και ἂν δὲν τὸν ἄφηνε, θὰ ἐμπόδιζε τὸ κατόρθωμα· ἂν ὅμως ἐμποδιζόταν τὸ κατόρθωμα, οὔτε ὁ Θεὸς θὰ δοξαζόταν τότε, οὔτε ἡ πόλη θ' ἀπαλλασσόταν ἀπὸ τοὺς ἐπικείμενους κινδύνους. Γιὰ νὰ μὴν γίνουν λοιπὸν τόσα πολλὰ ἄτοπα οὔτε νὰ ἐμποδισθεῖ ἓνα τόσο σημαντικὸ γεγονὸς τῆς θείας οἰκονομίας, ἀναγκάσθηκε ὁ Δαβὶδ νὰ πεῖ τοὺς δικούς του ἄθλους. Ὅπως λοιπὸν γνωρίζουν νὰ σιωποῦν, ὅταν δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη, ἔτσι ξέρουν και νὰ μιλοῦν, ὅταν δοῦν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη ἀνάγκη.

8. Και ὄχι μόνο σ' αὐτόν, ἀλλὰ και στὸ Σαμουὴλ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. Γιατι και ἐκεῖνος, ἀφοῦ κυβέρνησε τόσα πολλὰ χρόνια τὸν ἰουδαϊκὸ λαὸ ἔτσι ὅπως ἤθελε ὁ Θεὸς και δὲν εἶπε ποτὲ τίποτε μεγάλο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, παρ' ὄλο πὸν μποροῦσε, ἂν βέβαια ἤθελε, νὰ πεῖ πολλά, τὴν ἀνατροφή του ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία, τὴν ὑπακοή του στὸ ναό, τὸ προφητικὸ του χάρισμα πὸν εἶχε ἀπὸ τὰ σπάργανα, τοὺς κατοπινοὺς πολέμους, τὶς νίκες πὸν ἐπέτυχε χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ ὄπλα ἀλλὰ πολεμώντας μὲ τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ, στὰ προηγούμενα χρόνια δὲν εἶπε τίποτε ἀπ' αὐτά. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ και νὰ ἐμπιστευθεῖ τὴν ἐξουσία σ' ἄλλον, τότε πιά ἀναγκάσθηκε νὰ διηγηθεῖ τοὺς ἐπαίνους του και αὐτοὺς μὲ μετριοπάθεια. Και ἀφοῦ κάλεσε ὄλο τὸ λαό, ἐνῶ ἦταν παρών και ὁ Σαούλ, εἶπε τὰ ἐξῆς· «νά, ἄκουσα τὴ φωνὴ σας και ἐγκατέστησα σὲ σᾶς βασιλιά· και νὰ ἐγὼ πέρασα τὴ ζωὴ μου ἀνάμεσά σας ἀπὸ τὴ νεότητά μου και μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτὴ και ἔχω γεράσει. Ἐνώπιον τοῦ Κυρίου και τοῦ βασιλιᾶ μιλήστε ἂν ἔχετε κανένα παράπονο ἐναντίον

Κυρίου καὶ ἐνώπιον χριστοῦ αὐτοῦ· μόσχον τίνος ὑμῶν εἴληφα; ἢ ὄνον τίνος εἴληφα; ἢ τίνα ὑμῶν κατεδυνάστευσα; ἢ τίνα ἐξεπίεσα ὑμῶν; ἢ ἐκ χειρὸς τίνος ὑμῶν εἴληφα ἐξίλασμα ἢ ὑπόδημα καὶ ἀπέκρυψα τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐν αὐτῷ; Εἶπατε κατ' 5 ἐμοῦ καὶ ἀποδώσω ὑμῖν».

Καὶ ποία ἦν ἀνάγκη ταῦτα λέγειν, φησί; Πολλὴ καὶ μεγάλη. Ἐπειδὴ γὰρ ἄρχοντα ἐμελλεν εἰσάγειν αὐτοῖς τὸν Σαοῦλ, ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπολογία διδάξαι βουλόμενος ἐκεῖνον, πῶς προϋστασθαι δεῖ καὶ κήδεσθαι τῶν ἀρχομένων, αὐτοὺς τοὺς ὑπηκό- 10 οὺς μάρτυρας αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας παράγει. Καὶ οὐ ποιεῖ τοῦτο ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀρχῆς, ἵνα μὴ τις εἴπῃ, ὅτι 'δεδοικότες αὐτὸν καὶ φοβούμενοι τὰ μὴ ὄντα ἐμαρτύρησαν', ἀλλ' ὅτε παρελύθη τὰ τῆς δημαγωγίας καὶ εἰς ἕτερον μετέστη τὰ τῆς προστασίας καὶ κίνδυνος οὐδεὶς ἦν τῷ κατηγοροῦντι λοιπόν, τότε δικάζεται 15 πρὸς αὐτούς. Καίτοι γε εἰ ἕτερός τις ἦν, ἐμνησικάκησεν ἂν τοῖς Ἰουδαῖοις καὶ οὐκ ἂν ἠθέλησε τὸν ἄρχοντα τὸν μετ' αὐτὸν ἐπιεικῆ γενέσθαι καὶ μέτριον, οὐ διὰ μνησικακίαν δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸς ἐπαινῆται μειζόνως.

9. Καὶ γὰρ νόσημα τοῦτο δεινὸν τοῖς ἄρχουσιν ἐνεστι· τοὺς 20 μετ' αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐρχομένους εὐχονται φαύλους εἶναι καὶ πονηρούς. Ἄν τε γὰρ γενναῖοι τύχωσιν ὄντες, λαμπροτέρους αὐτοὺς φανεῖσθαι νομίζουσι, τῶν διαδεξαμένων τὴν ἀρχὴν οὐκ ὄντων τοιούτων· ἂν τε σκαιοὶ καὶ διεφθαρμένοι, ἀπολογίαν τῆς οἰκείας ἔσεσθαι πονηρίας τοῦ μετὰ ταῦτα ἄρχοντος τὴν κακίαν. 25 Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦτος· ἀλλ' ἠβούλετο καὶ ἠύχετο καὶ ἐπεθύμει πολλῷ βελτίονος αὐτοὺς ἀπολαῦσαι τῆς προστασίας· οὕτω φιλόστοργος ἦν, οὕτω φθόνου καθαρὸς, οὕτω κενοδοξίας ἀπηλλαγμένος. Καίτοι γε ἐν μόνον ἐζήτει, τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτοῖς ἐν τῇ καθ' 30 ἑαυτὸν ἐρρύθμιζεν ἀπολογία. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν καλέσαι τὸν βασιλέα καὶ εἰπεῖν, 'ἐπιεικῆς ἔσο καὶ μέτριος καὶ ἀδωροδόκητος, καὶ μηδένα βιάζου μηδὲ ἀδίκει μηδὲ πλεονέκτει', φορτικὸν

μου· μήπως πήρα από κανένα σας τὸ μοσχάρι ἢ τὸ γαϊδούρι του; μήπως τυράννησα ἢ καταπίεσα κανέναν ἀπὸ σᾶς; μήπως πήρα ἀπὸ τὸ χέρι κανενός σας δῶρο γιὰ ἐξιλέωση ἢ ὑπόδημα καὶ ἔκρυψα τὰ μάτια μου ἀπὸ παράπτωμά του; Μιλήστε ἐναντίον μου καὶ θὰ σᾶς τὰ ἐπιστρέψω»³¹.

Καὶ ποιά ἀνάγκη, λέγει, ὑπῆρχε νὰ τὰ πεῖ αὐτά; Πολλή καὶ μεγάλη ἀνάγκη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ παρουσιάσει σ' αὐτοὺς τὸ Σαούλ, θέλοντας μὲ τὴ δική του ἀπολογία νὰ διδάξει ἐκεῖνον πῶς πρέπει νὰ κυβερνάει καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τοὺς πολίτες, τοὺς ἴδιους τοὺς ὑπηκόους παρουσιάζει μάρτυρες τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς του. Καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐξουσίας του, γιὰ νὰ μὴ πεῖ κανεὶς ὅτι ἀπὸ τρόμο καὶ φόβο πρὸς αὐτὸν ἐπιβεβαίωσαν ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔγιναν, ἀλλὰ ὅταν τελείωσε ἡ καθοδήγηση τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐξουσία πέρασε σ' ἄλλον καὶ δὲν ὑπῆρχε πιά κανεὶς κίνδυνος γιὰ τὸν κατήγορο, τότε ἀπολογεῖται ἐνώπιόν τους. Καὶ ὅμως ἂν ἦταν κάποιος ἄλλος, θὰ κρατοῦσε κακία στοὺς Ἰουδαίους καὶ δὲ θὰ ἤθελε νὰ γίνεῖ ὁ ἐπόμενος ἄρχοντας μαλακὸς καὶ μετριοπαθής, ὄχι μόνο ἀπὸ μνησικακία ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐπαινεῖται αὐτὸς περισσότερο.

9. Γιατὶ πραγματικὰ ὑπάρχει στοὺς ἄρχοντες αὐτὴ ἡ φοβερὴ ἀρρώστια· εὐχόνται νὰ εἶναι κακοὶ καὶ διεφθαρμένοι ὅσοι ἔρχονται στὴν ἐξουσία ὕστερα ἀπ' αὐτούς. Γιατί, ἂν τύχει νὰ εἶναι γενναῖοι, νομίζουν πῶς φαίνονται λαμπρότεροι ἂν ὁ διάδοχός τους στὴν ἐξουσία δὲν εἶναι τέτοιοι. Καὶ ἂν εἶναι σκληροὶ καὶ διεφθαρμένοι νομίζουν πῶς ἡ κακία τοῦ ἐπόμενου ἄρχοντα θ' ἀποτελέσει δικαιολογία τῆς δικῆς τους κακίας. Ὅμως ὁ μακάριος αὐτὸς δὲν ἦταν τέτοιος, ἀλλ' ἤθελε καὶ εὐχόταν καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀπολαύσουν αὐτοὶ πολὺ καλύτερη διοίκηση· τόσο φιλόστοργος ἦταν, τόσο καθαρὸς ἀπὸ φθόνον, τόσο ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴ ματαιοδοξία. Ὅμως ἓνα μόνο ζητοῦσε, τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἀπολογία του ἔδινε ὁδηγίες στὸν ἄρχοντά τους. Ἐπειδὴ βέβαια τὸ νὰ καλοῦσε τὸ βασιλιά καὶ νὰ τοῦ ἔλεγε, 'νὰ εἶσαι ἥπιος καὶ μετριοπαθής καὶ ἀδωροδόκητος, καὶ κανέναν νὰ μὴν καταπιέξεις οὔτε ν' ἀδικεῖς οὔτε νὰ γίνεσαι

ἦν καὶ ἐπαχθὲς τῷ μέλλοντι ταῦτα ἀκούειν, τὸ δὲ σιγῆσαι πάλιν προδοσία τοῦ δήμου ἐγίνετο, ἐν ἀπολογίας προσχήματι ἀμφοτέρω ταῦτα κατώρθωσε, κάκεινον ἐδίδαξεν ὅποιον εἶναι χρὴ τὸν βασιλεύοντα, καὶ τὴν ἐκ τοῦ διδάσκειν ἐπάχθειαν ἔφυγε.

5 Καὶ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀγωνίζεσθαι· παιδεύειν δὲ ἐκεῖνον πῶς καὶ τίνι τρόπῳ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι χρὴ. Σὺ δὲ μοι σκόπει πῶς μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης καθαρὸν ἑαυτὸν ἔδειξε λημμάτων. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, 'μὴ ἀγρούς τινος ὑμῶν ἔλαβον; μὴ χρυσίον;' ἀλλ' ὁ πάντων εὐτελέστερον ἦν, «μὴ ὑπό-
10 δημα»; φησὶν. Εἶτα καὶ ἑτέραν ἑαυτοῦ πολλὴν ἡμῖν ἐδήλωσεν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀρχόντων, ὅταν μὲν κλέπτωσιν ἐπιεικεῖς εἰσι καὶ μέτριοι καὶ προσηνεῖς οὐκ οἴκοθεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ συνειδότος, ἐκ τῶν κλεμμάτων περιηρημένοι τὴν παρρησίαν, οἱ δὲ ἀδωροδόκητοι φορτικοὶ καὶ ἐπαχθεῖς,
15 οὐδὲ αὐτοὶ πάλιν οἴκοθεν, ἀλλ' ὑπό τινος κενοδοξίας καὶ τοῦ καθαρῶν λημμάτων εἶναι (ἀμφοτέρω δὲ οὐκ ἂν τις ἴδοι ραδίως συνελθόντα εἰς ἓνα), δεῖξαι βουλόμενος ὁ ἅγιος οὗτος, ὅτι ἀμφοτέρων περιεγένετο, καὶ λημμάτων ἐκράτει καὶ ὀργῆς, εἰπὼν, «μὴ μόσχον τινὸς ὑμῶν εἴληφα;» οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐπήγαγεν,
20 «ἢ κατεδυνάστευσά τινα ὑμῶν ἢ ἐξεπίεσα;» τοῦτ' ἔστιν, ἐξέθλιψα; Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· 'οὐδεὶς ἂν ἔχοι τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔλαβον μὲν, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔλαβον, φορτικὸς ἐγενόμην καὶ ἐπαχθὴς καὶ ὠμὸς καὶ ἄγριος'. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, «ἢ κατεδυνάστευσά τινα ὑμῶν;»

25 Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Οὔτε κατεδυνάστευσας ἡμᾶς, οὔτε ἐξεπίεσας, οὐδὲ εἴληφας ἐκ χειρὸς ἡμῶν οὐδέν». Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ τὸν βασιλέα αὐτὸν παιδεύων ταῦτα ἔλεγεν, ἐπήγαγε· «μάρτυς Κύριος, καὶ μάρτυς ὁ χριστὸς αὐτοῦ»· τοῦτο δὲ ἡμῖν αὐτὸ παραδηλῶν καὶ δεικνύς, ὥς οὐκ ἦν ἡ μαρτυρία κεχαρισμένη,

32. A' Βασ. 12,4.

33. A' Βασ. 12,5.

πλεονέκτης', ἦταν βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸ γι' αὐτὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὰ ἀκούει αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ σιωπήσει πάλι ἦταν προδοσία τοῦ λαοῦ, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπολογίας τὰ ἐπέτυχε καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ ἐκεῖνον δίδαξε πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ βασιλιάς καὶ τὴν ἐνόχληση ἀπὸ τὴ διδασκαλία ἀπέφυγε.

Καὶ φαίνεται βέβαια πῶς ἀγωνίζεται γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα διδάσκει ἐκεῖνον πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ τοὺς ὑπηκόους του. Ἐσὺ ὅμως πρόσεχε, παρακαλῶ, πῶς μὲ κάθε ἀκρίβεια ἀπέδειξε τὸν ἑαυτό του καθαρὸ ἀπὸ δωροληψίες. Γιατὶ δὲν εἶπε, 'μήπως πῆρα χωράφια ἀπὸ κανένα σας ἢ χρυσάφι;' ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἦταν πιὸ ἀσήμαντο ἀπ' ὅλα λέγει: «μήπως πῆρα ὑπόδημα;». Στὴ συνέχεια μᾶς φανέρωσε καὶ ἄλλη δική του μεγάλη ἀρετή. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ὅταν κλέβουν εἶναι ἥπιοι καὶ μετριοπαθεῖς καὶ εὐγενικοὶ ὄχι γιατί τὸ θέλουν οἱ ἴδιοι αὐτοπροαίρετα ἀλλὰ γιατί τοὺς ἀναγκάζει ἡ συνείδηση, ἀφοῦ τὰ κλοπιμαῖα τοὺς ἀφαιροῦν τὴν παρρησία, ἐνῶ οἱ ἀδωροδόκῆτοι εἶναι φορτικοὶ καὶ ἐνοχλητικοί, ὄχι καὶ αὐτοὶ πάλι ἀπὸ δική τους θέληση, ἀλλὰ ἀπὸ κάποια ματαιοδοξία καὶ ἀπὸ τὸ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ κλοπές –καὶ τὰ δύο ὅμως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ δεῖ συγκεντρωμένα σ' ἓναν ἄνθρωπο–, θέλοντας ὁ ἅγιος αὐτὸς ν' ἀποδείξει ὅτι νίκησε καὶ τὰ δύο καὶ ὅτι ἦταν ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὶς κλοπές καὶ ἀπὸ τὴν ὀργή, ἀφοῦ εἶπε «μήπως πῆρα ἀπὸ κανένα σας τὸ μοσχάρι;» δὲ σιώπησε, ἀλλὰ πρόσθεσε, «μήπως τυράνησα ἢ καταπίεσα κανέναν ἀπὸ σᾶς;», δηλαδὴ τὸν στενοχώρησα πολὺ; Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν πῆρα βέβαια ἀπὸ σᾶς τίποτε, ἐπειδὴ ὅμως δὲν πῆρα, ἔγινα φορτικός, ἐνοχλητικός, σκληρὸς καὶ ἄγριος. Γι' αὐτὸ ἔλεγε, «μήπως τυράνησα κανέναν ἀπὸ σᾶς;».

Τί λοιπὸν ἀπάντησαν ἐκεῖνοι; «Οὔτε μᾶς τυράνησες οὔτε μᾶς καταπίεσες καὶ τίποτε δὲν πῆρες ἀπὸ τὰ χέρια μας»³². Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τὰ ἔλεγε αὐτά γιὰ νὰ διδάξει καὶ τὸν ἴδιο τὸ βασιλιά, πρόσθεσε: «μάρτυρας ἄς εἶναι ὁ Κύριος καὶ ὁ χρισμένος ἀπ' αὐτόν»³³. Γιὰ νὰ φανερώσει καὶ ν' ἀποδείξει σὲ μᾶς ὅτι

αὐτὸν ἐκάλεσε μάρτυρα τὸν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας εἰδότα, ὅπερ ἐστὶ καθαροῦ συνειδότος ἀπόδειξις. Οὐδεὶς γάρ, οὐδεὶς, εἰ μὴ σφόδρα ἦν μεμηνῶς καὶ ἐξεστηκῶς, τοῦ συνειδότος τοῦ ἑαυτοῦ καλέσειεν ἂν ποτε μάρτυρα τὸν Θεόν, εἰ μὴ σφόδρα ἑαυτῶ
 5 θαρροίη. Μαρτυρησάντων τοίνυν ἐκείνων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις αὐτῶ, καὶ ἑτέραν ἑαυτοῦ δείκνυσιν αὐτὸς ἀρετὴν· καὶ τῶν παλαιῶν ἀναμνήσας ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προστασίας, καὶ τῶν μετ' ἐκείνους πολέμων, ἀναμιμνήσκει τῆς μάχης τῆς ἐπ' αὐτοῦ γενομένης καὶ τῆς νίκης τῆς παρα-
 10 δόξου· καὶ εἰπὼν πῶς πολλάκις διὰ τὰς οἰκείας ἀμαρτίας τοῖς πολεμίοις παραδοθέντων, ἐκάλεσεν αὐτὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῶν πολεμίων, συνάπτων τοῖς παλαιοῖς τὰ νέα, ἐπάγει καὶ λέγει· «ἐξαπέστειλε Κύριος τὸν Ἰεροβάαλ, τὸν Γεδεῶν, καὶ τὸν Βαράκ, καὶ τὸν Ἰεφθάε, καὶ τὸν Σαμουήλ, καὶ ἐξεί-
 15 λετο ὑμᾶς κύκλωθεν ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν, καὶ κατοικεῖτε πεποιοῦτες».

10. Ὅρας πῶς ἔθος τοῖς ἀγίοις μὴ τὰ ἑαυτῶν κατορθώματα λέγειν, εἰ μὴ ποτε καταναγκασθεῖεν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τούτους βλέπων καὶ παιδευόμενος ἀκριβῶς, ὅτι τὸ αὐτὸν
 20 τινα περὶ ἑαυτοῦ λέγειν ἐπαχθὲς καὶ φορτικόν, ἔλεγεν· «ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ»· οὐ μέγα, ἀλλὰ μικρόν τι. Οὐδὲ γὰρ ἀνάγκης οὔσης μετὰ δαψιλείας ἐκχεῖν ἑαυτὸν εἰς τὴν διήγησιν τῶν ἐγκωμίων παρεσκευάσται, ἀλλὰ διὰ βραχέων αὐτὰ παρατρέχει· καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο δι' ἐκείνους καὶ τὴν ἐκεί-
 25 νων σωτηρίαν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ οὔσης ἀνάγκης λέγειν τὰ οἰκεῖα κατορθώματα ἀνοίας ἐστὶν ἐσχάτης, οὕτως ἀνάγκης ἐπικειμένης καὶ βίας ὠθούσης πάλιν προδοσία ἐστὶ τὸ σιγᾶν τὰ αὐτῶν πεπραγμένα.

Ἄλλ' ὁμως ὁ Παῦλος καὶ ἀνάγκην οὔσαν ὀρῶν, ἀπώκνει
 30 καὶ τὸ πρᾶγμα ἀφροσύνην ἐκάλει, ἵνα μάθης αὐτοῦ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν πολλὴν ἀσφάλειαν. Καὶ γὰρ εἰπὼν, «ὄ

ἡ μαρτυρία δὲν ἦταν χαρισμένη κάλεσε μάρτυρα αὐτὸν ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τοῦ νοῦ, πράγμα ποὺ εἶναι ἀπόδειξη καθαρῆς συνείδησης. Γιατὶ κανεῖς, πραγματικὰ κανεῖς, ἐκτὸς ἂν ἦταν ὑπερβολικὰ τρελὸς καὶ παράφρονος, δὲ θὰ καλοῦσε ποτὲ μάρτυρα τῆς συνείδησής του τὸ Θεό, ἂν δὲν εἶχε ὑπερβολικὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκεῖνοι ἐπιβεβαίωσαν ὅσα αὐτὸς εἶπε, δείχνει καὶ κάποια ἄλλη ἀρετὴ του. Καὶ ἀφοῦ τοὺς ὑπενθύμισε ὅλους τοὺς παλαιοὺς ποὺ ἔζησαν στὴν Αἴγυπτο, τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς πολέμους ποὺ ἐγίναν ὕστερα ἀπ' αὐτούς, τοὺς ὑπενθυμίζει τὴ μάχη ποὺ ἐγίνε στὶς ἡμέρες του καθὼς καὶ στὴν παράξενη νίκη· καὶ ἀφοῦ εἶπε πῶς, ὅταν παραδόθηκαν πολλὲς φορὲς στοὺς ἐχθροὺς ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους, αὐτὸς κάλεσε τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, συνδέοντας μὲ τὰ παλαιὰ τὰ νέα, προσθέτει καὶ λέγει· «ἔστειλε ὁ Κύριος τὸν Ἱεροβάαλ, δηλαδὴ τὸ Γεδεών, τὸ Βαράκ, τὸν Ἰεφθάε καὶ μένα τὸν Σαμουὴλ καὶ σᾶς γλύτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν γύρω ἐχθρῶν σας καὶ κατοικεῖτε ἔτσι ἐδῶ ἀσφαλεῖς»³⁴.

10. Βλέπεις πῶς συνηθίζουν οἱ ἅγιοι νὰ μὴ λέγουν τὰ δικά τους κατορθώματα, ἐκτὸς ἂν κάποτε ἐξαναγκασθοῦν; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, βλέποντας σ' αὐτούς καὶ μαθαίνοντας καλὰ ὅτι τὸ νὰ μιλάει κανεῖς γιὰ τὸν ἑαυτό του εἶναι πράγμα ἐνοχλητικὸ καὶ φορτικὸ, ἔλεγε· «θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἀνεχθεῖτε μιὰ μικρὴ ἀνοησία», ὄχι μεγάλη, ἀλλὰ μικρὴ. Παρ' ὅλο ποὺ ὑπῆρχε ἀνάγκη, ὅμως δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό του νὰ μιλήσει μὲ πολλὰ γιὰ τοὺς ἐπαίνους του, ἀλλὰ τοὺς προσπερνάει μὲ λίγα λόγια. Καὶ αὐτὸ βέβαια γιὰ ἐκείνους καὶ τὴ σωτηρία τους. Γιατί, ὅπως εἶναι δεῖγμα τῆς χειρότερης ἀνοησίας τὸ νὰ λέγει κανεῖς τὰ δικά του κατορθώματα χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη, ἔτσι πάλι εἶναι προδοσία τὸ νὰ ἀποσιωπᾷ τὰ ἔργα του ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ πιέζει ἡ περίστασις.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Παῦλος, μολονότι ὑπῆρχε ἀνάγκη, ἀπέφευγε καὶ ὀνόμαζε τὸ πράγμα ἀνοησία, γιὰ νὰ μάθεις τὴ σύνεσή του, τὴ σοφία του καὶ τὴ μεγάλη του βεβαιότητα. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε,

λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ Κύριον», προσέθηκεν, «ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως». Μὴ νομίσης, φησί, καθόλου με τοῦτο λέγειν. Ὡστε διὰ τοῦτο αὐτὸν μάλιστα ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω καὶ σοφώτατον καλῶ, ὅτι πρᾶγμα ἀφροσύνης εἶναι ἐνόμισε τὸ 5 ἑαυτὸν ἐγκωμιάζειν καὶ ἐπαινεῖν. Εἰ δὲ οὗτος ἀνάγκην οὔσαν ὀρῶν, ἀφροσύνην τοῦτο ἐκάλει, τίνας ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι, ποίας ἀπολογίας, οἱ μὴδὲ ἀνάγκης οὔσης περὶ ἑαυτῶν λέγοντες μεγάλα ἢ καὶ ἐτέρους λέγειν καταναγκάζοντες;

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ ἐπαινῶμεν τὰ λεγόμενα μόνον, ἀλλὰ 10 καὶ μιμησώμεθα καὶ ζηλώσωμεν, καὶ κατορθωμάτων ἐπιλανθανόμενοι, τῶν ἀμαρτημάτων ἀεὶ μνημονεύωμεν, ἵνα καὶ μετριάξιν δυνώμεθα καὶ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι, τὸ βραβεῖον λάβωμεν τῆς ἄνω κλήσεως, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ 15 ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«αὐτὸ πού θά πῶ δὲ θὰ τὸ πῶ μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου», πρόσθεσε, «ἀλλὰ σὰν ἕνας ἀνόητος πού νομίζει ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καυχηθεῖ»³⁵. Μὴ νομίσεις λέγει, ὅτι τὸ λέγω αὐτὸ ἔτσι τυχαῖα. Ἐπομένως γι' αὐτὸ κυρίως τὸν ἐπαινῶ καὶ τὸν θαυμάζω καὶ τὸν ὀνομάζω σοφότατο, γιατί θεώρησε πράξη ἀνοησίας τὸ νὰ ἐγκωμιάζει καὶ νὰ ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτό του. Ἄν ὁμοίως αὐτός, βλέποντας νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη, ὀνόμαζε αὐτὸ ἀνοησία, γιὰ ποιὰ συγγνώμη καὶ γιὰ ποιὰ ἀπολογία μποροῦν νὰ εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι πού χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη λέγουν μεγάλα γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἢ ἀναγκάζουν καὶ ἄλλους νὰ λέγουν γι' αὐτούς;

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἅς μὴν ἐπαινοῦμε μόνο τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ ἅς τὰ μιμηθοῦμε καὶ ἅς τὰ πραγματοποιήσουμε μὲ ζῆλο, καὶ ξεχνώντας τὰ κατορθώματά μας ἅς θυμόμαστε πάντοτε τὰ ἁμαρτήματά μας, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ γινόμαστε μετριοφρονες καὶ προχωρώντας ὅλο καὶ πρὸς τὰ ἔμπρὸς νὰ λάβουμε τὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσης, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

**ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΥΚ ΕΙΣ ΔΕΟΝ ΧΡΩΜΕΝΟΥΣ
ΤΩ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩ ΡΗΤΩ ΤΩ ΛΕΓΟΝΤΙ,**

**«ΕΙΤΕ ΠΡΟΦΑΣΕΙ ΕΙΤΕ ΑΛΗΘΕΙΑ ΧΡΙΣΤΟΣ
ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ»**

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΥΚ ΕΙΣ ΔΕΟΝ ΧΡΩΜΕΝΟΥΣ ΤΩ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩ, ΡΗΤΩ, ΤΩ, ΛΕΓΟΝΤΙ,

«ΕΙΤΕ ΠΡΟΦΑΣΕΙ ΕΙΤΕ ΑΛΗΘΕΙΑΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ»

Καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης

1. Τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνου μνημονεύσαντες πρῶην καὶ ἄρματα δύο τῷ λόγῳ ζεύξαντες ἐξ ἀρετῆς καὶ κακίας, ἑκάτερον ἐδείξαμεν, ὅσον μὲν τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ κέρδος, ὅσον δὲ τῆς ἀπονοίας τὸ βλάβος. Αὕτη μὲν γὰρ καὶ δικαιοσύνη συμ-
5 βεβλημένη καὶ νηστείας καὶ δεκάταις, ὑστέρησεν, ἐκείνη δὲ καὶ μετὰ ἀμαρτίας ζευχθεῖσα προέλαβε τὸ τοῦ Φαρισαίου ζεῦγος, καίτοι καὶ τὸν ἡνίοχον ἔχουσα φαῦλον. Τί γὰρ τελώνου χειρὸν; Ἄλλ' ὁμως ἐπειδὴ συνέτριψεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀμαρτωλὸν ἑαυτὸν ἐκάλεσεν, ὅπερ ἦν, ὑπερέβη τὸν Φαρισαῖον καὶ νηστείας
10 ἔχοντα εἰπεῖν καὶ δεκάτας καὶ κακίας πάσης ἀπηλλαγμένον. Τί-νος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι εἰ καὶ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς ἀπήλλακτο, τὴν μητέρα τῶν κακῶν πάντων κενοδοξίαν τε καὶ ἀπόνοιαν εἶχεν ἐρριζωμένην ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παρακαλεῖ καὶ λέγει· «ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἔργον δοκιμαζέτω,
15 καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον».

Ἐκεῖνος δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρῆλθεν εἰς μέσον

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΕ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΟΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

«ΕΙΤΕ ΜΕ ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ ΕΙΤΕ ΜΕ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ
κηρύσσεται»¹. Καὶ γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη

1. Ὄταν ἀναφέραμε σὲ προηγούμενη ὁμιλία τὸ Φαρισαῖο καὶ τὸν τελῶνη καὶ ὅταν ζέσαμε μὲ τὸ λόγο δύο ἄρματα ἀπὸ ἀρετὴ καὶ κακία, δείξαμε καὶ τὰ δύο, πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ πόση εἶναι ἡ ζημία ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια. Γιατὶ αὐτὴ ἂν καὶ ἐνωμένη μὲ δικαιοσύνη καὶ νηστεῖες καὶ προσφορὰς ὑστέρησε, ἐνῶ ἐκείνη ἂν καὶ ζεμένη μὲ τὴν ἁμαρτία ξεπέρασε τὸ ζευγάρι τοῦ Φαρισαίου, παρ' ὅλο πὺ εἶχε καὶ ἀσήμαντο ἠνίοχο. Γιατὶ τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπὸ τὸν τελῶνη; Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ συνέτριψε τὴν ψυχὴ του καὶ ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του ἁμαρτωλό, πράγμα πὺ ἦταν, ξεπέρασε τὸ Φαρισαῖο, πὺ εἶχε νὰ πεῖ καὶ νηστεῖες καὶ προσφορὰς καὶ ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κακία. Γιὰ ποιό λόγο καὶ γιατί; Ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ τὴν ἀρπαγή, εἶχε ριζωμένη στὴν ψυχὴ του τὴ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν, τὴ ματαιοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει καὶ λέγει· «ἄς ἐξετάζει καθένας τὰ ἔργα του, καὶ τότε, ἂν καυχῆθῃ, θὰ τὸ κάνει μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἄλλο»^{1α}.

Ἐκεῖνος ὅμως παρουσιάσθηκε κατήγορος ὅλης τῆς οἰκου-

κατήγορος καὶ πάντων τῶν ὄντων ἀνθρώπων ἑαυτὸν ἔφησεν εἶναι βελτίω. Καίτοι καὶ εἰ δέκα μόνον καὶ εἰ πέντε καὶ εἰ δύο καὶ εἰ ἑνὸς ἑαυτὸν προὔθηκεν, οὐδὲ τοῦτο ἀνεκτὸν ἦν· νυνὶ δὲ οὐχὶ προὔθηκεν ἑαυτὸν μόνον τῆς οἴκουμένης, ἀλλὰ καὶ κατηγό-
 5 ρησεν ἀπάντων. Διὰ τοῦτο ὑστέρησε κατὰ τὸν δρόμον. Καὶ καθάπερ ναῦς μυρία διαδραμοῦσα κύματα καὶ πολλοὺς ἐκφυγοῦσα χειμῶνας, εἶτα ἐν αὐτῷ τῷ στόματι τοῦ λιμένος σκοπέλω τινὶ προσαράξασα πάντα τὸν ἐναποκείμενον ἀπόλλυσι θησαυρόν, οὕτω δὴ καὶ ὁ Φαρισαῖος οὗτος, τοὺς πόνους τῆς νηστείας ὑπο-
 10 μείνας καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης, ἐπειδὴ γλώττης οὐκ ἐκράτησεν, ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τὸ φορτικὸν ναυάγιον ὑπέμεινε. Τὸ γὰρ ἐξ εὐχῆς, ὅθεν κερδαίνειν ἔδει, τσαῦτα βλαβέντα μᾶλλον ἀπελθεῖν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἐν λιμένι ναυάγιον ὑπομεῖναι.

2. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, κἂν εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν
 15 κορυφὴν ἀνέλθωμεν, πάντων ἑαυτοὺς ἐσχάτους νομίζωμεν, μαθόντες ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν οὐρανῶν ἀπόνοια δύναται κατενεγκεῖν τὸν μὴ προσέχοντα, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀβύσσου τῶν ἀμαρτημάτων ἀνενεγκεῖν εἰς ὕψος ταπεινοφροσύνη τὸν μετριά-
 ζειν εἰδότα. Αὕτη γὰρ πρὸ τοῦ Φαρισαίου τὸν τελώνην ἔστησεν,
 20 ἐκείνη δέ, ἡ ἀπόνοια λέγω καὶ ἡ ὑπερηφανία, καὶ ἀσωμάτου περιεγένετο δυνάμεως τοῦ διαβόλου· ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη καὶ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ἡ ἐπίγνωσις εἰς παράδεισον τὸν ληστὴν εἰσήγαγε πρὸ τῶν ἀποστόλων. Εἰ δὲ οἱ τὰ οἰκεῖα ὁμολο-
 γοῦντες ἀμαρτήματα, τσαύτην ἑαυτοῖς προξενοῦσι τὴν παρρη-
 25 σίαν, οἱ πολλὰ μὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀγαθὰ, ταπεινοῦντες δὲ ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν, πόσων οὐκ ἐπιτεύζονται στεφάνων; Ὅταν γὰρ ἀμαρτία συμβεβλημένη ἢ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, οὕτω τρέχει μετ' εὐκολίας, ὡς δικαιοσύνην μετ' ἀπονοίας οὔσαν ὑπερβῆναι καὶ προλαβεῖν. Ἄν τοίνυν μετὰ δικαιοσύνης αὐτὴν συνάψης,

μένης και εἶπε ὅτι αὐτὸς εἶναι καλύτερος ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὁμοίως, ἂν θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπὸ δέκα ἢ πέντε ἢ δύο ἢ καὶ ἀπὸ ἓνα, οὔτε καὶ αὐτὸ θὰ ἦταν ἀνεκτό· τώρα ὁμοίως ὄχι μόνο ἔβαλε τὸν ἑαυτό του μπροστὰ ἀπ' ὄλη τὴν οἰκουμένη, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατηγόρησε ὄλους. Γι' αὐτὸ ὑστέρησε κατὰ τὸ δρόμο. Καὶ ὁμοίως ἓνα πλοῖο, ὅταν διατρέξει ἄπειρα κύματα καὶ γλυτώσει ἀπὸ πολλὰς θύελλες, στὸ τέλος χάνει ὄλο τὸ θησαυρὸ πού ἔχει μέσα του, ὅταν στὴν ἴδια τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ χτυπήσει σὲ κάποιο σκόπελο, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ὁ Φαρισαῖος, ἀφοῦ ὑπέμεινε ὄλους τοὺς κόπους τῆς νηστείας καὶ κάθε ἄλλης ἀρετῆς, ἐπειδὴ δὲ συγκράτησε τὴ γλῶσσα του, ἔπεθε τὸ φοβερὸ ναυάγιο μέσα στὸ ἴδιο τὸ λιμάνι. Γιατὶ τὸ νὰ φύγει ἀπὸ τὴν προσευχὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ κερδίσει, ἀφοῦ ἔπαθε τόσο μεγάλη ζημία, τίποτε ἄλλο δὲ σημαίνει παρὰ τὸ ὅτι ἔπαθε τὸ ναυάγιο στὸ λιμάνι.

2. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, καὶ ἂν ἀκόμη ἀνεβοῦμε στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς, ὡς θεωροῦμε τοὺς ἑαυτούς μας τελευταίους ἀπ' ὄλους, ἀφοῦ μάθαμε ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανούς ἡ ἀλαζονεὶα μπορεῖ νὰ καταρρίψει ἐκεῖνον πού δὲν προσέχει, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴ ἴδια τὴν ἄβυσσο τῶν ἀμαρτημάτων ἡ ταπεινοφροσύνη μπορεῖ νὰ ἀνεβάσει ὑψηλὰ ἐκεῖνον πού ξέρει νὰ συμπεριφέρεται μὲ μετριοφροσύνη. Γιατὶ αὐτὴ ἔστησε τὸν τελῶνη μπροστὰ ἀπὸ τὸ Φαρισαῖο, ἐνῶ ἐκεῖνη, δηλαδὴ ἡ ἀλαζονεὶα καὶ ἡ ὑπερηφάνεια, νίκησε καὶ ἀσώματη δύναμη, τὸ διάβολο, ἐνῶ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἐπίγνωση τῶν ἀμαρτημάτων του εἰσήγαγε τὸ ληστὴ στὸν παράδεισο πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Ἐὰν ὁμοίως αὐτοὶ πού ὁμολογοῦν τὰ δικά τους ἀμαρτήματα χαρίζουν στὸν ἑαυτό τους τόσο μεγάλη παρησία, ἐκεῖνοι πού ἀναγνωρίζουν στὸν ἑαυτό τους πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ταπεινώνουν τὴν ψυχὴ τους, πόσα στεφάνια δὲ θὰ ἐπιτύχουν; Γιατὶ ὅταν ἡ ἀμαρτία εἶναι ἐνωμένη μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τρέχει μὲ τόση εὐκολία ὥστε νὰ ξεπερνᾷ καὶ νὰ προλαβαίνει τὴ δικαιοσύνη πού συνυπάρχει μὲ τὴν ἀλαζονεὶα. Ἐὰν λοιπὸν τὴ συνδέσεις μὲ τὴ δικαιοσύνη ποῦ δὲ θὰ φθάσει; πό-

ποῦ οὐκ ἀφίξεται; πόσους οὐ διαβήσεται οὐρανοῦς; Παρ' αὐτὸν πάντως στήσεται τοῦ Θεοῦ τὸν θρόνον ἀνὰ μέσον τῶν ἀγγέλων μετὰ παρρησίας πολλῆς. Πάλιν εἰ μετὰ δικαιοσύνης ἢ ἀπόνοια ζευχθεῖσα, τῇ τῆς οἰκείας κακίας ὑπερβολῇ καὶ βαρύτητι καθελ-
 5 κύσαι τὴν ἐκείνης παρρησίαν ἴσχυσεν, ἂν μετὰ ἀμαρτίας ἢ συμβεβλημένη, εἰς πόσῃν οὐ κατακρημνίσαι δυνήσεται τὸν ἔχοντα αὐτὴν γέενναν;

Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα ἀμελῶμεν δικαιοσύνης, ἀλλ' ἵνα φύγωμεν ἀπόνοιαν· οὐχ ἵνα ἀμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα μετριάζωμεν.
 10 Θεμέλιος γάρ ἐστι τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας ἢ ταπεινοφροσύνη. Κἂν μυρία ἄνωθεν οἰκοδομήσης, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν εὐχάς, κἂν νηστείαν, κἂν πᾶσαν ἀρετὴν, ταύτης μὴ προκαταβληθείσης, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην ἐποικοδομηθήσεται καὶ καταπεσεῖται ραδίως κατὰ τὴν οἰκοδομὴν ἐκείνην τὴν ἐπὶ τῆς ψάμμου τεθεῖ-
 15 σαν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, οὐδὲν τῶν ἡμετέρων κατορθωμάτων, ὃ οὐ ταύτης δεῖται· οὐδὲν ἐστιν, ὃ χωρὶς ταύτης στήναι δυνήσεται. Ἄλλὰ κἂν σωφροσύνην εἴπης, κἂν παρθενίαν κἂν χρημάτων ὑπεροψίαν, κἂν ὀτιοῦν, πάντα ἀκάθαρτα καὶ ἐναγῆ καὶ βδελυρὰ ταπεινοφροσύνης ἀπούσης. Πανταχοῦ τοίνυν αὐτὴν παραλαμβάνομεν, ἐν ρήμασιν, ἐν πράγμασιν, ἐν ἐνθυμήμασι, καὶ μετὰ ταύ-
 20 τῆς ταῦτα οἰκοδομῶμεν.

3. Ἄλλὰ τὰ μὲν περὶ ταπεινοφροσύνης ἱκανῶς εἴρηται, οὐ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ κατορθώματος – οὐδεὶς γὰρ αὐτὴν κατ' ἀξίαν ὑμνήσαι δυνήσεται—, ἀλλὰ πρὸς τὴν σύνεσιν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ ἀπὸ ὀλίγων τῶν εἰρημένων μετὰ
 25 πολλῆς αὐτὴν ἐπισπάσεσθε τῆς σπουδῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη καὶ τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν σήμερον ἀναγνωσθεῖσαν, πολλοῖς δοκοῦσαν παρέχειν ραθυμίας πρόφασιν, ποιῆσαι φανεράν καὶ δήλην, ὥστε μὴ ψυχρὰν τινα ἀπολογίαν ἐντεῦθεν τινὰς ποριζομένους τῆς οἰκείας ἀμελεῖν σωτηρίας, φέρε ἐπὶ ταύτην τὸν λόγον
 30 ἀγάγωμεν. Τίς οὖν ἐστιν ἡ ρῆσις; «Εἶτε προφάσει», φησὶν, «εἶτε

σους οὐρανοὺς δὲ θὰ περάσει; Ὅπωςδήποτε θὰ σταθεῖ κοντὰ στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους μὲ πολλὴ παρρησία. Ἄν πάλι ἡ ἀλαζονεία ποὺ συνδέθηκε μὲ τὴ δικαιοσύνη μπόρεσε μὲ τὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴ βαρύτητα τῆς δικῆς της κακίας νὰ ταπεινώσει τὴν παρρησία ἐκείνης, ἂν εἶναι ἐνωμένη μὲ τὴν ἁμαρτία, σὲ πόση γέεννα δὲ θὰ μπορέσει νὰ γκρεμίσει αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει;

Αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν ἀλαζονεία· ὄχι γιὰ νὰ ἁμαρτάνουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἴμαστε μετριόφρονες. Γιατὶ ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι θεμέλιο τῆς δικῆς μας ἀρετῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη οἰκοδομήσεις ἐπάνω ἄπειρα, εἴτε ἐλεημοσύνη εἴτε προσευχὲς εἴτε νηστεία εἴτε κάθε ἀρετὴ, ἂν δὲν τεθεῖ αὐτὴ πρῶτα, ὅλα θὰ οἰκοδομηθοῦν ἄσκοπα καὶ μάταια, καὶ θὰ πέσουν εὐκολα κάτω, ὅπως ἡ οἰκοδομὴ ἐκείνη ποὺ κτίσθηκε πάνω στὴν ἄμμο. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει κανένα, πραγματικὰ κανένα ἀπὸ τὰ δικά μας κατορθώματα ποὺ νὰ μὴν τὴ χρειάζεται· δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ σταθεῖ χωρὶς αὐτήν. Ἀλλὰ, εἴτε τὴ σωφροσύνη πείεις εἴτε τὴν παρθενία εἴτε τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ὅλα εἶναι ἀκάθαρτα καὶ μολυσμένα καὶ βδελυρὰ ὅταν ἀπουσιάζει ἡ ταπεινοφροσύνη. Παντοῦ λοιπὸν ἄς τὴν ἔχουμε μαζί μας, στὰ λόγια, στὶς πράξεις, στὶς σκέψεις, καὶ μαζί της ἄς τὰ κτίζουμε αὐτά.

3. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη ἀρκετὰ ἔχουν λεχθεῖ, ὄχι βέβαια ὅπως ἀξίζει στὴν ἀρετὴ αὐτὴ –γιατὶ κανεὶς δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὴν ὑμνήσει σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία της–, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ τὴ σύνεση τῆς δικῆς σας ἀγάπης. Γιατὶ γνωρίζω καλὰ ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ λέχθηκαν θὰ τὴν ἐπιδιώξετε μὲ μεγάλη προθυμία. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὸ ἀποστολικὸ ρητό, ποὺ διαβάστηκε σήμερα, φαίνεται σὲ πολλοὺς νὰ παρέχει ἀφορμὴ γιὰ ἀδιαφορία, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ κάνουμε φανερὸ καὶ σαφές, ὥστε νὰ μὴν ἀμελοῦν μερικοὶ γιὰ τὴ σωτηρία τους βρίσκοντας ἀπὸ ἐδῶ κάποια ἀνίσχυρη ἀπολογία, ἐμπρός, ἄς φέρουμε τὸ λόγο σ' αὐτό. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ ρητό; «εἴτε μὲ προφά-

ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται». Τοῦτο πολλοὶ περιφέρουσιν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, οὐ τὰ πρότερα, οὐ τὰ μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκοντες ἀλλά, τῆς ἀκολουθίας τῶν λοιπῶν ἀποκόψαντες μελῶν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, τοῖς ραθυμοτέροις προβάλλονται.

Ἐπιχειροῦντες γὰρ αὐτοὺς τῆς ὑγιῶς ἀπάγειν πίστεως, εἶτα ὀρῶντες δεδοικότητας καὶ τρέμοντας, ὡς οὐκ ἀκίνδυνον ὄν τοῦτο ποιεῖν, καὶ βουλόμενοι τὸν φόβον αὐτῶν ἐκλῦσαι, τὴν ἀποστολικὴν ταύτην παράγουσιν ρῆσιν, λέγοντες· ὁ Παῦλος
10 συνεχώρησε τοῦτο, εἰπὼν· «εἶτε προφάσει, εἶτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγελέσθω». Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ εἶρηκε, 'καταγγελλέσθω', ἀλλά, «καταγγέλλεται»· πολὺ δὲ τὸ μέσον τούτου κάκεινου. Τὸ μὲν γὰρ εἶπεῖν, 'καταγγελλέσθω', νομοθετοῦντός ἐστι, τὸ δὲ εἶπεῖν «καταγγέλλεται»,
15 τὸ συμβαῖνον ἀπαγγέλλοντος. Ὅτι δὲ οὐ νομοθετεῖ Παῦλος αἰρέσεις εἶναι, ἀλλὰ ἀπάγει πάντας τοὺς αὐτῶ προσέχοντας, ἄκουσον τί φησιν· «εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω, κἂν ἐγὼ κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανῶν». Οὐκ ἂν δὲ ἀνεθεμάτισε καὶ ἑαυτὸν καὶ ἄγγελον, εἰ τὸ πρᾶγμα ἀκίνδυνον
20 ἦδει. Καὶ πάλιν, «ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω», φησὶν· «ἡρμოსάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν. Φοβοῦμαι δὲ μήποτε ὡς ὁ ὄφις Εὐάν ἠπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν». Ἴδου καὶ ἀπλότητα τέθεικε καὶ συγγνώμην οὐκ ἔδωκεν. Εἰ γὰρ
25 ἦν συγγνώμη, κίνδυνος οὐκ ἦν, εἰ δὲ κίνδυνος οὐκ ἦν, οὐκ ἂν ἐφοβήθη Παῦλος· καὶ οὐχ ὁ Χριστὸς δὲ τὰ ζιζάνια κἂν ἐκέλευσε κατακαῆναι, εἰ πρᾶγμα ἀδιάφορον ἦν καὶ τούτῳ κάκεινῳ καὶ ἐτέρῳ προσέχειν καὶ πᾶσιν ἀπλῶς.

4. Τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; Μικρὸν ἄνωθεν ὑμῖν τὴν

2. Φιλίπ. 1,18.

3. Γαλ. 1,9.8.

σεις», λέγει, «εἴτε μὲ εἰλικρίνεια ὁ Χριστὸς κηρύσσεται»². Πολλοὶ τὸ λένε αὐτὸ ἐπιπόλαια καὶ ὅπως τύχει χωρὶς νὰ διαβά- ζουν τὰ προηγούμενα οὔτε τὰ ἐπόμενα, ἀλλὰ, ἀφοῦ τὸ ἀπέκο- ψαν ἀπὸ τὴ συνέχεια τῶν ὑπόλοιπων μερῶν πρὸς καταστροφή τῆς ψυχῆς τους, τὸ προβάλλουν στοὺς πιὸ ἀδιάφορους.

Ἐπιχειρώντας λοιπὸν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη καὶ στὴ συνέχεια βλέποντάς τους νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀκίνδυνο νὰ τὸ κάνουν αὐτό, καὶ θέλο- ντας νὰ διαλύσουν τὸ φόβο τους, παρουσιάζουν αὐτὸ τὸ ἀπο- στολικὸ ρητὸ λέγοντας· ὁ Παῦλος τὸ ἐπέτρεψε αὐτὸ ἀφοῦ εἶπε, «εἴτε μὲ προφάσεις εἴτε μὲ εἰλικρίνεια ἃς κηρύσσεται ὁ Χρι- στὸς». Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ σωστό, δὲν εἶναι. Πρῶτα γιὰτὶ δὲν εἶπε ‘ἃς κηρύσσεται’, ἀλλὰ «κηρύσσεται» καὶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου. Γιὰτὶ τὸ νὰ πεῖ, ‘ἃς κηρύσ- σεται’, σημαίνει πὼς νομοθετεῖ νὰ γίνεταὶ αὐτό, ἐνῶ τὸ «κηρύσσεται» σημαίνει αὐτὸ πὸν γίνεται. Ὅτι ὁμοῦς ὁ Παῦλος δὲ νομοθετεῖ νὰ ὑπάρχουν αἱρέσεις, ἀλλὰ ἀπομακρύνει ἀπ’ αὐ- τὲς ὅλους ὅσοι τὸν προσέχουν, ἄκουσε τί λέγει· «ἂν κανεῖς σᾶς κηρύξει διαφορετικὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πὸν παραλάβατε, ἃς εἶναι ἀνάθεμα, εἴτε εἶμαι ἐγώ, εἴτε κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς»³. Δὲ θὰ ἀναθεμάτιζε ὁμοῦς καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ἄγγελο, ἂν γνώριζε ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦταν ἀκίνδυνο. Καὶ πάλι λέ- γει· «σᾶς ζηλεύω μὲ θεῖο ζῆλο, γιὰτὶ σᾶς ἀρραβώνιασα μ’ ἕναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν ἀγνή παρθένο. Φοβᾶμαι ὁμοῦς μήπως, ὅπως τὸ φίδι μὲ τὴν πανουργία του ἐξαπατησε τὴν Εὐὰ, ἔτσι κάποιον διαφθείρουν τὶς σκέψεις σας καὶ ἀπομακρυν- θεῖτε ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ σας ἀπλότητα»⁴. Νὰ καὶ ἀπλότητα ἀνέφερε καὶ συγγνώμη δὲν ἔδωσε. Γιὰτὶ ἂν ὑπῆρχε συγγνώμη δὲ θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος, ἂν ὁμοῦς δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος δὲ θὰ φο- βόταν ὁ Παῦλος· καὶ οὔτε ὁ Χριστὸς θὰ πρόσταζε βέβαια νὰ κατακαοῦν τὰ ζιζάνια, ἂν ἦταν ἀδιάφορο πρᾶγμα νὰ προσέχει κανεῖς καὶ σ’ αὐτὸν καὶ σ’ ἐκεῖνον καὶ σὲ ἄλλον καὶ σὲ ὅλους γενικά.

4. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεγόμενον; Θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ

ἱστορίαν ἅπασαν διηγήσασθαι βούλομαι· δεῖ γὰρ εἰδέναί ἐν τίσιν ὁ Παῦλος ἦν, ἡνίκα ταῦτα ἐπέστελλεν. Ἐν τίσιν τοίνυν ἦν τότε; Ἐν δεσμοτηρίῳ καὶ ἀλύσει καὶ κινδύνοις ἀφορήτοις. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς. Ἀνωτέρω γὰρ τούτου
 5 φησί· «γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλω τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν· καὶ τοὺς πλείονας δὲ τῶν ἀδελφῶν πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν
 10 λόγον λαλεῖν». Νέρων δὲ ἦν αὐτὸν ἐμβεβληκῶς τότε τῷ δεσμοτηρίῳ.

Καθάπερ γὰρ τις ληστής τῆς οἰκίας ἐπιβάς, καθευδόντων ἀπάντων, τὰ πάντα ὑφαιρούμενος, ἐπειδὴν ἴδη τινὰ λύχνον ἄψαντα, καὶ τὸ φῶς σβέννυσι καὶ τὸν λυχνουῶνα ἀναιρεῖ, ἵνα
 15 μετὰ ἀδείας αὐτῷ τὰ τῶν ἄλλων ὑφαιρεῖσθαι καὶ ἀρπάζειν ἐξῆ, οὕτω δὴ καὶ Νέρων ὁ Καῖσαρ τότε, ὥσπερ τις ληστής καὶ τοιχωρύχος, καθευδόντων ἀπάντων βαθύν τινα καὶ ἀναίσθητον ὕπνον, τὰ πάντων ἀρπάζων, γάμους διορύττων, οἰκίας ἀνατρέπων, ἅπαν κακίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ἐπειδὴ τὸν Παῦλον
 20 εἶδε λύχνον ἄψαντα κατὰ τὴν οἰκουμένην, τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον, καὶ ἐλέγχοντα αὐτοῦ τὴν πονηρίαν, ἐσπούδαζε καὶ τὸ κήρυγμα σβέσαι καὶ τὸν διδάσκαλον ἀνελεῖν, ἵνα μετ' ἐξουσίας αὐτῷ πάντα ποιεῖν ἐξῆ, καὶ δήσας τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἐνέβαλεν εἰς δεσμοτήριον. Τότε τοίνυν ταῦτα ἔγραφεν ὁ μακάριος Παῦ-
 25 λος.

Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖ; τίς οὐκ ἂν θαυμάσει; μᾶλλον δὲ τίς κατ' ἀξίαν ἐκπλαγεῖ καὶ θαυμάσειεν ἂν τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ οὐρανομήκη ψυχὴν, ὅτι δεδεμένος ἐν Ρώμῃ καὶ καθειργμένος, ἀπὸ τοσοῦτου διαστήματος Φιλιππησίοις ἐπέστελλεν; Ἴστε
 30 γὰρ ὅσον τὸ μέσον Μακεδονίας καὶ Ρώμης. Ἄλλ' οὐτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὐτε ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, οὐτε ὁ κίνδυνος καὶ τὰ ἐπάλληλα δεινά, οὐτε ἄλλο οὐδὲν

ὄλη τὴν ἱστορία ἀπὸ λίγο πρὶ πάνω, γιὰτι πρέπει νὰ γνωρίζει κανεὶς σὲ ποιά κατάσταση ἦταν ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραφε αὐτά. Σὲ ποιά λοιπὸν κατάσταση ἦταν τότε; Στὴ φυλακὴ καὶ στὶς ἀλυσίδες καὶ σὲ φοβεροὺς κινδύνους. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐπιστολή. Γιὰτι πρὶ πάνω ἀπ' αὐτὸ λέγει «θέλω νὰ γνωρίζετε, ἀδελφοί, ὅτι ὅσα μοῦ συνέβηκαν βοήθησαν περισσότερο στὴν πρόοδο τοῦ εὐαγγελίου, ὥστε νὰ γίνῃ γνωστὸ σὲ ὄλο τὸ πραιτώριο καὶ σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους ὅτι εἶμαι φυλακισμένος γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ περισσότεροι ἀδελφοὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμὰ μου τολμοῦν ἀκόμη περισσότερο νὰ κηρύττουν χωρὶς φόβο τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ»⁵. Ὁ Νέρων ἦταν ἐκεῖνος ποῦ τὸν εἶχε ρίξει τότε στὴ φυλακὴ.

Ὅπως δηλαδὴ ἓνας ληστής ὅταν ἐπιτεθεῖ στὸ σπίτι τὴν ὥρα ποῦ κοιμοῦνται ὄλοι καὶ κλέβει τὰ πάντα, μόλις δεῖ ν' ἀνάψει κάποιον λυχνάρι καὶ τὸ φῶς σβήνει καὶ αὐτὸν ποῦ κρατᾷ τὸ λυχνάρι σκοτώνει γιὰ νὰ μπορέσει ἄφοβα νὰ κλέψει καὶ νὰ ἀρπάξει τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ τότε καίσαρας Νέρων σὰν κάποιος ληστής καὶ κλέφτης, ἐνῶ ὄλοι κοιμοῦνταν βαθιὰ βαθιὰ καὶ ἀναίσθητα, ἀρπάζοντας τὰ πράγματα ὄλων, ὑπονομεύοντας γάμους, γκρεμίζοντας σπίτια, φανερώνοντας κάθε εἶδος κακίας, ἐπειδὴ εἶδε ὅτι ὁ Παῦλος ἄναψε ἓνα λυχνάρι στὴν οἰκουμένη, δηλαδὴ τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας, καὶ ὅτι ἐλέγχει τὴν κακία του, φρόντιζε καὶ τὸ κήρυγμα νὰ σβῆσει καὶ τὸ διδάσκαλο νὰ ἐξοντώσει, γιὰ νὰ μπορεῖ ἐλεύθερος νὰ τὰ κάνει ὄλα, καὶ δένοντας τὸν ἅγιο ἐκεῖνον τὸ ἔκλεισε στὴ φυλακὴ. Τότε λοιπὸν τὰ ἔγραφε αὐτὰ ὁ μακάριος Παῦλος.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὴν ἐκπλαγεῖ; ποιὸς μπορεῖ νὰ μὴ θαυμάσει; ἢ καλύτερα ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐκπλαγεῖ καὶ νὰ θαυμάσει ὅπως ἀξίζει τὴ γενναία ἐκείνη καὶ οὐρανομήκη ψυχὴ, ποῦ ἂν καὶ δεμένος καὶ φυλακισμένος στὴ Ρώμη ἔστελνε ἀπὸ τόσο μακριὰ ἐπιστολὴ στοὺς Φιλιππησίους; Γιὰτι γνωρίζετε πόση εἶναι ἡ ἀπόσταση τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴ Ρώμη. Οὔτε ὅμως ἡ μεγάλη ἀπόσταση, οὔτε τὰ πολλὰ χρόνια, οὔτε ἡ ἐνόχληση τῶν πραγμάτων, οὔτε ὁ κίνδυνος καὶ τὰ διαδοχικὰ δεινά, οὔτε τίπο-

τὴν ἀγάπην καὶ τὴν μνήμην ἐξέβαλε τῶν μαθητῶν, ἀλλ' εἶχεν αὐτοὺς ἅπαντας ἐν διανοίᾳ· καὶ οὐχ οὕτως αὐτῷ τοῖς ἀλύσεσιν αἱ χεῖρες ἐδέδεντο, ὡς τῷ πόθῳ τῶν μαθητῶν ἢ ψυχὴ συνεδέδετο καὶ προσήλωτο, ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ δηλῶν ἐν τῷ προοιμίῳ
 5 τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγε· «διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν τῇ ἀπολογία καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου». Καὶ καθάπερ βασιλεὺς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβὰς ὑπὸ τὴν ἔω καὶ καθίσας ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς, μυρίας εὐθέως δέχεται πανταχόθεν ἐπιστολάς, οὕτω δὴ κάκεῖνος, καθάπερ ἐν
 10 βασιλικαῖς αὐλαῖς τῷ δεσμωτηρίῳ καθήμενος, πολλῶ πλείω καὶ ἐδέχετο καὶ ἔπεμπε τὰ γράμματα, τῶν πανταχόθεν ἐθνῶν ἐπὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἀναφερόντων ἅπαντα· καὶ τοσοῦτω πλείονα πράγματα τοῦ βασιλεύοντος ὠκονόμει, ὅσω μείζονα ἀρχὴν ἐμπεπίστευτο.

15 Οὐ γὰρ δὴ τοὺς τὴν Ρωμαίων οἰκοῦντας χώραν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς βαρβάρους ἅπαντας, καὶ γῆν καὶ θάλατταν φέρων εἰς τὰς ἐκείνου χεῖρας ἐνέθηκεν ὁ Θεός. Καὶ τοῦτο δηλῶν Ρωμαίοις ἔλεγεν· «οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις ἐλθεῖν προεθέμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦ-
 20 ρο, ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν· Ἑλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί». Καθ' ἐκάστην τοίνυν ἐφρόντιζε τὴν ἡμέραν, τοῦτο δὴ Κορινθίοις, τοῦτο δὴ Μακεδόσι, πῶς Φιλιππήσιοι, πῶς Καππαδόκαι, πῶς Γαλάται, πῶς Ἀθηναῖοι, πῶς οἱ τὸν
 25 Πόντον οἰκοῦντες, πῶς ἅπαντες ἄνθρωποι. Ἀλλ' ὅμως τὴν γῆν ἅπασαν ἐγκεχειρισμένος οὐχ ὑπὲρ ἐθνῶν ὀλοκλήρων ἐμερίμνα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐνὸς ἀνθρώπου· καὶ νῦν μὲν δι' Ὀνήσιμον τὴν ἐπιστολὴν ἔπεμπε, νῦν δὲ διὰ τὸν παρὰ Κορινθίοις πεπορνευκότα. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐσκόπει, ὅτι εἷς ἦν ὁ ἀμαρτῶν καὶ δε-

6. Φιλίπ. 1,7.

7. Ρωμ. 1,13-14.

τε ἄλλο ἀπομάκρυνε τὴν ἀγάπη καὶ τὴ μνήμη τῶν μαθητῶν του, ἀλλὰ τοὺς εἶχε ὄλους στὸ νοῦ του. Καὶ τὰ χέρια του δὲν ἦταν ἔτσι δεμένα μὲ τὶς ἀλυσίδες, ὅπως ἡ ψυχὴ του ἦταν δεμένη καὶ ἀφοσιωμένη στὸν πόθο τῶν μαθητῶν, πράγμα πού δηλώνοντάς το στὸ προοίμιο τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγε· «γιατὶ σᾶς ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου καὶ στὰ δεσμά μου καὶ κατὰ τὴν ἀπολογία καὶ τὴ βεβαίωση τοῦ εὐαγγελίου»⁶. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἓνας βασιλιάς πού ἀνέβηκε πολὺ πρῶι στὸ θρόνο καὶ κάθισε στὶς βασιλικὲς αὐλὲς δέχεται ἀμέσως ἀπὸ παντοῦ ἄπειρες ἐπιστολές, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος, σὰν νὰ καθόταν σὲ βασιλικὲς αὐλὲς στὸ δεσμωτήριον, δεχόταν καὶ ἔστελνε πολὺ περισσότερα γράμματα, ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ τὰ ἔθνη ἀνέφεραν στὴ δικὴ του σοφία γιὰ τὰ δικά τους πράγματα· καὶ φρόντιζε γιὰ πράγματα τόσο περισσότερα ἀπὸ τὸ βασιλιά, ὅσο καὶ μεγαλύτερη ἦταν ἡ ἐξουσία πού εἶχε ἀναλάβει.

Πραγματικὰ ὁ Θεὸς ὄχι μόνο αὐτοὺς πού κατοικοῦσαν στὸ ρωμαϊκὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς βαρβάρους ὄλους καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα τὰ ἔφερε καὶ τὰ ἀνέθεσε στὰ χέρια ἐκείνου. Καὶ δηλώνοντας αὐτὸ στοὺς Ρωμαίους ἔλεγε· «δὲ θέλω, ἀδελφοί, ν' ἀγνοεῖτε ὅτι πολλὰς φορὲς εἶχα τὴν πρόθεσὴ νὰ ἔρθω σὲ σᾶς, ἀλλὰ μέχρι τώρα κάτι μὲ ἐμπόδισε, γιὰ νὰ δώσω κάποιον καρπὸ καὶ σὲ σᾶς, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη· εἶμαι ὀφειλέτης σὲ Ἑλληνας καὶ σὲ βαρβάρους, σὲ σοφοὺς καὶ σὲ ἀνόητους»⁷. Κάθε ἡμέρα λοιπὸν φρόντιζε, πότε γιὰ τοὺς Κορινθίους καὶ πότε γιὰ τοὺς Μακεδόνες, πῶς ἦταν οἱ Φιλιππήσιοι, πῶς οἱ Καππαδόκες, πῶς οἱ Γαλάτες, πῶς οἱ Ἀθηναῖοι, πῶς αὐτοὶ πού κατοικοῦσαν στὸν Πόντο, πῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ εἶχε ἀναλάβει ὀλόκληρη τὴ γῆ, δὲ μεριμνοῦσε μόνο γιὰ ἔθνη ὀλόκληρα, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἓναν ἄνθρωπο· καὶ ἄλλοτε ἔστελνε τὴν ἐπιστολὴν γιὰ τὸν Ὀνήσιμο καὶ ἄλλοτε γι' αὐτὸν πού διέπραξε πορνεία στὴν Κόρινθο. Γιατὶ δὲ σκεπτόταν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἓνας ἦταν αὐτὸς πού ἀμάρτησε καὶ χρειαζόταν προστασία, ἀλλὰ ὅτι ἦταν ἄνθρωπος, ἄνθρωπος τὸ πιὸ πολῦτιμο ὄν γιὰ τὸ Θεὸ

όμενος προστασίας, ἀλλ' ὅτι ἄθρωπος ἦν καὶ δι' ὃν οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς ὁ Πατὴρ ἐφείσατο.

5. Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι 'δραπέτης ὁ δεῖνα καὶ ληστής καὶ κλέπτης καὶ μυρίων γέμων κακῶν', ἢ ὅτι 'πτωχὸς καὶ 5 ἀπερριμμένος καὶ εὐτελής καὶ οὐδενὸς ἄξιος λόγου', ἀλλ' ἐνόησον ὅτι καὶ ὑπὲρ τούτου Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς πάσης προνοίας ὑπόθεσιν. Ἐνόησον ὅποιόν τινα ἐκεῖνον εἶναι χρῆ, ὃν τοσοῦτου Χριστὸς ἐτιμήσατο, ὡς μηδὲ τοῦ αἵματος φείσασθαι τοῦ ἑαυτοῦ. Οὐδὲ γάρ, εἰ βασιλεὺς ὑπὲρ τινος εἴλετο 10 καταθῆσαι ἑαυτόν, ἐζητήσαμεν ἂν ἑτέραν ἀπόδειξιν τοῦ μέγαν τινὰ εἶναι καὶ περισπούδαστον ἐκεῖνον τῷ βασιλεῖ; οὐκ ἔγωγε οἶμαι· ἤρκει γὰρ ἡ τελευτὴ δεῖξαι τοῦ τετελευτηκότος τὴν περὶ αὐτόν ἀγάπην. Νυνὶ δὲ οὐκ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῶν οὐρανῶν Δεσπότης, αὐτὸς ὁ μονογενῆς 15 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σάρκα περιβαλόμενος ἐπέδωκεν ἑαυτόν ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐ πάντα οὖν ποιήσομεν καὶ πραγματευσόμεθα, ὥστε τοὺς οὕτω τιμηθέντας ἀνθρώπους πάσης ἀπολαῦσαι παρ' ἡμῶν προνοίας; Καὶ ποίαν ἔχομεν ἀπολογία; τίνα συγγνώμην; Τοῦτο γοῦν αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐνδεικνύμενος ἔλεγε· «μὴ τῷ βρώματι 20 σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε». Τοὺς γὰρ καταφρονοῦντας τῶν ἀδελφῶν καὶ ὡς ἀσθενούντων ὑπερορῶντας βουλόμενος ἐντρέψαι καὶ εἰς σπουδὴν ἀγαγεῖν καὶ πεῖσαι κηδεσθαι τῶν πλησίων, ἀντὶ πάντων τὸν τοῦ Δεσπότης θάνατον τέθεικε.

25 Καθήμενος τοίνυν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τοῖς Φιλιππησίοις ἐπέστελλεν ἐκ τοσοῦτου τοῦ διαστήματος. Τοιαύτη γὰρ ἡ κατὰ Θεὸν ἀγάπη· οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων διακόπτεται, ἄνωθεν ἔχουσα τὰς ρίζας ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ τὰς ἀμοιβάς. Καὶ τί φησι; «Γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί». Εἶδες πρόνοιαν ὑπὲρ 30 μαθητῶν; εἶδες διδασκάλου κηδεμονίαν; Ἄκουσον καὶ φιλοστοργίαν μαθητῶν περὶ τὸν διδάσκαλον, ἵνα ἴδῃς ὅτι τοῦτο ἦν

8. Ρωμ. 14,15.

9. Φιλιπ. 1,12.

καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Πατέρας δὲ λυπήθηκε οὔτε τὸν Μονογενῆ Υἱό του.

5. Μὴ μοῦ πείς λοιπὸν ὅτι ὁ τάδε εἶναι δραπέτης καὶ ληστής καὶ κλέφτης καὶ γεμάτος ἄπειρα κακὰ ἢ ὅτι εἶναι φτωχὸς καὶ παραπεταμένος καὶ τιποτένιος καὶ τελείως ἀσήμαντος, ἀλλὰ σκέψου ὅτι καὶ γι' αὐτὸν πέθανε ὁ Χριστὸς καὶ σοῦ ἀρκεῖ αὐτὸ γιὰ ἀφορμὴ κάθε φροντίδας γι' αὐτόν. Σκέψου πόσο σπουδαῖος πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὸν τίμησε τόσο πολὺ ὁ Χριστὸς, ὥστε οὔτε τὸ δικό του αἷμα νὰ λυπηθεῖ. Γιατί, ἂν ἓνας βασιλιάς προτιμοῦσε νὰ θυσιάσει τὴ ζωὴ του γιὰ κάποιον, θὰ ζητούσαμε ἄλλη ἀπόδειξη γιὰ τὸ ὅτι ἐκεῖνος ἦταν σπουδαῖος καὶ πολυπόθητος γιὰ τὸ βασιλιά; ἐγὼ νομίζω ὅχι· γιατί ἀρκοῦσε ὁ θάνατος νὰ δείξει τὴν ἀγάπη τοῦ πεθαμένου γι' αὐτόν. Τώρα ὁμως ὅχι ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν οὐρανῶν, ὁ ἴδιος ὁ Μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔλαβε σάρκα καὶ πρόσφερε θυσία τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς. Δὲ θὰ κάνουμε λοιπὸν τὰ πάντα καὶ δὲ θὰ τὰ ἐπιχειρήσουμε, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ τόσο τιμήθηκαν ν' ἀπολαύσουν κάθε φροντίδα ἀπὸ μᾶς; Καὶ ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουμε; ποιά συγγνώμη; Αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνοντας καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μὴ καταστρέφεις μὲ τὸ φαγητό σου ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς πέθανε»⁸. Θέλοντας λοιπὸν νὰ ἐλέγξει ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς παραβλέπουν γιατί τάχα εἶναι ἀδύνατοι στὴν πίστη, νὰ τοὺς κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ τοὺς πείσει νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς συνανθρώπους τους, ἀνέφερε ἀντὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα τὸ θάνατο τοῦ Κυρίου.

Κλεισμένος λοιπὸν στὴ φυλακὴ ἔγραφε ἀπὸ τόσο μακριὰ στοὺς Φιλιπησίους. Γιατί τέτοια εἶναι ἢ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ ἀγάπη· μὲ τίποτὲ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δὲ διακόπτεται, ἐπειδὴ ψηλὰ στοὺς οὐρανοὺς ἔχει τὶς ρίζες καὶ τὶς ἀμοιβές της. Καὶ τί λέγει; «Θέλω ἀδελφοὶ νὰ γνωρίζετε»⁹. Εἶδες μέριμνα γιὰ τοὺς μαθητές; εἶδες φροντίδα διδασκάλου; ἤκουσε καὶ τὴ φιλοστοργία τῶν μαθητῶν γιὰ τὸ διδάσκαλο, γιὰ νὰ δεῖς ὅτι ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔκανε αὐτοὺς δυνατοὺς καὶ ἀκαταμάχητους ἦταν

τὸ ποιοῦν ἰσχυροὺς ἐκείνους καὶ ἀκαταγωνίστους, τὸ συνδεδέσθαι ἀλλήλοις. Εἰ γὰρ «ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά», πολλῶ μᾶλλον τοσοῦτοι συνδεδεμένοι τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς, πᾶσαν ἂν ἀπεκρούσαντο τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλήν. Ὅτι μὲν οὖν ὁ Παῦλος συνεδέδετο τοῖς μαθηταῖς, οὐδὲ ἀποδείξεως δεῖ λοιπὸν ἡμῖν, οὐδὲ λόγου, ὅπου γε καὶ δεδεμένος αὐτῶν ἐμερίμνα, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπέθνησκε τῷ πόθῳ πυρούμενος.

6. Ὅτι δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ τῷ Παύλῳ συνδεδεμένοι μετὰ ἀκριβείας ἦσαν ἀπάσης, καὶ οὐκ ἄνδρες μόνον ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ἄκουσον τί φησι περὶ τῆς Φοίβης· «συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφήν, διάκονον οὖσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρέαις, ἵνα προσδέξησθε αὐτὴν ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἀγίων καὶ παραστήτε αὐτῇ, ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν πράγματι χρήζη, ἣτι προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ». Ἄλλ' ἐνταῦθα μὲν μέχρι προστασίας ἐμαρτύρησεν αὐτῇ τὴν σπουδὴν· Πρίσκιλλα δὲ καὶ Ἀκύλας καὶ μέχρι θανάτου διὰ τὸν Παῦλον ἐχώρησαν, καὶ περὶ αὐτῶν δὲ οὕτω γράφει λέγων· «ἀσπάζονται ὑμᾶς Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν», εἰς θάνατον δηλονότι. Καὶ περὶ ἑτέρου πάλιν αὐτοῖς τούτοις γράφων, φησὶν· «ὅτι ἤγγισεν ἕως θανάτου, παραβουλεύσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα τὸ ὑμῶν ὑστέρημα ἀναπληρώσῃ τῆς πρὸς με λειτουργίας». Εἶδες πῶς ἐφίλουν τὸν διδάσκαλον; πῶς πρὸ τῆς ψυχῆς τῆς ἑαυτῶν τὴν ἄνεσιν ἐσκόπουν τὴν ἐκείνου; Διὰ τοῦτο οὐδεὶς αὐτῶν περιεγένετο τότε.

Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἀκούωμεν μόνον, ἀλλὰ ἵνα καὶ μιμώμεθα· καὶ οὐ πρὸς τοὺς ἀρχομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἡμῖν ὁ λόγος ἀποτείνεται, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ πολλὴν περὶ τοὺς διδασκάλους κηδεμονίαν ἐπιδεικνύωνται, καὶ οἱ διδάσκαλοι τὴν αὐτὴν τῷ Παύλῳ φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ὑποταττομένους ἔχωσιν, οὐχὶ τοὺς παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ

10. Παροιμ. 18,19.

12. Ρωμ. 16,3.4.

11. Ρωμ. 16,1-2.

13. Φιλιπ. 2,30.

αυτό, τὸ ὅτι δηλαδή ἦταν συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Γιατὶ ἂν «ἓνας ἀδελφὸς ὅταν βοηθιέται ἀπὸ ἄλλον ἀδελφὸ εἶναι σὰν πόλη ὀχυρωμένη»¹⁰, πολὺ περισσότερο τόσοι ἄνθρωποι δεμένοι μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης θὰ μπορούσαν ν' ἀποκρούσουν τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ πονηροῦ δαίμονα. Ὅτι βέβαια ὁ Παῦλος ἦταν συνδεδεμένος μὲ τοὺς μαθητὲς του δὲ χρειάζεται νὰ τὸ ἀποδείξω ἄλλο οὔτε νὰ σᾶς μιλήσω γι' αὐτό, ἀφοῦ καὶ ὅταν ἦταν φυλακισμένος μεριμνοῦσε γι' αὐτοὺς καὶ κάθε ἡμέρα πέθαινε καὶ γι' αὐτοὺς φλογισμένος ἀπὸ τὸν πόθο του γι' αὐτούς.

6. Ὅτι ὅμως καὶ οἱ μαθητὲς ἦταν πάρα πολὺ συνδεδεμένοι μὲ τὸν Παῦλο, καὶ ὄχι μόνο οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ οἱ γυναῖκες, ἄκουσε τί λέγει γιὰ τὴ Φοίβη· «σᾶς συστήνω τὴ Φοίβη τὴν ἀδελφὴ μας, πού εἶναι διακόνισσα τῆς ἐκκλησίας στὶς Κεγχρεές, γιὰ νὰ τὴ δεχθεῖτε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ὅπως ἀξίζει σὲ Χριστιανούς καὶ νὰ τὴ συμπαρασταθεῖτε σὲ ὅ,τι σᾶς ἔχει ἀνάγκη, γιατί καὶ αὐτὴ βοήθησε πολλοὺς καὶ μένα τὸ ἴδιο»¹¹. Ἀλλὰ ἐδῶ ἐπιβεβαίωσε τὸ ἐνδιαφέρον της πού ἔφθανε μέχρι τὴν προστασία, ἐνῶ ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας προχώρησαν καὶ μέχρι τὸ θάνατο γιὰ τὸν Παῦλο· καὶ γι' αὐτοὺς γράφοντας λέγει, «σᾶς χαιρετοῦν ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα, οἱ ὁποῖοι γιὰ χάρη μου κινδύνεψαν νὰ ἀποκεφαλισθοῦν»¹², δηλαδή νὰ θανατωθοῦν. Καὶ γιὰ κάποιον ἄλλο πάλι γράφοντας στοὺς ἴδιους λέγει· «γιατὶ ἔφθασε κοντὰ στὸ θάνατο, βάζοντας σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ του, γιὰ νὰ ἀναπληρώσει τὸ ὑστέρημα τῆς δικῆς σας ὑπηρεσίας πρὸς ἐμένα»¹³. Εἶδες πῶς ἀγαποῦσαν τὸ διδάσκαλο; πῶς περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ τους σκέπτονταν τὴ δική του ἄνεση; Γι' αὐτὸ κανεῖς δὲν τοὺς ξεπέρασε τότε.

Αὐτὰ ὅμως τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ τὰ ἀκοῦμε μόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὰ μιμούμαστε. Καὶ ὄχι μόνο πρὸς τοὺς ἀρχόμενους ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντες ἀπευθύνεται ὁ λόγος, γιὰ νὰ δείχνουν καὶ οἱ μαθητὲς μεγάλη φροντίδα γιὰ τοὺς διδασκάλους καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ ἔχουν τὴν ἴδια μὲ τὸν Παῦλο φιλοστοργία γιὰ τοὺς μαθητὲς, ὄχι μόνο γιὰ τοὺς παρόντες ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς πού βρίσκονται μακριά. Γιατὶ πραγματικὰ ὁ Παῦλος διοικῶντας

τοὺς πόρρωθεν ὄντας. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος καθάπερ μίαν οἰκῶν οἰκίαν τὴν οἰκουμένην ἄπασαν, οὕτω τῆς πάντων ἐφρόντιζε σωτηρίας, καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα ἀφείς δεσμὰ καὶ θλίψεις καὶ πληγὰς καὶ στενοχωρίας, ἐπεσκόπει καὶ ἐπυνθάνετο καθ' ἑκά-
 5 στην ἡμέραν, πῶς τὰ τῶν μαθητῶν ἔχοι· καὶ πολλάκις δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἔπεμψε, νῦν μὲν Τιμόθεον, νῦν δὲ Τυχικόν· καὶ περὶ μὲν ἐκείνου φησὶν, «ἵνα γινῶ τὰ περὶ ὑμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν», περὶ δὲ Τιμοθέου, «ἔπεμψα αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς μηκέτι στέγων, μήπως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων»· καὶ
 10 Τίτον πάλιν ἀλλαχοῦ καὶ ἄλλον ἐτέρωσε. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς τῆ τῶν δεσμῶν ἀνάγκη πολλάκις ἐν ἐνὶ κατεχόμενος τόπῳ συγγενέσθαι τοῖς αὐτοῦ σπλάγχνοις οὐκ ἠδύνατο, διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῖς συνεγένετο.

7. Καὶ τότε τοίνυν ἐν δεσμοῖς ὧν γράφει τοῖς Φιλιππησίοις
 15 λέγων· «γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί», τοὺς μαθητὰς ἀδελφοὺς καλῶν. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀγάπη· πᾶσαν ἀνωμαλίαν ἐκβάλλει καὶ ὑπεροχὴν καὶ ἀξίαν οὐκ οἶδεν, ἀλλὰ κἂν ἀπάντων ὑψηλότερος ἢ τις, πρὸς τὸν πάντων κάτεισι ταπεινότερον, ὅπερ καὶ Παῦλος ἐποίει. Ἄλλ' ἀκούσωμεν τί βούλεται γινώσκεις αὐ-
 20 τοὺς· «ὄτι τὰ κατ' ἐμέ», φησί, «μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν». Εἶπέ μοι, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ἼΑρα τῶν δεσμῶν ἀφέθης; ἄρα ἀπέθου τὴν ἄλυσιν καὶ μετὰ ἀδείας κηρύττεις ἐν τῇ πόλει; ἄρα εἰς ἐκκλησίαν εἰσελθὼν, μακροὺς καὶ πολλοὺς κατέτεινας λόγους περὶ τῆς πίστεως καὶ πολλοὺς λαβὼν
 25 μαθητὰς ἀπῆλθες; ἄρα νεκροὺς ἠγειρας καὶ ἐθαυμαστώθης; ἄρα λεπροὺς ἐκάθηρας καὶ ἐξεπλάγησαν ἅπαντες; ἄρα δαίμονας ἀπήλασας καὶ ἀνυψώθης; Οὐδὲν τούτων, φησί. Πῶς οὖν ἡ προκοπὴ γέγονε τοῦ Εὐαγγελίου; εἶπέ. «Ὡστε τοὺς δεσμούς μου», φησί, «φανερὸς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλω τῷ πραιτωρίῳ
 30 καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι».

Τί λέγεις; τοῦτο ἄρα, τοῦτο ἡ προκοπή; τοῦτο ἡ ἐπίδοσις;

14. Ἐφ. 6,22.

16. Φιλίπ. 1,12.

15. Α' Θεσ. 3,5.

17. Φιλίπ. 1,13.

ολόκληρη τὴν οἰκουμένη σὰν ἓνα σπίτι ἔτσι φρόντιζε γιὰ τὴ σωτηρία ὄλων καὶ ἀφήνοντας ὄλα τὰ δικά του, δεσμὰ καὶ θλίψεις καὶ πληγές καὶ στενοχώριες, σκεπτόταν συνέχεια καὶ καθημερινὰ ἐρωτοῦσε νὰ μάθει πῶς ἔχουν τὰ πράγματα τῶν μαθητῶν. Καὶ πολλές φορές γι' αὐτὸ μόνο ἔστειλε ἄλλοτε τὸν Τιμόθεο καὶ ἄλλοτε τὸν Τυχικό. Καὶ γι' αὐτὸν λέγει· «γιὰ νὰ μάθει τὰ δικά σας νέα καὶ νὰ παρηγορήσει τις καρδιές σας»¹⁴. Καὶ γιὰ τὸν Τιμόθεο· «σᾶς τὸν ἔστειλα γιὰτὶ δὲν ἄντεχα ἄλλο, μήπως ὑποκύψατε στὸν πειρασμὸ τοῦ σατανᾶ»¹⁵. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ἔστειλε τὸν Τίτο καὶ ἄλλοῦ κάποιον ἄλλον. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς ἐξ αἰτίας τῶν δεσμῶν του ἦταν πολλές φορές ὑποχρεωμένος νὰ μένει σ' ἓναν τόπο καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ βρεθεῖ μαζί μὲ τὰ πνευματικὰ παιδιὰ του, ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους μὲ τοὺς μαθητές του.

7. Καὶ τότε λοιπὸν ἐνῶ ἦταν φυλακισμένος γράφει στοὺς Φιλιπησίους λέγοντας· «θέλω, ἀδελφοί, νὰ γνωρίζετε», ὀνομάζοντας ἀδελφούς τοὺς μαθητές. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ ἀγάπη· διώχνει κάθε ἀνισότητα καὶ δὲν ἀναγνωρίζει ὑπεροχὴ καὶ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος εἶναι ἀνώτερος κατεβαίνει στὸν ταπεινότερο ἀπ' ὄλους, πράγμα ποὺ ἔκαμνε καὶ ὁ Παῦλος. Ἄς ἀκούσουμε ὁμως τί ἤθελε νὰ γνωρίζουν αὐτοί. «Ὅτι ὅσα μοῦ συνέβηκαν», λέγει, «βοήθησαν περισσότερο στὴν πρόοδο τοῦ εὐαγγελίου»¹⁶. Πές μου, πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο; Μήπως ἐλευθρώθηκες ἀπὸ τὰ δεσμὰ; μήπως πέταξες τις ἀλυσίδες καὶ κηρύττεις ἐλεύθερα στὴν πόλη; μήπως μπῆκες σ' ἐκκλησία καὶ ἔβγαλες μακροὺς καὶ πολλοὺς λόγους γιὰ τὴν πίστη καὶ ἔφυγες ἀποκτώντας πολλοὺς μαθητές; μήπως ἀνάστησες νεκροὺς καὶ σὲ θαύμασαν γι' αὐτό; μήπως καθάρισες λεπροὺς καὶ ἔνωσαν ὄλοι κατάπληξη; μήπως ἔδιωξες δαιμόνια καὶ ἀνυψώθηκες πολὺ; Τίποτε ἀπ' αὐτά, λέγει. Πές τότε πῶς ἔγινε ἡ πρόοδος τοῦ εὐαγγελίου; «Ὡστε νὰ γίνεи γνωστό», λέγει, «σὲ ὄλο τὸ πραιτώριο καὶ σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους ὅτι εἶμαι φυλακισμένος γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ»¹⁷.

Τί λέγεις; αὐτὸ πραγματικὰ εἶναι ἡ πρόοδος; αὐτὸ εἶναι ἡ

τοῦτο ἢ αὐξήσις τοῦ κηρύγματος, ὅτι πάντες ἔμαθον ὅτι δέδεσαι; *Ναί, φησίν.* Ἄκουσον γοῦν τῶν ἐξῆς, ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ δεσμὰ οὐ μόνον οὐκ ἐγένετο κώλυμα, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις πλείονος παρρησίας: «ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ, πεποιθότας 5 τοῖς δεσμῶς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν». Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; οὐκ ἀγωνίαν ἀνέβαλεν, ἀλλὰ θάρσος τὰ δεσμὰ; οὐ φόβον, ἀλλὰ πόθον; Οὐκ ἔχει τὰ λεγόμενα ἀκολουθίαν. Οἶδα κάγώ. Οὐδὲ γὰρ κατὰ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκολουθίαν ταῦτα συνέβαινε, φησίν· ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ἦν τὰ γινόμενα 10 καὶ θείας χάριτος τὰ κατορθώματα. Διὰ τοῦτο ὁ τοῖς ἄλλοις ἀγωνίαν ἐποίει, τοῦτο ἐπ' ἐκείνῳ θάρσος παρεῖχε. Καὶ γὰρ στρατηγὸν ἐὰν λαβῶν τις καὶ καθεῖρξας ποιήσῃ φανερόν τοῦτο, εἰς φυγὴν ἐμβάλλει τὸ στρατόπεδον ἅπαν· καὶ ποιμένα δὲ ἐὰν τις τῆς ποιμνῆς ἀπαγάγῃ, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας ἀπελαύνει τὰ 15 πρόβατα. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ Παύλου οὕτως, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν. Ὁ στρατηγὸς γὰρ ἐδέδετο, καὶ οἱ στρατιῶται προθυμότεροι ἐγίνοντο καὶ μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας τοῖς ἐναντίοις ἐπεπήδων· ὁ ποιμὴν καθεῖρκετο, καὶ τὰ πρόβατα οὐκ ἀνηλοῦτο οὐδὲ ἐσκορπίζετο.

20 8. Τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν ἐν τοῖς τῶν διδασκάλων δεινοῖς πλείονα παράκλησιν λαμβάνοντας τοὺς μαθητάς; Πῶς οὐκ ἔδεισαν; πῶς οὐκ ἐφοβήθησαν; πῶς οὐκ εἶπον πρὸς τὸν Παῦλον, «ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν», ἀπάλλαξον σεαυτὸν τῶν πολυπλόκων δεινῶν καὶ τότε ἡμῖν τὰ μυρία προξενήσεις ἀγαθὰ'; 25 Πῶς ταῦτα οὐκ εἶπον; Πῶς; ὅτι πεπαιδευμένοι ἦσαν παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, ὅτι ταῦτα οὐκ ἐξ ἀσθενείας ἐγένετο, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ συγχωρήσεως, ἵνα μειζόνως ἢ ἀλήθεια διαλάμπῃ, διὰ δεσμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θλίψεων καὶ στενοχωριῶν αὐξανομένη καὶ πρὸς μεῖζον αἰρομένη μέγεθος. Οὕτως ἢ 30 δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Εἰ μὲν γὰρ ὑπεσκέλισε τὸν Παῦλον τὰ δεσμὰ καὶ δειλότερον ἐποίησεν, ἢ αὐτὸν

18. Φιλιπ. 1,14.

19. Λουκᾶ 4,23.

20. Β' Κορ. 12,9.

προκοπή; αυτό είναι ή αύξηση του κηρύγματος, τὸ ὅτι ὅλοι ἔμαθαν πὼς εἶσαι φυλακισμένος; Ναί, λέγει. Ἐκουσε λοιπὸν τὰ ἐπόμενα γιὰ νὰ μάθεις πὼς τὰ δεσμὰ ὄχι μόνο δὲν ἔγιναν ἐμπόδιο ἀλλὰ καὶ προϋπόθεση περισσότερης παρρησίας· «ὥστε οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ ἀδελφοὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμὰ μου τολμοῦν ἀκόμη περισσότερο νὰ κηρύττουν χωρὶς φόβο τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Τί λέγεις, Παῦλε; Δὲν προξένησαν τὰ δεσμὰ ἀγωνία, ἀλλὰ θάρρος; ὄχι φόβο, ἀλλὰ πόθο; Δὲν ἔχουν τὰ λεγόμενα λογικὴ ἀκολουθία. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ. Γιατί δὲ συνέβαιναν αὐτά, λέγει, σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, ἀλλὰ ὅσα γίνονταν ἦταν ὑπερφυσικὰ καὶ κατορθώματα τῆς θείας χάριτος. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνο πού στοὺς ἄλλους προκαλοῦσε ἀγωνία, αὐτὸ σ' ἐκεῖνον ἔδινε θάρρος. Γιατί πραγματικὰ ἂν κάποιος συλλάβει ἓνα στρατηγὸ καὶ τὸν φυλακίσει καὶ τὸ κάνει γνωστὸ αὐτό, τρέπει σὲ φυγὴ ὅλο τὸ στράτευμα· καὶ ἂν κάποιος ἀρπάξει ἓναν ποιμένα ἀπὸ τὴν ποίμνη μὲ πολλὴ ἄνεση ἀπομακρύνει τὰ πρόβατα. Στὸν Παῦλο ὅμως δὲ συνέβηκε αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Γιατί ὁ στρατηγὸς βέβαια εἶχε δεθεῖ, οἱ στρατιῶτες ὅμως γίνονταν προθυμότεροι καὶ μὲ περισσότερο θάρρος ὀρμοῦσαν στοὺς ἐχθρούς· ὁ ποιμένας εἶχε φυλακισθεῖ, ἀλλὰ τὰ πρόβατα δὲ χάνονταν οὔτε σκορπίζονταν.

8. Ποιὸς εἶδε, ποιὸς ἄκουσε νὰ παίρνουν οἱ μαθητὲς περισσότερη παρηγοριὰ ἀπὸ τὰ βάσανα τῶν διδασκάλων; Πὼς δὲ δείλιασαν; πὼς δὲ φοβήθηκαν; πὼς δὲν εἶπαν στὸν Παῦλο, «γιατρέ, θεράπευσε τὸν ἑαυτὸ σου»¹⁹, γλύτωσε τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ τὰ πολύπλοκα δεινὰ καὶ τότε θὰ μᾶς χαρίσεις τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ; Πὼς δὲν τὰ εἶπαν αὐτά; Πὼς; Γιατί εἶχαν διδαχθεῖ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ὅτι αὐτὰ δὲ γίνονταν ἀπὸ ἀδυναμία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέτρεπε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ λάμπει περισσότερο ἢ ἀλήθεια, καθὼς αὐξανόταν μὲ τὰ δεσμὰ, τὶς φυλακές, τὶς θλίψεις καὶ τὶς στενοχώριες καὶ ἀπλωνόταν πιὸ πολύ. Ἔτσι ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ φανερώνεται ὀλόκληρη στὴν ἀδυναμία²⁰. Γιατί, ἂν τὰ δεσμὰ κατέβαλλαν τὸν Παῦλο καὶ τὸν ἔκαμναν πε-

ἢ τοὺς ἐκείνω προσήκοντας ἔδει διαπορεῖν· εἰ δὲ μᾶλλον θαρ-
 ρεῖν παρεσκεύασε καὶ εἰς πλείονα δόξαν ἤγαγεν, ἐκπλήττεσθαι
 δεῖ καὶ θαυμάζειν, πῶς διὰ πράγματος ἀτιμίαν ἔχοντος δόξα τῷ
 μαθητῇ προεξενεῖτο, διὰ πράγματος δειλίαν ἐμβάλλοντος θάρ-
 5 σος καὶ παράκλησις πᾶσιν ἐκείνοις ἐγένετο.

Τίς γὰρ αὐτὸν οὐκ ἐξεπλήττετο τότε, ὀρῶν ἄλυσιν περικεί-
 μενον; Τότε δαίμονες ἐδραπέτευον μᾶλλον, ὅτε ἐώρων αὐτὸν ἐν
 δεσμοτηρίῳ διατρίβοντα. Οὐ γὰρ οὕτω βασιλικὴν κεφαλὴν
 λαμπρὰν τὸ διάδημα ποιεῖ, ὡς τὰς ἐκείνου χεῖρας ἢ ἄλυσις, οὐ
 10 παρὰ τὴν οἰκείν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐταῖς χάριν.
 Διὰ τοῦτο πολλὴ παράκλησις ἐγένετο τοῖς μαθηταῖς. Καὶ γὰρ
 ἐώρων τὸ μὲν σῶμα δεδεμένον, τὴν δὲ γλῶτταν οὐ δεδεμένην·
 τὰς μὲν χεῖρας ἐσφιγμένας, τὸν δὲ λόγον λελυμένον καὶ τῆς
 ἀκτῖνος τῆς ἡλιακῆς ταχύτερον τὴν οἰκουμένην ἐπιτρέχοντα πᾶ-
 15 σαν. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς παράκλησις ἐγένετο διὰ τῶν ἔργων μαν-
 θάνουσιν, ὅτι οὐδὲν τῶν παρόντων δεινόν. Καὶ γὰρ ὅταν ὑπὸ
 θεοῦ πόθου καὶ ἔρωτος ἢ ψυχῇ βαφεῖσα τύχη γνησίως, πρὸς
 οὐδὲν ἐπιστρέφεται τῶν παρόντων· ἀλλ' ὥσπερ οἱ μαινόμενοι
 καὶ πυρὸς καὶ σιδήρου καὶ θηρίων καὶ πελάγους καὶ πάντων
 20 κατατολμῶσιν, οὕτω καὶ οὗτοι μανίαν ἀπὸ σωφροσύνης γινομέ-
 νην, πάντων καταγέλων τῶν ὀρωμένων. Διὰ τοῦτο δεδεμένον
 ὀρῶντες τὸν διδάσκαλον, μᾶλλον ἐσκίρτων, μᾶλλον ἠγάλλοντο,
 διὰ τῶν ἔργων τοῖς ἐναντίοις δόντες ἀπόδειξιν, ὅτι πάντοθεν εἰ-
 σιν ἀνάλωτοι καὶ ἀχείρωτοι.

25 9. Τότε τοίνυν, ὅτε ἐν τούτοις τὰ πράγματα ἦν, τινὲς τῶν
 ἐχθρῶν τῶν Παύλου βουλόμενοι τὸν πόλεμον ἀναρριπίσαι χα-
 λεπώτερον καὶ μείζονα τοῦ τυράννου ποιῆσαι τὴν πρὸς αὐτὸν
 ἀπέχθειαν, προσεποιοῦντο καὶ αὐτοὶ κηρύττειν, καὶ ἐκήρυττον
 τὴν ὀρθὴν καὶ ὑγιῆ πίστιν ὑπὲρ τοῦ τὸ δόγμα ἐπιδοῦναι μειζό-
 30 νως· τοῦτο δὲ ἐποίουν, οὐχὶ τὴν πίστιν σπεῖραι βουλόμενοι, ἀλλ'

ρισσότερο δειλὸ ἢ αὐτὸν ἢ τοὺς μαθητὲς του, ἔπρεπε νὰ ἀπορεῖ κανεὶς· ἂν ὅμως προξενούσαν περισσότερο θάρρος καὶ ὀδηγοῦσαν σὲ μεγαλύτερη δόξα, πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται κανεὶς καὶ νὰ θαυμάζει πῶς μ' ἓνα πράγμα πού εἶχε ντροπὴ προξενούνταν στὸ μαθητὴ δόξα, πῶς μ' ἓνα πράγμα πού προκαλοῦσε δειλία δημιουργήθηκε θάρρος καὶ παρηγοριὰ σὲ ὄλους ἐκείνους.

Πραγματικὰ ποιὸς δὲν ἔνιωθε κατάπληξη τότε, ὅταν τὸν ἔβλεπε δεμένο μὲ ἀλυσίδες; Οἱ δαίμονες τότε δραπέτευαν περισσότερο, ὅταν τὸν ἔβλεπαν νὰ βρίσκεται στὴ φυλακὴ. Γιατὶ δὲν κάνει τόσο λαμπρὸ τὸ κεφάλι τοῦ βασιλιᾶ τὸ στέμμα, ὅσο τὰ χέρια ἐκείνου οἱ ἀλυσίδες, ὄχι ἀπὸ τὴ δική τους φύση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ χάρη πού ἔβγαινε ἀπ' αὐτές. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο δινόταν μεγάλη παρηγοριὰ στοὺς μαθητὲς. Γιατὶ πραγματικὰ ἔβλεπαν τὸ σῶμα νὰ εἶναι δεμένο ἐνῶ τὴ γλῶσσα λυμένη, τὰ χέρια σφιγμένα ἐνῶ τὸ λόγο ἐλεύθερο καὶ νὰ τρέχει σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Καὶ αὐτὸ γινόταν παρηγοριὰ σ' ἐκείνους, πού μάθαιναν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πῶς τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν εἶναι κακό. Πραγματικὰ ἡ ψυχὴ ὅταν τύχει νὰ βαφεῖ γνήσια ἀπὸ τὸ θεῖο πόθο καὶ ἔρωτα δὲν ἐπιστρέφει σὲ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα· καὶ ὅπως οἱ τρελλοὶ ἀψηφοῦν καὶ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ σίδηρο καὶ τὰ θηρία καὶ τὸ πέλαγος καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἔχοντας τὴν πιὸ καλὴ καὶ τὴν πιὸ πνευματικὴν τρέλλα, τὴν τρέλλα πού προέρχεται ἀπὸ τὴ σωφροσύνη, περιφρονοῦσαν ὅλα τὰ ὀρατὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ, ἂν καὶ ἔβλεπαν δεμένο τὸ διδάσκαλο, περισσότερο πηδοῦσαν ἀπὸ χαρὰ, περισσότερο ἀγάλλονταν, γιατί ἀπέδειξαν μὲ τὰ ἔργα στοὺς ἐχθροὺς τους ὅτι ἀπὸ παντοῦ εἶναι ἀκατάβλητοι καὶ ἀκατανίκητοι.

9. Τότε λοιπὸν πού τὰ πράγματα βρίσκονταν σὲ τέτοια κατάσταση μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Παύλου, θέλοντας νὰ ἀναζωπυρώσουν πιὸ ἐπικίνδυνα τὸν πόλεμο καὶ νὰ καταστήσουν μεγαλύτερο τὸ μίσος τοῦ τυράννου ἐναντίον του, προσποιούνταν ὅτι καὶ αὐτοὶ κήρυτταν, καὶ μάλιστα κήρυτταν τὴν ὀρθὴν καὶ γνήσια πίστη γιὰ νὰ προοδεύει περισσότερο ἢ διδασκαλία

ἵνα μαθῶν ὁ Νέρων, ὅτι τὸ κήρυγμα αὐξεται καὶ τὸ δόγμα ἐπιδίδωσι, ταχύτερον τὸν Παῦλον ἐπὶ τὸ βάραθρον ἀπαγάγη. Δύο τοίνυν ἦν διδασκαλεῖα, τῶν Παύλου μαθητῶν, καὶ τῶν ἐχθρῶν τῶν τοῦ Παύλου· τῶν μὲν ἐξ ἀληθείας κηρυττόντων, τῶν δὲ 5 ἀπὸ φιλονεικίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Παῦλον ἀπεχθείας. Καὶ ταῦτα δηλῶν ἔλεγε· «τινὲς μὲν διὰ φθόνον καὶ ἔριν τὸν Χριστὸν κηρύττουσιν», ἐκείνους ἐμφαίνων τοὺς ἐχθρούς· «τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν», περὶ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν τοῦτο λέγων. Εἶπε πάλιν περὶ ἐκείνων, «οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας», οἱ ἐχθροί, οὐχ ἀγνώως, 10 οὐχ ὑγιῶς, ἀλλ' «οἰόμενοι θλιῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου», οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης (πάλιν τοῦτο περὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἑαυτοῦ), «εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ Εὐαγγελίου κεῖμαι. Τί γάρ; Πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται».

15 Ὡστε μάτην καὶ εἰκῆ ἐπὶ τῶν αἰρέσεων τοῦτο τὸ ρῆμα παραλαμβάνεται. Οἱ γὰρ τότε κηρύττοντες οὐχὶ δόγμα διεφθαρμένον ἐκήρυττον, ἀλλὰ πίστιν ὑγιῆ καὶ ὀρθήν. Εἰ γὰρ δόγμα διεφθαρμένον ἐκήρυττον καὶ ἕτερα παρὰ τὸν Παῦλον ἐδίδασκον, οὐκ ἔμελλεν αὐτοῖς προχωρεῖν, ὅπερ ἐβούλοντο. Τί δε ἐβούλοντο; 20 Τῆς πίστεως αὐξηθείσης καὶ πολλῶν γινομένων τῶν Παύλου μαθητῶν, εἰς μείζονα πόλεμον τὸν Νέρωνα διεγεῖραι. Εἰ δὲ ἕτερα δόγματα ἐκήρυττον, οὐκ ἂν πολλοὺς ἐποίησαν τοὺς Παύλου μαθητάς· μὴ ποιοῦντες δέ, οὐκ ἂν παρώξυναν τὸν τύραννον. Οὐ τοίνυν τοῦτό φησιν, ὅτι διεφθαρμένα δόγματα εἰσῆγον, ἀλλ' 25 ὅτι ἡ αἰτία, ἀφ' ἧς ἐκήρυττον, αὕτη ἦν διεφθαρμένη. Ἔτερον γὰρ ἐστὶ λαλεῖν τὴν πρόφασιν τοῦ κηρύγματος, καὶ ἕτερον αὐτὸ τὸ κήρυγμα μὴ εἶναι ὑγιές. Τὸ μὲν γὰρ κήρυγμα οὐ γίνεται ὑγιές, ὅταν τὰ δόγματα ἢ πλάνης γέμοντα, ἢ πρόφασις δὲ οὐ γίνεται

21. Φιλ. 1,15.

22. Φιλιπ. 1,18.

21α. Φιλιπ. 1,16.

23. Φιλιπ. 1,18.

τοῦ εὐαγγελίου· καὶ τὸ ἔκαναν αὐτό, ὄχι γιὰτὶ ἤθελαν νὰ σπείρουν τὴν πίστη, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθει ὁ Νέρων ὅτι τὸ κήρυγμα αὐξάνει καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ εὐαγγελίου προοδεύει καὶ ἔτσι νὰ ὀδηγήσει πρὸ γρήγορα τὸν Παῦλο στὸ θάνατο. Ὑπῆρχαν λοιπὸν δύο διδασκαλεῖα, τῶν μαθητῶν τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Παύλου· οἱ πρῶτοι κήρυτταν ἀπὸ εἰλικρίνεια καὶ οἱ δεῦτεροι ἀπὸ ἀνταγωνιστικὴ διάθεση καὶ μίσος πρὸς τὸν Παῦλο. Καὶ αὐτὰ δηλώνοντας ἔλεγε· «μερικοὶ ἀπὸ φθόνο καὶ ἀπὸ ἀνταγωνιστικὴ πρὸς ἐμένα διάθεση κηρύττουν τὸ Χριστό», φανερώνοντας ἐκείνους τοὺς ἐχθροὺς, «μερικοὶ ὁμως ἀπὸ ἀγαθὴ πρόθεση»²¹, λέγοντας αὐτὸ γιὰ τοὺς μαθητὲς του. Εἶπε πάλι γιὰ ἐκείνους, «ἄλλοι ἀπὸ διάθεση γιὰ φιλονεικία», δηλαδὴ οἱ ἐχθροί, ὄχι ἀπὸ ἀγνὰ ἐλατήρια καὶ ὀρθὴ κρίση, ἀλλὰ «γιὰτὶ νομίζουν ὅτι θὰ προσθέσω θλίψη στὰ δεσμά μου»^{21α}, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ ἀγάπη (πάλι αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ τοὺς ἀδελφούς του), «γιὰτὶ γνωρίζουν ὅτι μοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ ἡ ὑπεράσπιση τοῦ εὐαγγελίου»²². «Καὶ τί σημασία ἔχουν αὐτά; Ἐνα πράγμα μόνο ἔχει σημασία, ὅτι μὲ κάθε τρόπο, εἴτε μὲ προφάσεις εἴτε μὲ εἰλικρίνεια, ὁ Χριστὸς κηρύσσεται»²³.

Ἐπομένως μάταια καὶ ἄσκοπα χρησιμοποιεῖται τὸ ρητὸ αὐτὸ πρὸς δικαιολογία τῶν αἱρέσεων. Γιὰτὶ αὐτοὶ ποὺ κήρυτταν τότε δὲν κήρυτταν δόγμα διεφθαρμένο, ἀλλὰ πίστη γνήσια καὶ ὀρθή. Γιὰτὶ ἂν κήρυτταν δόγμα διεφθαρμένο καὶ δίδασκαν διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Παῦλο, δὲ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ ποὺ ἤθελαν. Καὶ τί ἤθελαν; Νὰ ξεσηκώσουν τὸ Νέρωνα σὲ μεγαλύτερο πόλεμο, ὅταν αὐξηθεῖ ἡ πίστη καὶ γίνουν πολλοὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Παύλου. Ἄν ὁμως κήρυτταν ἄλλα δόγματα, δὲ θὰ ἔκαναν πολλοὺς τοὺς μαθητὲς τοῦ Παύλου· καὶ ἂν δὲν τοὺς ἔκαναν, δὲ θὰ ἐξόργιζαν τὸν τύραννο.

Δὲ λέγει λοιπὸν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ παρουσίαζαν διεφθαρμένα δόγματα, ἀλλ' ὅτι ἡ αἰτία ἀπὸ τὴν ὁποία κήρυτταν ἦταν διεφθαρμένη. Γιὰτὶ ἄλλο εἶναι νὰ λέγει κανεὶς ὅτι τὰ κίνητρα τοῦ κηρύγματος δὲν εἶναι ὑγιῆ καὶ ἄλλο ὅτι τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ὑγιές. Γιὰτὶ τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ὑγιές, ὅταν τὰ δόγματα

ὑγιῆς, ὅταν τὸ μὲν κήρυγμα ὑγιῆς ᾗ, οἱ δὲ κηρύττοντες μὴ διὰ
 τὸν Θεὸν κηρύττωσιν, ἀλλ' ἢ πρὸς ἐχθραν ἢ πρὸς χάριν ἐτέρων.
 10. Οὐ τοίνυν τοῦτο φησιν, ὅτι αἰρέσεις εἰσήγον, ἀλλ' ὅτι οὐκ
 ἀπὸ προφάσεως ὀρθῆς, οὐδὲ δι' εὐλάβειαν ἐκήρυττον, ὅπερ
 5 ἐκήρυττον. Οὐ γὰρ ἵνα τὸ Εὐαγγέλιον ἀυξήσῃ τοῦτο ἐποίουν,
 ἀλλ' ἵνα αὐτὸ πολεμήσῃ καὶ εἰς μείζονα αὐτὸν ἐμβάλῃ κίν-
 δυνον· διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ. «Οἰόμενοι θλίψιν», φησίν,
 «ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου». Οὐκ εἶπεν, 'ἐπιφέροντες, ἀλλ',
 «οἰόμενοι ἐπιφέρειν», τουτέστι 'νομίζοντες', δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ
 10 ἐκεῖνοι νομίζουσιν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς οὕτω διάκειται, ἀλλὰ καὶ
 χαίρει διὰ τὴν τοῦ κηρύγματος ἐπίδοσιν. Ἐπήγαγεν οὖν λέγων·
 «Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ χαίρω καὶ χαρήσομαι»· εἰ δὲ πλάνην τὰ
 δόγματα εἶχε καὶ αἰρέσεις εἰσήγον ἐκεῖνοι, οὐκ ἠδύνατο χαίρειν
 ὁ Παῦλος. Ἐπειδὴ δὲ ὑγιῆς καὶ ἀνόθευτον τὸ δόγμα, διὰ τοῦτο
 15 φησι, «χαίρω καὶ χαρήσομαι».

Τί γὰρ εἰ ἑαυτοὺς ἀπολλύουσιν ἐκεῖνοι, ἐξ ἀπεχθείας τοῦτο
 ποιοῦντες; Ἀλλὰ τὰ ἐμὰ καὶ ἄκοντες αὔξουσιν. Εἶδες πόση τοῦ
 Παύλου ἡ δύναμις; πῶς οὐδενὶ τῶν τοῦ διαβόλου μηχανημάτων
 ἀλίσκεται; Καὶ οὐ μόνον οὐχ ἀλίσκεται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τούτοις
 20 αὐτὸν χειροῦται. Πολλὴ μὲν γὰρ οὖν καὶ ἡ τοῦ διαβόλου κα-
 κουργία καὶ τῶν ἐκείνῳ διακονούντων ἡ πονηρία· ἐν προσχή-
 ματι γὰρ τοῦ τὰ αὐτὰ φρονεῖν, σβέσαι τὸ κήρυγμα ἐβούλοντο.
 Ἄλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», οὐ
 συνεχώρει τοῦτο γενέσθαι τότε. Τοῦτο γοῦν αὐτὸ ἐμφαίνων ὁ
 25 Παῦλος ἔλεγε· «τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι'
 ὑμᾶς, καὶ τοῦτο πεποιθῶς οἶδα, ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶ-
 σιν ὑμῖν». Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοῖς παρούσης μεζωῆς ἐκβαλεῖν
 ἐπιθυμοῦσι καὶ πάντα διὰ τοῦτο ὑπομένουσιν· ὁ δὲ Θεὸς οὐκ
 ἀφήσει δι' ὑμᾶς.

24. Α' Κορ. 1,19.

25. Φιλίπ. 1,24-25.

εἶναι γεμάτα πλάνη· ἐνῶ τὰ κίνητρα δὲν εἶναι ὑγιή ὅταν τὸ κήρυγμα εἶναι ὑγιές ἀλλὰ οἱ κήρυκες δὲν κηρύττουν γιὰ τὸ Θεὸ ἀλλὰ ἀπὸ ἔχθρα ἢ γιὰ χάρη ἄλλων.

10. Δὲ λέγει λοιπὸν αὐτό, ὅτι εἰσήγαγαν αἱρέσεις, ἀλλὰ ὅτι δὲν κήρυτταν ἀπὸ κίνητρα ὀρθὰ οὔτε αὐτὸ πού κήρυτταν τὸ κήρυτταν ἀπὸ εὐλάβεια. Γιατὶ δὲν τὸ ἔκαναν αὐτὸ γιὰ νὰ αὐξήσουν τὸ εὐαγγέλιο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ πολεμήσουν καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσουν σὲ μεγαλύτερο κίνδυνο· γι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ ἀκρίβεια τὸ ἀνέφερε αὐτό· «γιατὶ νομίζουν», λέγει, «ὅτι θὰ προσθέσουν θλίψη στὰ δεσμά μου». Δὲν εἶπε, 'προσθέτουν', ἀλλὰ «φαντάζονται ὅτι θὰ προσθέσουν», δηλαδή, νομίζουν, γιὰ νὰ δείξει πῶς ἂν καὶ ἐκεῖνοι νομίζουν αὐτὸς ὅμως δὲν αἰσθάνεται ἔτσι, ἀλλὰ καὶ χαίρεται γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ κηρύγματος. Γιατὶ πρόσθεσε λέγοντας· «καὶ γι' αὐτὸ χαίρομαι καὶ θὰ χαρῶ». Ἐὰν ὅμως τὰ δόγματα εἶχαν πλάνη καὶ ἐκεῖνοι εἰσήγαγαν αἱρέσεις, δὲ θὰ μπορούσε νὰ χαρεῖ ὁ Παῦλος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ δόγμα ἦταν ὑγιές καὶ ἀνόθευτο γι' αὐτὸ λέγει, «χαίρομαι καὶ θὰ χαρῶ».

Τί σημασία ἔχει ἂν ἐκεῖνοι καταστρέφουν τὸν ἑαυτὸ τους κἀνοντας αὐτὸ ἀπὸ μῖσος; Ἄλλὰ τὸ ἔργο μου καὶ χωρὶς τῆ θέλησῆ τους τὸ αὐξάνουν. Εἶδες πόση εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Παύλου; πῶς δὲ συλλαμβάνεται ἀπὸ κανένα τέχνασμα τοῦ διαβόλου; Καὶ ὄχι μόνο δὲ συλλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ μ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὸν αἰχμαλωτίζει. Γιατὶ ἀσφαλῶς εἶναι μεγάλη ἡ δολιότητα τοῦ διαβόλου καὶ ἡ κακία ἐκείνων πού τὸν ὑπηρετοῦν, ἀφοῦ μὲ τὸ πρόσχημα πῶς φρονοῦν τὰ ἴδια ἤθελαν νὰ σβήσουν τὸ κήρυγμα. Ἄλλὰ «αὐτὸς πού συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους»²⁴, δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνεи τότε αὐτό. Αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνοντας ὁ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ νὰ παραμείνω ὅμως στὴ ζωὴ εἶναι πιὸ ἀπαραίτητο γιὰ σᾶς, καὶ μ' αὐτὴ τὴν πεποίθησι ξέρω ὅτι θὰ μείνω καὶ θὰ εἶμαι ἀνάμεσα σὲ ὄλους σας»²⁵. Ἐκεῖνοι δηλαδή ἐπιθυμοῦν νὰ μὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, καὶ γι' αὐτὸ ὑπομένουν τὰ πάντα, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν τὸ ἐπιτρέπει γιὰ χάρη σας.

11. Ταῦτα τοίνυν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα μνημονεύετε, ἵνα τοὺς ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ταῖς Γραφαῖς κεχρημένους καὶ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν πλησίων, μετὰ πάσης σοφίας δύνησθε διορθοῦν. Δυνησόμεθα δὲ καὶ μεμνήσθαι τῶν εἰρημένων καὶ ἑτέρους διορ-
 5 θοῦν, ἂν εἰς εὐχὰς ἀεὶ καταφεύγωμεν καὶ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν τὸν δίδοντα λόγον σοφίας, δοῦναι καὶ σύνεσιν ἀκροάσεως καὶ φυλακὴν τῆς πνευματικῆς ταύτης παρακαταθήκης ἀκριβῆ καὶ ἀχείρωτον. Ἦ γὰρ οὐκ ἰσχύομεν πολλάκις ἐξ οἰκείας κατορθῶσαι σπουδῆς, ταῦτα δυνησόμεθα ἀνύσαι εὐμαρῶς δι' εὐ-
 10 χῶν, εὐχῶν δὲ λέγω τῶν διηνεκῶν. Ἀεὶ γὰρ καὶ ἀδιαλείπτως εὐχεσθαι χρή, καὶ τὸν ἐν θλίψει, καὶ τὸν ἐν ἀνέσει, καὶ τὸν ἐν δεινοῖς, καὶ τὸν ἐν ἀγαθοῖς ὄντα· τὸν μὲν ἐν ἀνέσει καὶ πολλοῖς ἀγαθοῖς, ἵνα ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα ταῦτα μένη καὶ μηδέποτε μεταπέση, τὸν δὲ ἐν θλείψει καὶ πολλοῖς τοῖς δεινοῖς, ἵνα τινὰ
 15 χρηστὴν αὐτῷ ἴδῃ γενομένην μεταβολὴν καὶ εἰς γαλήνην παρηγορίας μεταβληθῆ.

Ἐν γαλήνῃ εἶ; Οὐκοῦν παρακάλει τὸν Θεὸν βεβαίαν σοι μένειν τὴν γαλήνην ταύτην. Χειμῶνα εἶδες ἐπαναστάντα; Παρακάλει ἐκτενῶς τὸν Θεὸν παρενέγκαι τὸ κλυδώνιον καὶ γαλήνην
 20 ἀπὸ χειμῶνος ποιῆσαι. Ἦκούσθης; Ἐπὶ τούτῳ εὐχαρίστησον, ἐπειδὴ ἠκούσθης. Οὐκ ἠκούσθης; Παράμεινον, ἵνα ἀκουσθῆς. Κἂν γὰρ ἀναβάληταί ποτε τὴν δόσιν ὁ Θεός, οὐχὶ μισῶν οὐδὲ ἀποστρεφόμενος, ἀλλὰ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως διηνεκῶς σε παρ' ἑαυτῷ κατέχειν βουλόμενος, καθάπερ καὶ πατέρες φιλό-
 25 στοργοὶ ποιοῦσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τῶν ραθυμοτέρων παιδῶν τὴν διηνεκῆ προεδρίαν τῇ τῆς δόσεως ἀναβολῇ σοφίζονται. Οὐ χρεῖα σοι μεσιτῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ πολλῆς τῆς περιδρομῆς καὶ τοῦ κολακεῦσαι ἑτέρους· ἀλλὰ κἂν ἔρημος ἦς κἂν ἀπροστάτευτος, αὐτὸς διὰ σαυτοῦ παρακαλέσας τὸν Θεὸν ἐπιτεύξῃ πάν-

11. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ νὰ τὰ θυμᾶστε μὲ ἀκρίβεια, γιὰ νὰ μπορεῖτε μὲ κάθε σοφία νὰ διοθρώνετε ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν τὶς Γραφές ἐπιπόλαια καὶ πρὸς καταστροφή τῶν συνανθρώπων τους. Θὰ μπορέσουμε ὁμως καὶ ὅσα λέχθηκαν νὰ θυμηθοῦμε καὶ ἄλλους νὰ διοθρώνουμε, ἂν καταφεύγουμε πάντοτε στὶς προσευχὲς καὶ παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ ποὺ δίνει λόγο σοφίας νὰ μᾶς δώσει καὶ σύνεση πρὸς ἀκρόαση καὶ δύναμη νὰ φυλάξουμε ἀνόθευτη καὶ ἀπρόσβλητη τὴν πνευματικὴ αὐτὴ παρακαταθήκη. Γιατὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν μποροῦμε πολλὰ φορὲς νὰ τὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ δική μας προσπάθεια θὰ μπορέσουμε νὰ τὰ ἐκτελέσουμε εὐκόλα μὲ τὶς προσευχὲς, καὶ ἐννοῶ τὶς συνεχεῖς προσευχὲς. Γιατὶ πρέπει νὰ προσεύχεται κανεὶς πάντοτε καὶ ἀσταμάτητα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται σὲ θλίψη καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι σὲ ἀνέσεις καὶ ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται σὲ συμφορὲς καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀγαθὰ· ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνέσεις καὶ πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ διατηροῦνται αὐτὰ ἀμετακίνητα καὶ ἀμετάβλητα καὶ ποτὲ νὰ μὴ χάνονται, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται σὲ θλίψη καὶ σὲ πολλὰ συμφορὲς γιὰ νὰ δεῖ νὰ τοῦ συμβαίνει κάποια καλὴ ἀλλαγὴ ποὺ θὰ τοῦ χαρίσει γαλήνη καὶ παρηγοριά.

Βρίσκεσαι σὲ γαλήνη; Νὰ παρακαλεῖς τότε τὸ Θεὸ νὰ σοῦ μένει σταθερὴ αὐτὴ ἡ γαλήνη. Εἶδες νὰ σηκώνεται θύελλα; Νὰ παρακαλεῖς ἀκατάπαυστα τὸ Θεὸ νὰ παραμερίσει τὴν τιμωρία καὶ νὰ δημιουργήσει ἀπὸ τὴ θύελλα γαλήνη. Εἰσακούσθηκες; Εὐχαρίστησε γι' αὐτό, ἐπειδὴ εἰσακούσθηκες. Δὲν εἰσακούσθηκες; Νὰ ἐπιμένεις γιὰ νὰ εἰσακουσθεῖς. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ἀναβάλει κάποτε τὴ δόση ὁ Θεός, δὲν τὸ κάνει ἀπὸ μίσος οὔτε ἀποστρεφόμενός σε, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει μὲ τὴν ἀναβολὴ τῆς χορήγησης νὰ σὲ κρατᾷ συνεχῶς κοντὰ του, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν καὶ οἱ φιλόστοργοι πατέρες. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἐκεῖνοι σοφίζονται τὴν ἀναβολὴ κάποιας χορήγησης γιὰ νὰ κρατοῦν διαρκῶς κοντὰ τους τὰ πιὸ ἀδιάφορα ἀπὸ τὰ παιδιά τους. Δὲ χρειάζεσαι μεσίτες γιὰ τὸ Θεό, οὔτε πολλὰ τρεξίματα καὶ νὰ κολακέψεις ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ἔρημος καὶ ἀπροστάτευτος, ἂν παρακαλέσεις μόνος σου τὸ Θεὸ ὅπωςδήποτε θὰ

τως. Οὐχ οὕτω δι' ἐτέρων ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλούμενος ἐπινεύειν εἴωθεν, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν τῶν δεομένων, κἂν μυρίων ὦμεν γέμοντες κακῶν. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων κἂν μυρία προσκεκρουκότες ὦμεν, ὅταν καὶ ὑπὸ τὴν ἕω καὶ μέσης ἡμέρας καὶ 5 ἐν ἑσπέρᾳ φαινώμεθα τοῖς πρὸς ἡμᾶς λελυπημένοις, τῇ συνεχείᾳ καὶ τῇ διηνεκεῖ τῆς ὄψεως συντυχία καταλύομεν ραδίως αὐτῶν τὴν ἔχθραν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο γένοιτ' ἄν.

12. Ἄλλ' ἀνάξιος εἶ; Γενοῦ τῇ προσεδρεία ἄξιος. Ὅτι γὰρ καὶ τὸν ἀνάξιον δυνατὸν ἄξιον ἐκ τῆς προσεδρείας γενέσθαι καὶ 10 δι' ἡμῶν αὐτῶν μᾶλλον ἢ δι' ἐτέρων παρακαλούμενος ὁ Θεὸς ἐπινεύει, καὶ ὅτι τὴν δόσιν ἀναβάλλεται πολλάκις οὐχ ἡμᾶς ἐξαπορῆσαι βουλόμενος οὐδὲ κεναιῖς ἐκπέμψαι χερσίν, ἀλλ' ἵνα μειζόνων ἡμῖν ἀγαθῶν αἴτιος γένηται, τὰ τρία ταῦτα διὰ τῆς παραβολῆς τῆς σήμερον ἀναγνωσθείσης ὑμῖν πειράσομαι ποιῆσαι 15 φανερά. Προσηλθε τῷ Χριστῷ ἢ Χαναναία ὑπὲρ θυγατρὸς δεομένη δαιμονιζομένης καὶ βοῶσα μετὰ πολλῆς ἐκτενείας, φησίν· «ἐλέησόν με, Κύριε, ἢ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται». Ἴδου ἀλλόφυλος ἢ γυνὴ καὶ βάρβαρος καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἰουδαϊκῆς ἐκτός. Καὶ τί γὰρ ἕτερον ἢ κύων καὶ ἀνάξιος τοῦ λαβεῖν τὴν 20 αἴτησιν; «Οὐ γάρ ἐστι», φησί, «καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις». Ἄλλ' ὁμως ἀπὸ τῆς προσεδρείας γέγονεν ἄξια. Οὐ γὰρ μόνον εἰς τὴν τῶν παίδων αὐτῆν εὐγένειαν εἰσήγαγε, κύνα οὕσαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῶν τῶν ἐγκωμίων ἐξέπεμψεν, εἰπὼν· «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἢ πίστις· γε- 25 νηθήτω σοι ὡς θέλεις». Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς λέγῃ, «μεγάλη ἢ πίστις», μηδεμίαν ἑτέραν ἀπόδειξιν ζητεῖ τῆς μεγαλοψυχίας τῆς κατὰ τὴν γυναῖκα.

Εἶδες πῶς ἐκ τῆς προσεδρείας γέγονεν ἄξια, ἀναξία οὕσα ἢ γυνή; Βούλει μαθεῖν καὶ ὅτι δι' ἡμῶν αὐτῶν μᾶλλον ἢ δι' ἐτέ- 30 ρων παρακαλοῦντες αὐτὸν ἀνύομεν; Ἐκραξεν αὕτη καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ λέγουσιν· «ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει

26. Ματθ. 15,22.

27. Ματθ. 15,26.

28. Ματθ. 15,28.

ἐπιτύχεις στὸ αἴτημά σου. Γιατὶ συνήθως ὁ Θεὸς ὅταν ἄλλοι τὸν παρακαλοῦν γιὰ μᾶς δὲ συγκατανεύει τόσο, ὅσο ὅταν τὸν παρακαλοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πού ἔχουμε ἀνάγκη, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ ἄπειρα κακά. Γιατί, ἂν κατὰ τὶς σχέσεις μας με τοὺς ἀνθρώπους, ἔστω καὶ ἂν ἔχουμε φιλονικήσει ἄπειρες φορές με κάποιους καὶ εἶναι σταναχωρημένοι μαζί μας, παρουσιάζομενοι σ' αὐτοὺς καὶ τὸ πρωὶ καὶ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ, διαλύουμε εὐκολα τὴν ἔχθρα τους με τὴ συνεχὴ καὶ διαρκὴ συνάντηση, πολὺ περισσότερο μπορεῖ νὰ γίνει αὐτὸ με τὸ Θεό.

12. Μήπως εἶσαι ἀνάξιος; Γίνε με τὴν ἐπιμονὴ ἄξιος. Γιατὶ τὸ ὅτι καὶ ὁ ἀνάξιος μπορεῖ νὰ γίνει με τὴν ἐπιμονὴ ἄξιος, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς συγκατανεύει περισσότερο ὅταν παρακαλεῖται ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους παρὰ ἀπὸ ἄλλους, καὶ ὅτι πολλὲς φορές ἀναβάλλει κάποια χορηγία, ὄχι γιατί θέλει νὰ μᾶς τὴν στερήσει οὔτε γιατί θέλει νὰ μᾶς ἐξαποστείλει με ἄδεια χέρια, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει μεγαλύτερα ἀγαθὰ, τὰ τρία αὐτὰ θὰ προσπαθήσω με τὴν περικοπὴ πού διαβάστηκε σήμερα νὰ σᾶς τὰ κάνω φανερά. Πλησίασε τὸ Χριστὸ ἢ Χαναναία πού τὸν παρακαλοῦσε γιὰ τὴν δαιμονισμένη θυγατέρα της καὶ φωνάζοντας πολὺ δυνατὰ τοῦ λέγει· «ἐλέησέ με, Κύριε, ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται ἀπὸ δαιμόνιο»²⁶. Νὰ μιὰ ἀλλόφυλη γυναίκα καὶ βάρβαρη καὶ ξένη πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴ πολιτεία. Γιατὶ τί ἄλλο ἦταν παρὰ σκυλί καὶ ἀνάξια νὰ λάβει ἰκανοποίησι τοῦ αἰτήματός της; Γιατὶ λέγει, «δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρει κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίξει στὰ σκυλιά»²⁷. Ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ της ὅμως ἔγινε ἄξια. Γιατὶ ὄχι μόνο τὴν εἰσήγαγε στὴν εὐγένεια τῶν παιδιῶν, ἂν καὶ ἦταν σκυλί, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔστειλε με πολλοὺς ἐπαίνους λέγοντας· «μεγάλῃ εἶναι ἡ πίστις σου, γυναίκα· ὡς γίνε ὅπως θέλεις»²⁸. Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς λέγει, «μεγάλῃ εἶναι ἡ πίστις», μὴ ζητᾶς ἄλλη ἀπόδειξι τῆς μεγαλοψυχίας αὐτῆς τῆς γυναίκας.

Εἶδες πῶς ἡ γυναίκα αὐτὴ με τὴν ἐπιμονὴ της ἔγινε ἄξια, ἐνῶ ἦταν ἀνάξια; Θέλεις νὰ μάθεις ὅτι περισσότερο κατορθώνουμε κάτι ὅταν παρακαλοῦμε μόνοι μας τὸ Θεὸ καὶ ὄχι με ἄλλους; Φώναξε δυνατὰ αὐτὴ καὶ πλησιάζοντας οἱ μαθητὲς λέ-

ὄπισθεν ἡμῶν»· καὶ πρὸς μὲν ἐκείνους φησὶν, «οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ»· ὅτε δὲ αὐτὴ δι' ἑαυτῆς προσῆλθε καὶ ἐπέμενε βοῶσα καὶ λέγουσα, «ναί, Κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων 5 αὐτῶν», τότε τὴν χάριν ἔδωκε καὶ φησι· «γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις». Εἶδες πῶς, ὅτε μὲν ἐκεῖνοι παρεκάλουν διεκρούσατο, ὅτε δὲ αὐτὴ ἢ δεομένη τῆς δωρεᾶς ἐβόησεν, ἐπένευσεν; Ἐκείνοις μὲν γὰρ φησιν, «οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», ταύτη δὲ εἶπε, «μεγάλῃ σου ἢ πίστις· 10 γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις».

Πάλιν παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐν προοιμίῳ τῆς αἰτήσεως οὐδὲν ἀπεκρίνατο· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρις προσῆλθε, τότε τὴν χάριν ἔδωκε, διὰ τοῦ τέλους ἡμᾶς πείθων, ὅτι τὴν δόσιν ἀνεβάλετο, οὐχ ἵνα αὐτὴν διακρούσηται, ἀλλ' ἵνα 15 πᾶσιν ἡμῖν δείξῃ τὴν ὑπομονὴν τῆς γυναικός. Εἰ γὰρ ἵνα αὐτὴν διακρούσηται ἀνεβάλετο, οὐδ' ἂν πρὸς τῷ τέλει ἔδωκεν, ἐπειδὴ δὲ ἀνέμενε δείξαι πᾶσιν αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν, διὰ τοῦτο ἐσίγα. Εἰ γὰρ εὐθέως ἔδωκε καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν ἔγνωμεν τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικός. «Ἀπόλυσον αὐτήν», φησὶν, «ὅτι κράζει 20 ὄπισθεν ἡμῶν». Τί δὲ ὁ Χριστός; Ὑμεῖς φωνὴν ἀκούετε, ἐγὼ δὲ τὴν διάνοιαν ὀρῶ· οἶδα τί μέλλει λέγειν. Οὐ βούλομαι τὸν ἐγκεκρυμμένον αὐτῆς τῇ διανοίᾳ θησαυρὸν ἀφεῖναι λαθεῖν, ἀλλ' ἀναμένω καὶ σιγῶ, ἵνα αὐτὸν ἐκκαλύψας εἰς τὸ μέσον καταθῶμαι καὶ πᾶσι ποιήσω φανερόν.

25 13. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα μαθόντες, κἂν ἐν ἀμαρτήμασιν ὦμεν, καὶ τοῦ λαβεῖν ἀνάξιοι, μὴ ἀπογινώσκωμεν, εἰδότες ὅτι τῇ προσεδρεΐᾳ τῆς ψυχῆς δυνησόμεθα γενέσθαι τῆς αἰτήσεως ἄξιοι. Κἂν ἀπροστάτευτοι καὶ ἔρημοι ὦμεν, μὴ ἀπαγορεύωμεν, εἰδότες ὅτι μεγάλη προστασία, τὸ αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ προσελθεῖν

29. Ματθ. 15,23.

30. Ματθ. 15,24.

31. Ματθ. 15,27.

γουν· «διῶξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας»²⁹. Καὶ σ' ἐκείνους λέγει, «δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»³⁰, ὅταν ὁμως αὐτὴ πλησίασε μόνη της καὶ μὲ ἐπιμονὴ φώναζε καὶ ἔλεγε, «ναί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων τους»³¹, τότε ἔδωσε τὴ χάρη του καὶ λέγει· «ἄς γίνει ὅπως θέλεις». Εἶδες πῶς ὅταν ἐκεῖνοι παρακαλοῦσαν αὐτὸς δὲν ἱκανοποίησε τὸ αἴτημά τους, ἐνῶ ὅταν φώναζε αὐτὴ ποὺ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δωρεὰ συγκατένευσε; Γιατὶ σ' ἐκείνους λέγει, «δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ», ἐνῶ σ' αὐτὴν εἶπε, «μεγάλη εἶναι ἡ πίστη σου· ἄς γίνει ὅπως θέλεις».

Βέβαια πάλι ἀμέσως καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς παράκλησης δὲν ἀποκρίθηκε τίποτε, ὅταν ὁμως αὐτὴ πλησίασε καὶ μιὰ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές τότε ἔδωσε τὴ χάρη του, γιὰ νὰ πείσει ἐμᾶς μὲ τὸ τέλος ὅτι ἀνέβαλε τὴ δωρεὰ ὄχι γιὰ νὰ τὴν ἀπομακρύνει, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει σὲ ὄλους μας τὴν ὑπομονὴ τῆς γυναίκας. Γιατὶ ἂν ἀνέβαλε γιὰ νὰ τὴν ἀπομακρύνει δὲ θὰ τῆς ἔδινε τὴ χάρη του στὸ τέλος· ἐπειδὴ ὁμως περίμενε νὰ δείξει σὲ ὄλους τὴ μεγάλη πίστη της, γι' αὐτὸ σιωποῦσε. Γιατὶ ἂν τῆς ἔδινε ἀμέσως καὶ στὴν ἀρχὴ τὴ χάρη, δὲ θὰ γνωρίζαμε τὴν ἀρετὴ τῆς γυναίκας. «Διῶξε την», λέγει, «γιατὶ φωνάζει ἀπὸ πίσω μας». Καὶ τί ἀπάντησε ὁ Χριστός; Ἐσεῖς ἀκοῦτε τὴ φωνή, ἐγὼ ὁμως βλέπω τὴ σκέψη της· ξέρω τί θὰ πεῖ. Δὲ θέλω ν' ἀφήσω νὰ μείνει ἀπαρατήρητος ὁ κρυμμένος μέσα στὴ σκέψη της θησαυρός, ἀλλὰ περιμένω καὶ σιωπῶ, γιὰ νὰ τὸν ἀποκαλύψω πρῶτα καὶ ὕστερα νὰ τὸν παρουσιάσω στὴ μέση καὶ νὰ τὸν φανερώσω σὲ ὄλους.

13. Ἀφοῦ λοιπὸν μάθαμε ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμαστε ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι νὰ λάβουμε τὴ χάρη, ἄς μὴν ἀπελπίζομαστε, γιατί γνωρίζουμε ὅτι μὲ τὴν ἐπιμονὴ τῆς ψυχῆς θὰ μπορέσουμε νὰ γίνουμε ἄξιοι γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ αἰτήματός μας. Καὶ ἂν εἴμαστε ἀπροστάτευτοι καὶ ἔρημοι, ἄς μὴν ἀποκάμνουμε, γιατί γνωρίζουμε ὅτι εἶναι μεγάλη προστασία τὸ νὰ

τῷ Θεῷ μετὰ προθυμίας πολλῆς. Κἂν μέλλη καὶ ἀναβάλῃται πρὸς τὴν δόσιν, μὴ ἀναπέσωμέν, μαθόντες ὅτι ἡ μέλλησις καὶ ἀναβολὴ κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας ἐστὶ τεκμήριον. Ἐὰν οὕτως ὦμεν πεπεικότες ἑαυτούς, καὶ μετὰ ψυχῆς ὀδυνωμένης καὶ 5 θερμῆς καὶ διεγρηγερμένης προαιρέσεως, καὶ τοιαύτης οἴας ἡ Χαναναία προσῆλθεν, αὐτῷ προσίωμεν καὶ ἡμεῖς, κἂν κύνες ὦμεν, κἂν ὅτιοῦν εἰργασμένοι δεινόν, καὶ τὰ οἰκεία ἀποκρουσόμεθα κακὰ καὶ τοσαύτην ληψόμεθα παρρησίαν, ὡς καὶ ἐτέρων προστῆναι· ὃν τρόπον καὶ αὕτη ἡ Χαναναία οὐ μόνον αὕτη παρ- 10 ρησίας ἀπέλαυσε καὶ μυρίων ἐγκωμίων, ἀλλὰ καὶ τὸ θυγάτριον τῶν ἀφορήτων ἴσχυσεν ἐξαρπάσαι δεινῶν. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν εὐχῆς δυνατώτερον πεπυρωμένης καὶ γνησίας. Αὕτη καὶ τὰ παρόντα διαλύει δεινὰ καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν συμβαινόντων ἐξαρπάζει κολάσεων.

15 Ἐν' οὖν καὶ τὸν παρόντα βίον μετ' εὐκολίας διανύσωμεν κάκεῖ μετὰ παρρησίας ἀπέλθωμεν, πολλῇ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ταύτην ἐπιτελέσωμεν διηνεκῶς. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τῶν ἀποκειμένων τυχεῖν ἀγαθῶν καὶ τῶν χρηστῶν ἀπολαύειν ἐλπίδων, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρω- 20 πία καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πλησιάσει κανείς μόνος του τὸ Θεὸ καὶ μὲ μεγάλη προθυμία. Καὶ ἂν καθυστερεῖ καὶ ἀναβάλλει τὴ χορήγηση τῆς δωρεᾶς, ἅς μὴ χάσουμε τὸ θάρρος μας, γιατί γνωρίζουμε ὅτι ἡ καθυστέρηση καὶ ἡ ἀναβολὴ εἶναι ἀπόδειξη φροντίδας καὶ φιλανθρωπίας. Ἐὰν ἔχουμε τέτοια πεποίθηση καὶ τὸν πλησιάσουμε καὶ ἐμεῖς μὲ ψυχὴ θλιμμένη καὶ μὲ πρόθεση θερμὴ καὶ φλογισμένη καὶ ὁμοία μὲ ἐκείνη πού τὸν πλησίασε ἡ Χαναναία, εἴτε εἴμαστε σκυλιὰ εἴτε ὁποιοδήποτε κακὸ ἔχουμε διαπράξει, καὶ τὰ δικά μας κακὰ θ' ἀπομακρύνουμε καὶ τόσο μεγάλο θάρρος θὰ πάρουμε, ὥστε καὶ ἄλλους νὰ ὑπερασπισθοῦμε, ὅπως καὶ αὐτὴ ἡ Χαναναία ὄχι μόνο ἡ ἴδια ἀπόλαυσε παρρησία καὶ ἄπειρους ἐπαίνους, ἀλλὰ καὶ τὴ μικρὴ της θυγατέρα μπόρεσε νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὰ ἀφόρητα δεινά. Γιατὶ τίποτε, πραγματικὰ τίποτε δὲν εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴ θερμὴ καὶ γνήσια προσευχή. Αὐτὴ καὶ τὰ παρόντα δεινὰ διαλύει καὶ ἀπὸ τὶς τιμωρίες πού ἐπιβάλλονται στὴν ἄλλη ζωὴ γλυτώνει.

Γιὰ νὰ περάσουμε λοιπὸν καὶ τὴν παρούσα ζωὴ εὐκόλα καὶ νὰ φύγουμε γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ μὲ θάρρος, ἅς προσευχόμαστε συνέχεια μὲ πολὺ ζῆλο καὶ προθυμία. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσουμε καὶ τὰ ἀγαθὰ πού ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὶς ἀγαθὲς ἐλπίδες ν' ἀπολαύσουμε, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

**«ΧΗΡΑ ΚΑΤΑΛΕΓΕΣΘΩ ΜΗ ΕΛΑΤΤΩΝ ΕΤΩΝ
ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΓΕΓΟΝΥΙΑ»
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΩΝ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ**

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΧΗΡΑ ΚΑΤΑΛΕΓΕΣΘΩ ΜΗ ΕΛΑΤΤΩΝ ΕΤΩΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΓΕΓΟΝΥΙΑ»

Καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης

1. Εἰς καιρὸν ἢ τοῦ Πνεύματος ὠκονόμησε χάρις ταύτην τῆς ἀποστολικῆς ἐπιστολῆς ἀναγνωσθῆναι τὴν περικοπὴν, ἣν ἠκούσατε σήμερον· ἔχει γὰρ τινα πρὸς τὰ πρόην εἰρημένα συγγένειαν καὶ ἀκολουθίαν πολλήν, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς ῥήμασιν, ἀλλ' ἐν τοῖς
5 νοήμασι. Τὸ μὲν γὰρ πρόην ἀναγνωσθὲν τοῦτο ἦν· «περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί», καὶ πολλὰ περὶ ἀναστάσεως ἐλέχθη τότε, τὸ γενναίως τὰ τοιαῦτα φέρειν πάθη καὶ εὐχαριστεῖν τῷ λαμβάνοντι τοὺς προσήκοντας ἡμῖν Θεῷ. Σήμερον τὸ ἀναγνωσθὲν τοῦτό ἐστι· «χήρα καταλεγέσθω
10 μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα». Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ θανάτου χηρεία γίνεται, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ τὴν ὀδύνην ἐπετεῖνον καὶ διεγεῖρον τὸ πένθος, μεμνημένοι τῶν πρόην εἰρημένων, ἃ τοὺς πενθοῦντας παρακαλοῦντες εἰρήκαμεν, καὶ ταῦτα μετὰ πάσης ὑποδεξάμενοι τῆς σπουδῆς μετ' ἐκείνων εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς
15 διανοίας ἀπόθεσθε.

Τὸ γὰρ τῆς χηρείας ὄνομα δοκεῖ μὲν εἶναι συμφορᾶς ὄνομα, οὐκ ἐστὶ δέ, ἀλλ' ἀξίωμα καὶ τιμὴ καὶ δόξα μεγίστη· οὐκ ὄνειδος, ἀλλὰ στέφανος. Εἰ γὰρ καὶ ἄνδρα οὐκ ἔχει συνοικοῦντα ἢ

1. Α' Τιμ. 5,9.

2. Α' Θεσ. 4,12.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ

«ΧΗΡΑ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΤΑΙ ΚΑΠΟΙΑ, ΑΝ ΕΧΕΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ ΤΑ ΕΞΗΝΤΑ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑ»¹

Ἐπίσης περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν καὶ περὶ ἐλεημοσύνης

1. Στὸν κατάλληλο καιρὸ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος οἰκονόμησε νὰ διαβασθεῖ αὐτὴ ἡ περικοπὴ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιστολῆς πὺ ἀκούσατε σήμερα. Γιατὶ ἔχει κάποια συγγένεια καὶ μεγάλη σχέση με τὰ ὅσα λέχθηκαν προηγουμένως, ἂν καὶ ὄχι στὰ λόγια, ἀλλὰ στὰ νοήματα. Ἐκεῖνο δηλαδὴ πὺ διαβάσθηκε τὴν προηγούμενη φορὰ ἦταν αὐτό· «θέλω νὰ ξέρετε, ἀδελφοί, γι' αὐτοὺς πὺ πέθαναν»². Καὶ τότε λέχθηκαν πολλὰ γιὰ τὴν ἀνάστασι, τὸ νὰ ὑποφέρουμε γενναῖα αὐτὰ τὰ πάθη καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ πὺ παίρνει τοὺς συγγενεῖς μας. Σήμερα αὐτὸ πὺ διαβάσθηκε εἶναι τὸ ἐξῆς· «χῆρα νὰ καταγράφεται κάποια, ἂν ἔχει συμπληρώσει τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὸ θάνατο προέρχεται ἡ χηρεῖα καὶ αὐτὸ εἶναι κυρίως πὺ αὐξάνει τὸν πόνο καὶ διεγείρει τὸ πένθος, ἀφοῦ θυμηθεῖτε ἐκεῖνα πὺ λέχθηκαν στὴν προηγούμενη ὁμιλία, πὺ τὰ εἶπα γιὰ νὰ παρηγορήσω ὄσους πενθοῦν, καὶ ἀφοῦ δεχθεῖτε καὶ αὐτὰ με κάθε προθυμία, νὰ τὰ τοποθετήσετε στὸ θησαυροφυλάκιο τῆς ψυχῆς σας μαζί μ' ἐκεῖνα.

Τὸ ὄνομα λοιπὸν τῆς χηρεῖας φαίνεται πὺς εἶναι ὄνομα συμφορᾶς, στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν εἶναι, ἀλλὰ εἶναι ἀξίωμα καὶ τιμὴ καὶ πολὺ μεγάλη δόξα· δὲν εἶναι ντροπὴ, ἀλλὰ

χήρα, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν ἔχει συνοικοῦντα, τὸν πάντα ἀποκρουόμενον τὰ ἐπιόντα δεινά. Ἄρκεϊ γὰρ ἐν ταῖς ἐπιούσαις ἐπηρείαις τῆς χήρας, εἰσελθεῖν καὶ γόνυ κλῖναι καὶ στενάξαι πικρὸν καὶ δάκρυα προχεῖν καὶ πᾶσαν ἀποκρούσασθαι τῶν ἐπηρεαζόντων 5 τὴν ἐπιβουλήν· τὰ γὰρ ὄπλα τῆς χήρας τοιαῦτα, δάκρυα, καὶ στεναγμοί, καὶ εὐχαὶ διηνεκεῖς· διὰ τούτων οὐκ ἀνθρωπίνην ἐπήρειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δαιμονικὰς ἐφόδους ἀποκρούσασθαι δύναται. Ἡ χήρα τῶν μὲν βιωτικῶν ἀπήλλακται πραγμάτων, πρὸς δὲ τὸν οὐρανὸν ὁδεύει λοιπὸν καὶ ἦν περὶ τὸν ἄνδρα ἐπε- 10 δείκνυτο σπουδὴν καὶ θεραπείαν, ταύτην εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα ἀναλῶσαι δυνήσεται. Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι 'τὸ παλαιὸν συμφορὰ ἦν τὸ πρᾶγμα', ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι καὶ ὁ θάνατος κατάρρα ἦν, ἀλλὰ γέγονε τιμὴ καὶ ἀξίωμα τοῖς γενναίως αὐτὸν φέρουσιν ἐπιόντα. Οὕτω γοῦν οἱ μάρτυρες στεφανοῦνται· τὸν 15 αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ χήρα πρὸς ἀξίωμα μέτεισι μέγα.

2. Βούλει μαθεῖν ὅσον ἐστὶ χήρα; πῶς ἐστὶ τιμία τῷ Θεῷ καὶ ἐπέραστος καὶ συνήγορος μεγίστη; καὶ τοὺς καταδικασθέντας καὶ τοὺς ἀπεγνωσμένους καὶ τοὺς παρρησίαν οὐκ ἔχοντας καὶ τοὺς ἐκπεπολεμημένους τῷ Θεῷ καὶ πάσης ἐστερημένους ἀπο- 20 λογίας φανεῖσα ἐξαρπάξει καὶ καταλλάττει καὶ οὐχὶ συγγνώμης αὐτοῖς κομίζει μόνον, οὐδὲ ἀπαλλαγὴν τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τὴν παρρησίαν καὶ τὴν λαμπρότητα, καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτί-νων καθαρωτέρους ἐργάζεται, κἂν ἀπάντων ὧσι κατερρυπω-μένοι μᾶλλον ἀνθρώπων; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγοντος 25 πρὸς Ἰουδαίους· «ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἄλλ' ὁμως τούτοις μιανοῖς τοῖς ἀνδροφόνοις, τοῖς ἀπαρρησιάστοις, τοῖς ἠτιμωμένοις ἐπαγγέλλεται καταλλάττε-σθαι, εἰ βοηθήσειαν ἀδικουμέναις χήραις. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν,

ἔπαινος. Γιατὶ ἂν καὶ ἡ χήρα δὲν ἔχει ἄνδρα νὰ ζεῖ μαζί της, ἔχει ὁμως τὸ Χριστὸ πὺ ζεῖ μαζί της καὶ ἀποκρούει ὅλα τὰ ἐπερχόμενα κακά. Γιατὶ ἀρκεῖ σὲ ὄλες τις ἐπερχόμενες θλίψεις νὰ μπεῖ στὸ ναὸ ἡ χήρα, νὰ γονατίσει, νὰ στενάξει πικρὰ καὶ νὰ χύσει δάκρυα, καὶ νὰ ἀποκρούσει ἔτσι κάθε ἐπιβουλή ἐκείνων πὺ θέλουν νὰ τὴ βλάψουν· γιατί τέτοια εἶναι τὰ ὄπλα τῆς χήρας, δάκρυα, στεναγμοὶ καὶ ἀδιάκοπες προσευχές. Μ' αὐτὰ ὄχι μόνο τὴν ἀνθρώπινη ἀπειλή, ἀλλὰ καὶ τις ἐπιθέσεις τῶν δαιμόνων μπορεῖ ν' ἀποκρούσει. Ἡ χήρα εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ τὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ βαδίζει πιά πρὸς τὸν οὐρανὸ· καὶ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιποίηση πὺ ἔδειχνε γιὰ τὸν ἄνδρα της θὰ μπορέσει νὰ τὴν ἐξαντλήσει στὰ πνευματικὰ πράγματα. Ἄν ὁμως λέγεις ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦταν συμφορὰ τὴν παλαιὰ ἐποχή, ἐκεῖνο θὰ μπορούσα νὰ σοῦ πῶ, ὅτι καὶ ὁ θάνατος ἦταν κατάρρα, ἀλλὰ ἔγινε τιμὴ καὶ ἀξίωμα σ' ἐκείνους πὺ ὅταν ἔρχεται τὸν ὑποφέρουν γενναῖα. Ἔτσι λοιπὸν στεφανώνονται οἱ μάρτυρες. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ χήρα μεταβαίνει σὲ ἀξίωμα μεγάλο.

2. Θέλεις νὰ μάθεις πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ χήρα; πῶς ἔχει μεγάλη ἀξία γιὰ τὸ Θεὸ καὶ εἶναι ἀξιαγάπητη καὶ πολὺ μεγάλη συνήγορος; καὶ ὅτι τοὺς καταδικασμένους καὶ τοὺς ἀπελπισμένους καὶ ἐκείνους πὺ δὲν ἔχουν παρρησία καὶ ἐκείνους πὺ ἔγιναν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ στερήθηκαν κάθε ἀπολογία, ἐρχόμενη αὐτὴ τοὺς γλυτώνει καὶ τοὺς συμφιλιώνει, καὶ ὄχι μόνο τοὺς παρέχει συγγνώμη, οὔτε μόνο ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἀλλὰ τοὺς δίνει καὶ πολλὴ παρρησία καὶ λαμπρότητα καὶ τοὺς κάνει πιὸ καθαρὸς ἀπὸ τις ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι λερωμένοι περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ πὺ λέγει στοὺς Ἰουδαίους: «ὅταν ἀπλώνετε τὰ χέρια σας, θὰ στρέψω ἄλλοῦ τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς, καὶ ἂν πληθύνετε τις δεήσεις σας, δὲ θὰ σᾶς ἀκούσω, γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμάτα ἀπὸ αἷμα»³. Ἄλλ' ὁμως μ' αὐτοὺς τοὺς μιαροὺς ἀνθρωποκτόνους, τοὺς στερημένους παρρησίας, τοὺς ἀτιμασμένους, ὑπόσχεται νὰ συμφιλιωθεῖ, ἂν βοηθήσουν τις ἀδικούμενες χῆρες. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «θὰ στρέψω ἄλλοῦ τὰ

«ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ οὐκ εἰσακούσομαι», φησί· «κρίνατε ὀρφανῶ καὶ δικαιώσατε χήραν· καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν· καὶ ἐὰν ὧσιν ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ».

5 Εἶδες πόσῃν ἔχει δύναμιν ἡ χήρα; ποῦ τὴν προστασίαν ἐπι-
 δείκνυται τὴν ἑαυτῆς, οὐ παρὰ ἄρχοντι καὶ βασιλεῖ τῶν ἐπὶ τῆς
 γῆς, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ τῷ τῶν οὐρανῶν βασιλεῖ; πόσῃν δύναται
 καταλῦσαι ὄργην, καταλλάξαι τὸν Δεσπότην τοῖς ἀνίατα νενοση-
 κόσιν, ἐξαρπάσαι τιμωρίας ἀφορήτου ψυχὴν βαφεῖσαν τῷ τῶν
 10 ἁμαρτημάτων ρύπῳ, τῆς κηλίδος ἐκπλῦναι ἐκείνης καὶ πρὸς
 τὴν ἄκραν ἀγαγεῖν καθαρότητα; Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν
 χήρας γυναικός, ἀλλὰ πᾶσαν περὶ αὐτὴν ἐπιμέλειαν ἐπιδείξω-
 μεν. Προστάτις ἡμῶν ἐστὶν ἡ ὄντως χήρα. Ἄξιον δὲ ἐπιστάντας
 ἰδεῖν περὶ ποίας ἐνταῦθα χήρας φησί. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖναι χῆραι
 15 λέγονται, αἱ εἰς εὐτέλειαν ἐσχάτην καταπεσοῦσαι καὶ ἐγγεγραμ-
 μέναι καὶ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τρεφόμεναι χρημάτων, καθά-
 περ οὖν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. «Ἐγένετο», γάρ, φησί, «γογγυ-
 σμός μεταξὺ τῶν Ἑλληνιστῶν, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ δια-
 κονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν». Οὐχ αὗται δὲ μόνον
 20 χῆραι λέγονται, ἀλλὰ κάκεῖναι αἱ μηδενὸς μὲν δεόμεναι, ἀλλ' εὐ-
 πορίας ἀπολαύουσαι καὶ οἰκίας προεστῶσαι, τὸν δὲ ἄνδρα ἀπο-
 βαλοῦσαι μόνον.

Ἴδωμεν οὖν περὶ ποίας χήρας ἐνταῦθά φησι λέγων, «χήρα
 καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα»· ἄρα περὶ
 25 τῆς δεομένης βοήθειας καὶ χρεῖαν ἐχούσης ἐξ ἐκκλησιαστικῶν
 τρέφεσθαι χρημάτων, ἢ περὶ τῆς ἀνενδεοῦς καὶ ἐν εὐπορίᾳ
 ζώσης; Εὐδὴλον ὅτι περὶ ταύτης. Περὶ μὲν γὰρ ἐκείνης ὅταν
 λέγῃ, τῆς λιμῶ διαφθειρομένης, οὐ χρόνον τίθησιν, οὐκ ἀκρί-
 βειαν ἀπαιτεῖ τρόπων, ἀλλ' ἀπλῶς, «εἴ τις πιστὸς ἢ πιστή»,
 30 φησί, «χήρας ἔχει, ἐπαρκεῖτω αὐταῖς καὶ μὴ βαρεῖσθω ἡ Ἐκ-
 κλησία». Οὐκ εἶπεν, 'ὅταν ἐξήκοντα ἐτῶν γένηται'· οὐκ εἶπεν,
 'εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψε'· καὶ μάλα εἰκότως.

4. Ἦσ. 1,17-18.

5. Πράξ. 6,1.

6. Α' Τιμ. 5,16.

μάτια μου και δὲ θὰ σᾶς ἀκούσω», λέγει· «ἀποδῶστε δίκαιο στὸ ὄρφανὸ καὶ δικαιῶστε τὴ χήρα, καὶ ἐλᾶτε νὰ συζητήσουμε. Καὶ ἂν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι κόκκινες, ἐγὼ θὰ τὶς κάνω λευκὲς σὰν τὸ χιόνι»⁴.

Εἶδες πόση δύναμη ἔχει ἡ χήρα; ποῦ φανερώνει τὴν προστασία της, ὄχι στὸν ἄρχοντα καὶ βασιλιὰ τῆς γῆς, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸ βασιλιὰ τῶν οὐρανῶν; πόση ὀργὴ μπορεῖ νὰ ἀφανίσει, νὰ συμφιλιώσει τὸν Κύριο μ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀθεράπευτα ἄρρωστοι, νὰ σώσει ἀπὸ ἀβάστακτη τιμωρία μιὰ ψυχὴ ποὺ βάρφηκε μὲ τὸ ρύπο τῆς ἁμαρτίας, ξεπλένοντάς την ἀπὸ τὴν κηλίδα αὐτὴ καὶ παρέχοντάς της τέλεια καθαρότητα; Ἦς μὴν περιφρονοῦμε λοιπὸν χήρα γυναῖκα, ἀλλὰ ἄς δείξουμε γι' αὐτὴν κάθε φροντίδα. Ἡ πραγματικὴ χήρα εἶναι προστάτιδά μας. Καὶ ἀξίζει νὰ προσέξουμε καὶ νὰ δοῦμε γιὰ ποιά χήρα μιλάει ἐδῶ. Γιατὶ βέβαια καὶ ἐκεῖνες λέγονται χῆρες, ποὺ ἔπесαν στὴ χειρότερη φτώχεια καὶ εἶναι γραμμένες στοὺς καταλόγους καὶ τρέφονται ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς ἐκκλησίας, ὅπως ἀκριβῶς συνέβαινε κατὰ ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων. Γιατὶ λέγει, «ἄρχισε ἓνας γογγυσμὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐλληνόφωνους ὅτι παραβλέπονται οἱ χῆρες τους στὴν καθημερινὴ διανομὴ τροφίμων»⁵. Καὶ δὲ λέγονται αὐτὲς μόνο χῆρες, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες ποὺ δὲν ἔχουν βέβαια ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, ἀλλ' εἶναι πλούσιες καὶ προστατεύουν σπίτι, ἔχασαν ὅμως μόνο τὸν ἄνδρα τους.

Ἦς δοῦμε λοιπὸν γιὰ ποιά χήρα μιλάει ἐδῶ λέγοντας, «χήρα νὰ καταγράφεται κάποια, ἂν ἔχει συμπληρώσει τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της». Μήπως γιὰ ἐκείνη ποὺ χρειάζεται βοήθεια καὶ ἔχει ἀνάγκη νὰ τρέφεται ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς ἐκκλησίας ἢ γι' αὐτὴν ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη καὶ ζεῖ πλούσια; Εἶναι ὀλοφάνερο πὼς μιλάει γι' αὐτὴ. Γιατὶ ὅταν μιλάει γιὰ ἐκείνη, ποὺ πεθαίνει ἀπὸ πείνα, δὲν ἀναφέρει χρόνο οὔτε ἀπαιτεῖ ἀσθηρότητα συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ ἀπλῶς λέγει· «ὅποιος πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χῆρες, νὰ φροντίζει γι' αὐτὲς καὶ νὰ μὴν ἐπιβαρύνεται ἡ ἐκκλησία»⁶. Δὲν εἶπε ὅταν γίνεи ἐξήντα ἐτῶν· δὲν εἶπε ἂν φιλοξένησε, ἂν ἔπλυνε πόδια ἀγίων· καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ ὅπου

Ἐνθα μὲν γὰρ ἂν πενίαν διορθῶσαι δέοι, οὐκ ἀναμένει χρόνον. Τί γὰρ εἰ πενήκοντα ἐτῶν οὔσα λιμῶ διαφθείροιτο; τί δὲ ἐὰν ἐν νεότητι τὸ σῶμα ἀνάπηρος οὔσα τύχοι; καθευδεῖται ἀναμένουσα τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος; Ἄλλ' ἀπανθρωπίας τοῦτο ἐσχάτης. Διὰ τοῦ-
5 το, ὅταν μὲν λιμὸν παραμυθῆσασθαι δέοι, οὐδὲν περὶ χρόνων καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς ἀκριβολογεῖται, ὅταν δὲ μὴ ἦ διορθῶσασθαι πενίαν, ἀλλὰ τιμὴν κατ' ἀξίαν χαρίσασθαι, εἰκότως τοσαύτην ποιεῖται τρόπων ἐξέτασιν.

3. Καθάπερ γὰρ εἰσι παρθένων χοροί, οὕτω καὶ χηρῶν τὸ
10 παλαιὸν ἦσαν χοροί, καὶ οὐκ ἐξῆν αὐταῖς ἀπλῶς εἰς τὰς χήρας ἐγγράφασθαι. Οὐ περὶ ἐκείνης οὖν λέγει τῆς ἐν πενία ζωῆς καὶ δεομένης βοηθείας, ἀλλὰ περὶ ταύτης τῆς ἐλομένης χηρείαν. Τί-
νος δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τεύτης ἀπαιτεῖ χρόνον; Οἶδεν ὅτι πυρα τίς ἐστιν ἢ νεότης καὶ πέλαγος κυμάτων γέμον καὶ πολλὰς ἔχον
15 ἐπαναστάσεις. Ἐπειδὴν οὖν μέλλωσιν ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἀτέλειαν ἔχειν καὶ ὡσπερ ἐν λιμένι διατρίβωσι τῷ γήρα, τῶν ἐπιθυμιῶν αὐταῖς σβεσθεισῶν, μετὰ ἀδείας αὐτὰς εἰς τὸν χορὸν εἰσάγει τοῦτον. Τί οὖν; οὐχὶ πολλαί, φησί, καὶ μετὰ εἰκοστὸν ἔτος ἀρξά-
μενοι μέχρι τέλους διέλαμψαν, καὶ τὸν ζυγὸν ἤνεγκαν, καὶ ἀπο-
20 στολικὸν ἐπεδείξαντο βίον; κωλύσομεν οὖν ἐκείνας, εἶπέ μοι, καὶ βουλομένας ἐν χηρείᾳ ζῆν ἀναγκάσομεν δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις; καὶ ποῦ τοῦτο ἄξιον ἀποστολικῆς γνώμης; Τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον;

Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, ἀγαπητοί, αὐτῇ τῇ σημασίᾳ τῆς
25 λέξεως. Οὐ γὰρ εἶπε, 'χήρα γινέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγонуῖα', ἀλλὰ, «χήρα καταλεγέσθω»· καὶ πάλιν οὐκ εἶπε, 'χῆραι νεώτεραι μὴ καταλεγέσθωσαν', ἀλλὰ, «τὰς νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ»· πρὸς γὰρ τὸν Τιμόθεον ταῦτα διαλέγεται.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων εὐχείρωτοι περὶ κατηγορίας
30 εἰσὶ καὶ τὰς γλώττας κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας προεστῶτων

εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθώσει τὴ φτώχεια, δὲν περιμένει τὸ χρόνο. Καὶ τί σημασία ἔχει ἂν εἶναι πενήντα ἐτῶν καὶ πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείνα; καὶ τί ἂν τύχει στὴν νεανική της ἡλικία νὰ εἶναι ἀνάπηρη στὸ σῶμα; θὰ κάθεται καὶ θὰ περιμένει τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος; Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς χειρότερης ἀπανθρωπιᾶς. Γι' αὐτό, ὅταν χρειάζεται νὰ ἀνακουφίσει τὴν πείνα, δὲν ἀκριβολογεῖ γιὰ τὰ χρόνια καὶ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, ὅταν ὁμως δὲν εἶναι νὰ διορθωθεῖ ἡ φτώχεια, ἀλλὰ νὰ δοθεῖ ἡ τιμὴ πού τῆς ἀξίζει, εὐλογα κάνει τόση μεγάλη ἐξέταση τῆς διαγωγῆς της.

3. Ὅπως ὑπάρχουν ὁμάδες παρθένων, ἔτσι ὑπῆρχαν τὴν παλαιὰ ἐποχὴ καὶ ὁμάδες χηρῶν, καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν σ' αὐτὲς ἀπλῶς νὰ καταγράφονται στοὺς καταλόγους τῶν χηρῶν. Δὲ λέγει λοιπὸν γιὰ ἐκείνη πού ζεῖ στὴ φτώχεια καὶ χρειάζεται βοήθεια, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνη πού προτίμησε τὴ χηρεία. Γιὰ ποιόν ὁμως λόγο καὶ σ' αὐτὴ ἀπαιτεῖ χρόνο; Γνωρίζει ὅτι ἡ νεότητα εἶναι μία φωτιὰ καὶ ἓνα πέλαγος γεμάτο ἀπὸ κύματα καὶ πολλὲς ἀναστατώσεις. Ὅταν λοιπὸν συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἡλικία νὰ ἔχουν ἀτέλεια καὶ σὰν σὲ λιμάνι περνοῦν τὸν καιρὸ τους στὰ γηραιά, ἀφοῦ οἱ ἐπιθυμίες τους σβήστηκαν, τίς εἰσάγει ἄφοβα στὴν ὁμάδα αὐτή. Τί λοιπὸν; δὲν εἶναι πολλὲς, λέγει, ἐκεῖνες πού ἄρχισαν μετὰ τὸ εἰκοστὸ ἔτος πού καὶ διέλαμψαν μέχρι τέλος καὶ ὑπέφεραν τὸ ζυγὸ καὶ παρουσίασαν ἀποστολικὸ βίον; θὰ τίς ἐμποδίσουμε λοιπὸν ἐκεῖνες, πές μου, καί, ἐνῶ θέλουν νὰ ζοῦν σὲ χηρεία, θὰ τίς ἀναγκάσουμε νὰ συνάψουν δεῦτερο γάμο; καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν ἀποστολικὴ σκέψη; Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεγόμενον;

Προσέχετε πάρα πολὺ, ἀγαπητοί, στὴ ἴδια τὴ σημασία τῆς λέξης. Γιατὶ δὲν εἶπε, 'χήρα νὰ μὴ γίνεται κάποια, ἂν δὲν ἔχει συμπληρώσει τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της', ἀλλὰ, «χήρα νὰ καταγράφεται». Καὶ πάλι δὲν εἶπε, 'χῆρες νεότερες νὰ μὴ καταγράφονται', ἀλλὰ, «τίς νεότερες χῆρες νὰ ἀποφεύγεις νὰ τίς γράφεις στὸν κατάλογο τῶν χηρῶν»⁷. γιατί αὐτὰ λέγει πρὸς τὸν Τιμόθεο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι εὐκολοὶ στὶς συκοφαντίες καὶ ἀκόνισαν τὴ γλώσσα τους ἐναντίον τῶν

ἠκονήκασι, βουλόμενος ἐξαρπάσαι τὸν ἄρχοντα τῶν ἐγκλημάτων, τούτους τίθησι τοὺς νόμους καὶ φησι· ὁ παραιτοῦ, καὶ σὺ μὴ κατάλεγε. Ἐὰν αὐτὴ βούληται οἰκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς αἰρεῖσθαι ταῦτα, ποιείτω· σὺ μέντοι μὴ καταδέξῃ μηδέπω, ἵνα μὴ λέ-
5 γωσιν ὅτι νεωτέραν οὖσαν, γήμασθαι βουλομένην, οἰκίας προστῆναι, ὁ δεῖνα κατηνάγκασε· διὰ τοῦτο ἔπεσε καὶ ὑπεσκελίσθη. Σὺ μὴ καταλέξῃς αὐτήν, ἵνα, κἂν πέσῃ, τῶν ἐγκλημάτων ἧς ἀπηλλαγμένος· κἂν μὴ πέσῃ, μετὰ πλείονος ἀσφαλείας τῷ προσήκοντι καιρῷ καταλέξῃς'.

10 Εἰ δὲ λέγει, «βούλομαι νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν», ἄκουσον ποίας φησὶ νεωτέρας, τὰς μετὰ τὸ καταστρηνιάσαι τοῦ Χριστοῦ βουλομένας γαμεῖν, τὰς φλυάρους, τὰς περιέργους, τὰς περιερχομένας τὰς οἰκίας, τὰς λαλούσας τὰ μὴ δέοντα, τὰς ἐκτραπέϊσας ὀπίσω τοῦ σατανᾶ. Οὐ γὰρ εἰπὼν ἀπλῶς,
15 «βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν», ἐσίγησεν, ἀλλὰ λέγει καὶ ποίας νεωτέρας, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ἔπεισι. Ποῖα πτώματα; «Ὅταν κταστρηνιάσωσι», φησί, «τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖσθαι θέλουσι καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι καὶ περιέργοι, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ ἐξετράπησαν. Τίνος ὀπίσω;
20 «Τοῦ σατανᾶ». Ἐπεὶ οὖν μετὰ τὸ χηρεῖαν ἐλέσθαι καὶ ταύτην πᾶσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀσχημοσύνην, βούλονται γαμῆσαι πάλιν, βέλτιον πρὶν ἔχεσθαι καὶ τὰς πρὸς τὸν Χριστὸν καταπατῆσαι συνθήκας, ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν· ὡς εἰ μὴ τις εἶη τοιαύτη, οὐκ ἐπιτίθησιν ἀνάγκην γάμου δευτέρου.

25 4. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, δῆλον ἐκεῖθεν. Εἰ γὰρ ὡς νόμον τοῦτο τέθεικε πάσαις ταῖς γυναιξὶ τὸ γαμεῖν καὶ οἰκοδεσποτεῖν, περιττῶς ἐκεῖνα ἀπῆται, «εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἐπηκολού-

8. Α' Τιμ. 5,14.

9. Α' Τιμ. 5,11.13.15.

προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας, θέλοντας νὰ προφυλάξει τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τὶς κατηγορίες, θέτει αὐτοὺς τοὺς νόμους καὶ λέγει: ἔσὺ νὰ τὸ ἀποφεύγεις, ἔσὺ νὰ μὴν τῆ γράφεις στὸν κατάλογο τῶν χηρῶν. Ἐάν αὐτὴ θέλει μόνη τῆς νὰ τὰ προτιμήσει αὐτά, ὡς τὸ κάνει: ἔσὺ ὅμως νὰ μὴ δεχθεῖς ποτέ, γιὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἐνῶ ἦταν νέα καὶ ἤθελε νὰ παντρευθεῖ καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὸ σπίτι τῆς ὁ τάδε τὴν ἀνάγκασε: γι' αὐτὸ ἔπεσε καὶ νικήθηκε. Ἐσὺ νὰ μὴ γράφεις αὐτὴν στὸν κατάλογο, ὥστε, καὶ ἂν πέσει, νὰ εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς κατηγορίες, καὶ ἂν δὲν πέσει, νὰ τῆ καταγράψεις μὲ περισσότερὴ ἀσφάλεια τὸν κατάλληλο καιρό.

Ἐάν ὅμως λέγει, «θέλω οἱ νεότερες χῆρες νὰ παντρεύονται, νὰ γεννοῦν παιδιά»⁸, ἄκουσε ποιὲς λέγει νεότερες, ἐκεῖνες ποὺ οἱ ἐπιθυμίες τους τὶς ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ θέλουν νὰ παντρευθοῦν, τὶς φλύαρες, τὶς περίεργες, ἐκεῖνες ποὺ γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ποὺ μιλοῦν γιὰ ὅσα δὲν πρέπει, ποὺ ξεστράτισαν καὶ ἀκολουθοῦν τὸ σατανά. Γιατὶ δὲν εἶπε μόνο, «θέλω ὁ νεότερες νὰ παντρεύονται» καὶ σιώπησε, ἀλλὰ λέγει καὶ ποιὲς ἐννοεῖ νεότερες καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ παραπτώματά τους. Ποιὰ παραπτώματα; «Ὅταν οἱ ἐπιθυμίες τους», λέγει, «τὶς ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸ Χριστό, θέλουν νὰ παντρευτοῦν, μαθαίνουν νὰ εἶναι ἀργές, εἶναι περίεργες, γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, μιλοῦν γιὰ ὅσα δὲν πρέπει καὶ ξεστράτησαν»⁹. Καὶ ποιὸν ἀκολουθοῦν; «Τὸ σατανά». Ἀφοῦ λοιπὸν διάλεξαν πρῶτα τὴ χηρεία καὶ ὑπέμεναν ὅλη αὐτὴ τὴν ἀσχημοσύνη καὶ ὕστερα θέλουν νὰ παντρευθοῦν πάλι, εἶναι καλύτερο, πρὶν πέσουν καὶ καταπατήσουν τὴ συμφωνία τους μὲ τὸ Χριστό, νὰ παντρευτοῦν ξανά. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν κάποια τέτοια, δὲ θὰ πρόσθετε τὴν ἀνάγκη τοῦ δευτέρου γάμου.

4. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Γιατὶ ἂν εἶχε ὀρίσει σὰν νόμο γιὰ ὅλες τὶς γυναῖκες αὐτό, τὸ νὰ παντρεύονται καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὸ σπίτι, ἄσκοπα ζητοῦσε ἐκεῖνα, «ἂν ἀνέθρεψε παιδιά, ἂν ἔπλυνε πόδια ἀγίων, ἂν βοήθησε ἐκείνους ποὺ ἀντιμετώπισαν δυσκολίες, ἂν φρόντισε γιὰ κάθε καλὸ

θησε»· περιττῶς κάκεινό φησι τό, «ένος άνδρὸς γεγονυῖα». Εἰ γὰρ πάσας τὰς νεωτέρας κελεύεις γαμεῖσθαι, πῶς δυνήσεταιί τις ένος άνδρὸς εἶναι γυνή; Ὡστε πρὸς ἐκείνας ὁ λόγος αὐτῶ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς συνουσίας τῆς κατὰ τὸν γάμον ποιεῖ. Εἰπὼν 5 γάρ, «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε», ἵνα μὴ νομίζης τὸ πρᾶγμα νόμον εἶναι, προστίθῃσι τὴν αἰτίαν ὕστερον λέγων· «ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς. Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐκ ἐπιταγὴν, διὰ 10 τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν».

Ὡσπερ οὖν οὐ πᾶσιν ἐκεῖ ταῦτα διαλέγεται, ἀλλὰ τοῖς ἀκράτεστεροις τῶν ἀνθρώπων καὶ εὐαλώτοις, οὕτω καὶ ένταῦθα ταῖς εὐχειρώτοις τῶν γυναικῶν καὶ μὴ δυναμέναις ἐνεγκεῖν τὸν μετὰ ἀκριβείας βίον τῆς χηρείας, ταύταις παραινεῖ καὶ συμβουλεύει δεῦτερον ἐπεισάγειν νυμφίον. Ἡ γὰρ χηρεία διπλοῦν τι πρᾶγμα ἐστὶ. Τί ποτέ ἐστὶ διπλοῦν; Ἔργων ἐπίδειξις ἀγαθῶν, καὶ τιμῆς ὑπεροχὴ μεγίστης. Καθάπερ οὖν καὶ ἡ ἀρχὴ διπλοῦν τι πρᾶγμα ἐστὶν· ἔχει γὰρ καὶ ἔργα καὶ ἀξίωμα· ἀξίωμα μὲν ἀρχῆς ἢ ἐξουσία καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν θεραπεία καὶ αὐτὸ τὸ εἶ- 20 ναι ἄρχοντα, ἔργα δὲ ἀρχῆς τὸ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις, κωλύειν τοὺς ἀδικοῦντας, προεστάναι τῶν πόλεων, διανυκτερεῦειν ένταῖς κοιναῖς τῶν πραγμάτων φροντίσι, καὶ μυρία ἕτερα· οὕτω καὶ ἡ χηρεία καὶ ἀξίωμα ἐστὶ καὶ ἔργον· ἀξίωμα ἐστὶν αὐτὸ τὸ χήρα εἶναι, μέγιστον ὄν, ὡς ἀπεδείξαμεν ἔμπροσθεν· ἔργον ἐστὶ, 25 τὸ μὴ δεῦτερον ἐπεισάγειν ἄνδρα, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ προτέρῳ, τὸ τεκνοτροφῆσαι, τὸ ξενοδοχῆσαι, τὸ ἀγίων πόδας νίψαι, τὸ θλιβομένοις ἐπαρκέσαι, τὸ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπακολουθησαί.

Ὁ τοίνυν Παῦλος περὶ αὐτῶν διαλεγόμενος, τὰ μὲν ἔργα 30 τῆς χήρας ἀφήσιν αὐτὴν πάντα ἐπιτελεῖν, εἰς δὲ τὸ ἀξίωμα τῆς χήρας καὶ τὸν χορὸν καὶ τὴν τάξιν οὐκ ἀφήσιν αὐτὴν εἰσελθεῖν,

10. Α' Τιμ. 5,10.

11. Α' Τιμ. 5,9.

12. Α' Κορ. 7,5-6.

ἔργο»¹⁰. ἄσκοπα λέγει καὶ ἐκεῖνο, τὸ «ἂν ὑπῆρξε γυναῖκα ἐνὸς μόνο ἄνδρα»¹¹. Γιατί, ἂν προστάξεις ὅλες τὶς νεότερες νὰ παντρεύονται, πῶς θὰ μπορέσει κάποια νὰ εἶναι γυναῖκα ἐνὸς ἄνδρα; Ὡστε πρὸς ἐκεῖνες ἀπευθύνεται ὁ λόγος του. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ στὴν περίπτωση τῆς συζυγικῆς συνουσίας. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «μὴ στερεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, παρα μόνο προσωρινὰ ὕστερα ἀπὸ συμφωνία, γιὰ νὰ ἀφιερωθεῖτε στὴ νηστεία καὶ τὴν προσευχή, μετὰ ὁμῶς πάλι νὰ συνουσιάζετε», γιὰ νὰ μὴ νομίζεις πῶς τὸ πράγμα εἶναι νόμος, προσθέτει τὴν αἰτία τελευταῖα λέγοντας· «γιὰ νὰ μὴ σᾶς βάζει σὲ πειρασμὸ ὁ σατανάς. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγω κατὰ συγκατάβαση, ὄχι σὰν ἐντολή, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας σας νὰ συγκρατηθεῖτε»¹².

Ὡπως λοιπὸν δὲν τὰ λέγει αὐτὰ γιὰ ὅλους ἐκεῖ, ἀλλὰ γιὰ τοὺς πιὸ ἀκρατεῖς καὶ εὐάλωτους, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὶς γυναῖκες ποὺ εὐκόλα νικιένται καὶ δὲν μποροῦν νὰ ὑπομείνουν μὲ αὐστηρότητα τὴ ζωὴ τῆς χηρείας, προτρέπει καὶ συμβουλεύει νὰ πάρουν δεῦτερο ἄνδρα. Γιατί ἡ χηρεία εἶναι ἓνα διπλὸ πράγμα. Τὶ σημαίνει διπλό; Ἐπίδειξη καλῶν ἔργων καὶ ὑπερβολικὰ μεγάλη τιμῆ. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ ἐξουσία εἶναι ἓνα διπλὸ πράγμα, γιὰτὶ περιέχει καὶ ἔργα καὶ ἀξίωμα· καὶ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ διακυβέρνηση, ἡ τιμὴ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς πραγματικὸς ἄρχοντας, ἐνῶ ἔργα τῆς ἐξουσίας εἶναι τὸ νὰ βοηθάει ὅσους ἀδικοῦνται, νὰ ἐμποδίζει ὅσους ἀδικοῦν, νὰ φροντίζει γιὰ τὶς πόλεις, νὰ ξαγρυπνάει μὲ τὶς φορντίδες τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ ἄπειρα ἄλλα. Ἐτσι καὶ ἡ χηρεία εἶναι καὶ ἀξίωμα καὶ ἔργο. Ἀξίωμα εἶναι τὸ νὰ εἶναι πραγματικὴ χήρα, πράγμα πάρα πολὺ μεγάλο, ὅπως ἀποδείξαμε πιὸ προστά, ἐνῶ ἔργο εἶναι τὸ νὰ μὴν πάρει δεῦτερο ἄνδρα ἀλλὰ νὰ ἀρκεσθεῖ στὸν πρῶτο, νὰ ἀναθρέψει παιδιὰ, νὰ φιλοξενήσει, νὰ πλύνει πόδια ἀγίων, νὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ ἀντιμετωπίζουν δυσκολίες, νὰ φροντίσει γιὰ κάθε καλὸ ἔργο.

Ὁ Παῦλος λοιπὸν μιλώντας γι' αὐτές, ἀφήνει βέβαια τὴ χήρα νὰ κάνει ὅλα τὰ ἔργα της, ἀλλὰ στὸ ἀξίωμα τῆς χήρας καὶ τὴν ὁμάδα καὶ τὴν τάξη δὲν τὴν ἀφήνει νὰ μπεῖ, ὥσπου νὰ συμ-

ἕως ἂν ἐξηκοστὸν ἔτος παρέλθῃ, μονονουχὶ λέγων· 'ποιεῖτω μὲν τὰ τῆς χήρας ἔργα, τῆς δὲ τιμῆς ἀξιούσθω τότε, ὅταν πάντα ἐπιδειξαμένη καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου λοιπὸν ἀσφάλειαν ἔχῃ, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν, καὶ τὴν ἔξωθεν μαρτυρίαν.
5 Μηδεὶς γυναιξὶ μόνον τὸν λόγον τοῦτον ἐπιτήδειον εἶναι νομιζέτω. Καὶ γὰρ καὶ ἀνδράσιν ἐστὶ χρήσιμος, ἵνα καὶ αὐτοὶ στέργωσι τὰς ἑαυτῶν καὶ ἀπελθούσας, καὶ μὴ λεαίνας συγκατοικίζωσι τοῖς παιδίοις, μητρῴας ἐπεισάγοντες καὶ τὴν ἀσφάλειαν τὴν ἑαυτῶν ἅπασαν ἀνατρέποντες.

10 5. Ταῦτα δὲ λέγομεν οὐχὶ νομοθετοῦντες δεύτερον ἀποστρέφεται γάμον, ἀλλὰ παραινῶντες καὶ συμβουλεύοντες μετὰ σωφροσύνης ἀρκεῖσθαι τῷ προτέρῳ. Ἔτερόν ἐστιν παραινεῖν καὶ συμβουλεύειν, ἕτερον νομοθετεῖν. Ὁ μὲν γὰρ παραινῶν καὶ συμβουλεύων κύριον ἀφήσει τὸν ἀκούοντα τῆς τῶν συμβουλευ-
15 ομένων αἰρέσεως εἶναι, ὁ δὲ νομοθετῶν ταύτην παραιτεῖται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ἢ Ἐκκλησία οὐ νομοθετεῖ ταῦτα, ἀλλὰ παραινεῖ μόνον· καὶ γὰρ καὶ δεύτερον ἐπέτρεψε γάμον ὁ Παῦλος, οὕτως εἰπὼν· «γυνὴ δέδετα νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ κοιμηθῆ ὁ ἀνὴρ ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆ-
20 ναι, μόνον ἐν Κυρίῳ· μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν, ἐὰν οὕτω μείνη». Ὡσπερ οὖν καλὸν μὲν ὁ γάμος, κρείσσων δὲ ἡ παρθενία, οὕτω καλὸν μὲν καὶ ὁ δεύτερος γάμος, κρείσσων δὲ αὐτοῦ ὁ πρῶτος καὶ μόνος.

Οὐ τοίνυν ἐκβάλλομεν δεύτερον γάμον οὐδὲ νομοθετοῦμεν
25 ταῦτα, ἀλλὰ παραινῶμεν, εἴ τις δύναίτο σωφρονεῖν, ἐπὶ τῷ προτέρῳ μένειν. Παραινῶμεν δὲ καὶ συμβουλεύομεν καὶ δι' αὐτὴν τῆς οἰκίας τὴν ἀσφάλειαν· μάχης γὰρ πολλάκις καὶ πολέμων καθημερινῶν ὁ δεύτερος γάμος ἀρχὴ καὶ πρόφασις γέγονε. Πολλάκις γοῦν ἀνὴρ ἐπὶ τραπέζης καθήμενος, τῆς προτέρας γυ-
30 ναικὸς ἀναμνησθεὶς ἐπὶ τῆς δευτέρας, ἐδάκρυσεν ἡρέμα, ἢ δὲ

πληρώσει τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της, καὶ εἶναι σὰν νὰ λέγει· ἄς κάνει τὰ ἔργα τῆς χήρας, ἀλλὰ γιὰ τὴν τιμὴ ἃς γίνει ἄξια τότε, ὅταν θὰ μπορέσει νὰ ἐπιδείξει ὅλα καὶ θὰ ἔχει πιά καὶ τὴν ἀσφάλεια ἀπὸ τὴν ἡλικία καὶ τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὴ μαρτυρία ἀπὸ τὸν κόσμον. Κανείς ἃς μὴ νομίζει πὼς ὁ λόγος αὐτὸς ἀφορᾷ μόνο τὶς γυναῖκες. Γιατὶ ἀσφαλῶς καὶ στοὺς ἄνδρες εἶναι χρήσιμος, ὥστε νὰ ἀρκοῦνται καὶ αὐτοὶ στὶς δικές τους καὶ ὅταν αὐτὲς πεθάνουν νὰ μὴ βάζουν λέαινες νὰ κατοικοῦν μαζί μὲ τὰ παιδιά τους, ὀδηγώντας μέσα στὰ σπίτια τους μητριές καὶ ἀνατρέποντας ὅλη τὴν ἀσφάλεια τους.

5. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι νομοθετώντας νὰ ἀποστρέψετε τὸ δεῦτερο γάμο, ἀλλὰ προτρέποντας καὶ συμβουλεύοντας νὰ ἀρκεῖστε μὲ σωφροσύνη στὸν πρῶτο. Ἄλλο εἶναι νὰ προτρέπει κανείς καὶ νὰ συμβουλεύει, καὶ ἄλλο νὰ νομοθετεῖ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προτρέπει καὶ συμβουλεύει ἀφήνει στὸν ἀκροατὴ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς τῶν συμβουλῶν του, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ νομοθετεῖ ἀρνεῖται αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Ἡ ἐκκλησία ὅμως δὲν τὰ νομοθετεῖ αὐτά, ἀλλὰ μόνο τὰ προτρέπει. Γιατὶ καὶ τὸ δεῦτερο γάμο ἐπέτρεψε ὁ Παῦλος, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «μιὰ γυναῖκα, σύμφωνα με τὸ νόμο, εἶναι δεμένη μὲ τὸν ἄνδρα της ὅσον καιρὸ αὐτὸς ζεῖ· ἂν ὅμως ὁ ἄνδρας πεθάνει, εἶναι ἐλεύθερη νὰ παντρευθεῖ ὅποιον θέλει, μόνο σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· μακαριότερη ὅμως εἶναι ἂν μείνει ἔτσι»¹³. Ὅπως λοιπὸν ὁ γάμος εἶναι βέβαια καλὸ πράγμα, ἀλλὰ ἡ παρθενία εἶναι ἀνώτερη, ἔτσι καὶ ὁ δεῦτερος γάμος εἶναι ἀσφαλῶς καλὸ πράγμα, ἀλλὰ ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μοναδικὸς γάμος.

Δὲν ἀπορρίπτουμε λοιπὸν τὸν δεῦτερο γάμο οὔτε νομοθετοῦμε αὐτά, ἀλλὰ προτρέπουμε, ἂν κάποιος μπορεῖ νὰ συγκρατηθεῖ, νὰ παραμένει στὸν πρῶτο. Προτρέπουμε ὅμως καὶ συμβουλεύουμε αὐτὰ καὶ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ἴδιας τῆς οἰκογένειας· γιὰτι πολλὰς φορές ὁ δεῦτερος γάμος γίνεται ἀρχὴ καὶ αἰτία διαμάχης καὶ καθημερινῶν συγκρούσεων. Πολλὰς φορές δηλαδὴ ὁ ἄνδρας καθισμένος στὸ τραπέζι καὶ μπροστὰ στὴ δεύτερη γυναῖκα του θυμήθηκε τὴν πρώτη του γυναῖκα καὶ δά-

εὐθέως ἠγγίανε καὶ καθάπερ θηρίον ἐπεπήδησε, τῆς φιλοστοργίας αὐτὸν τῆς πρὸς ἐκείνην ἀπαιτοῦσα δίκην· κἂν ἐπαινέσαι τὴν ἀπελθοῦσαν θελήσῃ, γίνεται πολέμου καὶ μάχης πρόφασις ἢ τῶν ἐγκωμίων ὑπόθεσις. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἐχθροὺς ἀπελθόν-
 5 τας σπενδόμεθα καὶ μετὰ τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς καταλύομεν ἐχθραν, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν τούναντίον ἅπαν. Ἦν γὰρ οὐκ εἶδεν, ἧς οὐκ ἤκουσε, παρ' ἧς οὐδὲν ἔπαθε δεινόν, ταύτην μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται καὶ οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ μῖσος σβέν-
 10 μένην τέφραν;

6. Ἄλλ' οὐ μέχρι τούτου τὸ δεινόν· ἀλλὰ κἂν γένωνται παῖδες ἐκ τῆς δευτέρας κἂν μὴ γένωνται, πόλεμος πάλιν καὶ μάχη. Μὴ γενομένων μὲν γὰρ ὀδυνᾶται μειζόνως, καὶ διὰ τοῦτο, καθάπερ πολεμίους καὶ τὰ μέγιστα ἠδίκηκότας τοὺς τῆς προτέρας ὄρᾳ,
 15 διὰ τῆς ἐκείνων ζωῆς τῆς οἰκείας ἀπαιδίας σαφεστέραν λαμβάνουσα αἴσθησιν. Ἄν δὲ γένωνται, πάλιν οὐκ ἔλαττον τὸ δεινόν. Ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ πολλάκις φιλοστόργως πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν διακείμενος ἀντέχεται τούτων, φιλῶν τε ὁμοῦ καὶ ἐλεῶν τῆς ὀρφανίας αὐτούς· ἐκείνη δὲ πανταχοῦ τοὺς αὐτῆς προτιμᾶσθαι
 20 βούλεται, καὶ οὐδὲ ἐν ἀδελφῶν τάξει, ἀλλ' ἐν οἰκετῶν ἀπερριμμένων εἶναι βούλεται τούτους, ἅπερ ἅπαντα οἰκίαν ἀνατρέψαι δύναται' ἂν καὶ τῷ γεγαμηκότι ποιῆσαι τὸν βίον ἀβίωτον. Διὰ ταῦτα παραινοῦμεν, εἰ δυνατόν, σωφρονεῖν, στέργειν τῷ προτέρῳ γάμῳ, καὶ μήτε νυμφίους τὰς γυναῖκας, μήτε γυναῖκας
 25 τοὺς ἄνδρας ἐπεισάγειν, ὥστε μὴ τὴν οἰκίαν ἀνατρέπεσθαι πᾶσαν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν περὶ χηρείας διαλεγόμενος, οὐκ ἠρκέσθη τῷ προτέρῳ μόνῳ, τῷ εἰπεῖν, «ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή»; Ἴνα μάθῃς, ὅτι χήραν ποιεῖ οὐ τὸ μὴ γαμῆσαι δεύτερον μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ
 30 τὸ κομᾶν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, ἐν ἐλεημοσύνῃ καὶ φιλανθρωπίᾳ καὶ ταῖς τῶν ξένων θεραπειαῖς. Εἰ γὰρ τὰς παρθέτους οὐδὲν

κρυσσε σιγά—σιγά, και αυτή άμέσως άγρίεψε και σαν θηρίο πήδηξε έναντίον του ζητώντας την τιμωρία του για τή φιλοστοργία του πρὸς εκείνη· και αν θελήσει να έπαινέσει την πεθαμένη, οί έπαινοι γίνονται άφορμή σύγκρουσης και διαμάχης. Και με τούς έχθρούς μας, όταν πεθαίνουν, συμφιλιωνόμαστε και μαζί με τή ζωή τους έξαλείφουμε και τήν έχθρα μας πρὸς αυτούς, ενώ με τισ γυναίκες συμβαίνει έντελῶς τὸ αντίθετο. Γιατι εκείνην πού δέν τήν είδε, πού δέν τήν άκουσε και από τήν όποία δέν έπαθε κανένα κακό, αυτήν τήν μισεϊ και τήν άποστρέφεται, και ούτε ό θάνατος σβήνει τὸ μίσος. Ποιός είδε, ποιός άκουσε να φθονεϊται ή σκόνη και να πολεμεϊται ή τέφρα;

6. Τὸ κακὸ όμως δέ σταματάει έδῶ, αλλά είτε γεννηθοῦν παιδιά από τή δεύτερη γυναίκα είτε δέ γεννηθοῦν, πάλι ακολουθεϊ πόλεμος και μάχη. Γιατι, αν δέ γεννηθοῦν, πονάει περισσότερο, και γι' αυτό βλέπει σαν έχθρούς και σαν να τῆς έχουν κάνει μεγάλο κακὸ τὰ παιδιά τῆς πρώτης, επειδή με τή ζωή τους καταλαβαίνει καλύτερα τή δική της άτεκνία. "Αν όμως γεννηθοῦν, πάλι δέν είναι μικρότερο τὸ κακό. Γιατι ό άνδρας πολλές φορές, αισθανόμενος στοργή για τήν πεθαμένη, τήν εκδηλώνει σ' αυτά, επειδή και τὰ αγαπάει και λυπᾶται για τήν όρφάνια τους· εκείνη όμως θέλει να προτιμῶνται παντοῦ τὰ δικά της παιδιά και αυτά δέ θέλει να είναι σαν αδελφια τους αλλά σαν παραπεταμένοι ύπηρέτες, πράγματα πού μποροῦν να ανατρέψουν τὸ σπίτι και να κάνουν στὸν άνδρα άνυπόφορη τή ζωή του. Γι' αυτούς τούς λόγους σᾶς συμβουλεύω, αν είναι δυνατό, να δείχνετε έγκράτεια, να άρκεϊστε στὸν πρώτο γάμο, και ούτε οί γυναίκες να παίρνουν άλλους άνδρες, ούτε οί άνδρες να παίρνουν άλλες γυναίκες, ὡστε να μὴν αναστατώνεται ὅλο τὸ σπίτι.

Και για ποιό λόγο μιλώντας για τή χηρεία δέν άρκέσθηκε στὸ πρώτο μόνο, στὸ να πεϊ, «ένός άνδρα γυναίκα»; Για να μάθεις ὅτι τή χήρα τήν κάνει ὄχι απλῶς τὸ να μὴ παντρευθεϊ για δεύτερη φορά μόνο, αλλά τὸ να στολίζεται με έργα άγαθά, με έλεημοσύνη και φιλανθρωπία και με τήν περιποίηση τῶν ξένων. Γιατι, αν τισ παρθένους δέν τισ ὠφέλησε καθόλου ή παρ-

ὠφέλησεν ἡ παρθενία (καίτοι πολλῶ μείζων χηρείας ἡ παρθε-
 νία), ἀλλ' ἀπῆλθον, σβεσθέντος αὐταῖς τοῦ πυρὸς τῶν λαμπά-
 δων, ἡτιμωμένοι, ἐπειδὴ τὸν ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἐλεη-
 μοσύνης οὐκ ἔσχον ἐπιδεῖξαι καρπὸν, πολλῶ μᾶλλον αἱ χῆραι.
 5 Ἐκείνης γοῦν ἀκούσας τῆς παραβολῆς ὁ Παῦλος, καὶ φοβούμε-
 νος ὑπὲρ τούτων, πολλὴν ὑπὲρ τοῦ πράγματος ποιεῖται τὴν
 ἀκριβολογίαν, ἵνα μὴ τῇ μονογαμία θαρροῦσαι τῆς λοιπῆς ἀρε-
 τῆς καταμελήσωσι· διὰ τοῦτό φησιν, «ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυ-
 ρουμένη»· ὥσπερ γὰρ καλὸν ἡ παρθενία, χωρὶς δὲ τῶν λοιπῶν
 10 ἄκαρπος γέγονε καὶ τοῦ νυμφῶνος ἀπέκλεισεν, οὕτω καλὸν ἡ
 χηρεία, χωρὶς δὲ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς μάταιόν ἐστι καὶ περιττόν.

Διὰ τοῦτο οὐ μέχρι τοῦ μὴ δεῦτερον ἐπεισάγειν ἄνδρα τὴν
 παραίνεσιν ἔστησεν ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῶ πλείονα
 καὶ μείζονα ἀπαιτεῖ παρὰ τῆς χήρας. Καὶ καθάπερ οἱ τοὺς στρα-
 15 τιώτας καταλέγοντες σώματος ζητοῦσιν εὐεξίαν, οὕτω καὶ οὗ-
 τος εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ στρατόπεδον αὐτὴν καταλέγων, ψυχῆς
 εὐεξίαν ἐζήτησε καὶ εὐτονίαν καὶ τὴν ἐν ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς ἔρ-
 γοις σπουδὴν, οὕτω λέγων· «εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχη-
 σεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ
 20 ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε». Τούτων γὰρ ἕκαστον δοκεῖ μὲν
 εἶναι ρῆμα ψιλόν, πολλὴν δὲ ἐν ἑαυτῷ συνέχει τὴν ζωὴν.

7. Καὶ εἰ δοκεῖ, πρῶτον ἐξετάσωμεν, ὃ πρῶτον αὐτὸς τέθει-
 κεν· «εἰ ἐτεκνοτρόφησε». Τροφή γὰρ ἐνταῦθα λέγει οὐ ταύτην
 τὴν ψιλὴν καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζομένην, τὸ μὴ λιμῶ φθει-
 25 ρομένους περιδεῖν τοὺς παῖδας (τοῦτο γὰρ οὐδὲ αὐτὴ τῆς φύσε-
 ως ἡ ἀνάγκη ἀφήσιν παραμεληθῆναί ποτε· ὅθεν οὐδὲ προστα-
 γμάτων ὑπὲρ τούτου χρεία καὶ νόμων, ἵνα τὰ ἔκγονα τρέφωσιν
 αἱ χῆραι), ἀλλὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιμέλειαν, τὴν ἀνατροφὴν
 τὴν μετ' εὐλαβείας ἐνταῦθά φησιν· ὡς αἶ γε μὴ οὕτω τρέφουσαι,
 30 παιδοκτόνοι μᾶλλον εἰσιν ἢ μητέρες. Τοῦτο οὐ πρὸς γυναῖκας
 μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄνδρας. Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλάκις

14. Βλ. Ματθ. 25,1-13.

15. Α' Τιμ. 5,10.

θενία (μολονότι βέβαια ή παρθενία εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ χηρεία), ἀλλὰ ἔφυγαν ὅταν τὶς σβήστηκε ἡ φωτιά στὰ λυχνά-ρια ντροπιασμένες, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ παρουσιάσουν τὸν καρ-πὸ ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἐλεημοσύνη, πολὺ περισσότερο οἱ χῆρες. Ἀκούοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐκείνη τὴν παραβολὴ¹⁴ καὶ φοβούμενος γι' αὐτές, ἀκριβολογεῖ πολὺ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, γιὰ νὰ μὴν περιφρονήσουν τὶς ἄλλες ἀρετὲς στηριζόμενες στὴ μονογαμία τους. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἂν ὑπάρχουν μαρτυρίες γιὰ τὰ καλὰ τους ἔργα»¹⁵· γιατί ὅπως εἶναι καλὸ πράγμα ἡ παρθενία, ἀλλὰ χωρὶς τὶς ἄλλες ἀρετὲς ἔγινε ἄκαρπη καὶ τὶς ἀπέκλεισε ἀπὸ τὸ νυμφῶνα, ἔτσι εἶναι καλὸ πράγμα καὶ ἡ χηρεία, ἀλλὰ χωρὶς τὶς ἄλλες ἀρετὲς εἶναι μάταιο καὶ περιττό.

Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος δὲ σταμάτησε τὴν παραίνεση στὸ νὰ μὴν παίρνει δεῦτερο ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴ χήρα. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἐπι-λέγουν τοὺς στρατιῶτες ζητοῦν εὐεξία σώματος, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, καταγράφοντας αὐτὴν στὸ στράτευμα τοῦ Χριστοῦ, ζήτησε εὐεξία καὶ δύναμη ψυχῆς καθως καὶ τὴ φροντίδα σὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἔργα λέγοντας τὰ ἐξῆς: «ἂν ἀνέθρεψε παιδιά, ἂν φιλο-ξένησε, ἂν ἔπλυνε πόδια ἀγίων, ἂν βοήθησε ἐκείνους ποὺ ἀντι-μετώπισαν δυσκολίες, ἂν φρόντισε γιὰ κάθε καλὸ ἔργο». Τὸ καθένα βέβαια ἀπ' αὐτὰ φαίνεται πὼς εἶναι μιὰ ἀπλή λέξη, στὴν πραγματικότητα ὅμως περιέχει μέσα του πολλὴ ζωὴ.

7. Καὶ ἂν θέλετε, πρῶτα ἄς ἐξετάσουμε αὐτὸ ποὺ πρῶτο ἐκεῖνος ἀνέφερε: «ἂν ἔθρεψε παιδιά». Τροφὴ λοιπὸν ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ αὐτὴ τὴν ἀπλή καὶ ποὺ νομίζουν οἱ πολλοί, τὸ νὰ μὴν πα-ραβλέψει δηλαδὴ τὰ παιδιά τους, ὅταν πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα (γιατὶ οὔτε ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη τῆς φύσης δὲν ἀφήνει νὰ παραμελη-θοῦν ποτὲ αὐτὰ καὶ ἐπομένως δὲ χρειάζονται γι' αὐτὸ προστα-γὲς καὶ νόμοι, γιὰ νὰ τρέφουν ὁ χῆρες τὰ παιδιά τους), ἀλλὰ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἀρετὴ, τὴν ἀνατροφή μὲ εὐσέ-βεια· γιατί ἐκεῖνες ποὺ δὲν τὰ ἀνατρέφουν ἔτσι εἶναι παιδοκτό-νες μάλλον παρὰ μητέρες. Αὐτὸ δὲν τὸ λέγω μόνο πρὸς τὶς γυ-ναῖκες ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄνδρες. Γιατὶ καὶ πολλοὶ πατέρες

τῶν πατέρων, ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς τῷ παιδί, καὶ ὅπως οἰκία λαμπρὰ καὶ ὅπως πολυτελὴς ἀγρὸς πάντα ποιούσι καὶ πραγματεύονται, ὅπως δὲ αὐτῷ ψυχὴ γένοιτο καλὴ καὶ προαίρεσις εὐσεβῆς, οὐδένα ἔχουσι λόγον.

5 Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων, καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας πρᾶγμα ὑπομένοντες. Τὰ μὲν γὰρ κτήματα κᾶν πολλὰ ἢ καὶ πολυτελῆ, τοῦ δυναμένου μετ' ἀρετῆς αὐτὰ οἰκονομεῖν οὐκ
10 ὄντος σπουδαίου, πάντα ἀπολεῖται καὶ οἰχῆσεται μετ' αὐτοῦ καὶ βλάβην ἐσχάτην ἐνέγκοι τῷ κεκτημένῳ· ἂν δὲ ἡ ψυχὴ γενναία γένηται καὶ φιλόσοφος, κᾶν μηδὲν ἔνδον ἀποκείμενον ἢ, τὰ πάντων δυνήσεται μετὰ ἀδείας συσχεῖν. Δεῖ τοίνυν σκοπεῖν, οὐχ ὅπως αὐτοὺς πλουσίους ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ καὶ τοῖς τοιού-
15 τοις ποιήσωμεν, ἀλλ' ὅπως ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ κτήσει τῆς ἀρετῆς πάντων γένοιτ' ἂν εὐπορώτεροι· ὅπως μὴ πολλῶν δέοιντο, ὅπως μὴ περὶ τὰ βιωτικὰ καὶ τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας ὧσιν ἐπτοημένοι. Καὶ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους μετ' ἀκριβείας περιεργάζεσθαι χρή, τὰς διατριβάς, τὰς
20 συνουσίας, εἰδότας ὅτι τούτων ἀμελουμένων, οὐδεμίαν ἔξομεν παρὰ τῷ Θεῷ συγγνώμην.

Εἰ γὰρ τῆς τῶν ἄλλων προνοίας ἀπαιτούμεθα τὰς εὐθύνας («ἕκαστος γὰρ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω», φησὶν, «ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον»), πόσῳ μᾶλλον τῆς τῶν παίδων; Οὐ κατώκισά σοι,
25 φησὶν, αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς; ἐπέστησα δέ σε αὐτῷ διδάσκαλον καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ ἄρχοντα; τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πᾶσαν φέρων εἰς τὰς σὰς ἐνέθηκα χειράς; Ἀπαλὸν ὄντα διαπλάττειν ἐκέλευσα καὶ ρυθμίζειν· ποίαν ἂν ἔχοις συγγνώμην, εἰ περιίδοις αὐτὸν ἀποσκιρτήσαντα; Τί γὰρ ἂν εἶποις; Ὅτι δυσήνιος
30 ἐστι καὶ τραχὺς; Ἄλλ' ἐξ ἀρχῆς ἔδει ταῦτα προορῶντα, ὅτε εὐήνιος ἦν καὶ κομιδῆ νέος, χαλινοῦν μετ' ἀκριβείας, ἐθίζειν πρὸς

πολλές φορές κάνουν και ἐπιχειροῦν τὰ πάντα γὰ νὰ ἀποκτήσει ὁ γιός τους καλὸ ἄλογο, λαμπρὸ σπίτι καὶ ἀκριβὸ χωράφι, πῶς ν' ἀποκτήσει ὅμως καλὴ ψυχὴ καὶ εὐσεβὴ διάθεση δὲν κάνουν ἀπολύτως τίποτε.

Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀνατρέπει ὅλη τὴν οἰκουμένη, ὅτι δηλαδή ἀμελοῦμε γιὰ τὰ παιδιά μας· καὶ φροντίζουμε βέβαια γιὰ τὰ κτήματά τους, ἀδιαφοροῦμε ὅμως γιὰ τὴν ψυχὴ τους, κάνοντας πράγμα ποὺ εἶναι ἢ χειρότερη ἀνοησία. Γιατὶ τὰ κτήματα ἔστω καὶ ἂν εἶναι πολλὰ καὶ πανάκριβα, ὅταν δὲν εἶναι σπουδαῖος ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ μὲ ἀρετὴ νὰ τὰ διαχειρισθεῖ, ὅλα θὰ καταστραφοῦν καὶ θὰ χαθοῦν μαζί του καὶ θὰ φέρουν πολὺ μεγάλη ζημία στὸν κάτοχό τους. Ἐάν ὅμως ἡ ψυχὴ γίνεῖ γενναία καὶ ἐνάρετη, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει τίποτε μέσα στὸ σπίτι, τὰ πάντα θὰ μπορέσει ν' ἀποκτήσει μὲ εὐκολία. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάζουμε, ὄχι πῶς θὰ τὰ κάνουμε πλούσια σὲ ἀσήμι καὶ χρυσάφι καὶ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ πῶς θὰ γίνουν πιὸ πλούσια ἀπ' ὅλους στὴν εὐλάβεια, στὴν εὐσέβεια καὶ στὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς· πῶς νὰ μὴ χρειάζονται πολλὰ, πῶς νὰ μὴν κυριεύονται ἀπὸ τὰ βιοτικὰ καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῆς νεότητος. Ἀκόμη πρέπει συστηματικὰ νὰ ἐλέγχουμε πότε ἔρχονται καὶ πότε βγαίνουν ἀπὸ τὸ σπίτι, ποὺ περνοῦν τὸν καιρὸ τους, τὶς συντροφιές τους, γνωρίζοντας πῶς ὅταν τὰ ἀμελοῦμε αὐτὰ δὲ θὰ ἔχουμε καμιά συγγνώμη ἀπὸ τὸ Θεό.

Γιατὶ ἂν μᾶς ζητοῦνται εὐθύνες γιὰ τὴ φροντίδα τῶν ἄλλων (γιατὶ λέγει, «ὁ καθένας ἄς μὴ ζητάει τὸ δικό του καλὸ, ἀλλὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου»¹⁶), πόσο περισσότερο γιὰ τὴ φροντίδα τῶν παιδιῶν μας; Δὲν τὸ ἔβαλα, λέγει, στὸ σπίτι σου ἀπὸ τὴν ἀρχή; δὲ σὲ ὄρισα διδάσκαλό του καὶ προστάτη καὶ κηδεμόνα καὶ ἄρχοντα; δὲν ἀνέθεσα στὰ χέρια σου ὅλη τὴν ἐξουσία πάνω του; Σὲ διέταξα νὰ τὸ διαπλάσεις ὅταν ἦταν τρυφερὸ καὶ νὰ τὸ διαμορφώσεις σωστά· ποιά συγγνώμη μπορεῖς νὰ ἔχεις ἂν τὸ ἀφήσεις νὰ ἀποσκιρτήσῃ; Τί λοιπὸν μπορεῖς νὰ πεῖς; Ὅτι εἶναι δύσκολο καὶ ἄγριο; Ἄλλ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ προβλέψεις ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅταν ὑπάκουε πρόθυμα καὶ ἦταν πολὺ νεαρό, διαπαιδαγω-

τὰ δέοντα, ρυθμίζεις, κολάζεις αὐτοῦ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ὅτε εὐκολωτέρα ἢ ἐργασία, τότε τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνειν ἔδει, ὅτε ἀπαλωτέρας οὕσης τῆς ἡλικίας εὐκολώτερον ἀνεσπῶντο, καὶ οὐκ ἂν ἀμελούμενα τὰ πάθη καὶ ἀύξανόμενα, δυσκατέργαστα γέγονε. Διὰ τοῦτό φησι, «κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτοῦ», ὅτε εὐκολωτέρα γένοιτ' ἂν ἡ παιδαγωγία.

Οὐκ ἐπιτάττει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς συνεφέπτεται σοι τοῦ ἔργου. Καὶ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα», φησί, «θανάτῳ τελευτάτῳ». Ὁρᾷς πόσον αὐτοῖς ἐπέστησε φόβον; πόσῃν ἐπετείχισεν ἀγωνίαν; πῶς δυνατὴν σου τὴν ἀρχὴν ἐποίησε; Τίνα οὖν ἀπολογία ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν, ὅταν αὐτὸς μὲν, ἐπειδὴν ἡμεῖς ὑβρίζομεθα μηδὲ τῆς ζωῆς αὐτῶν φείδεται, ἡμεῖς δέ, ὑβριζομένου τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτῶν, μηδὲ ἀγανακτεῖν αὐτοῖς ὑπομένωμεν; Ἐγὼ, φησὶν, οὐδὲ ἀποκτεῖναι παραι-
15 τοῦμαι τὸν ὑβρίζοντά σε, σὺ δὲ οὐδὲ ρήματι λυπεῖν ἀνέχη, φησί, τὸν τοὺς ἐμοὺς καταπατοῦντα νόμους. Καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; Ὁρᾷς αὐτὸν ὑβρίζοντα εἰς τὸν πεπονηκότα, καὶ οὐ δυσχεραίνεις, εἶπέ μοι, οὐδὲ φοβεῖς καὶ ἐπιτιμᾷς, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν, οὐκ ἐπειδὴ βλάβη τις εἰς
20 ὑβριζόμενον γίνεται (ἀνώλεθρον γὰρ τὸ Θεῖον), ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνου σωτηρίας; Ὁ γὰρ περὶ τὸν Θεὸν ἀγνώμων γενόμενος καὶ ἀναίσθητος, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν γεγεννηκότα καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐμπαροινῆσαι δυνήσεται.

8. Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, εἰδότες ὅτι τῶν κατὰ Θεὸν αὐτοῖς εὖ
25 διακειμένων, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἔσονται εὐδόκιμοι καὶ λαμπροί· τὸν γὰρ ἀρετῇ συζῶντα καὶ ἐπιεικεῖα πάντες αἰδοῦνται καὶ τιμῶσι, κἄν ἀπάντων πενέστερος ᾗ, ὥσπερ οὖν τὸν πονηρὸν καὶ διεστραμμένον ἀποστρέφουσι καὶ μισοῦσιν ἅπαντες, κἄν εὐπορίαν ἢ κεκτημένος πολλήν. Οὐ τοῖς ἄλλοις δὲ μόνον

17. Σοφ. Σειρ. 7,23.

18. Ἐξ. 21,17.

γώντας το προσεκτικά, συνηθίζοντάς το στα πρόποντα, διορθώνοντάς το, τιμωρώντας τις αδυναμίες τῆς ψυχῆς του. Ὅταν ἦταν εὐκολότερη ἢ ἐργασία, τότε ἔπρεπε νὰ ξερριζώσεις τὰ ἀγκάθια, ὅταν ἡ ἡλικία ἦταν πιὸ τρυφερὴ καὶ εὐκολότερα ξερριζώνονταν, καὶ δὲ θὰ γίνονταν δυσκολοθεράπευτα τὰ πάθη ἂν δὲν ἀμελοῦνταν τότε πού αὐξάνονταν. Γι' αὐτὸ λέγει, «λύγισε τὸν τράχηλό του ὅσο εἶναι νέο»¹⁷, ὅταν ἡ διαπαιδαγώγησή του μπορεῖ νὰ γίνει εὐκολότερη.

Καὶ δὲν προστάζει μόνο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος σὲ βοηθάει στὸ ἔργο. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; «Ὅποιος κακολογεῖ τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του», λέγει, «νὰ τιμωρεῖται μὲ θάνατο»¹⁸. Βλέπεις πόσο φόβο προκάλεσε στὰ παιδιά; πόση ἀγωνία ἔβαλε γύρω τους; πῶς ἔκανε δυνατὴ τὴν ἐξουσία σου; Ποιὰ λοιπὸν δικαιολογία μπορούμε νὰ προβάλουμε, ὅταν αὐτὸς τὴ στιγμή πού ἐμεῖς βριζόμαστε ἀπὸ αὐτὰ δὲ λυπᾶται τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ ἐμεῖς ὅταν ὁ Θεὸς βρίζεται ἀπ' αὐτὰ δὲ δεχόμαστε οὔτε καὶ νὰ ἀγανακτήσουμε ἐναντίον τους; Ἐγώ, λέγει, δὲν ἀποφεύγω καὶ νὰ θανατώσω ἐκεῖνον πού σὲ βρίζει, ἐνῶ ἐσὺ δὲ θέλεις οὔτε μὲ λόγια νὰ πικράνεις αὐτὸν πού καταπατάει τοὺς νόμους μου. Καὶ πῶς εἶναι ἄξια γιὰ συγγνώμη αὐτά; Βλέπεις τὸ παιδί νὰ βρίζει τὸ δημιουργὸ καὶ δὲ δυσανασχετεῖς, πὲς μου, οὔτε τὸ φοβερίζεις καὶ τὸ ἐπιτιμᾶς, τὴ στιγμή μάλιστα πού γνωρίζεις ὅτι αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ ἐμπόδισε, ὄχι γιὰτι προκαλεῖται κάποια ζημία σ' αὐτὸν (ἀφοῦ τὸ θεῖο εἶναι ἀβλαβές), ἀλλὰ γιὰ τὴ δική του σωτηρία; Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἔδειξε ἀχαριστία καὶ ἀναισθησία πρὸς τὸ Θεό, πολὺ περισσότερο θὰ μπορέσει νὰ προσβάλει καὶ τὸν πατέρα του καὶ τὴ δική του ψυχὴ.

8. Ἄς μὴν ἀδιαφοροῦμε λοιπὸν, γνωρίζοντας ὅτι ἐκεῖνοι πού συμπεριφέρονται καλὰ πρὸς αὐτὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ θὰ εὐδοκιμήσουν καὶ θὰ διακριθοῦν. Γιατὶ ὅλοι σέβονται καὶ τιμοῦν τὸν ἐνάρετο καὶ ἀγαθό, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὁ φτωχότερος ἀπ' ὅλους, ὅπως πάλι ὅλοι ἀποστρέφονται καὶ μισοῦν τὸν πονηρὸ καὶ διεστραμμένο, ἔστω καὶ ἂν κατέχει πολὺ πλοῦτο. Καὶ δὲ θὰ εἶναι μόνο στοὺς

ἀνθρώποις ἔσται αἰδέσιμος, ἀλλὰ καὶ σοὶ τῷ γεγεννηκότι πο-
 θεινότερος, πλέον τῆς φύσεως οὐκ ἐλάττονα ἑτέραν ὑπόθεσιν
 ἔχων πρὸς τὸ φιλεῖσθαι, τὴν ἀρετὴν· οὐ ποθεινότερος δὲ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος ἔσται σοι θεραπεύων, δουλεύων, γηρο-
 5 κομῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ περὶ τὸν Θεὸν ἀγνώμονες καὶ τῶν γε-
 γεννηκότων καταφρονοῦσιν, οὕτως οἱ τὸν πεπονηκότα θεραπεύ-
 οντες, ἐν πολλῇ καὶ τοὺς γεγεννηκότας ἔχουσι τῇ τιμῇ. Ἴνα οὖν
 καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιμῇ, καὶ σοι τὴν ζωὴν
 ἠδεῖαν ποιῇ καὶ τῆς μελλούσης ἀπαλλάττη κολάσεως, πᾶσαν
 10 ἐπιδείκνυσο περὶ αὐτὸν τὴν σπουδὴν. Ὅτι γὰρ οἱ τῶν παιδῶν
 ἀμελοῦντες, κἂν τᾶλλα ὧσιν ἐπιεικεῖς καὶ μέτριοι, διὰ ταύτην
 τὴν ἀμαρτίαν τὴν ἐσχάτην ὑποστήσονται δίκην, ἱστορίαν σοὶ
 τινα διηγῆσομαι παλαιάν.

Ἱερεὺς τις ἦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιεικῆς τὰ ἄλλα καὶ μέ-
 15 τριος, Ἥλει τῷ ὀνόματι. Ἦν οὖν οὗτος Ἥλει δύο παῖδας ἔχων
 εἰς ἔσχατον πονηρίας ἐληλακότας, οὐ κατεῖχε δὲ οὐδὲ ἐκώλυε·
 μᾶλλον δὲ κατεῖχε μὲν καὶ ἐκώλυεν, οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης
 δε ἀκριβείας καὶ σφοδρότητος. Δέον γὰρ μαστιγῶσαι, τῆς πα-
 τρώας ἐκβαλεῖν οἰκίας, πάντα ἐπιδείξασθαι διορθώσεως τρό-
 20 πον, παρῆνει καὶ συνεβούλευε μόνον, οὕτω λέγων· «μὴ τέκνα,
 μὴ ποιεῖτε οὕτως· ὅτι οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοή, ἦν ἐγὼ ἀκούω περὶ
 ὑμῶν». Τί λέγεις; Τὸν Δεσπότην ὕβρισαν καὶ τέκνα καλεῖς;
 Ἠγνόησαν τὸν πεπονηκότα καὶ σὺ ἐπιγινώσκεις αὐτῶν τὴν συγ-
 γένειαν; Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς· νουθεσία
 25 γὰρ ἐστὶν οὐκ ἐὰν ἀπλῶς συμβουλεύσωμεν, ἀλλ' ἐὰν σφοδρότε-
 ρον καὶ τομώτερον καὶ ὄσσην ἢ τοῦ τραύματος ἀπαιτεῖ σηπεδῶν,
 τοσαύτην ἐπαγάγωμεν τὴν πληγὴν. Οὐ τοίνυν ἀρκεῖ τὸ εἰπεῖν,
 οὐδὲ τὸ παραινέσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολὺν ἐπιτειχίσαι δεῖ τὸν
 φόβον, ὥστε τὴν τῆς νεότητος περικόψαι ραθυμίαν. Ἐπεὶ οὖν
 30 παρῆνει μὲν, οὐ παρῆνει δὲ ὡς ἔδει, τοῖς πολεμίοις αὐτοῦς ἐξέ-

ἄλλους ἀνθρώπους σεβαστὸς ἀλλὰ καὶ σὲ σένα πού τὸν γέννησες θὰ εἶναι πιὸ ἀγαπητὸς, γιατί ἔχει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἰτία τῆς φύσης καὶ κάποιαν ἄλλη ὄχι μικρότερη γιὰ νὰ ἀγαπιέται, τὴν ἀρετῆ. Καὶ δὲ θὰ εἶναι μόνο πιὸ ἀγαπητὸς, ἀλλὰ θὰ εἶναι καὶ πιὸ χρήσιμος μὲ τὸ νὰ σὲ φροντίζει, νὰ σὲ ὑπηρετεῖ καὶ νὰ σὲ γηροκομεῖ. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀχάριστοι πρὸς τὸ Θεὸ περιφρονοῦν καὶ τοὺς γονεῖς τους, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι πού λατρεύουν τὸ δημιουργὸ τιμοῦν πολὺ καὶ τοὺς γονεῖς τους. Γιὰ νὰ εὐδοκιμεῖ λοιπὸν καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, κάμνοντας ἔτσι γλυκειὰ τὴ ζωὴ σου καὶ ἀπαλλάσσοντάς σε ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ τιμωρία, δεῖξε γιὰ τὸ παιδί σου κάθε φροντίδα. Γιὰ τὸ ὅτι λοιπὸν ἐκεῖνοι πού ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ παιδιά τους, καὶ ἂν ἀκόμη στὰ ἄλλα εἶναι ἐπεικειῖς καὶ μετρημένοι, θὰ ὑποστοῦν γιὰ τὴν ἁμαρτία τους αὐτὴ τὴ χειρότερη τιμωρία, θὰ σοῦ διηγηθῶ μιὰ παλαιὰ ἱστορία.

Ἄνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους ἦταν ἓνας ἱερέας ἐπεικῆς ὡς πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ζώντας σωστὴ ζωὴ, ὀνομαζόμενος Ἡλί. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἡλί εἶχε δύο παιδιά πού εἶχαν φθάσει στὸ ἔσχατο σημεῖο τῆς κακίας, ἀλλὰ δὲν τὰ συγκρατοῦσε οὔτε τὰ ἐμπόδιζε. Ἡ καλύτερα τὰ συγκρατοῦσε βέβαια καὶ τὰ ἐμπόδιζε, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν ἀνάλογη αὐστηρότητα καὶ σφοδρότητα. Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ μαστιγώσῃ, νὰ τὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι, νὰ μεταχειρισθεῖ κάθε τρόπο γιὰ διόρθωση, ἀρκοῦνταν μόνο στίς παραινέσεις καὶ τίς συμβουλές, λέγοντας αὐτά: «μὴ παιδιά μου, μὴν κάνετε ἔτσι, γιατί ὅσα ἀκούω γιὰ σᾶς δὲν εἶναι καλά»¹⁹. Τί λέγεις; Ἐβρισαν τὸν Κύριο καὶ τὰ ὀνομάζεις παιδιά σου; Ἀγνόησαν τὸ δημιουργὸ καὶ σὺ ἀναγνωρίζεις τὴ συγγένειά τους; Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι δὲν τὰ νουθετοῦσε. Γιατί νουθεσία εἶναι, ὄχι ἀπλῶς ἂν συμβουλέψουμε, ἀλλὰ ἂν καταφέρουμε τὸ χτύπημα σφοδρότερα καὶ βαθύτερα καὶ ὅσο ἀπαιτεῖ ἡ σαπήλα τοῦ τραύματος. Δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ τὸ νὰ τὸ μιλήσουμε οὔτε τὸ νὰ συμβουλέψουμε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ περιβάλουμε μὲ πολὺ φόβο, ὥστε νὰ σταματήσουμε τὴν ἀδιαφορία τῆς νεότητος. Ἐπειδὴ λοιπὸν συμβούλευε, ἀλλὰ δὲ συμβούλευε ὅπως ἔπρεπε,

δωκε, καὶ μάχης γενομένης ἔπεσον ἐπὶ τῆς παρατάξεως, καὶ τὴν ἀγγελίαν οὐκ ἐνεγκῶν, πεσῶν συνετρίβη καὶ αὐτὸς καὶ ἀπέθανεν.

Ὅραξ ὅτι δικαίως εἶπον, ὅτι καὶ παιδοκτόνοι οἱ πατέρες εἰσίν, 5 οἱ μὴ σφοδρῶς τοῖς αὐτῶν κεκρημένοι παισὶ ραθυμοῦσι, μηδὲ τὴν κατὰ Θεὸν ἀπαιτοῦντες αὐτοὺς εὐλάβειαν; Οὕτω γοῦν ὁ Ἥλει παιδοκτόνος ἐγένετο. Εἰ γὰρ οἱ πολέμιοι κατέσφαζαν αὐτοῦ τοὺς υἱούς, ἀλλὰ τῆς σφαγῆς οὗτος αἴτιος ἐγένετο, διὰ τῆς περὶ αὐτοὺς ραθυμίας ἀποστήσας τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν καὶ 10 γυμνοὺς καὶ ἐρήμους δείξας τοῖς βουλομένοις αὐτοὺς ἀνελεῖν. Οὐκ ἐκείνους δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν προσαπώλεσε.

9. Τοῦτο δὴ πολλοὶ τῶν νῦν πατέρων πάσχουσιν· οὐ βουλόμενοι μαστιῆσαι, οὐδὲ ἐπιτιμῆσαι ῥήμασιν, οὐδὲ ληπῆσαι τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς ἀτάκτως ζῶντας καὶ παρανόμως, πολλάκις εἶδον 15 ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀλόντας, εἰς δικαστήριον ἀρπαγέντας, ὑπὸ δημίων ἀποτιμηθέντας. Ὅταν γὰρ σὺ μὴ παιδεύσης, ὅταν σὺ μὴ σωφρονίσῃς, μιανοῖς ἀνθρώποις καὶ διεφθαρμένοις σαυτὸν ἀναμίξας, καὶ κοινωνήσας τῆς πονηρίας αὐτοῖς, ὑπὸ τοῖς κοινοῖς ἄγονται νόμοις καὶ κολάζονται πάντων ὀρώντων· καὶ μετὰ τῆς 20 συμφορᾶς μείζων ἢ αἰσχύνη γίνεται, δακτυλοδεικτούντων ἀπάντων τὸν πατέρα μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν καὶ ἄβατον αὐτῷ ποιοούντων τὴν ἀγοράν. Ποίοις γὰρ ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψαι δυνήσεται τοῖς ἀπαντῶσιν αὐτῷ μετὰ τὴν τοιαύτην τοῦ παιδὸς ἀσχημοσύνην καὶ συμφορᾶν; Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ πολλὴν τῶν 5 οἰκείων παίδων ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν καὶ πανταχοῦ τὴν σωτηρίαν ζητεῖν αὐτῶν τῆς ψυχῆς.

Διδάσκαλος εἶ τῆς οἰκίας ἀπάσης καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς υἱοὺς σοι παραπέμπει συνεχῶς ὁ Θεός. Καὶ νῦν μὲν φησιν ὁ Παῦλος περὶ τῶν γυναικῶν, «εἰ δέ τι μανθάνειν θέλουσιν, ἐν 30 οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν», νῦν δὲ περὶ τῶν παίδων, «ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου». Νόμι-

20. Βλ. Α' Βασ. 4,17-18.

21. Α' Κορ. 14,35.

τὰ παρέδωσε στοὺς ἐχθροὺς καὶ ὅταν ἔγινε σύγκρουση ἔπεσαν στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἥλι μὴ ἀντέχοντας τὴν εἶδηση ἔπεσε καὶ συντρίφθηκε καὶ πέθανε²⁰.

Βλέπεις πὼς δίκαια εἶπα ὅτι οἱ πατέρες εἶναι καὶ παιδοκτόνοι, ὅσοι δὲ συμπεριφέρονται αὐστηρὰ στὰ ἀδιάφορα παιδιά τους καὶ δὲν ἀπαιτοῦν ἀπ' αὐτὰ τὴ σύμφωνη μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εὐσέβεια; Ἔτσι λοιπὸν ὁ Ἥλι ἔγινε παιδοκτόνος. Γιατί, ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔσφαξαν τὰ παιδιά του, αὐτὸς ὅμως ἔγινε αἷτιος τῆς σφαγῆς, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀδιαφορία του γι' αὐτὰ ἀπομάκρυνε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ πρόσφερε γυμνὰ καὶ ἔρημα σ' ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τὰ σκοτώσουν. Καὶ ὄχι μόνο αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό του κατέστρεψε μαζί τους.

9. Αὐτὸ ἀκριβῶς παθαίνουν καὶ σήμερα πολλοὶ πατέρες. Ἐπειδὴ δὲ θέλουν νὰ μαστιγώσουν οὔτε νὰ ἐπιτιμήσουν μὲ λόγια, οὔτε νὰ στενοχωρήσουν τὰ παιδιά τους, ἂν καὶ κάνουν ἄτακτη καὶ παράνομη ζωὴ, πολλές φορές τὰ εἶδαν νὰ φθάνουν στὰ χειρότερα πράγματα, νὰ ὀδηγοῦνται σὲ δικαστήριο, νὰ ἀποκεφαλίζονται ἀπὸ τοὺς δημίους. Γιατί ὅταν ἐσὺ δὲν τὰ παιδαγωγῆσεις, ὅταν δὲν τὰ σωφρονίσεις, συναναστρεφόμενα μὲ μιᾶρους καὶ ἀνήθικους ἀνθρώπους καὶ συμμετέχοντας στὴν κακία τους, συλλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς κακοὺς νόμους καὶ τιμωροῦνται ἐνώπιον ὄλων. Καὶ μαζί μὲ τὴ συμφορὰ γίνεται μεγαλύτερη ἡ ντροπὴ, ὅταν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ ὄλοι δείχνουν τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ μὴ θέλει νὰ πατήσει στὴ ἀγορά. Γιατί μὲ τί μάτια θὰ μπορέσει ν' ἀντικρύσει ἐκείνους ποὺ τὸν συναντοῦν μετὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀσχημοσύνη καὶ συμφορὰ τοῦ παιδιοῦ του; Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω νὰ φροντίζετε πολὺ γιὰ τὰ παιδιά σας καὶ παντοῦ νὰ ἐπιδιώκετε τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους.

Εἶσαι διδάσκαλος ὄλου τοῦ σπιτιοῦ καὶ σὲ σένα ὁ Θεὸς παραπέμπει συνέχεια καὶ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά. Καὶ ἄλλοτε λέγει ὁ Παῦλος γιὰ τὶς γυναῖκες, «ἂν θέλουν νὰ μάθουν κάτι, ἃς ἐρωτοῦν στὸ σπίτι τοὺς ἄνδρες τους»²¹, καὶ ἄλλοτε γιὰ τὰ παιδιά, «νὰ τὰ ἀνατρέφετε μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴ νουθεσία τοῦ Κυ-

σον ἀγάλματα χρυσᾶ ἔχειν ἐπὶ τῆς οἰκίας, τὰ παιδιά· καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὰ ρύθμιζε καὶ περισκόπει μετὰ ἀκριβείας, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν ψυχὴν αὐτῶν κατακόσμη καὶ διάπλαττε· μίμησαι τὸν μακάριον Ἰώβ, ὃς καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ διάνοιαν αὐτοῖς
5 πλημμελουμένων δεδοικῶς, προσέφερεν ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας καὶ πολλὴν αὐτῶν ἐποιεῖτο τὴν πρόνοιαν.

Μίμησαι τὸν Ἀβραάμ· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ὑπὲρ χρημάτων καὶ κτημάτων ἐσπούδάζεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν θείων νόμων, ὅπως αὐτῶν τὴν φυλακὴν τοῖς ἐκγόνοις μετὰ ἀκριβείας παρακαταθοῖ-
10 το. Καὶ μαρτυρεῖ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ὁ Θεὸς οὕτω λέγων· «ἤδειν γάρ, ὅτι συντάξει Ἀβραάμ τοῖς παισὶν αὐτοῦ τὰ κρίματα καὶ τὰ δικαιώματα». Καὶ ὁ Δαυῖδ δέ, ἠνίκα ἐτελεύτα, ἀντὶ μεγάλης κληρονομίας καλέσας τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ, ταῦτα παρηγγύα καὶ συνεχῶς ἔλεγεν· ὅτι 'εἰ βουληθείης, παιδίον, κατὰ τοὺς τοῦ
15 Θεοῦ νόμους ζῆν, οὐδὲν ἐμπεσεῖται τῶν ἀδοκῆτων, ἀλλὰ πάντα σοι κατὰ ροῦν ἤξει τὰ πράγματα καὶ πολλῆς ἀπολαύση τῆς ἀσφαλείας· ἂν δὲ ἐκείνης ἐκπέσης τῆς βοηθείας, οὐδὲν ὄφελός σοι τῆς βασιλείας καὶ τῆς πολλῆς ταύτης δυνάμεως'. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἔλεγεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι τούτοις.

20 10. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς καὶ ζῶντες καὶ μέλλοντες τελευτᾶν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν διαλεγώμεθα καὶ πείθωμεν αὐτούς, ὅτι μέγας πλοῦτος καὶ κληρονομία ἀδιάπτωτος καὶ θησαυρὸς ἀνεπηρέαστος ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐστὶ καὶ σπουδάζωμεν μὴ χρήματα αὐτοῖς καταλιμπάνειν τὰ ἀπολλύμενα, ἀλλὰ εὐσέβειαν
25 τὴν μένουσαν καὶ μὴ δαπανωμένην. Εὐσεβείας μὲν γὰρ οὐκ οὐσίας καὶ τὰ ὄντα ἀπόλλυται χρήματα μετὰ κινδύνων καὶ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης, ταύτης δὲ παρούσης καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσγίνεται. Ἐὰν ἀναθρέψῃς σὺ καλῶς τὸ παιδίον, οὕτω κάκεῖνος τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ, καὶ οὗτος τὸν υἱόν· καὶ καθάπερ σειρὰ τις καὶ
30 ἀκολουθία πολιτείας ἀρίστης μέχρι παντὸς βαδιεῖται, παρὰ σοῦ λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν καὶ τῆς τῶν ἐγγόνων ἐπιμελείας σοι φέρουσα τοὺς καρπούς.

22. Ἐφ. 6,4.

23. Βλ. Ἰώβ 1,5.

24. Γεν. 18,19.

25. Βλ. Γ' Βασ. 2,1-9.

ρίου»²². Θεώρησε πώς έχεις στὸ σπίτι χρυσὰ ἀγάλματα, τὰ παιδιά. Κάθε ἡμέρα νὰ τὰ διορθώνεις καὶ νὰ τὰ φροντίζεις προσεκτικὰ καὶ μὲ κάθε τρόπο νὰ στολίζεις καὶ νὰ διαπλάθεις τὴν ψυχὴ τους. Μιμήσου τὸ μακάριο Ἰώβ, ποὺ φοβόταν καὶ γιὰ τὰ ἀμαρτήματα ποὺ διέπρατταν μὲ τὴ σκέψη τους καὶ πρόσφερε γι' αὐτὰ θυσίες καὶ φρόντιζε πάρα πολὺ γι' αὐτά²³.

Μιμήσου τὸν Ἀβραάμ. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος δὲ φρόντιζε γιὰ χρήματα καὶ κτήματα, ἀλλὰ γιὰ τοὺς θείους νόμους, γιὰ νὰ παραδώσει μὲ ἀκρίβεια τὴ φύλαξή τους στοὺς ἀπογόνους του. Καὶ βεβαιώνει τὴν ἀρετὴ του αὐτὴ ὁ Θεὸς λέγοντας αὐτά: «γιατὶ ἐγὼ γνῶριζα ὅτι ὁ Ἀβραάμ θὰ διδάξει στὰ παιδιά του τὰ κρίματα καὶ τὶς ἐντολές μου»²⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβίδ, ὅταν πέθαινε, κάλεσε τὸ γιό του καὶ ἀντὶ γιὰ μεγάλη κληρονομία αὐτὰ τοῦ ἐμπιστευόταν καὶ τοῦ ἔλεγε συνεχῶς: ἄν θελήσεις, παιδί μου, νὰ ζήσεις σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, δὲ θὰ σοῦ συμβεῖ τίποτε τὸ ἀπροσδόκητο, ἀλλὰ ὅλα τὰ πράγματα θὰ σοῦ ἔρθουν εὐνοϊκὰ καὶ θὰ ἀπολαύσεις πολλὴ ἀσφάλεια· ἄν ὅμως χάσεις ἐκείνη τὴ βοήθεια, δὲ θὰ ἔχεις κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴ βασιλεία καὶ τὴ μεγάλη αὐτὴ δύναμη. Αὐτὰ καὶ παρόμοια ἔλεγε, ἄν καὶ ὄχι μὲ τὰ λόγια αὐτά²⁵.

10. Αὐτὰ καὶ ἐμεῖς, καὶ ὅταν ζοῦμε καὶ ὅταν πρόκειται νὰ πεθάνουμε, ἄς τὰ λέμε στὰ παιδιά μας καὶ ἄς τὰ πείθουμε ὅτι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλος πλοῦτος καὶ κληρονομία σταθερὴ καὶ θησαυρὸς ἀπρόσβλητος, καὶ ἄς φροντίζουμε νὰ μὴν τὰ ἀφήνουμε χρήματα ποὺ χάνονται ἀλλὰ εὐσέβεια ποὺ παραμένει καὶ δὲν ξοδεύεται. Γιατὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ εὐσέβεια καὶ τὰ χρήματα ποὺ ὑπάρχουν χάνονται μὲ κινδύνους καὶ τὴ χειρότερη ντροπὴ, ἐνῶ ὅταν ὑπάρχει αὐτὴ καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπάρχουν προστίθενται. Ἄν ἐσὺ ἀναθρέψεις καλὰ τὸ παιδί σου, ἔτσι καὶ αὐτὸ θὰ ἀναθρέψει τὸ γιό του καὶ ἐκεῖνος τὸ δικό του γιό, καὶ σὰν μιὰ ἀδιάσπαστη ἀλυσίδα ἄριστου τρόπου ζωῆς θὰ προχωρήσει τὸ πρᾶγμα μέχρι τὸ τέλος, παίρνοντας ἀπὸ σένα τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ ρίζα καὶ φέρνοντας τοὺς καρποὺς τῆς φροντίδας σου στοὺς ἀπογόνους σου.

Εἰ μετὰ ἀκριβείας οἱ πατέρες τοὺς ἑαυτῶν ἐπαίδευον παῖδας, οὐ νόμων, οὐ δικαστηρίων ἔδει, οὐ τιμωριῶν καὶ κολάσεων καὶ τῶν δημοσίων φόνων· «Δικαίῳ» γάρ, φησί, «νόμος οὐ κεῖται». Ἐπειδὴ δὲ καταμελοῦμεν αὐτῶν, διὰ τοῦτο μείζοσιν 5 αὐτοὺς περιβάλλομεν κακοῖς, καὶ ταῖς τῶν δημίων ἐκδίδομεν χερσί, καὶ εἰς τὰ βάραθρα συνεχῶς ὠθοῦμεν· «ὁ γὰρ περιψύχων τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ, καταδεσμεύσει τὰ τραύματα αὐτοῦ», φησί. Τί ἐστὶν «ὁ περιψύχων»; Ὁ ἐλεῶν, ὁ κολακεύων, ὁ θεραπεύων ὑπὲρ τὸ μέτρον. Σφοδρότητος γὰρ οὗτος καὶ ἐπιμελείας δεῖται 10 καὶ φόβων. Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα λίαν τραχεῖς ὦμεν τοῖς παισίν, ἀλλ' ἵνα μὴ εὐκαταφρόνητοι πρὸς αὐτοὺς φαινώμεθα. Εἰ γὰρ γυνὴ τὸν ἄνδρα φοβεῖσθαι ὀφείλει, πολλῶ μᾶλλον τὸ παιδίον τὸν πατέρα. Καὶ μή μοι λέγε, ὅτι ἀδύνατον περιγενέσθαι τῆς νεότητος'. Εἰ γὰρ χήραν γυναῖκα ἀπαιτεῖ τὴν πρόνοιαν ταύτην ὁ 15 Παῦλος, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ἄνδρας· εἰ ἀδύνατον ἦν, οὐκ ἂν ἐπέταξεν. Ἄλλ' ἡ πᾶσα πονηρία παρὰ τὴν ἡμετέραν γίνεται ραθυμίαν, καὶ τὸ μὴ ἐξ ἀρχῆς μηδὲ ἐκ πρώτῃ ἡλικίας εἰς εὐλάβειαν ἐνάγειν αὐτούς. Ἄλλ' ὅπως μὲν τῆς ἔξωθεν μετάσχοιεν παιδεύσεως καὶ εἰς στρατείαν τελέσαιεν, σπουδάζομεν καὶ 20 χρήματα καταβάλλομεν καὶ φίλους ἀξιοῦμεν καὶ πολλαῖς κεχρήμεθα ταῖς περιδρομαῖς, ὅπως δὲ εὐδοκμήσαιεν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν ἀγγέλων, οὐδένα ποιούμεθα λόγον. Καὶ εἰς θεάματα μὲν συνεχῶς συγχωροῦμεν ἀναβαίνειν, εἰς ἐκκλησίαν δὲ οὐκ ἀναγκάζομεν οὐδέποτε, ἀλλὰ κἂν ἅπαξ ἢ δεύτερον παραγένηται τὸ 25 παιδίον, ἀπλῶς καὶ εἰκῆ καὶ μάτην καὶ ψυχαγωγίας ἕνεκεν ἐνταῦθα παραγίνεται.

Οὐκ ἐχρῆν δὲ οὕτως, ἀλλ' ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖον πέμποντες τῶν μαθημάτων ἀπαιτοῦμεν τὰς εὐθύνas, οὕτω καὶ εἰς ἐκκλησίαν πέμποντες, μᾶλλον δὲ ἄγοντες. Οὐ γὰρ ἑτέροις 30 τοὺς ἐπιτρέπειν, ἀλλ' αὐτοὺς κατέχοντας ἐνταῦθα εἰσιέναι ἐχρῆν καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀκροάσεως καὶ διδασκαλίας τὴν μνήμην ἀπαι-

26. Α' Τιμ. 1,9.

27. Σοφ. Σειρ. 30,7.

Ἄν οἱ πατέρες μεγάλωναν μὲ προσοχὴ τὰ παιδιά τους, δὲ θὰ χρειάζονταν νόμοι καὶ δικαστήρια, οὔτε τιμωρίες καὶ ποινές καὶ δημόσιες ἐκτελέσεις, γιατί «ὁ νόμος», λέγει, «δὲν ὀρίσθηκε γιὰ τὸ δίκαιο ἄνθρωπο»²⁶. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ παραμελοῦμε, γι' αὐτὸ τὰ περιβάλλουμε μὲ μεγαλύτερα κακά, τὰ παραδίνουμε στὰ χέρια τῶν δημίων καὶ τὰ σπρώχνουμε συνέχεια στοὺς γκρεμούς. Γιατί λέγει, «ἐκεῖνος ποὺ παραχαϊδεύει τὸ παιδί του, θὰ ἐπιδέσει τὶς πληγές του»²⁷. Τί σημαίνει «ἐκεῖνος ποὺ τὸ παραχαϊδεύει»; Ἐκεῖνος ποὺ τὸ λυπᾶται, ποὺ τὸ κολακεύει, ποὺ τὸ περιποιεῖται ὑπερβολικά. Γιατί αὐτὸ χρειάζεται αὐστηρότητα καὶ φροντίδα καὶ φόβους. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ εἴμαστε σκληροὶ στὰ παιδιά, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φαινόμαστε εὐκαταφρόνητοι σ' αὐτά. Γιατί, ἂν ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ φοβᾶται τὸν ἄνδρα, πολὺ περισσότερο τὸ παιδί τὸν πατέρα. Καὶ μὴ μοῦ λέγεις ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιβληθεῖ κανεὶς στοὺς νέους. Γιατί, ἂν ἀπὸ τῆ χήρα ὁ Παῦλος ἀπαιτεῖ αὐτὴ τὴ φροντίδα, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες· ἂν ἦταν ἀδύνατο, δὲ θὰ τὸ πρόσταζε. Ὅλη ὁμως ἡ κακία προέρχεται ἀπὸ τὴ δική μας ἀδιαφορία καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν τὰ ὀδηγοῦμε στὴν εὐσέβεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία. Ἀλλὰ, γιὰ νὰ λάβουν τὴν κοσμικὴ παιδεία καὶ νὰ ὑπηρετήσουν στὸ στρατό, φροντίζουμε καὶ χρήματα δίνουμε καὶ φίλους παρακαλοῦμε καὶ πολὺ τρέχουμε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐνῶ γιὰ νὰ εὐδοκιμήσουν κοντὰ στὸ βασιλιὰ τῶν ἀγγέλων δὲν κάνουμε ἀπολύτως τίποτε. Καὶ στὰ θεάματα βέβαια τὰ ἐπιτρέπουμε νὰ πηγαίνουν συνεχῶς, δὲν τὰ ἀναγκάζουμε ὁμως ποτὲ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἂν μιὰ ἢ δυὸ φορές ἔρθει τὸ παιδί, ἔρχεται ἐδῶ κατὰ τύχη καὶ χωρὶς λόγο καὶ ἄσκοπα καὶ γιὰ ψυχαγωγία.

Δὲν ἔπρεπε ὁμως νὰ γίνεται ἔτσι, ἀλλὰ ὅπως ὅταν τὸ στέλνουμε στὸ σχολεῖο τοῦ ζητᾶμε εὐθύνες γιὰ τὰ μαθήματα, ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε καὶ ὅταν τὸ στέλνουμε στὴν ἐκκλησία ἢ καλύτερα ὅταν τὸ ὀδηγοῦμε σ' αὐτήν. Γιατί δὲν πρέπει νὰ ἀφήνουμε τὰ παιδιά μας σὲ ἄλλους νὰ τὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ ἐμεῖς νὰ τὰ κρατᾶμε καὶ νὰ ἐρχόμαστε ἐδῶ μέσα καὶ νὰ

τεῖν ἔδει. Οὕτω γάρ, οὕτω ῥάων ἐγίνετο καὶ εὐκολος ἡμῖν ἢ τῶν παιδῶν διόρθωσις· εἰ γὰρ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ διαπαντὸς ἤκουον ὑμῶν διαλεγομένων περὶ φιλοσοφίας καὶ συμβουλευόντων αὐτοῖς τὰ δέοντα, καὶ τὰ ἐνταῦθα αὐτοῖς προσετίθετο μετ' ἐκείνων, 5 καὶ ταχέως ἂν τῶν καλῶν τούτων σπερμάτων γενναῖον ἡμῖν ἐπεδείξαντο καρπὸν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ποιοῦμεν, ἀλλὰ πάρεργα ἡμῖν τὰ ἀναγκαῖα· κἂν παραινέσῃ τις περὶ τούτων, γέλωτος εὐθέως· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω γεγένηται, καὶ οὐς οὐ παιδεύουσιν οἱ γονεῖς, οἱ ἔξωθεν παιδεύουσι νόμοι.

10 11. Οὐκ αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷ, εἰπέ μοι, ὅταν τὸν υἱὸν τὸν σὸν ὁ δικαστὴς κολάσῃ καὶ σωφρονέστερον ποιήσῃ καὶ τῆς ἔξωθεν ἐκεῖνος δέηται διορθώσεως, τοσοῦτον ἐξ ἀρχῆς σοι συνοικήσας χρόνον; οὐκ ἐγκαλύπτῃ καὶ καταδύῃ; Τολμᾷς δὲ ὄλως, εἰπέ μοι, πατὴρ ἔτι καλεῖσθαι, οὕτω προδοῦς τὸν υἱὸν καὶ 15 τὴν ἀναγκαίαν οὐκ εἰσενεγκῶν αὐτῷ φοράν, ἀλλὰ περιδῶν ὑπὸ πάσης διαφθαρέντα κακίας; Κἂν μὲν δραπέτην τινὰ ἴδῃς ραπίζοντα τὸ παιδίον, ἀγανακτεῖς καὶ ὀργίζῃ καὶ δυσχεραίνεις, θηρίου χαλεπώτερον ἐπιπηδήσας τῇ τοῦ τυπτήσαντος ὄψει, τὸν δὲ διάβολον καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὀρῶν αὐτὸν ραπίζοντα, δαίμονας 20 εἰς ἀμαρτήματα ἐνάγοντας, καθεύδεις καὶ οὐκ ἀγανακτεῖς, οὐδὲ ἐξαρπάξεις τοῦ χαλεπωτάτου θηρίου τὸν υἱόν; Πάλιν ἂν μὲν ὑπὸ δαίμονος ἐνεργῆται, πρὸς πάντας τοὺς ἀγίους τρέχεις, καὶ τοὺς ἐν ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀρέων ἐνοχλεῖς, ὥστε αὐτὸν τῆς μανίας ἀπαλλάξαι ἐκείνης, ἀμαρτίας δέ, ἢ παντὸς δαίμονός ἐστι 25 χαλεπωτέρα, συνεχῶς ἐνοχλούσης, οὐδὲν πλέον ποιεῖς;

Καὶ τὸ μὲν παρὰ δαίμονος ἐνοχλεῖσθαι χαλεπὸν οὐδέν· οὐ γὰρ εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν τὸ δαιμόνιον δύναται πάντως, ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, καὶ στεφάνους ἡμῖν ὁ πειρασμὸς οὗτος οἴσει λαμπροῦς καὶ περιφανεῖς, ὅταν εὐχαρίστως φέρωμεν τὰς τοιαύτας

ἀπαιτοῦμε ἀπ' αὐτὰ τὴν ἀπομνημόνευση τῆς ἐδῶ ἀκρόασης καὶ διδασκαλίας. Γιατὶ ἔτσι, μόνο ἔτσι θὰ γινόταν σὲ μᾶς πιὸ εὐκολη καὶ ἄνετη ἢ διόρθωση τῶν παιδιῶν. Ἐὰν δηλαδὴ καὶ στὸ σπίτι σᾶς ἄκουαν συνέχεια νὰ συζητᾶτε γιὰ τὴν χριστιανικὴ εὐσέβεια καὶ νὰ τὰ συμβουλευέτε τὰ σωστά, καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα προστίθενταν καὶ αὐτά, θὰ μᾶς παρεῖχαν γρήγορα καὶ μάλιστα πλούσιο τὸν καρπὸ ἀπὸ τὰ καλὰ αὐτὰ σπέρματα. Ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν κάνουμε, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα θεωροῦνται ἀπὸ μᾶς πάρεργα. Καὶ ἂν συμβουλέψει κανεὶς γι' αὐτά, προκαλεῖται ἀμέσως γέλιο· γι' αὐτὸ καὶ ἀνατράπηκαν τὰ πάντα, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν τιμωροῦν οἱ γονεῖς, τοὺς τιμωροῦν οἱ νόμοι τῆς πολιτείας.

11. Δὲν ντρέπεσαι καὶ δὲν κοκκινίζεις, πές μου, ὅταν ὁ δικαστὴς τιμωρήσει τὸ γιό σου καὶ τὸν κάνει φρονιμότερο, καὶ νὰ φτάνει στὸ σημεῖο νὰ χρειάζεται διόρθωση ἀπὸ τὸν κόσμο, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔζησε μαζὶ σου τόσο καιρὸ; δὲν κρύβεσαι καὶ δὲν ἐξαφανίζεσαι; Καὶ γενικὰ τολμᾶς, πές μου, νὰ ὀνομάζεσαι ἀκόμη πατέρας, ἀφοῦ πρόδωσες ἔτσι τὸν γιό σου καὶ δὲν τοῦ πρόσφερες τὴν ἀπαραίτητη βοήθεια, ἀλλὰ τὸν ἄφησες νὰ διαφθαρεῖ ἀπὸ κάθε κακία; Καὶ ἂν δεῖς κάποιο δραπέτη νὰ χτυπάει τὸ παιδί, ἀγανακτεῖς καὶ ὀργίζεσαι καὶ δυσανασχετεῖς καὶ ὀρμᾶς πιὸ ἄγρια ἀπὸ θηρίο ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸ χτύπησε, βλέποντας ὅμως καθημερινὰ τὸ διάβολο νὰ τὸ χτυπάει, τοὺς δαίμονες νὰ τὸ ὀδηγοῦν στὰ ἁμαρτήματα, κάθεσαι καὶ δὲν ἀγανακτεῖς οὔτε γλυτώνεις τὸ παιδί σου ἀπὸ τὸ φοβερότατο θηρίο; Ἐπίσης, ἂν κατέχεται ἀπὸ δαιμόνιο, τρέχεις σὲ ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ ἐνοχλεῖς καὶ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν, γιὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὴ μανία αὐτῆ, βλέποντάς το ὅμως νὰ τὸ ἐνοχλεῖ συνέχεια ἢ ἁμαρτία, ποὺ εἶναι φοβερότερη ἀπὸ κάθε δαιμόνιο, δὲν κάνεις πιά τίποτε;

Καὶ τὸ νὰ ἐνοχλεῖται βέβαια κανεὶς ἀπο δαίμονα δὲν εἶναι καθόλου φοβερό· γιατί τὸ δαιμόνιο δὲν μπορεῖ ὅπωςδήποτε νὰ μᾶς ρίξει στὴ γέεννα, ἀλλὰ ἂν εἴμαστε προσεκτικοί, ὁ πειρασμὸς αὐτὸς θὰ μᾶς φέρει καὶ στεφάνια λαμπρὰ καὶ περίφημα,

ἐπηρείας· τὸν δὲ ἁμαρτία συζῶντα ἀμήχανον σωθῆναί ποτε, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως καὶ ἐνταῦθα ἐπονείδιστον εἶναι, καὶ ἀπελθόντα ἐκεῖ ἀθάνατα πάλιν κολάζεσθαι. Ἄλλ' ὁμως ταῦτα εἰδότες, ὑπὲρ μὲν τῶν ἐλαττόνων πολλὴν ποιούμεθα σπουδὴν, ὑπὲρ
5 δὲ τῶν μειζόνων οὐδὲ διαστῆναι βουλόμεθα· καὶ δαιμονῶντα μὲν ὀρῶντες θρηνοῦμεν, ἁμαρτάνοντα δὲ ὀρῶντες οὐδὲ αἰσθανόμεθα· δέον τότε κατακόπτεσθαι καὶ ὀδύρεσθαι, μᾶλλον δὲ οὐκ ὀδύρεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ κατέχειν καὶ χαλινοῦν, συμβουλεύειν, παραινεῖν, φοβεῖν, ἐπιτιμᾶν, παντὶ τρόπῳ θεραπείας τὴν ἀρ-
10 ρωστίαν ἀπελαύνειν ἐκείνην, καὶ τὴν χήραν μιμεῖσθαι ταύτην, περὶ ἧς ὁ Παῦλός φησιν· «εἰ ἐτεκνοτρόφησεν».

Οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνην μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας τοῦτον ἀποτείνει τὸν λόγον, καὶ πᾶσι παραινεῖ λέγων, «ἐκτρέφετε τὰ παιδιά ἐν νοουθεσίᾳ Κυρίου». Πρῶτον γὰρ τοῦτο καὶ μέγιστόν
15 ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν· ὅπερ οὖν καὶ παρὰ τῆς χήρας πρῶτον ἀπήτησεν· εἶτα μετὰ τοῦτό φησιν, «εἰ ἐξενοδόχησε». Τί λέγεις, εἰπέ μοι; Χήραν γυναῖκα ξενοδοχίαν ἀπαιτεῖς; Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ θρέψαι παιδιά; Οὐχί, φησὶν· ἀλλὰ δεῖ καὶ τοῦτο προσεῖναι, καὶ μετὰ τὴν τῶν οἰκείων προστασίαν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἔχειν πρό-
20 νοιαν χρῆ, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνοιῖσαι τοῖς ξένοις. Ἀπῆλθεν ὁ ἀνὴρ· πᾶσαν τὴν περὶ ἐκεῖνον σπουδὴν περὶ τοὺς ξένους ἀνάλωσον. Τί οὖν, φησὶν, εἰ πένης εἶη; Οὐκ ἔστιν ἐκείνης τῆς χήρας πενεστέρα τῆς ἐν ἀλεύρῳ μικρῷ καὶ ἐλαίου κυάθῳ τὸν μέγαν προφήτην ὑποδεξαμένης τὸν Ἥλιαν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ παιδιά παρῆν· ἀλλ'
25 οὔτε ἡ σπάνις τῶν ὄντων, οὔτε ἡ τοῦ λιμοῦ τυραννίς, οὔτε ὁ προσδοκώμενος θάνατος, οὐχ ἡ τῶν παιδίων φροντίς, οὐχ ἡ χηρεία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐγένετο κώλυμα τῇ φιλοξένῳ γυναικί.

12. Οὕτω πανταχοῦ οὐ μέτρα οὐσίας, ἀλλὰ μέτρα διανοίας ζητεῖται. Ὁ μεγαλόψυχος καὶ τῇ διανοίᾳ πλούσιος, κἂν ἀπάν-

28. Ἐφ. 6,4.

29. Βλ. Γ' Βασ. 17,7-16.

ὅταν ὑπομένουμε μὲ εὐχαρίστηση τὶς ἐπενέργειες αὐτές. Ἐνθὺς ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ μέσα στὴν ἁμαρτία εἶναι ἀδύνατο νὰ σωθεῖ ποτέ, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐδῶ νὰ εἶναι ἐπονεῖδιστη ἡ ζωὴ του καὶ ὅταν μεταβεῖ ἐκεῖ νὰ τιμωρεῖται πάλι αἰώνια. Ἐλλ' ὅμως, ἂν καὶ τὰ γνωρίζουμε αὐτά, γιὰ τὰ πιὸ ἀσήμαντα φροντίζουμε πάρα πολὺ, ἐνῶ γιὰ τὰ σπουδαιότερα δὲ θέλουμε νὰ κάνουμε καμιά προσπάθεια. Καὶ ὅταν βλέπουμε κάποιον νὰ δαιμονίζεται θρηνοῦμε, ἐνῶ ὅταν τὸν βλέπουμε νὰ ἁμαρτάνει δὲ συγκινούμαστε, ἂν καὶ ἔπρεπε τότε νὰ κτυπιόμαστε καὶ νὰ ὀδυρόμαστε, ἢ καλύτερα ὄχι νὰ ὀδυρόμαστε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν συγκρατοῦμε, νὰ τὸν συμβουλεύουμε, νὰ τὸ φοβίζουμε, νὰ τὸν ἐπιτιμᾶμε, νὰ ἀπομακρύνουμε μὲ κάθε τρόπο θεραπείας τὴν ἀρρώστια ἐκείνην καὶ νὰ μιμούμαστε τὴ χήρα αὐτή, γιὰ τὴν ὅποια ὁ Παῦλος λέγει, «ἂν ἀνέθρεψε παιδιὰ».

Γιατὶ ὄχι μόνο σ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ σὲ ὄλους ἀπευθύνει αὐτὸν τὸ λόγο καὶ ὄλους τοὺς συμβουλεύει λέγοντας, «νὰ ἀνατρέφετε τὰ παιδιὰ μὲ τὴ νοθεσία τοῦ Κυρίου»²⁸. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ζήτησε πρῶτα καὶ ἀπὸ τὴ χήρα. Ἐστερα μετὰ ἀπ' αὐτὸ λέγει, «ἂν φιλοξένησε». Πές μου, τί λέγεις; Ἐπὸ χήρα γυναῖκα ἀπαιτεῖς φιλοξενία; Δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ τὸ νὰ ἀναθρέψει παιδιὰ; Ὁχι, λέγει, ἀλλὰ πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ προστεθεῖ, καὶ μετὰ τὴν προστασία τῶν δικῶν της πρέπει νὰ φροντίζει καὶ γιὰ τοὺς ξένους καὶ νὰ τοὺς ἀνοίξει τὸ σπίτι της. Πέθανε ὁ ἄνδρας σου· ὄλη τὴ φροντίδα σου γιὰ ἐκεῖνον ξόδεψέ την γιὰ τοὺς ξένους. Τί λοιπόν, λέγει, ἂν εἶναι φτωχή; Δὲν εἶναι φτωχότερη ἀπὸ τὴ χήρα ἐκείνη ποὺ μὲ λίγο ἀλεύρι καὶ ἓνα κύπελλο λάδι φιλοξένησε τὸ μεγάλο προφῆτη τὸν Ἡλία²⁹. Γιατὶ καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχαν παιδιὰ· ἀλλὰ οὔτε ἡ ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν, οὔτε ἡ δυστυχία τῆς πείνας, οὔτε ὁ ἀναμενόμενος θάνατος, οὔτε ἡ φροντίδα τῶν παιδιῶν, οὔτε ἡ χηρεία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἔγινε ἐμπόδιο στὴ φιλοξενία γυναῖκα.

12. Ἐτσι παντοῦ δὲ ζητεῖται τὸ μέτρο τῆς περιουσίας ἀλλὰ τὸ μέτρο τῆς διάθεσης. Ὁ μεγαλόψυχος καὶ πλούσιος στὴ διά-

των ἀνθρώπων πενέστερος ἐν χρήμασιν ἤ, πάντας ὑπερβῆναι
 δυνήσεται καὶ φιλοξενία καὶ ἐλεημοσύνη καὶ τῇ λοιπῇ πάσῃ φι-
 λοφροσύνη· ὁ μικρολόγος καὶ πτωχὸς τὴν διάνοιαν καὶ χαμαὶ
 ἔρπων, κἂν ἀπάντων εὐπορώτερος ἤ, πάντων ἐστὶ πτωχότερος
 5 καὶ ἀπορώτερος· διὰ τοῦτο πρὸς τὰ τοιαῦτα ἅπαντα ὀκνεῖ καὶ
 ἀναδύεται. Καὶ ὥσπερ οὐδὲν ἐπὶ τοῦ πένητος ἢ πενία γένοιτ' ἂν
 κώλυμα πρὸς ἐλεημοσύνην διὰ τὸν τῆς διανοίας πλοῦτον, οὕτως
 οὐδὲν ἐπὶ τοῦ πλουτοῦντος ἢ εὐπορία συμπρᾶξαι δυνήσεται
 πρὸς τὴν φιλοφροσύνην διὰ τὴν τῆς διανοίας πενίαν. Καὶ τὰ πα-
 10 ραδείγματα ἐγγύθεν· ἡ μὲν γὰρ χήρα καὶ ἐν ἀλεύρῳ μικρῷ τὸν
 προφήτην ἐδέξατο, ὁ δὲ Ἀχαὰβ τοσοῦτον κεκτημένος πλοῦτον,
 καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐπεθύμησεν.

Οὕτως οὐκ ἔστι χρημάτων πλοῦτος, ἀλλὰ πλοῦτος δια-
 νοίας ὁ παρέχων ἡμῖν εὐκολίαν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην· ἐπεὶ καὶ
 15 ἡ χήρα ἐκείνη διὰ δύο μόνον ὀβολῶν μυρίους πλουσίους ὑπερη-
 κόντισε καὶ οὐκ ἐγένετο κώλυμα ἢ πενία. Αὕτη μὲν οὖν ἡ πενία
 μείζονα τὴν ἐλεημοσύνην εἰργάσατο· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλός
 φησιν, «ἡ κατὰ βάθους πτωχεία ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον
 τῆς ἀπλότητος αὐτῶν». Οὐ γὰρ τοῦτο χρὴ σκοπεῖν, ὅτι δύο κα-
 20 τέβαλεν ὀβολούς, ἀλλ' ὅτι μόνους ἔχουσα τούτους, οὐκ ἐφείσα-
 το, ἀλλ' ὀλόκληρον τὴν οὐσίαν εἰσήνεγκε, θαυμάζειν αὐτὴν χρὴ
 καὶ στεφανοῦν. Οὐ τοίνυν περιουσίας, ἀλλὰ προθυμίας ἡμῖν δεῖ,
 ὅταν ὑποδεχόμεθα ξένους. Ὡσπερ γὰρ ταύτης παρουσίας οὐδὲν
 βλάβος γένοιτ' ἂν ἐξ εὐπορίας.

25 Τί λέγεις; Παιδίων ἐπιμελεῖται ἡ χήρα καὶ διὰ τοῦτο οὐκ
 ἂν δύναίτο θεραπεύειν ξένους; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο εὐκολώ-
 τερον τοῦτο ἐργάσεται, κοινωνοὺς ἔχουσα τῆς θεραπείας τοὺς
 υἱούς, συναντιλαμβανομένους καὶ συνεφαπτομένους αὐτῇ τῆς
 καλῆς ταύτης πραγματείας. Ὡστε οὐ κώλυμα, ἀλλὰ βοήθεια
 30 τῆς φιλοξενίας ἔσται τῶν παίδων τὸ πλῆθος, καὶ ἡ πολυχειρία

30. Βλ. Γ' Βασ. 20,16.

31. Βλ. Λουκᾶ. 21,1-4.

32. Β' Κορ. 8,2.

θεση, και ἂν ἀκόμη εἶναι ὁ φτωχότερος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους σὲ χρήματα, θὰ μπορέσει νὰ τοὺς ξεπεράσει ὄλους και στή φιλοξενία και στήν ἐλεημοσύνη και σὲ ὄλη τὴν ἄλλη φιλοφροσύνη· ὁ μικροπρεπὴς και φτωχὸς στή διάθεση και πού εἶναι κολλημένος στὰ γήινα, ἔστω και ἂν εἶναι πλουσιότερος ἀπ' ὄλους, εἶναι ἀπ' ὄλους πιὸ φτωχὸς και πιὸ ἄπορος· γι' αὐτὸ σὲ ὄλα αὐτὰ διστάζει και ὑποχωρεῖ. Και ὄπως στὸ φτωχὸ ἢ φτώχεια δὲν μπορεῖ νὰ γίνεи κανένα ἐμπόδιο γιὰ ἐλεημοσύνη ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου τῆς διάθεσης, ἔτσι στὸν πλούσιο δὲ θὰ μπορέσει καθόλου ὁ πλοῦτος νὰ βοηθήσει στή φιλοφροσύνη ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας τῆς διάθεσης. Και τὰ παραδείγματα εἶναι κοντὰ μας· γιατί ἢ χήρα και μὲ λίγο ἀλεύρι φιλοξένησε τὸν προφήτη, ἐνῶ ὁ Ἀχαάβ, ἂν και κατεῖχε τόσο πλοῦτο, ἐπιθύμησε και τὰ ξένα πράγματα³⁰.

Ἔτσι δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος τῆς διάθεσης πού μᾶς παρέχει εὐκολία γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη. Γιατί και ἢ χήρα ἐκείνη μὲ δύο μόνο ὄβολοὺς ξεπέρασε ἄπειρους πλούσιους και ἢ φτώχεια δὲν τῆς ἔγινε ἐμπόδιο³¹. Αὐτὴ λοιπὸν ἢ φτώχεια ἔκανε μεγαλύτερη τὴν ἐλεημοσύνη, πράγμα πού και ὁ Παῦλος λέγει· «ἢ ἔσχατη φτώχεια τοὺς ξεχειλίσει σὲ πλούσια γενναιοδωρία»³². Γιατί δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζουμε αὐτὸ, τὸ ὄτι δηλαδὴ ἔρριξε δύο ὄβολοὺς, ἀλλὰ ὄτι, παρ' ὄλο πού εἶχε αὐτοὺς μόνο, δὲν τοὺς λυπήθηκε, ἀλλὰ πρόσφερε ὄλόκληρη τὴν περιουσία της, και γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὴ θαυμάζουμε και νὰ τὴν ἐπαινοῦμε. Δὲ χρειαζόμαστε λοιπὸν περιουσία, ἀλλὰ προθυμία, ὄταν φιλοξενοῦμε ξένους. ὄπως ὄταν ὑπάρχει αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ προέλθει καμιά βλάβη ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἔτσι ὄταν ἀπουσιάζει δὲ θὰ προκύψει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὸν πλοῦτο.

Τί λέγεις; Φροντίζει παιδιὰ ἢ χήρα και γι' αὐτὸ δὲ θὰ μπορέσει νὰ περιποιεῖται ξένους; Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θὰ τὸ κάνει τοῦτο πιὸ εὐκόλα, γιατί ἔχει βοηθοὺς στήν περιποίηση τὰ παιδιὰ της, πού τὴ συμπαραστέκονται και τὴ βοηθοῦν στὸ καλὸ αὐτὸ ἔργο. ὄστε τὰ πολλὰ παιδιὰ δὲ θὰ εἶναι ἐμπόδιο ἀλλὰ βοήθεια γιὰ τὴ φιλοξενία και τὰ πολλὰ χέρια θὰ διευκολύνουν

πολλὴν τῇ διακονίᾳ παρέξει τὴν εὐκολίαν. Μὴ γάρ μοι πολυτε-
 λῇ τράπεζαν εἶπης· ἂν εἰς τὴ οἰκίαν δέξηται τὸν ξένον, ἂν τὰ
 ὄντα παραθῇ, ἂν πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν φιλοφροσύνην, ἀπήρτι-
 σται τῆς ξενοδοχίας ὁ καρπὸς ἅπας. Εἰ γὰρ ποτήριον ψυχροῦ
 5 μόνον βασιλείαν οὐρανῶν προξενεῖ, τὸ καὶ ὁμωρόφιον ποιῆσαι
 καὶ τραπέζης κοινωνὸν καὶ ἀναπαῦσαι, πόσον οἶσει τὸν καρπὸν,
 εἰπέ μοι;

Σκόπει δὴ μοι Παύλου τὴν ἀκρίβειαν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ξενο-
 δοχίαν ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ τὴν μετὰ προθυμίας καὶ ζεούσης
 10 ψυχῆς καὶ διανοίας θερμῆς. Εἰπὼν γάρ, «εἰ ἐξενοδόχησεν»,
 ἐπήγαγεν· «εἰ ἀγίων πόδας ἐνιψεν». Οὐ θεραπευαίνισιν ἐπιτρέπειν
 χρῆ αὐτὴν μετὰ τύφου καθημένῃ τοῦ ξένου τὴν θεραπείαν, ἀλλ'
 αὐτουργὸν γενέσθαι, καὶ τὸν καρπὸν ἀρπάζειν, καὶ μηδενὶ παρα-
 χωρεῖν τοῦ καλοῦ τούτου θησαυροῦ. Καὶ πῶς τοῦτο γένοιτ' ἂν,
 15 φησὶν; εἰ γὰρ εὐγενῆς εἶη καὶ περιφανῆς καὶ λαμπρὰ καὶ ἐπίση-
 μος ἐκ προγόνων, αὐτὴ τοῦ ξένου νίψει τοὺς πόδας; καὶ πῶς
 οὐκ αἰσχρὸν; Αἰσχρὸν μὲν οὖν τὸ μὴ νίπτειν, ἄνθρωπε. Κἂν γὰρ
 μυριάκις αὐτῆς τὴν εὐγένειαν ἐπάρῃς καὶ τὴν περιφάνειαν, καὶ
 τὴν λαμπρότητα, τῆς αὐτῆς μετέχει τῷ νιπτομένῳ φύσεως, καὶ
 20 σύνδουλός ἐστι τοῦ θεραπευομένου καὶ ὁμότιμος.

13. Ἐνόησον τίς τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας ἐνιψε, καὶ παῦ-
 σαί μοι περὶ εὐγενείας διαλεγόμενος. Ὁ κοινὸς τῆς οἰκουμένης
 Δεσπότης, ὁ τῶν ἀγγέλων βασιλεὺς καὶ ἐνιψε καὶ λέντιον περιε-
 ζώσατο, καὶ οὐχὶ τῶν μαθητῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ προ-
 25 δότου. Εἶδες πόσον τὸ μέσον τοῦ νίπτοντος καὶ τῶν νιπτομέ-
 νων; Ἄλλ' ὅμως τὸ μέσον ἅπαν τοῦτο κατέβη, καὶ ὁ Δεσπότης
 τὸν δοῦλον ἐνιψεν, ἵνα ἢ δούλη τὸν σύνδουλον μὴ ἐπαισχύνηται.
 Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ προδότου, ἵνα μὴ μέλλῃς λέγειν, ὅτι εὐτελής
 καὶ εὐκαταφρόνητος ὁ μέλλων ἀπολαβεῖν τῆς θεραπείας. Εἰ γὰρ
 30 καὶ εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος, ἀλλ' οὕτω κατὰ τὸν Ἰούδαν

πολὺ στὴ διακονία αὐτῆ. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς γιὰ πλούσιο τραπέζι. Ἄν δεχθεῖ κανεὶς τὸν ξένο στὸ σπίτι, ἂν τοῦ παραθέσει ὅ,τι ἔχει, ἂν τοῦ δείξει πολλὴ φιλοφροσύνη, ὀλοκληρώθηκε ὁλος ὁ καρπὸς τῆς φιλοξενίας. Γιατί, ἂν μόνο ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ χαρίζει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, πές μου, τὸ νὰ δεχθοῦμε κάποιον στὸ σπίτι μας, νὰ τοῦ παραθέσουμε τραπέζι καὶ νὰ τὸν ξεκουράσουμε, πόσο καρπὸ θὰ φέρει;

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀκρίβεια τοῦ Παύλου. Γιατὶ δὲ ζητάει ἀπλῶς φιλοξενία ἐδῶ, ἀλλὰ τὴ φιλοξενία ποὺ γίνεται μὲ προθυμία, μὲ φλογερὴ ψυχὴ καὶ θερμὴ διάθεση. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ἂν φιλοξένησε», πρόσθεσε· «ἂν ἔπλυνε πόδια ἀγίων». Δὲν πρέπει ν' ἀφήσει τὴν περιποίηση τοῦ ξένου στὶς ὑπηρετρίες, ἐνῶ αὐτὴ θὰ κάθεται ἀλαζονικά, ἀλλὰ νὰ ἐργάζεται ἢ ἴδια καὶ νὰ ἀρπάζει τὸν καρπὸ καὶ σὲ κανέναν νὰ μὴ δίνει ἀπὸ τὸν καλὸ αὐτὸν θησαυρό. Καὶ πῶς, λέγει, μπορεῖ νὰ γίνεῖ αὐτό; Γιατὶ ἂν εἶναι εὐγενικῆς καταγωγῆς καὶ ἀπὸ ξακουστοὺς καὶ ἑνδοξοὺς καὶ διάσημους προγόνους, ἢ ἴδια θὰ πλύνει τὰ πόδια τοῦ ξένου; Καὶ πῶς δὲν εἶναι αἰσχρὸ αὐτό; Αἰσχρὸ εἶναι, ἄνθρωπε, τὸ νὰ μὴ τὰ πλύνει. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ἐξυψώσεις πάρα πολὺ τὴν εὐγενικὴ τῆς καταγωγῆ, τὴ δόξα καὶ τὴ λαμπρότητά της, ἔχει τὴν ἴδια φύση μ' αὐτὸν ποὺ τοῦ πλύνει τὰ πόδια καὶ εἶναι σύνδουλη καὶ ἰσότιμη μ' αὐτὸν ποὺ περιποιεῖται.

13. Σκέψου ποιὸς ἔπλυνε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν καὶ πάψε νὰ μοῦ μιλᾷς γιὰ εὐγένεια. Ὁ Κύριος ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὁ βασιλιάς τῶν ἀγγέλων, καὶ ἔπλυνε καὶ ζώσθηκε μιὰ ποδιά, καὶ ὄχι τῶν μαθητῶν μόνο ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ προδότη³³. Εἶδες πόση διαφορὰ ὑπῆρχε ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔπλυνε τὰ πόδια τους καὶ σ' ἐκείνους ποὺ πλύνονταν; Ἄλλ' ὅμως ὅλη αὐτὴ ἡ διαφορὰ ἰσοπεδώθηκε καὶ ὁ Κύριος ἔπλυνε τὸ δοῦλο, γιὰ νὰ μὴν ντρέπεται ἡ δούλη τὸ σύνδουλό της. Γι' αὐτὸ ἔπλυνε καὶ τὰ πόδια τοῦ προδότη, γιὰ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ λέγεις ὅτι εἶναι τιποτένιος καὶ εὐκαταφρόνητος αὐτὸς ποὺ πρόκειται ν' ἀπολαύσει τὴν περιποίηση. Γιατὶ ἂν εἶναι τιποτένιος καὶ εὐκαταφρόνητος, δὲν εἶναι ὅμως ὅπως ὁ Ἰούδας, οὔτε σοῦ συμπεριφέρθηκε ἔτσι

έστιν, οὐδὲ τοιαῦτά σοι διέθηκεν, οἷα τὸν Δεσπότην ἐκεῖνος, μετὰ τὰς μυρίας εὐεργεσίας ἐπὶ προδοσίαν ἐλθὼν. Ἄλλ' ὁμως ἅπαντα ταῦτα προειδῶς ἐνίψεν, ἡμῖν νόμους τιθεῖς, ἵνα κἂν ἀπάντων ὦμεν ὑψηλότεροι, κἂν ἀπάντων λαμπρότεροι καὶ πε-
5 ριφανέστεροι, κἂν ἀπάντων χεῖρους οἱ μέλλοντες πρὸς ἡμᾶς κα-
τάγεσθαι, μὴ διὰ τοῦτο αὐτῶν φεύγωμεν τὴν θεραπείαν, μηδὲ τὴν εὐτέλειαν ἐπαισχνώμεθα.

Σὺ δέ, ὦ γύναι, ἐὰν μὲν τινα ἴδῃς ἐν τοῖς βιωτικοῖς σοι βοηθοῦντα πράγμασιν, ἢ ἐν δικαστηρίῳ συμπράττοντα ἢ ἐν
10 ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ, καὶ ἀπαντᾶς καὶ μετὰ πολλῆς δέχῃ τῆς εὐ-
νοίας καὶ χεῖρας καταφιλεῖς καὶ ἀργύριον καταβάλλεις καὶ τὰ
τῶν θεραπαινίδων ποιεῖς, ἂν δὲ τὸν Χριστὸν εἰσελθόντα ἴδῃς,
ὀκνεῖς καὶ καταδύῃ πρὸς τὴν αὐτοῦ θεραπείαν; Εἰ μὴ ὡς τὸν
Χριστὸν δέχῃ τὸν ξένον, μὴ δέξῃ· εἰ δὲ ὡς τὸν Χριστὸν δέχῃ, μὴ
15 ἐπαισχνθῆς τοῦ Χριστοῦ νίψαι τοὺς πόδας. Οὐχ ὀρᾶς πόσοι
τῶν ἐπηρεαζομένων εἰς ἀνδριάντων κατέφυγον πόδας; Καίτοι
γε ἀναίσθητος ἢ ὕλη καὶ ἄψυχος ὁ χαλκός, ἀλλ' ὁμως ἐπειδὴ
βασιλέων εἰσὶν εἰκόνες, προσεδόκησάν τινα καρπώσασθαι
παρὰ τῶν ποδῶν ἐκείνων ὠφέλειαν. Σὺ δὲ οὐκ ἀναισθήτους
20 πόδας, οὐδὲ ἄψυχον ὕλην, ἀλλ' εἰκόνα ἔνδον ἔχουσαν τὸν βασι-
λέα θεωροῦσα πρὸς σὲ εἰσιοῦσαν, οὐ προστρέχεις, εἶπέ μοι, καὶ
τοὺς πόδας κατέχεις, καὶ παντὶ θεραπεύῃ τρόπῳ;

Καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; πόσης δὲ οὐκ ἂν εἴη τοῦτο
αἰσχύνης; Ἐννόησον τίνι κοινωνεῖς φυσωμένη καὶ πρὸς ἀλαζο-
25 νεῖαν ἐπαιρομένη καὶ τοῦ ξένου τὴν θεραπείαν αἰσχνομένη. Τῷ
διαβόλῳ δηλονότι· ἐκείνου γὰρ ἡ ὑπερηφανία νόσημα. Ἄν δὲ
προσδράμῃς, ἐννόησον τίνα μιμῆ. Τὸν Δεσπότην τὸν σὸν καὶ τὸ
τοῦ Χριστοῦ ποιεῖς ἔργον. Ποία τοίνυν αἰσχύνῃ ἢ ποῖον ὄνειδος
τῷ Δεσπότην κοινωνεῖν, εἶπέ μοι; Αἰσχύνῃ μὲν οὖν τὸ ταῦτα
30 ἐπαισχνέσθαι καὶ νομίζειν ὄνειδος εἶναι, ὅπερ ἐποίησεν ὁ Χρι-

ὅπως ἐκεῖνος στὸν Κύριο, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ ἄπειρες εὐεργεσίες ἔφθασε στὴν προδοσία. Ἀλλά, ἂν καὶ τὰ γνώριζε ἀπὸ πρὶν ὅλα αὐτά, ὅμως ἔπλυνε τὰ πόδια του, ὀρίζοντας σὲ μᾶς νόμο, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμαστε ἀπ' ὅλους ἀνώτεροι καὶ ἀπ' ὅλους λαμπρότεροι καὶ διασημότεροι, καὶ ἂν αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ καταλύσουν σ' ἐμᾶς εἶναι χειρότεροι ἀπ' ὅλους, νὰ μὴν ἀποφεύγουμε γι' αὐτὸ τὴν περιποίηση οὔτε νὰ ντρεπόμαστε γιὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀσήμαντοι.

Ἐσὺ ὅμως, γυναίκα, ἂν δεῖς κάποιον νὰ σὲ βοηθάει στὰ βιοτικὰ πράγματα ἢ νὰ σοῦ συμπαραστέκεται στὸ δικαστήριον ἢ σὲ κάτι ἄλλο τέτοιο, καὶ τρέχεις γιὰ συνάντησή του καὶ μὲ πολλὴ χαρὰ τὸν δέχεσαι καὶ τὰ χέρια του φιλεῖς καὶ χρήματα τοῦ δίνεις καὶ κάνεις αὐτὰ ποὺ κάνουν οἱ ὑπηρετρίες. Ἐάν ὅμως δεῖς νὰ μπαίνει σπῖτι σου ὁ Χριστός, κρύβεσαι καὶ διστάζεις γιὰ τὴν περιποίησή του; Ἐάν δὲ δέχεσαι σὰν τὸ Χριστὸ τὸν ξένο, νὰ μὴν τὸν δεχθεῖς, ἂν ὅμως τὸν δέχεσαι σὰν τὸ Χριστό, νὰ μὴ ντραπεῖς νὰ πλύνεις τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ. Δὲ βλέπεις πόσοι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦνται κατέφυγαν στὰ πόδια τῶν ἀνδριάντων; Ἐάν καὶ βέβαια ἡ ὕλη εἶναι ἀναίσθητη καὶ ὁ χαλκὸς ἄψυχος, ὅμως ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνες βασιλέων περίμεναν νὰ κερδίσουν κάποια ὠφέλεια ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πόδια. Ἐσὺ ὅμως ὄχι ἀναίσθητα πόδια οὔτε ἄψυχη ὕλη ἀλλὰ εἰκόνα, ποὺ ἔχει μέσα της τὸ βασιλιά, βλέπεις νὰ ἔρχεται σὲ σένα, καὶ δὲν τρέχεις κοντά της, πὲς μου, καὶ δὲν κρατᾶς τὰ πόδια της καὶ δὲν τὴν περιποιεῖσαι μὲ κάθε τρόπο;

Καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι ἄξια γιὰ συγγνώμη; γιὰ πόση ντροπὴ δὲν εἶναι ἄξιο αὐτό; Σκέψου μὲ ποιὸν μοιάζεις ὅταν φουσκώνεις καὶ ὑπερηφανεύεσαι ἀλαζονικὰ καὶ ντρέπεσαι γιὰ τὴν περιποίηση τοῦ ξένου. Μὲ τὸ διάβολο δηλαδή· γιὰτὶ ἐκείνου ἀρρώστια εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια. Ἐάν ὅμως τρέξεις κοντά του, σκέψου ποιὸν μιμεῖσαι. Τὸν Κύριό σου καὶ κάνεις τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ. Πὲς μου λοιπόν, ποιά ντροπὴ ἢ ποιὸ ὄνειδος εἶναι νὰ συμμετέχεις στὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ; Ντροπὴ εἶναι τὸ νὰ ντρέπεται κανεὶς αὐτὰ καὶ νὰ θεωρεῖ πῶς εἶναι ὄνειδος αὐτὸ ποὺ ἔκανε ὁ

στός. Μεγάλα δύνανται πόδες αγίων εἰς οἰκίαν εἰσιόντες· αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἀγιάζουσι, θησαυρὸν μυρίων εἰσάγουσιν ἀγαθῶν, φύσιν πεπηρωμένην διορθοῦνται, λιμὸν λύουσι, πολλὴν εἰσάγουσι τὴν εὐπορίαν.

5 Οὕτω καὶ οἱ πόδες τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς χήρας εἰσελθόντες καινὸν τινα καὶ παράδοξον εὐετηρίας ἐπεδείξαντο τρόπον. Ἄρουραν τὴν οἰκίαν τῆς χήρας ἐποίησε καὶ τὴν ὑδρίαν ἄλωνα. Καινὸς τις τρόπος σπόρου καὶ ἀμητοῦ ἐγένετο τότε· ἔσπειρεν εἰς τὸ τοῦ δικαίου στόμα, καὶ τὰ καταβληθέντα μετὰ
10 πολλῆς τῆς ἀφθονίας ἐκ τῆς ὑδρίας ἐθέριζεν· ἔσπειρεν ἄλευρον, καὶ ἐθέριζεν ἄλευρον· οὐκ ἐδεήθη βοῶν καὶ ζεύγους καὶ ἀρότρου καὶ αὐλακος, οὐδὲ ὑετοῦ καὶ ἀέρος καὶ δρεπάνης, οὐδὲ ἄλωνος καὶ δραγμάτων, οὐδὲ ἀνέμων διακρινόντων ἀπὸ τοῦ καρποῦ τὰ ἄχυρα, οὐδὲ μύλης τριβούσης, ἀλλὰ ἐν μιᾷ καιροῦ
15 ροπῇ τούτων ἀπάντων τὸ τέλος εὔρεν ἐπὶ τῆς ὑδρίας· καὶ δύο πηγὰς, τὴν μὲν ἀλεύρου, τὴν δὲ ἐλαίου διηνεκῶς ἀνῆκεν ἢ τοῦ προφήτου φωνή.

14. Τοιαῦτα τῶν αγίων τὰ δῶρα, καὶ δαψίλειαν καὶ εὐκολίαν ἔχει πολλήν. Τὰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς δρεπόμενα δαπανᾶται,
20 ἐκεῖναι δὲ αἱ πηγαὶ ἀντλούμεναι καθημέραν οὐκ ἐκενώθησαν, ἀλλ' ἦν ἰσοστάσιος πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς ἐπιρροῆς ἢ μάχη. Τοιαῦτα χαρίζονται πόδες αγίων, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα τούτων· καὶ εἰ μὴ μακρὸν ἐποίουν τὸν λόγον, πολλὰς ἂν ἀπηριθμησάμην τοιαύτας δωρεάς. Ἄλλ' ὥσπερ τιμώμενοι τοιαῦτα φέ-
25 ρουσι δῶρα, οὕτως ἀτιμαζόμενοι μεγάλην ἐπάγουσι κόλασιν καὶ πῦρ ἀπαραίτητον. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς· «εἰς ἣν ἂν πόλιν ἢ οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐρωτήσατε τίς ἄξιός ἐστιν ἐν αὐτῇ, κάκεῖ μείνατε, καὶ εἰσερχόμενοι λέγετε, 'εἰρήνη τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ'». Ἴνα γὰρ μὴ
30 λέγῃς, δαπανῶ τὰ χρήματα, ἀναλίσκω τὴν οὐσίαν, τράπεζαν παρατιθεῖσα τοῖς ξένοις, αὐτὸν πρότερον τὸν εἰσιόντα παρασκευάζει σοι κομίσει ξένια καὶ δῶρα πᾶσαν ὑπερβαίνοντα πε-

Χριστός. Μεγάλα πράγματα μπορούν τὰ πόδια τῶν ἀγίων ὅταν μπαίνουν σὲ σπίτι· ἀγιάζουν αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος, εἰσάγουν θησαυρὸ ἄπειρων ἀγαθῶν, διορθώνουν ἀνάπηρη φύση, καταργοῦν τὴν πείνα, εἰσάγουν πολὺ πλοῦτο.

Ἔτσι καὶ τὰ πόδια τοῦ Ἡλία μπαίνοντας στὸ σπίτι τῆς χήρας ἔδειξαν ἓνα καινούριο καὶ παράδοξο τρόπο πλούσιας περιόδου. Ἔκαναν χωράφι τὸ σπίτι τῆς χήρας καὶ ἀλώνι τῆ στάμνα. Ἔνας καινούριος τρόπος σπορᾶς καὶ θερισμοῦ γινόταν τότε. Ἔσπειρε στὸ στόμα τοῦ δικαίου καὶ αὐτὰ πού ἔρριξε τὰ θέριζε μὲ πολλὴ ἀφθονία ἀπὸ τῆ στάμνα. Ἔσπερνε ἀλεύρι καὶ θέριζε ἀλεύρι. Δὲ χρειάσθηκε βόδια καὶ χωράφι καὶ ἄροτρο καὶ αὐλάκι, οὔτε βροχὴ καὶ ἀέρας καὶ δρεπάνι, οὔτε ἀλώνι καὶ δεμάτια, οὔτε ἄνεμοι νὰ ξεχωρίζουν τὰ ἄχυρα ἀπὸ τὸν καρπὸ, οὔτε μυλόπετρα νὰ τρίβει, ἀλλὰ μέσα σὲ μιὰ στιγμή βρῆκε τὸ ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν στὴ στάμνα· καὶ ἡ φωνὴ τοῦ προφήτη ἄνοιγε γιὰ πάντα δύο πηγές, τὴ μία ἀπὸ ἀλεύρι καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ λάδι.

14. Τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τῶν ἀγίων, παρέχουν μεγάλη ἀφθονία καὶ μὲ πολλὴ εὐκολία. Γιατὶ ἐκεῖνα πού καρπούμαστε ἀπὸ τὴ γῆ ξοδεύονται, ἐνῶ οἱ πηγές ἐκεῖνες, ἂν καὶ ἀντλοῦνταν καθημερινά, δὲν ἄδειασαν, ἀλλ' ἦταν ἰσοδύναμο τὸ ἄδειασμα μὲ τὸ γέμισμα. Τέτοια χαρίζουν τὰ πόδια τῶν ἀγίων, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά, καὶ ἂν δὲν ἔκαμνα μακρὸ τὸ λόγο, θὰ ἀριθμοῦσα πολλὲς τέτοιες δωρεές. Ἀλλὰ ὅπως ὅταν τιμοῦνται φέρνουν τέτοια δῶρα, ἔτσι ὅταν ἀτιμάζονται προκαλοῦν μεγάλη τιμωρία καὶ φωτιὰ ἀναπόφευκτη. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἔκουσε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ νὰ λέγει στοὺς μαθητές του· «σὲ ὅποια πόλη ἢ σπίτι θὰ μπαίνετε, ἐξετάστε ποιὸς εἶναι ἄξιος σ' αὐτό, καὶ ἐκεῖ νὰ μένετε, καὶ ὅταν μπαίνετε σὲ σπίτι νὰ λέτε, εἰρήνη σ' αὐτὸ τὸ σπίτι»³⁴. Γιὰ νὰ μὴ λέγεις λοιπόν, δαπανῶ τὰ χρήματα, ξοδεύω τὴν περιουσία παραθέτοντας τραπέζι στοὺς ξένους, ἐτοιμάζει πρῶτα ἐκεῖνον πού μπαίνει στὸ σπίτι νὰ σοῦ φέρει δῶρα φιλοξενίας καθὼς καὶ ἄλλα πού ξεπερ-

ριουσίαν. Ποῖα δὴ ταῦτα; Τῆς εἰρήνης τὴν χορηγίαν. Ταύτης γὰρ ἴσον οὐδέν.

Ὅρᾳς μεθ' ὄσης εὐπορίας ὁ ἅγιος εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν; Τὸ ρῆμα τοῦτο ψιλὸν μὲν ἐστὶ, μυρίων δὲ ἀγαθῶν ὑπόθεσις. Τί 5 γὰρ ἀσφαλέστερον οἰκίας γένοιτ' ἂν εἰρήνης ἀπολαυούσης; Εἰρήνην δὲ ἐπεύχονται οἱ ἅγιοι τοῖς ὑποδεχομένοις, οὐ τὴν πρὸς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Πολλάκις γοῦν πόλεμον ἐν τοῖς λογισμοῖς ἔχομεν, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ταραττόμεθα καὶ ἐπιθυμίαι πονηραὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπανί- 10 στανται. Καὶ ταύτην οὖν καταστέλλει τὴν μάχην ἐκεῖνο τῶν ἀγίων τὸ ρῆμα, καὶ πολλὴν ἔνδον ποιεῖ γαλήνην. Ὁμοῦ γὰρ ἐκεῖνος ἐφθέγγετο καὶ πᾶσα ἐνθύμησις διαβολικὴ καὶ λογισμὸς ἄτοπος ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ὥστε μείζονα λαμβάνεις ἢ δίδως. «Κἂν μὲν δέξωνται», φησὶν, «ὕμᾱς, ἐλθέτω 15 ἢ εἰρήνη ἐπ' αὐτούς, ἐὰν δὲ μὴ δέξωνται, ἐκτινάξατε τὸν κοριορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ».

Ὅρᾳς ὅτι ἀτιμαζόμενοι πόδες ἀγίων πόσον ἐπάγουσι πῦρ; 20 Διὰ τοῦτο κελεύει νίπτειν αὐτούς, ἵνα θεραπευόμενοι πολλὴν ἡμῖν προξενήσωσι παρὰ τῷ Θεῷ τὴν παρρησίαν· ὁμοῦ δὲ καὶ ἐκεῖνο διὰ ταύτης ἡμᾶς παιδεύει τῆς παραινέσεως, τὰ τῆς φιλοξενίας ἔργα δι' ἑαυτῶν ἅπαντα ἐπιτελεῖν. Μίμησαι τὸν Ἀβραάμ, γενοῦ θυγάτηρ ἐκείνου, ὃς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ ἔχων οἰ- 25 κογενεῖς, αὐτὸς μετὰ τῆς γυναικὸς διενείματο τῆς φιλοξενίας τὸν καρπὸν· καὶ ὁ μὲν δάμαλιν ἔφερεν, ἢ δὲ ἐφύρασεν ἄλευρον. Τούτους καὶ σὺ ζήλωσον· οὐ γὰρ τὸ δοῦναι χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ διακονῆσαι τοῖς δεομένοις πολὺν ἔχει τὸν μισθόν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς ἐπτὰ ἐκείνους τοὺς περὶ Στέφανον 30 ἐπέστησαν τῇ τοιαύτῃ διακονίᾳ. Καίτοι γε οὐδὲν οἴκοθεν ἐκεῖνοι παρεῖχον τοῖς πένησιν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἐτέρων διδόμενα ὠκονό-

35. Ματθ. 10,13-15.

36. Βλ. Πράξ. 6,1-6.

νοῦν κάθε περιουσία. Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; Ἡ χορηγία τῆς εἰρήνης. Γιατί μ' αὐτὴν τίποτε δὲν εἶναι ἴσο.

Βλέπεις μὲ πόσο πλοῦτο μπαίνει ὁ ἅγιος στὸ σπίτι; Ἡ λέξη βέβαια αὐτὴ εἶναι ἀπλή, εἶναι ὅμως ἡ βάση ἄπειρων ἀγαθῶν. Τί λοιπὸν μπορεῖ νὰ γίνει ἀσφαλέστερο ἀπὸ ἓνα σπίτι πού ἀπολαμβάνει εἰρήνη; Καὶ οἱ ἅγιοι εὐχονται εἰρήνη σ' αὐτοὺς πού τοὺς ὑποδέχονται, ὄχι μόνο ἐκεῖνη πού πρέπει νὰ ἔχουν μεταξύ τους ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνη πού πρέπει νὰ ἔχουν οἱ ἴδιοι μέσα τους. Πολλές φορές ἔχουμε πόλεμο μέσα στίς σκέψεις μας καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλεῖ κανεὶς ταραζόμαστε καὶ διεγείρονται συνεχῶς μέσα μας ἐπιθυμίες κακές. Καὶ αὐτὴ λοιπὸν τὴ μάχη τὴν καταστέλλει ἐκεῖνος ὁ λόγος τῶν ἀγίων καὶ παρέχει μέσα μας πολλὴ γαλήνη. Γιατὶ μόλις ἐκεῖνος μιλήσει κάθε διαβολικὴ σκέψη καὶ παράλογος λογισμὸς ἀμέσως δραπετεύει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας. Ἐπομένως περισσότερα παίρνεις παρὰ δίνεις. «Καὶ ἂν σᾶς δεχθοῦν», λέγει, «ἄς ἔρθει ἡ εἰρήνη σ' αὐτοὺς, ἂν ὅμως δὲ σᾶς δεχθοῦν, τινάξτε καὶ τὴ σκόνη ἀπὸ τὰ πόδια σας. Ἀλήθεια σᾶς λέγω, τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης ὁ Θεὸς θὰ δείξει μεγαλύτερη ἐπιείκεια γιὰ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, παρὰ γιὰ τὴν πόλη ἐκεῖνη»³⁵.

Βλέπεις πόση φωτιὰ φέρνουν τὰ πόδια τῶν ἀγίων ὅταν περιφρονοῦνται; Γι' αὐτὸ προστάζει νὰ τὰ πλένουμε, γιὰ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν ὅταν τὰ περιποιούμαστε πολλὴ παρρησία κοντὰ στὸ Θεό. Συγχρόνως μ' αὐτὴ τὴν παραίνεση μᾶς διδάσκει καὶ αὐτό, νὰ κάνουμε μόνοι μας ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλοξενίας. Μιμήσου τὸν Ἀβραάμ, γίνε θυγατέρα ἐκείνου, πού ἂν καὶ εἶχε τριακόσιες δεκαοκτῶ ὑπηρετές στὸ σπίτι του μοιράστηκε τὸν καρπὸ τῆς φιλοξενίας αὐτὸς μὲ τὴ γυναίκα του. Καὶ ἐκεῖνος ἔφερε τὸ μοσχάρι, ἐνῶ ἡ γυναίκα του ζύμωσε τὸ ἀλεύρι. Αὐτοὺς μιμήσου καὶ σύ. Γιατὶ ὄχι μόνο τὸ νὰ δώσει κανεὶς χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπηρετήσῃ ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη ἔχει μεγάλο μισθό. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀπόστολοι ὄρισαν ἐκείνους τοὺς ἑπτὰ γύρω ἀπὸ τὸ Στέφανο γι' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία³⁶. Ἄν καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔδιναν τίποτε δικό τους στοὺς φτωχοὺς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκεῖνα

μουν καλῶς· ἀλλ' ὁμως μέγαν ἀπηνέγκαντο τὸν μισθόν, ὅτι τὰ παρ' ἐτέρων διδόμενα καλῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ὠκονόμουν ἀπάσης.

15. Γενοῦ τοίνυν καὶ σὺ τῶν σαυτοῦ καλὸς οἰκονόμος, ἵνα 5 διπλοῦν λάβῃς τὸν καρπὸν, καὶ τοῦ δοῦναι, καὶ τοῦ καλῶς οἰκονομῆσαι. Μὴ ἐπαισχυνθῆς διὰ τῆς σαυτοῦ χειρὸς θεραπεῦσαι τὸν πένητα. Ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπαισχύνεται χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ λαβεῖν διὰ τοῦ πένητος, καὶ σὺ χεῖρα ἐκτεῖναι καὶ δοῦναι ἀργύριον ἐπαισχύνῃ; Καὶ πῶς τοῦτο οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας; Ἐν μόνον ἐστὶν 10 αἰσχύνῃ, πονηρία καὶ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία, φιλοσοφροσύνη δὲ καὶ ἐλεημοσύνη καὶ φιланθρωπία καὶ τὸ διακονεῖσθαι τοῖς δεομένοις λαμπροτέρους ἡμᾶς ἐργάζεται. Ὅσον γὰρ ἂν ᾗς πλουσία καὶ εὖπορος, τοσοῦτον ἐπαινέσονται σε πάντες, ὅταν πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ εὐτελεῖς καταβαίνῃς, οὐκ ἄνθρωποι δὲ 15 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης· οὐκ ἐπαινέσεται δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμείψεται διπλαῖς δωρεαῖς. Οὐ γὰρ τῆς ἐλεημοσύνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης πολλοὺς σοι παρασκευάσει τοὺς μισθοὺς.

Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνώμεθα ταῖς τῶν πενήτων θεραπείαις, 20 μηδὲ παραιτώμεθα νίπτειν τῶν ξένων τοὺς πόδας· ἀγιάζονται γὰρ ἡμῶν αἱ χεῖρες διὰ τῆς τοιαύτης διακονίας· κἂν εἰς εὐχὴν αὐτὰς ἀνατείνῃς ἀπὸ τῆς θεραπείας ἐκείνης, ὁρῶν αὐτὰς ὁ Θεὸς δυσωπεῖται μᾶλλον καὶ τὴν αἴτησιν δίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ χρήματα δοῦναι, πολλῶν ἂν εἴη, τὸ δὲ δι' ἑαυτῶν θεραπεῦσαι τοὺς δε- 25 ομένους καὶ μετὰ προθυμίας τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας, πολλῆς καὶ μεγάλης δεῖται ψυχῆς καὶ φιλοσόφου. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ μάλιστα πάντων ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ, τοῖς ἐν θλίψει καὶ πενίᾳ καὶ περιστάσεσιν οὕτω κελεύων συναλγεῖν, ὡς ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄντας δεινοῖς· «τοῖς γὰρ δεσμίοις», φησὶν, «ὡς 30 συνδεδεμένοι». Διόπερ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον ἔστησε μόνον,

πού πρόσφεραν οί ἄλλοι τὰ διαχειρίζονταν σωστά, ὅμως ἔλαβαν μεγάλο μισθό, γιατί τὰ προσφερόμενα ἀπὸ ἄλλους τὰ διαχειρίζονταν σωστά καὶ μὲ κάθε ἀκρίβεια.

15. Γίνε λοιπὸν καὶ σὺ καλὸς διαχειριστὴς τῶν δικῶν σου πραγμάτων, γιὰ νὰ λάβεις διπλὸ καρπὸ, καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἔδωσες καὶ γιὰ τὸ ὅτι τὰ διαχειρίσθηκες καλά. Μὴν ντραπεῖς νὰ περιποιηθεῖς μὲ τὰ δικά σου χέρια τὸ φτωχό. Ὁ Χριστὸς δὲν ντρέπεται ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του καὶ νὰ πάρει μέσω τοῦ φτωχοῦ, καὶ σὺ ντρέπεσαι ν' ἀπλώσεις τὸ χέρι σου καὶ νὰ δώσεις χρήματα; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξη τῆς χειρότερης ἀνοησίας; Ἐνα μόνο εἶναι ντροπή, ἢ κακία, ἢ σκληρότητα καὶ ἢ ἀπανθρωπιά, ἐνῶ ἢ φιλοφροσύνη, ἢ ἐλεημοσύνη, ἢ φιλανθρωπία καὶ τὸ νὰ ἐξυπηρετοῦμε ὅσους ἔχουν ἀνάγκη μᾶς κάνουν λαμπρότερους. Γιατὶ ὅσο πιὸ πλούσια καὶ εὐπορη εἶσαι, τόσο θὰ σὲ ἐπαινέσουν ὅλοι, ὅταν συγκαταβαίνεις πρὸς τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀσημαντους, καὶ θὰ σὲ ἐπαινέσουν ὄχι μόνο ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Γιατὶ θὰ σοῦ ἐτοιμάσει μεγάλο μισθὸ ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη.

Ἄς μὴν ντρεπόμαστε λοιπὸν γιὰ τὴν περιποίηση τῶν φτωχῶν, οὔτε νὰ ἀρνούμαστε νὰ πλένουμε τὰ πόδια τῶν ξένων. Γιατὶ ἀγιάζονται τὰ χέρια μας μὲ τὴν ὑπηρεσία αὐτή. Καὶ ἂν τὰ ὑψώσεις σὲ προσευχὴ μετὰ τὴν περιποίηση ἐκείνη, ὅταν τὰ βλέπει ὁ Θεὸς συγκατανεύει γρηγορότερα καὶ ἱκανοποιεῖ τὸ αἴτημά σου. Γιατὶ τὸ νὰ δώσει κανεὶς χρήματα, εἶναι κάτι πού μποροῦν νὰ τὸ κάνουν πολλοί, ἐνῶ τὸ νὰ περιποιηθεῖ κανεὶς μόνος του ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ προθυμία καὶ ἀγάπη καὶ φιλαδελφία ἀπαιτεῖ δυνατὴ καὶ μεγάλη καὶ φιλόσοφη ψυχὴ. Καὶ αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων ἐκεῖνο πού ἐπιζητεῖ περισσότερο ἀπ' ὅλα ὁ Παῦλος, παραγγέλλοντας νὰ δείχνουμε ἔτσι συμπόνια πρὸς ἐκείνους πού βρίσκονται σὲ θλίψη καὶ φτώχεια καὶ δύσκολες περιστάσεις σὰν νὰ εἴμαστε ἐμεῖς μέσα στὰ ἴδια αὐτὰ δεινά. «Μὲ τοὺς φυλακισμένους», λέγει, «σὰν νὰ εἴστε καὶ σεῖς φυλακισμένοι»³⁷. Γι' αὐτὸ δὲ σταμάτησε

ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπήγαγεν· «εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε». Τί ἐστίν, «εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν»; Ὡστε καὶ εἰς δεσμωτήριον εἰσιέναι καὶ τοὺς δεδεμένους ἐπισκέπτεσθαι καὶ ἀρρωστοῦντας ἐπισκοπεῖν καὶ
5 θλιβομένους παραμυθεῖσθαι καὶ ὀδυνωμένους παρακαλεῖν καὶ πάντα τρόπον τὰ κατὰ δύναμιν εἰσφέρειν ἅπαντα, καὶ μηδὲν ὄλως παραιτεῖσθαι τῶν εἰς σωτηρίαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ἀδελφῶν γινομένων τῶν ἡμετέρων.

Εἰ δὲ χήραν γυναῖκα τοσαῦτα ἀπαιτεῖ κατορθώματα, τίνος
10 ἂν εἴημεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ ἄνδρες ἡμεῖς ταῦτα μὴ ποιοῦντες, ἃ γυναῖκας χήρας ποιεῖν ἐνομοθέτησεν ὁ Παῦλος; Ἄλλ' ἴσως ἂν εἴποι τις· «καὶ πῶς χήραν γυναῖκα τοσαύτην ἀπαιτεῖ ἀκρίβειαν, ὅτε δὲ περὶ παρθενίας ἐπέστελλεν, οὐδὲν διελέχθη τοιοῦτον;» Πλείονα μὲν τούτων φιλοσοφίαν αὐτὰς ἀπήτησεν. Ὅταν γὰρ
15 εἶπη, «μεμέρισται ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος», καί, «ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ», καὶ πάλιν, «τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως», οὐδὲν ἄλλο διὰ τούτων αἰνίττεται τῶν ρημάτων, ἀλλ' ἢ ὅτι τῶν βιωτικῶν ἅπάντων πραγμάτων καθάπαξ ἑαυτὴν
20 ἀπορρήξασαν τὴν παρθένον ὀλόκληρον ἀναθεῖναι δεῖ τῷ Θεῷ τὴν ψυχὴν καὶ μηδὲν πρὸς τὴν γῆν ἔχειν κοινόν, μηδὲ ποτὲ μὲν τούτοις, ποτὲ δὲ ἐκείνοις σχολάζειν, ἀλλὰ καθόλου τούτοις ἀποταξαμένην, ὅλην εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα ἀναλίσκειν τὴν σχολήν. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ τῶν δέκα παρθένων αὐτὸ τοῦτο
25 ἐδήλωσεν ἡμῖν. Διὰ τοῦτο γοῦν ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος, ὅτι ἔλαιον οὐκ εἶχον· ἔλαιον δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστίν, ἀλλ' ἢ φιλοανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη καὶ φιλοφροσύνη καὶ προστασία τῶν ἀδικουμένων καὶ παράκλησις τῶν ὀδυνωμένων, ὅπερ οὐκ ἔχουσαι ἀπῆλθον ἐκεῖναι καὶ τοῦ νυμφῶνος ἐξέπεσον.
30 16. Ταῦτ' οὖν εἰδότες ἅπαντα καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ παρθένοι καὶ γεγαμημένοι καὶ χῆραι, πολλὴν τῆς ἐλεημοσύνης

ἔδω τὸ λόγο μόνο, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ ἄλλο· «ἂν βοήθησε ἐκείνους πού ἀντιμετωπίζουν δυσκολίες, ἂν φρόντισε γιὰ κάθε καλὸ ἔργο». Τί σημαίνει, «ἂν φρόντισε γιὰ κάθε καλὸ ἔργο»; Καὶ σὲ φυλακὴ νὰ πηγαίνει κανεὶς καὶ τοὺς φυλακισμένους νὰ ἐπισκέπτεται καὶ τοὺς ἀρρώστους νὰ φροντίζει καὶ τοὺς στενοχωρημένους νὰ ἐνθαρρύνει καὶ τοὺς πονεμένους νὰ παρηγορεῖ καὶ μὲ κάθε τρόπο νὰ προσφέρει ὅσα μπορεῖ, χωρὶς νὰ παραλείπει ἀπολύτως κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα πού γίνονται γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἀδελφῶν μας.

Ἄν ὁμως ἀπὸ χήρα γυναῖκα ἀπαιτεῖ τόσα κατορθώματα, γιὰ ποιά ἀπολογία θὰ εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς οἱ ἄνδρες ὅταν δὲν κάνουμε ἐκεῖνα πού ὄρισε ὁ Παῦλος νὰ κάνουν χῆρες γυναῖκες; Ἄλλ' ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς· 'καὶ πῶς ἀπὸ χήρα γυναῖκα ἀπαιτεῖ τόση ἀκρίβεια, ἐνῶ ὅταν ἔγραφε γιὰ τὴν παρθενία δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο;' Ὅπως δὴποτε ἀπ' αὐτὲς ζήτησε περισσότερη ἀρετή. Γιατὶ ὅταν λέγει, «ἔχουν διαφορετικὲς ἐπιδιώξεις ἢ παντρεμένη καὶ ἢ παρθένος» καὶ «ἡ ἄγαμη μεριμνάει γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, πῶς νὰ ἀρέσει στὸν Κύριο», καὶ πάλι, «αὐτὸ τὸ λέγω γιὰ νὰ δείξετε καλὴ συμπεριφορὰ καὶ νὰ μείνετε χωρὶς περισπασμοὺς σταθεροὶ κοντὰ στὸν Κύριο»³⁸, τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ μ' αὐτὰ τὰ λόγια παρὰ ὅτι ἡ παρθένος, ἀφοῦ μιὰ γιὰ πάντα ἀπεκόψει τὸν ἑαυτὴ ἀπὸ ὅλα τὰ βιοτικὰ πράγματα, πρέπει νὰ ἀφιερῶσει ὀλόκληρη τὴν ψυχὴ της στὸ Θεὸ καὶ νὰ μὴν ἔχει κανένα κοινὸ μὲ τὴ γῆ, οὔτε ν' ἀσχολεῖται ἄλλοτε μ' αὐτὰ καὶ ἄλλοτε μ' ἐκεῖνα, ἀλλά, ἀπαρνούμενη ἐντελῶς αὐτὰ, νὰ ξοδεύει ὅλο τὸν καιρὸ της στὰ πνευματικὰ πράγματα. Καὶ ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων τὸ ἴδιο ἀκριβῶς μᾶς δήλωσε. Γι' αὐτὸ δηλαδὴ ἀποκλείσθηκαν ἀπὸ τὸ νυμφῶνα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν λάδι. Καὶ λάδι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ φιλοφροσύνη, ἡ προστασία τῶν ἀδικημένων καὶ ἡ παρηγοριὰ τῶν πονεμένων, πράγμα πού δὲν εἶχαν ἐκεῖνες καὶ γι' αὐτὸ ἔφυγαν καὶ ἔχασαν τὸ νυμφῶνα.

16. Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, καὶ οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παρθένες καὶ οἱ παντρεμένες καὶ οἱ χῆρες ὡς φρον-

ποιώμεθα σπουδὴν· καὶ μὴ λέγωμεν, ὅτι 'ὁ δεῖνα πονηρὸς καὶ οὐκ ἄξιος εὖ παθεῖν, ὁ δεῖνα εὐτελής, ὁ δεῖνα ἀπερριμμένος'. Μὴ πρὸς τὴν ἀξίαν ἴδῃς τοῦ δεομένου τῆς θεραπείας, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν μόνον. Κἂν γὰρ εὐτελής ἢ καὶ ἀπερριμμένος, κἂν εὐ-
 5 καταφρόνητος, ὁ Χριστὸς οὕτω σοι λογίζεται τὸν μισθόν, ὡς αὐτὸς εὖ παθὼν δι' ἐκείνου. Ἵνα γὰρ μὴ πρὸς τὴν ἀξίαν βλέπω-
 μεν τῶν εὐεργετουμένων, ἄκουσον τί φησι· «πεινῶντά με εἶδε-
 τε, καὶ ἐθρέψατε». Εἶτα ἐκείνων λεγόντων, «πότε σε εἶδομεν
 10 πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν;» ἐπήγαγε λέγων, «ἐφ' ὅσον ἐποιήσα-
 τε ἐνὶ τῶν μικρῶν τούτων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»· ὥστε οὐδεμία ἡμῖν
 καταλέλειπται πρόφασις. Ἵνα γὰρ μὴ λέγωμεν, ὅτι 'ποῦ νῦν
 κατὰ τὸν Ἥλιαν εὐρεῖν; ποῦ δὲ κατὰ τὸν Ἐλισσαῖον;' καί, 'δός
 μοι τοιούτους ἄνδρας καὶ μετὰ πάσης αὐτοὺς ὑποδέξομαι τῆς
 προθυμίας καὶ οὐ παραιτήσομαι νίψαι τοὺς πόδας καὶ παντὶ θε-
 15 ραπεῦσαι τρόπῳ', ἵνα μὴ ταῦτα λέγωμεν, ὃ πολλῶ μείζον ἐστίν,
 αὐτὸς ὁ τοῦ Ἥλιου καὶ τοῦ Ἐλισσαίου καὶ τῶν προφητῶν Δε-
 σπότης ἀπάντων διὰ τῶν πενήτων ὑπέσχετο πρὸς ἡμᾶς εἰσιέ-
 ναι, λέγων· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν μικρῶν, ἐμοὶ
 ἐποιήσατε».

20 Ἄλλὰ μὴ παραδράμῃς τὸ εἰρημένον. Τὸ γάρ, «πεινῶντά με
 εἶδετε καὶ ἐθρέψατε», τέσσαρας ἀνάγκας ἐφίστησιν ἐλεημοσύ-
 νης· τὸ ἀξιόπιστον τοῦ αἰτουῦντος, ὅτι Δεσπότης ἐστὶν ὁ αἰτῶν·
 τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας, ὅτι πεινᾷ· τὸ εὐκολον τῆς δόσεως, ὅτι
 τραφῆναι ζητεῖ καὶ ἄρτον αἰτεῖ μόνον, οὐχὶ τρυφήν· τὸ μέγεθος
 25 τῆς δωρεᾶς, ὅτι βασιλείαν ἀντὶ τούτων τῶν μικρῶν ἐπαγγέλλε-
 ται. Ἀπάνθρωπος εἶ καὶ ὠμὸς καὶ ἀνηλεής; Αἰδέσθητι, φησί, τὸ
 ἀξίωμα τοῦ αἰτουῦντος. Ἄλλ' οὐ δυσωπεῖ σε τὸ ἀξίωμα; Πρὸς
 τὴν συμφορὰν ἐπικάμφθητι. Ἄλλ' οὔτε τὰ τῆς συμφορᾶς εἰς ἔλε-
 ὄν σε ἐπικάμπει; Διὰ τὸ τῆς αἰτήσεως εὐκολον δός. Οὔτε τὸ
 30 ἀξίωμα, οὔτε τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας, οὔτε τὸ εὐκολον τῆς δό-

τίζουμε πολὺ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη· καὶ ἄς μὴ λέμε ὅτι 'ὁ τάδε εἶναι κακὸς καὶ δὲν ἀξίζει γιὰ εὐεργεσία', 'ὁ τάδε εἶναι τιποτένιος, ὁ τάδε παραπεταμένος'. Μὴν κοιτάξεις τὴν ἀξία ἐκείνου ποὺ χρειάζεται περιποίηση, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκη του μόνο. Καὶ ἂν εἶναι τιποτένιος καὶ παραπεταμένος καὶ εὐκαταφρόνητος, ὁ Χριστὸς ἔτσι σοῦ λογαριάζει τὸ μισθὸ σὰν νὰ ἦταν αὐτὸς ποὺ εὐεργετήθηκε μέσω ἐκείνου. Γιὰ νὰ μὴ βλέπουμε λοιπὸν τὴν ἀξία αὐτῶν ποὺ εὐεργετοῦμε, ἄκουσε τί λέγει: «μὲ εἶδατε πεινασμένο καὶ μὲ θρέψατε». Στὴ συνέχεια, ὅταν ἐκεῖνοι εἶπαν, «πότε σὲ εἶδαμε νὰ πεινᾷς καὶ σὲ θρέψαμε;», πρόσθεσε λέγοντας, «ἀφοῦ τὰ κάνατε αὐτὰ σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους αὐτούς, τὰ κάνατε σὲ μένα»³⁹. Ἐπομένως δὲ μᾶς ἔχει μείνει καμιὰ δικαιολογία. Γιὰ νὰ μὴ λέμε 'ποῦ νὰ βροῦμε τώρα σὰν τὸν Ἡλία καὶ ποῦ σὰν τὸν Ἐλισσαῖο;' καί, 'δὸς μου τέτοιους ἄνδρες καὶ θὰ τοὺς ὑποδεχθῶ μὲ κάθε προθυμία καὶ δὲ θὰ ἀρνηθῶ νὰ τοὺς πλύνω τὰ πόδια καὶ νὰ τοὺς περιποιηθῶ μὲ κάθε τρόπο', γιὰ νὰ μὴν τὰ λέμε αὐτά, πράγμα ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλύτερο, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοῦ Ἡλία καὶ τοῦ Ἐλισσαίου καὶ ὄλων τῶν προφητῶν ὑποσχέθηκε πὼς θὰ ἔρχεται σ' ἐμᾶς μέσω τῶν φτωχῶν, λέγοντας: «ἀφοῦ τὰ κάνατε αὐτὰ σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους αὐτούς, τὰ κάνατε σὲ μένα».

Ἄλλὰ μὴν προσπεράσεις ἐπιπόλαια αὐτὸ ποὺ λέχθηκε. Γιατὶ τὸ «μὲ εἶδατε πεινασμένο καὶ μὲ θρέψατε», ἐπιβάλλει τέσσερις ἀνάγκες γιὰ ἐλεημοσύνη: τὴν ἀξιοπιστία ἐκείνου ποὺ ζητάει, γιὰτὶ ὁ Κύριος εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητάει: τὴν ἐπείγουσα ἀνάγκη, γιὰτὶ πεινάει: τὴν εὐκολία τῆς προσφορᾶς, γιὰτὶ θέλει νὰ τραφεῖ καὶ ζητάει μόνο ψωμὶ ὄχι καλοπέραση: τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς, γιὰτὶ ὑπόσχεται τὴ βασιλεία γι' αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα πράγματα. Εἶσαι ἀπάνθρωπος καὶ σκληρὸς καὶ ἄσπλαχνος; Σεβάσου, λέγει, τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ποὺ ζητάει. Μήπως δὲ σὲ συγκινεῖ τὸ ἀξίωμα; Λύγισε μπροστὰ στὴ συμφορὰ. Ἄλλὰ οὔτε ἡ συμφορὰ σὲ λυγίζει γιὰ ἐλεημοσύνη; Δῶσε γιὰτὶ εἶναι εὐκολὴ ἡ ἱκανοποίηση τοῦ αἰτήματός του. Οὔτε τὸ ἀξίωμα, οὔτε ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη, οὔτε ἡ εὐκολία τῆς προσφορᾶς μπορεῖ νὰ σὲ

σεως δύναται σε πείσαι; Ούκοῦν διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἐπηγγελ-
 μένων ἀγαθῶν παράσχει τῷ δεομένῳ. Ὅρας τέσσαρας αἰτίας
 δυναμένας καὶ τὸν λίθον αὐτόν, καὶ τὸν μικρολόγον καὶ τὸν τε-
 τυφωμένον καὶ τὸν ἀνηλεῆ καὶ τὸν νωθρότατον ἀπάντων ἀν-
 5 θρώπων διαναστῆσαι; Τίς οὖν ἔσται συγγνώμη τοῖς μετὰ το-
 σαύτην παραίνεσιν καὶ συμβουλήν τῶν δεομένων ὑπερορῶσιν;

Εἶπω δὴ καὶ ἕτερον πρὸς τούτοις· ἀκουέτωσαν οἱ μεμνη-
 μένοι. Αὐτὸς ὅταν δέῃ σε θρέψαι οὐδὲ τῆς σαρκὸς φείδεται τῆς
 ἑαυτοῦ, ὅταν δέῃ σε ποτίσαι οὐδὲ τοῦ αἵματος φείδεται οὐδὲ
 10 φθονεῖ, σὺ δὲ οὐδὲ ἄρτου μεταδίδως οὐδὲ ποτηρίου; Καὶ ποίαν
 ἔξεις συγγνώμην τοιαῦτα λαμβάνων καὶ οὕτω τίμια, καὶ τῶν
 εὐτελῶν φειδόμενος; Ὅρα μὴ πολλάκις φειδόμενος τῷ Χριστῷ
 δοῦναι ἐπὶ κέρδει, δῶς ἐπὶ βλάβῃ τῷ διαβόλῳ. Ὅταν γὰρ πέ-
 νησι μὴ δῶμεν, συκοφάνταις διδόμεν· κλέπται πολλάκις ἢ καὶ
 15 οἰκέται κακοῦργοι λαμβάνοντες ἀπῆλθον, ἢ καὶ ἕτεραι πραγμά-
 των περιστάσεις. Καὶ ταῦτα δὲ ὅταν διαφύγωμεν ἅπαντα, θάνα-
 τος ἐπελθὼν γυμνὸν ἀπήγαγεν. Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα γίνηται, προ-
 λαβόντες δῶμεν αἰτοῦντι τῷ Χριστῷ καὶ εἰς τὸν ἄσυλον ἀπο-
 θώμεθα θησαυρόν, ἵνα καὶ ὑπὲρ τῆς φυλακῆς καὶ ὑπὲρ τῆς
 20 προσόδου θαρρῶμεν. Οὐ γὰρ διατηρεῖ μόνον ἅπερ ἔλαβε μετὰ
 ἀκριβείας, ἀλλὰ μετὰ πλείονος αὐτὰ ἀποδίδωσί σοι τῆς προσ-
 θήκης πάλιν.

Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἡμῖν ἐλαττοῦσθαι τὴν οὐσίαν, ὅταν
 ἐλεημοσύνην παρέχωμεν. Οὐ γὰρ ἐλαττοῦται ἀλλ' αὐξεται· οὐ
 25 δαπανᾶται ἀλλὰ πλεονάζει, καὶ πραγματεία τίς ἐστὶ καὶ σπόρος
 τὸ γινόμενον· μᾶλλον δὲ ἀμφοτέρων τούτων κερδαλεώτερον καὶ
 ἀσφαλέστερον. Ἡ μὲν γὰρ ἐμπορία καὶ πνεύμασι καὶ κύμασι
 θαλάσσης ὑπόκειται καὶ ναυαγίοις πολλοῖς, καὶ τὰ σπέρματα
 καὶ αὐχμοῖς καὶ ἐπομβρίαις καὶ ἐτέραις ἀέρων ἀνωμαλίαις, τὰ
 30 δὲ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Χριστοῦ καταβαλλόμενα χρήματα ἀνώτερα

πείσει; Τουλάχιστο δώσε σ' αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀνάγκη γιὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ σοῦ ὑποσχέθηκε. Βλέπεις τέσσερις αἰτίες ποὺ μποροῦν νὰ συγκινήσουν ἀκόμη καὶ τὴν πέτρα καὶ τὸ μικροπρεπὴ καὶ τὸν ἀλαζόνα καὶ τὸν ἄσπλαχνο καὶ τὸν πιὸ νωθρὸ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Ποιὰ συγγνώμη λοιπὸν θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ ὕστερα ἀπὸ τόση παραίνεση καὶ συμβουλή περιφρονοῦν ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη;

Ἄλλὰ θὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη ἄς τὸ ἀκούσουν οἱ μνημένοι. Αὐτὸς ὅταν χρειάζεται νὰ σὲ θρέψει δὲ λυπᾶται οὔτε τὴν ἴδια τὴ σάρκα του, ὅταν χρειάζεται νὰ σὲ ποτίσει οὔτε τὸ αἷμα του λυπᾶται οὔτε φθονεῖ, καὶ σὺ οὔτε ψωμί τοῦ δίνεις οὔτε ἓνα ποτήρι νερό; Καὶ ποιὰ συγγνώμη θὰ ἔχεις ὅταν παίρνεις τέτοια καὶ τόσο πολῦτιμα καὶ λυπᾶσαι τὰ ἀσήμαντα; Πρόσεχε μήπως, μὲ τὸ νὰ λυπᾶσαι πολλές φορές νὰ δώσεις στὸ Χριστὸ πρὸς κέρδος σου, δώσεις στὸ διάβολο πρὸς ζημία σου. Γιατὶ ὅταν δὲ δώσουμε στοὺς φτωχοὺς, δίνουμε στοὺς συκοφάντες. Πολλὲς φορές κλέφτες ἢ καὶ ὑπηρέτες κακοποιοὶ τὰ παίρνουν καὶ φεύγουν, ἢ καὶ ἄλλες περιστάσεις πραγμάτων. Ἄλλὰ καὶ αὐτὰ ἂν τὰ ξεφύγουμε ὅλα, ἔρχεται ὁ θάνατος καὶ μᾶς παίρνει γυμνοὺς. Γιὰ νὰ μὴ γίνονται λοιπὸν αὐτά, ἄς προλάβουμε νὰ δώσουμε στὸ Χριστὸ ποὺ ζητάει καὶ ἄς τοποθετήσουμε τὸ θησαυρὸ μας σὲ ἀπαραβίαστο θησαυροφυλάκιο, γιὰ νὰ εἴμαστε σίγουροι καὶ γιὰ τὴ φύλαξη καὶ γιὰ τὸ κέρδος. Γιατὶ δὲ φυλάγει μὲ ἀκρίβεια μόνο αὐτὰ ποὺ πῆρε, ἀλλὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέφει πάλι μὲ πολὺ μεγαλύτερη προσαύξηση.

Ἄς μὴ νομίζουμε λοιπὸν ὅτι ἐλαττώνεται ἡ περιουσία μας, ὅταν δίνουμε ἐλεημοσύνη. Γιατὶ δὲν ἐλαττώνεται ἀλλὰ αὐξάνεται· δὲν ξοδεύεται ἀλλὰ περισσεύει, καὶ αὐτὸ ποὺ γίνεται εἶναι ἓνα εἶδος ἐμπορίας καὶ σπορᾶς. Ἡ καλύτερα εἶναι πιὸ ἐπικερδέστερο καὶ πιὸ ἀσφαλέστερο καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτά. Γιατὶ ἡ ἐμπορία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας καὶ ἀπὸ ναυάγια πολλά, καὶ ἡ σπορὰ ἐπίσης ἀπὸ ξηρασίες καὶ πλημμύρες καὶ ἀπὸ ἄλλες καιρικὲς ἀνωμαλίες, ἐνῶ τὰ χρήματα ποὺ κατατίθενται στὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε

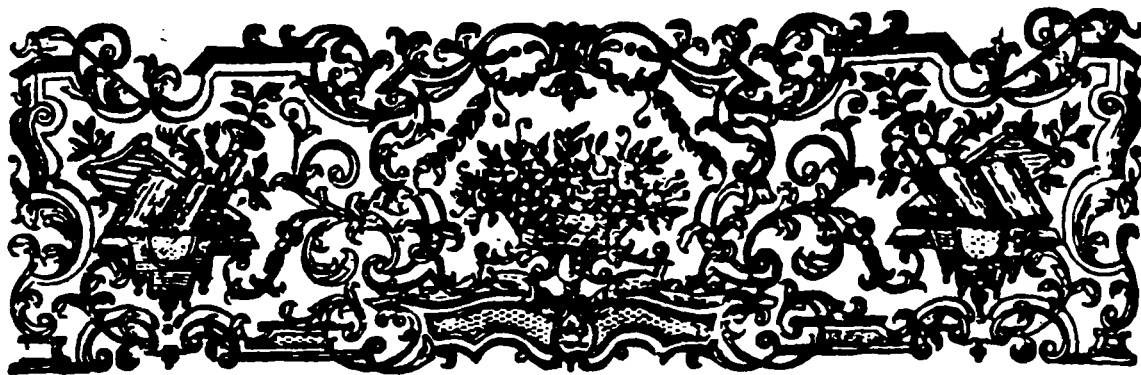
πάσης ἐστὶν ἐπιβουλῆς. Οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ λαβόντος τὰ δοθέντα ἅπαξ· ἀλλὰ μένει πολὺν ἡμῖν καὶ ἄφατον ἐργαζόμενα τὸν καρπὸν καὶ τὸν ἄμητον ἐν καιρῷ φέροντα πλούσιον. «Ὁ σπείρων γὰρ φειδομένως», φησί, «φειδομένως
 5 καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει». Σπείρωμεν τοίνυν μετὰ δαψιλείας, ἵνα καὶ οὕτω θερίσωμεν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύσωμεν, ἧς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα,
 10 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

έπιβουλή. Κανείς δέν μπορεί νά άρπάξει άπό τò χέρι εκείνου πού έλαβε εκείνα πού του δόθηκαν μιá φορά, áλλα μένουν και μās έξασφαλίζουν πολú και άνέκφραστο τόν καρπό και φέρνουν πλούσιο τò θερισμό στον κατάλληλο καιρό. «Έκείνος πού σπέρνει με οίκονομία», λέγει, «θα θερίσει και με οίκονομία, και εκείνος πού σπέρνει με άφθονία, θα θερίσει και με άφθονία»⁴⁰. Άς σπέρνουμε λοιπόν με άφθονία, για να θερίσουμε και με άφθονία και να απολαύσουμε την αιώνια ζωή, την όποία ευχομαι να έπιτύχουμε όλοι μας, με τή χάρη και τή φιλανθρωπία του Κυρίου μας Ίησου Χριστου, μαζί με τόν όποιο στον Πατέρα και στο άγιο Πνεύμα ανήκει ή δόξα, ή δύναμη και ή τιμή, τώρα και πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων. Άμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΟΤΕ ΔΕ ΗΛΘΕ ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ ...»

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

«ΟΤΕ ΔΕ ΗΛΘΕ ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ ...»

τῇ προτέρᾳ συνάξει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καινῇ συναχθεὶς μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, ταύτην ἐν τῇ παλαιᾷ εἶπεν εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ ἀποστόλου, «ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα

1. Μίαν ὑμῶν ἀπελείφθην ἡμέραν καὶ ὡς ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον ὑμῶν χωρισθεὶς, οὕτως ἀσχάλλων καὶ ἀλύων διετέλουν. Καθάπερ γὰρ παῖς ὑπομάζιος τῆς μητρικῆς θηλῆς ἀποσπασθεὶς, ὅπουπερ
5 ἂν ἀπενεχθῆ, πυκνὰ περιστρέφεται, περιβλεπόμενος τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, οὕτω δὲ καγὼ τῶν κόλπων τῶν μητρικῶν ἀπενεχθεὶς πορρωτέρω, πυκνὰ περιεσκόπουν, πανταχοῦ τὴν ἀγίαν ὑμῶν ἐπιζητῶν σύνοδον. Πλὴν ἀλλ' εἶχον ἱκανὴν τούτων παραμυθίαν, τῷ πατρὶ φιλοστόργω πειθόμενος ταῦτα πάσχειν καὶ ὁ τῆς ὑπα-
10 κοῆς μισθὸς τὴν ἀκηδίαν τὴν ἐπὶ τῷ ξενισμῷ γενομένην ἀπειργε. Τοῦτο γὰρ ἐμοὶ καὶ διαδήματος παντὸς λαμπρότερον καὶ στεφάνου σεμνότερον, τὸ πανταχοῦ μετὰ τοῦ γεγεννηκότος περιάγεσθαι· τοῦτο ἐμοὶ καὶ κόσμος καὶ ἀσφάλεια· κόσμος μὲν, ὅτι οὕτως αὐτὸν ἐχειρωσάμην καὶ πρὸς τὸν ἔρωτα ἐπεσπασάμην

1. Γαλ. 2,11.

2. Ἀναφέρεται στὸν ἐπίσκοπο τῆς πόλης.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ

«ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ Ο ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ...»

Μετὰ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν ἐπίσκοπο κατὰ τὴν προηγούμενη σύναξη στὴ καινούρια ἐκκλησία ἐκφώνησε αὐτὴ τὴν ὁμιλία μέσα στὴν παλαιὰ ἐκκλησία στὴν περικοπὴ τοῦ ἀποστόλου, «ὅταν ἦρθε ὁ Πέτρος στὴν Ἀντιόχεια τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο»¹, καὶ ἀποδεικνύει πὼς δὲν ἦταν διαφωνία τὸ γεγονός αὐτό, ἀλλ' οἰκονομία Θεοῦ

1. Μιὰ ἡμέρα ἔμεινα μακριά σας καὶ σὰν νὰ σᾶς ἀποχωρίσθηκα ἓνα ὀλόκληρο χρόνο ἔτσι στενοχωριόμουν καὶ ἀδημονοῦσα. Καὶ ὅτι εἶναι ἀλήθεια αὐτά, τὸ γνωρίζετε ἀπὸ αὐτὰ πού πάθατε καὶ σεῖς. Γιατί, ὅπως τὸ παιδί πού θηλάζει, ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ μητρικὴ θηλή, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν μεταφερθεῖ, στριφογυρίζει συνέχεια ἀναζητώντας τὴ μητέρα του, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ πού ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὶς μητρικὲς ἀγκάλες συχνὰ παρατηροῦσα γύρω μου ἐπιζητώντας παντοῦ τὴν ἀγία σας σύναξη. Ἀλλ' ὅμως εἶχα ἀρκετὴ γι' αὐτὰ παρηγοριὰ τὸ ὅτι πάθαινα αὐτὰ ὑπακούοντας στὸ φιλόστοργο πατέρα, καὶ ὁ μισθὸς τῆς ὑπακοῆς ἀπομάκρυνε τὴν ἀμεριμνησία πού συνέβηκε ἀπὸ τὸ χωρισμὸ αὐτόν. Γιατί αὐτὸ μοῦ εἶναι πιὸ λαμπρὸ ἀπὸ κάθε διάδημα καὶ πιὸ ἔνδοξο ἀπὸ κάθε στεφάνι, τὸ νὰ περιφέρομαι δηλαδὴ παντοῦ μαζί μὲ τὸν πατέρα μου². Αὐτὸ μοῦ εἶναι καὶ κόσμημα καὶ ἀσφάλεια. Κόσμημα, γιατί τόσο τὸν κατέκτησα καὶ ἀπέσπασα τὴν ἀγάπη του γιὰ μένα, ὥστε πουθενὰ ποτὲ νὰ μὴν

τὸν ἑμὸν, ὡς μηδαμοῦ μηδέποτε ἀνέχεσθαι χωρὶς τοῦ παιδὸς φαίνεσθαι· ἀσφάλεια δέ, ὅτι παρῶν καὶ ἀγωνιζόμενον βλέπων, πάντως καὶ τὴν παρὰ τῶν εὐχῶν συμμαχίαν ἡμῖν παρέξει. Καὶ καθάπερ πλοῖον κυβερνητῶν χεῖρες καὶ οἶακες καὶ ζεφύρου
5 πνοαὶ μετὰ ἀσφαλείας εἰς λιμένα παραπέμπουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἡ εὐνοια τούτου καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ τῶν εὐχῶν βοήθεια καὶ ζεφύρου καὶ κυβερνήτου κρεῖττον καὶ τῶν οἰάκων κατευθύνει τὸν λόγον ἡμῶν.

Ἐμὲ δὲ πρὸς τούτοις κάκεῖνο παραμυθεῖτο, τὸ λαμπρᾶς
10 ὑμᾶς ἀπολαῦσαι τότε τραπέζης καὶ φιλότιμον καὶ πολυτελῆ τὸν ἐστιάτορα σχεῖν. Ἐγνωμεν δὲ τοῦτο οὐκ ἐξ ἀκοῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας. Καὶ γὰρ ἦσαν οἱ διακομίζοντες ἡμῖν τὰ εἰρημένα καὶ ἀπὸ τῶν λειψάνων ὀλόκληρον τὴν εὐωχίαν ἐστοχασάμεθα. Ἐπήνεσα μὲν οὖν τὸν ἐστιάσαντα καὶ ἐθαύμασα τῆς
15 πολυτελείας καὶ τοῦ πλούτου, ἑμακάρισα δὲ καὶ ὑμᾶς τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἀκριβείας, ὅτι μετὰ τῆς φυλακῆς τὰ εἰρημένα κατέχετε, ὡς καὶ ἐτέρῳ διακομίσει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀγάπην προθύμως διαλεγόμεθα. Ὁ γὰρ καταβάλλων ἐνταῦθα τὰ σπέρματα, οὐ ρίπτει αὐτὰ παρὰ τὴν ὁδόν,
20 οὐδὲ εἰς τὰς ἀκάνθας ἐκχεῖ, οὐδὲ ἐπὶ τὴν πέτραν σπεῖρει· οὕτω λιπαρὰ καὶ βαθύγειος ὑμῶν ἐστὶν ἡ ἄρουρα καὶ πάντα εἰς τοὺς οἰκείους δεχομένη κόλπους πολυπλασιάζει τὰ σπέρματα.

Ἄλλ' εἶπερ ποτὲ προθυμίαν μοι παρέσχετε καὶ πολλὴν σπουδὴν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν, ὥσπερ οὖν ἀεὶ παρεσχήκατε, ταύτην
25 αἰτῶ καὶ τήμερον ἐμοὶ δοῦναι τὴν χάριν. Οὐδὲ μὲν ὑπὲρ τῶν τυχόντων ἡμῖν ἐστὶν ὁ λόγος, ἀλλ' ὑπὲρ μεγάλων πραγμάτων. Διόπερ ὀφθαλμῶν δέομαι πανταχόθεν ὄξυ βλέπόντων, διανοίας διεγυγερμένης, διανεστηκότος φρονήματος, συντεταμένων λογισμῶν, ψυχῆς ἀγρύπνου καὶ ἐγρηγορυίας. Καὶ γὰρ ἠκούσατε τοῦ
30 ἀναγνώσματος πάντες τοῦ ἀποστολικοῦ· καὶ εἴ τις ὀξέως προσέσχε τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, οἶδεν ὅτι μεγάλοι ἡμῖν ἀγῶνες καὶ

ἀνέχεται νὰ παρουσιάζεται χωρὶς τὸ παιδί του· καὶ ἀσφάλεια, γιὰτὶ μένοντας κοντὰ του καὶ βλέποντας αὐτὸν ν' ἀγωνίζεται ὅπωςδήποτε θὰ μοῦ δώσει καὶ τὴ βουήθεια ἀπὸ τὶς προσευχὲς του. Καὶ ὅπως ἓνα πλοῖο τὸ ὀδηγοῦν μὲ ἀσφάλεια στὸ λιμάνι τὰ χέρια τῶν κυβερνητῶν καὶ τὸ τιμόνι καὶ τὸ φύσημα τοῦ ζέφυρου, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ δικὴ του εὐνοια καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ βοήθεια τῶν προσευχῶν του θὰ κατευθύνει τὸ λόγο μου καλύτερα ἀπὸ τὸ ζέφυρο καὶ ἀπὸ τὸν κυβερνήτη καὶ τὸ τιμόνι.

Κοντὰ σ' αὐτὰ ἐμένα μὲ παρηγοροῦσε καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐσεῖς ἀπολαύσατε τότε πλούσιο τραπέζι καὶ εἶχατε οἰκοδεσπότη γενναιόδωρο καὶ πολυέξοδο. Καὶ τὸ ἔμαθα αὐτὸ ὄχι μόνον ἀπὸ πληροφορίες ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα μου. Γιὰτὶ πραγματικὰ βρέθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ μετέφεραν σὲ μένα ὅσα εἶχαν λεχθεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ὑπολλείματα ἔβγαλα τὸ συμπέρασμα γιὰ ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ εὐωχία. Ἐπαίνεσα λοιπὸν ἐκεῖνον ποὺ σᾶς πρόσφερε τὸ πνευματικὸ τραπέζι καὶ θαύμασα τὴν πολυτέλεια καὶ τὸν πλοῦτο, ἀλλὰ μακάρισα καὶ σᾶς γιὰ τὴ διάθεση καὶ τὴν ἐπιμέλειά σας, γιὰτὶ μὲ τόση προσοχὴ κατέχετε τὰ ὅσα λέχθηκαν ὥστε νὰ τὰ μεταφέρετε καὶ σὲ ἄλλον. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ μὲ προθυμία μιλῶ στὴν ἀγάπη σας. Γιὰτὶ αὐτὸς ποὺ ρίχνει ἐδῶ τὰ σπέρματα, δὲν τὰ ρίχνει στὸ δρόμο, οὔτε τὰ σκορπίζει στὰ ἀγκάθια, οὔτε τὰ σπέρνει στὴν πέτρα· τόσο γόνιμη καὶ εὐφορη εἶναι ἡ δικὴ σας γῆ καὶ δεχόμενη ὅλα τὰ σπέρματα στοὺς κόλπους της τὰ πολλαπλασιάζει.

Ἄλλ' ἂν κάποτε μοῦ δείξατε προθυμία καὶ μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀκρόαση, ὅπως βέβαια καὶ πάντοτε τὴν ἔχετε δείξει, αὐτὴ τὴ χάρη ζητῶ καὶ σήμερα νὰ μοῦ δώσετε· γιὰτὶ ὁ λόγος μας δὲν εἶναι γιὰ τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ γιὰ μεγάλα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ζητῶ μάτια νὰ βλέπουν ἀπὸ παντοῦ καλά, νοῦ προσεκτικό, φρόνημα ὑψηλό, σκέψη συγκεντρωμένη, ψυχὴ ἄγρυπνη καὶ ξύπνια. Καὶ βέβαια ὅλοι ἀκούσατε τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα, ἂν ὅμως κάποιος πρόσεξε καλὰ αὐτὰ ποὺ ἀναγνώσθηκαν, γνωρίζει ὅτι σήμερα βρίσκονται μπροστὰ μας μεγάλοι ἀγῶνες

ιδρῶτες πρόκεινται τήμερον. «Ὅτε γὰρ ἦλθε Πέτρος», φησίν, «εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην».

2. ἼΑρα οὖν οὐ θορυβεῖ ἕκαστον τῶν ἀκούοντων τοῦτο, ὅτι Παῦλος ἀντέστη τῷ Πέτρῳ, ὅτι οἱ στῦλοι τῆς Ἐκκλησίας συγκρούονται καὶ ἀλλήλοις προσπίπτουσι; Στῦλοι γὰρ ὄντως εἰσὶν οὗτοι, τὴν ὄροφὴν τῆς πίστεως ἀνέχοντες καὶ διαβαστάζοντες, καὶ στῦλοι καὶ πρόβολοι λμοὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ πηγαὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ θησαυροὶ καὶ λιμένες καὶ πᾶν ὅπερ ἂν εἴποι τις, οὐδέπω τῆς ἀξίας αὐτῶν ἐφίξεται, ἀλλ' ὅσωπερ ἂν ἦ
10 μεγάλα αὐτῶν τὰ ἐγκώμια, τοσοῦτω πλείων ἡμῖν ὁ ἀγών. Διανάστητε τοίνυν ὑπὲρ πατέρων γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ὁ λόγος, ὥστε ἀποκρούσασθαι τὰ κατ' ἐκείνων φερόμενα ἐγκλήματα παρὰ τῶν ἕξωθεν καὶ τῶν τῆς πίστεως ἀλλοτριῶν.

«Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον
15 αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν». Εἶτα καὶ ἡ αἰτία τῆς καταγνώσεως· «πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν, ὅτε δὲ ἦλθον ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. Καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη
20 αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. Ἄλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων». Καὶ ἄνω λέγει, ὅτι «κατὰ πρόσωπον», καὶ ἐνταῦθα, «ἔμπροσθεν πάντων». Παρατηρεῖτε τοῦτο, τὸ εἰπεῖν, «ἔμπροσθεν πάντων». Εἰ σύ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς καὶ οὐχὶ Ἰου-
25 δαϊκῶς, τί καὶ τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν;»

Τάχα ἐπηνέσατε τὸν Παῦλον τῆς παρρησίας, ὅτι οὐκ ἠδέσθη τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου, διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου οὐκ ἠρυθρίασε τοὺς παρόντας. Ἄλλ' εἰ καὶ Παύλου ἐγκώμιον τοῦτο, ἡμετέρα δὲ αἰσχύνη γίνεται. Τί γάρ, εἰ Παῦλος καλῶς
30 ἐποίησεν; Ἄλλ' ὁ Πέτρος κακῶς, εἶγε οὐκ ὠρθοπόδει. Τί οὖν

3. Ἐθνικοί· ἐδῶ οἱ Χριστιανοὶ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες, ἐνῶ Ἰουδαῖοι καὶ περιτομή, οἱ Χριστιανοὶ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους.

4. Γαλ. 2,11-14.

καὶ ἰδρῶτες. Γιατὶ λέγει, «ὅταν ἦρθε ὁ Πέτρος στὴν Ἀντιόχεια, τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο».

2. Ἄραγε λοιπὸν δὲν ἀνησυχεῖ τὸν κάθε ἀκροατὴ αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ Παῦλος ἐναντιώθηκε στὸν Πέτρο, τὸ ὅτι οἱ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας συγκρούονται καὶ μαλώνουν μεταξύ τους; Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι στύλοι αὐτοί, κρατώντας καὶ βαστάζοντας τὴν ὄροφὴ τῆς πίστεως, καὶ στύλοι καὶ φρουροὶ καὶ μάτια τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ πηγές τῶν ἀγαθῶν καὶ θησαυροὶ καὶ λιμάνια καὶ ὅ,τιδήποτε πεῖ κανεὶς, δὲ θὰ πλησιάσει ποτὲ τὴν ἀξία τους, ἀλλὰ ὅσο μεγάλα εἶναι τὰ ἐγκώμιά τους, τόσο περισσότερος ὁ ἀγώνας μας. Συγκεντρῶστε λοιπὸν τὴν προσοχή σας· γιατί ὁ λόγος εἶναι γιὰ τοὺς πατέρες μας, ὥστε ν' ἀποκρούσουμε τὶς κατηγορίες ποὺ διατυπώνονται ἐναντίον τους ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως.

«Ὅταν ὁμως ἦρθε ὁ Πέτρος στὴν Ἀντιόχεια, τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο, γιατί ἦταν ἄξιος κατηγορίας». Στὴ συνέχεια καὶ ἡ αἰτία τῆς κατηγορίας. «Γιατὶ πρὶν ἔρθουν μερικοὶ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο, ἔτρωγε μαζί μὲ τοὺς ἐθνικούς³, ὅταν ὁμως ἦρθαν ἀποσύρθηκε καὶ διαχώρισε τὴ θέση του, ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ μαζί του ὑποκρίθηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰουδαῖοι, ὥστε παρασύρθηκε στὴν ὑποκρισία τους ἀκόμη καὶ ὁ Βαρνάβας. Ὅταν ὁμως εἶδα ὅτι δὲ βαδίζουν σωστὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου, εἶπα στὸν Πέτρο μπροστὰ σὲ ὄλους». Καὶ παραπάνω λέγει, «κατὰ πρόσωπο» καὶ ἐδῶ, «μπροστὰ σὲ ὄλους». Προσέχετε αὐτό, τὸ ὅτι εἶπε δηλαδὴ, «μπροστὰ σὲ ὄλους». «Ἄν ἐσύ, ποὺ εἶσαι Ἰουδαῖος, ζεῖς σὰν ἐθνικὸς καὶ ὄχι σὰν Ἰουδαῖος, γιατί ἐξαναγκάζεις καὶ τοὺς ἐθνικοὺς νὰ ζοῦν σὰν Ἰουδαῖοι.»⁴

Ἴσως ἐπαινέσατε τὸν Παῦλο γιὰ τὴν παρρησία του, ἐπειδὴ δὲ σεβάστηκε τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου καὶ δὲν ντράπηκε τοὺς παρόντες γιὰ τὴν ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου. Ἄλλ', ἂν καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐγκώμιο τοῦ Παύλου, ὁμως γίνεται δική μας ντροπὴ. Τί σημασία λοιπὸν ἔχει, ἂν ὁ Παῦλος ἔπραξε καλῶς. Ὁ Πέτρος ὁμως ἐνεργοῦσε κακῶς, ἐφόσον δὲ βιάζετο τὸ σωστό. Ποιό λοι-

έμοι τὸ ὄφελος, ὅταν τῆς ζυνωρίδος θάτερος ἵππος χωλεύῃ; Οὐ γὰρ πρὸς Παῦλόν μοι νῦν ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἔξωθεν. Διὰ τοῦτο καὶ παρακαλῶ προσέχειν. Καὶ γὰρ αὖξω τὴν κατηγορίαν καὶ μείζονα ποιῶ, ἵνα ἐπιτείνω ὑμῶν τὴν σπουδὴν. Ὁ γὰρ ἀγω-
 5 νιῶν νήφει καὶ ὁ δεδοικῶς ὑπὲρ πατρὸς προσέχει· ὁ ἀκούων τῆς κατηγορίας, ἐπιθυμεῖ δέξασθαι τὴν ἀπολογία. Ἄν τοίνυν ἄρξωμαι αὖξιν τὴν κατηγορίαν, μὴ ἀπὸ γνώμης τῆς ἐμῆς νομί-
 σητε εἶναι τὰ λεγόμενα. Βαθύνω γὰρ ὑμῶν τῷ λόγῳ τὴν διά-
 νοιαν, διασκάπτω τὸν νοῦν, ἵνα ἐν τῷ βάθει τὰ νοήματα κατα-
 10 θέμενος, ἄσυλον αὐτῶν ἐργάσωμαι τὴν φυλακὴν. Ἄλλὰ καὶ τῆς πόλεως ὑμῶν ἐγκώμιον τὰ ρηθησόμενα. Αὕτη γὰρ τὸν ἀγῶνα ἐδέξατο, αὕτη τὴν μάχην, μᾶλλον δὲ οὐ τὴν μάχην, ἀλλὰ τὴν δο-
 κοῦσαν μὲν εἶναι μάχην, πάσης δὲ εἰρήνης γενομένην χρησιμω-
 τέραν. Οὐ γὰρ οὕτως ἡμῶν τὰ μέλη πρὸς ἄλληλα συνέσφιγκται
 15 ταῖς τῶν νεύρων περιβολαῖς, ὡς οἱ ἀπόστολοι πρὸς ἀλλήλους ἦσαν συνδεδεμένοι τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς.

3. Ἐπηνέσατε τὸν Παῦλον; Ἀκούσατε τοίνυν πῶς κατηγορία ἐστὶ Παύλου τὰ εἰρημένα, ἂν μὴ τὸν ἐναποκεκρυμμένον τοῖς
 ρήμασι θηρεύσωμεν νοῦν. Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; Ἐπετίμησας
 20 Πέτρῳ, ὅτι εἶδες οὐκ ὀρθοποδοῦντα πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου; Καλῶς. Τίνος οὖν ἔνεκεν «κατὰ πρόσωπον»; τίνος ἔνεκεν «ἐμπροσθεν πάντων»; Οὐκ ἔδει ἀμάρτυρον γίνεσθαι τὸν ἔλεγχον; Σὺ δὲ πῶς δημοσιεύεις τὸ δικαστήριον καὶ πολλοὺς τῆς κατηγορίας μάρτυρας ποιεῖς; Καὶ τίς οὐκ ἂν εἶποι, ὅτι ἐξ
 25 ἀπεχθείας τοῦτο ποιεῖς καὶ φθόνου καὶ φιλονεικίας; Οὐ σὺ ἦσθα ὁ λέγων, «ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής»; Τί δέ ἐστι, «τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής»; Συγκαταβαίνων καὶ περιστέλλων αὐτῶν τὰ τραύματα, φησί, καὶ οὐκ ἀφιεῖς εἰς ἀναισχυντίαν ἐκπεσεῖν. Εἶτα περὶ τοὺς μαθητὰς οὕτω κηδεμῶν καὶ φιλάν-
 30 θρωπος ὢν, περὶ τὸν συναπόστολον ἀπάνθρωπος ἐγένου; Οὐκ

πὸν εἶναι σὲ μένα τὸ ὄφελος, ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς χωλαίνει; Γιατὶ τώρα ὁ λόγος μου δὲν εἶναι γιὰ τὸν Παῦλο ἀλλὰ γιὰ τοὺς μὴ χριστιανούς. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλῶ νὰ προσέχετε. Γιατὶ αὐξάνω τὴν κατηγορία καὶ τὴν κάνω μεγαλύτερη γιὰ νὰ ἐντείνω τὴν προσοχή σας. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνιᾷ εἶναι ἄγρυπνος, καὶ ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται γαί τὸν πατέρα του προσέχει ὅποιος ἀκούει τὴν κατηγορία, ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσει καὶ τὴν ἀπολογία. Ἄν λοιπὸν ἀρχίσω ν' αὐξάνω τὴν κατηγορία, μὴ νομίσετε πῶς τὰ λεγόμενα προέρχονται ἀπὸ τὴ δική μου σκέψη. Γιατὶ μὲ τὸ λόγο βαθαίνω τὴ διάνοιά σας, σκάβω τὸ νοῦ σας, γιὰ νὰ θέσω στὸ βάθος τὰ νοήματα καὶ νὰ κάνω τὴ φύλαξή τους ἀσφαλῆ. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πόλη σας ἀποτελοῦν ἐγκώμιο αὐτὰ ποὺ θὰ λεχθοῦν. Γιατὶ σ' αὐτὴ διεξήχθηκε ὁ ἀγώνας, σ' αὐτὴ ἔγινε ἡ μάχη, ἢ καλύτερα ὄχι ἡ μάχη, ἀλλὰ ποὺ φαινόταν ὅτι εἶναι μάχη, ἀλλ' ἔγινε πιὸ χρήσιμη ἀπὸ κάθε εἰρήνη. Γιατὶ τὰ μέλη μας δὲν εἶναι τόσο σφικτὰ μεταξύ τους μὲ τὴ σύνδεση τῶν νεύρων, ὅσο οἱ ἀπόστολοι ἦταν δεμένοι μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης.

3. Ἐπαινέσατε τὸν Παῦλο; Ἀκούστε λοιπὸν πῶς αὐτὰ ποὺ λέχθησαν ἀποτελοῦν κατηγορία ἐναντίον τοῦ Παύλου, ἂν δὲ συλλάβουμε τὸ νόημα ποὺ εἶναι κρυμμένο μέσα σ' αὐτὰ τὰ λόγια. Τί λέγεις Παῦλε; Κατηγόρησες τὸν Πέτρο ὅταν εἶδες πῶς δὲ βάδιζε σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου; Καλὰ ἔκαμες. Γιὰ ποιό λόγο ὅμως «κατὰ πρόσωπο»; γιὰ ποιό λόγο «μπροστὰ σὲ ὄλους»; Δὲν ἔπρεπε νὰ γίνεται ὁ ἔλεγχος χωρὶς μάρτυρες; Ἐσὺ ὅμως πῶς κάνεις γνωστὸ τὸ δικαστήριον καὶ δημιουργεῖς πολλοὺς μάρτυρες τῆς κατηγορίας; Καὶ ποιός δὲ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὅτι τὸ κάνεις αὐτὸ ἀπὸ μίσος καὶ φθόνο καὶ φιλονεικία; Δὲν ἤσουν ἐσὺ ποὺ ἔλεγες, «στοὺς ἀσθενεῖς ἔγιναν σὰν ἀσθενής»⁵; Καὶ τί σημαίνει, «στοὺς ἀσθενεῖς σὰν ἀσθενής»; Δείχνοντας συγκατάβαση καὶ θεραπεύοντας τὰ τραύματά τους, λέγει, καὶ μὴ ἀφήνοντας νὰ πέσουν σὲ ἀδιαντροπία. Καὶ καλά, πρὸς τοὺς μαθητὲς ἔδειχνες τόση μεγάλη φροντίδα καὶ φιλανθρωπία, γιὰ τὸ συναπόστολό σου ἔγινες ἀπάνθρωπος; Δὲν

ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «ὅταν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου»; Σὺ δὲ καὶ δημοσίᾳ ἐλέγχεις καὶ μέγα φρονεῖς ἐπὶ τῷ πράγματι. «Ὅτε γὰρ ἦλθε Πέτρος», φησὶν, «εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ
5 ἀντέστην».

Καὶ οὐκ ἐλέγχεις δημοσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καί, καθάπερ ἐν στήλῃ, τοῖς γράμμασι τὴν μάχην ἐγχαράξας, ἀθάνατον ποιεῖς τὴν μνήμην· ἵνα μὴ οἱ τότε παρόντες μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι μάθωσι διὰ τῆς ἐπιστολῆς
10 τὸ γεγενημένον. Οὕτω σοι ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτε ἀνῆλθες διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἀναθέσθαι αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον; Οὐ σὺ λέγεις, ὅτι «διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἀνέβην καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσί τι εἶναι»; Τί οὖν; Βουλόμενόν σε κατ' ἰδίαν ἀναθέσθαι, ἐκώλυσαν
15 καὶ εἰς μέσον ἤγαγον καὶ δῆλον ἅπασιν ἐποίησαν; Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Εἶτα σὺ μὲν κατ' ἰδίαν ἀνατίθης καὶ οὐδεὶς ἀντιλέγει, τὸν δὲ ἀπόστολον ἐκπομπεύεις;

ἼΑρα οὖν ἐκεῖ μόνον ταύτης ἀπήλαυσας τῆς εὐνοίας; Ἀλλὰ μὴν καὶ ὅτε δὲ μυριάδες τοσαῦται Ἰουδαίων ἦσαν, οὐ μετὰ τῆς
20 αὐτῆς ἐχρήσαντό σοι σοφίας; οὐ κατ' ἰδίαν λαβόντες σε ἔλεγον, «θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων καὶ οὗτοι πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου εἰσὶ καὶ κατήχηνται περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις. Τί οὖν ἔστι; Ποίησον ὃ σοι λέγομεν. Εἰσὶν ἄνδρες ἐν ἡμῖν ἔχοντες εὐ-
25 χὴν ἐφ' ἑαυτοῖς· τούτους λαβὼν ζύρησαι σὺν αὐτοῖς καὶ ἀγνίσθητι μετ' αὐτῶν, ἵνα μάθωσιν, ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδὲν ἔστιν». Εἶδες πῶς φείδονται σου τῆς ὑπολήψεως; πῶς κρύπτουσί σε τῷ προσωπεῖῳ τῆς οἰκονομίας ἐκείνης, τῇ θυσίᾳ, τοῖς ἀγνισμοῖς σε περιστέλλοντες; Διὰ τί μὴ τοσαύτην κηδεμο-
30 νίαν ἐπεδείξω καὶ σύ;

4. Ἄλλ', εἰ ἦν ἀληθῶς μάχη τὰ γενόμενα καὶ φιλονεικία, εἶ-

6. Ματθ. 18,15.

7. Γαλ. 2,1-2.

8. Πράξ. 21,20-24.

ἔκουσες τὸ Χριστὸ πού λέγει, «ὅταν σφάλει ὁ ἀδελφός σου, πήγαινε καὶ ἔλεγξέ τον καὶ ἐνῶ θὰ εἶστε οἱ δύο σὰς μόνου»⁶; Ἐσὺ ὁμως καὶ δημόσια τὸν ἐλέγχεις καὶ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὸ πρᾶγμα. Γιατί λέγει, «ὅταν ἦρθε ὁ Πέτρος στὴν Ἀντιόχεια, τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο».

Καὶ ὄχι μόνο τὸν ἐλέγχεις δημόσια, ἀλλὰ καὶ σὰν σὲ στήλη ἐπάνω χάραξες μὲ γράμματα τὴ διαφωνία, κάμνοντας ἀθάνατη τὴ μνήμη της, ὥστε ὄχι μόνο οἱ τότε παρόντες ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης νὰ μάθουν μέσα ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τὸ γεγονός. Ἔτσι ἔκαμαν σὲ σένα οἱ ἀπόστολοι στὰ Ἱεροσόλυμα ὅταν ἀνέβηκες ὕστερα ἀπὸ δεκατέσσερα χρόνια γιὰ νὰ τοὺς ἐκθέσεις τὸ εὐαγγέλιο; Δὲ λέγεις ἐσύ, «ὕστερα ἀπὸ δεκατέσσερα χρόνια ἀνέβηκα καὶ τοὺς ἐξέθεσα τὸ εὐαγγέλιο, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς φημισμένους»⁷; Τί λοιπόν; Θέλοντας νὰ τοὺς τὸ ἐκθέσεις ἰδιαίτερα, σὲ ἐμπόδισαν, σὲ ὀδήγησαν μπροστὰ σὲ ὄλους καὶ τὸ ἔκαμαν φανερὸ σὲ ὄλους; Δὲν μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς αὐτό. Ἐπειτα, σὺ ἔχεσαι καὶ τὸ ἐκθέτεις κατ' ἰδίαν καὶ κανεὶς δὲν ἀντιλέγει, τὸν ἀπόστολο ὁμως τὸν ἐπικρίνεις δημόσια;

Καὶ ἄραγε ἐκεῖ μόνο ἀπόλαυσες αὐτὴ τὴν εὐνοία; Ἄλλ' ὁμως καὶ ὅταν ἦταν τόσες μυριάδες Ἰουδαῖοι, δὲ σὲ συμπεριφέρθηκαν μὲ τὴν ἴδια σύνεση; δὲ σὲ πῆραν ἰδιαιτέρως καὶ δὲ σοῦ ἔλεγαν, «βλέπεις, ἀδελφέ, πόσες μυριάδες εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι πού ἔχουν συγκεντρωθεῖ καὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ζηλωτὲς τοῦ νόμου καὶ πληροφορήθηκαν γιὰ σένα ὅτι διδάσκεις ἀποστασία ἀπὸ τὸ νόμο. Τί πρέπει λοιπόν νὰ γίνει; Κάνε αὐτὸ πού σοῦ λέμε. Ὑπάρχουν ἀνάμεσά μας ἄνδρες πού ἔχουν κάνει τάξιμο στὸν ἑαυτὸ τους. Ἀφοῦ τοὺς πάρεις, ξυρίσου μαζί τους καὶ ἀγνίσου μαζί μ' αὐτούς, γιὰ νὰ μάθουν πῶς ὅσα ἔμαθαν γιὰ σένα δὲν εἶναι τίποτε»⁸; Εἶδες πῶς φροντίζουν γιὰ τὴν ὑπόληψή σου; πῶς σὲ κρύβουν καὶ σὲ καλύπτουν μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς οἰκονομίας ἐκείνης, μὲ τὴ θυσία, μὲ τοὺς ἀγνισμούς; Γιατί δὲν ἔδειξες καὶ σὺ τόσο μεγάλη φροντίδα;

4. Ἀλλά, ἂν ἦταν πραγματικὰ σύγκρουση καὶ φιλονεικία

χεν ἂν λόγον τὰ κατηγορήματα ταῦτα, νῦν δὲ οὐκ ἔστι μάχη,
 ἀλλὰ δοκεῖ μὲν εἶναι, μεγάλη δὲ καὶ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου
 σοφίαν καὶ εὐνοίαν πρὸς ἀλλήλους ἐπιδείκνυται. Πλὴν τέως αὐ-
 τῆς τῆς δοκούσης εἶναι κατηγορίας ἀκούσωμεν. « Ὅτε δὲ ἦλθε
 5 Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην». Διὰ
 τί; « Ὅτι κατεγνωσμένος ἦν». Καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς καταγνώσε-
 ως; « Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν
 συνήσθιεν, ὅτε δὲ ἦλθον ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν, φο-
 βούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς». Τί λέγεις; Δειλὸς ὁ Πέτρος καὶ
 10 ἄνανδρος; Οὐ διὰ τοῦτο Πέτρος ἐκλήθη, ἐπειδὴ ἄσειστος ἦν
 κατὰ τὴν πίστιν; Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Αἰδέσθητι τὴν προσηγο-
 ρίαν τοῦ Δεσπότη, ἦν ἔθηκε τῷ μαθητῇ. Δειλὸς ὁ Πέτρος καὶ
 ἄνανδρος; Καὶ τίς σου ταῦτα ἀνέξεται λέγοντος; Οὐ ταῦτα σύν-
 οιδεν αὐτῷ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο θέατρον καὶ
 15 ἡ Ἐκκλησία, εἰς ἣν πρῶτος ἐπεπήδησε καὶ τὴν μακαρίαν ἐκεί-
 νην πρῶτος ἀφῆκε φωνὴν καὶ εἶπε, « τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέ-
 στησεν ὁ Θεός, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου», καὶ πάλιν, « οὐ
 γὰρ Δαυῖδ ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὸς δὲ λέγει», φησὶν, « εἶπεν
 ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς
 20 ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»;

Οὗτος οὖν, εἰπέ μοι, δειλὸς καὶ ἄνανδρος, ὁ τοσοῦτου φό-
 βου καὶ τοσοῦτων κινδύνων ἐπικρεμαμένων, μετὰ τοσαύτης
 παρρησίας πρὸς τοὺς αἰμοβόρους κύνας ἐκείνους καὶ τῷ θυμῷ
 ζέοντα ἔτι καὶ φόνου πνέοντα εἰσελθὼν καὶ εἰπὼν, ὅτι ὁ σταυ-
 25 ρωθεὶς ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνέστη καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔστι καὶ ἐκ
 δεξιῶν κάθηται τοῦ Πατρὸς καὶ μυρίοις τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ πε-
 ριβάλλει κακοῖς; Ὅτι γὰρ διαῖραι στόμα, ὅτι γὰρ ἀνοῖξαι χεῖλη,
 ὅτι στήναι, ὅτι φανῆναι μόνον μεταξὺ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν
 ἴσχυσεν, οὐ θαυμάζεις αὐτὸν καὶ στεφανοῖς, εἰπέ μοι; Ποῖος γὰρ
 30 λόγος, τίς διάνοια τὴν παρρησίαν αὐτοῦ τὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
 καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν παραστήσαι δυνήσεται; Οὐκ ἔστιν οὐ-

9. Πράξ. 2,24.

10. Πράξ. 2,34-35.

αὐτὰ πού ἐγιναν, θὰ εἶχαν λόγο οἱ κατηγορίες αὐτές, τώρα ὁμως δὲν ὑπάρχει σύγκρουση, ἀλλὰ φαίνεται βέβαια πὼς ὑπάρχει, ὁμως φανερώνει τὴ μεγάλη σύνεση τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου καὶ τὴ μεταξύ τους ἀγάπη. Ἄλλὰ πρῶτα ἄς ἀκούσουμε αὐτὴ τὴ φαινομενικὴ κατηγορία. «Ὅταν ἦρθε στὴν Ἀντιόχεια ὁ Πέτρος τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο». Γιατί; «Γιατὶ ἦταν ἀξιοκατάκριτος». Καὶ ποιός ἦταν ὁ λόγος τῆς κατάκρισης; «Γιατὶ πρὶν ἔρθουν μερικοὶ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο, ἔτρωγε μαζί μὲ τοὺς ἐθνικούς, ὅταν ὁμως ἦρθαν ἀποσύρθηκε καὶ διαχώρισε τὴ θέση του, ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς». Τί λέγεις; Ὁ Πέτρος ἦταν δειλὸς καὶ ἄνανδρος; Δὲν ὀνομάσθηκε γι' αὐτὸ Πέτρος, ἐπειδὴ ἦταν σταθερὸς στὴν πίστη; Τί κάνεις ἄνθρωπε; Σεβάσου τὴν ὀνομασίαν τοῦ Κυρίου, πού ἔδωσε στὸ μαθητὴ. Δειλὸς ὁ Πέτρος καὶ ἄνανδρος; Καὶ ποιός θὰ σὲ ἀνεχθεῖ λέγοντας αὐτά; Δὲν τοῦ ἀναγνώριζαν αὐτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ πρώτη ἐκείνη σύναξη καὶ ἡ Ἐκκλησία, στὴν ὁποία πρῶτος πήδησε καὶ πρῶτος ἔβγαλε τὴ μακάρια ἐκείνη φωνὴ καὶ εἶπε, «αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησε ὁ Θεός, ἀφοῦ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου»⁹, καὶ πάλι λέγει, «ὁ Δαβὶδ δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, ἀλλ' ὁ ἴδιος λέγει· εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου, κάθισε στὰ δεξιὰ μου, ὥσπου νὰ ὑποτάξω τοὺς ἐχθρούς σου κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου»¹⁰;

Αὐτὸς λοιπόν, πές μου, εἶναι δειλὸς καὶ ἄνανδρος, πού ἂν καὶ ὑπῆρχε τόσοσ φόβος καὶ ἀπειλοῦνταν τόσοι κίνδυνοι παρουσιάσθηκε στους αἰμοβόρους ἐκείνους σκύλους, πού ἔβραζαν ἀκόμη ἀπὸ θυμὸ καὶ εἶχαν φονικὲς διαθέσεις, καὶ εἶπε ὅτι ἐκεῖνος πού σταυρώθηκε ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀναστήθηκε καὶ στοὺς οὐρανούς βρίσκεται καὶ στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα κάθεται καὶ περιβάλλει τοὺς ἐχθρούς του μὲ ἄπειρα κακά; Γιατὶ τὸ ὅτι μπόρεσε νὰ ἀνοίξει τὸ στόμα του καὶ νὰ μιλήσει, νὰ σταθεῖ καὶ νὰ παρουσιασθεῖ μόνος ἀνάμεσα σ' ἐκείνους πού τὸν σταύρωσαν, πές μου, δὲν τὸν θαυμάζεις καὶ δὲ τὸν στεφανώνεις; Γιατὶ ποιός λόγος, ποιός νοῦς θὰ μπορέσει νὰ παραστήσει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλευθεροστομία του πού ἔδειξε τὴν ἡμέρα ἐκείνη; Δὲν ὑπάρχει

δειξ. Εἰ γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ συνέθεντο ὁ Ἰουδαῖοι, εἴαν τις αὐ-
τὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγον ποιεῖν, μετὰ τὸν σταυ-
ρὸν καὶ τὴν ταφὴν ἀκούοντες οὐχὶ Χριστὸν ὁμολογοῦντος μόνον,
ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν οἰκονομίαν μετὰ πάσης φιλοσοφίας
5 ἀνακηρύττοντος, πῶς οὐ διεσπάσαντο καὶ μεληδὸν αὐτὸν διεί-
λοντο πάντες, πρῶτον πάντων τῆς μανίας αὐτῶν κατατολμή-
σαντα;

5. Τὸ γὰρ δὴ μέγα τοῦτό ἐστίν, οὐχ ὅτι Χριστὸν ὠμολόγησεν,
ἀλλ' ὅτι πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, μαινομένων αὐτῶν καὶ οἰ-
10 δούντων ἀπὸ τοῦ φόνου, ὠμολόγησε μετὰ παρρησίας. Ὡσπερ
οὖν ἐν πολέμῳ καὶ παρατάξει, φάλαγγος συμπεφραγμένης, ἐκεῖ-
νον μάλιστα θαυμάζομεν τὸν πρὸ τῶν ἄλλων πηδῶντα καὶ τὸ
μέτωπον αὐτῆς διαρρηγνύντα (οὐ γὰρ δὴ τούτου μόνου, ἀλλὰ
καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ὑφ' ἐτέρων γινομένων κατορθωμάτων οὐ-
15 τος ἂν εἶη πάντως αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν εἴσοδον παρα-
σχών), οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου λογίζεσθαι χρή, ὅτι πρῶτος
εἰσελθὼν καὶ τὸ μέτωπον τῆς φάλαγγος τῆς ἰουδαϊκῆς διαρρή-
ξας καὶ τὴν μακρὰν ἐκείνην δημηγορίαν κατατείνας, οὕτω καὶ
τοῖς ἄλλοις ἀποστόλοις ἔδωκεν εἴσοδον. Κἂν Ἰωάννης κἂν Ἰά-
20 κωβος κἂν Παῦλος κἂν ἄλλος ὅστισοῦν μετὰ ταῦτα μέγα τι
ποιῶν φαίνεται, ἀπάντων οὗτος πλεονεκτεῖ, ὁ προοδοποιήσας
αὐτῶν τῇ παρρησίᾳ καὶ διανοίξας τὴν εἴσοδον καὶ δούς αὐτοῖς,
καθάπερ ποταμῷ πολλῷ φερομένῳ ρεύματι, μετὰ πολλῆς
ἀδείας ἐπεισελθεῖν καὶ τοὺς μὲν ἐναντιουμένους παρασύρειν,
25 τῶν δὲ μετ' εὐνοίας ἀκούόντων τὰς ψυχὰς ἄρδειν διηνεκῶς.

Ἄρ' οὖν μετὰ τὸν σταυρὸν τοιοῦτος, πρὸ δε τοῦ σταυροῦ οὐ
πάντων θερμότερος; Οὐχὶ τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων ἦν; οὐχὶ
πάντων σιγῶντων αὐτὸς ἐφθέγγετο; «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄν-
θρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;» φησὶν ὁ Χριστός· καὶ οἱ
30 μὲν Ἠλίαν ἔλεγον, οἱ δὲ Ἰερεμίαν, οἱ δὲ ἓνα τῶν προφητῶν.
«Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε», φησὶν, «εἶναι;». Εἶτα ἀποκριθεῖς

κανεῖς. Γιατὶ ἂν πρὶν τὴ σταύρωση συμφωνοῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν κάποιος τὸν ὁμολογήσει ὡς Χριστό, αὐτὸν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ συναγωγή, μετὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ταφὴ ἀκούοντάς τον ὄχι μόνο τὸ Χριστὸ νὰ ὁμολογεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴ θεία οἰκονομία μὲ κάθε φιλοσοφία νὰ διακηρύττει, πῶς δὲ θὰ τὸν ξέσχιζαν καὶ δὲ θὰ διαμέλιζαν ὅλοι αὐτόν, πού πρῶτος ἀπ' ὅλους περιφρόνησε τὴ μανία τους;

5. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο βέβαια εἶναι αὐτό, ὄχι τὸ ὅτι ὁμολόγησε τὸ Χριστό, ἀλλὰ τὸ ὅτι πρὶν ἀπ' ὅλους, ἐνῶ ἐκεῖνοι μαίνονταν καὶ ὀργίζονταν ἀπὸ τὸ φόνο, τὸν ὁμολόγησε μὲ παρρησία. Ὅπως λοιπὸν στὸν πόλεμο καὶ στὴ μάχη καὶ ἐνῶ ἡ φάλαγγα ἔχει σχηματίσει πυκνὴ παράταξη, θαυμάζουμε κυρίως ἐκεῖνον πού πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὀρμάει καὶ σπάει τὸ μέτωπό της (γιατὶ ὄχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ μετέπειτα κατορθώματα πού πρόκειται νὰ γίνουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ εἶναι αἴτιος γιὰ ὅλα αὐτὸς πού ἔκαμε τὴν ἀρχὴ καὶ ἄνοιξε τὸ δρόμο), ἔτσι ἀκριβῶς πρέπει νὰ σκεπτόμαστε καὶ γιὰ τὸν Πέτρο, γιατί, ἀφοῦ πρῶτος ὀρμησε καὶ ἔσπασε τὸ μέτωπο τῆς ἰουδαϊκῆς φάλαγγας καὶ ἀπηύθυνε τὴ μακρὰ ἐκείνη ὁμιλία, ἄνοιξε ἔτσι καὶ στοὺς ἄλλους ἀποστόλους τὸ δρόμο. Καὶ εἴτε ὁ Ἰωάννης, εἴτε ὁ Ἰάκωβος, εἴτε ὁ Παῦλος, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος φαίνεται νὰ κάνει κάτι μεγάλο ὕστερα ἀπ' αὐτά, ἀπ' ὅλους ἀνώτερος εἶναι αὐτὸς πού προετοίμασε τὸ δρόμο τους μὲ παρρησία, διανοίγοντας τὴν εἴσοδο καὶ ἐπιτρέποντας σ' αὐτούς, σὰν πολὺ ὀρμητικὸ ποτάμι, νὰ ὀρμήσουν μὲ μεγάλη δύναμή, παρασύροντας ἔτσι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ποτίζοντας συνεχῶς τὶς ψυχὲς ἐκείνων πού μὲ εὐνοϊκὴ διάθεση τοὺς ἀκοῦν.

Ἄραγε λοιπὸν μετὰ τὴ σταύρωση μόνο ἦταν τέτοιος; πρὶν τὴ σταύρωση δὲν ἦταν πιὸ θερμὸς ἀπ' ὄλφους; δὲν ἦταν τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων; δὲ μιλοῦσε αὐτὸς ὅταν ὅλοι σιωποῦσαν; «Ποιὸς λέγουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;», λέγει ὁ Χριστός. Καὶ ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι εἶναι ὁ Ἡλίας, ἄλλοι ὁ Ἱερεμίας καὶ ἄλλοι ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτες¹¹. «Ἐσεῖς», λέγει, «ποιὸς νομίζετε ὅτι εἶμαι;» Καὶ ἀποκρίθηκε τότε ὁ Πέτρος καὶ

Πέτρος εἶπε· «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». «Ὑμεῖς» εἶπε, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἐφθέγγετο. Ὡσπερ γὰρ τὸ στόμα ἀντὶ παντός τοῦ σώματος φθέγγεται, οὕτως ἡ γλῶττα τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνατο. 5 Ἄρ' οὖν ἐνταῦθα μόνον τοιοῦτος ἀλλαχοῦ δὲ καθυφίησι τῆς σπουδῆς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι τὴν αὐτὴν ἐμφαίνει θερμότητα. Καὶ γὰρ εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, «παραδώσουσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μαστιγώσουσι καὶ σταυρώσουσιν», αὐτὸς φησιν· «ἴλεός σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο». 10 Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἐξετάσωμεν, ὅτι ἀπερίσκεπτος ἡ ἀπόκρισις, ἀλλ' ὅτι γνησίου πόθου ἦν καὶ ζέοντος. Πάλιν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ μετεμορφώθη· ὤφθη μεταξὺ Ἡλίας ἐκεῖ καὶ Μωϋσῆς διαλεγόμενος. Πάλιν κάκει ὁ Πέτρος· «εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς».

15 6. Ὅρα πῶς ἐφίλει τὸν διδάσκαλον καὶ σκόπει τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν σύνεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ τότε ἀπλῶς ἀποκριθεὶς ἐπεστομίσθη, ἐνταῦθα τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ διδασκάλου ἐπιτρέπει τὸ πρᾶγμα, «εἰ θέλεις», λέγων. Συμβαίνει γάρ, φησί, καὶ νῦν ἀπερισκέπτως με πόθῳ κινούμενον εἰπεῖν. Ἴν' οὖν μὴ τὴν αὐτὴν 20 ἐπιτίμησιν δέξηται, «εἰ θέλεις», φησί. Συμπόσιον ἦν ἐκεῖνο πάλιν τὸ ἅγιον καὶ φρικῶδες· καὶ τότε λέγοντος τοῦ Ἰησοῦ, «εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», πάλιν ὁ Πέτρος διὰ μὲν τὴν ἐπιτίμησιν τὴν ἤδη γενομένην ἐρωτῆσαι τὸν διδάσκαλον οὐκ ἐτόλμησε, διὰ δὲ τὸν πόθον ὃν εἶχε σιγῆσαι οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐσπούδασε καὶ 25 μαθεῖν καὶ μὴ δόξαι προπετής τις εἶναι καὶ ἀπερίσκεπτος.

Πῶς οὖν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε καὶ ἀσφάλειαν ἑαυτῷ προωκονόμησεν; Ἴνα τῷ μὲν βουλευθῆναι μαθεῖν τὸν ἀκάθεκτον δείξῃ πόθον, τῷ δὲ μὴ δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ποιῆσαι ἀλλ' ἕτερον προβαλέσθαι, τὴν εὐλάβειαν ἐμφαίνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν 30 ἅπασαν. Καὶ γὰρ στενά μοι πάντοθεν, φησί· περὶ προδοσίας ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Δεσπότη· μέγας ὁ κίνδυνος, ὁ κρημνὸς ἐκα-

12. Ματθ. 16,15.16.

13. Μάρκ. 10,33.34.

14. Ματθ. 16,22.

15. Ματθ. 17,4.

16. Ματθ. 26,21.

εἶπε· «ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»¹². «Ἐσεῖς» εἶπε, καὶ γιὰ ὄλους αὐτὸς μίλησε. Γιατί, ὅπως τὸ στόμα μιλάει γιὰ λογαριασμὸ ὄλου τοῦ σώματος, ἔτσι ὁ Πέτρος ἦταν ἡ γλῶσσα τῶν ἀποστόλων καὶ γιὰ ὄλους αὐτὸς ἀπάντησε. Μήπως λοιπὸν ἐδῶ μόνο ἦταν τέτοιος καὶ ἄλλοῦ χαλαρώνει τὸ ζῆλο του; Καθόλου, ἀλλὰ μὲ ὄλα καὶ σὲ ὄλα παρουσιάζει τὸν ἴδιο θερμὸ ζῆλο. Γιατί ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπε, «θὰ παραδώσουν τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ τὸν μαστιγώσουν καὶ θὰ τὸν σταυρώσουν»¹³, αὐτὸς λέγει· «ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξει, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό»¹⁴. Ἄς μὴ ἐξετάσουμε λοιπὸν αὐτό, ὅτι ἡ ἀπάντηση ἦταν ἀπερίσκεπτη, ἀλλὰ ὅτι ἦταν ἀποτέλεσμα γνήσιου καὶ φλογεροῦ πάθους. Πάλι ὁ Χριστὸς ἀνέβηκε στὸ ὄρος καὶ μεταμορφώθηκε· στὸ μεταξὺ φανερώθηκε ἐκεῖ ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Μωϋσῆς συζυτώντας μαζί του. Πάλι καὶ ἐκεῖ ὁ Πέτρος λέγει· «ἂν θέλεις, ἄς κάνουμε ἐδῶ τρεῖς σκηνές»¹⁵.

6. Κοίταξε πῶς ἀγαποῦσε τὸ διδάσκαλο καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴ σύνεση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τότε ἀποκρίθηκε ἀσυλλόγιστα καὶ ἀποστομώθηκε, ἐδῶ ἀφήνει τὸ πρᾶγμα στὴν ἐξουσία τοῦ διδασκάλου λέγοντας, «ἂν θέλεις». Γιατί μπορεῖ, λέγει, καὶ τώρα παρακινούμενος ἀπὸ τὸν πόθο νὰ μιλήσω ἀπερίσκεπτα. Γιὰ νὰ μὴ δεχθεῖ λοιπὸν τὴν ἴδια ἐπιτίμηση, λέγει «ἂν θέλεις». Γινόταν πάλι ἐκεῖνο τὸ ἅγιο καὶ φρικτὸ συμπόσιο· καὶ τότε, ὅταν ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «ἓνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ προδώσει»¹⁶, πάλι ὁ Πέτρος ἐξ αἰτίας τῆς ἐπίπληξης ποῦ τοῦ εἶχε ἤδη γίνει δὲν τόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ τὸ διδάσκαλο, λόγῳ ὅμως τοῦ πόθου ποῦ εἶχε δὲν ἀνεχόταν νὰ σιγήσῃ, ἀλλὰ φρόντισε καὶ νὰ μάθει καὶ νὰ μὴ φανεῖ πῶς εἶναι κάποιος αὐθάδης καὶ ἀπερίσκεπτος.

Πῶς λοιπὸν καὶ τὴν ἐπιθυμία του πραγματοποίησε καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἐξασφάλισε; Μὲ τὸ νὰ θέλει νὰ δείξει τὸν ἀσυγκράτητο πόθο ποῦ εἶχε γιὰ νὰ μάθει, ὅμως νὰ μὴ τὸ κάνει αὐτὸ ὁ ἴδιος ἀλλὰ νὰ βάλῃ ἄλλον νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, δείχνει ὄλη τὴν εὐλάβεια καὶ τὴ μετριοφροσύνη του. Γιατί, λέγει, ἀπὸ παντοῦ τὰ πρᾶγματα μοῦ εἶναι στενόχωρα· ὁ λόγος εἶναι γιὰ προδοσία τοῦ Κυρίου· ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος, ὁ γκρεμὸς καὶ ἀπὸ τίς δύο

τέρωθεν. Ἐάν σιγήσω, ἢ μέριμνα κατεσθίει μου τὴν ψυχὴν· ἂν εἶπω, δέδοικα μὴ ποτε ἐπιτίμησιν δέξωμαι πάλιν. Μέσην οὖν ἤλθεν ὁδὸν καὶ ὁ πανταχοῦ προπηδῶν, τότε τῆς Ἰωάννου παρρησίας ἐδεῖτο, ὥστε μαθεῖν τὸ λεγόμενον. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον
5 ἀνέπνει καὶ εἶχεν ἐν τῇ ψυχῇ διηνεκῶς, ἀλλ' ἢ τὸν διδάσκαλον μόνον. Διὰ τοῦτο καὶ δεσμωτηρίων καὶ μυρίων μετὰ ταῦτα κατετόλμα θανάτων καὶ πάσης τῆς παρούσης κατεγέλα ζωῆς. Δι' ἐκεῖνον καὶ μάστιγας λαβὼν καὶ τοὺς μώλωπας ἔχων ἐπὶ τοῦ νώτου, πρὸς τοὺς μαστίζαντας ἔλεγεν· «οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς ἂ εἶ-
10 δομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν».

Εἶδες φρόνημα ἀδούλωτον; εἶδες παρρησίαν ἀχειρωτον; εἶδες ψυχὴν οὐρανίου πόθου καὶ ἔρωτος γέμουσαν; Πῶς οὖν τολμᾶς λέγειν, ὅτι φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς, ὑπέστελλεν ἑαυτὸν καὶ ἀφώριζε; Καὶ πολλὰ δὲ ἕτερα ἐνήην εἰπεῖν περὶ Πέ-
15 τρου, δεικνύντα αὐτοῦ τὴν θερμότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν πόθον, ὃν εἶχε περὶ τὸν Χριστόν· ἀλλ' ἵνα μὴ μηκύνωμεν ἀκαίρως τὸν λόγον, ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. Οὐδὲ γὰρ ἐγκώμιον αὐτοῦ τήμερον εἰπεῖν πρόκειται, ἀλλὰ τὴν δοκοῦσαν εἶναι ζήτησιν λῦσαι καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν.

20 7. Σὺ δὲ καὶ ἐτέρωθεν σκόπει, πῶς οὐκ ἔστι πιθανὴ ἡ κατηγορία. Τότε μὲν γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτε ἔλεγε, «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ἀνέστησεν ὁ Θεός, λύσας τὰς ὠδίννας τοῦ θανάτου», τότε μεταξὺ ἐχθρῶν ἦν, ἔτι φονῶντων, ἔτι τῷ θυμῷ ζεόντων, ἔτι βουλομένων διασπάσασθαι τοὺς μαθη-
25 τὰς. Ἦκμαζε γὰρ αὐτοῖς ἔτι τὸ πάθος καὶ ᾧδει ἡ διάνοια τῷ θυμῷ. Νυνὶ δέ, ὅτε ταῦτα Παῦλος ἔγραφεν, ἑπτὰ καὶ δέκατον ἔτος εἶχε τὸ κήρυγμα. Εἰπὼν γάρ, «μετὰ τρία ἔτη ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα», λέγει πάλιν, ὅτι «μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα».

30 Ὁ τοίνυν τότε ἐν προοιμίῳ τοῦ κηρύγματος μὴ φοβηθεῖς, νῦν μετὰ χρόνον τοσοῦτον φοβεῖται; ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις μὴ δεῖ-

17. Πράξ. 4,20.

18. Πράξ. 2,24.

19. Γαλ. 1,18 καὶ 2,1.

πλευρές. Ἐάν σιωπήσω, ἡ ἀγωνία κατατρῶγει τὴν ψυχὴ μου· ἂν μιλήσω, φοβᾶμαι μήπως δεχθῶ πάλι ἐπιτίμησι. Ἀκολούθησε λοιπὸν τῇ μέσῃ ὁδῷ καὶ αὐτὸς ποῦ πηδοῦσε παντοῦ πρῶτος χρειάζοταν τότε τὸ θάρρος τοῦ Ἰωάννη γιὰ νὰ μάθει τὸ λεγόμε- νο. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀνέπνεε καὶ δὲν εἶχε στὴν ψυχὴ του διαρκῶς, παρὰ μόνο τὸ διδάσκαλο. Γι' αὐτὸ ἀργότερα περιφρο- νοῦσε καὶ τὶς φυλακὲς καὶ τοὺς ἀπειροὺς θανάσιμους κινδύνους, ἀδιαφορώντας γιὰ ὅλη τὴν παρούσα ζωὴ. Γι' ἐκεῖνον, ἀφοῦ μα- στιγώθηκε καὶ μωλωπίσθηκε στὴν πλάτη, ἔλεγε πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν μαστίγωσαν· «δὲν μπορούμε νὰ μὴν κηρύττουμε αὐτὰ ποῦ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε»¹⁷.

Εἶδες φρόνημα ἀδούλωτο; εἶδες θάρρος ἀκατάβλητο; εἶδες ψυχὴ γεμάτη μὲ οὐράνιο πόθο καὶ ἔρωτα; Πῶς λοιπὸν τολμᾶς νὰ λέγεις ὅτι ἀποσύρθηκε καὶ διαχώρισε τὴ θέση του, ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς; Καὶ πολλὰ ἄλλα θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸν Πέτρο, ποῦ δείχνουν τὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀνδρεία καὶ τὸν πόθο ποῦ εἶχε γιὰ τὸ Χριστό, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν παρατείνουμε ἄσκοπα τὸ λόγο ἀρκοῦν τὰ ὅσα λέχθηκαν. Γιατὶ δὲν πρόκειται νὰ πλέξουμε σήμερα τὸ ἐγκώμιό του, ἀλλὰ νὰ λύσουμε τὸ φαινομενικὸ ζήτημα καὶ νὰ τὸ διευκρινίσουμε ὀριστικά.

7. Ἐσὺ ὅμως καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ πρόσεχε πῶς δὲν εἶναι πιστευτὴ ἡ κατηγορία. Γιατὶ τότε στὴν ἀρχή, ὅταν ἔλεγε, «αὐτὸν τὸν Ἰη- σοῦ, ποῦ ἐσεῖς σταυρώσατε, τὸν ἀνέστησε ὁ Θεός, ἀφοῦ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου»¹⁸, βρισκόταν ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς, ποῦ ἀκόμη εἶχαν φονικὲς διαθέσεις, ἀκόμη ἔβρα- ζαν ἀπὸ θυμὸ, ἀκόμη ἤθελαν νὰ ξεσχίσουν τοὺς μαθητές. Γιατὶ ἀκόμη φούντωνε τὸ πάθος τους καὶ ὁ νοῦς τους ταραζόταν ἀπὸ τὸ θυμὸ. Τώρα ὅμως, ὅταν ὁ Παῦλος ἔγραφε αὐτά, τὸ κήρυγμα εἶχε φθάσει στὸ δέκατο ἑβδομο ἔτος. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶπε, «ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα», πάλι λέγει· «ὕστε- ρα ἀπὸ δεκατέσσερα χρόνια ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα»¹⁹.

Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ τότε στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος δὲ φοβήθηκε, τώρα μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια φοβᾶται; ἐκεῖνος ποῦ δὲ

σας, ἐν Ἀντιοχείᾳ δέδοικεν; ὁ πολεμίων κυκλωσάντων αὐτὸν μὴ πτοηθεὶς τότε, νῦν οὐδὲ πολεμίων παρόντων, ἀλλὰ πιστῶν καὶ μαθητῶν, ἀγωνιᾷ καὶ δέδοικε καὶ οὐκ ὀρθοποδεῖ; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον, ἀναπτομένης μὲν τῆς πυρᾶς καὶ εἰς ὕψος 5 ἐγειρομένης κατατολμᾶν, σβεθεῖσαν δὲ καὶ γενομένην τέφραν δεδοικέναι καὶ τρέμειν; Εἰ δειλὸς ἦν καὶ ἀνανδρος ὁ Πέτρος, ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, ἐν τῇ μητροπόλει τῶν Ἰουδαίων, ὅπου πάντες ἦσαν οἱ πολέμιοι, τότε ἂν ἔδεισεν, οὐ μετὰ χρόνον τοσοῦτον ἐν τῇ χριστιανικωτάτῃ πόλει, οὐδὲ φίλων καὶ γνησίων 10 παρόντων. Ὡστε οὔτε ὁ καιρὸς, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε ἡ ποιότης τῶν προσώπων ἀφήσιν ἡμᾶς πιστεῦσαι τοῖς λεγομένοις οὕτως ὡς εἴρηται καὶ καταγνῶναι τοῦ Πέτρου δειλίαν.

Ἐπηνέσατε τὰ εἰρημένα; καίτοι γε ἐν ἀρχῇ τὸν Παῦλον ἐθαυμάζετε καὶ τῆς παρρησίας αὐτὸν ἐξεπλήττεσθε· ἀλλ' ἰδοὺ 15 περιέτρεψε τὴν κατηγορίαν ὁ λόγος. Ἄλλ' ὥσπερ ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅτι οὐδέν μοι ὄφελος, ἐὰν Παύλου καλῶς ποιῶντος, ὁ Πέτρος δειχθῇ μὴ καλῶς ποιῶν (τὰ γὰρ ἐγκλήματα καὶ ἡ καθ' ἡμῶν αἰσχύνη μένει, ἂν τε οὗτος ἂν τε ἐκεῖνος διημαρτηκῶς τύχη), οὕτω καὶ νῦν τὸ αὐτὸ λέγω πάλιν, ὡς οὐδέν μοι ὄφελος, 20 ἂν Πέτρου τὴν κατηγορίαν ἀποσκευασαμένου, ὁ Παῦλος φαίνεται θαρσαλέως καὶ ἀπερισκέπτως τοῦ συναποστόλου κατηγορῶν. Φέρε οὖν καὶ τοῦτον τῶν ἐγκλημάτων ἀπολύσωμεν.

Τί οὖν; Ὁ μὲν Πέτρος τοιοῦτος, ὁ δὲ Παῦλος οὐ τοιοῦτος; Καὶ τί Παύλου θερμότερον γένοιτ' ἂν, ὃς καθ' ἐκάτην ἡμέραν 25 ἀπέθνησκε διὰ τὸν Χριστόν; Ἀλλὰ νῦν οὐ περὶ ἀνδρείας ἡμῖν ὁ λόγος (τί γὰρ πρὸς τὸ προκείμενον τοῦτο;), ἀλλ' εἰ ἀπεχθῶς πρὸς τὸν ἀπόστολον διέκειτο ἢ εἰ κενοδοξίας τινὸς καὶ φιλονεικίας ἦν αὕτη ἡ μάχη. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν· μὴ γένοιτο. Οὐδὲ γὰρ Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀγίων ἐκείνων μόνον, 30 ἀλλὰ καὶ πάντων δοῦλος ἦν ἀπλῶς τῶν ἀποστόλων ὁ Παῦλος,

φοβήθηκε στὰ Ἱεροσόλυμα, φοβᾶται στὴν Ἀντιόχεια; ἐκεῖνος ποὺ δὲν πτοήθηκε τότε ποὺ τὸν κύκλωσαν ἐχθροί, τώρα ποὺ δὲν εἶναι παρόντες ἐχθροὶ ἀλλὰ πιστοὶ καὶ μαθητές, ἀγωνιᾷ καὶ φοβᾶται καὶ δὲ βαδίζει σωστά; Καὶ πῶς μπορούν νὰ δικαιολογηθοῦν αὐτά, νὰ ριψοκινδυνεύει δηλαδὴ ὅταν ἡ φωτιὰ ἀνάβει καὶ ὑψώνονται οἱ φλόγες της, νὰ φοβᾶται ὁμοῦ καὶ νὰ τρέμει ὅταν σβησθεῖ καὶ γίνει στάχτη; Ἄν ὁ Πέτρος ἦταν δειλὸς καὶ ἄνανδρος, θὰ φοβόταν τότε στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος, στὴ μητρόπολη τῶν Ἰουδαίων, ὅπου ὅλοι ἦταν ἐχθροί, καὶ ὄχι ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια στὴν πιὸ χριστιανικὴ πόλη καὶ ποὺ ἦταν παρόντες φίλοι καὶ γνωστοί. Ὡστε οὔτε ὁ καιρὸς, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε ἡ ποιότητα τῶν προσώπων μᾶς ἀφήνει νὰ πιστέψουμε τὰ λεγόμενα ἔτσι ὅπως ἔχουν λεχθεῖ καὶ νὰ καταγορήσουμε τὸν Πέτρο γιὰ δειλία.

Ἐπαινέσατε αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν; Ἄν καὶ στὴν ἀρχὴ θαυμάζατε τὸν Παῦλο καὶ νιώθατε κατάπληξη γιὰ τὴν παρρησία του· ὁμοῦ νά, ὁ λόγος ἀνέτρεψε τὴν κατηγορία. Ἄλλ' ὅπως ἔλεγα στὴν ἀρχὴ ὅτι δὲν ἔχω κανένα ὄφελος, ἂν φανεῖ πῶς ὁ Παῦλος ἐνεργοῦσε καλὰ καὶ ὁ Πέτρος δὲν ἐνεργοῦσε καλὰ (γιατὶ οἱ κατηγορίες καὶ ἡ ἐναντίον μας ντροπὴ μένει, εἴτε ὁ ἕνας εἴτε ὁ ἄλλος βρεθεῖ νὰ ἔχει σφάλει), ἔτσι καὶ τώρα τὸ ἴδιο λέγω πάλι, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχω κανένα ὄφελος, ἂν ὁ Πέτρος ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν κατηγορία καὶ ὁ Παῦλος φαίνεται νὰ κατηγορεῖ θρασύτατα καὶ ἀπερίσκεπτα τὸ συναπόστολό του. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀπαλλάξουμε καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὶς κατηγορίες.

Τί λοιπὸν; Ὁ Πέτρος ἦταν τέτοιος καὶ ὁ Παῦλος ὄχι; Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ θερμὸ ἀπὸ τὸν Παῦλο, ποὺ κάθε ἡμέρα πέθαινε γιὰ τὸ Χριστό; Ὅμως τώρα ὁ λόγος μας δὲν εἶναι γιὰ τὴν ἀνδρεία του (γιατὶ ποιά σχέση ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸ θέμα μας;), ἀλλ' ἂν φερόταν μὲ μίσος πρὸς τὸν ἀπόστολο ἢ ἂν ἡ διαμάχη αὐτὴ ἦταν ἀποτέλεσμα κάποιας ματαιοδοξίας καὶ φιλονεικίας. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς· μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Γιατὶ ὄχι μόνο τοῦ Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀγίων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ὅλων γενικὰ τῶν ἀποστόλων ὁ Παῦλος

καὶ ταῦτα πλεονεκτῶν ἀπάντων κατὰ τοὺς κόπους· ἀλλ' ὁμως πάντων ἑαυτὸν ἔσχατον εἶναι ἐνόμιζεν. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν, «ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος»· οὐ μόνον δὲ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγίων 5 ἀπλῶς ἀπάντων. «Ἐμοὶ» γάρ, φησί, «τῷ ἐλαχίστῳ πάντων τῶν ἀγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη».

8. Εἶδες συντετριμμένην ψυχὴν; εἶδες πῶς ἑαυτὸν κατώτερον πάντων ἴστησι τῶν ἀγίων, οὐχὶ τῶν ἀποστόλων μόνον; Ὁ δὲ οὕτω περὶ πάντας διακειμένος, ἤδει καὶ πόσης τὸν Πέτρον προ- 10 εδρίας ἀπολαβεῖν ἐχρῆν καὶ ἠδεῖτο μάλιστα πάντων ἀνθρώπων τοῦτον καὶ ὡς ἄξιος ἦν, οὕτω περὶ αὐτὸν διέκειτο. Καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν δῆλον. Ἡ οἰκουμένη πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἐβλεπεν, αἱ φροντίδες τῶν πανταχοῦ τῆς γῆς Ἐκκλησιῶν τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἦσαν ἐξηρητημέναι, μυρία ἑμερίμνα καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρά- 15 γματα, πάντοθεν αὐτὸν ἐκύκλουν κηδεμονίαι, προστασίαι, διορθώσεις, συμβουλαί, παραινέσεις, διδασκαλίαι, μυρίων οἰκονομίαι πραγμάτων· καὶ πάντα ἐκεῖνα ἀφείς, ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πρόφασις τῆς ὁδοῦ οὐδεμία ἕτερα ἦν, ἀλλ' ἡ τὸ Πέτρον ἰδεῖν, καθὼς αὐτός φησιν· «ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορη- 20 σαι Πέτρον»· οὕτως αὐτὸν ἐτίμα καὶ πρὸ πάντων ἤγε.

Τί οὖν; ἰδὼν αὐτὸν εὐθέως ἀνεχώρησεν; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐπέμεινε πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε. Εἷ τινα οὖν στρατηλάτην ἴδοις, εἶπέ μοι, γενναῖον καὶ θαυμαστόν, τοῦ πολέμου συγκεκροτημένου, τῆς παρατάξεως συνεστῶσης, τῆς μάχης ζεούσης, 25 μυρίων αὐτὸν πάντοθεν καλούντων πραγμάτων, ἀφέντα τὴν παράταξιν καὶ πρὸς ἐπίσκεψίν τινος ἀπελθόντα φίλου, ἄρα ἕτεραν μείζονα ταύτης ζητεῖς ἀπόδειξιν, εἶπέ μοι, τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον εὐνοίας; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ Παύλου καὶ Πέτρου λογίζου. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα πόλεμος συν- 30 ειστήκει χαλεπὸς καὶ παράταξις ἦν καὶ μάχη, οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς

20. Α' Κορ. 15,9.

21. Ἐφ.3,8.

22. Γαλ. 1,18.

ἦταν δούλος, παρ' ὄλο πού κόπιαζε πιό πολὺ ἀπ' ὄλους· ἀλλ' ὁμως θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του τελευταῖο ἀπ' ὄλους. Γιατὶ λέγει, «ἐγὼ εἶμαι ὁ πιό τελευταῖος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, πού δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζομαι ἀπόστολος»²⁰. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὄλους γενικὰ τοὺς Χριστιανούς. Γιατὶ λέγει, «σὲ μένα τὸν πιό ἀσήμαντο ἀπ' ὄλους τοὺς Χριστιανούς δόθηκε αὐτὴ ἡ χάρη»²¹.

8. Εἶδες συντριμμένη ψυχὴ; εἶδες πῶς τοποθετεῖ τὸν ἑαυτὸ του πιό κάτω ἀπ' ὄλους τοὺς Χριστιανούς καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους; Αὐτὸς ὁμως πού συμπεριφερόταν ἔτσι πρὸς ὄλους, ἤξερε πόση τιμὴ ἔπρεπε ν' ἀπολαμβάνει ὁ Πέτρος καὶ τὸν σεβόταν πιό πολὺ ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄπως ἦταν ἄξιος ἔτσι τοῦ φερόταν. Καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ αὐτό. Ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐβλεπε σ' αὐτόν, οἱ φροντίδες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς γῆς ἦταν ἐξαρτημένες ἀπὸ τὴν ψυχὴ του, γιὰ ἄπειρα πράγματα μεριμνοῦσε καθημερινά, ἀπὸ παντοῦ τὸν κύκλων φροντίδες, προστασίες, διορθώσεις, συμβουλές, παραινέσεις, διδασκαλίες, διευθετήσεις ἄπειρων πραγμάτων· καὶ ὁμως, ἀφήνοντας κατὰ μέρος ὄλα αὐτά, πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἄλλη πρόφαση γιὰ τὸ ταξίδι παρὰ μόνο νὰ δεῖ τὸν Πέτρο, ὄπως ὁ ἴδιος λέγει· «ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα νὰ γνωρίσω τὸν Πέτρο»²²· τόσο πολὺ τὸν τιμοῦσε καὶ τὸν θεωροῦσε ἀνώτερο ἀπ' ὄλους.

Τί λοιπόν; τὸν εἶδε καὶ ἔφυγε ἀμέσως; Καθόλου, ἀλλὰ παρέμεινε κοντὰ του δεκαπέντε ἡμέρες. Πές μου λοιπόν, ἂν ἐβλεπες κάποιο στρατηγὸ, γενναῖο καὶ θαυμαστό, ἐνῶ ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθεῖ, ἢ παράταξη ἦταν ἔτοιμη, ἢ μάχη ἄναβε, καὶ ἄπειρα πράγματα νὰ τὸν καλοῦν ἀπὸ παντοῦ, νὰ ἐγκατελείπει τὴν παράταξη καὶ νὰ φεύγει γιὰ ἐπίσκεψη κάποιου φίλου, ἄραγε θὰ ζητοῦσες ἄλλη μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὴ ἀπόδειξη, πές μου, γιὰ τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπο; Ἐγὼ βέβαια νομίζω ὄχι. Αὐτὸ λοιπόν νὰ σκέπτεσαι καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἐδῶ εἶχε κηρυχθεῖ φοβερὸς πόλεμος καὶ ὑπῆρχε παράταξη καὶ μάχη, ὄχι μόνο

κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ μάχη περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας· ἀλλ' ὁμως οὕτως ἠδεῖτο τὸν Πέτρον, ὥστε καὶ τοσαύτης ἀνάγκης ἐπικειμένης καὶ κατεπειγούσης, ἐκδραμεῖν δι' ἐκεῖνον εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ μεῖναι πρὸς αὐ-
5 τὸν ἡμέρας δεκαπέντε καὶ τότε ἐπανελθεῖν.

9. Ἔγνωτε τὴν ἀνδρείαν τοῦ Πέτρου, ἐμάθετε τὴν φιλοφροσύνην Παύλου τὴν περὶ τοὺς ἀποστόλους πάντας, τὴν περὶ αὐτὸν τὸν Πέτρον· ἀνάγκη λοιπὸν ἐπὶ τὴν λύσιν ἔλθειν τοῦ ζητήματος. Εἰ γὰρ καὶ οὗτος ἐφίλει τὸν Πέτρον κάκεῖνος δειλὸς
10 οὐκ ἦν καὶ ἄνανδρος καὶ ἡ φιλονεικία καὶ ἡ ἀντίστασις οὐκ ἀπὸ ψυχῆς ἐγένετο, τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον; καὶ τίνος ἕνεκεν ταῦτα ὠκονομεῖτο;

Ἐνταῦθα προσέχετε καὶ διανάστητέ μοι καὶ συντείνετε ἑαυτούς, ὥστε δέξασθαι σαφῆ τὴν ἀπολογία. Καὶ γὰρ ἄτοπον
15 ἐμὲ μὲν τὸν διασκάπτοντα τοσοῦτον πόνον ὑπομένειν, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἐξ εὐκολίας μέλλοντας τὸ χρυσίον ὀρᾶν, τῇ ραθυμίᾳ τὸ κέρδος τοῦτο παραδραμεῖν. Ἀνάγκη δὲ μικρὸν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγεῖν, ὥστε σαφεστέραν ὑμῖν ποιῆσαι τὴν διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ Ἰησοῦς, τὴν ὑπὲρ
20 ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας κατέλιπε τοῖς ἑαυτοῦ ἀποστόλοις, καθὼς Παῦλός φησι, «θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς»· καὶ πάλιν, «ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν», τουτέστιν, ἀντὶ Χριστοῦ.

25 Τότε τοίνυν, ἡνίκα ἐκήρυττον οὗτοι κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, αἵρεσις οὐδεμία ἦν· πᾶσα δὲ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων δύο ταῦτα δόγματα εἶχε, τὸ μὲν ὑγιές, τὸ δὲ διεφθαρμένον. Ἦ γὰρ Ἕλληνες ἢ Ἰουδαῖοι οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες ἅπαντες ἦσαν· οὔτε δὲ Μανιχαῖος, οὔτε Μαρκίων, οὔτε δὲ Οὐαλεντῖνος, οὐκ
30 ἄλλος οὐδεὶς ἀπλῶς· τί γὰρ δεῖ πάσας καταλέγειν τὰς αἱρέσεις; καὶ γὰρ μετὰ τὸν σῆτον τότε τα ζιζάνια ἐσπάρη, ἡ παντοδαπὴ

23. Β' Κορ. 5,19-20.

24. Μανιχαῖος· αἱρεσιάρχης τοῦ 3ου αἰ., ἰδρυτῆς θρησκευτικῆς αἵρεσης, τοῦ Μανιχαϊσμοῦ. Μαρκίων· αἱρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰ., πού δίδασκε διαρχία στὸ Θεό. Οὐαλεντῖνος· αἱρεσιάρχης καὶ αὐτὸς τοῦ 2ου αἰώνα.

πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα μάχη γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὅμως τόσο πολὺ σεβόταν τὸν Πέτρο, ὥστε, ἂν καὶ ὑπῆρχε τόση μεγάλη καὶ κατεπείγουσα ἀνάγκη, ἔκρινε ἀναγκαῖο νὰ τρέξει στὰ Ἱεροσόλυμα, νὰ μείνει κοντὰ του δεκαπέντε ἡμέρες καὶ ὕστερα νὰ φύγει.

9. Γνωρίσατε τὴν ἀνδρεία τοῦ Πέτρου, μάθατε τὴ φιλικὴ διάθεση τοῦ Παύλου γιὰ ὄλους τοὺς ἀποστόλους καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πέτρο· πρέπει τώρα νὰ ἔρθουμε στὴ λύση τοῦ ζητήματος. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸς ἀγαποῦσε τὸν Πέτρο, καὶ ἐκεῖνος δὲν ἦταν δειλὸς καὶ ἄνανδρος, καὶ ἡ φιλονεικία καὶ ἡ ἀντίθεση δὲν προερχόταν ἀπὸ μέσα του, τί τέλος πάντων σημαίνει τὸ λεγόμενο καὶ γιὰ ποιό λόγο ἔγιναν αὐτὰ ἔτσι; Ἐδῶ προσέχετε, συγκεντρωθεῖτε στὰ λεγόμενά μου καὶ ἐντεínaτε τὶς δυνάμεις σας, γιὰ νὰ κατανοήσετε καλὰ τὴν ἀπολογία. Γιατί πραγματικὰ εἶναι παράλογο, ἐγὼ πὺ σκάβω νὰ ὑπομένω τόσο κόπο, ἐνῶ σεῖς πὺ μὲ εὐκολία πρόκειται νὰ δεῖτε τὸ χρυσάφι, νὰ περιφρονήσετε ἀπὸ ἀδιαφορία αὐτὸ τὸ κέρδος. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ φέρω τὸ λόγο λίγο πὺ πάνω, ὥστε νὰ κάνω σαφέστερη τὴ διδασκαλία σὲ σᾶς. Ὅταν δηλαδὴ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ πραγματοποιοῖσε τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς, ἄφησε τὴν ὑπόθεση τῆς διδασκαλίας στοὺς ἀποστόλους του, ὅπως ὁ Παῦλος λέγει, «ἀνέθεσε σὲ μᾶς τὸ κήρυγμα τῆς συμφιλίωσης» καὶ πάλι, «ἐνεργοῦμε σὰν πρεσβευτὲς τοῦ Χριστοῦ, σὰν νὰ εἶναι ὁ Θεὸς πὺ παρακαλεῖ μέσα ἀπὸ τὰ λόγια μας»²³, δηλαδὴ ἐνεργοῦμε ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ.

Τότε λοιπόν, ὅταν αὐτοὶ κήρυτταν σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη, δὲν ὑπῆρχε καμιά αἵρεση, καὶ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶχε τὰ δύο αὐτὰ δόγματα, τὸ ἓνα σωστὸ καὶ τὸ ἄλλο ἐσφαλμένο. Γιατί ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἦταν ἢ εἰδωλολάτρες ἢ Ἰουδαῖοι, καὶ οὔτε Μανιχαῖος, οὔτε Μαρκίων, οὔτε Οὐαλεντίνος²⁴, καὶ γενικὰ κανένας ἄλλος δὲν ὑπῆρχε. Καὶ γιατί πρέπει νὰ ἀριθμῶ ὅλες τὶς αἱρέσεις; γιατί πραγματικὰ μετὰ τὴ σπορὰ τοῦ σιταριοῦ τότε σπάρθηκαν καὶ τὰ ζιζάνια, ἢ κάθε εἶδους διαφθορὰ τῶν αἱρέσε-

τῶν αἰρέσέων διαφθορά. Τοὺς μὲν οὖν Ἰουδαίους ἐπέτρεψε τῷ Πέτρῳ, τοῖς δὲ Ἑλλησι τὸν Παῦλον ἐπέστησεν ὁ Χριστός. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ λέγω, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Παύλου λέγοντός ἐστιν ἀκούσαι· «ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς πε-
5 ριτομῆς, ἐνήργησε κάμοι», φησὶν, «εἰς τὰ ἔθνη», περιτομὴν ἐν-
ταῦθα αὐτὸ τὸ ἔθνος καλῶν.

Καὶ πόθεν δῆλον; Ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. Εἰπὼν γάρ, «ὁ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε κάμοι», φησὶν, «εἰς τὰ ἔθνη», δεικνύντος ἐστίν, ὅτι πρὸς ἀντιδιαστολὴν
10 τῶν ἐθνῶν περιτομὴν εἶπε. Πρὸς δὲ ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐθνῶν, οὐχὶ περιτομή, ἀλλ' Ἰουδαῖοί εἰσιν, οὓς διὰ τῆς περιτομῆς ἠνίξατο· ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὁ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῶν Ἰου-
δαίων, ἐνήργησε κάμοι εἰς τὰ ἔθνη. Καθάπερ γάρ τις βασιλεὺς σοφός, τὸν ἐπιτήδειον μετὰ ἀκριβείας εἰδώς, ἐτέρῳ μὲν τοὺς ἰπ-
15 πεῖς, ἐτέρῳ δὲ τῶν πεζῶν ἐγχειρίζει τὴν προστασίαν, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστός, τὸ στρατόπεδον τὸ ἑαυτοῦ διελθὼν εἰς δύο ταῦτα μέρη, τοὺς μὲν Ἰουδαίους Πέτρῳ, τοὺς δὲ Ἑλληνας ἐπέτρεψε Παύλῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ ἡ διαφορὰ τῶν στρατοπέδων ἐν τῇ
κατασκευῇ τῶν ὄπλων οὐκ ἐν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐστίν,
20 οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφορὰ ἐν σχήματι μικρῶ τινι τῆς σαρκὸς οὐκ ἐν τῇ τῆς οὐσίας ἐναλλαγῇ φαίνεται.

10. Ὡσπερ οὖν ἔλεγον ἦσαν ἀμφοτέροι τὰ στρατόπεδα ταῦτα ἐγκεχειρισμένοι. Καὶ εἰ μὴ μηκύνω τὸν λόγον, εἰ μὴ ἀπεκάμετε ἐρῶ καὶ τὴν αἰτίαν ὑμῖν, δι' ἣν οὗτος μὲν τοὺς Ἰουδαίους, ἐκεῖ-
25 νος δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐπιστεύθησαν. Καὶ γὰρ ἄξιον ζητήσεως, τί δῆποτε Παῦλος μὲν, ὁ μετὰ ἀκριβείας τὸν πατρῶον νόμον παι-
δευθείς, ὁ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ διατρίβων, ὁ κατὰ δι-
καιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος, οὐκ ἐγχειρίζεται τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ τοὺς Ἑλληνας, ὁ δὲ ἀλιεὺς καὶ ἀγράμμα-
30 τος καὶ μηδὲν τοσοῦτον εἰδώς Πέτρος τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐνεπιστεύθη προστασίαν. Συντελεῖ γάρ τι καὶ πρὸς τὴν λύσιν ἡμῖν τὸ

ων. Τους Ἰουδαίους λοιπὸν παράδωσε στὸν Πέτρο, ἐνῶ στοὺς εἰδωλολάτρες ὁ Χριστὸς ὄρισε τὸν Παῦλο. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγω ἀπὸ μόνος μου, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἀκούσει κανεὶς νὰ τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος. «Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ὄρισε τὸν Πέτρο ἀπόστολο γιὰ τοὺς περιτμημένους, ὄρισε καὶ μένα», λέγει στοὺς ἐθνικούς»²⁵, καλώντας ἐδῶ «περιτομή» τοὺς Ἰουδαίους.

Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό; Ἀπὸ τῆ συνέχεια. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «αὐτὸς ποὺ ὄρισε τὸν Πέτρο ἀπόστολο γιὰ τοὺς περιτμημένους», λέγει, «ὄρισε καὶ μένα στοὺς ἐθνικούς», πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι πρὸς διάκριση ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς εἶπε «περιτομή». Καὶ πρὸς διάκριση ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς δὲν εἶναι ἡ περιτομή, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, τοὺς ὁποίους ὑπαινίχθηκε μὲ τὴν περιτομή· σὰν νὰ ἔλεγε, αὐτὸς ποὺ ὄρισε τὸν Πέτρο ἀπόστολο στοὺς Ἰουδαίους, ὄρισε καὶ μένα στοὺς ἐθνικούς. Γιατί, ὅπως κάποιος σοφὸς βασιλιάς, ποὺ γνωρίζει μὲ ἀκρίβεια τὸν εἰδικό, σ' ἄλλον ἀναθέτει τοὺς ἵπεις καὶ σ' ἄλλον τὴν ἀρχηγία τῶν πεζῶν, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ χώρισε τὸ στρατεύμα του στὰ δύο αὐτὰ μέρη, τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἀνέθεσε στὸν Πέτρο καὶ τοὺς εἰδωλολάτρες στὸν Παῦλο. Ἄν καὶ τὰ στρατεύματα εἶναι διαφορετικά, ὁ βασιλιάς ὁμως εἶναι ἕνας. Γιατί ὅπως ἐκεῖ ἡ διαφορὰ τῶν στρατευμάτων βρίσκεται στὴν κατασκευὴ τῶν ὄπλων καὶ ὄχι στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἡ διαφορὰ φαίνεται σὲ κάποιο μικρὸ σχῆμα τῆ σάρκας καὶ ὄχι στὴ μεταβολὴ τῆς οὐσίας.

10. Ὅπως λοιπὸν εἶπα καὶ οἱ δύο εἶχαν ἀναλάβει αὐτὰ τὰ στρατεύματα. Καὶ ἂν δὲν μακραίνω τὴν ὁμιλία, ἂν δὲν κουρασθήκατε θὰ σᾶς πῶ καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἕνας ἀνέλαβε τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὁ ἄλλος τοὺς ἐθνικούς. Γιατί ὅπωςδήποτε ἀξίζει νὰ ἐρευνηθεῖ, γιατί ἄραγε ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποὺ διδάχθηκε μὲ ἀκρίβεια τὸν πατρικὸ νόμο, ποὺ μαθήτευσε στὰ πόδια τοῦ Γαμαλιήλ, ποὺ ἔγινε ἄμεμπτος κατὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ νόμου, δὲν ἀναλαμβάνει τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ τοὺς εἰδωλολάτρες, ἐνῶ ὁ ψαρὰς καὶ ἀγράμματος, ὁ Πέτρος, καὶ ποὺ δὲ γνώριζε τίποτε τόσο πολὺ, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία τῶν Ἰουδαίων. Μᾶς βοηθάει

λεγόμενον, ἂν αὐτὸ δυνηθῶμεν φράσαι καλῶς. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἐστὶν εἶπεῖν ὅτι ὀκνοῦντα καὶ ἀναδυόμενον ἰδὼν τὸν Παῦλον καὶ φεύγοντα τῶν οἰκείων τὴν προστασίαν, οὐκ ἠθέλησε βιάσασθαι καὶ ἀναγκάσαι. Τούναντίον μὲν οὖν ἅπαν ἐπεδείξατο.

5 Οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐκ ἔφυγε τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐπιστάσιαν, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἐπεπήδησε καὶ τοῦ Χριστοῦ κελεύοντος ἀπελθεῖν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτὸς ἀξιδῖ τὴν τῶν Ἰουδαίων οἰκονομίαν ἐχειρισθῆναι· καὶ μυρία πολλαχοῦ πάσχων παρ' αὐτῶν δεινὰ καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν διδασκαλίαν πεπιστευμένος, οὐ παύεται παρα-
10 καλῶν ὑπὲρ ἐκείνων καὶ λέγων νῦν μὲν, «ἠύχόμην ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα», νῦν δέ, «ἀδελφοί μου, ἡ μὲν εὐδοκία μου καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐστὶν εἰς σωτηρίαν».

Τίνος οὖν ἔνεκεν βουλόμενον αὐτὸν καὶ ἐπιθυμοῦντα διδά-
15 σκειν ἐκείνους, οὐκ εἶασεν αὐτοῖς κηρύσσειν, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων διδάσκαλον αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν ἐπεμπεν; Ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος καὶ Παύλου τὸ πᾶν διηγουμένου· «ἐγένετο δέ μοι προσευχομένῳ», φησί, «γενέσθαι με ἐν ἐκτάσει καὶ εἰδέναί τὸν Χριστὸν λέγοντά μοι· σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει, ὅτι οὐ
20 παράδέξονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ». Καὶ τὴν αἰτίαν εἶπε τῆς ἀποδημίας· «μισήσουσί σε», φησί, «καὶ ἀποστραφήσονται»· διὰ τοῦτό σου διδάσκοντος οὐκ ἀνέξονται. Καὶ μὴν αὐτὸ τοῦτο ἦν ἰκανὸν ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιῆσαι διδάσκαλον καὶ πείσαι ἐκείνους ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνη ἢ μετάθεσις ἐγένετο. Οὐ γὰρ
25 ἂν τὸν οὕτω μαινόμενον καὶ θυμῷ ζέοντα καὶ φόνου πνέοντα καὶ θαυματουργοῦντι μὴ πεισθένα τῷ Χριστῷ, μηδὲ τοῖς ἀποστόλοις τοῖς ἐκείνου νεκροῦς ἐγείρασιν, ἴσχυσεν ἂν ποτε ἄνθρωπος ἐν αὐτῇ μέσῃ τῇ μανίᾳ μεταθεῖναι καὶ τὴν ὑπερβολὴν, ἦν κατὰ τοῦ κηρύγματος ἐπεδείκνυτο, ταύτην ὀλόκληρον καὶ
30 πολλῶ πλείονα πείσαι πάλιν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας

26. Ρωμ. 9,3.

27. Ρωμ. 10,1.

28. Πράξ. 22,17-18.

λίγο και για τή λύση τὸ λεγόμενον, ἂν μπορέσουμε νὰ τὸ διατυπώσουμε καλά. Γιατὶ βέβαια δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι, ἐπειδὴ εἶδε πὼς ὁ Παῦλος δίσταζε καὶ δειλίαζε καὶ ἀπέφευγε τὴν ἀρχηγία τῶν συγγενῶν του, δὲ θέλησε νὰ τὸν πιέσει καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάσει. Τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο μάλιστα ἔδειξε.

Πραγματικὰ ὄχι μόνο δὲν ἀπέφυγε τὴ φροντίδα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ὄρμησε καί, ὅταν ὁ Χριστὸς τὸν προστάζει νὰ πάει στοὺς ἐθνικούς, αὐτὸς ζητάει νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ ἡ εὐθύνη γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ παρ' ὅλο πὺ σὲ πολλὰ μέρη παθαίνει ἀπ' αὐτοὺς ἄπειρα κακὰ καὶ τοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ ἡ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν, δὲ σταματᾷ νὰ παρακαλεῖ γι' αὐτοὺς καὶ νὰ λέγει ἄλλοτε, «θὰ εὐχόμεον νὰ εἶμαι ἐγὼ ἀνάθεμα γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν συγγενῶν μου»²⁶, καὶ ἄλλοτε, «ἀδελφοί μου, ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδιάς μου καὶ ἡ δέησή μου στὸ Θεὸ εἶναι γι' αὐτοὺς, γιὰ τὴ σωτηρία τους»²⁷.

Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο, ἐνῶ αὐτὸς ἤθελε καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ διδάσκει τοὺς Ἰουδαίους, δὲν τὸν ἄφησε νὰ κηρύττει σ' αὐτοὺς, ἀλλὰ ἀντὶ γι' αὐτοὺς τὸν ἔστειλε διδάσκαλο στοὺς ἐθνικούς; Ἄς ἀκούσουμε τὸ ἴδιο τὸ Χριστὸ πὺ λέγει καὶ τὸν Παῦλο πὺ τὰ διηγεῖται ὅλα. «Κάποτε πὺ προσευχόμεον στὸ ναό», λέγει, «ἔπεσα σὲ ἔκταση καὶ εἶδα τὸ Χριστὸ πὺ μοῦ ἔλεγε: τρέξε καὶ φύγε γρήγορα, γιὰτὶ δὲ θὰ παραδεχθοῦν τὴ μαρτυρία σου γιὰ μένα»²⁸. Ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποδημίας: «θὰ σὲ μισήσουν», λέγει, «καὶ θὰ σὲ ἀποστραφοῦν» γι' αὐτὸ δὲ θὰ σὲ ἀνεχθοῦν διδάσκοντάς τους. Καὶ ὅμως αὐτὸ καὶ μόνο ἦταν ἀρκετὸ νὰ τὸν κάμει ἀξιόπιστο διδάσκαλο καὶ νὰ πείσει ἐκείνους ὅτι ἡ μεταβολὴ του δὲν ἦταν ἔργο ἀνθρώπινο. Γιατὶ ἐκεῖνον πὺ τόσο μαινόταν καὶ ἔβραζε ἀπὸ θυμὸ καὶ εἶχε φονικὲς διαθέσεις καὶ δὲν πίστεψε στὸ Χριστὸ ὅταν θαυματουργοῦσε, οὔτε στοὺς ἀποστόλους του πὺ ἀνάστησαν νεκρούς, δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ ἄνθρωπος, τὴ στιγμὴ πὺ βρισκόταν στὸ ἀποκορύφωμα τῆς μανίας του, νὰ τὸν μεταστρέψει καὶ νὰ τὸν πείσει ὅλη τὴν ὑπερβολικὴ αὐτὴ μανία πὺ ἔδειχνε ἐναντίον τοῦ κηρύγματος, αὐτὴν καὶ πολὺ περισσότερη νὰ τὴ δείξει πάλι γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χρι-

ἐπιδείξασθαι· ἀλλὰ θείας ὄντως δυνάμεως ἔργον ἦν ἡ μετάστασις αὐτῆ καὶ ἡ μεταβολή.

11. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος, ἐπιθυμῶν αὐτῶν τὴν προστασίαν λαβεῖν, πρὸς τὸν Ἰησοῦν προεβάλλετο λέγων· «Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ ὄνομά σου· καὶ ὅτε ἐξεχύνετο τὸ αἷμα Στεφάνου, τοῦ μάρτυρός σου, ἐγὼ ἤμην συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ». Καὶ ἡ πολλὴ μανία τὴν ἀθρόον γεγενημένην ἐγγυᾶται μεταβολήν, ὡς οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνη τις, ἀλλ' ἀνωθεν καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Πορεύου, ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε». Ταῦτ' οὖν οὐχ ἰκανά, φησί, πείσαι καὶ τοὺς σφόδρα ἀναισθητοῦντας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινον τοῦτο τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἅπαντα τὰ γεγενημένα καὶ Θεὸς ὄντως ἐστὶν ὁ μεταθεὶς καὶ μεταβαλὼν; 15 Ἰκανὰ μὲν οὖν, ᾧ μακάριε Παῦλε, ἂν αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἐξετάσης τὴν φύσιν· ἀλλ' Ἰουδαῖοι πάντων εἰσὶν ἀγνωμονέστεροι, οὐ φύσιν πραγμάτων ἐξετάζοντες, οὐ τὸ εἶκος καὶ τὸ εὐλογον καὶ τὸ ἀναγκαῖον σκοποῦντες, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον βλέποντες, ὅπως τὴν φιλονεικίαν τὴν ἑαυτῶν ἐμπλήσωσι. Καὶ σὺ μὲν πρὸς 20 τὴν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν βλέπεις, ὁ δὲ Θεὸς τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας αὐτῶν οἶδε. Διὰ τοῦτό φησι, «πορεύου, ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε», ὥστε καὶ τῷ διαστήματι παραμυθήσασθαι τὸ μῖσος.

Διὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν γράφων, τὸ ὄνομα αὐτοῦ 25 προστίθησιν ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ἐπιστολῶν, Ἑβραίοις δὲ ἐπιστέλλων οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπλῶς οὐκ εἰπὼν τίς ἦν ἢ πρὸς τίνας, ὥσπερ ἔθος εἶχε ποιεῖν, οὕτω πως ἤρξατο· «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν». Καὶ τοῦτο δὴ τῆς τοῦ Παύλου σοφίας. Ἴνα γὰρ μὴ με- 30 τασχῆ τοῦ μίσους τὰ γράμματα, καθάπερ προσωπεῖω τινί, τῇ

29. Πράξ. 22,19–20.

30. Πράξ. 22,21.

31. Ἑβρ. 1,1.

στοῦ· ἀλλ' ἡ μεταστροφή αὐτὴ καὶ ἡ μεταβολὴ ἦταν πραγματικὰ ἔργο θείας δύναμης.

11. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ πράγμα καὶ ὁ Παῦλος πρόβαλλε στὸν Ἰησοῦ, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε ν' ἀναλάβει τὴν προστασία τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας· «Κύριε, αὐτοὶ ξέρουν καλὰ ὅτι ἐγὼ φυλάκιζα καὶ ἔδερνα ὅσους πίστευαν στὸ ὄνομά σου· καὶ ὅταν χυνόταν τὸ αἷμα τοῦ Στεφάνου, τοῦ μάρτυρά σου, ἐγὼ συμφωνοῦσα γιὰ τὸ φόνο του»²⁹. Καὶ ἡ μεγάλη μανία του ἐγγυᾶται τὴν ξαφνικὴ μεταβολὴ ποὺ ἔγινε, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι αὐτὸ κάποιο ἀνθρώπινο ἔργο, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Τί λοιπὸν ἀπάντησε ὁ Χριστός; «Πήγαινε, γιατί ἐγὼ θὰ σὲ στείλω μακριὰ στοὺς ἐθνικούς»³⁰. Αὐτὰ λοιπὸν, λέγει, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ πείσουν τοὺς ὑπερβολικὰ ἀναίσθητους ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦτο δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, ἀλλ' ὅτι ὅλα ὅσα ἔγιναν ξεπερνοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε τὴν μεταστροφή καὶ μεταβολή; Ἀρκετὰ βέβαια εἶναι, μακάριε Παῦλε, ἂν ἐξετάσεις τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι πιὸ ἀχάριστοι ἀπ' ὅλους, γιατί δὲν ἐξετάζουν τὴ φύση τῶν πραγμάτων οὔτε προσέχουν τὸ φυσικὸ καὶ τὸ εὐλογο καὶ τὸ ἀναγκαῖο, ἀλλ' ἀποβλέπουν σ' ἓνα μόνο, πῶς δηλαδὴ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴ δική τους φιλονεικία. Καὶ σὺ βέβαια βλέπεις στὴ λογικὴ σειρά τῶν πραγμάτων, ὁ Θεὸς ὅμως γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τοῦ νοῦ τους. Γι' αὐτὸ λέγει, «πήγαινε, γιατί θὰ σὲ στείλω μακριὰ στοὺς ἐθνικούς», ὥστε καὶ μὲ τὴν ἀπόσταση νὰ ἐλαττώσει τὸ μίσος τους.

Γι' αὐτό, ὅταν γράφει σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, προσθέτει τὸ ὄνομά του στὸ προοίμιο τῶν ἐπιστολῶν, ἐνῶ ὅταν ἔγραφε στοὺς Ἑβραίους δὲν ἔκαμε τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ἀπλῶς χωρὶς νὰ πεῖ ποιὸς ἦταν ἢ σὲ ποιὸς ἔγραφε, ὅπως συνήθιζε νὰ κάνει, ἄρχισε ὡς ἐξῆς· «ἀφοῦ ὁ Θεὸς στὰ παλιὰ χρόνια μίλησε στοὺς πατέρες μας πολλὰς φορές καὶ μὲ ποικίλους τρόπους»³¹. Καὶ αὐτὸ πάλι ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς σοφίας τοῦ Παύλου. Γιὰ νὰ μὴ μισήσουν δηλαδὴ τὴν ἐπιστολή, ἀφοῦ ἔκρυψε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἀφαίρεση τοῦ ὀνόματος, σὰν μὲ κάποιο προσωπεῖο, ἔτσι

τοῦ ὀνόματος ἀφαιρέσει κρύψας ἑαυτόν, οὕτως αὐτοῖς λανθανόντως τὸ τῆς παραινέσεως ἐπιτίθησι φάρμακον. Ὅταν γὰρ πρὸς τινα ἀηδῶς ἔχωμεν, κἂν ὑγιές τι λέγη, οὐ προθύμως οὐδὲ μεθ' ἡδονῆς δεχόμεθα τὰ λεγόμενα· ὅπερ οὖν, ἵνα μὴ καὶ τότε
 5 συμβῆ, ἀφεῖλε τὴν ἰδίαν προσηγορίαν τῆς ἐπιστολῆς, ὥστε μηδὲν τοῦτο γενέσθαι κώλυμα τῇ τῆς ἐπιστολῆς ἀκροάσει. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἄπιστοι μόνον Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύσαντες αὐτοὶ ἐμίσουν αὐτόν καὶ ἀπεστρέφοντο. Ὅτε γοῦν ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἄκουσον τί φησι πρὸς αὐτόν ὁ Ἰάκωβος καὶ οἱ λοιποὶ
 10 ἅπαντες. «Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων καὶ οὗτοι πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι καὶ κατήχηνται περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις». Διὰ τοῦτο αὐτόν μάλιστα ἐμίσουν καὶ ἀπεστρέφοντο.

15 12. Ἡ μὲν οὖν αἰτία, δι' ἣν οὐκ ἐπιστεύθη τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ἐστὶν αὕτη. Πιστευθεὶς δὲ λοιπὸν ἐκείνους, οὐχ ὁμοίως τῷ Πέτρῳ οὐδὲ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν πίστιν αὐτοὺς ἐνήγεν, ἀλλὰ δι' ἑτέρας. Ἐτέρας δὲ ὅταν ἀκούσης, μὴ διαφορὰν ἐν τῷ κηρύγματι νομίσης εἶναι. Τὰ γὰρ αὐτὰ ἀμφότε-
 20 ροι καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν ἐκήρυττον· οἷον, ὅτι Θεὸς ὁ Χριστός, ὅτι ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ὅτι μέλλειν κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα ἦν, ὁμοίως καὶ Παῦλος καὶ Πέτρος ἐκήρυττον. Ἐντίσιν οὖν ἦν ἡ διαφορά; Ἐν τῇ παρατηρήσει τῶν βρωμάτων, ἐν
 25 τῇ περιτομῇ, ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν.

Ὁ μὲν γὰρ Πέτρος οὐκ ἐτόλμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς φανερώως λέγειν καὶ διαρρήδην, ὅτι δεῖ τούτων ἀποστῆναι καθάπαξ. Ἐδεδοίκει γάρ, μήποτε πρὸ καιροῦ τὴν συνήθειαν ταύτην ἀνασπάσαι βουλόμενος, καὶ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν συνανα-
 30 σπάσῃ μετ' ἐκείνων, τῆς ψυχῆς τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἀνεχομένης οὐδέπω, διὰ τὴν χρονίαν τὴν περὶ τὸν νόμον πρόληψιν, τῶν ρημάτων ἀκούειν τούτων. Διὰ τοῦτο ἠνείχετο ὁ μακάριος Πέ-

χωρίς νὰ γίνει ἀντιληπτό χορηγεῖ σ' αὐτοὺς τὸ φάρμακο τῆς παραινεσης. Γιατί, ὅταν αἰσθανόμαστε ἀπέχθεια πρὸς κάποιον, καὶ ἂν ἀκόμη λέγει κάτι σωστό, δὲ δεχόμεστε μὲ προθυμία οὔτε μ' εὐχαρίστηση τὰ λεγόμενά του. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτό, ἀφαίρεσε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν ἐπιστολή, ὥστε νὰ μὴ γίνει αὐτὸ καθόλου ἐμπόδιο στὴν ἀκρόαση τῆς ἐπιστολῆς. Γιατὶ ὄχι μόνο οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη ποὺ πίστεψαν τὸν μισοῦσαν καὶ τὸν ἀποστρέφονταν. "Ὅταν λοιπὸν ἀνέβηκε στὰ Ἱεροσόλυμα ἄκουσε τί λέγει σ' αὐτὸν ὁ Ἰάκωβος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. «Βλέπεις, ἀδελφέ, πόσες μυριάδες εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἔχουν συγκεντρωθεῖ καὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ζηλωτὲς τοῦ νόμου καὶ πληροφορήθηκαν γιὰ σένα ὅτι διδάσκεις ἀποστασία ἀπὸ τὸ νόμο»³². Γι' αὐτὸ τὸν μισοῦσαν καὶ τὸν ἀποστρέφονταν πάρα πολύ.

12. Ἡ αἰτία λοιπὸν γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἀνέλαβε τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ τοὺς ἐθνικούς, εἶναι αὕτη. Καὶ ἀφοῦ ἀνέλαβε πᾶς ἐκείνους, τοὺς ὀδηγοῦσε στὴν πίστη ὄχι ὅπως ὁ Πέτρος οὔτε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ μὲ ἄλλον. Καὶ ὅταν ἀκούσεις μὲ ἄλλον, μὴ νομίσεις πὼς ὑπάρχει κάποια διαφορὰ στὸ κήρυγμα. Γιατὶ τὰ ἴδια καὶ οἱ δύο κήρυτταν καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς ἐθνικούς, ὅτι δηλ. ἡ ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, ὅτι σταυρώθηκε καὶ θάφτηκε καὶ ἀναστήθηκε καὶ βρίσκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, ὅτι πρόκειται νὰ κρίνει ζωντανούς καὶ νεκρούς, καὶ ὅσα παρόμοια ὑπῆρχαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ κήρυτταν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος. Σὲ ποιά λοιπὸν ὑπῆρχε ἡ διαφορὰ; Στὴ διάκριση τῶν φαγητῶν, στὴν περιτομὴ καὶ στὰ ἄλλα ἰουδαϊκὰ ἔθιμα.

Ὁ Πέτρος λοιπὸν δὲν τολμοῦσε νὰ λέγει φανερά καὶ ἀπερίφραστα στοὺς μαθητὲς του ὅτι πρέπει ν' ἀπομακρυνθοῦν μιὰ γιὰ πάντα ἀπ' αὐτά. Γιατὶ φοβόταν μήπως, θέλοντας νὰ ξεριζώσει πρόωρα τὴ συνήθεια αὕτη, ξεριζώσει μαζὶ μ' ἐκεῖνα καὶ τὴν πίστη στὸ Χριστό, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τῶν Ἰουδαίων δὲν ἀνεχόταν ἀκόμη, ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας προκατάληψης γιὰ τὸ νόμο, ν' ἀκούει αὐτὰ τὰ λόγια. Γι' αὐτὸ ὁ μακάριος Πέτρος τοὺς ἀνεχόταν νὰ συμπεριφέρονται σὰν Ἰουδαῖοι. Καὶ ὅπως ἕνας

τρος ἰουδαϊζόντων αὐτῶν. Καὶ καθάπερ τις γεωργὸς ἄριστος φυτὸν ἀπαλὸν πλησίον δένδρου γεγηρακότος καταθέμενος, οὐ τολμᾷ οὐδὲ ὑπομένει τὸ γεγηρακὸς ἀνασπάσαι δένδρον, δεδοικῶς μὴ, τῶν ριζῶν ἐκείνων ἀνελκομένων, καὶ τὸ νεόφυτον
5 συνανελκυσθῆ, ἀλλ' ἀναμένει πρότερον παγῆναι ἐκεῖνο καλῶς καὶ ἐν αὐτοῖς κάτω ριζωθῆναι τοῖς κόλποις τῆς γῆς καὶ τότε τὸ παλαιωθὲν μετὰ ἀδείας ἀνέλκει, οὐδὲν ἔτι δεδοικῶς περὶ τοῦ νεοφύτου, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐποίει· τὴν πίστιν νεόφυτον οὕσαν ἔμενε παγῆναι καλῶς ἐν ταῖς τῶν ἀκουόντων
10 ψυχαῖς, ἵνα ριζωθείσης ἐκείνης μετὰ ἀδείας λοιπὸν τὴν ἰουδαϊκὴν ἀνέλη πρόληψιν ἅπασαν. Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτω· πάσης γὰρ ταύτης ἀπηλλαγμένος ἦν τῆς ἀνάγκης, Ἑλλησι κηρύττων, τοῖς οὐδέποτε μετεσχηκόσι νόμου οὐδὲ Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων ἀκηκοόσιν.

15 Ὅτι γὰρ οὐκ ἀλλήλοις ἐναντιούμενοι ταῦτα ἐποίουν, ἀλλὰ τῇ τῶν μαθητῶν ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνοντες, ἔστιν ἰδεῖν καὶ Παῦλον ὁμοίως Πέτρῳ ταῦτα αὐτὰ συγχωροῦντα, καὶ οὐ συγχωροῦντα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν συνεργοῦντα, καὶ Πέτρον πάλιν τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν νομοθετοῦντα, ἣν καὶ Παῦλος τοῖς
20 ἔθνεσιν πᾶσιν ἐκήρυττε. Καὶ ποῦ ταῦτα, φησὶν, ἀμφοτέρᾳ ἔστιν ἰδεῖν; Ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἱεροσολύμοις. Οὗτος μὲν γὰρ καὶ ἐξήρατο καὶ ἔθυσσε καὶ ἀγνισμὸν ἐπετέλεσεν, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ καιρὸς ἀπῆτει καὶ τὸ παρεῖναι πολλοὺς Ἰουδαίους. «Θεωρεῖς γάρ», φησὶν, «ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν
25 Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων καὶ κατήχηνται περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις».

13. Ἐκεῖνος τοίνυν συγκαταβῆναι ἀναγκαζόμενος ἰουδαίιζεν, ἀλλ' οὐχὶ τῆς γνώμης ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὸ γινόμενον ἦν. Πάλιν ὁ Πέτρος, ὁ τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλος, καὶ πανταχοῦ συγχωρῶν περιτομὴν καὶ ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις, διὰ τὴν ἀσθενειαν τῶν μαθητῶν, ἐπειδὴ καιρὸν εἶδεν ἀπαλλάττοντα αὐτὸν τῆς ἀνάγκης ταύτης καὶ οὐκ ἦν ἀσφαλὲς μέχρι τοσούτου κεχρη-

ἄριστος γεωργός, ὅταν φυτέψει τρυφερό φυτὸ κοντὰ σὲ γερασμένο δένδρο, δὲν τολμάει οὔτε δέχεται νὰ ξερριζώσει τὸ γερασμένο δένδρο, γιατί φοβᾶται μήπως μὲ τὸ ξερρίζωμα τοῦ δένδρου παρασυρθεῖ μαζί καὶ τὸ νεοφυτεμένο, ἀλλὰ περιμένει πρῶτα νὰ δυναμώσει αὐτὸ καλὰ καὶ νὰ ριζώσει βαθιὰ στοὺς κόλπους τῆς γῆς, καὶ ὕστερα ξερριζώνει μὲ ἀσφάλεια τὸ παλιό, χωρὶς νὰ φοβᾶται πιά καθόλου γιὰ τὸ νεοφυτεμένο, ἔτσι ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ μακάριος Πέτρος· περίμενε νὰ δυναμώσει καλὰ στὶς καρδιές τῶν ἀκροατῶν του ἡ πίστη ποὺ ἦταν νεοφυτεμένη, ὥστε, ἀφοῦ ριζώσει αὐτή, μὲ ἀσφάλεια τότε νὰ καταστρέψει κάθε ἰουδαϊκὴ πρόληψη. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο, γιατί ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, ἀφοῦ κήρυττε στοὺς εἰδωλολάτρες, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχαν νόμο οὔτε ἄκουσαν γιὰ ἰουδαϊκὲς διακρίσεις.

Ὅτι λοιπὸν τὰ ἔκαναν αὐτὰ ὄχι ἀπὸ ἀντίθεση μεταξύ τους ἀλλὰ δείχνοντας συγκατάβαση στὴν ἀδυναμία τῶν μαθητῶν, μπορούμε νὰ δοῦμε καὶ τὸν Παῦλο νὰ ἐπιτρέπει ἀκριβῶς τὰ ἴδια ὅπως καὶ ὁ Πέτρος, καὶ ὄχι μόνο νὰ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ νὰ συνεργεῖ καὶ ὁ ἴδιος, καὶ τὸν Πέτρο πάλι νὰ διδάσκει τὴν ἴδια ἐλευθερία, ποὺ καὶ ὁ Παῦλος κήρυττε σ' ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ ποῦ, λέγει, μπορούμε νὰ τὰ δοῦμε καὶ τὰ δύο αὐτά; Στὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα. Γιατὶ αὐτός, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, καὶ ξυρίστηκε καὶ θυσίασε καὶ ἔκαμε ἀγνισμό. Γιατὶ αὐτὸ τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ περίσταση καὶ ἡ παρουσία πολλῶν Ἰουδαίων. «Γιατὶ βλέπεις», λέγει, «ἀδελφέ, πόσες μυριάδες εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἔχουν συγκεντρωθεῖ καὶ πληροφορήθηκαν γιὰ σένα ὅτι διδάσκεις ἀποστασία ἀπὸ τὸ νόμο».

13. Ὁ Παῦλος τότε, ἀναγκαζόμενος νὰ δείξει συγκατάβαση, συμπεριφερόταν σὰν Ἰουδαῖος. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς του διάθεσης ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τῶν πραγμάτων. Ὁ Πέτρος πάλι, ποὺ ἦταν ὁ διδάσκαλος τῶν Ἰουδαίων καὶ παντοῦ ἐπέτρεπε τὴν περιτομὴ καὶ τὶς ἰουδαϊκὲς διακρίσεις, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν, ὅταν εἶδε πῶς ὁ καιρὸς τὸν ἀπάλασσε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ καὶ πῶς δὲν ἦταν ἀσφαλὲς νὰ

σθαι τῇ συγκαταβάσει ἀλλὰ δογμάτων ἦν καιρὸς καὶ νόμων, ἄκουσον τί φησιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνέβησαν ἐξ Ἀντιοχείας οἱ περὶ Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, περὶ τούτων αὐτῶν μαθησόμενοι τὸ σαφές, πολλῆς ζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς ὁ Πέτρος ἔλεγεν·
 5 «ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων, ὡς ἐν ἡμῖν ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ στόματός μου τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου καὶ πιστεῦσαι». Εἶτα ἕτερα ἅτινα εἰπὼν μεταξὺ, ἐπήγαγε λέγων· «τί οὖν πειράζετε τὸν Θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν ἐθνῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν,
 10 οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; ἀλλὰ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, ὃν τρόπον κάκεῖνοι».

Ὅρας ὅτι ἡνίκα μὲν καιρὸς συγκαταβάσεως ἦν καὶ Παῦλος ἰουδαΐζεν, ἡνίκα δὲ οὐχὶ συγκαταβάσεως καιρὸς ἦν ἀλλὰ δογματίζειν ἔδει καὶ νομοθετεῖν, καὶ Πέτρος ἐκείνης τῆς συγκαταβάσεως ἀπαλλαγείς, εἰλικρινῆ καὶ καθαρᾶ τὰ δόγματα παραδίδωσι· καὶ τούτων λεγομένων ὁ Παῦλος παρῆν καὶ ἤκουε καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὸς δεξάμενος, πανταχοῦ διεκόμισε, καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς ἡγνῶει τὴν τοῦ ἀποστόλου γνώμην. Τίνος οὖν ἕνεκεν τοιαῦτα ἐγκαλεῖ νῦν, λέγων, ὅτι «φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτο-
 20 μῆς»;

14. Ἵνα δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ἴδητε τῶν λεγομένων, μικρὸν ἄνωθεν ὑμῖν διηγήσομαι· ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ· πρὸς γὰρ αὐτὸ τὸ βάθος τῆς λύσεως κατηντήσαμεν. Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου τὴν Ἐκκλησίαν τότε ἐπεσκόπευεν ἐν ἀρχῇ,
 25 τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων πιστευσάντων προειστήκει πάντων. Συνέβαινε δὲ εἶναι καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰουδαίους, οἵτινες πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ, διὰ τὸ τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι πόρρω, καὶ πολλοὺς ὁρᾶν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκό-

33. Πράξ. 15,7.

34. Πράξ. 15,10-11.

35. Ἡ ἐπιστολὴ περιεῖχε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου στὰ Ἱεροσόλυμα. Βλ. Πράξ. 15,23-29.

μεταχειρίζεται μέχρι τότε τη συγκατάβαση αλλά ήταν καιρός για δόγματα και κανόνες, άκουσε τί λέγει. "Όταν λοιπόν ανέβηκαν από την Ἀντιόχεια ὅσοι ἦταν μαζί με τὸν Παῦλο καὶ τὸ Βαρνάβα, γιὰ νὰ μάθουν τὴν ἀλήθεια γι' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ζητήματα, ἀφοῦ ἔγινε πολλὴ συζήτηση, σηκώθηκε ὁ Πέτρος καὶ εἶπε: «ἄνδρες ἀδελφοί, ἐσεῖς γνωρίζετε καλὰ ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ παλιὰ με διαλέξε ἀπὸ ἀνάμεσά μας, γιὰ ν' ἀκούσουν οἱ ἐθνικοὶ ἀπὸ τὸ στόμα μου τὸ λόγο τοῦ εὐαγγελίου καὶ νὰ πιστέψουν»³³. Ἐπειτα, ἀφοῦ στὸ μεταξύ εἶπε κάποια ἄλλα, κατέληξε λέγοντας: «γιατί λοιπόν προκαλεῖτε τὸ Θεὸ νὰ ἐπιβάλλει ζυγὸ στὸν τράχηλο τῶν ἐθνικῶν, πὺ οὔτε οἱ πατέρες μας οὔτε ἐμεῖς μπορέσαμε νὰ βαστάξουμε; Ἀντίθετα, πιστεύουμε πὺς θὰ σωθοῦμε με τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως καὶ ἐκεῖνου»³⁴.

Βλέπεις πὺς ὅταν ἦταν καιρὸς γιὰ συγκατάβαση καὶ ὁ Παῦλος συμπεριφερόταν σὰν Ἰουδαῖος, ὅταν ὅμως δὲν ἦταν καιρὸς γιὰ συγκατάβαση ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ διατυπώνουν τὰ δόγματα καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνες, καὶ ὁ Πέτρος ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ συγκατάβαση ἐκείνη παραδίδει καθαρὰ καὶ σαφῆ τὰ δόγματα. Καὶ ὅταν λέγονταν αὐτὰ ὁ Παῦλος ἦταν παρὼν καὶ ἄκουε καὶ παίρνοντας ὁ ἴδιος τὴν ἐπιστολή³⁵ τὴ μετέφερε παντοῦ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἀγνοοῦσε τὴ γνώμη τοῦ ἀποστόλου. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπόν διατυπώνει τώρα τέτοιες κατηγορίες λέγοντας, «ἐπειδὴ φοβόταν ἐκείνους πὺ προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»;

14. Γιὰ νὰ γνωρίσετε καὶ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τῶν λεγομένων, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ ὅσα λέγονται λίγο πὺ παραπάνω, ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ προσέχετε, γιατί φθάσαμε πὰ σ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς λύσης. Ὁ Ἰάκωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ἦταν τότε στὴν ἀρχὴ ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καὶ προϊστάμενος ὅλων τῶν πιστῶν ἐξ Ἰουδαίων. Συνέβαινε ὅμως νὰ ὑπάρχουν στὴν Ἀντιόχεια καὶ κάποιοι Ἰουδαῖοι, πὺ εἶχαν πιστέψει στὸ Χριστό, ἀλλ' ἐπειδὴ βρισκόνταν μακριὰ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔβλεπαν πολλοὺς πιστοὺς πὺ προῆλθαν ἀπὸ τοὺς ἐθνι-

τας ἀδεῶς καὶ χωρὶς Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων βιοῦντας, ἡρέ-
μα καὶ κατὰ μικρὸν ἐνήγοντο καὶ αὐτοὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀφίστα-
σθαι συνηθείας καὶ καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον ἔχειν τὴν τῆς πίστε-
ως διδασκαλίαν. Τὸ δέ, ἐθνικῶς ζῆν, τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος, τὸ
5 χωρὶς ἰουδαϊκῆς παρατηρήσεως, τὸ μηδὲν τῶν νομίμων ἐκεί-
νων παραφυλάττειν, οἶόν, περιτομὴν ἢ σάββατον ἢ τι τῶν
τοιούτων.

Ζῶντος τοίνυν οὕτω τοῦ Πέτρου, κατῆλθόν τινες Ἰουδαῖοι
ἀπὸ Ἰακώβου, τοῦτ' ἐστὶν ἐξ Ἱεροσολύμων, οἳ, διὰ τὸ διαπαντὸς
10 ἐπὶ τῆς μητροπόλεως διατρίβειν καὶ μηδένα ὄραν ἐτέρως πολι-
τευόμενον, ἔτι τὴν πρόληψιν εἶχον τὴν ἰουδαϊκὴν καὶ πολλὰς
τῶν παρατηρήσεων ἐκείνων ἐπεσύροντο. Τούτους ἰδὼν ὁ Πέ-
τρος, τοὺς ἀπὸ Ἰακώβου καὶ ἐξ Ἱεροσολύμων κατελθόντας,
ἀσθενέστερον διακειμένους ἔτι καὶ φοβηθεὶς μὴ σκανδαλισθέν-
15 τες τῆς πίστεως ἀποπηδήσωσι, μετετάξατο πάλιν καὶ τὸ ζῆν
ἐθνικῶς ἀφείς, ἐπὶ τὴν προτέραν συγκατάβασιν ἦλθε, βρωμά-
των παρατηρήσεις φυλάττων. Ἰδόντες οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ
ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντες, τοῦτο ποιοῦντα καὶ οὐκ εἰδότες αὐ-
τοῦ τὴν γνώμην μεθ' ἧς ταῦτα ἔπραττε, συναπήχθησαν καὶ αὐ-
20 τοὶ καὶ ἠναγκάζοντο ἰουδαῖζειν διὰ τὸν διδάσκαλον. Καὶ τοῦτό
ἐστὶν ὅπερ ὁ Παῦλος ἐγκαλεῖ.

Καὶ ἵνα σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, αὐτὰ ὑμῖν λοι-
πὸν ἀναγνώσομαι τὰ ἀποστολικὰ ρήματα. «Ὅτε δὲ ἦλθε Πέ-
τρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατε-
25 γνωσμένος ἦν. Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου», τουτέ-
στιν, ἐξ Ἱεροσολύμων, «μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιε», τουτέστι,
τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ. «Ὅτε δὲ ἦλθόν τινες ἐξ Ἱεροσολύμων», νο-
μομαθεῖς, «ὑπέστελλε καὶ ἀφώρισεν ἑαυτὸν ὁ Πέτρος, φοβού-

κούς να ζούν χωρίς φόβο και χωρίς τις ιουδαϊκές διακρίσεις, άθόρυβα και σιγά-σιγά πείθονταν και αυτοί να αποφεύγουν την ιουδαϊκή συνήθεια και να έχουν καθαρή και άνοθευτη τή διδασκαλία τῆς πίστεως. "Όταν λοιπόν κατέβηκε ο Πέτρος και είδε πώς δέν υπήρχε καμιά ανάγκη για συγκατάβαση, ζούσε στη συνέχεια ὅπως οί ἔθνικοί. Και τὸ νὰ ζεῖ ὅπως οί ἔθνικοί, ὁ Παῦλος ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς, τὸ νὰ ζεῖ χωρίς τις ιουδαϊκές διακρίσεις, νὰ μὴν τηρεῖ καμιά ἀπὸ τις ἐντολές ἐκεῖνες, ὅπως τὴν περιτομὴ ἢ τὸ Σάββατο ἢ κάτι ἀπὸ τὰ παρόμοια.

Ζώντας λοιπόν ὁ Πέτρος ἔτσι, κατέβηκαν κάποιοι Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο, δηλαδή ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ ζούσαν διαρκῶς στὴ μητρόπολη και δέν ἔβλεπαν κανένα νὰ ζεῖ διαφορετικά, εἶχαν ἀκόμη τὴν ιουδαϊκὴ πρόληψη και διατηρούσαν πολλές ἀπὸ τις διακρίσεις ἐκεῖνες. Βλέποντας αὐτοὺς ὁ Πέτρος, αὐτοὺς δηλαδή πού κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο και ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, νὰ εἶναι ἀκόμη ἀδύνατοι στὴν πίστη και φοβούμενος μήπως σκανδαλισθοῦν και ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πίστη, ἄλλαξε πάλι και ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸν ἔθνικὸ τρόπο ζωῆς ἦρθε στὴν προηγούμενη συγκατάβαση, τηρώντας τις διακρίσεις τῶν φαγητῶν. "Όταν λοιπόν τὸν εἶδαν οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτοὶ πού ζούσαν στὴν Ἀντιόχεια, νὰ κάνει αὐτό, και ἐπειδὴ δὲ γνώριζαν τὴ σκέψη του, μὲ τὴν ὁποία ἔκανε αὐτά, παρασύρθηκαν και αὐτοὶ και ἀναγκάζονταν νὰ ζοῦν σὰν Ἰουδαῖοι ἐξ αἰτίας τοῦ διδασκάλου τους. Και αὐτὸ εἶναι πού κατηγορεῖ ὁ Παῦλος.

Και γιὰ νὰ γίνει σαφέστερο τὸ λεγόμενο θὰ σᾶς διαβάσω στὴ συνέχεια τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου. «"Όταν ὅμως ἦρθε ὁ Πέτρος στὴν Ἀντιόχεια, τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο, γιατί ἦταν ἄξιος γιὰ κατηγορία. Γιατί πρὶν ἔρθουν μερικοὶ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο», δηλαδή ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, «ἔτρωγε μαζί μὲ τοὺς ἔθνικούς», δηλαδή μ' ἐκείνους πού ζούσαν στὴν Ἀντιόχεια. «"Όταν ὅμως ἦρθαν μερικοὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα», νομομαθεῖς, «ἀποσύρθηκε και διαχώρισε τὴ θέση του ὁ Πέτρος, ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς Ἰουδαίους». Ποιούς; Ἐκείνους πού κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο. «Και παρασύρθηκαν μαζί του και οἱ

μενος τοὺς ἐκ περιτομῆς». Ποίους; Τοὺς ἀπὸ Ἰακώβου κατελθόντας· «καὶ συναπήχθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι». Ποῖοι Ἰουδαῖοι; Οἱ πρὶν τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων καταβῆναι ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντες καὶ μηδεμίαν ἰουδαϊκὴν παρατήρησιν
5 φυλάττοντες· «ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει». Καὶ τὸ μὲν δοκοῦν ἔγκλημα εἶναι, τοῦτο.

15. Εἰ δὲ βούλεσθε καὶ τὰς παρ' ἐτέρων ἀπολογίας ἐπινενοημένας πρότερον θεῖς, τότε καὶ τὸν ἑμαντοῦ λόγον εἰσαγαγεῖν πειράσομαι, ἐφ' ὑμῖν τῶν λεγομένων τὴν αἵρεσιν ποιησάμενος.
10 Πῶς οὖν τινες τὴν ζήτησιν ταύτην ἔλυσαν; Οὐκ ἦν οὗτος Πέτρος, φησὶν, ἐκεῖνος ὁ τῶν ἀποστόλων πρῶτος, ὁ παρὰ τοῦ Κυρίου τὰ πρόβατα πιστευθεῖς, ἀλλ' ἕτερός τις εὐτελής καὶ ἀπερριμμένος καὶ τῶν πολλῶν εἷς. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Εἰπὼν ὁ Παῦλος, ὅτι συναπήχθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ἐπήγα-
15 γε, φησὶν, «ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει». Τὸ δὲ εἰπεῖν, «ὥστε καὶ Βαρνάβας», δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι πολὺ τοῦτο θαυμαστότερον ἦν τοῦ Πέτρον ἀπαχθῆναι. Ὡς γὰρ μείζονα αὐτὸν τιθεῖς, οὕτως εἶπεν, ὅτι οὐ μόνον Πέτρος, ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας· Πέτρον δὲ ἐκείνου μείζων Βαρνάβας οὐκ ἦν.
20 Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν. Οὐ γάρ, ἐπειδὴ μείζων ἦν ὁ Βαρνάβας, διὰ τοῦτο ἐπὶ τούτῳ θαυμάζει μᾶλλον, ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν εἰς τὴν περιτομὴν ἀπεστάλη, Βαρνάβας δὲ μετὰ Παύλου τοῖς ἔθνεσιν ἐκήρυττε, καὶ πανταχοῦ τῷ Παύλῳ συνέζευκται· ὡσπερ οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, «ἢ μόνος ἐγὼ
25 καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι;» καὶ πάλιν, «ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα», καὶ πανταχοῦ μετὰ τοῦ Παύλου διδάσκοντα αὐτὸν ὁρᾷς.

Οὐκ ἐπειδὴ οὖν μείζων ἦν Πέτρον, διὰ τοῦτο θαυμάζει, ὅτι καὶ αὐτὸς συναπήχθη, ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' αὐτοῦ κηρύττων ἀεὶ καὶ
30 οὐδὲν κοινὸν πρὸς Ἰουδαίους ἔχων ἀλλ' ἐν τοῖς ἔθνεσι διδάσκων, καὶ αὐτὸς συναπήχθη. Ὅτι δὲ Πέτρος ἐστὶ, περὶ οὗ ταῦ-

36. Γαλ. 2,11-13.

37. Α' Κορ. 9,6.

38. Γαλ. 2,1.

ὑπόλοιποι Ἰουδαῖου». Ποιοί Ἰουδαῖοι; Ἐκεῖνοι πού ζοῦσαν στήν Ἀντιόχεια, πρὶν κατεβοῦν οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ δὲν τηροῦσαν καμιὰ ἰουδαϊκὴ διάκριση. «Ὡστε ἀκόμη καὶ ὁ Βαρνάβας παρασύρθηκε στήν ὑποκρισία τους αὐτή»³⁶. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ φαινομενικὴ κατηγορία.

15. Ἄν ὅμως θέλετε, ἀφοῦ ἀναφέρω πρῶτα τὶς ἐξηγήσεις πού ἔχουν ἐπινοήσει ἄλλοι, θὰ προσπαθήσω τότε νὰ παρουσιάσω καὶ τὴ δική μου γνώμη, ἀφήνοντας σὲ σᾶς τὴν ἐκλογή τῶν λεγομένων. Πῶς λοιπὸν ἔλυσαν μερικοὶ τὸ ζήτημα αὐτό; Δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ Πέτρος, λέγει, ἐκεῖνος ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, πού ἀπὸ τὸν Κύριο ἀνέλαβε τὰ πρόβατα, ἀλλὰ κάποιος ἄλλος ἀσήμαντος καὶ περιφρονημένος καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἀφοῦ εἶπε ὁ Παῦλος, ὅτι παρασύρθηκαν μαζί του καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰουδαῖοι, πρόσθεσε, λέγει, αὐτό, «ὥστε ἀκόμη καὶ ὁ Βαρνάβας παρασύρθηκε στήν ὑποκρισία τους». Τὸ νὰ πεῖ ὅμως, «ὥστε ἀκόμη καὶ ὁ Βαρνάβας», σημαίνει πῶς αὐτὸ ἦταν πολὺ πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ ὅτι παρασύρθηκε ὁ Πέτρος. Γιατὶ μίλησε ἔτσι σὰν νὰ θεωροῦσε μεγαλύτερο αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνο ὁ Πέτρος ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὁ Βαρνάβας. Ὁ Βαρνάβας ὅμως δὲν ἦταν μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Πέτρο ἐκεῖνον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἔτσι, ὅπως δὲν εἶναι ἔτσι. Γιατὶ δὲ θαυμάζει περισσότερο γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἦταν μεγαλύτερος ὁ Βαρνάβας, ἀλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο; Γιὰ τὸ ὅτι ἐκεῖνος στάλθηκε στοὺς Ἰουδαίους, ἐνῶ ὁ Βαρνάβας μαζί μὲ τὸν Παῦλο κήρυττε στοὺς ἐθνικοὺς καὶ παντοῦ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Παῦλο, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ἀλλοῦ, «ἢ μήπως ἐγὼ καὶ ὁ Βαρνάβας δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ μὴν ἐργαζόμαστε;»³⁷ καὶ πάλι, «ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα μαζί μὲ τὸ Βαρνάβα»³⁸, καὶ παντοῦ τὸν βλέπεις νὰ διδάσκει μαζί μὲ τὸν Παῦλο.

Δὲ θαυμάζει λοιπὸν γι' αὐτό, ὅτι καὶ αὐτὸς συμπαρασύρθηκε, ἐπειδὴ ἦταν μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Πέτρο, ἀλλ' ἐπειδὴ συμπαρασύρθηκε καὶ αὐτὸς παρ' ὅλο πού πάντοτε κήρυττε μαζί του καὶ δὲν εἶχε κανένα κοινὸ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ δίδασκε στοὺς ἐθνικοὺς. Ὅτι ὅμως εἶναι ὁ Πέτρος, γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ λέ-

τα πάντα φησί, δῆλον καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι «κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην» καὶ ὡς μέγα θεῖναι τοῦτο, οὐδὲν ἕτερον λαλοῦντος ἦν, ἀλλ' ἢ ὅτι οὐκ ἠδέσθη τοῦ προσώπου τὸ ἀξίωμα· οὐκ ἂν δὲ περὶ ἑτέρου
 5 λέγων, ὅτι «κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», ὡς μέγα τι τοῦτο ἂν ἔθηκε. Πάλιν, εἰ ἄλλος ἦν Πέτρος, οὐκ ἂν ἡ μετάστασις αὐτοῦ τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὥστε καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφελκύσασθαι Ἰουδαίους· οὔτε γὰρ παρήνεσέ τι, οὔτε συνεβούλευσεν, ἀλλὰ μόνον ὑπέστελλε, καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν· καὶ ἴσχυσεν ἢ ὑποστολῆ
 10 καὶ ὁ ἀφορισμὸς πάντα ἐπισπάσασθαι τοὺς μαθητὰς διὰ τὸ τοῦ προσώπου ἀξίωμα.

16. Ὅτι μὲν οὖν Πέτρος ἦν ἐκ τούτων δῆλον, εἰ δὲ βούλεσθε καὶ τὴν ἑτέραν λύσιν ἐροῦμεν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ἑτέρα; Καλῶς ἐνεκάλεσε Παῦλος, φησί, τῷ Πέτρῳ, ὅτι πέρα τοῦ μέτρου τῆ
 15 συγκαταβάσει ἐχρήστο. Καὶ γὰρ ὄν τρόπον αὐτὸς ἐν Ἱεροσολύμοις γενόμενος συγκατέβη τοῖς Ἰουδαίοις, οὕτω κάκεινον ἐχρῆν, φησὶν, εἰς Ἀντιόχειαν ἐλθόντα, μὴ πρὸς Ἰουδαίους ἰδεῖν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Ὡσπερ γὰρ ἠνίκα πάντες Ἰουδαῖοι ἦσαν καὶ Παῦλος ἠναγκάσθη ἰουδαῖζειν, οὕτως ἔνθα πλείους ἦσαν οἱ
 20 ἐξ ἐθνῶν καὶ ἡ πόλις οὐδεμίαν ἀνάγκην παρεῖχε συγκαταβάσεως, οὐκ ἐχρῆν διὰ τοὺς ὀλίγους Ἰουδαίους σκανδαλίσει τοὺς τοσοῦτους Ἑλληνας. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι λύσις, ἀλλ' ἐπίτασις τοῦ ζητήματος. Ὁ γὰρ ἀρχόμενος εἶπον τοῦ λόγου, οὐ τοῦτό ἐστι τὸ σπουδαζόμενον ἡμῖν, δεῖξαι ὅτι καλῶς ἐνεκάλεσε Παῦ-
 25 λος· ἐπεὶ οὕτω μενεῖ τὸ ζήτημα. Φανήσεται γὰρ ὑπεύθυνος ὢν ταῖς μέμψεσιν ὁ Πέτρος· τὸ δὲ ζητούμενον, καὶ τοῦτον κάκεινον ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλημάτων. Πῶς οὖν ἔσται τοῦτο; Ἄν τὴν γνώμην, μεθ' ἧς ὁ μὲν ἐπετίμησεν ὁ δὲ ἐπετιμήθη, μάθωμεν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτὴν ἀναπτύξωμεν.

30 Τίς οὖν ἐστὶν ἡ διάνοια; Σφόδρα ὁ Πέτρος ἐπεθύμει καὶ

γει όλα αυτά, φαίνεται και από τὰ παραπάνω και από τὰ επόμενα. Γιατί τὸ νὰ πεῖ, «τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο», και τὸ νὰ τὸ θεωρήσει αὐτὸ σὰν κάτι σπουδαῖο, τίποτε ἄλλο δὲ σημαίνει παρὰ αὐτό, ὅτι δὲ σεβάσθηκε τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου. Ἄν ὁμως γιὰ κάποιον ἄλλον ἔλεγε, «τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο», δὲ θὰ τὸ θεωροῦσε αὐτὸ σὰν κάτι σπουδαῖο. Ἐπίσης, ἂν ἄλλος ἦταν ὁ Πέτρος, δὲ θὰ εἶχε τόση δύναμη ἢ μεταβολή του, ὥστε νὰ παρασύρει και τοὺς ὑπόλοιπους Ἰουδαίους. Γιατί οὔτε τοὺς ἔκαμε κάποια προτροπή, οὔτε τοὺς ἔδωσε κάποια συμβουλή, ἀλλὰ μόνο ἀποσύρθηκε και διαχώρισε τὴ θέση του. Και μπόρεσε ἢ ἀποχώρηση και ἢ ἀπομάκρυνσή του νὰ παρασύρει ὅλους τοὺς μαθητὲς ἐξαιτίας τοῦ ἀξιώματος τοῦ προσώπου του.

16. Ὅτι λοιπὸν ἦταν ὁ Πέτρος εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτά, ἂν ὁμως θέλετε θὰ ποῦμε και τὴν ἄλλη λύση. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἄλλη; Καλὰ ἔκανε και κατηγορήσε ὁ Παῦλος, λέγει, τὸν Πέτρο, γιατί μεταχειρίσθηκε τὴ συγκατάβαση πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο. Γιατί πραγματικὰ ὅπως αὐτὸς ὅταν βρέθηκε στὰ Ἱεροσόλυμα ἔδειξε συγκατάβαση στοὺς Ἰουδαίους, ἔτσι και ἐκεῖνος, λέγει ὅταν ἦρθε στὴν Ἀντιόχεια ἔπρεπε νὰ μὴ λάβει ὑπόψη τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ τοὺς ἐθνικούς. Ὅπως δηλαδὴ ὅταν ὅλοι ἦταν Ἰουδαῖοι και ὁ Παῦλος ἀναγκάσθηκε νὰ συμπεριφέρεται σὰν Ἰουδαῖος, ἔτσι ὅπου ἦταν περισσότεροι οἱ ἐθνικοὶ και ἡ πόλη δὲν εἶχε καμιὰ ἀνάγκη ἀπὸ συγκατάβαση δὲν ἔπρεπε γιὰ τοὺς λίγους Ἰουδαίους νὰ σκανδαλίσει τοὺς τόσους πολλοὺς Χριστιανούς ἐξ ἐθνικῶν. Αὐτὸ ὁμως δὲν εἶναι λύση, ἀλλὰ περιπλοκὴ τοῦ προβλήματος. Γιατί, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας, δὲν εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς ἐνδιαφέρει, νὰ δείξουμε δηλαδὴ ὅτι καλῶς τὸν κατηγορήσε ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἔτσι θὰ παραμείνει τὸ ζήτημα. Θὰ φανεῖ βέβαια πὸς ὁ Πέτρος εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς κατηγορίες, ἀλλὰ τὸ ζητούμενο εἶναι ν' ἀπαλλάξουμε και αὐτὸν και ἐκεῖνον ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Πὸς λοιπὸν θὰ γίνεαι αὐτό; Ἄν μάθουμε τὴν πρόθεση μὲ τὴν ὁποία ὁ ἕνας κατηγορήσε και ὁ ἄλλος κατηγορήθηκε και ἀναπτύξουμε αὐτὴ τὴ σκέψη.

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ σκέψη; Πολὺ ἐπιθυμοῦσε ὁ Πέ-

τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων κατελθόντας, τοὺς ἀπο Ἰακώβου, ἀπαλλάξαι τῆς παρατηρήσεως τῆς ἰουδαϊκῆς. Ἄλλ' εἰ μὲν αὐτὸς ταύτην εἰσηγήσατο τὴν γνώμην καὶ παρελθὼν εἶπε, παύσασθε τοῖς ἰουδαϊκοῖς ἔθεσι χρώμενοι, ὡς ἐναντία ἑαυτῶ δημηγορῶν καὶ
 5 τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένοις ἅπασι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, ἔσκανδάλισεν ἂν τοὺς μαθητάς. Πάλιν, εἰ Παῦλος πρὸς αὐτοὺς τοῦτον ἀπέτεινε τὸν λόγον, οὐδ' ἂν προσέσχον οὐδ' ἂν ἠνέσχοντο τῆς ἀκροάσεως. Οἱ γὰρ καὶ χωρὶς τούτου μισοῦντες αὐτὸν καὶ ἀποστρεφόμενοι διὰ τὴν τοιαύτην φήμην, πολλῶ μᾶλλον, εἰ
 10 καὶ συμβουλευόντος ταῦτα ἤκουσαν, ἀπεπήδησαν ἂν. Τί οὖν γίνεται; Ἰουδαίοις μὲν οὐδεὶς αὐτῶν ἐπετίμα τοῖς ἐξ Ἰακώβου, δέχεται δὲ τὴν ἐπιτίμησιν ὁ Πέτρος παρὰ τοῦ Παύλου, ἵνα ἐγκαλούμενος ὑπὸ τοῦ συναποστόλου, δικαίαν ἔχοι λοιπὸν τὴν παρρησίαν τοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐπιπλῆξαι· καὶ ἐπιτιμᾶται μὲν ὁ
 15 Πέτρος, διορθοῦνται δὲ οἱ μαθηταί.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ συναλλαγμάτων γίνεται βιωτικῶν. Ὅταν γάρ τινες ὀφείλωσι τινα ἑλλείμματα πολιτικῶν εἰσφορῶν, εἶτα οἱ μέλλοντες αὐτοὺς ἀπαιτεῖν αἰσχύνονται καὶ ἐρυθριῶσι προσενεχθῆναι σφοδρότερον, βουλόμενοι πλείονα λαβεῖν ἀφορμὴν
 20 καὶ ἐξουσίαν τῆς κατ' αὐτῶν σφοδρότητος, παρασκευάζουσιν ἑτέρους τῶν συστρατιωτῶν ἀποδῦσαι, λοιδορήσασθαι, μυρία ἕτερα αὐτοῖς διαθεῖναι δεινὰ ὀρώντων ἐκείνων, ἵνα τούτων γενομένων, μηκέτι παρ' ἑαυτῶν, μηδὲ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑτέρων ἀνάγκης δοκῶσιν ἐκείνοις σφοδρότερον ἐπιτίθεσθαι· καὶ
 25 γίνεται ἢ ἑτέρων ὕβρις αὐτοῖς ἀπολογία πρὸς τοὺς ὑπευθύνους τοὺς ἑαυτῶν.

17. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Παύλου καὶ ἐπὶ Πέτρου γέγονεν. Ὁφειλον γάρ τινα ἑλλείμματα οἱ Ἰουδαῖοι. Ποῖα δὴ ταῦτα; Τὸ παντελῶς ἀποστῆναι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἀπαιτῆσαι ταῦτα τὰ ἑλλείμματα
 30 σφοδρότερον ὁ Πέτρος ἐβούλετο καὶ καθαρὰν εἰσπράξασθαι

τρος ν' ἀπαλλάξει ἀπὸ τὶς ἰουδαϊκὲς διακρίσεις καὶ αὐτοὺς ποὺ κατέβηκαν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο. Ἀλλά, ἂν αὐτὸς εἰσηγοῦνταν αὐτὴ τὴ γνώμη καὶ μπροστὰ σὲ ὄλους ἔλεγε, 'σταματῆστε νὰ χρησιμοποιεῖτε τὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα', θὰ σκανδάλιζε τοὺς μαθητές, γιατί θὰ μιλοῦσε ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ ἔκαμε κατὰ τὸν προηγούμενο χρόνο. Ἐπίσης, ἂν ὁ Παῦλος τοὺς ἀπηύθυνε αὐτὴ τὴ σύσταση, οὔτε θὰ πρόσεχαν οὔτε θὰ ἀνέχονταν νὰ τὸν ἀκούσουν. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν μισοῦσαν χωρὶς αὐτὸ καὶ τὸν ἀποστρέφονταν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς φήμης, πολὺ περισσότερο θὰ ἀπομακρύνονταν, ἂν τὸν ἄκουαν νὰ δίνει τέτοιες συμβουλές. Τί λοιπὸν γίνεται; Τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο δὲν τοὺς ἐπιτιμοῦσε κανεὶς ἀπ' αὐτούς, ἐνῶ δέχεται τὴν ἐπιτίμηση ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Παῦλο, γιὰ νὰ μπορεῖ στὴ συνέχεια, κατηγορούμενος ἀπὸ τὸ συναπόστολό του, μὲ δικαιολογημένη παρρησία νὰ ἐπιπλήξει καὶ τοὺς μαθητές. Καὶ ἐπικρίνεται βέβαια ὁ Πέτρος, διορθώνονται ὁμοῦ οἱ μαθητές.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὶς βιοτικὲς συναλλαγές. Γιατί, ὅταν μερικοὶ ὀφείλουν κάποια ὑπόλοιπα πολιτικῶν εἰσφορῶν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ τοὺς τὰ ζητήσουν στὴ συνέχεια ντρέπονται καὶ κοκκινίζουν νὰ τοὺς φερθοῦν μὲ αὐστηρότητα, θέλοντας νὰ λάβουν μεγαλύτερη ἀφορμὴ καὶ δύναμη γιὰ τὴν ἐναντίον τους αὐστηρότητα, βρίσκουν ἄλλους ἀπὸ τοὺς συστρατιῶτες τους νὰ ἀναλάβουν αὐτὸ τὸ ἔργο, νὰ τοὺς κατηγορήσουν δηλαδὴ καὶ νὰ τοὺς προξενήσουν ἄπειρα ἄλλα κακὰ μπροστὰ στὰ μάτια τους, γιὰ νὰ φαίνονται, ἀφοῦ γίνουν αὐτά, ὅτι τοὺς ἐπιτίθενται σφοδρότερα ὄχι πιά ἀπὸ μόνοι τους οὔτε ἀπὸ τὴ δική τους θέληση ἀλλὰ ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ ἄλλους. Ἔτσι ἡ ὕβρη τῶν ἄλλων γίνεται σ' αὐτοὺς δικαιολογία γιὰ τὴ συμπεριφορά τους πρὸς τοὺς ὀφειλέτες τους.

17. Αὐτὸ ἔγινε καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου. Γιατὶ χρεωστοῦσαν κάποια ὑπόλοιπα οἱ Ἰουδαῖοι. Ποιὰ λοιπὸν ἦταν αὐτά; Τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό. Ὁ Πέτρος ἤθελε νὰ ζητήσῃ αὐτὰ τὰ ὑπόλοιπα μὲ πε-

παρ' αὐτῶν τὴν πίστιν. Βουλόμενος τοίνυν πλείονα λαβεῖν ἐξου-
 σίαν καὶ ἀφορμὴν τῆς τοιαύτης εἰσπράξεως, παρασκευάζει τὸν
 Παῦλον ἐπιτιμῆσαι μεθ' ὑπερβολῆς καὶ ἐπιπλῆξαι, ἵνα ἡ ἐπί-
 πλαστος ἐπιτίμησις αὕτη δικαίαν αὐτῷ παρρησίας κατ' ἐκείνων
 5 ἀφορμὴν παρέχη καὶ πρόφασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενός φησι,
 «κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην»· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, «εἶπον
 τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων». Εἰ μὲν γὰρ τὸν ἀπόστολον
 διορθώσασθαι ἐβούλετο, κατ' ἰδίαν ἂν τοῦτο ἐποίησεν· ἐπειδὴ
 δὲ οὐ τοῦτο ἦν τὸ σπουδαζόμενον (ἤδει γὰρ τὴν γνώμην μεθ' ἧς
 10 ἅπαντα ταῦτα ἐποίει), ἀλλ' ἐκείνους μέχρι πολλοῦ χωλεύοντας
 στηρίζαι ἐσπούδαζε, διὰ τοῦτο ἔμπροσθεν πάντων ποιεῖται τὴν
 ἐπιτίμησιν. Ὁ δὲ Πέτρος ἀνέχεται καὶ σιγᾶ καὶ οὐκ ἀντιλέγει.
 Ἦδει γὰρ τὴν γνώμην μεθ' ἧς ὁ Παῦλος ἐπετίμα· καὶ τὸ πᾶν ὁ
 Πέτρος κατώρθωσε σιγήσας. Ἡ γὰρ τούτου σιγὴ διδασκαλία
 15 τοῖς Ἰουδαίοις ἐγένετο τοῦ μηκέτι τοῖς νομίμοις ἐνέχεσθαι. Οὐ
 γὰρ ἂν ὁ διδάσκαλος ἐσίγησε, φησὶν, εἰ μὴ συνήδει δικαίως ἐπι-
 τιμῶντι τῷ Παύλῳ.

Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιτιμήσεως ἀκούσωμεν.
 «Εἶπον τῷ Πέτρῳ πάντων ἔμπροσθεν», φησὶν, «εἰ σὺ Ἰουδαῖος
 20 ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς». Σκόπει σύνεσιν· οὐκ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι
 κακῶς ποιεῖς ἰουδαϊκῶς ζῶν', ἀλλ' ἐλέγχει αὐτοῦ τὴν προτέραν
 ἀναστροφὴν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς Πέτρου κρίσεως τῆς ἤδη γεγενημέ-
 νης εἰσηγησθῆναι δοκῆ. Εἰ μὲν γὰρ εἶπε, 'κακῶς ποιεῖς τὸν νό-
 μον τηρῶν', ἐπετίμησαν ἂν οἱ μαθηταὶ οἱ Πέτρου, νυνὶ δὲ ἀκού-
 25 σαντες, ὅτι οὐ τῆς Παύλου γνώμης ἢ παραίνεσις ἦν καὶ ἡ διόρ-
 θωσις αὕτη, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Πέτρος οὕτως ἔζη, καὶ ταῦτα εἶχεν ἐν
 τῇ ψυχῇ τὰ δόγματα, καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοντες ἠσύχαζον. Διὰ
 τοῦτο οὔτε Πέτρος εἰσηγεῖται τὴν γνώμην, ἀλλ' ἀνέχεται παρ'
 30 ἐτέρου, τοῦ Παύλου λέγω, διελέγχεσθαι καὶ σιγᾶ, ὥστε εὐπαρα-

ρισσότερη αυστηρότητα και να εισπράξει απ' αυτούς καθαρή την πίστη. Θέλοντας λοιπόν να λάβει μεγαλύτερη δύναμη και αφορμή για μιὰ τέτοια είσπραξη, βρίσκει τρόπο ὥστε να τὸν επικρίνει πάρα πολὺ και να τὸν ἐπιπλήξει ὁ Παῦλος, για να τοῦ δώσει ἡ προσποιητὴ αὐτὴ ἐπιτίμηση δικαιολογημένη αφορμὴ και πρόφαση παρρησίας ἐναντίον ἐκείνων. Γι' αὐτὸ και στὴν ἀρχὴ λέγει, «τοῦ ἐναντιώθηκα κατὰ πρόσωπο»· και ἐδῶ πάλι, «εἶπα στὸν Πέτρο προστὰ σὲ ὄλους». Γιατί, ἂν ἤθελε να διορθώσει τὸν ἀπόστολο, θὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ ἰδιαιτέρως· ἐπειδὴ ὁμως δὲν τὸν ἐνδιέφερε αὐτὸ (γιατί γνώριζε τὴν πρόθεση, μὲ τὴν ὁποία ἔκανε ὄλα αὐτά), ἀλλὰ προσπαθοῦσε να στηρίξει ἐκείνους πὺ για πολὺ χῶλαιναν, γι' αὐτὸ κάνει τὴν ἐπιτίμηση προστὰ σὲ ὄλους. Και ὁ Πέτρος τὴν ἀνέχεται και σιωπᾶ και δὲν ἀντιλέγει. Γιατί γνώριζε τὴ σκέψη μὲ τὴν ὁποία τὸν ἐπιτιμοῦσε ὁ Παῦλος· και μὲ τὴ σιωπὴ του ὁ Πέτρος κατόρθωσε τὰ πάντα. Γιατί ἡ σιωπὴ του ἔγινε μάθημα στοὺς Ἰουδαίους να μὴν ἐκτελοῦν πια τίς ἐντολες τοῦ νόμου. Γιατί ὁ διδάσκαλος δὲ θὰ σιωποῦσε, λέγει, ἂν δὲν ἤξερε καλὰ πῶς ὁ Παῦλος τὸν επικρίνει δίκαια.

Ἄλλὰ, ἂν θέλετε, ἄς ἀκούσουμε και τὴν ἴδια τὴν ἐπιτίμηση. «Εἶπα στὸν Πέτρο προστὰ σὲ ὄλους», λέγει, «ἂν ἐσὺ πὺ εἶσαι Ἰουδαῖος ζεῖς σὰν ἐθνικός»³⁹. Πρόσεχε σύνεση. Δὲν τοῦ εἶπε ὅτι κάνεις κακῶς πὺ ζεῖς σὰν Ἰουδαῖος', ἀλλὰ ἐλέγχει τὴν προηγούμενη συμπεριφορὰ του, για να μὴ φανεῖ ὅτι ἡ παραίνηση και ἡ συμβουλὴ βγῆκε ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση πὺ εἶχε ἤδη πάρει ὁ Πέτρος. Γιατί, ἂν ἔλεγε, 'κάνεις κακῶς πὺ τηρεῖς τὸ νόμο', θὰ τὸν ἐπιτιμοῦσαν οἱ μαθητὲς τοῦ Πέτρου, τῶρα ὁμως, ἀκούοντας ὅτι ἡ παραίνηση και ἡ διόρθωση αὐτὴ δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος ζοῦσε ἔτσι και αὐτὰ τὰ δόγματα εἶχε στὴν ψυχὴ του, ἡσύχαζαν εἶτε τὸ ἤθελαν εἶτε δὲν τὸ ἤθελαν. Γι' αὐτὸ οὔτε ὁ Πέτρος εἰσηγεῖται τὴ γνώμη, ἀλλὰ δέχεται να ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Παῦλο, και σιωπᾶ, ὥστε ἡ διδασκαλία να γίνεται εὔκολα ἀποδεκτὴ.

18. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον τὴν σύνεσιν ἐστὶν ἰδεῖν τοῦ Παύλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν, 'εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ἔζησας καὶ οὐκ ἰουδαϊκῶς', ἀλλ' ὅτι «ζῆς»· ὥστε καὶ νῦν τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχεις· καὶ τὸ πολλῆς γέ-
 5 μων συνέσεως, τὸ ἐπαγόμενόν ἐστιν. Εἰπὼν γὰρ, «ἐθνικῶς ζῆς, Ἰουδαῖος ὢν», οὐκ ἐπήγαγε, 'τί τοὺς Ἰουδαίους ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν', ἀλλὰ πῶς; «Τί τὰ ἔθνη», φησὶν, «ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν», ἵνα τῷ δοκεῖν τῶν ἰδίων ἀντιποιεῖσθαι μαθητῶν, καὶ προσχήματι τῆς ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν κηδεμονίας, πείσῃ τοὺς Ἰου-
 10 δαίους ἀποστῆναι τῆς παλαιᾶς συνηθείας. Ὅτι γὰρ πέπλασται τὰ ἐγκλήματα, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων δῆλον. Ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν, «συναπήχθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι», ἐνταῦθα λέγει· «τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν;». Καὶ μὴν ἐχρῆν εἰπεῖν, 'τί τοὺς Ἰουδαίους ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν;' Οἱ γὰρ συναπα-
 15 χθέντες, οὐχ οἱ ἐξ ἐθνῶν ἦσαν, ἀλλ' Ἰουδαῖοι. Ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο εἶπεν, ἔδοξεν ἂν ὁ λόγος τραχὺς εἶναι καὶ οὐδὲν αὐτῷ προσήκων· τῶν γὰρ ἐθνῶν διδάσκαλος ἦν· νῦν δὲ ἐν προσχήματι κηδεμονίας τῶν ἰδίων μαθητῶν ἀνεύθυνον καὶ ἐλευθέραν ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν.

20 Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι οὐκ ἐπιτίμησις ἦν κατὰ Πέτρου τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ παραίνεσις καὶ διδασκαλία τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τάξει τῆς ἐπιτιμήσεως τῆς κατὰ Πέτρου, ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοί». Ταῦτα γὰρ λοιπὸν διδάσκοντός ἐστι καὶ οὐκ ἔτι εἰς Πέτρον τὸ πᾶν περιίστη-
 25 σιν, ἀλλὰ κοινοῖ τὸν λόγον. Εἰ μὲν γὰρ ὡς διδάσκων ἐξ ἀρχῆς εἰσέβαλεν, οὐκ ἂν ἠνέσχοντο Ἰουδαῖοι, νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐπιτιμήσεως λαβὼν καὶ δόξας δικαίαν ποιεῖσθαι κατὰ τοῦ Πέτρου τὴν ἐπιτίμησιν, ὡς τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἔλκοντος πρὸς τὴν τῶν νομί-

18. Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὴ σύνεση τοῦ Παύλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα λέχθησαν στὴ συνέχεια. Γιατὶ δὲν εἶπε, ἄν ἐσὺ πού εἶσαι Ἰουδαῖος, ζοῦσες σὰν ἐθνικός καὶ ὄχι σὰν Ἰουδαῖος, ἀλλὰ ὅτι «ζεῖς» ὥστε καὶ τώρα ἔχεις τὴν ἴδια γνώμη. Καὶ ἐκεῖνο πού ἔχει πολλὴ σύνεση εἶναι αὐτὸ πού προστίθεται στὴ συνέχεια. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ζεῖς σὰν ἐθνικός, παρ' ὄλο πού εἶσαι Ἰουδαῖος», δὲν πρόσθεσε, ἄν ἀναγκάζεις τοὺς Ἰουδαίους νὰ ιουδαῖζουν, ἀλλὰ τί εἶπε; «Γιατὶ ἀναγκάζεις», λέγει, «τοὺς ἐθνικούς νὰ ιουδαῖζουν», γιὰ νὰ πείσει τοὺς Ἰουδαίους, μὲ τὸ ὅτι φαίνεται πὼς ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς δικούς του μαθητες καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς φροντίδας γιὰ τοὺς ἐθνικούς, νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν παλιὰ συνήθεια. Ὅτι λοιπὸν εἶναι πλαστὲς οἱ κατηγορίες φαίνεται ἀπ' αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε παραπάνω, «παρασύρθηκαν μ' αὐτὸν καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰουδαῖοι», ἐδῶ λέγει «γιατὶ ἀναγκάζεις τοὺς ἐθνικούς νὰ ιουδαῖζουν». Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ πεῖ, ἄν ἀναγκάζεις τοὺς Ἰουδαίους νὰ ιουδαῖζουν. Γιατὶ αὐτοὶ πού συμπαρασύρθηκαν δὲν ἦταν οἱ Χριστιανοὶ πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς ἀλλὰ οἱ ἐξ Ἰουδαίων. Ἄλλ' ἂν τὸ ἔλεγε αὐτό, θὰ φαινόταν πὼς ὁ λόγος εἶναι σκληρὸς καὶ δὲν ταιριάζει καθόλου σ' αὐτόν, γιατί ἦταν διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν· τώρα ὅμως μὲ τὸ πρόσχημα τῆς φροντίδας τῶν δικῶν του μαθητῶν κάνει τὴν ἐπιτίμηση ἀνεύθυνη καὶ ἐλεύθερη.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν ἦταν ἐπιτίμηση ἐναντίον τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ παραίνεση καὶ διδασκαλία στοὺς Ἰουδαίους μὲ τὴ μορφή τῆς ἐπιτίμησης ἐναντίον τοῦ Πέτρου, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα. «Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴ γέννησή μας Ἰουδαῖοι καὶ ὄχι ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη»⁴⁰. Γιατὶ αὐτὰ πλέον εἶναι λόγια διδασκαλίας μὲ τὰ ὅποια δὲν περιορίζει τὸ πᾶν στὸν Πέτρο, ἀλλὰ γενικεύει τὸ λόγο. Γιατὶ, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ παρουσιαζόταν ὡς διδάσκαλος, δὲ θὰ τὸν ἀνέχονταν οἱ Ἰουδαῖοι. Τώρα ὅμως πού ξεκίνησε ἀπὸ ἐπιτίμηση καὶ φάνηκε πὼς δικαιολογημένα ἔκανε τὴν ἐπιτίμηση ἐναντίον τοῦ Πέτρου, ἐπειδὴ παρέσυρε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς Χριστιανούς στὶς

μων παρατήρησιν, ἐκβαίνει λοιπὸν ἀδεῶς εἰς παραίνεσιν καὶ συμβουλήν, ὡς τῆς ἀκολουθίας ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης αὐτόν. Ἴνα γὰρ μὴ τις ἀκούσας, ὅτι «τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαῖζειν», νομίση ὅτι μόνοις ἐκείνοις οὐκ ἔξεστιν ἰουδαῖζειν, τοῖς δὲ Ἰου-
 5 δαίοις ἐφεῖται, εἰς αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους τὸν λόγον περιίστησι. Τί λέγω, φησί, περὶ ἐθνῶν ἢ τῶν λοιπῶν Ἰουδαίων; ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι, ἡμεῖς οἱ ἀπόστολοι. Καὶ οὐ τοῦτο λέγει μόνον τὸ δικαίωμα, ὅτι οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἐκ προγόνων Ἰουδαῖοι καθάπαξ ἀπέστημεν τοῦ νόμου.
 10 Ποίαν οὖν ἔχομεν ἀπολογία, ἐτέρους εἰς τοῦτο ἔλκοντες;

Ὅρᾳς πῶς λανθανόντως τῶν Ἰουδαίων καθάπτεται καὶ τὴν διδασκαλίαν συντίθησιν ἀπηρτισμένην; Εἰπὼν γάρ, «ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀμαρτωλοί», καὶ αἰτίαν τίθησιν εὐλογον δι' ἣν ἀπέστησαν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ· «εἰδότες ὅτι οὐ
 15 δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἰ μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιοθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἰ μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ».

20 19. Ὅρᾳς πῶς συνεχῶς καὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ νόμου μνημονεύει καὶ τῆς κατὰ τὴν πίστιν δικαιοσύνης; Καὶ πυκνῶς στρέφει τὰ ὀνόματα, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπιτιμῶντος, ἀλλὰ διδάσκοντος καὶ συμβουλεύοντος. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, εἰ μὲν πρὸς Ἰουδαίους ἀποτεινόμενος ταῦτα ἔλεγε, τὸ πᾶν ἂν διερρῦη καὶ
 25 ἀπώλετο, οὐκ ἀνεχομένων ἐκείνων τῆς τούτου διδασκαλίας· ἐπειδὴ δὲ πρὸς Πέτρον τὸν λόγον ἐπέστρεψε, λανθανόντως ἐκεῖνοι τὴν ὠφέλειαν ἐκαρποῦντο, ἐπιτιμωμένου καὶ σιγῶντος τοῦ Πέτρου καὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ πάσης ἐκκαλυπτομένης, οὐχὶ παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ συναποστόλου, καὶ τῆς ἀναστροφῆς

διακρίσεις τοῦ νόμου, προχωράει στὴ συνέχεια ἄφοβα σὲ παραίνεση καὶ συμβουλή, ἐπειδὴ τὸν ὀδηγοῦσε σ' αὐτὸ ἢ σειρὰ τοῦ πράγματος. Γιὰ νὰ μὴ νομίσει δηλαδὴ κανεὶς, ἀκούοντας, «τοὺς ἐθνικοὺς ἀναγκάζεις νὰ ἰουδαΐζουν», ὅτι μόνο σ' ἐκείνους δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἰουδαΐζουν, ἐνῶ στοὺς Ἰουδαίους ἐπιτρέπεται, περιορίζει τὸ λόγο στοὺς ἴδιους τοὺς διδασκάλους. Γιατί μιλῶ, λέγει, γιὰ ἐθνικοὺς ἢ γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους Ἰουδαίους; Ἄλλὰ καὶ ἐμεῖς οἱ διδάσκαλοι, ἐμεῖς οἱ ἀπόστολοι. Καὶ δὲ λέγει μόνο αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ὅτι δηλαδὴ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐμεῖς πὺ καταγόμαστε ἀπὸ προγόνους Ἰουδαίους ἀπομακρυνθήκαμε μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ νόμο. Ποιά λοιπὸν δικαιολογία ἔχουμε, παρασύροντας ἄλλους σ' αὐτό;

Βλέπεις πῶς χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτὸ κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους καὶ παρουσιάζει ἔτσι ὀλοκληρωμένη τὴ διδασκαλία του; Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴ γέννησή μας Ἰουδαῖοι καὶ ὄχι ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη», ἀναφέρει καὶ εὐλογὴ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό· «ἐπειδὴ γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲ δικαιώνεται ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴ πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό· καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ δικαιωθοῦμε μὲ τὴν πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, γιατί ὁ ἄνθρωπος δὲ δικαιώνεται ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁴¹.

19. Βλέπεις πῶς συνέχεια μνημονεύει καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ νόμου καὶ τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν πίστη; Καὶ συχνὰ ἀναφέρει τὰ ὀνόματα, πράγμα πὺ δὲ δείχνει ἄνθρωπο πὺ ἐπικρίνει, ἀλλὰ πὺ διδάσκει καὶ συμβουλεύει. Ἄλλὰ, πράγμα πὺ προανέφερα, ἂν τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τὰ πάντα θὰ χάνονταν καὶ θὰ καταστρέφονταν, γιατί ἐκεῖνοι δὲν ἀνέχονταν τὴ διδασκαλία του. Ἐπειδὴ ὅμως ἔστρεψε τὸ λόγο πρὸς τὸν Πέτρο, ἀσυναίσθητα ἐκεῖνοι κέρδιζαν τὴν ὠφέλεια, ἀφοῦ ὁ Πέτρος ἐπικρινόταν καὶ σιωποῦσε, φανερούμενης ἔτσι ὅλης του τῆς γνώμης, ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀλλὰ ἀπὸ τὸ συναπόστολό του, καὶ παρουσιαζόμενης στὴ μέση τῆς προηγούμενης διαγω-

τῆς προτέρας εἰς μέσον ἀγομένης. Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι παρ' ἑαυτοῖς, 'τί οὖν εἰ καὶ Πέτρος καὶ Παῦλος κακῶς ἐποίησαν;' αἰτίας δικαίας καὶ ἀναμφισβητήτους τίθησι, δι' ἃς οὐ δεῖ τῶν ἰουδαϊκῶν ἐθῶν ἔχεσθαι. Αὐταὶ δέ εἰσι, τὸ μὴ δύνασθαι τὸν νόμον
5 δικαιοῦν, ἀλλὰ τὴν πίστιν μόνον.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἡμερώτερον κέχρηται τῷ λόγῳ, προῖων δὲ καταφορικώτερον ποιεῖ καὶ σφοδρότερον. «Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ ἠυρέθημεν καὶ αὐτοῖ ἀμαρτωλοί, ἄρα Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος;» Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ πί-
10 στις δικαιοῖ καὶ κελεύει ἀποστῆναι τῶν ἰουδαϊκῶν ἐθῶν ὡς πε-
παυμένων λοιπόν· εἰ δὲ ἔτι κρατεῖ ὁ νόμος καὶ κύριός ἐστι καὶ ὁ ἀφείς αὐτὸν παραβάσεως κρίνεται, εὔρεθήσεται ὁ Χριστός, ὁ κελεύσας ἡμῖν αὐτὸν ἀφιέναι, τῆς παραβάσεως ἡμῖν αἴτιος γεγε-
νημένος, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπαλλάξας ἡμᾶς ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ
15 ἐμβαλὼν εἰς ἀμαρτίαν. Εἰ γὰρ διὰ τὴν πίστιν τὸν νόμον ἀφήκα-
μεν, τὸ δὲ ἀφιέναι τὸν νόμον ἀμαρτία ἐστίν, ἡ πίστις, δι' ἣν τὸν νόμον ἀφήκαμεν, αὕτη τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν αἰτία ἐγένετο.

Καὶ ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ἄτοπον τὸν λόγον περιέστησεν, οὐδὲ ἐδεήθη κατασκευῆς τινος πρὸς ἀνατροπὴν, ἀλλὰ τῷ «μὴ γένοι-
20 το» ἠρκέσθη, ὡς αὐτόθεν τῆς ἀτοπίας ὠμολογημένης· «εἰ γάρ», φησὶν, «ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυ-
τὸν συνίστημι»· εἰς τὸ ἐναντίον περιέστησε τὸν λόγον καὶ ἔδει-
ξεν, ὅτι οὐ τὸ παραβῆναι νόμον, ἀλλὰ τὸ μὴ ἀφεῖναι νόμον, τοῦ-
το ποιεῖ παραβάτην· καὶ ἐν τάξει τοῦ οἰκείου προσώπου πάλιν
25 τὸν Πέτρον αἰνίττεται. Τί γὰρ κατέλυσεν ὁ Πέτρος τὴν τῶν βρωμάτων παρατήρησιν, ἐθνικῶς ζῆν προηρημένος; Πάλιν οὖν πρὸς Ἰουδαίους ἐπανελθὼν κάκεινοις συζῶν, εὔρεθήσεται ἃ κα-
τέλυσεν οἰκοδομῶν.

20. Ὅρᾳς πῶς πανταχοῦ τῆς κρίσεως ἔχετε τοῦ Πέτρου καὶ
30 τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐκκαλύπτει ἀναστροφὴν, ἵνα μὴ παρὰ τῆς τοῦ Παύλου γλώττης, ἀλλὰ παρὰ τῆς τοῦ Πέτρου γνώμης, ἦν

42. Γαλ. 2,17.

43. Γαλ. 2,18.

γῆς του. Στὴ συνέχεια, γιὰ νὰ μὴ λέγουν μέσα τους, ‘καὶ τί ἔγινε ἂν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἔπραξαν κακῶς;’ ἀναφέρει δικαίες καὶ ἀναμφισβήτητες αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν πρέπει νὰ τηροῦν τὶς ἰουδαϊκὲς συνήθειες. Καὶ αὐτὲς εἶναι, τὸ ὅτι ὁ νόμος δὲν μπορεῖ νὰ δικαιώσει, ἀλλὰ μόνο ἡ πίστη.

Καὶ ἐδῶ βέβαια μιλάει πρὸ ἤρεμα, προχωρώντας ὅμως κάνει τὸ λόγο του πρὸ βαρὺ καὶ πρὸ αὐστηρό. «Ἄν ὅμως, ζητώντας νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸ Χριστό, βρεθήκαμε καὶ ἐμεῖς ἁμαρτωλοὶ, ἄραγε ὁ Χριστὸς εἶναι ὑπηρέτης τῆς ἁμαρτίας;»⁴². Αὐτὸ πὸ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἡ πίστη δικαιώνει καὶ προστάζει ν’ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὶς ἰουδαϊκὲς συνήθειες, ἐπειδὴ ἔχουν πᾶ καταργηθεῖ· ἂν ὅμως ἐπικρατεῖ ἀκόμη καὶ ἰσχύει ὁ νόμος καὶ αὐτὸς πὸ τὸν ἐγκαταλείπει θεωρεῖται παραβάτης, θὰ βρεθεῖ ὁ Χριστὸς, πὸ μᾶς πρόσταξε νὰ τὸν ἐγκαταλείψουμε, ὅτι ὄχι μόνο δὲ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ ὅτι μᾶς ὀδήγησε στὴν ἁμαρτία. Γιατί, ἂν ἐγκαταλείψαμε τὸ νόμο γιὰ τὴν πίστη καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ νόμου εἶναι ἁμαρτία, ἡ πίστη, πὸ γιὰ χάρις τῆς ἐγκαταλείψαμε τὸ νόμο, αὐτὴ ἔγινε αἰτία τῆς ἁμαρτίας μας.

Καὶ ἐπειδὴ στὴ συνέχεια ἔφερε τὸ λόγο σὲ ἀδιέξοδο, δὲ χρειάστηκε κάποια ἀπόδειξη γιὰ ἀνατροπὴ του, ἀλλὰ ἀρκέσθηκε στὸ «μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη», ἀφοῦ τὸ παράλογο ἀπὸ μόνο του ἀποδεικνύεται. «Γιατί», λέγει, «ἂν αὐτὰ πὸ γκρέμισα τὰ ξανακτίζω, θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου παραβάτη»⁴³. Ἔφερε τὸ λόγο στὸ ἀντίθετο καὶ ἔδειξε πὸς ὄχι ἡ παράβαση τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἡ μὴ ἐγκατάλειψη τοῦ νόμου κάνει τὸν παραβάτη· καὶ στὴ θέση τοῦ ἑαυτοῦ του πάλι ὑπονοεῖ τὸν Πέτρο. Γιατί λοιπὸν κατάργησε ὁ Πέτρος τὴ διάκριση τῶν φαγητῶν ἀποφασίζοντας νὰ ζεῖ σὰν ἐθνικός; Πάλι λοιπὸν ἐπιστρέφοντας στοὺς Ἰουδαίους καὶ ζώντας ὅπως ἐκεῖνοι, θὰ βρεθεῖ νὰ κτίζει ἐκεῖνα πὸ γκρέμισε.

20. Βλέπεις πὸς παντοῦ ἀκολουθεῖ τὴν ἀπόφαση τοῦ Πέτρου καὶ ἀποκαλύπτει τὴν προηγούμενη συμπεριφορὰ του, γιὰ νὰ μὴ φαίνονται οἱ Ἰουδαῖοι πὸς δέχονται τὴν παραίνεση ἀπὸ τὴ

διὰ τῶν πραγμάτων ἐπεδείξατο, δοκῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν πα-
 ραίνεσιν δέχεσθαι; Διὰ ταῦτά φησι, «φοβούμενος τοὺς ἐκ περι-
 τομῆς», καὶ «ὅτι κατεγνωσμένος ἦν», καὶ «ὅτι οὐκ ὀρθοποδεῖ
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου». Οὐχ οὕτως δὲ ἔχων· μὴ γέ-
 5 νοιτο· διὰ γὰρ πολλῶν τοῦτο ἀπεδείξαμεν, ἀλλ' ὡσπερ τότε
 ἐπετίμα Παῦλος καὶ ταῦτα ἀκούων ὁ Πέτρος ἐσίγα, ὥστε μὴ
 ἀνατρέψαι τὴν οἰκονομίαν Παύλου, καὶ κατεδέχετο, ὡς οὐκ ὀρ-
 θῶς πεποικῶς, δέχεσθαι τὴν ἐπίπληξιν, ἵνα ἀπολογία αὐτῶ
 γένηται τοῦτο πρὸς τοὺς μαθητάς, οὕτω δὴ καὶ οὗτος νῦν μετὰ
 10 τῆς αὐτῆς γνώμης, μεθ' ἧς ἐπετίμησε Πέτρῳ, γράφει ταῦτα,
 ἅπερ ἔγραψε Γαλάταις. Εἰ γὰρ τότε τὸ ἐπιτιμηθῆναι Πέτρον καὶ
 σιγῆσαι, χρήσιμον ἦν τοῖς Ἰουδαῖοις, πολλῶ μᾶλλον ἂν καὶ νῦν
 τὸ ταῦτα περὶ αὐτοῦ λεχθῆναι χρήσιμον ἦν τῶν Γαλατῶν τοῖς
 διεφθαρμένοις.

15 Ὡσπερ γὰρ οἱ τότε ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντες, ὀρῶντες
 Πέτρον ἐπιτιμώμενον μετ' ὑπερβολῆς καὶ σιγῶντα, διωρθοῦντο
 τῇ κατὰ τοῦ διδασκάλου κατηγορίᾳ καὶ τῇ σιγῇ, οὕτω καὶ νῦν
 Γαλάται περὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ νοσοῦντες καὶ τοῦ Παύλου ταῦτα περὶ
 αὐτοῦ λέγοντος ἀκούοντες, οἷον ὅτι κατεγνωσμένος ἦν, καὶ οὐκ
 20 ὠρθοπόδησε πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὅτι ἐπιτι-
 μηθεὶς ἐπὶ τούτοις ἐσίγησε, μεγίστην ἀπὸ τῆς κατηγορίας ταύτης
 διδασκαλίαν ἐλάμβανον, εἰς τὸ μηκέτι προσέχειν τοῖς Ἰουδαϊκοῖς
 ἔθεσι. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος καὶ τότε ἐπετίμησε καὶ νῦν μέμνη-
 ται τῆς τότε γενομένης ἐπιπλήξεως· καὶ τούτου οὐκ ἔλαττον τὸν
 25 Πέτρον διὰ τοῦτο θαυμάσαι χρή, καταδεξάμενον ἅπαντα τὰ εἰ-
 ρημένα. Ὁ γὰρ τὸ πᾶν κατωρθῶς οὗτός ἐστιν, ὁ ἀνασχόμε-
 νος κατηγορηθῆναι καὶ σιγήσας. Τοῦτο τῆς οἰκονομίας τὸ κέρ-
 δος. Οὕτως ἡμῖν ἐκάτερος τῶν ἀποστόλων ἐγκλημάτων μὲν
 ἀπήλλακται, μυρίων δὲ ἐστὶν ἐγκωμίων ἄξιος, πρὸς τὴν τῶν
 30 λοιπῶν σωτηρίαν ἅπαντα καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν σπουδάζων.

γλώσσα τοῦ Παύλου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ γνώμη τοῦ Πέτρου πὺ μὲ τις πράξεις του φανέρωσε; Γι' αὐτὸ λέγει, «ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς Ἰουδαίους» καὶ «γιατὶ ἦταν ἄξιος γιὰ κατηγορία» καὶ «γιατὶ δὲ βαδίζει σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου». Ὅχι ἐπειδὴ πραγματικὰ συμπεριφερόταν ἔτσι –μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη–, γιατί τὸ ἀποδείξαμε μὲ πολλὰ αὐτό, ἀλλ' ὅπως τότε ὁ Παῦλος ἐπιτιμοῦσε καὶ ὁ Πέτρος ἀκούοντας αὐτὰ σιωποῦσε, γιὰ νὰ μὴν ἀνατρέψει τὸ σχέδιο τοῦ Παύλου, καὶ ἀνεχόταν, σὰν νὰ μὴν ἦταν σωστὰ ἐκεῖνα πὺ ἔκανε, νὰ δέχεται τὴν ἐπίπληξη, γιὰ νὰ τοῦ γίνεῖ αὐτὸ ἀπολογία πρὸς τοὺς μαθητές, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς τώρα μὲ τὴν ἴδια σκέψη, μὲ τὴν ὁποία ἐπιτίμησε τὸν Πέτρο, γράφει αὐτὰ πὺ ἔγραψε στοὺς Γαλάτες. Γιατὶ ἂν τότε τὸ ὅτι ἐπιτιμήθηκε καὶ σιώπησε ὁ Πέτρος ἦταν χρήσιμο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, πολὺ περισσότερο καὶ τώρα τὸ νὰ λεχθοῦν αὐτὰ γιὰ ἐκεῖνον θὰ ἦταν χρήσιμο γιὰ τοὺς πλανεμένους ἀπὸ τοὺς Γαλάτες.

Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνοι πὺ ζοῦσαν τότε στὴν Ἀντιόχεια, βλέποντας τὸν Πέτρο νὰ ἐπικρίνεται πολὺ ἔντονα καὶ νὰ σιωπᾷ, διορθώνονταν μὲ τὴν κατηγορία ἐναντίον τοῦ διδασκάλου καὶ τῆ σιωπῆ του, ἔτσι καὶ τώρα οἱ Γαλάτες πὺ ἦταν ἄρρωστοι γιὰ τις ἰουδαϊκὲς συνήθειες καὶ ἄκουαν τὸν Παῦλο νὰ λέγει γι' αὐτὸν αὐτά, ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἄξιος κατηγορίας καὶ δὲ βάδισε σωστὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὅτι παρ' ὄλο πὺ κατηγορήθηκε γι' αὐτὰ σιώπησε, ἔπαιρναν πολὺ μεγάλο μάθημα ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτὴ στὸ νὰ μὴν προσέχουν πὰ στις ἰουδαϊκὲς συνήθειες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος καὶ τότε ἐπιτίμησε καὶ τώρα θυμᾶται τὴν ἐπίπληξη πὺ ἔκαμε τότε. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ θαυμάσουμε λιγότερο ἀπὸ αὐτὸν τὸν Πέτρο πὺ δέχθηκε ὅλα ὅσα λέχθηκαν. Γιατὶ αὐτὸς πὺ κατόρθωσε τὰ πάντα εἶναι ὁ Πέτρος, πὺ ἀνέχθηκε νὰ κατηγορηθεῖ καὶ σιώπησε. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς οἰκονομίας. Ἐτσι καθένας ἀπὸ τοὺς δύο ἀποστόλους ἔχει ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ μᾶς ἀπὸ τις κατηγορίες καὶ εἶναι ἄξιος γιὰ ἄπειρους ἐπαίνους, γιατί φρόντιζε νὰ τὰ ἀκούει καὶ νὰ τὰ λέγει ὅλα γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων.

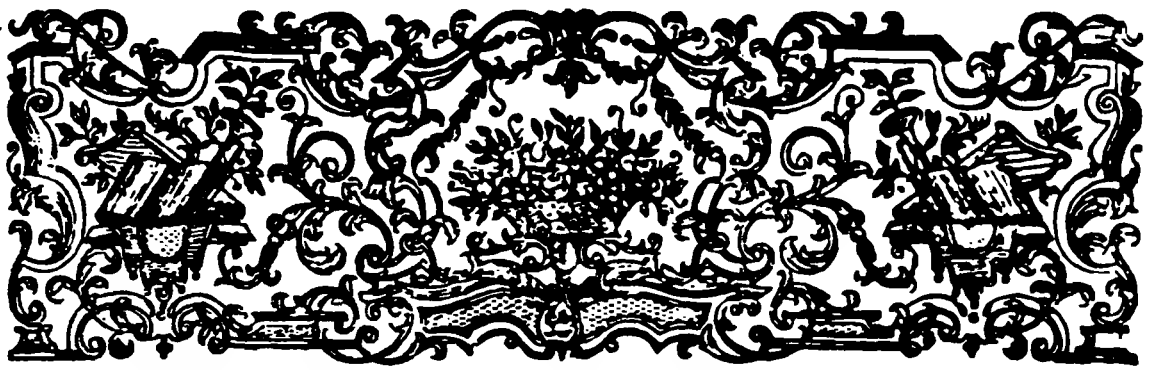
Ἡμεῖς δὲ λοιπὸν τὸν Παύλου καὶ Πέτρου Θεὸν παρακαλέ-
σωμεν, τὸν ἐκείνους ἀλλήλοις συνδήσαντα τοῖς τῆς ὁμονοίας
δεσμοῖς, καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἐπισφίγξαι
σφοδρότερον, ἵνα, τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους
5 ἔχοντες, δυνηθῶμεν καταξιωθῆναι τοὺς ἀγίους ἐκείνους ἰδεῖν
καὶ παρὰ τὰς αἰωνίους αὐτῶν εὐρεθῆναι σκηνάς, χάριτι καὶ φι-
λανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ
τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προ-
σκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐμεῖς ὁμῶς τώρα ἅς παρακαλέσουμε τὸ Θεὸ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου, πὺ ἐδεσε ἐκείνους μεταξύ τους μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ὁμόνοιας, νὰ μᾶς σφίξει πὺ δυνατὰ στὴ μεταξύ μας ἀγάπη, γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι, ἔχοντας μεταξύ μας τὴν ὁμόνοια πὺ θέλει ὁ Θεός, νὰ ἀξιοθοῦμε νὰ δοῦμε τοὺς ἀγίους ἐκείνους καὶ νὰ βρεθοῦμε κοντὰ στὶς αἰώνιες σκηνές τους μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

**«ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΑΦ' ΕΑΥΤΟΥ ΠΟΙΕΙ Ο ΥΙΟΣ ΟΥΔΕΝ,
ΕΑΝ ΜΗ ΤΙ ΒΛΕΠΗ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΠΟΙΟΥΝΤΑ»**

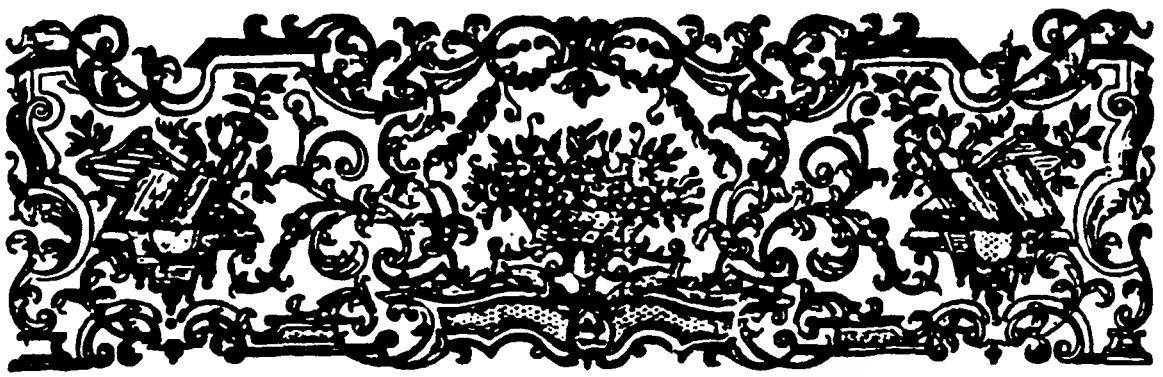
ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

**«ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΑΦ' ΕΑΥΤΟΥ ΠΟΙΕΙ Ο ΥΙΟΣ ΟΥΔΕΝ, ΕΑΝ ΜΗ
ΤΙ ΒΛΕΠΗ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΠΟΙΟΥΝΤΑ»**

**Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, προειρηκότος (ἐπισκόπου)
ὀλίγα εἰς τὸ εὐαγγέλιον**

1. Ὡ τῆς βίας, ὡ τῆς τυραννίδος. Πεπληρωμένην τὴν φιλίαν ἔχων ὁ διδάσκαλος προειρηκῶς, ἄκροις τοῖς χεῖλεσιν γεύσασθαι ἡμᾶς ἐπήγαγε τὸ πόμα· τοῦτο δὲ πεποίηκεν, οὐ δι' ἔνδειαν διδασκαλίας (καὶ γὰρ καὶ πηγῆς οὐκ ἔλαττον βρῦειν εἴωθεν), ἀλλ', ὡσπερ ἔφθην εἰπών, τῆς ὑμετέρας ἀγάπης φανερῶν τὴν τυραννίδα, ἣν περὶ τὴν ἡμετέραν σμικρότητα ἐπιδείκνυσθαι μεμελετήκατε· διὰ τοῦτο ταχέως ἐσίγησεν καὶ τὸν λόγον κατέκλεισε, τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ὑμετέρᾳ χαρίσασθαι βουλόμενος καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ὀφλήματος ἡμᾶς ὑπευθύνους καθιστάς. Ἐπεὶ 10 οὖν καὶ αὐτὸς ἡμῖν τῷ λόγῳ παρεχώρησεν καὶ ὑμᾶς ἐκκρεμαμένους ὀρῶ τῆς γλώττης τῆς ἡμετέρας, ἀνάγκη λοιπὸν ἀποδύσασθαι πρὸς τὰ παλαιίσματα· ἀλλὰ συνάρασθέ μοι καὶ χεῖρα ὀρέξατε, ταῖς εὐχαῖς διεγείροντες ἡμῶν τὴν γλῶσσαν καὶ τῇ συνέσει τῆς ἀκροάσεως εὐκολον ἐργαζόμενοι τὴν διδασκαλίαν. 15 Ἐπεὶ καὶ ὁ προφήτης οὐ θαυμαστὸν ζητεῖ μόνον σύμβουλον, ἀλλὰ καὶ συνετὸν ἀκροατὴν. Οὐ γὰρ ὁ τυχὼν ἡμῖν ἀγὼν πρόκειται σήμερον, ἀλλὰ πολλῶν δεόμενος εὐχῶν, πολλῆς δὲ ἀγρυπνίας τῆς τῶν ἀκροωμένων, πολλῆς δὲ σπουδῆς τοῦ λέγοντος,

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ

**«ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ Ο ΥΙΟΣ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΤΙΠΟΤΕ ΑΠΟ ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ,
ΠΑΡΑ ΜΟΝΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΒΛΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ»¹**
**Ἐκφωνήθηκε στὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ ἀπὸ σύντομη
ὁμιλία κάποιου ἐπισκόπου πάνω στὸ εὐαγγέλιο**

1. Πόση βία, πόση τυραννίδα! Παρ' ὄλο πού εἶχε γεμάτη τὴ φιάλη ὁ διδάσκαλος πού μίλησε προηγουμένως, μᾶς ἔφερε νὰ γευθοῦμε τὸ πιότο μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν. Καὶ τὸ ἔκαμε αὐτὸ ὄχι ἀπὸ φτώχεια διδασκαλίας (γιατὶ πραγματικὰ δὲν ἀναβλύζει συνήθως λιγότερο καὶ ἀπὸ πηγὴ), ἀλλά, ὅπως ἤδη εἶπα, γιὰ νὰ φανερώσει τὴν τυραννίδα τῆς ἀγάπης σας πού φροντίσατε νὰ δείξετε γιὰ τὴν ταπεινότητά μου. Γι' αὐτὸ γρήγορα σιώπησε καὶ τὸ λόγο του τελείωσε, θέλοντας νὰ κάνει χάρη στὴν ἐπιθυμία σας καὶ καθιστώντας ἐμένα ὑπεύθυνο γιὰ ὀλόκληρο τὸ χρέος. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ αὐτὸς μου παραχώρησε τὸ λόγο καὶ σᾶς βλέπω κρεμασμένους ἀπὸ τὴ γλώσσα μου, εἶναι ἀνάγκη πιά νὰ ἀναλάβω αὐτὸν τὸν ἀγώνα. Συμπαρασταθεῖτε με ὅμως καὶ δώστε μου χέρι βοήθειας διεγείροντας μὲ τὶς προσευχὲς τὴ γλώσσα μου καὶ καθιστώντας μὲ τὴ σύνεση τῆς ἀκρόασης εὐκολὴ τὴ διδασκαλία. Ἐπειδὴ καὶ ὁ προφήτης δὲ ζητάει θαυμαστὸ μόνο σύμβουλο ἀλλὰ καὶ συνετὸ ἀκροατὴ. Γιατὶ ὁ ἀγώνας πού σήμερα βρίσκεται μπροστά μας δὲν εἶναι τυχαῖος, ἀλλὰ χρειάζεται πολλές προσευχὲς καὶ πολλὴ προσοχὴ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς καὶ πολλὴ προσπάθεια ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ, γιὰ νὰ λε-

ἵνα καὶ λεχθῆ μετὰ ἀκριβείας τὰ λεγόμενα καὶ φυτευθῆ μετὰ ἀσφαλείας ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Οὐ γὰρ ἀκοῦσαι βούλομαι μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ παιδευθῆναι· οὐ μαθεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑτέρους διαβιβάζειν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν λαμπρότερον
5 ἔσται τὸ θέατρον καὶ πλείων ὁ σύλλογος, ὅταν ὑμεῖς δι' ὧν ἀκούετε καὶ ἑτέρους ἐπανάγειν δυνήσησθε.

Τῆ μὲν οὖν προτέρα συνάξει ταύτην εἰς μέσον ἀγαγὼν τὴν ρῆσιν τὴν εὐαγγελικὴν τὴν λέγουσαν, «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», καὶ δείξας ἐντεῦθεν τὴν πρὸς τὸν
10 γεγεννηκότα ἰσότητα, ὅπερ καὶ πρὸ τούτου ἀπεφήνατο ὁ εὐαγγελιστῆς λέγων, «διὰ τοῦτο μᾶλλον ἐδίωκον αὐτόν, οὐ μόνον ὅτι ἔλυσε τὸ σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ», οὕτω τὸν λόγον κατέλυσα. Σήμερον δὲ τὰ παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἡμῖν πρὸς ταῦτα ἀντεπαγόμενα
15 ἀναγκαῖον διαλῦσαι. Εἰ γὰρ καὶ ἐν φίλοις ἀγωνιζόμεθα, ἀλλὰ τοσαύτη δεῖ κεχρηῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ὥστε πανταχόθεν ἀνεξαπάτητον εἶναι τὸν λόγον καὶ ἀχειρώτον καὶ εἰ ἐν μέσοις τοῖς ἐχθροῖς γένοιτο. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐχὶ ἀκούειν βούλομαι μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους παιδεύειν. Διὸ δὴ μετὰ ἀκρι-
20 βείας ἀπάσης περιθεῖναι ὑμῖν ὄπλα ἐσπούδακα τὰ πνευματικά, ὥστε μηδαμοῦ φανῆναι μέλος γυμνὸν μηδὲ καιρίαν δέξασθαι πληγὴν. Καὶ γὰρ ὄπλων τάξιν ἡμῖν ὁ λόγος ἐπέχει, φράττων μὲν ὁμοῦ τοὺς οἰκείους, βάλλων δὲ τοὺς ἐναντίους· βάλλων οὐχ ἵνα κατενέγκῃ, ἀλλὰ κειμένους ἀναστήσῃ. Τοιοῦτον γὰρ τῆς μάχης
25 ταύτης τὸ εἶδος· ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν πολεμούντων τρόπαιον ἴστησιν.

Ἴν' οὖν τοῦτο γένηται, συντεínaτέ μοι τὴν διάνοιαν, πᾶσαν ἐκβάλλοντες φροντίδα βιωτικὴν, διαναστήσατε τὴν γνώμην, ὀξυδερκὲς παρέχετε μοι τὸ ὄμμα. Μῆτε ὁ πλούσιος ὑπὸ τῆς
30 ραθυμίας χαυνούσθω, μῆτε ὁ πένης ὑπὸ τῆς φροντίδος τῆς πε-

2. Ἰω. 5,17. Ἡ ὁμιλία ἔχει δημοσιευθεῖ στὸν 33 τόμο, σ. 328–351, τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου τῆς σειρᾶς αὐτῆς Ε.Π.Ε.

3. Ἰω. 5,18.

χθοῦν μὲ ἀκρίβεια τὰ λεγόμενα καὶ νὰ φυτευθοῦν μὲ ἀσφάλεια στὴ διάνοια τῆς ἀγάπης σας. Γιατὶ δὲ θέλω μόνο ν' ἀκούσετε ἀλλὰ καὶ νὰ μάθετε· ὄχι μόνο νὰ μάθετε ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκετε· ὄχι μόνο ἐσεῖς νὰ τὰ δέχεστε ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους νὰ τὰ μεταβιβάσετε. Ἔτσι βέβαια θὰ γίνῃ λαμπρότερο τὸ θέατρο καὶ μεγαλύτερη ἡ σύναξη ὅταν ἐσεῖς μ' αὐτὰ πού ἀκοῦτε θὰ μπορέσετε καὶ ἄλλους νὰ πείθετε.

Στὴν προηγούμενη λοιπὸν σύναξη παρουσιάζοντας αὐτὸ τὸ εὐαγγελικὸ ρητὸ πού λέγει, «ὁ Πατέρας μου ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται ὡς τώρα, γι' αὐτὸ ἐργάζομαι καὶ ἐγώ»², καὶ ἀφοῦ ἔδειξα ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἰσότητά τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, πράγμα πού καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἔδειξε λέγοντας, «γι' αὐτὸ τὸν καταδίωκαν περισσότερο, ὄχι μόνο γιατί καταργοῦσε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ γιατί ὀνόμαζε τὸ Θεὸ Πατέρα του, ἐξισώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ Θεό»³, τελείωσα ἔτσι τὸ λόγο. Σήμερα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλύσω τὶς ἀντιρρήσεις τῶν αἰρετικῶν πρὸς αὐτά. Γιατὶ ἂν καὶ ἀγωνίζομαι ἀνάμεσα σὲ φίλους, ὅμως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τόσο μεγάλη ἀκριβολογία, ὥστε ἀπὸ παντοῦ ὁ λόγος νὰ εἶναι ἀκλόνητος καὶ ἀκαταμάχητος, καὶ ἔτσι σὰ νὰ γινόταν αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐχθρούς. Γιατί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, δὲ θέλω ν' ἀκοῦτε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκετε ἄλλους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν φρόντισα μὲ κάθε ἀκρίβεια νὰ σᾶς χορηγήσω τὰ πνευματικὰ ὄπλα, ὥστε πουθενὰ νὰ μὴ φανεῖ μέλος γυμνὸ οὔτε νὰ δεχθεῖ θανάσιμο χτύπημα. Γιατὶ πραγματικὰ ὁ λόγος μου ἐπέχει θέση ὄπλων, προστατεύοντας τοὺς φίλους καὶ συγχρόνως χτυπώντας τοὺς ἀντιπάλους· καὶ χτυπάει ὄχι γιὰ νὰ ρίξει κάτω τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς σηκώσει ὀρθίους ἐνῶ βρίσκονται κάτω πεσμένοι. Τέτοιο εἶναι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς μάχης· γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἐχθρῶν στήνει τρόπαιο.

Γιὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν αὐτό, ἐντείνετε, παρακαλῶ, τὴν προσοχή σας, ἀφήνοντας κατὰ μέρος κάθε βιοτικὴ μέριμνα, συγκεντρῶστε τὴ σκέψη σας, παραδῶστε μου ὀξυδερκὲς τὸ βλέμμα σας. Οὔτε ὁ πλούσιος νὰ ἀποχαυνώνεται ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία

νίας πιεζέσθω, ἀλλὰ πᾶσαν ταύτην ἐκβάλλοντες τοῦ βίου τὴν ἀνωμαλίαν, ἀκροατὴν παρεσκευασμένον ἕκαστος ἑαυτὸν παρεχέτω· οὐ γὰρ τὰ τυχόντα ἡμῖν τὰ προκείμενα νῦν. Καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς ταῦτα παραγγέλλω, ἐπειδὴ οἶδα τὸ βάθος ὃ βαδιούμεθα. Ἄλλὰ μὴ θορυβηθῆς βάθος ἀκούσας· τοῦ γὰρ Πνεύματος χειραγωγούντος, οὐκ ἔχει ζόφον τὰ ὕδατα, ἀλλὰ πολλὴ ἔσται ἡ εὐκολία· μόνον ἂν ταύτην βαδίζητε τὴν ὁδὸν ἣν ἐγὼ κελεύω. Καὶ μὴ θορυβηθῆτε μηδὲ ταραττήσθε. Καὶ γὰρ τὰ κινούμενα σήμερον ἐν ἀρχῇ μὲν ταραττεὶ τὸν ἀκροατὴν τὸν μὴ προσέχοντα 10 καὶ εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλει· εἰ δὲ τὸ τέλος ἐκδέξαιτο, τὴν προσήκουσαν ἰδὼν λύσιν, λευκῆς ἀπολαύσεται γαλήνης καὶ εἰς λιμένα ἀκύμαντον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀρμηῆσαι δυνήσεται. Ἴν' οὖν ταῦτα γένηται, μὴ θορυβηθῆτε μηδὲ ταρασσέσθε, ἀλλ' ἔπεσθαι τὴν ὁδὸν μετὰ μακροθυμίας ἀπάσης καὶ καρτερίας, ἣν ἡ τοῦ λόγου 15 διδασκαλία δείκνυσιν.

Τίνα οὖν ἔστιν τὰ παρ' αὐτῶν ἡμῖν ἀντεπαγόμενα; «Οὐ δύναται ὁ Υἱός», φησὶν, «ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἂν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα». Καίτοι ταῦτα ἡ Γράφη· εἶρηκεν. Τίνος οὖν ἔνεκεν παρ' αὐτῶν ταῦτα ἀντεπάγεται; Οὐχ ὡς εἴρηται παρὰ 20 τῆς Γραφῆς, οὕτως ἐπάγεται. Τί γὰρ ἐκ τούτου, φησὶν, κατασκευάζειν βούλονται; Ὁρᾷς πῶς ἀνέτρεψε, φησὶν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνην τὴν τῆς ἰσότητος; Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι, φησί, τοῦτο ὑπώπτεον, ὅτι ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο ἀντεπήγαγε λέγων· «οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν». 25

2. ἼΑρα μὴ μάτην εἶπον, ὅτι θορυβεῖν ὑμᾶς ἔχει τὰ ρήματα καὶ ἐκ προοιμίων λεγόμενα διαταράττειν τὸν ἀκροατὴν; Ἄλλ' ἀναμείνατε καὶ ὄψεσθε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦς ἀναλισκομένους ὄπλοις. Μάλιστα μὲν γὰρ οὐκ ἦν Ἰουδαίων ὑπόνοια τὸ λεγόμενον, ὃ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει μετὰ πάσης ἀπεδείξαμεν τῆς σαφηνείας· ἄπερ ἵνα μὴ πάλιν ἀνακινῶμεν, ἐκεῖ παραπέμψαντες

οὔτε ὁ φτωχὸς νὰ πιέζεται ἀπὸ τὴ φροντίδα τῆς φτώχειας, ἀλλὰ ἀφήνοντας κατὰ μέρος ὅλη αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία τῆς ζωῆς, ὡς μοῦ παραδώσει ὁ καθένας τὸν ἑαυτό του ἀκροατὴ κατάλληλο νὰ τὸν δεχθεῖ. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ τώρα βρίσκονται μπροστὰ μας δὲν εἶναι τυχαῖα. Καὶ γι' αὐτὸ συνέχεια τὰ παραγγέλλω αὐτὰ ἐπειδὴ ξέρω τὸ βάθος στὸ ὁποῖο θὰ προχωρήσουμε. Ἄλλὰ μὴν ἀνησυχῆσεις ἀκούοντας βάθος. Γιατὶ ὅταν μᾶς ὁδηγεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι σκοτεινὰ τὰ νερά, ἀλλὰ ἡ εὐκολία θὰ εἶναι μεγάλη· ἀρκεῖ μόνο νὰ βαδίζετε τὸ δρόμο ποὺ ἐγὼ σᾶς ὑποδεικνύω. Καὶ μὴν ἀνησυχῆσετε οὔτε νὰ ταραξέστε. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν σήμερα ταραξοῦν βέβαια τὸν ἀπρόσεκτο ἀκροατὴ καὶ τὸν βάζουν σὲ ἀπορία, ἂν ὅμως περιμένει τὸ τέλος, ἀφοῦ δεῖ τὴν πρέπουσα λύση, θὰ ἀπολαύσει καθαρὴ γαλήνη καὶ θὰ μπορέσει νὰ ἀγκυροβολήσῃ τὴν ψυχὴ του σὲ λιμάνι ἀκύμαντο. Γιὰ νὰ γίνουν λοιπὸν αὐτὰ μὴν ἀνησυχῆσετε οὔτε νὰ τρομάζετε, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴ μακροθυμία καὶ τὴν καρτερία νὰ ἀκολουθεῖτε τὸ δρόμο ποὺ σᾶς δείχνει ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου.

Ποιὲς λοιπὸν εἶναι οἱ ἀντιρρήσεις τῶν αἰρετικῶν ποὺ προβάλλονται ἐναντίον μας; «Δὲν μπορεῖ ὁ Υἱός», λέγει, «νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, παρὰ μόνο αὐτὸ ποὺ βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας». Καὶ βέβαια αὐτὰ τὰ εἶπε ἡ Γραφή. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν τὰ ἀντιπροβάλλουν αὐτοί; Δὲν τὰ προβάλλουν ἔτσι ὅπως λέχθηκαν ἀπὸ τὴ Γραφή. Τί λοιπὸν, λέγει, θέλουν νὰ ἀποδείξουν ἀπ' αὐτό; Βλέπεις, λέγει, πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνέτρεψε τὴν ὑπόνοια ἐκείνη τῆς ἰσότητος; Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, οἱ Ἰουδαῖοι τὸ ὑποψιάζονταν αὐτό, ὅτι δηλαδή κάνει τὸν ἑαυτό του ἴσο μὲ τὸ Θεό, γι' αὐτὸ ἀντιπρόβαλε λέγοντας· «δὲν μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του».

2. Μήπως λοιπὸν σᾶς εἶπα ἄσκοπα ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ μποροῦν νὰ σᾶς ἀνησυχῆσουν καὶ ὅτι ἐκ πρώτης λεγόμενα μποροῦν νὰ τρομάξουν τὸν ἀκροατὴ; Περιμένετε ὅμως καὶ θὰ τοὺς δεῖτε νὰ καταστρέφονται μὲ τὰ δικά τους ὄπλα. Βέβαια δὲν ἦταν αὐτὸ ὑπόνοια τῶν Ἰουδαίων, πράγμα ποὺ καὶ στὴν προηγούμενη ὁμιλία ἀπέδειξα μὲ κάθε σαφήνεια. Γιὰ νὰ μὴν τὰ ἐπαναλαμβάνω

τὸν ἀκροατὴν, τὸ νῦν ἐπαγόμενον διαλύσαι πειρασόμεθα, δεικνύντες ὅτι οὐκ ἀνατρέπων τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνην, ταῦτα λέγει, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἰστώων καὶ βεβαιῶν καὶ τῆς πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἐγγύτητος καὶ πολλῆς γνησιότητος καὶ συνα-
 5 φείας καὶ ὁμονοίας ἀπόδειξιν ἡμῖν παρέχων. Οὕτω γὰρ θαρρῶ τῷ εἰρημένῳ, ὅτι ταύτην μάλιστα φημι τὴν ρῆσιν ἀπόδειξιν εἶναι τῆς πρὸς τὸν Πατέρα συγγενείας αὐτοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπαραλλάκτου. Μηδὲ ταράττεσθε ὑπὸ τῶν λογισμῶν τῶν αἰρετικῶν. Οὐδὲ γὰρ τὰ ξίφη τὰ ἐν τοῖς τοίχοις γεγραμμένα,
 10 οὐδὲ τὰ δόρατα, οὐδὲ αἱ αἰχμαὶ θορυβεῖν δύναιντ' ἂν πολεμίους, φοβερὸν καὶ ὄξυ βλέποντας. Ὅπερ γὰρ ἂν ἦ, σκιά τις ἐστὶ καὶ εἰκῶν, οὐ πραγμάτων ἀλήθεια.

Τοιοῦτοι τῶν αἰρετικῶν οἱ λογισμοί, οὓς ἵνα διελέγξωμεν, πλησίον ταύτης γενώμεθα τῆς ρήσεως, συνεχῶς αὐτὴν περι-
 15 στρέφοντες καὶ τέως αὐτοὺς ἐρώμεθα, πῶς βούλονται ἐρμηνεύειν τὴν ρῆσιν. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀνάγνωσις. Εἰ γὰρ ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις, τίνος ἔνεκεν ὁ Φίλιππος πρὸς τὸν εὐνοῦχον ἔλεγεν, «ἄρα γέ γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Ὅθεν ἀναγινώσκων ἐκεῖνος, οὐδὲν ἤδει τῶν ἐγκειμένων· διὸ καὶ ἔλεγε· «δέομαί σου,
 20 περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει, περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἐτέρου;». Εἰ ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Παλαιὰν ἀναγινώσκοντες καὶ τὰ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων καὶ τόπον καὶ καιρὸν καὶ σταυρὸν καὶ τάφον καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν καὶ
 25 τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων συνεκδρομὴν καὶ τὴν τῆς συναγωγῆς ἐκβολὴν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐγένειαν, οὐδέπω καὶ σήμερον ἐπίστευσαν;

Οὐκ ἄρα ἀρκεῖ ἡ ἀνάγνωσις, εἰ μὴ προσῆ καὶ ἡ γνῶσις. Ὡσπερ γὰρ εἰάν τις τρέφεται μὲν, μὴ πέπτη δέ, οὐ ζήσεται ποτε,
 30 οὕτως εἰάν τις ἀναγινώσκη μὲν, οὐ γινώσκη δέ μηδὲν τῶν ἐγκει-

4. Πράξ. 8,30.

5. Πράξ. 8,34.

αυτά, ἀφοῦ παραπέμψω ἐκεῖ τὸν ἀκροατή, θὰ προσπαθήσω νὰ διαλύσω αὐτὸ πού τῶρα προβάλλεται, ἀποδεικνύοντας ὅτι δὲν τὰ λέγει αὐτὰ γιατί θέλει νὰ ἀνατρέψει αὐτὴ τὴν ὑπόνοια, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὀρίσει μὲ πολλὴ ἀκρίβεια καὶ νὰ βεβαιώσει καὶ τὴ στενὴ του σχέση πρὸς ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε καὶ σὲ μᾶς νὰ δείξει τὴν πολλὴ γνησιότητα καὶ συγγένεια καὶ ὁμόνοιά του πρὸς ἐκεῖνον. Γιατὶ αὐτὸ πιστεύω γι' αὐτὸ πού λέχθηκε· νομίζω δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς κυρίως ὁ λόγος δείχνει τὴ συγγένειά του πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἀπαράλλακτο τῆς οὐσίας του πρὸς αὐτόν. Οὔτε νὰ ταραζέστε ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῶν αἰρετικῶν. Γιατὶ οὔτε τὰ ξίφη τὰ ζωγραφισμένα στοὺς τοίχους οὔτε τὰ δόρατα οὔτε οἱ αἰχμὲς μποροῦν νὰ τρομάξουν τοὺς ἀντιπάλους, ἂν καὶ βλέπουν κάτι φοβερὸ καὶ αἰχμηρό. Γιατὶ ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, εἶναι κάποια σκιὰ καὶ εἰκόνα, ὄχι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια.

Τέτοιοι εἶναι οἱ λογισμοὶ τῶν αἰρετικῶν, τοὺς ὁποίους γιὰ νὰ ἐλέγξουμε ἄς πλησιάσουμε αὐτὰ τὰ λόγια, συλλογιζόμενοι συνεχῶς αὐτά, καὶ ἄς τοὺς ἐρωτήσουμε πρῶτα πῶς θέλουν νὰ τὰ ἐρμηνεύουν. Καθόσον δὲ φθάνει μόνο ἡ ἀνάγνωση. Γιατὶ ἂν ἔφθανε ἡ ἀνάγνωση, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Φίλιππος ἔλεγε στὸν εὐνοῦχο, «ἄραγε καταλαβαίνεις αὐτὰ πού διαβάζεις;»⁴. Διαβάζοντας λοιπὸν ἐκεῖνος δὲν καταλάβαινε τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού ἦταν γραμμένα· γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «σὲ παρακαλῶ, γιὰ ποιὸν τὸ λέγει ὁ προφήτης, γιὰ τὸν ἑαυτό του ἢ γιὰ κάποιον ἄλλον;»⁵. Ἄν ἔφθανε ἡ ἀνάγνωση, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι διαβάζοντας τὴν Παλαιὰ Διαθήκη δὲν πίστεψαν ἀκόμη μέχρι σήμερα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα καὶ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο καὶ τὸ σταυρὸ καὶ τὸν τάφο καὶ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἀνάληψη καὶ τὴν καθέδρα στὰ δεξιὰ καὶ τὴν κάθοδο τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ὁμαδικὴ ἐξοδο τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν ἀπόρριψη τῆς συναγωγῆς καὶ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τῆς Ἐκκλησίας;

Δὲ φθάνει λοιπὸν ἡ ἀνάγνωση ἂν δὲν προστεθεῖ καὶ ἡ γνώση. Γιατὶ, ὅπως ἂν κάποιος τρέφεται βέβαια ἀλλὰ δὲ χωνεύει, δὲ θὰ ζήσει ποτέ, ἔτσι ἂν κάποιος διαβάσει ἀλλὰ δὲν

μένων, οὐκ ἐπιτεύζεται τῆς ἀληθείας. Μὴ τοίνυν μοι παρέχετε τὴν ρῆσιν τὴν εὐαγγελικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνεύσατε αὐτήν. Τοῦτο δὲ ἀπαιτῶ παρ' ἐκείνων, ἵν' ὅταν τὰ σαθρὰ αὐτῶν καταλύσω νοήματα, τότε καταβαλῶ τῆς ἀληθείας τὸν θεμέλιον. Οὕτω καὶ 5 οἰκοδόμοι ποιοῦσιν, οὐ πρότερον τὴν κρηπίδα καταβάλλονται τῶν οἰκημάτων, ἕως ἂν τὰ σεσαθρωμένα ἀνέλωσιν, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας οἰκοδομῶσιν. Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα.

Εἶπε οὖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ καθόλου οὐδέν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀνθρώπους μὲν δύναται ποιεῖν, ἀγγέλους δὲ οὐ δύναται· οὐδὲ ἀγγέλους μὲν δύναται, ἀρχαγγέλους δὲ οὐ δύναται· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι 'οὐδέν'. Οὐκοῦν ἀσθενείας τὸ ρῆμα; εἴ γε δύναται, κατὰ τὴν ὑπόνοιαν τὴν σὴν, καὶ βίας καὶ ἀνάγκης ἐπιτεταμένης· εἴ γε ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ποιεῖ, ἀλλ' ὅσα ἂν βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα. Ἴδου καὶ διδασκαλίας ὕστερον προσγενο- 15 μένης, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια τῆς ἀκηράτου καὶ ἀνωλέθρου οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀφράστου καὶ ἀρρήτου καὶ ἀκαταλήπτου. Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ Χριστοῦ; Οὐδὲ γὰρ περὶ ἐμοῦ τοῦ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς καὶ ἀπὸ γῆς γενομένου, δυνατὸν τοῦτο λέγεσθαι, ὅτι οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν· οὐδὲ περὶ σοῦ, οὔτε περὶ 20 ἄλλου οὐδενὸς ἀνθρώπων.

Εἰ γὰρ τοῦτο ἀληθές, εἰκῆ γέεννα καὶ κόλασις καὶ τιμωρία, εἰκῆ στέφανοι καὶ ἔπαθλα καὶ ἀγαθά. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνα ὑποστησόμεθα ἀμαρτάνοντες, οὐδὲ τούτων ἀπολαύσομεν κατορθοῦντες, εἴ γε μηδὲν ἀφ' ἑαυτῶν πράττομεν. Τὰ γὰρ ἔπαθλα οὐ τοῖς 25 πράγμασιν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ ἀπόκεινται. Οἷόν τι λέγω· ὅταν τις ἀφ' ἑαυτοῦ καλὸν ἐργάζεται, τότε στεφανοῦται καὶ ἀνακηρύττεται, οὐχ ἀπλῶς ὅταν ἐργάσῃται, ἀλλὰ μετὰ γνώμης καὶ προαιρέσεως. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ· «εἰσὶν εὐνοῦχοι», φησὶν, «οἵτινες εὐνουχίσθησαν παρὰ τῶν ἀνθρώπων·

καταλαβαίνει τίποτε ἀπὸ τὰ γραμμένα, δὲ θὰ βρεῖ τὴν ἀλήθεια. Μὴ λοιπὸν μοῦ παρουσιάσετε τὴν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν ἀλλὰ καὶ ἐρμηνεύσατε αὐτήν. Καὶ τὸ ἀπαιτῶ αὐτὸ ἀπὸ τοῦς αἰρετικούς, ὥστε νὰ βάλω τὸ θεμέλιον τῆς ἀλήθειας ἀφοῦ πρῶτα ἀνατρέψω τὰ σαθρὰ τοῦς νοήματα. Τὸ ἴδιον κάνουν καὶ οἱ οἰκοδόμοι· δὲν τοποθετοῦν τὸ θεμέλιον στὶς οἰκοδομὰς ἂν δὲν καταστρέψουν πρῶτα τὶς ἐτοιμότητες, γιὰ νὰ κτίζουν μὲ ἀσφάλεια. Αὐτοὺς λοιπὸν ἄς μιμηθοῦμε καὶ ἐμεῖς.

Πὲς λοιπὸν, δὲν μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάνει ἐντελῶς τίποτε ἀπὸ μόνος του; Γιατὶ δὲν εἶπε ὅτι μπορεῖ νὰ κάνει ἀνθρώπους ἀλλὰ ἀγγέλους δὲν μπορεῖ, οὔτε ὅτι μπορεῖ ἀγγέλους ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ἀρχαγγέλους, ἀλλ' εἶπε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε. Εἶναι λοιπὸν ἀπόδειξις ἀδυναμίας τὸ λεγόμενον; ἐφόσον δὲν μπορεῖ, κατὰ τὴν δικὴν σου γνώμη, καὶ παρ' ὅλο πὺ εἶχε αὐξηθεῖ καὶ ἡ πίεσις καὶ ἡ ἀνάγκη, καὶ ἀφοῦ ἀπὸ μόνος του δὲν κάνει τίποτε, παρὰ μόνον ὅσα βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας. Νὰ καὶ διδασκαλία, πὺ προστέθηκε ἀργότερα, καὶ πὺ τὰ θεωρεῖ ὅλα ξένα πρὸς τὴν αἰώνια καὶ ἀνώλεθρη καὶ ἀνέκφραστή καὶ ἀνείπωτη καὶ ἀκατάληπτη ἐκείνη οὐσία. Καὶ γιὰτί λέγω γιὰ τὸ Χριστό; Γιατὶ οὔτε γιὰ μένα, τὸν μικρὸν καὶ ἀσήμαντον καὶ πλασμένον ἀπὸ χῶμα, εἶναι δυνατόν νὰ λέγεται αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν μπορῶ ἐγὼ νὰ κάνω τίποτε ἀπὸ μόνος μου· οὔτε γιὰ σένα, οὔτε γιὰ κανέναν ἄλλον ἄνθρωπον.

Ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶναι μάταια ἡ γέεννα καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία· εἶναι ἀνώφελα τὰ στεφάνια καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ οὔτε τὰ πρῶτα θὰ ὑποστοῦμε ἂν ἀμαρτάνουμε, οὔτε τὰ δεύτερα θὰ ἀπολαύσουμε ἂν κατορθώσουμε τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ τίποτε δὲν πράττουμε ἀπὸ μόνου μας. Γιατὶ τὰ ἔπαθλα δὲ ἐπιφυλάσσονται γιὰ τὶς πράξεις μόνον, ἀλλὰ γιὰ τὴν διάθεσιν. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πὺ λέγω· ὅταν κάποιος ἀπὸ μόνος του πράττει τὸ καλόν, τότε στεφανώνεται καὶ ἀνακηρύσσεται νικητῆς, ὄχι ἀπλῶς ὅταν τὸ πράξει, ἀλλὰ ὅταν τὸ πράξει μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐλεύθερον ἐκλογὴν του. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ, λέγει· «ὕπάρχουν εὐνοῦχοι πὺ εὐνουχίσθησαν

καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Εὐνούχους ἐνταῦθά φησιν οὐ τοὺς τὰ μέλη κόψαντας, ἀλλὰ τοὺς τὸν πονηρὸν λογισμὸν καὶ ἀσελγείας γέμοντα ἀποτεμόντας, οὐ σιδηρᾶ μαχαίρα, ἀλλὰ λογισμῶ καὶ φιλοσοφία
5 καὶ τῆ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ χρησαμένους εἰς τοῦτο.

Ἴδου δύο εὐνοῦχοι, οἱ μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἀποτμηθέντες τὰ μέλη, οἱ δὲ εὐλαβείᾳ ἀποκόψαντες τὸν πονηρὸν λογισμὸν. Ἄλλ' ὁμῶς εἰ καὶ διαφόρως εὐνουχίσθησαν, ὁμοίως ἀμφοτέρω γυναικῶν ἀπέχονται μίξεως. Τὸ 'ὁμοίως' δὲ εἶπον, οὐ κατὰ γνώμην,
10 ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. Οὐδὲ γὰρ εὐνούχος δύναται ἂν συγγενέσθαι γυναικί, οὔτε ὁ μοναχὸς ὁ εὐνουχίσας ἑαυτόν. Καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα ἓν, τὸ δὲ τέλος οὐχ ἓν. Διὰ τοῦτο περὶ μὲν ἐκείνων εἰπὼν ὅτι εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν αὐτοῖς διὰ τοῦτο ἔθηκεν ἔπαθλον· φύσεως γάρ, οὐ γὰρ ἀσκήσε-
15 ως τὸ πρᾶγμα ἦν. Τούτους δὲ εἰς μέσον ἀγαγὼν, τῆ βασιλείᾳ αὐτοὺς ἐστεφάνωσεν, εἰπὼν, «διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Καίτοι οὔτε οὗτος μίγνυται γυναικί οὔτε ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ μὲν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δεδεμένος, ὁ δὲ τῆ προαιρέσει τὸ πρᾶγμα κατορθώσας καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτο ἐργασάμενος καὶ ἀνύσας.

20 Εἶτα οἱ μὲν ἄνθρωποι ἀφ' ἑαυτῶν δύνανται τοιαῦτα πράττειν καὶ ποιεῖν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ φθέγγεσθαι καὶ μυρία ἕτερα ἐργάζεσθαι, ὁ δὲ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης οὐ δυνήσεται οὐ μικρὸν οὐ μέγα ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ; Καὶ τίς ταῦτα ἀνέξεται; Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, ὅτι «ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον
25 σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτόν ἐκ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον τῷ Δεσπότη»;

6. Ματθ. 19,12.

7. Β' Τιμ. 2,20-21.

ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὑπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ μόνοι τους εὐνουχίσθησαν γιὰ χάρη τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»⁶. Εὐνοῦχους ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ ἐκείνους ποὺ ἔκοψαν τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ἀπέκοψαν τὴν πονηρὴ καὶ γεμάτη ἀσέλγεια σκέψη, ὄχι μὲ σιδερένιο μαχαίρι ἀλλὰ μὲ στοχασμὸ καὶ φιλοσοφικὴ διάθεση χρησιμοποιοῦντας γι' αὐτὸ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Νὰ δύο εὐνοῦχοι· οἱ πρῶτοι ποὺ τοὺς ἔκοψαν οἱ ἄνθρωποι τὰ μέλη, καὶ οἱ δεῦτεροι ποὺ μὲ τὴν εὐσέβεια ἔκοψαν τὴν πονηρὴ σκέψη. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο εὐνουχίσθησαν, ὅμοια καὶ οἱ δύο ἀπέχουν ἀπὸ τὴ συνουσία με τὶς γυναῖκες. Τὸ 'ὅμοια' τὸ εἶπα ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τους ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τοῦ πράγματος. Γιατὶ οὔτε ὁ εὐνοῦχος θὰ μπορούσε νὰ συνευρεθεῖ μὲ γυναῖκα, οὔτε ὁ μοναχὸς ποὺ εὐνούχισε τὸν ἑαυτό του. Καὶ τὸ πρᾶγμα βέβαια εἶναι τὸ ἴδιο, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ εἶπε γιὰ ἐκείνους ὅτι εὐνουχίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν τοὺς ὄρισε ἔπαθλο γι' αὐτὸ, γιατί τὸ πρᾶγμα ἦταν ἔργο τῆς φύσης καὶ ὄχι τῆς ἄσκησης. Αὐτοὺς ὅμως ἀφοῦ τοὺς παρουσίασε στὴ μέση τοὺς στεφάνωσε μὲ τὴ βασιλεία λέγοντας, «γιὰ χάρη τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν». Καὶ ὅμως οὔτε αὐτὸς οὔτε ἐκεῖνος συνευρίσκεται μὲ γυναῖκα, ἀλλὰ ὁ ἕνας γιατί εἶναι δεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἐνῶ ὁ ἄλλος γιατί κατόρθωσε τὸ πρᾶγμα μὲ τὴ θέλησή του καὶ ἀπὸ μόνος του τὸ ἔκαμε καὶ τὸ ἐπέτυχε.

Ἔπειτα, οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ μόνοι τους μποροῦν νὰ πράττουν καὶ νὰ κάμνουν τέτοια καὶ νὰ σκέπτονται καὶ νὰ μιλοῦν καὶ νὰ ἐργάζονται ἄπειρα ἄλλα, ἐνῶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων δὲ θὰ μπορέσει νὰ κάνει οὔτε κάτι μικρὸ οὔτε κάτι μεγάλο ἀπὸ μόνος του; Καὶ ποιὸς θὰ τὰ ἀνεχθεῖ αὐτά; Δὲν ἀκοῦς τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «σ' ἕνα μεγάλο σπίτι δὲν ὑπάρχουν σκευὴ χρυσὰ καὶ ἀσημένια μόνο, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ πήλινα· ἄλλα εἶναι γιὰ νὰ δέχονται κάτι πολύτιμο καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα. Ἄν λοιπὸν καθαρῶς κανεῖς τὸν ἑαυτό του ἀπ' αὐτά, θὰ εἶναι σκεῦος γιὰ πολύτιμη χρῆση, ἁγιασμένο καὶ χρήσιμο στὸν Κύριο»⁷;

3. Ὅραξ καὶ τούτους ἀφ' ἑαυτῶν διορθουμένους; Τοῦτο γάρ ἐστιν· «ἐάν τις ἑαυτὸν ἐκκαθάρῃ». Τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; Εἰ πρὸς οἰκείους μόνον ὁ λόγος ἡμῖν ἦν, ἤδη καὶ τὴν λύσιν ἂν ἐπήγαγον, ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους, ἔτι τὰ ἐκείνων
5 καθελεῖν ἀναγκαῖον· πάλιν τὴν ρῆσιν εἰς μέσον ἀγαγόντες, οὕτως ταύτην ποιήσωμεν σαφῆ. Ὅτι μὲν γὰρ ἡμῖν δυνατὸν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν, ἰκανῶς ὁ λόγος ἀπέδειξεν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐστεφανώθημεν κατορθοῦντες. Ἐρωτητέον δὲ πάλιν τὸν αἰρετικόν· τί ἐστιν, «ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα
10 ποιοῦντα, οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν»; Ἀπὸ γὰρ τῆς ρήσεως ταύτης, λέγω, οὐ τῆς ἐρμηνείας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀπὸ τῆς ρήσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διεστραμμένης τῶν αἰρετικῶν ἐρμηνείας, ἀνάγκη διπλῆν τινα ἐπεισάγεσθαι κτίσιν.

Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; «Ἐὰν μὴ τι βλέπη», φησί, «τὸν Πα-
15 τέρα ποιοῦντα, οὐ δύναται ποιεῖν». Οὐκοῦν ἀνάγκη πᾶσα εἶναι μὲν ἔργα τοῦ Πατρὸς ἀπηρτισμένα, εἶναι δὲ καὶ ἕτερα τοῦ Υἱοῦ, ἃ πρὸς ἐκεῖνα βλέπων κατεσκεύασεν καὶ αὐτός. «Ἐὰν γὰρ μὴ τι βλέπη ποιοῦντα, οὐ ποιεῖ», φησὶν. Ἴνα οὖν ἴδῃ, ἀνάγκη εἶναι τὰ ἔργα. Τί οὖν; εἶπέ μοι· ἕνα ἥλιον ὀρῶμεν, μὴ δύο δεῖξαί μοι δυ-
20 νήσῃ, ἵνα τὸν μὲν τοῦ Πατρὸς, τὸν δὲ τοῦ Υἱοῦ ὑποπτεύσω; καὶ σελήνας δύο, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν; οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πάντα; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν· εἷς γὰρ ἐστιν ὁ ἥλιος. Πῶς οὖν, «ἐὰν μὴ τι βλέπη ποιοῦντα αὐτόν, οὐ ποιεῖ»; Τίνος ἔργον εἶναι βούλει τὸν ἥλιον; Ποῦ οὖν ὁ τοῦ Πατρὸς, ὃν ἰδὼν οὕτως, ἄλλον τοιοῦ-
25 τον ἐποίησεν; Πῶς δὲ ἐκεῖνο στερήσεται τό, «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν»; Εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ, ποῖον ἂν ἔχοι καιρὸν αὕτη ἢ διαίρεσις; Ὅραξ τὰ τῶν λογισμῶν; πῶς ἑαυτοὺς περιπείρετε καὶ ἑαυτὸ ἐλέγχει τὸ ψεῦδος;

3. Βλέπεις πώς και αυτοί διορθώνονται από μόνοι τους; Γιατί αυτό σημαίνει τό, «ἂν καθαρίσει κανείς τὸν ἑαυτό του». Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεγόμενον; Ἐάν ὁ λόγος μου ἀπευθυνόταν μόνο σὲ φίλους, θὰ ἀνέφερα ἤδη καὶ τὴ λύση, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἀπευθύνεται σὲ ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλύσω τὶς ἀντιρρήσεις τους. Ἀφοῦ φέρουμε πάλι στὴ μέση τὰ λόγια ὡς τὰ κάνουμε ἔτσι σαφῆ. Ὅτι λοιπὸν εἶναι δυνατὸ ἀπὸ μόνοι μας καὶ νὰ πράττουμε καὶ νὰ λέμε τὸ ἀπέδειξε ἀρκετὰ ὁ λόγος. Γιατί ἂν δὲ γινόταν αὐτό, δε θὰ στεφανωνόμασταν κατορθώνοντας αὐτά. Πρέπει ὁμοῦς νὰ ἐρωτήσουμε πάλι τὸν αἰρετικό, τί σημαίνει «δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, παρὰ μόνο αὐτὸ πὺ βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας»; Γιατί ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, λέγω, ὄχι ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τους· ἢ καλύτερα οὔτε ἀπὸ τὰ λόγια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διεστραμμένη ἐρμηνεία τῶν αἰρετικῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσάγεται κάποια διπλὴ φύση.

Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; «Ἐάν δὲ βλέπεις», λέγει, «νὰ κάνει κάτι ὁ Πατέρας, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε». Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένα καὶ ἄλλα νὰ εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ, πὺ ἔκαμε καὶ αὐτὸς βλέποντας ἐκεῖνα. Γιατί λέγει, «ἂν δὲ βλέπει νὰ κάνει κάτι δὲν κάνει καὶ αὐτὸς τίποτε». Γιὰ νὰ δεῖ λοιπὸν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν τὰ ἔργα. Τί λοιπὸν; πὺς μου· ἕνα ἥλιο βλέπουμε· μήπως μπορεῖς νὰ μοῦ δείξεις δύο, γιὰ νὰ θεωρήσω τὸν ἕνα τοῦ Πατέρα καὶ τὸν ἄλλο τοῦ Υἱοῦ; καὶ δύο σεληνὲς καὶ γῆ καὶ θάλασσα; ἔτσι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς, γιὰτί ἕνας εἶναι ὁ ἥλιος. Πῶς λοιπὸν ἂν δὲ βλέπει νὰ κάνει κάτι αὐτὸς δὲν κάνει ὁ ἴδιος τίποτε; Τίνος ἔργο θέλεις νὰ εἶναι ὁ ἥλιος; Τοῦ Πατέρα; Ποῦ λοιπὸν εἶναι ὁ ἥλιος τοῦ Υἱοῦ; Μήπως εἶναι τοῦ Υἱοῦ; Ποῦ τότε εἶναι ὁ ἥλιος τοῦ Πατέρα, πὺ τὸν εἶδε αὐτὸς καὶ ἔκαμε ἄλλον παρόμοιο; Καὶ πῶς θὰ σταθεῖ ἐκεῖνο τὸ «ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἔγινε»⁸; Ἐάν λοιπὸν ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ, σὲ ποιὸ χρόνο μπορεῖ νὰ ἔγινε αὐτὴ ἡ διαίρεση; Βλέπεις ποῦ ὀδηγοῦν οἱ συλλογισμοί; πῶς ἀναιρεῖτε τοὺς ἑαυτούς σας καὶ πῶς αὐτοελέγχεται τὸ ψεῦδος;

Ἴδου τὴν ἔρμηνείαν αὐτῶν εἰς μέσον ἀγαγών, πῶς ἔδειξα αὐτὴν ὑφ' ἑαυτῆς βαλλομένην. Ἐγὼ δὲ κάκεῖνο ἠδέως ἂν ἐροίμην· τίς ὁ τὴν σάρκα ἀναλαβὼν τὴν ἡμετέραν καὶ εἰς μήτραν ἐλθὼν παρθενικὴν; ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱός; εἶπέ. Οὐ παντὶ που δῆλον, 5 ὅτι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος οὕτως φησὶν· «τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών». Καί, «ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ, γενόμενον ἐκ γυναι- 10 κός, γενόμενον ὑπὸ νόμον». Καὶ πᾶσα Γραφή, εἴτε παλαιὰ εἴτε καινὴ, τούτων ἐμπέπλησται τῶν μαρτυριῶν· καὶ τὰ πράγματα βοᾷ, ὅτι ὁ Μονογενὴς ἐσαρκώθη, οὐχ ὁ Πατὴρ. Πότερον οὖν ἰδὼν τὸν Πατέρα σαρκωθέντα ὁ Υἱὸς ἐσαρκώθη; Οὐ γὰρ ἂν ἐσαρκώθη, εἰ μὴ θεασάμενος αὐτόν· «οὐ γὰρ δύναται ἀφ' ἑαυ- 15 τοῦ ποιεῖν οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα».

Πότε ἂν ἴδοιμι τοῦτο ἐργασάμενον τὸν Πατέρα; Οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. Καὶ μῆτε μικρὸν εἶναι νομίσης τὸ γεγενημένον. Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἢ σάρκωσις ἐστὶ τοῦ Μονογενοῦς, ἢ συγκατάβασις αὐτοῦ. Πρὶν ἢ γὰρ γενέσθαι ἄνθρωπον, 20 τὰ τῆς κακίας ἐτυράννει καὶ βαθυτάτη νύξ πάντα κατεῖχεν, καὶ πανταχοῦ βωμοὶ καὶ ναοὶ τοῖς εἰδώλοις, καὶ κνίσσα, καὶ κἀπνός, καὶ αἱμάτων χεῖμαρροι, οὐκ ἀπὸ προβάτων καὶ βοῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων ρέοντες. «Ἔθυσαν γὰρ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις»· καὶ 25 ταῦτα ὁ δῆμος ὁ προφήτας ἔχων, ὁ νόμου μετασχών, ὁ θεοπτίας ἀπολαύσας, ὁ τοσοῦτοις ἐντραφεῖς θαύμασιν. Εἰ δὲ οὗτοι τοιοῦτοι, ἐνόησον τὰ λοιπὰ μέρη τῆς οἰκουμένης πῶς διέκειντο, ὑπὸ δαιμόνων βακχευόμενοι, ὑπὸ κακίας τυραννούμενοι, τοῖς παθήμασι πᾶσιν ὑποκλινόμενοι, ξύλα θεραπεύοντες, λίθους προσκυ- 30 νοῦντες, ὄρη, καὶ βουνούς, καὶ νάπας, καὶ δένδρα, καὶ λίμνας, καὶ πηγάς, καὶ ποταμούς.

Νὰ πῶς ἔδειξα ὅτι βάλλεται ἀπὸ μόνη τῆς ἡ ἐρμηνεία τῶν αἰρετικῶν πού μόλις σᾶς παρουσίασα. Ἐγὼ ὁμως μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἐρωτοῦσα καὶ αὐτό· ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού ἀνέλαβε τὴ δική μας σάρκα καὶ ἦρθε σὲ παρθενικὴ μήτρα; Πές, ὁ Πατέρας ἢ ὁ Υἱός; Δὲν εἶναι στὸν καθένα φανερό ὅτι εἶναι ὁ Μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ καὶ ὁ Παῦλος λέγει τὰ ἐξῆς· «νὰ ἔχετε μεταξὺ σας τὸ ἴδιο φρόνημα πού εἶχε καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πού ἂν καὶ ἦταν Θεὸς δὲ θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ Θεὸ ἀποτελεσμα ἀρπαγῆς, ἀλλὰ τὰ ἀπαρνήθηκε ὅλα καὶ πῆρε μορφὴ δούλου»⁹ καὶ «ἐξαπέστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸ του τὸν Μονογενῆ, πού γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα καὶ ὑποτάχθηκε στὸ νόμο»¹⁰. Καὶ ὅλη ἡ Γραφή, εἴτε ἡ Παλαιὰ εἴτε ἡ Καινὴ Διαθήκη, εἶναι γεμάτη ἀπ' αὐτὲς τὶς μαρτυρίες. Καὶ τὰ πράγματα φωνάζουν ὅτι ὁ Μονογενῆς Υἱὸς σαρκώθηκε καὶ ὄχι ὁ Πατέρας. Ποιό λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο, ὁ Υἱὸς σαρκώθηκε ὅταν εἶδε τὸν Πατέρα σαρκωμένο; Γιατὶ δὲ θὰ εἶχε σαρκωθεῖ ἂν δὲν ἔβλεπε τὸν Πατέρα, ἀφοῦ «ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, παρὰ μόνον αὐτὸ πού βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας».

Πότε θὰ ἔβλεπα νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὁ Πατέρας; Δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς. Καὶ νὰ μὴ νομίσεις μικρὸ αὐτὸ πού ἔχει γίνει. Γιατὶ τὸ κεφάλαιο τῆς σωτηρίας μας εἶναι ἡ σάρκωση τοῦ Μονογενοῦς, ἡ συγκατάβασή του. Γιατὶ πρὶν νὰ γίνει ἄνθρωπος, ἡ κακία καταδυναστεύει ὅλους, βαθύτατη νύχτα ἐξουσίαζε τὰ πάντα, καὶ παντοῦ ὑπῆρχαν βωμοὶ καὶ ναοὶ γιὰ τὰ εἰδῶλα καὶ κνίσσα καὶ καπνὸς καὶ ποταμοὶ αἵματος, πού ἔτρεχαν ὄχι μόνον ἀπὸ αἵματα προβάτων καὶ βοδιῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων. «Θυσίασαν τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τοὺς στὰ δαιμόνια»¹¹. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμε ὁ λαὸς πού εἶχε προφῆτες, πού ἔλαβε τὸ νόμο, πού εἶδε τὸ Θεό, πού τράφηκε μέσα σὲ τόσα θαύματα. Ἄν ὁμως αὐτοὶ ἦταν τέτοιοι, σκέψου σὲ ποιά κατάσταση βρίσκονταν οἱ ὑπόλοιποι λαοὶ τῆς οἰκουμένης, βακχευόμενοι ἀπὸ τοὺς δαίμονες, καταδυναστευόμενοι ἀπὸ τὴν κακία, ὑποκύπτοντας σὲ ὅλα τὰ πάθη, λατρεύοντας τὰ ξύλα, προσκυνώντας τὶς πέτρες, τὰ ὄρη, τὰ βουνά, τὰ φαράγγια, τὰ δένδρα, τὶς λίμνες, τὶς πηγὲς καὶ τοὺς ποταμούς.

Καὶ τί δεῖ τὰ τῶν ἄλλων λέγειν; Ἀπὸ γὰρ τῶν ἐν Ἰουδαίοις κακῶν ὄψομαι τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ὑπερβολήν. « Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζον». « Ἐγὼ βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνων». « Κύνες ἐνεοὶ οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν». « Ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηνησχύντησας 5 πρὸς πάντας». « Οὐκ ἔστιν ὁ συνιών, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν». Πάλιν ἕτερος· «μάτην ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· αἱ πονηρίαι αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν». Ἄλλος πάλιν· «ἀρὰ καὶ ψεῦδος καὶ κολπή καὶ φόνος καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγου- 10 σιν». Ἄλλος πάλιν· «εἰ ἀλλάξει Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὁ λαὸς οὗτος δυνήσεται ποιῆσαι κρίσιν, μεμαθηκῶς κακά». Ἄλλος πάλιν· «οἴμοι, ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· πάντες εἰς αἵματα δικάζουσιν». Ὁ Θεὸς πάλιν· «μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ θυσίας ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν». Ὁ Ἡλίας· «τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν καὶ τοὺς προφῆτας σου ἀπέκτειναν· καὶ ὑπελείφθην ἐγὼ μόνος καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου». Πάλιν ὁ Θεός· «ἐγκατέλιπον τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν 20 μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς». Ὁ Δαυῖδ πάλιν· «ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰ θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις, καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων».

4. Εἶδες κακίας τυραννίδα; Κύνες ἐγένοντο καὶ ἵπποι, καὶ 25 ὄνων ἀλογώτεροι, καὶ βοῶν ἀναισθητότεροι, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν ἐμάνησαν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ τί φησιν ἡ Γραφή; «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ πρὸ μὲν

12. Ἱερ. 5,8.

13. Ἦσ. 1,3.

14. Ἦσ. 56,10.

15. Ἱερ. 3,3.

16. Ψαλμ. 13,2-3.

17. Ἱερ. 6,29.

18. Ὡσηὲ 4,2.

19. Ἱερ. 13,23.

20. Μιχ. 7,2.

Και τί πρέπει νὰ λέγω τὰ κακὰ τῶν ἄλλων; Γιατί ἀπὸ τὰ κακὰ τῶν Ἰουδαίων θὰ δῶ τὴν ὑπερβολὴ στὸς ἄλλους. «Ἐγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς· ὁ καθένας χρεμέντιζε γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ ἄλλου»¹². «Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν ἰδιοκτήτη του καὶ ὄνος τὴ φάτνη τοῦ Κυρίου του, ὁ ἰσραηλιτικὸς ὅμως λαὸς δὲ μὲ ἀναγνωρίζει»¹³. «Σκυλιὰ ἄφωνα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γαυγίσουν»¹⁴. «Τὸ πρόσωπό σου ἔγινε σὰν τῆς πόρνης, ἔγινες ἀναίσχυντος πρὸς ὄλους»¹⁵. «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ ἔχει ἐπίγνωση ἢ νὰ ζητάει τὸ Θεό· ὅλοι ἔχουν ἐκτραπεῖ καὶ διαφθαρεῖ»¹⁶. Ἄλλος πάλι λέγει· «στὰ χαμένα ὁ ἀργυροχόος κατεργάζεται τὸν ἄργυρο· οἱ πονηρίες τῶν Ἰουδαίων δὲν ἔλειωσαν»¹⁷. Ἄλλος πάλι· «κατάρεις καὶ ψεύδη καὶ κλοπὲς καὶ φόνοι καὶ μοιχεῖες ἔχουν πλημμυρίσει πάνω στὴ γῆ, καὶ αἵματα ἀνακατεύονται τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο»¹⁸. Ἄλλος πάλι· «ἂν ἀλλάξει ὁ Αἰθίοπας τὸ μαῦρο δέρμα του καὶ ἡ λεοπάρδαλη τὰ στολίδια της, θὰ μπορέσει καὶ ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ κάνει τὸ καλό, γιατί ἔχει μάθει νὰ πράττει τὸ κακό»¹⁹. Ἄλλος πάλι· «ἀλλοίμονο, ψυχὴ μου, χάθηκε ὁ εὐσεβῆς ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά μας»²⁰. Ὁ Θεὸς πάλι· «μίσησα, ἀπέρριψα τὶς ἐορτές σας καὶ δὲ θὰ μυρίσω τὶς θυσίες στὰ πανηγύρια σας»²¹. Ὁ Ἡλίας· «τὰ θυσιαστήριά σου τὰ κατέσκαψαν, τοὺς προφῆτες σου τοὺς φόνευσαν καὶ ἐγὼ ἔχω μείνει μόνος καὶ ζητοῦν τὴ ζωὴ μου»²². Πάλι ὁ Θεός· «ἐγκατέλειψα τὸν οἶκο μου, ἄφησα τὴν κληρονομιά μου, παρέδωσα τὴν ἀγαπημένη μου ψυχὴ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν της»²³. Ὁ Δαβὶδ πάλι· «θυσίασαν τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους στὰ εἶδωλα καὶ ἔχυσαν αἷμα ἀθῶο, τὸ αἷμα δηλαδὴ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τους»²⁴.

4. Εἶδες τὴν τυραννία τῆς κακίας; Ἐγιναν σκύλοι καὶ ἵπποι καὶ περισσότερο ἄλογοι ἀπὸ τοὺς ὄνους καὶ πιὸ ἀναίσθητοι ἀπὸ τὰ βόδια καὶ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη καὶ στὴν ἴδια τους τὴ φύση. Ἀλλὰ μετὰ τὴ σάρκωση τοῦ Χριστοῦ τί λέγει ἡ Γραφή;

21. Ἄμωσ 5,21.

22. Γ' Βασ. 19,10.

23. Ἰερ. 12,7.

24. Ψαλμ. 105,37-38.

τούτου ἔλεγεν ἡ Γραφή· «πορεύθητι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὃ ὀκνη-
 ρέ»· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ υἰοθεσίας ἤξιώθημεν, καὶ εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν ἀπεγράφημεν, καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων χορεύομεν, καὶ τῆς
 μελωδίας αὐτοῖς κοινωνοῦμεν, καὶ πρὸς ἀσωμάτους δυνάμεις
 5 τὴν ἄμιλλαν ἐθέμεθα. Καὶ ἀνήρηνται βουνοὶ καὶ κατεσκάφησαν
 ναοί. Καὶ ὁ λίθος ἐφάνη λίθος, καὶ τὸ ξύλον ξύλον, καὶ τὰ δέν-
 δρα δένδρα, καὶ αἱ πηγαὶ πηγαί. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς δικαιοσύνης
 ἥλιος ἔλαμψεν, ἔδειξε τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, ἣν πρὶν ἐπε-
 κάλυπτεν ἡ τῆς πλάνης νύξ καὶ τὸ βαθὺ τῆς ἀγνωσίας σκότος,
 10 συγγέον τὴν ὄψιν τῶν ἀπατωμένων.

Ἄλλ' ἐπειδὴ διεσκέδασε τὴν πυκνὴν νεφέλην τῆς πλάνης ἡ
 ἀκτις ἡ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, πανταχοῦ φῶς καὶ ἡμέρα,
 λαμπρὰ καὶ σταθηρὰ μεσημβρία. Καὶ οἱ μητέρας γαμοῦντες
 Πέρσαι, παρθενίαν ἀσκοῦσι νῦν. Καὶ οἱ τοὺς υἱοὺς ἀγνοοῦντες
 15 τοὺς ἑαυτῶν καὶ σφάττοντες, πάντων γεγόνασιν ἡμερώτεροι καὶ
 πρῶτεροι. Οἱ λύκοι πρὸς τὴν τῶν προβάτων μετέστησαν ἡμε-
 ρότητα· μᾶλλον δὲ καὶ οἱ λύκων χεῖρους. Λύκος γὰρ οὐκ ἀγνοεῖ
 τὴν φύσιν ἀλλ' ἐπιγινώσκει τὸ τεχθέν, ἄνθρωποι δὲ καὶ τούτων
 ἐγένοντο ἀγριώτεροι. Ἀλλὰ μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Μονογε-
 20 νοῦς καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἐκβαλόντες τὴν θηριωδίαν, πρὸς τὴν
 οἰκείαν ἐπανῆλθον εὐγένειαν· μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων
 ἀνέβησαν ἀρετὴν. Καὶ πρὸ τούτου μὲν αἱ πόλεις ἦσαν ἀσεβείας
 πεπλυσμένοι, σήμερον δὲ καὶ ἡ ἔρημος φιλοσοφεῖ καὶ καλύβαι
 μοναχῶν ἐν ὄρεσι καὶ νάπαις ἀγγέλων μιμουμένων πολιτείαν
 25 καὶ τὸν παρόντα ἀποδυσάμενοι βίον.

Τί γὰρ δεῖ τῆς τῶν λόγων κατασκευῆς, τῶν πραγμάτων
 βοῶντων καὶ ἡλίου φανερώτερον δεικνύντων τὰ ἀγαθὰ, ἃ μετὰ
 τὴν ὠδῖνα τῆς παρθένου τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ πνευματι-
 κὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν σάρκωσιν τὴν οἰκουμένην κατέ-
 30 λαβεν ἅπασαν; Ἄλλ' ὁμως τοσοῦτον καὶ τηλικούτον κατόρθω-
 μα ἀφ' ἑαυτοῦ πεποίηκεν· καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων· «ὃς ἐν μορφῇ
 Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ'

25. Ματθ. 6,9.

26. Παροιμ. 6,6.

«Πατέρα μας, πού βρίσκεσαι στους ούρανοὺς»²⁵. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἔλεγε ἡ Γραφή· «πήγαινε πρὸς τὸ μυρμήγκι, ὀκνηρέ»²⁶. Ὑστερα ὁμοῦς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν υἱοθεσία ἀξιωθήκαμε καὶ στὸν οὐρανὸ καταγραφῆκαμε καὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους χορεύουμε καὶ μ' αὐτοὺς συμμετέχουμε στὴ μελωδία καὶ μὲ τὶς ἀσώματες δυνάμεις συναγωνισθήκαμε. Καὶ βουνὰ μετακινήθηκαν καὶ ναοὶ κατασκάφτηκαν. Καὶ ἡ πέτρα θεωρήθηκε πέτρα καὶ τὸ ξύλο ξύλο καὶ τὰ δένδρα δένδρα καὶ οἱ πηγὲς πηγές. Ὅταν λοιπὸν ἔλαμψε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἔδειξε τὴ φύση τῶν πραγμάτων, πού πρὶν σκέπαζε ἡ νύχτα τῆς πλάνης καὶ τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας, συγχέοντας τὸ βλέμμα αὐτῶν πού ἐξαπατοῦνταν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης διέλυσε τὴν πυκνὴ ὁμίχλη τῆς πλάνης, παντοῦ ὑπάρχει φῶς καὶ ἡμέρα, λαμπρὸ καὶ μόνιμο μεσημέρι. Καὶ οἱ Πέρσες πού παντρεύονταν τὶς μητέρες τοὺς ἀσκοῦν τώρα τὴν παρθενία. Καὶ ἐκεῖνοι πού ἀγνοοῦσαν καὶ ἐσφαζαν τὰ δικά τους παιδιά ἔγιναν ἀπ' ὅλους πιὸ ἡμεροὶ καὶ πιὸ πράοι. Οἱ λύκοι σὰν τὰ πρόβατα ἔγιναν ἡμεροὶ, ἢ καλύτερα καὶ οἱ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς λύκους. Γιατὶ ὁ λύκος δὲν ξεχνάει τὴ φύση του, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει τὸ νεογνὸ του· ἀντίθετα οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν πιὸ ἄγριοι ἀπ' αὐτούς. Ἀλλὰ μετὰ τὴ σάρκωση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ τὴ θεία οἰκονομία ἀπέβαλαν τὴ θηριωδία τους καὶ ἐπανῆλθαν στὴν ἀρχικὴ τους εὐγένεια, ἢ καλύτερα ἀνέβηκαν στὴν ἀρετὴ τῶν ἀγγέλων. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ οἱ πόλεις ἦταν γεμάτες ἀσέβεια, σήμερα ὁμοῦς καὶ ἡ ἔρημος ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ, καὶ καλύβες μοναχῶν, κατὰ μίμηση τῆς πολιτείας τῶν ἀγγέλων, ὑπάρχουν στὰ βουνὰ καὶ στὰ φαρᾶγγια, ἀπαρνηθέντες τὴν παρούσα ζωὴ.

Τί λοιπὸν χρειάζεται ἡ ἀπόδειξη τῶν λόγων, ὅταν τὰ πράγματα φωνάζουν καὶ πιὸ φανερὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο δείχνουν τὰ ἀγαθὰ πού μετὰ τὸ θαυμαστὸ καὶ πνευματικὸ ἐκεῖνον τόκο τῆς Παρθένου καὶ τὴν οἰκονομία καὶ τὴ σάρκωση γέμισαν ὅλη τὴν οἰκουμένη; Ἄλλ' ὁμοῦς τόσο μεγάλο καὶ τόσο σπουδαῖο κατόρθωμα τὸ ἔκαμε ἀπὸ μόνος του. Καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγοντας, «ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἦταν Θεὸς δὲ θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ

ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών». Ἀκούεις, αἰρετικέ, ὅτι ἑαυτὸν ἐκένωσε; Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας». Ὅς καὶ ἐσταυρώθη
5 ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐσφάγη ἀφ' ἑαυτοῦ· διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ· ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀφ' ἑαυτοῦ».

Τί λέγεις ἐνταῦθα, ὦ αἰρετικέ, ὁ παράγων τὴν ρῆσιν τὴν
10 εὐαγγελικὴν τὴν λέγουσαν, «οὐδὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Υἱός»; Ἴδου αὐτὸς φησιν· «ἐγὼ αὐτήν τίθημι ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ λαμβάνω αὐτήν ἀφ' ἑαυτοῦ». Οὐ μικρὸν δὲ τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα. Καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται, ὅτι θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει. Ὁρᾷς πῶς εἴσω τῶν δικτύων ἐξέβης; Τί γὰρ
15 πρὸς ταύτην ἔρεῖς τὴν ρῆσιν, «ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ λαμβάνω αὐτήν ἀφ' ἑαυτοῦ». Πῶς οὖν ἔφησ, ὅτι οὐδὲν ποιεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ; Ἀλλ', ὅπερ ἔφην, εἰ μὲν πρὸς αἰρετικοὺς ἡμῖν ὁ λόγος, ἀφείς ἂν αὐτοὺς εἰς ἀπορίαν καὶ δεσμώσας, οὕτως ἀπεπήδησα, ἀρκοῦσαν λαβὼν τὴν νίκην καὶ λαμπρὸν τὸ τρόπαιον καὶ μεγί-
20 στην παρασχόμενος τῆς ἀνοίας αὐτῶν ἀπόδειξιν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐπιστομίσαι βούλομαι τοὺς ἐναντίους μόνον, ἀλλὰ καὶ παιδεῦσαι τοὺς μεθ' ἡμῶν ὄντας καὶ σοφίσαι τὰ μέλη τὰ ἡμέτερα, οὐκ ἐνταῦθα καταλύσω τὸν λόγον, ἀλλὰ περαιτέρω χωρῆσαι πειράσομαι, ἕτερον πάλιν δείξας ἔργον τὸ ἐλέγχον αὐτῶν τὴν ἀναίσχυν-
25 τον ἀντιλογίαν. Τί γὰρ φησιν; «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πάντας ὁ Υἱός».

5. Ἐρωτῶ οὖν τὸν αἰρετικόν, εἰ οὐδένα κρίνει ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱὸς κρίνει, πῶς κρίνει; Εἰ γὰρ «μηδὲν δύναται ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα», ὁ δὲ Πατήρ οὐ κρί-
30 νει, αὐτὸς δὲ πάντας κρίνει, πῶς ὁ μὴ εἶδε δύναται ποιῆσαι; Καὶ μηδὲ τοῦτο ἀπλῶς παραδράμης· οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν, ἀλλὰ

27. Φιλιπ. 2,6.7.

29. Ἰω. 10,18.

28. Ἐφ. 5,2.

30. Ἰω. 5,22.

Θεὸ ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς, ἀλλὰ ἀρνήθηκε τὸν ἑαυτό του καὶ πῆρε μορφὴ δούλου»²⁷. Ἀκούς, αἰρετικέ, ὅτι ἀρνήθηκε τὸν ἑαυτό του; Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀγάπησε καὶ ἔδωσε τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς ὡς προσφορὰ καὶ θυσία ποὺ εὐχαριστεῖται ὁ Θεός»²⁸. Αὐτὸς καὶ σταυρώθηκε ἀπὸ μόνος του καὶ θυσιάσθηκε ἀπὸ μόνος του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «ἀπὸ μένα ἐξαρτᾶται νὰ θυσιάσω τὴ ζωὴ μου καὶ ἀπὸ μένα ἐξαρτᾶται νὰ τὴν ξαναπάρω. Κανεῖς δὲ μοῦ τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου τὴν προσφέρω»²⁹.

Τί λέγεις ἐδῶ, αἰρετικέ, ἐσὺ ποὺ διαστρεβλώνεις τὸ εὐαγγελικὸ ρητὸ ποὺ λέγει, «δὲν μπορεῖ τίποτε ἀπὸ μόνος του ὁ Υἱός»; Νά, ὁ ἴδιος λέγει· «ἐγὼ τὴν προσφέρω ἀπὸ μόνος μου καὶ τὴν παίρνω ἀπὸ μόνος μου». Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ αὐτό, ἀπεναντίας μάλιστα πολὺ μεγάλο. Καὶ γιὰ τὸν Πατέρα ἔχει λεχθεῖ ὅτι ἐξουσιάζει τὸ θάνατο καὶ τὴ ζωὴ. Βλέπεις πῶς κατέληξες μέσα στὰ δίχτυα; Τί θὰ πεῖς γι' αὐτὸν τὸ λόγο, «ἐγὼ προσφέρω τὴ ζωὴ μου ἀπὸ μόνος μου καὶ τὴν παίρνω ἀπὸ μόνος μου»; Πῶς λοιπὸν εἶπες ὅτι δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του; Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ἂν ἀπευθυνόμουν σὲ αἰρετικούς, ἀφοῦ τοὺς ἄφηνα σὲ ἀμηχανία καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδενα, ἔτσι θὰ ἔφευγα, πάρνοντας σημαντικὴ νίκη καὶ λαμπρὸ τρόπαιο καὶ παρέχοντας μέγιστη ἀπόδειξη τῆς ἀνοησίας τους. Ἐπειδὴ ὁμως δὲ θέλω νὰ ἀποστομώσω τοὺς ἀντιπάλους μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξω ὅσους εἶναι μαζί μας καὶ νὰ ἐκπαιδεύσω τὰ δικά μας μέλη, δὲ θὰ σταματήσω ἐδῶ τὸ λόγο ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσω νὰ προχωρήσω παραπέρα δείχνοντας καὶ ἄλλο ἔργο ποὺ ἐλέγχει τὴν ἀδιάντροπη ἀντίρρησή τους. Τί λοιπὸν λέγει; «Ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανέναν, ἀλλὰ ὅλους τοὺς κρίνει ὁ Υἱός»³⁰.

5. Ἐρωτῶ λοιπὸν τὸν αἰρετικό, ἂν ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανέναν ἀλλὰ κρίνει ὁ Υἱός, πῶς κρίνει; Γιατί, ἂν ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, παρὰ μόνο αὐτὸ ποὺ βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας, καὶ ἂν ὁ Πατέρας δὲν κρίνει ἀλλὰ ὅλους τοὺς κρίνει αὐτός, πῶς μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ δὲν εἶδε; Καὶ νὰ μὴν τὸ προσπεράσεις ἐπιπόλαια αὐτό, γιατί δὲν εἶναι μικρὸ

μεγίστης δυνάμεως. Ἐνόησον γὰρ ἡλίκον ἐστί, τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ
 μέχρι τῆς συντελείας γενομένου Ἑλληνας, Ἰουδαίους, αἵρετι-
 κούς, τοὺς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει διαμαρτόντας, πάντα ἀγαγεῖν
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ πάντων τὰ ἀπόρρητα εἰς μέσον ἐξαγα-
 5 γεῖν τὰ πράγματα, τὰ ρήματα, τοὺς δόλους, τὰς ἐπιβουλάς, τὰ
 ἀπόρρητα τῆς διανοίας, οὐ μαρτυριῶν φερομένων, οὐκ ἐλέγχων,
 οὐκ εἰκόνων, οὐκ ἀποδείξεων, οὐκ ἄλλων τῶν τοιούτων οὐδε-
 νός, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς τὸν ἔλεγχον κεχρημένων.
 Ἄλλ' ὅμως τοσοῦτον καὶ τηλικούτον κατόρθωμα αὐτὸς ποιεῖ,
 10 οὐ πρότερον τὸν Πατέρα ἰδὼν καὶ οὕτω μιμησάμενος· «ὁ Πα-
 τὴρ γὰρ οὐ κρίνει οὐδένα».

Ὅρα δὲ αὐτὸν καὶ ἀλλαχοῦ πάντα μετ' ἐξουσίας ἐργαζόμε-
 νον, ἐν τε τοῖς θαύμασι καὶ ταῖς νομοθεσίαις καὶ τοῖς ἄλλοις
 ἅπασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος καὶ τὴν καινὴν ἔμελλε
 15 διδόναι διαθήκην, φησὶν· «ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,
 'οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν
 εἶπῃ, μωρὲ, ἔνοχος ἔσται ἐν τῇ γεέννῃ τοῦ πυρός'. Ἐγὼ δὲ λέγω
 ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος
 ἔσται τῇ κρίσει. Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, 'ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλ-
 20 μοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος'. Ἐγὼ δὲ λέγω, μὴ ἀντιστῆναι τῷ
 πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον
 αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Τί τοῦτο; ὁ μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιῶν καὶ
 τὰ τοῦ Πατρὸς διορθοῦται καὶ τὴν νομοθεσίαν ἐπὶ τὸ βέλτιον
 ἄγει; Ὅταν δὲ εἶπω, 'διορθοῦται', μηδὲν βλάσφημον ὑπο-
 25 πτεύσης, ὡς τοῦ Πατρὸς ἀτονωτέρου ὄντος. Εἰ γὰρ καὶ ἡ νομο-
 θεσία ἐλάττων, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ παρὰ τοὺς δεξαμέ-
 νους τὸν νόμον. Ἀλλὰ καὶ ἡ Παλαιὰ τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἡ
 Καινὴ τοῦ Πατρός.

Πῶς οὖν, εἶπέ μοι, οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ, τῇ Παλαιᾷ προσ-
 30 τιθεῖς, ὁ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος ἐξουσίαν; Ἴρα τί γένοιτ' ἂν
 αἵρετικῶν ἀσθενέστερον; Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἐξεπλήττοντο, ὅτι

πράγμα αυτό αλλά απόδειξη μέγιστης δύναμης. Γιατί σκέψου πόσο μεγάλο είναι να οδηγήσει την ημέρα της κρίσεως όλους εκείνους που έζησαν από τον Άδாம் μέχρι τη συντέλεια του κόσμου, είδωλολάτρες, Ιουδαίους, αίρετικούς, αυτούς που παραστράτησαν από την ορθόδοξη πίστη, και να βγάλει στο φῶς όλων τὰ απόρρητα, τις πράξεις, τὰ λόγια, τούς δόλους, τις ἐπιβουλές, τὰ απόκρυφα τῆς διάνοιας, χωρίς να παρουσιάζονται μαρτυρίες οὔτε ἔλεγχοι οὔτε εἰκόνες οὔτε ἀποδείξεις οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτά, ἀλλά να τοὺς ἐλέγχει μὲ τὴ δική του δύναμη. Καὶ ὅμως τόσο μεγάλο καὶ τόσο σπουδαῖο κατόρθωμα τὸ κάνει αὐτός, χωρίς να δεῖ προηγουμένως τὸν Πατέρα καὶ ἔτσι να τὸν μιμηθεῖ, γιατί «ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανέναν».

Πρόσεχε ὅτι καὶ ἄλλοῦ ἐνεργεῖ τὰ πάντα μὲ ἐξουσία, καὶ στὰ θαύματα καὶ στὶς νομοθεσίες καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα. "Ὅταν λοιπὸν ἀνέβηκε στὸ ὄρος καὶ ἐπρόκειτο να δώσει τὴ νέα διαθήκη, λέει: «ἔχετε ἀκούσει ὅτι λέχθηκε στοὺς προγόνους, 'να μὴ φονεύσεις, καὶ ὅποιος φονεύσει θὰ πρέπει να δικασθεῖ, καὶ ὅποιος πεῖ μωρὲ θὰ πρέπει να καταδικασθεῖ στὴ φωτιὰ τῆς κόλασης'. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω ὅτι καὶ ὅποιος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρίς λόγο πρέπει να δικασθεῖ. Ἐχετε ἀκούσει ὅτι λέχθηκε, 'ὄφθαλμὸ ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ δόντι ἀντὶ δοντιοῦ'. Ἐγὼ ὅμως λέγω να μὴν ἀντιστέκεστε στὸν πονηρὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἂν κάποιος σὲ χτυπήσει στὸ δεξιὸ σαγόνι, να τοῦ στρέψεις καὶ τὸ ἄλλο»³¹. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, διορθώνει ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα καὶ βελτιώνει τὴ νομοθεσία; "Ὅταν ὅμως λέγω 'διορθώνει', μὴν ὑποψιασθεῖς τίποτε τὸ βλάσφημο, ὅτι τάχα ὁ Πατέρας εἶναι πιὸ ἀδύναμος. Γιατί ἂν καὶ ἡ νομοθεσία ἦταν ἀτελής, δὲν ὀφειλόταν στὸ Θεὸ ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ δέχθηκαν τὸ νόμο. Ἄλλὰ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἡ Καινὴ τοῦ Πατέρα.

Πῶς λοιπὸν, πές μου, δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του αὐτός ποὺ δείχνει τόσο μεγάλη ἐξουσία, κάμνοντας προσθέσεις στὴν Παλαιὰ Διαθήκη; Ἄραγε τί θὰ μπορούσε να ὑπάρξει

ταῦτα ἐδίδασκεν αὐτοὺς «ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι». Ἰουδαῖοι ἐξουσίαν αὐτῷ μαρτυροῦσι, οὗτοι δὲ οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ δύνασθαι μαρτυροῦσι. Καὶ οὐκ εἶπαν, 'ὡς ἐξουσίαν ἔχων', ἀλλ' «ἐξουσίαν ἔχων». Οὐ γὰρ 5 ὕστερον αὐτῷ ἢ ἐξουσία προσεγένετο, ἀλλ' ἀπηρτισμένη ἢ ἐξουσία ἐγενήθη οὐδενὸς προσδεομένη. Διὸ καὶ ἔλεγε περὶ βασιλείας ἐρωτώμενος· «ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι». Πάλιν προσηνέχθη αὐτῷ παραλυτικὸς καὶ φησιν, ἐπειδὴ τὰ ἀμαρτήματα αὐτοῦ ἴασεν· «ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἀμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει αὐτῷ· ἄρον τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου». Οἱ ὄχλοι ἔλεγον ὅτι ὡς ἐξουσίαν ἔχων πάντα ποιεῖ, αὐτὸς δέ, ὅτι «ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἀμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς»· καί, «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν». Νομοθετεῖ 15 μετὰ ἐξουσίας, ἀμαρτήματα λύει μετὰ ἐξουσίας, θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει, καὶ πῶς λέγεις, «ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ οὐδέν»; ἼΑρα τί γένοιτο τῆς νίκης ταύτης σαφέστερον;

6. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε λοιπόν, τῶν αἵρετικῶν ἀπαλλαγέντες, τὴν λύσιν ἐπάγωμεν τοῖς εἰρημένοις, πρότερον ἐκεῖνο ὑμᾶς διδάξαντες, ὅτι τό, «οὐ δύναται», ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενον, οὐκ ἀσθενείας, ἀλλὰ δυνάμεώς ἐστιν ἀπόδειξις. Εἰ δὲ καινὸν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ὁμως παρεξώμεθα τὴν ἀπόδειξιν σαφῆ. Ἐὰν εἶπω, 'ὅτι οὐ δυνατὸν ἀμαρτηῆσαι τὸν Θεόν', οὐκ ἀσθενείας αὐτοῦ κατηγορῶ, ἀλλὰ μεγίστην αὐτῷ μαρτυρῶ δύναμιν. Ἐὰν εἶπω, 'ὅτι οὐ δυνατὸν ψεύσασθαι τὸν Θεόν', καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμι. Καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται». Ὁρᾶς τό, «οὐ δύναται», δυνάμεως σημεῖον ὄν; Καὶ τί λέγω περὶ Θεοῦ; Ἐπὶ γὰρ τῶν ὑλῶν τούτων

32. Ματθ. 7,28.

33. Ἰω. 18,37.

34. Ματθ. 9,6.

35. Ἰω. 10,18.

36. Β' Τιμ. 2,12-13.

ἀσθενέστερο ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς; Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν θαύμαζαν, ἐπειδὴ τοὺς δίδασκε αὐτὰ «μὲ ἐξουσία καὶ ὄχι ὅπως οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι»³². Οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ ἀναγνωρίζουν ἐξουσία, ἐνῶ οἱ αἰρετικοὶ βεβαιώνουν ὅτι δὲν μπορεῖ τίποτε νὰ κάνει ἀπὸ μόνος του. Καὶ δὲν εἶπαν, 'σὰν νὰ εἶχε ἐξουσία', ἀλλὰ, «μὲ ἐξουσία». Γιατὶ ἡ ἐξουσία δὲν τοῦ προστέθηκε ἀργότερα, ἀλλ' ὑπῆρξε ὅλη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ χωρὶς νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν γιὰ τὴ βασιλεία ἔλεγε· «ἐγὼ γι' αὐτὸ γεννήθηκα»³³. Κάποτε τοῦ ἔφεραν ἕναν παραλυτικὸ καὶ ἐπειδὴ θεράπευσε τὰ ἀμαρτήματά του λέγει· «γιὰ νὰ μάθετε λοιπὸν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἀμαρτίες ἐπάνω στὴ γῆ, λέγει στὸν παραλυτικὸ, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε στὸ σπίτι σου»³⁴. Ὁ κόσμος ἔλεγε ὅτι κάνει τὰ πάντα σὰν νὰ εἶχε ἐξουσία, ἐνῶ αὐτὸς ὅτι «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἀμαρτίες ἐπάνω στὴ γῆ» καὶ «ἔχω ἐξουσία νὰ προσφέρω τὴ ζωὴ μου καὶ ἐξουσία ἔχω νὰ τὴν πάρω»³⁵. Νομοθετεῖ μὲ ἐξουσία, συγχωρεῖ ἀμαρτήματα μὲ ἐξουσία, ἔχει ἐξουσία θανάτου καὶ ζωῆς, καὶ πῶς λέγεις ὅτι ἀπὸ μόνος του δὲν κάνει τίποτε; Ἴσως ἀραγε τί θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ σαφέστερο ἀπὸ τὴ νίκη αὐτή;

6. Ἴσως ὅμως θέλετε τώρα, ἀφοῦ ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, ἅς σᾶς δώσω τὴ λύση στὰ λεγόμενα, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς διδάξω ὅτι τὸ «δὲν μπορεῖ», ὅταν λέγεται γιὰ τὸ Θεό, δὲν εἶναι ἀπόδειξη ἀδυναμίας, ἀλλὰ δύναμης. Καὶ ἂν εἶναι κάτι καινούριο αὐτὸ πού εἶπα, θὰ δώσω ὅμως σαφὴ τὴν ἀπόδειξη. Ἴσως πῶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀμαρτήσῃ ὁ Θεός, δὲν τὸν κατηγορῶ γιὰ ἀδυναμία ἀλλὰ τοῦ ἀναγνωρίζω πάρα πολὺ μεγάλη δύναμη. Ἴσως πῶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ψευθεῖ ὁ Θεός, ἀποδεικνύω καὶ πάλι τὸ ἴδιο. Ἴσως ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος· «ἂν ὑπομένουμε, μαζί του καὶ θὰ βασιλέψουμε· ἂν ἀπιστοῦμε, πιστὸς μένει ἐκεῖνος, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του»³⁶. Βλέπεις ὅτι τὸ «δὲν μπορεῖ» εἶναι ἀπόδειξη δύναμης; Καὶ τί λέγω γιὰ τὸ Θεό;

τῶν αἰσθητῶν γυμνάζω τὸν λόγον. Ἐὰν εἶπω, ὅτι ὁ ἀδάμας οὐ δύναται διασπασθῆναι, ἄρα ἀσθένειαν αὐτῷ διὰ τοῦ ὀυ δύναται ἢ δύναμιν αὐτῷ μαρτυρῶ μεγίστην; Ὄταν οὖν ἀκούσῃ, ὅτι ὀυ δύναται ὁ Θεὸς ἀμαρτεῖν, ὀυδὲ δύναται ψεύσασθαι, ὀυδὲ 5 δύναται ἀρνήσασθαι ἑαυτόν, μὴ ἀσθένειαν νομίσης ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι λέγεσθαι, ἀλλὰ μεγίστην σφόδρα δύναμιν, ὅτι ἀνεπίδεκτος αὐτοῦ ἡ οὐσία πονηρίας πάσης, ἄβατος, καθαρὰ, ἀνωτέρα.

Ἐπεὶ οὖν τοῦτο διευκρίνηται, φέρε δὴ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀγάγωμεν τοῦ λόγου τὴν γυμνασίαν. «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ἀφ' 10 ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν». Τί οὖν ἐστὶ τό, «ἀφ' ἑαυτοῦ»; Ἐὰν γὰρ τοῦτο μάθητε μετὰ ἀκριβείας, τότε εἴσεσθε αὐτοῦ τὴν πολλὴν ἐγγύτητα τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα, τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας, τὸ τοιαύτης αὐτὸν εἶναι οὐσίας, οἷας καὶ ὁ Πατήρ. Τί οὖν ἐστὶ τό, «οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ»; Ἰδιόν τι παρὰ τὸν Πατέρα 15 ποιεῖν, οὐ δύναται ξένον καὶ κεχωρισμένον παρὰ τὸν Πατέρα ποιεῖν, οὐδὲ ἡλλοτριωμένον τι ποιῆσαι, οὐδὲ ἄλλο τι παρ' ὃ ποιεῖ ὁ Πατήρ· ἃ γὰρ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ οὗτος ποιεῖ. Τὸ οὖν, «ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ δύναται ποιεῖν», οὐκ ἐλευθερίας ἀναίρεσις, οὐδὲ ἐξουσίας ἀφανισμὸς, ἀλλ' ὁμόνοιάς ἀπόδειξις, καὶ συμφω- 20 νίας μαρτυρία, καὶ ἀκριβοῦς ἐγγύτητος, καὶ ἀπαραλλαξίας σημεῖον.

Ἐπειδὴ γὰρ τὸ σάββατον ἔλυσε καὶ παρανομίαν αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες, «ἄλλα μὲν ὁ Θεὸς ἐπέταξεν, ἄλλα δὲ σὺ ποιεῖς», ταύτην ἐμφράττων αὐτῶν τὴν ἀναισχυντίαν λέγει, οὐκ 25 ἔστιν ὑπ' ἐμοῦ ἄλλο τι γεγεννημένον παρὰ τὸ γενόμενον ὑπὸ τοῦ Πατρός· οὐδὲ ἐναντίος αὐτοῦ εἰμι καὶ πολέμιος'. Εἰ δὲ μὴ οὕτως εἶπεν, ἀλλ' ἀνθρωπινώτερον καὶ παχύτερον τὸν λόγον ἐσχημάτιζεν, ἐννόησον ὅτι πρὸς Ἰουδαίους διελέγετο, τοὺς ἀντίθεον αὐτὸν νομίζοντας. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ταχέως ἐπήγαγεν, ἵνα μηδεὶς 30 μηδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύσῃ· «τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦ-

Γιατί μπορῶ νὰ ἐφαρμόσω τὸ λόγο καὶ στὶς ὕλες αὐτὲς τὶς αἰσθητές. Ἐὰν πῶ ὅτι τὸ διαμάντι δὲν μπορεῖ νὰ κομματιασθεῖ, ἄραγε τοῦ ἀναγνωρίζω μὲ τὸ «δὲν μπορεῖ» ἀδυναμία ἢ πολὺ μεγάλη δύναμη; Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἁμαρτήσῃ, οὔτε μπορεῖ νὰ ψευσθεῖ, οὔτε μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ μὴ νομίσεις ὅτι τὸ νὰ λέγεται πῶς δὲν μπορεῖ μαρτυρεῖ ἀδυναμία, ἀλλὰ πάρα πολὺ μεγάλη δύναμη. Γιατί ἡ οὐσία του δὲν ἀνέχεται καμιὰ κακία, εἶναι ἄβατη, καθαρὴ, ἀνώτερη.

Ἄφοῦ λοιπὸν διευκρινίσθηκε αὐτό, ἃς φέρω τὴν ἐξέταση τοῦ λόγου στὸ ζήτημα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει. «Δὲν μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του». Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ «ἀπὸ μόνος του»; Γιατί ἂν τὸ μάθετε αὐτὸ καλά, τότε θὰ γνωρίσετε τὴ μεγάλη του συγγένεια πρὸς αὐτὸν ποὺ τὸν γέννησε, τὸ ἀπαράλλακτο τῆς οὐσίας, τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τέτοια οὐσία, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι καὶ ὁ Πατέρας. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ «δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνος του»; Ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κάτι ἰδιαίτερο ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε κάτι ξένο καὶ ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε νὰ πράξῃ κάτι διαφορετικὸ, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπ' αὐτὸ ποὺ κάνει ὁ Πατέρας· γιατί αὐτὰ ποὺ κάνει ὁ Πατέρας, τὰ ἴδια κάνει καὶ ὁ Υἱός. Ἐπομένως τὸ «δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του» δὲν εἶναι ἀναίρεση τῆς ἐλευθερίας οὔτε ἀφανισμὸς τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἀπόδειξη ὁμόνοιας καὶ μαρτυρία συμφωνίας καὶ στενῆς συγγένειας καὶ δεῖγμα ἀπαράλλακτης ὁμοιότητας.

Ὅταν λοιπὸν κατάργησε τὸ Σάββατο καὶ τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ παρανομία λέγοντας, «ἄλλα διέταξε ὁ Θεὸς καὶ ἄλλα ἐσὺ κάνεις», γιὰ νὰ τοὺς σταματήσῃ αὐτὴ τὴν ἀδιαντροπία λέγει· «αὐτὸ ποὺ ἔκανα δὲν εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔκανε ὁ Πατέρας· δὲν εἶμαι ἀντίθετός του καὶ ἀντίπαλός του». Καὶ ἂν δὲν εἶπε ἔτσι, ἀλλὰ μιλοῦσε πρὸς ἀνθρώπινα καὶ πρὸς ἀπλά, σκέψου ὅτι συζητοῦσε μὲ Ἰουδαίους ποὺ τὸν θεωροῦσαν ἀντίθετο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴν ὑποψιασθεῖ κανεὶς τίποτε τέτοιο, ἀμέσως πρόσθεσε· «τὰ ἔργα ποὺ ἐκεῖνος κάνει, τὰ ἴδια ἀκριβῶς

τα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ». Εἰ δὲ μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ, πῶς ὁμοίως ποιεῖ; Οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαι μέγα· τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦν, νεκροὺς ἤγειρον, λεπροὺς ἐκάθηρον, ἀλλ' οὐχ «ὁμοίως» ὡς αὐτός.

5 Ἀλλὰ πῶς ἐκεῖνοι; «Τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ ἐξουσία πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Πῶς δὲ Ἰησοῦς; «Ἴνα εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς»· καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως· «ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὕς θέλει ζωοποιεῖ». Καίτοι ἤρκει τό, «οὕτως»· ἀλλ' ἐκ περιουσίας τὴν ἀναισχυντίαν τῶν φιλονεικεῖν βουλομένων ἀναστέλλων καὶ τὸ «θέλει» προσέθηκε, δῆλον ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπάσης. Διὰ τοῦτο φησι· «τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ποιεῖ»· οὐκ εἶπε, 'τοιαῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ποιεῖ', ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα ὁ
15 Υἱὸς ποιεῖ. «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν».

Ὁρᾷς πῶς συνωθεῖ τὸν λόγον εἰς ἀκριβῆ τινὰ ἐνότητα καὶ συνᾶφειαν καὶ ἐγγύτητα, οὐ τοιαῦτα λέγων, ἀλλ',-«αὐτὰ» καὶ «ὁμοίως» λέγων, ὡς Πατὴρ; Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῇ συγκατα-
20 βάσει τοῦ λόγου σχηματίζων αὐτόν, καὶ ἐκεῖ μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς ἐχρήσατο τῇ ῥήσει. Οὐ γὰρ εἶπεν, 'ἐὰν μὴ τι διδάσκηται παρὰ τοῦ Πατρὸς', ἵνα μὴ μαθητεύοντα αὐτόν εἰσαγάγῃς· οὐδὲ εἶπεν, 'ἐὰν μὴ τι κελεύηται', ἵνα μὴ τῆς τῶν δούλων τάξεως ὑποπτέυσης· ἀλλὰ, «ἂν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα». Καὶ
25 τοῦτο δὲ αὐτὸ πολλῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἐγγύτητος καὶ οὕτως εἰρημένον. Εἰ γὰρ δύναται τὸν Πατέρα ὁρᾶν ἐργαζόμενον καὶ εἰδέναι πῶς ἐργάζεται, τῆς αὐτῆς ἐστὶν οὐσίας. Πολλάκις γὰρ καὶ ἔμπροσθεν ἀπεδείξαμεν, ὅτι οὐσίαν οὐδεὶς ἰδεῖν δύναται μετὰ ἀκριβείας οὐδὲ γινῶναι σαφῶς, ἐὰν μὴ τῆς αὐτῆς φύσεως ἦ.

37. Ἰω. 5,19.

38. Πράξ. 3,12.

39. Ματθ. 9,6.

40. Ἰω. 5,21.

41. Ἰω. 1,3.

κάνει και ὁ Υἱός»³⁷. Ἐάν ὁμοῦς δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, πῶς κάνει τὰ ἴδια ἀκριβῶς; Γιατὶ τὸ νὰ κάνει δὲν εἶναι μεγάλο, ἀφοῦ και οἱ ἀπόστολοι ἔκαμναν αὐτό, νεκροὺς ἀνάσταιναν, λεπρούς καθάριζαν, ἀλλὰ ὄχι «ὄμοια» ὅπως αὐτός.

Ἄλλὰ πῶς ἐνεργοῦσαν οἱ ἀπόστολοι; «Γιατὶ μᾶς βλέπετε ἔτσι, σὰν νὰ τὸν κάναμε νὰ περπατάει μὲ δική μας δύναμη ἢ ἐξουσία;»³⁸ Και πῶς ὁ Ἰησοῦς; «Γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες ἐπάνω στὴ γῆ»³⁹. Και πάλι γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν λέγει· «ὅπως ὁ Πατέρας ἀνάσταινει τοὺς νεκροὺς και τοὺς δίνει ζωὴ, ἔτσι και ὁ Υἱὸς σὲ ὅσους θέλει δίνει ζωὴ»⁴⁰. Ἐάν και ἀρκοῦσε τὸ «ἔτσι», ὁμοῦς γιὰ νὰ συγκρατήσῃ μὲ δύναμη τὴν ἀναισχυντία ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ φιλονικοῦν πρόσθεσε και τὸ «θέλει», δηλαδὴ μὲ κάθε ἐξουσία. Γι' αὐτὸ λέγει· «τὰ ἔργα ποὺ κάνει ἐκεῖνος» δὲν εἶπε 'τέτοια κάνει και ὁ Υἱός', ἀλλὰ, «ἀκριβῶς τὰ ἴδια κάνει ὁ Υἱός». Γιατὶ «ὄλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ και τίποτε δὲν ἔγινε χωρὶς αὐτόν»⁴¹.

Βλέπεις πῶς ὠθεῖ τὸ λόγο σὲ κάποια ἀκριβὴ ἐνόητα και συνάφεια και συγγένεια λέγοντας ὄχι 'τέτοια ἔργα', ἀλλὰ «αὐτὰ τὰ ἔργα» και «μὲ ὄμοιο τρόπο», ὅπως ὁ Πατέρας; Γι' αὐτὸ λοιπὸν και ὄταν μιλοῦσε μὲ συγκατάβαση χρησιμοποίησε και ἐκεῖ μὲ πολλὴ ἀσφάλεια τὴ ρῆσι αὐτὴ. Γιατὶ δὲν εἶπε, 'ἂν δὲ μαθαίνει κάτι ἀπὸ τὸν Πατέρα', γιὰ νὰ μὴν τὸν θεωρήσεις ὡς μαθητὴ, οὔτε εἶπε, 'ἂν δὲ παίρνει κάποια διαταγή', γιὰ νὰ μὴν τὸν κατατάξεις στὴν τάξι τῶν δούλων, ἀλλὰ, «ἂν δὲ βλέπει νὰ κάνει κάτι ὁ Πατέρας». Και αὐτὸ ὄμοῦς εἶναι ἀπόδειξι τῆς μεγάλης του συγγένειας πρὸς τὸν Πατέρα, ἔστω και ἔτσι ποὺ ἔχει λεχθεῖ. Γιατὶ ἂν μπορεῖ νὰ βλέπει τὸν Πατέρα ἐργαζόμενο και νὰ γνωρίζει πῶς ἐργάζεται, εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Ἐλλωστε πολλὲς φορὲς και προηγουμένως ἀπέδειξα ὄτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ μὲ ἀκρίβεια τὴν οὐσία οὔτε νὰ τὴ γνωρίσει καλά, ἂν δὲν εἶναι και αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Ἐάνθρωπος δὲν μπόρε-

Ἄγγελον γοῦν γυμνῇ τῇ οὐσίᾳ παραγενόμενον ἄνθρωπος ἰδεῖν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ ταῦτα πολλῇ ἀρετῇ κεκοσμημένος ὁ Δανιήλ.

Διὰ δὴ τοῦτο ὡς ἐξαιρετον τοῦτο ὄν αὐτοῦ τῆς φύσεως ἐτίθει λέγων· «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε· ὁ Μονογενὴς Υἱός, ὁ
5 ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο». Καὶ πάλιν· «οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἐώρακε τὸν Πατέρα». Καίτοι πολλοὶ εἶδον καὶ ἄλλοι, προφηταὶ καὶ πατριάρχαι καὶ δίκαιοι καὶ ἄγγελοι· ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ λέγει γινῶσιν. Οὐ μὴν τοῦτο ἐροῦμεν, ὅτι βλέπων αὐτὸν
10 τότε ποιεῖ· ἐπεὶ τό, «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», πῶς ἂν ἔχοι λόγον; καὶ τό, «τὰ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»; Εἰ γὰρ ὁμοίως ποιεῖ, πῶς βλέπων αὐτὸν πρότερον τότε ποιεῖ; Ἀνάγκη γὰρ ἔσται, κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ τὸν Πατέρα βλέποντα ἕτερον ἐργαζόμε-
15 νον οὕτως ποιεῖν, ὅπερ ἐσχάτης μανίας καὶ ἀνοίας ἐστίν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ τὰ ἀσθενῆ ταῦτα διελέγχοντες καὶ ἄτοπα, μηκύνωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο ἐροῦμεν· ὅτι ἐπειδὴ πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος ἦν αὐτῶ, τοὺς ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι λέγοντας καὶ πολέμιον τῷ νομοθέτῃ καὶ ἀπὸ τῶν γινομένων τοῦτο συλλέγον-
20 τας, διὰ τοῦτο οὕτως ἐσχημάτισε τὸν λόγον ἀνθρωπινώτερον καὶ παχύτερον, τῷ συνετῷ ἀκροατῇ καταλιμπάνων εἰδέναι τὴν θεοπρεπῆ ἔννοιαν καὶ τοὺς παχύτερόν τι ἐννοοῦντας διορθούμενος· διὸ ἔφησε· «τὰ γὰρ ἔργα ἃ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ». Οὐ γὰρ δὴ ἀναμένει τὸν Πατέρα ἰδεῖν ἐργαζόμε-
25 νον, καὶ τότε ποιεῖ, οὐδὲ μαθητείας δεῖται· ἀλλ' ὄρᾳ μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ οἶδεν αὐτὴν σαφῶς, «καθάπερ γὰρ γινώσκει με», φησὶν, «ὁ Πατήρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα», ἐργάζεται δὲ ἅπαντα καὶ δημιουργεῖ μετ' ἐξουσίας τῆς αὐτῶ προσηκούσης, μετὰ συνέσεως καὶ σοφίας τῆς αὐτῶ συγκεκληρωμένης, οὐ
30 δεόμενος μανθάνειν, οὐ δεόμενος ἰδεῖν. Πῶς γὰρ ἀπηκριβωμένη

42. Ἰω. 1,18.

43. Ἰω. 6,46.

44. Ἰω. 10,15.

σε να δεῖ ἄγγελο πού μέ γυμνή τήν οὐσία βρισκόταν κοντά του, ἀκόμη καί ὁ Δανιήλ πού ἦταν πολὺ ἐνάρετος.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀνέφερε αὐτὸ ὡς ἐξαιρετικὸ στοιχεῖο τῆς φύσης του λέγοντας· «κάνεις ποτέ δὲν εἶδε τὸ Θεό· μόνο ὁ μονογενῆς Υἱός, πού εἶναι στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα, ἐκεῖνος μᾶς τὸν ἔκανε γνωστό»⁴². Καί πάλι· «ὄχι ὅτι εἶδε κανεὶς τὸν Πατέρα· μόνο αὐτὸς πού ἔρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτὸς εἶδε τὸν Πατέρα»⁴³. Ἐὰν καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὸν εἶδαν, προφῆτες καὶ πατριάρχες καὶ δίκαιοι καὶ ἄγγελοι, ὅμως ἐννοεῖ τὴν τέλεια γνώση. Ἐὰς μὴν τὸ ποῦμε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ πρῶτα βλέπει τὸν Πατέρα καὶ ὕστερα πράττει, γιατί πῶς θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ τὸ «ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ καὶ τίποτε δὲν ἔγινε χωρὶς αὐτόν», καθὼς καὶ τὸ «τὰ ἔργα πού κάνει ἐκεῖνος, αὐτὰ ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Υἱός»; Ἐὰν λοιπὸν κάνει τὰ ἴδια ἀκριβῶς, πῶς πρῶτα τὸν βλέπει καὶ ὕστερα ἐνεργεῖ; Γιατί θὰ εἶναι ἀνάγκη σύμφωνα μὲ τὸ δικό σου λόγο, καὶ ὁ Πατέρας νὰ βλέπει πρῶτα ἄλλον νὰ ἐργάζεται καὶ ὕστερα νὰ ἐνεργεῖ, πράγμα πού εἶναι ἀπόδειξη τῆς χειρότερης παραφροσύνης καὶ ἀνοησίας.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ μακρύνω τὸ λόγο, ἐλέγχοντας αὐτὰ τὰ ἀσθενῆ καὶ ἄτοπα, θὰ πῶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ μιλοῦσε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, πού τὸν ἔλεγαν πῶς εἶναι ἀντίθετος καὶ ἐχθρὸς πρὸς τὸ νομοθέτη καὶ κατέληγαν σ' αὐτὸ ἀπὸ ὅσα γίνονταν, γι' αὐτὸ ἔκανε ἔτσι τὸν λόγο του πιὸ ἀνθρώπινο καὶ πιὸ ἀπλό, ἀφήνοντας στὸ συνετὸ ἀκροατὴ νὰ ἀναγνωρίσει τὴν θεοπρεπὴ ἐννοια καὶ διορθώνοντας ἐκείνους πού καταλαβαίνουν κάπως ἀπλοϊκότερα τὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ εἶπε· «τὰ ἔργα πού ἐκεῖνος κάνει τὰ ἴδια ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Υἱός». Δὲν περιμένει λοιπὸν νὰ δεῖ τὸν Πατέρα νὰ ἐργάζεται καὶ ὕστερα νὰ πράξει, οὔτε χρειάζεται μαθητεία, ἀλλὰ βλέπει βέβαια τὴν οὐσία του καὶ τὴν γνωρίζει καλά, γιατί λέγει, «ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατέρας, ἔτσι γνωρίζω καὶ ἐγὼ τὸν Πατέρα»⁴⁴, ἐργάζεται ὅμως τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ μὲ τὴν δική του ἐξουσία, καθὼς καὶ μὲ τὴν σύνεση καὶ τὴν σοφία πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔχει, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ μαθαίνει οὔτε νὰ βλέπει. Πῶς λοιπὸν θὰ γινόταν ἀλλιῶς

εἰκῶν πρὸς τὸ γεγεννηκότα ὦν καὶ ὁμοίως πάντα ἐκείνω ποιῶν καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως; Περὶ γὰρ δυνάμεως διαλεγόμενος ταῦτα ἐπήγαγε λέγων· «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν».

Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες καὶ ἀποσυλλέξαντες τὰ εἰρημέ-
 5 να, ἀποστρεφόμεθα τῶν αἰρετικῶν τοὺς συλλόγους, ἐχώμεθα
 δὲ διηνεκῶς τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ βίον ἀκριβῆ καὶ πολιτείαν
 τοῖς δόγμασιν ἴσῃν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τῶν μελλόντων ἐπιτύχω-
 μεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ
 10 Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀφοῦ εἶναι τέλεια εἰκόνα τοῦ Πατέρα του καὶ κάνει τὰ πάντα ὁμοια μ' αὐτὸν καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἴδια δύναμη; Γιατὶ ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὴ δύναμη πρόσθεσε αὐτὰ τὰ λόγια: «ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»⁴⁵.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ συγκεντρώνοντας μέσα στὸ νοῦ μας τὰ ὅσα λέχθηκαν, ἅς ἀποστρεφόμεστε τὶς συνάξεις τῶν αἰρετικῶν, ἅς ἀκολουθοῦμε παντοτινὰ τὴν ὀρθὴ πίστη καὶ ἅς ἐπιδείξουμε βίον ἀσθηρὸ καὶ συμπεριφορὰ σύμφωνη μὲ τὰ δόγματα, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο καὶ συγχρόνως στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ

**«ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΓΙΝΩΣΚΕΤΕ, ΟΤΙ ΕΝ ΕΣΧΑΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ
ΕΣΟΝΤΑΙ ΚΑΙΡΟΙ ΧΑΛΕΠΟΙ»**

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ

**«ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΓΙΝΩΣΚΕΤΕ, ΟΤΙ ΕΝ ΕΣΧΑΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ
ΕΣΟΝΤΑΙ ΚΑΙΡΟΙ ΧΑΛΕΠΟΙ**

1. Ἀσθενὴς μὲν εἰμι καὶ πτωχὸς καὶ διδασκαλικῶν ἄπειρος λόγων, ἀλλ' ὅταν ἴδω τὸν ὑμέτερον σύλλογον ἐπιλανθάνομαι τῆς ἀσθενείας, ἀγνοῶ τὴν πτωχείαν, οὐκ οἶδα τὴν ἀπειρίαν· τοιαύτη γὰρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἢ τυραννίς. Διὸ καὶ τῶν ἐν εὐ-
5 πορίᾳ καθεστῶτων προθυμότερον ὑμῖν τὴν τῆς πτωχείας παρατίθημι τράπεζαν. Ταύτης δὲ ὑμεῖς αἴτιοι τῆς μεγαλοψυχίας, τῆ προθυμίας τῆς ἀκροάσεως τοὺς ἀναπεπτωκότας διεγείροντες, πρὸς τὴν ἀκρόασιν κεχηνότες καὶ τῆς τοῦ λέγοντος ἐκκρεμάμενοι γλώττης. Οὕτω καὶ νεοσσοὶ χελιδόνων, ἐπειδὰν ἴδωσι προ-
10 σιπταμένην τὴν μητέρα, τῆς καλιᾶς προκύψαντες καὶ τοὺς αὐχένας ποιήσαντες ἐκκρεμεῖς, οὕτω δέχονται τὴν παρ' ἐκείνης τροφήν. Οὕτω καὶ ὑμεῖς μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας πρὸς τὸν λέγοντα βλέποντες, δέχεσθε τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης κομιζομένην ὑμῖν διάλεξιν καὶ πρὶν ἢ τὰ ρήματα ἐκπηδῆσαι τοῦ στόματος
15 ἡμῶν, ἥρπασεν ἢ διάνοια τὰ λεγόμενα.

Τίς οὖν οὐκ ἂν καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις μακαρίσειεν, ὅτι λέγομεν «εἰς ὧτα ἀκούόντων»; Κοινὸς ὁ πόνος, κοινὸς καὶ ὁ στέφανος· κοινὸν τὸ κέρδος, κοινὸς καὶ ὁ μισθός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάρισε τοὺς μαθητὰς λέγων· «ὑμῶν δὲ μακάριοι
20 οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὧτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι».

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

**«ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΚΑΙ ΑΥΤΟ, ΟΤΙ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΣΧΑΤΕΣ
ΗΜΕΡΕΣ ΘΑ ΕΡΘΟΥΝ ΚΑΙΡΟΙ ΔΥΣΚΟΛΟΙ»¹**

1. Εἶμαι ἀδύναμος καὶ φτωχὸς καὶ ἄπειρος ἀπὸ διδακτικούς λόγους, ἀλλὰ ὅταν βλέπω τὴ σὺναξή σας ξεχνῶ τὴν ἀδυναμία, ἀγνοῶ τὴ φτώχεια, δὲ γνωρίζω τὴν ἀπειρία· γιατί τέτοια εἶναι ἡ τυραννία τῆς ἀγάπης σας. Γι' αὐτὸ καὶ πρὸ πρόθυμα ἀπὸ τοὺς πλουσίους σᾶς παραθέτω τὸ τραπέζι τῆς φτώχειας μου. Καὶ γι' αὐτὴ τὴ μεγαλοψυχία αἴτιοι εἶστε ἐσεῖς, πού μὲ τὴν προθυμία σας γιὰ ἀκρόαση διεγείρετε τοὺς ἀποθαρρυσμένους, ἀφοσιώνετε στὴν ἀκρόαση καὶ κρέμεστε ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ὁμιλητῆ. Ἔτσι καὶ οἱ νεοσσοὶ τῶν χελιδονιῶν, ὅταν δοῦν τὴ μητέρα τους νὰ πετάει κοντά τους, σκύβουν ἔξω ἀπὸ τὴ φωλιὰ καὶ κρεμοῦν τὸ λαιμό τους καὶ παίρνουν ἔτσι τὴν τροφή ἀπὸ ἐκείνη. Ἔτσι καὶ σεῖς βλέποντας μὲ πολλὴ προθυμία πρὸς τὸν ὁμιλητῆ, δέχεστε τὴν ὁμιλία πού σᾶς φέρνει ἡ γλῶσσα του, καὶ πρὶν ἀκόμη τὰ λόγια βγοῦν ἀπὸ τὸ στόμα μου τὰ ἀρπάζει ἡ διάνοιά σας.

Ποιὸς λοιπὸν δὲ θὰ μακάριζε καὶ σᾶς καὶ μένα γι' αὐτά, ἐπειδὴ ἀπευθύνεται ὁ λόγος μου «σὲ ἀνθρώπους πού ἀκοῦν»²; Κοινὸς ὁ κόπος, κοινὸ καὶ τὸ στεφάνι· κοινὸ τὸ κέρδος, κοινὸς καὶ ὁ μισθός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς μακάρισε τοὺς μαθητὲς λέγοντας· «εἶναι μακάρια τὰ μάτια σας γιατί βλέπουν, καὶ τὰ αὐτιά σας γιατί ἀκοῦν»³. Ἐπιτρέψτε με αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὰ πῶ

3. Ματθ. 13,16.

Δότε μοι ταῦτα τὰ ρήματα καὶ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιδείκνυσθε προθυμίαν· «ὕμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν». Ἄλλ' ὅτι μὲν ὑμῖν τὰ ὦτα ἀκούει δῆλον, ὅτι δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουσι, κα-
5 θάπερ ἔβλεπον οἱ μαθηταὶ τότε, τοῦτο ἀποδειῖξαι πειράσομαι, ἵνα μὴ ἐξ ἡμισείας ἀλλ' ὀλόκληρος ὑμῶν ὁ μακαρισμὸς ᾗ. Τί οὖν ἔβλεπον τότε οἱ μαθηταί; Νεκροὺς ἀνισταμένους, τυφλοὺς ἀναβλέποντας, λεπροὺς καθαιρομένους, δαίμονας ἐλαυνομένους, χωλοὺς βαδίζοντας, ἅπαν φύσεως ἀμάρτημα διορθούμενον.

10 Ταῦτα βλέπετε καὶ ὑμεῖς νῦν, εἴ καὶ μὴ τοῖς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς. Τοιαῦται γὰρ αἱ τῆς πίστεως ὄψεις· τὰ μὴ φαινόμενα βλέπουσι καὶ τὰ μηδέπω πραχθέντα κατανοοῦσι. Πόθεν τοῦτο δῆλον, ὅτι πίστις ὄψις ἐστὶ τῶν μὴ βλεπομένων καὶ ἔλεγχος; Ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «ἐστὶ δὲ
15 πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, οὗτοι μὲν οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ τούναντίον ἅπαν, τὰ μὲν ὀρώμενα οὐ βλέπουσι, τὰ δὲ μὴ ὀρώμενα βλέπουσι. Καὶ ὅτι τὰ βλεπόμενα οὐ βλέπουσι καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα βλέπουσιν, ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπὼν οὕτως·
20 «τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

Καὶ πῶς ἂν τις ἴδοι τὰ μὴ βλεπόμενα; Πῶς ἄλλως, ἀλλ' ἢ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς; Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «πίστει
25 νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας». Πῶς; οὐ γὰρ εἶδομεν. «Εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι», φησί. Βούλεσθε καὶ ἑτέραν παράγω μαρτυρίαν, ὅτι τὰ μὴ βλεπόμενα βλέπουσιν οἱ τῆς πίστεως ὀφθαλμοί; Γαλάταις ποτὲ γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν

4. Ἐβρ. 11,1.

5. Β' Κορ. 4,17.

6. Ἐβρ. 11,3.

καὶ σὲ σᾶς, γιὰτι καὶ σεῖς δείχνετε τὴν ἴδια προθυμία· «μακάρια τὰ μάτια σας γιὰτι βλέπουν, καὶ τὰ αὐτιά σας γιὰτι ἀκοῦν». Ἄλλὰ ὅτι ἀκοῦν τὰ αὐτιά σας εἶναι φανερό, ὅτι ὅμως καὶ τὰ μάτια σας βλέπουν, ὅπως ἔβλεπαν οἱ μαθητὲς τότε, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἀποδείξω αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ εἶναι μισὸς ὁ μακαρισμὸς σας ἀλλὰ ὀλόκληρος. Τί λοιπὸν ἔβλεπαν τότε οἱ μαθητὲς; Νεκροὺς νὰ ἀνασταίνονται, τυφλοὺς νὰ βλέπουν, λεπροὺς νὰ καθαρίζονται, δαιμόνια νὰ διώχνονται, χωλοὺς νὰ βαδίζουν, κάθε ἀμάρτημα τῆς φύσης νὰ διορθώνεται.

Αὐτὰ βλέπετε καὶ σεῖς τώρα, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος ἀλλὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως. Γιὰτι τέτοια εἶναι τὰ μάτια τῆς πίστεως· βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται καὶ κατανοοῦν ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔγιναν ἀκόμη. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ πίστις ὁδηγεῖ στὴ θεὰ καὶ τὴ βεβαίωση ἐκείνων ποὺ δὲ βλέπονται; Ἦκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «ἡ πίστις κάνει πραγματικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζουμε καὶ βέβαια ἐκεῖνα ποὺ δὲ βλέπουμε»⁴. Καὶ τὸ θαυμαστὸ βέβαια εἶναι ὅτι τὰ μάτια τοῦ σώματος βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ἀλλὰ δὲ βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται, ἐνῶ τὰ μάτια τῆς πίστεως κάνουν τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, δὲ βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ἀλλὰ βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται. Καὶ ὅτι δὲ βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται καὶ βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται τὸ φανέρωσε ὁ Παῦλος λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ἡ προσωρινὰ ἐλαφρὰ θλίψη μας προετοιμάζει γιὰ μᾶς ὑπερβολικὰ μεγάλο πλοῦτο αἰώνιας δόξας, γιὰτι τὸ βλέμμα μας δὲν προσηλώνεται σ' αὐτὰ ποὺ φαίνονται ἀλλὰ σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται»⁵.

Καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς αὐτὰ ποὺ δὲ φαίνονται; Πῶς ἀλλιῶς παρὰ μόνο μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως; Ἔτσι καὶ ἄλλοῦ λέγει· «μὲ τὴν πίστις καταλαβαίνουμε πῶς δημιουργήθηκε τὸ σύμπαν»⁶. Πῶς; Γιὰτι δὲν ξέρουμε. «Ἐπομένως αὐτὰ ποὺ βλέπουμε δημιουργήθηκαν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται», λέγει. Θέλετε νὰ φέρω καὶ ἄλλη μαρτυρία, ὅτι τὰ μάτια τῆς πίστεως βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται; Γράφοντας κάποτε στοὺς Γαλάτες ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ἐσεῖς ποὺ εἶδατε μὲ τὰ μάτια σας τὴν

ἑσταυρωμένος».

2. Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; ἐν Γαλατία σταυρούμενον αὐτὸν εἶδον Γαλάται; οὐχὶ πάντες ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ ἐν μέσῃ Ἰουδαίᾳ τὸ πάθος ἐγένετο; πῶς οὖν αὐτὸν εἶδον
5 σταυρούμενον Γαλάται; Τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς, οὐ τοῖς τῆς σαρκός. Εἶδες πῶς οἱ τῆς πίστεως ὀφθαλμοὶ τὰ μὴ φαινόμενα βλέπουσιν; Ἀπὸ τοσούτου γοῦν διαστήματος καὶ μετὰ τοσούτον χρόνον τὸν Χριστὸν εἶδον σταυρούμενον. Οὕτω καὶ ὑμεῖς βλέπετε τοὺς νεκροὺς ἀνισταμένους· οὕτω σήμερον εἶδετε
10 τὸν λεπρὸν καθαιρόμενον· οὕτως εἶδετε τὸν παραλελυμένον ἀναστάντα, καὶ μᾶλλον Ἰουδαίων τῶν παρόντων εἶδετε. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παρόντες οὐ παρεδέξαντο τὸ θαῦμα, ὑμεῖς δὲ ἀπόντες παραδέξασθε τὴν πίστιν. Ὡστε δικαίως εἶπον πρὸς ὑμᾶς, ὅτι «μακάριοι ὑμῖν οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν».

15 Εἰ δὲ καὶ ἐτέρωθεν βούλει μαθεῖν ὅτι τὰ μὴ βλεπόμενα βλέπουσιν οἱ τῆς πίστεως ὀφθαλμοί, τὰ δὲ βλεπόμενα παρατρέχουσιν (οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως ἴδοιεν τὰ μὴ βλεπόμενα, εἰ μὴ καταφρονήσαιεν τῶν εἰρημένων), ἄκουσον τοῦ Παύλου περὶ τοῦ Ἀβραὰμ διαλεγομένου, ὅτι τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς εἶδε τὸν
20 υἱὸν τικτόμενον τὸν Ἰσαὰκ καὶ οὕτω κατεδέξατο τὴν ἐπαγγελίαν. Τί γὰρ φησι; «Καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα νεκρωμένον». Μεγάλη τῆς πίστεως ἡ δύναμις. «Ὡσπερ γὰρ «λογισμοὶ ἀνθρώπων δειλοὶ καὶ ἀσθενεῖς», οὕτω πίστις ἰσχυρὰ καὶ δυνατή. «Οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα
25 νεκρωμένον». Ὁρᾷς πῶς ἀφήκε τὰ ὀρώμενα; πῶς οὐκ εἶδεν εἰς τὸ γῆρας; Καίτοι γε αὐτὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔκειτο, ἀλλὰ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἑώρα, οὐ τοῖς τοῦ σώματος. Διὸ οὐκ εἶδε τὸ γῆρας, οὐδὲ τὴν νέκρωσιν Σάρρας· οὐ κατενόησε «τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας». Τὴν στείρωσιν ἡμῖν ἐνταῦθα
30 θὰ αἰνίττεται.

Διπλῆ γὰρ ἡ ἀσθένεια ἦν, ἡ μὲν ἀπὸ τῆς ἡλικίας, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας φύσεως. Οὐ γὰρ τὸ σῶμα μόνον διὰ τὴν ἡλικίαν

7. Γαλ. 3,1.

8. Ρωμ. 4,19.

9. Σοφ. Σειρ. 9,14.

εικόνα τοῦ σταυρωμένου Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷.

2. Τί λέγεις, μακάριε Παῦλε; τὸν εἶδαν οἱ Γαλάτες νὰ σταυρώνεται στὴ Γαλατία; δὲν παραδεχόμαστε ὅλοι ὅτι τὸ πάθος ἐγινε στὴν Παλαιστίνη στὴ μέση τῆς Ἰουδαίας; Πῶς λοιπὸν τὸν εἶδαν νὰ σταυρώνεται οἱ Γαλάτες; Μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ ὄχι μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος. Εἶδες πῶς τὰ μάτια τῆς πίστεως βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται; Ἀπὸ τόσο λοιπὸν μεγάλο διάστημα καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια εἶδαν τὸ Χριστὸ νὰ σταυρώνεται. Ἔτσι καὶ σεῖς βλέπετε τοὺς νεκροὺς νὰ ἀνασταίνονται· ἔτσι σήμερα εἶδατε τὸ λεπρὸ νὰ καθαρίζεται· ἔτσι εἶδατε τὸν παράλυτο νὰ σηκώνεται καὶ τὸν εἶδατε καλύτερα ἀπὸ τοὺς παρόντες τότε Ἰουδαίους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ἂν καὶ παρόντες δὲν παραδέχθηκαν τὸ θαῦμα, ἐνῶ ἐσεῖς ἂν καὶ ἀπόντες παραδεχθήκατε τὴν πίστη. Ἐπομένως δίκαια εἶπα σὲ σᾶς ὅτι «εἶναι μακάρια τὰ μάτια σας γιατί βλέπουν».

Ἄν ὅμως καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ θέλεις νὰ μάθεις ὅτι τὰ μάτια τῆς πίστεως βλέπουν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται ἐνῶ προσπερνοῦν αὐτὰ ποὺ φαίνονται (γιατὶ δὲ θὰ μπορούσαν ἀλλιῶς νὰ δοῦν ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται, παρὰ μόνο ἂν περιφρονοῦσαν αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν), ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ μιλώντας γιὰ τὸν Ἀβραὰμ λέγει ὅτι μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως εἶδε τὸν υἱὸ τοῦ Ἰσαὰκ νὰ γεννιέται καὶ ἔτσι δέχθηκε τὴν ὑπόσχεση. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ ἐπειδὴ δὲν κλονίστηκε στὴν πίστη, δὲ σκέφθηκε τὸ σῶμα τοῦ ποὺ ἦταν νεκρό»⁸. Εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη τῆς πίστεως. Γιατὶ ὅπως «οἱ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλὲς καὶ ἀδύνατες»⁹, ἔτσι ἡ πίστη εἶναι ἰσχυρὴ καὶ δυνατὴ. «Δὲ σκέφθηκε ὅτι τὸ σῶμα τοῦ εἶναι νεκρό». Βλέπεις πῶς ἄφησε αὐτὰ ποὺ φαίνονται; πῶς δὲν εἶδε τὰ γηρατεῖα; Ἄν καὶ βέβαια τὰ εἶχε προστὰ στὰ μάτια του, ὅμως ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ ὄχι τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ δὲν εἶδε τὰ γηρατεῖα οὔτε τὴ νέκρωση τῆς Σάρρας. Δὲ σκέφθηκε «τὴ νέκρωση τῆς μήτρας τῆς Σάρρας». Ἐδῶ μᾶς ὑπαινίσσεται τὴ στείρωση.

Ἡ ἀδυναμία λοιπὸν ἦταν διπλή, ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἡλικία καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης. Γιατὶ ὄχι μόνο τὸ σῶμα

ἄχρηστον ἦν πρὸς παιδογονίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μήτρα νενέκρωτο, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον καὶ πρὸ τοῦ γήρως ἄχρηστον ἦν διὰ τὴν στείρωσιν. Εἶδες ὅσα κωλύματα; Τὸ γήρας τοῦ ἀνδρός, τὸ γήρας τῆς γυναικός· ἢ τοῦ γήρως ἀχρηστοτέρα
 5 στείρωσις· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα κώλυμα παιδογονίας. Ἄλλ' ὅμως ταῦτα πάντα παρέδραμεν καὶ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς εἰς τοὺς οὐρανούς ἀνέστη, μεγίστην τῶν ἐπηγγελμένων ἀπόδειξιν ἔχων τὴν δύναμιν τοῦ ὑπεσχομένου. Διὰ τοῦτο. «Εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ'»
 10 ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει». Βακτηρία γάρ τις ἐστὶν ἰσχυρὰ ἢ πίστις καὶ λιμὴν ἀσφαλῆς, τῆς τῶν λογισμῶν ἀπαλλάττουσα πλάνης καὶ ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ τὴν ψυχὴν ἀναπαύουσα.

«Ἵμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι»· καὶ γὰρ εἰς αὐτὸ πάλιν ἐπανελθεῖν ἀναγκαῖον τὸ ρῆμα. Καίτοι ἔβλεπον
 15 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὰ τότε γινόμενα. Ἄλλ' οὐ ταύτην μακαρίζει τὴν ὄψιν τὴν ἔξωθεν· αὕτη γὰρ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὄρα τὰ θαύματα, ἀλλ' ἡ ἔνδον. Ἐκεῖνοι εἶδον τυφλὸν καὶ ἔλεγον· «οὗτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὗτος· καλέσωμεν αὐτοῦ τοὺς γονεῖς». Ἀκούεις ἀμφιβαλλόντων; ὄρας ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ τοῦ σώματος ὄψις πρὸς τὴν
 20 τοῦ θαύματος θεωρίαν; Οἱ παρόντες καὶ θεώμενοι ἔλεγον· «οὗτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὗτος»· ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ παρόντες οὐ λέγομεν, «οὗτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὗτος», ἀλλ' «αὐτός ἐστιν». Ἐμαθες ὡς οὐδὲν βλάπτει ἡ ἀπουσία, ὅταν πίστεως ὀφθαλμοὶ ᾧσι καὶ ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ παρουσία, ὅταν πίστεως ὀφθαλμοὶ μὴ ᾧσι;
 25 Τί γὰρ ἐκείνους ὤνησε τὸ ἰδεῖν; Οὐδέν. Ἡμεῖς γὰρ ἐκείνων σαφέστερον εἶδομεν.

Ἐπεὶ οὖν βλέπουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν θεωρίαν καὶ ἀκούει τὰ ὦτα ἀκρόασιν, ἦν ὁ Χριστὸς ἐμακάρισε, φέρε ὑμῖν τοὺς μαργαρίτας τῶν Γραφῶν παραθῶμεν. Ὡσπερ γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις
 30 οὐκ ἐπέλυσε τὰ ζητήματα ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ ἐπέτεινε τὴν ἀσάφειαν, ἐπειδὴ μὴ προσεῖχον, οὕτω δὴ καὶ ὑμῖν, ἐπειδὴ προσ-

10. Ρωμ. 4,20.

11. Ἰω. 9,8.18.

ἦταν ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας ἄχρηστο γιὰ νὰ τεκνοποιήσει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ μήτρα εἶχε νεκρωθεῖ καὶ τὸ ἐργαστήρι τῆς φύσης ἦταν καὶ πρὶν τὰ γηρατεῖα ἄχρηστο ἐξ αἰτίας τῆς στειρώσεως. Εἶδες πόσα ἐμπόδια ὑπῆρχαν; Τὰ γηρατεῖα τοῦ ἀνδρα, τὰ γηρατεῖα τῆς γυναίκας, ἡ στειρώση πού ἦταν πιὸ ἄχρηστη ἀπὸ τὰ γηρατεῖα· γιὰτὶ ἀσφαλῶς αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴν τεκνοποίηση. Ἄλλ' ὁμως τὰ παρέβλεψε ὄλα αὐτὰ καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς, ἔχοντας μέγιστη ἀπόδειξη τῶν ὑποσχέσεων τῆς δύναμει ἐκείνου πού ἔδωσε τίς ὑποσχέσεις. Γι' αὐτὸ «στήν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπίστησε ἀλλὰ δυνάμωσε ἡ πίστη του»¹⁰. Ἡ πίστη λοιπὸν εἶναι ἓνα ἰσχυρὸ στήριγμα καὶ λιμάνι ἀσφαλές, γιὰτὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν λογισμῶν καὶ ἐπαναπαύει τὴν ψυχὴ σὲ πολλὴ ἡσυχία.

«Μακάρια τὰ μάτια σας γιὰτὶ βλέπουν». Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπανέλθουμε σ' αὐτὸν τὸ λόγο. Καὶ βέβαια ἔβλεπαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τότε ἐκεῖνα πού γίνονταν. Ἄλλὰ δὲ μακαρίζει αὐτὴ τὴν ἐξωτερικὴ ὄραση, γιὰτὶ αὐτὴ δὲ βλέπει ἀπὸ μόνη τῆς τὰ θαύματα, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερικὴ. Ἐκεῖνοι εἶδαν ἓναν τυφλὸ καὶ ἔλεγαν· «αὐτὸς εἶναι, αὐτὸς δὲν εἶναι, ἃς καλέσουμε τοὺς γονεῖς του»¹¹. Ἀκοῦς αὐτοὺς πού ἀμφιβάλλουν; βλέπεις ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ὄραση τοῦ σώματος γιὰ νὰ δοῦν τὸ θαῦμα; Ἐκεῖνοι πού ἦταν παρόντες καὶ θεατὲς ἔλεγαν, «αὐτὸς εἶναι, δὲν εἶναι αὐτός», ἐνῶ ἐμεῖς οἱ μὴ παρόντες δὲ λέμε, «αὐτὸς εἶναι, αὐτὸς δὲν εἶναι», ἀλλὰ «αὐτὸς εἶναι». Ἔμαθες ὅτι δὲ βλάπτει καθόλου ἡ ἀπουσία ὅταν ὑπάρχουν τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ ὅτι δὲν ὠφελεῖ καθόλου ἡ παρουσία ὅταν δὲν ὑπάρχουν τὰ μάτια τῆς πίστεως; Γιὰτὶ τί τοὺς ὠφέλησε ἐκείνους τὸ ὅτι εἶδαν; Τίποτε. Ἐμεῖς εἶδαμε πιὸ καθαρὰ ἀπὸ ἐκείνους.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ μάτια σας βλέπουν θέαμα καὶ τὰ αὐτιά σας ἀκοῦν λόγια πού τὰ μακάρισε ὁ Χριστός, ἐμπρὸς ἃς σᾶς παραθέσω τὰ μαργαριτάρια τῶν Γραφῶν. Ὅπως λοιπὸν ὁ Χριστὸς δὲν ἔλυσε τὰ ζητήματα στοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ ἐπέτεινε τὴν ἀσάφεια, ἐπειδὴ δὲν πρόσεχαν, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ σὲ σᾶς, ἐπει-

έχετε, τὰ κεκρυμμένα ἄγειν εἰς μέσον χρή. Καὶ γὰρ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες· «διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;» Ὁ δὲ ἔφη, «ἐπειδὴ βλέποντες, οὐ βλέπουσιν». Οὐκοῦν ἐπειδὴ μὴ ἰδόντες ὑμεῖς εἶδετε, ἀναγκαῖον μὴ ἐν παραβολῇ 5 εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἐπειδὴ «ἀκούοντες, οὐκ ἀκούουσιν». Οὐκοῦν ἐπειδὴ ὑμεῖς μὴ ἀκούσαντες τότε, ἀκούετε νῦν οὐκ ἔλαττον, ἢ τότε ἤκούσατε, ἀναγκαῖον ὑμᾶς μὴ ἀποστερηῆσαι τῆς τραπεζῆς ταύτης. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς τούτους οὐχ ἦττον ἐμακάρισεν ἢ ἐκείνους· «εἶδες γάρ», φησί, «καὶ ἐπίστευσας· μακάριοι οἱ μὴ 10 ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες». Μὴ τοίνυν ὀκνηροὶ γίνεσθε πρὸς ἀρετὴν, ὅτι μὴ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν ἐγένεσθε. Ἄν γὰρ ἐθέλοις, οὐκ ἐζημιώθης· ὡσπερ οὖν πολλοὶ καὶ τῶν τότε γενομένων, ἐπειδὴ μὴ ἤθελον, οὐκ ὠφελήθησαν.

3. Τί οὖν ἐστὶ τὸ σήμερον ἀναγνωσθέν; «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, 15 τε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί». Τῷ Τιμοθέῳ πάλιν ὁ Παῦλος ἐπιστέλλει. Φοβερὰ ἡ ἀπειλή· ἀλλὰ διαναστῶμεν· τούτους γὰρ ἡμῖν τοὺς καιροὺς αἰνίττεται, καὶ τοὺς μετὰ τούτους, καὶ τοὺς περὶ τὴν συντέλειαν αὐτὴν. «Τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλε- 20 ποί». Βραχὺ τὸ ρῆμα καὶ μεγάλη ἡ δύναμις. Καθάπερ γὰρ τὰ ἀρώματα οὐ τῷ πλήθει, ἀλλὰ τῇ φύσει τὴν εὐωδίαν ἐνδείκνυνται, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ οὐ τῷ πλήθει τῶν ρημάτων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῶν ἐγκειμένων πᾶσαν ἡμῖν παράχουσι τὴν ὠφέλειαν. Οὕτω καὶ θυμιάματος φύσις καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν ἐστὶν 25 εὐώδης, ἐπὰν δὲ εἰς πῦρ αὐτὴν ἐμβάλῃς, τότε πᾶσαν ἐπιδείκνυται τὴν ἐξ αὐτῆς ἡδονήν. Οὕτω καὶ ἡ θεία Γραφή καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν ἐστὶν ἡδίστη, ἐπειδὴν δὲ τῆς ὑμῶν ἐπιλάβηται ψυχῆς, καθάπερ εἰς θυμιατήριον ἐμπεσοῦσα, ἅπαντα τὸν οἶκον τῆς εὐωδίας ἐμπίπλησι.

30 «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί». Περὶ τῆς συντελείας λέγει. Τί οὖν πρὸς σέ, ὦ

12. Ματθ. 13,10.13.

13. Ἰω. 20,29.

δὴ προσέχετε, πρέπει νὰ παρουσιάσω ὅσα εἶναι κρυμμένα. Γιατί καὶ οἱ μαθητὲς πλησίασαν τὸν Ἰησοῦ καὶ μὲ ἀπορία τοῦ ἔλεγαν· «γιατί τοὺς μιᾶς μὲ παραβολή;» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀπάντησε, «ἐπειδὴ ἂν καὶ βλέπουν δὲ κατανοοῦν αὐτὰ πού βλέπουν»¹². Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ σεῖς εἶδατε χωρὶς νὰ δεῖτε, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ σᾶς μιλήσω μὲ παραβολή. Ἀκόμη εἶπε, «ἂν καὶ ἀκοῦν ὁμοῦ δὲν ἀκοῦν». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσεῖς χωρὶς νὰ ἀκούσετε τότε ἀκοῦτε τώρα ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸ ἂν ἀκούατε τότε, πρέπει νὰ μὴ σᾶς στερήσω αὐτὸ τὸ τραπέζι. Γιατί καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μακάρισε αὐτοὺς ὄχι λιγότερο ἀπὸ ἐκείνους. «Εἶδες», λέγει, «καὶ πίστεψες. Μακάριοι ἐκεῖνοι πού δὲν εἶδαν καὶ πίστεψαν»¹³. Μὴ λοιπὸν γίνεστε ὀκνηροὶ στὴν ἀρετή, γιατί δὲν ἀνήκετε σ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀλλὰ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ. Γιατί ἂν θέλεις δὲ θὰ ζημιωθεῖς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε, ἐπειδὴ δὲν ἠθελαν, δὲν ὠφελήθηκαν.

3. Τί λοιπὸν διαβάστηκε σήμερα; «Νὰ γνωρίζετε καὶ αὐτό, ὅτι κατὰ τις ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολου». Στὸν Τιμόθεο πάλι γράφει ὁ Παῦλος. Φοβερὴ εἶναι ἡ ἀπειλή, ἀλλὰ ἂς προσέξουμε. Γιατί μᾶς ὑπαινίσσεται τοὺς σημερινούς καιρούς καὶ τοὺς ἐπόμενους καὶ αὐτοὺς πού ἀναφέρονται στὴ συνέχεια τοῦ κόσμου. «Νὰ γνωρίζετε καὶ αὐτό, ὅτι κατὰ τις ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολου». Σύντομη ἢ φράση καὶ μεγάλη ἢ δύναμή της. Γιατί ὅπως τὰ ἀρώματα φανερώνουν τὴ μυρωδιά τους ὄχι μὲ τὸ πλῆθος ἀλλὰ μὲ τὴ φύση τους, ἔτσι καὶ οἱ θεῖες Γραφές μᾶς παρέχουν ὅλη τὴν ὠφέλειά τους ὄχι μὲ τὸ πλῆθος τῶν φράσεων ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ περιεχομένου τους. Ἐτσι καὶ ἡ φύση τοῦ θυμιάματος καὶ ἀπὸ μόνη της μοσχοβολάει, ὅταν ὁμοῦ τὴ ρίζεις στὴ φωτιά, τότε φανερώνει ὅλη τὴν εὐχαρίστηση πού προσφέρει. Ἐτσι καὶ ἡ θεία Γραφή καὶ ἀπὸ μόνη της εἶναι γλυκύτατη, ὅταν ὁμοῦ κυριέψει τὴν ψυχὴ σας σὰν νὰ ἔπεσε σὲ θυμιατήριον, ὅλο τὸν οἶκο τὸν γεμίζει ἀπὸ τὴ μυρωδιά της.

«Νὰ γνωρίζετε καὶ αὐτό, ὅτι κατὰ τις ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολου». Μιλᾷει γιὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου.

μακάριε Παῦλε; τί δὲ πρὸς Τιμόθεον; τί δὲ πρὸς τοὺς τότε ἀκούοντας; Μικρὸν γὰρ ὕστερον μέλλουσιν ἀποθνήσκειν, ἐξαρπάζεσθαι τῶν ἐπιόντων δεινῶν καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' οὐχὶ τὰ παρόντα βλέπω μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα
 5 προορῶ. Οὐχὶ τῆς παρούσης φείδομαι ποιίμνης, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀγωνιῶ καὶ δέδοικα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ τῶν συνόντων ἡμῖν ἀνθρώπων μόλις ποιούμεθα πρόνοιαν, ἐκεῖνος δὲ ὑπὲρ τῶν μηδέπω τεχθέντων πολλὴν ποιεῖται τὴν σπουδὴν. Οὕτω καὶ ποιμὴν ἄριστος οὐχ ὅταν ἴδῃ τοὺς λύκους ἐπιόντας τῇ
 10 ποιίμνῃ καὶ τῶν προβάτων ἐγγὺς γενομένους τότε προλέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ὄντας μηνύει.

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, καθάπερ ποιμὴν ἄριστος, ἐφ' ὑψηλοῦ χωρίου τοῦ τῆς προφητείας ἀξιώματος καθήμενος καὶ τοῖς προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς ἄνωθεν προορῶν κατατρέχοντα τὰ θηρία,
 15 ἐπ' αὐτῆς τῆς συντελείας ὀρμῶντας καὶ ἀποτεινομένους κατὰ τῆς ποιίμνης, προλέγει καὶ προδιαμαρτύρεται, ἵνα καὶ τοὺς μηδέπω γεννωμένους παρασκευάσῃ νήφειν καὶ πᾶσαν τειχίσῃ τὴν ποιίμνην τῇ προφητείᾳ. Καὶ γὰρ καὶ πατὴρ φιλόστοργος οἰκίαν οἰκοδομούμενος πολλάκις τοῖς αὐτοῦ παισὶ λαμπρὰν καὶ μεγά-
 20 λην οὕτως οἰκοδομεῖ, οὐχ ὥστε ἐκείνοις χρησίμην γενέσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγγόνις καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους. Οὕτω καὶ βασιλεὺς πόλει φιλουμένην περιβαλὼν τεῖχος ἔξωθεν, ἀσφαλὲς τοῦτο ποιεῖ καὶ ἰσχυρὸν καὶ διαρκές, οὐχ ἵνα ἐπὶ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ μόνης ὑπηρέτῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πᾶσι γένηται χρήσι-
 25 μον, οὐ πρὸς τὰς τότε μηχανάς, ἀλλὰ πρὸς τὰς ὕστερον γενομένας προσβολὰς ἐπιτήδειον.

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ γράμματα ἀποστολικά τείχη τῶν ἐκκλησιῶν ἐστίν, οὐχὶ τοὺς τότε μόνον ὄντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὕστερον ἐσομένους ἀσφαλίζεται δι' αὐτῶν.
 30 Καὶ οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἀρραγῆ τὸν περίβουλον τοῦτον κατε-

Τί σέ ενδιαφέρει λοιπόν, μακάριε Παῦλε; τί ενδιαφέρει ἐπίσης τὸν Τιμόθεο; τί καὶ ἐκείνους πού τότε τὸ ἄκουαν αὐτό; Γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγο πρόκειται νὰ πεθάνουν, νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰ ἐπερχόμενα δεινὰ καὶ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Δὲ βλέπω μόνο τὰ παρόντα, λέγει, ἀλλὰ βλέπω ἀπὸ τώρα καὶ τὰ μελλοντικά. Δὲ φροντίζω γιὰ τὸ σημερινὸ ποίμνιο ἀλλὰ ἀγωνιῶ καὶ φοβοῦμαι καὶ γιὰ τὸ μελλοντικό. Καὶ ἐμεῖς βέβαια μόλις καὶ μὲ δυσκολία φροντίζουμε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού βρίσκονται μαζί μας, ἐκεῖνος ὅμως δείχνει πολὺ μεγάλο ενδιαφέρον καὶ γι' αὐτοὺς πού δὲ γεννήθηκαν ἀκόμη. Ἔτσι καὶ ἓνας ποιμένας ἄριστος δὲ φωνάζει μόνο ὅταν δεῖ τοὺς λύκους νὰ ἐπιτίθενται στὸ ποίμνιο καὶ νὰ πλησιάζουν τὰ πρόβατα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι μακριὰ εἰδοποιεῖ τοὺς ἄλλους.

Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, σὰν ἓνας ἄριστος ποιμένας, καθισμέ- νος στὸν ὑψηλὸ τόπο τοῦ προφητικοῦ ἀξιώματός καὶ βλέποντας ἀπὸ πρὶν μὲ τὰ προφητικά του μάτια ἀπὸ ψηλὰ νὰ ἐπιτίθενται τὰ θηρία, νὰ ὀρμοῦν κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ νὰ κα- τευθύνονται ἐναντίον τοῦ ποιμνίου προλέγει καὶ ἐπιβεβαιώνει τὸ γεγονὸς ἀπὸ πρὶν, μὲ σκοπὸ καὶ ἐκείνους πού δὲ γεννήθηκαν ἀκόμη νὰ προετοιμάσει γιὰ νὰ ἀγρυπνοῦν καὶ ὅλο τὸ ποίμνιο νὰ προφυλάξει μὲ τὴν προφητεία. Γιατί καὶ ἓνας φιλόστοργος πα- τέρας πολλές φορές κατασκευάζοντας σπίτι γιὰ τὰ παιδιά του τὸ κάνει τόσο λαμπρὸ καὶ μεγάλο, ὥστε νὰ γίνεῖ χρήσιμο ὄχι μόνο σ' ἐκεῖνα ἀλλὰ καὶ στὰ ἐγγόνια καὶ στοὺς ἐπόμενους ἀπ' αὐτά. Ἔτσι καὶ ἓνας βασιλιάς ὅταν περιβάλλει μίαν ἀγαπημένην του πόλιν ἐξωτερικὰ μὲ τεῖχος, κάνει αὐτὸ ἀσφαλές καὶ ἰσχυρὸ καὶ μόνιμο, γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ ὄχι μόνο στὴ γενεά του ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνεῖ χρήσιμο σὲ ὅλους τοὺς μεταγενέστερους, κατάλλη- λο ὄχι μόνο γιὰ τὶς τότε πολιορκητικὲς μηχανὲς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς μελλοντικὲς ἐπιθέσεις.

Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἐπιστολὲς εἶναι τὰ ἀποστολικά τεῖχνη τῶν ἐκκλησιῶν, προφυλάσσει μ' αὐτὲς ὄχι μόνο ἐκείνους πού ζοῦσαν τότε ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταγε- νέστερους. Καὶ τόσο ἰσχυρὸ καὶ ἀρραγὴ κατασκεύασε αὐτὸν

σκεύασε καὶ πάσῃ περιήλασεν αὐτὸν τῇ οἰκουμένη μετὰ ἀσφα-
 λείας ἀπάσης, ὥστε καὶ τοὺς τότε καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους καὶ
 τοὺς νῦν καὶ τοὺς αὐθις ἐπομένους μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ πα-
 ρουσίας ἀπάσης ἀπαλλάξαι τῆς τῶν πολεμίων πολιορκίας.
 5 Τοιαῦται τῶν ἀγίων αἱ ψυχαί· φιλόστοργοι, κηδεμονικαί, πατρι-
 κὴν εὐνοϊαν ἀποκρύπτουσαι τῷ φίλτρῳ, καὶ τὴν τῆς φύσεως φι-
 λοστοργίαν νικῶσαι, καὶ τὰς ὠδῖνας ὑπερβαίνουσαι ἐκείνας·
 Πνεύματος γάρ εἰσι καὶ θείας χάριτος.

4. Βούλεσθε καὶ ἐτέρωθεν δείξω πάλιν, ὅτι οὐ τὰ καθ' ἑαυ-
 10 τοὺς μεριμνῶσιν οἱ ἄγιοι, οὐδὲ ὑπὲρ τῶν παρόντων δεδοίκασι
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα ἐσομένων; «Προσηλ-
 θον», φησὶν, «οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους καθημένῳ», ἄνθρωποι
 λοιπὸν γεγηρακότες καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον μέλλοντες ἀποδη-
 μεῖν ἀπὸ τῆς παρουσίας ζωῆς. Τί οὖν ἐρωτῶσι; τί ἀγωνιῶσι; τί
 15 δεδοίκασι; ὑπὲρ τίνων τὴν πεῦσιν τῷ διδασκάλῳ προσάγουσιν;
 ἄρα ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἢ ὑπὲρ τῶν κατὰ τοὺς
 χρόνους ἐκείνους; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα παραδραμόν-
 τες τί λέγουσι; «Τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντε-
 λείας τοῦ αἰῶνος;». Εἶδες κάκείνους ὑπὲρ τῆς συντελείας τοῦ
 20 αἰῶνος ἐρωτῶντας; Οὐ γὰρ τὰ ἑαυτῶν ὀρῶσιν οἱ ἀπόστολοι,
 ἀλλὰ τὰ τῶν ἄλλων καὶ κοινῇ πάντες καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος.

Ὁ οὖν Πέτρος, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, τὸ στόμα τῶν ἀπο-
 στόλων ἀπάντων, ἡ κεφαλὴ τῆς φατρίας ἐκείνης, ὁ τῆς οἰκου-
 μένης ἀπάσης προστάτης, ὁ θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ θερμὸς
 25 ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ· «Πέτρε», γάρ φησι, «φιλεῖς με πλεῖον
 τούτων;». Διὰ τοῦτο λέγω τὰ ἐγκώμια, ἵνα μάθητε ὅτι ὄντως φι-
 λεῖ τὸν Χριστόν· τοῦ γὰρ εἰς τὸν Δεσπότην φίλτρον ἢ κηδεμονία
 τῶν δούλων τεκμηρίον ἐστὶ μέγιστον. Καὶ οὐκ ἐγὼ ταῦτα λέγω,
 ἀλλ' αὐτὸς ὁ φιλούμενος Δεσπότης· «εἰ φιλεῖς με», φησί, «ποι-
 30 μαινε τὰ πρόβατά μου». Ἴδωμεν οὖν ὄντως εἰ ποιμένος ἔχει

14. Ματθ. 24,3.

15. Ἰω. 21,15.

τὸν περίβολο καὶ τὸν περιέφερε μὲ κάθε ἀσφάλεια σὲ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ὥστε καὶ τοὺς τότε καὶ τοὺς μεταγενέστερους καὶ τοὺς σημερινούς καὶ τοὺς ἀμέσως ἐπόμενους μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν πολιορκία τῶν ἐχθρῶν. Τέτοιες εἶναι οἱ ψυχὲς τῶν ἀγίων· φιλόστοργες, κηδεμονικὲς, καλύπτοντας μὲ τὴν ἀγάπη τὴν πατρικὴ εὐνοία, νικώντας τὴ φιλοστοργία τῆς φύσης καὶ ξεπερνώντας ἐκεῖνες τὶς ὠδίνες, γιατί εἶναι τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς θείας χάριτος.

4. Θέλετε νὰ σᾶς δείξω καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ πάλι ὅτι οἱ ἅγιοι δὲ φροντίζουν γιὰ τὰ δικά τους καὶ ὅτι δὲν ἐνδιαφέρονται μόνο γιὰ τοὺς παρόντες ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς μεταγενέστερους; «Ὅταν ὁ Ἰησοῦς καθόταν στὸ ὄρος», λέγει, «τὸν πλησίασαν οἱ μαθητές»¹⁴, ἄνθρωποι ποὺ ἦταν γερασμένοι καὶ ποὺ ἐπρόκειτο ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ. Τί λοιπὸν ἐρωτοῦν; γιὰ τί ἀγωνιοῦν; γιὰ τί ἐνδιαφέρονται; γιὰ ποιά πράγματα ἐρωτοῦν τὸ διδάσκαλο; μήπως γιὰ πράγματα τῆς δικῆς τους ζωῆς ἢ μήπως γιὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης; Καθόλου. Ἀλλὰ παρατρέχοντας ὅλα ἐκεῖνα τί λέγουν; «Ποιό εἶναι τὸ σημάδι τῆς δικῆς σου παρουσίας καὶ τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου;». Εἶδες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐρωτοῦν γιὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ φροντίζουν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀργότερα; Γιατί οἱ ἀπόστολοι δὲ βλέπουν τὰ δικά τους ἀλλὰ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων καὶ ὅλοι μαζί καὶ ξεχωριστὰ ὁ καθένας.

Ὁ Πέτρος λοιπὸν ἦταν ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, τὸ στόμα ὄλων τῶν ἀποστόλων, ἡ κεφαλὴ τῆς ομάδας ἐκείνης, ὁ προστάτης ὅλης τῆς οἰκουμένης, τὸ θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ· γιατί λέγει, «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' αὐτούς;»¹⁵. Γι' αὐτὸ ἀναφέρω τοὺς ἐπαίνους, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι πραγματικὰ ἀγαπάει τὸ Χριστό· γιατί ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς δούλους εἶναι μέγιστη ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Κύριο. Καὶ δὲν τὰ λέγω ἐγὼ αὐτά, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ ἀγαπώμενος Κύριος. «Ἄν μὲ ἀγαπᾶς», λέγει, «ποιίμηνε τὰ πρόβατά μου». Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἂν πραγματικὰ παρουσιάζει τὴν προστασία ποὺ

προστασίαν, εἰ ὄντως κηδεμονίαν, εἰ ὄντως φιλεῖ τὰ πρόβατα, εἰ ὄντως φιλόστοργός ἐστι περὶ τὴν ποιίμνην, ἵνα καταμάθωμεν ὅτι καὶ τὸν ποιμένα φιλεῖ· τοῦτο γὰρ ἐκείνου σημεῖον ἔφησεν εἶναι.

Οὗτος τοίνυν ὁ Πέτρος ἅπαντα ρίψας ὅσα εἶχε, τὸ δίκτυον,
 5 τὰ ἐν τῷ πλοίῳ πάντα, καὶ ἀφείς τὴν θάλατταν, τὴν τέχνην, τὴν οἰκίαν. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδωμεν, ὅτι ὀλίγα ταῦτα, ἀλλ' ὅτι πάντα τὰ ὄντα· καὶ τὴν προθυμίαν ἐπαινέσωμεν. Καὶ γὰρ ἡ τὰ δύο καταβαλοῦσα δηνάρια οὐ πολὺν ὄγκον κατέθηκε χρημάτων, ἀλλὰ πολὺν πλοῦτον ἐπεδείξατο προαιρέσεως, καθάπερ καὶ οὐ-
 10 τος ἐν πολλῇ πενίᾳ μεγάλην εὐπορίαν προθυμίας παρέσχετο. Ὅπερ γὰρ ἐτέρῳ χωρία καὶ ἀνδράποδα καὶ οἰκήματα καὶ χρυσίον, τοῦτο ἐκείνῳ τὸ δίκτυον καὶ ἡ θάλαττα καὶ ἡ τέχνη καὶ τὸ πλοῖον. Μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδωμεν, εἰ ὀλίγα ἀφήκεν, ἀλλ' εἰ μὴ πάντα ἀφήκε. Τοῦτο γὰρ ἐστι τὸ ζητούμενον, οὐκ ὀλίγα ἢ πολλὰ
 15 καταθεῖναι, ἀλλὰ μηδὲν ἐλάτω τῆς οἰκείας δυνάμεως εἰσενεγκεῖν.

Πάντα τοίνυν ἀφείς, καὶ πατρίδα, καὶ οἰκίαν, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς, καὶ αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν· καὶ γὰρ τὸν δῆμον τὸν ἰουδαϊκὸν ἑαυτῷ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐξεπολέμησεν· «ἤδη», γάρ,
 20 φησί, «συνέθεντο Ἰουδαῖοι, ἐάν τις ὁμολογήσῃ αὐτὸν Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται». Ὅθεν δῆλον ὅτι οὐκ ἀμφέβαλλεν, οὐδὲ ἐδεδοίκει περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ σφόδρα ἐπέπειστο, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως, καὶ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος
 25 φωνῆς, ὅτι κληρονομήσει πάντως αὐτήν. Εἰπὼν γάρ, ὅτι «ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι, τί ἡμῖν ἔσται;», ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Χριστός, ὅτι «καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντας τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ». Ταῦτα δὲ κατεσκεύασα, ἵνα ὅταν δεῖξω αὐτὸν ἀγωνιῶντα ὑπὲρ τῶν συνδού-
 30 λων, μὴ εἴπῃς ὅτι ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐδεδοίκει. Πῶς γὰρ ἂν ἔδεισεν, αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν στεφανοῦν ἀποφηναμένου ὑπὲρ τοῦ στεφάνου καὶ τῶν βραβείων;

16. Βλ. Λουκᾶ 21,1-4.

17. Ἰω. 9,22.

18. Ματθ. 19,27,28.

ἀρμόζει σὲ ποιμένα, ἂν πραγματικὰ ἔχει τὴ φροντίδα, ἂν πραγματικὰ ἀγαπάει τὰ πρόβατα, ἂν πραγματικὰ εἶναι φιλόστοργος γιὰ τὸ ποίμνιο, γιὰ νὰ μάθουμε καλὰ πῶς ἀγαπάει καὶ τὸν ποιμένα· γιὰτὶ αὐτὸ εἶπε πῶς εἶναι ἀπόδειξη ἐκείνου.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Πέτρος πέταξε ὅλα ὅσα εἶχε, τὸ δίκτυ, ὅλα ὅσα βρισκόνταν στὸ πλοῖο, καὶ ἐγκατέλειψε τὴ θάλασσα, τὸ ἐπάγγελμα, τὸ σπίτι. Καὶ ἄς μὴ δοῦμε ὅτι εἶναι λίγα αὐτά, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ὅλα ὅσα εἶχε, καὶ ἄς ἐπαινέσουμε τὴν προθυμία του. Γιατὶ καὶ ἡ γυναῖκα πού ἔρριξε τὰ δύο δηνάρια δὲν κατέθεσε μεγάλο χρηματικὸ ποσὸ ἀλλ' ἔδειξε πολὺ πλούσια προαίρεση¹⁶, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς παρ' ὅλο πού βρισκόταν σὲ μεγάλη φτώχεια παρουσίασε μεγάλο πλοῦτο προθυμίας. "Ὅπως δηλαδὴ γιὰ ἄλλον ἦταν τὰ κτήματα, οἱ δοῦλοι, τὰ κτίσματα καὶ τὸ χρυσάφι, ἔτσι γιὰ ἐκεῖνον ἦταν τὸ δίκτυ, ἡ θάλασσα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ πλοῖο. "Ἄς μὴ δοῦμε λοιπὸν ἂν ἄφησε λίγα, ἀλλὰ ἂν δὲν τὰ ἄφησε ὅλα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ζητούμενο, ὄχι τὸ ἂν καταθέσει κανεὶς λίγα ἢ πολλά, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν προσφέρει λιγότερα ἀπὸ τίς δυνάμεις του.

"Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἄφησε, καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ τὴν ἴδια του τὴν ἀσφάλεια, γιὰτὶ καὶ τὸν ἰουδαϊκὸ λαὸ ἔκαμε ἐχθρό του μ' αὐτὸν τὸν τρόπο· «γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι», λέγει, «εἶχαν συμφωνήσει ἤδη νὰ ἀφορίζεται ἀπὸ τὴ συναγωγή ὅποιος παραδεχθεῖ τὸν Ἰησοῦ ὡς Μεσσία»¹⁷. Ἐπομένως εἶναι φανερὸ πῶς δὲν εἶχε ἀμφιβολίες οὔτε δισταγμοὺς γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ εἶχε ὑπερβολικὰ πεισθεῖ, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀπόδειξη τῶν πραγμάτων καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σωτήρα, πῶς ὅπωςδήποτε θὰ τὴν κληρονομήσει. Γιατὶ ἀφοῦ εἶπε, «ἐμεῖς τὰ ἀφήσαμε ὅλα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε, τί θὰ γίνει μὲ μᾶς;», τοὺς ἀπάντησε ὁ Χριστός· «θὰ καθίσετε σὲ δώδεκα θρόνους, γιὰ νὰ κρίνετε τίς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ»¹⁸. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐτοίμασα γιὰ νὰ μὴν πείσῃ ὅτι φοβᾶται γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅταν τὸν παρουσιάσω νὰ ἀγωνιᾷ γιὰ τοὺς συνδούλους του. Γιατὶ πῶς θὰ φοβόταν ὅταν τὸ ἴδιο τὸ μέλλον ἀποφάσισε νὰ τὸν στεφανώσῃ γιὰ τὴ νίκη καὶ τὰ βραβεῖα του;

Οὗτος τοίνυν ὁ Πέτρος, ὁ πάντα ἀφείς, ὁ θαρρῶν ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, προσελθόντος ποτὲ πλουσίου τινὸς καὶ εἰπόντος τῷ Χριστῷ, «τί ποιήσω ἵνα κληρονομήσω ζωὴν αἰώνιον;» καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποκριναμένου, «εἰ θέλεις 5 τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι», εἶτα πρὸς τοῦτο λυπηθέντος ἐκείνου καὶ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ, «ὁρᾶτε πῶς δυσκόλως εἰσέρχονται οἱ πλούσιοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι εὐκόπωτέρον ἐστὶ κάμηλον διὰ 10 τρυπήματος ραφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»· ὁ Πέτρος, ὁ ἀκτῆμων, ὁ θαρρῶν ὑπὲρ τῆς βασιλείας, ὁ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ μὴ δεδοικῶς σωτηρίας, ὁ πεπεισμένος σαφῶς περὶ τῆς ἐκεῖ αὐτῷ ἀποκειμένης τιμῆς, ἀκούσας ταῦτα ἔλεγε· «τίς δύναται σωθῆναι;».

15 Τί δέδοικας, ὦ μακάριε Πέτρε; τί ἀγωνιᾷς; τί τρέμεις; Πάντα ἔρριψας, πάντα ἀφῆκας· περὶ τῶν πλουτούντων ὁ λόγος, ἐκείνων κατηγορία τὸ λεγόμενον· σὺ δὲ ἐν πενία καὶ ἀκτημοσύνη διατελεῖς ζῶν. Ἄλλ' οὐ τὸ ἑμαυτοῦ σκοπῶ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐτέρων συμφέρον ζητῶ. Διὰ τοῦτο ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν 20 θαρρῶν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὴν πεῦσιν προσήγαγε λέγων, «τίς δύναται σωθῆναι;».

5. Εἶδες τῶν ἀποστόλων τὴν κηδεμονίαν; πῶς ἐν σῶμά εἰσιν; εἶδες πῶς καὶ ὑπὲρ τῶν παρόντων καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐδεδοίκει ὁ Πέτρος; Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος. Διὸ ἔλεγε· «γινώσκειτε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί». 25 Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τοῦτο ποιεῖ πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λοιπὸν ἀφίστασθαι τῆς Ἀσίας καὶ ἐπὶ τὴν Ρώμην ἄγεσθαι καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἀποδημεῖν (ὁ θάνατος γὰρ τῶν ἀγίων οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ μετástασις ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν, ἀπὸ τῶν ἐλατ- 30 τόνων εἰς τὰ βελτίω, ἀπὸ τῶν συνδούλων ἐπὶ τὸν Δεσπότην, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ἀγγέλους)· ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀπιέναι πρὸς τὸν τῶν ἀπάντων Δεσπότην Θεὸν καὶ τὰ καθ' ἑαυ-

19. Ματθ. 19,16.

21. Ματθ. 19,23-24.

20. Ματθ. 19,21.

22. Ματθ. 19,25.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Πέτρος, ποὺ ἄφησε τὰ πάντα, ποὺ πίστευε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὅταν πλησίασε κάποτε τὸ Χριστὸ ἕνας πλούσιος καὶ τοῦ εἶπε, «τί νὰ κάνω γιὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνια ζωή;»¹⁹ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ ἀποκρίθηκε, «ἂν θέλεις νὰ εἶσαι τέλειος, πήγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα στοὺς φτωχοὺς καὶ ἔλα καὶ ἀκολούθα με»²⁰, καὶ ἐπειδὴ στὴ συνέχεια λυπήθηκε ἐκεῖνος γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς μαθητὲς του, «βλέπετε πόσο δύσκολα μπαίνουν οἱ πλούσιοι στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἀλήθεια σᾶς λέγω ὅτι εἶναι εὐκολότερο νὰ περάσει μιὰ καμήλα ἀπὸ τὴν τρύπα μιᾶς βελόνας παρὰ πλούσιος νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»²¹, ὁ Πέτρος τότε, ποὺ δὲν εἶχε κτήματα, ποὺ ἔλπιζε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ποὺ δὲ φοβόταν γιὰ τὴ δική του σωτηρία, ποὺ εἶχε πεισθεῖ καλὰ γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ τὸν περίμενε ἐκεῖ, ἀφοῦ τὰ ἄκουσε αὐτὰ ἔλεγε· «ποιὸς μπορεῖ νὰ σωθεῖ;»²². Τί φοβᾶσαι, μακάριε Πέτρε; τί ἀγωνιᾶς; τί τρέμεις; Ὅλα τὰ ἔρριξες, ὅλα τὰ ἐγκατέλειψες. Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τοὺς πλουσίους, ἐναντίον αὐτῶν στρέφεται τὸ λεγόμενο, ἐνῶ ἐσὺ ζεῖς μὲ φτώχεια καὶ ἀκτημοσύνη. Δὲν ἐνδιαφέρομαι, λέγει, γιὰ τὸ δικό μου συμφέρον, ἀλλὰ ζητῶ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων. Γι' αὐτὸ, ἐλπίζοντας γιὰ τὰ δικά του, ἔκαμε τὴν ἐρώτηση γιὰ τοὺς ἄλλους, λέγοντας, «ποιὸς μπορεῖ νὰ σωθεῖ;».

5. Εἶδες τὴ φροντίδα τῶν ἀποστόλων; πῶς εἶναι ἕνα σῶμα; εἶδες πῶς ὁ Πέτρος ἐνδιαφερόταν καὶ γιὰ τοὺς συγχρόνους του καὶ γιὰ τοὺς μεταγενεστεροὺς του; Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Παῦλος. Γι' αὐτὸ ἔλεγε· «νὰ γνωρίζετε ὅτι κατὰ τις ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολοι». Καὶ ἄλλοῦ πάλι κάνει τὸ ἴδιο. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ νὰ πάει στὴ Ρώμη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀναχωρήσει γιὰ τὸν οὐρανὸ (γιατὶ ὁ θάνατος τῶν ἀγίων δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλὰ μετάθεση ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τὰ χειρότερα στὰ καλύτερα, ἀπὸ τοὺς συνδούλους στὸν Κύριο, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους στοὺς ἀγγέλους)· ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ πάει πρὸς τὸν Κύριο τῶν ὄλων, τὸ Θεό, ρύθμισε καὶ ὅλα τὰ δικά του καλῶς. Γιατὶ ὅσο καιρὸ ἦταν

τὸν πάντα καλῶς ᾠκονόμησε. Καὶ γὰρ τὸν χρόνον, ὃν συνῆν τοῖς μαθηταῖς, μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς παρέθετο, καὶ λέγει· «Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων», καὶ οὐδὲν ἐνέλιπον, φησί, τῶν ὀφειλόντων εἰσενεχθῆναι πρὸς
5 σωτηρίαν.

Τί οὖν; ἐπειδὴ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἠσφαλίσατο, ἐπειδὴ ἐγκαλεῖσθαι οὐκ ἤμελλεν ἀπὸ τοῦ Δεσπότη ὑπὲρ τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων, ἄρα ἠμέλησε τῶν μετὰ ταῦτα ψυχῶν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' ὡσπερ μέλλων καὶ ἐκείνων εὐθύνας ὑπέχειν, οὕτως κάκεινα
10 μετὰ πάσης αὐτοῖς λέγει τῆς ἀκριβείας, καὶ αὐτὰ ἂ πάλιν ἀναγνώσωμεν τὰ ρήματα· «προσέχετε», φησὶν, «ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ». Εἶδες πῶς ἦν συνδεδεμένος αὐτῶν τῇ φροντίδι; Ἡμῶν μὲν γὰρ ἕκαστος τὰ καθ' ἑαυτὸν μεριμνᾷ, ὁ δὲ προεστὼς τὰ πάντων. Διὸ φησι περὶ τῶν διδασκάλων· «οἵτινες ἀγρυπνοῦ-
15 σιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες». Φοβερὸν ὄντως τὸ κρυπτήριον ὑπὲρ τοσοῦτου δήμου τὰς εὐθύνας ὑπέχειν· ἀλλ', ὅπερ ἔλεγον, καλέσας αὐτοὺς φησι· «προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ποιμένας καὶ ἐπισκόπους».

20 Τί γέγονεν; τίνας ἔνεκεν παραινεῖς; μὴ τι προορᾶς δεινόν; μὴ τι προβλέπεις χαλεπόν; μὴ τις κίνδυνος, μὴ τις συμφορά, μὴ τις πόλεμος; Εἶπέ· καὶ γὰρ ὑψηλότερος ἡμῶν ἔστηκας· καὶ οὐ τὰ παρόντα βλέπεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα προορᾶς. Εἶπέ τοίνυν τίνας ἔνεκεν παραγγέλλεις ταῦτα καὶ παραινεῖς. «Οἶδα»,
25 φησὶν, «ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰσελεύσονται λύκοι βαρεῖς εἰς τὸ ποίμνιον». Εἶδες ὅπερ ἔλεγον, πῶς οὐχ ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν χρόνον ἀγωνιᾷ καὶ δέδοικε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ; «Εἰσελεύσονται γὰρ λύκοι», φησί· καὶ οὐχ ἀπλῶς, λύκοι, ἀλλά, «λύκοι βαρεῖς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποι-
30 μνίου». Διπλοῦς ὁ πόλεμος· ἀπουσία Παύλου, καὶ ἔφοδος τῶν λύκων· οὐδὲ ὁ διδάσκαλος πάρεστιν, καὶ οἱ διαφθείροντες ἐπικεῖσονται. Καὶ σκόπει κακουργίαν θηρίων καὶ πονηρῶν ἀν-

23. Πράξ. 20,26.

25. Ἐβρ. 13,17.

24. Πράξ. 20,28.

26. Πράξ. 20,29.

μέ τους μαθητές του τους παρέδινε τή διδασκαλία μέ κάθε ακρίβεια, καί λέγει, «εἶμαι ἀθῶος ἀπό τὸ αἷμα ὄλων σας»²³, καί δέν παρέλειψα τίποτε, λέγει, ἀπ' αὐτὰ πού ἔπρεπε νά προσφερθοῦν γιά τή σωτηρία.

Τί λοιπόν; ἐπειδὴ ἐξασφάλισε τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ δέν ἐπρόκειτο νά κατηγορηθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο γιά τοὺς συγχρόνους του, μήπως ἀμέλησε γιά τὶς μεταγενέστερες ψυχές; Καθόλου. Ἄλλὰ σὰ νά ἐπρόκειτο νά ἀναλάβει τὶς εὐθύνες καί γιά ἐκείνους, ἔτσι τοὺς λέγει καί ἐκεῖνα μέ κάθε ακρίβεια, τὰ ὁποῖα ἄς τὰ διαβάσουμε πάλι. «Προσέχετε», λέγει, «τὸν ἑαυτό σας καί ὀλόκληρο τὸ ποῖμνιο»²⁴. Εἶδες πῶς ἦταν δεμένος μαζί τους μέ τή φροντίδα; Γιατί ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς φροντίζει γιά τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος γιά ὄλους. Γι' αὐτὸ λέγει γιά τοὺς διδασκάλους: «αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν γιά τή σωτηρία τῶν ψυχῶν μας, ἐπειδὴ θὰ δώσουν λόγο στοῦ Θεοῦ»²⁵. Πραγματικὰ εἶναι φοβερὸ τὸ βάρος νά ἔχει κανεὶς τὶς εὐθύνες γιά τόσο πολὺ λαό. Ἄλλὰ, ὅπως σᾶς εἶπα, ὅταν τοὺς κάλεσε λέγει: «προσέχετε τὸν ἑαυτό σας καί ὀλόκληρο τὸ ποῖμνιο, στοῦ ὁποῖο τὸ ἅγιο Πνεῦμα σᾶς τοποθέτησε ποιμένες καί ἐπισκόπους».

Τί ἔγινε; γιά ποιό λόγο συμβουλευεῖς; μήπως προβλέπεις κάποιον κακό; μήπως προβλέπεις κάτι φοβερό; μήπως ὑπάρχει κάποιος κίνδυνος, κάποια συμφορά, κάποιος πόλεμος; Ἀπάντησε. Γιατί στέκεσαι ψηλότερα ἀπὸ μᾶς καί δὲ βλέπεις μόνο τὰ παρόντα, ἀλλὰ προβλέπεις καί τὰ μελλοντικά. Πές λοιπόν γιά ποιό λόγο τὰ παραγγέλλεις καί τὰ συμβουλευεῖς αὐτά. «Τὸ ξέρω», λέγει, «ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησή μου θὰ εἰσβάλουν λύκοι ἄγριοι στοῦ ποῖμνιο»²⁶. Εἶδες αὐτὸ πού ἔλεγα, πῶς δέν ἀγωνιᾷ καί δὲ φοβᾶται μόνο γιά τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ καί γιά ἐκείνους πού θὰ ἔρθουν μετὰ τὴν ἀναχώρησή του; «Θὰ εἰσβάλουν λύκοι», λέγει, καί ὄχι ἀπλῶς λύκοι ἀλλὰ, «λύκοι ἄγριοι, πού δὲ θὰ λυπηθοῦν τὸ ποῖμνιο». Διπλὸς ὁ πόλεμος: ἀπουσία τοῦ Παύλου καί ἐπίθεση τῶν λύκων· ὁ διδάσκαλος θὰ εἶναι ἀπὼν καί αὐτοὶ πού κάνουν τὸ κακὸ θὰ ἐπιτεθοῦν. Καί πρόσεχε τὴν κακία τῶν θηρίων καί τὴν ἐπινόηση τῶν πονηρῶν ἀνθρώ-

θρώπων ἐπίνοιαν· τὴν ἀπουσίαν παρετηρήσαντο τοῦ διδασκάλου, καὶ τότε ἐπέθεντο τῷ ποιμνίῳ.

Τί οὖν; ἀποστρατεύτους ἡμᾶς ἕως καὶ προλέγεις τὰ δεινὰ μόνον, οὐδεμίαν δὲ ἐπινοεῖς παραμυθίαν; Ἄλλα ἂν τοῦτο ποιῆς, 5 μᾶλλον· αὐξοῖς τὴν δειλίαν καὶ καταβάλλεις τὰ φρονήματα καὶ ἐκλύεις τὰ νεύρα, παραλύεις τὰς χεῖρας τῶν ἀκουόντων. Διὰ τοῦτο πρότερον αὐτοὺς τοῦ Πνεύματος ἀνέμνησεν· «ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ποιμένας καὶ ἐπισκόπους». Κἂν Παῦλος ἀπή, φησὶν, ἀλλ' ὁ Παράκλητος πάρεστιν. Εἶδες πῶς ἐπτε- 10 ρωσεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, ἀναμνήσας τοῦ διδασκάλου τοῦ θεοῦ, δι' ὃν καὶ αὐτὸς παρῶν ἴσχυε; Τίνος οὖν ἕνεκεν εἰς φόβον ἐνέβαλεν; Ἴνα ἐκβάλῃ πάλιν τὴν ραθυμίαν. Ἐκάτερα γὰρ δεῖ ποιεῖν τὸν συμβουλευόντα, μῆτε ἀφιέναι θαρρεῖν τὸν ἀκούοντα, ἵνα μὴ ραθυμότερος γένηται, μῆτε φοβεῖν πάλιν μόνον, ἵνα μὴ εἰς δει- 15 λίαν ἐμπέσῃ. Ἀναμνήσας μὲν οὖν τοῦ Πνεύματος ἐξέβαλε τὴν δειλίαν, εἰπὼν δὲ τοὺς λύκους ἐξέβαλε τὴν ραθυμίαν. «Λύκοι βαρεῖς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Προσέχετε ἑαυτοῖς. Οὐδὲν ὑπεστειλάμην», φησί· «μνημονεύετέ μου». Ἰκανὸν γὰρ ὄντως εἰς τὸ θαρρεῖν τὸ μεμνησθαι Παύλου. Οὐχ ἀπλῶς δὲ λέγει τὴν 20 μνήμην τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν μνήμην τῶν κατορθωμάτων.

Ὅτι γὰρ οὐχ ἀπλῶς λέγει τὴν μνήμην τὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα μεμνημένοι ζηλώσωσιν, ἀκούσοντι, ἐπήγαγεν· «μνημονεύετέ μου, ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐ διέλειπον μετὰ δακρύων καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐκείνων ἀπάντων, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον 25 ὑμῶν». Οὐχ ἀπλῶς ὑμᾶς βούλομαι μεμνησθαί μου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς νουθεσίας καὶ τῆς σπουδῆς καὶ τῶν δακρύων καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐκείνων ἀπάντων. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν καμνόντων οἱ προσήκοντες, ἐπειδὴν πολλοὺς καὶ μακροὺς ἀποτείναντες λόγους μὴ πεισθῶσι τὰ τῶν ἀρρωστούντων προέσθαι 30 σιτία καὶ φάρμακα, δακρῦουσιν, ὥστε αὐτοὺς ἐπικάμψαι μᾶλλον, οὕτω καὶ Παῦλος ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐποίει· ἠνίκα ἂν εἶδεν

πων· παρατήρησαν τὴν ἀπουσία τοῦ διδασκάλου καὶ τότε ἐπιτέθηκαν στὸ ποίμνιο.

Τί λοιπόν; μᾶς ἀφήνεις ἀπροστάτευτους καὶ προλέγεις τὰ δεινὰ μόνο, ἀλλὰ δὲν ἐπινοεῖς καμιά παρηγοριά; Ἐάν ὁμως κά- νεις αὐτό, αὐξάνεις περισσότερο τὴ δειλία, καταβάλλεις τὸ ἠθι- κό, χαλαρώνεις τὰ νεῦρα καὶ παραλύεις τὰ χέρια τῶν ἀκροατῶν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς ὑπενθύμισε προηγουμένως τὸ ἅγιο Πνεῦ- μα· «στὸ ὁποῖο τὸ ἅγιο Πνεῦμα σᾶς τοποθέτησε ποιμένες καὶ ἐπισκόπους». Καὶ ἂν ὁ Παῦλος φύγει, λέγει, ὁμως εἶναι παρῶν ὁ Παράκλητος. Εἶδες πῶς ἔδωσε φτερὰ στὴν ψυχὴ τους, ὑπεν- θυμίζοντας τὸ θεῖο διδάσκαλο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ αὐτὸς ἔπαιρνε δύναμη; Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπόν τοὺς ἔρριξε σὲ φόβο; Γιὰ νὰ ἀπο- μακρύνει πάλι τὴν ἀδιαφορία τους. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ συμβου- λεύει πρέπει νὰ τὰ κάνει καὶ τὰ δύο· οὔτε νὰ ἀφήνει τὸν ἀκροα- τὴ νὰ παίρνει θάρρος γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ περισσότερο ἀδιάφορος, οὔτε πάλι νὰ τὸν φοβίζει μόνο γιὰ νὰ μὴν καταντήσῃ δειλός. Ὑπενθυμίζοντας λοιπόν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀπομάκρυνε τὴ δειλία· καὶ ἀναφέροντας τοὺς λύκους, ἔδιωξε τὴν ἀδιαφορία. «Λύκοι ἄγριοι ποὺ δὲ λυποῦνται τὸ ποίμνιο. Προσέχετε τὸν ἑαυτὸ σας. Τίποτε δὲ σᾶς ἔκρυσαν», λέγει, «νὰ μὲ θυμᾶστε». Γιατὶ πραγμα- τικὰ εἶναι ἀρκετὸ στὸ νὰ παίρνει θάρρος κανεὶς τὸ νὰ θυμᾶται τὸν Παῦλο. Καὶ δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὴ δική του μνήμη ἀλλὰ τὴ μνήμη τῶν κατορθωμάτων του.

Καὶ ὅτι δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὴ μνήμη του, ἀλλὰ καὶ θυμούμε- νοι αὐτὸν νὰ γίνουν μιμητὲς του, πρόσθεσε γι' αὐτὸν ποὺ θὰ ἀκούσῃ· «νὰ μὲ θυμᾶστε, ὅτι τρία χρόνια συνέχεια δὲν ἔπαυα νύχτα καὶ ἡμέρα νὰ νουθετῶ μὲ δάκρυα καὶ ὄδυρμους πολλοὺς τὸν καθένα σας»²⁷. Δὲ θέλω νὰ θυμᾶστε ἐμένα μόνο, ἀλλὰ καὶ τὸ χρόνο καὶ τὴ νουθεσία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μου καὶ τὰ δάκρυα καὶ ὄλους ἐκείνους τοὺς ὄδυρμους. Γιατὶ ὅπως στοὺς ἀρρώ- στους οἱ συγγενεῖς τους, ὅταν ποῦν πολλὰ καὶ δὲν τοὺς πείσουν νὰ πάρουν τὰ κατάλληλα γι' αὐτοὺς φαγητὰ καὶ φάρμακα, χύ- νουν δάκρυα γιὰ νὰ τοὺς κάμψουν ἀκόμη περισσότερο, ἔτσι

ἀσθενοῦντα τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, τὴν θεραπείαν τὴν ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσέφερε.

6. Τίς δὲ οὐκ ἂν ἠδέσθη Παῦλον δακρῦοντα καὶ ὀδυρόμενον ὀρῶν, εἰ καὶ τῶν λίθων ἀναισθητότερος ἦν; Εἶδες πῶς κάκει προεῖπε τὰ μέλλοντα; Καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ λέγων·
5 «τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί». Τίνος δὲ ἔνεκεν Τιμοθέῳ λέγει, καὶ οὐ λέγει, ἰδέτωσαν δὲ οἱ μετὰ ταῦτα μέλλοντες γίνεσθαι, ὅτι ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί; Ἄλλὰ γίνωσκε σύ, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ὁ μαθητῆς ὁμοίως τῷ διδασκάλῳ τῶν ἐσομένων κήδεται. Οὐδὲ γὰρ εἰ μὴ
10 ἐκῆδετο, παραπλησίως ἐκείνῳ τὴν φροντίδα ἐνέθηκεν ἄν.

Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ· ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθον οἱ μαθηταί, τὰ περὶ τῆς συντελείας μαθεῖν θέλοντες, φησὶ πρὸς αὐτούς· «μελλήσετε δε ἀκούειν πολέμους». Καὶ μὴν οὐκ ἐκεῖνοι ἔμελλον ἀκούειν. Ἐν γὰρ ἐστὶ τὸ σῶμα τῶν πιστῶν. Καὶ καθάπερ οἱ
15 τότε ὄντες περὶ τῶν ὑστέρων ἀκούουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς περὶ τῶν τότε γενομένων μανθάνομεν. Ὅπερ γὰρ εἶπον, σῶμα ἔν ἐσμεν ἡμεῖς κάκεῖνοι, μετὰ ἀκριβείας ἀλλήλοις συνδεδεμένοι, εἰ καὶ τὴν ἐσχάτην τῶν μελῶν ἐπέχομεν τάξιν· καὶ τὸ σῶμα τοῦτο οὐ χρόνος δίστησιν, οὐ τόπος· συνδεδέμεθα γὰρ ἀλλή-
20 λοις, οὐ νεύρων περιβολαῖς, ἀλλ' ἀγάπης δεσμοῖς περιβεβλημένοι πάντοθεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνοις περὶ ἡμῶν διαλέγεται, καὶ ἡμεῖς τὰ ἐκείνων ἀκούσωμεν.

Ἄξιον δὲ ζητῆσαι κάκεῖνο, τί δήποτε πανταχοῦ τὰ σκυθρωπά πρὸς τὰ τέλη τῆς παρούσης ζωῆς συνωθῆσθαι φησι. Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ λέγει· «ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως»· καὶ ἐνταῦθα πάλιν λέγει· «ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί». Καὶ ὁ Χριστὸς σύμφωνα τούτοις προαναφωνῶν ἔλεγεν· «ἐπὶ γὰρ τῆς συντελείας μελλή-
30 σετε ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, καὶ λιμοὺς καὶ λοιμοὺς». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐν τῇ συντελείᾳ τὸ μέγεθος καὶ ἡ σύνο-

28. Ματθ. 24,6.

29. Α' Τιμ. 4,1.

30. Ματθ. 24,6.7.

έκανε και ο Παῦλος στους μαθητές· όταν έβλεπε να άσθενεί ο λόγος τής διδασκαλίας, πρόσφερε τή θεραπεία με τὰ δάκρυα.

6. Ποιός δέ θα ντρεπόταν βλέποντας τόν Παῦλο να χύνει δάκρυα και να οδύρεται, έστω και αν ήταν πιό αναισθητος και από τις πέτρες; Είδες πώς και εκεί προείπε τὰ μελλοντικά; Και έδω τὸ ίδιο ακριβώς κάνει λέγοντας· «να γνωρίζετε και αυτό, ότι δηλαδή κατά τις έσχατες ήμέρες θα έρθουν καιροί δύσκολου». Και για ποιό λόγο τὸ λέγει στὸν Τιμόθεο και δέ λέγει, 'ας προσέξουν όσοι θα γεννηθοῦν αργότερα ότι θα έρθουν καιροί δύσκολοι'; Αλλά γνώριζε έσύ, για να μάθεις ότι και ο μαθητής ομοια με τὸ διδάσκαλο φροντίζει γι' αυτούς που θα γεννηθοῦν στὸ μέλλον. Γιατι αν δέ φρόντιζε, δέ θα ανέθετε με παρόμοιο τρόπο τή φροντίδα σ' εκείνον.

Τὸ ίδιο κάνει και ο Χριστός. "Όταν δηλαδή τὸν πλησίασαν οί μαθητές, θέλοντας να μάθουν τὰ σχετικά με τή συντέλεια τοῦ κόσμου, λέγει σ' αυτούς· «θα ακούσετε για πολέμους»²⁸. Και όμως εκείνοι δέν έπρόκειτο να ακούσουν. "Όμως τὸ σῶμα τῶν πιστῶν εἶναι ένα. Και όπως οί τότε ακοῦν για τούς μεταγενέστερους, έτσι και έμεῖς μαθαίνουμε για ὅσα έγιναν τότε. Γιατί, όπως εἶπα, έμεῖς και εκείνοι εἶμαστε ένα σῶμα, δεμένοι πολὺ στενά μεταξύ μας, έστω και αν κατέχουμε τήν τελευταία θέση τῶν μελῶν. Και τὸ σῶμα αὐτὸ οὔτε ὁ χρόνος τὸ χωρίζει οὔτε ὁ τόπος, γιατί εἶμαστε δεμένοι μεταξύ μας ὄχι με τούς ἴστους τῶν νεύρων, αλλά περιβεβλημένοι από παντοῦ με δεσμούς αγάπης. Γι' αὐτὸ και σ' εκείνους για μᾶς μιλάει, και έμεῖς ὡς ακούσουμε τὰ δικά τους.

Αξίζει ακόμη να εξετάσουμε και αὐτό, γιατί δηλαδή λέγει παντοῦ ότι τὰ δυσάρεστα θα συσσωρευθοῦν στα τέλη τής παρούσας ζωῆς. Γιατι και άλλοῦ λέγει· «κατά τις έσχατες ήμέρες θα αποστατήσουν μερικοί από τήν πίστη»²⁹. Και έδω πάλι λέγει· «κατά τις έσχατες ήμέρες θα έρθουν καιροί δύσκολου». Και ο Χριστός προφητεύοντας τὰ ἴδια μ' αὐτὰ ἔλεγε· «κατά τή συντέλεια τοῦ κόσμου θ' ακούσετε για πολέμους και για φήμες πολέμων, για πείνα και για επιδημίες»³⁰. Για ποιό λόγο λοιπὸν στή

δος τῶν συμφορῶν; Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι κάμνουσα ἢ κτίσις καὶ ἀσθενοῦσα, καθάπερ σῶμα γεγηρακὸς πολλὰ ἐπισπᾶται τὰ νοσήματα, οὕτω καὶ αὐτὴ γηρῶσα πολλὰς ἐπισπᾶται τὰς συμφοράς. Ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα κατὰ φύσεως ἀσθένειαν καὶ νόμον ἐπὶ 5 τὸ γῆρας ἔρχεται, οἱ δὲ λοιμοὶ καὶ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ σεισμοὶ οὐ διὰ το γῆρας τῆς κτίσεώς εἰσιν. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὰ κτίσματα ταῦτα γηρᾷ, διὰ τοῦτο τὰ νοσήματα ταῦτα· «λοιμοὶ γάρ, καὶ λοιμοί, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους»· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἀνθρώπων ἡ γνώμη διαφθείρεσθαι μέλλει· ἀμαρτιῶν γάρ ἐστὶν ἅπαντα ταῦτα 10 κολαστήρια καὶ νοσημάτων ἀνθρωπίνων φάρμακα. Καὶ γὰρ τὰ νοσήματα τὰ ἀνθρώπινα τότε ἐπιτείνεται.

Καὶ τίνας ἔνεκεν τότε ἐπιτείνεται; φησὶν. Ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ἐπειδὴ χρονίζει τὸ δικαστήριον καὶ μέλλουσιν αἱ εὐθῦναι καὶ οὐπω παραγέγονεν ὁ κριτής, ραθυμότεροι γίνονται οἱ μέλλοντες 15 λόγον ὑπέχειν. Ὅπερ οὖν καὶ περὶ τοῦ πονηροῦ οἰκέτου φησὶν ὁ Χριστός, ὅτι ἐκεῖθεν γέγονε ραθυμότερος. «Χρονίζει γὰρ ὁ κύριός μου», φησὶν ὁ οἰκέτης, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς συνδούλους ἔτυπτε καὶ τὴν δεσποτικὴν διετάραττεν οὐσίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς συνελθοῦσι καὶ βουλομένοις μαθεῖν τὴν 20 ἡμέραν τῆς συντελείας, οὐκ ἔλεγε, τῇ ἀδηλίᾳ τῶν μελλόντων ἐναγωνίους ἡμᾶς ποιῶν διηνεκῶς, ἵνα ἕκαστος ἀεὶ προσδοκῶν τὸ μέλλον καὶ ἐν ἐλπίσιν ὦν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, σπουδαιότερος ᾗ. Διὰ τοῦτο παραινεῖ τις λέγων· «μὴ ἀναβάλλου ἐπιστρέψαι ἐπὶ Κύριον, μηδὲ ἀνέμενε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μήποτε 25 ὡς μέλλεις ἐκτριβῆς».

Ἄδηλός ἐστιν ἡ τελευταία, φησί, καὶ διὰ τοῦτο ἄδηλος, ἵνα ἀεὶ σπουδάξης. Διὰ τοῦτο ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἡ ἡμέρα Κυρίου ἔρχεται· οὐχ ἵνα κλέψῃ, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἀσφαλεστέρους ποιήσῃ. Ὁ γὰρ τὸν κλέπτην προορῶν, ἐν ἀγρυπνίᾳ διάγει, καὶ 30 λύχνον ἄψας διαπαντὸς ἐγρήγορεν. Οὕτως οὖν καὶ ὑμεῖς ἄψαν-

31. Βλ. Ματθ. 24,48-51.

32. Σοφ. Σειρ. 5,7.

συντέλεια τοῦ κόσμου θὰ συμβεῖ τὸ μέγεθος καὶ ἡ συσσώρευση τῶν συμφορῶν; Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὅπως ἓνα σῶμα γηρασμένο ἀποκτάει πολλές ἀρρώστιες ἔτσι καὶ ἡ φύση κουρασμένη καὶ ἀρρωστη καὶ καθὼς γηράζει ἀποκτάει πολλές συμφορές. Ἄλλὰ τὸ σῶμα βαδίζει πρὸς τὰ γηρατειὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀδυναμία καὶ τὸ νόμο τῆς φύσης, ἐνῶ οἱ ἐπιδημίες καὶ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ σεισμοὶ δὲ συμβαίνουν ἐπειδὴ γηράζει ἡ φύση. Οὔτε πάλι ἐπειδὴ τὰ ἴδια τὰ κτίσματα γηράζουν, γι' αὐτὸ θὰ συμβεῖ «πεῖνα καὶ ἐπιδημίες καὶ σεισμοὶ σὲ διάφορους τόπους», ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ γνώμη τῶν ἀνθρώπων πρόκειται νὰ διαφθαρεῖ. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι τιμωρίες ἀμαρτιῶν καὶ φάρμακα γιὰ τὶς ἀσθένειες τοῦ ἀνθρώπου. Πραγματικὰ οἱ ἀνθρώπινες ἀσθένειες τότε αὐξάνονται ἀκόμη περισσότερο.

Καὶ γιὰ ποιό λόγο αὐξάνονται τότε; Ἐμένα μοῦ φαίνεται ὅτι γίνονται πιὸ ἀδιάφοροι ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ δώσουν λόγο, ἐπειδὴ ἀργεῖ τὸ δικαστήριον καὶ καθυστεροῦν οἱ εὐθύνες καὶ δὲν ἦρθε ἀκόμη ὁ κριτής. Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν κακὸ δούλο, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ ἔγινε πιὸ ἀδιάφορος³¹. «Ἄργεῖ ὁ κύριός μου», λέγει ὁ δούλος, καὶ γι' αὐτὸ χτυποῦσε τοὺς συνδούλους του καὶ σπαταλοῦσε τὴν περιουσία τοῦ κυρίου του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητές, πού τὸν πλησίασαν καὶ ἤθελαν νὰ μάθουν τὴν ἡμέρα τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου, δὲν τὴ φανέρωνε, θέλοντας νὰ μᾶς κρατάει σὲ συνεχῆ ἀγωνία μὲ τὸ ἀβέβαιο τῶν μελλοντικῶν, γιὰ νὰ γίνεῖ ὁ καθένας πιὸ ἐπιμελῆς καθὼς προσδοκᾷ πάντοτε τὸ μέλλον καὶ ζεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ συμβουλεύει κάποιος λέγοντας· «μὴν ἀναβάλλεις νὰ ἐπιστρέψεις στὸν Κύριον, οὔτε νὰ περιμένεις ἀπὸ τὴ μιὰ ἡμέρα στὴν ἄλλη, σὰν νὰ πρόκειται νὰ καταστραφεῖς κάποτε»³².

Ἄδηλο εἶναι τὸ τέλος, λέγει, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἄδηλο, γιὰ νὰ φροντίζεις πάντοτε. Γι' αὐτὸ σὰν κλέφτης μέσα στὴ νύχτα, ἔτσι ἔρχεται ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου· ὄχι γιὰ νὰ κλέψει, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς ἀσφαλίσει περισσότερο. Γιατὶ ἐκεῖνος πού προβλέπει τὸν κλέφτη, ζεῖ ἀγρυπνώντας καὶ ἀνάβοντας λυχνάρι, εἶναι πά-

τες τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθῆς πολιτείας. φαιδράς ἔχετε τὰς λαμπάδας ἐν ἀγρυπνίᾳ διηνεκεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ οἶδαμεν πότε ὁ νυμφίος ἔρχεται, δεῖ παρεσκευασμένους εἶναι διὰ παντός, ἴν' ὅταν ἔλθῃ, νήφοντας εὖρη.

5 7. Ἐβουλόμην ἐκτεῖναι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μόλις ἀφήκεν εἰπεῖν ἢ τοῦ σώματος ἀσθένεια, δι' ἣν τὸν μακρὸν τοῦτον ὑμῶν διεσπάσθην χρόνον. Μακρὸς γὰρ ὁ χρόνος ἐμοί, οὐ τῷ ἀριθμῷ τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ τῷ μέτρῳ καὶ τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς. Τοῖς γὰρ φιλοῦσι καὶ ὁ βραχὺς χρόνος τοῦ χωρισμοῦ πολὺς
10 καὶ ἄφατος φαίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μικρὸν ἀποστάς Θεσσαλονικέων, ἔλεγεν· «ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν». Εἰ δὲ Παῦλος ὁ πάντων μάλιστα φιλοσοφεῖν εἰδώς, οὐκ ἤνεγκεν πρὸς καιρὸν ὥρας,
15 πῶς ἡμεῖς τοσαύτας οἴσομεν ἡμέρας;

Ἄλλ', ἐκεῖνος μὲν ..., μηκέτι στέγων, τὰ λείψανα τῆς ἀρρωστίας ἔχων, ἔδραμον πρὸς ὑμᾶς, μέγιστον φάρμακον ἠγούμενος ἐπιθήσειν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης τὴν συντυχίαν. Ἐμοὶ γὰρ καὶ ἰατρῶν χειρῶν χρησιμώτερον καὶ πάσης τῆς ἐκεῖθεν παραμυθίας
20 λυσιτελέστερον, τὸ τῆς ὑμετέρας ἀπολαύειν ἀγάπης, ἧς γένοιτο διηνεκῶς ἐντρυφᾶν, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις πάντων τῶν ἁγίων, εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

33. Α' Θεσ. 2,17.

34. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ κείμενο παρουσιάζει κάποιο χάσμα.

ντοτε ξυπνητός. Ἔτσι λοιπὸν καὶ σεῖς, ἀφοῦ ἀνάψετε τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθῆς συμπεριφορᾶς, νὰ ἔχετε ἀναμμένες τὶς λαμπάδες σας, ἀγρυπνώντας διαρκῶς. Γιατί, ἀφοῦ δὲν ξέρουμε πότε ἔρχεται ὁ νυμφίος, πρέπει νὰ εἶμαστε συνεχῶς προετοιμασμένοι, γιὰ νὰ μᾶς βρεῖ ξυπνητοὺς ὅταν ἔρθει.

7. Θὰ ἤθελα νὰ ἐπεκτείνω τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ δυσκολία μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὰ πῶ ἢ ἀσθένεια τοῦ σώματος, ἕξ αἰτίας τῆς ὁποίας τόσο πολὺ καιρὸ χωρίσθηκα ἀπὸ σᾶς. Γιατί γιὰ μένα ἦταν πολὺς ὁ καιρὸς, ὄχι ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς. Γιατί σ' αὐτοὺς πού ἀγαποῦν καὶ ὁ λίγος χρόνος τοῦ χωρισμοῦ φαίνεται πολὺς καὶ ἀπερίγραπτος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἀποχωρίσθηκε γιὰ λίγο τοὺς Θεσσαλονικεῖς, ἔλεγε· «ἐμεῖς, ἀδελφοί, ὅταν σᾶς ἀποχωρισθήκαμε προσωρινά, μὲ τὸ σῶμα καὶ ὄχι μὲ τὴν καρδιά, πολλὰς φορές προσπαθήσαμε νὰ σᾶς δοῦμε»³³. Ἄν ὅμως ὁ Παῦλος, αὐτὸς πού γνώριζε περισσότερο ἀπ' ὄλους νὰ φιλοσοφεῖ, δὲν ἄντεξε γιὰ λίγο τὸ χωρισμό, πῶς ἐγὼ θὰ ἀντέξω γιὰ τόσες ἡμέρες:

Ἄλλὰ ἐκεῖνος...³⁴, ἐγὼ ὅμως μὴ ἀντέχοντας πιά καὶ ἔχοντας τὰ κατάλοιπα τῆς ἀρρώστιας ἔτρεξα σὲ σᾶς, πιστεύοντας νὰ πάρω σὰν τὸ πιὸ δυνατὸ φάρμακο τὴ συνάντησιν τῆς δικῆς σας ἀγάπης. Γιατί γιὰ μένα πιὸ χρήσιμο ἀπὸ τὰ χέρια τῶν γιατρῶν καὶ πιὸ ὠφέλιμο ἀπὸ κάθε παρηγοριὰ πού προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι τὸ νὰ ἀπολαμβάνω τὴ δική σας ἀγάπη. Αὐτὴ τὴν ἀγάπη εἶθε νὰ τὴν ἀπολαμβάνω διαρκῶς, μὲ τὶς εὐχὰς καὶ τὶς πρεσβεῖες ὄλων τῶν ἀγίων, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα ἀπλῶς πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις			36	202
				37-38	202
1	11	40		50-51	204
	28	108		65	206
2	21	168		67	206
	21-22	168	39	6	190
	24	166.170			
3	16	112		Ἔξοδος	
	19	40			
17	5	20	21	17	478
18	1-8	198	22	24	104
	1-15	38.188			
	19	484		Λευϊτικὸν	
24	1-4	182			
	5-7	184	26	5	370
	12	186			
	13-14	186		Ἀριθμοὶ	
	15	190			
	15-16	190	12	1-15	80
	16-20	194			
	21	198		Δευτερονόμιον	
	24-25	200			
	33	200	6	4	334
	34-35	202	7	13-15	370

11	14	370		14	38
24	1	134	49	16	78
	2-4	136		20	78
28	8	370	54	13-14	362
			105	37	134.588
	Βασιλειῶν Α'			37-38	588
			115	1	318
2	24	480		10	352
4	17-18	482	118	103	92
12	1-3	412			
	4	414		Ἰὼβ	
	5	414			
	11	416	1	5	484
17	32	408	2	9β	108
	33	408			
	34-36	410			
24	7	84		Παροιμῖαι Σολομῶντος	
	22	110	5	3-4	120
				18	122
	Βασιλειῶν Β'			19	122
			6	6	590
6	1-7	84	18	19	436
			25	27	92
	Βασιλειῶν Γ'				
				Σοφία Σειράχ	
2	1-9	484			
19	10	588	2	1-2	368
20	16	492		5	368
			3	13	86
	Ψαλμοὶ		5	7	632
			7	23	478
1	1-2	96	9	14	612
11	7	92	12	13	118
13	2-3	588	23	18	120
21	23	228		19	120
44	2	94	25	9	608
	11-12	392	30	7	486

33	28	40		Ματθαίος	
	Ἵωση		5	20	132
				21	322
4	2	132.588		21-22	594
				22	322
	Ἄμως			32	130.132.156.162
				38-39	594
5	21	588		39	66
				45	30.336
	Μιχαίας		6	9	590
				33	190
3	10	132	7	2	82
7	2	588		3	86
				22-23	220
	Μαλαχίας			23	366
				28	596
2	13	136	9	6	596.600
	14	136	10	6-9	56
	15	136		9-10	52
				10	60
	Ἡσαίας			11	32
				11-12	498
1	3	588		13-15	500
	15	132.460		27	66
	17-18	462		40	98
43	25	406		42	196
56	10	588	12	50	98
58	9	190	13	10	616
				13	616
	Ἱερεμίας			16	608
				24-25	256
3	3	588		52	320
5	8	588	14	31	292
6	29	588	15	22	450
12	7	588		23	452
13	23	588		24	452
38	31-32	326		26	450

	27	452	10	33	528
	28	450		34	528
16	13	526			
	15	528		Λουκάς	
	16	528			
	22	528	4	23	440
17	4	528	16	9	380
	20	292.318		25	368
18	14	286	17	10	406
	15	522	18	10-14	266
19	4	134	21	1-4	492.622
	7	134		24	196
	8	134	22	35-36	60
	16	58.624		37	68
	20-21	58		38	68
	21	624			
	22	582		Ἰωάννης	
	23-24	624			
	25	624	1	3	584.600
	27-28	622		18	602
	29	346	2	19	68
23	2-3	82		22	68
24	3	620	3	5	168
	6	630	5	17	574
	6-7	630		18	574
	48-51	632		19	572.600
25	1-13	58		21	600
	12	298	6	46	602
	31-40	58	9	8	614
	34	300		18	614
	35	506		22	622
	37	506		39	256
	40	506	10	15	602
26	21	528		18	592.596
				30	604
	Μάρκος		13	1-20	494
			15	22	260
9	46	118	18	37	596

19	34	168		21	542
20	9	68	23	3	84
	29	616		4	84
21	15	620		5	84

Πράξεις

Ρωμαίους

2	24	524.530	1	8	294
	34-35	524		13-14	432
3	12	600		21-22	290
4	20	530		23	290
	32	262	4	1-25	296
	34	264		5	294
6	1	462		19	612
	1-6	500		20	614
8	27-40	24	5	20	256
	30	578	8	17	368
	34	578	9	3	540
9	15	404	10	1	540
	36-43	104		10	286.294
12	8	54	14	15	434
15	7	548	16	1-2	436
	10-11	548		3-4	436
	23-29	548		4	70
16	3	24		6	34
18	9-10	284		12	34
	24-26	34			
20	26	626			
	28	626			
	29	626	2	9	308
	31	628	3	19	446
	34	42	4	11	52
	35	42	5	1-5	368
21	20-21	544	7	1-2	98.126
	20-24	522		2	92.180
22	17-18	540		3	110
	19-20	542		4	112

Κορινθίους Α'

	5-6	468	4	13	286.318.352
	13	34		14	294
	16	34		17	292.610
	26	146		18	292
	28	146	5	1	286
	34	194.504		19-20	536
	35	504	7	5	356
	39-40	126.470		8	282
9	6	552		9	282
	16	40		9-10	158
	18	40	8	1-2	264
	22	520		2	492
10	1-10	218		14	306
	11	246	9	6	336.510
	24	476		7	264
11	17	268	10	2	396
	18	270		9-10	396
	19	252		11	396
	20	270	11	1-2	394
	21	272		2-3	428
	22	272		7	396
	23	272		9	396
	23-25	274		10	396
	30-32	368		11-12	396
	31	88		13-15	398
	33-34	276		16	398
12	3	296		17	400
13	2	292		18-19	400
	10	104		21	400
14	35	482		22-23	400
15	8-9	402		23	364
	9	534		23-28	366
				29	158
	Κορινθίους Β'		12	2	406
				9	440
1	17	418		11	402
2	17	396	13	3	32

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

ᾠβελ 334.

Ἄβραάμ, 38. 182. 184. 186. 196. 202.
228. 264. 294. 330. 332. 334. 368.
400. 484. 500. 612.ἀγάπη 26. 70. 88. 106. 114. 138. 162.
170. 176. 182. 206. 228. 262. 268.
284. 316. 318. 334. 342. 350. 434.
436. 502. 516. 520. 568. 630.

Ἄγαρ 332.

ἀγιαστία 242.

ἅγια τῶν ἁγίων 290. 292.

ἀγνισμὸς 522. 546.

ἀγνωμοσύνη 256. 260.

ἀγνωσία 590.

ἀγρυπνία 306. 364. 36. 572. 634.

Ἄδὰμ 134. 168. 594.

ἀδηφαγία 106. 246. 254. 272.

ἀδικία 132.

ἀηδία 106. 164.

Ἄθηναῖος, -οἱ 432.

ἀθυμία 216. 268.

Αἰγύπτιος, -οἱ 236. 244.

Αἴγυπτος 230. 234. 244. 248. 416.

αἰδῶς 264.

αἷμα 70. 74. 76. 132. 164. 168. 228. 240.
274. 324. 434. 542. 586. 588. 626.

αἷμα σωτήριον 238.

αἵρεσις, -εις 254. 256. 258. 260. 270.
272. 276. 428. 536. 538.αἵρετικὸς, -οἱ 330. 576. 578. 584. 592.
602.αἰσχύνη 100. 138. 166. 268. 276. 298.
482. 484. 496. 502. 518. 532.

ἀκαθαρσία 164.

ἀκηδία 514.

ἀκολασία 192.

ἀκρασία 468.

ἀκτημοσύνη 624.

Ἄκυλας 24. 30. 34. 3. 50. 70. 76. 436.

ἀλαζονεία 228. 496.

ἀλήθεια 32. 232. 236. 324. 328. 328.
330. 360. 364. 396. 428. 440. 444.
518. 520. 566. 578.ἁμάρτημα, -τα 80. 88. 104. 118. 150.
158. 164. 234. 244. 256. 278. 304.
306. 308. 310. 336. 368. 384. 402.
404. 406. 418. 424. 452. 462. 488.
596. 610.ἁμαρτία 40. 44. 80. 100. 114. 122. 132.
148. 150. 180. 236. 244. 246. 258.
260. 274. 384. 396. 406. 416. 422.
426. 462. 480. 488. 490. 5654. 596.
600. 632.ἁμαρτωλὸς, -οἱ 96. 402. 404. 422. 560.
562. 564.

ἀνάθεμα 254. 428. 540.

ἀναισθησία 260.

ἀναισχυντία 54. 194. 520. 598. 600.

ἀνάληψις 578.

ἀνάστασις 68. 108. 248. 310. 370. 458.
578. 600.

ἀνδρεία 62. 74. 530. 532.

ἄνθρωπος παλαιὸς 234.

ἀνομία 220. 366.

ἀτίδοσις 308. 382.

Ἄντιόχεια 518. 522. 524. 432. 548. 550.
552. 554. 566.

ἀπαιδεΐα 102.

ἀπαίχθεια 146. 268. 442. 444. 446. 520.
 ἀπανθρωπία 194. 220. 302. 338. 342.
 464.
 ἀπαραλλαξία 598.
 ἀπειλή 334. 334. 340.
 ἀπιστία 292. 310. 328. 402. 614.
 ἀπλότης 428.
 ἀποκάλυψις 404.
 Ἀπολλῶς 34. 36.
 ἀπόνοια 94. 116. 118. 176. 228. 264.
 422. 424. 426.
 ἀποστασία 522. 544. 546.
 ἀποστάσιον 132. 134. 136.
 ἀποσυνάγωγος, -οι 622.
 ἀπώλεια 288.
 ἀργία 40. 44. 46. 338. 340. 342.
 ἀρετή 24. 30. 36. 50. 94. 150. 162. 176.
 180. 182. 186. 188. 194. 196. 200.
 204. 230. 248. 294. 334. 370. 374.
 390. 392. 394. 414. 416. 424. 426.
 464. 476. 478. 484. 602. 616.
 ἀρπαγή 380. 422.
 ἀσέβεια 80. 100. 288.
 ἀσέλγεια 122. 224. 582.
 Ἀσία 624.
 ἀσχημοσύνη 100. 134. 482.
 ἀσωτία 262. 272. 276.
 Ἀφροδίτη 100.
 ἀφροσύνη 394. 398. 400. 404. 416. 418.
 Ἀχαάβ 74. 492.
 Ἀχαΐα 294. 396.

B

Βαθουήλ 190. 200. 202.
 βάπτισμα 34. 86. 168. 222. 232. 234.
 238. 244.
 Βαράκ 416.
 Βαρλαάμ (μάρτυς) 216.
 Βαρνάβας 518. 548. 552.

βασιλεία 222. 266. 300. 302. 308. 336.
 506. 624.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 132. 150. 168.
 190. 220. 256. 294. 320. 344. 382.
 386. 494. 582. 624.
 βασκανία 368.
 βδέλυγμα 136.
 βλακεία 206.
 βλασφημία 324. 326.
 βρῶμα πνευματικὸν 238. 240. 244.

Γ

γαλακτοτροφία 324.
 Γαλάτης, -αι 176. 164. 432. 566. 610.
 612.
 Γαλατία 612.
 Γαλιλαία 98.
 Γαμαλιήλ 538.
 γάμος 74. 98. 100. 106. 108. 110. 112.
 114. 116. 122. 126. 128. 130. 140.
 142. 144. 146. 148. 156. 160. 162.
 172. 174. 178. 180. 182. 208. 300.
 302. 464. 466. 468. 470.
 γάμος δεύτερος 466. 470.
 Γεδεὼν 46.
 γέεννα 88. 118. 140. 220. 222. 224. 248.
 298. 310. 322. 426. 488. 580. 594.
 γνῶσις 220. 222. 244. 292. 294. 318.
 602.
 γογγυσμὸς 462.
 γοητεία 118.
 Γόμορρα 224. 500.
 Γραφή, -αὶ 20. 22. 34. 50. 68. 78. 98.
 100. 154. 168. 256. 276. 318. 370.
 448. 576. 588. 614. 616.

Δ

δαιμόνιον 132. 220. 488. 586. 588.

- δαίμων, -ες 28. 32. 42. 56. 102. 106. 218. 236. 292. 294. 296. 394. 436. 438. 442. 488. 586. 610.
- Δανιήλ 602.
- Δαυῖδ 84. 108. 352. 392. 406. 408. 410. 484. 588.
- δειλία 442. 532.
- δεῖπνον κυριακόν 270. 272. 274.
- δεσποτήριον 356.
- δεσποτεία 112.
- διαβολή 230. 398.
- διάβολος 98. 102. 106. 114. 220. 222. 234. 258. 260. 296. 308. 446. 488. 496. 508.
- Διαθήκη Καινή 222. 226. 232. 234. 242. 274. 328. 320. 322. 324. 326. 328. 330. 332. 334. 352. 354. 374. 594.
- Διαθήκη Παλαιά 222. 224. 226. 230. 232. 234. 236. 242. 244. 246. 318. 320. 324. 326. 328. 330. 332. 334. 352. 354. 370. 578. 594.
- διαφθορά 100. 406. 538.
- δικαιοκρισία 222.
- δικαιοσύνη 132. 156. 286. 288. 294. 378. 386. 398. 422. 424. 426. 474. 538. 562. 590.
- διχόνοια 270.
- διχοστασία 276.
- διωγμός 64.
- δόλος 184.
- δόξα 64. 14. 176. 210. 248. 278. 292. 312. 338. 346. 366. 386. 418. 458. 568. 602. 610. 634.
- δουλεία 112. 236. 332. 368.
- εἰδωλόθυτον, -α 218.
- εἰδωλολατρία 234. 236.
- εἰδωλον, -α 218.
- εἰμαρμένη 308. 310.
- εἰρήνη 176. 178. 208. 358. 390. 580. 520.
- εἰρωνία 396.
- Ἐκκλησία 94. 164. 168. 170. 172. 232. 240. 402. 6220.
- ἐκστασις 168.
- ἐλεημοσύνη 150. 276. 296. 300. 302. 304. 306. 308. 318. 336. 338. 340. 344. 346. 380. 382. 384. 386. 426. 472. 474. 492. 494. 502. 504. 506. 508.
- ἐλεος τῆς ἐπιφανείας 278.
- ἐλπίς 44. 296. 344. 370. 374. 454.
- ἐλευθερία 236. 334. 338. 546. 598.
- Ἐλισσαῖος 334. 374. 506.
- Ἕλλην, -ες 24. 54. 330. 432. 536. 544. 546. 554. 594.
- Ἕλληνιστής, -αῖ 462.
- ἐνότης τῆς πίστεως 290.
- ἐξουσία 596. 598. 600. 602.
- Ἐπαφρᾶς 76.
- ἐπάχθεια 72. 162. 414.
- ἐπιβουλή 66. 68. 344. 380. 436. 460. 510. 594.
- ἐπίγνωσις 290. 424.
- ἐπιείκεια 84. 164. 180. 268. 338. 370. 380. 478. 528.
- ἐπιθυμία 96. 298. 500.
- ἐπιτίμησις 22. 282. 340. 528. 530. 558. 560.
- ἔργα νόμου 562.
- ἔρις 178. 230.
- ἔρωσ 100. 106. 118. 172. 176. 182. 358. 390. 392. 442. 530.
- ἔρωτες ἄθεσμοι 224.
- ἔρωσ πνευματικὸς 390.
- Εὐα 168. 428.

Ε

- Ἐβραῖος, -οῖ 76. 290. 358. 360. 400. 542.
- ἐγκράτεια 146. 148.

- εὐγένεια 28. 176. 188. 208. 232. 240. 450. 494.
 εὐγνώμοσύνη 182. 296.
 εὐεργεσία 496.
 εὐετηρία 374.
 εὐκληρία 372.
 εὐλάβεια 34. 50. 78. 146. 180. 182. 204.
 262. 264. 266. 306. 446. 474. 476.
 482. 486. 528. 582.
 εὐλογία 336.
 εὐνοια 110. 116. 120. 122. 148. 182.
 198. 202. 268. 342. 410. 524. 534.
 εὐνοῦχος, -οι 582.
 εὐπαιδία 372. 374.
 εὐσέβεια 262. 394. 484.
 εὐτέλεια 26. 30. 38. 286. 462. 496.
 εὐφροσύνη 178. 214. 216. 276. 284.
 378. 390.
 εὐφροσύνη πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως
 278.
 εὐχή 150. 172. 190. 266. 382. 384. 386.
 424. 426.
 εὐωχία 376. 378.
 ἔχθρα 230. 450.

Z

- ζῆλος 38. 82. 394. 396. 428.
 ζηλοτυπία 102. 208.
 ζηλωτής, -αῖ 544.
 ζόφος 288.
 ζωή 74. 370. 594.
 ζωὴ αἰώνιος 154. 346. 510. 624.
 ζωὴ μέλλουσα 372.

H

- ἡδονή 52. 88. 120. 178. 268. 284. 376.
 378. 544. 616.
 Ἡλεί 480. 482.

- Ἡλίας 36. 74. 334. 374. 376. 490. 498.
 506. 526. 528. 588.
 Ἡρώδης 74.
 Ἡσαίας 374.

Θ

- θάνατος 60. 74. 76. 108. 132. 146. 164.
 178. 306. 342. 380. 43. 458. 472.
 508. 524. 530. 594. 624.
 θαῦμα 220. 256. 292. 366. 578. 614.
 θέλημα 98. 364.
 θεογνωσία 240.
 Θεσσαλονικεῖς 76. 294. 296. 360. 378.
 634.
 θλίψις 64. 146. 292. 358. 360. 362. 368.
 378. 438. 440. 444. 448. 502. 610.
 θυμηδία 378.
 θυμὸς 358. 524. 530. 540.
 θυσία 136. 484. 522. 588. 592.
 θυσιαστήριον 588.

I

- Ἰακώβ 100. 334.
 Ἰάκωβος 518. 524. 526. 544. 548. 550.
 552. 556.
 Ἰερεμίας 254. 326. 374. 526.
 Ἰεροβάαλ 416.
 ἱεροσύνη 36. 84.
 Ἱερουσαλήμ - Ἱεροσόλυμα 132. 252.
 522. 524. 530. 534. 536. 544. 546.
 550. 552. 554. 556.
 Ἰεφθάε 416.
 Ἰόπη 104.
 Ἰουδαία 362. 406. 612.
 Ἰουδαῖος, -οι 66. 68. 84. 134. 224. 226.
 230. 232. 244. 256. 260. 334. 334.
 362. 366. 406. 410. 412. 460. 480.
 518. 522. 526. 532. 536. 538. 540.

542. 544. 546. 548. 550. 552. 554. κληρονομία 344. 484.
 556. 558. 560. 562. 566. 576. 578. κλοπή 588.
 586. 594. 596. 598. 602. 612. 614. κοινωνία τοῦ αἵματος 244.
 622. κολακεία 74. 156.
 Ἰούδας 494. κόλασις 40. 80. 88. 104. 122. 140. 224.
 Ἰούδας (ὁ προδότης) 258. 272. 246. 258. 276. 334. 356. 358. 480.
 ιουδαισμός 164. 556. 562. 486. 580.
 Ἰσαὰκ 102. 182. 186. 206. 334. 612. Κολοσσαῖ 76.
 ισότης 576. 5 Κορίνθιος, -οἱ 34. 126. 164. 268. 282.
 ισοτιμία 112. 364. 368. 396. 406. 432.
 Ἰσραήλ 56. 452. 588. 622. Κόρινθος 284.
 Ἰσραηλίτης, -αι 400. κοσμιότης 150.
 ἰταμότης 194. κρίσις 140. 248.
 Ἰὼβ 108. 258. 484.
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής) 34. 74. Λ
 Ἰωάννης (ὁ εὐαγγελιστής) 526. 530.
 Ἰωσήφ 190. 334.

Κ

- κακία 40. 166. 322. 334. 334. 338. 412. 422. 426. 430. 488. 586. 588.
 κακουργία 174. 278. 328. 446.
 καπηλεία 174.
 Κάρπος 54.
 κατάγωνσις 120. 156. 518. 524.
 κατάκριμα 276.
 κατακλισμός 248.
 κατάλυξις 32. 150.
 καταπέτασμα 290.
 καταφρόνησις 268.
 καύχημα 422.
 καύχησις 398. 400. 418.
 κενοδοξία 264. 358. 412. 414. 422. 532.
 Κεχρεαῖ 436.
 κηδεμονία 338. 340. 378. 394. 436. 592.
 622. 624.
 κίνδυνος 72. 74. 160. 356. 358. 360.
 364. 366. 368. 406. 408. 410. 412.
 428. 430. 446. 484. 524. 528. 626.
 λάβαν 202.
 λαιμαργία 262. 276.
 Λάζαρος 368.
 λέπρα 78.
 ληστής 304. 366. 424. 430.
 λογισμός, -οἱ 96. 21. 288. 290. 358.
 386. 578. 582. 612.
 λόγος σαπρὸς 94. 96.
 λοιδορία 104. 106. 254. 338. 406.
 λύπη 76. 156. 158. 216. 284. 344.
 Μ
 μαγγανεία 118.
 Μακεδονία 264. 294. 430.
 μακροθυμία 404.
 Μαλαχίας 136.
 μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας 370.
 Μάνης 226.
 μανία 442. 488. 526. 540. 542. 602.
 Μανιχαῖος 326. 330. 536.
 μάννα 238. 240. 244.
 Μαρία 34.
 Μαρία (ἀδελφὴ Μωϋσέως) 82.

Μαρία (ἡ Θεοτόκος) 240. 326.

Μαρκίων 226. 536.

μάρτυς, -ρες 216.

μεγαλοψυχία 26. 450. 608.

μέθη 100. 106. 160. 214. 272.

Μελχὰ 190. 200.

μετάνοια 156. 158. 270. 282. 284. 310.
324.

μετάστασις 624.

μιαφόνος 132.

μιάσμα 136.

μμητής, -αὶ 362.

μισθὸς 166. 196.

μῖσος 472. 542.

μνησικακία 412.

μοιχάλιος, -οὶ 74.

μοιχαλὶς 128. 138.

μοιχεία 98. 100. 102. 106. 110. 114.

116. 122. 130. 140. 142. 148. 156.

158. 162. 208. 588.

μοιχὸς, -οὶ 140.

μονογαμία 474.

μοναχὸς, -οὶ 306.

μυσταγωγία 86.

μυστήριον 170. 172. 220. 222. 232. 238.

244. 266. 274.

μωρία 288.

Μωϋσῆς 78. 80. 82. 132. 134. 136. 192.

198. 218. 222. 230. 232. 236. 238.

334. 528.

N

Ναχῶρ 200.

Νεῖλος 244.

νέκρωσις 612.

Νέρων 444.

νηστεία 300. 364. 422. 424. 426. 468.

νόμος 256. 260. 326. 330. 334. 538. 544.

546. 558. 562. 564.

νουθεσία 480. 482. 490.

Νῶε 334.

Ξ

ξενοδοχία 490. 494.

O

ὀδύνη 292. 362. 458.

οἰκονομία 526. 546. 590.

ὀλιγωρία 252.

ὀμόνοια 176. 178. 208. 262. 272. 568
578. 598.

ὄνειδισμὸς 276. 360.

ὄνειδος 26. 40. 44. 118. 360. 496.

Ὀνήσιμος 432.

ὄργη 80. 308. 324. 414. 462.

ὄρτυγομήτρα 244.

ὄρφανία 472.

Οὐαλεντῖνος 536.

οὐσία 578. 580. 598.

οὐσίας ἀπαράλλακτον 598.

Π

πάθημα 360. 366. 586.

πάθος 612.

παιδαγωγία 324. 478.

παιδογονία 614.

παιδοποιΐα 108.

παιδοτροφία 146. 342.

Παλαιστίνη 62. 66. 612.

πανουργία 428.

παράδεισος 42. 424.

Παράκλητος 144.

παραλυτικὸς 596.

παραμυθία 108. 122. 178. 306. 310. 362.
366.

- παράνοια 138.
 παρανομία 80. 598.
 παραπληξία 104.
 παρατηρήσεις ιουδαϊκαί 546. 550. 552.
 556.
 παραφροσύνη 104. 106.
 παρθενία 142. 144. 146. 298. 300. 302.
 312. 426. 470. 474. 504. 590.
 παρθένοι δέκα 504.
 παρθένος, -οί 56. 298. 308.
 παρρησία 66. 72. 74. 278. 294. 308. 336.
 360. 364. 366. 384. 386. 404. 414.
 424. 426. 440. 454. 460. 500. 524.
 526. 530. 532. 556. 558.
 Παυλιανοί 326.
 Παῦλος 20. 22. 24. 26. 28. 30. 32. 36.
 38. 40. 50. 52. 54. 68. 70. 76. 84. 88.
 92. 94. 98. 104. 106. 112. 114. 116.
 126. 128. 130. 140. 142. 144. 146.
 154. 156. 160. 162. 164. 168. 170.
 172. 180. 194. 216. 226. 228. 240.
 244. 246. 254. 256. 260. 168. 282.
 284. 286. 288. 290. 292. 310. 318.
 320. 330. 340. 350. 352. 256. 258.
 362. 364. 366. 368. 370. 376. 390.
 394. 396. 398. 400. 416. 422. 428.
 430. 434. 436. 440. 442. 444. 446.
 468. 470. 474. 482. 486. 490. 492.
 494. 502. 504. 518. 520. 524. 526.
 530. 532. 534. 536. 538. 540. 542.
 544. 546. 548. 550. 554. 556. 558.
 560. 564. 565. 568. 582. 586. 590.
 596. 610. 612. 616. 618. 624. 626.
 628. 630. 634.
 Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς 230. 326.
 πειρασμός, -οί 60. 76. 88. 356. 358.
 362. 366. 368. 372. 488.
 περιτομή 254. 518. 524. 530. 538. 544.
 546. 548. 550. 552. 552. 566.
 Πέρσης, -αί 590.
 Περσὶς 34.
 πέτρα 218.
 Πέτρος 52. 292. 518. 520. 522. 524.
 526. 528. 530. 532. 534. 536. 538.
 544. 546. 548. 550. 552. 554. 556.
 558. 560. 564. 566. 568. 620. 622.
 624.
 πίστις 32. 34. 36. 184. 220. 222. 226.
 248. 258. 276. 286. 288. 290. 292.
 294. 296. 308. 310. 312. 318. 336.
 354. 360. 372. 374. 376. 378. 408.
 438. 444. 450. 518. 524. 544. 546.
 548. 550. 558. 562. 564. 594. 602.
 610. 612. 614. 630. 634.
 πλάνη 220. 236. 286. 394. 444. 590.
 πλεονεξία 240. 24. 380. 382. 422.
 Πνεῦμα πίστεως 286. 294. 296. 312.
 318. 334. 352. 354. 370. 372.
 πόθος 316. 432. 440. 442. 528. 530.
 πολιτεία 276. 296. 310. 312. 334. 338.
 484. 602. 634.
 πολυπαιδία 372. 374.
 πόμα πνευματικὸν 238. 244.
 Πόντος 432.
 πονηρία 40. 162. 164. 324. 334. 430.
 446. 480. 482. 502. 588.
 πορνεία 98. 106. 108. 110. 122. 126.
 132. 140. 146. 148. 156. 162. 180.
 182. 190. 192. 246.
 πόρνη 106. 110. 112. 114. 116. 118.
 120. 122. 140. 142. 148.
 πόρνος, -οί 102.
 πραότης 164.
 Πρίσκιλλα 24. 30. 34. 36. 50. 68. 70. 76.
 436.
 προαίρεσις 38. 50. 166. 166. 192. 258.
 296. 298. 454. 580. 622.
 προδοσία 528.
 προθυμία 156. 264. 312. 336. 344. 350.
 358. 386. 408. 502.
 προίκα 178.
 προμνήστρια 182.

πρόνοια 50. 60. 72. 158. 166. 182. 202.
208. 242. 276. 286. 296. 324. 326.
340. 434. 482. 486. 490. 658.
προσευχή 468.
προσήνεια 196.
προφητεία 220. 260. 328. 410. 618.
πτωχεία 38. 264.

Ρ

ραθυμία 78. 252. 256. 260. 268. 270.
286. 298. 324. 358. 426. 480. 482.
486. 576. 628.
Ραχήλ 100.
Ρεβέκκα 100. 190. 204.
Ρωμάϊος, -οί 292. 432.
Ρώμη 430. 624.

Σ

Σαμαρείτης, -αι 56.
Σαμουήλ 410. 416.
Σαούλ 84. 108. 410. 412.
σάρκωσις 586. 588. 590.
Σάρρα 202. 206. 332. 612.
σάρξ 168. 170. 228. 358.
σατανᾶς 398. 466. 468.
σεμνότης 110. 114. 144. 146. 148. 180.
198.
Σιών 132.
σκληραγωγία 206. 306.
σκληροκαρδία 134.
σκότος 244.
σκότος ἐξώτερον 220. 222.
Σόδομα 224. 500.
Σοδομίτης, -αι 248.
σοφία 34. 56. 60. 132. 174. 222. 226.
230. 232. 350. 374. 394. 416. 448.
522. 524. 542. 602.
σταυρὸς 168. 526.

στενοχωρία 64. 364. 438. 440.
στείρωσις 612. 614.
Στέφανος 500. 542.
στρέβλωσις 356.
συγγνώμη 36. 78. 82. 86. 88. 122. 136.
140. 142. 224. 260. 298. 302. 328.
338. 344. 384. 418. 428. 434. 460.
468. 476. 496. 508.
συγκατάβασις 172. 548. 550. 554. 586.
συμπάθεια 166. 302. 306. 382.
συμφορὰ 106. 180. 302. 304. 460. 482.
506. 632.
συνείδησις ἀγαθὴ 310.
σύνεσις 184. 200. 246. 268. 416. 558.
5560.
συνουσία 122. 170. 468.
συντέλεια 94. 616. 618. 620. 630.
σωτηρία 44. 70. 82. 94. 98. 114. 118.
156. 260. 284. 286. 288. 294. 308.
328. 368. 402. 404. 412. 416. 426.
438. 478. 482. 504. 536. 540. 576.
586. 624. 626.
σωφρονισμὸς 40. 222.
σωφροσύνη 38. 100. 106. 108. 110. 112.
114. 142. 144. 148. 174. 180. 182.
190. 194. 194. 198. 204. 206. 302.
370. 426. 442. 470.

Τ

ταλαιπωρία 214.
ταπεινοφροσύνη 230. 422. 426. 502.
ταπείνωσις 368.
ταφή 526.
τάφος 578.
τελώνης 80. 82. 406. 422. 424.
Τιμόθεος 34. 54. 310. 438. 464. 616.
618. 630.
τιμωρία 40. 80. 104. 160. 222. 224. 226.
228. 246. 258. 276. 334. 336. 356.

460. 462. 486. 580.

Τρύφαινα 34.

τρυφή 72. 178. 506.

τύπος 232. 234. 236. 244. 246. 330.

τύφος 34. 118. 262. 264. 494.

Υ

ὕβρις 118. 176. 272. 338. 406.

υίοθεσία 590.

ὕπακοή 184.

ὕπερηφανία 424.

ὕπεροψία 78. 262. 268. 324. 426.

ὕπόκρισις 518. 552.

ὕπομονή 166. 358. 364. 374.

ὕπόνοια 576.

ὕποτύπωσις 404.

ὕποψία 118.

Φ

Φαραὼ 234.

Φαρισαῖος 80. 82. 132. 264. 406. 422.
424. 596.

φθόνος 358. 412. 444. 520.

φθορὰ 380.

φιλαδελφία 502.

φιλανθρωπία 46. 88. 122. 150. 186. 194.
210. 248. 298. 4300. 312. 336. 346.
380. 382. 384. 386. 392. 404. 418.
454. 472. 474. 502. 504. 510. 568.

φιλαργυρία 262. 302. 310.

Φιλιππηῖοι 430. 432. 434. 438.

Φίλιππος 578.

φιλονεικία 106. 146. 176. 178. 230. 444.
522. 532. 536. 542.

φιλοξενία 36. 38. 50. 188. 194. 196.
198. 200. 204. 492. 500.

φιλοσοφία 32. 36. 64. 98. 100. 138. 292.
324. 334. 350. 374. 408. 412. 426.

452. 476. 488. 504. 526. 582.

φιλοστοργία 378. 434. 436. 472. 620.

φιλοτίμια 102. 104. 284.

φιλοφροσύνη 38. 198. 268. 276. 294.
306. 336. 338. 340. 492. 494. 502.
504. 536.

φόβος 50. 166. 22. 226. 248. 264. 276.
314. 340. 356. 440. 524.

φόβος Θεοῦ 484.

Φοίβη 436.

φόνος 322. 524. 526. 540. 588.

Χ

Χανααία 450. 454.

Χανααῖος, -οι 182. 202.

χάρις 46. 88. 132. 144. 150. 186. 210.
220. 224. 246. 248. 264. 278. 284.
294. 296. 312. 318. 326. 330. 334.
3436. 354. 402. 418. 440. 534. 568.
602.

χάρισμα, -τα 294. 298.

χήρα, -αι 106. 146. 458. 460. 462. 464.
460. 472. 474. 486. 490. 492. 498.
504.

χηρεία 102. 130. 144. 458. 464. 466.
468. 472. 474. 490.4

χρῆμα, -τα 72. 76. 176. 180. 182. 188.
196. 208. 262. 264. 266. 272. 276.
298. 302. 304. 306. 336. 342. 426.
462. 484. 492. 500. 508. 622.

χρηστότης 380.

Ψ

ψευδάδελφος, -οι 366.

ψευδαπόστολος, -οι 364. 396. 398. 406.

ψεῦδος 588.

ψυχαγωγία 486.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-17
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	19-635
ΕΙΣ ΤΟ «ΑΣΠΑΣΑΣΘΕ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ ΚΑΙ ΑΚΥΛΑΝ»	
ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ	20-47
ΕΙΣ ΑΚΥΛΑΝ ΚΑΙ ΠΡΙΣΚΙΛΛΑΝ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΜΗ ΚΑΚΩΣ ΛΕΓΕΙΝ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ	50-89
ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ	
«ΔΙΑ ΔΕ ΤΑΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ ΕΚΑΣΤΟΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ	
ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΧΕΤΩ»	92-123
ΕΙΣ ΤΟ «ΓΥΝΗ ΔΕΔΕΤΑΙ ΝΟΜΩι ΕΦ΄ ΟΣΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΖΗι	
Ο ΑΝΗΡ ΑΥΤΗΣ· ΕΑΝ ΔΕ ΚΟΙΜΗΘΗι, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΣΤΙΝ Ωι ΘΕΛΕΙ	
ΓΑΜΗΘΗΝΑΙ, ΜΟΝΟΝ ΕΝ ΚΥΡΙΩι. ΜΑΚΑΡΙΩΤΕΡΑ ΔΕ ΕΣΤΙΝ	
ΕΑΝ ΟΥΤΩ ΜΕΙΝΗι	126-151
ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΜΑΞΙΜΟΝ	
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΙΑΣ ΔΕΙ ΑΓΕΣΘΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑΣ	154-211
ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ	
«ΟΥ ΘΕΛΩ ΥΜΑΣ ΑΓΝΟΕΙΝ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΟΤΙ ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ	
ΗΜΩΝ ΠΑΝΤΕΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΝΕΦΕΛΗΝ ΗΣΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ	
ΔΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΔΙΗΛΘΟΝ	214-249
ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ	
«ΔΕΙ ΔΕ ΛΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ, ΙΝΑ ΟΙ ΔΟΚΙΜΟΙ ΦΑΝΕΡΟΙ	
ΓΕΝΩΝΤΑΙ	252-279
ΟΜΙΛΙΑ Α΄ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ	
«ΕΧΟΝΤΕΣ ΤΟ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΕ-	
ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ»· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ, «ΕΠΙΣΤΕΥΣΑ, ΔΙΟ ΕΛΛΗΣΑ»	
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ	282-313

ΟΜΙΛΙΑ Β' ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΕ-
ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ» ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΜΑΝΙΧΑΙΟΥΣ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑ-
ΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΟΥΝΤΑΣ ΑΥΤΗΝ ΑΠΟ ΤΗΣ
ΚΑΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ

316-347

ΟΜΙΛΙΑ Γ' ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΡΗΣΙΝ

«ΕΧΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟ ΑΥΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΕ-
ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ», ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΙ ΚΟΙΝΗΙ ΠΑΝΤΕΣ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΟΥΣΙ ΤΑ
ΑΓΑΘΑ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ

350-387

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ

«ΟΦΕΙΛΟΝ ΑΝΕΙΧΕΣΘΕ ΜΟΥ ΜΙΚΡΟΝ ΤΗΙ ΑΦΡΟΣΥΝΗΙ

390-419

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΥΚ ΕΙΣ ΔΕΟΝ ΧΡΩΜΕΝΟΥΣ ΤΩΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΙ

ΡΗΤΩΙ ΤΩΙ ΛΕΓΟΝΤΙ, «ΕΙΤΕ ΠΡΟΦΑΣΕΙ ΕΙΤΕ ΑΛΗΘΕΙΑΙ ΧΡΙΣΤΟΣ
ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ», ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

422-455

ΕΙΣ ΤΟ «ΧΗΡΑ ΚΑΤΑΛΕΓΕΣΘΩ ΜΗ ΕΛΑΤΤΩΝ ΕΤΩΝ ΕΞΗΚΟΝΤΑ

ΓΕΓΟΝΥΙΑ», ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΩΝ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ
ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ

458-511

ΕΙΣ ΤΟ «ΟΤΕ ΗΛΘΕ ΠΕΤΡΟΣ ΕΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ, ΚΑΤΑ

ΠΡΟΣΩΠΟΝ ΑΥΤΩΙ ΑΝΤΕΣΤΗΝ», ΚΑΙ ΔΕΙΚΝΥΣΙΝ ΟΤΙ ΟΥΚ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΗΝ, ΑΛΛ' ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΑ ΓΙΝΟΜΕΝΑ

514-569

ΕΙΣ ΤΟ «ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΑΦ' ΕΑΥΤΟΥ ΠΟΙΕΙ Ο ΥΙΟΣ ΟΥΔΕΝ, ΕΑΝ

ΜΗ ΤΙ ΒΛΕΠΗΙ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΠΟΙΟΥΝΤΑ»

572-605

ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ

«ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΓΙΝΩΣΚΕΤΕ, ΟΤΙ ΕΝ ΕΣΧΑΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ
ΕΣΟΝΤΑΙ ΚΑΙΡΟΙ ΧΑΛΕΠΟΙ»

608-635

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

637-648

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

637-640

2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

640-635

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Ἀρμεγοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Ἐκτύπωση Ὀφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΛΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Αφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
